

ST. MICHAEL'S
COLLEGE,
TORONTO

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/epiphanius02epip>

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER
DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

EPIPHANIUS

ZWEITER BAND

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1922

IN DER REIHENFOLGE DES ERSCHEINENS BAND 31

Druck von August Pries in Leipzig.

Germany

HERMANN UND ELISE GEB. HECKMANN
WENTZEL-STIFTUNG

EPIPHANIUS

(ANCORATUS UND PANARION)

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

VON

D. DR. **KARL HOLL**

ZWEITER BAND

PANARION HAER. 34—64

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1922

THE INSTITUTE OF MEDIEVAL STUDIES
10 ELMELEY PLACE
TORONTO 6, CANADA.

• DEC -9 1931

2367

Vorwort.

Nach langer Unterbrechung habe ich nun den zweiten Band dieser Ausgabe zu Ende führen können. Bogen 1—20 waren bereits im Juli 1916 abgesetzt. Ich habe die Aushängebogen mehrfach an Freunde verliehen; sie sind daher schon bisher in wissenschaftlichen Abhandlungen benützt worden. Ob ich das Werk im gleichen Stil wie seither, ob ich es überhaupt werde fortsetzen können, wird mit davon abhängen, wie die in diesen Tagen zur Verhandlung stehenden großen politischen Fragen entschieden werden.

Berlin, den 23. August 1922.

Karl Holl.

Sigelverzeichnis.

V = Vaticanus 503

M = Marcianus 125

U = Urbinas 17/18

Die übrigen Abkürzungen für benutzte Zeugen sind an Ort und Stelle erklärt

P am Rand bedeutet die Seitenzahlen von Petavius

D die von Dindorf

Ö die von Öhler

Im Apparat ist Corn. = Cornarius

Op. = Oporinus

Pet. = Petavius

Dind. = Dindorf

Öh. = Öhler

Jül. = A. Jülicher

Klosterm. = E. Klostermann

Die Verbesserungen des Herausgebers sind mit * bezeichnet

+ = fügt hinzu

† = Textverderbnis

< = läßt aus

[ ] = zu tilgen

* = Lücke

< > = einzusetzen

Τάδε ἔγρεστι καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ πρώτου βιβλίου, ἐν ᾧ εἰσιν αἰρέσεις δεκατρεῖς·

P229
D214
Ö424

λδ. Μαρκῶσιοι. Μάρκος τις γεγένηται Κολορβάσου συμφοιτητής, 34, 1
δύο ἀρχὰς καὶ αὐτὸς παρεισάγων. ἀθετεῖ δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν, φαν-
5 τασίας δέ τινας δι' ἐκπομάτων ἐξ ἐπαιδιῆς εἰς κνάνεον χρωμα καὶ
πορφύρεον † μεταβαλὼν μυσταγωγεῖ τὰς ἀπατωμένας γυναῖκας. καὶ 2
αὐτὸς δὲ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων βούλεται τὰ πάντα † ἡγεῖ-
σθαι ὁμοίως Οὐαλεντίνῳ.

λε. Κολορβάσιοι. Καὶ οὗτος ὁ Κολόρβασος ὡσαύτως τὰ αὐτὰ 35
10 διηγούμενος, κατὰ τι δὲ διαφερόμενος πρὸς τὰς ἄλλας αἰρέσεις, φημὶ
δὲ πρὸς τοὺς περὶ Μάρκον καὶ Οὐαλεντίνον, τὰς προβολὰς καὶ ὀγδο-
άδας ἐτέρως ἐδίδαξεν.

λς. Ἡρακλεωνῖται καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν ὀγδοάδων φέρονται μυθο- 36, 1
λογία, ἐτέρως δὲ παρὰ τὸν Μάρκον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον
15 καὶ τοὺς ἄλλους. ἀλλὰ καὶ πρὸς τῇ τελευτῇ τοὺς παρ' αὐτοῖς 2
τελευτῶντας | ὁμοίως τῷ Μάρκῳ λυτροῦνται δι' ἐλαίου, ὀποβαλσάμου D215
καὶ ὕδατος, ἐπικλήσεις τινὰς Ἑβραϊκαῖς λέξεσιν ἐπιλέγοντες ἐπὶ τῇ
κεφαλῇ τοῦ δῆθεν λυτρομένου.

V M anaceph. (die Nebenzeugen Joh. Dam. de haer. Migne 94, 700 Aff Doctr.
patr. c. 34; S. 267 Diekamp sind nur ausnahmsweise berücksichtigt)

3 bei der Zählung ist in V M außer der durchlaufenden Nummer ($\overline{\lambda\delta}$ — $\overline{\mu\zeta}$),
noch eine besondere für den 3. Tomos durchgeführt ($\overline{\alpha}$ — $\overline{\iota\gamma}$); in der Regel stehen
beide Zahlen am Rand. Nur die erstere rührt jedoch von Epiph. selbst her, vgl.
S. 4, 10 | συμφοιτητής οι aus v V corr συμφοιτητής M 6 † μεταβαλὼν (μετα-
βάλλων anaceph.)] lies wohl μεταβαλλομένων <ἐνεργῶν> * | ἐμυσταγωγεῖ V M
7f † ἡγεῖσθαι] lies etwa ἡρτῆσθαι * 9 am Rande $\overline{\beta}$ u. $\overline{\lambda\epsilon}$ V M 11 τοὺς] τὰς
V M | vor τὰς ein πρὸς ausradiert V corr 13 am Rande $\overline{\gamma}$ u. $\overline{\lambda\varsigma}$ V M 15f πρὸς
τῇ — τελευτῶντας] ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῶν παρ' αὐτοῖς τελευτῶντων anaceph. 16 ὀπο||/-
βαλσάμου, ο aus ω V corr ὀπωβαλσάμου M ἀπὸ βαλσάμου anaceph.

Eriphanus II.

1

BQ
605
.G7E6
vol. 2

λξ. Ὀφῖται, οἱ τὸν ὄφιν δοξάζοντες καὶ τοῦτον Χριστὸν ἡγού- 37
μενοι, ἔχοντες δὲ φύσει ὄφιν τὸ ἐρπετὸν τοῦτο ἐν κρίσει τινί.

λη. Καϊανοὶ ὁσαύτως ἅμα τοῖς πρότερον τὸν νόμον καὶ τὸν 38, 1
λαλήσαντα ἐν νόμῳ ἀθετοῦντες σαρκὸς τε ἀνάστασιν ἀρνούμενοι τὸν
5 Κάιν δοξάζουσι, λέγοντες αὐτὸν τῆς ἰσχυροτέρας εἶναι δυνάμεως.
ἅμα δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκθειάζουσιν, ὁμοῦ τε καὶ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ 2
Δαθὰν καὶ Ἀβειρώων, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σοδομίτας. | P230

λθ. Σηθιανοί. οὗτοι πάλιν τὸν Σῆθ δοξάζουσι, φάσκοντες αὐ- 39, 1
τὸν εἶναι ἐκ τῆς ἄνω Μητρὸς, μεταμεληθείσης ἐφ' ᾧ τοὺς περὶ τὸν
10 Κάιν προεβάλετο, εἶτα συνελθούσης μετὰ τὸ τὸν Κάιν ἀποβληθῆναι
καὶ τὸν Ἀβελ ἀποκτανθῆναι τῷ ἄνω Πατρὶ καὶ καθαρὸν σπέρμα 0426
τὸν Σῆθ ποιησάσης· ἐξ οὗπερ λοιπὸν κατήχθη τὸ πᾶν τῶν ἀνθρώ-
πων γένος. καὶ αὐτοὶ δὲ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ ὅσα οἱ ἄλλοι 2
δογματίζουσιν ἐδογματίσαν.

15 μ. Ἀρχοντικοί. οὗτοι πάλιν εἰς πολλοὺς ἀρχοντας τὸ πᾶν ἀνα- 40, 1
φέρουσι καὶ τὰ γενόμενα ἐκ τούτων γεγενῆσθαι λέγουσιν· ἀλίσκονται
δὲ καὶ ἐπὶ αἰσχύροτήτι τινι. σαρκὸς δὲ ἀνάστασιν ἀθετοῦσιν καὶ 2
παλαιὰν διαθήκην διαβάλλουσιν. κέχρηται δὲ καὶ παλαιᾷ καὶ νέᾳ
διαθήκῃ, ἐκάστην λέξις εἰς τὸν ἑαυτῶν νοῦν μεθοδεύοντες.

20 μα. Κερδωνιανοί, οἱ ἀπὸ Κέρδωνος <τοῦ> ἀπὸ Ἡρακλέωνος δια- 41, 1
δεξαμένου τὴν μετοχὴν τῆς πλάνης, προσθέντος δὲ τῇ ἀπάτῃ· ὅς
ἀπὸ τῆς Συρίας εἰς Ῥώμην μεταναστὰς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἐξέθετο
ἐν χρόνοις Ὑγίνου ἐπισκόπου. δύο δὲ ἀρχὰς κηρύττει οὗτος ἐναν- 2

V M anaceph.

1 δ̄ u. λξ V M | Ὀφῖται + Ὀφῖται εἰσιν M nachgetragen V corr 2 φύσει
ὄφιν < anaceph. | τοῦτο < V M 3 ε̄ u. λη V M | Καϊανοὶ + καὶ Καϊανοὶ
M nachgetragen V corr | τοῖς] ταῖς V M 5 εἶναι < anaceph. 6 καὶ² oben
drüber V corr | τοὺς] τοῖς M 7 Ἀβειρώων V M 8 ε̄ u. λθ V M 9 ἐκ τῆς
— μεταμεληθείσης] ἐκ μεταμελείας τῆς ἄνωθεν μητρὸς anaceph. | ἐφ' ᾧ *] ἐφ'
ῆ V M 9f ἐφ' ᾧ — προεβάλετο, εἶτα < anaceph. 10 συνελθούσης getilgt V corr
< M | τὸ < anaceph. | ἀποβληθῆναι < anaceph. 11 ἀποκτανθῆναι + συν-
ελθούσης M nachgetragen V corr 12 πᾶν τῶν *] πάντων V M anaceph. 14 vor
ἐδογματίσαν + καὶ αὐτοὶ anaceph. 15 ξ̄ u. μ V M | πολλὰς ἀρχὰς anaceph.
16 λέγουσιν < anaceph. 18 μεταβάλλουσι anaceph. | καὶ¹ < anaceph.
19 ἐκάστην λέξις aus ἐκάστη λέξει V corr 20 η̄ u. μα V M | <τοῦ> ἀπὸ *] ἀπὸ V M
τοῦ statt ἀπὸ anaceph. | Ἡρακλείου V M 20f διαδεξαμένου Pet.] δεξάμενοι V M
διαδεξάμενοι anaceph. 21 προσθέντος — ἀπάτῃ < anaceph. | ὅς aus ὡς V corr
21f ὅς — ἐπισκόπου] ἀπὸ δὲ . . . μεταναστάντος καὶ . . . ἐκθεμένου anaceph.
23 Ὑγιεινοῦ M | δὲ oben drüber V corr

τίας ἀλλήλαις, μὴ | εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γεννητὸν· ὁμοίως τε νεκρῶν D216
ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην.

μβ. Μαρκιωνισταί. Μαρκίων ὁ ἀπὸ Πόντου ὁρμώμενος ἐπισκό- 42, 1
που μὲν ἦν υἱός, φθείρας δὲ παρθέρον ἀπέδρα διὰ τὸ ἐξεῶσθαι ὑπὸ
5 τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνελθὼν τε εἰς Ῥώμην καὶ αἰ- 2
τήσας μετάνοιαν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ * καὶ μὴ τυχῶν, ἐπαρθεῖς
κατὰ τῆς πίστεως ἔδογματίσε, τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγησάμενος, ἀγαθὸν τε
καὶ δίκαιον καὶ φαῦλον, εἶναί τε τὴν καινὴν διαθήκην ἀλλοτριὰν τῆς
παλαιᾶς καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ λαλήσαντος. ἀνάστασιν σαρκὸς ἀθετεῖ, 3
10 βάπτισμα δίδωσιν οὐ μόνον ἓν, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρία μετὰ τὸ παρα-
πεσεῖν· ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων κατηγουμένων ἄλλοι παρ' αὐτοῖς
βαπτίζονται. ἀδεῶς δὲ καὶ γυναιξὶν ἐπιτρέπει δῆθεν λουτρὸν δίδόναι.

μγ. Λουκιανισταί. Λουκιανὸς τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις 43
Κωνσταντίνου γενόμενος, πάντα κατὰ Μαρκίωνα ἔδογματίσεν, ἕτερα
15 δὲ παρὰ τὸν Μαρκίωνα καὶ αὐτὸς δῆθεν περισσοτέρως δογματίζει. | P231

μδ. Ἀπελλιανοί. καὶ οὗτος ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίωνα καὶ 44, 1
Λουκιανῶ κακίζει τὴν πᾶσαν ποίησιν καὶ τὸν πεποιηκότα. οὐχ ὁμοίως 2
δὲ τούτοις τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγήσατο, ἀλλὰ μίαν μὲν ἀρχὴν καὶ ἓνα θεόν,
ὄντα ἀνώτατον καὶ ἀκατονόμαστον, αὐτὸν δὲ τὸν ἓνα πεποιηκέναι
20 ἄλλον. καὶ οὗτος ὁ γεγονώς, πονηρὸς εὐρεθείς, ἐποίησεν ἐν τῇ αὐτοῦ
φαυλότητι τὸν κόσμον.

με. Σενηριανοί. Σενηῆρος πάλιν τις τῶ Ἀπελλῆ συννεπόμενος | τὸν 45, 1
μὲν οἶνον ἀποβάλλεται καὶ τὴν ἄμπελον, ἕκ τε τοῦ δρακοντοειδοῦς 0428
Σατανᾶ καὶ γῆς μυθολογῶν πεφνέται, συνελθόντων ἀλλήλοις. τὴν 2

V M anaceph.

1 ἀλλήλαις < anaceph.   2 ἀθετῶν anaceph. | καὶ + τὰ κατὰ V
3 9 u. **μβ** VM | ὁ] οὗτος anaceph.   5 τε] δὲ anaceph. | ἐν τῇ Ῥώμῃ anaceph.
6 * (πρεσβυτέρους) *   10 καὶ δύο < VM   11f ἄλλοι — βαπτίζονται] ἑτέρους
βαπτίζει anaceph.   12 δὲ < anaceph. | δῆθεν < anaceph.   13 ι u. **μγ** VM
14 κατὰ + τὸν anaceph.   14f ἕτερα δὲ] πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἕτερά τινα M πρὸς
δὲ τούτοις καὶ nachgetragen, τινὰ auf Rasur statt δὲ Vcorr   15 περισσότερον
anaceph.   17 κακίζει] δογματίζει, κακίζων anaceph.; τὰ ὅμοια ist adverbial ge-
braucht, vgl. S. 4, 3   18 τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγήσατο] δογματίζει καὶ τρεῖς ἀρχὰς
anaceph. | μὲν < anaceph.   19 ἀκατο||νόμαστον, ο aus ω Vcorr | τὸν ἓνα
< anaceph.   20 οὗτος ὁ γεγονώς] αὐτὸς ὁ γενόμενος anaceph.; lies viell. οὗτος ὁ
<δὲ αὐτοῦ> γεγονώς * | ἐν < anaceph. | ἐαυτοῦ anaceph.   22 **ιβ** u. **με** VM |
τις πάλιν anaceph.   23 τε] δὲ anaceph.   24 Σατᾶν anaceph. | συνελθόντων
ἀλλήλοις < anaceph.

τε γυναῖκα παραιτεῖται, φάσκων ἀριστερᾶς δυνάμεως αὐτὴν ὑπάρχειν. ὀνομασίας τε τινὰς ἀρχόντων καὶ βίβλους | τινὰς ἀποκρύφους παραιο- 3 D217
ἀγει. τὰ ὅμοια δὲ ταῖς ἄλλαις τὴν σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ
παλαιὰν διαθήκην.

5 $\bar{\mu}\zeta$. Τατιανοί. οὗτος συνήκμασεν Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι τῷ ἁγίῳ, 46
τῷ καὶ φιλοσόφῳ. μετὰ δὲ τὴν τοῦ μάρτυρος καὶ φιλοσόφου Ἰου-
στίνου τελευτὴν προσεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασιν μαθη-
τευθεῖς τῷ αὐτῷ, τὰ τε ἴσα αὐτῷ ἐδογματίσεν καὶ ἕτερα προσθεῖς
παρ' ἐκείνον. ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὀρμηῆσθαι. | P232
Ö430

10 Ταῦτα τὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων τοῦ
κατὰ τεσσαράκοντα ἕξ αἰρέσεων.

V M anaceph.

1 τε < anaceph. | παραιτεῖται φάσκων < anaceph. 2 τε] δὲ anaceph.
| βιβλία τινὰ ἀπόκρυφα anaceph. 5 $\bar{\iota}\gamma$ u. $\bar{\mu}\zeta$ VM | Τατιανοὶ + Τατιανὸς
anaceph. | συνήκμασεν + μὲν anaceph. 6 τῷ καὶ φιλοσόφῳ < anaceph.
6f Ἰουστίνου τελευτὴν καὶ φιλοσόφον VM 7f μαθητευθεῖς + δὲ anaceph.
8 ἕτερα προσθεῖς] πάλιν ἕτερα VM 9 δὲ < M

Κατὰ Μαρκωσίων $\bar{\iota}\delta$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\lambda}\delta$.

Μάρκος δέ τις, ἀφ' οὗπερ οἱ Μαρκώσιοι καλούμενοι, ἀπὸ τού- 1, 1
των ὀρμώμενος καὶ ἕτερα παρὰ τούτους τολμήσας κακὰ τῷ κόσμῳ
ἐξήμεσε· τούτους γὰρ διαδέχεται τοὺς περὶ Σεκοῦνδον καὶ Ἐπιφάνη καὶ
5 Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον, εἰς περισσοτέραν δὲ ἀγρυπώδη συνάθροι-
σιν ἐπήρθη. γύναια γὰρ καὶ ἄνδρας παρ' αὐτοῦ πεπλανημένα τε καὶ 2
πεπλανημένους ἐπηγάγετο, ὑποληφθεὶς ὁ ἔλεεινὸς διορθωτῆς εἶναι
τῶν προειρημένων ἀπατεώων, μαγικῆς ὑπάρχων κυβείας ἐμπειρότα-
τος. ἀπατήσας δὲ τοὺς προειρημένους πάντας καὶ τὰς προειρημένας 3
10 προσέχειν αὐτῷ ὡς γνωστικωτάτῳ καὶ δύναμιν τὴν μεγίστην ἀπὸ
τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων ἔχοντι, ὡς πρόδρομος ὢν
ἀληθῶς τοῦ Ἀντιχρίστου ἀποδέδεικται. τὰ γὰρ Ἀναξιλάου παίγνια 4
τῇ τῶν λεγομένων μάγων πανουργία συμμίξας, δι' αὐτῶν φαντάζων
τε καὶ μαγεύων, εἰς ἔκπληξιν τοὺς | ὄρῳντάς τε καὶ πειθομένους D218
15 αὐτῷ περιέβαλεν, ὡς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἔτι καὶ εἰς δεῦρο τοῦτο ἐπι- P233
τελοῦσιν. οἱ δὲ τὰ ἀπὸ περιεργίας * ὄρῳντες δοκοῦσι δυνάμεις τινὰς 5
ἐν χερσὶν αὐτοῦ ἐπιτελεῖσθαι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ταῦτα ποιούντων.
τὸν γὰρ νοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπολέσαντες οὐχ ὄρῳσι, μὴ γινώσκοντες δο- 6
κιμάσαι, ὅτι ἀπὸ μαγείας ἢ σύστασις τοῦ παρ' αὐτοῦ παιγνίου ὡς
20 ἔπος εἰπεῖν ἐπιτελεῖται. αὐτοὶ γὰρ ἐμβρόντητοι παντάπασι γεγόνα-
σιν, ὑπαχθέντες κακῇ τινι ὑπονοίᾳ. φασὶ γὰρ τρία ποτήρια λευκῆς 7
ὑάλου παρ' αὐτοῖς ἐτοιμάζεσθαι κεκραμένα λευκῷ οἴνῳ καὶ ἐν τῇ
ἐπιτελουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἐπω|δῇ, τῇ νομιζομένῃ εὐχαριστίᾳ, μετα- Ö432

V M 6—16 fast wörtlich nach Irenaeus adv. haer. I 13, 1; I 114f Harvey
(= lat.); vgl. auch Hippolyt refut. VI 39, 1; S. 170, 11—14 Wendland

1 Überschrift κατὰ Μαρκωσίων $\bar{\iota}\delta$ ἢ καὶ τριακοστὴ τετάρτη VM 4 Ἐπι-
φανῆ|||, ν wegradiert Vcorr 6 παρ'] ἐπ' statt παρ' Vcorr ἐπ' M 8 vor μαγι-
κῆς + <ἄτε>? * 11 ἀκατο||νομάστων, ο aus ω Vcorr | ἔχοντι aus ἔχων τι
Vcorr 12 Ἀναξιλάου, α auf Rasur Vcorr 13 vor τῇ zwei Buchstaben aus-
radiert V 15 ἀπ' *] ἐπ' VM 16 * <ὀρμώμενα> *

βάλλεσθαι εὐθύς, τὸ μὲν ἐρυθρὸν * ὡς αἷμα, τὸ δὲ πορφύρεον, τὸ δὲ κινέρεον.

Ἐγὼ τοίνυν ἵνα μὴ εἰς δεῦτερον κάματον ἑαυτὸν ἐπιδῶ, ἀρκε- 8
σθῆναι δεῖν ἡγησάμην τοῖς ἀπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου
5 Εἰρηναίου κατ' αὐτοῦ τοῦ Μάρκου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὁμοιωμένων
πραγματευθεῖσιν, ἅτινα ἐνταῦθα πρὸς ἔπος ἐκθέσθαι ἐσπούδασα, καὶ
ἔστιν τάδε. φάσκει γὰρ αὐτὸς Εἰρηναῖος ὁ ἅγιος ἐν τῷ ὑποφαίνειν
τὰ ὑπ' αὐτῶν γειόμενα, λέγων οὕτως·

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ.

10 Ποτήρια οἴνω κεκραμένα προσποιούμενος εὐχαριστεῖν καὶ ἐπὶ πλέον 2, 1
ἐκτείνων τὸν λόγον τῆς ἐπικλήσεως πορφύρεα καὶ ἐρυθρὰ ἀναφαινεσθαι
ποιεῖ, ὡς δοκεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τὰ ὅλα Χάριν τὸ αἷμα τὸ ἑαυτῆς
στάζειν ἐν τῷ ἐκείνου ποτηρίῳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως αὐτοῦ καὶ ὑπερμείρε-
σθαι τοὺς παρόντας ἐξ ἐκείνου γεύσασθαι τοῦ πόματος, ἵνα καὶ εἰς αὐτοὺς
15 ἐπομβρήσῃ ἢ διὰ τοῦ μάγου τούτου κληζομένη Χάρις. πάλιν δὲ γυ- 2
ναιξὶν ἐπιδοὺς ἐκπόματα κεκραμένα αὐτὰς εὐχαριστεῖν | ἐγκελεύεται παρε- D219
στῶτος αὐτοῦ. καὶ τούτου γενομένου, αὐτὸς ἄλλο ποτήριον πολλῷ μείζον
ἐκείνου, οὗ ἢ ἐξηπατημένη ἠὲ χαρίστησε, προσενεγκὼν καὶ μετακενώσας
ἀπὸ τοῦ μικροτέρου τοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἠὲ χαριστημένου εἰς τὸ ὑπ' αὐ-
20 τοῦ κεκομισμένον * ἐπιλέγων ἅμα οὕτως ἢ πρὸ τῶν ὄλων, ἢ ἀνεινόητος 3
καὶ ἄρρητος Χάρις πληρῶσαι σου τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ πληθύναι ἐν σοὶ
τὴν γνῶσιν αὐτῆς, ἐγκατασπείρουσα τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως εἰς τὴν
ἀγαθὴν γῆν. | καὶ τοιαῦτά τινα εἰπὼν καὶ ἐξοιστρήσας τὴν ταλαίπωρον 4 P234
θαυμαστοποιὸς ἀνεψάνη, τοῦ μεγάλου πληρωθέντος ἐκ τοῦ μικροῦ ποτηρίου,
25 ὥστε καὶ ὑπερεκχεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ. καὶ ἄλλα τινὰ τούτοις παραπλήσια
ποιῶν ἐξηπάτησε πολλοὺς καὶ ἀπαγύρχεν ὀπίσω αὐτοῦ.

22f vgl. Matth. 13, 31 u. 8

V M 9ff Irenaeus adv. haer. I 13, 2ff; I 115ff Harvey (= lat.), vgl. Hippolyt
refut. VI 39, 2ff; S. 170, 14ff Wendland

1 * (γινόμενον) * 4 δεῖν angefleckt V corr 7 αὐτὸς Pet.] αὐτοῖς V M
8 γειόμενα *] λεγόμενα V M 10 ποτήρια οἴνω κεκραμένα] *pro calice enim vino
mixto* lat. 12 ποιεῖ Ausgg.] ποιεῖν V M 13 ἐκείνω V 13f ὑπερμείρεσθαι
Ausgg.] ὑπερομείρεσθαι, ειρ auf Rasur V corr ὑπερομείρεσθαι M 15 δὲ < lat.
19 εὐχαριστημένον V 20 κεκομισμένον Ausgg.] *κεκοσμημένον* V M *allatus* lat.
| *κεκομισμένον* + *multo maiorem* lat. | * alte Lücke; ergänze wohl (εὐχαρι-
στεῖ) * | ἅμα] *statim* lat. | ἡ² < Hipp. 23 τὴν ταλαίπωρον] *illam infelicem*
lat. 24 μεγάλου + *calix* lat. 26 ἀπαγύρχεν V M

Εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ δαίμονά τινα πάρεδρον ἔχειν, δι' οὗ αὐτὸς τε 5
 προφητεύειν δοκεῖ καὶ ὅσας ἀξίας ἠγγεῖται <γενέσθαι> μετόχους τῆς χάριτος
 αὐτοῦ προφητεύειν ποιεῖ. μάλιστα γὰρ περὶ γυναῖκας ἀσχολεῖται καὶ τού- 6
 των τὰς εὐπαρύφους καὶ περιπορφύρους καὶ πλουσιωτάτας, ἃς πολλάκις
 5 ὑπάγεσθαι πειρώμενος, κολακεύων φησὶν αὐταῖς »μεταδοῦναί σοι θέλω
 τῆς ἐμῆς Χάριτος, ἐπειδὴ ὁ πατήρ τῶν ὄλων τὸν ἄγγελόν σου διὰ παντὸς
 βλέπει πρὸ προσώπου αὐτοῦ. ὁ δὲ τόπος τοῦ Μεγέθους ἐν ἡμῖν ἐστί·
 δεῖ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐν καταστῆναι. λάμβανε πρῶτον ἀπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμοῦ 7
 τὴν Χάριν. εὐτρέπισον σεαυτὴν ὡς νύμφη ἐκδεχομένη τὸν νυμφίον ἑαυτῆς, 8
 10 ἵνα ἔση ὁ ἐγὼ καὶ ἐγὼ ὁ σύ. καθίδρουσον ἐν τῷ νυμφῶνί σου τὸ σπέρμα
 τοῦ φωτός. λάβε παρ' ἐμοῦ τὸν νυμφίον καὶ χώρησον αὐτὸν καὶ χωρή-
 θητι ἐν αὐτῷ. ἰδοὺ, ἡ Χάρις κατῆλθεν ἐπὶ σέ· ἀνοιξον τὸ στόμα σου
 καὶ προφήτευσον«. τῆς δὲ γυναϊκὸς ἀποκρινομένης »οὐ προεφίτευσα 8
 πώποτε καὶ οὐκ οἶδα προφητεύειν«, ἐπικλήσεις τινὰς ποιούμενος ἐκ δευ-
 15 τέρου εἰς κατάπληξιν τῆς ἀπατωμέλης φησὶν αὐτῇ »ἀνοιξον τὸ στόμα σου D220
 <καὶ> λάλησον ὅ τι δῆποτε καὶ προφητεύσεις«. ἡ δὲ χαινωθεῖσα καὶ 9
 κειρωθεῖσα ὑπὸ τῶν προειρημένων, διαθερμανθεῖσα τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς
 προσδοκίας τοῦ μέλλειν αὐτὴν προφητεύειν, τῆς καρδίας πλέον τοῦ δέοντος
 παλλούσης, ἀποτολμᾷ λαλεῖν ληρώδη καὶ τὰ τυχόντα, πάντα κενῶς καὶ 10
 20 τολμηρῶς, ἅτε ὑπὸ κενοῦ θερμομαμένη πνεύματος (καθὼς ὁ κρείσσων
 ἡμῶν ἔφη περὶ τῶν τοιούτων <προφητῶν>), ὅτι τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς ψυχὴ
 κενῷ ἀέρι θερμαινομένη) καὶ ἀπὸ τούτου λοιπὸν προφήτιδα ἑαυτὴν ὑπο- 11
 λαμβάνει καὶ εὐχαριστεῖ Μάρκῳ τῷ ἐπιδιδόντι τῆς ἰδίας χάριτος αὐτῇ καὶ
 ἀμείβεσθαι αὐτὸν πειρᾶται, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν ὑπαρχόντων δόσιν
 25 (ὄθεν καὶ χρημάτων πληθὸς πολὺ συναγύροχεν), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τοῦ

V M lat. (Hipp. bis Z. 3)

2 <γενέσθαι>*] *feri* lat. 3f καὶ τούτων τὰς] *et hoc circa eas* lat. 4 περι-
 φορφύρους VM 5 μεταδοῦναί σοι] *participare te* lat. 6 τῆς ἐμῆς] *ex mea* lat.
 7 τοῦ μεγέθους] *tuae magnitudinis* lat. 8 δεῖ Ausgg.] δι' VM *oportet* lat. | εἰς
 τὸ ἐν καταστῆναι (καταντῆσαι? Jül.)*, vgl. S. 8, 2] εἰς τὸ ἐγκαταστῆσαι VM *in unum*
convenire lat. 10 ἔση oben drüber V^{corr} 13 προεφίτευσα, προε auf Rasur V^{corr}
 16 <καὶ>*] *et* lat. 16f καὶ κειρωθεῖσα nachgetragen V^{corr} 17 ὑπὸ¹ u. 2]
 lies ἀπὸ? * 18 καρδίας + eius lat. | πλέον] *multo plus* lat. 20 κειροῦ
 < lat. 21 ἔφη] *exequitur* lat. | <προφητῶν>*] *prophetis* lat. | τολμηρὸν καὶ
 ἀναιδὲς] *audax et inverecunda est* lat.; lies viell. *τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς <τι> **
 22 vor κενῷ + *quasi* lat. | ἀπὸ τούτου λοιπὸν] *exinde* lat. 22f ὑπολαμβάνει
 Pet.] *μεταλαμβάνει* VM *putat* lat. 24 πειρᾶται] *gestit* lat. | μόνο|||ν, ο aus ω
 V^{corr} | τῶν ὑπαρχόντων] *substantiae suae* lat. 25 συναγύροχεν*] *synnēgoczen*
 VM *collegit* lat.

σώματος κοινωνίαν, κατὰ πάντα ἐνοῦσθαι αὐτῷ προθυμουμένη, ἵνα σὺν αὐτῷ κατέλθῃ εἰς τὸ ἔν.

- Ἦδη δὲ τῶν πιστοτέρων τινὲς γυναικῶν τῶν ἔχουσῶν τὸν φόβον τοῦ 12 P 235
 θεοῦ καὶ μὴ ἐξαπατηθεισῶν, ἃς ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς ἐπετήδευσε παρα-
 5 πείθειν κελεύων αὐταῖς προφητεύειν, [καὶ] καταψύσασασι καὶ καταθεμα-
 τίσασασι αὐτὸν ἐχωρίσθησαν τοῦ τοιοῦτου † θιάσου, ἀκριβῶς εἰδυῖαι ὅτι 13
 προφητεύειν οὐχ ὑπὸ Μάρκου τοῦ μάγου ἐγγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ'
 οἷς ἂν ὁ θεὸς ἄνωθεν ἐπιπέμψῃ τὴν χάριν αὐτοῦ, οὗτοι θεόσδοτον ἔχουσι
 τὴν προφητείαν καὶ τότε λαλοῦσιν ἔνθα καὶ ὁπότε θεὸς βούλεται, ἀλλ'
 10 οὐχ ὅτε Μάρκος κελεύει. τὸ γὰρ κελεῖν τοῦ κελευομένου μεῖζόν τε καὶ 14
 κυριώτερον, ἐπεὶ τὸ μὲν προηγείται, τὸ δὲ ὑποτέτακται. εἰ οὖν Μάρκος
 μὲν κελεύει ἢ ἄλλος τις, ὡς εἰώθασιν ἐπὶ τοῖς δαίπνοις <ἀπὸ> τοῦ κλήρου
 οὗτοι πάντοτε παίξουσιν καὶ ἀλλήλοις ἐγκελεύεσθαι τὸ προφητεύειν καὶ πρὸς
 τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς μαντεύεσθαι, ἔσται ὁ κελεύων μεῖζων τε καὶ
 15 κυριώτερος τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, ἀνθρωπος ὢν, ὅπερ ἀδύνατον. D 221
 ἀλλὰ τοιαῦτα κελευόμενα ὑπ' αὐτῶν πνεύματα καὶ λαλοῦντα, ὁπότε βού- 15
 λονται αὐτοί, ἐπίγεια καὶ ἀδρανῆ ἐστί, τολμηρὰ δὲ καὶ ἀναιδῆ, ὑπὸ τοῦ
 Σατανᾶ ἐκπεμπόμενα πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ἀπώλειαν τῶν μὴ εὐτονον τὴν
 πίστιν ἢν ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῆς ἐκκλησίας παρέλαβον φυλασσόντων. | Ö 436
- 20 3. Ὅτι δὲ φίλτρα καὶ ἀγώγιμα πρὸς τὸ καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐνου- 3, 1
 βρίξουσιν ἐμποιεῖ οὗτος ὁ Μάρκος ἐνίαις τῶν γυναικῶν, εἰ καὶ μὴ πάσαις,
 αὗται πολλάκις ἐπιστρέψασασι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐξωμολογήσαντο,
 καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἠχρηώσθαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐρωτικῶς πᾶν αὐτὸν πεφι-
 λημένα· ὥστε καὶ διάκονόν τινα τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ [τῶν] ἡμετέρων ὑπο- 2
 25 δεξάμενον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ περιπεσεῖν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ, τῆς
 γυναικὸς αὐτοῦ εὐειδοῦς ὑπαρχούσης καὶ τὴν γνώμην καὶ τὸ σῶμα δια-
 φθαρείσης ὑπὸ τοῦ μάγου τούτου καὶ ἐξακολουθησάσης αὐτῷ πολλῷ χρόνῳ·

V M lat.

1 vor κατὰ + et lat. | προθυμουμένη] *cupit* lat.; lies ποθονμένη? * 3 πι-
 στοτέρων Ausgg.] προτέρων V M *fidelissimis* lat. 5 [καὶ] * < lat. 6 θειά-
 σου, εἰ aus ι V corr | τοῦ τοιοῦτου † θιάσου] *ab huiusmodi insano, qui se divi-
 num spirare simulabat* lat.; lies etwa ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου γόητος, θεῖόν τι πνεῖν
 προσποιουμένου * 12 <ἀπὸ> τοῦ κλήρου *] *sortibus* lat. 13 πάντοτε] *omnes*
 lat. 14 vor ἑαυτοῖς + *eos* lat. 16 τοιαῦτα + *quidem* lat. 17 ἐπίγεια *]
 ἐπίσαθρα, σαθρ auf Rasur V corr ἐπίσαθρα M *terreni* lat. 20 ὅτι δὲ] *adhuc*
etiam lat. | vor φίλτρα + et lat. | πρὸς τῷ V 21 ἐμποιεῖ] *efficit* lat. | οὗτος
 ὁ] *hic idem* lat. 23 ἠχρηώσθαι . . . καὶ ἐρωτικῶς] *exterminatas . . . velut cupidine*
et inflammatas lat. 24 [τῶν] * 25 ταύτῃ τῇ] *huiusmodi* lat. | vor τῆς + *nam* lat.

ἔπειτα μετὰ πολλοῦ κόπου τῶν ἀδελφῶν ἐπιστρεψάντων αὐτήν, τὸν ἅπαντα 3
χρόνον ἐξομολογουμένη διετέλεσε, πενθοῦσα καὶ θρηνοῦσα ἐφ' ἧ ἔπαθεν
ὑπὸ τοῦ μάγου διαφθορᾶ.

Καὶ μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ τινες περιπολιζόντες ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἑξαπα- 4
5 τῶντες γυναικάρια πολλὰ διέφθειραν, τελείους ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες, ὡς
μηδενὸς δυναμένου ἐξισωθῆναι τῷ μεγέθει τῆς γνώσεως αὐτῶν, | μηδ' ἂν P236
Παῦλον μηδ' ἂν Πέτρον εἶπης μηδ' ἄλλον τινὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ 5
πλειῶ πάντων (ἑαυτοῦς) ἐγνωκέναι καὶ τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως τῆς ἀρρή-
του δυνάμεως μόνους καταπεπωκέναι, εἰναὶ τε αὐτοὺς ἐν ὕψει ὑπὲρ πάσαν
10 δύναιμι. διὸ καὶ ἐλευθέρως πάντα πράσσειν, μηδένα ἐν μηδενὶ φόβον 6
ἔχοντας. διὰ γὰρ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀκρατήτους (τε) καὶ ἀοράτους γίνεσθαι
τῷ κριτῇ. εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο αὐτῶν, παραστάντες αὐτῷ μετὰ τῆς ἀπο-
λυ|τρώσεως τάδε εἶποιεν· »ὦ πάρεδρε θεοῦ καὶ μυστικῆς πρὸ αἰώνων 7 D222
Σιγῆς, † ἦν τὰ Μεγέθη διὰ παντὸς βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς,
15 ὁδηγῶ σοι καὶ προσαγωγεῖ χρώμενα, ἀνασπῶσιν ἄνω τὰς αὐτῶν μορφάς,
ἃς ἡ μεγαλότολμος ἐκείνη φαντασιασθεῖσα διὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Προπάτορος
προεβάλετο ἡμᾶς † τὰς εἰκόνας † τότε ἐνθύμιον τῶν ἄνω ὡς ἐνύπνιον ἔχουσα —
ἰδοὺ ὁ κριτὴς ἐγγύς καὶ ὁ κῆρυξ με κελεύει ἀπολογεῖσθαι· σὺ δέ, ὡς ἐπι- 8
σταμένη τὰ ἀμφοτέρων, τὸν ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν λόγον ὡς ἓνα ὄντα τῷ
20 κριτῇ παράστησον«. ἡ δὲ Μήτηρ ταχέως ἀκούσασα τούτων τὴν Ὀμηρικὴν 9
Ἄϊδος κυιῆν αὐταῖς περιέθηκε πρὸς τὸ ἀοράτως ἐκφυγεῖν τὸν κριτὴν καὶ
παραχρῆμα ἀιασπᾶσασα αὐτοὺς εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσήγαγε καὶ ἀπέδωκε
τοῖς ἑαυτῶν νυμφίαις.

Τοιαῦτα δὴ λέγοντες καὶ πράττοντες καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι 10
25 τῆς Ῥοδανουσίας πολλὰς ἐξηπατήκασι γυναικας, αἵτινες κεκαυτηριασμένοι
τὴν συνείδησιν αἱ μὲν καὶ εἰς φανερόν ἐξομολογοῦνται, αἱ δὲ δυσωπούμεναι

20 vgl. E 844 — 25f vgl. I Tim. 4, 2

V M lat.

3 διαφθορα|///, ν wegradiert V corr 7 μηδ' . . . μηδ'] aut . . . vel lat.
8 (ἑαυτοῦς) Dind.] se lat. 9 δυνάμεως] δυναμένους M | τε] autem lat.
11 (τε) *] et . . . et lat. 13 μυστικῆς + illius lat. | αἰώνων Ausgg.] αἰῶνος
VM aeonon lat. 14 † ἦν] quam lat.; alter Fehler für (δι') ἦς * 15 προσ-
αγωγεῖ, εἰ aus ἦ V corr προσαγωγῆ M | χρώμεθα V | ἀνασπῶσιν] abstrahunt lat.
16 φαντασιασθεῖσα, σιασθεῖ auf Rasur V corr 17 † τὰς εἰκόνας] imagines illo-
rum lat.; alter Fehler für κατ' εἰκόνα (αὐτῶν) *, vgl. Irenaeus adv. haer. I 4, 5;
I 41 Harvey (= Epiph. haer. 31, 17, 14; I 412, 20) | † τότε] tunc lat.; alter Fehler
für τό τε * 19 τὰ ἀμφοτέρων < lat.; lies τὰ ἀμφοτέρων (ἡμῶν)? * | ὑπὲρ
< lat. 23 ἑαυτοῦ aus ἑαντῶν V corr ἑαντοῦ M 24 δὴ] autem lat. 25 ῥο-
δανουσίας, η oben drüber V corr 26 δυσωπούμεναι + (μὲν)?, vgl. nachher δὲ

τοῦτο ἡσυχῇ δέ πως ἑαυτὰς *, ἀπηλπικυῖαι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ ἔναι μὲν εἰς τὸ παντελὲς ἀπέστησαν, ἔναι δὲ ἐπαμφοτερίζουσι καὶ τὸ τῆς παροιμίας πεπόνθασι, μήτε ἔξω μήτε ἔσω | οὖσαι, ταύτην ἔχουσαι τὴν ἐπικαρπίαν Ὁ438 τοῦ σπέρματος τῶν τέκνων τῆς γνώσεως.

- 5 Οὗτος <οὗν ὁ> Μάρκος μήτραν καὶ ἐκδοχείον τῆς Κολορβάσου Σιγῆς 4, 1 αὐτὸν μονώτατον γεγονέναι λέγων, ἅτε μονογενῆς ὑπάρχων, αὐτὸ τὸ τοῦ Ὑστερήματος <σπέρμα> κατατεθὲν εἰς αὐτὸν ὥδὲ πως ἀπεκύησεν. αὐτὴν 2 τὴν πανυπερτάτην ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων τετράδα κατεληλυθέναι σχήματι γυναικείῳ πρὸς αὐτὸν (ἐπειδὴ, φησί, τὸ ἄρρεν αὐ-
- 10 τῆς ὁ κόσμος φέρειν οὐκ ἠδύνατο) καὶ μηνῦσαι αὐτήν, τίς ἦν, καὶ τὴν τῶν πάντων γένεσιν, | ἦν οὐδενὶ πώποτε οὐδὲ θεῶν οὐδὲ ἀνθρώπων ἀπεκάλυψε, P237 τούτῳ μονωτάτῳ | διηγήσασθαι οὕτως εἰποῦσαν· ὅτε τὸ πρῶτον ὁ Πα- 3 D223 τῆρ, <οὗ οὐκ ἔστιν πατήρ> οὐδεὶς, ὁ ἀνευνόητος καὶ ἀνούσιος, ὁ μήτε ἄρρεν μήτε θῆλυ, ἠθέλησεν αὐτοῦ τὸ ἄρρητον ῥητὸν γενέσθαι καὶ τὸ ἀόρατον
- 15 μορφωθῆναι, ἦνοιξε τὸ στόμα καὶ προήκατο λόγον ὅμοιον αὐτῷ· ὅς παραστάς ὑπέδειξεν αὐτῷ ὁ ἦν, αὐτὸς τοῦ ἀοράτου μορφή φανείς. ἡ δὲ ἐκ- 4 φώνησις τοῦ ὀνόματος ἐγένετο τοιαύτη· ἐλάλησε λόγον τὸν πρῶτον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἦτις ἦν ἀρχή, καὶ ἦν ἡ συλλαβὴ αὐτοῦ στοιχείων τεσσάρων. ἐπισυνῆψεν <τε> τὴν δευτέραν, καὶ ἦν καὶ αὐτὴ στοιχείων τεσ-
- 20 σάρων. ἔξῃς ἐλάλησε τὴν τρίτην, καὶ ἦν [καὶ] αὐτὴ στοιχείων δέκα. καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἐλάλησε καὶ ἦν [καὶ] αὐτὴ στοιχείων δεκαδύο. ἐγένετο οὖν ἡ ἐκφώνησις τοῦ ὄλου ὀνόματος στοιχείων μὲν τριάκοντα, συλλαβῶν

V M lat.; von Z. 8 an Hippolyt refut. VI 42, 3ff; S. 173, 25ff Wendland

1 τοῦτο] *hoc ipsum* lat. | ἡσυχῇ δέ πως] *in silentio sensim* lat. | δέ] γε Jül. | * etwa (ὑποσπῶσαι)*] *retrahunt* lat. 3 μήτε¹ nachgetragen V corr | *intus . . foris* lat. 5 οὕτως V | <οὗν ὁ> Ausgg.] *igitur* lat. 5f Σιγῆς αὐτὸν] *εἰσηγήσατο αὐτὸν* aus Σιγῆς αὐτὸν hergestellt V corr *εἰσηγήσατο αὐτὸν* M *silentii semet* lat. 6f αὐτὸ τὸ τοῦ Ὑστερήματος <lat. 7 <σπέρμα> Ausgg.] *semen* lat. | πως <lat. 8 τὴν πανυπερτάτην ἀπὸ] *quae est a summis et ab* lat. | τόπων Ausgg.] *τοῦτων* VM *loeis* lat. 9 γυναικείῳ Ausgg.] *γυναικείου* VM *muliebrī* lat. 10 μηνῦσαι + *quoque* lat. | τίς] ἦτις Hipp. 12 solo lat. μόνῳ Hipp. 13 <οὗ οὐκ ἔστιν πατήρ> οὐδεὶς *] ὥδιεν VM *cuius pater nemo est* lat. αὐτοῦ Hipp. 14 ῥητὸν ausradiert V corr < M | γενέσθαι Hipp.] *γεννηθῆναι* VM *fieri* lat. | ἀόρατον + *sibi* lat. 16 ἐπέδειξεν Hipp. | αὐτῷ VM Hipp.] *ei* lat.; alter Fehler für αὐτὸ? * | αὐτὸς zu ὁ ἦν gezogen lat. 18 ἦτις <lat. | ἦν² <lat. 19 ἐπισυνῆψεν <τε> *] *coniunxit et* lat. ἔπειτα συνῆψε Hipp. | καὶ² <lat. 20 ἔξῃς ἐλάλησε] ἔξελάλησε Hipp. | ἐλάλησε + *et* lat. | καὶ¹] ἦτις Hipp. | [καὶ] *] <lat. Hipp. | αὐτὴ < Hipp. 21 μετὰ ταῦτα] *τετάρτην* Hipp. | [καὶ] *] <lat. (steht bei Hipp.) 22 τοῦ ὀνόματος ὄλου ἡ ἐκφώνησις Hipp. | μὲν <lat. Hipp.

- δὲ τεσσάρων. ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ἴδια γράμματα καὶ ἴδιον χα- 5
ρακτῆρα καὶ ἴδιαν ἐκφώνησιν καὶ σχήματα καὶ εἰκόνας ἔχειν καὶ μηδὲν
αὐτῶν εἶναι, ὃ τὴν ἐκείνου καθορᾶ μορφήν, οὐδὲρ αὐτὸ στοιχείον ἐστίν·
ἀλλὰ οὐδὲ γινώσκειν † αὐτόν, οὐδὲ μὴν τὴν τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἕκαστον
5 ἐκφώνησιν γινώσκειν, ἀλλὰ ὃ † αὐτὸς ἐκφωνεῖ, ὡς τὸ πᾶν ἐκφωνοῦντα
τὸ ὅλον ἠγγεῖσθαι ὀνομάζειν. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν μέρος ὄν τοῦ ὅλου τὸν 6
ἴδιον ἦχον ὡς τὸ πᾶν ὀνομάζειν καὶ μὴ παύσασθαι ἠχοῦντα, μέχρις ὅτου | Ö440
ἐπὶ τὸ ἔσχατον γράμμα τοῦ ἐσχάτου στοιχείου μονογλωσσήσαντα καταν-
τήσαι. τότε δὲ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὅλων ἔφη γενέσθαι, ὅταν 7
10 τὰ πάντα κατελθόντα εἰς τὸ ἓν γράμμα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν
ἠχῆσιν· ἧς ἐκφωνήσεως εἰκόνα τὸ ἀμὴν ὁμοῦ λεγόντων ἡμῶν ὑπέθετο εἶναι.
τοὺς δὲ φθόγγους ὑπάρχειν τοὺς μορφοῦντας τὸν ἀνούσιον καὶ ἀγέννητον
Αἰῶνα· καὶ εἶναι τούτους μορφάς, ἃς ὁ κύριος ἀγγέλους εἶρηκε, τὰς διη-
νεκῶς βλεπούσας τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς.
- 15 Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν στοιχείων τὰ κοινὰ καὶ ῥητὰ | Αἰῶνας καὶ λόγους 8 D224
καὶ ῥίζας καὶ σπέρματα καὶ πληρώματα καὶ καρποὺς ὠνόμασε, τὰ δὲ
καθ' ἓνα αὐτῶν καὶ ἐκάστου ἴδια ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας ἐμπερι-
εχόμενα νοεῖσθαι ἔφη. ὧν στοιχείων τοῦ (ἐσχάτου) στοιχείου τὸ ὕστερον 9
γράμμα φωνὴν προήκατο τὴν αὐτοῦ· | οὗ (ὄ) ἦχος ἐξεληθὼν κατ' εἰκόνα P238
20 τῶν στοιχείων στοιχεῖα ἴδια ἐγέννησεν· ἐξ ὧν τὰ τε ἐνταῦθα διακεκοσμη-
σθαί φησι καὶ τὰ πρὸ τούτων γεγεννησθαι. τὸ μέντοι γράμμα αὐτό, οὗ 10
ὁ ἦχος ἦν συνεπακολουθῶν τῷ ἦχῳ κάτω, ὑπὸ τῆς συλλαβῆς τῆς ἑαυτοῦ

13 vgl. Matth. 18, 10

V M lat. Hipp.

3 οὐδὲρ αὐτὸ] *neque ipsum super* lat. | αὐτὸ Hipp.] αὐτὸς V M *ipsum* lat.
4 ἀλλὰ — αὐτόν < Hipp. | † αὐτόν] *eum* lat.; alter Fehler für αὐτό * 5 γινώ-
σκειν Hipp.] *poliorkei* V M *pleonektein* Epitome *scire* lat. | † αὐτὸς] *ipse* lat. αὐτὸς;
Hipp.; alter Fehler für αὐτό * | ὡς] *ita* lat. | ἐκφωνοῦντα V M Hipp.] *quod enuntiat*
lat.; ἐκφωνοῦντα ist als neutr. plur. zu verstehen, ebenso wie ἠχοῦντα Z. 7
6 ἠγγεῖσθαι < lat. | ὀνομάζειν + αὐτόν Hipp. | ὄντα Hipp. 7 ἠχοῦντα] *sonantia* lat.;
vgl. Z. 5 8 ἐσχάτου Hipp.] ἐκάστου V M *novissimi* lat. | μονογλωσσήσαντα]
singulariter enuntiat lat. 9 καὶ < Hipp. | γενέσθαι] *futuram* lat. 10 αὐ-
τὴν < M 11 ἧς] τῆς τε Hipp. | ὑπέθετο] *tradidit* lat. 12 φθόγγους < Hipp.
17 f ἐμπεριεχόμενα νοεῖσθαι] *contineri et intelligi* lat. 18 ἔφη < Hipp. | (ἐσχά-
του) Hipp.] *novissimi* lat. | ὕστατον Hipp. 19 (ὄ) Hipp. 20 vor ἴδια ein
καὶ ausradiert V corr 21 γεγεννησθαι *, vgl. S. 12, 13] *γεγενῆσθαι* V M Hipp.
generata lat. | αὐτὸ + τὸ ἦχος τῷ ἦχει V M (in den Text gedrungene Grammatiker-
bemerkung, veranlaßt durch das ὁ ἦχος . . . τῷ ἦχῳ) 22 ἦχει V | κάτω
Ausgg.] καὶ τῷ V M ebenso Hipp. *deorsum* lat.

ἀνειλήφθαι ἄνω λέγει, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὅλου· μεμενημέναι δὲ εἰς τὰ
κάτω τὸν ἦχον, ὡσπερ ἔξω ριφέντα. τὸ δὲ στοιχείον αὐτό, ἀφ' οὗ τὸ 11
γράμμα σὺν τῇ ἐκφωνήσει τῇ ἑαυτοῦ συγκατῆλθε κάτω, [δ] γραμμάτων
εἶναί φησι τριάκοντα καὶ ἐν ἑκαστον τῶν τριάκοντα γραμμάτων ἐν ἑαυτῷ
5 ἔχειν ἕτερα γράμματα, δι' ὧν τὸ ὄνομα τοῦ γράμματος ὀνομάζεται· καὶ 12
αὐτὸ πάλιν τὰ ἕτερα δι' ἄλλων ὀνομάζεσθαι γραμμάτων καὶ τὰ ἄλλα δι'
ἄλλων, ὡς εἰς ἄπειρον ἐκπίπτειν τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων. οὕτω δ' ἂν
σαφέστερον μάθοις τὸ λεγόμενον·

5. Τὸ δέλτα στοιχείον γράμματα ἐν ἑαυτῷ ἔχει πέντε, αὐτό τε τὸ 5, 1
10 δέλτα καὶ τὸ ε καὶ τὸ λάμβδα καὶ τὸ ταῦ καὶ τὸ ἄλφα, καὶ ταῦτα πάλιν
τὰ γράμματα δι' ἄλλων γράφεται γραμμάτων καὶ τὰ ἄλλα δι' ἄλλων. εἰ οὖν 2
ἢ πᾶσα ὑπόστασις τοῦ δέλτα εἰς ἄπειρον ἐκπίπτει, ἀεὶ ἄλλων ἄλλα γράμ-
ματα γεννῶντων καὶ διαδεχομένων ἄλληλα, πόσω μᾶλλον ἐκείνου τοῦ
στοιχείου μείζον εἶναι τὸ πέλαγος τῶν γραμμάτων; καὶ εἰ τὸ ἐν γράμμα 3
15 οὕτως ἄπειρον, ὅρα ὅλου τοῦ ὀνόματος τὸν βυ|θὸν τῶν γραμμάτων, ἐξ ὧν Ö442
τὸν Προπάτορα ἢ Μάρκου Σιγῆ συνεστάναι ἔδογματίσει. διὸ καὶ τὸν Πατέρα 4
ἐπιστάμενον τὸ ἀχώρητον αὐτοῦ δεδωκέναι τοῖς στοιχείοις, ἃ καὶ Αἰῶνας
καλεῖ, ἐνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὴν | ἰδίαν ἐκφώνησιν ἐκβοᾶν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι D225
εἶνα τὸ ὅλον ἐκφωνεῖν.
- 20 Ταῦτα δὲ σαφηνίσασαν αὐτῷ τὴν Τετρακτὸν εἶπεῖν· θέλω δὴ σοι καὶ 5
αὐτὴν ἐπιδείξαι τὴν Ἀλήθειαν. κατήγαγον γὰρ αὐτὴν ἐκ τῶν ὑπερθεῖν
δωμάτων, ἵν' ἐσίδῃς αὐτὴν γυμνὴν καὶ καταμάθῃς τὸ κάλλος αὐτῆς, ἀλλὰ
καὶ ἀκούσῃς αὐτῆς λαλούσης καὶ θαυμάσης τὸ φρόνιμον αὐτῆς. ὅρα 6

V M lat. Hipp.

1 λέγει Hipp.] λέγειν VM dicit lat. 3 descendit lat. κατῆλθε Hipp. | [δ] Ausgg.] < lat. Hipp. 4 εἶναί φησι] ait esse lat. φησὶν εἶναι Hipp. | τῶν τριάκοντα] ex his XXX lat. 5 δι' ὧν Hipp.] δι' οὗ VM per quas lat. 6 αὐ] μὴν Hipp. 7 ὡς] ὥστε Hipp. | τῶν γραμμάτων] διὰ τῶν γραμμάτων γραφέντος Hipp. 8 μάθοις] μάθοι τις Hipp. 9 ἔχει ἐν ἑαυτῷ Hipp. habet in se lat. | αὐτό τε < Hipp. | τε] δὲ M 10 τὸ ε] τὸ εἰ V, vgl. S. 13, 2 | λάβδα M | ταῦτα πάλιν] αὐτὰ ταῦτα Hipp. 12 ἀεὶ, ἄ auf Rasur V corr < lat. 14 τὸ πέλα- γος] τὸν τόπον (l. πόντον) Hipp. | εἰ] εἰς M 15 ἄπειρον < οὕτως Hipp. | ὁρᾶται Hipp. 16 ἢ Μάρκον — ἔδογματίσει] ἢ Μάρκου φιλοπονία, μᾶλλον δὲ μαιτιοπονία βούλεται συνιστᾶν Hipp. 20 εἶπεῖν] dedisse lat. | θέλω δὲ σοι Hipp. Ausgg.] θεαρθήσοι VM volo autem tibi lat. θέλω δὲ σοι Hipp. 22 ἵνα ἴδῃς Hipp. | αὐτῆς τὸ κάλλος Hipp. 23 τὸ φρόνιμον] sapientiam lat. τὸ φρόνιμα Hipp. 23f ὅρα οὖν κεφαλήν] vide quid igitur in caput eius lat.

ὄν κεφαλὴν ἄνω, τὸ α καὶ τὸ ω, τράχηλον δὲ β καὶ ψ, ὤμους ἄμα χερσὶν
 γ καὶ χ, στήθη δ καὶ φ, διάφραγμα ε καὶ υ, κοιλίαν ζ καὶ τ, αἰδοῖα η
 καὶ σ, μηροὺς θ καὶ ρ, γόνατα ι καὶ π, κνήμας κ καὶ ο, σφυρὰ λ καὶ ξ,
 πόδας μ καὶ ν. τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα τῆς κατὰ τὸν μάγον Ἀληθείας,
 5 τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου, οὗτος ὁ χαρακτήρ τοῦ γράμματος. | καὶ 7 P239
 καλεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἄνθρωπον· εἶναι τε πηγὴν φησὶν αὐτὸ παντὸς
 λόγου καὶ ἀρχὴν πάσης φωνῆς καὶ παντὸς ἀρρήτου ῥῆσιν καὶ τῆς σιωπω-
 μένης Σιγῆς στόμα. καὶ τοῦτο μὲν τὸ σῶμα αὐτῆς· σὺ δὲ μετάρσιον 8
 ἐγείρας (τὸ τῆς) διανοίας νόημα τὸν αὐτογεννήτορα καὶ πατροδότορα λόγον
 10 ἀπὸ στομάτων Ἀληθείας ἄκουε.

6. Ταῦτα δὲ ταύτης εἰπούσης, προσβλέψασαν αὐτῷ τὴν Ἀλήθειαν καὶ 6, 1
 ἀνοίξασαν τὸ στόμα λαλῆσαι λόγον· τὸν δὲ λόγον ὄνομα γενέσθαι καὶ τὸ
 ὄνομα τοῦτο εἶναι, ὃ γινώσκομεν καὶ λαλοῦμεν, Χριστὸν Ἰησοῦν· ὃ καὶ
 ὀνομάσασαν αὐτὴν παραυτίκα σιωπῆσαι. προσδοκῶντος δὲ τοῦ Μάρκου 2
 15 πλεῖόν τι μέλλειν αὐτὴν λέγειν, πάλιν ἡ Τετρακτὺς παρελθούσα εἰς τὸ
 μέσον φησὶν· ὡς εὐκαταφρόνητον ἠγγίσω τὸν λόγον, ὃν ἀπὸ στομάτων τῆς 3
 Ἀληθείας ἤκουσας. οὐ τοῦθ' ὅπερ οἶδας καὶ δοκεῖς (ἔχειν) πάλαι, ἐστὶν
 ὄνομα· φωνὴν γὰρ μόνον ἔχεις αὐτοῦ, τὴν δὲ δύναμιν ἀγνοεῖς. Ἰησοῦς 4
 μὲν γὰρ ἐστὶν ἐπίσημον ὄνομα ἐξ ἔχον γράμματα, ὑπὸ πάντων τῶν τῆς
 20 κλήσεως γινωσκόμενον· τὸ δὲ παρὰ τοῖς Αἰῶσι | τοῦ Πληρώματος, πολυ- D226

V M lat. Hipp.

1 κεφαλὴν + φησὶν Hipp. | vor τὸ α + *primum* lat. + τὸ πρῶτον Hipp. |
 τὸ α καὶ τὸ ω] *A et Ω* lat. ἄλφα ω Hipp.; ebenso im Folgenden das καὶ zwischen den
 beiden Buchstaben bei Hipp. ausgelassen | ἄμα χερσὶν < Hipp. 2 φράγμα Hipp.
 | κοιλίαν Hipp.] *νώτον* V M *ventrem* lat. | αἰδοῖα Hipp.] *κοιλίαν* V M *verenda* lat.
 4 τοῦτ' Hipp. | μάγον] *Μάρκον* Hipp. 6 τε] *autem* lat. | αὐτὸ] *eum* lat.
 < Hipp. 8 μὲν < Hipp. 9 (τὸ τῆς) Hipp. | τὸν αὐτὸν γεννήτορα V
 τὸν γεννήτορα Hipp. | πατροδότορα] *προπάτορα* Hipp. 10 στομάτων] *ore* lat.
 12 λαλῆσαι] *locuta est* lat. 13 εἶναι τοῦτο Hipp. *esse hoc* lat. 14 παραυτίκα
 Hipp.] *παρ' αὐτῆ καὶ* V M *statim* lat. | σιωπῆσαι Hipp.] *σιωπὴν* V M *tacuit* lat.
 15 πλεῖον αὐτὴν μέλλειν τι Hipp. | λέγειν] *dicturam* lat. 16 ὡς εὐκαταφρόνη-
 τον] *οὕτως ἐνήθη* Hipp. | λόγον + τοῦτον Hipp. | ὃν am Rande nachgetragen
 V corr < Hipp. | στομάτων] *ore* lat. 17 τοῦτο Hipp. | (ἔχειν) Hipp.] *habere*
 lat. | πάλαι Hipp.] *παλαιὸν* V M *olim* lat. | ἐστὶν] *τοντέστιν* Hipp. 18 ἔχεις
 μόνον Hipp. | hinter αὐτοῦ ein τὴν αὐτοῦ getilgt V corr 19 μὲν γὰρ]
autem lat. | ἐξ ἔχον Hipp.] ἐξ ὧν V ἐξ ὧν M *sex habens* lat. | τῶν
 < Hipp. 20 γινωσκόμενον] *cognitum* lat. ἐγκαλούμενα Hipp. | τοῖς
 + πέντε Hipp.

μερές τυγχάνον, ἄλλης ἐστὶν μορφῆς καὶ ἐτέρου τύπου, γινωσκόμενον ὑπ' ἐκείνων τῶν συγγενῶν, ὧν τὰ Μεγέθη παρ' αὐτῷ ἐστὶ διὰ παντός.

Ταῦτ' οὖν τὰ παρ' ὑμῖν εἰκοσιτέσσαρα | γράμματα ἀπορροίας ὑπάρχειν 5 Ὁ444
 γίνωσκε τῶν τριῶν δυνάμεων εἰκονικᾶς τῶν περιεχουσῶν τὸν ὄλον τῶν
 5 ἄνω στοιχείων ἀριθμόν. τὰ μὲν γὰρ ἄφωνα γράμματα ἐννέα νόμισον 6
 εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Ἀληθείας διὰ τὸ ἀφώνους αὐτοὺς εἶναι τουτέστιν
 ἀρρήτους καὶ ἀνεκλαλήτους· τὰ δὲ ἡμίφωνα, ὀκτὼ ὄντα, τοῦ Λόγου καὶ 7
 τῆς Ζωῆς, διὰ τὸ μέσα ὡσπερ ὑπάρχειν τῶν τε ἀφώνων καὶ τῶν φωνη-
 ἐντων καὶ ἀναδέχασθαι τῶν μὲν ὑπερθεῖν τὴν ἀπόρροϊαν, τῶν δ' ὑπ' αὐτὰ
 10 τὴν ἀναφοράν· τὰ δὲ φωνήεντα καὶ αὐτὰ ἑπτὰ ὄντα, τοῦ Ἀνθρώπου καὶ 8
 τῆς Ἐκκλησίας, ἐπεὶ διὰ τοῦ Ἀνθρώπου <ῆ> φωνὴ προσελθοῦσα ἐμόρφωσε
 τὰ ὄλα. ὁ γὰρ ἦχος τῆς φωνῆς μορφὴν αὐτοῖς περιποίησεν. ἔστιν <οῦν> 9
 ὁ μὲν Λόγος ἔχων καὶ ἡ Ζωὴ τὰ ὀκτώ, ὁ δὲ Ἀνθρωπος καὶ ἡ Ἐκκλησία
 τὰ ἑπτὰ, ὁ δὲ Πατὴρ καὶ ἡ Ἀλήθεια τὰ ἐννέα. ἐπὶ δὲ τοῦ ὑστερήσαντος 10
 15 λόγου ὁ ἀφεδρασθεὶς ἐν τῷ Πατρὶ κατήλθεν, ἐκπεμφθεὶς ἐπὶ τὸν ἀφ' οὗ
 ἐχωρίσθη ἐπὶ διορθώσει τῶν πραχθέντων, | ἵνα ἡ τῶν πληρωμάτων ἐνότη P240
 ἰσότητα ἔχουσα καρποφορῇ μίαν ἐν πᾶσι τὴν ἐκ πάντων δύναμιν. καὶ 11
 οὕτως ὁ τῶν ἑπτὰ τὴν τῶν ὀκτὼ ἐκομίσατο δύναμιν καὶ ἐγένοντο οἱ
 <τρεις> τόποι ὅμοιοι τοῖς ἀριθμοῖς, ὀγδοάδες ὄντες, οἵτινες τρεῖς ἐφ' ἑαυτοὺς
 20 ἐλθόντες τὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἀνέδειξαν ἀριθμόν. τὰ μέντοι τρία 12
 στοιχεῖα, ἃ φησὶν αὐτὸς τῶν τριῶν ἐν συζυγίᾳ δυνάμεων ὑπάρχειν, ἃ ἐστὶν
 ἔξ, ἀφ' ὧν ἀπερρῦη τὰ εἰκοσιτέσσαρα στοιχεῖα, τετραπλασιασθέντα τῷ τῆς
 ἀρρήτου τετράδος λόγῳ τὸν αὐτὸν αὐτοῖς ἀριθμόν ποιεῖ, ἅπερ φησὶν τοῦ

V M lat. Hipp.

2 συγγενῶν + eius lat. | παρ' αὐτῶν V 3 Ταῦτ' οὖν] ταῦτα Hipp. |
 παρ' ὑμῖν] apud nos lat. 3f γίνωσκε ὑπάρχειν Hipp. 4 εἰκονικᾶς] καὶ
 εἰκόνας Hipp. | ἐμπεριεχουσῶν Hipp. | ὄλον τῶν] ὄρον καὶ τῶν Hipp.
 5 γὰρ < M 7 vor ἀρρήτους + et lat. 8 μέσας Hipp. 9 ἀναδεδέχθαι
 Hipp. | ὑπερθε V | ἀπορίαν Hipp. | ὑπ' αὐτὰ Hipp.] ὑπὲρ αὐτὴν VM
 quae subsint lat. 10 ὄντα] esse lat. 11 διὰ] καὶ Hipp. | <ῆ> Hipp.
 12 <οῦν> Hipp.] igitur lat. 13 μὲν < lat. | vor ἔχων + ὁ Hipp. | Ζωὴ
 + ἡ Hipp. 14 ἐπὶ δὲ Hipp.] ἐπειδὴ VM ex . . . autem lat. 15 ἀφεδρα-
 σθεὶς ἐν τῷ] erat apud lat. | πεμφθεὶς V | ἐπὶ τὸν ἀφ' οὗ] illuc unde lat.
 16 ἐνότης, ο auf Rasur V corr ἐνάτης M 17 ἰσότητα ἔχουσα] ἐν τῷ ἀγαθῷ οὔσα
 Hipp. 18 ὁ τῶν ἑπτὰ] qui est numeri septem lat. | τῶν ὀκτὼ] τῷ νοητῷ Hipp.
 19 <τρεις> Hipp.] tria lat. | τρεῖς *] τρεῖς VM Hipp. ter lat. | ἐφ'] ἀφ' Hipp.
 20 ἀνεδέξαντο Hipp. | vor τὰ + et lat. 21 ἃ φησὶν Ausgg.] ἀφίησιν VM
 quae dicit lat. φησὶν Hipp. | αὐτῶν Hipp. | συζυγία, ν ausradiert V corr |
 ἐστὶν] fiunt lat. 22f τῶν . . . λόγων Hipp. 23 αὐτοῖς] < lat. τοῖς Hipp.

ἀνονομάστου ὑπάρχειν. φορεῖσθαι δὲ | αὐτὰ ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς 13 D227
ὁμοιότητα τοῦ ἀοράτου, ὧν στοιχείων εἰκόνας εἰκόνων τὰ παρ' ἡμῖν διπλᾶ
γράμματα ὑπάρχειν, ἃ συναριθμοῦμενα τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις δυνά-
μει τῇ κατὰ ἀναλογίαν <τὸν> τῶν τριάκοντα ποιεῖ ἀριθμὸν.

5 7. Τούτου τοῦ λόγου καὶ τῆς οἰκονομίας ταύτης καρπὸν φησιν ἐν 7, 1
ὁμοιώματι εἰκόνης πεφηνέναι ἐκεῖνον τὸν μετὰ τὰς ἡμέρας ἕξ τέταρτον
ἀναβάντα εἰς τὸ ὄρος καὶ γενόμενον ἕκτον, τὸν καταβάντα καὶ κρατηθέντα
ἐν τῇ ἐβδομάδι, ἐπίσημον ὀγδοάδα ὑπάρχοντα καὶ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν 2
ἅπαντα τῶν στοιχείων ἀριθμὸν, <ὄν> ἐφανέρωσεν ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ
10 βᾶπτισμα ἢ τῆς περιστερᾶς κἀθοδος, ἣτις ἐστὶν $\bar{\omega}$ καὶ $\bar{\alpha}$. ὁ γὰρ ἀριθμὸς
αὐτῆς ἐν καὶ ὀκτακόσια· καὶ διὰ τοῦτο Μωυσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμε- 3
ρῶν εἰρηκέναι τὸν ἀνθρωπον γεγονέναι |, καὶ τὴν οἰκονομίαν δὲ * ἐν τῇ Ö446
ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν * ἣτις ἐστὶ <ῆ> παρασκευή, τὸν ἔσχατον ἀνθρωπον εἰς
ἀναγέννησιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πεφηνέναι, ἧς οἰκονομίας ἀρχὴν καὶ
15 τέλος καὶ τὴν ἕκτῃ ὥραν εἶναι, ἐν ἣ προσηλώθη τῷ ξύλῳ. τὸν γὰρ 4
τέλειον Νοῦν, ἐπιστάμενον τὸν τῶν ἕξ ἀριθμὸν, δύνάμιν ποιήσεως καὶ ἀνα-
γεννήσεως ἔχοντα, φανερωῦσαι τοῖς υἱοῖς τοῦ φωτὸς τὴν διὰ τοῦ φανέντος
ἐπισήμου εἰς αὐτὸν δι' αὐτοῦ γενομένην ἀναγέννησιν. ἐνθεν καὶ τὰ διπλᾶ
γράμματα τὸν ἀριθμὸν ἐπίσημον ἔχειν φησίν. ὁ γὰρ ἐπίσημος ἀριθμὸς

6 vgl. Matth. 17, 1 Mark. 9, 2 — 15 vgl. Matth. 27, 45 Mark. 15, 33

V M lat. Hipp.

1 ἀνο||νομάστου, ο aus ω V corr | τριῶν] ἕξ Hipp. 2 ἀοράτον Hipp. |
εἰκόνας, ε drüber V corr εἰκόνες M Hipp. | εἰκόνων + ὧν Hipp. | τὰ παρ' ἡμῖν]
ἕξ Hipp. 3 συναριθμοῦμενα] adnumerantes lat. 3f δυνάμει τῇ Ausgg.] δυ-
νάμει τῶν V M virtute quae est lat. δύνάμιν τὴν Hipp. 4 <τὸν> Hipp. | ποιεῖ-
ται Hipp. 5 οἰκονομίας] ἀναλογίας Hipp. | ταύτης < lat. 6 VI dies lat.
ἕξ ἡμέρας Hipp. 7 καταβάντα καὶ κρατηθέντα Hipp.] κρατηθέντα καὶ κατα-
βάντα V M descendit et detentus est lat. 8f τὸν ἀριθμὸν ἅπαντα τῶν στοιχείων
Hipp. 9 <ὄν> Hipp. quem lat. 10f ὁ γὰρ ἀριθμὸς αὐτῆς] δι' ἀριθμοῦ δηλου-
μένον Hipp. 11 ἐν καὶ ὀκτακόσια *] μία καὶ ὀκτακόσια V M unum et DCCC
lat. ὀκτακοσίῳν ἑνός Hipp. 11f ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν] sexta die lat. τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ
Hipp. 12 εἰρηκέναι] dixisse lat. λέγειν Hipp. | *] alte Lücke; ergänze <τοῦ πάθους>
Hipp. 13 *] noch vor Hippolyt entstandene Lücke, ergänze <γεγονέναι· τῇ ἕκτῃ
γὰρ τῶν ἡμερῶν> * | <ῆ> παρασκευή Hipp.] in coena pura lat. | παρασκευή,
+ ῆ Hipp. 14 ἧς] ταύτης τῆς Hipp. 15 καὶ < lat. Hipp. [καὶ] Ausgg. | εἶναι
< lat. 17 διὰ τοῦ Hipp.] δι' αὐτοῦ V M per eum lat. 18 ἐπισήμου] ἐπισή-
μως Hipp. + ἀριθμοῦ (per eum qui . . . est insignis . . . numerum) lat. | εἰς αὐτὸν]
εἰς τὴν Hipp. in eum lat. | ἐπιγενομένην Hipp. 19 γράμματα] πράγματα Hipp.

συγκερασθεὶς τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις τὸ τριακονταγράμματον ὄνομα ἀπετέλεσεν.

Κέχρηται δὲ διακόνῳ τῷ τῶν ἑπτὰ ἀριθμῶν μεγέθει, ὡς φησιν ἡ 5
 Μάρκου Σιγῆ, ἵνα τῆς αὐτοβουλήτου βουλῆς φανερωθῇ ὁ καρπός. τὸν
 5 μέντοι ἐπίσημον τοῦτον ἀριθμὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, φησί, τὸν ἐπὶ τοῦ ἐπι-
 σήμου μορφωθέντα νόησον | τὸν ὡσπερ μερισθέντα ἢ διχοτομηθέντα καὶ P241
 ἔξω μείναντα, ὅς τῃ ἑαυτοῦ δυνάμει τε καὶ φρονήσει διὰ τῆς ἀπ' αὐτοῦ
 προβολῆς τοῦτον | τὸν τῶν ἑπτὰ δυνάμεων κατὰ μίμησιν τῆς ἑβδομάδος D228
 δυνάμεως ἐψύχωσε κόσμον καὶ ψυχὴν ἔθετο εἶναι τοῦ ὀρωμένου παντός.
 10 κέχρηται μὲν οὖν καὶ αὐτὸς οὗτος τῷδε τῷ ἔργῳ ὡς αὐθαιρέτως ὑπ' αὐτοῦ 6
 γενομένου, τὰ δὲ διακονεῖ, μιμήματα ὄντα τῶν ἀμιμήτων, τὴν Ἐνθυμήσιν
 τῆς Μητρὸς. καὶ ὁ μὲν πρῶτος οὐρανὸς φθέγγεται τὸ α, ὁ δὲ μετὰ τοῦ- 7
 τον τὸ ε, ὁ δὲ τρίτος <τὸ> η, τέταρτος δὲ καὶ μέσος τῶν ἑπτὰ τὴν τοῦ
 ἰῶτα δυνάμιν ἐκφωνεῖ, ὁ δὲ πέμπτος τὸ ο, ἕκτος δὲ τὸ υ, ἑβδομος δὲ καὶ
 15 τέταρτος ἀπὸ τοῦ μέσου τὸ ω στοιχεῖον ἐκβοᾷ, καθὼς ἡ Μάρκου Σιγῆ ἡ
 πολλά μὲν φλυαροῦσα μηδὲν δὲ ἀληθὲς λέγουσα διαβεβαιούται. αἴτινες 8
 δυνάμεις ὁμοῦ, φησί, πᾶσαι εἰς ἀλλήλας συμπλακεῖσαι ἡχοῦσι καὶ δοξά-
 ζουσιν ἐκείνον ὑπ' οὗ προεβλήθησαν, ἡ δὲ δόξα τῆς ἡχῆς ἀναπέμπεται εἰς
 τὸν Προπάτορα. ταύτης μέντοι τῆς δοξολογίας τὸν ἦχον εἰς τὴν γῆν φερό-
 20 μενόν φησι πλάστην γενέσθαι καὶ γεννήτορα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. τὴν δὲ 9
 ἀπόδειξιν φέρει ἀπὸ τῶν ἄρτι γεννωμένων βρεφῶν, ὧν ἡ ψυχὴ ἅμα τῷ ἐκ

V M lat. Hipp.

3f ὡς — Σιγῆ < Hipp. 4 βουλῆς < Hipp. | vor τὸν + et lat. 5 τοῦτον
 ἀριθμὸν < Hipp. | ἐπὶ²] ab lat. 6 ἢ διχοτομηθέντα < Hipp. | διχοτομηθέντα]
 praeecisus lat. 7 αὐτοῦ Hipp. | τε < lat. | ἀπ' αὐτοῦ] ἑαυτοῦ Hipp. 8 τοῦ-
 το|||ν, ο aus ω V corr | τὸν] τὴν ζῶην Hipp. | κατὰ μίμησιν] μιμήσει Hipp. |
 ἑβδομάδος] ἑπταδυνάμου Hipp. 9 τοῦ] huius lat. 10 μὲν οὖν] autem lat. |
 αὐτὸς οὗτος] ipse lat. οὗτος Hipp. | τῷ < Hipp. 11 γερόμενα Hipp. | τὰ
 δὲ] reliqua vero lat. | τὰ δὲ διακονεῖ] τὰ δι' εἰζόνων Hipp. | ἀμιμήτων] imita-
 bilium lat. | τῆς Ἐνθυμήσεως Hipp. 12 τὸ ἄλφα Hipp. 13 τὸ εἶ Hipp. |
 <τὸ> Hipp. | ὁ δὲ τέταρτος καὶ ὁ μέσος Hipp. | τῶν ἑπτὰ] numeri VII lat.
 14 ἐκφωνεῖ < Hipp. | τὸ ο] τὸ οῦ Hipp. 15 ἀπὸ τοῦ μέσου Hipp.] ἀπὸ
 μέρους V < M a medio lat. 15f στοιχεῖον — διαβεβαιούται < Hipp. 16 αἴ-
 τινες] αἴτε Hipp. 17 ὁμοῦ, φησί, πᾶσαι] ait omnes simul lat. πᾶσαι Hipp. |
 εἰς ἀλλήλας] εἰς ἕν Hipp. 18 ἡχῆσεως Hipp. | ἀνεπέμφθη] mittitur lat. Hipp.
 | εἰς] πρὸς Hipp. 19f φερόμενον] delatum lat. 20 γενέσθαι] factum lat.
 γίνεσθαι Hipp. | τὴν] τῶν Hipp. 21 φέρει] affert lat. < Hipp. | ἡ ψυχὴ
 Hipp.] ἡχῆ V M anima lat.

μήτρας προελθεῖν ἐπιβοᾶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων τὸν ἦχον. καθὼς οὖν αἱ ἑπτὰ, φησί, δυνάμεις δοξάζουσι τὸν Λόγον, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς βρέφεσι κλαίουσα καὶ θρηνοῦσα * Μάρκον δοξάζει αὐτόν. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν Δαυὶδ εἰρηκέναι »ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόν- 10
5 των κατηρτίσω αἶνον«, καὶ πάλιν »οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ«· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τε πόνοις καὶ ταλαιπωρίαις ψυχὴ γενομένη, εἰς διυλισμὸν αὐτῆς, ἐπιφωνεῖ τὸ ω | εἰς σημεῖον αἰνέσεως, ἵνα γνωρίσασα ἢ ἄνω ψυχὴ Ὀ448 τὸ συγγενὲς αὐτῆς βοηθὸν αὐτῇ καταπέμψῃ.

8. Καὶ περὶ μὲν τοῦ παντὸς ὀνόματος, τριάκοντα ὄντος γραμμάτων 8, 1
10 τούτου, καὶ τοῦ Βυθοῦ, τοῦ αὔξοντος ἐκ τῶν τούτου γραμμάτων, ἔτι τε <τοῦ> τῆς Ἀληθείας σώματος δωδεκαμελοῦς <ὄντος, ἐκάστου μέλους> ἐκ δύο γραμμάτων συνεστῶτος, καὶ τῆς φωνῆς αὐτῆς, ἣν <προσωμίλησε μὴ> προσ- D229 ομιλήσασα, καὶ περὶ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ μὴ λαληθέντος ὀνόματος καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς καὶ ἀνθρώπου, καθὰ ἔχουσι τὴν κατ' εἰκόνα
15 οἰκονομίαν, οὕτως ἐλήρησεν. ἔξῃς δὲ ὡς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἰσάριθμον 2 δυνάμιν ἐπέδειξεν ἡ Τετρακτύς αὐτῷ ἀπαγγελοῦμεν, ἵνα μηδὲν λάθῃ σε τῶν εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ἐλγλυθόντων, ἀγαπητέ, καθὼς πολλάκις ἀπήτησας παρ' ἡμῶν.

Οὕτως οὖν ἀπαγγέλλει ἡ πάνσοφος αὐτῶν Σιγὴ τὴν γένεσιν τῶν εἰκο- 3
20 σιτεσσάρων στοιχείων· τῇ Μονότητι συνυπάρχειν Ἐνότητα, ἐξ ὧν δύο προβολαί, καθὰ προεῖρηται, Μονάς τε καὶ τὸ Ἐν, δις δύο οὔσαι τέσσαρες ἐγένοντο· δις γὰρ δύο τέσσαρες. καὶ πάλιν αἱ δύο καὶ τέσσαρες εἰς τὸ 4 αὐτὸ συντεθεῖσαι τὸν τῶν ἕξ ἐφανέρωσαν ἀριθμὸν, οἷοι δὲ οἱ ἕξ τετραπλασιασθέντες τὰς εἰκοσιτέσσαρας ἀπεκύησαν μορφάς. καὶ τὰ μὲν τῆς 5

4 Psal. 8, 3 — 5 Psal. 18, 2

V M lat. Hipp. (Z. 9—18 ausgelassen)

1 ἐπιβοᾶ + ὁμοίως Hipp. | τούτων] *hunc* lat. *τοῦτον* Hipp. 2 αἱ < Hipp. 3 καὶ θρηνοῦσα — αὐτόν < Hipp. | * alte Lücke, ergänze <κατὰ τὸν> * 4 δὲ + φησί Hipp. 5 οὐρανοὶ + τῶν οὐρανῶν VM 5—7 καὶ² — γνωρίσασα] ἐπὶ δὲ ἐν πόνοις γένηται ἡ ψυχὴ, [ὡς] ἐπιβοᾶ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ω, ἐφ' ᾧ ἀνιᾶται ὀπίσω γνωρίσασα Hipp. 6 τε < lat. 7 τῷ ω M | αἰνέσεως] *laudationis* lat.; viell. alter Fehler für ἀνιάσεως (Grabe), vgl. ἐφ' ᾧ ἀνιᾶται Hipp. 10 vor τοῦ Βυθοῦ + *de* lat. 11 vor τῆς Ἀληθείας + *de* lat.; <τοῦ> * | <ὄντος, ἐκάστου μέλους> Dind., Öh.] *quod est . . . , unoquoque membro* lat. 12 vor τῆς φωνῆς + *de* lat. | ἣν] ἣν M | <προσωμίλησε μὴ> Ausgg.] *locuta est non locuta* lat. 16 αὐτῷ] *eorum* lat. 16/17 ἀγαπητέ hinter λάθῃ σε lat. 17 ὑπ' αὐτοῦ] *ab iis* lat. 19f καὶ περὶ τούτων μὲν οὕτως. περὶ δὲ τῆς τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων γενέσεως οὕτως λέγει Hipp. 19 οὖν] *autem* lat. | ἀπαγγέλει M | αὐτῶν*] αὐτῶ VM *eorum* lat. 21 προβολαί + *sunt* lat. | καθὰ προεῖρηται < Hipp. | τε < lat. | δις δύο οὔσαι Hipp.] ἐπὶ δύο οὔσαι VM *quae duplicatae* lat. 22 τέσσαρες¹ Hipp.] τέσσαρα VM 24 ἀπέκίησεν μορφάς < Hipp. | τὰ] ταῦτα Hipp.

Epiphanius II.

πρώτης τετράδος ὀνόματα, ἅγια ἀγίων νοούμενα καὶ μὴ δυνάμενα λεχθῆναι, γινώσκεσθαι ὑπὸ μόνου τοῦ Υἱοῦ, ἃ ὁ Πατὴρ οἶδεν τίνα ἐστίν· τὰ δὲ σεμνῶς καὶ μετὰ πίστεως ὀνομαζόμενα παρ' αὐτῶ ἐστί ταῦτα· Ἄρρητος καὶ Σιγή, Πατὴρ τε καὶ Ἀλήθεια. ταύτης δὲ τῆς τετράδος ὁ σύμπαξ ἀριθ- 6
 5 μός ἐστι στοιχείων εἰκοσιτεσσάρων. τὸ γὰρ Ἄρρητος ὄνομα γράμματα ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἑπτὰ, ἡ δὲ Σιγὴ πέντε καὶ ὁ Πατὴρ πέντε καὶ ἡ Ἀλήθεια ἑπτὰ, ἃ συντεθέντα ἐπὶ τὸ αὐτό, τὰ δις πέντε καὶ δις ἑπτὰ, τὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἀριθμὸν ἀνεπλήρωσεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δευτέρα τετράς, 7
 Λόγος καὶ Ζωή, Ἄνθρωπος καὶ Ἐκκλησία, τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν στοι-
 10 χείων ἀνέδειξαν. καὶ τὸ τοῦ σωτῆρος δὲ ῥητὸν ὄνομα Ἰησοῦς γραμμάτων 8
 ὑπάρχειν ἕξ, τὸ δὲ ἄρρητον αὐτοῦ γραμμάτων εἰκοσιτεσσάρων· υἱὸς Χρει-
 στός γραμμάτων δώδεκα, τὸ δὲ ἐν Χριστῷ ἄρρητον γραμμάτων τριάκοντα.
 καὶ διὰ τοῦτο φησιν αὐτὸν α καὶ ω, ἵνα | τὴν περιστερὰν μὴ γύση, τοῦτον D230
 ἔχοντος τὸν ἀριθμὸν τούτου τοῦ ὀρνέου. | Ö450
 15 9. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ταύτην ἔχει, φησί, τὴν ἄρρητον γένεσιν. ἀπὸ γὰρ 9, 1
 τῆς Μητρὸς τῶν ὄλων, τῆς πρώτης τετράδος, ἐν θυγατρὸς τόπῳ προήλθεν

V M lat. Hipp.

1 πρώτης < Hipp. | καὶ μὴ δυνάμενα] *quae non possunt* lat. 2 γινώσκε-
 σθαι + δὲ lat. Hipp. | τοῦ nachgetragen V corr | ἃ] ταῦτα Hipp. | οἶδεν]
 δὲ Hipp. | δὲ < Hipp. 3 σεμνῶς *] σεμνὰ V M *cum gravitate* lat. μετὰ
 σιωπῆς Hipp. | μετὰ πίστεως] *cum . . honore et fide* lat. μετὰ πίστεως Hipp.
 (beachte aber auch das vorausgehende μετὰ σιωπῆς); lies wohl μετὰ <τιμῆς καὶ>
 πίστεως * | τοιαῦτα M 4 τε < lat. Hipp. 5 τὸ *] ὁ V M Hipp. | ὄνομα
 < Hipp. 5f γράμματα ἔχει] ἔχει στοιχεῖα Hipp. 6 ἐν ἑαυτῷ < Hipp. | δὲ
 < Hipp. | σιγὴ V M | πέντε²] ε̄ oben drüber V < M | ἡ² < Hipp. 7f ἃ
 συντεθέντα — ἀνεπλήρωσεν < Hipp. 7 ἐπὶ τὸ αὐτό] *in se* lat. 10 δὲ < Hipp.
 | Ἰησοῦς lat.] ἡ καὶ δέκα V M < Hipp. (doch vgl. Z. 11) 11 ὑπάρχειν] *est* lat.
 | τὸ Hipp.] τὸν V M | ἄρρητον] ῥητὸν Hipp. | γραμμάτων] ἐπ' ἀριθμῶ
 τῶν κατὰ ἐν γραμμάτων τουτέστι τὸν Ἰησοῦν στοιχείων ἐστίν Hipp. | υἱὸς
 + δὲ Hipp. 12 γραμμάτων¹ < Hipp. | τὸ δὲ] τῷ δὲ Hipp. | τῷ Χριστῷ
 Hipp. | τριάκοντα + καὶ αὐτὸ τοῖς ἐν αὐτῷ γράμμασι κατὰ ἐν στοιχείων ἀριθμού-
 μενον (lies <τῶν> στοιχείων ἀριθμουμένων). τὸ γὰρ Χριστός ἐστὶ στοιχείων ὀκτώ.
 τὸ μὲν γὰρ χρι (lies χει) τριῶν, τὸ δὲ ρ δύο καὶ τὸ ει δύο καὶ ι τεσσάρων, τὸ σ
 πέντε καὶ τὸ τ τριῶν, τὸ δὲ οῦ δύο καὶ τὸ ν (lies σαν) τριῶν. οὕτως τὸ ἐν τῷ
 Χριστῷ ἄρρητον φάσκειν στοιχείων τριάκοντα Hipp. 13 τοῦτο + δὲ Hipp. |
 φασιν Hipp. | αὐτὸν + λέγειν Hipp. | α καὶ ω] ἐγὼ τὸ ἄλλα καὶ τὸ ω Hipp.
 13f ἵνα — ὀρνέου] ἐπιδεικνύντα τὴν περιστερὰν τοῦτον ἔχουσαν τὸν ἀριθμὸν, ὅ ἐστιν
 ὀκταζόσια ἐν Hipp. 15 ταύτην + μὲν Hipp. | φησί < Hipp. 16 vor τῆς πρώ-
 τῆς + *id est* lat. | τόπῳ *] τόπῳ V M Hipp. *locum* lat. | προσήλθεν Hipp.

ἡ δευτέρα τετράς καὶ ἐγένετο ὀγδοάς, ἐξ ἧς προῆλθεν δεκάς. οὕτως
 ἐγένετο δεκάς καὶ ὀγδοάς. ἡ οὖν δεκάς ἐπισυνελθοῦσα τῇ ὀγδοάδι καὶ 2
 δεκαπλασίονα αὐτὴν ποιήσασα τὸν τῶν ὀγδοήκοντα προεβίβασεν ἀριθμὸν,
 καὶ τὰ ὀγδοήκοντα πάλιν δεκαπλασιάσασα τὸν τῶν ὀκτακοσίων ἀριθμὸν
 5 ἐγέννησεν, ὥστε εἶναι τὸν ἅπαντα | τῶν γραμμάτων ἀριθμὸν ἀπὸ ὀγδοάδος P243
 εἰς δεκάδα προελθόντα ἦ καὶ π̄ καὶ ω̄, ὃ ἐστὶν Ἰησοῦς. τὸ γὰρ Ἰησοῦς 3
 ὄνομα κατὰ τὸν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀριθμὸν ὀκτακόσιά ἐστὶν ὀγδοήκοντα
 ὀκτώ. ἔχεις σαφῶς καὶ τὴν ὑπερουράνιον τοῦ Ἰησοῦ κατ' αὐτοὺς γένεσιν.
 διὸ καὶ τὸν ἀλφάβητον τῶν Ἑλλήνων ἔχει μονάδας ὀκτώ καὶ δεκάδας 4
 10 ὀκτώ καὶ ἑκατοντάδας ὀκτώ, τὴν τῶν ὀκτακοσίων ὀγδοήκοντα ὀκτώ ψῆφον
 ἐπιδεικνύοντα, τουτέστι τὸν Ἰησοῦν, ἐκ [τῶν] πάντων συνεστῶτα τῶν ἀριθ-
 μῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἄλφα καὶ ω ὀνομάζεσθαι αὐτόν, τὴν ἐκ πάντων
 γένεσιν σημαίνοντα. καὶ πάλιν οὕτως· τῆς πρώτης τετράδος κατὰ πρό- 5
 βασιν ἀριθμοῦ εἰς αὐτὴν συντιθεμένης ὁ τῶν δέκα ἀνεφάνη ἀριθμὸς. μία
 15 γὰρ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συντεθεῖσαι δέκα γίνονται,
 ὃ ἐστὶν ῑ, καὶ τοῦτ' εἶναι θέλουσι τὸν Ἰησοῦν. ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, 6
 φησί, γραμμάτων ὀκτώ ὧν τὴν πρώτην ὀγδοάδα σημαίνει, ἥτις τῷ ῑ συμ-
 πλακεῖσα τὸν Ἰησοῦν ἀπεκύησε. λέγεται δέ, φησί, καὶ Υἱὸς Χριστός, 7
 τουτέστιν ἡ δωδεκάς· τὸ γὰρ Υἱὸς ὄνομα γραμμάτων ἐστὶ τεσσάρων, τὸ

V M lat. Hipp. (Z. 13—S. 20, 11 ausgelassen)

1 vor δεκάς + ἡ Hipp. 2 δεκάς καὶ ὀγδοάς] XVIII lat. ἰῶτα εἶτα δεκαοκτώ Hipp.
 | ἐπισυνελθοῦσα] ἔστη συνελθοῦσα Hipp. 3 f προεβίβασεν — ὀγδοήκοντα < Hipp.
 3 προεβίβασεν] fecit (confecit) lat. 4 πάλιν vor τὰ ὀγδοήκοντα lat. | τὰ ὀγδοή-
 κοντα . . . δεκαπλασιάσασα] octuagies decies lat. <τὰ ὀγδοήκοντα> . . . δεκαπλασιά-
 σαντα Hipp. 5 fecit lat. ἐγέννησεν Hipp. 6 προσελθόντα u. + εἶναι Hipp. 6f ἦ
 καὶ — τὸν ἐν τοῖς am Rande nachgetragen V corr 6 Ἰησοῦς] δεκαοκτώ VM 7 ἐν
 τοῖς γράμμασι] Graecarum literarum lat. | γράμμασιν ἀριθμὸν auf Rasur V corr
 | ἐστὶν ὀκτακόσια Hipp. 8 ἔχεις — γένεσιν < Hipp. | ἔχεις Ausgg.] ἔχει VM
 habes lat. | ὑπερουράνιον] supercoelestis (Genetiv) lat. | Ἰησοῦ Ausgg.] ἡσ̄
 VM 9 διὸ — Ἑλλήνων] καὶ τὸ ἀλφάβητον δὲ τὸ Ἑλληνικὸν Hipp. 9 ἔχει
 Hipp. 9f καὶ δεκάδας ὀκτώ < Hipp. 11 ἐπιδεικνύοντα Hipp.] ἔπειτα δεικνύοντα
 VM ostendentia lat. | τὸν Ἰησοῦν Hipp.] τὸ εἰ h/// h, vor zweitem h ein i aus-
 radiert V corr τὸ ε̄ ἰ ἦ M | [τῶν]*, < Hipp. | συνεστῶτα τῶν] τῶν συνεστότων
 Hipp. 12 διὰ τοῦτο Hipp.] διὰ τοῦ VM propter hoc lat. | καὶ ω < Hipp.
 13 γένεσιν + eius lat. 13f πρόβασιν Ausgg.] πρόσβασιν VM progressionem
 lat. 15 ἐπὶ τὸ αὐτὸ] in semetipsa lat. 16 ὃ ἐστὶν ῑ] ὃ ἐστὶν δέκα, getilgt
 V corr < M quod est lat. 17 ὧν] est ex quibus lat. | σημαίνει] significari
 lat. | ι] δέκα V 18 τὸν Ἰησοῦν] DCCCLXXXVIII numerum lat.

δὲ Χριστὸς ὀκτώ· ἅτινα συντεθέντα τὸ τῆς δωδεκάδος ἐπέδειξαν μέγε-
θος. πρὶν μὲν οὖν, φησί, τούτου τοῦ ὀνόματος τὸ ἐπίσημον φανῆναι, 8
τουτέστιν τὸν Ἰησοῦν τὸν Υἱόν, ἐν | ἀγνοίᾳ πολλῇ ὑπῆρχον οἱ ἄνθρωποι: D231
καὶ πλάνῃ· ὅτε δὲ ἐφανερώθη τὸ ἐξαγράμματον ὄνομα, ὃ σάρκα περιε- 9
5 βάλετο, ἵνα εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀνθρώπου κατέλθῃ, ἔχον ἐν ἑαυτῷ αὐτὰ
τὰ ἕξ καὶ τὰ εἰκοσιτέσσαρα, τότε γνόντες † αὐτὸν ἐπαύσαντο τῆς ἀγνοίας,
ἐκ θανάτου δὲ εἰς ζωὴν ἀνῆλθον, τοῦ ὀνόματος αὐτοῖς ὁδοῦ γεννηθέντος
πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ἀληθείας. τεθειληκέναι γὰρ τὸν Πατέρα τῶν ὄλων 10
λύσαι τὴν ἀγνοίαν καὶ καθελεῖν τὸν θάνατον. ἀγνοίας δὲ λύσις ἢ ἐπί-
10 γνωσις αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεχθῆναι τὸν κατὰ τὸ θέλημα
αὐτοῦ κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω δυνάμεως οἰκονομηθέντα Ἄνθρωπον. | Ö452

10. Ἀπὸ τετραδὸς γὰρ * προῆλθον οἱ Αἰῶνες. ἦν δὲ ἐν τῇ τετραδί 10, 1
Ἄνθρωπος καὶ [ἦ] Ἐκκλησία, Λόγος καὶ Ζωή. ἀπὸ τούτων οὖν δυνάμεις,
φησὶν, ἀπορρυεῖσαι ἐγενεσιούργησαν τὸν ἐπὶ γῆς φανέντα Ἰησοῦν. καὶ τοῦ 2
15 μὲν Λόγου ἀναπεπληρωκέναι τὸν τόπον τὸν ἄγγελον Γαβριήλ, τῆς δὲ Ζωῆς
τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοῦ δὲ Ἀνθρώπου | τὴν τοῦ ὑψίστου δύναμιν, τὸν δὲ τῆς P244
Ἐκκλησίας τόπον ἢ παρθένος ἐπέδειξεν. οὕτως τε ὁ κατ' οἰκονομίαν διὰ 3
τῆς Μαρίας γενεσιουργεῖται παρ' αὐτῷ ἄνθρωπος, ὃν ὁ Πατὴρ τῶν ὄλων
διελθόντα διὰ μήτρας ἐξελέξατο διὰ Λόγου εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. ἐλθόντος 4
20 δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ κατελθεῖν εἰς αὐτὸν ὡς περιστερὰν τὸν ἀναδραμόντα
ἄνω καὶ πληρώσαντα τὸν δωδέκατον ἀριθμόν, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ σπέρμα

V M lat. Hipp. (von Z. 12 an)

1 Χριστὸς VM 2 μὲν οὖν] *autem* lat. 3 τὸν υἱὸν Ausgg.] *tois uiotis*
VM *filii* lat. 4 ὃ Ausgg.] *ds VM hoc, quod est* lat. | *σάρκα*] *secundum*
carnem lat. 5 ἔχον Ausgg.] *ἔχων* VM 5f αὐτὰ τὰ] *ipsam quoque* lat.
6 † αὐτὸν] *eum* lat.; alter Fehler für αὐτὸ * 7 . . δὲ] *et . .* lat. | *ὁδοῦ*]
ducatore lat. | *γεννηθέντος* VM 8 γὰρ hineingeflickt Vcorr 9 κα-
θελεῖν, *ελεῖν* auf Rasur Vcorr 10 ἐκλεχθῆναι] *dictum* lat. | τὸν hinter
θέλημα αὐτοῦ (Z. 11) lat. | hinter τὸν 1—2 Buchstaben ausradiert V
12—14 *περὶ δὲ τῆς τούτου δημιουργίας οὕτως λέγει· ἀπὸ τῆς τετραδὸς τῆς δευ-*
τέρας δυνάμεις ἀπορρυεῖσας Hipp. 12 * alte Lücke, ergänze nach Hipp. (*τῆς*
δευτέρας) * | ἦν auf Rasur Vcorr 13 [ἦ] Hipp. 14 *ἐγενεσιούργησαν*] *δεδη-*
μιουργηκέναι Hipp. | τὸν nachgetragen Vcorr; vor Ἰησοῦν kleine Rasur, τὸν ge-
tilgt? 15 μὲν < Hipp. | τὸν τόπον] *τοῦτον* u. vor *ἀναπεπληρωκέναι* Hipp.
16 τοῦ ὑψίστου Hipp.] *τοῦ υἱοῦ* VM *altissimi* lat. - 16f τὸν δὲ — ἐπέδειξεν] *τῆς*
δὲ Ἐκκλησίας τὴν παρθένον Hipp. 17 τε < Hipp. 18 παρ' αὐτῶν Hipp.
18f ὃν ὁ πατὴρ — αὐτοῦ < Hipp. 20 ἀναβαίνοντα Hipp. 21 ὑπάρχει] *inc-*
rat lat.

τούτων τῶν συσπαρέντων αὐτῶ καὶ συγκαταβάντων καὶ συναναβάντων. αὐτὴν δὲ τὴν δύναμιν τὴν κατελθοῦσαν σπέρμα φησὶν εἶναι τοῦ Πατρός, 5 ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, τὴν τε διὰ τούτων γνωσκομένην ἀνονόμαστον δύναμιν τῆς Σιγῆς καὶ τοὺς ἅπαντας Αἰῶνας. καὶ 6 5 τοῦτ' εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ λαλήσαν διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὁμολογησάν ἑαυτὸ Υἱὸν ἀνθρώπου καὶ φανερωῶσαν | τὸν Πατέρα· κατελθὸν μὲν(ται γε) D232 εἰς τὸν Ἰησοῦν ἠγῶσθαι [δ'] αὐτῷ. καὶ καθεῖλε μὲν τὸν θάνατον, φησὶν, ὁ ἐκ τῆς οἰκονομίας σωτήρ (<Ἰησοῦς>), ἐγνώρισε δὲ τὸν Πατέρα † Χριστόν. εἶναι οὖν † τὸν Ἰησοῦν ὄνομα μὲν τοῦ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου λέγει, 7 10 τεθεῖσθαι δὲ εἰς ἐξομοίωσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ μέλλοντος εἰς αὐτὸν κατέρχεσθαι Ἀνθρώπου, ὃν χωρήσαντα αὐτὸν ἐσχηκέναι αὐτόν τε τὸν Ἀνθρωπον, αὐτόν τε τὸν Λόγον καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Ἄρρητον καὶ τὴν Σιγὴν καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ Ἐκκλησίαν καὶ Ζωήν.

11. Ταῦτ' ἤδη ὑπὲρ τὸ ἰοῦ ἰοῦ καὶ τὸ φεῦ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τραγικὴν 11, 1 15 (<ἐκ>φώνησιν καὶ σχετλιασμόν ἐστι. τίς γὰρ οὐκ ἂν μισήσειεν τὸν τηλικούτων ψευσμάτων † κακοςύνθετον ποιητήν, τὴν μὲν ἀλήθειαν ὁρῶν εἰδωλον ὑπὸ Μάρκου γεγνουῖαν καὶ τοῦτο τοῖς τοῦ ἀλφαβήτου γράμμασιν κατεστιγμένην. νεωστὶ πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, τὸ δὴ λεγόμενον χθὲς καὶ 2 πρῶην, Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κάδμου πρῶτον ἐξ καὶ δέκα παρελι-

V M lat. Hipp. (bis Z. 13)

1 συ///σπαρέντων, ν ausradiert V^{corr} συγκατασπαρέντων Hipp. 2 αὐ-
τὴν ταύτην Hipp. | κατελθοῦσαν] καταβᾶσαν εἰς αὐτόν Hipp. | σπέρμα
< Hipp. | πατρός] πληρώματος Hipp. 4 ἀνο///νόμαστον, ο aus ω V^{corr}
5 τοῦτ'] *hunc* lat. τοῦτον Hipp. | τὸ λαλήσαν — Ἰησοῦ] τὸ ἐν αὐτῷ ἔφασαν
διὰ τοῦ στόματος τοῦ υἱοῦ Hipp. 6 ἑαυτὸ Ausgg.] ἑαυτόν V M Hipp. | φανε-
ρωῶσαν Hipp.] φανερώσαντα VM | μὲν(ται γε) *, nach Hipp.] μὲν VM *quidem* lat.
7 [δ'] *] < Hipp. lat. | αὐτῷ < lat. | καὶ < Hipp. | φασιν Hipp. 8 τῆς
< Hipp. | (<Ἰησοῦς> *) *Jesus* lat. < Hipp. | † Χριστόν] *Christum Jesum* lat.
Χριστόν Ἰησοῦν Hipp.; alter Fehler für (<ὁ> Χριστός (Grabe) 9 † τὸν Ἰησοῦν] *on* u.
Ἰησοῦν auf Rasur V^{corr} τὸν Ἰησοῦν M Hipp. *Jesum* lat.; alter Fehler für τὸ Ἰη-
σοῦς * 10 εἰς¹ < Hipp. 11 ὃν Hipp.] τὸν VM *quem* lat. | αὐτόν¹] < lat.
hinter ἐσχηκέναι Hipp. | ἐσχηκέναι + δὲ M hineingeflickt V^{corr} | αὐτόν τε
+ εἶναι Hipp. 12 τε < Hipp. | καὶ¹] αὐτόν Hipp. | τὸν³ < Hipp. 14 ταῦτ'
ἤδη Dind.] *haec iam* lat. ταύτη δὴ, η u. δὴ auf Rasur V^{corr} ταύτη δὴ M | ἰὸν
nur einmal V | vor τὸ φεῦ + *super* lat. | vor πᾶσαν + τὸ V 15 (<ἐκ>φώ-
νησιν Pet.] *exclamationem* lat. | σχητλιατισμόν, ε oben drüber V^{corr} *doloris*
vociferationem lat. | τὸν *] τῶν VM *eum* lat. 16 † κακοςύνθετον] *malus*
compositor lat.; alter Fehler für κακοςυνθέτων *, vgl. I 422, 10 18 πρὸς τὸ]
sicut quod est lat.; lies wohl πρὸς τῷ *

φέναι, εἶτα μετέπειτα προβαινόντων τῶν χρόνων αὐτοὶ ἐξευρηκέναι ποτὲ
 μὲν τὰ δασέα, ποτὲ δὲ τὰ διπλά, ἔσχατον δὲ πάντων Παλαμίδην φασὶ τὰ
 μακρὰ τούτοις προστεθεικέναι. πρὸ τοῦ οὖν | <παρ> Ἔλλησι ταῦτα γενέσθαι 3 Ö 454
 οὐκ ἦν Ἀλήθεια· τὸ γὰρ σῶμα αὐτῆς κατὰ σέ, Μάρκε, μεταγενέστερον
 5 μὲν Κάδμου καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, μεταγενέστερον δὲ τῶν τὰ λοιπὰ προστε-
 θεικόντων στοιχεῖα, μεταγενέστερον δὲ καὶ σαυτοῦ. | σὺ γὰρ μόνος <ὡς> P 245
 εἰδῶλον κατήγαγες τὴν ὑπὸ σοῦ λεγομένην Ἀλήθειαν.

Τίς δ' ἀνέξεται σου τὴν τοσαῦτα φλυαροῦσαν Σιγήν, ἢ τὸν ἀνονό- 4
 μαστον ὀνομάζει καὶ τὸν ἄρρητον ἐξηγεῖται καὶ τὸν ἀνεξιχνίαστον ἐξιστορεῖ
 10 καὶ ἡνοιχέναι τὸ στόμα φησὶν αὐτόν, ὃν ἀσώματον καὶ ἀνείδεον λέγεις,
 καὶ προσενέγκασθαι Λόγον, ὡς ἔν τι τῶν συνθέτων ζώων· τὸν τε Λόγον 5
 αὐτοῦ, ὅμοιον ὄντα τῷ προβαλόντι καὶ | μορφὴν τοῦ ἀοράτου γεγονότα, D 233
 στοιχείων μὲν εἶναι τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων· ἔσται οὖν κατὰ
 τὴν ὁμοιότητα τοῦ Λόγου ὁ Πατήρ τῶν πάντων, ὡς σὺ φῆς, στοιχείων
 15 μὲν τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων. ἢ πάλιν τίς ἀνέξεται σου εἰς 6
 σχήματα καὶ ἀριθμούς, ποτὲ μὲν τριάκοντα, ποτὲ δὲ εἰκοσιτέσσαρα, ποτὲ
 δὲ ἕξ μόνον, συγκλείοντος τὸν τῶν πάντων κτιστὴν καὶ δημιουργὸν καὶ
 ποιητὴν Λόγον τοῦ θεοῦ, κατακερματίζοντός <τε> αὐτόν εἰς συλλαβὰς μὲν
 τέσσαρας, στοιχεῖα δὲ τριάκοντα, καὶ τὸν μὲν πάντων κύριον, τὸν ἑσπερευ- 7
 20 κότα τοὺς οὐρανοὺς, εἰς ὧπ' ἡ κατὰγοντος ἀριθμὸν, ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ,
 καὶ αὐτόν δὲ τὸν τὰ πάντα χωροῦντα Πατέρα, ἀχώρητον δὲ ὑπάρχοντα, εἰς
 τετράδα καὶ ὀγδοάδα καὶ δεκάδα καὶ δωδεκάδα ὑπομερίζοντος καὶ διὰ τῶν τοι-
 ούτων πολυπλασιασμῶν τὸ ἄρρητον καὶ ἀγεννόητον, ὡς σὺ φῆς, τοῦ Πατρὸς
 ἐκδιηγουμένου; καὶ ὃν ἀσώματον καὶ ἀνούσιον ὀνομάζεις, τὴν τούτου οὐσίαν 8
 25 καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐκ πολλῶν γραμμάτων, ἐτέρων ἕξ ἐτέρων γεννωμένων,
 κατασκευάζεις, αὐτὸς Δαίδαλος ψευδῆς καὶ τέκτων κακῶς γενόμενος τῆς

V M lat.

1 αὐτοῖ] *semetipsos* lat. | ἐξευρηκέναι] *adinvenisse* lat. 3 <παρ> Ἔλλησι *]
apud Graecos lat. 5f μεταγενέστερον — σαυτοῦ < M | προστεθεικόντων
 στοιχεῖα + *temporis quam Palamedes* lat.; lies wohl <τουτέστιν τοῦ Παλαμίδου
 χρόνου> * 6 γὰρ] *autem* lat. | μόνος *] μόνον V M *solus* lat. | <ὡς> εἰδῶ-
 λον *] *in idolum* lat.; vgl. S. 12, 21 u. 21, 17 7 κατήγαγες] *deposuisti* lat. |
 λεγομένην] *quae . . . praedieatur* lat. 8 ἢ M | τὸν] τὸ M 8f ἀνο||νόμα-
 στον, ο aus ω V corr ἀνονόμαστον M 9 καὶ¹] *acnem* lat. 12 ὄντα] *esse* lat.
 13—21 στοιχείων μὲν — καὶ αὐτόν γεγονότα < M 18 <τε> *] *et* lat. | μὲν
 getilgt V corr < lat. 21 αὐτόν δὲ τὸν τὰ *] αὐτόν γεγονότα V M *ipsum qui*
 lat. | ἀχώρητον . . ὑπάρχοντα] (*qui*) *a nullo . . capitur* lat. 22 καὶ δεκάδα
 < lat. 24 ἐκδιηγούμενον V 26 Δαίδαλος, ai auf Rasur, ein λ getilgt V corr
 Δεδαλλός M

προπανυπερτάτου δυνάμεως· καὶ ἦν ἀμέριστον φήης εἶναι (οὐσίαν), εἰς 9
 ἀφώνους καὶ φωνήεντας καὶ ἡμιφώνους φθόγγους ὑπομερίζων, τὸ ἄφωνον
 αὐτῶν τῷ τῶν πάντων Πατρὶ καὶ τῇ τούτου Ἐννοίᾳ ἐπιψευδόμενος, εἰς
 τὴν ἀνωτάτω βλασφημίαν καὶ μεγίστην ἀσέβειαν ἐμβέβληκας ἅπαντας τοὺς
 5 σοὶ πειθομένους. διὸ (καὶ) δικαίως καὶ ἀρμοζόντως τῇ τοιαύτῃ σου 10
 τόλμῃ ὁ θεῖος πρεσβύτες καὶ κῆρυξ τῆς ἀληθείας ἐμμέτρως ἐπιβεβόηκέ
 σοι, εἰπὼν οὕτως·

εἰδωλοποιεῖ Μάρκε καὶ τερατοσκοπέ, 11
 ἀστρολογικῆς ἔμπειρε καὶ μαγικῆς τέχνης,
 10 δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα, | P246
 σημεῖα δεικνύς τοῖς ὑπὸ σοῦ πλανωμένοις, | Ö456
 ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα, | D234
 ἃ σοὶ χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατάν ἀεὶ
 δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Ἀζαζήλ ποιεῖν,
 15 ἔχων σε πρόδρομον ἀντιθέου πανουργίας.

καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεοφιλὴς πρεσβύτες· ἡμεῖς δὲ τὰ λοιπὰ τῆς μυσταγωγίας 12
 αὐτῶν μακρὰ ὄντα πειρασόμεθα βραχέως διεξελεθεῖν καὶ τὰ πολλῶν χρόνων
 κεκρυμμένα εἰς φανερόν ἀγαγεῖν. οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο εὐέλεγκτα πᾶσι.

12. Τὴν οὖν γένεσιν τῶν Αἰώνων αὐτῶν καὶ τὴν πλάνην τοῦ προβά- 12, 1
 20 του καὶ ἀνεύρεσιν ἐνώσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μυστικώτερον ἐπιχειροῦσιν
 ἀπαγγέλλειν οὗτοι οἱ εἰς ἀριθμοὺς τὰ πάντα κατάγοντες, ἐκ μονάδος καὶ
 δυάδος φάσκοντες τὰ ὅλα συνεστηκέναι· καὶ ἀπὸ μονάδος ἕως τῶν τεσσά- 2
 ρων ἀριθμοῦντες οὕτω γενῶσι τὴν δεκάδα. μία γὰρ καὶ δύο καὶ τρεῖς
 καὶ τέσσαρες συντεθεῖσαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν τῶν δέκα Αἰώνων ἀπεκύησαν
 25 ἀριθμόν. πάλιν δ' αὖ ἡ δυὰς ἀπ' αὐτῆς προελθοῦσα ἕως τοῦ ἐπισήμου,

V M lat. Hipp. (von Z. 21 an)

1 προπανυπερτάτου] *sublimissimae* lat. | (οὐσίαν)*] *substantiam* lat. 2 ἀφώ-
 νους, ἃ vorgesetzt V corr φωνὰς M | ὑπομερίζων τὸ ἄφωνον, von ζων an auf Rasur
 V corr 3 αὐτῶν, ν angefliekt V corr *in his* lat. | τούτου Ausgg.] τοῦ νιόυ V M
huius lat. | ἐπιψευδόμενος] *mentiens* lat. 5 (καὶ) Ausgg.] *et* lat. 6 θεῖος]
divinae aspirationis lat. | ἐμμέτρως < lat. 13 σοὶ χορηγεῖ σὸς Ausgg.] σὺ
 χορηγεῖς ὡς V M *tibi praestat tuus* lat. | ἀεὶ < lat. 14 δυνάμεως + ἐγχειρή-
 ματα M ἐγχειρήματα am Rande nachgetragen V corr 18 εὐέλεγκτα] *ut facile argui*
et convinci possint lat. 19 αὐτῶν < lat. 21 οἱ < M | ἐκ μονάδος κτέ eingeleitet
 mit λέγουσι γὰρ ταῦτα Hipp. 22 φάσκοντες < Hipp. | συνεστάναι Hipp. |
 ἀπὸ + μὲν Hipp. | ἔων M 23—25 μία γὰρ — ἀριθμόν < Hipp. 23 μία]
unum lat. | καὶ² < M 24 τὸν, ν angefliekt V corr τῇ M 25 ἡ < Hipp. |
 ἀπ' αὐτῆς < Hipp.

οἶον δύο καὶ τέσσαρες καὶ ἕξ, τὴν δωδεκάδα ἐπέδειξεν. καὶ πάλιν ἀπὸ 3
 τῆς δυάδος ὁμοίως ἀριθμούντων ἡμιῶν ἕως τῶν δέκα ἢ τριακοντὰς ἀνε-
 δείχθη, ἐν ἧ ὀγδοῶς καὶ δεκάς καὶ δωδεκάς. τὴν οὖν δωδεκάδα διὰ τὸ 4
 ἐπίσημον ἐσχηκέναι συνεπακολουθήσαν αὐτῇ τὸ ἐπίσημον πάθος λέγουσι,
 5 καὶ διὰ τοῦτο περὶ τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν τοῦ σφάλματος γενομένου τὸ
 πρόβατον ἀποσκιρτήσαν πεπλανήσθαι, ἐπειδὴ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ δωδεκά-
 δος γεγενῆσθαι φάσκουσι. τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἀπὸ τῆς † δωδεκάδος ἀπο- 5
 στάσαν μίαν δύναμιν ἀπολωλέναι μαντεύονται, καὶ ταύτην εἶναι τὴν γυναῖκα
 τὴν ἀπολέσασαν τὴν δραχμὴν καὶ ἄψασαν λύχνον καὶ εὐροῦσαν αὐτήν.
 10 οὕτως οὖν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς καταλειφθέντας — ἐπὶ μὲν τῆς δραχμῆς 6
 τοὺς ἐννέα, ἐπὶ δὲ τοῦ προβάτου τοὺς ἕνδεκα — ἐπιπλεκομένους ἀλλήλοισι
 τὸν τῶν ἐνενηκοντα ἐννέα τίκτειν | ἀριθμὸν, ἐπεὶ ἐννάκις τὰ ἕνδεκα ἐνενή- D235
 κοντα ἐννέα γίνεται. διὸ καὶ τὸ ἀμὴν τοῦτον λέγουσιν ἔχειν τὸν ἀριθμὸν.
 Οὐκ ὀκνήσω δὲ σοι καὶ ἄλλως ἐξηγουμένων αὐτῶν ἀπαγγεῖλαι, ἵνα 7
 15 πανταχόθεν κατανοήσῃς τὸν καρπὸν αὐτῶν. τὸ γὰρ στοιχεῖον τὸ η σὺν
 μὲν τῷ ἐπισήμῳ ὀγδοῶδα εἶναι θέλουσιν, ἀπὸ τοῦ ἄλφα ὀγδῶφ κείμενον Ö458
 τόπῳ· εἶτα πάλιν ἄνευ τοῦ ἐπισήμου ψηφίζοντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν
 στοιχείων | καὶ ἐπισυνθέντες μέχρι τοῦ ἦτα τὴν τριακοντάδα ἐπιδεικνύουσιν. P247
 ἀρξάμενος γάρ <τις> ἀπὸ τοῦ ἄλφα καὶ τελευτῶν εἰς τὸ ἦτα τῷ ἀριθμῷ 8

8 vgl. Luk. 15, 4ff

V M lat. Hipp.

1 οἶον < lat. | τέσσαρα Hipp. 2 ὁμοίως < Hipp. | ἢ τριακοντὰς Hipp.
 Ausgg.] η λ θ VM XXX numerus lat. ἢ τριάκοντα Hipp. 3 ὀγδοῶς καὶ δεκάς
 καὶ δωδεκάς Hipp.] ὀκτωκαίδεκα καὶ δώδεκα VM ogdoas et decas et duodecas lat.
 | διὰ τὸ διὰ τὸν, aber vor [συν]εσχηκέναι noch einmal διὰ τὸ VM 4 ἐσχηκέναι
 Hipp.] συνεσχηκέναι VM habuisse lat. | συνεπακολουθήσασαν V συνεπηκολούθησεν
 Hipp. | τὸ ἐπίσημον] propter episeimon lat. | λέγουσι < Hipp. 5 τοῦ σφάλματος]
 lates quaedam lat. 6f ἐπειδὴ — φάσκουσι < Hipp. 7—13 bei Hipp. frei wieder-
 gegeben 7 † δωδεκάδος] duodecade lat.; alter Fehler für δεκάδος (Hipp.) 7f ἀποστῆ-
 σαν Ausgg.] ἀπόστασιν VM abscedentem lat. 8 ἀπο||λωλέναι, o aus ω V corr 9 δρα-
 χμὴν VM 10 μὲν < lat. 11 ἐπισυμπλεκομένους Hipp. 12 ἐπεῖ, εἰ auf Rasur V corr
 14f οὐκ ὀκνήσω — αὐτῶν] ἄλλον δὲ ἀριθμὸν οὕτω λέγουσι Hipp. 15 τὸ γὰρ — η]
 τὸ ἦτα στοιχεῖον Hipp. 16 μὲν < lat. Hipp. | θέλουσιν < Hipp. | ἄλφα
 Hipp.] πρώτου VM alpha lat. 16f ὀγδῶφ . . . τόπῳ Hipp.] ὀγδοῦν . . . τόπου
 VM octavo . . . loco lat. 18 συντιθέντες Hipp. | τὴν τριακοντάδα] τὸν τρι-
 κοντα ἀριθμὸν Hipp. 19 <τις> Hipp.] quis lat. | καὶ τελευτῶν εἰς τὸ ἦτα] ἕως
 τοῦ ἦτα Hipp. | vor τῷ ein τὰ ausradiert V corr | τῷ ἀριθμῷ] per numeros lat.
 τὸν ἀριθμὸν Hipp.

τῶν στοιχείων, ὑφεξαυρούμενος δὲ τὸ ἐπίσημον καὶ ἐπισυντιθεὶς τὴν ἐπαύ-
 ξησιν τῶν γραμμάτων, εὐρήσει τὸν τῶν τριάκοντα ἀριθμὸν. μέχρι γὰρ 9
 τοῦ ε στοιχείου πεντεκαίδεκα γίνονται· ἔπειτα προστεθεὶς αὐτοῖς ὁ τῶν
 ἑπτὰ ἀριθμοὶς β̄ καὶ ᾗ ἀπετέλεσε· προσελθὼν δὲ τούτοις τὸ η, ὅ ἐστιν
 5 ὀκτώ, τὴν θαυμασιωτάτην τριακοντάδα ἀνεπλήρωσεν. καὶ ἐντεῦθεν ἀπο-
 δεικνύουσι τὴν Ὀγδοάδα μητέρα τῶν τριάκοντα Αἰώνων. ἐπεὶ οὖν ἐκ 10
 τριῶν δυνάμεων ἦνωται ὁ τῶν τριάκοντα ἀριθμὸς, τρεῖς αὐτὸς γενόμενος τὰ
 ἐνενήκοντα ἐποίησε· τρεῖς γὰρ τριάκοντα ἐνενήκοντα. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τριάς
 ἐφ' ἑαυτῆς συντεθείσα ἐννέα ἐγέννησεν. οὕτως τε ἡ ὀγδοάς τὸν τῶν ἐνε-
 10 νήκοντα ἐννέα παρ' αὐτοῖς ἀπεκύησεν ἀριθμὸν. καὶ ἐπεὶ ὁ δωδέκατος 11
 Αἰὼν ἀποστάς κατέλειψε τοὺς ἄνω ἔνδεκα, κατάλληλον λέγουσι τὸν τύπον
 τῶν γραμμάτων τῷ σχήματι τοῦ † λόγου κείσθαι (ἐνδέκατον γὰρ τῶν
 γραμμάτων κείται τὸ λ, ὅ ἐστιν ἀριθμὸς τῶν τριάκοντα) καὶ κατ' εἰκόνα
 κείσθαι τῆς ἄνω οἰκονομίας, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἄλφα, χωρὶς τοῦ ἐπισήμου,
 15 αὐτῶν τῶν γραμμάτων ὁ ἀριθμὸς ἕως τοῦ λ συντεθειμένος κατὰ τὴν
 παραύξησιν τῶν γραμμάτων σὺν αὐτῷ τῷ λ τὸν τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα
 ποιεῖται ἀριθμὸν. ὅτι δὲ τὸ λ ἐνδέκατον ὄν τῇ τάξει ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου 12 D236
 αὐτῷ κατῆλθεν ζήτησιν, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν, καὶ
 εὐρὸν † αὐτὸν ἐπληρώθη, φανερὸν εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος τοῦ στοι-

V M lat. Hipp.

1 ὑφεξαυρούμενος Hipp. | δὲ < Hipp. | τὸν ἐπίσημον Hipp. 1f καὶ ἐπι-
 συντιθεὶς — γραμμάτων < Hipp. 2 τὸν, ὄν auf Rasur V corr τὸν τῶν < Hipp.
 2—6 μέχρι γὰρ — αἰώνων < Hipp. 3 ε Ausg.] Θ VM E lat. 4 προσελθὼν
 VM eum . . . appositum est lat. 5 ὀκτώ auf Rasur V corr 7 τριῶν] τριά-
 κοντα VM tribus lat. τῶν τριῶν Hipp. | τρεῖς < Hipp. 8 τρεῖς γὰρ — ἐνενή-
 κοντα < lat. 8f καὶ αὐτὴ δὲ — ἐγέννησεν < Hipp. 9 ἐφ' ἑαυτὴν Wendland
 | τε < lat. Hipp. 10 παρ' αὐτοῖς < lat. Hipp. | nach ἀριθμὸν hat Hipp. noch
 einen längeren Zusatz | καὶ ἐπεὶ] ἐπειδὴ δὲ Hipp. 11 ἀποστάς < Hipp. |
 καταλείψας Hipp. | ἄνω < Hipp. | ἔνδεκα + καὶ ἀποστάς κάτω ἐχώρησε Hipp. |
 κατάλληλον] consequenter lat. 11f κατάλληλον λέγουσι — κείσθαι] φάσκουσι
 κατὰλληλον καὶ τοῦτο· ὁ γὰρ τύπος τῶν γραμμάτων διδάσκει Hipp. 12 τῷ
 σχήματι] in figura lat. | † λόγον] logi lat.; alter Fehler für λ (Grabe)
 13 κείται] esse lat. κείσθαι Hipp. 13f καὶ κατ' — κείσθαι] κείσθαι αὐτὸ κατ' εἰκόνα
 Hipp. 14 ἐπειδὴ, δὴ auf Rasur V corr 15 συντεθειμένος M | κατὰ < Hipp.
 16 τῶν² < Hipp. 17 ἐνδέκατον ὄν τῇ τάξει] quae est undecimo loco in ordine
 lat. ἐνδεκάτω κείμενον τόπω Hipp. 18 αὐτῷ Hipp.; vgl. S. 26, 1] αὐτοῦ VM
 eorum lat. 19 ἐρῶν Hipp. | † αὐτὸν (so auch Hipp.)] eum lat.; alter Fehler
 für αὐτὸ (sc. τὸ ὅμοιον αὐτῷ) *

χείου. τὸ γὰρ λ, ὡσπερ ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου αὐτῷ ζήτησιν παραγενόμενον 13
καὶ εὐρόν καὶ εἰς ἑαυτὸ ἀρπάσαν † αὐτόν, τὴν τοῦ δωδεκάτου ἀνεπλήρω-
σεν χώραν, τοῦ Μ στοιχείου ἐκ δύο Λ συγκειμένου. διὸ καὶ φεύγειν αὐτοὺς 14
διὰ τῆς γνώσεως τὴν τῶν ἐνεγίγοντα ἐννέα χώραν, τουτέστιν τὸ Ἰστέρημα,
5 τύπον ἀριστερᾶς χειρός, μεταδιώκειν δὲ τὸ ἓν, ὃ προστεθὲν τοῖς ἐνεγίγοντα
ἐννέα εἰς τὴν δεξιάν αὐτοὺς χεῖρα μετέστησεν.

13. Σὺ μὲν ταῦτα διερχόμενος, ἀγαπητέ, εὖ οἶδα ὅτι γελάσεις πολλὰ 13, 1
* τὴν τοιαύτην αὐτῶν οἰησίσοφον μωρίαν. ἄξιοι δὲ πένθους οἱ τη|λικαύτην Ὀ460
θεοσέβειαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀληθῶς ἀρρήτου δυνάμεως καὶ τὰς τοσαύ-
10 τας οἰκονομίας τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα καὶ δι' ἀριθμῶν οὕτως
ψυχρῶς καὶ βεβιασμένως διασύροντες. ὅσοι δὲ | ἀφίστανται τῆς ἐκκλη- 2 P248
σίας καὶ τούτοις τοῖς γραῶδεσι μύθοις πείθονται, ἀληθῶς (εἰσιν) αὐτο-
κατάκριτοι, οὓς ὁ Παῦλος ἐγκελεύεται ἡμῖν μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νου-
θεσίαν παραιτεῖσθαι. Ἰωάννης δέ, ὁ τοῦ κυρίου μαθητής, ἐπέτεινε τὴν 3
15 καταδίκην αὐτῶν, μηδὲ χαίρειν αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν λέγεσθαι βουληθεῖς· »ὁ
γὰρ λέγων αὐτοῖς« φησί »χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτῶν τοῖς πονη-
ροῖς«. καὶ εἰκότως· »οὐκ ἔστι γὰρ χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν« λέγει κύριος. 4
ἀσεβεῖς δὲ ὑπὲρ πᾶσαν ἀσεβειαν οὗτοι οἱ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς,
μόνον θεὸν παντοκράτορα, ὑπὲρ ὃν ἄλλος θεὸς οὐκ ἔστιν, ἐξ Ἰστερήματος
20 καὶ αὐτοῦ ἐξ ἄλλου Ἰστερήματος γεγονότος προβεβλήσθαι λέγοντες· ὥστε
κατ' αὐτοὺς εἶναι αὐτὸν προβολὴν τρίτου Ἰστερήματος. ἦν γνώμην ὄντως 5
καταψυχήσαντας καὶ καταθεματίσαντας δέον πόρρω που (καὶ) μακρὰν
φυγεῖν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἦ πλέον δισχυρίζονται | καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς D237
παρευρέμασιν αὐτῶν, ταύτη μάλλον εἰδέναι πλέον αὐτοὺς ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ
25 τῆς ὀγδοάδος τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καθάπερ οἱ εἰς φρενίτιδα διάθεσιν 6

12f vgl. Tit. 3, 10f — 15 II Joh. 11 — 17 Jes. 48, 22

V M lat. Hipp. (bis Z. 6)

2 καὶ εἰς ἑαυτὸ ἀρπάσαν αὐτόν] ἀναρπάσαν Hipp. | ἑαυτὸ Dind.] ἑαυτὸν VM
| † αὐτόν] ipsum lat.; alter Fehler für αὐτό * 3 Α + καὶ η Hipp. | διὸ
+ δη Hipp. | αὐτοὺς Hipp.] αὐτοῦ VM eos lat. 6 αὐτοὺς Ausgg.] αὐτοῦ VM eos
lat. | μετέ( ) Schluß von Hipp. 7 γελᾶσης M 8 * alte Lücke; ergänze etwa
(ἀκούων) * 8 οἰησίσοφον, σι auf Rasur V corr 9 ἀληθῶς Ausgg.] ἀληθείας
VM vere lat. 10 διὰ τοῦ ἄλφα καὶ βῆτα] per A et B lat.; lies wohl διὰ τοῦ
ἀλφαβήτου * 11 ψυχρῶς καὶ βεβιασμένως] frigidos et vi extortos lat. 12 (εἰ-
σιν) *] sunt lat. 14 δὲ] enim lat. | ἐπέτεινε] superextendit lat. 15 αὐτῶν]
in eos lat. 19 ὄ||ν, ο aus ω V corr 20f καὶ αὐτοῦ — ὑστερήματος < M 20 ὥστε]
et sic iam lat. 21 ὄντως] digne (δεόντως) lat.; kaum richtiger 22 (καὶ) *]
et lat. 23 δισχυρίζονται + haec lat. 24f ab Ogloadis nequissimis spiritalibus lat.

- ἐμπεσόντες † ἢ πλέον γελῶσι καὶ ἰσχύειν δοκοῦσιν καὶ ὡς ὑγιαίνοντες πάντα πράττουσιν, ἔνια δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ὑγιαίνειν, ταύτη μᾶλλον κακῶς ἔχουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οὗτοι ἢ μᾶλλον ὑπερφρονεῖν δοκοῦσι καὶ ἐκνευρίζουσιν ἑαυτοὺς ὑπέρτονα τοξεύοντες, ταύτη μᾶλλον οὐ σωφρονοῦσιν.
- 5 ἐξεληθὲν γὰρ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα τῆς ἀνοίας, ἔπειτα σχολάζοντας αὐτοὺς 7 οὐ θεῶν, ἀλλὰ κοσμικαῖς ζητήσεσιν εὐρόν, προσπαρλαβὸν ἕτερα πνεύματα ἑπτὰ πονηρότερα ἑαυτοῦ καὶ χαυνῶσαν αὐτῶν τὴν γνώμην ὡς δυναμένων τὰ ὑπὲρ τὸν θεὸν ἐννοεῖν καὶ ἐπιτήδειον εἰς ὑπερέκκρουσιν κατασκευάσαν, τὴν ὀγδοάδα τῆς ἀνοίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων εἰς αὐτοὺς ἐνεθήκωσεν.
- 10 14. Βούλομαι δέ σοι καὶ ὡς αὐτὴν τὴν κτίσιν κατ' εἰκόνα τῶν ἀορά- 14, 1 των ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ὡς ἀγνοοῦντος αὐτοῦ, κατασκευάσθαι διὰ τῆς Μητρὸς λέγουσιν διηγήσασθαι. πρῶτον μὲν τὰ τέσσαρα στοιχεῖά φασιν, 2 πῦρ ὕδωρ γῆν ἀέρα, εἰκόνα προβεβλήσθαι τῆς ἄνω πρώτης τετραδος, τὰς τε ἐνεργείας αὐτῶν συναριθμουμένας, ὅσον θερμόν τε καὶ ψυχρόν, 15 ξηρόν τε καὶ ὑγρόν, ἀκριβῶς ἐξεικονίζειν τὴν ὀγδοάδα. ἐξῆς * δέκα 3 δυνάμεις οὕτως καταριθμοῦσιν· ἑπτὰ μὲν † σωματικὰ κυκλωειδῆ, ἃ καὶ οὐρα- P 249
O 462 νοὺς καλοῦσιν· ἔπειτα τὸν περιεκτικὸν αὐτῶν κύκλον, ὃν καὶ ὀγδοὸν οὐρανὸν ὀνομάζουσι· πρὸς δὲ τούτοις ἡλίον τε καὶ σελήνην. ταῦτα δέκα ὄντα τὸν ἀριθμὸν εἰκόνας λέγουσιν εἶναι τῆς ἀοράτου δεκάδος, τῆς ἀπὸ Λόγου 20 καὶ Ζωῆς προελθούσης. τὴν δὲ δωδεκάδα μηνύεσθαι διὰ τοῦ ζωδιακοῦ 4 καλουμένου κύκλου. τὰ γὰρ δώδεκα ζώδια φανερώτατα τὴν τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας θυγατέρα δωδεκάδα σκιαγραφεῖν | λέγουσιν. καὶ 5 D 238

5 vgl. Matth. 12, 43ff

V M lat. Hipp. (von Z. 11 an)

1 † ἢ] *aut lat.*; alter Fehler, lies ἢ (Ausgg.) 2 ὑπὲρ τὸ ὑγιαίνειν] *quasi plus quam sani sunt lat.* 3 ἢ M 3f καὶ ἐκνευρίζουσι] *enervantes lat.* 5 ἀνοίας] *ignorantiae lat.* | αὐτοὺς aus ἑαυτοὺς V corr 8 ἐννοεῖν] *adinventire lat.* | κατασκευάσαν] *compositam lat.* 9 ἀνοίας] *ignorantiae lat.* 10 καὶ ὡς] *quemadmodum et lat.* 11 τοῦ nachgetragen V corr | mit < > σκενέσθαι beginnt Hipp. 12 διηγήσασθαι < Hipp. | στοιχεῖα + ἃ Hipp. | φησιν Hipp. 13 πρώτης < lat. Hipp. 14 τὰς τε — συναριθμουμένας] *τοῖς δὲ ἐνεργείοις αὐτῶ συναριθμοῦντες Hipp.* 14f τε καὶ beide Male < Hipp. 15 ὑγρόν + λέγουσιν Hipp. | ἐξῆς] *ex qua lat.* ἐξ ἧς Hipp. | * <δὲ> Hipp. Ausgg. 16 μὲν < Hipp. | σωματικὰ] *corporea lat.*; alter Fehler für σώματα (Hipp.) | κυκλωειδῆ] *circumlata lat.* 18 vor ταῦτα + καὶ Hipp. | δέκα] *mi Hipp.* 20 προελθούσης < Hipp. | δὲ < Hipp. | μηνύεσθαι < Hipp. 21 κύκλου καλουμένου Hipp. | τὰ] ταῦτα Hipp. 22 σκιαγραφεῖν] *quasi per quandam umbram pinxisse lat.* ἐπισκιάζειν Hipp.

ἐπεὶ ἀντεπεξεύχθη, φασί, τῇ τῶν ὄλων φορᾶ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ ὁ ὑπερ-
 θεν οὐρανὸς ὁ πρὸς αὐτῷ τῇ κύτει βαρύνων καὶ ἀντιταλαντεύων τὴν
 ἐκείνων ὠκύτητα τῇ ἑαυτοῦ βραδυτῆτι, ὥστε αὐτὸν ἐν τριάκοντα ἔτεσι τὴν
 περίοδον ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον ποιεῖσθαι, εἰκόνα λέγουσιν αὐτὸν τοῦ
 5 "Ὁρου τοῦ τὴν τριακοντῶνυμον Μητέρα αὐτῶν περιέχοντος. τὴν σελήνην 6
 τε πάλιν τὸν ἑαυτῆς οὐρανὸν ἐμπεριερχομένην τριάκοντα ἡμέραις διὰ τῶν
 ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάκοντα Αἰώνων ἐκτυποῦν. καὶ τὸν ἥλιον δὲ 7
 ἐν δεκαδύο μηνῶν περιερχόμενον καὶ τερματίζοντα τὴν κυκλικὴν αὐτοῦ
 ἀποκατάστασιν, διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν τὴν δωδεκάδα φανεράν ποιεῖν, καὶ
 10 αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας, δεκαδύο ὥρων τὸ μέτρον ἐχούσας, τύπον τῆς
 <οὐ> φαινής δωδεκάδος εἶναι. ἀλλὰ μὲν καὶ τὴν ὥραν φασί, τὸ δωδέκατον 8
 τῆς ἡμέρας, ἐκ τριάκοντα μοιρῶν κεκοσμηθῆναι διὰ τὴν εἰκόνα τῆς τρια-
 κοντάδος. καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου τὴν περίμετρον εἶναι μοιρῶν 9
 τριακοσίων ἑξήκοντα· ἕκαστον γὰρ ζῳδιον μοίρας ἔχειν τριάκοντα. οὕτως
 15 δὴ καὶ διὰ τοῦ κύκλου τὴν εἰκόνα τῆς συναφείας τῶν δώδεκα πρὸς τὰ
 τριάκοντα τετηρηθῆναι λέγουσιν. ἔτι μὲν καὶ τὴν γῆν εἰς δώδεκα κλίματα 10
 διηρηθῆναι φάσκοντες καὶ καθ' ἕκαστον κλίμα <ἀνὰ μίαν> δύναμιν ἐκ τῶν
 οὐρανῶν κατὰ κἀθετον ὑποδεχομένην καὶ εἰκότα τίκτουςαν τέκνα τῇ
 καταπεμπούσῃ τὴν ἀπόρροϊαν δυνάμει τύπον εἶναι τῆς δωδεκάδος καὶ τῶν
 20 τέκνων αὐτῆς σαφέστατον διαβεβαιῶνται.

V M lat. Hipp.

1 ἀντεπεξεύχθη Hipp. | φασιν M Hipp. | τῇ . . . φορᾶ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ
 Ausgg.] τὴν . . . φορὰν ὠκυτάτην ὑπαρχούσαν VM *oneri cum sit velocissimum* lat.
 τῇ . . . ἀναφορᾶ ὠκυτάτῃ ὑπαρχούσῃ Hipp. 1f ὁ ὑπερθεν οὐρανὸς Hipp.] οὐπερ
 ὁ χρόνος VM *quod superpositum est caelum* lat. 2 ἀντιταλαντίων V 3 ἐξεί-
 νου Hipp. | ὥστε αὐτὸν] ὡς Hipp. 6 ἑαυτῆς < Hipp. | ἐμπεριε(ρ)χομένην
 Ausgg.] ἐμπεριεχομένην VM *circumeuntem* lat. ἐνπεριεχόμενον Hipp. | vor τριά-
 κοντα + ἐν Hipp., vgl. Z. 8 7 τριάκοντα vor ἡμερῶν getilgt V corr | τριά-
 κοντα < Hipp. | ἐκτυποῦσαν Hipp. 8 περιεχόμενον VM ἐμπεριεχόμενον Hipp.
 9 διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν < Hipp. | δωδεκάδα Hipp.] δωδεκάτην VM *duodecadem*
 lat. | φανεράν ποιεῖν] φανεροῦν Hipp. 9f καὶ αὐτὰς δὲ τὰς Hipp.] τὰς δὲ VM
et ipsos autem lat. 11 <οὐ> φαινής vor δωδεκάδος *, nach lat. Hipp.] vor
 ἡμέρας (Z. 10) VM | οὐ φαινής Ausgg.] *non apparentis* lat. κενῆς Hipp.
 11—12f ἀλλὰ μὲν — τῆς τριακοντάδος < Hipp. 11 μὲν < lat. 14 γὰρ
 < Hipp. | ἔχειν Hipp.] ἔχει VM *habere* lat. 15 δὴ Hipp.] δὲ VM < lat. |
 τῶν] τῆς Hipp. | τὰ < Hipp. 16 τετηρηθῆναι] μετηρηθῆναι Hipp. | γῆν] αὐτὴν
 Hipp. 17 καθ' ἐν ἕκαστον Hipp. | <ἀνὰ μίαν> Hipp.] *unamquamque* lat.
 18 κατὰ κἀθετον] καθ' ἕκαστον Hipp. | εἰκότα] ὁμοίωμα Hipp. 19 vor τὴν
 ἀπόρροϊαν + κατὰ Hipp. | δυνάμει Ausgg.] δύναμιν VM Hipp. *virtuti* lat. | εἶναι
 < Hipp. | vor δωδεκάδος + ἄνω Hipp. 19f καὶ — διαβεβαιῶνται < Hipp.

Πρὸς δὲ τούτοις θελήσαντά φασι τὸν Δημιουργὸν τῆς ἄνω Ὀγδοάδος 11
τὸ ἀπέραντον καὶ αἰώνιον καὶ ἀόριστον καὶ ἄχρονον μιμήσασθαι καὶ μὴ
δυναθέντα τὸ μόνιμον αὐτῆς καὶ αἰδίον ἐκτυπῶσαι, διὰ τὸ καρπὸν <αὐτὸν>
εἶναι Ὑστερήματος, εἰς χρόνους καὶ καιρούς, ἀριθμούς | τε πολυτεῖς τὸ Ὄ464
5 αἰώνιον αὐτῆς κατατεθεῖσθαι, οἰόμενον | ἐν τῷ πλήθει τῶν χρόνων μιμή- D 239
σασθαι αὐτῆς τὸ | ἀπέραντον. ἐνταῦθά τε λέγουσιν, ἐκφυγούσης αὐτὸν 12 P 250
τῆς Ἀληθείας, ἐπηκολουθηκέναι τὸ ψεῦδος, καὶ διὰ τοῦτο κατάλυσιν πλη-
ρωθέντων τῶν χρόνων λαβεῖν αὐτοῦ τὸ ἔργον.

15. Καὶ περὶ μὲν τῆς κτίσεως τοιαῦτα λέγοντες, καθ' ἑκάστην ἡμέραν 15, 1
10 ἐπιγεννηῶ ἕκαστος αὐτῶν, καθὼς δύναται, καινότερόν <τι>. τέλειος γὰρ
οὐδεὶς ὁ μὴ μεγάλα ψεύσματα παρ' αὐτοῖς καρποφορήσας. ἐκ δὲ τῶν 2
προφητικῶν ὅσα μεταμορφάζουσιν, ἀναγκαῖον μηνύσαντας τὸν ἔλεγχον
αὐτοῖς ἐπάγειν. ὁ γὰρ Μωυσῆς, φασίν, ἀρχόμενος τῆς κατὰ τὴν κτίσιν
πραγματείας, εὐθύς ἐν ἀρχῇ τὴν Μητέρα τῶν ὄλων ἐπέδειξεν εἰπὼν »ἐν
15 ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν«. τέσσαρα οὖν ταῦτα 3
ὀνομάσας, θεὸν καὶ ἀρχὴν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὴν τετρακτὺν αὐτῶν, ὡς
αὐτοὶ λέγουσι, διετύπωσεν. καὶ τὸ ἀόρατον δὲ καὶ ἀπόκρυφον αὐτῆς μη-
νύοντα εἶπεῖν »ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος«. τὴν <δὲ> 4
δευτέραν τετράδα, γέννημα πρώτης τετράδος, οὕτως αὐτὸν εἰρηκέναι θέ-
20 λουσιν, ἄβυσσον ὀνομάζοντα καὶ σκότος ἐν σφίσι αὐτοῖς καὶ ὕδωρ καὶ τὸ
ἐπιφερόμενον τῷ ὕδατι πνεῦμα. μεθ' ἣν τῆς δεκάδος μνημονεύοντα φῶς 5
λέγειν καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, στερέωμά τε καὶ ἐσπέραν καὶ ὃ καλεῖται
πρωῖ, ξηρὰν τε καὶ θάλασσαν, ἔτι τε βοτάνην καὶ δεκάτω τόπῳ τὸ ξύλον·
οὕτω τε διὰ τῶν δέκα ὀνομάτων τοὺς δέκα Αἰῶνας μεμηυκέναι. τῆς δὲ 6
25 δωδεκάδος οὕτως ἐξεικονίσθαι παρ' αὐτῷ τὴν δύναμιν· ἥλιον γὰρ λέγειν καὶ
σελήνην, ἀστέρας τε καὶ καιρούς, ἐνιαυτούς τε καὶ κήτη, <ἔτι τε> ἰχθύας καὶ

14 Gen. 1, 1 — 18 Gen. 1, 2

V M lat. Hipp. (bis Z. 8)

1 φασὶ < Hipp. 3 μόνιμον] ἄμωμον Hipp. | τὸ αἰδίον Hipp. | <αὐτὸν>
Hipp. 4 εἰς + τοῦτο Hipp. | χρόνους] *temporum spatia* lat. 4f vor τὸ
αἰώνιον + πρὸς Hipp. 5 τεθεῖσθαι Hipp. | οἰόμενον] *γενόμενον μὲν οὖν* Hipp.
6 ἀπέραντον] ἀόρατον Hipp. | τε] δὲ Hipp. < lat. 7 κατάλυσιν hinter χρό-
νων (Z. 8) Hipp. 10 <τι> Dind. Öh.] *aliquid* lat. 12 μηνύσαντας Dind.] μηνύ-
σαντα VM *manifestantes* lat. 13 ἐπάγει M | τῆς] τὴν M 15 οὖν < lat.
17 τὸ ἀόρατον Dind. Öh.] τὸν ἀόρατον VM *invisible* lat. | vor ἀπόκρυφον
+ τὸν V 18 <δὲ> Dind. Öh.] *autem* lat. 19 πρώτης] *πρὸ τῆς* M 20 ἐν
σφίσι αὐτοῖς] *in quibus sunt* lat. 23 τε² hineingefleckt V corr 24 τε *] δὲ
VM *quoque* lat. 25 δωδεκάδος Dind.] *δωδεκάδος* V *δωδεκάδος* M | παρ'
αὐτῷ] *apud eos* lat. 26 <ἔτι τε> *] *adhuc etiam* lat.

έρπετά, πετεινά τε καὶ τετράποδα, θηρία τε καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις δωδέκατον τὸν ἄνθρωπον. οὕτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τὴν τριακοντάδα διὰ Μωυσέως εἰρησθαι διδάσκουσιν. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν πλαστὸν ἄνθρωπον 7 κατ' εἰκόνα τῆς | ἄνω δυνάμεως ἔχειν ἐν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς πηγῆς D240
 5 δύνανται (ἰδρῶσθαι δὲ ταύτην ἐν τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον τόπῳ), ἀφ' ἧς ἀπορρεῖν δυνάμεις τέσσαρας κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω τετράδος καλουμένας, τὴν μὲν ὄρασιν, τὴν δὲ ἀκοήν, τὴν δὲ τρίτην ὄσφρησιν καὶ τὴν τετάρτην γεῦσιν. τὴν δὲ ὀγδοάδα φασὶν μηνύεσθαι διὰ τοῦ ἀνθρώπου οὕτως· ἀκοῆς 8 μὲν δύο ἔχοντος καὶ τοσαύτας ὁράσεις, ἔτι τε ὄσφρήσεις δύο καὶ διπλῆν
 10 γεῦσιν, πικροῦ τε καὶ γλυκείας. ὅλον δὲ | τὸν ἄνθρωπον πᾶσαν τὴν εἰκόνα 9 Ö466 P251 τῆς τριακοντάδος οὕτως ἔχειν διδάσκουσιν· ἐν μὲν ταῖς χερσὶ διὰ τῶν δακτύλων τὴν δεκάδα βαστάζειν, ἐν ἔλῳ δὲ τῷ σώματι εἰς δώδεκα μέλη διαιρουμένῳ τὴν δωδεκάδα. διαιροῦσι δὲ αὐτό, καθάπερ τὸ τῆς Ἀληθείας διήρηται παρ' αὐτοῖς σῶμα, περὶ οὗ προειρήκαμεν. τὴν τε οὖν ὀγδοάδα, 15 ἄρρητόν τε καὶ ἀόρατον οὔσαν, ἐν τοῖς σπλάγχνοις κρυβομένην νοεῖσθαι.
 16. Ἦλιον δὲ πάλιν, τὸν μέγαν φωστῆρα, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν 16, 1 γεγονέναι διὰ τὸν τῆς τετράδος ἀριθμὸν φάσκουσι. τῆς τε σκηνηῆς τῆς ὑπὸ 2 Μωυσέως κατασκευασθείσης αἱ αὐλαὶ ἐκ βύσσου καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου γεγонуῖαι τὴν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς ἐπέδειξαν εἰκόνα.
 20 τὸν τε τοῦ ἱερέως ποδῆρη, τέσσαρσι στοιχείοις λίθων πολυτελῶν κεκοσμη- 3 μένον, τὴν τετράδα σημαίνειν διορίζονται· καὶ εἴ τινα <ὅλως> τοιαῦτα κείται ἐν ταῖς γραφαῖς εἰς τὸν τῶν τεσσάρων δυνάμενα ἄγεσθαι ἀριθμὸν, διὰ τὴν τετρακτὸν αὐτῶν φασὶ γεγονέναι. τὴν δὲ ὀγδοάδα πάλιν δείκνυσθαι 4 οὕτως· ἐν τῇ ὀγδῷ τῶν ἡμερῶν πεπλάσθαι λέγουσι τὸν ἄνθρωπον· ποτὲ 25 μὲν γὰρ αὐτὸν τῇ ἕκτῃ βούλονται γεγονέναι, ποτὲ δὲ <ἐν> τῇ ὀγδῷ, εἰ μή τι τὸν μὲν χοῖκὸν ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν ἐροῦσι πεπλάσθαι, τὸν δὲ σαρ-

17 vgl. Exod. 26, 1 — 20 Exod. 28, 17

V M lat.

1 τε¹ < V | ἐπὶ πᾶσι τούτοις Dind. Öh.] *πετεινά που τοῖς V M super haec omnia lat.* 1f *δωδέκατον*, ω aus o V corr *δωδέκατον M* 2 *τριακοντάδα* Ausgg.] *τριάκοντα V M triacontadem lat.* 3 lies *πλασθέντα?* *, vgl. S. 31, 4 4 *πηγῆς* Ausgg.] *πηγὴν V πηγῆν M fonte lat.* 7 δὲ² < lat. 9 ἔχοντος Ausgg.] *ἔχοντας V M habentem lat.* 12 *δεκαδύο V M* 14 *σῶμα* Ausgg.] *τοῖς σώμασιν V M corpus lat.* | *τε οἶν*] *autem lat.* 16 *μέγα**, ν angefliekt V corr *μέγα M* 20 *ποδῆρη*///, ν wegradiert V | *στοιχείοις*] *ordinibus lat.*; lies *στοίχοις?* Pet. 21 <ὅλως> *] *omnino lat.* ἄλλα? Jül. 23 δὲ < lat. 24 *ὀγδῷ*, η auf Rasur, dahinter 1 Buchstabe wegradiert V 25 μὲν < lat. | *τῇ ἕκτῃ*] *sexto die lat.*; lies wohl <ἐν> *τῇ ἕκτῃ ** | <ἐν> *τῇ ὀγδῷ **] *in octavo lat.* 26 τὸν¹] τὸ M | *ἐροῦσι*] *dicunt lat.*

κιόν ἐν τῇ ὀγδόῃ· διέσταλται γὰρ ταῦτα παρ' αὐτοῖς. ἔνιοι δὲ <καὶ> ἄλλον 5
<εἶναι> θέλουσι τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότα | ἀρσενόθηλον D241
ἄνθρωπον καὶ τοῦτον εἶναι τὸν πνευματικόν, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς γῆς
πλασθέντα.

- 5 Καὶ τὴν τῆς κιβωτοῦ δὲ οἰκονομίαν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, ἐν ᾗ ὀκτὼ 6
ἄνθρωποι διεσώθησαν, φανερώτατά φασι τὴν σωτήριον ὀγδοάδα μηνύειν.
τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τὸν Δαυίδ, ὀγδοὸν ὄντα τῇ γενέσει τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ,
σημαίνειν. ἔτι μὲν καὶ τὴν περιτομήν, ὀκταήμερον γινομένην, τὸ περίτμημα
τῆς ἄνω ὀγδοάδος δηλοῦν. καὶ ἀπλῶς ὅσα εὐρίσκεται ἐν ταῖς γραφαῖς 7
10 ὑπάγεσθαι δυνάμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀκτὼ τὸ μυστήριον τῆς ὀγδοάδος
ἐκπληροῦν λέγουσιν. ἀλλὰ καὶ τὴν δεκάδα σημαίνεσθαι διὰ τῶν δέκα 8
ἔθνων, ὧν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ εἰς κατάσχεσιν δοῦναι, λέγουσι.
καὶ τὴν <κατὰ> Σάρραν δὲ οἰκονομίαν, ὡς μετὰ ἔτη δέκα δίδωσιν αὐτῷ
τὴν ἑαυτῆς δούλην Ἄγαρ, ἵνα ἐξ αὐτῆς τεκνοποιήσῃται, τὸ αὐτὸ δηλοῦν.
15 καὶ ὁ δούλος δὲ ὁ <τῷ> Ἀβραάμ πεμφθεὶς ἐπὶ Ρεβέκκῃ καὶ ἐπὶ τῷ φρέατι 9
διδοὺς αὐτῇ ψέλια χρυσῶν δέκα, | καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς κατέχοντες αὐτὴν P252
ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἔτι τε Ῥοβοάμ ὁ τὰ δέκα σκήπτρα λαμβάνων καὶ τῆς
σκηνῆς αἱ δέκα αὐλαὶ καὶ οἱ στῦλοι οἱ δεκαπῆχεις καὶ οἱ δέκα υἱοὶ Ἰακώβ
ἐπὶ τὴν ὠνὴν τοῦ σίτου τὸ πρῶτον εἰς | Αἴγυπτον πεμφθέντες καὶ οἱ δέκα Ö468.
20 ἀπόστολοι, οἷς φανεροῦται μετὰ τὴν ἔγερσιν ὁ κύριος, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρ-
όντος, τὴν ἀόρατον διετύπουν κατ' αὐτοὺς δεκάδα.

17. Τὴν δωδεκάδα δέ, περὶ ἣν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ πάθους τοῦ 17, 1
Ἰστερήματος γεγονέναι, ἐξ οὗ πάθους τὰ βλεπόμενα κατεσκευάσθαι θέ-
λουσιν, ἐπισήμως καὶ φανερῶς πανταχῇ κεῖσθαι λέγουσιν, ὡς τοὺς δώδεκα 2
25 υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν καὶ <αἱ> δώδεκα φυλαί, καὶ τὸ λόγιον τὸ ποικιλτὸν
δώδεκα ἔχον λίθους καὶ τοὺς δώδεκα κώδωνας καὶ τοὺς ὑπὸ Μωυσέως
τεθέντας ὑπὸ τὸ ὄρος δώδεκα λίθους, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ | Ἰησοῦ D242.

5 vgl. Gen. 7, 23 I Pe. 3, 20 — 7 vgl. I Sam. 16, 11f — 11 vgl. Gen. 15, 19f
— 13 vgl. Gen. 16, 2f — 15 vgl. Gen. 24, 22 — 16 vgl. Gen. 24, 55 — 17 vgl.
I Kōn. 11, 31 — 17f vgl. Exod. 26, 1 — 18 vgl. Exod. 26, 15f — 18f vgl. Gen.
42, 3 — 19f vgl. Joh. 20, 24 — 24f vgl. Gen. 35, 22 — 25f vgl. Exod. 28, 15
u. 29 — 26f vgl. Exod. 24, 4 — 27f vgl. Jos. 4, 3

V M lat.

1 <καὶ> *] *et* lat. 2 <εἶναι> *] *esse* lat. 6 σωτήριον < lat. 7 τῶν
ἀδελφῶν αὐτοῦ] *inter fratres suos* lat. 13 <κατὰ> *] *secundum* lat.; <περὶ> Ausgg.
15 <τῷ> * 17 Jeroboam lat. 17f vor τῆς σκηνῆς + τὴν M 22 δωδεκάδα
Ausgg.] *duodecadem* lat. 24 φανερῶς] *manifestissime* lat.
25 <αἱ> * | δεκαδύο VM

ἐν τῷ ποταμῷ καὶ ἄλλους εἰς τὸ πέραν, καὶ τοὺς βαστάζοντας τὴν κιβωτὸν
 τῆς διαθήκης καὶ τοὺς ὑπὸ Ἡλία τεθειμένους ἐν τῇ ὀλοκαυτώσει τοῦ
 μύσχου καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ πάντα ἀπλῶς ὅσα τὸν
 δωδέκατον ἀριθμὸν διασφίξει τὴν δωδεκάδα αὐτῶν χαρακτηρίζειν λέγου-
 5 σι. τὴν δὲ τούτων πάντων ἔνωσιν ὀνομαζομένην τριακοντάδα διὰ τῆς 3
 τριάκοντα πηγῶν τὸ ὕψος ἐπὶ Νῶε κιβωτοῦ καὶ διὰ Σαμουὴλ κατακλίνα-
 τος τὸν Σαοὺλ ἐν τοῖς τριάκοντα κλητοῖς πρῶτον καὶ διὰ Δαυίδ, ὅτε ἐπὶ
 τριάκοντα ἡμέραις ἐκρύβετο ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ διὰ τῶν συνεισελθόντων αὐτῷ
 εἰς τὸ σπήλαιον $\bar{\lambda}$ καὶ διὰ τοῦ τὸ μήκος γίνεσθαι τῆς ἀγίας σκηνῆς τριά-
 10 κοντα πηγῶν, καὶ εἴ τινα ἄλλα ἰσάριθμα τούτοις εὐρίσκουσι, τὴν τριακον-
 τάδα αὐτῶν διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδεικνύναι φιλεριστοῦσιν.

18. Ἀναγκαῖον (δὲ) ἡγησάμην προσθεῖναι τούτοις καὶ ὅσα περὶ τοῦ 18, 1
 Προπάτορος αὐτῶν, ὅς ἄγνωστος ἦν τοῖς πᾶσι πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρου-
 σίας, ἐκλέγοντες ἐκ τῶν γραφῶν πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ἵν' ἐπιδείξωσι τὸν
 15 κύριον ἡμῶν ἄλλον καταγγέλλοντα πατέρα παρὰ τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ
 παντός, ὃν καθὼς πρόεφαμεν ἀσεβοῦντες Ἰστερήματος καρπὸν εἶναι | λέ- P253
 γουσι. τὸν γοῦν προφήτην Ἡσαΐαν εἰπόντα »Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω καὶ 2
 ὁ λαός με οὐ συνήκεν«, τὴν τοῦ ἀοράτου Βυθοῦ ἀγνωσίαν εἰρηκέναι μεθαρ-
 μόζουσι. καὶ διὰ Ὡσηὲ τὸ εἰρημένον »οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια οὐδὲ 3
 20 ἐπίγνωσις θεοῦ« εἰς τὸ αὐτὸ συντείνειν βιάζονται, καὶ τὸ »οὐκ ἔστιν ὁ
 συνιῶν ἢ ἐκζητῶν τὸν θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἡχρειώθησαν« ἐπὶ τῆς
 τοῦ Βυθοῦ ἀγνωσίας τάττουσι. καὶ τὸ διὰ Μωυσέως δὲ εἰρημένον »οὐδεὶς 4
 ὄψεται τὸν θεὸν καὶ ζήσεται« εἰς ἐκεῖνον ἔχειν πείθουσι τὴν ἀναφορὰν.
 τὸν μὲν γὰρ ποιητὴν ἐπιψευδόμενοι ὑπὸ τῶν προφητῶν ἐωρᾶσθαι λέγουσι,
 25 τὸ δὲ (γεγραμμένον) | »οὐδεὶς ὄψεται τὸν θεὸν καὶ ζήσεται« περὶ τοῦ D243

1 f vgl. Jos. 3, 12 — 2 vgl. I Kön. 18, 31 — 5 f vgl. Gen. 6, 15 — 6 f vgl. I Sam.
 9, 22 — 7 f vgl. I Sam. 20, 5. 24 — 8 vgl. II Sam. 23, 13 — 9 vgl. Exod. 26, 8 —
 17 Jes. 1, 3 — 19 Hos. 4, 1 — 20 Psal. 13, 3 Röm. 3, 11 — 22 Exod. 33, 20

V M lat.

1 εἰς τὸ πέραν] *qui transpositi sunt* lat. 3 δὲ] *quoque* lat. 4 δωδέκατον]
duodecim lat.; lies wohl <τῶν> δώδεκα * | δωδεκάδα] *duodecadem* lat. 4 f λέ-
 γουσι] *volunt* lat. 5 vor ὀνομαζομένην + <τὴν>? * 7 ἐν τοῖς — Δαυίδ < lat.
 | ὅτε] *qui* lat. 7 f ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις] *triginta diebus* lat. 9 $\bar{\lambda}$ < lat.
 | τοῦ τὸ] *τοῦτο τὸ* V 10 εὐρίσκουσι] *inveniuntur* lat. 11 ἐπιδεικνύναι φι-
 εριστοῦσιν] *ostendunt asseverationes* lat. 12 <δὲ> Dind.] *autem* lat. | προσ-
 θεῖναι, εἴ aus ἦ V corr προσθεῖναι M 13 προπάτορος M 19 διὰ Ὡσηὲ] *in*
Osee lat. 20 τὸ αὐτὸ] *hoc idem* lat. | τὸ² < V 22 δὲ < M 24 μὲν γὰρ]
et . . quidem lat. | ἐπιψευδόμενοι < lat. | ἐο|||ραῖσθαι, ο aus ω V corr ἐοραῖσθαι M
 25 τὸ δὲ (γεγραμμένον)*] τὸ δ' V M *illud autem quod scriptum est* lat.

ἀοράτου μεγέθους καὶ ἀγνώστου τοῖς πᾶσιν εἰρησθαι θέλουσι. καὶ ὅτι 5 Ü470
 μὲν περὶ τοῦ ἀοράτου πατρός καὶ ποιητοῦ τῶν ὄλων εἴρηται τό »οὐδεὶς
 ὄψεται τὸν θεόν« πᾶσιν ἡμῖν φανερόν ἐστιν· ὅτι δὲ οὐ περὶ τοῦ ὑπὸ τού-
 των παρεπινοουμένου Βυθοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ αὐτός ἐστιν
 5 ὁ ἀόρατος θεός, δειχθήσεται τοῦ λόγου προϊόντος. καὶ τὸν Δανιήλ δὲ τὸ 6
 αὐτὸ τοῦτο σημαίνει ἐν τῇ ἐπερωτᾶν τὸν ἄγγελον τὰς ἐπιλύσεις τῶν παρα-
 βολῶν, ὡς μὴ εἰδότα· ἀλλὰ καὶ τὸν ἄγγελον ἀποκρυπτόμενον ἀπ' αὐτοῦ
 τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Βυθοῦ εἰπεῖν αὐτῷ »ἀπότρεχε Δανιήλ· οἷτοι γὰρ
 οἱ λόγοι ἐμπεφραγμένοι εἰσίν, ἕως οἱ συνιέντες συνιῶσι καὶ οἱ λευκοὶ λευ-
 10 κανθῶσι« καὶ αὐτοὺς εἶναι τοὺς λευκοὺς καὶ [εὔ] συνιέντας αὐχοῦσιν.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν, 7
 ἃς αὐτοὶ ἐπλασαν, παραφέρουσιν εἰς κατάπληξιν τῶν ἀνοήτων καὶ τὰ τῆς
 ἀληθείας μὴ ἐπισταμένων γραμμата. προσπαραλαμβάνουσι δὲ εἰς τοῦτο 8
 κἀκεῖνο τὸ ῥαδιούργημα, ὡς τοῦ κυρίου παιδὸς ὄντος καὶ μανθάνοντος τὰ
 15 γράμματα, τοῦ διδασκάλου αὐτῷ φήσαντος, καθὼς ἔθος ἐστίν· εἰπέ ἄλφα,
 ἀποκρίνασθαι τὸ ἄλφα. πάλιν τε τὸ βῆτα τοῦ διδασκάλου κελεύοντος 9
 εἰπεῖν, ἀποκρίνασθαι τὸν κύριον· σύ μοι πρότερον εἰπέ τί ἐστι τὸ ἄλφα,
 καὶ τότε σοι ἐρῶ τί ἐστι τὸ βῆτα. καὶ τοῦτο ἐξηγοῦνται, ὡς αὐτοῦ μόνου
 τὸ ἀγνωστον ἐπισταμένου, ὃ ἐφάνέρωσεν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἄλφα.

20 Ἔνια δὲ καὶ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένων εἰς τοῦτον τὸν χαρακτῆρα 10
 μεθαρμόζουσιν, ὡς τὴν πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ δωδεκαετοῦς ὄντος ἀπό-
 κρισιν »οὐκ οἶδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι;« | ὃν οὐκ ᾔδει- P254
 σαν, φασί, πατέρα κατήγγελλεν αὐτοῖς· καὶ διὰ τοῦτο | ἐκπέμψαι τοὺς D244
 μαθητὰς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς, κηρύσσοντας τὸν ἀγνωστον αὐτοῖς θεόν.
 25 καὶ τῷ εἰπόντι αὐτῷ »διδάσκαλε ἀγαθέ« τὸν ἀληθῶς ἀγαθὸν θεὸν ὠμο- 11
 λογημέναι εἰπόντα »τί με λέγεις ἀγαθόν; εἷς ἐστὶν ἀγαθός, ὁ πατὴρ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς« οὐρανοὺς δὲ νῦν τοὺς Αἰῶνας εἰρησθαι λέγουσι. καὶ διὰ 12

8 Dan. 12, 9f — 22 Luk. 2, 49 — 23f vgl. Matth. 10, 5f — 25 Mark.
 10, 17f — 27ff vgl. Matth. 21, 23ff u. Par.

V M lat.

1 θέλουσιν] λέγουσι M 2 καὶ < lat. 3 δὲ oben drüber V^{corr} | οὐ
 Dind.] οὐδὲ V M non lat. | τοῦ aus τῶν V^{corr} | ὑπὸ Ausgg.] ἐπὶ V M ab lat.
 4 παρεπινοουμένου] *adinventus* lat. | vor αὐτὸς wohl einzusetzen (ὅτι) * 5 vor
 τοῦ λόγου ein καὶ getilgt V^{corr} 10 [εὔ] Dind. < lat.; τοὺς? Jül. 14f παιδὸς
 — γράμματα < V 15 τοῦ διδασκάλου Dind. Öh.] τὰ διὰ τοῦ διδασκάλου M ebenso V,
 doch τὰ oben drüber V^{corr} 16 τε < lat. 18 σοι] *ego* lat. 19 ἐν τῷ τύπῳ] *in*
typum lat. 20 καὶ < lat. 21 ἀπόκρισιν + *dicens* lat. 25 nach καὶ Rasur
 von 5 Buchstaben V 25f ὁμογηκέναι V ὁμολογηκέναι M 27f διὰ τοῦ]
propter hoc lat.

Epiphanius II.

τοῦ μὴ ἀποκριθῆναι τοῖς εἰποῦσιν αὐτῷ »ἐν ποίᾳ δυνάμει τοῦτο ποιεῖς«, ἀλλὰ τῇ ἀντεπερωτήσει ἀπορῆσαι αὐτοὺς τὸ ἄρρητον τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ <μὴ> εἰπεῖν δεδειχέναι αὐτὸν ἐξηγοῦνται. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰρηκέναι »πολ- 13
λάκις ἐπεθύμησα ἀκοῦσαι ἓνα τῶν λόγων τούτων, καὶ οὐκ ἔσχον τὸν
5 ἐροῦντα« ἐμφαίνοντός φασιν εἶναι διὰ τοῦ »ἓνα« τὸν ἀληθῶς ἓνα θεόν, ὃν
οὐκ ἐγνώκεισαν. ἔτι ἐν τῷ προσσχόντα | αὐτὸν τῇ Ἰερουσαλῆμ δακρυῦσαι 14 Ö472
ἐπ' αὐτὴν καὶ εἰπεῖν »εἰ ἔγνως καὶ σὺ σήμερον τὰ πρὸς εἰρήνην; ἐκρύβη
δὲ <ἀπὸ> σοῦ«, διὰ τοῦ »ἐκρύβη« ῥήματος τὸ ἀπόκρυφον τοῦ Βυθοῦ δεδη-
λωκέναι. καὶ πάλιν εἰπόντα »θεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ 15
10 πεφορτισμένοι, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ«, τὸν τῆς ἀληθείας πατέρα κατηγορη-
κέναι. ὁ γὰρ οὐκ ἤδεισαν, φασί, τοῦτο αὐτοῖς ὑπέσχετο διδάξειν.

<Ἀπόδειξιν> δὲ τῶν ἀνωτάτω καὶ οἰονεὶ κορωνίδα τῆς ὑποθέσεως 16
αὐτῶν φέρουσι ταῦτα »ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τῶν οὐρανῶν καὶ
τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας
15 αὐτὰ νηπίοις. οὐά, ὁ πατήρ μου, ὅτι ἔμπροσθέν σου εὐδοκία [μοι] ἐγένετο.
πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα,
εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ«.
ἐν τούτοις <γὰρ> διαρρήδην φασὶ δεδειχέναι αὐτόν, ὡς τὸν ὑπ' αὐτῶν παρ- 17
εξευρημένον πατέρα ἀληθείας πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ μηδὲ ἐνὸς πώποτε
20 ἐγνωκότος, καὶ κατασκευάζειν θέλουσιν, ὡς τοῦ ποιητοῦ καὶ | κτιστοῦ ἀεὶ D245
ὑπὸ πάντων ἐγνωσμένου, καὶ ταῦτα τὸν κύριον εἰρηκέναι περὶ τοῦ ἀγνώ-
στου τοῖς πᾶσι πατρὸς, ὃν αὐτοὶ καταγγέλλουσι.

19. Τὴν δὲ τῆς ἀπολυτρώσεως <παρ'> αὐτοῖς παράδοσιν συμβέβηκεν 19, 1

3f Agraphon, vgl. Resch Agrapha² S. 179 — 7 Luk. 19, 42 — 9 Matth. 11, 28f — 13 Matth. 11, 25—27

V M lat.

2 ἀντεπερωτήσει + sua lat. | ἀπορῆσαι, ein ρ getilgt V corr 3 <μὴ> Ausgg.] non lat. | vor δεδειχέναι + non lat. 4 vor τῶν λόγων + ex lat. 5 εἶναι zu δεῖν verändert V corr δεῖν M | »ἓνα« *] ἐνὸς VM unum lat. 8 <ἀπὸ> Ausgg.] a lat. | διὰ τοῦ ἐκρύβη ῥήματος] per eum sermonem qui est absconditus lat. 10 καὶ < lat. 11 φησί aus φασί V corr φησί M 12 <ἀπόδειξιν> Ausgg.] ostensionem lat. 13 φέρουσιν] afferunt lat. | ἐξομολογοῦμαι *] ἐξομολογήσομαι V M confiteor lat. | περ, ε auf Rasur V corr 13f τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς] terrae et coelorum lat. 14 τῆς < M 15 [μοι] Ausgg.] < lat. 16 μου < lat. 17 ἀποκαλύψει^h, h V corr ἀποκαλύψει M 18 <γὰρ> Dind.] enim lat. 18f τὸν ὑπ' αὐτῶν παρεξευρημένον < lat. 19 μηδενὸς V | πώποτε < lat. 20 vor ἐγνωκότος + manifeste lat. 21 καὶ] et lat.; (entweder zu streichen oder) mit auch zu übersetzen 23 <παρ'> αὐτοῖς *] ipsorum lat.

ἀόρατον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον, ἅτε † τῶν ἀκρατήτων καὶ ἀοράτων Μη-
 τέρα ὑπάρχουσιν καὶ διὰ τοῦτο ἄστατον οὖσαν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἐνί
 λόγῳ ἀπαγγεῖλαι ἔστιν διὰ τὸ ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καθὼς αὐτοὶ βούλον-
 ται, παραδιδόναι αὐτήν. | ὅσοι γάρ εἰσι ταύτης τῆς γνώμης μυσταγωγοί, P 255
 5 τσαῦται καὶ ἀπολυτρώσεις. καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος 2
 τῆς εἰς θεὸν ἀναγεννήσεως καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν ὑποβέβληται
 τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῷ
 προσήκοντι τόπῳ.

Λέγουσι δὲ αὐτήν ἀναγκαίαν εἶναι τοῖς τὴν τελείαν γνῶσιν εἰληφόσιν, 3
 10 ἵνα εἰς τὴν ὑπὲρ πάντα δύναμιν ὧσιν ἀναγεγεννημένοι. ἄλλως γὰρ ἀδύνα-
 τον <εἶναι> ἐντὸς Πληρώματος εἰσελθεῖν, ἐπειδὴ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰς τὸ βάθος
 τοῦ Βυθοῦ κατάγουσα κατ' αὐτούς. τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα τοῦ φαινομένου 4
 Ἰησοῦ ἀφέσεως <εἶναι> ἀμαρτιῶν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ κατ-
 ελθόντος Χριστοῦ εἰς τελείωσιν, καὶ τὸ μὲν ψυχικόν, τὴν δὲ πνευματικὴν
 15 εἶναι ὑφίστανται, καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὸ Ἰωάννου κατηγγέλθαι εἰς
 μετάνοιαν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν ὑπὸ | Χριστοῦ κεκομίσθαι εἰς τελείωσιν. Ö 474
 καὶ τοῦτ' εἶναι περὶ οὗ λέγει »καὶ ἄλλο βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ 5
 πάνυ ἐπείγομαι εἰς αὐτό«. ἀλλὰ καὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου, τῆς μητρὸς
 αὐτῶν αἰτουμένης τὸ καθίσαι αὐτοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν μετ'
 20 αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλείαν, ταύτην προσθεῖναι τὴν ἀπολύτρωσιν τὸν κύριον
 λέγουσιν, εἰπόντα »δύνασθε τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπ-
 τίξεσθαι;« καὶ τὸν Παῦλον ῥητῶς φάσκουσι τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ | ἀπο- 6 D 246
 λύτρωσιν πολλάκις μεμηνυκέναι, καὶ εἶναι ταύτην τὴν ὑπ' αὐτῶν ποιικίλως
 καὶ ἀσυμφώνως παραδιδομένην.

17 vgl. Luk. 12, 50 — 21 Matth. 20, 20

V M lat.

1f † τῶν ἀκρατήτων καὶ ἀοράτων Μητέρα] *incomprehensibilium et invisibilium mater* lat.; altes Verderbnis, lies <ἐκ> τῆς ἀκρατήτου καὶ ἀοράτου Μητρὸς *
 2 vor οὐχ ἀπλῶς wohl ausgefallen <διὸ>* 3 ἓνα Ausgg.] ἐν VM *unusquisque* lat.
 5 μὲν < lat. 6 ἀπόθεσιν] *destructionem* lat. | ὑποβέβληται] *remissa est* lat.
 8 προσήκοντι] *aptiori* lat. 9 εἰληφόσιν, o aus ω Vcorr *εἰληφῶσιν* M 10f ἀδύ-
 νατον + *nobis* lat. 11 <εἶναι> *] *esse* lat. | ἡ hineingeflickt Vcorr 11f εἰς
 τὸ βάθος τοῦ βυθοῦ Ausgg.] *εἰς τὸ βάθος* V *εἰς τὸ βάθος* M *in profundum Bythi*
 lat. 12 μὲν γὰρ] *et . . quidem* lat. 13 ἀφέσεως] *in remissionem* lat. |
 <εἶναι> Ausgg.] *esse* lat. | ἀπολύτρωσιν + *esse* lat. 13f κατελθόντος Χρι-
 στοῦ *] *Χριστοῦ κατελθόντος* VM 14 Χριστοῦ] *spiritus* lat. 15 ὑπὸ aus
 ἀπὸ Vcorr 16 ὑπὸ Χριστοῦ] *eius qui in eo est Christi* lat. 17 καὶ² < lat.
 19 τὸ καθίσαι] *ut sedere faceret* lat.

20. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μυσταγωγίαν 20, 1
 ἐπιτελοῦσι μετ' ἐπιρρήσεων τινῶν τοῖς τελουμένοις καὶ πνευματικὸν γάμον
 φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω
 συζυγιῶν. οἱ δὲ ἄγουσιν ἐφ' ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν 2
 5 εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὄλων, εἰς Ἀλήθειαν μητέρα (τῶν)
 πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ
 κρινωνίαν τῶν δυνάμεων. ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκά τινα ὀνόματα ἐπιλέγουσι 3
 πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελουμένους, οὕτως· βασημὰ χαμοσσή
 βακαινοσρά μισταδία βουαδὰ κουστὰ βαβοφὸρ καλαχθει. τούτων δ' ἡ ἐρ-
 10 μηναία ἐστὶ τοιαύτη· ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν τοῦ Πατρὸς ἐπικαλοῦμαι * φῶς
 ὀνομαζόμενον καὶ πνεῦμα ἀγαθὸν καὶ ζωή, ὅτι ἐν σώματι ἐβασίλευσας.
 ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν λύτρωσιν * ἐπιλέγουσιν οὕτως· τὸ ὄνομα τὸ | ἀποκε- 4 P256
 κρυμμένον ἀπὸ πάσης θεότητος καὶ κυριότητος καὶ ἀληθείας, ὃ ἐνεδύσατο
 Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηθὲς ἐν ταῖς ζώναις τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, Χριστοῦ
 15 ζῶντος διὰ πνεύματος ἁγίου, εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν, ὄνομα τὸ τῆς ἀπο-
 καταστάσεως· Μεσσία οὐφαρέγνα μεμψαι μὲν χαλ δαίαν μοσομή δαέα 5
 ἀκφαρ νεψευ οὐα Ἰησοῦ Ναζαρία. καὶ τούτων δὲ ἡ ἐρμηναία ἐστὶν
 τοιαύτη· οὐ δαιρω τὸ πνεῦμα, τὴν καρδίαν καὶ τὴν ὑπερουράνιον δύναμιν
 τὴν οἰκτιρμονα· ὀναίμην τοῦ ὀνόματός σου, σωτὴρ ἀληθείας. καὶ ταῦτα 6
 20 μὲν ἐπιλέγουσιν αὐτοὶ οἱ τελούντες, ὃ δὲ τετελεσμένος ἀποκρίνεται· ἐστήριγ-
 μι καὶ λελύτρωμαι καὶ λυτροῦμαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου
 καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰαῶ, ὃς ἐλυτρώσατο τὴν

V M lat. 1—8 (bis τελουμένοις) Eusebius h. e. IV 11, 5; S. 322, 18—25
 Schwartz 16f = S. 46, 3f

1 νυμφῶνα + quoddam lat. | μυσταγωγίαν] quasi mysticum lat. 2 ἐπιρ-
 ρήσεων] profanis dictionibus lat.; vgl. S. 37, 6 | τελουμένοις Eus., vgl. Z. 20]
 τελειομένοις VM *uis qui sacrantur* lat. 4 ἐπιλέγουσιν] *dicunt* lat. 5 *in veritate*
 lat. clarom. | (τῶν) Eus. 6 εἰς² < lat. clarom. | τὸν Ἰησοῦν Eus. 6f εἰς ἔνωσιν
 — δυνάμεων < Eus. 6 καὶ ἀπολύτρωσιν < lat. clarom. 7 vor Ἑβραϊκὰ + et lat. |
 τινα < lat. Eus. 8 πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι] *ut stupori sint vel deterreant*
 lat. | τελειομένοις VM; vgl. Z. 2 8f *basyma caeabasa canaairra umistadia*
rbada caōota bafobor camelanthi lat.; über die verschiedenen Wiederherstellungsver-
 suche vgl. H. Greßmann ZNW 1915 10 vor ὑπὲρ + *hoc quod est* lat. | * alte
 Lücke, ergänze wohl (σὲ τὸν) * 11 ἀγαθὸν < lat. 12 * alte Lücke, ergänze
 (ἐπιτελοῦντες) * 14 ζώναις *] *zōais* VM *zonis* lat. | τοῦ Χριστοῦ < lat. | Χρι-
 στοῦ²] *Christus dominus* lat.; lies wohl τοῦ *, vgl. S. 37, 1 16f *messia usar*
magno in seenchaldia mosome daea achafare nepseha Jesu Nazarene lat. 16 μεσία
 S. 46, 3 | μὲν VM | δαίαν] *daia* S. 46, 3 | νοσομή S. 46, 3 (V) 17 νεψευ]
nepsen (ναι auf Rasur V) VM *ἀνεψευ* S. 46, 4 | οὐσα M 17 δὲ < lat. | ἡ < M
 18 vor οὐ δαιρω + *Christi* lat.

φυγὴν αὐτοῦ εἰς ἀπολύτρωσιν ἐν | τῷ Χριστῷ τῷ ζῶντι. εἶτ' ἐπιλέγουσιν 7 D247
οἱ παρόντες· εἰρήνη πᾶσιν, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπαναπέπαυται. ἔπειτα
μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον τῷ ὁπῶ τῷ ἀπὸ βαλσάμου. τὸ γὰρ μύρον
τοῦτο τύπον τῆς | ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσιν. Ö476

5 Ἐνιοὶ δ' αὐτῶν τὸ μὲν ἄγειν ἐπὶ τὸ ὕδωρ περισσὸν εἶναι φάσκουσι, 8
μίξαντες δὲ ἔλαιον καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ μετ' ἐπιρρήσεών <τινων> ὁμοιο-
τρόπων αἷς προειρήκαμεν ἐπιβάλλουσι τῇ κεφαλῇ τῶν τελουμένων, καὶ
τοῦτ' εἶναι τὴν ἀπολύτρωσιν θέλουσι. μυρίζουσι δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ βαλσάμῳ.

ἄλλοι δὲ ταῦτα πάντα παραιτησάμενοι φάσκουσι μὴ δεῖν τὸ τῆς ἀρρήτου 9
10 καὶ ἀοράτου δυνάμεως μυστήριον δι' ὄρατῶν καὶ φθαρτῶν ἐπιτελεῖσθαι
κτισμάτων, καὶ τῶν ἀνευνοήτων καὶ ἀσωμάτων δι' αἰσθητῶν καὶ σωματι-
κῶν. εἶναι δὲ τὴν τελείαν ἀπολύτρωσιν αὐτὴν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀρρήτου 10
Μεγέθους· ὑπ' ἀγνοίας γὰρ Ὑστερήματος καὶ πάθους γεγονότων διὰ γνώ-
σεως καταλύεσθαι πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας σύστασιν, ὥστ' εἶναι τὴν
15 γνῶσιν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου. καὶ μήτε σωματικὴν ὑπάρχειν 11
αὐτὴν (φθαρτὸν γὰρ τὸ σῶμα) μήτε ψυχικὴν, ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ ἐξ Ὑστερή-
ματός <ἐστι> καὶ ἔστι τοῦ πνεύματος ὡσπερ οἰκητήριον· πνευματικὴν οὖν δεῖν
καὶ τὴν λύτρωσιν ὑπάρχειν. λυτροῦσθαι γὰρ διὰ γνώσεως τὸν ἔσω ἄν- 12
θρωπον τὸν πνευματικὸν καὶ ἀρκεῖσθαι αὐτοῦς τῇ τῶν ὅλων ἐπιγνώσει.
20 καὶ ταύτην εἶναι λύτρωσιν ἀληθῆ. | P257

ΕΩΣ ΩΔΕ ΤΑ ΑΠΟ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ.

21. Ταύτην τὴν πᾶσαν ἀκριβῆ ἔρευναν ὁ μακάριος πρεσβύτης 21, 1
Εἰρηναῖος ἐποίησατο, καθ' εἰρμὸν πάντα ἐκθέμενος τῆς αὐτῶν πάσης
παραπεποιημένης διδασκαλίας. διόπερ δὴ, ὡς καὶ ἦδη μοι προεδεδή-

V M lat. (bis Z. 20)

1 αὐτοῦ] eius lat.; lies wohl ἐμαντοῦ* 2 εἰρήνη|||, v wegradiert V 3 τῷ²] τοῦ
aus τὸ V corr τὸ M | opobalsamo lat. 6 μίξαντες] admiscentes lat. | ἐπιρρήσεων]
prophanis dictionibus lat.; vgl. S. 36, 2 | <τινων>*) quibusdam lat. 7 τελουμένων*,
vgl. S. 36, 2] τελειουμένων VM 8 βαλσάμῳ] opobalsamo lat. 10 ||| φθαρτῶν,
α vorn wegradiert V 11 τῶν ἀνευνοήτων καὶ ἀσωμάτων] ea quae mente conceipi
non possunt et incorporalia et insensibilia lat.; lies wohl <τὰ> τῶν ἀνευνοήτων καὶ
ἀσωμάτων <καὶ ἀναισθητῶν>* 12 δὲ, è auf Rasur V corr 13 ἐπ'] de lat.; lies
ἀπ' ?* | .. γεγονότων] ea .. quae sunt .. facta lat. 14 ἐκ < lat. 17 <ἐστι>*)
est lat. | καὶ ἔστι < lat. | πνεύματος Ausgg.] πατρὸς VM spiritus lat. | δεῖν
Ausgg.] δεῖ VM oportere lat. 18 γνώσεως Ausgg.] Μουσέως VM agnitionem
lat. | ἔσω M 19 ἀρκεῖσθαι αὐτοῦς τῇ ... ἐπιγνώσει] sufficere eis ... agni-
tionem lat. 21 Unterschrift Ἔως ὧδε τὰ ὑπὸ (ὑπὸ aus ἀπὸ V corr) Εἰρηναίου VM;
in M folgt darauf die Überschrift κατὰ Μαρκασίων 23 ἐκθέμενος*) ἐνθέ-
μενος VM 24 διόπερ δὴ am Rande nachgetragen V corr | ὡς auf Rasur V corr

λωται, [ὅτι] τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐσπουδασμένοις ἀρκεσθέντες πάντα | πρὸς D248
 ἔπος, ὡς παρ' αὐτῶ ἐμφέρεται, παρεθήκαμεν. ἀνατροπήσονται δὲ 2
 ἐξ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς εἰς ἀντίθεσιν τῆς αὐτῶν μοχ-
 θηρίας εἰρημένων. ἡμεῖς γὰρ πιστεύομεν, ὡς πάντη ἢ ἀλήθεια
 5 ὑποφαίνει καὶ ὁ εὐλογος λογισμὸς ὑποτίθεται καὶ τῶ τῆς εὐσεβείας
 κανόνι συμπεφώνηται τῶ τε νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις καὶ τοῖς ἀπὸ
 τῶν ἀνέκαθεν πατριάρχαις κατὰ ἀκολουθίαν τῆ τε αὐτοῦ τοῦ σωτή-
 ρος διδαχῆ, (τοῦ κυρίου) καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων σαφῶς ἡμᾶς 3
 διδασκόντων ἕνα ὁμολογεῖν θεὸν πατέρα, παντοκράτορα τῶν ὅλων,
 10 καὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα,
 μίαν ἁγίαν τριάδα ἄκτιστον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐξ οὐκ ὄντων
 γενομένων μετὰ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. τούτων δὲ 4
 παρὰ πάντων τῶν προειρημένων ἁγίων προφητῶν τε καὶ εὐαγγελι-
 στῶν καὶ ἀποστόλων σαφῶς ὁμολογημένων καὶ πεπιστευμένων, οὐκ
 15 ἂν δυνηθεῖη κυβευτική τις ἐπίνοια ἀντισχεῖν πρὸς τὴν | ἀκτίνα τῆς Ö478
 ἀληθείας, ὡς γε ἡμῖν πολλάκις κατὰ πλάτος εἴρηται ἐν τῇ πρὸς
 ἐκάστην αἴρεσιν ἀντιθέσει· ὡς ἐξ ἅπαντος φωρᾶσθαι καὶ τοῦτον τὸν 5
 ἀγύρτην καὶ θανατοποιὸν ἰσοτύπως ταῖς προειρημέναις ἐπιδείξεως
 χάριν καὶ περιεργίας τὰ μεγάλα ταῦτα καττύσαντά τε καὶ μηχα-
 20 νησάμενον.

22. Παρελθόντες δὲ καὶ τούτου τὴν μοχθηρίαν καὶ τῶν ἀπ' 22, 1
 αὐτοῦ Μαρκωσίων λεγομένων ἐπὶ τὰς ἐξῆς σπεύσωμεν, ὃ ἐπιπόθητοι,
 τὰς αὐτῶν ῥίζας πάλιν ἀνερευνῶντες καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν τὴν
 πικρίαν ἀφανίζοντες, τὴν τε ἀνατροπὴν καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πάντα
 25 ἐπιδεικνύντες, οὐχὶ εἰς βλάβην τῶν ἐντυγχανόντων, ἀλλὰ εἰς ἀποτρο- 2
 πὴν, πρὸς τὸ μὴ πλησιάσαι μιᾷ τῶν προειρημένων αἱρέσεων ἢ τῶν
 μετέπειτα, ἀλλὰ ἀναγνόντας τὰ γεγραμμένα παρ' αὐτοῖς καὶ γνόντας
 τὰ ῥέδόμενα καὶ καταγνόντας τῆς ἐκάστης αὐτῶν πλάνης τε καὶ | D249
 ἐρπετώδους μοχθηρίας ἀποφεύγειν τε | καὶ ὡς εἶπον μὴ πλησιάζειν. P258
 30 διψάδα γὰρ τινὰ ἔχιδνάν φασιν οἱ ἱστορήσαντες, ἢ οὕτως ἔοικεν 3
 λύμην τοιάνδε ἐμποιεῖν· ἐν τόποις γὰρ τισίν, ὅπου πύελοι ἐν ταῖς
 πέτραις ἢ λιβάδες εἰσὶ μικραὶ ἀπὸ πετρῶν χεόμεναι εἰς ὑποδοχὴν τινὰ,

V M 4—16 Joh. Cyparissiota VIII 10; Migne 152, 920

1 [ὅτι] Dind. ἄτε Öh. 2 συνετάξαμεν hinter παρεθήκαμεν getilgt Vcorr
 δὲ *] γὰρ auf Rasur Vcorr γὰρ M 4 vor πιστεύομεν + (οὕτως)? * | πάντη
 ὡς Joh. Cyp. 6 τε < M 8 (τοῦ κυρίου) * 9 θεὸν am Rande nachgetragen
 Vcorr 12 τούτων δὲ *] οὕτως τε VM 16 κατὰ πλάτος Oporinus] κατὰ πλά-
 τος VM 17 ἀντιθέσει *] ὑποθέσει VM 25 οὐχί, ἰ angefliekt Vcorr 30 οὐ-
 τος aus οὕτως Vcorr οὔτος M

ἡ αὐτὴ διψᾷς ὕδωρ εὐρίσκουσα καὶ πιούσα τὸν ἰὸν ἐμβάλλει μετὰ τὸ
 πιεῖν εἰς τὰς προειρημένας στάσεις τῶν ὑδάτων, ὥστε πᾶν ζῶον
 πλησιάσαν καὶ ποτοῦ κορεσθὲν δοκεῖν μὲν ὄφελεῖσθαι ἐκ τοῦ μετα-
 λαβεῖν, εὐθὺς δὲ παρὰ τὸν ὑποδόχον τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ ἰοῦ τῆς
 5 διψᾶδος ὑποδεξάμενον καταπίπτειν καὶ θνήσκειν. ἀλλὰ καὶ εἴ τινα 4
 πλήξειεν ἡ αὐτὴ διψᾷς, ἀπὸ τοῦ περισσοτέρως ἐν αὐτῇ καυστικοῦ
 ἰοῦ ἐπὶ ὄρεξιν δίψης καὶ πόματος προτρέπει τὸ πάθος τῆς ἀλγηδό-
 νος προσφέρεσθαι τε αἰεὶ καὶ πίνειν ἐρεθίζει. νομίζει δὲ τι ὄφελει- 5
 σθαι πρὸς τὴν λύμην ὁ πληγείς, ὁσάκις τῆς τοιαύτης θανατηφόρου
 10 ἀλγηδόνης * λαμβάνει, ἀλλὰ ἐν αὐτῷ τῷ πότῳ πληρωθείσης τῆς
 γαστρὸς καὶ μηκέτι <τι> ὑποδεχομένης ὕστερον σὺν τῷ πόματι τὸ
 πνεῦμα ἀφήσιν. οὕτως καὶ οὗτος ἀπὸ πόματος τὸν θάνατον τοῖς 6
 παρ' αὐτοῦ ἠπατημένοις ἐξεργάζεται, οὐπερ ἰοῦ ἐν δυνάμει θεοῦ
 ὄυσθέντες ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν.

15 Κατὰ Κολορβασίων $\bar{\iota}\epsilon$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\lambda}\epsilon$.

1. Κολόρβασος τούτοις ἔπεται ἀπὸ τῆς τοῦ προειρημένου Μάρ- 1, 1
 κου γοητείας τὸν ἔρανον ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πτο-
 λεμαίου ῥίξης σχολόπων δίκην ἀναφύσας· ἕτερα <δὲ> πάλιν παρὰ
 τούτους ἐνοχλεῖν τῷ κόσμῳ κέντρων δίκην ἐπενόησε, δῆθεν μείζονα
 20 ἐμπειρίαν, ὡς ἄνωθεν ἦκων, μηχανώμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα | 2 D250
 σὺν τῷ Μάρκῳ ὑπάρχων ὁμοιογνώμονι αὐτῷ, δίκην δικεφάλου ὄφεως ὀ480
 ὑπαρχούσης τῆς αὐτῶν αἰρέσεως, ὕστερον δὲ ὡς κεφαλὴ ἀπὸ σώμα-
 τος ἐρπετοῦ τμηθεῖσα καὶ ἔτι ἐμπνέουσα πολλοὺς ἀφανίσας ἠδίκησεν,
 ὡς δῆθεν μεῖζόν τι καὶ ἐμπειρότερον παρὰ τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς
 25 πρῶτους δεικνύς.

V M von Z. 24 an Irenaeus adv. haer. I 12, 3; I 111 Harvey (= lat.); vgl. auch
 Tertullian adv. Valent. 36. 39

3 πλησιάσαν, σαν auf Rasur Vcorr 4 τὸν ὑποδόχον] τὸ ἰπ. aus
 τὸν ἰπ. Vcorr τὸ ὑποδόχον M 5 εἴ auf Rasur Vcorr 7 προτρέ-
 ποι VM 8 ἐρεθίζειν aus ἐρεθίζει Vcorr ἐρεθίζειν M 9 ὁ πληγείς auf
 Rasur, ὁσάκις am Zeilenende angeflickt Vcorr 10 * etwa <αἰσθόμενος (oder
 ἐμπειροσύνης) ὕδατος μετα> λαμβάνει * | πότῳ] τόπῳ V 11 <τι> * | ὕστερον
 angeflickt Vcorr 12 ἀπὸ *] ὑπὸ VM 14 Unterschrift κατὰ Μαρκωσίων V
 15 Überschrift κατὰ Κολορβασίων (Κολοβαρσίων V) πεντεκαίδεκάτη ἢ καὶ $\bar{\lambda}\epsilon$ VM
 16 Κολόρβασος, βα auf Rasur Vcorr 18 <δὲ> * 19 τούτοις M 20 ἐμ-
 πειρίαν] φαντασίαν ἐμπειρίαν, ἐμπειρίαν getilgt Vcorr nur φαντασίαν M; vgl. Z. 24
 23 ἀφανίσας, ανι auf Rasur Vcorr ἀφανήσας M 24f vgl. qui autem prudentiores
 illorum putantur illorum esse lat. 24 παρὰ τοὺς Corn.] παρὰ τῶν VM

λέγει γὰρ τὴν πρώτην ὁγδοάδα οὐ καθ' ὑπόβασιν ἄλλον ὑπὸ ἄλλου 3
 Αἰῶνα προβεβλήσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ εἰς ἅπαξ τὴν τῶν ἐξ Αἰώνων προβο-
 λὴν ὑπὸ τοῦ Προπάτορος καὶ τῆς | Ἐκκλησίας αὐτοῦ τετέχθαι, ὡς αὐτὸς P259
 μαιωσάμενος, διαβεβαιούται. καὶ οὐκέτι ἐκ Λόγου καὶ Ζωῆς Ἄνθρωπον
 5 καὶ Ἐκκλησίαν, ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐξ Ἀνθρώπου καὶ Ἐκκλησίας Λόγον
 καὶ Ζωὴν φασὶ τετέχθαι αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ 4
 τοῦτο λέγουσιν, ὅτι ὅτε ἐνενοήθη προβαλεῖν ὁ Προπάτωρ, τοῦτο Πατὴρ
 ἐκλήθη· ἐπειδὴ δὲ ὁ προεβλήτεο ἀλήθεια ἦν, τοῦτο Ἀλήθεια ὠνομάσθη.
 ὅτε δὲ ἠθέλησεν ἑαυτὸν ἐπιδείξει, τοῦτο Ἄνθρωπος ἐλέχθη. οὗς δὲ
 10 προελογίσαστο ὅτε προέβαλεν, τοῦτο Ἐκκλησία ὠνομάσθη· † καὶ ὁ Ἄνθρω-
 πος τὸν Λόγον· οὗτός ἐστιν ὁ πρωτότοκος υἱός. ἐπακολουθεῖ δὲ τῷ Λόγῳ
 καὶ ἡ Ζωή. καὶ οὕτως πρώτη ὁγδοὰς συνετελέσθη.

πολλῇ δὲ μάχῃ παρ' αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦ Σωτήρος. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν 5
 ἐκ πάντων γεγονέναι λέγουσι, διὸ καὶ εὐδοκητὸν καλεῖσθαι, ὅτι πᾶν τὸ
 15 πλήρωμα ἠυδόκηρεν δι' αὐτοῦ δοξάσαι τὸν Πατέρα· οἱ δὲ ἐκ μόνων τῶν
 δέκα αἰώνων τῶν ἀπὸ Λόγου καὶ Ζωῆς προβεβλημένων [αὐτὸν λέγουσι],
 (καὶ διὰ τοῦτο Λόγον καὶ Ζωὴν αὐτὸν λέγεσθαι), τὰ προγονικὰ ὀνό-
 ματα [τὰ] διασφύζοντα· οἱ δὲ ἐκ τῶν δώδεκα Αἰώνων τῶν ἐκ τοῦ Ἄν- 6
 θρώπου καὶ Ἐκκλησίας γενομένων, καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου (ἑαυτὸν)
 20 ὁμολογεῖν, ὡσανεὶ ἀπόγονον Ἀνθρώπου· οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος (τῶν) εἰς στήριγμα τοῦ πληρώματος (προβεβλημένων)

V M lat. Tert.

2 ἐξ < lat. 3f τετέχθαι ὡς αὐτὸς μαιωσάμενος διαβεβαιούται] *cum crea-*
rentur ipsi obstetricasse se affirmant lat. 5 ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐξ Ἀνθρώπου καὶ
 Ἐκκλησίας Ausgg.] καὶ ἐξ Ἀνθρώπου ὡς οἱ ἄλλοι καὶ Ἐκκλησίας VM *sed ex An-*
thropo et Ecclesia (< ὡς οἱ ἄλλοι) lat. 6 αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ < lat. 6f ἀλλὰ
 καὶ (καὶ < V) ἐτέρῳ τρόπῳ τοῦτο λέγουσιν] *in hunc modum dicentes* lat. 7 ὅτε*,
 vgl. Z. 9] ὅπερ VM *quando* lat. *cum* Tert. | vor προβαλεῖν + *aliquid* lat. < Tert.
 8 ὅ] *quae* lat. | ἀλήθεια] *vera* lat. *vero* Tert.; lies ἀληθεία? * 9 δὲ¹ *] οὖν VM *autem*
 lat. < Tert. | ἑαυτὸν Ausgg.] αὐτὸν VM *semetipsum* lat. Tert. 10 τοῦτο] *tunc* (τότε)
 Tert. | † καὶ] *locutus est* lat. *sonuit* Tert.; lies etwa (προίεται) * | ὁ < M
 12 καὶ¹ < lat. 14 γεγονέναι] *generatum* lat. | καὶ < lat. 15 δι' αὐτοῦ δοξάσαι
 τὸν πατέρα] durchgestrichen V corr < M 16 τῶν] τὸν M | προβεβλημένων *]
 προβεβλήσθαι VM *qui sunt* . . . *emissi* lat. *quos* . . . *protulerunt* Tert. | [αὐτὸν λέγουσι] *
 < lat. 17 (καὶ διὰ τοῦτο λόγον καὶ ζῶην αὐτὸν λέγεσθαι) Ausgg.] *et propter hoc*
Logon et Zoen dici eum lat. 18 [τὰ] Ausgg. 19 Ἐκκλησίας Ausgg.] Ζωῆς VM
Ecclesia lat. Tert. | (ἑαυτὸν) Ausgg.] *se* lat. 20 ὁμολογεῖν *] ὁμολογεῖ VM *confiteri*
 lat. 21 (τῶν) . . . προβεβλημένων) Ausgg.] *is qui* . . . *emissi sunt* lat. *provisis* Tert.

γεγονέναι λέγουσιν αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο Χριστὸν λέγεσθαι αὐτόν, τὴν τοῦ Πατρὸς ἀφ' οὗ προεβλήθη διασφύζοντα προσηγορίαν. ἄλλοι δέ, ὡς εἶπεν, 7 D251
 τινὲς ἐξ αὐτῶν βραψοδοί, τὸν Προπάτορα τῶν ὅλων καὶ Προαρχὴν καὶ Προαγεννήτον Ἄνθρωπον λέγουσι καλεῖσθαι. καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ μέγα καὶ
 5 ἀπόκρυφοι μυστήριον, ὅτι ἡ ὑπὲρ τὰ ὅλα δύναμις καὶ ἐμπερικτικὴ τῶν πάντων Ἄνθρωπος καλεῖται· καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν Ἀνθρώπου ἑαυτὸν λέγειν τὸν σωτήρα.

2. Αὕτη καὶ ἡ τοῦ Κολορβάσου μάταιος τῷ βίῳ καὶ φαντασιώ- 2, 1
 δης διὰ ψοφημάτων κενοφωνία· ἦν ἔαν καταμάθοι τις, εἴσεται ἐκ
 10 τῶν πρὸ αὐτοῦ ὡς φιλοτιμία ἐστὶ τῆς ἐκάστου τούτων ὑπονοίας
 <αἰτία>. κενοδοξῶν | γὰρ ἕκαστος καὶ βουλόμενος ἑαυτῷ συνάγειν 2 Ö482
 ἄθροισμα ὥστε αὐτῷ ἔπεσθαι, ἃ ὑπεισῆλθεν τὴν αὐτοῦ ἔννοιαν
 ἐψευδολόγησεν, οὔτε | κατὰ προφητείαν φθεγγόμενος (οὐ γὰρ πνεῦμα P260
 ἅγιον ἐλάλησεν ἐν αὐτοῖς) οὔτε ἀπὸ τῆς τῶν προφητῶν καὶ εὐαγγε-
 15 λίων ἀληθείας κὰν μίαν πρόφασιν ἐσχηκώς. ἀνατροπὴ δὲ τούτων 3
 πάντων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας κατὰ τῶν
 πρώτων ῥηθεὶς λόγος. τῆς γὰρ Οὐαλεντίνου σχολῆς καὶ τῶν πρὸ
 αὐτοῦ οὔτοι πάντες ὑπάρχοντες καὶ τὸν νοῦν ἐκείνου ἄλλως ἄλλος
 ἐξηγησάμενοι, τὴν ἴσην αὐτοῖς ὀφλήσουσιν αἰσχύνην. μεγάλην γὰρ 4
 20 ἡμῖν ἀπάτην κενοφωνίας καὶ οὔτος ὁ Κολόρβασος ἤκεν φέρων. ἐπέ-
 θετο γὰρ ἡμῖν ποιητευσάμενος τῷ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀοράτῳ καὶ ἀγίῳ
 θεῷ τῷ πατρὶ τῶν ὅλων ὄνομα Ἄνθρωπος, ἵνα συζείξῃ τῇ ἑαυτοῦ
 πλάνῃ τὸν τοῦ σωτήρος λόγον φάσκοντος ἑαυτὸν υἱὸν Ἀνθρώπου
 καὶ μεταγάγῃ τὴν διάνοιαν τῶν αὐτῷ χρησαμένων ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς
 25 καὶ ἐναργεστάτης τοῦ Χριστοῦ περὶ αὐτοῦ ὁμολογίας εἰς ἀμηχανίαν
 καὶ εἰς κενοφωνίαν † τοῦ ζητεῖν, ὑπολαμβάνοντας ἐν τοῖς ἐπουρα-

V M lat. Tert. (bis Z. 7)

1 αὐτόν² + dicunt lat. 2 πατὸς + sui lat. 2f ὡς εἶπεν — βραψοδοί
 < lat. 3 vor τὸν Προπάτορα + ipsum lat. 8 βίῳ + <ἀναφνεῖσα>? *
 9 καινοφωνία M 10 τῶν πρὸ αὐτοῦ] zum Sinn vgl. Z. 17 11 <αι-
 τία> * | συνάγειν, ν oben angefliekt Vcorr 12 τῇ . . . ἐννοία aus τὴν
 ἔννοιαν Vcorr τῇ . . ἐννοία M 13 φθεγγόμενος] καὶ προφητείας getilgt
 u. dafür φθεγγόμενος an den Rand geschrieben Vcorr 14f lies εὐαγγελιστῶν? *
 18 ἐκείνου Pet.] ἐκεῖνον V ἐκεῖ M 19 ὀφλήσουσιν auf Rasur Vcorr
 20f ἐπέθετο *] ἐξέθετο, ξ auf Rasur Vcorr ἐξέθετο M; doch vgl. I 235, 9
 u. a. St. 21 ἀκαταλήπτῳ, μ getilgt Vcorr 22 σ|||ζείξῃ, ν ausradiert
 Vcorr 24 χρησαμένων ist nicht in πειθομένων zu ändern, vgl. S. 50, 18
 25 ἐναργεστάτης, α auf Rasur Vcorr 26f † τοῦ ζητεῖν ὑπολαμβάνοντας . . .
 εἶναι ὃ μὴ ἔστι] auf Rasur u. hinter ἐστὶ noch τῆς μὴ οὔσης getilgt Vcorr; lies etwa
 τῶν ζητήσεων περὶ ὀγδοάδος ὡς ὑπαρχούσης ἐν τοῖς ἐπουρανίοις τῆς μὴ οὔσης *

νίοις εἶναι ὃ μὴ ἔστι. δῶμεν γὰρ αὐτὸν διὰ τὸ τὸν ἄνω που αὐτοῦ 5
 πατέρα Ἄνθρωπον καλεῖσθαι υἱὸν Ἄνθρώπου ἑαυτὸν ὀνομάζειν (καὶ
 οὐκ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἧς ἔλαβεν ἀπὸ παρθενικῆς | μήτρας τουτέστιν D252
 ἀπὸ Μαρίας τῆς ἁγίας γεννηθεὶς διὰ πνεύματος ἁγίου) κατὰ τὸν τοῦ
 5 ἔλεεινοῦ Κολορβάσου τούτου λόγον, — τί ἂν εἴποι περὶ οὗ ὃ αὐτὸς 6
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς φησιν, ὡς τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν »νῦν
 δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα,
 ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου· καὶ οὐκέτι ἐνταῦθα εἶπεν, τοῦ 7
 ἀνθρώπου πατρὸς μου, ἀλλὰ περὶ μὲν πατρὸς ὁμολογῶν θεὸν τὸν
 10 τῶν ὄλων ἐσήμανεν, περὶ δὲ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐνηνθρώπησεν ἐν ἀληθείᾳ,
 ἄνθρωπον ἑαυτὸν ἔφρασκεν· ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι φασιν, ἵνα ἡ 8
 ἀλήθεια πανταχόθεν συσταθῆ καὶ γνωσθῆ πόθεν ἔστιν τὰ τῶ κυρίῳ
 ὀνόματα συναφθέντα »Ἰησοῦν ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ἡμᾶς σημείοις
 καὶ τέρασιν· καὶ τὰ ἐξῆς. τί τοίνυν πρὸς ταῦτα φαίης ἂν, ὃ πάντων 9
 15 ἀνθρώπων ἐλεεινότεατε, ἐπειδὴ ἄνωθεν ἦκεις φέρων ἡμῖν καινὰς
 ὀνομασίας καὶ σεμνύνη ἐφ' οἷς τὸ τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα αὐτῶ τῶ
 πάντων δεσπότη καὶ πατρὶ τῶν ὄλων προσάψαι ἐτόλμησας, ὡς ἐκ
 τούτου καλεῖσθαι τὸν κύριον υἱὸν Ἄνθρώπου διὰ τὸ τὸν πατέρα
 Ἄνθρωπον καλεῖσθαι. εὐρὲ ἡμῖν καὶ τινα ἄλλην προσηγορίαν τῶ 10
 20 πατρὶ ἐρμούξουσιν (κατὰ) τὸ »ἄνδρα ἀποδεδειγμένον· ἀλλ' οὐκ ἂν P261
 εὐροῖς ποτέ. εἰ γὰρ καὶ ἀνὴρ ἀνθρωπὸς ἔστι καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν
 τῆς γυναικὸς τὸν ἀνθρωπον ἄνδρα καλοῦμεν, ὅμως οὐκ ἂν καὶ ἐν
 τούτῳ μηχανήσασθαι τι δυνηθείης. ἄνευ γὰρ σχημάτων καὶ μελῶν 11
 κρυφίῳ τε καὶ ὄρατῶν ἀνὴρ οὐ δυνήσεται καλεῖσθαι. λέγομεν γὰρ
 25 καὶ τὴν γυναῖκα ἀνθρωπον, | ἀλλ' οὐκ ἄνδρα. διὸ καὶ ὁ ἀνθρωπος Ὁ484
 λέγομεν καὶ ἡ ἀνθρωπος. διαιροῦντες δὲ τὸ γένος ἰδιαζόντως τὴν 12
 μὲν θήλειαν γυναῖκα καλοῦμεν, τὸν δὲ ἄρρενα ἄνδρα. αὕτη γὰρ διά-
 κρισίς ἔστι τοῦ γένους ἄρρενος καὶ θηλείας, τὸ ἀνὴρ καὶ γυνή,
 διαιρουμένης τῆς τῶν γενῶν σχέσεως. ὁμῶνυμικῶς δὲ ἀνθρωπος καὶ D253
 30 ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή καλεῖται.

3. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων ἦκετέ μοι πάντες θεοῦ δοῦ- 3, 1
 λοι, οἱ τῆς ἀληθείας ἔρασταί, καὶ γελάσατε τὸν ἀπατεῶνα καὶ ἀγύρ-

6 Joh. 8, 40 — 13 Act. 2, 22

V M

1 δῶμεν γὰρ M ναι γὰρ ausgestrichen, hierauf auf Rasur δῶμεν wohl aus
 ἐῴπωμεν hergestellt u. γὰρ darübergesetzt V corr | διὰ τὸ τὸν ἄνω που *] διὰ
 τὸ τὸν ἄνω aus διὰ που τὸν ἄνω hergestellt V corr διὰ τὸ τὸν ἄνω M 7 ἀποκτεῖ-
 ραι am Rande nachgetragen V corr < M 16 ὀνομασίας] ἀνομίας M | τῶ] τῶν V
 20 (κατὰ) *

την Κολόρβασον, μᾶλλον δὲ πενθήσατε τοὺς ἀπατηθέντας καὶ ἑαυ-
 τοὺς καὶ πολλοὺς ἀπολέσαντας. αὐτοὶ δὲ θεῶν εὐχαριστήσωμεν, ὡς 2
 διὰ μικρῶν καὶ ἀπλῶν λόγων ἡ ἀλήθεια τοὺς αὐτῆς υἱοὺς εἰς ὁδὸν
 εὐθείαν ὀδηγεῖν εἴωθεν καὶ τὰ σχέτλια καὶ πολύκομπα, διὰ πολλῆς
 5 μηχανῆς καλλωπισθέντα, διασκεδάννυσιν ἀνατρέπει τε καὶ ἀφανίζει,
 ἡσυχῇ βαίνουσα, ὡς σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ λόγου.
 ἐγκαλῶν γὰρ ὁ προφήτης τοῖς τὰ δεινὰ περιεργαζομένοις καὶ πολύ- 3
 φημα ἐπινοοῦσιν εἰς ἑαυτῶν ἀπάτην ἔλεγεν »διὰ τὸ μὴ θέλειν ὑμᾶς
 τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἀνάγει ἐφ' ὑμᾶς κύριος
 10 τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων«. ὕδωρ γὰρ Σι- 4
 λωὰμ ἐστὶν διδασκαλία τοῦ ἀπεσταλμένου. τίς δ' ἂν εἴη οὗτος ἀλλ'
 ἢ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ τοῦ θεοῦ πατὴρ ἀπὸ τοῦ ἀπεσταλ-
 μένος; ἡσυχῇ δὲ διὰ τὸ μηδὲν κενόφωνον μηδὲ ἐπιπλαστον *, ἀλλὰ
 ἐν ἀληθείᾳ * τὴν ἀγίαν αὐτοῦ νύμφην, τὴν παρ' αὐτῶν περιστερὰν
 15 καλουμένην διὰ τὸ ἄκακον καὶ ἡμερον καὶ καθαρώτατον τοῦ ζόφου
 ἐν τοῖς ἄσμασι τοῦ Σολομῶνος. καὶ ἔστι θαυμάσαι (ὡς) τὰς μὲν 5
 ἄλλας μὴ οὔσας αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἑαυτὰς κεκληκυίας,
 παλλακίδας ὀνόμασε καὶ βασιλίσσας διὰ τὸ βασιλεῦον ὄνομα, ὃ ἐκά-
 στη Χριστὸν ἐπιγραφομένη ἑαυτῇ σεμνύεται. ἀλλ' εἰ καὶ ὀγδοήκοντά 6
 20 εἰσι παλλακαί, αἵτινες εἰσιν αἱ αἰρέσεις, ἔπειτα δὲ | νεάνιδες ὧν οὐκ P262
 ἔστιν ἀριθμὸς, φησὶ »μία ἐστὶ περισσότερά μου, τελεία μου« τουτέστιν
 αὐτὴ ἡ ἀγία νύμφη καὶ καθολικὴ ἐκκλησία· περιστερὰ μὲν ὡς ἔφην
 διὰ τὸ ἡμερον καὶ ἄκακον καὶ καθαρὸν τοῦ ζόφου, | τελεία δὲ διὰ τὸ D254
 τὴν τελείαν ἐκ θεοῦ λαβεῖν χάριν καὶ γινῶσιν παρ' αὐτοῦ τοῦ σωτή-
 25 ρος διὰ πνεύματος ἀγίου. αὐτὸς οὖν ὁ νυμφίος, ὁ ἀπεσταλμένος 7
 ἐρμηνευόμενος τουτέστιν Σιλωὰμ, ὕδωρ ἔχει πορευόμενον ἡσυχῇ τουτ-
 ἐστὶν διδασκαλίαν ἄδουπον καὶ ἀψοφοποιὸν καὶ ἀφαντασίαστον καὶ
 ἀζόμπαστον. ἡ δὲ αὐτοῦ νύμφη καὶ αὐτὴ ἡσυχὸς περιστερὰ, μήτε 8
 ἰὸν ἔχουσα μήτε μυλοστομίδας μήτε κέντρα, ὡς οὗτοι πάντες οἱ

8 Jes. 8, 6 — 10f vgl. Joh. 9, 7 — 14f vgl. Hohelied 2, 10. 14; 5, 2
 — 16ff vgl. Panarion Prooem. I 1, 3ff; I 155, 8ff u. Schlußabschnitt *περὶ πίστεως*
 c. 19, 1 — 19f vgl. Hohelied 6, 7 — 21 Hohelied 6, 8

V M

2 εὐχαριστήσωμεν, ωμεν auf Rasur V^{corr} 10 ἄσσυρίων, σ oben drüber
 V^{corr} | γὰρ hineingeflickt V^{corr} 13 ἡσυχῇ δὲ + (πορευόμενος)? * | και-
 νόφωνον VM | μήτε V | * (ἐπεισάγειν) * 14 * (τηρεῖν) * 16 (ὡς)
 Pet. 20 εἰσι¹ auf Rasur V^{corr} 21 vor φησὶ + (ὄμως)? *

ἔρπετόμορφοι καὶ ἰὸν ἀναβλυστάνοντες, ἕκαστος φιλοτιμησάμενος
 δηλητηριὸν τι τῷ κόσμῳ κατασκευάσαι καὶ λυμήνασθαι τοὺς αὐτῶ
 πεισθέντας· ὧν | καὶ οὗτος εἷς ὧν τυγχάνει ὁ ἐνταῦθά μοι σπονδα- 9 Ö486
 σθεὶς φωραθῆναι διὰ θείου λόγου καὶ βοηθείας τῆς ἄνωθεν καὶ
 5 συντριβῆναι δίκην φαλαγγίου τετραγνάθου ἔρπετοῦ καλουμένου ἢ ὡς
 ἀπὸ ἀμφισβαινῆς τῆς δικεφάλου ἐχίδνης τμηθεῖσα κεφαλὴ ἐν συντο-
 μίᾳ κατακλασθῆναι. παρελθὼν δὲ τοῦτον πάλιν τὰς ἐξῆς διασκο- 10
 πῆσω καὶ ταύτας διεξιὼν δι' εὐχῆς αἰτήσω τὰ μὲν κατ' αὐτὰς κατὰ
 ἀλήθειαν ἐξειπεῖν, μηδένα δὲ βλάψαι ἢ αὐτοὺς βλαβῆναι.

10 Κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν ιζ, τῆς δὲ ἀκολουθίας λζ.

1. Ἡρακλέων τις τοῦτον τὸν Κολόρβασον διαδέχεται, ἀφ' οὗπερ 1, 1
 οἱ Ἡρακλεωνῖται καλούμενοι, οὐδὲν ἦττον τῆς παρὰ τούτοις κενοφω-
 νίας * ἠσκημένος. καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνοι λέγουσι καὶ οὗτος ὀρίζειται 2
 κατὰ πάντα τρόπον, οἷα δὴ ἐξ αὐτῶν ὀρμώμενος καὶ παρ' αὐτῶν
 15 τὸν ἰὸν ἀπομαξάμενος· περισσότερον δὲ δῆθεν ὑπὲρ ἐκείνους ἐν ἑαυτῷ
 ἀνατυπώσάμενός τινα βούλεται ἐκείνους ὑπεραίρειν, ἵνα καὶ ἑαυτῷ
 συναγωγὴν ποιήσῃται τῶν ἠπατημένων. οὗτοι γὰρ πάντες εἰς 3
 ἑκατοντάκεφαλον | ἑαυτοῦ; ἀνατυπώσαντες σῶμα ἢ ἑκατοντάχειρον, D255
 τὸν ποτε μυθεύομενον παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήνων ποιηταῖς ἐμιμήσαντο
 20 Κόπτον ἢ Βριάρεων ὃν καὶ Αἰγαίωνα καλοῦσιν ἢ Γύην ἢ τὸν καλού-
 μενον Ἄργον | τὸν πολυόφθαλμον. οἷους ἐκεῖνοι ἐν ταῖς ἑαυτῶν 4 P263
 ῥαψοδίαις τερατεύονται, ποιητευόμενοι καὶ λέγοντες ἔχειν τὸν μὲν

10 ff zu Herakleon vgl. Irenaeus adv. haer. II 4, 1; I 259 Harvey Tertullian adv. Valent. 4 Hippolyt refut. VI 4; S. 134, 12 Wendland VI 29, 1; S. 155, 19 VI 35, 6; S. 165, 6 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 4 — 13 ff vgl. Pseudo-Tertullian adv. omn. haer. 4 *extitit praeterea Heracleon alter haereticus, qui cum Valentino paria sentit, sed novitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire*

V M

1 ἀναβλυστάνοντες V 9 Unterschrift κατὰ Κολορβασίων VM 10 Überschrift κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν ἐξ καὶ δεκάτη ἢ καὶ τριακοστὴ ἕκτη VM 12 τοῖς *] τοῖτων VM τοῖτω Dind., aber vgl. Z. 13 ἐκεῖνοι 12f κενοφωνίας aus καινοφωνίας V corr καινοφωνίας M 13 * etwa <φλαγία> * 18 ἢ ἑκατοντάχειρον am Rande nachgetragen V corr 19 ἐμιμήσαντο am Zeilenende angefliekt V corr 20 Γύην Dind.] Γύπην VM

ἐκατὸν χεῖρας καὶ ποτὲ μὲν πεντήκοντα κεφαλὰς ποτὲ δὲ ἐκατόν.
τὸν δὲ ἐκατὸν ὀφθαλμοὺς — καὶ τούτου ἕνεκα φασὶ τὸν Ἐρμῆν καλεῖ-
σθαι Ἀργειφόντην, ὡς τὸν Ἄργον τὸν πολυόφθαλμον πεφρονευκότα —,
οὕτω καὶ τούτων ἕκαστος βουλόμενος ἑαυτῷ ἀρχὴν προσθήσασθαι 5
5 κεφαλὴν ἑαυτὸν ὠνόμασεν, ἕτερα ὑπεισφέρων παρὰ τὴν τῶν διδα-
σκάλων αὐτοῦ ματαιοπονίαν καὶ μανιώδη διδασκαλίαν. ἵνα δὲ μὴ
εἰς πολὺ μῆκος ἐλάσω τοῦ προοιμίου τὴν σύνταξιν, ἐλεῦσομαι εἰς τὸ
προκειμένον.

2. Ἡρακλέων τοίνυν οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Ἡρακλεωνῖται ὡς 2, 1
10 προεῖπον ὁμοίως Μάρκῳ καὶ τισὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ τῶν Ὀγδοάδων
φάσκει, τῆς ἄνω φημὶ καὶ τῆς κάτω· ἔπειτα δὲ καὶ τὰς συζυγίας
τῶν τριάκοντα Αἰώνων ἴσως δοξάζει. ἄνθρωπον δὲ καὶ αὐτὸς φά- 2
σκει εἶναι τὸν ἄνω τῶν ὄλων Πατέρα, ὃν καὶ Βυθὸν προσηγόρευσεν.
βούλεται δὲ καὶ αὐτὸς αὐτὸν λέγειν μήτε ἄρρεν μήτε θῆλυ, ἐξ αὐτοῦ
15 δὲ εἶναι τὴν τῶν ὄλων Μητέρα, ἣν καὶ Σιγὴν ὀνομάζει καὶ Ἀλήθειαν.
ἀπ' αὐτῆς δὲ εἶναι τὴν δευτέραν Μητέρα τὴν ἐν λήθῃ γενομένην, ἣν 3
καὶ Ἀχαμῶθ καὶ αὐτὸς καλεῖ. ἐξ ἧς λοιπὸν τὰ πάντα ἐν ὑστερή-
ματι | κατέστη. βούλεται δὲ πλείονα τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ οὗτος 4 Ö488
λέγειν, ἅτινά ἐστι τάδε· τοὺς τελευτῶντας ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ αὐτὴν
20 τὴν ἕξοδον φθάνοντας. ἀπὸ τοῦ προειρημένου Μάρκου τὰς προφάσεις
εὐληθῶς οὐκέτι κατ' ἐκείνον λυτροῦνται, ἀλλὰ ἄλλως οὗτος μεταχειρί-
ζεται, λυτρούμενος δῆθεν πρὸς τῇ τελευτῇ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀπατη-
θέντας. ποτὲ γάρ τινες ἐξ | αὐτῶν ἔλαιον ὕδατι μίξαντες ἐπιβάλλουσι τῇ 5 D256
κεφαλῇ τοῦ ἐξελεθόντος, οἱ δὲ μύρον τὸ λεγόμενον ὀποβάλαμον καὶ ὕδωρ,

19—23 vgl. Irenaeus adv. haer. I 21, 5; I 186 *alii sunt qui mortuos redi-
munt ad finem defunctionis*. Epiphanius scheint den Unterschied zwischen Marcus
u. Herakleon darin zu finden, daß Marcus den Lebenden, Herakleon erst den
Sterbenden das Sakrament spendete. Woher er jedoch das Recht nimmt, die
alii des Irenaeus gerade auf Herakleon zu beziehen, bleibt dunkel. Die Unklar-
heit, ob genauer ein Sakrament für die Sterbenden oder eine Totenweihe gemeint
ist, ist allen Zeugen gemeinsam, vgl. Z. 22 *πρὸς τῇ τελευτῇ* mit Z. 24 *τοῦ ἐξελ-
θόντος*; ebenso Theodoret haer. fab. I 11; Migne 83, 361 A *μετὰ τὴν ἀποβίωσιν* u.
daneben *ταῖς τῶν τελευτώντων κεφαλαῖς*

V M 23—S. 46, 19 vgl. Irenaeus adv. haer. I 21, 5; I 186ff Harvey (= lat.)

2 τὸν δὲ ἐκατὸν ὀφθαλμοὺς vor καὶ ποτὲ (Z. 1) Pet. 9 τοίνυν am Rande
nachgetragen V^{corr} 13 προηγόρευσεν M 14 αὐτὸν καὶ αὐτὸς V 18 δὲ
oben drüber V^{corr} | οὗτος U] οὕτως VM 24 οἱ δὲ] *sive* lat. | τὸ λεγό-
μενον ὀποβάλαμον] *praedictum unguentum* lat. | ἀποβάλαμον M

τὴν μέντοι ἐπικλήσιν κοινήν ἔχοντες, ὡς δὴ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μάρκος ἐποιεῖτο, μετὰ προσθήκης τινῶν ὀνομάτων. ἡ δὲ ἐπικλήσις ἐστὶν αὕτη· Μεσσία οὐφαρέγγνα μεμψαὶ μεν χαλ δαιαν μοσομὴ δαέα 6 ἀκφαρ νεφευ ονα Ἰησοῦ Ναζαρία. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα δῆθεν οἱ 7
5 λαμβάνοντες ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ταύτας τὰς ἐπικλήσεις τὰς μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἐλαίου ἦτοι μύρου ἀναμειγμένων ἀκράτητα γένωνται καὶ ἀόρατοι ταῖς ἄνω ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, εἰς τὸ ὑπερβῆναι ἀοράτως τὸν ἔσω αὐτῶν ἄνθρωπον, φασίν, ὡς τῶν σωμάτων τούτων ἐν τῇ κτίσει καταλιμπα- 8 P264 νομένων, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν παρισταμένης τῷ Δημιουργῷ ἄνω τῷ ἐν
10 Ὑστερήματι γεγονότι, ὥστε καὶ ἐκεῖσε καταμένειν παρ' αὐτῶν, ὑπεραναβαίνειν δέ, ὡς ἔφην, τὸν ἔσω ἄνθρωπον, <τὸν> ἐσώτερον ψυχῆς καὶ σώματος· ὃν δὴ θέλουσι [λέγειν] ἐκ τοῦ ἄνωθεν Πληρώματος κατεληλυθέναι.

3. Ἐγκαλεύονται δὲ τοῖς οὕτω παρ' αὐτοῖς ἐμπεπαιγμένοις, ὅτι, 3, 1
15 φησίν, ἐὰν ἔλθῃς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἔχε ἐν μνήμῃ τάδε εἰπεῖν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τελευτήν »ἐγὼ υἱὸς ἀπὸ Πατρὸς, Πατὴρ πρόντος, 2 υἱὸς δὲ ἐν τῷ παρόντι· ἦλθον <δὲ> πάντα ἰδεῖν τὰ ἴδια καὶ τὰ ἀλλότρια, καὶ οὐκ ἀλλότρια δὲ παντελῶς, ἀλλὰ τῆς Ἀχαμῶθ, ἣτις ἐστὶν θήλεια καὶ ταῦτα ἐαυτῇ ἐποίησεν. κατὰ γὰρ τὸ γένος ἐκ τοῦ προόντος
20 καὶ πορεύομαι πάλιν εἰς τὰ ἴδια, ὅθεν ἐλήλυθα«. καὶ ταῦτα εἰπόντα 3 διαφεύγειν τὰς ἐξουσίας, ἔρχεσθαι δὲ ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργὸν ἄνω περὶ τὴν πρώτην ὀγδοάδα· βούλονται γὰρ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸν Δημιουργὸν κάτω εἶναι ἑβδομάδα, αὐτὸν δὲ εἶναι ἐν τῷ ἑβδόμῳ <οὐρανῷ> ὀγδοον, ἐν ὕστερήματι δὲ καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ· καὶ λέγειν τὸν ἐκ 4
25 τοῦ βίου ἐξελθόντα τοῖς περὶ τὸν Δημιουργὸν »σκευὸς εἰμι | ἐντιμον D257

3 vgl. S. 36, 16 — 21 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 5, 2; I 44 Harvey (= Panarion haer. 31, 18, 7; I 413, 23 ff)

V M lat.

1—6 *et cum supradictis invocationibus* lat. 7 ἄνω < lat. | vor εἰς τὸ + *et* lat. | ἀοράτως] *super invisibilia* lat. 8 φασίν < lat. | τῶν σωμάτων τούτων] *corpus quidem ipsorum* lat. | κτίσει + *mundi* lat. 9 αὐτῶν < lat. | παρισταμένης] *proiciatur* lat. 9—13 < lat. 11 <τὸν> Öh. 12 [λέγειν] * 16 τελευτήν] lies ἀπαλλαγὴν? * 17 παρόντι] *in eo qui ante fuit* lat.; darnach προόντι Hilgenfeld (unwahrscheinlich) | <δὲ> *] *autem* lat. 17 f ἴδια . . . ἀλλότρια *] ἀλλότρια . . . ἴδια V M *mea . . . aliena* lat. 18 καὶ οὐκ] *non autem* lat. | ἀλλὰ + *sunt* lat. 19 κατὰ γὰρ δὲ] *deducit enim* lat. 21 διαφεύγειν] *evadere et effugere* lat. | ἐξουσίας + *dicunt* lat. | δὲ] *quoque* lat. 21—24 ἄνω περὶ — ἀγνωσία < lat. 22 πρώτην] lies wohl κάτω * 23 f <οὐρανῷ> * 24 τὸν ἐκ *] ἐκ τῶν V M

μᾶλλον παρὰ τὴν θήλειαν τὴν ποιήσασαν ὑμᾶς. εἰ ἡ Μήτηρ ὑμῶν ἀγνοεῖ
τὴν ἑαυτῆς ῥίζαν, ἐγὼ οἶδα ἐμαυτὸν καὶ γινώσκω ὅθεν εἰμι καὶ ἐπι-
καλοῦμαι τὴν ἀφθαρτον Σοφίαν, ἣτις ἐστὶν ἐν τῇ Πατρὶ, μήτηρ δὲ τῆς
Μητρὸς ὑμῶν τῆς μὴ ἐχούσης πατέρα, ἀλλ' οὔτε σύζυγον ἄρρενα· θήλεια 5
5 δὲ ὑπὸ θηλείας γενομένη ἐποίησεν ὑμᾶς, ἀγνοοῦσα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς
καὶ δοκοῦσα ἑαυτὴν εἶναι μόνην. ἐγὼ δὲ ἐπικαλοῦμαι αὐτῆς τὴν μητέρα.
ταῦτα | δὲ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργὸν ἀκούσαντας σφόδρα ταραχθῆναι καὶ 6 Ü 190
καταγινῶναι αὐτῶν τῆς ῥίζης καὶ τοῦ γένους τῆς Μητρὸς, αὐτὸν δὲ πορευ-
θῆναι εἰς τὰ ἴδια ῥίψαντα τὸν δεσμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄγγελον τουτέστιν
10 <τὴν> ψυχὴν. οἴονται μὲν γὰρ μετὰ σῶμα καὶ ψυχὴν εἶναι τι καὶ
ἕτερον ἐν ἀνθρώπῳ. καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπολυτρώσεως ταῦτά ἐστιν ὅσα
εἰς ἡμᾶς [συν]ελήλυθεν.

4. Οἱ δὲ συνετοὶ κατακούσαντες τῆς περισσοτέρας αὐτῶν χλεύης 4, 1
καταγελάσαιεν τῆς μιμολογίας, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἕτερα παρὰ τὸν
15 ἕτερον νομοθετεῖ ὡς βούλεται καὶ τῆς τόλμης | ἑαυτοῦ οὐκ ἀνακόπτε- P265
ται, ἀλλὰ ὅσαπερ δύναται ἕκαστος ἐπινοεῖ. καὶ τῶν ἔτι εἰς δεῦρο 2
γεννωμένων παρ' αὐτοῖς καὶ ἐπιφουμένων, οἱ καθ' ἡμέραν εὐρίσκουσιν
τι καινὸν εἰπεῖν καὶ φαντάσαι τοὺς ἐπαγομένους, χαλεπὸν ἐστὶ πάντα
τὰ τούτων * ζητῆσαι ἢ ἐξειπεῖν. ὅθεν ἀρκεσθήσομαι πάλιν τοῖς καὶ
20 περὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως εἰρημένοις, ἅτινα καὶ εἰς ἡμᾶς ἦλθεν
ὑποδείξας. ἡ δὲ τοιαύτη διδασκαλία τίνι οὐκ ἂν σαφῆς εἴη ὡς 3
μῦθος ἐστὶ καὶ χλεύη τὸ πᾶν; πόθεν γάρ, ὃ οὗτος σὺ ἢ οἱ πρὸ σου,
τὸ σῶμα εἰλήφατε; τὴν δὲ ψυχὴν πόθεν; τὸν δὲ ἐσώτατόν σου ἄν-
θρωπον πόθεν; καὶ εἰ μὲν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ἄνω πνευματικοῦ, 4

13—19 frei nach Irenaeus I 31, 5; I 188 Harvey *eum autem discrepent ab invicem et doctrina et traditione et qui recentiores eorum agnoscuntur affectant per singulos dies novum aliquid adinvenire et fructificare quod numquam quisquam excogitavit, durum est omnium describere sententias*

V M lat. (bis Z. 19)

2 ἐγὼ + *autem* lat. 4 πατέρα Ausgg.] μητέρα VM *patrem* lat. | ἀλλ' < lat. | σύ//ζυγον, ν wegradiert V corr 5 ὑπὸ θηλείας γενομένη] *a femina nata* lat.; lies wohl ἀπὸ * | ὑμᾶς Ausgg.] ἡμᾶς VM *vos* lat. 7 ταῦτα Dind.] τούτους VM *haec* lat. 8 αὐτὸν] *ipsos* lat. 9 ῥίψαντα] *proicientes* lat. | τὸν δεσμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἄγγελον] *nodos ipsorum* lat. 10 <τὴν> U 10f οἴονται μὲν — ἐν ἀνθρώπῳ < lat. 11 ἕτερον] lies ἐσώτερον? * | ἀπολυτρώσεως + *ipsorum* lat. 12 [συν]ελήλυθεν *] *venerunt* lat. 17 γενομένων M | οἱ] ὁ M 19 * *sententias* lat.; ergänze etwa <δόγματα> * 21 ὑποδείξας *] ὑποδείξαι VM 24 ἄνω πνευματικοῦ, ἄνω πνεῦμα auf Rasur V corr; vgl. S. 48, 3f

ὡς λέγεις δραματουργῶν καὶ ἐπαγγελία ἐλπίδος κερφόσας τοὺς ὑπὸ
 σοῦ ἠπατημένους, ἵνα σκοπῶ τιμι | ἐπαρθέντες ὑποσυρῶσι τῇ σῇ D258
 γεροητευμένοι δραματουργία, λέγε, τίς ἢ κοινωνία τοῦ ἄνω πνευμα-
 τικοῦ πρὸς τὸ ὑλικόν; τίς δὲ ἢ τοῦ ὑλικοῦ πρὸς τὸ ψυχικόν; πῶς 5
 5 δὲ ὁ Δημιουργὸς τὰ μὴ ἑαυτοῦ ἐδημιούργει; πῶς δὲ ὁ ἄνω <πνευμα-
 τικός> τὴν παρ' αὐτοῦ δύναμιν πνευματικὴν παρέσχεν τῷ μὴ καλῶς
 ἐργασαμένῳ Δημιουργῷ; πόθεν δὲ ὁ Δημιουργὸς ἀναμίξας τὸ ἑαυτοῦ
 ψυχικόν μετὰ τοῦ ὑλικοῦ τῇ ὕλῃ μᾶλλον ἠθέλησεν ἐγκαταδοῆσαι τὴν
 ἑαυτοῦ δύναμιν; εἰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν βούλεται ἐγκαταμίξαι, οὐκ 6
 10 ἄρα ἄλλοτρία ἢ ὕλη, εἰ δὲ καὶ ἔστιν ἄλλοτρία, τίς αὐτῷ τῆς ὕλης
 παρέσχε τὴν ἐξουσίαν; καὶ πρῶτον λέγε μοι, ὦ ἀπατεῶν, πότερον 7
 μισῶν τὴν ψυχὴν κατέδωκεν αὐτὴν τῇ ὕλῃ ἢ ἀγνοῶν τὸ ἐσόμενον;
 ἀλλ' οἶδα ὅτι οὐδέτερον τούτων ἐρεῖς. ὕλην γὰρ οὐ λέγομεν τὸ 8
 σῶμα, μὴ γένοιτο, οὐδὲ τὰς τοῦ θεοῦ κτίσεις· ἀλλὰ ὕλην τινὰ οἶδεν
 15 ἢ γραφὴ μετὰ ταύτην τὴν φαύλην εἰς δὲ κατασκευὰς ἐκάστη τέχνη
 καὶ ἐργασία προκειμένην, ἄλλην τινά, λέγω δὲ τὴν ἐκ διανοίας φρο-
 μὴν ἑνπαρὰν ἐνθύμησιν καὶ <τοὺς> βορβορώδεις λογισμοὺς τῆς
 ἁμαρτίας. φέρονται γὰρ ὡς ἀπὸ πηλοῦ δυσοδμία τε καὶ ἀκάθαρτος 9
 ἀποφορὰ λοιμώδεις τε καὶ βορβορώδεις *, ὡς ὁ μακάριος Δαυὶδ διω-
 20 κόμενος καὶ διαβαλλόμενος [ὡς] ὑπὸ πονηρῶν ἀνθρώπων ἔλεγεν Ö492
 ἔνεπάγην εἰς ὕλην βυθοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

5. Ἐπειδὴ δέ σοι δοκεῖ, Ἡρακλέων, τοῦτο λέγεσθαι ὕλην, τῶν 5, 1
 ἀνθρώπων τὰ σώματα καὶ τὸν ἐνθάδε κόσμον ἅπαντα, ἐπὶ ποίῳ
 σκοπῷ τὴν ἑαυτοῦ | ψυχὴν ὁ Δημιουργὸς τῇ ὕλῃ ἐγκατέμιξεν; εἰ 2 P266
 25 μὲν τὸ πονηρὸν ἀγνοῶν, οὐ δύναται δημιουργεῖν ὁ μὴ γινώσκων ὁ
 βούλεται δημιουργῆσαι. οὔτε γὰρ ἡμεῖς τι πράττομεν καθ' ἐκάστην
 τέχνην, ἐργαζόμενοι ὅπερ οὐ νοοῦμεν. καὶ προενθυμούμεθα γὰρ ὁ
 ἐπιτελεῖν βουλόμεθα καὶ οἶδαμεν πρὶν ποιῆσαι ὁ ἐπιτελέσαι προηρή-
 μεθα. καίτοι γε ἡμεῖς | ἀσθενεῖς ὄντες καὶ πολλὰ ἀποδέοντες τῆς 3 D259
 30 τοῦ θεοῦ δυνάμεως, διὰ δὲ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κεραισμένης συνέσεως τοῖς
 ἀνθρώποις οἶδαμεν καὶ νοοῦμεν. συμβέβηκεν δέ σοι, ὦ Ἡρακλέων,

21 Psal. 68, 3

V M

1 κερφόσας, π oben drüber V corr 5f <πνευματικός> * 8 ἐγκαταδοῆσαι,
 ἢ auf Rasur V corr 16 προκειμένην, ν auf Rasur V corr προκειμένη M 17 <τοὺς> *
 19 λοιμώδεις . . βορβορώδεις *] λοιμώδης . . βορβορώδης VM | * etwa <λο-
 γισμοὶ ἐκ τῆς πονηρᾶς καρδίας> * 20 [ὡς] Dind. Öh. 25 δημιουργεῖν ὁ, εἰν ὁ
 auf Rasur V corr 28 προηρήμεθα, erstes η auf Rasur V corr προειρήμεθα M

ἢ ἐκ θεοῦ σύνεσις εἰς βλάβην, ὅτι μὴ κατὰ θεὸν αὐτὴν πραγματεύη,
 ἀλλὰ κατὰ πονηρὰν ἐπιτήδευσιν. ἔτι δὲ πάλιν ἐρῶ, πόθεν ἢ τοῦ 4
 πνευματικοῦ μῖξις τῷ ψυχικῷ τε καὶ ὑλικῷ, ὃ δὴ λέγεται παρὰ σοὶ
 ἔσω ἄνθρωπος τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ ἔξω ἄνθρώπῳ συνημμένος,
 5 φημί δὴ ψυχῇ καὶ σώματι; καὶ εἰ μὲν ἐκ βουλήματος τῆς ἄνω δυνά- 5
 μεως τοῦ τῶν ὄλων Πατρὸς, φημί δὲ τοῦ κατὰ σὲ Βυθοῦ, ἄρα γε
 οὐκ ἀκοινωνήτος τοῖς ἄνω (ὡς ἔφην) ἢ ἐνταῦθα περὶ ἡμᾶς κτίσις
 συγκαταμικνυμένη, διὰ τῆς τοῦ Πατρὸς ἄνω εὐδοκίας [καὶ] τοῦ ἄνω-
 θεν παρ' αὐτοῦ καταπεμφθέντος σπινθήρος, ὃ ἐστὶν ὁ πνευματικὸς
 10 κατὰ σὲ καὶ ἐσώτατος ἄνθρωπος. εἰ δὲ λέγεις τὸν Δημιουργὸν τὸν 6
 ἐν ἐλαττώματι καὶ ὑστερήματι ἢ τὴν Μητέρα ἢν λέγεις Ἀχαμῶθ εἰλη-
 φέναι ἄνωθεν δύναμιν τουτέστιν τὸ πνευματικόν, οὐκέτι ἐν ὑστερή-
 ματι καὶ ἀγνοίᾳ ἐστὶν ὁ Δημιουργὸς οὔτε ἢ κατὰ σὲ Μήτηρ καλουμένη.
 πῶς γὰρ ἂν τις ἐν ἀγνοίᾳ εἴη τούτου οὐ ἐπιθυμεῖ; εἰ γὰρ ὅλος τοῦ
 15 κρείττονος ὀρέγεται, οἶδεν τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ τὸ ἀγα-
 θὸν ἐπιστάμενος καὶ μὴ στυγῶν τοῦτο ἀλλὰ ὀρεγόμενος, οὐκ ἐστὶν
 ἀλλότριος τοῦ ἀγαθοῦ.

6. Καὶ ἵνα μὴ κατατρίβωμαι περὶ τὰς μηχανὰς τοῦ ἀγύρτου 6, 1
 ἀσχολούμενος, τούτοις ἀρκεσθήσομαι. πᾶσα γὰρ αὐτοῦ ἔπεσεν ἢ
 20 ληροφδία ἀπὸ τοῦ τὸν πάντων δεσπότην πᾶσιν σαφῶς ὁμολογηθῆναι
 ἀγαθὸν ὄντα καὶ προγινώσκοντα καὶ δυνάμενον τὰ πάντα ποιεῖν,
 καὶ ὡς ὑπ' αὐτοῦ πᾶσα φύσις ἢ ὑπάρχουσα κτιστὴ καλῶς γεγένηται.
 οὔτε γὰρ δυνατόν ἄνευ τοῦ θεοῦ τι εἶναι, ἀλλ' ἢ μόνον ἢ ἁμαρτία 2
 οὐκ ἔχουσα ἀρχὴν ῥίψης οὐδὲ εἰς τέλος μένουσα, ἐν ἡμῖν δὲ ἐπεισάκτως P267
 25 γινομένη | καὶ | ἀφ' ἡμῶν πάλιν πανομένη· ὡς καὶ πανταχοῦ κατὰ D260
 πασῶν τῶν αἰρέσεων ποιούμενος τὸν λόγον ἀπέδειξα, ὅτι εἷς ἐστὶν 3
 ὁ θεὸς ὁ τὰ πάντα ποιήσας καὶ δημιουργήσας, ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἷς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ [καὶ] παῖς, ὁ κύριος
 ἡμῶν καὶ σωτὴρ καὶ θεός, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεῦμα, μία τριάς 4
 30 ἀγία καὶ ὁμοούσιος, ἐξ ἧς τὰ πάντα καλῶς ἐκτισμένα, οὐ πονηρά
 τινα ἀλλὰ ἀγαθά, κατὰ τὴν οὕτως εὐδοκῆσασαν ἀγαθότητα ἐξ οὐκ
 ὄντων κεκλημένα εἰς τὸ εἶναι. ᾧ θεῷ δόξα καὶ τιμὴ καὶ κράτος 5

22 vgl. Gen. 1, 31 — 23 ff vgl. Panarion haer. 24, 6, 2ff; I 263, 5ff

V M

4 vor ἔσω + (ὁ) Öh. | συνημμένος *] συνημμένω VM 8 [καὶ] * 14 οὐ
 oben drüber V corr 20 τὸν *] τῶν VM | πᾶσιν < M 21 vor δυνάμενον
 ein μὴ getilgt V corr 22 καλῶς, ὡς auf Rasur V corr 27 τὰ < V getilgt M
 28 [καὶ] U 30 ///εκτισμένα, κ vorn wegradiert V corr; lies wohl ἔκτισται *
 Epiphanius II. 4

πατρὶ ἐν υἱῷ, υἱῷ ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ταύτης δὲ πάλιν ποιησάμενος τὴν ἀνατροπὴν διὰ βραχέων, ἐπὶ 6
 τὰς ἐξῆς βαδιοῦμαι, τὸν πρὸς ἐκάστην κατὰ δύναμιν ποιούμενος
 5 ἔλεγχον καὶ οὕτως ἐπιτελῶν τὴν ἀνατροπὴν τῆς αὐτῶν λυμαντικῆς
 μοχθηρίας. σὴψ γὰρ οὗτος ἂν λέγοιτο δικαίως, ὃ οὐκ ὄφρις, ἀλλ' 7
 ὡς φασι χαλκία πωρ ἐστι. τετράπουν ἐρπετόν, ἀσκαλαβώτῃ ἔοικός.
 οὐδ' ἢ μὲν τοῦ δῆγματος βλάβη εἰς οὐδὲν λογίζεται, τὸ δὲ πτύσμα ἢ
 ἐν βρώματι ἢ ἐν ποτῷ ἀκοντισθὲν θάνατον εὐθύς τοῖς μεταλαμβάνου-
 10 σιν ἐργάζεται· οἷα καὶ ἢ τούτου διδασκαλία. ἀλλὰ καὶ τούτου τὸν 8
 ἴον φωράσαντες καὶ τῇ τοῦ κυρίου δυνάμει ἀπὸ φαρύγγων ἢ χειλέων
 τῶν μελλόντων βλάπτεσθαι ἀπομάζαντες τὰς ἐξῆς διέλθωμεν, ὡς
 προείπον, τῆς αὐτῶν βλάβης ποιῶντες τὸν ἔλεγχον.

Κατὰ Ὀφριτῶν ιϛ, τῆς δὲ ἀκολουθίας λξ.

15 1. Ὡς οὖν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ἐπαγγειλάμενοι, θεοῦ βοηθοῦν- 1, 1
 τος καὶ τὴν ἐξῆς ταύτη ὑφηγησόμεθα ταῖς | πρότερον ἀκολουθήσασαν D261
 ματαιοφροσύναις αἴρεσιν Ὀφριτῶν, τὰ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ φερομένην
 τὰ δὲ διηλλαγμένην, λέγω δὲ τοῖς ἠθεσι καὶ σχήμασι τῶν χρωμένων
 αὐτῇ, ἵνα ἀπὸ τῆς μετεώρου πλάνης τῆς τούτων διαφωνίας παντί
 20 τῶ δῆλον ἔσῃται ὅτι πλάνη ἄγονται καὶ οὐκ ἀληθεῖς. φωραθήσεται
 δὲ νῦν τῷ λόγῳ καὶ ἐλεγχθήσεται ἢ κατ' αὐτοὺς ἄνοια. | P26S

Οἱ Ὀφῖται μὲν γάρ, ὡς προείπον, τὰς προφάσεις εἰλήφασιν ἀπὸ 2
 τῆς τοῦ Νικολάου καὶ Γνωστικῶν καὶ τῶν πρὸ τούτων αἰρέσεων.
 Ὀφῖται δὲ καλοῦνται δι' ὃν δοξάζουσιν ὄφιν. ἄτοπα γὰρ καὶ οὗτοι

14 vgl. zur Darstellung des Epiph. insbes. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2
 Filastrius haer. 1; S. 2, 9ff Marx Irenaeus adv. haer. I 30, 1ff; I 226ff Harvey
 Hippolyt refut. V 16ff; S. 111, 6ff Wendland

V M

6 ὄφρις Pet.] ὄφθεις VM 7 πωρ *] ὄς VM | τετράπουν Corn.] τετραπλοῦν
 VM | ἔοικώς VM 9f μεταλαβοῦσιν V 11 φαρύγγων, erstes γ aus-
 radiert V corr φαρύγγων M 13 Unterschrift κατὰ Ἡρακλεωνιτῶν VM 14 Über-
 schrift κατὰ Ὀφριτῶν (Ο//φιτῶν, φ ausradiert V corr) ἑπτακαιδεκάτῃ ἢ καὶ τριακοστῇ
 ἐβδόμῃ VM 15 δυνάμει + (ἔσμεν)? * 16 τὴν Ὀh. Dind.] τῇ VM |
 πρό//τερον, ο aus ω V corr 17 Ὀφριτῶν, erstes φ durchgestrichen V corr
 18 χρωμένων M 22 ὀ//φῖται, φ ausradiert V corr 24 ὀ//φῖται, φ aus-
 radiert V corr

ἐρεύ|γονται, ὡς ἀπὸ τῆς προειρημένης βρώσεως τῆς δυσσομίας ἐμ- Ö496
 πεπλησμένοι, καὶ ὡς καινὰ δαιμόνια ἀπατηθέντες οὗτοι τὸν ὄφιν
 ὡς προείπον δοξάζουσι. καὶ ὅρα εἰς ὅσῃν προέβη κακομηχανίαν ὁ 3
 τούτους ἀπατήσας ὄφρις. καθάπερ γὰρ ἐξ ὑπαρχῆς τοὺς περὶ Εὐαν
 5 καὶ τὸν Ἀδὰμ ἠπάτησεν, οὕτω καὶ νῦν, κρούπτων ἑαυτὸν ἐν τε τῷ
 παρόντι καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῶν Ἰουδαίων ἄχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ
 παρουσίας. εἶτα καὶ προβαινόντων τῶν χρόνων λίχνους ὄντας τοὺς 4
 ἀνθρώπους τῇ δι' αὐτοῦ ἐκ τῆς παρακοῆς ληφθείσῃ βρώσει ἐτι ὑπο-
 νοθεύων καὶ ἐρεθίζων εἰς περισσοτέραν ἀπάτην ἀπὸ τοῦ ὄντος θεοῦ
 10 ἀφίστησι, πολλὰ μὲν ὑπισχνούμενος αἰεὶ, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς· καὶ γὰρ
 καὶ τότε ἠπάτησεν λέγων »ἔσεσθε ὡς θεοί«, εἶτα προϊόντων τῶν
 χρόνων τὴν πολύμορφον καὶ τερατώδη φαντασίαν αὐτοῖς ἐξεργάσατο.
 ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθινοῦ θεοῦ ἀποστήσας αὐτοὺς ἐνεκίσθησε 5
 πάσαι τῆς εἰδωλολατρίας καὶ πολυθεΐας βλάσφημον κενοφωνίαν.
 15 οὐ γὰρ ἦσαν θεοί, ὥσπερ οὐδέ εἰσιν, ἀλλὰ <μόνος> ὁ θεός· προεκίσσα
 δὲ τὴν εἰδωλομανίαν καὶ πολυθεΐαν καὶ ἀπατηλὴν διάνοιαν. οὐκ 6
 ἦν δὲ αἴτιος μόνος ὁ φαινόμενος τότε ὄφρις, ἀλλὰ ὁ ἐν τῷ ὄφει ὄφρις
 λαλήσας (φημί δὲ <ὁ> διάβολος) καὶ τὴν ἀκοήν τοῦ ἀνθρώπου | ταρά- D262
 ξας διὰ τῆς γυναικός. καὶ οὐδὲ τὸ ξύλον ἦν ἁμαρτία (θεὸς γὰρ οὐδὲν 7
 20 πονηρὸν φυτεύει), γινῶσιν δὲ ἐνεποίησε τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι ἀγαθόν
 τε καὶ φαῦλον. καὶ οὐχὶ διὰ τὸ εἰδέναι ὁ θάνατος, ἀλλὰ διὰ τὴν 8
 παρακοήν. καὶ γὰρ ἡ πᾶσα τοῦ ἐχθροῦ τότε συσκευὴ οὐχ ἕνεκεν τοῦ
 βρώματος γέγονεν, ἀλλὰ ἕνεκεν τοῦ ἐργάσασθαι αὐτοῖς τὴν παρακοήν.
 ὄθεν παρακούσαντες τότε τοῦ μὲν παραδείσου ἕξωθεν γίνονται, ἐπι- 9
 25 τιμηθέντες δικαιοτάτα, οὐ κατὰ μῖσος ἀλλὰ κατὰ ἐπιμέλειαν τοῦ
 θεοῦ. φησὶ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ κύριος »γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελευσῆ«.
 ἔδει γὰρ τὸν ὄντως ὄντα τεχνίτην κεραμέως δίκην ἐπιμελόμενον τοῦ 10

11 Gen. 3, 5 — 19f vgl. Gen. 2, 9; 3, 5 — 26 Gen. 3, 19 — 27ff vgl.
 Jerem. 18, 2ff u. Methodius de resurr. I 43, 2ff; S. 143, 19ff Bonwetsch

V M

2 καὶ hineingeflickt V^{corr} | κενὰ aus καινὰ V^{corr} κενὰ M | vor ἀπατη-
 θέντες + <οί>? * 5 vor οὕτω Rasur von 2—3 Buchstaben V 8 δι'] δ' M
 | ληφθείση ganz auf Rasur V^{corr} 10 αἰεὶ ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ganz auf Rasur,
 nach ἀρχῆς noch durchgestrichen μενος ἀποστήσαι V^{corr}; vielleicht ursprünglich
 <τῆς δὲ ἀληθείας αὐτοῦς βουλό>μενος ἀποστήσαι * 13 ἐνεκίσθησε, σ oben drüber
 V^{corr} 15 οὐ] οὐδέποτε M δέποτε zu οὐ nachgetragen V^{corr} | θεοί + <οί
 νομιζόμενοι θεοί>? * | <μόνος> * | ὁ nachgetragen V^{corr} | προεκίσσα]
 προ<εν>εκίσσα? * 18 <ὁ> * 25 δικαιοτάτα M

ιδίου διὰ χειρῶν πεπλασμένου αὐτοῦ πλάσματός τε καὶ ἄγγους, τοῦτο
 ὕστερον ἐν ἐλαττώματι γεγονὸς διὰ τῆς παρακοῆς | καὶ ὡς εἶπεν, P269
 ἔτι πηλοῦ ὄντος καὶ ὡς ὑπὸ ῥαγάδος ἀπόρριμμα γεγονότος τοῦ
 ἄγγους, μὴ ἔᾶσαι οὕτως ἀλλὰ μεταβαλεῖν εἰς τὸ ἀρχαῖον φύραμα, ἵνα 11
 5 αὐθις ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἀνασκευάσῃ τὸ ἄγγος ἐν τῇ ἀναστάσει εἰς
 τὴν ἀρχαίαν φαιδρότητα καὶ ἔτι περιττότερον, τουτέστιν * τὰ σώ- 12
 ματα τῶν τὰ ἀδικώτατα πραξάντων καὶ μετανοησάντων καὶ ἀπο-
 στάντων τῶν ἰδίων σφαλμάτων καὶ ἐν τῇ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειωθέντων, ἵνα γένηται τοῦ σώματος ἢ ἀνάστασις
 10 ἐκ τῆς γῆς, ὡς τὸ φύραμα μαλαχθὲν παρὰ τοῦ τεχνίτου [καὶ] αὐθις
 εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἔτι βελτίω ἀνατύπωσιν κατασκευάζεται. | Ö498

2. Τοιαύτη μὲν ἦν ἡ ἐπιβουλὴ τοῦ ὄφεως πρὸς τὴν Εὐαν. ἐξ ἀρχῆς 2, 1
 γὰρ λίγνος ἢ ἀνθρωπεῖα φύσις καὶ ὑπαγομένη αἰεὶ τοῖς τῆς κενοφω-
 νίας δόγμασι καὶ κεναῖς ὑποσχέσεσι. καὶ πάλαι μὲν κρυπταζόμενος 2
 15 ὁ αὐτὸς οὐκ ἐδήλου τῆς αὐτοῦ ἰοβολίας τὸ πέρας, ὕστερον δὲ μετὰ
 τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν ἐξήμεσέν τε καὶ ἀπέπτυσε τὴν
 πᾶσαν αὐτοῦ ἰώδη καὶ μοχθηρὰν ἐπίνοιαν | τῆς κακονοίας· οὗτος D263
 γὰρ προεβάλετο ἑαυτὸν ἐν τῇ τῶν ἡπατημένων διανοίᾳ δοξάζεσθαι
 ὡς θεὸς καὶ προσκυνεῖσθαι. γινώσκεται δὲ ὁ αὐτὸς ὄφιν διὰ τε 3
 20 τῆς αὐτοῦ σχολῆς ταύτης καὶ δι' ὄφεως τοῦ αἰσθητοῦ τὴν ἀπάτην
 ἐμποιοῦν. ὄφιν δὲ δῆθεν ἡ θεία γραφὴ καλεῖ τὸν διάβολον, οὐ πάν-
 τως ὄντα τοιοῦτον τῇ μορφῇ, ἀλλὰ διὰ τὸ φαίνεσθαι τοῖς ἀνθρώ-
 ποις σκολιώτατον καὶ τὸ ἐν πρώτοις ἐν ὄφει ἐνεργηθὲν τῆς ἀπάτης
 σκευώρημα. παρὰ τοῖς τοίνυν τὴν ἀλήθειαν ἐπιγινώσκουσι κατα- 4
 25 γέλαστον τοῦτο τὸ δόγμα καὶ οἱ αὐτῶ προσανέχοντες, τὸν ὄφιν ὡς
 θεὸν δοξάζοντες. μηκέτι γὰρ δυνάμενος ὁ διάβολος τὴν ἀνδρείαν
 διάνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ κυρίου λαβοῦσαν τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας
 ἀπατᾶν τρέπεται ἐπὶ τὸ θῆλυ τουτέστιν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄγνοιαν
 καὶ πείθει τοὺς ἐν τῇ ἀγνοίᾳ, ἐπειδὴ οὐ δύναται τὸν στερεὸν λογι-
 30 σμὸν ἀπατῆσαι. θηλυκοῖς γὰρ αἰεὶ διανοήμασι προσπελάζει, ἡδονῇ τε 5

V M

1 τοῦτον M 2 γεγονὸς//ς, ὁ aus ὦ V corr γεγονὸς M | διὰ hineingeflickt
 V corr 3 ῥαγάδος *] ῥαγάδα VM | ἀπόρριμμα *] ἀπόρριμμα aus ἀπόρριμμα
 V corr ἀπόρριμμα M 6 * (ἀνανεώση) * 9 σώματος *] φνράματος VM 10 [καὶ] *
 11 κατασκευάζεται *] κατασκευασθῆ VM 12 ἐπιβουλῇ] ἐπὶ M 14 κεναῖς
 aus καιναῖς V corr 15 ἰοβολίας ganz auf Rasur V corr 17 καὶ < M | οὗτος]
 τέλος? * 21 καλεῖ//, v wegradiert V 22 φαίνεσθαι *] φαινόμενον VM
 23 σκολιώτατον, ὦ aus ὁ V corr 25 τοῦτο *] τοῦτον VM 26 ὁ διάβολος
 hineingeflickt V corr 27 τοῦ hineingeflickt V corr 29 στερεὸν, ο aus ω V corr

καὶ ἐπιθυμία τουτέστι τῆ ἀγνοία τῆ ἐν ἀνθρώποις θηλυνομένη καὶ οὐχὶ τῶ στερεῶ λογισμῶ τῶ εὐλόγως τὰ πάντα νοοῦντι καὶ θεὸν ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν νόμον ἐπιγινώσκοντι. λέγει γὰρ ἑαυτὸν εἶναι **6**
Χριστὸν ὁ παρ' αὐτοῖς ὄφεις, | μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτός (οὐ γὰρ δύναται **P270**
5 φθέγγασθαι), ἀλλὰ ὁ τὴν αὐτῶν ἔννοιαν οὕτω φρονεῖν παρασκευάσας
 διάβολος. τίς τοίνυν ἰδὼν τὸν ὄφιν οὐκ ἐπιγινώσεται τὸν ἐχθρὸν **7**
 καὶ φεύξεται; τούτου γὰρ ἕνεκεν καὶ ὁ κύριος αὐτὸν τοῦτον τὸν
 ὄφιν εἰς ἐχθρίαν κατέστησε τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ἐπειδὴ ὅλος
 σκεῦος διαβόλου γέγονεν κτήνος ὢν καὶ δι' αὐτοῦ ἠπάτησεν ὁ διά-
10 βολος τὸν ἀνθρώπου ἐν τῶ παραδείσῳ, ἵνα ἰδόντες τὴν τούτου
 ἐχθρίαν τοῦ αἰσθητοῦ ὄφεως ἀποδιδράσκωσι τῆς ἀπάτης τὴν ἐπιβου-
 λὴν καὶ μισήσωσιν ὡς εἰπεῖν θεάσασθαι καὶ τὸ εἶδος.
 3. Ἀποδιδῶσι δὲ καὶ οὗτοι οἱ Ὀφίται καλούμενοι τούτῳ τῶ **3, 1**
 ὄφει τὴν πᾶσαν γνῶσιν, λέγοντες ὅτι | οὗτος ἀρχὴ γνῶσεως γέγονεν **D264**
15 τοῖς ἀνθρώποις, μυθωδῶς παρεισφέροντες τὰ παρ' αὐτοῖς νομιζόμενα
 μυστήρια, μιμολογήματα δὲ ὄντα καὶ χλεύης ἔμπλεα καὶ ματαιοφρο-
 σύνης. μῦθοι γὰρ ὡς ἀληθῶς οὗτοι φάσκουσι γὰρ ἀπὸ τοῦ ἄνω **2**

7 vgl. Gen. 3, 15 — **13 ff** vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 5; I 241 Harvey (= Theodoret haer. fab. I 14; Migne 83, 368A) τινὲς δὲ αὐτὸν τὸν ὄφιν τῆ Σοφία συνεῖναι φασὶ καὶ ὡς ἐναντίῳ θεῶ τῶ ποιητῆ πολεμοῦντα τὸν Ἀδὰμ ἐξαπατῆσαι καὶ δεδωκέναι τὴν γνῶσιν καὶ τούτου χάριν εἰρησθαι φρονημώτατον εἶναι πάντων τὸν ὄφιν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *serpentem magnificent in tantum, ut illum etiam ipsi Christo praeferant. ipse enim, inquit, scientiae nobis boni et mali originem dedit* Hippolyt refut. V, 16, 8; S. 112, 18f Wendland ὁ καθολικὸς ὄφεις, φησίν, οὗτός ἐστιν ὁ σοφὸς τῆς Εὐας λόγος u. 12; S. 113, 10f οὗτός ἐστιν ἡ μεγάλη ἀρχή, περὶ ἧς γέγραπται Filastrius haer. 1; S. 2, 9f Marx *isti serpentem id est colubrem venerantur, dicentes quod hic prior initium nobis scientiae boni et mali adtulerit* — **17**—S. 54, **13** vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *dicunt enim de illo summo primario Aeone complures alios Aeones extitisse inferiores, omnibus tamen istis Aeonem antestare cuius sit nomen Jaldabaoth. hunc autem conceptum esse ex altero Aeone Aeonibus inferioribus permixto seque postea cum in superiora voluisset eniti, gravitate materiae permixta sibi non potuisse ad superna pervenire, in medietate relictum extendisse se totum et fecisse sic caelum* Irenaeus adv. haer. I 30, 3; I 228f Harvey *virtutem autem quae superbulliit ex foemina (= dem spiritus sanctus) . . . decidisse deorsum docent . . . , quam et Sinistram et Prunicon et Sophiam et*

V M

11 ἀποδιδράσκουσι M   **12** θεάσασθαι, θεάσ auf Rasur V corr   **14** ὄφει
 Corn.] ἔθει VM | γέγονεν γνῶσεως M

Αἰῶνος προβεβλήσθαι Αἰῶνας καὶ κατώτερον γεγενῆσθαι τὸν Ἰαλδα- 500
 βαώθ· τοῦτον δὲ προβεβλήσθαι κατὰ ἀδράνειαν καὶ ἄγνοιαν τῆς
 ἰδίας μητρὸς τουτέστι τῆς ἄνω Προυνίζου. ταύτην γὰρ φασὶ τὴν 3
 Προύνικον κατελῆλυθέναι εἰς τὰ ὕδατα καὶ μιχθῆναι αὐτοῖς καὶ μὴ
 5 δεδυνῆσθαι εἰς τὰ ἄνω χωρεῖν διὰ τὸ μεμιχθαι τῷ βάρει τῆς ὕλης·
 ἐπιμεμιχθαι γὰρ αὐτὴν τοῖς ὕδασι καὶ τῇ ὕλῃ καὶ μηκέτι δυνηθῆναι
 ἀναχωρεῖν. ἐπῆρεν δὲ ἑαυτὴν κατὰ βίαν εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ ἐξέ- 4
 τεινεν ἑαυτὴν καὶ οὕτως γέγονεν ὁ ἀνώτερος οὐρανός. καὶ ὡς
 παγεῖσα ἠῤῥηται, μηκέτι δυναμένη μήτε ἄνω ἀναβῆναι μήτε κάτω
 10 κατελθεῖν, ἀλλὰ εἰς τὸ μεσαίτατον παγεῖσά τε καὶ ἐκτεταμένη ἔμεινε.
 κάτω μὲν γὰρ κατενεχθῆναι οὐκ ἠδύνατο, ὅτι οὐκ ἦν συγγενής· 5
 ἄνω δὲ οὐκ ἠδύνατο χωρεῖν, διὰ τὸ βαρεῖσθαι ἐκ τῆς ὕλης ἧς προσ-
 ἔλαβεν. κατὰ δὲ τὴν αὐτῆς ἄγνοιαν προβληθεὶς ὁ Ἰαλδαβαώθ 6
 ἦλθεν εἰς τὰ κατώτατα καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ ἑπτὰ υἱούς, οἵτινες ἑαυ-

*masculofoeminam vocant. et descendente simpliciter in aquas, cum essent immo-
 biles et morisse quoque eas . . . et assumpsisse ex eis corpus . . . deligatam igitur
 hanc a corpore quod erat a materia et valde gravatam resipuisse aliquando et
 conatam esse fugere aquas et ascendere ad matrem, non potuisse autem propter
 gravedinem circumpositi corporis . . . et cum virtutem accepisset ab humectatione
 eius quod erat secundum eam lumen resiliit et in sublimitatem elata est et facta in
 alto dilatavit et cooperuit et fecit coelum hoc quod apparet a corpore eius. et re-
 mansit sub coelo quod fecit adhuc habens aquatilis corporis typum*

3 zu Προύνικος vgl. Panarion haer. 21, 2, 4f; I 240, 5ff u. haer. 25, 3, 2; I 269,
 24ff — 13—S. 55, 4 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Jaldabaoth tamen inferius
 descendisse et fecisse sibi filios septem: quem oclusisse superiora dilatatione, ut,
 quia angeli quae superiora essent scire non possent, ipsum solum deum putarent
 Irenaeus adv. haer. I 30, 4; I 229f Harvey et filium eius (sc. der Sophia) dicunt
 habuisse et ipsum aspirationem quandam in se incorruptelae . . . et potens factus
 emisit et ipse ut dicunt ab aquis filium sine matre: neque enim cognovisse matrem
 eum volunt. et filium eius secundum patris imitationem alterum emisisse filium.
 hic quoque tertius quartum generavit et quartus et ipse generavit filium. de quinto
 sextum filium generatum dicunt et sextus septimum generavit. sic quoque hebdomas
 perfecta est apud eos, octavum matre habente locum

V M

1 γεγενῆσθαι, γεγενησ auf Rasur Vcorr | τὸν Pet.] ὁ VM 3 Προυνείζου,
 ει aus ι Vcorr 4 Προύνειζον, ει aus ι Vcorr 6 γὰρ *] δὲ VM 8 ὁ *
 10 μεσαίτατον, τα hineingeflickt Vcorr 11 κάτω] καὶ τῷ M 12f προέλαβεν,
 σ oben hinein Vcorr 14f ἑαυτοῖς *] ἑαυτοῦς VM

τοῖς οὐρανοῦς ἐπὶ ἐποίησαν. αὐτὸς δὲ ἀποκλείσας τὰ ὑπὲρ αὐ-
 τὸν ἀπέκρουπτεν, ἵνα οἱ ὑπ' αὐτοῦ υἱοὶ προβληθέντες ἐπὶ μὴ γινώ-
 σκωσι τὰ ὑπὲρ αὐτόν, κατώτεροι ὄντες αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν μονωτά-
 τως. καὶ οὗτός ἐστι, φασίν, ὁ θεὸς τῶν Ἰουδαίων ὁ Ἰαλδαβαώθ.
 5 ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μέλλει κρίνειν αὐτοὺς ὁ θεὸς 7
 ὁ παντοκράτωρ, θεὸς ὢν καὶ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν καὶ πάν- P271
 των, καὶ οὐ Ἰαλδαβαώθ τις ὢν κατὰ τὴν αὐτῶν ληρώδη μυθολογίαν.

4. Εἶτα, φασίν, ἀποκεκλεισμένων τῶν ἄνω διὰ τῆς τοῦ Ἰαλδα- 4, 1
 βαώθ ἐπινοίας οὗτοι οἱ ἀπ' αὐτοῦ γεγεννημένοι ἐπὶ υἱοὶ ἦτοι D265
 10 Αἰῶνες ἦτοι θεοὶ ἦτοι ἄγγελοι (καλοῦνται γὰρ παρ' αὐτοῖς ὀνόμασι
 διαφόροις) κατὰ τὴν ιδέαν τοῦ αὐτῶν πατρὸς Ἰαλδαβαώθ ἔπλασαν
 τὸν ἄνθρωπον, οὐ ῥαδίως οὐδὲ ταχέως, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧ
 καὶ αἱ πρότεροι αἰρέσεις ἐμηχανήσαντο ἐν τῇ αὐτῶν κενοφωνία. φασὶ
 γὰρ καὶ οὗτοι ἦν ἐρπετὸν ὁ ἄνθρωπος ὡς σκόληξ, μὴ δυνάμενος
 15 μήτε ἀνακύφειν μήτε ὀρθοῦσθαι. πρὸς ἐπιβουλήν δὲ τοῦ Ἰαλδα- 2
 βαώθ ἡ ἄνω Μήτηρ ἡ καλουμένη Προύνικος, βουλομένη κενῶσαι τὸν
 Ἰαλδαβαώθ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἧς ἐξ αὐτῆς μετέσχεν, ἐνήργη-
 σεν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτοῦ πεπλασ-

8—15 vgl. Ps. Tert. adv. omn. haer. 2 *virtutes igitur illas et angelos inferiores hominem fecisse et quia ab infirmioribus et mediocribus virtutibus institutus fuisset, quasi vermem iacuisse reptantem* Irenaeus adv. haer. I 30, 6; I 232 Harvey *sex autem virtutes . . . convenientes formarunt hominem immensum latitudine et longitudine: scarizante autem eo tantum advexerunt eum patri suo* — 13f vgl. Panarion haer. 23, 1, 8; I 249, 6ff — 15—S. 56, 5 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *illum vero Aeonem ex quo Jaldabaoth processisset, invidia commotum scintillam quandam iacenti homini immisisse, qua excitatus per prudentiam saperet et intellegere posset superiora* Irenaeus adv. haer. I 30, 6; I 232f *scarizante autem eo tantum advexerunt eum patri suo et hoc Sophia operante uti et illum evacuet ab humectatione luminis, uti non posset erigi adversus eos qui sursum sunt habens virtutem. illo autem insufflante in hominem spiritum vitae latenter evacuatam eum a virtute dicunt; hominem autem inde habuisse Nun et Enthymesin . . . et statim gratias agere eum Primo Homini relictis fabricatoribus*

V M

2 ὑπ' αὐτόν M 2f γινώσκω_{||}σιν, ω aus ου V^{corr} 3f μονω_{||}τάτως, ω aus ο V^{corr} 5 zwischen ἀλλὰ u. μέλλει Rasur von 1—2 Buchstaben V 7 οὐ Corn.] ὁ VM 9 vor ἐπὶ + οἱ M 13 ἐμηχανήσαντο ist nicht zu ändern, vgl. z. B. II 38, 19 | καινοφωνία M 14 ἦν] ἦν M 16 Προύνικος, ει aus ι V^{corr} 17 αὐτοῦ *, vgl. S. 56, 1] αὐτῆς VM

μένον, κενῶσαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἀποστείλαι ἀπ' αὐτοῦ σπι-
 θῆρα ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον (τὴν ψυχὴν δῆθεν) διανοουμένη. καὶ τότε, **3**
 φησὶν, ἔστη ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τοὺς πόδας καὶ ὑπερβέβηκε τῇ διανοίᾳ
 τοὺς ὀκτὼ οὐρανοὺς καὶ ἐπέγνω καὶ ἤνεσε τὸν ἄνω Πατέρα τὸν
5 ἐπάνω τοῦ Ἰαλδαβαώθ. καὶ τότε ὁ Ἰαλδαβαώθ πόνῳ φερόμενος **4**
 διὰ τὸ ἐπιγνωσθῆναι τὰ ἀνώτατα αὐτοῦ, ἐπέβλεψε κάτω ἐν πικρίᾳ
 πρὸς τὴν ὑποστάθμην τῆς ὕλης καὶ γεγέννηκε δύναμιν ὀφιόμορφον
 ἰδέαν ἔχουσαν, ὃν καὶ υἷόν αὐτοῦ καλοῦσι. | καὶ οὕτως οὕτος, φησὶν, **5** Ὀ502
 ἀπεστάλη καὶ ἠπάτησε τὴν Εὐάν. ἡ δὲ ἤκουσεν αὐτοῦ καὶ ἐπέισθη

10 ὡς υἱὸς θεοῦ καὶ πεισθεῖσα ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως.
5. Εἶτα ὅταν ταύτην τὴν μωρίαν διηγῶνται καὶ τὸ γελοῖον **5, 1**
 τῆς ἐπιτηδεύσεως ταύτης, τὴν τραγικὴν ὡς εἰπεῖν ποιησάμενοι ὑπό-
 θεσιν καὶ τὸ κωμικὸν τοῦτο δρᾶμα, ἄρχονται τινα ἡμῖν ὑποφαίνειν
 εἰς παράστασιν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ψευδῶν θεῶν ὅτι »οὐχὶ
15 καὶ τὰ ἔγκατα ἡμῶν, δι' ὧν ζῶμεν καὶ τρεφόμεθα, ὀφιοειδῆ ὑπάρχει;«

5—8 Ps. Tert. adv. omn. haer. 2 *sic rursum Jaldabaoth istum in indignationem conversum ex semetipso edidisse virtutem et similitudinem serpentis*; anders angeknüpft bei Irenaeus adv. haer. I 30, 5; I 232 Harvey *propter quae contristatum Jaldabaoth et desperantem conspexisse in subiacentem faciem materiae et consolidasse concupiscentiam suam in eam, unde natum Filium dicunt* — **8—10** Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *et hanc fuisse virtutem in paradiso, id est istum fuisse serpentem cui Eva quasi filio dei crediderat. decerpit, inquit, de fructu arboris atque ideo generi humano scientiam bonorum et malorum contribuit*; anders gewendet bei Irenaeus adv. haer. I 30, 7; I 234 Harvey *mater autem ipsorum argumentata est per serpentem seducere Evam et Adam, supergredi praeceptum Jaldabaoth; Eva autem quasi a Filio dei hoc audiens facile credidit et Adam suasit manducare de arbore, de qua dixerat deus non manducare. manducantes autem eos cognovisse eam quae est super omnia virtutem dicunt et abscessisse ab his qui fecerant eos* — **14f** vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 15; I 241 Harvey *propter positionem intestinorum nostrorum per quae esca infertur, eo quod talem figuram habeant, ostendentem absconsam generatricem serpentis figurae substantiam in nobis*; anders bei Hippolyt refut. V 17, 11; S. 116, 1ff Wendland *πρὸς ταύτην τὴν ἀπόδειξιν φέρουσι τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ἀνατομὴν, αὐτὸν μὲν τὸν ἐγκέφαλον ἀπεικονίζοντες τῷ Πατρὶ διὰ τὸ ἀκίνητον, τὴν δὲ παρεγκεφαλίδα τῷ υἱῷ διὰ τε τὸ κινεῖσθαι καὶ δρακοντοειδῆ ὑπάρχειν*

V M

2 διανοουμένη Corn. Pet.] διανοούμενοι VM **8** ἰδέαν, ἰ aus εἰ V corr εἰδέαν M
10 τῆς nachgetragen V corr **12** ταύτης *] ταύτην VM **13** vor δρᾶμα + προσ-
 θέντες? *

ἄλλα δὲ ὅσα τοῖς ἠπατημένοις παρεισφέρουσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν πλάνην 2
 καὶ ληρώδη ὑπόνοιαν. διὰ | τοιαύτην δὲ αἰτίαν, φασί, τὸν ὄφιν D266
 δοξάζομεν, ὅτι ὁ ὄφιν αἴτιος τῆς γνώσεως γεγένηται τῷ πλήθει. ὁ 3
 δὲ Ἰαλδαβαώθ, φασίν, οὐκ ἠθέλεν μνησθῆναι τὴν ἄνω Μητέρα | οὔτε P272
 5 τὸν Πατέρα τοῖς ἀνθρώποις. ἔπεισε δὲ ὁ ὄφιν καὶ γινῶσιν ἠνεγκεν,
 ἐδίδαξέν τε τὸν ἀνθρώπου καὶ τὴν γυναῖκα τῶν ἄνω μυστηρίων τὸ
 πᾶν τῆς γνώσεως. διὸ ὁ πατήρ ὀργισθεὶς, τουτέστιν ὁ Ἰαλδαβαώθ, 4
 δι' ἣν ὑπέδειξεν τοῖς ἀνθρώποις γινῶσιν, κατέβαλεν αὐτὸν ἀπ' οὐρα-
 νοῦ. καὶ ἔνθεν βασιλέα τὸν ὄφιν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ τὴν 5
 10 μερίδα τοῦ ὄφεως καὶ οὐδὲν ἕτερον κεκτημένοι. δοξάζουσιν οὖν
 αὐτὸν διὰ τὴν τοιαύτην, φασί, γινῶσιν καὶ ἄρτον αὐτῷ προσφέρου-
 σιν. ἔχουσι γὰρ φύσει ὄφιν τρέφοντες ἐν κίστη τινί, ὃν πρὸς τὴν 6
 ὥραν τῶν αὐτῶν μυστηρίων τοῦ φωλεοῦ προσφέροντες καὶ σιτιάζον-
 τες ἐπὶ τραπέζης ἄρτους προσκαλοῦνται τὸν αὐτὸν ὄφιν· ἀνοιχθέν-
 15 τος δὲ τοῦ φωλεοῦ πρόεισι. καὶ οὕτως ἀνελθὼν κατὰ τὴν αὐτοῦ
 φρόνησιν ὁ ὄφιν καὶ πανουργίαν, ἥδη γινώσκων τὴν αὐτῶν μωρίαν
 ἄνεισιν ἐπὶ τὴν τράπεζαν καὶ ἐνειλεῖται τοῖς ἄρτοις. καὶ ταύτην
 φασίν εἶναι τελείαν θυσίαν. ὄθεν καί, ὡς ἀπὸ τινος ἀκήκοα, οὐ 7
 μόνον κλώσι τοὺς ἄρτους ἐν οἷς ὁ αὐτὸς ὄφιν εἰλήθη καὶ ἐπιδιδόασι
 20 τοῖς λαμβάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος ἀσπάζεται τὸν ὄφιν ἐκ στόματος,
 ἥτοι γοητεία τινὶ ἐπασθέντος τοῦ ὄφεως εἰς ἡμερότητα ἢ ἐξ ἑτέρας

2—9 vgl. Filastrius haer. 1; S. 2, 10ff Marx *isti serpentem id est colubrem
 venerantur dicentes quod hic prior initium nobis scientiae boni et mali adtulerit.
 unde ei deum invidisse adserunt, quia scientiam inquit primus detulit mulieri
 bonae rei atque malae perque illam ita ad genus omne hominum permanaverit;
 propter quod et de caelo primo deiectus est, inquit, in alterum* Irenaeus adv.
 haer. I 30, 8; I 235 Harvey *sed et serpentem adversus Patrem operantem deiectum
 ab eo in deorsum mundum* — 9f vgl. Hippolyt refut. V 16, 14; S. 113, 18ff Wend-
 land *εἴ τινας, φησίν, οἱ ὀφθαλμοὶ μακάριοι, οὗτος ὄψεται ἀναβλέψας εἰς τὸν
 οὐρανὸν τοῦ ὄφεως τὴν καλὴν εἰκόνα ἐν τῇ μεγάλῃ ἀρχῇ τοῦ οὐρανοῦ στρεφομέ-
 νην καὶ γινομένην ἀρχὴν πάσης κινήσεως πᾶσι τοῖς γινομένοις (καὶ) γινώσεται ὅτι
 χωρὶς αὐτοῦ (οὐδὲν) οὔτε τῶν οὐρανίων οὔτε τῶν ἐπιγείων οὔτε τῶν καταχθονίων
 συνέστηκεν* — 12ff vgl. E. Küster, *Die Schlange in der griechischen Kunst u. Re-
 ligion* S. 146ff — 18 zu *τελεία θυσία* vgl. die *τελεία ἀγάπη* bei den Simonianern
 Hippolyt refut. VI 19, 5; S. 146, 13 Wendland

V M

3 ὄφιν *] θεός VM   4 μνησθῆναι] lies wohl γινῶσθῆναι *   11 φησίν M
 21 εἴτε nach ἥτοι ausradiert Vcorr

ἐνεργείας διαβόλου πρὸς ἀπάτην τούτων ὑποκοριζομένου τοῦ ζώου. προσκυνοῦσι δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ εὐχαριστίαν ταύτην ἐπιφημίζουσι 8 τὴν δι' αὐτοῦ ἐνεληθέντος γεγεννημένην καὶ αὐτὸς δι' αὐτοῦ, ὡς φασί, τῷ ἄνω Πατρὶ ἕμνον ἀναπέμποντες οὕτως τὰ μυστήρια αὐτῶν 5 ἐπιτελοῦσι.

6. Μωρίαν δὲ εἶποι τις ἂν καὶ γλεύης ἔμπλεον <τοῦτο>· καὶ 6, 1 οὔτε ἀνατροπῆς ἀπὸ θείας γραφῆς ἐπιζητουμένης δεήσει τοῦτο, ἀλλ' αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῷ τὸν νοῦν ἔχοντι | ἐρρωμένον κατὰ θεὸν γελοιῶδες D267 δειχθήσεται. εὐθὺς γὰρ πᾶσα ἡ αὐτῶν κενοφωνία ληρώδης τις εὔρε- 10 θήσεται. εἰ γὰρ Προῦνικόν φασιν εἶναι, πῶς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνό- 2 Ö504 ματος οὐ τὸ σαθρὸν τῆς διανοίας αὐτῶν φωραθήσεται, ὡς ἤδη προεἶπον; πᾶν γὰρ τὸ προυνικεζόμενον ἄχρηστον· εἰ δὲ ἄχρηστον, οὐκ ἐν τοῖς προκριτέοις τακτέον. καὶ πῶς ἐπαινετὸν εἶη τὸ ἄχρη- 15 στον; πῶς δὲ οὐχὶ μυθῶδες τὸ λέγειν ὅτι ἡ Προῦνικος τὸν Ἰαλ- 3 δαβαῶθ ἐκένωσε καὶ ὁ σπινθήρ εἰς τὰ κάτω κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ κενωθέντος, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ γείγονός ἐπέγνω τὸν ἀνώτερον τοῦ P273 κεκενωμένου; καὶ θαῦμα μέγιστον, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ὁ ἐλάχιστος 4 σπινθήρ, ἐπιγινώσκει ὑπὲρ τοὺς πεπλακώτας ἀγγέλους. οἱ γὰρ πε- ποιηκότες τὸν ἄνθρωπον ἀγγελοὶ εἶπουν υἱοὶ τοῦ Ἰαλδαβαῶθ οὐκ 20 ἐπέγνωσαν τὰ ἐπάνω τοῦ αλδαβαῶθ, ὁ δὲ ὑπ' αὐτῶν γεγεννημένος διὰ τοῦ σπινθήρος ἐπέγνω. αὐτοὶ τοίνυν ἑαυτοὺς ἀνατρέπουσι διὰ 5 τῶν ἰδίων δογμάτων, πῆ μὲν τὸν ὄφιν δοξάζοντες, πῆ δὲ ἀπατηλὸν αὐτὸν πρὸς τὴν Εὐάν γεγεννημένον φάσκοντες ἐν τῷ εἰπεῖν ἐῆπάτησε τὴν Εὐάν· καὶ πῆ μὲν Χριστὸν αὐτὸν καταγγέλλουσι, πῆ δὲ υἱὸν 6 25 τοῦ ἀνωτέρου Ἰαλδαβαῶθ τοῦ τοὺς υἱοὺς ἀδικήσαντος ἐν τῷ ἀπο- κλειῖσαι ἀπ' αὐτῶν τὴν <τῶν> ἄνω γυνῶσιν καὶ τὴν Μητέρα ἀθετή- σαντος καὶ τὸν ἄνω Πατέρα, εἰς τὸ μὴ εἶναι δοξάζειν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένους υἱοὺς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ Πατέρα. πῶς οὖν 7 βασιλεὺς ἐπουράνιος ὁ ὄφιν, εἶπερ κατὰ τοῦ Πατρὸς ἐγγήγεται; πῶς

10 ff vgl. Panarion haer. 25, 4, 1f; I 271, 6ff — 23 vgl. Gen. 3, 13 II Kor. 11, 3

V M

3 δι' 1] δ' M | γεγεν//ημένην, ν ausradiert V 6 ἔμπλεων, ω aus o V corr
ἔμπλεων M | <τοῦτο> * 7 δεήσει *] εἰς VM δεῖ Öh. 9 καινοφωνία aus
κενοφωνία V corr καινοφωνία M 10 Προῦνικόν, ει aus ι V corr 12 προυνει-
κεζόμενον, ει aus ι V corr | δὲ statt ursprünglichem γε V corr 14 Προῦνικος, ει aus
ι V corr 16 ἀνθρώπῳ zu ἄνω geändert V corr ἄνω M | γεγονός VM 19 ἦτον
VM 20 ἐπ' αὐτῶν *] ἐπ' αὐτοῦ VM 26 <τῶν> * | τὴν² nachgetragen V corr

δὲ εἰ τὴν γνῶσιν δίδωσιν, ἐν ἀπάτῃ καταγγέλλεται ἡπατηκέναι τὴν
 Ἐὐάν; ὁ δὲ δι' ἀπάτης γνῶσιν ἐντιθεὶς οὐκέτι γνῶσιν δίδωσιν, ἀλλὰ
 ἀντὶ γνώσεως ἀγνωσίαν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἔστιν ἰδεῖν ὅτι τοῦτο ἐν
 αὐτοῖς τελειοῦται. ἀγνωσίαν γὰρ ἔχοντες γνῶσιν ταύτην νομίζουσιν,
 5 ἐν τούτῳ ἀληθεύοντες ἐν τῷ τὴν ἑαυτῶν γνῶσιν ἀπάτην καὶ ἀγνω-
 σίαν λέγειν. |

D 268

7. Φέρουσι δὲ καὶ ἄλλας μαρτυρίας λέγοντες ὅτι καὶ Μωυσῆς ἐν 7, 1
 τῇ ἐρήμῳ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν ὑψωσε προστησάμενος, ἵνα ἴαμα τοῖς
 ὑπὸ ὄφεως δακνομένοις γένηται. εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ εἶδος ἰατρικὸν
 10 τοῦ δῆγματος λέγουσι. πάλιν δὲ καθ' ἑαυτῶν ταῦτα ὀρίζονται. 2
 εἰ γὰρ ὄφεων ἦν τὰ δῆγματα, βλαβερὰ δὲ ταῦτα, ἄρα ὁ ὄφιν οὐκ ἀγα-
 θός. τὸ δε ὑψωθὲν ὑπὸ Μωυσεώς τότε διὰ τῆς θεωρίας τὴν ἴασιν
 ἐποιεῖτο, οὐ διὰ τὴν τοῦ ὄφεως φύσιν ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ εὐδοκίαν,
 δι' ὄφεως ὡςπερ ἀντίδοτον τοῖς τότε δεδηγμένοις ἐργαζομένου. οὐδὲν 3
 15 δὲ θαυμαστόν εἰ δι' ὧν τις ἐβλάβη, διὰ τούτων θεραπείας ἔτυχεν·
 καὶ μή τις | κακιζέτω τὴν τοῦ θεοῦ κτίσιν, ὡς ἄλλοι πλανώμενοι Ὀ506
 πάλιν λέγουσι. προετυπούτο δὲ τοῦτο τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ τὴν 4
 αἰτίαν, ἣν ἐλθὼν ὁ κύριος λέγει ἐν τῷ | εὐαγγελίῳ ὅτι »ὡς ὑψωσε P274
 Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ
 20 ἀνθρώπου«, ὃ καὶ γέγονεν. δίκην γὰρ ὄφεως ἀτιμάσαντες τὸν σω- 5
 τῆρα ἀπὸ ἐπιβουλῆς τῆς τοῦ ὄφεως ἠδικοῦντο, φημί δὲ τοῦ διαβόλου.
 καὶ καθάπερ ἐν τῷ ὑψώματι τοῦ ὄφεως ἴασις ἐγένετο τοῖς δεδηγμέ-
 νοις, οὕτως ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ σταυρώσει λύτρα γέγονε ταῖς ἡμῶν
 ψυχαῖς ἀπὸ τῶν ἐν ἡμῖν γενομένων δηγμάτων τῆς ἀμαρτίας. φέ- 6

7 ff vgl. Hippolyt refut. V 16, 7 ff; S. 112, 6 ff Wendland δακνομένοις οὖν,
 φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐπέδειξε Μωυσῆς τὸν ἀληθινὸν ὄφιν τὸν
 τέλειον, εἰς ὃν οἱ πιστεύοντες οὐκ ἐδάκνοντο ἐν τῇ ἐρήμῳ τουτέστιν ὑπὸ τῶν δυνά-
 μεων. οὐδεὶς οὖν, φησὶν, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ῥύσασθαι τοὺς ἐκπορευομένους
 ἐκ τῆς Αἰγύπτου, τουτέστιν ἐκ σώματος καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ κόσμου, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ
 τέλειος, ὁ πλήρης τῶν πληρῶν ὄφιν. ἐπὶ τοῦτον, φησὶν, ὁ ἐλπίσας ὑπὸ τῶν ὄφεων
 τῆς ἐρήμου οὐ διαφθείρεται τουτέστι τῶν θεῶν τῆς γενέσεως — 7 vgl. Num. 21, 8
 — 18 Joh. 3, 14

V M

1 εἰ auf Rasur V corr εἰς M 2 ἐνθεις V 3 ἀληθῶς Dind.] ἀληθές VM
 5 ff γνῶσιν ἀπάτην καὶ ἀγνωσίαν *] ἀπάτην καὶ ἀγνωσίαν γνῶσιν VM | [καὶ
 ἀγνωσίαν]? * 9 εἶναι] εἰ M 10 δῆγματος aus δείγματος V corr 13 οὐ
 nachgetragen V corr 14 δι' nachgetragen V corr 15 θαυμαστῶν M | εἰ
 δι' ὧν aus ἰδίων V corr 22 ἐγένετο V

ρουσι δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ῥητὸν πρὸς μαρτυρίαν οἱ αὐτοὶ λέγοντες
 ὅτι οὐχ ὄρῳ̃ς ὡς εἶπεν ὁ σωτήρ, ὃν τρόπον ὑψώσε Μουσῆς τὸν ὄφιν
 ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ διὰ
 τοῦτο καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, φασί. λέγει ὅτι ἔγινεσθε φρόνιμοι ὡς ὁ
 5 ὄφιν καὶ ἀκέραιοι ὡς ἡ περιστερά, καὶ τὰ εἰς σύμβολα διδασκαλίας
 ἡμῶν ἐκ θεοῦ καλῶς τεταγμένα οὗτοι εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπίνοιαν τὴν
 ἠπατημένην φέρουσιν.

8. Ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θεὸς Λόγος, ὁ ἐκ 8, 1
 πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀνάρχως | καὶ ἀχρόνως γεννηθείς, D269
 10 οὐκ ὄφιν (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ κατὰ τοῦ ὄφιν αὐτὸς ἦλθεν. ἐὰν δὲ 2
 εἶπῃ ἔγινεσθε φρόνιμοι ὡς ὁ ὄφιν καὶ ἀκέραιοι ὡς ἡ περιστερά, δεῖ
 ἡμᾶς ἐρωτᾶν καὶ γινώσκων διὰ τί τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα ἡμῶν εἰς
 διδασκαλίαν παρεισήγαγεν, τῆς τε περιστερᾶς καὶ τοῦ ὄφιν. οὐδὲν 3
 δὲ ἐν τῷ ὄφιν φρόνιμον, πλὴν (τῶν) δύο τούτων, ὅτι ἐν τῷ διώ-
 15 κεσθαι γινώσκων ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ τυγχά-
 νει καὶ δεδιῶς τὴν ἀνωτέρω πρὸς αὐτὸν εἰρημένην ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 διὰ τὸν ἀνθρώπον προσταγῆν ὅτι ἔφυλάξῃς αὐτοῦ κεφαλῆν, αὐτὸς
 δὲ σου πτέρναν, ὅλον τὸ σῶμα ἐνειλήσας ἐπὶ τὴν κεφαλῆν αὐτοῦ
 κρύπτει μὲν τὸ κρανίον ἑαυτοῦ, παραδίδωσι δὲ τὸ ἄλλο σῶμα ἐν
 20 ὑπερβολῇ παρουργίας. οὕτω θέλει ἡμᾶς ὁ μονογενὴς θεὸς ὁ ἐκ πατρὸς 4
 προελθὼν ἐν καιρῷ διωγμοῦ καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ τὰ πάντα ἡμῶν
 παραδιδόναι μαχαίρῃ τε καὶ πυρί, φυλάττειν δὲ ἑαυτῶν τὴν κεφαλῆν,
 τουτέστιν Χριστὸν μὴ ἀρνεῖσθαι, ἐπειδήπερ ἔκεφαλῆ παντὸς ἀνθρώ-
 που Χριστός, κεφαλῆ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλῆ δὲ Χριστοῦ ὁ θεός,

4 Matth. 10, 16 — 11 Matth. 10, 16 — 14 ff vgl. Physiologus c. 11; S. 243, 34 ff
 Lauchert τετάρτη φύσις τοῦ ὄφιν: ὅταν ἐπέλθῃ αὐτῷ ἀνθρώπος, θέλων αὐτὸν
 ἀποκτεῖναι, τὸ σῶμα αὐτοῦ ὅλον εἰς θάνατον παραδίδωσιν, τὴν κεφαλῆν μόνην
 φυλάσσωσιν. οφείλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὅλον τὸ σῶμα εἰς θάνα-
 τον παραδιδόναι, τὴν δὲ κεφαλῆν ἢτοι τὴν πίστιν φυλάττειν, τουτέστι μὴ ἀρνού-
 μενοι Χριστόν. ὅπερ ἐποίησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ πάντες μάρτυρες: παντὸς
 γὰρ ἀνδρὸς ἡ κεφαλῆ ὁ Χριστός ἐστιν — 17 Gen. 3, 15 — 23 I Kor. 11, 3

V M

1 vor πρὸς 2 Buchstaben ausradiert V 2 οὐχ aus οὐκ V corr 4 λέγει
 φασιν V 5 ἡ περιστερά aus αἱ περιστεραὶ V corr, vgl. Z. 13 u. S. 61, 9
 10 f ἐὰν δὲ εἶπῃ aus ἐὰν εἶπει δὲ V corr 11 ἡ περιστερά aus αἱ περιστεραὶ
 V corr 14 (τῶν) * 16 ἀνωτέρω *] ἀνωτέραν VM 23 μὴ ἀρνεῖσθαι nach-
 getragenen V corr

κατὰ τὸν ἀπόστολον. ἕτερον πάλιν ἔχει φρονιμότητος ὁ ὄφρις, ὡς 5
 φασιν οἱ φυσιολόγοι περὶ τούτου τοῦ ζόφου. ὅταν γὰρ διψήσας ἀπὸ
 τοῦ φωλεοῦ προέλθοι ἐπὶ τι ὕδωρ ἵνα πίη, οὐ συμπαρалаλαμβάνει τὸν P275
 ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐν τῷ φωλεῷ καταλιμπάνει καὶ οὕτως ἐλθὼν
 5 λαμβάνει τὸ πόμα τῶν ὑδάτων. καὶ αὐτοὶ οὖν τοῦτο μιμησόμεθα, 6
 ἵνα, ὅταν ἐρχόμεθα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἢ εἰς εὐχὴν
 ἢ εἰς τὰ τοῦ θεοῦ μυστήρια, | μὴ φέρωμεν μεθ' ἑαυτῶν κακίαν ἢ Ö508
 ἡδονὴν ἢ ἐπιθυμίαν ἢ ἔχθραν ἢ τι ἕτερον ἐν ταῖς διανοαῖς αὐτῶν.
 ἐπεὶ πῶς ἂν καὶ τὴν περισσευῶσαν μιμήσασθαι δυνηθείημεν, μὴ ἐκτὸς 7
 10 γενόμενοι κακίας, καίτοι γε τοῦ γένους τῆς περισσευῶσας ἐν πολλοῖς
 πράγμασιν οὐκ ἐπαινουμένον; ἀκόλαστον γὰρ γένος περισσευῶσας καὶ 8
 πολυ|μιξίας μὴ ἀνακοπτόμενον, λάγνον τε καὶ καθ' ὄραν ἡδονῆ προσ- D270
 ανακείμενον, πρὸς δὲ τούτοις ἄτονον καὶ βληχρόν. διὰ δὲ τὸ ἄκακον 9
 καὶ μακρόθυμον καὶ ἀμνησίκακον τοῦ ζόφου, ἔτι μὴν καὶ διὰ τὸ ἐν
 15 εἶδει περισσευῶσας πεφάνθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα, μιμήσασθαι ἡμᾶς βού-
 λεται ὁ θεῖος λόγος τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν βούλησιν καὶ τῆς ἀκά-
 κου περισσευῶσας τὴν ἀκακίαν, ὄντας μὲν ἡμᾶς φρονίμους εἰς τὸ ἀγα-
 θόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. καὶ λέλυται ἡ τούτων πᾶσα δραμα-
 τουργία. εὐθύς γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος κατ' ἄλλον τινὸς τὸ πανουρογον 10
 20 καὶ ἐπίβουλον οὐχ ὀρίζεται περισσοτέρως ἀλλὰ κατὰ τοῦ διαβόλου
 καὶ τοῦ ὄφεως, λέγων »φοβοῦμαι δὲ μὴ πως ὡς ὁ ὄφρις ἠπάτησεν
 Ἐῶαν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, φθαρῆν τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς
 ἀπλότητος καὶ ἀγνείας Χριστοῦ καὶ δικαιοσύνης«. ὁρᾶς ὡς φθορὰν 11
 ἀπέφηνεν ὁ ἀπόστολος καὶ πανουργίαν δεινὴν καὶ ἀπάτην τὰ ὑπὸ
 25 τοῦ ὄφεως πρὸς τὴν Ἐῶαν πεπραγματευμένα καὶ οὐκ ἐπαινετόν τι
 παρὰ τοῦ αὐτοῦ γεγεννημένον ὑπέδειξε.

1 ff vgl. Physiologus c. 11; S. 242, 16 ff Lauchert δευτέρα φύσις τοῦ ὄφεως· ὅταν
 ἔλθῃ ὁ ὄφρις πιεῖν ὕδωρ εἰς τὸν ποταμόν, οὐ φέρει τὸν ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐν
 τῷ φωλεῷ αὐτὸν ἀφήσιν· ὀφείλομεν οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ σπεύδοντες ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὸ
 ἀίναον καὶ ἄδολον τὸ γέμον τῶν θείων καὶ ἐπουρανίων φοικτῶν μυστηρίων τοῦ
 θεοῦ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ μὴ φέρειν τὸν ἰὸν τῆς μνησικακίας μεθ' ἑαυτῶν,
 ἀλλὰ διαλλαττόμενοι καὶ εἰρηνεύοντες οὕτως προσερχόμεθα· ὁ γὰρ μὴ οὕτως
 ποιῶν κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει κατὰ τὸ θεῖον λόγιον — 17 f vgl. Röm. 16, 19
 — 21 II Kor. 11, 3

V M

1 ἕτερον + <τι>? * 5 μιμησόμεθα, ω aus o V corr 6 ἵνα + οὖν V |
 ἐρχόμεθα, ω aus o V corr ἐρχόμεθα M 9 f μὴ ἐκτὸς — κακίας am Rande nach-
 getragenen V corr 10 γενόμενοι M 11 περισσευῶσας Dind. (Verschlechterung)
 12 ἡδονῆ|||, ν wegradiert V 18 κακόν] ἄκακον M 20 περισσοτέρως, ο aus ω
 V corr 21 ὁ < M 23 ἀπλό|||τητος, ο aus ω V corr | ἀγνείας, ει aus ι V corr

9. Πανταχόθεν τοίνυν φωρατή καὶ ἔκδηλος ἡ τούτων ἀνοιὰ ἐστὶ 9, 1
 παντὶ τῷ βουλομένῳ εἰδέναι τὴν τῆς ἀληθείας διδασκαλίαν καὶ πνεύ-
 ματος ἁγίου γινῶσιν. ἵνα δὲ μὴ ἀναλίσκω χρόνον, καὶ ταύτην δια- 2
 πλευσάμενος τὴν χαλεπὴν καὶ δύσπλουν τοῦ πελάγους ζάλην ἐπὶ τὰς
 5 ἑτέρας θαλαττίους ποντοπορείας τὸ σκάφος ὀπλίσομαι. ἐπιμελῶς τοὺς
 ἀνέγκας κρατῶν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ εὐχαῖς ἁγίων, ὅπως 3
 παραπλέοντες κατοπτεύσωμεν τῶν ἁγρίων κυμάτων τὴν κύρτωσιν
 καὶ τῶν ἐν τοῖς πελάγεσι θηρίων λοβόλων τὰς μορφάς, ἀπληκτοὶ δὲ
 ἀπὸ σμυραϊνῶδους ἰοῦ καὶ τρυγόνος καὶ δρακαίνης καὶ καρχαρίου καὶ
 10 σκορπαίνης περᾶσαι καὶ τοῦ εὐδίου τῆς ἀληθείας λιμένος δι' εὐχῆς
 καὶ ἰερείας ἐπιτυχεῖν δυνηθείημεν, πληρουμένου καὶ ἐν ἡμῖν | τοῦ 4 P276
 ῥητοῦ τοῦ ῥοί | καταβαίνοντες εἰς τὴν θάλασσαν τὰς ἀρετὰς τοῦ κυρίου D271
 διηγῆσονται. ἐφ' ἑτέραν τοίνυν ταύτης καθεξῆς τὴν πορείαν ποιή-
 σομαι πρὸς διήγησιν.

15

Κατὰ Καϊανῶν ιη, τῆς δὲ ἀκολουθίας λη.

1. Καϊανοὶ τινες ὀνομάζονται ἀπὸ τοῦ Κάϊν εἰληφότες τὴν ἐπω- 1, 1
 νυμίαν τῆς αἰρέσεως. οὗτοι γὰρ τὸν Κάϊν ἐπαινοῦσι καὶ πατέρα
 ἑαυτῶν τοῦτον τάττουσι, καὶ αὐτοὶ ὡς εἰπεῖν ὡς ἀπὸ διαφορᾶς
 ἐπανα|στάσεως κυμάτων ὀρμώμενοι, οὐκ ἔξω ὄντες τοῦ αὐτοῦ σάλου 0510
 20 καὶ κλύδωνος, καὶ ὡς ἀπὸ ἀκανθῶδους ὕλης προκύψαντες, οὐκ ἐκτὸς
 ὄντες παντὸς τοῦ σωροῦ τῶν ἀκανθῶν, εἰ καὶ διάφοροι τῷ ὀνόματι
 εἰσιν. ἀκανθῶν μὲν γὰρ γένη πολλὰ, ὅμως ἐν ἅπασιν τὸ μοχθηρὸν
 τῆς κεντρῶδους ἀδικίας ἔνεστιν.

Οὗτοι φασὶ τὸν Κάϊν ἐκ τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως ὑπάρχειν καὶ 2

12 Psal. 106, 23f — 15 ff zur Darstellung des Epiph. vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1f; I 241f Harvey Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Filastrius haer. 2; S. 2, 19ff Marx; benutzt ist Epiph. von Michael Glykas ann. II; Migne 158, 237 Af — 24—S. 63, 4 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1 (= Theodoret haeret. fab. I 15; Migne 83, 368B) ἄλλοι δὲ οὖς Καϊνοὺς ὀνομάζουσι καὶ τὸν Κάϊν φασὶν ἐκ τῆς

V M

1 πανταχό|||θεν, ο aus ω V corr 3f διαπλευσάμενος *] διασεισάμενος V M
 5 ὀπλίσομεν M 6 τῆ] ἡ M 9 σμυραϊνῶδους, αι auf Rasur, ω aus ο V corr
 13 ταύτης *] ταύτην V M | πορείαν, ει aus ι V corr 14 Unterschrift κατὰ
 Ὁ||φιδῶν, φ ausradiert V corr κατὰ Ὁφιδῶν M 15 Ὑberschrift κατὰ Καϊανῶν
 ὀκτωκαιδεκάτη ἡ καὶ λη V M 22 εἰσιν, σιν auf Rasur, nachher Rasur von
 2 Buchstaben V corr | ὅμως] ὁμοίως M

τῆς ἄνωθεν ἀθθεντίας, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ
 τοὺς Σοδομίτας. τὸν δὲ Ἄβελ ἐκ τῆς ἀσθενεστέρως δυνάμεως εἶναι·
 * δὲ τούτους πάντας παρ' αὐτοῖς ἐπαινετοὺς καὶ τῆς αὐτῶν συγγε- 3
 νείας. σεμνύονται γὰρ συγγενεῖς εἶναι τοῦ Κάϊν καὶ τῶν Σοδομιτῶν
 5 καὶ Ἡσαῦ καὶ Κορὲ. καὶ οὗτοι, φασίν, εἰσὶ τῆς τελείας καὶ ἄνωθεν
 γνώσεως. διὸ καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου τούτου φασὶ περὶ τὴν 4
 τούτων ἀνάλωσιν ἐσχολακότες μηδὲν δεδυνῆσθαι αὐτοὺς βλάψαι.
 ἐκρύβησαν γὰρ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μετεβλήθησαν εἰς τὸν ἄνω αἰῶνα, ὅθεν
 ἡ ἰσχυρὰ δύναμις ἐστι. πρὸς ἑαυτὴν γὰρ ἡ Σοφία αὐτοὺς προσήκατο,
 10 ἰδίους αὐτῆς ὄντας. καὶ τούτου ἕνεκεν τὸν Ἰούδαν ἀκριβῶς τὰ 5
 περὶ τούτων ἐπεγνωκέναι λέγουσι. καὶ τοῦτον γὰρ θέλουσιν | εἶναι D272
 συγγενῆ ἑαυτῶν καὶ ἐν γνώσεως ὑπερβολῇ τὸν αὐτὸν καταριθμοῦσιν,
 ὥστε καὶ συνταγματίον τι φέρειν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, ὃ εὐαγγέλιον
 τοῦ Ἰούδα καλοῦσι. καὶ ἄλλα τινὰ συγγράμματα ὡσαύτως πλάττον- 6
 15 ται κατὰ τῆς Ὑστέρας, ἣν Ὑστέραν τὸν ποιητὴν τοῦ παντὸς τούτου

ἄνωθεν ἀθθεντίας λελητηρωσθαι καὶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Κορὲ καὶ τοὺς Σοδομίτας
 καὶ πάντας δὲ τοὺς τοιούτους συγγενεῖς ἰδίους ὁμολογοῦσι Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 2 *et ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute con-*
ceptum quae operata sit in ipso. nam Abel ex inferiore virtute conceptum pro-
creatum et ideo inferiorem repertum

6—10 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1; I 241 Harvey καὶ τούτους ὑπὸ μὲν τοῦ ποιη-
 τοῦ μισηθῆναι, μηδεμίαν δὲ βλάβην εἰσδέξασθαι· ἡ γὰρ Σοφία ὅπερ εἶχεν ἐν αὐτοῖς
 ἀνήρπασεν ἐξ αὐτῶν — 10—S. 64, 3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 1; I 242 Harvey καὶ
 τὸν προδότην δὲ Ἰούδαν μόνον ἐκ πάντων τῶν ἀποστόλων ταύτην ἐσχηκέναι τὴν γνῶ-
 σίν φασι καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς προδοσίας ἐνεργῆσαι μυστήριον, *per quem et terrena et*
coelestia omnia dissoluta dicunt. et confinetionem afferunt huiusmodi, Judae evan-
gelium illud vocantes. iam autem et collegi eorum conscriptiones, in quibus dissol-
vere opera Hysteræ adhortantur (Hysteram autem fabricatorem coeli et terrae vo-
cant); nec enim aliter salvari eos nisi per omnia eant, quemadmodum et Carpocrates
dixit Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *hi qui hoc adserunt etiam Judam prodit-*
torem defendunt, admirabilem illum et magnum esse memorantes propter utilitates
quas humano generi contulisse iactatur. quidam enim ipsorum gratiarum actionem
Judae propter hanc causam reddendam putant. animadvertens enim, inquit, Judas
quod Christus vellet veritatem subvertere, tradidit illum, ne subverti veritas posset

V M

3 * <ὁμολογοῦσι> Irenaeus, vielleicht besser <ἔχουσι> * 5 ἄνωθεν M 9 ἐστι
 hineingeflickt V corr 9 αὐτοὺς, οὓς auf Rasur V corr 11 τούτων] τοῦτον M
 14f πλάττονται, ται auf Rasur V corr

κύτους οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καλοῦσι, καὶ μὴ δύνασθαι φασὶ ἄλλως
σωθήσεσθαι τινας, ἔάν μὴ διὰ πάντων χωρήσωσιν, ὡς καὶ ὁ Καρπο-
κράτης λέγει. |

P277

2. Ἐκαστος γὰρ αὐτῶν δῆθεν, διὰ τὴν πρόφασιν ταύτην ἀρρητο- 2, 1
5 ποιῶν καὶ αἰσχροουργίας ἐπιτελῶν ἀμαρτήματά τε ὅσα ἔστιν πράττων,
ἐπικαλεῖται ἐκάστου ἀγγέλου ὄνομα. τῶν τε ὄντων ἀγγέλων καὶ τῶν
παρ' αὐτοῖς πλαστῶς λεγομένων· καὶ ἐκάστω τούτων προσάπτει τι
ἔργον ἀθέμιτον τῶν ἐπὶ γῆς ἀμαρτημάτων, τὴν προᾶξιν τὴν ἰδίαν εἰς
ὄνομα οὗ βούλεται ἀγγέλου ἀναφέρων. καὶ ὅταν ταῦτα πράττωσιν, 2
10 οὕτως λέγουσιν ὁ δεῖνα ἄγγελε, καταχρῶμαί σου τὸ ἔργον· ἢ δεῖνα
ἐξουσία, πράττω σου τὴν προᾶξιν. καὶ τοῦτο γινώσκεις τελεία παρ' αὐτοῖς 3
ἔστι λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀδεῶς ἐπὶ τὰς ἀθεμίτους αἰσχροουργίας ὁρμῶν
τὰς προφάσεις δῆθεν ἀπὸ τῶν προειρημένων μητέρων καὶ πατέρων
αἰρέσεων, φημι (δὲ) Γνωστικῶν καὶ Νικολάου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς
15 Οὐαλεντίνου τε καὶ Καρποκράτους, ἐσχήρασιν.

Ἦδη δὲ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ βιβλίον ἐν ᾧ ἐπλάσαντο ῥήματά τινα 4
ἀνομίας πλήρη, οὕτως περιέχον. ὅτι, φησὶν, οὗτός ἐστιν ὁ ἄγγελος ὁ
τὸν Μωυσέα τυφλώσας καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἄγγελοι οἱ τοὺς περὶ Κορὴ καὶ
Δαθάν καὶ Ἀβειρῶν κρύψαντες καὶ μεταστῆσαντες. | πάλιν δὲ ἄλλο 5 Ö512
20 συνταγματίον ἄλλοι πλάττουσιν ἐξ ὀνόματος Παύλου τοῦ ἀποστόλου,
ἀρρητοουργίας ἔμπλεον, ᾧ καὶ οἱ Γνωστικοὶ λεγόμενοι χρῶνται, ὃ
Ἀναβατικὸν Παύλου καλοῦσι, τὴν πρόφασιν εὐρόντες ἀπὸ τοῦ λέγειν
τὸν ἀπόστολον ἀναβεβηκέναι ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἀκηκοέναι | D273
ἀρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. καὶ ταῦτα, φασὶν,

3—13 vgl. Irenaeus adv. haer. I 31, 2; I 242 Harvey *et in unoquoque peccatorum et turpium operationum angelum assistere et operantem audire audaciam et immunditiam inferre, id quod inest ei operationi angeli nomine dicere: O tu angele, abutor opere tuo; o tu illa potestas, perficio tuam operationem, et hoc esse scientiam perfectam sine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas est*
— 22 aus Epiph. schöpft auch hierin Michael Glykas ann. II; Migne 15S, 237 B
— 23 vgl. II Kor. 12, 2f

V M

1 ἄλλως *] ἀλλὰ durchgestrichen V corr < M *aliter* Iren. 4f ἀρρητα ποιῶν
aus ἀρρητοποιῶν V corr ἀρρητα ποιῶν M 7 ἐκάστω Pet.] ἐκάστου VM
7 προσάπτει] πτει M 13 τὰς προφάσεις nachgetragen V corr | πατέρων
+ (τῶν? * 14 (δὲ) Dind. 16 δὲ ἦλθεν *] διῆλθεν VM 17 περιέχον am
Rande nachgetragen V corr 19 Ἀβειρῶν VM 20 ἄλλοι durchgestrichen V corr
< M 21 ἔμπλεον M 24 λαλῆσαι] ἀκούειν, durchgestrichen u. am Rande
λαλῆσαι gesetzt V corr

ἔστι τὰ ἄρρητα ῥήματα. διδάσκουσι δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, τοὺς 6
 πονηροὺς τιμῶντες καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀπαγορεύοντες. εἶναι γὰρ (φασίν),
 ὡς προείπον, τὸν Κάϊν τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως καὶ τὸν Ἀβελ τῆς
 ἀσθενεστερας. ταύτας δὲ τὰς δυνάμεις τῆ Εὐᾶ προσπλακείσας γεγεν-
 5 νηκέναι τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ, καὶ εἶναι τῆς μὲν τὸν Κάϊν τῆς δὲ τὸν
 Ἀβελ· εἶναι δὲ (καὶ) τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐᾶν ἀπὸ τῶν τοιούτων 7
 δυνάμεων εἴτουν ἀγγέλων γεγεννημένους· καὶ τοὺς γεννηθέντας παί-
 δας, Κάϊν τέ φημι καὶ Ἀβελ, ἐρίσαι πρὸς ἀλλήλους καὶ τὸν γεγεννη-
 μένον ἀπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως πεφονευκέναι τὸν ἀπὸ τῆς ἥττονος
 10 δυνάμεως καὶ ἀσθενεστερας. | P278

3. Τὰ δὲ αὐτὰ μυθώδη καὶ οὗτοι παραπλέκουσι τῆ περὶ τῶν 3, 1
 αὐτῶν δηλητηρίων τῆς ἀγνώσιας δόσει, τοῖς πειθομένοις ἐπιβουλεύ-
 οντες ὅτι δεῖ πάντα ἄνθρωπον ἑαυτῷ ἐλέσθαι τὴν ἰσχυροτέραν δύ-
 ναμιν καὶ τῆς ἥττονος καὶ ἀτόνου ἀποχωρίζεσθαι, τουτέστιν τῆς
 15 τὸν οὐρανὸν ποιησάσης καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν κόσμον, καὶ ὑπερ-
 βαίνειν εἰς τὰ ἀνώτατα διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ σταυρώσεως. διὰ γὰρ 2
 τοῦτο, φασίν, ἦλθεν ἄνωθεν, ἵνα ἐν αὐτῷ ἐνεργηθῆ ἰσχυρὰ,
 κατὰ τῆς ἀσθενεστερας δυνάμεως τὸ τρόπαιον λαβοῦσα καὶ τὸ σῶμα
 παραδοῦσα. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἄλλοι δὲ ἄλλα. οἱ 3
 20 μὲν γὰρ λέγουσι διὰ τὸ πονηρὸν εἶναι τὸν Χριστὸν παραδοθῆναι
 αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, βουλόμενον διαστρέφειν τὰ κατὰ τὸν νόμον.
 ἐπαινοῦσι γὰρ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἰούδαν, ὡς ἔφην, καὶ λέγουσι· τού-

2 ff vgl. Filastrius haer. 2; S. 2, 20 ff Marx dicentes ex altera virtute i. e. dia-
 boli Cain factum, ex altera autem Abel beatissimum natum et virtutem maiorem
 quae erat in ipso Cain invaluisse, inquit, ut suum interficeret fratrem —
 19—S. 66, 9 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 quidam enim ipsorum gratiarum
 actionem Judae propter hanc causam reddendam putant. animadvertens enim in-
 quiunt Judas, quod Christus vellet veritatem subvertere, tradidit illum, ne subverti
 veritas posset. et alii sic contra disputant et dicunt: quia potestates huius mundi
 nolebant pati Christum ne humano generi per mortem ipsius salus pararetur, sa-
 luti consulens generis humani tradidit Christum, ut salus, quae impediabatur per
 virtutes quae obsistebant ne pateretur Christus, impediri omnino non posset et ideo
 per passionem Christi non posset salus humani generis retardari

V M

2 (φασίν) * 5 τῆς beidemale auf Rasur V corr 6 (καὶ) * 7 τοὺς]
 τούτους M 7 lies wohl γεγεννημένους * 14 καὶ² hineingeflickt V corr 15 f ὑπερ-
 βαίνεις, ein drüber geschrieben V corr 17 ἐνεργηθῆ] ἐπιτελεσθῆ ἐνεργηθῆ, ἐνεργηθῆ
 durchgestrichen V corr ἐπιτελεσθῆ M | δύναμις ἰσχυρὰ aus δυνάμεις ἰσχυρὰ
 V corr 22 γὰρ auf Rasur V corr | ὡς ἔφην nachgetragen V corr

Epiphanius II.

5

- του ἔνεκεν παραδέδωκεν αὐτόν. ἐπειδὴ ἠβούλετο καταλύειν τὰ καλῶς
 δεδιδασκόμενα. ἄλλοι δὲ τῶν αὐτῶν· οὐχί, φασίν, ἀλλὰ ἀγαθὸν 4
 αὐτὸν ὄντα παρέδωκεν κατὰ τὴν ἐπουράνιον γνῶσιν. ἔγνωσαν γάρ,
 φασίν, οἱ ἄρχοντες | ὅτι ἐὰν ὁ Χριστὸς παραδοθῇ σταυρῶ κερουῦται D 274
 5 αὐτῶν ἢ ἀσθενῆς δυνάμεις. καὶ τοῦτο, φησί, γινούσ' ὁ Ἰούδας ἔσπευ- 5
 σεν καὶ πάντα ἐκίνησεν ὥστε παραδοῦναι αὐτόν, ἀγαθὸν ἔργον
 ποιήσας ἡμῖν εἰς σωτηρίαν. καὶ δεῖ ἡμᾶς ἐπαινεῖν καὶ ἀποδιδόναι
 αὐτῷ τὸν ἔπαινον, ὅτι δι' αὐτοῦ κατεσκευάσθη ἡμῖν ἢ τοῦ σταυροῦ
 σωτηρία καὶ ἢ διὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως τῶν ἄνω ἀποκάλυψις.
- 10 Κατὰ πάντα δὲ τρόπον οὗτοι ἠπάτηνται, οὐκ ἀγαθὸν τινα τι- 6
 μῶντες ἢ ἐπαινοῦντες. δῆλον δὲ ὅτι ἐκ τοῦ διαβόλου αὐτοῖς ταῦτα
 ἐπέσπαρται, τὰ τῆς ἀγνοίας λέγω καὶ ἀπάτης. πληροῦται δὲ ἐπ' 7
 αὐτοῖς τὸ γεγραμμένον »οὐαὶ τοῖς λέγουσι τὸ καλὸν | πονηρὸν καὶ Ö514
 τὸ πονηρὸν ἀγαθόν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος,
 15 οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκύν«. πάντη γὰρ 8
 ἐκφωνεῖ παλαιὰ καὶ καινὴ διαθήκη τοῦ ΚΑΪΝ τὴν ἀσέβειαν ἐπικηρυ-
 κευομένη. οὗτοι δὲ τοῦναντίον, τοῦ σκότους ὄντες ἐρασταὶ καὶ τῶν
 κακοποιῶν μιμηταί. τὸν Ἄβελ μισοῦσι, τὸν δὲ ΚΑΪΝ ἀγαπῶσι καὶ τῷ
 Ἰούδα τὸν ἔπαινον διδόασι. φθοριμαίαν δὲ γνῶσιν (σχηματί)ζονται, 9
 20 δύο τάττοντες δυνάμεις, ἀσθενεστέραν τε καὶ δυνατωτέραν, ἀντι-
 μαχομένας [δὲ] πρὸς ἀλλήλας, ποιούσας δὲ ἐν τῷ κόσμῳ οὐ γνώμης
 ἀλλοιώσιν, | ἀλλὰ τῶν γεγενημένων τοὺς μὲν κατὰ φύσιν ἀπὸ κακίας P279
 τὴν οὐσίαν ἔχειν, τοὺς δὲ ἀπὸ ἀγαθότητος. οὐδένα δὲ κατὰ γνώμην
 ἀγαθὸν ἢ φαῦλον εἶναι λέγουσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν.
- 25 4. Καὶ πρῶτον ἰδωμεν περὶ τοῦ ΚΑΪΝ, ὡς ἢ μὲν παλαιὰ διαθήκη 4, 1
 φησὶν »ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣτις ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς
 δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ χειρός σου» καὶ πάλιν »ἐπι-
 κατάρατος σὺ ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ ἔση στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς
 γῆς«. συμφδὰ δὲ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ 2
 30 περὶ τούτου λέγει, ὅτε Ἰουδαῖοι ἔλεγον »ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν
 θεόν«. ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτοὺς | ἔφη »ὑμεῖς υἱοὶ ἐστε τοῦ πατρὸς D275

13 Jes. 5, 20 — 18 vgl. Röm. 9, 13 — 26 Gen. 4, 11 — 27 Gen. 4, 12
 — 30 Joh. 8, 41 — 31 Joh. 8, 44

V M

11 τοῦ nachgetragen V corr 12 τὰ nachgetragen V corr 17 δὲ τοῦναν-
 τίον] γὰρ τουναντίον, τοῦναντίον durchgestrichen u. γὰρ durch δὲ ersetzt V corr
 δὲ M 18f τὸν Ἰούδα M 19 (σχηματί)ζονται *] ἔχουσι auf einer größeren Rasur,
 nachher ζονται durchgestrichen V corr ἔχουσι M 20 δυνατωτέραν Corn.] δυνατω-
 τέραν VM 21 [δὲ] *

ὑμῶν τοῦ διαβόλου, ὅτι ψεύστης ἐστίν, ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ψεύστης
 ἦν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔμεινεν· ὅταν
 λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ψεύστης
 ἦν«. ὅθεν καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις ἀκούουσαι τὸ ῥῆμα τοῦτο πατέρα 3
 5 μὲν τῶν Ἰουδαίων φάσκουσιν εἶναι τὸν διάβολον, ἔχειν δὲ πατέρα
 ἄλλον καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα πάλιν πατέρα. ἀλλὰ ἀθυρογλώττως 4
 φθέγγονται, τὴν διάνοιαν τυφλώττοντες. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν πάντων
 δεσπότην, θεὸν Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν καὶ πάντων, τὴν συγγέ-
 νειαν ἐκείνῳ ἀνάγουσι, τοῦτον πατέρα τοῦ ἐκείνου πατρὸς εἶναι λέ-
 10 γοντες, τὸν νομοθετήσαντα διὰ Μωυσέως καὶ τοσαῦτα θαυμάσια
 πεποιηκότα. οὐκ ἔστιν δὲ τοῦτο, ᾧ ἀγαπητοί. αὐτὸς γὰρ εὐθύς 5
 [φησιν] ὁ κύριος, ἐν ἅσασιν ἡμῶν τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενος, ἵνα μὴ
 ἐν παρεκβάσει γενώμεθα τοῦ προκειμένου ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων σοφιστό-
 μνοι καὶ διαρροῦμενοι, λέγων πατέρα αὐτῶν εἶναι τὸν διάβολον
 15 Ἰούδαν *, ὃν καὶ Σατανᾶν κέκληκεν καὶ διάβολον λέγων πρὸς τοὺς 6
 μαθητάς »οὐχὶ τοὺς δώδεκα ὑμᾶς ἐξελεξάμην καὶ εἰς ἕξ ὑμῶν διά-
 βολος;« οὐχὶ διάβολον λέγων φύσει, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην. πάλιν 7
 δὲ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει »πάτερ κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς, τήρησον τού-
 τους οὓς δέδωκάς μοι. ὅτε ἦμην μετ' αὐτῶν, ἐφύλαξα αὐτούς, καὶ
 20 οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας«. πάλιν ἄλλοτε 8
 λέγει ὅτι »δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ δι' οὗ παραδοθήσεται. συνέφερεν γὰρ αὐτῷ
 εἰ οὐκ ἐγεννήθη«, καὶ τὰ ἐξῆς. | ἄρα γοῦν ἐξ ἅπαντος ἔγνωμεν
 ὡς περὶ τοῦ Ἰούδα ἔλεγεν τοῖς Ἰουδαίοις· »ᾧ γὰρ τις ἠττηται, τούτῳ
 25 καὶ δεδούλωται«, καὶ ᾧ τις πείθεται, τοῦτον πατέρα ἔσχηκεν καὶ
 ἀρχηγὸν τῆς αὐτοῦ πειθοῦς. φησὶν οὖν ὁ κύριος »ὑμεῖς υἱοὶ τοῦ 10
 πατρὸς | ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ«, ἐπειδὴ ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ τῷ Ἰούδα D276
 ἐπέισθησαν, καθάπερ ἀπὸ θεοῦ ἐκκλίνας ἢ Ἐῦα τῷ ὄφει ἐξ ἀρχῆς
 ἐπέισθη. ἔπειτα ὅτι καὶ ψεύστης ἦν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ κλέπτης 11
 30 κατὰ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον. διὸ καὶ αὐτῷ παρέδωκε τὸ

P280
9 Ö516

4 vgl. unten haer. 40, 5, 5; II S5, 2Sff — 16 Joh. 6, 70 — 18 Joh. 17, 11f
 — 21 Matth. 26, 24 — 24 II Petr. 2, 19 — 26 Joh. 8, 44 — 29f vgl. Joh. 12, 6

V M

3 ἐκ τῶν auf Rasur V corr 7 τὸν aus τῶν V corr 12 [φησιν] * 14 λέ-
 γων *] λέγει V M | αὐτῶν U] ἑαυτῶν V M 15 * <ἐσήμανε> * 17 διάβολον *]
 διάβολος V M 19 ἐφύλασσα V M 22 οὐαὶ δὲ] οὐδὲ M | γὰρ] δὲ, durch-
 gestrichen u. γὰρ auf Rasur gesetzt V corr 23 εἰ auf Rasur V corr 27 ὑμῶν nach-
 getragen V corr 29 nach ὅτι ein Wort von 2—3 Buchstaben ausradiert V corr |
 vor ψεύστης + ὁ M; lies wohl οὐ ψεύστης ἦν μόνον * 30 τὸ¹ aus τῷ V corr
 5*

γλωσσόχομον, ἵνα ἀναπολόγητος ἦ διὰ φιλαργυρίαν τὸν ἴδιον δεσπό-
 τὴν παραδοῦς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. τίς οὖν ὁ τούτου πατήρ, ὁ 12
 πρὸ αὐτοῦ ψεύστης ὑπάρχων, ἀλλ' ἢ ὁ Κάιν, οὗ μιμητὴς ὁ Ἰούδας;
 ἐκεῖνος γάρ, ψευδόμενος τῷ ἀδελφῷ ὡς ἐν φιλαδελφίᾳ, ἠπάτησε καὶ
 5 παρέπεισεν διὰ τοῦ ψεύδους καὶ ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἐν τῷ πεδίῳ ἐπάρας
 τὴν χεῖρα ἀπέκτεινεν. οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας »τί θέλετέ μοι« φησί 13
 »δοῦναι, καὶ ἐγὼ αὐτὸν παραδώσω ὑμῖν;« καὶ »ὄν ἂν φιλήσω, αὐτός
 ἐστι, κρατήσατε αὐτόν«. καὶ ἐλθὼν ὁ προδότης »χαῖρε Ῥαββί« ἔλεγε,
 τοῖς χεῖλεσι τιμῶν, καρδίαν δὲ πόρρω ἀπέχουσαν θεοῦ νεκτημένος.
 10 5. Ἄρα γοῦν οὗτος ὁ Ἰούδας, πατὴρ αὐτῶν γενόμενος κατὰ τὴν 5, 1
 ἀρνησιθεΐαν καὶ προδοσίαν, Σαταναῆς ὑπάρξας καὶ διάβολος οὐ τῇ
 φύσει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ, εἰδὸς γεγένηται οὗτος κατὰ μίμησιν τοῦ Κάιν
 τοῦ ἀνθρωποκτόνου τοῦ ψεύστου, ἐπειδὴ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ πρὸ
 αὐτοῦ ψεύστης ἦν, οὐχὶ ὁ Ἀδάμ ἀλλ' ὁ διάβολος, οὗ τὴν μίμησιν 2
 15 ἔσχεν ἐν τῇ ἀδελφοκτονίᾳ καὶ μίσει καὶ ψεύδει καὶ πρὸς θεὸν ἀντι-
 λογία, τῷ λέγειν, »μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου; οὐκ οἶδα ποῦ
 ἐστίν;« οὕτω καὶ ὁ διάβολος τῷ κυρίῳ φησί »μὴ δωρεὰν σέβεται
 Ἰώβ τὸν θεόν;« ἐπειδὴ γάρ αὐτός ὁ διάβολος τῷ ψεύδει ἀπατᾷ τὴν 3
 20 Εὐάν καὶ τὸν Ἀδάμ. ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων λέγων καὶ φιλίαν προσποι-
 ητὴν ἐνδεικνύμενος, ὅτι »ἔσεσθε ὡς θεοί, καὶ οὐκ ἀποθανεῖσθε, τοῦ-
 τον μιμούμενος ὁ Κάιν προσχήματι φιλαδελφίας ἠπάτα τὸν ἀδελφὸν
 λέγων »διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον«. διὰ τοῦτο | καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης 4 D277
 εἶπεν »ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, | οὗτος οὐ τετελείωται ἐν τῇ P281
 ἀγάπῃ. ἀλλὰ ἐκ τοῦ Κάιν ἐστίν, ὃς ἀπέκτεινε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.
 25 καὶ διὰ τί αὐτὸν ἀπέκτεινεν; ὅτι ἦν πονηρὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἐζή-
 λωσε τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἦν καλὰ«. οὕτω καὶ οὗτοι μᾶλλον φθο- 5
 νοῦντες τῷ Ἄβελ τῷ καλὰ ἔργα ἔχοντι, τὸν δὲ Κάιν τιμῶντες, πῶς
 οὐκ ἐλέγχονται, διαρρηθὴν τοῦ σωτήρος λέγοντος καὶ ἀπότομον ἀπό-
 φασιν ὀρίζοντος αὐτοῖς ὅτι »ζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης πᾶν
 30 αἷμα δίκαιον ἀπὸ Ἄβελ τοῦ δικαίου τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐκκεχυμένον ἕως

4 vgl. Gen. 4, 8 — 6 Matth. 26, 15 — 7 Matth. 26, 48 — 8 Matth. 26, 49
 — 9 vgl. Matth. 15, 8 (Jes. 29, 13) — 16 Gen. 4, 9 — 17 Hiob 1, 9 — 20 Gen.
 3, 5. 4 — 22 Gen. 4, 8 — 23 ff vgl. I Joh. 3, 15; 4, 18; 3, 12 — 29 Matth. 23, 35

V M

3 δ² < M   4 ἐκεῖνος Corn.] ἐκεῖ VM   5 τοῦ nachgetragen V corr |
 ἐξαγαγὼν αὐτὸν nachgetragen V corr   10 vor πατήρ ein Buchstabe (δ?) aus-
 radiert V corr   15 vor ψεύδει + τῷ M nachgetragen V corr   21 προ||σχήματι,
 σ ausradiert V corr   24 ὃς *) ὅτι VM

Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, οὐδὲ ἀπεκτείνετε μέσον τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ
θυσιαστηρίου καὶ τὰ ἐξῆς; |

Ö518

6. Οὐκ ἄρα τοίνυν ὡς οὗτοί φασι διὰ γυνῶσιν ὁ Ἰούδας παρέδωκε **6, 1**
τὸν σωτήρα οὐδὲ οἱ Ἰουδαῖοι μισθὸν ἔχουσι σταυρώσαντες τὸν κύριον,
5 καίτοι γε διὰ σταυροῦ ἐχόντων ἡμῶν τὴν σωτηρίαν. οὐτε γὰρ παρέ- **2**
δωκεν αὐτὸν Ἰούδας, ἵνα γένηται ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ κατὰ ἄγνοιαν
καὶ ζῆλον καὶ φιλαργυρίαν ἀρνησιθείας. καὶν τε γὰρ εἶποι ἢ γραφὴ **3**
τὸν Χριστὸν μέλλοντα σταυρῶ παραδίδοσθαι ἢ καὶν εἶπη ἢ θεία
γραφὴ τὰ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμῶν ἐπιτελούμενα ἀτοπή-
10 ματα, οὐ πάντως εὐροὶ ἂν τις ἡμῶν τῶν τὰ παράνομα πραττόντων
ἀπολογίαν, τὴν τῆς γραφῆς μαρτυρίαν προσφέρων προθεσπιζούσης
ταῦτα ἔσεσθαι. οὐ γὰρ ὅτι εἶπεν ἢ γραφὴ ποιούμεν, ἀλλ' ὅτι ἐμέλ- **4**
λομεν ποιεῖν προεἶπεν ἢ γραφὴ, διὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν καὶ
ἵνα θεὸς ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐπιφέρων δὲ τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἁμαρτα-
15 νόντων μὴ ὑποληφθῆ πάθει συνεχόμενος. ἢ γὰρ καθ' ἑκάστου τῶν **5**
ἁμαρτανόντων παρὰ θεοῦ ὀργὴ οὐκ ἀπὸ πάθους ὀρμαῖται· ἀπαθὲς
γὰρ τὸ θεῖον, ἐπιφέρει δὲ τὴν ὀργὴν κατὰ ἀνθρώπων οὐ πάθει
ληφθὲν ἀγανακτήσεως οὐδὲ ὀργῆ ἠττηθὲν καὶ κρατούμενον. | δείκνυσι **D278**
γὰρ τὸ ἀπαθὲς ὁ θεός, προειπὼν ἡμῖν τὴν ἐσομένην κρίσιν καὶ τὴν
20 δικαίαν παρ' αὐτοῦ τιμωρίαν γινομένην, ἵνα τὸ ἀπαθὲς σημάνῃ τῆς
θεότητος. προεἶπεν τοίνυν ἢ γραφὴ κατὰ πρόγνωσιν προασφαλιζο- **6**
μένη καὶ διδάσκουσα, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς ὀργὴν ἀνήκεστον θεοῦ,
τὴν οὐ πάθει ὀρισθεῖσαν οὐδὲ συμβαίνουσαν ἀπὸ ἠττης, ἀλλὰ
δικαιότατα τοῖς τὴν ἁμαρτίαν | ἐκτελοῦσιν ἀνθρώποις προετοιμασθεῖ- **P282**
25 σαν καὶ μὴ μετανοοῦσιν ἐξ ἀληθείας.

7. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, οὐκ ὅτι εἶπεν ἢ θεία γραφὴ, **7, 1**
ἔσταύρωσαν Ἰουδαῖοι καὶ παρέδωκεν Ἰούδας τὸν σωτήρα, ἀλλ' ὅτι
ἔμελλεν παραδιδόναι Ἰούδας καὶ Ἰουδαῖοι σταυροῦν, τούτου ἕνεκα
προεἶπεν ἢ θεία γραφὴ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ
30 εὐαγγελίῳ. ὅστε οὖν οὐκ ἐν γνώσει τῆς ἐσομένης εὐεργεσίας τῷ **2**
κόσμῳ παρέδωκε τὸν κύριον Ἰούδας, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' εἰδὼς
μὲν ὅτι ὁ αὐτοῦ δεσπότης ὑπῆρχεν, ἀγνοῶν δὲ ὅτι σωτηρία ἔσται τῷ

14 vgl. Röm. 3, 5

V M

2 τὰ hineingeflickt V corr   4 οἱ < M   15f καθ' ἑκαστον τῶν ἁμαρ-
τανόντων nachgetragen V corr   15 ἑκάστου *] ἑκαστον VM   17 ἀνθρώπων
Pet.] ἀνθρώπων VM   20 σημαίνῃ M   21f προασφαλιζομένη, προ vorgesetzt
V corr   29 ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ nachgetragen V corr

κόσμῳ. πῶς γὰρ ἂν εἶη σωτηρίας ἀνθρώπων ἐπιμελούμενος ὁ παρ' 3
 αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἀκούων ἁπωλείας υἱός; καὶ τό »συμφέρει αὐτῷ,
 εἰ οὐκ ἐγεννήθη; καὶ τό »ἔταίρε, ἐφ' ὃ πάρει; καὶ τό »εἷς ἐξ ὑμῶν
 παραδώσει με; καὶ τό »ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν κατ'
 5 ἐμοῦ περιουσιόν; (ὡς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον ἐκ προαγούσης μαρτυρίας
 τοῦ ψαλτηρίου) | καὶ <τό> »οὐαὶ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρα- 520
 δίδεται; αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰούδας περὶ ἑαυτοῦ τὸ πᾶν ὑπέφηεν καὶ 4
 τὴν τῶν ἐπαινοῦντων αὐτὸν ἄνοιαν καὶ <ἀφ'> ἑαυτοῦ ἠλεγξεν, εἰ καὶ
 ἄκων ἀλλ' ὅμως μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ τίμημα τὰ τριάκοντα ἀργύρια
 10 ὕστερον μεταμεληθεὶς καὶ ἀποστρέψας τὰ ἀργύρια, ὡς κακὸν τι πε-
 πραχῶς. κακὸν μὲν ἑαυτῷ κακὸν δὲ καὶ τοῖς σταυρώσασιν. ὁ δὲ 5
 κύριος ἀγαθὸν δι' ἑαυτοῦ ἐπιτελῶν ἡμῖν τε καὶ τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν
 παραδέδωκεν, ἵνα γένηται | ἡμῖν σωτηρία. ἄρα οὖν οὐχὶ τῷ Ἰούδα 6 D279
 τῷ προδότῃ ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν, ἀλλὰ τῷ ἐλεήμονι σωτῆρι, τῷ
 15 τὴν ψυχὴν θέντι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἰδίων αὐτοῦ προβάτων, καθὼς
 αὐτὸς εἶπε. πῶς γὰρ ὁ νομίσας ἀγαθὸν ἐπιτελέσαι ὕστερον λέγει ὅτι 7
 »μεταμεμέλημαι παραδεδωκῶς αἷμα ἀθῶνον; καὶ ἀπέστρεψε τὰ ἀργύ-
 ρια, καθὼς ἦν περὶ αὐτοῦ γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις »καὶ ἀπέ-
 στρεψε τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου παρὰ
 20 τῶν υἱῶν Ἰσραήλ; καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προφήτῃ »εἰ δίκαιόν ἐστιν
 ὑμῖν, δότε τὸν μισθόν μου ἢ ἀπειπασθε; καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ προ- 8
 φήτῃ »καὶ ἔδωκαν τὸ ἀργύριον τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, καὶ εἶπεν,
 κάθες αὐτὸ εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ ἴδε εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὡς ἔδοκι-
 μάσθην ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ;. | P283

25 S. Καὶ πόσα ἔστιν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς συλλέγειν περὶ τῶν 8, 1
 τελειωθέντων ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν, οὐ κατὰ τὴν Ἰούδα πρὸς τὸ ἀγα-
 θὸν ἐνέργειαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν (οὐ κατὰ ἀνάγκην ἀλλὰ ἐκ
 προαιρέσεως ἑαυτοῦ) παράδοσιν καὶ οἰκονομίαν τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ τῆς
 30 ἡμῶν σωτηρίας. οἶδα δὲ εἰς πολὺν ὄγκον ἄγων τὰς μαρτυρίας, 2

2 vgl. Joh. 17, 12 — Matth. 26, 24 — 3 Matth. 26, 50 — Matth. 26, 21 —
 4 Joh. 13, 18 — 5 vgl. Psal. 40, 10 — 6 Matth. 26, 24 — 9 vgl. Matth. 27, 3ff —
 15 vgl. Joh. 10, 11 — 17 Matth. 27, 4. 3 — 18 vgl. Matth. 27, 9 — 20 Sach.
 11, 12^a — 22 Sach. 11, 12^b. 13

V M

3 ἐξ nachgetragen V^{corr} 6 <τό> * 8 τῶν ἐπαινοῦντων αὐτὸν an Stelle
 von etwas anderem V^{corr} | <ἀφ'> * 14 σωτῆρι nachgetragen V^{corr} 16 ὕστε-
 ρον + δὲ, durchgestrichen V^{corr} 19 ἀργυροῦς, ι ausradiert V^{corr}

ὡς λέγει πάλιν ἄλλος προφήτης »γενέσθω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος
καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος*», ὅς »πρηγῆς γενόμενος 3
ἐλάκησε μέσος καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ» καὶ τὸ πέρας
ἀγχόνῃ χρησάμενος † ἔδειξεν τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας διολέσας.
5 τῷ διαπεσεῖν τῆς ἐλπίδος κατὰ τὴν αὐτοῦ ἄτακτον καὶ προπετιῇ
κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἐπιβουλήν καὶ ἕνεκεν φιλαργυρίας ἐπ' ἀρ-
ρησιθείαν * ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτῶν ἀριθμὸν 4
Ματθίαν κατέστησαν, λέγοντες »ἄφ' οὗ παρέβη Ἰούδας ἀπελθεῖν εἰς
τὸν τόπον τὸν ἴδιον«. ποῖον δὲ τοῦτον ἀλλ' ἢ ὃν ἀπεφῆνατο αὐτῷ 5
10 ὁ σωτὴρ | λέγων ὅτι ἐστὶν υἱὸς ἀπωλείας; οὗτος γὰρ ἀφωρίσθη αὐτῷ D280
τόπος ὁ τῆς ἀπωλείας, ἔνθα ἔσχεν ἀντὶ μερίδος μερίδα καὶ ἀντὶ
ἐπισκοπῆς ἀποστολικῆς τὸν τόπον τῆς ἀπωλείας.

Περὶ τούτου δὲ ἱκανῶς ἔχειν τὰ εἰρημένα νομίσαντες καθεξῆς 6
πάλιν ἐφ' ἑτέραν ἴομεν, ᾧ ἀγαπητοί, τὰ σχολιὰ πάλιν καὶ θηριώδη | Ö522
15 καὶ ἰοβόλα διδάγματα ἀποκαλύπτοντες τῶν παρὰ ταῖς λοιπαῖς ἐξ
ἐπιπλάστου διαβολικῆς ἐπιπνοίας τῷ κόσμῳ λύμης ἕνεκα ἐμβεβροντη-
μένων. τῶν γὰρ τοιούτων τὴν γνώμην τῶν τοῦ χείρονος ὀρεγομέ- 7
νων, ἐφκυῖαν τῷ γένει τοῦ βουπρήστου κανθάρου, ἀποκαλύψαντες
οὐσάν τε ἐπιβλαβῆ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καταθλάσαντες, ἐπὶ τὴν
20 τῶν ἄλλων ἔρευναν τὸν νοῦν ἐπιβαλόμενοι τὸν θεὸν ἀρωγὸν ἐπι-
καλεσώμεθα, ᾧ Χριστοῦ παῖδες. | P284

Κατὰ Σηθιανῶν $\overline{\text{I}\theta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\text{L}\theta}$.

1. Σηθιανοὶ πάλιν αἴρεσις ἑτέρα ἐστὶν οὕτω καλουμένη, οὗ παντα- 1, 1
χοῦ δὲ αὕτη εὐρίσκεται οὔτε ἢ πρὸ ταύτης ἢ τῶν Καϊανῶν λεγομένη·

1 Act. 1, 20 (Psal. 68, 26; 108, 8) — 2 Act. 1, 18 — 8 Act. 1, 25 — 22 ff vgl.
mit der Darstellung des Epiph. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 Filastrius haer. 3
(schöpft aus Epiph.); Hippolyt refut. V 19—22 steht ferner

V M

2 * wohl etwas ausgefallen, wie <σημαίνων ὅτι ἀπέθανεν κακῷ θανάτῳ ὁ
Ἰούδας> * | δς aus ὡς V corr ὡς M 4 † ἔδειξεν] lies wohl ἐφαίνετο (oder
<ἐαυτὸν> . . . διολέσαντα) * 5 τῷ] τὸ M 7 * etwa <ὀρμήν> * | ἀντ' auf
Rasur V corr | εἰς τὸν auf Rasur V corr | αὐτῶν U] αὐτὸν V M 10 οὗτος U]
οὕτως V M 11 vor ἔνθα ein οὗ durchgestrichen V corr 12 τὸν nachgetragen
V corr 13 lies τούτων? * 15 διδάγματα] δήγματα, δή auf Rasur V corr
16 ἐπιπνοίας*] ἐπινοίας VM 21 Unterschrift κατὰ Καϊανῶν VM 22 Über-
schrift κατὰ Σηθιανῶν ἐννεακαιδεκάτῃ ἢ καὶ $\overline{\text{L}\theta}$ VM 24 δὲ nachgetragen V corr |
ταύτης ἢ τῶν angeffickt V corr

τάχα δὲ ἤδη καὶ αἱ πλείους τούτων ἐξερριζώθησαν ἐκ τοῦ κόσμου. τὸ γὰρ οὐκ ἐκ θεοῦ ὄν οὐ σταθήσεται, ἀλλὰ καιρῶ μὲν ἀκμάζει, εἰς τὸ παντελὲς δὲ διαρκῶς οὐκ ἐμπαράμενει. τάχα δὲ οἶμαι ἐν τῇ 2 τῶν Αἰγυπτίων χώρα συντετυχηκέναι καὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει (οὐ γὰρ 5 ἀκριβῶς τὴν χώραν μέμνημαι, ἐν ἣ αὐτοῖς συνέτυχον)· καὶ τὰ μὲν κατὰ ἱστορίαν φύσει αὐτοψία περὶ ταύτης ἔγνωμεν, τὰ δὲ ἐκ συγγραμμάτων περὶ αὐτῆς ἐμάθομεν.

Οὗτοι γὰρ οἱ Σηθιανοὶ ἀπὸ Σήθ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀδάμ σεμνύονται 3 τὸ γένος κατάγειν αὐτόν τε δοξάζουσι καὶ εἰς αὐτόν πάντα ὅσαπερ D281 10 ἀρετῆς εἶναι * ἀναφέρουσι, τὰ τε τῆς ἀρετῆς τεκμήρια καὶ δικαιοσύνης καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπάρχει. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Χριστὸν αὐτόν ὀνομάζουσι καὶ αὐτόν εἶναι τὸν Ἰησοῦν διαβεβαιοῦνται. διδάσκουσι 4 δὲ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν οὕτω, ὅτι, φησὶν, ἐξ ἀγγέλων γεγένηται τὰ πάντα καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἄνω δυνάμεως.

15 2. Οὗτοι γὰρ συνφθὰ λέγουσι τῇ πρώτῃ αἰρέσει τῶν Καϊανῶν 2, 1 κατὰ τοῦτο τὸ μέρος· γεγενῆσθαι ἐξ ὑπαρχῆς εὐθύς δύο ἀνθρώπους καὶ ἐκ τῶν δύο εἶναι τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ, περὶ τούτων τε στασιάζοντας τοὺς ἀγγέλους εἰς <πόλεμον πρὸς> ἀλλήλους ἤκειν, οὕτω τε πεποιηκέναι ἀποκτανθῆναι τὸν Ἀβελ ὑπὸ τοῦ Κάϊν· ἦν γὰρ ἡ στά- 2 20 σις τοῖς ἀγγέλοις ἀγωνιζομένοις περὶ τῶν γενῶν τῶν ἀνθρώπων, * τούτων τῶν δύο, τοῦ γεγεννηκότος τὸν Κάϊν καὶ τοῦ γεγεννηκότος τὸν Ἀβελ. κεκρατηκέναι δὲ τὴν ἄνω δύναμιν, ἣν Μητέρα φάσκουσι 3 καὶ Θήλειαν· δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς εἶναι καὶ μητέρας ἄνω καὶ θηλείας καὶ ἄρρενας, ὀλίγου δὲ δεῖ καὶ συγγενείας καὶ πατριαρχίας λέγειν.

8 ff vgl. unten c. 3, 5; S. 74, 15ff u. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *de Christo autem sic sentiunt, ut dicant illum tantummodo Seth et pro ipso Seth ipsum fuisse* — 15 vgl. haer. 38, 2, 6f; II 65, 1ff — 16—24 vgl. Ps. Tertullian a. a. O. *huius perversitatis doctrina haec est: duos homines ab angelis constitutos, Cain et Abel. propter hos magnas inter angelos contentiones et discordias extitisse* Filastrius haer. 3; S. 2, 28ff Marx *quod duobus creatis hominibus initio et angelis in dissensione constitutis tenuit virtus in coelo feminea; apud eos enim masculi et feminae, dii deaeque esse putantur* — 23 zu Θήλειαν vgl. Hippolyt refut. V 19, 14; S. 119, 5 Wendland γέννημα Θηλείας

V M

7 περὶ αὐτῆς ἐμάθομεν durchgestrichen V corr < M 9^{τε} *] δὲ VM 10 * etwa <δοκεῖ> Pet. 18 <πόλεμον πρὸς> * 19 nach ὑπὸ τοῦ Κάϊν + ἀποκτανθῆναι τὸν Κάϊν μόνον, durchgestrichen V corr 20 * etwa <στασιαζόντων> * 24 ἄρρενας V | δεῖ *] δεῖν VM

ἐπεὶ οὖν κεκράτηκε, φασίν, ἡ Μήτηρ καὶ Θήλεια καλουμένη, γνουῖσα ὅτι **4**
 ἀπέκτανται Ἄβελ, ἐνθυμηθεῖσα ἐποίησε γεννηθῆναι τὸν Σήθ καὶ ἐν
 τούτῳ ἔθετο τὴν αὐτῆς δύναμιν, [καὶ] καταβαλοῦσα ἐν αὐτῷ σπέρμα Ö524
P285
 τῆς ἄνωθεν δυνάμεως καὶ τὸν σπινθῆρα τὸν ἄνωθεν πεμφθέντα εἰς
5 πρώτην καταβολὴν τοῦ σπέρματος καὶ συστάσεως. καὶ εἶναι ταύτην **5**
 σύστασιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐκλογὴν σπέρματος καὶ γένους, ὅπως
 διὰ τῆς τ(οι)αύτης συστάσεως καὶ τούτου τοῦ σπέρματος καθαιρεθῶσιν
 αἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων καὶ τοὺς
 δύο ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρώπους. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν καὶ τὸ γένος **6**
10 τοῦ Σήθ ἀφορισθὲν ἐντεῦθεν κατάγεται, ἐκλογῆς ὃν καὶ διακεκριμέ- 7 D282
 νον τοῦ ἄλλου γένους. προβαινόντων γὰρ τῶν καιρῶν, φασί, καὶ |
 ὁμοῦ ὄντων τῶν δύο γενῶν, τοῦ τε Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ, εἰς τὸ αὐτό
 <τε> συνελθόντων διὰ κακίαν πολλὴν καὶ ὁμοῦ μιχθέντων, ἀποβλέ-
 ψασα ἡ πάντων Μήτηρ καθαρὸν τὸ σπέρμα τῶν ἀνθρώπων ἤβου-
15 λήθη ἀπεργάσασθαι, ὡς προεῖπον, διὰ τὸ τὸν Ἄβελ ἀπεκτάνθαι, καὶ
 τοῦτον τὸν Σήθ ἐξελέξατο καὶ καθαρὸν ἔδειξεν καὶ ἐν τούτῳ τὸ
 σπέρμα μόνῳ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ καθαρότητος κατέθετο.

3. Ἰδοῦσα δὲ πάλιν πολλὴν ἐπιμιξίαν καὶ ἄτακτον ὁρμὴν τῶν **3, 1**
 ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰς μῖξιν τῶν δύο γενῶν ἐλθόντων,
20 καὶ συστάσεις τινὰς γενῶν τὴν αὐτῶν ἀταξίαν ἐμποιήσασαν, πορευ-
 θεῖσα πάλιν ἡ αὐτὴ Μήτηρ τε καὶ Θήλεια κατακλυσμὸν ἤνεγκε καὶ
 ἀπόλεσε πᾶσαν στάσιν ἀνθρώπου παντός <τε> γένους ἐναντίου, ἵνα

1—11 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *ob hanc causam illam virtutem quae super omnes virtutes esset quam matrem pronuntiant, dum Abel interfectum dicerent, voluisse concipi et nasci hunc Seth loco Abelis, ut evacuarentur angeli illi qui duos priores illos homines condidissent, dum hoc semen mundum oritur et nascitur* Filastrius haer. 3; S. 3, 3ff Marx *quod pervidens inquit mater, quia occisus est Abel iustus, cogitavit ut pareret iustum Seth, in quem et collocavit magnae virtutis spiritum, ut possint destrui, inquit, virtutes inimicae* — **4** zu σπινθῆρ vgl. Hippolyt refut. V 19, 6; S. 117, 16 Wendland u. V 19, 14; S. 119, 5ff — **18—S. 74, 3** Ps. Tertullian a. a. O. *permixtiones enim dicunt angelorum et hominum iniquas fuisse, ob quam causam illam virtutem, quam sicut diximus pronuntiant matrem, ad vindictam etiam cataclysmum inducere, ut et illud permixtionis semen tolleretur et hoc solum semen quod esset purum integrum custodiretur*

V M

3 [καὶ] * | καταβαλοῦσα Corn.] καταλαβοῦσα VM | αὐτῷ *] αὐτῇ VM
7 τ(οι)αύτης * **10** ἐντεῦθεν <M **11** γὰρ *] δὲ VM **13** <τε> * **17** σπέρμα *,
 vgl. Z. 3] γένος VM *spiritum* Filastrius | καθαθαρότητος V **22** lies ἀνθρώ-
 πων?, vgl. S. 77, 16 | <τε> *

δῆθεν τὸ καθαρὸν γένος τὸ ἀπὸ τοῦ Σήθ καὶ δίκαιον μόνον μείνη
 ἐν κόσμῳ, εἰς σύστασιν τοῦ ἄνωθεν γένους τε καὶ σπινθηρος τῆς
 δικαιοσύνης. ἔλαθον δὲ αὐτὴν πάλιν οἱ ἄγγελοι καὶ εἰσέδυσαν τὸν 2
 Χάμ εἰς τὴν κιβωτόν, ὄντα τοῦ αὐτῶν σπέρματος. ὅτι γὰρ ψυχῶν
 5 σωθεισῶν ἐν τῇ τότε λάρακι τοῦ Νῶε ἑπτὰ μὲν εἶναι τοῦ καθαροῦ
 γένους φασί, τὸν δὲ ἓνα εἶναι τὸν Χάμ τῆς ἄλλης δυνάμεως ὑπάρ-
 χοντα, ὃν εἰσδῦναι λαθόντα τὴν ἄνω Μητέρα. ὑπὸ τῶν ἀγγέλων 3
 δὲ τὸ τοιοῦτο συσκευασθὲν οὕτως ἀποτελεσθῆναι· ἐπειδὴ γάρ, φασίν,
 ἔγνωσαν οἱ ἄγγελοι ὅτι μέλλει πᾶν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπαλείφεσθαι
 10 ἐν τῷ κατακλυσμῷ, πανουργία τινὶ τὸν προειρημένον Χάμ εἰς δια-
 τήρησιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν κτισθέντος γένους τῆς κακίας παρεισέβαλον.
 καὶ ἐκ τούτου λήθη καὶ πλάνη περὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄτακτοι 4
 φοραὶ ἀμαρτημάτων καὶ πολυμιξία κακίας ἐν τῷ κόσμῳ γεγένηται.
 καὶ οὕτως ὁ κόσμος εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ἀταξίας | αὐθις ἀνέκαμψεν P286
 15 καὶ ἐνεπλήσθη κακῶν ὡς ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ. ἀπὸ δὲ 5
 τοῦ Σήθ κατὰ | σπέρμα καὶ κατὰ διαδοχὴν γένους ὁ Χριστὸς ἦλθεν D283
 αὐτὸς Ἰησοῦς, οὐχὶ κατὰ γέννησιν ἀλλὰ θαυμαστῶς ἐν τῷ κόσμῳ
 πεφηνώς, ὅς ἐστιν αὐτὸς ὁ Σήθ ὁ τότε καὶ [Χριστὸς] νῦν ἐπιφοιτή-
 σας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς Μητρὸς ἄνωθεν ἀπεσταλ-
 20 μένος.

4. Ταῦτα πάντα οὕτω γεγενῆσθαι φασιν ἐκεῖνοι. μωρὰ δὲ καὶ | 4,1 Ö526
 ἀδρανῆ καὶ κενοφονίας ἔμπλεα τὰ τοιαῦτα κηρύγματα, ὡς παντί τῳ
 δῆλόν ἐστιν. οὐ γὰρ δύο ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν, ἀλλὰ εἷς ὁ Ἀδὰμ 2
 καὶ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ ὁ τε Κάϊν καὶ Ἀβελ καὶ Σήθ· καὶ οὐκέτι ἐκ δύο
 25 ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς * ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ, τῶν γενῶν ὅλων

3—11 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 2 *sed enim illos qui seminis illos prioris
 instituissent, occulte et latenter et ignorante illa matre virtute cum illis octo ani-
 mabus in arcam misisse etiam semen Cham, quo semen malitiae non periret, sed
 cum ceteris conservatum et post cataclysmum terris redditum exemplo ceterorum
 exeresceret et effunderetur et totum orbem et impleret et occuparet* — 4 vgl. I Petr. 3, 20
 — 15 ff vgl. zu 1, 4; S. 72, 11 ff u. Filastrius adv. haer. 3, 3; S. 3, 6 ff Marx *de Seth
 autem ipso Christum deum genus deducere aiunt, quidam autem ex eis non solum
 genus de eo deducere, sed etiam ipsum Christum esse adserunt atque opinantur* —
 18 vgl. den Gedanken des wiederkehrenden Christus bei den Ebionäern haer.
 30, 3, 5; I 337, 1 ff

V M

5 μὲν auf Rasur V corr 17 vor κατὰ + τὰ M 18 [Χριστὸς] * 25 * etwa
 (τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων) * 25f τῶν γενῶν — κατακλυσμοῦ < M

〈ἐκ〉 τοῦ Ἀδάμ ἐχόντων τὰς ἑαυτῶν συστάσεις ἐν τῷ κόσμῳ. ἀπὸ δὲ 3
 τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκ τοῦ Νῶε πάλιν, τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ οὐκ
 ἐκ διαφόρων ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνὸς τοῦ Νῶε τοῦ κατὰ διαδοχὴν
 ἐκ σπέρματος τοῦ Σήθ πᾶν γένος τῶν ἀνθρώπων, οὐκ εἰς δύο διαι-
 5 ρούμενον, ἀλλὰ εἰς ἓν γένος. ἀφ' οὗπερ καὶ Νῶε καὶ ἡ αὐτοῦ γυνή 4
 καὶ Σήμ, Χάμ καὶ Ἰάφεθ, οἱ τούτου παῖδες, καὶ τρεῖς γυναῖκες τῶν
 αὐτοῦ παίδων ἀπὸ τοῦ Σήθ τὸ γένος κατάγουσι πάντες καὶ οὐχὶ ἀπὸ
 δύο ἀνθρώπων τῶν μὴ γενομένων κατὰ τὴν τούτων μυθοποιίαν.

5. Βίβλους δὲ τινὰς συγγράφοντες ἐξ ὀνόματος μεγάλων ἀνδρῶν, 5, 1
 10 ἐξ ὀνόματος μὲν Σήθ ἐπιτὰ λέγουσιν εἶναι βίβλους, ἄλλας δὲ βίβλους
 ἑτέρας Ἀλλογενεῖς οὕτω καλοῦσιν, ἄλλην δὲ ἐξ ὀνόματος Ἀβραάμ,
 ἣν καὶ ἀποκάλυψιν φάσκουσιν εἶναι, πάσης κακίας ἔμπλεον, ἑτέρας
 δὲ ἐξ ὀνόματος τοῦ Μωυσέως καὶ ἄλλας ἄλλων. εἰς μωρίαν δὲ 2
 πολλὴν τὸν νοῦν ἑαυτῶν κατάγοντες γυναῖκά τινα Ὁραίαν λέγουσιν
 15 εἶναι τοῦ Σήθ. ὄρα δέ μοι, ἀγαπητέ, τὴν τούτων ἄνοιαν, ἵνα κατὰ
 πάντα τρόπον καταγνῶς τῆς αὐτῶν δραματοποιίας καὶ μυθώδους
 ματαιοφροσύνης καὶ ἐπιπλάστου ληρολογίας. εἰσὶ μὲν | γὰρ ἄλλαι 3 D284
 τινὲς αἰρέσεις, αἵτινες δύνανται εἶναι λέγουσιν, ἣν καλοῦσιν ὀνο-
 μα(σ)τικῶς Ὁραίαν· τὴν παρ' ἄλλοις τοίνυν νομιζομένην δύναμιν
 20 Ὁραίαν τε καλουμένην οὗτοι γυναῖκα τοῦ Σήθ λέγουσιν. ὅθεν δυνά- 4

9—13 Bücher auf den Namen des Seth vgl. bei den »Gnostikern« haer. 26, 8, 1; I 284, 13 u. haer. 40, 7, 4 Hippolyt refut. V 22; S. 124, 28 Wendland *εἰ δέ τις ὄλην τὴν κατ' αὐτοὺς πραγματείαν βούλεται μαθεῖν, ἐντυχέτω βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ Παράφρασις Σήθ* — zu Ἀλλογενεῖς vgl. haer. 40, 2, 2; S. 82, 13; Erklärung des Namens haer. 40, 7, 1 u. 4; dazu auch Porphyrius vita Plot. c. 16 ἀποκαλύψεις τε προφέροντες . . . Ἀλλογενοῦς — ἀποκάλυψις Ἀβραάμ wohl nicht zusammenfallend mit der slavisch erhaltenen Abrahamapokalypse, vgl. Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 336f — über Mosesbücher vgl. Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 302 — 14 Ὁραία vermutlich Schreibfehler für Νωρέα, vgl. Irenaeus adv. haer. I 30, 9; I 236 Harvey (Ophiten) *post quos* — Kain u. Abel — *secundum providentiam Prunici dicunt generatum Seth, post Noream; ex quibus reliquam multitudinem hominum generatam dicunt* u. die nachfolgende Bemerkung über die anderen Häresien (gemeint ist dabei wohl die Νωρία der »Gnostiker« haer. 26, 1, 3ff; I 275, 15. 18 u. 276, 9ff)

V M

1 〈ἐκ〉 * 2 τοῦ³ nachgetragen V corr 10 μὲν] δὲ M | λέγουσιν *]
 λέγοντες VM 11 ἑτέρας wohl verderbt; lies vielleicht ἐπιτὰ *, nach haer. 40, 7, 4;
 S. 88, 11f 12 ἔμπλεων, ω aus ο V corr 14 nach γυναῖκα Rasur von 2—3 Buch-
 staben V 18f ὀνομα(σ)τικῶς Dind. 20 οὔτοι] οὔτω V

μεθά τε ἀποδείξαι, ὡς ἴστε, ἀγαπητοί, καὶ φύσει ἄνθρωπον τὸν Σήθ
καὶ οὐχὶ ἄνωθέν τι | παρηλλαγμένον λαβόντα, ἀδελφόν τε ὄντα φύσει P287
τοῦ Κάιν καὶ Ἄβελ ἐξ ἑνὸς πατρὸς καὶ μιᾶς μητρός. ἔγνω γάρ 5
φησὶν Ἄδὰμ Ἐῶν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν
5 Κάιν, καὶ ἐπέθετο αὐτῷ ὄνομα Κάιν, ὅπερ ἐρμηνεύεται κτῆσις, λέγων
ἔκτησάμην υἱὸν διὰ κυρίου θεοῦ. καὶ πάλιν <κατὰ> τὸν Ἄβελ ἔγνω 6
Ἄδὰμ Ἐῶν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐκά-
λεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἄβελ. καὶ μετὰ πολλὰ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν 7
τὸν Ἄβελ καὶ ἔγνω Ἄδὰμ Ἐῶν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα
10 ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, ὅπερ ἐρμηνεύεται
ἀνταλλαγῆ· ἀνέστησεν γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέ-
κτεινε Κάιν. τὸ δὲ ἔκτησάμην διὰ θεοῦ καὶ ἀνέστησέν μοι ὁ 8
θεός· ἕνα θεὸν δείκνυσι τὸν πάντων ποιητὴν καὶ δότην τῶν γεγεν-
νημένων. ὅτι δὲ οὗτοι ἔσχον γυναῖκας, ὅ τε | Κάιν καὶ ὁ Σήθ, 9 Ö528
15 δῆλον· ὁ γὰρ Ἄβελ νεώτερος ἀπεκτάνθη, μηδέπω γήμας.

6. Ὡς δὲ ἐν τοῖς Ἰωβηλαίοις εὐρίσκεται, τῇ καὶ λεπτῇ Γενέσει 6, 1
καλουμένη, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν τοῦ τε Κάιν καὶ τοῦ Σήθ
ἢ βίβλος περιέχει, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον οὗτοι καταισχυρθῶσιν οἱ
τοὺς μύθους τῷ βίῳ ὁραφωθήσαντες. τοῦ γὰρ Ἄδὰμ γεννήσαντος 2
20 υἱὸς καὶ θυγατέρας ἀνάγκη γέγονε κατ' ἐκείνου καιροῦ ἀδελφαῖς ταῖς
ἰδίαις συναφθῆναι τοὺς παῖδας· οὐ γὰρ ἦν παράνομον τὸ τοιοῦτον.
ἐπεὶ μηδὲν ἕτερον γένος ἦν. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὡς ἔπος εἰπεῖν ὁ 3
Ἄδὰμ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ σχεδὸν τῇ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ | ὁστέων D285
πλασθείσῃ συνήφθη, κατὰ συζυγίαν αὐτῷ ἐκ θεοῦ πεπλασμένη, καὶ
25 οὐκ ἦν παράνομον. οἱ τε τούτου υἱοὶ συνήφθησαν, ὁ μὲν Κάιν τῇ 4
ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σανῇ οὕτω καλουμένη, ὁ δὲ Σήθ τρίτος υἱὸς μετὰ
τὸν Ἄβελ γεννηθεὶς τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρά. γεγόνασι 5
δὲ τῷ Ἄδὰμ καὶ ἄλλοι υἱοί, ὡς ἡ λεπτὴ Γένεσις περιέχει, ἐννέα μετὰ
τοὺς τρεῖς τούτους, ὡς εἶναι αὐτῷ δύο μὲν θυγατέρας, ἄρρενας δὲ

3 Gen. 4, 1 — 6f vgl. Gen. 4, 2 — 9 Gen. 4, 25 — 16ff vgl. lib. Jub.
4, 9ff Littmann — 25f vgl. lib. Jub. 4, 9 u. 11 Littmann (Σανῇ heißt hier Awan)
— 27ff vgl. lib. Jub. 4, 10 Littmann

V M

1 τε] lies δὴ? * | ἀγαπητοί am Rande nachgetragen V corr 2 τε] δὲ V
5 κτῆσις *] κτίσις VM 6 <κατὰ> * 9 nach Ἄβελ ein kleines Wort aus-
radiert V 13 δείκνυσι Corn.] δεικνύουσι VM 13f γεγεννημένων Dind. Öh.]
γεγεννημένων VM 16 λεπτογενέσει V 22 ἐπεὶ — γένος ἦν am Rande nach-
getragten V corr 29 δὲ oben drüber V corr

δώδεκα, ἕνα μὲν ἀποκτανθέντα, ἕνδεκα δὲ περιλειφθέντας τῷ βίῳ. ἔχεις δὲ καὶ τούτων τὴν ἔμφασιν ἐν τῇ Γενέσει τοῦ κόσμου καὶ πρώ- 6
 τη βίβλῳ παρὰ Μουσῆ, οὕτω φασκούση »καὶ ἔζησεν Ἀδὰμ ἔτη ἑννα-
 κόσια τριάκοντα, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανεν«. | P288
 5 7. Πλατυνθέντων δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀδὰμ 7, 1
 ἐπεκτεινομένης ἢ ἀκρίβεια ἢ κατὰ τὸν γάμον τὸν σεμνὸν ἐπλατύνετο
 καθεξῆς προβαίνουσα. καὶ ἐπέπερ γεγόνασι παῖδες τῷ Ἀδὰμ καὶ 2
 παῖδες παιδῶν, θυγατέρες δὲ ἐκ τούτων κατὰ διαδοχὴν γένους ἐγεν-
 νήθησαν, λοιπὸν οὐκέτι τὰς ἑαυτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμον ἤγοντο,
 10 ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη καὶ πρὸ τοῦ διὰ Μουσέως ἐγγράφου νό-
 μου ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμὸς καὶ ἐκ τῶν πατραδέλφων
 αὐτῶν τὰς γαμετὰς ἑαυτῶν ἤγοντο. καὶ οὕτως πλατυνομένων ἄρτι 3
 τῶν ἀνθρώπων συνεμίγη τὰ δύο γένη, τοῦ τε Κάιν πρὸς τὸ γένος
 τοῦ Σῆθ καὶ τοῦ Σῆθ πρὸς θάτερον, καὶ τὰ ἄλλα τῶν υἱῶν τοῦ
 15 Ἀδὰμ γένη. ἐντεῦθεν λοιπὸν τοῦ κατακλυσμοῦ ἄρδην τὸ πᾶν τῆς 4
 στάσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπολέσαντος διαπεφύλακται μόνος Νῶε
 εὐρῶν χάριν παρὰ τῷ θεῷ, δίκαιος εὐρεθεὶς ἐν τῇ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
 γενεᾷ. λάρνακα δὲ κατὰ τὰ ἤδη πρότερον ἡμῖν εἰρημένα κατεσκευάσεν 5
 ἑαυτῷ ἐκ προστάγματος θεοῦ, ὡς ἔχουσιν αἱ ἀληθινὰ γραφαί, ἐν ἧ
 20 διασεσῶσθαι ἢ αὐτὴ φάσκει τῆς ἀληθείας βίβλος αὐτόν τε καὶ τὰς | D286
 προειρημένας ἅμα αὐτῷ ἑπτὰ ψυχὰς, φημὶ δὲ τὴν τε ἰδίαν σύζυγον
 καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς γυναικῆς τε τούτων ὁμοίως τρεῖς. ἐκ τούτου 6
 δὲ λείψανα γεγενῆσθαι τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον συστάσεως ἐν κόσμῳ
 πάλιν ἢ ἀλήθεια συνίστησιν. ὅθεν κατὰ γε|ρεᾶν προβαίνόντων * καὶ Ö 530
 25 κατὰ διαδοχὴν υἱοῦ πατέρα διαδεχομένου εἰς γενεὰς πέντε ὁ αἰὼν
 ἐλήλακεν.

8. Καὶ γέγονεν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἢ τῆς Βαβυλῶνος κτίσις ἐν 8, 1
 τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῆ καὶ ὁ ὑπ' αὐτῶν οἰκοδομηθεὶς τότε πύργος.
 ἦσαν δὲ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν, ὡς ἤδη ἐν ταῖς πρότερον αἰρέσεσι 2
 30 διηγησάμενη κατὰ τὸν εἰρημὸν τῶν ἄνω μοι γεγεῶν πραγματευθεισῶν,
 οἱ πάντες ἑβδομήκοντα δύο ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν, ἀρχηγοὶ τε καὶ κεφα-

3 vgl. Gen. 5, 3—5 — 18ff vgl. Gen. 6, 14; 7, 7 — 20f vgl. I Petr. 3, 20 —
 27ff vgl. haer. 2, 8; I175, 13ff u. die weiteren dort angeführten Stellen

V M

1 δεκαδύο V 12 ἄρτι auf Rasur V corr 13 συνεμίγη] συν durchgestrichen V corr
 ἐμίγη M 16 συστάσεως M; vgl. S. 73, 22 20 διασεσῶσθαι aus διασέσωσται V corr
 21 ἅμα αὐτῷ *] αὐτῷ ἅμα VM | δὲ Corn.] τε VM | σύ///ζυγον, ν ausradiert
 V corr 22 ὁμοίως τρεῖς am Rande nachgetragen V corr 24 * <τῶν καιρῶν> *

λαιωταί, τοῦ μὲν Λάμ γένους τριάκοντα δύο καὶ τοῦ Ἰάφεθ δεκα-
 πέντε, τοῦ δὲ Σῆμ εἰκοσιπέντε. καὶ οὕτως ὁ πύργος καὶ ἡ Βαβυλῶν
 ἐγένετο. ἐκ τούτου διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν φυλαί τε καὶ 3
 γλῶσσαι. καὶ ἐπέπερ οἱ ἐβδομήκοντα δύο <οἱ> τότε τὸν πύργον
 5 οἰκοδομοῦντες ταῖς γλώσσαις διεσκεδάσθησαν, συγχυθέντες καὶ ἀπὸ
 μιᾶς ἧς ἠδείσαν *, ἐμπνευσθέντες ἐκ θεοῦ βουλήσεως ἄλλος ἄλλην
 ἐσχῆκασιν. ἐξ ὧν περ καὶ μέχρι δεῦρο ἡ σύστασις τῶν λαλιῶν ἐνέ- 4
 στηκεν, ὅστε <τῶ> βουλομένῳ | ἔνεστιν εὐρεῖν ἕκαστον ἀρχηγὸν P289
 ἐκάστης γλώσσης, ὡς Ἰου[ν]ᾶν μὲν τὴν Ἑλληνίδα ἔσχεν, ἐξ οὗ περ καὶ 5
 10 Ἰωνες κέκληνται, οἱ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων ἔχοντες,
 Θήρας δὲ <τὴν> τῶν Θρακῶν, Μοσὸχ τὴν Μοσσυνοίκων γλῶσσαν,
 Θοβέλ τὴν τῶν Θετταλῶν, Λοῦδ τὴν Λυδῶν, Γεφάρ τὴν Γασσηνῶν,
 Μιστρῆμ τὴν τῶν Αἰγυπτίων, Φοῦς τὴν τῶν Ἀξωμιτῶν, Ἀρμῶτ
 τὴν τῶν Ἀράβων, καὶ τῶν λοιπῶν ἕκαστος, ἵνα μὴ καθ' ἓνα λέγω,
 15 ἰδίαν ἐνεπνεύσθη γλῶσσαν. καὶ οὕτως ἐκάστης γλώσσης ἡ διαδοχὴ
 ἐν τῷ κόσμῳ πεπλάτνται.

9. Πόθεν τοίνυν οὗτοι ἐψευδηγόρησαν αὐτῶν τὰ | ῥήματα, παρεν- 9,1 D287
 θέντες τὴν ἑαυτῶν μυθοποιίαν, φανταζόμενοι καὶ ὄνειροπολοῦντες τὰ μὴ
 ὄντα ὡς ὄντα καὶ τὰ ὄντα τῆς ἑαυτῶν διανοίας διασκεδαννόντες; ἀλλὰ
 20 τὸ πᾶν τοῦ διαβόλου βούλημα ὃ ἐνεκίσθησε ταῖς τῶν ἀνθρώπων
 ψυχαῖς. ἔστιν δὲ ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι ὡς ἐν πολλοῖς μὲν ἀτοπήμασι 2
 τὸν ἀνθρώπον ἠπάτησε καὶ εἰς παρανομίαν κατέσπασεν, εἰς τε πορ-

1f vgl. Ancoratus c. 113, 3; I 138, 6 c. 113, 5; I 140, 1 c. 113, 1; I 137, 7 —
 9 Ἰωνᾶν Hippolyt Chronik § 60; S. 50 Bauer Refut. X 31, 4; S. 287, 23 Wendland;
 vgl. Panarion Anaceph. von Tom. 1 3, 7; I 164, 5ff — 11 Θήρας Hippolyt Chronik
 § 63; S. 52 Bauer Μοσὸχ Hippolyt Chronik § 169; S. 88 Bauer — 12 Θοβέλ Hip-
 polyt Chronik § 61; S. 52 Bauer Λοῦδ Hippolyt Chronik § 111; S. 68 Bauer Γεφάρ
 (Γαθῆρ) Hippolyt Chronik § 168; S. 88 Bauer — 13 Μιστρῆμ Hippolyt Chronik
 § 95; S. 66 Bauer Φοῦς Hippolyt Chronik § 94; S. 66 Bauer; vgl. Panarion
 haer. 2, 13; I 176, 14 Ἀρμῶτ (Αράμ) Hippolyt Chronik § 178; S. 90 Bauer

V M

1f Ἰάφεθ . . . Σῆμ Pet.] Σῆμ . . . Ἰάφεθ V M 3 ἐκ τούτου *] ἐκ τού-
 των V M 4 <οἱ> * 6 * etwa <ἀπαλλοτριωθέντες> * 7 μέχρι auf
 Rasur V corr 8 <τῶ> * 9 Ἰου[ν]ᾶν Dind. 11 <τὴν> Dind. | Μοσσυνοίκων,
 σ drüber, οι auf Rasur V corr 12 Λοῦδ *] Ἐλοῦδ V M | τὴν³ zweimal ge-
 schrieben M 13 Ἀξωμιτῶν V M 18 τὴν hineingeflickt V corr | μυθοποιίαν
 aus μυθοποιεῖα V corr 20 τοῦ] lies <τοῦτο> τοῦ? *, vgl. das in V M nachher
 folgende τοῦτο | βούλημα] wohl verderbt, lies etwa νόημα * | ὃ *] τοῦτο V M
 22 κατέσπασεν] κατέστησεν M

νείας καὶ μοιχείας καὶ ἀσελγείας, εἰδωλομανίας τε καὶ γοητείας καὶ
 αἵματεκχυσίας, ἀρπαγὰς τε καὶ ἀπληστίας, κυβείας τε καὶ ἀδηφαγίας
 καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐδαμοῦ δὲ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐτόλ-
 5 ἦ ἄνταρσιν ἐννοῆσαι. ἀνέμενον γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ὡς 3
 λέγει »περὶ σοῦ γέγραπται ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ
 σοῦ καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε«. ἤκουεν γὰρ ἀεὶ τῶν προφητῶν καταγ- 4
 γελλόντων τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, λύτρωσιν <τε> ἐσομένην τῶν
 ἀμαρτησάντων καὶ διὰ Χριστοῦ μετανοούντων, ἐνόμιζέν τε τεύξασθαι
 10 τινος ἐλέους. ὅτε δὲ εἶδεν ὁ τάλας τὸν Χριστὸν μὴ δεξάμενον αὐτοῦ 5
 τὴν περὶ σωτηρίας ἐπιστροφὴν, ἀνοίξας τὸ στόμα κατὰ τοῦ ἰδίου 532
 δεσπότην τὴν βλασφημίαν ἐξήμεσε, τοῖς ἀνθρώποις ὑπόνοιαν ἐμβαλὼν
 ἀρνεῖσθαι μὲν τὸν ὄντα, τὸν δὲ μὴ ὄντα ζητεῖν. οὕτως τοίνυν 6
 καὶ οὗτοι ἐλεγχθήσονται κατὰ πάντα τρόπον ἡπατημένοι. ὁ γὰρ
 15 Σὴθ τέθνηκε καὶ τὰ ἔτη αὐτοῦ ἀναγέγραπται. βιώσας γὰρ ἔτη ἐννα-
 κόσια δεκαδύο τὸ χρεῶν ἀπέδωκε, γεννήσας υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ὡς
 φησὶν ἡ θεία γραφή. κατὰ διαδοχὴν δὲ ὁ τούτου παῖς, | Ἐνώς δὲ ἦν 7 P290
 τούτῳ ὄνομα, καὶ αὐτὸς βιώσας ἔτη ἐννακόσια πέντε ὑπήλλαξε τὸν
 καθ' ἡμᾶς βίον, γεννήσας υἱοὺς καὶ θυγατέρας, ὡς ἔχει ἡ αὐτὴ βίβλος
 20 τῆς ἀληθείας.

10. Πόθεν τοίνυν ὁ Σὴθ ὁ τότε τελευτήσας, οὗ καὶ υἱοὶ κατὰ 10, 1
 διαδοχὴν βιώσαντες τοῦ βίου ἐπαύσαντο, | εὐρεθήσεται κύριος ὁ ἀπὸ D288
 Μαρίας γεννηθεὶς τῆς ἀειπαρθένου εὐδοκήσας ἐπὶ ζωῇ τῶν ἀνθρώ-
 πων, ὁ γεννηθεὶς ἀχρόνως, ὁ ὢν πρὸς τὸν πατέρα ἀεὶ, ἐνυπόστα-
 25 τος θεὸς λόγος, ἐλθὼν δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν καὶ εἰς ἑαυτὸν 2

3 ff vgl. Irenaeus adv. haer. V 26, 2; II 396f Harvey καλῶς ὁ Ἰουστίνος ἔφη
 ὅτι πρὸ μὲν τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας οὐδέποτε ἐτόλμησεν ὁ σατανᾶς βλασφημῆσαι
 τὸν θεόν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς αὐτοῦ τὴν κατάκρισιν διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς καὶ ἀλλη-
 γορίας κεῖσθαι. μετὰ δὲ τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῶν
 ἀποστόλων μαθὼν ἀναφανδόν, ὅτι πῦρ αἰώνιον αὐτῷ ἠτοιμάσται κατ' ἰδίαν γνώ-
 μην ἀποστάντι τοῦ θεοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ἀμετανοήτως παραμείνασι ἐν τῇ ἀποστασίᾳ,
 διὰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων βλασφημεῖ τὸν τὴν κρίσιν ἐπάγοντα κύριον —
 6 Matth. 4, 6 — 15 vgl. Gen. 5, 8. 7 — 18 vgl. Gen. 5, 11. 10

V M

2 ἀπληστίας aus ἀπληστειάς V corr ἀπληστειάς M 4 ἐρίσαι hinter φθέγγασ-
 θαι durchgestrichen V corr 7 ἤκουσεν M 8 τοῦ < V | <τε> * 12 ἐμλαβὼν
 wohl aus ἀναλαβὼν V corr 13 nach ὄντα¹ ein Wort (θεόν?) ausradiert V corr
 21 τότε] πότε M 24 ὁ¹ + <ἐκ πατρὸς>? * 25 ἐσχάτου, ου aus ων V corr

δὲ ἀναπλασάμενος ἀπὸ μητρῶς παρθενικῆς σάρκα καὶ ψυχὴν τὴν
 ἀνθρωπείαν εἰληφώς οὕτως ἐνανθρωπήσας τελειότατα, κηρύξας ἡμῖν 3
 ζωῆς τὰ μυστήρια, δικαιοσύνης τε ἐργάτας τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς κατα-
 στήσας καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν δι' ἑαυτοῦ τε καὶ δι' αὐτῶν παι-
 5 δεύσας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, οὐ τὰ τῶν Σηθιανῶν ἀποκαλύψας
 οὐδὲ Σῆθ ἑαυτὸν ὀνομάσας, ὡς οὗτοι ληροῦντες καὶ μέθη τινὶ συνε-
 χόμενοι ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκπεπτώκασι;

Τὰ δὲ νῦν συντόμου οὔσης τῆς * αἰρέσεως, οὐκ ἐνδεηθεῖς ἐπεκτεῖ- 4
 ραι τὸν κατ' αὐτῆς ἔλεγχον ἀρκοῦμαι τοῖς παροῦσι μόνοις. εὐτρωτος
 10 γὰρ ἡ τούτων ἀνοία καὶ ἑαυτὴν δυναμένη τε ἐλέγξει καὶ φωρᾶσαι,
 οὐ μόνον περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγωγῆς καὶ σεσυκοφαντημένης δι-
 δασκαλίας τοῦ τὸν Σῆθ αὐτὸν νομίζειν τε καὶ διαβεβαιουῖσθαι εἶναι,
 ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν δύο ἀνθρώπων ὑπόθεσιν. εἰ γὰρ αἱ 5
 δυνάμεις ἄνωθεν ἐσχῆκασιν τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν ἄνευ τῆς μιᾶς, ἣν δὴ
 15 καὶ Μητέρα φάσκουσι τῶν ὄλων εἶναι, ἐγένετό τε καὶ ἐπράχθη τὰ
 ὑπὸ τῶν δύο πραχθέντα. εὐρίσκειται γὰρ ἡ μία αἰτία τῶν δύο δυνά-
 μεων, καὶ ἄνευ αὐτῆς μηδὲν τῶν γενομένων γεγονέναι. καὶ ἀναδρα- 6
 μοῦνται πάλιν ἐπὶ τὸ ὁμολογεῖν ἓνα εἶναι δεσπότην τῶν πάντων
 καὶ δημιουργὸν καὶ κτιστὴν τῶν ὄλων, ἅπαξ μιᾶς δεικνυμένης ἀρ-
 20 χῆς. ἀλλὰ καὶ περὶ ταύτης τῆς αἰρέσεως ταῦτα φήσαντες καὶ ἀπο- 7
 καλύψαντες τὸν ἰὸν τῆς | ἐρπετώδους αὐτῶν ἐκ γένους ἀσπίδων Ὀ534
 γονῆς, ἐφ' ἑτέραν πάλιν ἴωμεν, ἀγαπητοί, τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ τῆς P291
 πραγματείας. | D289

Κατὰ Ἀρχοντικῶν $\bar{\nu}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\mu}$.

25 1. Ἀρχοντικῶν τις αἴρεσις τούτοις ἔπεται, οὐκ ἐν πολλοῖς δὲ 1. 1
 τόποις αὕτη φέρεται ἢ μόνον ἐν τῇ Παλαιστινῶν ἐπαρχίᾳ· μετήνεγκαν
 δὲ τὸν αὐτῶν ἰὸν ἤδη πού καὶ εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῇ μικρῇ Ἀρμενίᾳ τοῦτο τὸ ζιζάνιον ἤδη ἔσπαρται ὑπὸ ἀνδρός 2
 τινος ἐπιδημήσαντος τῇ Παλαιστινῶν γῆ ἀπὸ Ἀρμενίας ἐν χρόνοις
 30 Κωνσταντίου περὶ τὴν αὐτοῦ τελευτῆν, Εὐτάκτου ὀνόματι, μᾶλλον
 δὲ ἀτάκτου τὸν τρόπον καὶ μαθόντος τὴν κακοδιδασκαλίαν ταύτην,

V M

2 καὶ ἐλθὼν nach εἰληφώς durchgestrichen Vcorr < M | ἐνανθρωπήσας *]
 ἐνανθρωπήσεν VM | τελειότητα M 8 * (ἀνατροπῆς τῆς) * 14 ἦν δὴ U]
 ἤδη V ἦν δὴ M 23 Unterschrift κατὰ Σηθιανῶν VM 24 κατὰ Ἀρχοντικῶν
 εἰσοστὴ ἢ καὶ $\bar{\mu}$ VM 27 αὐτῶν aus αὐτὸν Vcorr 30 Κωνσταντίου, v aus-
 radiert Vcorr

εἶτα ἐπανελθόντος εἰς τὰ οἰκεία καὶ διδάξαντος. μετέλαβεν δέ, **3**
 ὡς ἔφην, ἐν Παλαιστίνῃ ὡς ἀπὸ ἀσπίδος ἰὸν ἀπὸ Πέτρου τινὸς γέ-
 ροντος, ἀναξίως Πέτρου καλουμένου, ὃς κατόκει ἐν τῇ τῆς Ἐλευ-
 θεροπόλεως (καὶ) Ἱερουσαλήμ ἐνορία, ἐπέκεινα τῆς Χεβρῶν σημεῖοις
5 τρισί· Καφαρβαριχὰ τὴν κώμην καλοῦσιν. οὗτος ὁ γέροντα τὰ πρῶτα **4**
 ἔνδυμα εἶχεν ἔκπληκτον, ὑποκρίσεως γέμον· ἔξωθεν μὲν γὰρ ἀληθῶς
 κώδιον προβάτου ἠμφίεστο, ἠγνοεῖτο δὲ ἔνδοθεν λύκος ὑπάρχων
 ἄρπαξ. ἀναχωρητῆς γὰρ ἐδόκει εἶναι, ἐν σπηλαίῳ τινὶ καθεζόμενος,
 ὃς πολλοὺς δῆθεν συνήγαγεν εἰς ἀπόταξιν καὶ πατήρ δῆθεν διὰ τε
10 τὸ γῆρας καὶ τὸ σχῆμα ἐκαλεῖτο, τὰ τε αὐτοῦ ὑπάρχοντα πτωχοῖς
 διένειμεν καὶ καθ' ἡμέραν ἐλεημοσύνας ἐποίει. ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ **5**
 αὐτοῦ ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν ἐξητάσθη, ἐπὶ Ἀετίου δὲ τοῦ ἐπισκόπου
 κατηγορηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς τότε τὴν τῶν Γνωστικῶν μετιὼν αἴρεσιν
 καθηρέθη ἀπὸ τοῦ πρεσβυτερίου (ἦν γὰρ κατασταθεὶς ποτε πρεσβύ-
15 τερος), τοῦ τε τόπου μετὰ τὸν ἔλεγχον ὑπὸ Ἀετίου ἐδιώχθη καὶ
 ἀπελθὼν κατόκησεν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐν Κωκάβῃ, ἐνθα αἱ τῶν Ἐβιωναίων
 τε καὶ Ναζωραίων ῥίζαι ἐνήρξαντο, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν | **D290**
 περὶ τοῦ τόπου τούτου ἐσήμανα. ὕστερον δὲ ὡς σωφρονισθεὶς πρὸς **6**
 τὸ γῆρας πάλιν ἐπανῆλθε, φέρων ἑαυτῷ ταύτην τὴν ἰοβολίαν κρύβδην
20 καὶ παρὰ πᾶσιν ἀγνοούμενος, ἕως ὅτε εἰς ἔσχατον ἀφ' ὧν εἰς ὧτά
 τινων ἐψιθύρισε ῥημάτων ἐλεγχθεὶς τοιοῦτος ὑφ' ἡμῶν ἀνεθεματίσθη
 καὶ ἐλλέγεται διὰ τῆς ἡμῶν βραχύτητος. καὶ ἐκάθισεν ἐν τῷ σπη- **7**
 λαίῳ λοιπόν, βδελυχθεὶς ὑπὸ πάντων καὶ μονωθεὶς ἀπὸ τῆς ἀδελφό-
 τητος | καὶ ἀπὸ πλείστων τῶν τῆς ζωῆς ἑαυτῶν ἐπιμελουμένων. **P292**
25 πρὸς τοῦτον τὸν γέροντα καταχθεὶς ὁ προειρημένος Εὐτακτος, εἴ γε **8**
 Εὐτακτος, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διερχόμενος καὶ μεταλαβὼν τῆς τοῦ **Ö536**
 γέροντος κακοδιδασκαλίας, ὡς μεγάλην ἐμπορίαν τὸ δηλητήριον τοῦτο

2 vgl. haer. 23, 7, 2; I 255, 21 ἀσπίς παρ ἐχίδνης ἰὸν δανειζομένη — **6f** vgl. Matth. 7, 15 — **16** vgl. haer. 29, 7, 7; I 330, 4ff u. die andern dort angeführten Stellen

V M

2 ἰὸν + (δεχόμενος, τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν)? * **3f** Ἐλευθερο||πόλεως, v
 ausradiert V corr **4** (καὶ) Pet. **5** κα||φαρβαριχὰ, 1 Buchstabe ausradiert V
7 κώδιον V | ἔνδο||θεν, o aus ω V corr **15** nach ὑπὸ 3 Buchstaben ausradiert V
16 Κωκάβη*] Κωχάβη V M | αἱ drübergeschrieben V corr **21** ὑφ', v auf
 Rasur V corr **23** βδελλυχθεὶς, erstes λ durchgestrichen V corr | ὑπὸ, v auf
 Rasur V corr **24** ἐπιμελο||μένων, v ausradiert V corr ἐπιμελουμένων M **25f** εἶγε
 Εὐτακτος nachgetragen V corr **26** Ἀτακτος M | ἐρχόμενος M
 Eiphanus II. **6**

λαβὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἀπεκόμισεν· ἦν γὰρ ἀπὸ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας ὡς ἔφην ὀρμώμενος, τῶν Σατάλης πλησίον τόπων. ἔπαν- 9
 ελθὼν γοῦν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα πολλοὺς ἔχρανε τῆς αὐτῆς
 μικρᾶς Ἀρμενίας, προσφθαρεῖς τισι πλουσίοις συγκλητικῇ τέτινι καὶ
 5 ἄλλοις περιβλέπτοις, δι' ὧν διαφανῶν ἀνδρῶν πολλοὺς ἐκείσε ἀπώ-
 λεσε. τάχιον δὲ αὐτὸν ὁ κύριος τοῦ βίου ἐξήλειψεν, πλὴν ὅτι ἔσπειρε
 τὸ ἑαυτοῦ ζιζάνιον.

2. Καὶ οὗτοι δὲ ὁμοίως βιβλους ἑαυτοῖς ἐπλαστογράφησάν τινας 2, 1
 ἀποκρύφους, ὧν τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· τὸ μὲν γὰρ Συμφωνίαν
 10 μικρὰν δῆθεν βιβλίον καλοῦσι, τὸ δὲ μεγάλην Συμφωνίαν. ἀλλὰ καὶ
 ἄλλα τινὰ βιβλία ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν * οἷς ἐὰν συντύχωσιν, ἵνα
 δόξωσι τὴν ἑαυτῶν πλάνην διὰ πολλῶν βεβαιῶν, ἐπισυνεισφέρεσθαι.
 ἤδη δὲ καὶ τοῖς Ἀλλογενέσι καλουμένοις κέχρηται· βίβλοι γὰρ εἰσιν 2
 οὕτω καλούμεναι. λαμβάνουσι δὲ λαβὰς ἀπὸ τοῦ Ἀναβατικῶς Ἡσαΐα,
 15 ἔτι δὲ καὶ ἄλλων τινῶν ἀποκρύφων. τὸ δὲ πᾶν ἐκ τοῦ Συμφωνία 3
 καλουμένου βιβλίου *. ἐν ᾧ ὀγδοάδα τινὰ λέγουσιν εἶναι οὐρανῶν
 καὶ ἐβδομάδα, εἶναι δὲ καθ' ἕναστον οὐρανὸν | ἄρχοντας· καὶ τοὺς μὲν D291
 εἶναι εἰς τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς, καθ' ἕνα οὐρανὸν ἕνα ἄρχοντα, τάξεις
 δὲ εἶναι ἐκάστῳ ἄρχοντι, καὶ τὴν Μητέρα τὴν φωτεινὴν ἀνωτάτω
 20 ἐν τῷ ὀγδοῶ εἶναι, καθάπερ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις. καὶ τινὲς μὲν αὐτῶν 4
 κατὰ τὰ σώματα κεχραμμένοι ἀσελγεία τυγχάνουσιν, ἄλλοι δὲ δῆθεν
 προσποιητὴν νηστείαν ὑποκρίνονται ἀπατῶσί τε τοὺς ἀφελεστέρους
 ἀνθρώπους, προσχήματι μοναζόντων ἀποταξίαν τινὰ σεμννύμενοι.
 φασὶ δὲ εἶναι καθ' ἕναστον οὐρανόν, ὡς προείπον, ἀρχὴν καὶ ἔξου- 5
 25 σίαν καὶ ἀγγελικὰς τινας ὑπηρεσίας, ἐκάστου ἄρχοντος ἑαυτῷ γεγεν-
 νηκότος καὶ πεποιηκότος ὑπηρεσίαν· μὴ εἶναι δὲ σαρκὸς ἀνάστασιν,
 ἀλλὰ μόνον ψυχῆς. ἀναθεματίζουσιν τε τὸ λουτρόν, κἂν τε εἶέν 6
 τινες ἐν αὐτοῖς προειλημμένοι καὶ βεβαπτισμένοι. τὴν τε τῶν μυστη-
 ρίων μετοχὴν καὶ ἀγαθότητα ἀθετοῦσιν ὡς ἄλλοτριαν οὖσαν καὶ εἰς

13 Ἀλλογενεῖς vgl. haer. 39, 5, 1 u. unten c. 7, 1 u. 4 — 14 Ἀναβατικὸν Ἡσαΐα vgl. haer. 67, 3, 4 — 15 ff vgl. Bousset, Hauptprobleme S. 15 ff

V M

2 πλησίον M 8 ὁμοίως *] ὁμῶς VM 10 μικρὰν *] μικρὸν VM | δέ] δὴ V | μεγάλην *] μέγα VM 11 * etwa (ἀπερ εἰώθασι) * 16 * etwa (περὶ τῆς αὐτῶν αἰρέσεως ἔστιν ἰδεῖν) * | ᾧ oben drüber V corr 17 οὐρανῶν nachgetragen V corr 20 αἰρέσεις + (δογματίζουσιν)? * | αὐτῶν Corn.] αἱ τῶν VM 22 τε *] δὲ VM 28 προηλειμμένοι aus προειλημμένοι V corr προειλημμένοι M; προειλημμένοι καὶ βεβαπτισμένοι = vorher getauft

ὄνομα | Σαβαώθ γεγεννημένην· αὐτὸν γὰρ θέλουσιν εἶναι κατὰ τινὰς P293
 τῶν ἄλλων αἰρέσεων ἐν τῷ ἐβδόμῳ οὐρανῷ τυραννοῦντα καὶ κατὰ
 τῶν ἄλλων κατισχύοντα. βρωμα δὲ λέγουσιν εἶναι ἀρχῶν καὶ ἐξου- 7
 σιῶν τὴν ψυχὴν, ἄνευ δὲ αὐτῆς μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ζῆν, διὰ τὸ ἀπὸ
 5 τῆς ἄνωθεν ἰκμάδος αὐτὴν εἶναι καὶ δύναμιν αὐτοῖς παρέχειν. ἐν 8
 γνώσει δὲ ταύτην γενομένην καὶ φυγοῦσαν τὸ βάπτισμα τῆς ἐκκλησίας
 καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σαβαώθ τοῦ τὸν νόμον δεδοκότος ἀνίεναι καθ'
 ἕκαστον οὐρανὸν καὶ | ἀπολογία διδόναι ἕκαστη ἐξουσία καὶ οὕτως O538
 ὑπερβαίνειν πρὸς τὴν ἀνωτέραν Μητέρα καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, ὅθεν
 10 δὴ κατῆλθεν εἰς τόνδε τὸν κόσμον. ἤδη δὲ εἶπον ὡς ἀναθεματί- 9
 ζουσι τὸ βάπτισμα, ὡς »μυῖαι θανατοῦσαι σαπριοῦσαι σκευασίαν ἐλαίου
 ἠδύσματος«, ὡς ἐπὶ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἢ παραβολῇ τῷ
 Ἐκκλησιαστῇ εἴρηται. μυῖαι γὰρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς θανατοῦσαι καὶ
 θάνατον ἐμποιοῦσαι καὶ σαπρίζουσαι τὸ μυρεψικὸν ἔλαιον τοῦ ἠδύσ-
 15 ματος, τὰ ἅγια | τοῦ θεοῦ μυστήρια τὰ ἐν τῷ λουτρῷ ἡμῖν εἰς ἄφεσιν D292
 ἀμαρτιῶν κεχαρισμένα.

3. Θανατώσεις δ' ἂν τις εὐρών καὶ παρὰ τοῖς φυσιολόγοις τινὰ 3, 1
 ὠφελείας ἔμπλεα, ἀπεικασθεῖς τῇ τῆς μελίττης συνέσει, τῆς ἐφ' ἅπαντα.
 μὲν τὰ βλαστήματα ἐφριζανούσης, τὰ χρήσιμα δὲ ἐαυτῇ ἐπισυναγούσης
 20 ὁ γὰρ συνετὸς ἄνθρωπος οὐδαμῶθεν ζημιοῦται, ἀλλ' ἢ πανταχόθεν 2
 κερδαίνει, ἀσύνητος δὲ ζημιωθήσεται, ὡς καὶ ὁ ἅγιος προφήτης λέγει
 »τίς συνετὸς καὶ συνήσει ταῦτα; καὶ ὃ λόγος κυρίου ἐστί, καὶ γνώ-
 σεται αὐτά, ὅτι εὐθελίαι αἱ ὁδοὶ κυρίου, ἀσεβεῖς δὲ ἀσθενήσουσιν ἐν
 αὐταῖς;« εὐρομεν γὰρ καὶ παρὰ τοῖς καλουμένοις φυσιολόγοις, 3
 25 μᾶλλον δὲ ἡμεῖς αὐτοὶ ὀρῶμεν, ὡς τὸ τῶν κανθάρων γένος τὸ παρὰ
 τισι βυλάρων καλούμενον, συνήθειαν ἔχει ἐν τῇ δυσωδίᾳ καὶ κόπρῳ
 ἀνακλιέσθαι· καὶ αὕτη αὐτοῖς τροφή τε καὶ ἐργασία, ἄλλοις δὲ τὴν
 αὐτὴν τούτων βορβορώδη τροφήν εἰς μὲν ἐπάχθειαν καὶ δυσσομίαν *.
 καὶ μελίσσαις μὲν αὕτη ἢ κόπρος καὶ δυσωδία θάνατος, βυλάρους δὲ 4
 30 ἐστὶν ἐργασία καὶ τροφή καὶ πραγματεία. ταῖς δὲ μελίσσαις τού-
 ναντίον ἢ εὐδομία καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ μύρα εἰς ἀναψυχὴν, κτῆσιν

1 vgl. haer. 25, 2, 2f; I 269, 4ff u. haer. 26, 10, 3; I 287, 7f — 3 vgl.
 haer. 26, 10, 8; I 288, 8 — 11 vgl. Pred. 10, 1 — 22 Hos. 14, 10

V M

1 αὐτὸν *] ταῦτὸν VM; τοῦτον Pet. 3 κατισχύοντα, ς angefliekt V corr
 κατισχύοντα aus ἐνισχύοντα M 8 διδόναι aus δεδωκέναι V corr 11 θανα-
 τ|||οῦσαι, ι getilgt M | σαπριοῦσαι] lies wohl σαπριοῦσι * 13 θανατ|||οῦσαι, ι
 getilgt V corr 28 δυσσομίαν M | * etwa <γίνεσθαι δῆλον> * 30 καὶ² < V
 31 κτῆσιν *] κτίσιν VM

τε καὶ ἐδωδὴν, εἰς ἐργασίαν τε καὶ πραγματείαν, τοῖς δὲ κανθάρους
 τοῖς προειρημένοις εἶτ' οὖν βυλάροις ἐναντία τὰ τοιαῦτα. | ὁ γὰρ βου- 5 P294
 λόμενος τούτους δοκιμάσαι, ὡς φασὶν οἱ φυσιολόγοι, ἀπὸ μύρου (φημί
 δὲ ὀποβαλσάμου ἢ νάρδου) λαβὼν καὶ προσενέγκας τοῖς κανθάρους
 5 θάνατον αὐτοῖς ἐμποιεῖ· εὐθὺς γὰρ τελευτῶσι, μὴ φέροντες τὴν
 εὐωδίαν. οὕτω καὶ οὗτοι τῆς μὲν λαγνείας καὶ πορνείας καὶ κακίας 6
 ὀρεγόμενοι εἰς τὰ πονηρὰ ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ἐλπίδα, πλησιάζαντες
 δὲ τῷ ἁγίῳ λουτρῷ καὶ τῇ εὐδομίᾳ ἀποθνήσκουσιν, εἰς τὸν θεὸν
 βλασφημοῦντες καὶ τὴν αὐτοῦ κυριότητα ἀθετοῦντες. | D293
 10 4. Ἐκ μιᾶς δὲ ἢ δύο μαρτυριῶν αὐτοὺς ἀνατρέφωμεν. εἰ γὰρ καὶ 4, 1
 ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι εἰσὶ καλούμεναι, οὐκ ἐκτὸς θεοῦ αὐταὶ γέγονασι,
 μάλιστα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οἶδεν γὰρ ἡ γραφή λέγειν ἀγγέλους καὶ 2
 ἀρχαγγέλους, οὐκ εἰς ἐναντιότητα τεταγμένους, ἀλλὰ »λειτουργικὰ
 πνεύματα εἰς διακονίαν ἐποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονο-
 15 μείν σωτηρίαν«. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καθ' ἑκάστην βασιλείαν 3
 πολλαὶ ἀρχαί, ἀλλὰ ὑπὸ ἓνα βασιλέα. »αὶ γὰρ οὖσαι ἐξουσίαι ἐκ θεοῦ
 τεταγμέναι | εἰσίν«, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος· »ὥστε οὖν ὁ ἀνθιστάμενος 5
 τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ 4
 εἰσὶ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οὐκ εἰσὶ κατὰ τῆς
 20 ἀληθείας, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. θέλεις δέ, φησί, τὴν ἐξουσίαν μὴ
 φοβεῖσθαι; τὸ καλὸν ποίει καὶ ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς. οὐ γὰρ εἰκῆ
 τὴν μάχαιραν φορεῖ· διάκονος γὰρ ἐστὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐκ θεοῦ
 τεταγμένος τῷ τὸ κακὸν πράττοντι«. καὶ ὁρῶς ὡς ἡ ἐξουσία αὕτη 5
 ἢ κοσμικὴ ἐκ θεοῦ τέτακται, καὶ μαχαίρας ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν· οὐκ
 25 ἀλλαχόθεν δὲ ποθεν, ἀλλὰ ἐκ θεοῦ εἰς ἐκδίκησιν. καὶ οὐ δυνάμεθα
 λέγειν διὰ τὸ εἶναι ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐν κόσμῳ τὸν βασιλέα τούτων
 μὴ εἶναι βασιλέα, ἀλλὰ εἶναι (μὲν) τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, εἶναι
 δὲ καὶ τὸν τούτων βασιλέα. ὡς οὖν ἐπὶ γῆς ὁρῶμεν (δέδεικται 6
 γάρ) οὐκ ἐναντίας τὰς ἀρχὰς τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ὑποτεταγμένους εἰς

3 vgl. Aelian de nat. an. 138 — 9 vgl. Judas 8 — 10f vgl. I Kor. 8, 5 Röm.
 13, 1 — 13 Hebr. 1, 14 — 16—23 Röm. 13, 1—4

V M

3 τούτους aus τοιοῦτους Vcorr 3f φημί δὲ nachgetragen Vcorr 4 ὀπο-
 βαλσάμου, ὁ aus ἁ Vcorr ἀπὸ βαλσάμου M 6 λαγνείας auf Rasur Vcorr γαλή-
 νης M 7 πλησιάζαντες, πλησια auf Rasur Vcorr 8 τῷ ἁγίῳ λουτρῷ aus τὸ
 ἅγιον λουτρὸν Vcorr | τῇ εὐδομίᾳ aus τὴν εὐδομίαν Vcorr 9 αὐτοῦ *] αὐτῶν
 VM 11 αὐταὶ aus αἱ αὐταὶ Vcorr 16 αἱ γὰρ auf Rasur Vcorr 21 ἐξ
 nachgetragen Vcorr 25 ἀλλ' M 27 (μὲν) * 28 δὲ hineingeflickt Vcorr
 29 γὰρ hineingeflickt Vcorr < M

διοίκησιν παντὸς τοῦ βασιλείου καὶ εἰς εὐταξίαν γῆς, ἔνθα φόνοι καὶ μάχαι, ἄγνοιαί τε καὶ διδασκαλία, εὐνομίαί τε καὶ παρανομίαί, καὶ τούτου χάριν εἶσιν ἕξουσίαί, ἵνα εἰς εὐτακτον σύνταξιν τῆς τοῦ παντὸς κόσμου διοικήσεως τὰ πάντα ἐκ θεοῦ καλῶς καταταχθῆ καὶ οἰκονομηθῆ, — οὕτω καὶ ἐν οὐρανῷ, μάλιστα δὲ ἕξαιρέτως ἐκεῖ, ἔνθα 7 οὐ φθόνος οὐ ζῆλος οὐ παρανομία οὐκ ἐναντιότης οὐ στάσις οὐκ ὄρκος | οὐκ ἀρ|παγὴ οὐδέ τι ἕτερον τῶν τοιούτων, ἕξουσίαί τεταγμέναι D 294 P 295 εἰσὶ δι' ἄλλην πραγματείαν. ποίαν δὲ φημι, ἀλλ' ἢ διὰ τὸν ῥυθμὸν 8 τοῦ ἔμμου, διὰ τὴν ἄνω ἀκήρατον δοξολογίαν, δι' ἣν ἠθέλησεν ὁ 10 ἄφθορος ἡμῶν θεὸς καὶ βασιλεὺς χαρίσασθαι ἐκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένων δόξαν προσήκουσαν, ἵνα τῆς αὐτοῦ βασιλείας τὸ φαιδρὸν καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἔκπληκτον αἰεὶ δοξάζηται. σαφῶς τοίνυν ἐκεῖνοι πεπλάνηνται, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἀγνοήσαντες.

5. Φασὶ δὲ οὗτοι, ὡς καὶ ἄνω μοι προεδήλωται, τὸν διάβολον 5, 1 εἶναι υἱὸν τῆς ἐβδόμης ἕξουσίας τουτέστι τοῦ Σαβαώθ. εἶναι δὲ τὸν Σαβαώθ θεὸν τῶν Ἰουδαίων, τὸν δὲ διάβολον πονηρὸν αὐτοῦ υἱόν, ὄντα δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἐναντιοῦσθαι τῷ ἰδίῳ πατρί. καὶ τὸν αὐτοῦ 2 πατέρα μήτε τοιοῦτον εἶναι μήτε πάλιν εἶναι τὸν ἀκατάληπτον θεόν, ὃν Πατέρα φασίν, ἀλλὰ ἀριστεροῦς εἶναι ἕξουσίας. ἕτερον δὲ πάλιν 3 μῦθον λέγουσιν οἱ τοιοῦτοι, ὅτι, φησίν, ὁ διάβολος ἐλθὼν πρὸς τὴν Εὐάν συνήφθη αὐτῇ ὡς ἀνὴρ γυναικὶ καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν τε Κάιν καὶ τὸν Ἀβελ. διὸ ἐπανεστῆ ὁ εἰς τῷ ἐνί, διὰ ζῆλον ὃν εἶχον 4 πρὸς ἀλλήλους, | οὐχὶ διὰ τό πως εὐηρεστηκέναι τὸν Ἀβελ θεῷ, ὡς 542 ἔχει ἢ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἕτερον πλαζόμενοι λόγον λέγουσιν· ἐπειδὴ, φησίν, 25 ἐρῶντες ἦσαν ἀμφοτέρω τῆς ἀδελφῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν, τούτου χάριν ἐπανεστῆ ὁ Κάιν τῷ Ἀβελ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. φύσει γὰρ αὐτούς φασιν ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ διαβόλου ὡς προεῖπον γεγενῆσθαι.

φέρουσι δὲ μαρτυρίας, ὅταν θελήσωσιν ἀπατᾶν τινας, ἀπὸ τῶν 5 θείων βιβλίων, ὡς καὶ ἐν ἄλλῃ μοι αἰρέσει τοῦτο εἴρηται, (ὅτι) ὁ 30 σωτὴρ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν »ὑμεῖς ἐκ τοῦ Σατανᾶ ἐστε« καὶ »ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ φεύστης ἦν« ἵνα δῆθεν εἴπωσι (ἐκ) τοῦ διαβόλου εἶναι | τὸν Κάιν, 6 D 295

14 vgl. haer. 25, 5, 3; I 273, 5 u. haer. 37, 4, 4; II 56, 5ff — 29 vgl. haer. 38, 4, 2; II 66, 31ff — 30 Joh. 8, 44

V M

6 οὐχ aus οὐκ V corr   7 οὐχ aus οὐκ V corr   12 ἀκατάληπτον, μ aus-radiert V   21 αὐτῆς *] αὐτοῦ VM   23 πως *] ὡς VM   24 πλαζόμενοι *] πλαζόμενον VM   29 (ὅτι) *   32 (ἐκ) τοῦ διαβόλου *] τὸν διάβολον VM

ἐπειδὴ εἶρηκεν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἦν καὶ *, ἵνα δείξῃ 7
πατέρα μὲν αὐτοῦ εἶναι τὸν διάβολον, τοῦ δὲ διαβόλου εἶναι πατέρα
τὸν ἄρχοντα τὸν ψεύστην, ὃν βλασφημοῦντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφα-
λῆς φασὶν αὐτὸν εἶναι τὸν Σαβαώθ οἱ ἀνόητοι, νομίζοντες ὄνομα 8
5 εἶναι [τοῦ] θεοῦ τινὸς τὸ Σαβαώθ, ὡς ἤδη καὶ ἐν ταῖς πρότερον
αἰρέσεσι διὰ πλάτους ἡμῖν πεπραγμάτευται περὶ ἐρμηνείας τοῦ Σαβαώθ
καὶ ἄλλων ὀνομασιῶν, τοῦ τε Ἴηλ καὶ τοῦ Ἐλωείμ, | τοῦ τε Ἴηλ καὶ P296
τοῦ Σαδδαῖ τοῦ τε Ἐλλιών τοῦ τε Ῥαββωνὶ τοῦ τε Ἰὰ τοῦ τε Ἄδω-
ναῖ τοῦ τε Ἰαβέ, ὡς ὀνομασίαι εἰσὶ δοξολογιῶν ἅπασαι ἐρμηνεύμεναι 9
10 καὶ οὐκ ὀνόματά ἐστι θετὰ ὡς εἰπεῖν τῇ θεότητι, ἅτινα καὶ ἐνταν-
θοῖ σπουδασθήσονται ἐρμηνευθέντα κείσθαι· τὸ Ἴηλ θεός, τὸ 10
Ἐλωείμ θεός αἰεί, τὸ Ἴηλ θεός μου, τὸ Σαδδαῖ ὁ ἱκανός, τὸ Ῥαββωνὶ
ὁ κύριος, τὸ Ἰὰ κύριος, τὸ Ἄδωναῖ ὁ ὢν κύριος, τὸ Ἰαβέ ὃς ἦν καὶ
ἔστιν ὁ αἰὲ ὢν, ὡς ἐρμηνεύει τῷ Μωυσῇ «ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με, ἔρεῖς
15 πρὸς αὐτούς», καὶ τὸ Ἐλλιών ὑψιστος, καὶ τὸ Σαβαώθ δυνάμεων
ἐρμηνεύεται· κύριος οὖν Σαβαώθ κύριος τῶν δυνάμεων· πάντη γὰρ 11
〈κύριος〉 πρόσκειται ὅπου τοῦ Σαβαώθ ὄνομα λέγει ἢ γραφή· 〈ἢ γὰρ
γραφῆ〉 οὐ μόνον ἐκφωνεῖ λέγουσα· «εἶπέ μοι Σαβαώθ ἢ ἐλάλησε Σα-
βαώθ», ἀλλὰ εὐθύς λέγει κύριος Σαβαώθ· οὕτως γὰρ ἢ Ἑβραῖς φά-
20 σκει «Ἄδωναῖ Σαβαώθ», ὅπερ ἐρμηνεύεται κύριος τῶν δυνάμεων.

6. Καὶ μάτην παρ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ὁμοίοις κατὰ τὴν τύφλω- 6, 1
σιν τῆς διανοίας αὐτῶν τὰ καλῶς εἰρημένα σκροφαντεῖται. οὔτε γὰρ 2
περὶ διαβόλου τῷ σωτήρι ἐν τῷ πρὸς Ἰουδαίους λόγῳ εἶρηται, ὡς
παντί τῷ σαφές εὐρίσκειται τῷ τῇ ἀληθείᾳ ἀκολουθοῦντι, ἀλλὰ διὰ
25 τὸν Ἰούδα αὐτοῖς ἔλεγε τὸ ῥῆμα. οὐκ ἦσαν γὰρ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, 3
τοῦ αὐτὸν ὑποδεξαμένου ὑπὸ τὴν δοῦν τῆς Μαμβρῆ πρὸ τῆς ἐνσάο-
ρου αὐτοῦ παρουσίας. | ἀλλὰ νιούς ἑαυτοὺς κατεδίκασαν γενέσθαι τῆς D296
τοῦ Ἰούδα προδοσίας, τοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου σατανᾶ καὶ διαβόλου

1 Joh. 8, 44 — 5 vgl. haer. 26, 10, 11ff; I 288, 18ff — 14f Exod. 3, 14 —
22 vgl. haer. 38, 4, 9; II 67, 23ff

V M

1 * 〈ὅτι ψεύστης ἦν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἦν〉 *, vgl. Z. 3 τὸν ψεύστην
u. S. 67, 1 5 [τοῦ] * | τινὸς Pet.] τινὲς VM | τὸ *] τὸν VM 7 τοῦ τε¹
τοῦτο M | Ἐλωείμ *, vgl. Z. 12] Ἐλωί VM 9 Ἰανέ M | nach ὀνομασίαι noch
einmal ὡς, durchgestrichen V corr 13 Ἰανέ M 14 ὁ¹ *] καὶ VM 16 vor
οὖν + ὁ M | πάντη Pet.] παντί VM 17 〈κύριος〉 * 17f 〈ἢ γὰρ γραφή〉 *
21 μάτην Pet.] μετὰ τὴν VM 24 τω aus τὸ V corr τὸ M 26 τῆς¹ *, vgl.
I 216, 23] τὴν VM | Μαμβρῆ M 28 προδο||σίας, ο aus ω V corr

ὠνομα|σμένου, ὡς λέγει »οὐχὶ δώδεκα ὑμᾶς ἐξελεξάμην, καὶ εἷς ἐξ ὧν 544
 ὑμῶν ἐστὶν διάβολος;« καὶ τούτου ἕνεκα τὰ τῆς αὐτοῦ κακοτροπίας 4
 ὁ κύριος ἐρμηνεύων ἔλεγεν ὅτι »ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων
 λαλεῖ«, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τὸ εὐαγγέλιον λέγει ὅτι »κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ
 5 γλωσσόκομον αὐτὸς ἐβάσταζεν«. οὗτος οὖν ὁ διάβολος κληθεὶς 5
 Ἰούδας πατέρα ἔσχε τὸν Κάϊν, διὰ ψεύδους ἀπατήσαντα τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ Ἄβελ καὶ ἀποκτείναντα, ὡς καὶ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου
 »ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;« ψευδόμενος ἔλεγεν »οὐκ οἶδα«. εἰκότως 6
 οὖν καὶ οὗτος τὸν φύσει διάβολον μιμησάμενος τοῖς τρόποις υἱὸς
 10 αὐτοῦ κατ' ἀξίαν ἀνηγόρευται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος. »ᾧ γὰρ ἠπτηταί
 τις, τούτῳ καὶ δεδούλωται,« καὶ ἡμῶν δὲ ἕκαστος ὅτιοῦν ἂν ἐπι-
 τελέσῃ, τοὺς τοῦτο προτετελεχότας πατέρας ἔξει μιμησάμενος. σαφῶς 7 P297
 τοίνυν ἐφράσθη ἢ παρὰ τοῦ κυρίου λεχθεῖσα ῥῆσις ὅτι »ὑμεῖς τέκνα
 ἐστὲ τοῦ διαβόλου« καὶ πάλιν »ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων
 15 λαλεῖ, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἐστίν«, ἵνα εἴπῃ Ἰούδαν καὶ Κάϊν·
 εἶτα »καὶ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ψεύστης ἦν«, ἵνα εἴπῃ αὐτὸν τὸν διά- 8
 βολον, διὰ τὰ ὁμοίως πεπραγματευμένα ἐκάστῳ τούτων. ἐμπνεύσας
 γὰρ ἐν στόματι τοῦ ὄφeos ψευδῆ πάντα λελάληκεν ὁ διάβολος καὶ
 οὕτως τότε ἐξηπάτησε τὴν Εὐάν. καὶ ἀνήρηται παρὰ τούτοις ἢ 9
 20 πεπλανημένη μυθοποιία, κὰν λέγη ἢ γραφῆ »ὡς ὁ Κάϊν ἀπέκτεινε
 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τοῦ διαβόλου ἦν«. ἐδείχθη γὰρ παντάπα-
 σιν, (ὅτι) οὐχὶ διὰ τὸ τὴν Εὐάν, ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ διαβόλου
 συλλαβοῦσαν ὡς κατὰ συζυγίαν γάμου καὶ συνάφειαν σωμαίων, γε-
 γεννηκέναι τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ, ὡς τούτοις ἔδοξεν, ἀλλὰ διὰ τὸ
 25 ὁμότροπον καὶ μίμημα τῆς τοῦ διαβόλου κακοτροπίας υἱὸς αὐτοῦ
 ἦκουσε. |

D297

7. Πάλιν δὲ λέγουσιν οἱ αὐτοὶ τὸν Ἀδὰμ συναφθέντα τῇ Εὐᾶ 7, 1
 τῇ ἰδίᾳ γαμετῇ γεγεννηκέναι τὸν Σήθ, φύσει ἴδιον αὐτοῦ υἱόν. καὶ
 τότε φασὶ τὴν ἄνω δύναμιν σὺν τοῖς ὑπουργοῖς τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ
 30 ἀγγέλοις καταβεβηκέναι καὶ ἠρπακέναι αὐτὸν τὸν Σήθ, ὃν καὶ Ἀλ- 2
 λογενῆ καλοῦσι, καὶ ἀνενηνοχέναι ἄνω πού καὶ ἀναθρέψαι χρόνον

1 Joh. 6, 70 — 3 Joh. 8, 44 — 4 Joh. 12, 6 — 8 Gen. 4, 9 — 10 II Petr.
 2, 19 — 13—16 Joh. 8, 44 — 20f vgl. I Joh. 3, 11

V M

5 εἶχεν hinter ἐβάσταζεν durchgestrichen Vcorr 8 εἰκότως M 14 ἐκ
 nachgetragen Vcorr 15 πῶς nach ὅτι durchgestrichen Vcorr 22 (ὅτι) *
 24 ἔδειξεν M 25 τῆς auf Rasur Vcorr 25f υἱὸς αὐτοῦ ἦκουσεν nach-
 getragen Vcorr 28 φύσει + (ὄντα)? *

ἰκανῶ, ἵνα μὴ ἀποκτανθῆ, καὶ μετὰ χρόνον πολὺν πάλιν κατενηνο-
 χῆναι εἰς τόπον τὸν κόσμον καὶ πνευματικὸν ἀπεργάσασθαι αὐτὸν καὶ
 † σωματικόν, εἰς τὸ μὴ κατισχύειν τὸν τε <δημιουργόν> κατ' αὐτοῦ καὶ
 τὰς ἄλλας ἐξουσίας καὶ ἀρχὰς τοῦ κοσμοποιοῦ θεοῦ. μηκέτι δὲ αὐτόν 3
 5 φασὶ λελατρευκέναι τῶ τε ποιητῆ καὶ δημιουργῶ, ἐπεγνωκέναι δὲ τὴν
 ἀκατονόμαστον δύναμιν καὶ τὸν ἄνω ἀγαθὸν θεόν, τούτῳ <τε> λελα-
 τρευκέναι καὶ κατὰ τοῦ ποιητοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν
 πολλὰ ἀποκεκαλυφέναι. † ὧ δὲ καὶ | βίβλους τινὰς ἐξετύπωσαν εἰς ὄνομα 4 Ö 546
 αὐτοῦ τοῦ Σήθ γεγραμμένας, παρ' αὐτοῦ αὐτὰς δεδόσθαι λέγοντες,
 10 ἄλλας δὲ εἰς ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῶν ἑπτὰ υἱῶν αὐτοῦ. φασὶ γὰρ αὐτόν 5
 ἑπτὰ γεγεννηκέναι <υἱοὺς> Ἀλλογενεῖς καλουμένους, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις
 αἰρέσεσιν εἰρήκαμεν, Γνωστικῶν φημι καὶ Σηθιανῶν. οὗτοι δὲ καὶ 6
 ἄλλους προφήτας φασὶν εἶναι, Μαρτιάδην τινὰ καὶ Μαρσιανόν, ἀρπα-
 γέντας εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ διὰ ἡμερῶν τριῶν καταβεβηκότας. καὶ 7
 15 πολλὰ ἔστιν ἃ μυθοποιοῦντες πλαστῶς ἐκτυποῦσι, βλάβση|μά τε P 298
 πλάττοντες κατὰ τοῦ ὄντος θεοῦ παντοκράτορος, πατρός τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρχοντος ὄντος καὶ πονηρίας εὔρετοῦ, ὡς
 ἀπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς λόγων ἀλίσκονται.

Εἰ γὰρ πονηρῶν ἔστιν εὔρετης καὶ κακοποιός, πῶς εὐθὺς οὐκ 8
 20 ἀγαθὸς εὔρεθείη, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσιν εἴπαμεν, κατὰ
 πορνείας καὶ μοιχείας καὶ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας νομοθετήσας; θεὸν
 γὰρ αὐτόν | τῶν Ἰουδαίων καὶ αὐτοὶ λέγουσι· τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τὸν D 298
 νόμον ἔδωκεν, ἐν ᾧ πάντα ταῦτα ἀπηγόρευσε ὧν εὔρετην αὐτὸν
 λέγουσιν εἶναι. πῶς δὲ πατὴρ τοῦ Σατανᾶ κληθείη ὁ κατ' αὐτοῦ τὰ
 25 τοσαῦτα ὑποδείξας; καὶ εἰ ἀλλότριός ἐστι τοῦ ἄνω παρ' αὐτοῖς λεγο- 9
 μένου θεοῦ καὶ οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ βασιλεὺς
 καὶ κύριος ἡμῶν, ὁ ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις καὶ ἐν εὐαγγελίοις καὶ
 ἀποστόλοις <κηρυσσόμενος>, αὐτὸς θεὸς κύριος, πατὴρ δὲ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῶς αὐτὸς σαφῶς ἡμᾶς διδάσκει ὁ κύριος ἐν

11f vgl. haer. 26, 8, 1; I 284, 12f u. haer. 39, 5, 1; II 75, 10 — 13f zu Μαρ-
 σιανός vgl. den Marsanes in Unbek. altgnost. Werk c. 7; S. 341, 36 Schmidt (dazu
 C. Schmidt, Gnostische Schriften in kopt. Sprache. Leipzig 1892. S. 602) — 20 vgl.
 haer. 28, 2, 1ff; I 314, 14ff

V M

3 † σωματικόν] lies ἀόρατον oder σωματικόν <φαινόμενον>, vgl. S. 89, 6f *
 | <δημιουργόν> * 6 ἀκατο//νόμαστον, ἀ vorgesetzt, ο aus ω Vcorr | <τε> *
 8 † ᾧ] lies ὅθεν * οἱ Jül. 11 <υἱοὺς> * 13 Μαρσιάδην Nicet. Chon.
 16 ὄντος, ο aus ω Vcorr 27 κύριος] θεός M 28 <κηρυσσόμενος> *

εὐαγγελίῳ λέγων »εὐχαριστῶ σοι, πάτερ, κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς«,
ἵνα δείξῃ τὸν αὐτοῦ πατέρα θεὸν τῶν πάντων.

8. Καὶ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ὑποφαίνων ἔσεσθαι πάλιν φησὶν 8, 1
ὁ ἐξ αὐτοῦ υἱὸς »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
5 ἔγερῶ αὐτόν· ναὸν δὲ ἔλεγε τὸ ἴδιον σῶμα, λυόμενον μὲν διὰ χειρῶν
ἀνθρώπων τουτέστιν ἀποκτεινόμενον. τὸ δὲ μὴ ὂν σῶμα, ἀλλὰ 2
δοκῆσει φαινόμενον, ὡς οὗτοι πάλιν λέγουσιν, οὐκ ἂν ἠδύνατο εἰς
χειρας ἔρχεσθαι ἐγείρεσθαι τε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καθὼς ἐπηγγείλατο.
δέδεικται τοίνυν σαφῶς διὰ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ἀναντίρροτος ἢ 3
10 τῶν νεκρῶν ἀνάστασις καὶ <ὅτι> οὔτε χρεία ἐστὶν ἀπολογίας τῇ ψυχῇ,
ἵνα λαλήσῃ πρὸς ἐκάστην ἐξουσίαν (πλάττονται γὰρ καὶ τοῦτο, ὡς
εἴρηται), ἀλλὰ τῆς τοῦ κυρίου εὐεργεσίας τῆς διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς
πίστεως συνισταμένης, ὡς λέγει ὁ ἀγιώτατος Παῦλος, γράφων τῷ 4
Τιμοθέῳ διὰ τούτων τῶν λόγων »ὅπως γινώσκεις πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ
15 κυρίου περιπατεῖν, ἣτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ
ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας«, »ἦν οἱ πολλοὶ ἀφέντες εἰς μύθους καὶ εἰς
μωρολογίας ἐξετράπησαν«, »μὴ νοοῦντες μήτε ἅ λέγουσι μήτε περὶ
τίνων διαβεβαιοῦνται· ὧν ἐστὶ Φύγελος καὶ Ἑρμογένης«. ἀλλὰ 5
καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ Ὑμέναιον καὶ Φιλητὸν | περὶ τὴν ἀλή- Ö 548
20 θειαν | ἠστοχηκέναι λέγει, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει ἐξη- D 299
κολούθησαν, ἄλλον θεὸν καταγγέλλοντες καὶ γενεαλογίας ἀπεράντους, P 299
καὶ πλάνην ἐπισπεύροντες τοῖς ἀνθρώποις καὶ λέγοντες μὴ ἐκ θεοῦ 6
γεγενῆσθαι τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὑπὸ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, τὴν δὲ ἀνά-
στασιν ἤδη γεγενῆσθαι διὰ τῶν γεννωμένων τέκνων ὑπὸ ἐκάστου
25 τῶν γεννῶντων, τὴν δὲ τῶν νεκρῶν οὐ λέγουσιν ἔσεσθαι. καὶ
ὁρᾶτε, ἀδελφοί, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀληθείας καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς
τούτων παρανομίας.

Ἐπολαμβάνω δὲ καὶ περὶ τούτων ἱκανῶς εἰρησθαι· ὅθεν ταύτην 7
παραλιπὼν ἐπὶ τὰς ἐξῆς τὴν πορείαν ποιήσομαι, ἐκεῖνο μόνον εἰπὼν,
30 ὡς πάνν φαίνεται ἰοικυῖα αὕτη διὰ τῆς πολυωνύμου ἀρχοντικῆς ὄνο-

1 Matth. 11, 25 — 4 Joh. 2, 19 — 11f vgl. S. 83, 8 — 14 I Tim. 3, 15 —
16 II Tim. 4, 4 — 17 I Tim. 1, 7 — 18 II Tim. 1, 15 — 19 vgl. II Tim. 2, 17 —
21 vgl. I Tim. 1, 4 — 23f vgl. II Tim. 2, 18

V M

4 ὁ ἐξ αὐτοῦ υἱὸς durchgestrichen V corr < M 8 ἐγείρεσθαι τε, εσθαι τε
auf Rasur V corr 10 <ὅτι> * 13 συνηταμένης M 16 εἰς² durch-
gestrichen V corr < M 18 Φύγελος, λ drüber V corr Φύγελλος M 23 ἀλλ' M
24 γεγεννησθαι, zweites ν durchgestrichen V corr 25 γενόντων M

μασίας τῇ πολυπλόκῳ ἔρπετῶν κακοηθείᾳ. τρόπον γάρ τινα ἐκ 8
πολλῶν ἔρπετῶν ἀναμίξ τῆς αὐτῶν πλάνης συνηγμένη ἐστὶν ἡ ἰοβολία,
οἷον τὸ θρασὺ ἔχουσα τοῦ δράκοντος, τὸ δολερὸν τοῦ φυσάλου, τὴν
ἀνθέλκυσιν τῆς προῆς τοῦ βαί[τ]ωνος, τὸ γαῦρον τοῦ ἀκοντίου, τὸ
5 προπετὲς τοῦ ὄστρακίτου. τούτων δὲ πάντων τὴν κεφαλὴν κατα- 9
πατήσαντες τῇ τῆς ἀληθείας ὑποθέσει ἐπὶ τὰς λοιπὰς διέλθωμεν,
ἐπιλόθητοι, τὴν ἐκάστης πλάνην ἀποκαλύψαι ἐν θεῷ πειρώμενοι.

Κατὰ Κερδωνιανῶν $\bar{\kappa}\alpha$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\mu}\alpha$.

1. Κέρδων τις τούτους καὶ τὸν Ἡρακλέωνα διαδέχεται ἐκ τῆς 1, 1
10 αὐτῆς ὡν σχολῆς, ἀπὸ Σίμωνός τε καὶ Σατορνίλου λαβὼν τὰς προ-
φάσεις. οὗτος μετανάστης γίνεται ἀπὸ τῆς Συρίας καὶ ἐπὶ τὴν
Ῥώμην ἔλθων λυμεῶν τις πέφηεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτῷ πειθο-
μένοις, ὃ ἐλεεινότητος. ἐλεεινὴ γὰρ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, | ὅταν 2 D 300
καταλείψασα τὴν τοῦ θεοῦ ὁδὸν πλανᾶται, καὶ ἀπόλωλεν ἀπὸ τῆς
15 τοῦ θεοῦ κλήσεως ἑαυτὴν ἀφορίσασα. συμβέβηκε γὰρ τοῖς τοιοῦτοις 3
ἢ τοῦ κυνὸς παροιμία, ὅς τῇ σκιᾷ προσέχων οὐ κατεῖχεν ἐν τῷ στό-
ματι *, ἐμβλέπων εἰς ὕδωρ καὶ νομίσας τὴν ἐν τῷ ὕδατι σκιὰν
μεῖζονα εἶναι τῆς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐδωδῆς, ἀνοίξας τὸ στόμα
καὶ τὴν οὖσαν ἀπόλεσεν. οὕτω καὶ οὕτοι τὴν ὁδὸν εὐρόντες καὶ 4
20 βουλόμενοι σκιᾶς περιγενέσθαι τῆς ἐν τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν γενομένης
τὴν οὖσαν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν | ὡς εἰπεῖν ἐκ θεοῦ τροφὴν κεχα- P 300
ρισμένην οὐ μόνον ἀπόλεσαν, ἀλλὰ καὶ ὄλεθρον ἑαυτοῖς ἐπεσπά-
σαντο.

9—12 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 1; I 214 Harvey *Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν*
περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ Ῥώμῃ κτέ Hippolyt
refut. VII 37, 1; S. 223, 12f Wendland *Κέρδων δέ τις καὶ αὐτὸς ἀφορμὰς ὁμοίως*
παρὰ τοῦτων λαβὼν καὶ Σίμωνος Filastrius haer. 44; S. 23, 8f Marx *Cerdon*
autem quidem surrexit post hos . . . , qui cum venisset Romam de Syria —
15 ff vgl. Irenaeus adv. haer. II 11, 1; I 275 Harvey (von den Valentinianern) *similes*
Aesopi canis ei qui panem quidem reliquit, in umbram autem eius impetum fecit
et perdidit escam

V M

2 ἢ < M 4 βαί[τ]ωνος * 7 ἐκάστην M | Unterschrift κατὰ Ἀρχον-
τικῶν VM 8 Ὑberschrift κατὰ Κερδωνιανῶν $\bar{\kappa}\alpha$ ἢ καὶ $\bar{\mu}\alpha$ VM 9 τούτοις M
14 καταλείψασα, ασα Vcorr | ὁδὸν πλανᾶται καὶ ἀπόλωλεν auf Rasur, πλανᾶται
hinter ἀφορίσασα (Z. 15) durchgestrichen Vcorr 17 * <βρώματος> * 21 κεχα-
ρισμένην, μένην auf Rasur Vcorr

Οὗτος τοίνυν ὁ Κέρδων ἐν χρόνοις Ὑγίνου γέγονεν ἐπισκόπου, 5 ὁ 550
τοῦ ἑνατοῦ κληρῶν ἄγοντος ἀπὸ τῆς τῶν περὶ Ἰάκωβον καὶ Πέτρον
καὶ Παῦλον ἀποστόλων διαδοχῆς. τὸ δὲ κήρυγμα αὐτοῦ τῆς τῶν
προειρημένων αἰρεσιάρχων φλυαρίας μετέχον τὸ αὐτὸ μὲν εἶναι δοκεῖ,
5 παρήλλακται δὲ παρ' αὐτῶ τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον·

Δύο καὶ οὗτος ἀρχὰς κεκήρυχεν τῶ βίῳ καὶ δύο δῆθεν θεοὺς, ἓνα 6
ἀγαθὸν καὶ [ἓνα] ἄγνωστον τοῖς ἅπασιν, ὃν καὶ πατέρα τοῦ Ἰησοῦ
κέκληκεν, καὶ ἓνα τὸν Δημιουργόν, πονηρὸν ὄντα καὶ γνωστόν, λαλή-
σαντα ἐν τῷ νόμῳ καὶ [ἐν] τοῖς προφήταις φανέντα καὶ ὄρατὸν πολ-
10 λάκις γενόμενον. μὴ εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γεγεννημένον ἐκ Μα- 7
ρίας μηδὲ ἐν σαρκὶ πεφηνέναι, ἀλλὰ δοκῆσει ὄντα καὶ δοκῆσει πεφη-
νότα, δοκῆσει δὲ τὰ ὅλα πεποιηκότα. καὶ αὐτὸς δὲ σαρκὸς ἀνάστασιν
ἀπωθεῖται, παλαιὰν δὲ ἀπαγορεύει διαθήκην τὴν [τε] διὰ Μωυσέως
καὶ τῶν προφητῶν, ὡς ἀλλοτρίαν οὖσαν θεοῦ. ἐληλυθέναι δὲ τὸν 8

1—3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 1; I 214f Harvey Κέρδων δέ τις . . . ἐπιδημήσας
ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου ἑνατοῦ κληρῶν τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
ἔχοντος, dazu III 4, 3; II 17 Harvey Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου,
ὃς ἦν ἑνατος (octavus lat.) ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν — zu ἑνατος vgl.
haer. 42, 1, 7 u. 2, 3 u. refut. 24 — 6—10 vgl. Irenaeus I 27, 1; I 215 Harvey (mit un-
bedeutenden Abweichungen = Hippolyt refut. VII 37, 1; S. 223, 13f Wendland)
ἐδίδαξε τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν μὴ εἶναι πατέρα τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνώτα εἶναι καὶ
τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hic
introducitur initia duo, id est duos deos, unum bonum et alterum saevum, bonum
superiorem, saevum hunc mundi creatorem* Filastrius haer. 44, 1; S. 23, 9ff Marx
*ausus est dicere duo esse principia id est unum deum bonum et unum malum et
deum quidem bonum bona facere et malum mala* — 10—14 vgl. Ps. Tertullian
adv. omn. haer. 6 *hic prophetias et legem repudiat, deo creatori renuntiat, superioris
dei filium Christum venisse tractat, hunc in substantia carnis negat, in phantas-
mate solo fuisse pronuntiat nec omnino passum, sed quasi passum, nec ex virgine
natum, sed omnino nec natum. resurrectionem animae tantummodo probat, cor-
poris negat* Filastrius haer. 44, 2; S. 23, 12ff *Jesum autem salvatorem non na-
tum adserit de virgine nec apparuisse in carne nec de coelo descendisse, sed putative
visum fuisse hominibus, qui non videbatur inquit vere, sed erat umbra: unde et
putabatur quibusdam pati, non tamen vere patiebatur*

V M

3 αὐτοῦ aus αὐτῶν V corr 4 τὸ αὐτὸ, τὸ auf Rasur, ν an αὐτὸ wegradiert
V corr 7 [ἓνα] Dind. 9 [ἐν] * 11f πεφηνό//τα, ο aus ω V corr 13 [τε]
Pet. 14 ἐληλυθέναι wohl aus ἐληλυθότα V corr

Χριστὸν ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἐκ τοῦ ἀγνώστου πατρὸς, εἰς ἀθέτησιν τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ καὶ δημιουργοῦ ἐνταῦθα, φησὶν, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος, ὡςπερ ἀμέλει καὶ πολλὰ τῶν αἰρέσεων ἐξεῖπαν. ὀλίγω δὲ τῶ 9 χρόνω οὗτος | ἐν Ῥώμῃ γενόμενος μεταδέδωκεν αὐτοῦ τὸν ἰὸν Μαρκ- D 301
5 κίωρι· διόπερ τοῦτον ὁ Μαρκίων διεδέξατο.

2. Τῆς δὲ αἰρέσεως ὡσαύτως φωρατῆς οὔσης ἐν συντόμῳ περὶ 2, 1 ταύτης ἡμῖν ἔσται ὁ λόγος. ἀρξόμεθα δὲ πάλιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀνατροπῆς ἀπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων. ὅτι μὲν γὰρ 2 δύο ἀρχὰς ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον δῆλον. ἢ γὰρ αἱ δύο ἐκ 10 μιᾶς εἰσὶ τινος ἢ ἡ μὲν ἔστι δευτέρα ἢ δὲ τῆς δευτέρας αἰτία καὶ ἀρχή. ζητηθήσεται οὖν ἦτοι αἰτία τῶν δύο ἢ ὁποτέρα τούτων ἀρχὴ οὔσα τῆς ἑτέρας *, ὡς ἔφη. καὶ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου ἐπὶ τὴν 3 μίαν ἀνακτέον τὴν διάνοιαν, τὴν εὐρίσκομένην πρώτην, ἐξ ἧς καὶ ἡ δευτέρα ἦτοι ἀμφοτέραι, καθὼς δέδεικται, [ὡς ἔφη]. ἐπὶ τὸ αὐτὸ 4
15 δὲ ἀδύνατον τὰς δύο ἀρχὰς ὑπάρχειν, ἀλλ' οὐδὲ διαφέρεισθαι τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην δυνατόν. εἰ γὰρ διαφέρονται, εἰσὶ μὲν δύο, τῶ δὲ δύο ἀριθμῶ εὐρίσκεσθαι τὸν ἕνα ἀριθμὸν ὑπερβεβήκασιν· τοῦ δὲ ἑνὸς καὶ πρώτου ἀριθμοῦ ζητουμένου | αἱ δύο τῶ ἐνὶ ἀριθμῶ καὶ P 301 ἀνωτέρω ὑπόκεινται, τῶ αἰτίῳ τῶν δύο ὄντι. οὐ γὰρ αἱ δύο, αἱ 5
20 μετὰ τὸν ἕνα ἀριθμὸν ἢ τὴν μίαν ἀρχὴν καὶ πρώτην, αἰτία ἐκαστῶν δύνανται εἶναι, τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἀνωτάτου αἰεὶ ζητουμένου.

εἰ γὰρ αἱ δύο εὐρεθήσονται μιᾶς οὔσαι συμφωνίας καὶ συγκαίρουσαι 6 καὶ συμφωνοῦσαι ἀλλήλαις, ἐν τῶ τὴν μὲν μίαν παραμένειν τῆς ἑτέρας εὐδοκούσης καὶ τῆς ἄλλης δὲ χαιρούσης τῆ τῆς ἑτέρας συζυγία, ἢ 25 στάσις τίς ἐστὶν ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων; εἰ δὲ στασιάζουσι καὶ ἰσχύουσιν 7 αἶμα ἀμφοτέραι πρὸς ἀλλήλας ἐπ' ἴσης, | οὐκέτι Χριστὸς ὁ ἐλθὼν διὰ Ö 552 τὴν ἀθέτησιν τῆς μιᾶς δυνήσεται καταλύσαι τὴν ταύτης τυραννίδα, αὐτῆς ἀντεχούσης καὶ δυναμένης πρὸς τὴν ἄνω ἀόρατον καὶ ἀκατονόμαστον ἀγωνίζεσθαι ἀντέχειν τε καὶ μηδέποτε δυναμένης καταλύεσθαι. | D 302

3—5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ Πορτικὸς III 4, 3; II 18 Harvey *Marcion autem illi succedens*

V M

8 γὰρ < M   12 * (αἰτία τυγγάνει) *   13 ἀκτέον M   14 [ὡς ἔφη] *
17 εὐρίσκεσθαι *] εὐρισκόμεναι VM   22 εἰ] ἢ auf Rasur V corr | οὐ-
σαι *] οὔσης VM   24 συ//ζυγία, ν ausradiert V corr | ἢ] ἢ M   27 ταύ-
της] αὐτῆς M   28 ἀκατο//νόμαστον, ο aus ω V corr   29 δυναμένης *] δύνα-
σθαι VM

3. Λέγει δὲ ὁ ἡλίθιος καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας τῆς 3, 1
φραύλης καὶ ἐναντίας εἶναι ἀρχῆς, τὸν δὲ Χριστὸν τῆς ἀγαθῆς. πόθεν 2
οὖν οἱ προφῆται τὰ εἰς Χριστὸν τετυπωμένα προανεφώνησαν, εἰ μὴ
μία ἦν καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις ἡ λαλήσασα ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις
5 καὶ εὐαγγελίοις; καθάπερ λέγει »ὁ λαλῶν ἐν τοῖς προφήταις ἰδοὺ
πάρεμι« καὶ τὰ ἐξῆς. πόθεν δὲ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ † προ- 3
ανεφώνει λέγων »εἰ Μουσοῦ ἐπιστεύετε, καὶ ἐμοὶ ἂν ἐπιστεύετε. ἐκείνος
γὰρ περὶ ἐμοῦ ἔγραψε«.

καὶ πολλά μοι ἔστι περὶ μαρτυριῶν λέγειν, καθὼς συναγείρας 4
10 σχολὴν ἑαυτῷ ἐποίησεν ὁ ἐπὶ συγκυρήματι πονηρῷ τῷ κόσμῳ ἐπιβλα-
στήσας καὶ πλανήσας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένους. παρελεύσο- 5
μαι δὲ καὶ ταύτην, ὡσεὶ βέμβικος καὶ πεμφρηδόνορος τῶν ὀδυνοποιῶν
ἐκ πετεινῶν κνωδάλων ὀρωμένων ὑπὸ μίαν θῆξιν ἐκπετασθέντων
τὴν ἀνάλωσιν ποιησάμενος διὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐναργεστάτης πίστεως
15 τε καὶ σωτηριώδους διδασκαλίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 6
τοῦ εἰπόντος »βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ψευ-
δοπροφῆται« καὶ τοῦ ἀποστόλου <τοῦ> περὶ τῶν αὐτῶν ψευδοχρί-
στων καὶ ψευδοδιδασκάλων καὶ ψευδαδέλφων φήσαντος καὶ ἡμᾶς
ἀσφαλισαμένου· ἐπὶ τὰς ἐξῆς <τε> κατὰ τὴν ἀκολουθίαν προβαίνων
20 τῶν ἄλλων ποιήσομαι τὴν ὑφήγησιν. |

P 302

Κατὰ Μαρκιωνιστῶν $\overline{\kappa\beta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\beta}$.

1. Μαρκίων, ἀφ' οὗπερ οἱ Μαρκιωνισταί, ἐκ τούτου τοῦ προειρη- 1, 1
μένου Κέρδωνος τὴν πρόφασιν εἰληφὼς καὶ αὐτὸς μέγας ὄφρις προ-
ῆλθεν τῷ βίῳ, πολὺ δὲ πλῆθος ἐξαπατήσας ἔτι εἰς δεῦρο εἰς πολλοὺς

5 Agraphon, vgl. Resch, Agrapha² S. 207 — 7 Joh. 5, 46 — 16 Luk. 21, 8
(Matth. 24, 24) — 17 vgl. (Matth. 24, 24) II Kor. 11, 26 Gal. 2, 4 u. die Pastoralbriefe
— 22—S. 94, 1 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν
Μαρκίων ὁ Ποντικὸς ἠΰξῃσε τὸ διδασκαλεῖον; die Anknüpfung an Cerdon außerdem
adv. haer. III 4, 3; II 17f Harvey Hippolyt refut. X 19 Tertullian adv. Marc. I 2. 22
IV 17 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 45, 1; S. 23, 18 Marx

V M

3 τετυλομένα V 6f † προανεφώνει] lies wohl ξεφώνει * 10 συγκυρή-
ματι] συγκυρήματι M 12 βέμβικος aus etwas anderem hergestellt Vcorr | ὀδυνο-
ποιῶν, 2 Buchstaben hinter ὀ ausradiert Vcorr 13 πετηνῶν, η statt ει Vcorr
| θίξιν M 14 ἐναργεστάτης *] ἐνεργεστάτης VM 17 <τοῦ> * 19 ἀσφαλι-
σαμένου, ου aus ων Vcorr | <τε> * 20 Unterschrift κατὰ Κερδωνιανῶν V
21 Überschrift κατὰ Μαρκιωνιστῶν εἰκοστὴ δευτέρα, ἡ καὶ $\overline{\mu\beta}$ VM

τρόπους | προεστήσατο διδασκαλείον. ἡ δὲ αἴρεσις ἔτι καὶ νῦν ἐν τε 2 D 303
 Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ τε καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Ἀραβίᾳ
 τε καὶ ἐν τῇ Συρίᾳ, ἐν Κύπρῳ τε καὶ Θηβαΐδι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν
 τῇ Περσίδι καὶ ἐν ἄλλοις τόποις εὐρίσκειται. μεγάλως γὰρ ὁ πονηρὸς
 5 ἐν αὐτῷ κατίσχυσε τὴν ἀπάτην.

Οὗτος τὸ γένος Ποντικὸς ὑπῆρχεν, Ἐλενοπόντου δὲ φημι, Σινώ- 3
 πης δὲ πόλεως, ὡς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἄδεται λόγος. τὸν δὲ πρῶ- 4
 τον αὐτοῦ βίον παρθενίαν δῆθεν ἤσκει· μονάζων γὰρ | ὑπῆρχεν καὶ 554
 υἱὸς ἐπισκόπου τῆς ἡμετέρας ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας. χρόνου δὲ
 10 προΐοντος προσφθείρεται παρθένῳ τινὶ καὶ ἐξαπατήσας τὴν παρθέ-
 νον ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτὴν τε καὶ ἑαυτὸν κατέσπασε καὶ τὴν φθορὰν
 ἀπεργασάμενος ἐξεοῦται τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς. ἦν γὰρ 5
 αὐτοῦ ὁ πατήρ δι' ὑπερβολὴν εὐλαβείας τῶν διαφανῶν καὶ σφόδρα
 [τὰ] τῆς ἐκκλησίας ἐπιμελομένων, διαπρέπων ἐν τῇ τῆς ἐπισκοπῆς
 15 λειτουργίᾳ. πολλὰ δὲ δῆθεν ὁ Μαρκίων καθικετεύσας καὶ αἰτήσας 6
 μετάνοιαν οὐκ εἴληφε παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς. πόνος γὰρ εἶχε τὸν
 ἀξιόλογον γέροντα καὶ ἐπίσκοπον, ὅτι οὐ μόνον ἐξέπεσεν ἐκεῖνος,
 ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῷ τὸ αἶσχος ἔφερον. ὡς τοίνυν οὐκ ἔτυχε παρ' 7
 αὐτοῦ διὰ τῆς κολακείας ὧν ἐδέετο, μὴ φέρων τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν
 20 χλεύην ἀποδιδράσκει τῆς πόλεως τῆς αὐτοῦ καὶ ἄνεισιν εἰς τὴν Ῥώ-
 μην αὐτὴν, μετὰ τὸ τελευτῆσαι Ὑγῖνον τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης (οὗτος

6f Ποντικὸς vgl. Justin apol. I 26, 5 u. 58, 1 Irenaeus adv. haer. I 27, 2;
 I 216 Harvey Hippolyt refut. VII 28, 1; S. 210, 5 Wendland Tertullian de
 praeser. 30 adv. Marc. I 1 III 6 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius
 haer. 45; S. 23, 18 Marx — Σινώπη sonst nur noch genannt bei dem von Epiph.
 abhängigen Filastrius haer. 45; S. 23, 19 Marx — 10—12 vgl. Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 6 *episcopi filius propter stuprum cuiusdam virginis ab ecclesiae com-
 municatione abiectus*; ein Auszug aus Epiph. bei Eznik, Wider die Sekten IV 16;
 S. 204, 994 Schmid *dieser Marcion stammte aus der Provinz Pontus ab, als der Sohn
 eines Bischofs. Und nachdem er eine Jungfrau entehrt hatte, ging er flüchtig wegen
 seiner Ausstoßung aus der Kirche durch seinen eigenen Vater* (gegen die Glaub-
 würdigkeit der Erzählung spricht das Schweigen Tertullians u. insbes. das *sanctis-
 simus* de praeser. 30) — 21 *μετὰ τὸ τελευτῆσαι Ὑγῖνον*] ungenaue Wiedergabe
 von Irenaeus adv. haer. III 4, 3; II 17 Harvey *Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ
 αὐτὸς ἐπὶ Ὑγῖνον, ὃς ἦν ἑνατος ἐπίσκοπος . . . Marcion autem illi succedens in-
 valuit sub Aniceto*; vgl. auch haer. 41, 1, 5 — die gleiche Ungenauigkeit bei Ps.
 Tertullian carm. adv. Marc. III 297 *sub quo* (sc. Aniceto) *Marcion hic veniens*

V M

1 διδασκαλείον, εἷ aus ι V corr   6 οἷτος + γὰρ M   6f Σινώπης M
 12 ἐξεροῦται, εο auf Rasur V corr   14 [τὰ] * | ἐκκλησίας] ἀληθείας V

δὲ ἕνατος ἦν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου τῶν ἀποστόλων), καὶ τοῖς ἔτι
 πρεσβύταις περιοῦσι καὶ ἀπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀποστόλων ὁρμω-
 μένοις συμβαλὼν ἤτει συναχθῆναι καὶ οὐδείς αὐτῷ συγκεχώρηκε.
 ζήλω λοιπὸν ἐπαρθείς, ὡς οὐκ ἀπέιληφε τὴν προεδρίαν τε καὶ τὴν 8
 5 εἰδοσιν τῆς ἐκκλησίας, | ἐπινοεῖ ἑαυτῷ καὶ προσφεύγει τῇ τοῦ ἀπα- P 303
 τεῶνος Κέρδωνος αἰρέσει. | D 304

2. Καὶ ἄρχεται ὡς εἰπεῖν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς καὶ ὡς ἀπὸ θυρῶν 2, 1
 τῶν ζητημάτων προτείνειν τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πρεσβυτέροις
 τοῦτο τὸ ζήτημα λέγων »εἶπατέ μοι, τί ἐστι τό· οὐ βάλλουσιν οἶνον

1 ff aus Epiph. schöpft Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 997 ff Schmid *Und als er nach Rom ging, um Buße zu erlangen in jener Zeit u. sie nicht erlangen konnte, wütete er gegen den Glauben; zur Sache vgl. Tertullian de praescr. 30 constat illos . . . in catholicae primo doctrinam credidisse apud ecclesiam Romanensem . . . donec ob inquietam semper curiositatem qua fratres quoque vitiabant semel et iterum eieci Marcion quidem cum ducentis sestertiis quae ecclesiae intulerat adv. Marc. IV 4 in primo calore fidei — 4 τὴν προεδρίαν] vgl. die ähnliche Bemerkung Tertullians über Valentin adv. Valent. 4 speraverat episcopatum Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio. sed alium ex martyrii praerogativa loci potitum indignatus de ecclesia authenticae regulae abruptit — 8 ff vgl. Tertullian adv. Marc. III 15 quomodo denique docet novam plagulam non adsui veteri vestimento nec vinum novum veteribus utribus credi IV 11 nam et vinum novum is non committit in veteres utres qui et veteres utres (non) habuerit et novum additamentum nemo inicit veteri vestimento nisi cui non defuerit et vetus vestimentum, dazu Adamantius de recta in deum fide II 16; S. 90, 5 ff van de Sande Bakhuyzen — etwas anders Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 hic ex occasione qua dictum sit: omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem malos, haeresim Cerdonis approbare conatus est; vgl. Hippolyt refut. X 19 διὸ καὶ ταῖς παραβολαῖς ταῖς εὐαγγελικαῖς οὕτως χρῶνται λέγοντες· οὐ δύναται δένδρον καλὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν καὶ τὰ ἐξῆς Tertullian adv. Marc. I 2 — beides verbunden bei Filastrius haer. 45, 1f: S. 23, 20 ff Marx *interrogans presbyteros sanctos ecclesiae catholicae sensus sui eis errores mortiferi proponebat, dicens ita: quid est, inquit, quod in evangelio dicente domino scriptum est, nemo pannum rudem mittet in vestimentum vetus neque vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres et effunditur vinum? et iterum: non est arbor bona quae facit malum fructum neque arbor mala quae faciat bonum fructum? deque hoc accipiens interpretationem a sanctis presbyteris non adquiescebat veritati, sed magis Cerdonis sui doctoris firmabat mendacium — 9 vgl. Matth. 9, 16f**

V M

1 ἕνατος M

ρέον εἰς ἀσχοῦς παλαιοῦς οὐδὲ ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ
 παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ γε, καὶ τὸ πλήρωμα αἶρει καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμ-
 φωνήσει. μεῖζον γὰρ σχίσμα γενήσεται. καὶ ὡς τοῦτο ἤκουσαν 2
 οἱ ἐπιεικεῖς καὶ παράγιοι τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας πρεσβύτεροι
 5 καὶ διδάσκαλοι, τὸν τῆς ἀκολουθίας τε καὶ ἁρμονίας ἀποδιδόντες
 λόγον καὶ φράζοντες αὐτῷ μετὰ ἐπιεικείας ἔλεγον· τέκνον, τοῦτό 3
 ἐστὶν ἀσχοὶ παλαιοί, αἱ τῶν Φαρισαίων καρδίαι καὶ γραμματέων,
 παλαιωθεῖσαι ἐν ἁμαρτήμασι καὶ μὴ δεξάμεναι τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγ-
 γελίου· καὶ τὸ ἱμάτιον τὸ παλαιόν, ὡς ὁ Ἰούδας παλαιωθεὶς ἐν φι- 4
 10 λαργυρίας οὐκ ἐδέξατο τοῦ καινοῦ καὶ ἀγίου καὶ ἐπουρανίου μυστηρίου
 τὸ τῆς ἐλπίδος κήρυγμα, καίτοι συναφθεῖς τοῖς ἔνδεκα ἀποστόλοις
 καὶ κληθεῖς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου, περισσότερον σχίσμα ἔσχε δι' 5
 ἑαυτοῦ, μηδενὸς αἰτίου αὐτῷ γενομένου, ἐπειδὴ ἡ διάνοια αὐτοῦ οὐ
 συμπεφώνηκε τῇ ἄνω ἐλπίδι καὶ ἐπουρανίῳ κλήσει τῶν μελλόντων
 15 ἀγαθῶν ἀντὶ τῶν ἐνταῦθα χρημάτων τε καὶ κόμπου καὶ φιλίας
 παρερχομένης ἐλπίδος τε καὶ ἡδονῆς.

Ὁ δὲ οὐχ οὕτως, φησὶν, ἀλλὰ ἄλλα ἐστὶ παρὰ ταῦτα, ἀντιλέγων 6
 ὁ Μαρκίων. ἐπειδὴ <δὲ> μὴ ἠθέλησαν αὐτὸν δέξασθαι, <διὰ> τοῦτο
 οὖν φανερωῶς αὐτοῖς ἔλεγε· τί μὴ ἠθέλησατέ με ὑποδέξασθαι; τῶν 7
 20 δὲ λεγόντων ὅτι | οὐ δυνάμεθα ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ τιμίου πα- 0556
 τρός σου τοῦτο ποιῆσαι· μία γὰρ ἐστὶν ἡ πίστις καὶ μία ἡ ὁμόνοια
 καὶ οὐ δυνάμεθα ἐναντιωθῆναι τῷ καλῷ συλλειτουργῷ πατρὶ δὲ σῶ,
 ζηλώσας λοιπὸν καὶ εἰς μέγαν ἄρθεις θυμὸν καὶ ὑπερηφανίαν τὸ 8
 σχίσμα ἐργάζεται ὁ | τοιοῦτος, ἑαυτῷ τὴν αἴρεσιν προσιτησάμενος καὶ D305
 25 εἰπὼν ὅτι >ἐγὼ σχίσω τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν καὶ βαλῶ σχίσμα ἐν
 αὐτῇ εἰς τὸν αἰῶνα, ὡς τὰ ἀληθῆ μὲν σχίσμα ἔβαλεν οὐ μικρόν,
 οὐ τὴν ἐκκλησίαν σχίσας ἀλλ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πεισθέντας.

3. Ἔλαβε δὲ τὴν πρόφασιν παρὰ τοῦ προειρημένου Κέρδωνος, 3, 1
 γόητος καὶ ἀπατηλοῦ. καὶ αὐτὸς μὲν γὰρ δύο κηρύττει ἀρχάς, προσ-

19 vgl. conc. Nic. can. 5 κρατεῖτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγο-
 ρεῖοντα τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι

V M

1 ῥάκους, erstes x durchgestrichen V^{corr} 11 χώρημα hinter κήρυγμα
 durchgestrichen V^{corr} 12 περισσότερον + <δὲ>? * 13 αὐτῷ am Rande zuge-
 setzt V^{corr} 18 <δὲ> * | <διὰ> * 22 συλλειτουργῷ aus συνλειτοργῷ V^{corr}
 25 ὅτι < M 26 ὡς] ὅς? * 29 nach γὰρ noch einmal καὶ αὐτὸς, durch-
 gestrichen V^{corr}

θεῖς | δὲ πάλιν ἐκείνω, φημί τῷ Κέρδωνι, ἕτερόν τι παρ' ἐκείνων P 304
 δείκνυσι, λέγων τρεῖς εἶναι ἀρχάς, μίαν μὲν τὴν ἄνω ἀκατονόμαστον
 καὶ ἀόρατον, ἣν καὶ ἀγαθὸν θεὸν βούλεται λέγειν, μηδὲν δὲ τῶν ἐν
 τῷ κόσμῳ κτίσασαν· ἄλλον δὲ εἶναι ὄρατὸν θεὸν καὶ κτιστὴν καὶ 2
 5 δημιουργόν· διάβολον δὲ τρίτον ὡς εἰπεῖν καὶ μέσον τῶν δύο τού-
 των, τοῦ τε ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου. τὸν δὲ κτιστὴν καὶ δημιουρ-
 γὸν καὶ ὄρατὸν θεὸν εἶναι τῶν Ἰουδαίων, εἶναι δὲ αὐτὸν κριτὴν.
 παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Μαρκίῳ καὶ παρθενία κηρύσσεται, νηστειαν δὲ 3

2 ff zu den τρεῖς ἀρχαὶ vgl. haer. 65, 8, 6 u. Rhodon bei Eusebius V 13, 4; S. 456, 5 ff
 Schwartz ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξοκειλάντες οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ
 καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις· ὧν ἔστιν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Συνέρως, καθὼς οἱ
 τὸ διδασκαλεῖον αὐτοῦ προβαλλόμενοι λέγουσιν Hippolyt refut. VII 31, 1f; S. 216, 16f
 Wendland ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νῦν καινότερόν τι ἐπεχείρησε Μαρκιωνιστῆς
 τις Πρέπων Ἀσσύριος . . . τρίτην φάσκον δίκαιον εἶναι ἀρχὴν καὶ μέσην ἀγαθοῦ
 καὶ κακοῦ τεταγμένην X 19, 1; S. 279, 21 ff Μαρκίων δὲ ὁ Ποντικὸς καὶ Κέρδων . . .
 ὀρίζουσιν εἶναι τρεῖς τὰς τοῦ παντὸς ἀρχάς, ἀγαθὸν δίκαιον ὕλην· τινὲς δὲ τοῦτων
 μαθηταὶ προστιθέασιν λέγοντες ἀγαθὸν δίκαιον πονηρὸν ὕλην Dionysius Rom. bei
 Athanasius de decr. Nic. syn. 26; Migne 25, 464A Adamantius de recta in deum
 fide 1, 2; S. 4, 16 van de Sande Bakhuyzen τρεῖς ἀρχάς, θεὸν τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ
 ἀγαθὸν καὶ ἄλλον τὸν δημιουργὸν καὶ ἕτερον τὸν πονηρὸν Cyrillus Hieros. cat. XVI 4
 u. 7; Migne 33, 921 A u. 928 A Ephrem Syrus II 444 Assemani Eznik, Wider die Sekten
 IV 16; S. 204, 1000 Schmid (aus Epiphanius) er stellt drei Prinzipien auf u. lehrt das des
 Guten u. des Gerechten u. das vom Bösen, dazu I 28; S. 87, 2012 drei Wurzeln . . . , die
 des Guten u. des Gerechten u. des Bösen IV 1; S. 172, 1 ff eine »Fremdheit« gegen-
 über dem Gott der Gesetze, neben ihm auch die Materie . . . ; der Fremde . . . der
 Gott der Gesetze . . . die Materie — 8 ff vgl. Tertullian adv. Marc. I 29 non tingitur
 apud illum caro, nisi virgo nisi vidua nisi caelebs nisi divortio baptisma mereata
 u. ebenda I 14 ut apocarteresi probes te Marcionitam Hippolyt refut. VII 30, 3;
 S. 216, 5 Wendland κολύεις γαμεῖν, τεκνοῦν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων X 19, 4; S. 280, 14 f
 γάμον δὲ φθορὰν εἶναι λέγων κνικωτέρῳ βίῳ προσάγει τοὺς μαθητάς, ἐν τούτοις
 νομίζων λιπεῖν τὸν δημιουργόν, εἰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων ἢ ὀρισμένων ἀπέ-
 χαιτο Clemens Al. strom. III 12, 1f; II 200, 30f Stählin οἱ μὲν ἀπὸ Μαρκίωνος . . .
 μὴ βουλόμενοι τὸν κόσμον τὸν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενόμενον συμπληροῦν ἀπέχε-
 σθαι γάμον βούλονται u. ebenda III 25, 2; II 207, 8 ff γίνεται δὲ αὐτῷ τῆς ἐγκρα-
 τείας αἴτιος . . . αὐτὸς ὁ δημιουργός, πρὸς ὃν ὁ θεομάχος οὗτος γίγας ἀνθεστάναι
 οἰόμενος ἄκων ἔστιν ἐγκρατῆς, κατατρέχων καὶ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ πλάσματος

V M

2 ἀκατο||νόμαστον, ο aus ω V^{corr} 4 ὄρατὸν aus ἀόρατον V^{corr} ἀόρατον M
 Epiphanius II. 7

κατὰ τὸ σάββατον κηρύττει. μυστήρια δὲ δῆθεν παρ' αὐτῶ ἐπιτε-
 λείται τῶν κατηγουμένων ὁρώντων· ὕδατι δὲ οὗτος ἐν τοῖς μυστη-
 ρίοις χρῆται. τὸ δὲ σάββατον νηστεύειν διὰ τιοαύτην αἰτίαν φάσκει· 4
 ἐπειδὴ φησί, τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ἡ ἀνάπαυσις τοῦ πεποιοη-
 5 κότου τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀναπαυσαμένου, ἡμεῖς
 νηστεύσωμεν ταύτην, ἵνα μὴ τὸ καθῆκον τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων
 ἐργαζώμεθα. τὴν τῆς σαρκὸς δὲ ἀθετεῖ ἀνάστασιν, καθάπερ πολλὰ 5
 τῶν αἰρέσεων· ψυχῆς δὲ ἀνάστασιν εἶναι λέγει καὶ ζωὴν καὶ σωτη-
 ρίαν μόνης. οὐ μόνον δὲ παρ' αὐτῶ ἐν λουτρὸν δίδοται, ἀλλὰ 6
 10 καὶ ἕως τριῶν λουτρῶν καὶ ἐπέκεινα ἔξεστι δίδομαι παρ' αὐτοῖς τῶ
 βουλομένῳ, ὡς παρὰ πολλῶν ἀκήκοα. συμβέβηκε δὲ τοῦτο γενέσθαι 7
 αὐτῶ τὸ εἰσεσθαι τρία ἢ καὶ πλείω λουτρὰ δίδοσθαι, δι' ἣν ὑπέιχεν
 χλεύην παρὰ τῶν αὐτὸν ἐγνωκότων μαθητῶν αὐτοῦ ἐκ παραπτώ- D306
 ματός τε καὶ φθορᾶς τῆς εἰς τὴν παρθένον γεγενημένης. ἐπειδὴ 8
 15 φθείρας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὴν παρθένον καὶ ἀποδράσας μὲν ἐν
 παραπτώματι μεγάλῳ εὐρέθη, ἐπενόησεν ὁ ἀγύρτης ἑαυτῶ δεύτερον
 λουτρὸν, φήσας ὅτι ἔξεστιν ἕως τριῶν λουτρῶν τουτέστιν τριῶν
 βαπτισμῶν εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι, ἵν' εἴ τις παρέπεσεν
 εἰς τὸ πρῶτον, λάβῃ δεύτερον μετανοήσας καὶ τρίτον ὡσαύτως, ἕαν
 20 ἐν παραπτώματι μετὰ τὸ δεύτερον γένηται. φέρει δὲ δῆθεν, ἵνα 9
 τὴν ἑαυτοῦ χλεύην ἀνασώσῃ, εἰς παράστασιν αὐτοῦ ὅτι [τὸ] μετὰ τὸ

1 f vgl. Tertullian de praeser. 41 *inprimis, quis catechumenus quis fidelis, incertum est; pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant* Hieronymus zu Gal. VI 6; Migne 26, 429B *Marcion hunc locum ita interpretatus est, ut putaret fideles et catechumenos simul orare debere et magistrum communicare in oratione discipulis* — zum Abendmahl mit Wasser vgl. haer. 30, 16, 1; I 353, 11ff; beachte auch das Schweigen Tertullians über etwaigen Weingebrauch adv. Marc. I 14; S. 308, 19ff Kroymann — 3 vgl. Tertullian adv. Marc. IV 12 — 4 f vgl. Gen. 2, 2 — 7—9 vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 3; I 218 Harvey *salutem autem solum animarum esse futuram, earum quae eius doctrinam didicissent; corpus autem videlicet quoniam a terra sit sumptum, impossibile esse participare salutem* Hippolyt refut. X 19, 3; S. 280, 10f Tertullian adv. Marc. V 10. 15 de resurr. carn. 2 Adamantius de recta in deum fide 7; S. 70, 10 van de Sande Bakhuyzen Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1003 Schmid — 9 ff vgl. Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1004f (aus Eriphanus) *die Taufe erteilt er nicht nur einmal, sondern dreimal nach dem Sündigen*
 V M 3—7 Nicephorus adv. Epiph. XXIII 94; Pitra spic. Solesm. IV 364, 32ff

3 νηστεύειν Niceph.] νηστεύει V M | διὰ τιοαύτας αἰτίας Niceph. | φάσκει durchgestrichen V corr < M 4 ἢ < Niceph. 5 ἀναπαυσαμένου + ἀπὸ τῶν ἔργων Niceph. 6 νηστεύσωμεν, ω aus o V corr νηστεύομεν Niceph. | καθῆκοι] βούλημα Niceph. 7 ἐργαζώμεθα Niceph. 16 μεγάλῳ auf Rasur V corr 18 lies βαπτισμάτων? * 21 [τὸ] *

αὐτοῦ παράπτωμα πάλιν ἐκαθαρίσθη καὶ λοιπὸν ἐν ἀθόοις ὑπάρχει, μαρτυρίαν περὶ τούτου ψευδηγορῶν ὡς πιθανήν, δυναμένην ἑξαπα-
 τῆσαι οὐ | τοῦτο δὲ σημαίνουσιν ὁ αὐτὸς λέγει· ὅτι, φησί, βαπτισθεὶς **10** ὁ κύριος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· »βάπτισμα ἔχω βαпти-
 5 σθῆναι, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη τετέλεκα αὐτό;« | καὶ πάλιν »ποτήριον **P 305**
 ἔχω πιεῖν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη πληρώσω αὐτό;« καὶ οὕτω τὸ διδόναι
 πλείω βαπτίσματα ἐδογμάτισεν.

4. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν νόμον ἀποβάλλει καὶ πάν- **4, 1**
 τας προφήτας, λέγων ἐκ τοῦ ἄρχοντος τοῦ τὸν κόσμον πεποιηκότος
 10 τοὺς τοιούτους πεπροφητευκένοι. Χριστὸν δὲ λέγει ἄνωθεν ἀπὸ **2**
 τοῦ ἀοράτου καὶ ἀκατονομάστου πατρὸς καταβεβηκένοι ἐπὶ σωτηρίᾳ
 τῶν ψυχῶν καὶ ἐπὶ ἐλέγχῳ τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ νόμου καὶ
 προφητῶν καὶ τῶν τοιούτων. καὶ ἄχρι Αἰδου καταβεβηκένοι τὸν **3**
 κύριον, ἵνα σώσῃ τοὺς περὶ Κάϊν καὶ Κορὴ καὶ Λαθὰν καὶ Ἀβειρώων,
 15 Ἡσαῦ τε καὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἐγνωκότα τὸν θεὸν τῶν Ἰου-
 δαίων· τοὺς δὲ περὶ Ἀβελ καὶ Ἐνώχ καὶ Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ **4**

4 Luk. 12, 50 (Mark. 10, 38) — **5** vgl. Mark. 10, 38 Matth. 20, 22 — **8—10** vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von Cerdon) *hic prophetias et legem repudiat* Tertullian adv. Marc. I 19; S. 314, 22 Kroymann *separatio legis et evangelii proprium et principale opus est Marcionis* IV 34; S. 538, 5 Kroymann *immo, inquit, nostri dei moneta de caelo non Moysen et prophetas iussit audiri, sed Christum* — **10—13** vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216f Harvey *Jesum autem ab eo Patre, qui est super mundi fabricatorem deum, . . . in hominis forma manifestatum . . . dissolventem prophetas et legem et omnia opera eius dei qui mundum fecit* — **13ff** vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 3; I 218f Harvey *Cain et eos qui similes sunt ei et Sodomitas et Aegyptios et similes eis et omnes omnino gentes, quae in omni permixtione malignitatis ambulaverunt, salvatas esse a domino, cum descendisset ad inferos et accurrissent ei, et in suum assumpsisse regnum; Abel autem et Enoch et Noe et reliquos iustos et eos qui sunt erga Abraham patriarchas cum omnibus prophetis et his qui placuerunt deo non participasse salutem qui in Marcione fuit serpens praeconavit. quoniam enim sciebant, inquit, deum suum semper tentantem eos et tunc tentare eum suspicati non accurrerunt ei neque crediderunt annuntiationi eius; et propterea remansisse animas ipsorum apud inferos dixit*

V M

1 ἐκαθερίσθη, α drüber V corr · **5f** καὶ πάλιν — αὐτό < M **10** προπεφη-
 τευκένοι aus πεπροφητευκένοι V corr προφητευκένοι M **11** ἀκατο||νομάστου, ο
 aus ω V corr **12** ἐλέγχῳ Corn.] ἐλέγχου VM **14** Ἀβηρῶ V Ἀβηρών M
16 Ἀβελ anstatt eines durchgestrichenen Κάϊν V corr

καὶ Ἰακώβ καὶ Μουσαία, Δαυὶδ τε καὶ Σολομῶντα ἐκεῖ καταλελοιπέναι, διότι ἐπέγνωσαν, φησί, τὸν θεὸν τῶν Ἰουδαίων, ὄντα ποιητὴν καὶ κτιστὴν, καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πεποιήκασιν καὶ οὐχὶ τῷ θεῷ τῷ D 307 ἀοράτῳ ἑαυτοὺς προσανέθεντο. δίδωσι καὶ ἐπιτροπὴν γυναιξὶ 5
 5 βάπτισμα διδόναι. παρ' αὐτοῖς γὰρ πάντα χλεύης ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον, ὁπότε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηγορουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσιν. ἀνάστασιν δὲ ὡς εἶπον οὗτος λέγει οὐχὶ σωμάτων, ἀλλὰ 6
 ψυχῶν καὶ σωτηρίαν ταύταις ὀρίζειται, οὐχὶ τοῖς σώμασιν. καὶ μεταγγισμοὺς ὁμοίως τῶν ψυχῶν καὶ μετενσωματώσεις ἀπὸ σωμάτων
 10 εἰς σώματα φάσκει.

5. Πανταχόθεν δὲ πίπτει ἢ αὐτοῦ ματαιὰ κenoφωνία, ὡς ἤδη 5, 1
 μοι ἐν ἄλλαις αἰρέσεσι πεπραγμάτευται. πῶς γὰρ ἀναστήσεται ἢ μὴ πεπτωκυῖα ψυχῇ; ἀνάστασις δὲ πῶς αὐτῆς κληθήσεται, τῆς μὴ πεσοῦσης ψυχῆς; πᾶν γὰρ τὸ πίπτει ἀναστάσεως δεῖται· πίπτει δὲ οὐχὶ 2
 15 ψυχῇ, ἀλλὰ σῶμα. ὅθεν καὶ δικαίως πτώμα αὐτὸ ἢ συνήθεια εἶωθεν καλεῖν καὶ αὐτὸς ὁ κύριος εἰπὼν ὅτι ὅπου τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί«. καὶ γὰρ ἐν τοῖς μνήμασιν οὐ κατακλειόμεν ψυχάς, 3
 ἀλλὰ σώματα κατατιθέαμεν ἐν γῆ καταχώσαντες, ὧν ἢ ἀνάστασις εἰς ἐλπίδα ἔχει τὸ κήρυγμα, καθάπερ ὁ τοῦ σίτου κόκκος· ὡς καὶ ὁ ἅγιος 4
 20 ἀπόστολος τὴν μαρτυρίαν ἠνεγκεν περὶ τοῦ κόκκου τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων σπερμάτων καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι ἔάν μὴ πεσῶν ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἀποθάνῃ, μόνος μένει«. | ὁ δὲ 5 P 306
 ἅγιος ἀπόστολός φησιν ἄφρων (ἄφρονα γὰρ καλεῖ τὸν ἄπιστον τὸν ὅλως ἀμφιβάλλοντα καὶ λέγοντα ἢ πῶς ἢ ἀνάστασις γίνεται; ποιῶ

4 ff vgl. Tertullian de praescr. 41 *ipsae mulieres haereticae quam procaeces! quae audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere*; aus Epiph. schöpft Eznik, Wider die Sekten IV 16; S. 204, 1007f Schmid so verwegen ist er, daß er den Weibern befiehlt, die Taufe zu spenden — 7 ff vgl. oben S. 98, 7 — 8 ff vgl. Hippolyt refut. VII 30, 4; S. 216, 8ff Wendland τὰ βρώματα παραιτεῖσθαι τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς διδάσκεις, ἵνα μὴ φάγωσι σῶμά τι λείψανον ψυχῆς ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ κεκολασμένης, s. auch unten refut. 24 — 11 ff vgl. Ancoratus c. S6; I 106, 10ff — 16 Matth. 24, 28 — 19 vgl. I Kor. 15, 37 — 22 Joh. 12, 24 — 23 I Kor. 15, 36 — 24 I Kor. 15, 35

V M

11

1 καὶ vor Δαυὶδ durchgestrichen V corr + καὶ M | Σολομῶντα*] Σολομῶνα
 V M 11 κenoφωνία, ai drüber V corr καινοφωνία M 15 ἢ vor ψυχῇ ausradiert V corr 21 εὐαγγελίῳ + (λέγων)? * 23 ἄφρο//ν, o aus ω V corr ἄφρον M | ἄφρο//να, o aus ω V corr

δὲ σώματι ἔρχονται; καὶ εὐθὺς πρὸς τοὺς τοιούτους φησίν) »ἄφρων, σὺ ὁ σπείρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ἔδειξεν ἔξ 6 Ὡ560 ἅπαντος ἢ γραφὴ τοῦ πεπτωκότος κόκκου τουτέστιν τοῦ σώματος τοῦ θραυτομένου καὶ οὐ ψυχῆς τὴν ἀνάστασιν γίνεσθαι. πῶς δὲ 7
5 ψυχὴ ἐλεύσεται μόνη; πῶς δὲ βασιλεύσει μόνη ἢ ὁμοῦ σὺν σώματι ἔργασα|μένη τὸ δίκαιον ἢ τὸ φαῦλον; ἔσται γὰρ ἐναντία καὶ οὐ δικαία D308 ἢ κρίσις.

6. Πῶς δὲ συσταθήσεται ὁ παρ' αὐτῶ τῷ Μαρκίῳ τριῶν ἀρχῶν 6, 1 λόγος; πῶς δὲ [ὁ] ἀγαθὸς εὐρεθήσεται <ὁ> ἐν τοῖς τοῦ φαύλου μέρε-
10 σιν ἔργον ἐπιτελῶν ἢ σωτηρίας ἢ τῶν ἄλλων; εἰ γὰρ οὐκ αὐτοῦ 2 τυγχάνει ὁ κόσμος, ἀπέστειλεν δὲ αὐτοῦ τὸν μονογενῆ εἰς τὸν κόσμον λαβεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ ἀλλοτρίου ἢ μὴ αὐτὸς ἔσπειρεν μηδὲ ἐποίησεν, εὐρεθήσεται ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος ἢ πενίαν ὑφιστά-
15 ἐν αὐτῷ προσπορίσῃται ἢ μὴ πρότερον ἔχει. πῶς δὲ κριτῆς ἀνὰ μέ- 3 σον ἀμφοτέρων γενήσεται ὁ δημιουργός; εἴτα τίνας ἔχει κρίναι; εἰ γὰρ τῶν ἀπὸ τοῦ ἄνω σκευῶν δικαστῆς προκαθέζεται, ἰσχύει ὑπὲρ τὸν ἄνω, ἐπειδὴ φέρει εἰς μέσον τῶν αὐτοῦ κριτηρίων τὰ τοῦ ἄνω ὑπάρχοντα, ὡς τῷ Μαρκίῳ ἔδοξε. καὶ εἰ ὅλως κριτῆς τυγχάνει, 4
20 δίκαιός ἐστι. δεῖξομεν δὲ ἀπὸ τοῦ δικαίου ὀνόματος ὅτι ταῦτόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον. πᾶν γὰρ ὁ δίκαιόν ἐστι, τοῦτο καὶ ἀγαθόν. ἀπὸ 5 γὰρ τοῦ ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἀγαθὸν χαρίζεται δικαίως μετὰ ἀληθείας τῷ ἀγαθῷ δρᾶσαντι καὶ οὐκέτι ἔσται πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐναντίος τῷ ἀγαθῷ, κατὰ δικαιοσύνην τὸ ἀγαθὸν τῷ ἀγαθῷ παρέχων καὶ τῷ φαύλῳ τὴν
25 ἐπιτιμίαν τῆς τιμωρίας. οὐδὲ πάλιν ἀγαθὸς ἂν εἴη ὁ τῷ πονηρῷ τὸν 6 ἀγαθὸν μισθὸν ἐπὶ τῷ τέλει ἀποδιδούς μὴ μετανοοῦντι, εἰ καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀνατέλλοι αὐτοῦ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἀγαθοῦς καὶ φαύλους καὶ τὸν ὑετὸν αὐτοῦ παρέχοι διὰ τὸ νῦν ἀντεξούσιον τοῖς τε πονηροῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνθρώποις. ἀγαθὴ γὰρ οὐκέτι ἔσται φύσις καὶ δικαία 7
30 τοῦ τῷ πονηρῷ μισθὸν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σωτηρίας παρέχοντος καὶ οὐ μᾶλλον μισοῦντος τὸ πονηρὸν καὶ φαῦλον. ὁ δὲ τρίτος 8 P307

4 ff vgl. Ancoratus c. 87, 3ff; I 108, 4ff Panarion haer. 64, 71, 6ff — 20 ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 25, 3; II 134f Harvey u. Panarion haer. 33, 10, 3; I 461, 11ff — 27 vgl. Matth. 5, 45

V M

1 ἄφρο||ν, ο aus ω V corr ἄφρον M 5 βασιλεύσει, ει auf Rasur V corr
6 ἢ τὸ] ἦτοι V 9 [ὁ] * | <ὁ> * 18 τὸν] τῶν M | τοῦ nachgetragen V corr
19 ἔδειξεν V 22 ἀγαθὸν¹] ἀγαθοῦ M 23 τῷ ἀγαθῷ aus τῶν ἀγαθῶν V corr

εὐρισκόμενος παρ' αὐτῶ πονηρός, | εἰ ἔχει τὴν ἐξουσίαν τὰ πονηρὰ D 309
 ἐργάζεσθαι καὶ κατισχύειν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἢ τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν
 ἢ τοῦ μέσου δικαίου, εὐρεθήσεται ἰσχυρότερος οὗτος τῶν δύο θεῶν
 τῶν παρὰ Μαρκίῳ λεγομένων. ἐπειδὴ ἐξουσιάζει ἀρπάζειν τὰ ἀλλό-
 5 τρια· καὶ ἀδρανεῖς λοιπὸν καταψηφισθήσονται οἱ δύο παρὰ τὸν ἕνα 9
 πονηρὸν, οἱ μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν καὶ ῥύεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀρπάζοντος
 τὰ αὐτῶν ὄντα καὶ εἰς πονηρίαν μεταβάλλοντος. 7. ἄλλως δὲ 7, 1
 πάλιν νοήσωμεν, ἵνα τὴν χλεύην τοῦ ἀγύρτου φωράσωμεν τῆς ματαιο- 0562
 φροσύνης. εἰ γὰρ ὅλως ὁ πονηρὸς πονηρὸς ὑπάρχει, ἀρπάζει δὲ τοὺς
 10 ἀγαθοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοὺς δικαίους ἀπὸ τοῦ δικαίου, ἰδίους
 δὲ οὐχ ἀρπάζει μόνους, εὐρεθήσεται ὁ πονηρὸς οὐκέτι πονηρὸς, τῶν
 ἀγαθῶν ὀρεγόμενος καὶ ἐπιδικαζόμενος ὡς βελτιόνων. εἰ δὲ καὶ 2
 τοὺς ἰδίους κρίνει τιμωρίαν τε τοὺς ἀδικήσαντας ἀπαιτεῖ, οὐκέτι πονηρὸς
 ἔσται ὁ πονηρῶν δικαστὴς ὑπάρχων. καὶ εὐρεθήσεται κατὰ πάντα
 15 τρόπον ἢ αὐτοῦ ὑπόθεσις ἑαυτὴν ἀνατρέπουσα.
 Πόθεν δὲ εἰλήφασιν τὸ εἶναι αἱ τρεῖς ἀρχαί, πάλιν λέγε. τίς δὲ ὁ 3
 ταύταις ὀρισμὸν συστησάμενος; εἰ μὲν γὰρ ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ
 περιορίζεται, οὐκέτι τέλεια τὰ τρία εὐρεθήσεται ὀριζόμενα ἐν τισὶ
 περιεκτικοῖς τόποις, εὐρεθήσεται δὲ τὸ ἑκάστου περιεκτικὸν μείζον
 20 τοῦ περιεχομένου καὶ οὐκέτι τὸ περιεχόμενον θεὸς ἂν κληθεῖν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἢ περιεκτικὴ ὀροθεσία. εἰ δὲ καὶ εἰς ταῦτὸν ἀλλήλοις γέ- 4
 νόμενοι ἕκαστος κατὰ δίεσιν τὸν ἴδιον ἐκληρώθη τόπον καὶ ἕκαστος
 ἐν τῷ ἰδίῳ ὡν τῷ ἑτέρῳ οὐκ ἐντρίβεται οὐδὲ ἐπέρχεται, οὐκέτι αἱ
 ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐναντία οὐδέ τις αὐτῶν φάυλη εὐρεθήσεται, διὰ τὸ
 25 κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ἡσυχον καὶ εὐσταθεῖς τῶν ἰδίων ἐπιμέλεισθαι καὶ
 μὴ περαιτέρω βαίνειν ἐπιβάλλεσθαι. εἰ δὲ ὁ μὲν πονηρὸς ὑπὸ τοῦ 5
 ἄνω κατισχύεται καὶ βιάζεται καὶ καταπονεῖται, μεμερισμένος | ὡν D 310
 καὶ ἐν ἰδίῳ τόπῳ ὑπάρχων, οὗ τόπου τῷ ἄνω ἀγαθῷ οὐδὲν προσήκει,
 οὐδέ τι ὑπ' αὐτοῦ κέκτισται τῶν ἐνταῦθα (λέγω ἐν τῷ τοῦ πονηροῦ
 30 τόπῳ), τυραννικώτερος μᾶλλον εὐρεθήσεται ὁ ἄνω καὶ οὐκέτι ἀγαθός,
 τὸν ἴδιον νῖον εἴτ' οὖν Χριστὸν ἀποστείλας, ἵνα τὰ ἀλλότρια λάβῃ.
 καὶ ποῦ | ὁ ὄρος ὁ διορίζων τὰς τρεῖς ἀρχὰς κατὰ τὸν τοῦ ἀγύρ- 6 P 308

V M

8 νοήσωμεν M   10 ἰδίους] ἰουδαίους M   11 οὐχ, χ auf Rasur V corr |
 οὐκέτι πονηρὸς < M   19 ἑκάστου *] ἑκάστης, durchgestrichen V corr < M
 20 περιεχομένου U corr] προεχομένου V M   22 τόπον angeflickt V corr   26 ἐπι-
 βαλλόμενον aus ἐπιβάλλεσθαι V corr ἐπιβαλλόμενον M | ὑπὸ statt ἐκ V corr ἀπὸ M
 28 οὗ τόπου τῷ] οὗ, ου u. τῷ auf Rasur V corr   29 κέκτισται *] κεκτίσθαι VM
 λέγω + <δὲ>? *   30 τόπῳ Corn.] τίπῳ VM

του τῆς ὑποθέσεως λόγον; ζητηθήσεται γὰρ τέταρτος τις ἐπεικείστα-
 τος καὶ τῶν τριῶν σοφώτερος, ὁριογνώμων τε καὶ ἐπιστήμων, ὃς τὰ
 μέτρα ἐκάστω δίνειμέν τε καὶ τοὺς τρεῖς εἰρηνοποίησεν, ἵνα μὴ στασιά-
 σαιεν πρὸς ἀλλήλους μηδὲ εἰς τὰ ἄλλου ἄλλος ἀποστέλλοι. καὶ οὗτος 7
 5 μὲν πείσας τὰς τρεῖς ἀρχὰς εὐρεθήσεται τέταρτος καὶ σοφώτερος καὶ
 ἐπεικείστερος. καὶ αὐτὸς δὲ ἐν ἰδίῳ τόπῳ πάλιν ζητηθήσεται, ἀφ'
 οὐπερ εἰς μέσον ἦλθεν τῶν τριῶν καὶ ἐκάστω τὸ μέρος σοφῶς διώ-
 ρισεν, ἵνα μὴ ἀλλήλους ἀδικοῖεν. εἰ δὲ ἐν τοῖς τοῦ ἑνός, λέγω δὴ 8
 τοῦ δημιουργοῦ αἱ δύο ἀρχαὶ εἰσὶν ἐμπολιτευόμεναι, ὃ τε πονηρὸς ἐν
 10 τοῖς τοῦ δημιουργοῦ † χώραις τε καὶ χώροις καὶ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ Χρι-
 στὸς ἐπιδημήσας. οὐκέτι ἄρα κριτῆς καὶ δημιουργὸς μόνον ὁ κριτῆς
 εὐρεθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, συγχωρῶν τοῖς δυσὶν εἰς τὰ ἴδια ποιεῖν
 ὃ βούλονται· ἢ ἀδρανῆς εὐρεθήσεται καὶ μὴ ἰσχύων κωλύσαι τῶν
 ἰδίων τοὺς ἀλλοτρίους ἀρπαγας. εἰ δὲ | καὶ ἦσσαν τῇ δυνάμει 9 Ö564
 15 ἐστίν, οὐκέτι εὐρεθήσεται ἡ δημιουργία συνεστῶσα, ἀλλ' ἐξέλιπεν ἐκ-
 παλαι, ἀναρπαζομένη καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπὸ τε τοῦ πονηροῦ εἰς
 τὸ ἴδιον μέρος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὰ ἄνω. καὶ πῶς ἔτι ἡ δη-
 μιουργία σταθήσεται; εἰ δὲ ὅτι χρόνον λήξει λέγεις καὶ δυνατὸν ταύ- 10
 την ὅλως λήγειν διὰ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελείας, οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς
 20 αἴτιος τῆς βλάβης ἔσται ὁ μὴ πάλαι ποιήσας, ὅπερ ὕστερον ἀγαθὸν
 ἔδοξεν ἐπιτελεῖν, μήτε μὴν πεποιηκὼς ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν, πρὶν | ἢ D311
 τοὺς πλείους ἀδικηθῆναι καὶ ἐν καθέξει αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ κριτοῦ
 καὶ κάτω μεμενηκέναι;

8. Πάλιν δὲ τὰ τῆς θείας γραφῆς οὐκ ὀρθῶς νοσῶν προσφέρει καὶ 8, 1
 25 τοὺς ἀκεραίους ἐξαπατᾷ διαστρέφων τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητόν, ὅτι
 »Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος
 ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα« καὶ φησὶν· εἰ ἡμεν αὐτοῦ, οὐκ ἂν τὸ ἑαυτοῦ
 ἠγόραζεν· ἀγοράσας δὲ εἰς ἀλλότριον κόσμον ἦλθεν ἡμᾶς ἐξαγοράσαι 2
 τοὺς οὐκ ὄντας αὐτοῦ. ποίημα γὰρ ἡμεν ἑτέρου καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς
 30 αὐτὸς ἠγόραζεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν. ἀγνοεῖ δὲ ὅλως ὁ ἠλίθιος 3
 ὅτι οὔτε Χριστὸς κατάρα γεγένηται (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ τὴν κατάραν
 τὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν | ἀφείλεν, ἑαυτὸν σταυρώσας καὶ γενόμε- P309

26 Gal. 3, 13 — 26 ff vgl. Adamantius de recta in deum fide I 26; S. 52, 10 ff
 van de Sande Bakhuyzen δηλον ὄν ὅτι ἀλλοτρίους· ἰδίους γὰρ οὐδεὶς ποτε ἀγο-
 ράζει· ἀγοράζει γὰρ ἀλλοτρίους οὐκ ἰδίους

V M

2 ὁριο||γνώμων, v ausradiert V corr ὁριονγνώμων M 3 ἵνα μὴ Dind.] εἰ
 δὲ μὴ V M 4 ἀποστέλλοι Dind.] ἀποστέλλει V M 5 lies wohl <ὁ> πείσας u. τέ-
 ταρτος εὐρεθήσεται * 10 † χώραις τε καὶ χώροις] etwa ἀεὶ ἐνεργῶν χώροις *
 17 πῶς *] ποῦ V M 18 ὅτι nachgetragen V corr 22 ἐγκαθέξει, γ auf Rasur
 statt v V corr ἐγκαθέξει M 30 ὅλως < V 32 τὰς *] τῆς V M; vgl. S. 104, 1

ρος θάνατος θανάτω [διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν] καὶ κατάρρα αὐτὸς τῆ
 κατάρρα γενόμενος. διὸ οὐκ ἔστι Χριστὸς κατάρρα, ἀλλὰ τῆς κατάρρας
 λύσις. εὐλογία δὲ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν ἀληθῶς πεπιστευκόσιν. οὕτω 4
 καὶ τὸ «ἐξηγόρασεν» *. οὐκ εἶπεν «ἠγόρασεν»· οὔτε γὰρ εἰς ἀλλότριον
 5 ἦλθεν ἀρπάσαι ἢ ἀγοράσαι. εἰ γὰρ ἠγόρασεν, μὴ ἔχων ἠγόρασε καὶ
 ὡς πτωχὸς ἂ μὴ εἶχεν ἐκτήσατο. καὶ εἰ ὁ κεκτημένος ἡμᾶς πέπρακεν, 5
 ἀπορήσας πέπρακεν, ἀπὸ τινος ἄρα δανειστοῦ ἐλαυνόμενος. ἀλλ' οὐκ
 ἔχει οὕτως. οὔτε γὰρ εἶπεν «ἠγόρασεν», ἀλλ' «ἐξηγόρασεν». ὅμοιον 6
 δὲ τούτῳ ὁ αὐτὸς ἅγιος ἀπόστολός φησιν «ἐξαγοραζόμενοι τὸν και-
 10 ρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι». καὶ οὐκ ἡμέρας ἀγοράζομεν, οὐδὲ
 τιμὴν ἡμερῶν δίδομεν, ἀλλὰ τὸ δι' ὑπομονὴν * καὶ τὸ μελλητικόν
 τῆς μακροθυμίας σημαίνων τοῦτο ἔφη. ὅστε τὸ ἐξηγόρασε τὴν ὑπό- 7
 θεσιν ὑπέφηγεν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδοχῆς ἐν κόσμῳ ἐνσάρκου παρου-
 σίας (δι') ἧς ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν ὁ ἀπαθῆς ὢν θεός, μένων ἐν
 15 τῇ ἰδίᾳ ἀπαθείᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ * αὐτὸ ὃ ἀνεδέξατο ὑπὲρ
 ἡμῶν παθεῖν. οὐκ ἀγοράζων ἡμᾶς ἀπ' ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τὴν | ὑπό-
 θεσιν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ σταυροῦ ἀναδεξάμενος, προαιρέσει καὶ οὐ μετ'
 ἀνάγκης. ὅθεν ἐλλήλεγκται κατὰ πάντα τοῦ Μαρκίωνος ὁ λόγος. καὶ 8
 πολλὰ ἔστι τὰ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς τούτου μηχανῆς καὶ τραγωδίας
 20 ἐξ εὐσεβοῦς λογισμοῦ καὶ εὐλόγου ὁρμώμενα ἐμφάσεως ἐν τῇ πρὸς
 αὐτὸν ἀντιρρήσει.

9. Ἐλεύσομαι δὲ εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα, μᾶλλον δὲ ἔρρα- 9, 1
 διουργημένα. οὗτος γὰρ ἔχει εὐαγγέλιον μόνον τὸ κατὰ Λουκᾶν,
 περιεχομένον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος σύλληψιν καὶ
 25 τὴν ἐνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν. οὐ μόνον δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπέτεμεν 2

9 Ephes. 5, 16 — 23ff vgl. Irenaeus adv. haer. adv. I 27, 2; I 217 Harvey *et
 super haec id quod est secundum Lucam evangelium circumcidens et omnia quae
 sunt de generatione domini conscripta auferens et de doctrina sermonum domini
 multa auferens* Tertullian adv. Marc. IV Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von
 Cerdon) *solum evangelium Lucae nec tamen totum recipit* Filastrius haer. 45, 5;
 S. 24, 7f Marx *cata Lucan autem euangelium solum accipit, non alia evangelia* —
 Lukas stand jedoch nicht im Titel, vgl. unten c. 10, 2; S. 106, 11 Tertullian adv. Marc. IV 2
 Adamantius de recta in deum fide I 5; S. S. 32ff van de Sande Bakhuyzen I 8; S. 16, 3

V M

1 [διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν] *, vgl. S. 103, 32 4 * etwa (ροητέον) * 6 εἰ
 < V 7 ἀπορήσας πέπρακεν < M 11 * lies wohl δι' ὑπομονῆς (καρτερικόν) *
 12 τῆς *] τε VM | τὸ] lies τῷ? * 13 ὑπέφηγεν *] ἀπέφηγεν VM | ἀναδοχῆς, ἀνα auf
 Rasur V corr | ἀναδοχῆς + (τῆς) * 14 (δι') * 15 * etwa (ἐλλογῶν εἰς ἑαυτὸν) *
 22f ἔρραδιουργημένα aus ἕρραδιουργημένα V corr 25 ἀπέτεμεν, ἀ auf Rasur V corr

ὁ λυμηνάμενος ἑαυτὸν <μᾶλλον> ἤπερ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τοῦ
τέλους καὶ τῶν μέσων πολλὰ περιέκοψε τῶν τῆς ἀληθείας λόγων,
ἀλλὰ δὲ παρὰ τὰ γεγραμμένα προστέθεικεν, μόνῳ δὲ κέχρηται τούτῳ
τῷ χαρακτηῖρι, τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ. ἔχει δὲ καὶ ἐπιστολάς 3
5 παρ' αὐτῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου δέκα, αἷς μόναις κέχρηται, οὐ πᾶσι
δὲ τοῖς ἐν αὐταῖς γεγραμμένοις, ἀλλὰ τινὰ αὐτῶν περιτέμνων, τινὰ
δὲ ἀλλοιώσας κεφάλαια. ταύταις δὲ ταῖς δυοῖ βίβλοις κέχρηται· ἀλλὰ
δὲ συντάγματα ἀφ' ἑαυτοῦ συνέταξε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πλανωμένοις. P310
αἱ δὲ ἐπιστολαὶ αἱ παρ' αὐτῷ λεγόμεναί εἰσι· πρώτη μὲν πρὸς Γαλά- 4
10 τας, δευτέρα δὲ πρὸς Κορινθίους, τρίτη πρὸς Κορινθίους δευτέρα,
τετάρτη πρὸς Ῥωμαίους, πέμπτη πρὸς Θεσσαλονικεῖς, ἕκτη πρὸς Θεσ-
σαλονικεῖς δευτέρα, ἑβδόμη πρὸς Ἐφεσίους, ὀγδόη πρὸς Κολασσαεῖς,
ἐνάτη πρὸς Φιλήμονα, δεκάτη πρὸς Φιλιππησίους· ἔχει δὲ καὶ τῆς
πρὸς Λαοδικεῖας λεγομένης μέρος. ἕξ οὐπερ χαρακτηῖρος τοῦ παρ' 5
15 αὐτῷ σφριζομένου, τοῦ τε εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀπο-
στόλου, δεῖξαι αὐτὸν σὺν θεῷ ἔχομεν ἀπατεῶνα καὶ πεπλανημένον
καὶ ἀκρότατα διελέγξαι. ἕξ αὐτῶν γὰρ ἀναμφιβόλως τῶν παρ' αὐτοῦ 6
ὁμολογουμένων ἀνατραπήσεται. ἕκ γὰρ τῶν αὐτῶν ἔτι | παρ' αὐτῷ D313
λειψάνων τοῦ τε εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν εὐρισκομένων δειχθή-
20 σεται ὁ Χριστὸς τοῖς συνετοῖς μὴ ἀλλότριος εἶναι παλαιᾶς διαθήκης
καὶ οἱ προφηῖται οὖν οὐκ ἀλλότριοι ὄντες τῆς τοῦ κυρίου ἐνδημίας

4 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 218 Harvey *similiter autem et apostoli Pauli epistolas abscidit, auferens quaecunque manifeste dicta sunt ab apostolo de eo deo qui mundum fecit, quoniam hic pater domini nostri Jesu Christi* Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 (von Cerdo) *apostoli Pauli neque omnes neque totas epistolas sumit. Acta apostolorum et Apocalypsim quasi falsa reiecit* u. (von Apelles) *solo utitur et apostolo, sed Marcionis, id est non toto* Filastrius haer. 45, 5; S. 24, 8f Marx (*accipit*) *nee epistolas beati Pauli apostoli, nisi ad Timotheum et Titum* — 7 f gemeint sind wohl die Antithesen — 9 ff vgl. damit die Angaben S. 123, 18ff. Tertullians Aufzählung (adv. Marc. V 2ff) stimmt mit der des Epiph. überein, nur daß Tertullian den Epheser- als Laodicenerbrief gibt u. den Philemon- hinter den Philipperbrief stellt

V M

1 <μᾶλλον> * 2 περιέκοψε, erstes α durchgestrichen V corr 3 προστέ-
θεικεν, ει aus η, nach dem Wort Rasur von 2—3 Buchstaben V corr | δε² < M
6 περιτέμνων, ων auf Rasur V corr 8 ὑπ'] ἀπ' V 12 Κολοσσαεῖς, ο aus α
V corr Κολοσσαεῖς M 13 ἐνάτη M 14 Λαοδικεῖας VM 16 αὐτὸν, α u. ν auf
Rasur V corr | σὺν *] ἐν VM 18 αὐτῷ Dind.] αὐτοῦ aus αὐτῶν V corr αὐτῶν M
19 ἐπιστολῶν Corn.] ἀποστόλων VM 21 οὖν] lies δέ? *

καὶ ὅτι ἀνάστασιν σαρκὸς ὁ ἀπόστολος κηρύττει καὶ δικαίους τοὺς 7
προφήτας ὀνομάζει καὶ ἐν σφωζομένοις ὑπάρχοντας τοὺς περὶ Ἀβραὰμ
καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντα ὅσα ἐστὶ τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ
ἐκκλησίας σωτήριά τε καὶ ἅγια καὶ ἐκ θεοῦ ἐστηρικμένα ἐν τε τῇ
5 πίστει καὶ ἐν τῇ γνώσει καὶ ἐν ἐλπίδι καὶ διδασκαλίᾳ.

10. Παραθήσομαι δὲ καὶ ἣν ἐποίησάμην κατ' αὐτοῦ πραγματείαν 10, 1
πρὶν τοῦ ταύτην μου τὴν σύνταξιν ἐσπουδακέναι διὰ τῆς ὑμῶν τῶν
ἀδελφῶν προτροπῆς ποιήσασθαι. ἀπὸ ἐτῶν ἱκανῶν, ἀνερευνῶν τὴν 2
τούτου τοῦ Μαρκίου ἐπινεροημένην ψευδηγορίαν καὶ ληρώδη δι- 0568
10 δασκαλίαν, αὐτὰς δὴ τὰς τοῦ προειρημένου βίβλους ἅς † κέκτηται μετὰ
χειρας λαβῶν, τό τε παρ' αὐτῷ λεγόμενον εὐαγγέλιον καὶ <τὸ> ἀπο-
στολικὸν καλούμενον παρ' αὐτῷ ἐξανθισάμενος καὶ ἀναλεξάμενος καθ'
εἰρμὸν ἀπὸ τῶν προειρημένων δύο βιβλίων τὰ ἐλέγξαι αὐτὸν δυνά-
μενα. ἐδάφιόν τι συντάξεως ἐποίησάμην, ἀκολούθως τάξας κεφάλαια
15 καὶ ἐπιγράψας ἐκάστη ῥήσει $\bar{\alpha} \bar{\beta} \bar{\gamma}$. καὶ οὕτως ἕως τέλους διεξῆλθον, 3
ἐν οἷς φαίνεται ἡλιθίως καθ' ἑαυτοῦ ἔτι ταύτας τὰς παραμεινάσας
τοῦ τε σωτήρος καὶ τοῦ ἀποστόλου λέξεις φυλάττων. αἱ μὲν γὰρ 4
αὐτῶν παρηλλαγμένως ὑπ' αὐτοῦ ἐρραδιουργήθησαν | καὶ ὡς οὐκ εἶχεν P311
τοῦ κατὰ Λουκῶν εὐαγγελίου τὸ ἀντίγραφον οὔτε ἢ τοῦ ἀποστολικοῦ
20 χαρακτῆρος ἔμφασις· ἄλλα δὲ φύσει ὡς ἔχει καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὁ 5
ἀπόστολος, μὴ ἀλλαγέντα ὑπ' αὐτοῦ, δυνάμενα δὲ αὐτὸν διελέγχειν,
δι' ὧν δείκνεται <ἢ> παλαιὰ διαθήκη συμφωνοῦσα πρὸς τὴν νέαν καὶ
ἢ | καινὴ πρὸς τὴν παλαιὰν διαθήκην· ἄλλαι δὲ πάλιν λέξεις τῶν 6 D314
αὐτῶν βιβλίων ὑποφαίνουσαι Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι καὶ ἐν
25 ἡμῖν τελείως ἐνηνθρωπηκέναι· ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πάλιν ὁμολογοῦσαι 7
τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὸν θεὸν ἕνα ὄντα κύριον πάντων

6 ff vgl. Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. II 2, 409ff (doch übertreibt Zahn eine richtige Beobachtung, wenn er behauptet, daß Epiph. bei der erneuten Vorführung der Texte in der refutatio S. 125, 1ff seine früheren Aufzeichnungen selbst vielfach mißverstanden und sogar den Text seiner Scholien schlechter wiedergegeben hätte. Die Fälle, in denen Epiph. sich selbst mißverstehet, sind ganz vereinzelt und die Abweichungen zwischen dem ersten u. zweiten Text erklären sich überall einfach als Abschreiberfehler)

V M

S ἐτῶν + <γὰρ>? * 10 τοῦ προειρημένου] προειρημένας Zahn | † κέκτηται] lies wohl περιζέοπται Jül. 11 αὐτῷ Corn.] αὐτῶν VM | <τὸ> * 15 $\bar{\alpha} \bar{\beta} \bar{\gamma}$ *] πρώτην δευτέραν τρίτην VM 16 ἔτι Corn.] ἐπὶ VM 18 παρηλλαγμένως + ὡς M | ἐρραδιουργήθησαν, ρ drüber V corr | εἶχεν] lies ἔχει? * 19 τοῦ¹ Corn.] τὸ VM 21 ὑπ' αὐτοῦ + <παρελείφθη>? * 22 <ἢ> * 24 ὑποφαίνουσαι *] ὑποφαίνουσι VM

παντοκράτορα, αὐτὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γενομένων, καὶ οὔτε παραχαράσσοῦσαι τοῦ εὐαγγελίου τὴν κλήσιν οὔτε μὴν ἀρνούμεναι τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, ἀλλὰ δηλοῦσαι τὸν σαφῶς ὁμολογημένον ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος 5 τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. καὶ ἔστιν τὰ 8 ἡμῖν πεπραγματευμένα ἐν ὑποκειμένοις παρατιθέμενα, ἅτινά ἐστι τάδε·

Προοίμιον τῆς περὶ τῶν Μαρκίωνος βιβλίων ὑποθέσεώς τε καὶ ἐλέγχου.

11. Ὅτι φίλον ἐστὶ τὰς τοῦ ἀπατηλοῦ Μαρκίωνος νόθους ἐπι- 11, 1
10 νοίας ἀκριβοῦν καὶ τὰς ἐπιπλάστους τοῦ αὐτοῦ βουλήματος μηχανὰς διαγινώσκειν, τούτῳ τῷ συλλελεγμένῳ πονήματι ἐντυχεῖν μὴ κατοκνεῖτω. ἐκ γὰρ τοῦ παρ' αὐτῷ εὐαγγελίου τὰ πρὸς ἀντίρρησην τῆς 2 πανούργου αὐτοῦ ῥαδιουργίας σπουδάσαντες παρεθέμεθα, ἵν' οἱ τῷ πονήματι ἐντυχεῖν ἐθέλοντες ἔχωσι τοῦτο γυμνάσιον ὀξύτητος, πρὸς 15 ἔλεγχον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινενοημένων ξενολεξιῶν. ὁ μὲν γὰρ χα- 3 ρακτῆρ τοῦ κατὰ Λουκᾶν † σημαίνει τὸ εὐαγγέλιον· ὡς δὲ ἠκρωτηρίασται μήτε ἀρχὴν ἔχον μήτε μέσα μήτε τέλος, ἵματίου βεβρωμένον ὑπὸ πολλῶν σητῶν ἐπέχει | τὸν τρόπον. εὐθὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ 4 Ὁ 570 πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Λουκᾶ πεπραγματευμένα τουτέστιν ὡς λέγει 20 »ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν« καὶ τὰ ἐξῆς καὶ τὰ περὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελιζομένου | Μαρίαν τὴν παρθένον, Ἰωάννου D315 τε καὶ Ζαχαρίου καὶ τῆς ἐν | Βηθλεὲμ γεννήσεως, γενεαλογίας καὶ P312 τῆς τοῦ βαπτίσματος ὑποθέσεως — ταῦτα πάντα περικόψας ἀπεπήδησεν 5 καὶ ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου ἔταξε ταύτην »ἐν τῷ πεντεκαδεκάτῳ ἔτει

9 ff vgl. den Eingang von de mens. ac pond. S. 152, 1 ff Lagarde — 20 Luk. 1, 1 — 24 Luk. 3, 1; vgl. Irenaeus adv. haer. I 27, 2; I 216 Harvey *venientem in Judaeam temporibus Pontii Pilati praesidis qui fuit procurator Tiberii Caesaris* Hippolyt refut. VII 31, 5; S. 217, 8f Wendland *χωρὶς γενέσεως ἔτει πεντεκαδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος κατεληλυθότα αὐτὸν ἄνωθεν . . . διδάσκειν ἐν ταῖς συναγωγαῖς* Tertullian adv. Marc. I 19 *anno XV Tiberii Christus Jesus de caelo manare dignatus est* IV 7 *anno XV principatus Tiberiani proponit eum descendisse in civitatem Galilaeae Capharnaum* Adamantius de recta in deum fide II 3; S. 64, 14f van de Sande Bakhuyzen II 19; S. 102, 23

V M

9 ὄ||τω aus οὐτω V corr 11 συλλελεγμένω, erstes λ auf Rasur V corr 12 αὐτῷ Dind.] αὐτοῦ VM 16 † σημαίνει τὸ εὐαγγέλιον] lies wohl εὐαγγελίου σημαίνει τὸν τύπον *, vgl. S. 123, 19 16f περιέσπασται hinter ἠκρωτηρίασται durchgestrichen V corr 17 ἔχων V 21 Μαρίαν τὴν *] τὴν Μαρίαν VM 22 ἐμβηθλεὲμ M | vor γενεαλογίας + <τῆς>? *

Τιβεριίου Καίσαρος· καὶ τὰ ἐξῆς. ἐντεῦθεν οὖν οὗτος ἄρχεται καὶ 6
οὐ καθ' εἰρημὸν πάλιν ἐπιμένει, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς προείπον παρακόπτει,
τὰ δὲ προστίθησιν ἄνω κάτω, οὐκ ὀρθῶς βαδίζων ἀλλὰ ἐρραδιουργη-
μένως τὰ πάντα περιουστεύων, καὶ ἔστιν·

5 ᾠ. Ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεὶ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ
καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωυσῆς· ἵνα ἡ μαρτύριον τοῦτο
ὑμῖν· ἀνθ' οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ· εἰς μαρτύριον αὐτοῖς·.

β. Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι
ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς·.

10 γ. Ἐκείνος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου·.

δ. Ἰουδαν Ἰσκαριώτην, ὃς ἐγένετο προδοῦτης· ἀντὶ δὲ τοῦ καταέβη
μετ' αὐτῶν· ἔχει καταέβη ἐν αὐτοῖς·.

ε. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτηει ἅπτεσθαι αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς ἐπάρας
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ· καὶ τὰ ἐξῆς·.

15 ζ. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες ὑμῶν·.

ς. Λέγω δὲ ὑμῖν, τοσαύτην πίστιν οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρουσ·.

η. Παρηλλαγμένον τό μακάριος ὃς οὐ μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἑμοίς·
εἶχε γὰρ ὡς πρὸς Ἰωάννην·.

θ. Αὐτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν
20 μου πρὸ προσώπου σου·.

5 Luk. 5, 14; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 9 *vade ostende te sacerdoti et offer-
minus quod praecepit Moyses . . . ut sit vobis in testimonium* — 8 Luk. 5, 24 —

10 Luk. 6, 5 — 11 Luk. 6, 16f — 13 Luk. 6, 19a. 20a — 15 Luk. 6, 23c; vgl.

Tertullian adv. Marc. IV 15 *secundum haec . . . faciebant prophetis patres eorum* —

16 Luk. 7, 9b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 18 *professus est talem se fidem nec in
Israële invenisse* — 17 Luk. 7, 23. Trotz Zahn S. 463 meint Epiph. nur, daß

Marcion das Wort verkehrt gedeutet habe: *er hatte es* (= *er nahm es*) *als
gegen Johannes gerichtet*. In der refut. S. 127, 5 hat Epiph. seine eigene Bemerkung

nicht mehr verstanden. — Wie Marcion die Beziehung auf Johannes deutlich
machte, ob durch Streichung von v. 22b oder durch Voranstellung von v. 23 vor

22b, bleibt dunkel. — 19 Luk. 7, 27; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 18 *ingerens
etiam scriptum super illo: ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam* Ada-

V M 5—20 vgl. S. 125, 2ff. 19f. 25f 126, 1f. 12f. 19f. 25f 127, 3f. 20f

3f ἐρραδιουργημένος aus ἐρραδιουργημένως V corr 4 τὰ < V 5 προσ-

ένεγκε aus προσενέγκαι V corr 7 ἀνθ' οὗ — αὐτοῖς < S. 125, 4 11 Ἰσκαριώτην

S. 126, 1. 3] Ἰσκαριώθ VM | ἀντὶ δὲ τοῦ S. 126, 1f] ἀντὶ τοῦ δὲ VM 12 ἔχει <

S. 126, 2 13 mit καὶ αὐτὸς ἐπάρας beginnen VM schon das *κεφάλαιον* ζ, anders

S. 126, 12ff 14 καὶ τὰ ἐξῆς S. 126, 13] < VM 16 δὲ < S. 126, 25 | *τοιαύτην*

Zahn, nach S. 126, 25] 17 οὐ μὴ *, nach S. 127, 3] *ἐὰν μὴ* VM 19f ἰδοὺ —

προσώπου als *κεφάλαιον* ι gezählt VM; richtig S. 127, 20

ι. »Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατεκλίθη. ἡ δὲ γυνὴ στᾶσα ὀπίσω ἢ ἁμαρτωλὸς παρὰ τοὺς πόδας ἔβρεξε τοῖς δάκρυσιν τοὺς πόδας καὶ ἤλειψεν καὶ κατεφίλει«. | D316

ια. Καὶ πάλιν »αὕτη τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξεν τοὺς πόδας μου καὶ ἤλειψεν καὶ κατεφίλει«.

ιβ. Οὐκ εἶχεν »ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ«, ἀλλὰ μόνον »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«.

ιγ. »Πλεόντων αὐτῶν ἀφύπνωσεν· ὁ δὲ ἐγερωθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ«. | P313

10 ιδ. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι. | καὶ γυνὴ ἀψαμένη αὐτοῦ ἰάθη τοῦ αἵματος· καὶ εἶπεν ὁ κύριος· ὅτις μου ἤψατο;« καὶ πάλιν· »ἤψατό μου τις. καὶ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξεληθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ«. Ö572

ιε. »Ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν ἐπ' αὐτούς«.

15 ις. »Λέγων, δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθῆναι«.

ιζ. »Καὶ ἰδοὺ δύο ἄνδρες συνελάλουν αὐτῷ, Ἡλίας καὶ Μωυσῆς ἐν δόξῃ«.

mantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 11 van de Sande Bakhuyzen οὕτως ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὅς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου

1 Luk. 7, 36b. 38 — 4 Luk. 7, 44b — 6 Luk. 8, 19a u. 20a — 8 Luk. 8, 23a. 24b — 10 Luk. 8, 42b. 43a. 44. 45a. 46a; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 20 *tanqu岸tur a femina quae sanguine fluitabat et nescivit a qua. quis me, inquit, tetigit? . . . Tetigit me aliquis . . . sensi enim virtutem ex me profectam* — 14 Luk. 9, 16; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 20; S. 108, 24 van de Sande Bakhuyzen ὁ κύριος ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστεῖ — 15 Luk. 9, 22; (vgl. Tertullian adv. Marc. IV 21 *quia oporteret filium hominis multa pati et reprobari a presbyteris et scribis et sacerdotibus et interfici et post tertium diem resurgere*) — 17 Luk. 9, 30; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 22 *nam et hoc vel maxime erubescere debuisti, quod illum cum Moysae et Helia in secessu montis conspici pateris, quorum destructor advenerat u. nam etsi Marcion noluit cum (sc. Moysen) colloquentem domino ostensum, sed stantem*

V M S. 1—19 vgl. S. 128, 4ff. 12f. 22f 129, 20f 130, 1ff. 12f. 17f. 27f

1 ια VM, richtig S. 128, 4; vgl. zu S. 108, 19. Von hier bis λε (S. 112, 1) sind die Zahlen in V M um eine Nummer zu hoch 3 τοὺς πόδας < S. 128, 6 4 τοὺς πόδας μου *, nach S. 128, 12f] μου τοὺς πόδας V M 10 δὲ < S. 130, 1 | αὐτούς *, vgl. S. 130, 5] αὐτὸν V M u. S. 130, 1 14 τοὺς οὐρανοὺς S. 130, 12 | ἐπ' < S. 130, 12; vgl. aber 130, 14 15 λέγων S. 130, 17 V | δεῖ] δὴ hier u. S. 130, 17 V 17 δύο < S. 130, 27 | αὐτῷ///, ein Buchstabe wegradiert V corr

$\overline{\iota\eta}$. Ἐκ τῆς νεφέλης φωνή· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός·.

$\overline{\iota\theta}$. Ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου· εἶχε δὲ παρὰ τό οὐκ ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτό· καὶ πρὸς αὐτούς· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;

5 $\overline{\iota\zeta}$. Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων·.

$\overline{\iota\kappa}$. Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαβὶδ· εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ·.

$\overline{\iota\lambda}$. Ἐὐχαριστῶ σοι, κύριε τοῦ οὐρανοῦ· οὐκ εἶχεν δέ καὶ τῆς γῆς· οὔτε πατέρα εἶχεν. ἐλέγχεται δέ· κάτω γὰρ εἶχεν πατέρα, ὁ πατήρ·.

$\overline{\iota\mu}$. Εἶπεν τῷ νομικῷ ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; καὶ ἀποκριθεὶς μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ νομικοῦ εἶπεν ὀρθῶς εἶπες. τοῦτο ποιεῖ, καὶ ζήση·. |

D 317

15 $\overline{\iota\omicron}$. Καὶ εἶπεν τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσουκτίον, αἰτῶν τρεῖς ἄρτους; καὶ λοιπὸν αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται. τίνα γὰρ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθὺν καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ ἢ ἀντὶ ὄφου σκορπίον; εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ οἴδατε δόματα ἀγαθὰ, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ;

20 $\overline{\iota\pi}$. Παραζέχεται τὸ περὶ Ἰωάνη τοῦ προφήτου. εἶχεν γὰρ ἡ γενεὰ αὕτη, σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ· οὐκ εἶχεν δὲ περὶ Νινευῆ καὶ βασιλείσσης νότου καὶ Σαλομῶνος.

$\overline{\iota\rho}$. Ἀντὶ τοῦ παρόρχεσθε τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ· εἶχεν παρόρχεσθε τὴν κλήσιν τοῦ θεοῦ·.

1 Luk. 9, 35; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 22 *hoc scilicet intelligi voluit vox illa de eae'o: hic est filius meus dilectus, hunc audite; id est non Moysen iam et Heliam* — 2 Luk. 9, 40. 41; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 23 *stet Christus Marcionis et exclamet: o genitura incredula, quousque ero apud vos, quousque sustinebo vos?* — 5 Luk. 9, 44b — 7 Luk. 6, 3; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 12 *quasi de exemplo David introgressi sabbatis templum* — 9 Luk. 10, 21; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 25 *gratias enim, inquit, ago et confiteor, domine caeli, quod ea quae erant abscondita sapientibus et prudentibus revelaveris parvulis* — 12 Luk. 10, 26. 28 — 15 Luk. 11, 5. 9a. 11. 12. 13; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 26 — 20 Luk. 11, 29. 30. 31 — 23 Luk. 11, 42; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 27 *vocationem et dilectionem dei praelereuntes*

V M 1—24 vgl. S. 131, 18f. 27f 132, 1f. 6f. 14ff. 25ff 133, 6ff 135, 4ff. 21f

7 ἀνέγνωτε, τε auf Rasur V^{corr} 17 αἰτήσας S. 133, 8 18 ἢ καὶ S. 133, 9 20 παραζέχεται S. 135, 4] περιζέχεται VM 21f Νινευῆ καὶ < S. 135, 6 23 παρόρχεσθαι beidemaal VM ebenso S. 135, 21f | θεοῦ nachgetragen V^{corr} | εἶχεν < S. 135, 21

$\overline{\kappa\zeta}$. »Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα τῶν προφητῶν καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς».

$\overline{\kappa\eta}$. Οὐκ εἶχεν »διὰ τοῦτο εἶπεν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ· ἀποστέλλω εἰς αὐτούς προφήτας» καὶ περὶ αἵματος Ζαχαρίου καὶ Ἀβελ καὶ τῶν
5 προφητῶν | ὅτι ἐκζητηθήσεται ἐκ τῆς γενεᾶς ταύτης. P314

$\overline{\kappa\theta}$. »Λέγω τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν | βαλεῖν εἰς γέενναν». οὐκ εἶχεν δέ »οὐχὶ πέντε στρουθία ἄσσα-
9 ρίων δύο πωλοῦνται καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον
10 τοῦ θεοῦ».

$\overline{\lambda}$. Ἀντὶ τοῦ »ὁμολογήσει ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ» ἐνώπιον τοῦ θεοῦ» λέγει.

$\overline{\lambda\alpha}$. Οὐκ ἔχει τό »ὁ θεὸς ἀμφιέννυσι τὸν χόρτον».

$\overline{\lambda\beta}$. »Ἰμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χορήξετε τούτων», τῶν σαρκι-
15 κῶν δὴ.

$\overline{\lambda\gamma}$. »Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

$\overline{\lambda\delta}$. Ἀντὶ τοῦ »ὁ πατὴρ ὑμῶν» »ὁ πατήρ» εἶχεν. | D318

1 Luk. 11, 47; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 27 *vae audiunt etiam quod aedificarent prophetis monumenta interemptis a patribus eorum* — 3 Luk. 11, 49. 51. 50 — 6 Luk. 12, 4a. 5b. 6; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 28 *dehinc conversus ad discipulos: dico autem, inquit, vobis amicis, nolite terreri ab eis qui vos so'ummmodo occidere possunt nec post hoc ullam in vobis habent potestatem* — 11 Luk. 12, 8; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 28 *dico enim vobis, omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram deo* — 13 Luk. 12, 28; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *si quasi derogator creatoris non vult de eiusmodi frivolis cogitari de quibus nec corvi nec lilia laborent . . . pau'o post parebit. interim, cur illos modicae fidei incusat* — 14 Luk. 12, 30b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *scit autem pater opus esse haec vobis* — 16 Luk. 12, 31; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *quacrite enim inquit, regnum dei et haec vobis adicientur* — 18 Luk. 12, 32

V M 1—18 vgl. S. 136, 8f 137, 1ff. 9ff 138, 14f. 20. 26f 139, 1f. 14

1 μνημεῖα S. 136, 8 3 ἀποστελ|||ῶ, λ ausradiert V corr ἀποστελῶ M 5 ἐκ] ἀπὸ S. 137, 3 6 λέγω + δὲ S. 137, 9, aber vgl. S. 137, 14; + ἐγὼ S. 137, 14 6f ἀποκτείνοντων, ν darüber V corr 7 ἀποκτεῖναι] ἀποθανεῖν, durchgestrichen u. ἀποκτεῖναι am Rand gesetzt S. 137, 10 V corr 7f vor ἐξουσίαν + τὴν V S. 137, 11 9 πωλεῖται S. 137, 12 | καὶ < VM 11 lies ὁμολογήσω Zahn | τοῦ θεοῦ < S. 138, 14f 11f ἐνώπιον] ἐκεῖνος S. 138, 15 15 δὴ < S. 138, 27 16 δὲ < S. 139, 1

λ̄ε. Ἀντὶ τοῦ »δευτέρῃ ἢ τρίτῃ φυλακῇ« εἶχεν »ἐσπερινῇ φυλακῇ«.
 λ̄ς. »Ἦξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου καὶ διχοτομήσει αὐτὸν
 καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει«.

λ̄ς. »Μὴ ποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς παρα-
 5 δώσει σε τῷ πράκτορι«.

λ̄η. Ἦν παρακεκομμένον ἀπὸ τοῦ »ἤλθόν τινες ἀναγγέλλοντες
 αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα συνέμιξε Πιλᾶτος μετὰ τῶν
 θυνσιῶν αὐτῶν« ἕως ὅπου λέγει περὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωὰμ δεκαοκτὼ
 ἀποθανόντων ἐν τῷ πύργῳ, καὶ τὸ »ἐὰν μὴ μετανοήσητε« καὶ (τὰ
 10 ἐξῆς) ἕως τῆς παραβολῆς τῆς συκῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ γεωργὸς ὅτι
 »σκάπτω καὶ βάλλω κόπρια καὶ ἐὰν μὴ ποιήσῃ, ἔκκοπον«.

λ̄θ. »Ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς«.

μ̄. Παρέκοψε πάλιν τὸ »τότε ὄψεσθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα-
 κώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ· ἀντὶ δὲ
 15 τούτου ἐποίησεν ὅτε πάντας τοὺς δικαίους ἴδητε ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
 θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους« — ἐποίησε δὲ »κρατουμένους« — »ἔξω«,
 »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων«.

μ̄α. Παρέκοψε πάλιν τὸ »ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ
 ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ« καὶ τὸ »οἱ ἔσχατοι ἔδονται πρῶτοι«
 20 καὶ τὸ »προσῆλθον οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, ἔξελθε καὶ πορεύου, ὅτι
 Ἠρόδης σε θέλει ἀποκτεῖναι« καὶ τὸ »εἶπεν· πορευθέντες εἶπατε
 τῇ | ἀλώπεκι ταύτῃ« ἕως ὅπου εἶπεν »οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπο- P 315
 λέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ« καὶ τὸ »Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἣ ἀποκτέ-

1 Luk. 12, 38 — 2 Luk. 12, 46; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *reverso domino
 qua die non putaverit, hora qua non scierit, . . . segregabitur et pars eius cum infidelibus
 ponetur* — 4 Luk. 12, 58b; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 29 *nam et iudicem, qui
 mittit in carcerem . . . in persona creatoris obtreccionis nomine disserunt* —
 6—11 Luk. 13, 1—9 — 12 Luk. 13, 16 — 13—17 Luk. 13, 28; vgl. Tertullian
 adv. Marc. IV 30 *ergo erit poena . . . , cum videbunt iustos introeuntes in regnum dei,
 se vero detineri foris* — 18—S. 113, 4 Luk. 13, 29—35

V M 1—23 vgl. S. 139, 18f. 25f 140, 5f. 14ff. 29f 141, 3ff. 28 ff

1 keine Ziffer VM; daher von Z. 2 an die Zählung wieder in Ordnung |
 ἐσπερινῇ φυλακῇ S. 139, 18f] ἐσπερινὴν φυλακὴν VM 4 κατασύρη] κατακρίνη
 S. 140, 5 9 τὸ *] ὅτι VM 9f (τὰ ἐξῆς) * 11 vor σκάπτω + καὶ VM
 12 ἦν S. 140, 29] < VM 13 τὸ S. 141, 3] < VM 15 ὅτε Corn. viell. besser
 ὅταν Jül.] ὅτι VM ebenso S. 141, 5 17 vor ἐκεῖ + καὶ VM | ἐκεῖ am Rande
 nachgetragen V corr | ἔσται S. 141, 7] ἔστιν VM 19 βασιλεία + μου M 20 οἱ
 < S. 141, 30 21 εἶπεν < S. 142, 1 22 ὅπου S. 142, 2] ὅτου VM 23f ἀπο-
 κτείνουσα erstes ν auf Rasur V corr

ρουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους» καὶ τό
 »πολλάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι ὡς ὄρνις τὰ τέκνα σου» | καὶ τό D319
 »ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν» καὶ τό »οὐ μὴ ἴδητέ με, ἕως οὗ εἴπητε·
 εὐλογημένος». | Ö576

5 $\overline{\mu\beta}$. Πάλιν παρέκοψε πᾶσαν τὴν παραβολὴν τῶν δύο νιῶν, τοῦ
 εἰληφότος τὸ μέρος τῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀσώτως δαπανήσαντος καὶ
 τοῦ ἄλλου.

$\overline{\mu\gamma}$. »Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν
 βιάζεται».

10 $\overline{\mu\delta}$. Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ, ὅτι ἀπηνέχθη
 ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ.

$\overline{\mu\epsilon}$. »Νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται» ὁ αὐτὸς Λάζαρος.

$\overline{\mu\zeta}$. Εἶπεν Ἀβραάμ »ἔχουσι Μωυσῆα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσά-
 τωσαν αὐτῶν, ἐπεὶ οὐδὲ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ νεκρῶν ἀκούσουσιν».

15 $\overline{\mu\eta}$. Παρέκοψε τό »λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν· ὁ ὠφειλόμεν
 ποιῆσαι πεποιήκαμεν».

$\overline{\mu\theta}$. Ὅτε συνήντησαν οἱ δέκα λεπροὶ. ἀπέκοψε δὲ πολλὰ καὶ
 ἐποίησεν »ἀπέστειλεν αὐτοὺς λέγων, δείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι
 καὶ ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐποίησε, λέγων ὅτι »πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν

5 Luk. 15, 11ff — 8 Luk. 16, 16; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 33 *lex et prophetae usque ad Joannem, ex quo regnum dei adiunctiatur* — 10 Luk. 16, 22; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 34 *subsequens argumentum divitis apud inferos dolentis et pauperis in sinu Abrahae requiescentis* Adamantius de recta in deum fide II 10; S. 76, 14ff van de Sande Bakhuyzen — 12 Luk. 16, 25b; vgl. Adamantius a. a. O. S. 76, 30f *νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι* — 13 Luk. 16, 29. 31; vgl. Tertullian a. a. O. IV 34 *habent illie Moysen et prophetas, illos audiant* Adamantius a. a. O. S. 78, 2ff *ἔχουσι Μωυσῆα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν . . . εἰ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἤκουσαν, οὐδ' ἂν τις ἐκ νεκρῶν ἀπέλθῃ, ἀκούσουσιν αὐτοῦ* — 15 Luk. 17, 10 — 17 Luk. 17, 12. 14 u. 4, 27; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 35; S. 539, 21ff Kroymann *etiam in curatione decem leprosum quos tantummodo ire iussos ut se ostenderent sacerdotibus . . . nunc etsi praefatus est multos tunc fuisse leprosos apud Israhalem in diebus He'isei prophetae et neminem eorum purgatum nisi Neeman Syrum*

V M 5—19 vgl. S. 142, 13ff. 19f. 25f 143, 3. 6f. 19f. 26ff

3 οὗ S. 142, 7] < VM 5 παρέκοψε S. 142, 13] ἀπέκοψε VM | πᾶσαν τὴν παραβολὴν S. 142, 13] τὴν παραβολὴν πᾶσαν VM 6 καὶ ἀσώτως δαπανήσαντος S. 142, 14f] < VM 12 ὅδε Zahn] ὡδε VM ebenso S. 143, 3 14 ἐκ] ἀπὸ S. 143, 7 | ἀκούσουσιν S. 143, 8 V] ἀκούουσιν VM 15 ὅτι < S. 143, 19

ἡμέραις Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου καὶ οὐκ ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος·

$\overline{\mu\theta}$. »Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἐπιθυμήσητε ἰδεῖν μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·

5 $\overline{\nu}$. »Εἶπέ τις πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ μὴ με λέγε ἀγαθόν. εἷς ἐστὶν ἀγαθός ὁ θεός· προσέθετο ἐκεῖνος »ὁ πατήρ· καὶ ἀντὶ τοῦ »τὰς ἐντολὰς οἶδας· λέγει »τὰς ἐντολὰς οἶδα·

$\overline{\nu\alpha}$. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν τῇ Ἱεριχῷ τυφλὸς ἐβόα·
10 Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ ὅτε ἰάθη, φησὶν· ἡ πίστις σου σέσωζέν σε· |

D 320

$\overline{\nu\beta}$. Παρέκοψε τὸ »παραλαβὼν τοὺς δώδεκα ἔλεγεν· ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τοῖς προφήταις περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. παραδοθήσεται γὰρ καὶ
15 ἀποκτανθήσεται καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται· ὅλα ταῦτα παρέκοψε.

$\overline{\nu\gamma}$. Παρέκοψεν τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς ὄνου καὶ Βηθφαγῆ καὶ τὸ περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ, | ὅτι γεγραμμένον ἦν »ὁ P 316

3 Luk. 17, 22 — 5 Luk. 18, 18. 19. 20; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 36; S. 544, 16 Kroymann *interrogatus ab illo quodam, praeceptor optime, quid faciens vitam aeternam possidebo . . .* S. 544, 10 *sed quis optimus nisi unus, inquit, deus* Hippolyt refut. VII 31, 6; S. 217, 15f Wendland ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ· τί με λέγετε ἀγαθόν; εἷς ἐστὶν ἀγαθός Origenes de princ. II 5, 1 u. 5, 4; S. 133, 13 u. 138, 11 Köttschau *nemo bonus nisi unus deus pater* Adamantius de recta in deum fide II 17; S. 92, 24ff van de Sande Bakhuyzen — 9 Luk. 18, 35. 38. 42; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 36; S. 545, 24ff Kroymann *cum igitur praetereuntem illum caecus audisset, cur exclamavit: Jesu, fili David, miserere mei? . . . fides, inquit, tua te salvum fecit* Adamantius de recta in deum fide IV 14; S. 200, 22ff van de Sande Bakhuyzen ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχῷ, καὶ τις τυφλὸς ἐπαλιπῶν ἐκάθητο . . . καὶ ἐβόησε λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με — 12 Luk. 18, 31—33 — 17 Luk. 19, 29ff. 46

V M 3—17 vgl. S. 144, 5f. 11ff. 22ff 145, 1ff. 10ff

1 εἰ μὴ am Rande nachgetragen V corr | Νεεμὰν aus Νεαιμὰν V corr
3 ἰδεῖν < S. 144, 5 6 ὁ δὲ S. 144, 12] < VM | λέγε S. 144, 12] λέγετε aus λέγεται V corr λέγετε M 6f ὁ θεός S. 144, 13] < VM 7 προσέθετο S. 144, 13] προσέθηκε VM | ἐκεῖνος S. 144, 13] τὸ ὅτι VM 9 αὐτόν S. 144, 22] < VM | Ἱερ||ιχῷ, ι aus ει V corr 14 γὰρ καὶ S. 145, 4] < VM 15 ἀναστήσεται] ἐγεροθήσεται S. 145, 4 17 τὸ περὶ S. 145, 10] < VM 18 ὅτι] διότι S. 145, 11

οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, καὶ ποιεῖτε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν».

νδ. »Καὶ ἐξήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐφοβήθησαν».

5 νε. Πάλιν ἀπέκοψε τὰ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ ἐκδεδομένου γεωργοῖς καὶ τό »τί οὖν ἐστι τό· λίθον ὃν ἀπεδοξίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες;»

νς. Ἀπέκοψε τό »ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ Μωυσῆς ἐμήνυσε | Ö578 ἐπὶ τῆς βάτου, καθὼς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ 10 Ἰακώβ. θεὸς δὲ ἐστι ζώντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν».

νζ. Οὐκ εἶχε ταῦτα »ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωυσῆς ἐμήνυσε λέγων θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ θεὸν ζώντων».

νη. Πάλιν παρέκοψε τό »θριξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ 15 ἀπόληται».

νθ. Πάλιν παρέκοψε ταῦτα »τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη» καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥητῶ »ἕως πληρωθῆ πάντα τὰ γεγραμμένα».

ξ. »Συνελάλησε τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς».

20 ξα. »Καὶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς· ἀπελθόντες ἐτοιμάσατε ἵνα φάγωμεν τὸ Πάσχα».

ξβ. »Καὶ ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ καὶ εἶπεν· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ μεπαθεῖν».

25 ξγ. Παρέκοψε τό »λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἀπάρτι, ἕως ἂν πληρωθῆ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ».

D 321

3 Luk. 20, 19 — 5 Luk. 20, 9ff. 17 — 8 Luk. 20, 37f — 11 Luk. 20, 37f (die Wiederholung sucht Epiph. in der refut. 47 vergeblich zu begründen) — 14 Luk. 21, 18 — 16 Luk. 21, 21f — 19 Luk. 22, 4 — 20 Luk. 22, 8 — 22 Luk. 22, 14f; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 40 *concupiscentia concupivi pascha edere vobiscum, antequam patiar* — 25 Luk. 22, 16

V M 3—26 vgl. S. 145, 31f 146, 3ff. 10ff. 24ff 147, 1f. 5ff. 19f 148, 17f 149, 16ff 150, 3f

1 nach προσευχῆς nochmals μου, durchgestrichen V^{corr} | ποιεῖτε aus ποιῆται V^{corr} ποιῆτε M 5 τὰ περὶ S. 146, 3] τὴν VM 6 οὖν < M 8 vor Μωυσῆς + ὁ M 9 ἐπὶ *] περὶ VM ebenso S. 146, 11 | καθὼς] ὡς S. 146, 11 | κύριον] ὁ κύριος S. 146, 11 12f θεὸν ζώντων S. 146, 26] θεὸς ζώντων VM 17 τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥητῶ S. 147, 6] τὸ ἐπιφερόμενον, < ἐν τῷ ῥητῶ VM 18 πάντα < S. 147, 7 19 vor τὸ + καὶ VM 25 γὰρ < S. 150, 3 26 ἂν S. 150, 4] < VM

ξδ. Παρέκοψε τό »ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς, μή τινος ὑστερήσατε;«
καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τό »καὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι, τό·
καὶ μετὰ ἀνόμων συνελογίσθη».

ξε. »Ἀπεσπίασθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν καὶ θεῖς τὰ γό-
5 ρατα προσηύχετο».

ξζ. »Καὶ ἤγγισε καταφιλῆσαι αὐτὸν Ἰούδας καὶ εἶπεν».

ξζ. Παρέκοψεν ὃ ἐποίησε Πέτρος, ὅτε ἐπάταξε καὶ ἀφείλετο τὸ
οὗς τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως.

ξη. »Οἱ συνέχοντες ἐνέπαιζον δέροντες καὶ τύπτοντες καὶ λέ-
10 γοντες· προφήτευσον τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;»

ξθ. Προσέθετο μετὰ τό »τοῦτον εὔρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος»
»καὶ καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας». | P317

ο. Προσθήκη μετὰ τό »κελεύοντα φόρους μὴ δοῦναι» »καὶ ἀπο-
στρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα».

15 οα. »Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Κρανίου τόπος ἐσταύ-
ρωσαν αὐτὸν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος».

οβ. Παρέκοψε τό »σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

ογ. »Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλη ἐξέπνευσεν».

οδ. »Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, καθελὼν τὸ σῶμα ἐνετύλιξε
20 σινδόνι καὶ ἔθηκεν ἐν μνήματι λαξευτῷ».

οε. »Καὶ ὑποστρέψασαι αἱ γυναῖκες ἠσύχασαν τὸ σάββατον κατὰ
τὸν νόμον». | Ö580

1 Luk. 22, 35. 37 — 4 Luk. 22, 41 — 6 Luk. 22, 47f — 7 Luk. 22, 50 —
9 Luk. 22, 63f — 11 Luk. 23, 2 — 13 Luk. 23, 2 — 15 Luk. 23, 33a. 34b. 44;
vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42; S. 563, 25ff Kroymann *sed et duo scelesti circum-*
figuntur illi . . . vestitum plane eius a militibus divisum, partim sorte concessum
Marcion abstulit . . . caeterum adversario laeso caelum luminibus floruisse —
17 Luk. 23, 43 — 18 Luk. 23, 46; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42; S. 564, 22
Kroymann *vociferatur ad patrem ut et moriens ultima voce prophetas adimpleret*
hoc dicto expiravit — 19 Luk. 23, 50. 53; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 42;
S. 565, 10 Kroymann *de Pilato postulatum, . . de patibulo detractum, . . sindone*
involutum, . . sepulero novo conditum — 21 Luk. 23, 56

V M 1—22 vgl. S. 150, 14ff. 20f. 29 151, 3f. 11f. 18f 152, 1f. 15ff 153, 1ff. 7. 12f. 19f

2 τό¹ < M 4 βολή V 6 Ἰούδας S. 150, 29] < VM 7 ὃ S. 151, 3]
τό VM 8 τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως S. 151, 4] < VM 9 καὶ² S. 151, 12]
< VM 11 τό *] τοῦτο VM, ebenso S. 151, 18 13 μετὰ < S. 152, 1 | καὶ]
τό S. 152, 2 16 αὐτοῦ S. 152, 16] < VM 19 καὶ < S. 153, 12 20 σινδόνι
S. 153, 13] < VM 21 αἱ γυναῖκες S. 153, 19] < VM

ὅς. »Εἶπαν οἱ ἐν ἐσθῆτι λαμπρῶ· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ἠγέρθη, μνήσθητε ὅσα ἐλάλησεν ἔτι ὢν μεθ' ὑμῶν, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παθεῖν καὶ παραδοθῆναι«. |

D 322

ὅς. Παρέκοψε τὸ εἰρημένον πρὸς Κλεόπαν καὶ τὸν ἄλλον, ὅτε
5 συνήντησεν αὐτοῖς, τὸ »ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τοῦ πιστεύειν πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταὶ· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν;« καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ »ἐφ' οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταὶ« ἐποίησεν »ἐφ' οἷς ἐλάλησα ὑμῖν«. ἐλέγχεται δὲ ὅτι »ὅτε ἔκλασε τὸν ἄρτον, ἠνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν«.

10 ὁη. »Τί τεταραγμένοι ἐστέ; ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι πνεῦμα ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα«.

Ἔτι δὲ καὶ ταῦτα συνάπτομεν κατὰ τοῦ προειρημένου ἀρεσιάρχου 7
ταύτη τῆ (παρ') ἡμῶν κατ' αὐτοῦ πεπραγματευμένη σχέσει, ἅτινα
παρ' αὐτῷ πάλιν ἐφεύρομεν, ὡς ἐν ἐθελοδοκῆσει τῶν τοῦ ἀποστόλου
15 Παύλου ἐπιστολῶν, οὐχ ὅλων ἀλλ' ἐνίων (ὧν ἐν τῷ τέλει τῆς πάσης
πραγματείας αἱ ὀνομασίαι ὑφ' ἡμῶν ἐνετάχθησαν, ὡς παρ' αὐτῷ τὸ
ἀποστολικὸν ἐμφέρεται) καὶ αὐτῶν δὲ ἠκρωτηριασμένων συνήθως τῆ 8
αὐτοῦ ῥαδιουργία, *, ὡς καὶ ἐν τῷ προταχθέντι ὀνόματι εὐαγγελίῳ

1 Luk. 24, 5—7; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 566, 27 Kroymann *angeli ad mulieres: rememoramini quae locutus sit vobis in Galilaea dicens, quod oportet tradi filium hominis et crucifigi et tertia die resurgere* — 4 Luk. 24, 25. 31; vgl. Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 566, 25 Kroymann *o insensati et tardi corde in non credendo omnibus quae locutus est ad vos* Adamantius de recta in deum fide V 12; S. 198, 5 van de Sande Bakhuyzen ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῆ καρδία τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς — 10 Luk. 24, 38a. 39; Tertullian adv. Marc. IV 43; S. 567, 11ff Kroymann *quid turbati estis . . . videte manus meas et pedes quia ego ipse sum, quoniam spiritus ossa non habet, sicut me videtis habere* Adamantius de recta in deum fide V 12; S. 198, 18ff τί τεταραγμένοι ἐστέ; . . . ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός, ὅτι πνεῦμα ὀστέα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα — 15 f vgl. S. 123, 19ff

V M 1—11 vgl. S. 153, 27ff 154, 9ff 155, 8ff

1 ζητεῖ^{te}, τε oben drüber V corr 2 μεθ' ὑμῶν S. 153, 28f] < V M 3 vor παθεῖν + πολλὰ S. 153, 29, aber vgl. S. 154, 8 5 πᾶσιν < M 6 δὲ < S. 154, 12 7 ἐποίησεν S. 154, 12] < V M 8 ἠνοιχθησαν S. 154, 13 | αὐτῶν S. 154, 14] < V M 9 αὐτόν S. 154, 14] < V M 10 μου S. 155, 7] < V M 11 μου S. 155, 8] < V M | ὀστέα S. 155, 8 13 (παρ') * | μετ' αὐτοῦ M 18 * etwa <λείψανα ἔτι τῆς ἀληθείας ἐν αὐταῖς σφζόμενα> *

λείψανα μὲν τοῦ ἀληθινοῦ εὐαγγελίου *, εἰ δεῖ τὰ ἀληθῆ λέγειν, ὁμῶς δὲ τὰ πάντα δεινῶς μηχανευσάμενος ἐνόθευσεν. |

P 318

Τῆς πρὸς Ῥωμαίους, παρ' αὐτῶ δ̄, ἐν δὲ τῶ ἀποστολικῶ ᾱ.

5 ᾱ (κῆ). »Ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῶ θεῶ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται.

β̄ (κθ). »Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσης· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέγονεν. |

D 323

10 γ̄ (λ). »Ἐχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῶ νόμῳ.

δ̄ (λα). »Ἐτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν.

15 ε̄ (λβ). »Ὅστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

ζ̄ (λγ). »Ἴνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆ ἐν ἡμῖν. |

Ö 582

ξ̄ (λδ). »Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῶ πιστεύοντι.

ἦ (λε). »Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον νόμον πεπλήρωκε.

4 Röm. 2, 12f — 8 Röm. 2, 25; vgl. Origenes comment. in ep. ad Rom. l. II; VI 136f Lommatzsch *Marcion sane cui per allegoriam nihil placet intelligi, quomodo exponat quod dicit apostolus circumcisionem prodesse, omnino non inveniet* — 10 Röm. 2, 20b — 12 Röm. 5, 6 — 14 Röm. 7, 12; vgl. Tertullian adv. Marc. V 13; S. 622, 7 Kroymann *lex saneta et praeceptum eius iustum et bonum* Adamantius de recta in deum fide II 20; S. 108, 7 van de Sande Bakhuyzen — 16 Röm. 8, 4 — 17 Röm. 10, 4; vgl. Tertullian adv. Marc. V 14; S. 624, 12 Kroymann *finis etenim legis Christus in iustitiam omni credenti* — 19 Röm. 13, 8b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 14; S. 626, 15 Kroymann *diliges proximum tanquam te. hoc legis supplementum . . . si vero evangelium Christi hoc praecepto adimpletur*

V M 4—19 vgl. S. 175, 26ff 176, 16ff. 28f 177, 5f. 14f. 26f 178, 1f. 11f

1 * (εὐρίσκειται) * 4 die zweite, in Klammern beigefügte Zahl, in V M einfach neben die erste gesetzt, bezieht sich auf die Reihenfolge innerhalb von Marcions ἀποστολικόν 5 ἐνόμως V 6 τοῦ < S. 175, 28

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς $\bar{\alpha}$, <παρ' αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\eta}$.

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς $\bar{\beta}$, <παρ' αὐτῶ $\bar{\zeta}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\theta}$.

Τῆς πρὸς Ἐφεσίους, <παρ' αὐτῶ $\bar{\xi}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\epsilon}$.

$\bar{\alpha}$ ($\bar{\lambda}\zeta$). »Μνημονεύοντες ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη, οἱ λεγόμενοι ἀκρο-
5 βυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου, ὅτι ἦτε
τῶ καιρῶ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας
τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ
ἔχοντες καὶ ἄθρει ἐν τῶ κόσμῳ· νυνὶ δὲ ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ
ποτὲ ὄντες μακρὰν ἐγενήθητε ἐγγὺς ἐν τῶ αἵματι αὐτοῦ. αὐτὸς γάρ
10 ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν« καὶ τὰ ἐξῆς.

$\bar{\beta}$ ($\bar{\lambda}\zeta$). »Διὸ λέγει· ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν <καὶ
ἐπιφάσει σοὶ ὁ Χριστός».

$\bar{\gamma}$ ($\bar{\lambda}\eta$). »Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ
καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
15 σάρκα μίαν« παρὰ τὸ »τῇ γυναικί«. | |

P 319
D 324

<Τῆς> πρὸς Κολασσαεῖς, <παρ' αὐτῶ $\bar{\eta}$ >, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\xi}$.

$\bar{\alpha}$ ($\bar{\lambda}\theta$). »Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει ἢ ἐν
μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας καὶ σαββάτων, ὃ ἔστι σκιά τῶν μελλόντων».

4—10 Ephes. 2, 11—14; vgl. Tertullian adv. Marc. V 17; S. 636, 2ff Kroy-
mann *memores vos aliquando nationes in carne, qui appellamini praeputium ab ea
quae dicitur circumcisio in carne manu facta, quod essetis illo in tempore sine
Christo, alienati a conversatione Israhelis et peregrini testamentorum et promissionis
eorum, spem non habentes et sine deo in mundo . . . at nunc, inquit, in Christo vos
qui eratis longe facti estis prope in sanguine eius . . . ipse est, inquit, pax nostra,
qui fecit duo unum* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 96, 24ff van de
Sande Bakhuyzen — 11 Ephes. 5, 14 — 13 Ephes. 5, 31; vgl. Tertullian adv. Marc.
V 18; S. 641, 7 Kroymann *propter hanc relinquet homo patrem et matrem et erunt
duo in carne una* — 17 Kol. 2, 16; vgl. Tertullian adv. Marc. V 19; S. 645, 27 Kroy-
mann *nemo vos iudicet in cibo et potu et in parte diei festi et neomeniae et sabbati,
quae est umbra futurorum*

V M 4—18 vgl. S. 178, 28ff 179, 25 180, 22ff 181, 9ff

1 <παρ' αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ > * 2 <παρ' αὐτῶ $\bar{\zeta}$ > * 3 Τῆς *] ἡ VM | <παρ' αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ > *
4 μνημονεύετε S. 178, 28 | μνημονεύοντες + <ὅτι>? Zahn 5 ὅτι S. 179, 1]
< VM 9 ἐν < S. 179, 4, aber vgl. Z. 17 u. 23 11 καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν
S. 179, 25f] < VM | <καὶ> * 13 τούτου] τοῦ S. 180, 22 16 <Τῆς> * | παρ'
αὐτῶ $\bar{\epsilon}$ > * 18 ἐν ἑορτῇ ἢ ἐν νεομηνία καὶ σαββάτῳ S. 181, 10, aber vgl. Z. 18

Πρὸς Φιλήμονα, <παρ' αὐτῶ> $\bar{\theta}$, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\iota}\gamma$ ἢ καὶ $\bar{\iota}\delta$.

Πρὸς Φιλιππησίους, <παρ' αὐτῶ> $\bar{\iota}$, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\zeta}$.

<Τῆς> πρὸς Λαοδικεῖς <παρ' αὐτῶ> $\bar{\iota}\alpha$.

$\bar{\alpha}$ < $\bar{\mu}$ >. »Εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἷς θεὸς καὶ πατὴρ
5 πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν«.

Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας, <παρ' αὐτῶ> $\bar{\alpha}$, παρ' ἡμῖν δὲ $\bar{\delta}$.

$\bar{\alpha}$. »Μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὅσοι γὰρ ὑπὸ νό-
μον, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν· ὁ δὲ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς«.

$\bar{\beta}$. »Επικατάρατος πᾶς ὁ κρεμύμενος ἐπὶ ξύλον«. »ὁ δὲ ἐκ τῆς
10 ἐπαγγελίας, διὰ τῆς ἐλευθέρως«. | Ö584

$\bar{\gamma}$. »Μαρτύρομαι δὲ πάλιν ὅτι ἄνθρωπος περιτετμημένος ὀφειλέ-
της ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι«.

< $\bar{\delta}$ >. Ἀντὶ τοῦ »μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ« ἐποίησε
»δολοῖ«.

15 < $\bar{\epsilon}$ >. »Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ὑμῖν πεπλήρωται· ἀγαπήσεις τὸν πλη-
σίον σου ὡς σεαυτόν«.

< $\bar{\zeta}$ >. »Φανερὰ δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι πορνεία
ἀκαθαρσία ἀσέλγεια εἰδωλολατρεία φαρμακεία ἔχθραι ἔρεις ζῆλοι
θυμοὶ ἐριθειᾶι διχαστασίαι αἰρέσεις φθόνοι μέθαι κῶμοι, ἃ προ-
20 λέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασι-
λείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν«. | D 325

4 = Ephes. 4, 5f; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 104, 14. 105, 12
van de Sande Bakhuyzen — 7 Gal. 3, 11b. 10a. 12b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 3;
S. 577, 10f Kroymann *fides in qua vivet iustus . . . si in lege maledictio est* —
9 Gal. 3, 13b; 4, 23b; vgl. Tertullian adv. Marc. V 3; S. 577, 19 Kroymann *ma-
ledictus omnis in ligno suspensus* V 4; S. 581, 15 *qui vero ex libera, per repromissionem*
— 11 Gal. 5, 3 — 13 Gal. 5, 9 — 15 Gal. 5, 14; vgl. Tertullian adv. Marc. V 4;
S. 583, 6ff Kroymann *tota enim, inquit, lex in vobis adimpleta est: diliges proxi-
mum tuum tanquam te* — 17—21 Gal. 5, 19—21

V M 4—21 vgl. S. 182, 13f 156, 2ff. 13f. 21f 157, 1f. 9f. 17ff

1 <παρ' αὐτῶ> * 2 <παρ' αὐτῶ> * 3 <Τῆς> * | <παρ' αὐτῶ> * 4 < $\bar{\mu}$ > *,
vgl. S. 182, 13 | hinter βάπτισμα + εἷς Χριστός S. 182, 13, aber vgl. Z. 22
6 <παρ' αὐτῶ> * | $\bar{\delta}$] τετάρτης καὶ πρώτης ($\bar{\alpha}$ M) V M; die an die Spitze von
Z. 7 gehörige Zahl $\bar{\alpha}$ ist hierher heraufgerutscht 7 $\bar{\delta}$ τι ὁ S. 156, 2] $\bar{\delta}$ ίotti, < ὁ
V M 10 ἐλευθέρως S. 156, 14 V] ἐλευθερίας V M u. S. 156, 14 M 11 περι-
τεμνόμενος S. 156, 21 18 εἰδωλολατρεῖται S. 157, 18 | φαρμακεῖται S. 157, 18
19 φθόνοι S. 157, 19] φόνοι V M 19f ἃ προλέγω ὑμῖν < S. 157, 20

ζ̄. »Οί δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις«.

η̄. »Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν«. | P 320

⟨Τῆς⟩ πρὸς Κορινθίους $\bar{\alpha}$, παρ' αὐτῶ δὲ Μαρκίῳ $\bar{\beta}$ καὶ παρ' ἡμῖν $\bar{\beta}$.

5 $\bar{\alpha}$ ($\bar{\vartheta}$). »Γέγραπται γάρ· ἀπολωὲν τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω«.

$\bar{\beta}$ ($\bar{\iota}$). »Ἰνα, καθὼς γέγραπται, ὁ κανχόμενος ἐν κυρίῳ κανχάσθῃ«.

$\bar{\gamma}$ ($\bar{\iota\alpha}$). »Τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων«.

10 $\bar{\delta}$ ($\bar{\iota\beta}$). »Γέγραπται γάρ· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι«.

$\bar{\epsilon}$ ($\bar{\iota\gamma}$). »Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός«.

$\bar{\zeta}$ ($\bar{\iota\delta}$). »Οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν«.

15 $\bar{\zeta}$ ($\bar{\iota\epsilon}$). Μετηλλαγμένως· ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ« λέγει »ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ«. λέγει δὲ πρὸς τούτου· »ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει;«.

1 Gal. 5, 24 — 3 Gal. 6, 13a — 5 I Kor. 1, 19; vgl. Tertullian adv. Marc. V 5; S. 585, 13 Kroymann *scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium invitam faciam* — 7 I Kor. 1, 31; vgl. Tertullian adv. Marc. V 5; S. 587, 24 Kroymann *ut, quemadmodum scriptum est, qui gloriatur in deo gloriatur* — 8 I Kor. 2, 6b — 9—11 I Kor. 3, 19b. 20; vgl. Tertullian adv. Marc. V 6; S. 592, 2 Kroymann *scriptum est enim: deprehendens sapientes in nequitia illorum; et rursus: dominus scit cogitationes sapientium quod sint supervacuae* — 12 I Kor. 5, 7a; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 593, 10 Kroymann *sic et pascha nostrum immolatus est Christus* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 100, 1 — 13 I Kor. 6, 16 — 15 I Kor. 9, 9. 8 (Epiph. hat sich hier versehen: das angeblich von Marcion eingeschobene Μωυσέως enthält auch der kirchliche Text; daß es aber bei Marcion wirklich stand, zeigt Adamantius de recta in deum fide I 22; S. 42, 20 van de Sande Bakhuyzen οἶδας ὅτι Μωσέως νόμον εἶπεν, οὐ τοῦ θεοῦ)

V M 1—17 vgl. S. 158, 22f 159, 3f. 20f. 26f 160, 7f 161, 5ff. 14. 27f 162, 4ff

3 οὐτε V M 4 ⟨Τῆς⟩ * 6 τῶν συνετῶν] αὐτῶν M 7 vor Ἰνα + καὶ S. 159, 26 14 φησὶν < S. 161, 28 15 μετηλλαγμένως S. 162, 4] μετηλλαγμένως V M 15—17 ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ — ταῦτα οὐ λέγει« S. 162, 4ff; vgl. Z. 8ff] ἀντὶ γὰρ τοῦ »καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει« φησὶν ἐκεῖνος »εἰ καὶ ὁ νόμος Μωυσέως ταῦτα οὐ λέγει« V M; die hier gebotene Form ist wohl der Versuch eines Abschreibers, das dem Epiphanius zugestoßene Versehen zu verbessern 16 ἢ Zahn] εἰ V M ebenso S. 162, 5 17 οὐ < M

ἦ (ιζ). »Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;«

θ (ιζ). »Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγροεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔφαγον βοῶμα καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα. ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠυδόκησε. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν. | καθὼς κακεῖνοι ἐπεθύμησαν. μηδὲ εἰδωλόλατραι D326 γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν, ὡς γέγραπται· ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν 10 καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν, ὅ 586 ἕως ὅπου λέγει »ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ ἡμῖν καὶ τὰ ἕξῃς.

ι (ιη). »Τί οὖν φημι; ὅτι ἱερόθυτον τί ἐστὶν ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστὶν; ἀλλ' ὅτι ἂ θύουσι, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ. προσέθετο δὲ ὁ 15 Μαρκίων τὸ ἱερόθυτον.

ια (ιθ). »Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κομᾶν, δόξα καὶ εἰκὼν θεοῦ ὑπάρχων.«

ιβ (κ). »Ἀλλὰ ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα.«

ιγ (κα). Πεπλανημένως ὁ Μαρκίων <μετὰ τὸ> »ἀλλὰ ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους τῷ νοί μου λαλῆσαι« προσέθετο »διὰ τὸν νόμον«. | P321

ιδ (κβ). »Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον.«

1 I Kor. 9, 9; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 595, 16 Kroymann *nunquid de bubus pertinet ad dominum* — 2—12 I Kor. 10, 1—9a. 11; vgl. Tertullian adv. Marc. V 7; S. 595, 25ff Kroymann *in petram offendit . . . , de qua bibebant in solitudine patres nostri. si enim petra i'la Christus fuit . . . haec autem exempla nobis sunt facta . . . haec autem quemadmodum evenerunt illis, scripta sunt ad nos commonendos, in quos fines aevorum decurrerunt* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 23ff u. 94, 9f — 13 I Kor. 10, 19f — 16 I Kor. 11, 7 (15); vgl. Tertullian adv. Marc. V S; S. 597, 4 Kroymann *vir enim non debet caput velare cum sit dei imago* Adamantius de recta in deum fide V 23; S. 224, 1 van de Sande Bakhuyzen — 17 I Kor. 12, 24; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 104, 29 van de Sande Bakhuyzen — 18 I Kor. 14, 19 — 20 I Kor. 14, 21; vgl. Tertullian adv. Marc. V 8; S. 600, 3 Kroymann *et si quod in lege scriptum esset commemorat, in aliis linguis et in aliis labiis locuturum*

V M 1—21 vgl. S. 163, 24. 28ff 165, 15ff 166, 1. 8ff 170, 12f

1 μέλλει, λ ausradiert V corr μέλλει M 3 ὑμῶν S. 163, 29 4f καὶ πάντες — πόμα S. 164, 1f] < VM 6 ἀλλὰ VM 8 καὶ ἐκεῖνοι S. 164, 5 9 ὡς] καθὼς S. 164, 6 11 ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ S. 164, 9] < VM 13 ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστὶν < M 14f προσέθετο δὲ — ἱερόθυτον S. 165, 17] < VM 18 ὁ Μαρκίων S. 165, 8] < VM | <μετὰ τὸ> * 19 προσέθετο *, vgl. S. 169, 23f] ἑτέρωσ δέ VM u. S. 168, 9 20 ἐν³ < S. 170, 13

$\bar{\iota}\epsilon$ ($\bar{\kappa}\gamma$). »Αἱ γυναῖκες ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν· ἀλλ' ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει».

$\bar{\iota}\zeta$ ($\bar{\kappa}\delta$). Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν· »γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν». καὶ ὅτι »εἰ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, μάταιον» καὶ τὰ ἑξῆς. »οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε», »ὅτι Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ». »ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος».

10 Τῆς πρὸς Κορινθίους $\bar{\beta}$, παρ' αὐτῶ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν $\bar{\gamma}$.

$\bar{\alpha}$ ($\bar{\kappa}\epsilon$). »Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῶ τὸ ναί· διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῶ θεῶ».

$\bar{\beta}$ ($\bar{\kappa}\zeta$). »Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν | Ἰησοῦν κύ- D327
ριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ
15 σκότους φῶς λάμψει».

$\bar{\gamma}$ ($\bar{\kappa}\xi$). »Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν». ἐξέκοψεν δὲ τό »κατὰ τὸ γεγραμμένον».

Αὕτη ἡ νενοθευμένη τοῦ Μαρκίωνος σύνταξις, ἔχουσα μὲν χα- 9
ρακτῆρα καὶ τύπον τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου, καὶ Παύλου τοῦ
20 ἀποστόλου οὐχ ὅλον, οὐ πασῶν τῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, ἀλλὰ μόνον 10
τῆς πρὸς Ῥωμαίους καὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους καὶ <τῆς> πρὸς Κολασ-
σαεῖς καὶ τῆς πρὸς Λαοδικεῖς καὶ [ἀπὸ] τῆς πρὸς Γαλάτας καὶ τῆς
πρὸς Κορινθίους πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς
πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τῆς πρὸς Φιλήμονα καὶ <τῆς> πρὸς Φιλιπ-

1 I Kor. 14, 34; vgl. Tertullian adv. Marc. V 8; S. 600, 8 Kroymann *praescribens silentium mulieribus in ecclesia . . . ex lege accipit subiciendae feminae auctoritatem* Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 96, 12 van de Sande Bakhuyzen — 4—9 I Kor. 15, 1. 17. 11. 3f. 54f — 11 II Kor. 1, 20; vgl. Adamantius de recta in deum fide II 18; S. 98, 6 van de Sande Bakhuyzen — 13 II Kor. 4, 5. 6a; vgl. Tertullian adv. Marc. V 11; S. 613, 23 Kroymann *quoniam deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere* Adamantius de recta in deum fide II 19; S. 102, 12 van de Sande Bakhuyzen — 16 II Kor. 4, 13 — 20 vgl. die Aufzählung S. 105, 9ff

V M 1—17 vgl. S. 170, 26ff 171, 14ff 173, 11f 174, 3ff 175, 1ff

1 ἐκκλησία S. 170, 26] ταῖς ἐκκλησίαις VM 1f ἐπιτρέπεται S. 170, 27
2 ἀλλὰ S. 170, 27 9 εἰς νῆκος < S. 171, 20 11 ὅσαι γὰρ] πᾶσαι γὰρ αἱ
S. 173, 11 14 δ¹ < S. 174, 4 17 διὸ S. 175, 2] < VM 21 <τῆς> *
21f Κολασσαεῖς V 22 [ἀπὸ] * 24 <τῆς> * | πρὸς² < M

πησίους· καὶ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης καὶ δευτέρας καὶ <τῆς> πρὸς 11
 Τίτον καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους * τῶν ἐμφερομένων παρ' αὐτῶ, ὡς οὐ
 πληρεστάτων οὐσῶν, ἀλλὰ ὡς ἐν παραχαράξει. πανταχόθεν δὲ 12
 τὴν αὐτὴν σύνταξιν * ἐρραδιουργημένην | καὶ ἐν τισὶ λέξεσιν ἐπι- 0588
 5 ποιήτως προσθήκη ἐχούσαν, οὐκ εἰς ὠφέλειαν, ἀλλὰ εἰς ἠόσονας καὶ
 ἐπιβλαβεῖς ξενολεξίας κατὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐμβε-
 βροντημένου νοῦ † βοσκήματος. | P 322

Ταῦτα δὲ ἡμῖν πεπόνηται καὶ πεπολυπραγμύνηται ἐκ τῆς παρ' 13
 αὐτῶ προελεγμένης γραφῆς. ἀποστόλου τε καὶ τοῦ κατὰ Λουκᾶν
 10 εὐαγγελίου, <ὅπως> εἰδέναι ἔχοιεν πάντες οἱ πειρώμενοι ἀντιλέγειν τῇ
 αὐτοῦ πλάνῃ, ὅτι τὰ μὲν παρηλλαγμένα ῥήματα κατὰ ῥαδιουργίαν
 ἐντέτακται, ὅσα δὲ οὐκ ἐμφέρεται ἐν τοῖς οἰκειοῖς τόποις συληθέντα 14
 ὑπάρχει ὑπὸ τῆς αὐτοῦ τόλμης· ταῦτα γὰρ ἐδόκει ὁ κτηνώδης μὴ
 ἐναντία εἶναι [ἀντιλέγειν] τῇ αὐτοῦ ἐπιπλάστῳ διανοίᾳ.

15 Ἔστιν δὲ τρίτον ἡμῶν τῆς φιλοκαλίας * τὸ συναγαγεῖν ὅσα παρ' 15
 αὐτῶ τε καὶ παρ' ἡμῖν ἠῶρηται συνά|δοντα καὶ ἔχοντα ἔμφασιν ἐν- D 328
 σάρκου παρουσίας τῆς τοῦ σωτῆρος καὶ μαρτυρίας συμφωνίας τῆς
 καινῆς πρὸς παλαιὰν διαθήκην καὶ ὁμολογίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐν
 τῶ εὐαγγελίῳ ὁμολογοῦντος τὸν θεὸν ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς,
 20 αὐτόν τε λαλήσαντα ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις, ἴδιον δὲ τοῦτον εἶναι
 πατέρα αὐτοῦ. καὶ αὕτη μὲν τῆς προειρημένης ἡμῶν ὑποθέσεως ἢ 16
 σχολιοποιηθεῖσα σύντομος ὑπομνηματικὴ ἐξ ἀντιγράφων τοῦ Μαρ-
 κίουνος σύνταξις πρὸς ἔπος ὡς ἐδάφιον ἡμῖν γεγραμμένη. ἵνα δὲ μὴ 17
 τὰ ἐν αὐτῇ δυσνόητα παρά τισι σκοτεινῶς ἀγροούμενα ἐμφέρεται,
 25 αὐθις πάλιν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐπιγραφῶν, πρώτου φημὶ καὶ δευ-
 τέρου καὶ τρίτου κεφαλαίου, καθ' εἰρμὸν ἐπιλύσω, δι' ἣν αἰτίαν
 ἐκάστη λέξις ἀνελέχθη καὶ ἐνταῦθα μετεβλήθη. ἄρξομαι δὲ τοῦ λέ-
 γειν οὕτως·

V M

1 καὶ τῆς] lies wohl τῆς δὲ * | τῆς 2 * 2 * ergänze etwa <ὄλως οὐκ
 ἐμφερομένων παρ' αὐτῶ, ἠκρωτηριασμένων δὲ καὶ> * 4 * <εἴρομεν> * | ἐρραδιουρ-
 γημένην, ρ drüber V corr 5 οὐκ εἰς, κ u. ει auf Rasur V corr | ἠόσονας, ἠσ auf
 Rasur V corr 7 † βοσκήματος] lies etwa <πεποιητευμένα> βοσκήματα * 8 πε-
 πολυ//πραγμύνηται, πε ausradiert V corr 10 <ὅπως> *, <ἵνα> Pet. | ἔχοιε M
 14 [ἀντιλέγειν] * 15 τῆς + γὰρ; nach ἡμῶν Punkt V | φιλοκαλίας] φιλο-
 νεικίας, aber getilgt u. φιλοκαλίας am Rand gesetzt V corr | * <ἔργον> *
 17 συμφωνίας τῆς nachgetragen V corr 19 vor γῆς + τῆς V 21 ὑμῶν V
 22 ὑπομνημαστική V 23 προσέπων M

Σχόλιον <α> ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ παρ' αὐτῷ τῷ Μαρκίῳ.

[α.] »Ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωυσῆς· ἵνα ἡ μαρτύριον τοῦτο ὑμῖν« ἀνθ' οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ »εἰς μαρτύριον αὐτοῖς«.

- 5 »Ἐλεγχος α. Πῶς ἡδύνατο ὁ κύριος ὁ κατὰ τοῦ νόμου καὶ κατὰ α τοῦ θεοῦ τοῦ νόμου ἔχων τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, ὡς σὺ φῆς, λέγειν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις, φημί δὲ τῷ λεπρῷ· »ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ«; »ἱερεῖ« γὰρ λέγων οὐκ ἄθετεῖ τὴν τοῦ νόμου ἱερωσύνην· »καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου« κἄν τε ἀποκόψης b 10 »τὸ δῶρον«, φανήσεται ἐκ τοῦ προσένεγκε ὅτι περὶ δώρου λέγει· | P 323 »περὶ | τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωυσῆς· εἰ γὰρ τοῦ c Ὀ 590 Μωυσέως τὸ πρόσταγμα συμβουλεύει γενέσθαι, οὐκ ἄθετεῖ οὐδὲ βλασφημεῖ τὸν θεὸν τοῦ νόμου, ἀλλὰ ὁμολογεῖ καὶ | ἑαυτὸν καὶ τὸν αὐ- D 329 τοῦ πατέρα θεὸν τὸν νόμον τῷ Μωυσῆ δεδωκέναι. διέστρεψας δὲ d 15 τὸ ῥητόν, ὃ Μαρκίῳ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν »εἰς μαρτύριον αὐτοῖς« »μαρτύριον« λέγων »ὑμῖν«. καὶ τοῦτο σαφῶς ἔψεύσω κατὰ τῆς σαντοῦ κεφαλής. εἰ γὰρ μαρτύριον ὑμῖν ἔλεγεν, ἐμμάρτυρον αὐτὸν ἐποίει ὅτι »οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας, ἀλλὰ πληρῶσαι«.

Σχόλιον β. »Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς«.

»Ἐλεγχος β. Εἰ οὖν υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν καλεῖ, οὐκ ἀρνεῖται τὴν ἐνανθρώπησιν ὁ μονογενῆς καὶ μάτην παρὰ σοὶ ἄδεται τὸ δοκῆσαι πεφηνέναι. καὶ εἰ ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἀλλοτρία ἢ γῆ τῶν αὐτοῦ ποιημάτων καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς.

25 Σχόλιον γ. »Κυρίως ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου«.

»Ἐλεγχος γ. Δύο εὐθὺς ἐν ταύτῳ, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου καὶ κύριον σαββάτου ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ ὁμολογεῖ διδάσκων, ἵνα μὴ τὸ σάββατον ἀλλότριον τῆς αὐτοῦ ποιήσεως * νομίζεται, κἄν τε <τὸ> ἔσχατον υἱὸς 30 ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας κληθῆ.

2 Luk. 5, 14 — 18 Matth. 5, 17 — 19 Luk. 5, 24 — 25 Luk. 6, 5

V M 2—4 vgl. S. 108, 5f 19f vgl. S. 108, 8f 25f vgl. S. 108, 10

1 <α> * 2 [α] * 4 ἀνθ' οὗ — αὐτοῖς S. 108, 7f] < V M 5 α ἔλεγχος V 13 αὐτὸν aus ἑαυτὸν V corr αὐτὸν M 16 αὐτοῦ M 29 ἀλλότριον, τριον auf Rasur V corr | * vielleicht <μήτε αὐτὸς τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος ἀλλότριος> * | <τὸ> *

Σχόλιον δ. Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς ἐγένετο προδότης. ἀντὶ δὲ τοῦ καταέβη μετ' αὐτῶν ἔχει καταέβη ἐν αὐτοῖς.

Ἐλεγχος δ. Ἰούδας Ἰσκαριώτης, ὃς ἐγένετο προδότης. τίνος, ἀ λέγει. πάντως τοῦ συλληφθέντος, ναὶ μὴν καὶ ἐσταυρωμένου καὶ 5 πολλὰ πεπονητότος. πῶς οὖν συλληφθεὶς σταυροῦται ὁ μὴ ὑπὸ ἀφήν b ἑλοπίπτων κατὰ τὸν σὸν λόγον, ὦ Μαριζίων; δόκησιν γὰρ εἶναι λέγεις. ἐλεγχθήσεται δὲ ἡ ὑπόνοιά σου ἀπὸ τοῦ γεγράφαι Ἰούδαν c προδότην. προέδωκε γὰρ καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. οὐδὲν δέ σε ὄνησε τὸ καταέβη ἐν αὐτοῖς λέγειν d 10 ἀντὶ τοῦ | μετ' αὐτῶν. οὐ γὰρ δύνασαι φαντασίαν ὀρίζειν τὸν D330 παρὰ σοὶ καὶ ἀκοντὶ ὑστερον ὑπὸ ἀφήν πίπτοντα δεικνύμενον. | P324

Σχόλιον ε. Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐξήτει ἄπτεσθαι αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐλεγχος ε. Πῶς πάλιν ὁ ὄχλος ἠδύνατο ἀψασθαι τοῦ ἀφήν μὴ 15 ἔχοντος; ποίους δὲ ὀφθαλμοὺς ἐπῆρεν εἰς οὐρανοὺς ὁ ἐκ σαρκὸς μὴ ἠρμοσμένος; ἀλλ' ἵνα δείξη ὅτι μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνθρωπος | Χριστὸς Ἰησοῦς, ἔχων τὰ ἀμφότερα, ἐξ ἀνθρώπων μὲν τὴν ὀ592 σάρκα, ἐκ δὲ θεοῦ πατρὸς τὴν ἀόρατον οὐσίαν.

Σχόλιον ζ. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πα- 20 τέρες ὑμῶν.

Ἐλεγχος ζ. Εἰ προφητῶν μέμνηται, οὐκ ἀρνεῖται προφήτας· εἰ ἐκδικεῖ τὸν τῶν προφητῶν φόνον καὶ ὀνειδίζει τοὺς πεφονευκότητας καὶ διώξαντας, οὐκ ἀλλότριος προφητῶν τυγχάνει, ἀλλὰ θεὸς αὐτῶν ὑπάρχει, ὁ τὴν σύστασιν αὐτῶν ποιούμενος.

Σχόλιον ζ. Λέγω δὲ ὑμῖν, τοσαύτην πίστιν οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ 25 ἦϋρον.

Ἐλεγχος ζ. Εἰ οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοιαύτην πίστιν εὔρεν ὡς ἐν τῷ ἀπὸ ἐθνῶν ἐλθόντι ἑκατοντάρχῃ, ἄρα οὐ ψέγει τὴν τοῦ Ἰσραὴλ

1 Luk. 6, 16f — 12 Luk. 6, 19a. 20a — 16 vgl. I Tim. 2, 5 — 19 Luk. 6, 23c — 25 Luk. 7, 9b

V M 1f vgl. S. 108, 11f 12f vgl. S. 108, 13f 19f vgl. S. 108, 15
25f vgl. S. 108, 16

1 Ἰσκαριώθ S. 108, 11 1f ἀντὶ τοῦ δὲ S. 108, 11 2 ἔχει S. 108, 12] < VM
3 lies Ἰούδαν Ἰσκαριώτην? * 4 πάντος M 5 συλληφθεὶς M 7 ἀπὸ *] ἀντὶ VM
11 καὶ ἀκοντὶ zu κακόν τι verändert, dann getilgt Vcorr κακόν τι M 13 καὶ
τὰ ἐξῆς < S. 108, 14 14 ὄχλος] ἔλεγχος u. + οὕτω εὔρον M 16 εἰρμοσμένος
VM 25 δὲ S. 108, 16] < VM | τοσαύτην] anders Z. 27

πίστιν. εἰ γὰρ ἄλλοτρίου θεοῦ ὑπῆρχεν καὶ οὐκ αὐτοῦ [καὶ] τοῦ αὐτοῦ πατρός, οὐκ ἂν ταύτης ἐποιεῖτο τὸν ἔπαινον.

Σχόλιον ἦ. Παρηλλαγμένον τὸ »μακάριος ὃς οὐ μὴ σκανδαλισθῆ ἔν ἐμοί« εἶχε γὰρ ὡς πρὸς Ἰωάννην.

- 5 Ἔλεγχος ἦ. Κἂν τε πρὸς Ἰωάννην ἔχοι, κἂν τε πρὸς αὐτὸν α τὸν σωτήρα, μακαρίζει τοὺς μὴ σκανδαλιζομένους, ἥτοι ἐν αὐτῷ ἥτοι ἐν Ἰωάννῃ, ἵνα μὴ ἂ μὴ ἀκούωσι παρ' αὐτοῦ ἑαυτοῖς πλάσσονται. ἔχει δὲ μείζονα θεωρίαν, δι' ἣν φύσει εἶρηκεν ὁ σωτήρ· ἵνα μὴ | τις b D331 τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπ' αὐτοῦ ταχθέντα Ἰωάννην, 10 καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτήρος μείζονα νομίση διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ γυναικὸς γεγεννησθαι, ἀσφαλίξεται καὶ λέγει τὸ »καὶ μακάριος ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί«. ὅθεν λέγει »ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ μείζων c αὐτοῦ ἐστιν«. ἦν γὰρ ὁ σωτήρ τῷ χρόνῳ κατὰ τὴν ἀπὸ σαρκὸς γέννησιν μικρότερος αὐτοῦ ἑξαμηνιαίῳ χρόνῳ, μείζων δὲ ἐν τῇ βασι- 15 λείᾳ, δῆλον ὡς θεὸς αὐτοῦ. οὐδὲν γὰρ ἦλθεν ὁ μονογενὴς ἐν κορυφῇ d λαλήσαι ἢ καταφεύσασθαι τι τοῦ ἰδίου κηρύγματος. φάσκει | γὰρ ὅτι P325 »οὐκ ἐν κορυφῇ λελάληκα, ἀλλὰ μετὰ παρησῖας«. ἀλήθεια γὰρ ἐστιν, ὡς λέγει »ἐγὼ ἢ ὁδὸς καὶ ἢ ἀλήθεια«. οὐδὲ τοίνυν ἢ ὁδὸς πλάνην ἔχει οὔτε ἢ ἀλήθεια κρύπτουσα ἑαυτὴν λαλεῖ τὸ ψεῦδος.

- 20 Σχόλιον θ. »Αὐτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«.

- Ἔλεγχος θ. Εἰ ἐπιγινώσκει ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸν a Ἰωάννην καὶ προγινώσκει, προγινώσκων δὲ ὑποδείκνυσι τοῖς βουλο- μένοις εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν ὅτι οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται »ἀπο- 25 στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«, ἄρα ὁ γράψας καὶ εἰ- b πὼν »ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου«, ὁ θεὸς ὁ Ὁ594 αἰώνιος, ὁ ἐν τοῖς προφήταις λαλήσας καὶ ἐν νόμῳ, οὐκ ἄλλότριος ἦν τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀποστέλλει γὰρ αὐτοῦ τὸν ἄγγελον c

3 Luk. 7, 23 — 5f Epiph. hat hier den Sinn seines εἶχον πρὸς selbst nicht mehr verstanden; vgl. zu S. 108, 17 — 8 vgl. haer. 26, 7, 5f; I 284, 1ff — 9 vgl. Luk. 7, 28 — 12 Luk. 7, 28 — 17 vgl. Joh. 18, 20 — 18 Joh. 14, 6 — 20 Luk. 7, 27 — 26 Mal. 3, 1

V M 3f vgl. S. 108, 17f 13—15 in lat. Übersetzung bei Corderius, Catena in Luk. S. 209 20f vgl. S. 108, 19f

1 ὑπῆρχεν] sc. ἡ πίστις τοῦ Ἰσραὴλ | [καὶ] * 3 παρηλλαγμένον M | οὐ μὴ] ἐὰν μὴ Z. 11 u. S. 108, 17 7 ἂ μὴ < M 8 φύσει *] φησὶν V M; vielleicht noch einzuschalten (εἰς ἑαυτὸν) * 11 γεγεννησθαι *] γεγενῆσθαι V M 14 ἑξαμηνιαίῳ M 15 vor οὐδὲν vielleicht etwas ausgefallen; etwa (ἀσφαλιζόμενος οὖν ἡμᾶς ταῦτα ἔλεγεν ὁ σωτήρ) * 25f ἄρα ὁ — προσώπου σου < M

πρὸ προσώπου αὐτοῦ, πρὸ προσώπου υἱοῦ ἐκ πατρὸς τιμωμένον. οὐ γὰρ ἀπέστειλε τὸν αὐτοῦ ἄγγελον ἀλλοτρίῳ ἔξυπηρετησόμενον, ᾧ περὶ καὶ ἀντίθετος ἦν [αὐτῷ] κατὰ τὸν σου, ᾧ Μαρκίων, λόγον.

Σχόλιον ι. »Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατε-
5 κλίθη. ἡ δὲ γυνὴ στᾶσα ὀπίσω ἡ ἁμαρτωλὸς παρὰ τοὺς πόδας ἔβρεξε
τοῖς δάκρυσιν τοὺς πόδας, καὶ ἤλειψεν καὶ κατεφίλει«. |

D 332

Ἔλεγχος ι. Τὸ »εἰσελθὼν« σῶμα δείκνυσιν· οἶκον γὰρ δείκνυσιν
καὶ μέτρον σώματος. καὶ τὸ κατακλιθῆναι οὐδενός ἐστιν ἀλλ' ἢ σῶμα
(ἔχοντος) ὀγκηρὸν τὸ κατακείμενον· καὶ τὸ τὴν γυναῖκα βρέξαι τοῖς
10 δάκρυσιν τοὺς πόδας οὐ φαντασίας πόδας, οὐδὲ δοκίσεως· ἤλειψε γὰρ
καὶ ἔβρεξε καὶ κατεφίλει, τῆς ἀφῆς τοῦ σώματος αἰσθανομένη.

Σχόλιον ια. Καὶ πάλιν· »αὕτη τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξε τοὺς πόδας
μου καὶ ἤλειψε καὶ κατεφίλει«.

Ἔλεγχος ια. Ἴνα μὴ νομίσης, ᾧ Μαρκίων, μόνον νομίζεσθαι
15 παρὰ ἀνθρώποις τὴν ἁμαρτωλὸν γυναῖκα τοὺς πόδας τοῦ σωτήρος
βρέξαι τε καὶ ἀλείψαι καὶ καταπεφιληγένηαι, αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐπιβεβαιοῖ,
οὐ κατὰ δόκησιν ταῦτα γεγενῆσθαι διδάσκων, ἀλλὰ ἐξ ἀληθείας, πρὸς
ἔλεγχον τοῦ Φαρισαίου καὶ σου τοῦ Μαρκίωνα καὶ τῶν κατὰ σέ,
δυσχυριζόμενος καὶ λέγων »αὕτη τοὺς πόδας μου ἤλειψε καὶ κατε-
20 φίλει«. πόδας δὲ ποίους ἀλλὰ τοὺς ἐκ σαρκὸς καὶ ὀστέων καὶ τῶν
ἄλλων ὑπάρχοντας;

Σχόλιον ιβ. Οὐκ εἶχεν »ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ«,
ἀλλὰ μόνον »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«. |

P 326

Ἔλεγχος ιβ. Κἂν τε ἀνωτέρω παρακώψης, ᾧ Μαρκίων, τὸ δη-
25 τὸν τοῦ εὐαγγελίου, ἵνα ποιήσης τὸν εὐαγγελιστὴν μὴ συντιθέμενον
τῇ ὑπό τινων ῥηθείσῃ λέξει ὅτι »ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«,
οὐ δύνασαι ὑπερβαίνειν τὴν ἀλήθειαν. διὰ τί γὰρ μὴ πολλὰς ἐκάλεσε
μητέρας; διὰ τί μὴ πολλὰς εἶπε πατρίδας; πόσοι πόσα λέγουσι περὶ
Ἰσραὴλ; ἀλλοὶ μὲν Αἰγύπτιον φάσκοντες, ἀλλοὶ δὲ Χίον, ἀλλοὶ Κολο-
30 φώνιον, ἀλλοὶ Φρόγα, ἀλλοὶ Συρναῖον, Μέλητος καὶ Κριθηίδος·

4 Luk. 7, 36b. 38 — 12 Luk. 7, 44b — 22 Luk. 8, 19a. 20a — 29 vgl.
Anthologia graeca XVI 295. 296. 297. 298, dazu E. Rohde, Kl. Schr. I 1ff

V M 4—6 vgl. S. 109, 1ff 12f vgl. S. 109, 4ff 22f vgl. S. 109, 6ff

2 ᾧ περ *] εἶπερ, aber vorher ᾧ getilgt V corr εἶπερ M 3 καὶ getilgt
V corr | [αὐτῷ] * 6 τοὺς πόδας S. 109, 3] < VM 7 εἰσελθὼν, ω aus o
V corr εἰσελθὼν M 9 (ἔχοντος) * 10 δάκρυσιν + (δείκνυσιν)? * 12f μου
τοὺς πόδας S. 109, 4 15 ἁμαρτωλὸν aus ἁμαρτωλὴν V corr ἁμαρτωλῶν M
16 βρέξαι τε, αι τε auf Rasur V corr 30 Κριθηίδος + (υἱόν)? *

Ἀθηναῖον δὲ αὐτὸν οἱ περὶ Ἀρίσταρχον ἀπεφήναντο· ἄλλοι δὲ Λυδὸν
 Μαίονος, ἄλλοι δὲ Κύπριον Προποδιάδος περιοικίδος τῆς Σαλαμινίων
 περιμέτρον, καίτοι γε ἄν|θροπον. διὰ δὲ τὸ ἐν πολλαῖς πατρίσι D333
 γεγενῆσθαι πολλοὺς εἰς διάφορον ὑφήγησιν ἐλήλακεν. ὧδε δὲ περὶ e
 5 θεοῦ λέγοντες καὶ Χριστοῦ οὐ πολλὰς ὑπέλαβον μητέρας, ἀλλὰ τὴν
 μίαν τὴν ὄντως αὐτὸν γεγεννηκυῖαν, καὶ οὐ πολλοὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ
 τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ ἐκ τῆς ὄντως αὐτοῦ ἄλλης γυναικός· καὶ οὐ δύνα-
 σαι κατὰ τῆς ἀληθείας ὀπλίζεσθαι. καὶ μὴ σε πλανάτω ὁ λόγος, | d Ö596
 ὃν εἶπεν ὁ κύριος »τίς μου ἢ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί;« οὐ γὰρ ἀρνού-
 10 μενος τὴν μητέρα ταῦτ' ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἄκαιρον ἀνατρέπων τοῦ εἰ-
 πόντος. τοσοῦτου ὄχλου περιεστῶτος καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηριώδους
 διδασκαλίας προχεομένης καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἰάσεις καὶ τὸ κήρυγμα
 ἀσχολουμένου· ἀπασχόλησις γὰρ ἐδόκει εἶναι τὸ τὸν εἰπόντα ἐκκόψαι
 αὐτὸν διὰ τοῦ εἰπεῖν »ἰδοὺ ἢ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου«. καὶ εἰ e
 15 μὴ ὅτι διὰ χαρᾶς ἔσχεν (οὐχ ὡς ἀγνοῶν ὅτι ἤκασι πρὸ τοῦ ἀκηκοέναι,
 ἀλλὰ προγινώσκων ὅτι ἔξω ἐστήκασιν), ἐπεὶ ἂν μετ' ἐπιτιμίας τὴν
 ἄκαιρον τοῦ εἰπόντος φωνὴν ἀνέτρεψεν, ὡς καὶ τῷ Πέτρῳ ποτὲ
 ἔφη »ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ
 τὰ τῶν ἀνθρώπων«.

20 Σχόλιον ιγ. »Πλεόντων αὐτῶν ἀφύπνωσεν· ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπε-
 τίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ«.

Ἔλεγχος ιγ. Τίς ὑπνωσεν, λέγε. περὶ τῆς θεότητος οὐ τολμή- a
 σεις λέγειν· εἰ δὲ καὶ εἰποις, κατὰ τῆς σαντοῦ κεφαλῆς, θεήλατε,
 βλασφημήσεις. παντὶ δὲ τῷ δῆλόν ἐστιν ὅτι ὁ ἐν ἀληθείᾳ ἐνανθρω-
 25 πῆσας ὑπνου χρήζων διὰ τὸ σωματικὸν ὑπνωσεν. οἱ γὰρ αὐτὸν δι- b
 πνίσαντες οὐ δόκησιν εἶδον, ἀλλὰ ἐνανθρωπόησιν ἀληθινὴν. | ἀμέλει P327
 χερσὶ κινουῦντες καὶ φωνήσαντες μαρτυροῦσιν ὅτι ἤγειραν. »ἀναστὰς e
 γάρ«, φησὶν, ὁ κοιμηθεὶς θεὸς σαρκοφόρος, ὁ ἀπ' οὐρανοῦ κατελθὼν
 καὶ σάρκα δι' ἡμᾶς ἀμφιασάμενος. »ἠγέρθη« μὲν ὡς ἄνθρωπος, »ἐπε-
 30 τίμησε« δὲ ὡς θεὸς τῇ θαλάσῃ καὶ ἐποίησεν <γαλήνην>. | D334

9 Matth. 12, 48 — 14 Matth. 12, 47 — 18 Mark. 8, 33 — 20 Luk. 8, 23a. 24b

V M 20f vgl. S. 109, Sf

2 Προποδιάδος ist nicht zu ändern, vgl. Πρόπους bei Polyb. IV 11, 6 3 διὰ
 δὲ τὸ aus διὰ τὸ δὲ Vcorr; lies wohl διὰ γὰρ τὸ * 5f τὴν μίαν nachgetragen
 Vcorr 12 προχεομένης M 13 ἀπασχόλησις, ις auf Rasur Vcorr 14 διὰ
 τοῦ||||, 2 Buchstaben ausradiert Vcorr 26 ἄμα¹¹ vor ἀλλὰ durchgestrichen Vcorr
 30 <γαλήνην> *

Σχόλιον ιδ. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι. καὶ γυνὴ ἀψαμένη αὐτοῦ ἰάθη τοῦ αἵματος. καὶ εἶπεν ὁ κύριος, τίς μου ἤψατο;» καὶ πάλιν »ἤψατό μου τίς. καὶ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξεληθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ».

- 5 »Ἐλεγχος ιδ. »Ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς», καὶ οὐκ εἶπεν »ἐν τῷ a ὑπάγειν αὐτόν», ἵνα μὴ ἑτέρως αὐτὸν σχηματίσῃ παρὰ τὴν τῶν ὁδοιπορούντων ἀκολουθίαν. τὸ δὲ »συνέπνιγον αὐτὸν οἱ ὄχλοι», πνεῦμα οὐκ ἠδύναντο συμπνίγειν οἱ ὄχλοι. γυνὴ δὲ ἀψαμένη καὶ ἰαθεῖσα οὐκ ἀέρος ἤψατο, ἀλλὰ ἀφῆς ἀνθρωπείας. ἵνα γὰρ δεῖξῃ ὅτι οὐχὶ δοκῆσει b
10 μόνον ἡ ἀφή τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς γεγένηται, διδάσκει λέγων »τίς μου ἤψατο; καὶ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξεληθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ».

Σχόλιον ιε. »Ἀναβλέψας εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἠύλόγησεν ἐπ' αὐτούς». |

- »Ἐλεγχος ιε. Εἰ ἀνέβλεψεν εἰς οὐρανοὺς καὶ ἠύλόγησεν ἐπ' αὐ-
15 τούς, οὐ δοκῆσει εἶχε τῶν τε ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τὰ σχήματα.

Σχόλιον ιζ. »Λέγων, δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερωθῆναι».

- »Ἐλεγχος ιζ. Εἰ υἱὸν ἀνθρώπου καὶ παθεῖν καὶ ἀποκτανθῆναι a
20 * ἑαυτὸν ὁμολογεῖ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, κατὰ σοῦ ἀξίνη ἐστὶν αὕτη ἐκτέμνουσά σου πᾶσαν τὴν ῥίζαν, ὃ ἔξ ἀκανθῶν γεγεννημένε Μαρκίων καὶ νεφέλη ἀνυδρε, δένδρον τε ἄκαρπον καὶ φθινοπωρινόν. καὶ γὰρ φησὶ πάλιν »καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερωθῆναι». τί δὲ τὸ b ἔγερωθέν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πεπονθὸς καὶ ταφὴν ἐν τῷ μνημείῳ; δόκησις
25 δὲ ἢ ἄνεμος ἢ πνεῦμα ἢ φαντασία κηδεῖαν καὶ ταφὴν οὐκ ἐνεδέχετο καὶ ἀνάστασιν. |

Σχόλιον ιθ. »Καὶ ἰδοὺ, δύο ἄνδρες συνελάουν αὐτῷ, Ἡλίας καὶ Μωυσῆς ἐν δόξῃ».

- »Ἐλεγχος ιθ. Τάχα, οἶμαι, διὰ τῶν λόγων τούτων τὸ παρὰ τῷ a
30 ἁγίῳ Ζαχαρίᾳ δρέπανον κατὰ σοῦ, ὃ Μαρκίων, ἀνατετύπεται | ἐκ- P32S

1—4 Luk. 8, 42b. 43a. 44. 45a. 46a — 12 Luk. 9, 16 — 17 Luk. 9, 22 — 22 vgl. Jud. 12 — 27 Luk. 9, 30 — 30 vgl. Sach. 5, 1

V M 1—4 vgl. S. 109, 10—13 12f vgl. S. 109, 14 17f vgl. S. 109, 15f
27f vgl. S. 109, 17f

1 δὲ S. 109, 10] < VM | αὐτοῖς *, vgl. Z. 5f] αὐτὸν VM u. S. 109, 10
8 συνέπνιγειν VM 12 τὸν οὐρανὸν S. 109, 14 | ἐπ' S. 109, 14, vgl. Z. 14] < VM
15 μελῶν am Rande nachgetragen V corr 17 λέγων δεῖ] λέγω δὲ V 20 * (μέλ-
λοντα) * 21 γεγεννημένῃ, ε aus oi V corr 24 ἐγερωθέν Dind.] ἐγερωθῆναι VM
27 δύο S. 109, 17] < VM 29 τὸ U] τῷ VM 30f ἐκτέμνων M

τέμνον σου πᾶσαν τὴν κατὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐπινενοημένην
 ψευδηγορίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλες ἀθετεῖν νόμον καὶ προφήτας, ἄλλο- **b**
 τριους αὐτοὺς φάσκων τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ τῆς
 αὐτοῦ ἐνθεοῦ διδασκαλίας, ἀμφοτέρους ἤγαγεν μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ
 5 ἰδίᾳ αὐτοῦ δόξῃ καὶ ἔδειξε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ ἡμῖν
 καὶ τῷ κόσμῳ τουτέστιν παντὶ ἀνθρώπῳ βουλομένῳ ζῆν, ἵνα διὰ
 μὲν τοῦ πρώτου ὡς ἐν ἀξίῃ σου τέμῃ τὰς ῥίζας, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου
 ὡς διὰ δρεπάνου τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκτέμῃ σου τοὺς κλάδους,
 10 ὁπὸν βλασφημίας. εἰ γὰρ ἀλλότριος ἦν Μουσῆς ὁ ὑπὸ τοῦ Χρι- **c**
 στοῦ πάλαι πιστευθεὶς τὸν νόμον καὶ οἱ προφηταὶ ἦσαν ἀλλότριοι,
 οὐκ ἂν αὐτοὺς σὺν αὐτῷ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ δόξῃ ἀπεκάλυπτεν. βλέπε **d**
 γὰρ τὸ θαῦμα, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ μνήματι τούτους ἔδειξεν οὐδὲ παρὰ
 τὸν σταυρόν, ἀλλὰ ὅτε τὸ μέρος τῆς αὐτοῦ δόξης ὡς εἰς ἀρραβῶνα
 15 ἡμῖν ἀπεκάλυπτε, τότε τοὺς ἁγίους, Μουσέα τέ φημι καὶ Ἡλίαν, ἅμα
 αὐτῷ ἤγαγεν, ὅπως συγκληρονόμους τῆς αὐτοῦ βασιλείας τοὺς αὐτοὺς
 ὑποδείξῃ.

Σχόλιον ιη. »Ἐκ τῆς νεφέλης φωνή· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
 ὁ ἀγαπητός«.

20 Ἐλεγχος ιη. Παντί τῳ δῆλόν ἐστιν ὅτι ἡ νεφέλη οὐκ ἔστιν **a**
 ἀνωτάτη οὔτε ὑπὲρ οὐρανὸν ὑπάρχει, ἀλλὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κτίσει,
 ὅθεν ἡ φωνὴ πρὸς τὸν σωτῆρα ἠνέχθη. εἰ τοίνυν ὁ πατήρ καὶ ἐν **b**
 νεφέλῃ λαλεῖ, ὑποδεικνύων τοῖς μαθηταῖς τὸν αὐτοῦ υἱόν, οὐκ ἄλλος **Ö 600**
 ἐστὶν ὁ δημιουργός, ἀλλὰ ὁ αὐτός, ὁ καὶ διὰ νεφέλης | τῷ ἰδίῳ υἱῷ **D 336**
 25 μαρτυρήσας καὶ οὐ τῶν ὑπὲρ οὐρανὸν μόνων δεσπόζων, ὡς αὐτὸς
 φάσκεις.

Σχόλιον ιθ. »Ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου«. εἶχε δὲ παρὰ τό
 »οὐκ ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτόν« καὶ πρὸς αὐτούς· ὦ γενεὰ ἄπιστος,
 ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;«

30 Ἐλεγχος ιθ. Τό »ἕως πότε« ἐνσάρκου παρουσίας χρόνου ἐστὶν
 σημαντικὸν καὶ τό »ὦ γενεὰ ἄπιστος«, ὡς τῶν προφητῶν ἐπὶ τῷ
 ὀνόματι αὐτοῦ θεοσήμεια ἐργασαμένων καὶ πεπιστευκότων, ὡς ὁ
 Ἡλίας εὐρίσκεται ποιῶν καὶ Ἐλισσαῖος καὶ οἱ ἄλλοι.

18 Luk. 9, 35 — 27 Luk. 9, 40. 41

V M 18f vgl. S. 110, 1 — 27—29 vgl. S. 110, 2—4

6 ζῆν aus ζωῆν V corr 16 τοὺς getilgt V corr < M 21 οὐρανὸν] ἀν-
 θρωπον M 22 ὅτι hinter τοίνυν getilgt V corr

Σχόλιον $\bar{\alpha}$. »Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδουσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων«. |

P 329

Ἔλεγχος $\bar{\alpha}$. Υἱοῦ ἀνθρώπου καὶ παραδοθησομένου εἰς χεῖρας ἀνθρώπων οὐ δοκῆσεως ἢ ἔμφασις οὐδὲ φαντασίας, ἀλλὰ σώματος
5 καὶ μελῶν θεωρία.

Σχόλιον $\bar{\alpha}\alpha$. »Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαβὶδ; εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ«.

Ἔλεγχος $\bar{\alpha}\alpha$. Εἰ οἶκον θεοῦ φάσκει τὸν οἶκον τῆς παρὰ Μου-
σεως γενομένης σκηνοπηγίας, οὐκ ἀθετεῖ τὸν νόμον οὐδὲ τὸν θεὸν
10 τὸν λαλήσαντα ἐν τῷ νόμῳ. θεὸν γὰρ αὐτὸν φάσκει, ὅς ἐστιν αὐτοῦ
πατήρ, * ἢ αὐτὸς ὁ μονογενής. εἶπεν γὰρ τριάς, πατήρ καὶ υἱὸς
καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἐνεργεῖν ἐν τε νόμῳ καὶ προφήταις καὶ εὐαγγελίοις
καὶ ἐν ἀποστόλοις.

Σχόλιον $\bar{\alpha}\beta$. »Εὐχαριστῶ σοι, κύριε τοῦ οὐρανοῦ«. οὐκ εἶχε δέ
15 »καὶ τῆς γῆς« οὔτε »πάτερ« εἶχεν. ἐλέγχεται δέ· κάτω γὰρ εἶχεν
»ναί, ὁ πατήρ«.

Ἔλεγχος $\bar{\alpha}\beta$. Εὐχαριστεῖ κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ, κἂν περιέλης <τό> a
»(καὶ) τῆς γῆς« κἂν <τε> παρακόψης τό »πάτερ«, ἵνα μὴ πατέρα αὐτοῦ
ὑποδείξῃς, Μαρκίων, τὸν Χριστὸν λέγοντα τὸν δημιουργόν. μένει
20 γὰρ τῆς ἀληθείας τὰ μέλη ζῶντα. ὥσπερ γὰρ ἐν λειψάνῳ κατὰ λή- b
θην εἶσας, ὃ Μαρκίων, τό »ναί, ὁ πατήρ«, *. ἀποδέδεικται τοίνυν
ἐξ | ἅπαντος τῷ ἰδίῳ πατρὶ εὐχαριστεῖν τὸν Χριστὸν καὶ οὐρανοῦ D337
κύριον αὐτὸν ὀνομάζειν. καὶ πολλή σου φρενοβλάβεια, μὴ κατανοοῦσα
τῆς ἀληθείας τὴν ὁδοιοποιρίαν.

Σχόλιον $\bar{\alpha}\gamma$. Εἶπεν τῷ νομικῷ »ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται;«
καὶ ἀποκριθεὶς μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ νομικοῦ εἶπεν »ὀρθῶς εἶπες.
25 τοῦτο ποιεῖ. καὶ ζήση«. |

Ö 602

Ἔλεγχος $\bar{\alpha}\gamma$. Ἀλήθεια ὃν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ οὐδένα ἐπλάνα τῶν a
περὶ ζωῆς ἐρωτούντων· διὰ γὰρ τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν ἐλήλυθεν.
30 ζωῆς τοίνυν ἐπιμελομένου αὐτοῦ καὶ ὑποδεικνύντος τὸν νόμον τῷ
φυλάττουσι [ποιήσαντι] ζωὴν ὑπάρχειν καὶ τῷ κατὰ νόμον ἀποκρι-

1 Luk. 9, 44b — 6 Luk. 6, 3 — 14 Luk. 10, 21 — 25—27 Luk. 10, 26. 28

1f vgl. S. 110, 5f   6f vgl. S. 110, 7f   14—16 vgl. S. 110, 9—11
25—27 vgl. S. 110, 12—14

9 γενομένης < M   10 δς] δ M   11 * etwa <ἐλάλησεν δὲ ἐν τῷ νόμῳ διὰ
τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ πατήρ> *   17 <τό> *   18 <καὶ> * | <τε> *
21 * ergänze etwa nach S. 131, 21f <οὕτως καὶ ὁ οὐρανός, οὗ κύριον αὐτὸν ὁμολογεῖς,
τῆς καθ' ἡμᾶς κτίσεως ὑπάρχει> *   31 [ποιήσαντι] * | ὑπάρχειν] lies wohl παρέχειν *

θέντι φήσαντος ὀρθῶς λελαληκέναι καὶ »οὕτως ποίει καὶ ζήση«, τίς **b**
οὕτως ἐμβρόντητος ἂν εἴη ὡς πείθεσθαι μὲν τῷ Μαρκίῳ, βλασφη-
μοῦντι εἰς τὸν θεὸν τὸν καὶ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν τοῦ εὐαγγελίου
τοῖς ἀνθρώποις κεχαρισμένον, αὐτῷ δὲ συναπάγεσθαι τῷ μήτε ἐκ
5 νόμου μήτε ἀπὸ πνεύματος ἁγίου ἔχοντί τι τῆς διδασκαλίας. | P 330

Σχόλιον κδ. Καὶ εἶπεν »τίς ἐξ ὑμῶν ἕξει φίλον, καὶ πορεύσεται
πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, αἰτῶν τρεῖς ἄρτους;« καὶ λοιπὸν »αἰτεῖτε,
καὶ δοθήσεται. τίνα γὰρ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθύν
καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ ἢ ἀντὶ ὄφου σκορπίον; εἰ οὖν
10 ὑμεῖς πονηροὶ οἴδατε δόματα ἀγαθὰ, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ;«

Ἐλεγχος κδ. Ἐλήλεγκται δὲ τοῦ ἀπατηλοῦ ἢ ἐθελοθηροσκέα **a**
τῆς πολιτείας ἀπὸ τούτου τοῦ ῥητοῦ. οὐ γὰρ παρ' αὐτῷ δι' ἐγκρά-
τειαν ἢ πολιτεία οὐδὲ διὰ μισθὸν ἀγαθὸν καὶ ἐλπίδα ἀγῶνος, ἀλλὰ
διὰ ἀσέβειαν καὶ κακοτροπίαν κακῆς ὑπονοίας. διδάσκει γὰρ οὗτος **b**
15 ἐμψύχων μὴ μεταλαμβάνειν, φάσκων ἐνόχους εἶναι τῇ κρίσει τοὺς
τῶν κρεῶν μεταλήπτορας, ὡς ἂν ψυχὰς ἐσθίοντας. ἡλίθιον | δέ **c** D338
ἐστὶ τὸ πᾶν. οὐ γὰρ τὰ κρέα ἢ ψυχὴ ἀλλ' ἐν τοῖς κρέασιν ἢ ψυχῇ,
καὶ οὔτε ψυχὴν φαμέν εἶναι τὴν ἐν τοῖς ζῴοις ὡς τὴν τῶν ἀνθρώ-
πων τιμίαν, ἀλλὰ ψυχὴν εἰς τὸ ζῆν μόνον τὸ ζῶον. νομίζει δὲ ὁ
20 ἔλεεινὸς οὗτος ἅμα τοῖς οὕτω φρονοῦσιν ὅτι ἢ αὐτὴ ψυχὴ ἐν τοῖς
ἀνθρώποις καὶ ζῴοις ὑπάρχει. τοῦτο γὰρ παρὰ πολλαῖς τῶν πε- **d**
πλανημένων αἰρέσεων μάτην ὑπολαμβάνεται. καὶ γὰρ καὶ Οὐαλεντίνος
καὶ Κολόρβασος, Γνωστικοὶ τε πάντες καὶ Μανιχαῖοι καὶ μεταγχισμὸν
εἶναι ψυχῶν φάσκουσι καὶ μετενσωματώσεις τῆς ψυχῆς τῶν ἐν ἀγνωσίᾳ
25 ἀνθρώπων, ὡς αὐτοὶ φασὶν κατὰ τινα μυθοποιίαν· ταύτην φασὶν
ἐπιστρέφειν καὶ μετενσωματοῦσθαι εἰς ἕκαστον τῶν ζῴων, ἕως ἂν
ἐπιγνῶ καὶ οὕτω καθαρθεῖσα καὶ ἀναλυθεῖσα μεταστῆ εἰς τὰ ἐπουράνια.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐλήλεγκται αὐτοῦ ἢ μάταιος πᾶσα τοῦ μύθου **e**
κατασκευή. τούτων γὰρ τὴν ἀκρίβειαν οὐδεὶς ἄλλος δύναται εἰδέναι

6—10 Luk. 11, 5. 9a. 11. 12. 13 — 14 ff vgl. oben 4, 6; S. 100, 7 ff — 22 f bei Valentin
u. Kolorbasos hat Epiph. nichts derartiges erwähnt, dagegen bei den Gnostikern
(haer. 26, 9, 4 ff; I 285, 24 ff), bei den Karpokratianern (haer. 27, 4, 4 u. 5, 4 ff;
I 305, 5 ff u. 306, 18 ff) u. bei den Manichäern (haer. 66, 28, 1 ff u. 55, 1 ff)

V M 6—10 vgl. S. 110, 15—19

5 τι < M 8 αἰτήσῃ S. 110, 18] αἰτήσας V M 9 ἢ S. 110, 18] καὶ V M
11 ἐλήλεγκται aus λέλεκται V corr 19 μόνον + <ἔχειν>? * 20 οὕτω] αὐτῷ M
25 κατὰ — φασὶν < M | ταύτην *] ταύτας V M

ὑπὲρ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐλθόντα διὰ τὸ πρό-
βατον τὸ πεπλανημένον τουτέστιν διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων·

ὅς τῶν αὐτῶν ἐπιμελόμενος ἐθεράπευσε σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, f
(ὡς) σώματός τε καὶ ψυχῆς δεσπόζων καὶ | τῆς ἐνταῦθα ζωῆς παρεκ- Ö604
5 τικὸς ὢν καὶ τῆς μελλούσης· τοὺς μὲν τελευτήσαντας, φημὶ δὲ Λά-
ζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου
ἀπὸ νεκρῶν ἐγείρας, οὐκ εἰς πονηρὸν αὐτοὺς φέρων, ὡς αὐτοὶ τὸ
σῶμα φυλακὴν εἶναι δογματίζουσιν, ἀλλὰ ἀγαθὸν ποιῶν | καὶ γινώ- P331
σκων ὅτι καὶ ἡ ἐνταῦθα ἐν σαρκὶ παραμονὴ ὑπ' αὐτοῦ ὄριστα καὶ
10 ἡ μέλλουσα σαρκὸς καὶ ψυχῆς ἀνάστασις. καὶ εἰ πάλιν ἦδει ὅτι g
μία ψυχὴ ἐστὶν ἡ ἐν ζώοις καὶ ἐν ἀνθρώποις, ψυχῆς δὲ ἦλθεν
ποιήσασθαι τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἔδει αὐτόν, ἕνα καθαρῶντα δαιμο-
νιῶντα (λέγω δὴ τὸν ἀπὸ τῶν μνημείων | ἐξερχόμενον) κελεῦσαι τοῖς D339
δαίμοσιν ἀπελθεῖν καὶ ἀποκτείναι δισχιλίους χοίρους, εἰ ἴσαι ἦσαν αἱ
15 ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χοίρων. πῶς γὰρ μιᾶς ἐπιμελόμενος
δισχιλίων ἐποίει ὄλεθρον; εἰ δὲ πάλιν ὡς ὄφεις σκολιεύῃ, μηχανώ- h
μενος καὶ λέγων ὅτι ἔλυσεν αὐτὰς ἀπὸ τῶν σωμάτων, ἵνα ἀνέλθωσιν,
ἔδει τὸν Λάζαρον λυθέντα τοῦ σώματος μὴ ἐπιστρέφαι πάλιν εἰς τὸ
σῶμα. μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν δαιμονιῶντα λῦσαι τοῦ δεσμοῦ τοῦ
20 σώματος. ἀλλ' οὐκ ἐποίησεν οὕτως· προενόει δὲ μᾶλλον οὕτω τοῦ
σώματος εἰδὼς τὸ συμφέρον.

Διέπεσεν ὁ περὶ ψυχῆς σου λόγος, ὃ Μαρκίων, καὶ τῶν ἀπὸ σοῦ i
καὶ τῶν ἄλλων αἰρέσεων ὁρμωμένων. καὶ περὶ τῆς προσποιητῆς σου
πολιτείας αὐθις ἐρῶ. διὰ τὸ λέγειν σε πονηρὸν εἶναι καὶ ἀθέμιτον
25 τὸ σαρκῶν μεταλαμβάνειν. ἐλέγχει δέ σε ὁ σωτήρ, πλεόν σου ἐπι- k
στάμενος καὶ διδάσκων τὸ κάλλιον ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ· λέγει
γάρ »τίνα ὁ υἱὸς αἰτήσῃ ἰχθύν, μὴ ὄφιν αὐτῷ ἐπιδώσει ἢ ἀντὶ φῶς
σκορπίον;« καὶ ὑστερόν φησιν »εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατήρ

5f vgl. Joh. 11, 1ff Luk. 7, 11ff Mark. 5, 22ff — 13 vgl. Mark. 5, 1ff —
13f vgl. Mark. 5, 13 — 27 Luk. 11, 11f — 28 Luk. 11, 13

V M

4 (ὡς) * 5 τοὺς μὲν τελευτήσαντας Pet.] τοῦ μὲν τελευτήσαντος VM
12f δαιμονιῶντα, ι ausradiert V corr 13 λέγω δὴ τὸν nachgetragen V corr |
ἐξερχόμενο//ν, ο aus ω V corr 16 σκολιεύῃ, η aus ει V corr σκολιεύῃ M 19 δαιμο-
νιῶντα, ι ausradiert V corr | τοῦ δεσμοῦ *] τοὺς δεσμοὺς VM 22 καὶ τῶν
ἀπὸ σοῦ am Rande nachgetragen V corr

ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος;» εἰ τοίνυν δόματα ἀγαθὰ κέκληκεν ἰχθὺν καὶ ἰ
 ῥόν, οὐ πονηρὸν τὸ μετὰ εὐχαριστίας ἐκ θεοῦ χαρισθὲν μεταλαμβα-
 νόμενον, καὶ ἐλήλεγκται σου πανταχόθεν ἢ κακοτροπία.

Σχόλιον $\bar{\kappa}\epsilon$. Παρακέκοπται τὸ περὶ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. εἶχεν
 5 γὰρ »ἢ γενεὰ αὕτη, σημεῖον οὐ δοθήσεται αὕτῃ«. οὐκ εἶχεν δὲ περὶ
 Νινευὴ καὶ βασιλίσσης νότου καὶ Σαλομῶνος.

Ἔλεγχος $\bar{\kappa}\epsilon$. Καὶ ἐν αὐτοῖς οἷς δοκεῖς παρακόπτειν οὐ δύνασαι, a
 ὦ Μαρζίων, λαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. κὰν ἀφέλῃς γὰρ <τὸ> περὶ Ἰωνᾶ
 τοῦ προφήτου, ὃ τὴν οἰκονομίαν σημαίνει τοῦ σωτήρος, ἀφέλῃς δὲ
 10 καὶ τὸ περὶ τῆς | βασιλίσσης τοῦ νότου καὶ Σαλομῶνος καὶ τῆς Νι- D340
 νευῆ τὴν σωτηριώδη ὑπόθεσιν καὶ τοῦ Ἰωνᾶ τὸ κήρυγμα, αὐτὸς ὁ
 προκείμενος | λόγος τοῦ σωτήρος <σε> ἐλέγχει. | λέγει γὰρ »ἢ γενεὰ b Ö 606
 αὕτη σημεῖον αἰτεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὕτῃ«, ὡς τῶν πρὸ P332
 ταύτης τῆς γενεᾶς καταξιωθεισῶν σημείων παρὰ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ.
 15 ὡς ὁ μὲν Ἥλιος σημεῖον ἐποίει διὰ τοῦ ἀπ' οὐρανοῦ πυρὸς καταβε- c
 βηκότος καὶ λαβόντος τὴν θυσίαν, καὶ Μωσῆς τέμνει τὴν θάλασσαν
 καὶ τὴν πέτραν νύσσει καὶ προχέει ὕδωρ καὶ μάννα ἀπ' οὐρανοῦ
 φέρει, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἴστησι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην.
 καὶ κατὰ πάντα τρόπον, κὰν κρύψη τὰ γεγραμμένα ὁ ἀπατεῶν, οὐδὲν
 20 βλάβει τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἐαυτὸν ἀπαλλοτριοῖ τῆς ἀληθείας.

Σχόλιον $\bar{\kappa}\zeta$. Ἄντι τοῦ »παρέρχεσθε τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ« εἶχεν
 »παρέρχεσθε τὴν κλήσιν τοῦ θεοῦ«.

Ἔλεγχος $\bar{\kappa}\zeta$. Πόθεν οὐκ ἐλέγχη, πόθεν δὲ <οὐ> κατὰ σοῦ συν- a
 αχθῆ ἢ μαρτυρία; τὰ πρῶτα γὰρ συνάδει τοῖς μετέπειτα, ἐλεγκομέ-
 25 νης τῆς παρὰ σοῦ ῥαδιουργίας. ἐὰν γὰρ εἶπη »κατέχετε τὰς παραδό- b
 σεις τῶν πρεσβυτέρων ὑμῶν καὶ παρέρχεσθε τὸ ἔλεος καὶ τὴν κρίσιν
 τοῦ θεοῦ«, μάθε ἀπὸ ποίου χρόνου αἰτιᾶται αὐτοὺς τοῦτο ἐπιτελοῦν-

2 vgl. I Tim. 4, 3 — 4 Luk. 11, 29 vgl. 30. 31 — 12 Luk. 11, 29 —
 15 vgl. I Kōn. 18, 38 — 16f vgl. Exod. 14, 21; 17, 6; 16, 13ff — 18 vgl. Jos.
 10, 12f — 21 Luk. 11, 42 — 25 vgl. Luk. 11, 42 (Matth. 23, 23)

V M 4—6 vgl. S. 110, 20—22 21f vgl. S. 110, 23f

2 εὐχαριστίας + <ὡς>? * 4 περικέκοπται S. 110, 20 6 Νινευὴ καὶ
 S. 110, 21] < V M | Σαλομῶνος, ο aus a Vcorr 8 <τὸ> * 9 ἀφέλη V M
 10 Σαλομῶντος V M 12 <σε> * 14 ταύτης Jül. Klosterm.] αὐτῆς V M 16 λα-
 βόντος] φαγόντος? * 21 u. 22 παρέρχεσθαι V M 21 εἶχεν S. 110, 23] < V M
 23 οὐκ aus οὐχ Vcorr | <οὐ> Pet. 25 τῆς] τοῖς M | παρὰ σοῦ] παρὰ σοὶ? * |
 κατέχετε aus κατέχεται Vcorr 26 παρέρχεσθε aus παρέρχεσθαι Vcorr

τας, πότε δὲ ἡ παράδοσις αὐτοῖς γέγονε τῶν πρεσβυτέρων, καὶ εὐρή- e
σαις ὅτι τοῦ μὲν Ἀδδᾶ μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, τοῦ δὲ
Ἀκίβα καὶ πρὸ τῶν Βαβυλωνικῶν αἰχμαλωσιῶν γεγένηται, τῶν δὲ
νείων Ἀσαμωναίου ἐν χρόνοις Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντιόχου, πρὸ τῆς
5 τοῦ Χριστοῦ ἐνδημίας ἐκατὸν ἐνενήχοντα ἔτεσιν. ἄρα γοῦν καὶ ἐκ- d
τοτε διὰ νόμου ἦν ἡ κρίσις καὶ διὰ προφητῶν τὸ ἔλεος, καὶ παντα-
χόθεν ἐκπίπτει ὁ ἀγρυπώδης σου λόγος.

Σχόλιον κζ. »Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προ-
φητῶν, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς«. | D341

- 10 Ἐλεγχος κζ. Εἰ τῶν προφητῶν ποιεῖται τὴν φροντίδα, τοῦς a
ἀποκτείναντας ὀνειδίξων, οὐκ ἀλλότριοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ προφῆται,
ἀλλὰ δοῦλοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος
προαποσταλέντες προετοιμασται τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας, οἱ
καὶ ἐμαρτύρησαν τῇ καινῇ διαθήκῃ· Μωυσῆς μὲν λέγων »προφήτην b
15 ὑμῖν ἀραστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ, καὶ
πρὸ αὐτοῦ Ἰακώβ λέγων »ἐκ βλαστοῦ νιέ μου Ἰούδα ἀνέβης, ἀνα-
πεσὼν ἐκοιμήθης· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα« καὶ μετ' ὀλίγα
»ἕως ἔλθῃ ᾧ τὰ ἀποκείμενα, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν, καὶ ἐπ'
αὐτὸν ἔθνη ἐλπιούσιν« |, Ἡσαίας δὲ »ἰδού, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει«, c P333
20 Ἰερემίας δὲ »καὶ ἀνθρωπὸς ἐστίν, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;«, Μιχαίας
»καὶ σὺ Βηθλέεμ« καὶ μεθ' ἕτερα »ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος«
καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ Μαλαχίας »ἐξαίφνης εἰς τὸν ναὸν ἦξει κύριος«, ὁ
δὲ Δαβὶδ »εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου« καὶ
τὰ ἐξῆς. καὶ πολλὰ ἔστιν | λέγειν, καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ σωτήρος d Ö608
25 »εἰ Μωυσῆ ἐπιστεύετε, ἐπιστεύετε ἂν καὶ ἐμοί. ἐκεῖνος γὰρ περὶ ἐμοῦ
ἔγραψεν«.

2—5 vgl. zu haer. 15, 2, 1; I 209, 29ff. Das πρὸ τῶν Βαβυλωνικῶν αἰχμαλω-
σιῶν für Akiba stimmt mit den Angaben der beiden früheren Stellen insofern über-
ein, als die dortige Aufzählung offenbar im Sinn einer zeitlichen Aufeinanderfolge
gemeint ist — 8 Luk. 11, 47 — 14 Deut. 18, 15 — 16 Gen. 49, 9f — 18 Gen.
49, 10 — 19 Jes. 7, 14 — 20 Jerem. 17, 9 — 21 Mich. 5, 2 — 22 Mal. 3, 1
23 Psal. 109, 1 — 25 Joh. 5, 46

V M Sf vgl. S. 111, 1f

1f εὐρήσεις Pet.] εὐρεσεις VM 2 Ἀδδᾶ *, vgl. I 210, 3 u. S. 459, 28] Δᾶδ
VM 6 κρίσις *] κλήσις VM 8 μνήματα S. 111, 1 12 δοῦλοι καὶ + προη-
τοιμάσται VM, vgl. Z. 13 13 προητοιμάσται aus προετοιμάσται V corr προη-
τοιμάσται M 14 ἐμαρτύρησαν *] μαρτυρήσαντες VM 20 Ἰερემίας, η auf
Rasur V 23 κάθου — μου < V

Σχόλιον κη. Οὐκ εἶχεν »διὰ τοῦτο εἶπεν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ἀποστέλλω εἰς αὐτοὺς προφήτας« καὶ περὶ αἵματος Ζαχαρίου καὶ Ἄβελ καὶ τῶν προφητῶν ὅτι ἐκζητηθήσεται ἐκ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Ἐλεγχος κη. Καὶ ἐν τούτῳ σοι πολλὴ αἰσχύνη, ὦ Μαρκίων, 5 τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀληθείας σφριζομένου καὶ τῆς παρεκτομῆς τῶν κλεμμάτων σου εὐρισκομένης ἀπὸ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου, τῶν τόπων εὐρισκομένων καὶ τῶν παρὰ σοῦ ἀφαιρεθέντων ἐλεγκομένων.

Σχόλιον κθ. »Λέγω τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν 10 ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ | τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι D342 ἔχοντα ἐξουσίαν βαλεῖν εἰς γέενναν«. οὐκ εἶχεν δέ »οὐχὶ πέντε στρουθία ἀσσαρίων δύο πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ;«

Ἐλεγχος κθ. Τό »λέγω [ἐγὼ] τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε a 15 ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, φοβήθητε δὲ τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τοῦ μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν βαλεῖν εἰς γέενναν« ἀναγκάζει σε, ὦ Μαρκίων, καὶ τὰ ἑξῆς τῆς παραβολῆς ὁμολογῆσαι. ἄνευ γὰρ τοῦ θεοῦ οὐδὲν γίνεται, κἂν ἀπάρης τὸ περὶ τῶν στρουθίων. ἀπολόγησαι οὖν περὶ τῶν ἐν τῷ ῥητῷ καταλειφθέντων b 20 ὑπὸ σοῦ, ὦ Μαρκίων, καὶ ἀπόκριαι ἡμῖν τί διανοῆ περὶ τοῦ ἐξουσίαν ἔχοντος. εἰ γὰρ φαίης αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ, τὸν παρὰ σοὶ ἀγαθὸν λεγόμενον θεόν, εἰ καὶ κακῶς διαιρεῖς, ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, δέδωκας αὐτὸν κριτὴν ὄντα καὶ ἐκάστῳ νέμοντα τὸ κατ' ἀξίαν. εἰ δὲ οὐ τοῦτον λέγεις, ἀλλὰ τὸν δημιουργὸν τὸν c 25 παρὰ σοὶ φύσει κριτὴν ἀδόμενον, λέγε μοι τίς τούτῳ δέδωκε τὴν

1 Luk. 11, 49 vgl. 51. 50 — 9 Luk. 12, 4a. 5b. 6

V M 1—3 vgl. S. 111, 3—5 9—13 vgl. S. 111, 6—10

1 δὲ hinter εἶχεν getilgt V^{corr} 3 ἐκ S. 111, 5] ἀπὸ VM 6 εὐρισκο-
μένης] lies ἐλεγκομένης? * 7f ἀφαιρεθέντων////, ἐντων auf Rasur u. nachher
noch Rasur von 6 Buchstaben V^{corr}; lies wohl ἀφαιρεθεισῶν μαρτυριῶν *
9 λέγω + δὲ VM < S. 111, 6; vgl. Z. 14 10f τὸν μετὰ τὸ — βαλεῖν εἰς
γέενναν] τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τὸ μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν βαλεῖν
εἰς γέενναν M 10 ἀποκτεῖναι] ἀποθανεῖν, getilgt u. dafür ἀποκτεῖναι am Rand
gesetzt V^{corr} 11 vor ἐξουσίαν + τὴν V 12 πωλοῦνται S. 111, 9 14 [ἐγὼ] *
15 ἀποκτενόντων, ν oben drüber V^{corr} 16 τοῦ *] τὸν V τὸ M | γέενναν,
ν oben drüber V^{corr} 18 ἀπάρης *] ἐπάρης VM 19 καταλήφθέντων, εἰ
V^{corr} 20 ἀπόκριε V ἀποκρίνεται M 22 vor παρὰ + καὶ M nachgetragen
V^{corr} 24 τοῦτον *] τοῦτο VM

ἐξουσίαν; εἰ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχει, ἄρα μέγας ἐστὶ καὶ ἐξουσίαν ἔχει· εἰ δὲ τοῦ κρίνειν ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τοῦ σφύζειν. ὁ γὰρ δυνάμενος κρίνειν δύναται καὶ ἀπολύειν. καὶ | ἄλλως· εἰ τοῦ κριτοῦ βάλλον- d P334
 5 ταχόθεν τῶν αὐτῶν ἐπιμελούμενος ψυχῶν, πῶς ἂν εἶη ἀγαθός; ἢ γὰρ ὅτι ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐστὶ καὶ οὐ δύναται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ῥύεσθαι, ἢ ὅτι δύναται μὲν, οὐ βούλεται δέ· καὶ ποῦ ἡ ἀγαθότης; εἰ δέ, ἐπειδὴ e
 αὐτὸς ἔκτισεν, ἐξουσίαν ἔχει καὶ κρίνειν, πῶς ὁ ἄνω θεὸς ὁ ὑπὸ σοῦ
 10 μυθενόμενος τινὰς μερικῶς σφύζει; εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων
 λαμβάνων σφύζει, πλεονεχτεῖ ἀλλοτρίων ἐρῶν· εἰ δὲ οὐ φάσκεαι πλεο-
 νεξίαν εἶναι διὰ τὸ εἰς ἀγαθὸν τὸ ἔργον γίνεσθαι | καὶ σωτήριον, Ὀ610
 προσωπολήπτην αὐτὸν | ποιεῖς, μὴ τὸ ἀγαθὸν ἴσως πᾶσιν, ἀλλὰ D343
 μερικῶς ποιοῦντα.

Σχόλιον λ. Ἐντὶ τοῦ ὁμολογήσει ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ
 15 θεοῦ· ἐνώπιον τοῦ θεοῦ λέγει.

Ἐλεγχος λ. Πανταχόθεν ἐλέγχεται μὴ κατὰ θεὸν πορευόμενος, κἂν τε ἐν βραχυτάτῳ λόγῳ παραλλάξῃ τὴν ἀλήθειαν. ὁ τολμῶν γὰρ τι παραλλάσσειν τῶν γεγραμμένων ἀπ' ἀρχῆς οὐκ ἐν ὁδῷ ἀλη-
 θείας ἴσταται.

20 Σχόλιον λα. Οὐκ ἔχει τό »ὁ θεὸς ἀμφιέννυσι τὸν χόρτον«.

Ἐλεγχος λα. Εἰ καὶ μὴ ἔῃς τὰ γεγραμμένα, ὡς εἶχεν ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένα, ἀλλ' οὖν γε σφύζονται οἱ τόποι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, κἂν ἀρνήσῃ σὺ τὸν θεὸν τὸν πάντα πε-
 25 ποιηκότα καὶ πάντων ἐπιμελούμενον τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἄχρι καὶ τοῦ
 χόρτου καὶ ὑπὸ τοῦ σωτήρος ὁμολογούμενον.

Σχόλιον λβ. Ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων«, τῶν σαρκικῶν δῆ.

Ἐλεγχος λβ. Οἶδεν ὁ πατὴρ ὅτι χρήζουσιν οἱ μαθηταὶ τῶν σαρκικῶν
 30 αἰῶνι ἀλλ' ἐνταῦθα, οὐκ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις τὴν πρόνοιαν τῶν ἑαυ-
 τοῦ δούλων ποιούμενος ἀλλὰ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτισμένοις.

14f Luk. 12, 8 — 20 Luk. 12, 28 — 26f Luk. 12, 30b

V M 14f vgl. S. 111, 11f 20 vgl. S. 111, 13 26f vgl. S. 111, 14f

4 γέεναν V 5 ἐπιμελούμενος VM 8 πῶς, π auf Rasur Vcorr 10 ἐρῶν
 aus αἰρῶν Vcorr 14 lies ὁμολογήσω Zahn 14f τοῦ θεοῦ S. 111, 11] < VM
 15 ἐνώπιον S. 111, 11] ἐκεῖνος VM 21 ἐᾶσ///, 1—2 Buchstaben wegradiert
 Vcorr 24 ἐπιμελό///μενον, v ausradiert Vcorr 25 ὑπὸ nachgetragen Vcorr
 27 δῆ S. 111, 15] < VM 31 ///εκτισμένοις, κ vorn wegradiert Vcorr

Σχόλιον $\overline{\lambda\gamma}$. »Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν«.

Ἔλεγχος $\overline{\lambda\gamma}$. Εἰ τῶν ἄλλου τρεφόμεθα καὶ ἄλλος θεὸς τῆς βα- **a**
σιλείας τῶν οὐρανῶν ὑπάρχει, πῶς ἔτι ὁ λόγος συμφωνήσει; ἢ γὰρ
5 αὐτοῦ ἔστι τὰ ἐνταῦθα καὶ αὐτοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία· διὸ προστίθῃσι
πάντα | τὰ ἐνταῦθα, ὄντα αὐτοῦ, διὰ τὸν κάματον τοῦ πόθου τῆς **P**335
αὐτοῦ βασιλείας· ἢ αὐτοῦ μὲν ἡ βασιλεία καὶ ὁ ἐκεῖ αἰὼν, τοῦ δὲ **b**
δημιουργοῦ τὰ ἐνταῦθα, καὶ συννευδοκεῖ ὁ δημιουργὸς τῆ τοῦ ἄνω
βασιλεία, ἀντιλαμβανόμενος τῶν τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἄνω καὶ βασι- **D**344
10 λείαν ζητούντων. μιᾶς δὲ οὐσης εὐδοκίας καὶ οὐχὶ διαφορομένης **c**
οὐκέτι δύο ἀρχαὶ ἢ τρεῖς· τῶ γὰρ ὄντι εἷς ἔστιν ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα
ποιήσας, ποιήσας δὲ καλῶς καὶ οὐκ ἐναντίως. ἡμῶν δὲ ἔστι τὸ ἁμαρ-
τάνειν καὶ σφάλλεσθαι ἐν τῷ θέλειν καὶ ἐν τῷ μὴ θέλειν.

Σχόλιον $\overline{\lambda\delta}$. Ἐντὶ τοῦ »ὁ πατὴρ ὑμῶν« »ὁ πατήρ« εἶχεν.

Ἔλεγχος $\overline{\lambda\delta}$. Καὶ ἐν τούτῳ οὐδὲν ἡμᾶς ἀδικήσεις, ἀλλὰ ἔτι ἐπι-
βεβαιοώσεις. τὸν γὰρ αὐτοῦ πατέρα προνοεῖν τῶν ἐνταῦθα ὡμολόγη- **Ö**612
σας τὸν σωτήρα εἰρηκέναι.

Σχόλιον $\overline{\lambda\epsilon}$. Ἐντὶ τοῦ »δευτέρα ἢ τρίτη φυλακῆ« εἶχεν »ἐσπερινῆ
φυλακῆ«.

Ἔλεγχος $\overline{\lambda\epsilon}$. Ἐλήλεγκται ὁ κτηνώδης μεταστρέψας τοὺς θείους
λόγους ἀνοήτως πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόνοιαν. οὐ γὰρ ἡμεριναὶ γίνον-
ται φυλακαὶ ἀλλὰ νυκτεριναί, ἀπὸ ἐσπέρας εἰς τὴν πρώτην τὴν προκοπὴν
[φυλακῆν] τῆς ἐπεκτάσεως ἔχουσαι καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἕω εἰς τὴν ἐσπέ-
ραν, ὡς οὗτος ἀλίσκεται ῥαδιουργήσας.

Σχόλιον $\overline{\lambda\zeta}$. »Ἦξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου καὶ διχοτομήσει
αὐτὸν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει«.

Ἔλεγχος $\overline{\lambda\zeta}$. Τίς ὁ διχοτομῶν τὸν δοῦλον; λέγε. εἰ μὲν ὁ δη- **a**
μιουργὸς καὶ κριτῆς παρὰ σοῦ λεγόμενος θεός ἔστιν ὁ τοῦτο μέλλον
πράσσειν, ἄρα αὐτοῦ εἰσὶν οἱ πιστοί· ἐπιτιμῶν γὰρ τῶ μὴ καλῶς
30 πράττοντι δούλω τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων τίθησιν. εἰ δὲ **b**
ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ ἔστιν ἢ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ μέλλον τοῦτο ἐπι-

1 Luk. 12, 31 — 14 Luk. 12, 32 — 18f Luk. 12, 38 — 25 Luk. 12, 46

V M 1f vgl. S. 111, 16 14 vgl. S. 111, 18 18f vgl. S. 112, 1 25f vgl.
S. 112, 2f

1 δὲ S. 111, 16] < VM 18 ἐσπερινὴν φυλακὴν S. 112, 1 20 ἐλήλεγκται,
η drüber V corr 22 τὴν πρώτην] ergänze ὥραν 22 προκόπτῃν M 23 [φυ-
λακῆν] *

τελείν, σαφῶς τὴν μαρτυρίαν παρὰ σαυτῶ φυλάττεις κατὰ σοῦ οὐσαν. ὁμολογῶν γὰρ ἢ Χριστὸν ἢ τὸν αὐτοῦ πατέρα τοῦτο πράττειν μέλλοντα ἀναμφιβόλως ὁμολόγησας τὸν αὐτὸν κριτὴν τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν καὶ ἕνα ὄντα (τὸν) τῶν ὧδε καὶ τῶν ἐκεῖ προνοούμενον. | D 345

5 Σχόλιον λζ. »Μὴ ποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτὴν καὶ ὁ κριτὴς παραδώσει σε τῶ πράκτορι«. | P 336

»Ἐλεγχος λζ. Κριτὴν λέγεις τὸν δημιουργόν, πράκτορα δὲ ἕκα- a
στον τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, μέλλοντας ἀπαιτεῖν τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὰ
πεπραγμένα. ποῖα δὲ ἄλλ' ἢ τὰ σφάλματα καὶ ἁμαρτήματα. ἅ καὶ ὁ
10 Ἰησοῦς βδελύσσεται. ἅ καὶ σὺ ἀπαγορεύειν λέγεις; εἰ τοίνυν ἅ ὁ ἀγα- b
θὸς θεὸς βδελύσσεται. καὶ ὁ κριτὴς καὶ δημιουργὸς τὰ αὐτὰ βδελύσ-
σεται. εἷς ἔστι καὶ ὁ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἔργου δεικνύμενος καὶ τῆς μιᾶς
εὐδοξίας.

Σχόλιον λη. Ἦν παρακεκομμένον ἀπὸ τοῦ »ἤλθόν τινες ἀναγ-
15 γέλλοντες αὐτῶ περὶ τῶν Γαλιλαίων. ὧν τὸ αἷμα συνέμιξε Πιλᾶτος
μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν« ἕως ὅπου λέγει περὶ τῶν ἐν τῶ Σιλωὰμ
δέκα καὶ ὀκτὼ ἀποθανόντων ἐν τῶ πύργῳ. καὶ τό »ἐὰν μὴ μετανοή-
σητε καὶ (τὰ ἐξῆς) ἕως τῆς παραβολῆς τῆς συκῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ
γεωργὸς ὅτι »σκάπτω καὶ βάλλω κόπρια καὶ ἐὰν μὴ ποιήσῃ, ἔκκοψον«.

20 »Ἐλεγχος λη. Τούτων πάντων ἐποιήσατο τὴν ἀφαίρεσιν ὁ συλη- a
τῆς, κρύψας ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὸ τὸν κύριον συμπεφω-
νηκέναι τῶ καλῶς δικάσαντι τοὺς τοιοῦτους Πιλᾶτῳ καὶ ὅτι καλῶς
οἱ ἐν τῶ Σιλωὰμ ἀπέθανον ἁμαρτωλοὶ ὄντες καὶ ὑπὸ θεοῦ οὕτως
τιμωρηθέντες. ὅταν δὲ ῥαδιοργήσωσιν τινες βασιλικά προσταγμάτα, b
25 ἀπὸ τῶν | ἀρχείων τὰ ἀντίγραφα προφερόμενα ἠσφαλισμένως ἔχοντα Ö 614
ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας. οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τουτέστιν
τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας προφερόμενον τὸ εὐαγγέλιον ἐλέγχει
τοὺς ἀφανιστὰς τῶν καλῶν ἐνδυμάτων μύας.

Σχόλιον λθ. »Ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ, ἣν ἔδησεν ὁ Σα-
30 τανᾶς«.

»Ἐλεγχος λθ. Εἰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐπιμελεῖται ἐλθὼν
ὁ κύριος. οὐκ ἀλλότριος αὐτοῦ ἔστιν ὁ | Ἀβραάμ. ὁμολογεῖ γὰρ D 346

5f Luk. 12, 58b — 14 Luk. 13, 1—9 — 29f Luk. 13, 16

V M 5f vgl. S. 112, 4f 14—19 vgl. S. 112, 6—11 29 vgl. S. 112, 12

3 vor τὸν αὐτὸν² + καὶ M hineingeflickt V corr 4 (τὸν) * 5 κατασύρη
S. 112, 4) κατακρίνη VM | πρὸς τὸν auf Rasur V corr 11 vor δημιουργὸς + ὁ V
17 τό *] εἶτι VM 18 (τὰ ἐξῆς) * 19 vor σκάπτω + καὶ S. 112, 11
25 ἀρχείων Pet.] ἀρχαίων VM (vgl. Zahn zu Ign. ad Philad. S, 2) 29 ἦν < S. 112, 12

αὐτὸν αὐτῷ εὐηρεστηκέναι, οἶκτον εἰς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα ἐνδεικνύμενος.

Σχόλιον $\bar{\mu}$. Παρέκοψε πάλιν τό »τότε ὄψεσθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ«. ἀντὶ δὲ τούτου ἐποίησεν »ὅτε πάντας τοὺς δικαίους ἴδητε ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους« — ἐποίησε δὲ »κρατούμενους« — »ἔξω«, »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων«. |

P337

Ἐλεγχος $\bar{\mu}$. Πῶς τὰ ἴχνη τῆς ἀληθείας φαίνεται. οὐ γὰρ τις ὀδὸν δύναται ἀποκρῦψαι. πλανῆσαι μὲν γὰρ ἀνθρώπους δύναται ἐξ αὐτῆς καὶ ἀποκρῦψαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀγνοούντων, ἀπὸ δὲ τῶν ἐν πείρᾳ αὐτῆς γεγονότων ἀδύνατον. οὐ γὰρ δύναται τὴν γῆν, ἐνθα ἦν ἡ ὁδός, ἀφανίσει. καὶν τε αὐτὴν ἀμαυρώσει, τοῦ δὲ τόπου παραμένοντος τῆς ὁδοῦ ὑπὸ τῶν γινωσκόντων ἐλέγχεται ὁ τὴν ὁδὸν ὄρα διουργήσας. ὄρα δὴ τὰ ἴχνη τῆς ἀκολουθίας. τὸν γὰρ λόγον τοῦτον πρὸς τίνα ἔλεγεν ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους; καὶ εἰ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἦδη ἔδειξεν αὐτοὺς ἔνδον καὶ ἐκβαλλομένους ἀπὸ τῶν δικαίων. τίνες δ' ἂν εἶεν (οὔτοι) ἀλλ' ἢ οἱ αὐτῶν πατέρες, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ οἱ προφῆται; οὐ γὰρ εἶπεν »ὄψεσθε δικαίους εἰσερχομένους καὶ ὑμᾶς μὴ εἰσερχομένους«, ἀλλὰ »ὄψεθε τοὺς δικαίους ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους«. καὶ περὶ μὲν τοῦ »ἐκβαλλομένους« μελλητικῶς ἀπεφήνατο, τοὺς δὲ δικαίους ἦδη ὄντας ἀπέδειξεν οὐκ ἄλλοτριους τούτων κατὰ τὴν σάρκα οὐδὲ κατὰ τὴν κλησιν, ἀλλὰ μετὰ τούτων κληθέντας, ἦδη δὲ δεδικαιωμένους πρὸ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας. εἰ δὲ καὶ ἔξω μένοντας *, ὡς τῶν πατέρων ἔσω ὄντων· πόθεν δὲ βρυγμὸς ὀδόντων γίνεται ἐν τῇ κρίσει, ᾧ ἡλίθιε, ἐὰν μὴ ἀνάστασις σωμάτων γένηται;

Σχόλιον $\bar{\mu}\alpha$. Παρέκοψε πάλιν τό »ἠῆξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ« καὶ τό »οἱ ἔσχατοι ἔσονται πρῶτοι« καὶ τό »προσῆλθον οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, ἔξελθε

3—8 Luk. 13, 28 — 28 Luk. 13, 29—35

V M 3—8 vgl. S. 112, 13—17 28—S. 142, 7 vgl. S. 112, 18—113, 4

1 εὐηρεστηκέναι, η auf Rasur V corr εὐαρεστηκέναι M 3 τό < S. 112, 13 5 ὅτε Corn., viell. besser ὅταν Jül.] ὅτι VM ebenso S. 112, 15 6 ἐποίησε durchgestrichen u. dafür προσέθηκεν am Rand gesetzt V corr προσέθηκεν M 7 vor ἐκεῖ + καὶ S. 112, 16 | ἔστιν S. 112, 17 13 δὲ *] τε VM 16f καὶ εἰ — Ἰουδαίους < M 17 αὐτοὺς + (γεγεννημένους)? * 18 (οὔτοι) * 19 καὶ < M 20 ἀλλ' M 24 ἦδη δὲ *] τοὺς ἦδη VM 25 * ergänze etwa (τοὺς Ἰουδαίους ἐσημανεῖν, ἀλλ' οὖν γε οὐ πάντας) * 30 οἱ S. 112, 19] < VM

καὶ πορεύου. ὅτι Ἡρώδης σε θέλει ἀποκτείνει» καὶ τό »εἶπεν· πορευ-
θέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ» ἕως ὅπου εἶπεν »οὐκ ἐνδέχεται
προφήτην | ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ» καὶ τό »Ἱερουσαλήμ, Ἱερου- Ö616
σαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπε-
5 σταλμένους» καὶ τό »πολλάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι ὡς ὄρνις τὰ τέκνα
σου» καὶ τό »ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν» καὶ τό »οὐ μὴ ἴδητέ με,
ἕως οὗ εἴπητε, ἐβλογημένοι».

Ἐλεγχος $\overline{\mu\alpha}$. Ὅρα τὴν τοσαύτην τόλμαν· πόσῃν ποιεῖται ἀφαι-
ρεσιν τοῦ εὐαγγελίου; ὡς εἰ τις λάβῃ ζῶον καὶ ἐκτέμῃ αὐτοῦ τὸ
10 ἡμῖσιν τοῦ σώματος καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τοὺς ἀγνοοῦντας πειράσεται
πεῖθειν, τοιοῦτο εἶναι τὸ ζῶον λέγων καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαι-
ρεῖσθαι. | P338

Σχόλιον $\overline{\mu\beta}$. Πάλιν παρέκοψε πᾶσαν τὴν παραβολὴν τῶν δύο
νείων, τοῦ εἰληφότος τὸ μέρος τῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀσώτως δαπανή-
15 σαντος καὶ τοῦ ἄλλου.

Ἐλεγχος $\overline{\mu\beta}$. Οὐδὲν διοίσει τὸ ἀκόλουθον τῆς ῥαδιουργίας ἀπὸ
τῶν πρότερον ἐαυτῷ τετολμημένων· ἐαυτῷ δὲ τὸ ἐπιζήμιον ἐπάγε-
ται, μενούσης τῆς κατὰ θεὸν ἀληθείας.

Σχόλιον $\overline{\mu\gamma}$. »Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ πᾶς
20 εἰς αὐτὴν βιάζεται».

Ἐλεγχος $\overline{\mu\gamma}$. Εἰ νόμον τάσσει καὶ προφήτας ἀποκαλεῖ καὶ οὐκ
ἀνομίαν δηλοῖ τὸν νόμον οὐδὲ ψευδοπροφήτας φάσκει τοὺς προφή-
τας, σαφῶς ὁμολογεῖται μεμαρτυρημέναι τὸν σωτήρα τοῖς προφήταις
καὶ δέδεικται ὡς περὶ αὐτοῦ προεφήτευσαν.

Σχόλιον $\overline{\mu\delta}$. Περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ, ὅτι
ἀπηνέχθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. | D348

Ἐλεγχος $\overline{\mu\delta}$. Ἰδοὺ, καὶ ἐν ζῶσι καὶ μακαριζομένοις καὶ ἐν κλη- a
ρονομίᾳ ἀναπαύσεως ὁ Ἀβραάμ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐγκατετέλεχθη καὶ Λά-
ζαρος ἐν κόλποις αὐτοῦ κατηξίωται. μηκέτι τοίνυν, Μαρκίων, τὸν b
30 Ἀβραάμ βλασφήμει, τὸν ἐπιγνόντα τὸν ἐαυτοῦ δεσπότην καὶ εἰπόντα
αὐτῷ »κύριε ὁ κρῖνων πᾶσαν τὴν γῆν». Ἰδοὺ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ

13—15 Luk. 15, 11ff — 19 Luk. 16, 16 — 25f Luk. 16, 22 — 31 Gen. 18, 25

V M 13—15 vgl. S. 113, 5—7 19f vgl. S. 113, 8f 25f vgl. S. 113, 10f

1 εἶπεν 112, 21] < V M 2 ὅπου] ὅτου S. 112, 22 3 καὶ τό < M
4 ἀποκτείνουσα, v drüber V corr 6 ὑμῶν + ἔρημος M 7 οὐ < S. 113, 3
13 ἀπέκοψε S. 113, 5 | τὴν παραβολὴν πᾶσαν S. 113, 5 14f καὶ ἀσώτως δα-
πανήσαντος < S. 113, 6 17 ἐαυτῷ¹] αὐτῷ Jül. 28 ὁ hineingefickt V corr |
ἐγκατετέλεχθη M

κυρίου ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος καὶ οὐκ ἀλλότριος τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος ἐπαινουμένης ζωῆς.

Σχόλιος $\overline{\mu\epsilon}$. »Νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται« ὁ αὐτὸς Λάζαρος.

Ἔλεγχον $\overline{\mu\epsilon}$. Εἰ παρακαλεῖται Λάζαρος ἐν κόλποις Ἀβραάμ, οὐκ
5 ἐκτὸς τῆς παρακλήσεως τῆς ζωῆς ὑπάρχει ὁ Ἀβραάμ.

Σχόλιον $\overline{\mu\zeta}$. Εἶπεν Ἀβραάμ »ἔχουσι Μουσαῖα καὶ τοὺς προφή-
τας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν, ἐπεὶ οὐδὲ τοῦ ἐγειρομένου ἐκ νεκρῶν
ἀκούσουσιν«.

Ἔλεγχος $\overline{\mu\zeta}$. Οὐχ ὡς ἔτι ἐν τῷ κόσμῳ ὄν καὶ ὡς ἠπατημένος | a Ö618
10 Ἀβραάμ μαρτυρεῖ τῷ νόμῳ Μουσαῖως καὶ τοῖς προφήταις οὐδὲ ὡς
οὐκ εἰδὼς τὰ ἐκ τούτων ἀποβησόμενα, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐν πείρᾳ γενέ-
σθαι τῆς ἐκεῖ ἀναπαύσεως. μετὰ γὰρ τελευτὴν μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ b
σωτῆρος ἐν τῇ παραβολῇ τοῖς τοῦ νόμου δόγμασι καὶ προφητῶν τὴν
σωτηρίαν κτησάμενος καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ νόμου πράξας. ὁμοίως | c*P339
15 δὲ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα τὸν νόμον φυλάξαντας καὶ προφήταις ὑπα-
κούσαντας εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ εἶναι καὶ εἰς τὴν ζωὴν μετ' αὐτοῦ
ἀπιέναι· ὧν εἷς ἦν Λάζαρος, ὁ διὰ νόμον καὶ προφητῶν καταξιωθεὶς
ζωτικῷ κόλπῳ τῆς τοῦ Ἀβραάμ μακαριότητος.

Σχόλιον $\overline{\mu\zeta}$. Παρέκοψε τό »λέγετε ὅτι ἀρχεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν· ὁ
20 ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν«.

Ἔλεγχος $\overline{\mu\zeta}$. Καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας οὐ
παραδέχεται. ἐπασφαλιζόμενος γὰρ τοὺς | ἑαυτοῦ μαθητάς, ἵνα μὴ D349
διὰ τῆς ὑπερηφανίας ἀπολέσωσι τὸν μισθὸν τοῦ ἔργου, ταπεινοφρο-
νεῖν ἐνουθέτει. οὗτος δὲ οὐ παραδέχεται· τύφῳ γὰρ κατὰ πάντα
25 ἐπήρθη καὶ οὐκ ἀληθεία.

Σχόλιον $\overline{\mu\eta}$. Ὅτε συνήντησαν οἱ δέκα λεπροὶ. ἀπέκοψε δὲ
πολλὰ καὶ ἐποίησεν »ἀπέστειλεν αὐτοὺς λέγων, δείξατε ἑαυτοὺς τοῖς
ἱερεῦσι« καὶ ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἐποίησε, λέγων ὅτι »πολλοὶ λεπροὶ
ἦσαν ἐν ἡμέραις Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου καὶ οὐκ ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ
30 Νεεμὰν ὁ Σύρος«.

3 Luk. 16, 25b — 6 Luk. 16, 29. 31 — 19 Luk. 17, 10 — 26 Luk. 17, 12. 14
vgl. Luk. 4, 27

V M 3 vgl. S. 113, 12f 6—8 vgl. S. 113, 13f 19f vgl. S. 113, 15f
26—30 vgl. S. 113, 17—114, 2

3 ὅδε Zahn] ὅδε VM ebenso S. 113, 12 7 ἐκ S. 113, 14] ἀπὸ VM
8 ἀκούουσιν M u. S. 113, 14 9 καὶ ὡς auf Rasur V corr 11 οὐκ aus οὐχ
V corr 13 προφητῶν *] προφήταις VM; προφήταις <ὑπακούσας> Jül. 19 ὅτι
S. 113, 15] < VM | δ] ὦ V 29 ἐκαθαρίσθη|||, α||| aus ai, am Schluß wohl
σαν wegradiert V corr

Ἐλεγχος $\overline{\mu\eta}$. Καὶ ἐνταῦθα προφήτην τὸν Ἐλισσαῖον καλεῖ ὁ κύριος καὶ ἑαυτὸν πληροῦντα τὰ ἰσοτύπως παρ' ἐκείνου προγεγενημένα, ἵνα ἐλέγξῃ Μαρκίωνα καὶ πάντας τοὺς ἀθετοῦντας θεοῦ προφήτας.

5 Σχόλιον $\overline{\mu\theta}$. »Ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἐπιθυμήσητε ἰδεῖν μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου».

Ἐλεγχος $\overline{\mu\theta}$. Εἰ ἡμέρας ἀριθμεῖ καὶ χρόνον σημαίνει καὶ υἱὸν ἀνθρώπου λέγει ἑαυτὸν. ἄρα καὶ μέτρον ἡλικίας ὑπέδειξε καὶ ἡμερῶν τοῦ κηρύγματος † ὑπόδειγμα. οὐκ ἄσαρκος οὖν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐν σώ-
10 ματι ἢ εὐδοκία.

Σχόλιον $\overline{\nu}$. »Εἶπέν τις πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δέ· μή με λέγε ἀγαθόν· εἷς ἐστὶν ἀγαθὸς ὁ θεός». προσέθετο ἐκεῖνος »ὁ πατήρ» καὶ ἀντὶ τοῦ »τὰς ἐντολὰς οἶδας» λέγει »τὰς ἐντολὰς οἶδας».

15 Ἐλεγχος $\overline{\nu}$. Ἴνα μὴ δείξῃ τὰς ἐντολὰς ἤδη προγεγραμμένας, λέγει | »τὰς ἐντολὰς οἶδας». τὸ δὲ ὅλον κεφάλαιον φανερὸν ὑπάρχει Ὀ620 ἀπὸ τῆς ἀκολουθίας. καὶ εἰ πατέρα ἀγαθὸν φάσκει καὶ θεὸν ὀνομάζει, καλῶς ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διδάσκει τὸν βουλό-
20 μλλον ἐπιμαρτυρεῖ τοὺς ἐν νόμῳ πολιτευσαμένους ζωὴν αἰώνιον D350 κεκληρονομηκέναι, Μωυσέα τε καὶ τοὺς ἄλλους προσηύτας.

Σχόλιον $\overline{\nu\alpha}$. »Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν τῇ Ἰεριχῶ τυφλὸς ἐβόα· Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ ὅτε ἰάθη, φησὶν· ἢ πιστις σου σέσωκέν σε».

25 Ἐλεγχος $\overline{\nu\alpha}$. Ἐν πίστει οὐκ ἔνι ψεῦδος· εἰ γὰρ ψεύδεται, οὐ **a** πίστις. λέγει γοῦν· υἱὲ Δαβὶδ, καὶ ἐπαινεῖται καὶ κομίζεται τὸ αἴτημα ὁ τὸ ὄνομα ὁμολογήσας καὶ οὐκ ἐπετιμήθη ὡς ψεύστης, ἀλλὰ ὡς πιστὸς ἐμακαρίσθη. οὐκ ἄρα ἄσαρκος ὁ διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόμα- **b**
30 τος χαρισάμενος τῷ τυφλῷ τὸ βλέπειν. ἀληθινῶς γὰρ ἦν καὶ οὐ δοκῆσει, ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα ἀπὸ Μαρίας τῆς ἁγίας παρθένου καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου γεγεννημένος.

5 Luk. 17, 22 — 11 Luk. 18, 18. 19. 20 — 22 Luk. 18, 35. 38. 42

V M 5f vgl. S. 114, 3f 11—14 vgl. S. 114, 5—9 22—24 vgl. S. 114, 9—11

5 ἰδεῖν S. 114, 3] < VM 8 ἑαυτόν, ἔ vorgesetzt Vcorr 9 † ὑπόδειγμα] lies etwa ὄρον * 10 ἢ auf Rasur Vcorr 12 ὁ δὲ angeflickt Vcorr < S. 114, 6 | λέγετε S. 114, 6 13 ὁ θεός < S. 114, 6f | προσέθηκε S. 114, 7 | ἐκεῖνος] τὸ ὅτι S. 114, 7 15 [μὴ]? * (Sinn: „als ob Marcion selbst beweisen wollte . . , läßt er ihn sagen“) 22 αὐτόν < S. 114, 9 31 [καί]? *

Σχόλιον $\overline{\nu\beta}$. Παρέκοψε τό »παραλαβὼν τοὺς δώδεκα ἔλεγεν· ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τοῖς προφήταις περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. παραδοθήσεται γὰρ καὶ ἀποκτανθήσεται καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται«. ὅλα ταῦτα
5 παρέκοψεν.

Ἔλεγχος $\overline{\nu\beta}$. Ἴνα ἐν μηδενὶ ὀρθοποδήσῃ, μὴ ὀρθοποδῶν δὲ ἐλέγχῃται ῥαδιουργῶν κατὰ πάντα τρόπον. ἔκρουσε γὰρ τὰ ῥητά, ἵνα δῆθεν τὰ περὶ τοῦ πάθους ἀρνήσῃται. ὕστερον δὲ ὁμολογοῦντι αὐτὸν ἑσταυρωῖσθαι εἰς μάταιον αὐτῷ ὁ πόνος τῆς ῥαδιουργίας ἔσται.

10 Σχόλιον $\overline{\nu\gamma}$. Παρέκοψεν τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ τῆς ὄνου καὶ Βηθφαγῆ καὶ τὸ περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ, διότι γεγραμμένον ἦν »ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, καὶ ποιεῖτε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν«.

Ἔλεγχος $\overline{\nu\gamma}$. Τὸν ἔλεγχον ἑαυτῆς ἢ κακία οὐχ ὄρᾱ, τυφλώττει **a**
15 γὰρ. οἶεται δὲ δύνασθαι ἀποκρούπειν τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, ὅπερ ἔστιν ἀδύνατον. εὐθύς γὰρ | ἀνεπήδησε, παραλιπὼν ὅλα τὰ κεφάλαια τὰ προειρημένα διὰ τὸν μαρτυρηθέντα τόπον τοῦ ναοῦ ὄντα αὐτοῦ ἴδιον καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ ὀκδομημένον καὶ ἀπὸ τῆς Ἱεριχῶ **c**
καταλιπὼν πᾶσαν τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὁδοιπορίας, πῶς τε ἦλθεν εἰς
20 Βηθφαγῆ· φύσει γὰρ λεωφόρος ἦν παλαιά, ἄγουσα εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, | οὐκ ἄγνωστος οὖσα τοῖς καὶ τὸν τό- **P341**
πον | ἱστοροῦσιν. Ἴνα δὲ ἐλεγχθῆ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, φησὶν **d** **Ö622**
»ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ, ἐζήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐφοβήθησαν«, ὡς ἔχει τὸ
25 μετὰ τοῦτο κεφάλαιον $\overline{\nu\delta}$. πῶς οὖν ἀπὸ Ἱεριχῶ ἐγένετο ἐν τῷ ἱερῷ, **e**
ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁδοιπορίας γνωσθήσεται καὶ τοῦ τῆς ὁδοῦ διαστήματος· ἀλλὰ ἵνα ὀφθῆ ὁ ῥαδιουργὸς παρακρούψας τὰ ἐν τῇ ὁδῷ γενόμενα καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ῥηθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος πρὸ τούτου τοῦ λόγου, λέγω δὴ <τό> »ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται«
30 καὶ τὰ ἐξῆς ὡς ἔχει ἢ προφητεία.

Σχόλιον $\overline{\nu\delta}$. »Καὶ ἐζήτησαν ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐφοβήθησαν«.

1 Luk. 18, 31—33 — 10 Luk. 19, 29ff. 46 — 23 u. 31 Luk. 20, 19

V M 1—5 vgl. S. 114, 12—16 10—13 vgl. S. 114, 17—115, 2 31 f vgl. S. 115, 3f

4 γὰρ καὶ < S. 114, 14 | ἀναστήσεται S. 114, 15] ἐγεροθήσεται VM 10 τὸ περὶ < S. 114, 17 11 διότι] ὅτι S. 114, 18 19 ἦλθον V 20 f λεωφόρος — οὐκ am Rande nachgetragen Vcorr 29 <τό> *

Eriphanus II.

10

Ἐλεγχος $\overline{\nu\delta}$. Ἐθεωρήθη καὶ ἠρμηνεύθη ἐν τῷ πρὸ τούτου ἐλέγχῳ σὺν τῇ φράσει μετ' ἐπιτομῆς τῆς προσηκούσης.

Σχόλιον $\overline{\nu\epsilon}$. Πάλιν ἀπέκοψε τὰ περὶ τοῦ ἀμπελωῶνος τοῦ ἐκδομένου γεωργοῖς καὶ τό ὅτι οὖν ἐστὶ τό· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες;»

Ἐλεγχος $\overline{\nu\epsilon}$. Οὐδὲν ἡμᾶς ἀδικήσει τοῦτο. κἂν τε γὰρ αὐτὸ περιζήνη, οὐκ ἀφ' ἡμῶν ἀπέκοψεν, ἀλλὰ ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ ἐζημίωσεν· ἱκανὸς γὰρ ὁ κατ' αὐτοῦ ἔλεγχός ἐστι διὰ πλειόνων μαρτυριῶν.

10 Σχόλιον $\overline{\nu\zeta}$. Ἀπέκοψε τό ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, Μωσῆς ἐμήνυσε ἐπὶ τῆς βάτου, καθὼς λέγει | κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ D352 Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. θεὸς δὲ ἐστὶ ζώντων καὶ οὐχὶ νεκρῶν».

Ἐλεγχος $\overline{\nu\zeta}$. Θαυμάσαι ἔστιν ἐπὶ τῇ ἀνοίᾳ τοῦ ματαιόφρονος, ^a πῶς οὐχὶ νοεῖ ὅτι ἴση αὐτῇ ἢ μαρτυρία τυγχάνει τῇ τοῦ Λαζάρου 15 τοῦ πτωχοῦ καὶ τῇ παραβολῇ τῶν μὴ συγχωρομένων εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελθεῖν· ὃν παραβολῶν τὰ λείψανα εἶασε καὶ οὐ παρέκοψεν, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ αἰσχύνῃ καταλέλοιπεν τό ὅτι ἐκεῖ ἐστὶ ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων». δακτύλου δὲ ἐμβροχομένου εἰς ὕδωρ ^b μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν καὶ γλώσσης καταψυχομένης ὕδατι, ὡς 20 ὁ πλούσιος ἔφη τῷ Ἀβραὰμ διὰ τὸν Λάζαρον, καὶ βρυγμοῦ ὀδόντων καὶ κλαυθμοῦ γινομένου, ἀναστάσεως σωμάτων ἐστὶ σημεῖον, κἂν παραζόφῃ ὁ κτηνώδης τὰ ὑπὸ κυρίου περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἀληθῶς εἰρημένα. | P342

Σχόλιον $\overline{\nu\zeta}$. Οὐκ εἶχε ταῦτα ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ 25 Μωσῆς ἐμήνυσε λέγων θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ θεὸν ζώντων».

Ἐλεγχος $\overline{\nu\zeta}$. Διὰ τὸ δευτεροῦσαι τὸν σωτήρα τὴν παραβολὴν, διτιπῶς παρ' ἡμῶν ἐντέτακται, ἵνα μὴ ἀπεικαζόμενοι τῷ ἀγύρῳ Μαρκίῳ | ἡμεῖς παραλείπωμέν τι τῶν γεγραμμένων. ἤδη <δὲ> ἐν τῷ Ö624 30 ἀνωτέρῳ ἐλέγχῳ γεγένηται ἢ κατὰ τῆς αὐτοῦ ῥαδιοουργίας ἀντίρρησις.

3 Luk. 20, 9ff. 17 — 10 Luk. 20, 37f — 17 vgl. S. 141, 7f — 24 Luk. 20, 37f

V M 3—5 vgl. S. 115, 5—7 10—12 vgl. S. 115, 8—10 24—26 vgl. S. 115, 11—13

1 ἠρμηνεύθη, ἢ auf Rasur V corr 3 τὰ περὶ] τὴν S. 115, 5 3f ἐκδομένου M 11 ἐπὶ *] περὶ VM ebenso S. 115, 9 | καθὼς S. 115, 9] ὡς VM | κύριον S. 115, 9] ὁ κύριος VM 18 ἐμβροχομένου V 26 θεὸς ζώντων S. 115, 12f 29 ἤδη zweimal geschrieben V, das erste getilgt V corr | <δὲ> *

Σχόλιον $\overline{\nu\eta}$. Πάλιν παρέκοψε τό »θριξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται«.

⟨"Ελεγχος $\overline{\nu\eta}$.⟩ . . . . .

5 Σχόλιον $\overline{\nu\theta}$. Πάλιν παρέκοψε ταῦτα »τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη« καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τὰ ἐπιφερόμενα ἐν τῷ ῥητῷ »ἕως πληρωθῆ πάντα τὰ γεγραμμένα«.

"Ελεγχος $\overline{\nu\theta}$. Δοκεῖ λήθην κεκτημένος τοὺς ἅπαντας ἴσως αὐτῷ a ἀνοήτους εἶναι καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ | μικρὸν ῥητὸν ὑπ' αὐτοῦ κατα- D 353
10 λειφθῆ, ἔλεγχον ποιεῖται καὶ πολλῶν ἑκαστον ῥητῶν ὑπ' αὐτοῦ παρακοπέντων. οὐδὲν τοίνυν κωλύσει τὸν βουλούμενον ἀντιπαρα-
θεῖναι ταύταις ταῖς παρακεκομμέναις μαρτυρίαις τὰ παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα. δειχθήσεται γὰρ σύμφωνα ὄντα τούτοις τοῖς ὑπ' b
15 ὅτι »ἔχουσι Μουσαῖα καὶ τοὺς προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν«. ἃ ἔλεγον γὰρ οἱ προφῆται καὶ Μουσῆς, ἐκ θεοῦ πατρὸς ἦν καὶ ἐξ αὐ-
τοῦ τοῦ κυρίου υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἃ ἔδει γε-
γραμμένα ὄντα πληροῦσθαι.

Σχόλιον $\overline{\xi}$. »Συνελάλησε τοῖς στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν πα-
20 ραδῶ αὐτοῖς«.

"Ελεγχος $\overline{\xi}$. Ὡ φρενοβλάβεια τοῦ Μαρκίωνος. »συνελάλησεν«, τίς a ἀλλ' ἢ Ἰούδας; τὸ τί ποιῆσαι ἀλλ' ἢ παραδοῦναι τὸν σωτήρα; παρα-
δομένου δὲ τοῦ σωτήρος οὐκέτι δόκησις ὁ παραδιδόμενος, ἀλλὰ ἀλήθεια. εἰ γὰρ πνεῦμα ἦν μόνον, σαρκικοῖς ἀνθρώποις οὐ παρεδί-
25 δοτο· ἀλλὰ ἄνθρωπος ὢν ὑπὸ ἄφην γέγονεν, σάρκα <τε> ἐνδυσάμενος εἰς
χειρας ἀνθρωπίνης φύσεως ἑαυτὸν ἐκὼν παρεδίδου. τὰναντία δὲ b
ἑαυτοῖς ὑπὸ ἀνοίας φθέγγονται. καὶ γὰρ καί ποτε διαλεγόμενός τισι
τῶν αὐτοῦ μαθητῶν Μαρκιωνιστῆ τινι καὶ λέγων ὡς ἐν τῷ εὐαγ- P343

1 Luk. 21, 18 — 5 Luk. 21, 21f — 15 Luk. 16, 29 — 19 Luk. 22, 4

V M 1f vgl. S. 115, 14f 5—7 vgl. S. 115, 16—18 19f vgl. S. 115, 19

3 in V kein Anzeichen einer Lücke; in M 3—4 Linien freigelassen 6 τὸ ἐπιφερόμενον u. < ἐν τῷ ῥητῷ S. 115, 17 7 πάντα S. 115, 18] < VM

8 ἴσως *] ἴσους VM 9 ῥητὸν μικρὸν, die Zahlen drüber V^{corr} 9f κατα-
ληφθῆ M 10 ποιεῖται + πόσω μᾶλλον M nachgetragen V^{corr} | ἑκαστον ge-
tilgt V^{corr} < M 14 * <τὰ περιλειφθέντα> * | ὁ < V | μετὰ τὴν τελευταίην
vgl. S. 143, 9 15 ὅτι *] τὸ VM 19 vor τὸ πῶς + καὶ S. 115, 19
24f παρεδίδοτο, ο drüber V^{corr} 25 ἄνθρωπος *] θεός VM | <τε> * 27 δια-
λεγόμενοι M

γελίῳ ἔχει ὅτι παρέλαβεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆ-
 ναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι πῶς ἠδύνατο <ὁ> Σατα-
 νᾶς | τὸν ὄντα θεὸν καὶ μείζονα αὐτοῦ ὑπάρχοντα καὶ κύριον αὐτοῦ ὁ 626
 (ὡς ὑμεῖς λέγετε) πειράσαι, τὸν Ἰησοῦν τὸν αὐτοῦ δεσπότην; ἐγὼ δὲ e
 5 ἐν τῇ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ ἐξ ὑπογύου λαβὼν σύνεσιν ἀπεκρινάμην
 αὐτῷ λέγων· οὐ πιστεύετε ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; ὁ δὲ ἔφη· ναί,
 καὶ οὐκ ἠρνήσατο. τίνες οὖν αὐτὸν ἐσταύρωσαν; ὁ δὲ ἔφη· ἄνθρω-
 ποι. εἶτα ἔφην αὐτῷ· τίς δυνατώτερος, ἄνθρωποι ἢ ὁ διάβολος; ὁ d
 δὲ | ἔφη· ὁ διάβολος. ὅτε δὲ τοῦτο εἶπεν, ἀπεκρινάμην· εἰ ὁ διάβολος D354
 10 ἰσχυρότερος ἀνθρώπων ὑπάρχει, ἄνθρωποι δὲ οἱ ἀσθενέστεροι Χρι-
 στὸν ἐσταύρωσαν, οὐ θαῦμα εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἐπειράσθη.
 πάντα γὰρ θέλων καὶ οὐ μετὰ ἀνάγκης ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν δέδωκεν e
 ὁ Χριστός, πάσχων ἐν ἀληθείᾳ, οὐ κατὰ ἀσθένειαν ἀλλὰ κατὰ προ-
 αίρεσιν, εἰς ὑπογραμμὸν ἡμῶν καὶ τὰ πρὸς τὸν διάβολον [καὶ] εἰς
 15 σωτηρίαν ἡμῶν ἐν τῷ πάθει τοῦ σταυροῦ *, εἰς κατὰκρισιν ἁμαρτίας
 καὶ ἀθέτησιν τοῦ θανάτου.

Σχόλιον ξα. »Καὶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς· ἀπελ-
 θόντες ἐτοιμάσατε ἵνα φάγωμεν τὸ Πάσχα«.

Ἐλεγχος ξα. Νέφος βελῶν κατὰ σοῦ ἐν μιᾷ μαρτυρίᾳ τὸ ῥητὸν a
 20 περιέχει, ὡς Μαρκίων. εἰ γὰρ προστάσσει ἐτοιμάζεσθαι αὐτῷ φαγεῖν
 τὸ Πάσχα. Πάσχα δὲ πρὸ τοῦ παθεῖν τὸν Χριστὸν ἐπετελεῖτο, πάν-
 τως ὅτι ἀπὸ νόμον τὴν σύστασιν εἶχεν. κατὰ νόμον δὲ τοῦ Χριστοῦ b
 πολιτευομένου σαφές ἦν ὅτι οὐ νόμον ἤλθεν καταλύσαι, ἀλλὰ πλη-
 ρῶσαι. εἰ δὲ νόμον βασιλεὺς οὐ καταλύει, οὐκ ἀκαθοσίωτος ἢ ἐν τῷ
 25 νόμῳ διάταξις οὐδὲ τῷ βασιλεῖ ἀπειρημένη. εὐκαθοσιώτου δὲ ὄντος e
 τοῦ νόμου καὶ τῆς διατάξεως ὁμολογουμένης, εἴ τι προσθείη βασιλεὺς
 τῇ διατάξει ἐπὶ μείζονι δωρεᾷ, κατ' ἐξουσίαν ἢ φαιδρότης γίνεται
 τῆς προσθήκης. ἐνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς νομοθεσίας οὔσης
 καὶ τῆς κατὰ προσθήκην δωρεᾶς, παντί τῳ δῆλόν ἐστι καὶ σαφές ὡς
 30 οὐκ ἐναντιοῦται τῷ νόμῳ ὁ τὴν προσθήκην ποιησάμενος. ἀποδέ- d
 δεικται τοίνυν οὐκ ἐναντία τις οὐσα ἢ παλαιὰ διαθήκη τοῦ εὐάγγε- P344

1f vgl. Matth. 4, 1 — 17 Luk. 22, 8 — 23 vgl. Matth. 5, 17

V M 17f vgl. S. 115, 20f

2 <ὁ> * 6 ὁ¹ nachgetragen V corr S ἄνθρωποι *] ἄνθρωπος VM 10 οἱ
 oben hinein V corr 13 πάσχων Pet.] πάσχειν VM 14 τὰ oben hinein V corr |
 [καὶ] * 15 * <ἀναπληρῶν> * 21f πάντος M 24 οὐκ ἀκαθοσίωτος] οὐκαθο-
 σίωτος M 26 εἴ τι auf Rasur V corr

λίον οὐδὲ τῆς τῶν προφητῶν ἀκολουθίας. κατὰ σαντοῦ δέ, ὃ Μαρκίων, ἐπήγαγες πολυτρόπως τὸν ἔλεγχον, μᾶλλον δὲ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενος. Πάσχα γὰρ τὸ παλαιὸν οὐδὲν ἦν ἀλλὰ ε
προβάτου θῦμα καὶ κρεῶν ἐδωδή, ἐμψύχου τε μετὰ ληψις μετὰ ἀζύ- D 355
5 μων. καὶ τίς σε ἠνάγκασεν μὴ ἀφανίσειαι τέλεον τὸν κατὰ σοῦ ἔλεγχον
ἢ (ὡς εἶπον) αὐτὴ ἢ ἀλήθεια; ἢν γὰρ σὺ βδελύττη σαρκοφαγίαν, ὃ Ὄ 628
κύριος Ἰησοῦς μετὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν βέβρωκεν, ἐπιτελῶν τὸ
Πάσχα τὸ κατὰ νόμον. καὶ μὴ λέγε ὅτι ὁ ἔμελλε μυστήριον ἐπι- f
τελεῖν, τοῦτο προωνόμαζε λέγων· θέλω μεθ' ὑμῶν φαγεῖν τὸ Πάσχα.
10 ἵνα γὰρ κατὰ πάντα τρόπον καταισχύνη σε ἢ ἀλήθεια, οὐκ ἐν τῇ
ἀρχῇ ποιεῖ τὸ μυστήριον, ἵνα μὴ ἀρνήσῃ, ἀλλὰ φησί· μετὰ τὸ δει-
πνήσαι λαβὼν τάδε καὶ τάδε, [καὶ] εἶπεν, τοῦτό ἐστι τάδε καὶ τάδε,
καὶ οὐκ εἶασεν οὐ(δένα) τόπον τῇ ῥαδιουργίᾳ. ἔδειξε γὰρ ὅτι μετὰ
15 δειπνήσαι, ἤκεν ἐπὶ τὸ μυστήριον.

Σχόλιον ξβ. »Καὶ ἀνέπεσε καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ,
καὶ εἶπεν· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν
πρὸ τοῦ με παθεῖν«.

Ἐλεγχος ξβ. Ἀνέπεσεν ὁ σωτήρ, ὃ Μαρκίων, καὶ οἱ δώδεκα a
20 ἀπόστολοι μετ' αὐτοῦ. εἰ ἀνέπεσε καὶ συνανέπεσον, οὐ δύναται μία
λέξις τὴν σημασίαν ἔχειν ἑτέραν καὶ ἑτέραν, κἂν τε τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ
τρόπῳ ἔχοι τὴν διαφορὰν. ἢ γὰρ δώσεις καὶ τοὺς δώδεκα δοκήσει
ἀναπεπτωκένας ἢ καὶ αὐτὸν ἀληθείᾳ σάρκα ἔχοντα ἀληθινῶς ἀνα-
πεπτωκένας. καὶ »ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν b
25 μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν«, ἵνα δείξῃ Πάσχα πρὸ τοῦ πάθους
αὐτοῦ ἐν τῷ νόμῳ προτυπούμενον καὶ γινόμενον τὸ βέβαιον αὐτοῦ
τοῦ πάθους καὶ ἐντελέστερον προσκαλούμενον· καὶ ὑποδεικνύων, ὡς
καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολός φησί (ὅτι) »παιδαγωγὸς ἡμῖν γέγονεν ὁ νόμος

11 vgl. Luk. 22, 19f I Kor. 11, 24f — 16 Luk. 22, 14f — 28 Gal. 3, 24

V M 1—5 u. 6—15 Concil. Nymphaeae hab. Mansi XXIII 303 B (Lemma: *Idem in eodem contra Marcionitas in redargutione LXV de littera evangelii, quae redargutio sic incipit: Nubem sagittarum contra te*) 16—18 vgl. S. 115, 22—24

1 σαντοῦ δὲ aus σοῦ τοῦδε V corr 3 ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ M V corr 4 ἐμψύχων M
12 [καὶ] *, < Conc. Nymph. 13 οὐ(δένα) *, < Conc. Nymph. 14 τουτέστιν]
et Conc. Nymph. 20 συνανέπεσον, συν vorn angefleckt V corr 21 ἑτέραν καὶ
ἑτέραν, v beidemale angefleckt u. hinter zweitem ἑτέραν Rasur v. 6—7 Buchst. V corr;
lies vielleicht ἑτέρα καὶ ἑτέρα ληπτέαν * 26 [γινόμενον]? * 27 ὑπο-
δεικνύων, o aus ω V corr 28 (ὅτι) *

εἰς Χριστόν. εἰ δὲ παιδαγωγὸς ὁ νόμος εἰς Χριστόν, οὐκ ἀλλότριος Χριστοῦ ὁ νόμος.

Σχόλιον $\overline{\xi\gamma}$. Παρέκοψε τό «λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἀπάρτι, ἕως ἂν πληρωθῆ ἔν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. | |

P 345
D 356

5 Ἔλεγχος $\overline{\xi\gamma}$. Τοῦτο περιεῖλεν καὶ ἐρραδιούργησεν, ἵνα δῆθεν μὴ **a**
ποιήσῃ ἐν βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ βρωτὰ ἢ ποτὰ· οὐκ εἰδὼς ὁ κτηνώδης
ὅτι ἀντιμίμημα τῶν ἐπιγείων δύναται εἶναι πνευματικὰ καὶ ἐπουράνια,
μεταλαμβανόμενα ὡς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· μαρτυρεῖ γὰρ πάλιν ὁ σωτῆρ **b**
καὶ λέγει ὅτι «καθήσεσθε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐσθίοντες καὶ πίνον-
10 τες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». ἢ παρέκοψε πάλιν ταῦτα, ἵνα **c**
δῆθεν ποιήσῃ τὰ ἐν τῷ νόμῳ μὴ ἔχοντα τόπον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν. πόθεν οὖν Ἡλίας καὶ Μωυσῆς ὄφθησαν μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ
ὄρει ἐν δόξῃ; ἀλλ' οὐδὲν δυνησεται τις πρὸς τὴν ἀλήθειαν. |

Ö 630

Σχόλιον $\overline{\xi\delta}$. Παρέκοψε τό «ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς, μὴ τινος ὕστε-
15 ρήσατε;» καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τό «καὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆ-
ναι, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων συνελογίσθη».

Ἔλεγχος $\overline{\xi\delta}$. Κἂν παρακόψῃς τὰ ῥήματα, ἀπὸ τοῦ ἔργου φαί-
νονται αὐτῶν οἱ τόποι, προάγοντος τοῦ νόμου καὶ προκηρυττόντων
τῶν προφητῶν καὶ κυρίου πληροῦντος.

20 Σχόλιον $\overline{\xi\epsilon}$. Ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν καὶ θεῖς
τὰ γόνατα προσηύχεται.

Ἔλεγχος $\overline{\xi\epsilon}$. Θεῖς τὰ γόνατα ὀρατῶς ἔθηκε καὶ αἰσθητῶς ἐπε- **a**
τέλεσεν. εἰ δὲ αἰσθητῶς, κατὰ τὸ εἶδος * τὸ ἔργον ἐποίησε τῆς γονυ-
κλισίας· οὐκ ἄρα ἄνευ σαρκὸς ἐνεδήμησεν ὁ μονογενής. αὐτῷ γὰρ **b**
25 «κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων», ἐπου-
ρανίων πνευματικῶς, ἐπιγείων αἰσθητῶς, καταχθονίων τῷ ἰδίῳ εἶδει.
ὡς δὲ τὰ πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐπετέλει, ὀρώμενος καὶ ὑπὸ ἀφῆν τοῖς
μαθηταῖς εὐρισκόμενος καὶ μὴ φαντάζων.

Σχόλιον $\overline{\xi\zeta}$. «Καὶ ἤγγισε καταφιλῆσαι αὐτὸν Ἰούδας καὶ εἶπεν». | D 357

3 Luk. 22, 16 — 9 Agraphon vgl. Matth. 19, 28 Luk. 22, 30 — 13 vgl. II Kor.
13, 8 — 14 Luk. 22, 35. 37 — 20 Luk. 22, 41 — 25 Phil. 2, 10 — 29 Luk. 22, 47f

V M 3f vgl. S. 115, 25f 14—16 vgl. S. 116, 1—3 20f vgl. S. 116, 4f
29 vgl. S. 116, 6

3 γὰρ S. 115, 25] < VM 4 ἂν < S. 115, 26 5 ἐρραδιούργησεν, ρ oben
drüber Vcorr 7 ἀντιμίμημα, ἀντι vorn zugesetzt Vcorr 9 καθίσεσθε VM
23 εἰ δὲ] ἢ δὲ M | * (ἀνθρώπινον) * 26 πνευματικῶς *] πνευματικῶν VM |
αἰσθητῶς *] αἰσθητῶν VM 28 φαντάζων Corn.] φαντάζων VM 29 Ἰούδας
< S. 116, 6

Ἐλεγχος ξζ. Ἦγγισε σαρκὶ ὄντι δεσπότη καὶ θεῶ σῶμα λαβόντι, καταφιλήσαι ἀληθινὰ χεῖλη καὶ οὐ δοκῆσει ὄντα καὶ φαντάζοντα.

Σχόλιον ξζ. Παρέκοψεν ὃ ἐποίησε Πέτρος, ὅτε ἐπάταξε καὶ ἀφείλετο τὸ οὖς τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. | P346

5 Ἐλεγχος ξζ. Δοκῶν εἰς τιμὴν Πέτρου ὃ ἀπατεῶν κρύπτειν τὸ α ἐν ἀληθείᾳ γενόμενον τῆς δοξολογίας τοῦ σωτῆρος τὸ ρητὸν τεμῶν, ἀπέκοψεν. ἀλλὰ οὐδὲν ὠφελήσει· κἂν τε γὰρ αὐτὸς ἀποκόψη, ἡμεῖς b οἶδαμεν τὰ θεοσήμεια. μετὰ γὰρ τὸ ἀποκόψαι τὸ ὠτίον ὃ κύριος πάλιν λαβὼν ἰάσατο, ἵνα ἀποδειχθῇ ὅτι θεὸς ἐστι καὶ θεοῦ ἔργον
10 ἐπετέλεσεν.

Σχόλιον ξη. »Οἱ συνέχοντες ἐνέπαιζον δέροντες καὶ τύπτοντες καὶ λέγοντες· προφήτευσον, τίς ἐστιν ὃ παίσας σε;«

Ἐλεγχος ξη. Ὅτι τὸ συνέχοντες καὶ τὸ ἐνέπαιζον καὶ τὸ δεῖραι καὶ τὸ τύπαι καὶ τὸ προφήτευσον τίς ἐστιν ὃ παίσας σε, τοῦτο οὐ
15 δόκησις ἦν, ἀλλὰ ἀφῆς ἐστι σωματικῆς καὶ ἐνσάρκου ὑποστάσεως δηλωτικόν, καὶ παντί τῳ δῆλόν ἐστι, κἂν τε σὺ τυφλωθεῖς, Μαρκίων, μὴ θέλοις ὁμολογεῖν τὴν ἐναργῆ θεοῦ ἀλήθειαν. | Ö632

Σχόλιον ξθ. Προσέθετο μετὰ τὸ »τοῦτον ἠύραμεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος« καὶ καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας.

20 Ἐλεγχος ξθ. Πόθεν οὐ φωραθήσῃ, πόθεν οὐκ ἐλεγχθήσῃ διαστρέφων τὴν ὁδὸν κυρίου; ὅταν γὰρ ἐνταῦθα προσθείης τὸ μὴ γεγραμμένον, συκοφαντῶν σεαυτὸν — οὐ γὰρ ἂν εἶποιμι τὸν κύριον — (καὶ) λέγων ὅτι τοῦτον ἠύραμεν καταλύοντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, τὸ ἀντίζυγον τούτου ἐλέγξει σε, ὃ ματαιόπονε, αὐτοῦ τοῦ σω-
25 τῆρος λέγοντος »οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι«. οὐ δύναται τοίνυν ὃ αὐτὸς (ὃ) λέγων »οὐκ ἦλθον b καταλῦσαι« διὰ τὸ καταλύειν | κατηγορεῖσθαι. οὐ γὰρ εἶχεν οὕτως D358 τὸ ρητόν, ἀλλά· »ἠύραμεν τοῦτον διαστρέφοντα τὸν λαόν, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα«.

3 Luk. 22, 50 — 11 Luk. 22, 63f — 18 Luk. 23, 2 — 20f vgl. Act. 13, 10 — 25 Matth. 5, 17

V M 3f vgl. S. 116, 7f 11f vgl. S. 116, 9f 18f vgl. S. 116, 11f

3 δ] τὸ S. 116, 7 | ἀφείλε M 4 τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως < S. 116, S 12 καὶ < S. 116, 9 15 vor σωματικῆς + καὶ V 15f δηλωτικόν M 16 καὶ getilgt V corr | τυφθεῖς M 18 τὸ *] τοῦτο VM ebenso S. 116, 11 22 <καὶ> * 26 <ὃ> *

Σχόλιον ὁ. Προσθήκη μετὰ τὸ »κελεύοντα φόρους μὴ δοῦναι«
»καὶ ἀποστρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα«.

Ἔλεγχος ὁ. Τίς αὐτῷ κρημνὸν περιποιεῖ, πληρῶν τὸ γεγραμ- **a**
μένον, τὸ· »ὁ ἑαυτῷ πονηρὸς τίνι ἀγαθὸς ἔσται;« πάσης γὰρ τόλμης
5 καὶ πονηρίας ὑπόδειγμά ἐστι καὶ κινδυνώδους ὁδοιπορίας τὸ τὰ μὲν
γεγραμμένα παραζόπτειν, ἃ δὲ μὴ γέγραπται προστιθέναι, μάλιστα
ἐν εὐαγγελίῳ ἀκαταλύτῳ ὄντι εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τῆς **b** P347
προσθήκης οὔτε τόπον ἔχει οὔτε αἰνιγμα. οὐ γὰρ ἀπέστρεψεν Ἰησοῦς
γυναῖκας ἢ τέκνα· αὐτὸς γὰρ ἔφη »τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα«
10 καὶ »ἃ ὁ θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω«. ἀλλὰ κὰν εἶπη **c**
»ἐὰν μή τις καταλείψῃ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ γυναῖκα
καὶ τέκνα καὶ τὰ ἐξῆς, οὐκ ἔστι μου μαθητής«, οὐχ ἵνα μισῶμεν πα-
τέρα, ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπαγώμεθα πατέρων καὶ μητέρων ἐπιταγῇ * ἐτέ-
ρας πίστεως ἢ τρόπῳ παρὰ τὴν τοῦ σωτῆρος διδασκαλίαν.

15 Σχόλιον ὁα. »Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Κρανίου τόπος
ἕσταύρωσαν αὐτὸν καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἔσκοτίσθη
ὁ ἥλιος«.

Ἔλεγχος ὁα. Δόξα τῷ ἐλεήμονι θεῷ, τῷ συνδήσαντί σου τὰ **a**
ἄρματα, ὃ Φαραὼ Μαρκίων, καὶ βουλομένον σου ἀποδρᾶσαι κατα-
20 ποντώσαντι αὐτὰ ἐν τῇ θαλάσῃ. προφασίζόμενος γὰρ τὰ πάντα οὐχ
ἔξις ἐνταῦθα οὐδεμίαν πρόφασιν. ὁ γὰρ μὴ σάρκα ἔχων οὔτε σταυ-
ρωθῆναι δύναται. πῶς οὐκ ἔφυγες τὸ μέγα τοῦτο ῥητόν; πῶς οὐκ **b**
ἐπεχειρήσας κρύψαι τὴν μεγάλην ταύτην πραγματείαν, τὴν λύσασάν **Ö**634
σου πᾶσαν τὴν ἐξ ἀρχῆς μεμηχανημένην κακότητα; εἰ γὰρ ὅλως **c**
25 ἕσταυρώθη, πῶς οὐ βλέπεις τὸν ἕσταυρωμένον ἀφὴν ἔχοντα καὶ
ἥλοις | τὰς χεῖρας πηγνύμενον καὶ πόδας; οὐκ ἂν δὲ ἠδύνατο δόκησις **D**359
τοῦτο εἶναι ἢ φάντασμα, ὡς σὺ λέγεις, ἀλλὰ σῶμα ἀληθῶς, ὃ ἐκ
Μαρίας ἐλληφεν ὁ κύριος (σάρκα φύσει τὴν ἡμετέραν καὶ ὁστέα καὶ
τὰ ἄλλα), ἐπειδὴ ὁμολογεῖται καὶ παρὰ σοὶ σταυρῷ προσπαγεῖς ὁ
30 κύριος.

1 Luk. 23, 2 — 4 Sir. 14, 5 — 9 Matth. 15, 4 — 10 Matth. 19, 6 — 11 Luk.
14, 26 — 15 Luk. 23, 33a. 34b. 44 — 18f vgl. Ex. (14, 25) 15, 4f

V M 1f vgl. S. 116, 13f 15—17 vgl. S. 116, 15f

1 μετὰ S. 116, 13] < V M 2 καὶ¹ S. 116, 13] τὸ M τὸ auf Rasur V corr
4 ὁ oben drüber V corr 13 ἐπιταγῇ Dind. Öh.] ἐπιταγὴν VM | * etwa (εἰς τὸ
ἀκολουθεῖν διδαγῇ) * 16 αὐτοῦ < S. 116, 16 19f καταποντώσαντι *] κατε-
πόντωσεν VM 24 τὴν < M 26 ἥλους M

Σχόλιον $\overline{\text{οβ}}$. Παρέκοψε τό »σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ«.

Ἔλεγχος $\overline{\text{οβ}}$. Καλῶς τοῦτο καὶ ἀρμοδίως παρέκοψας, ὃ Μαρκίων· ἀπῆρες γὰρ ἀπὸ σεαυτοῦ τὴν εἴσοδον τοῦ παραδείσου. οὔτε 5 γὰρ σὺ εἰσελεύσῃ οὔτε τοὺς σὺν σοὶ ἑάσεις. φύσει γὰρ τῷ ὄντι μισοῦσι τὸ ἀγαθὸν οἱ πλανῶντες καὶ πεπλανημένοι.

Σχόλιον $\overline{\text{ογ}}$. »Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλη ἐξέπνευσεν«.

Ἔλεγχος $\overline{\text{ογ}}$. Εἰ ἐξέπνευσεν, ὃ Μαρκίων, καὶ φωνὴν μεγάλην ἀπέδωκεν, πόθεν ἐξέπνευεν ἢ τί τὸ ἐκπνεόν; δῆλον δέ ἐστι, κὰν σὺ 10 μὴ λέγῃς· ψυχὴ σὺν τῇ θεότητι ἀπὸ σώματος ἐκπορευθεῖσα, τοῦ σώματος ἄπνου μείναντος, ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια.

Σχόλιον $\overline{\text{οδ}}$. »Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ καθελὼν τὸ σῶμα ἐνετύλιξε σινδόνι καὶ ἔθηκεν ἐν μνήματι λαξευτῷ«.

Ἔλεγχος $\overline{\text{οδ}}$. Εἰ τὸ καθελὼν καὶ ἐντυλίξας καὶ τὸ θεῖναι ἐν 15 μνήματι λαξευτῷ οὐ πείθει σέ, ὃ Μαρκίων, τίς σου ἡλιθιώτερος; τί δὲ ἄλλο σαφέστερον ἢ γραφὴ εἶχεν δεῖξαι, ὅποτε καὶ τὸ μνήμα καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ εἶδος ἔδειξε καὶ τοῦ σώματος τὴν θέσιν τὴν τριήμερον καὶ τὸ εἶλημα τῆς σινδόνης, ἵνα δείξῃ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν;

Σχόλιον $\overline{\text{οε}}$. »Καὶ ὑποστρέψασαι αἱ γυναῖκες ἡσύχασαν τὸ σάββατον κατὰ τὸν νόμον«.

Ἔλεγχος $\overline{\text{οε}}$. Πόθεν ὑπέστρεψαν αἱ γυναῖκες; διὰ τί δὲ καὶ τὸ α ἡσύχασαν γέγραπται, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ἡ γραφὴ τὴν αὐτῶν μαρτυρίαν, ἐλέγχουσάν σου τὴν ἄνοιαν, | ὃ Μαρκίων; ἰδοὺ γὰρ καὶ γυναῖκες μαρ- b D360 τυροῦσι καὶ ἀπόστολοι καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἄγγελοι καὶ Ἰωσήφ, ὁ ψη- 25 λαφητὸν ὄντως σῶμα καθελὼν καὶ ἐνειλήσας. τίς δὲ κοσμήσει τὸν αὐτοκατακρίτως ἑαυτὸν διαστρέφοντα ὡς ἔστι γεγραμμένον.

Σχόλιον $\overline{\text{ος}}$. »Εἶπαν οἱ ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα | μετὰ τῶν νεκρῶν; ἠγέρθη, μνήσθητε ὅσα ἐλάλησεν ἔτι ὢν μεθ' ὅμων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παθεῖν καὶ παραδοθῆναι«.

1 Luk. 23, 43 — 4f vgl. Matth. 23, 13 — 7 Luk. 23, 46 — 12 Luk. 23, 50. 53 — 19 Luk. 23, 56 — 25f vgl. Pred. 1, 15 (Tit. 3, 11) — 27 Luk. 24, 5—7

V M 1f vgl. S. 116, 17 7 vgl. S. 116, 18 12f vgl. S. 116, 19f 19f vgl. S. 116, 21f 27—29 vgl. S. 117, 1—3

4 ἀπῆρες *] ἐπῆρες VM 5 ἑάσεις + <εἰσελθεῖν>? * 10 τοῦ angefliekt Vcorr 12 καὶ S. 116, 19] < VM 13 σινδόνι < S. 116, 20; am Rande nachgetragen Vcorr 15 ἡλιθιώτερος VM 18 εἶλημμα, zweites μ durchgestrichen Vcorr εἶλημμα M 19 αἱ γυναῖκες < S. 116, 21 28f μεθ' ὅμων < S. 117, 2; am Rande nachgetragen Vcorr 29 vor παθεῖν + πολλά VM, < S. 117, 3 vgl. S. 154, 8

Ἐλεγχος ὄζ. Οὐδὲ οὗτοί σε πείθουσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, ὃ Μαρκίον, ὁμολογοῦντες μὲν αὐτὸν τὸ τριήμερον μεταξὺ νεκρῶν γεγενῆσθαι, ζῶντα δὲ λοιπὸν καὶ οὐκέτι νεκρὸν, αἰεὶ μὲν ζῶντα ἐν τῇ θεότητι καὶ μηδ' ὅλως νεκρωθέντα, νεκρωθέντα δὲ κατὰ σάρκα τὸ
 5 τριήμερον καὶ πάλιν ζῶντα. λέγουσι γὰρ αὐταῖς· »ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ἄδεια. τὸ δὲ ἀνέστη τί ἐστιν, εἰ μὴ ὅτι καὶ ἐκοιμήθη; σαφέστερον γὰρ αὐτὸ διηγοῦνται· »μνήσθητε γὰρ, φησὶν, ὅτι ἔτι περιῶν ταῦτα ἔλεγεν ὑμῖν, ὅτι δεῖ παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Σχόλιον ὄζ. Παρέκοψε τὸ εἰρημένον πρὸς Κλεόπαν καὶ τὸν
 10 ἄλλον, ὅτε συνήντησεν αὐτοῖς, τὸ »ὃ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τοῦ πιστεύειν πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν;« καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ »ἐφ' οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται« ἐποίησεν »ἐφ' οἷς
 ἐλάλησα ὑμῖν«. ἐλέγχεται δὲ ὅτι »ὅτε ἔκλασε τὸν ἄρτον, ἠνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν.

15 Ἐλεγχος ὄζ. Πόθεν ἢ κλάσις τοῦ ἄρτου ἐγένετο; λέγε, ὃ Μαρκίον. ἀπὸ φαντασίας ἢ ἀπὸ σώματος ἐνεργοῦντος ὀγκηροῦ κατὰ ἀληθείαν; ἀναστὰς γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ σώματι ἀνέστη ἐν ἀληθείᾳ. ἐποίησας δέ, ὃ Μαρκίον, ἀντὶ τοῦ »οὐ ταῦτά
 ἐστὶν ἃ ἐλάλησαν οἱ προφῆται;« »οὐ ταῦτά ἐστιν ἃ ἐλάλησα ὑμῖν;«
 20 εἰ δὲ εἶπεν αὐτοῖς »ἐλάλησα ὑμῖν«, πάντῃ | ἐγίνωσκον αὐτὸν ἂν ἀπὸ τοῦ λόγον τοῦ »ἐλάλησα ὑμῖν«. πῶς οὖν ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου λέγει »ἠνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν καὶ ἄφαντος ἐγένετο;«; ἔπρεπεν γὰρ αὐτῷ θεῷ ὄντι καὶ μεταβάλλοντι αὐτοῦ τὸ
 25 σῶμα εἰς πνευματικὸν δεικνύναι μὲν αὐτὸ σῶμα ἀληθινόν, ἀφαντοῦσθαι δὲ ὅτε ἐβούλετο, ὅτι πάντα αὐτῷ δυνατά. καὶ γὰρ καὶ Ἐλισσαῖος, προφήτης ὢν καὶ ἐκ θεοῦ λαβὼν τὴν χάριν, ἤτησε παρὰ θεοῦ

5 Luk. 24, 6 — 9 Luk. 24, 25. 31 — 25 vgl. Matth. 19, 26 — 25 f vgl. II Kōn. 6, 18

V M 9—14 vgl. S. 117, 4—9 15—17 Anastasius Sinaita Hodegos c. 13; Migne 89, 212 A 15—18 Laterankonzil von 649 Mansi XI 1105 A (= Conc.); Lemma: Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἐκ τοῦ κατὰ Μαρκίωνος ἐλέγχου κεφαλαίου ὄζ

2 τὸ///, ν wegradiert V corr 12 δὲ S. 117, 6] < VM | ἐποίησεν < S. 117, 7
 13 ἠνεώχθησαν S. 117, 8 14 αὐτῶν < S. 117, 8 | αὐτόν < S. 117, 9
 15 vor πόθεν (bez. πῶς) + εἶπὲ Μαρκίον, dafür Z. 15f λέγε ὃ Μαρκίον < Anast. Sin. | πόθεν] quomodo πῶς Conc. Anast. Sin. | perficitur γίνεται Conc. γέγονεν Anast. Sin. | λέγε < Conc. 16 per phantasiam κατὰ φαντασίαν Conc. ἐν φαντασίᾳ Anast. Sin. | ἀπό² < Conc. Anast. Sin. 16f secundum veritatem ἀληθείᾳ Conc. 20 πάντι M

τοὺς αὐτὸν ζητοῦντας παταχθῆναι ἀορασία, καὶ ἐπατάχθησαν καὶ οὐκ ἔβλεπον αὐτὸν τοιοῦτον ὄντα οἷος ἦν. ἀλλὰ καὶ ἐν Σοδόμοις **f** τὴν θύραν τοῦ Λὼτ ἀπέκρουσαν οἱ ἄγγελοι καὶ οὐκ ἔβλεπον αὐτὴν οἱ Σοδομίται. μὴ καὶ ἡ θύρα τοῦ Λὼτ δόκησις ἦν, ὃ Μαρκίων; οὐχ 5 ὑπολείπεται δέ σοι ἀντιλογία οὐδεμία. ἔκλασε γὰρ τὸν ἄρτον σαφῶς καὶ διέδωκε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς. | Ö 638

Σχόλιον ὄη. »Τί τεταραγμένοι ἐστέ; ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι πνεῦμα ὁστᾶ οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα«.

10 Ἔλεγχος ὄη. Τίς οὐκ ἂν καταγελάσῃ τοῦ λήρου, ἐν ἀφροσύνῃ **a** ἑαυτὸν καὶ ἐτέρων ψυχὰς κατασπάσαντος εἰς Αἶδην; εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὁμολόγητο παρ' αὐτοῦ ταῦτα, πιθανὴ ἦν αὐτοῦ ἡ πλάνη καὶ συγγνώμην εἶχον οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἠπατημένοι· νῦν δὲ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁμολόγησε **b** καὶ οὐ περιῆρε τὰ ῥητὰ ταῦτα, ἀναγινώσκουσι δὲ αὐτὰ καὶ οἱ 15 αὐτοῦ, ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ αὐτῶν μένει, καὶ ἀπαραίτητον τὸ αὐτοῦ καὶ τὸ αὐτῶν πῦρ ἀναπολογήτοις οὐσί, σαφῶς τοῦ σωτῆρος διδάξαντος (ὅτι) καὶ μετὰ ἀνάστασιν ὁστᾶ καὶ σάρκα ἔχει, ὡς αὐτὸς ἑμαρτύρησε λέγων »ὡς ἐμὲ ὁρᾶτε ἔχοντα«.

12. Αὕτη ἐστὶν ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν λειψάνων τῶν παρ' αὐτῷ **12, 1** 20 σφζομένων ἐκ τοῦ εὐαγγελίου | ὑπόθεσις τῆς ἡμῶν πεποιημένης δι' **P 350** αὐτὸν πραγματείας, ὡς γε νομίζω ἰκανῶς ἐχούσης πρὸς ἀντίθεσιν τῆς αὐτοῦ ἀπάτης. | ἐλεύσομαι δὲ καὶ εἰς τὰ ἐξῆς τῶν ἀποστολικῶν ῥητῶν **2 D 362** παρ' αὐτῷ ἔτι σφζομένων καὶ δι' ἡμῶν πάλιν οὕτως ἀναλελεγμένων, ἐν πρώτοις δὲ ἡμῖν καὶ καθ' εἰρμὸν δι' ὅλου οὕτως προταχθέντων (τῶν) 25 ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς· αὕτη γὰρ παρ' αὐτῷ πρώτη κεῖται. ἡμεῖς δὲ τὴν ἀναλογίην τότε ἐποιησάμεθα οὐχ ὡς παρ' αὐτῷ (κεῖται) **3** ἀλλὰ ὡς ἔχει τὸ ἀποστολικόν, τὴν πρὸς Ῥωμαίους τάξαντες πρώτην· ὧδε δὲ κατὰ τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα οὕτως παρατιθέμεθα.

2f vgl. Gen. 19, 11 — **5f** frei wiedergegeben Laterankonzil von 649 Mansi XI 1105A *propterea et panem confregit secundum veritatem* (διὸ καὶ τὸν ἄρτον ἔκλασεν ἐν ἀληθείᾳ) — **7** Luk. 24, 38a. 39 — **15** vgl. Joh. 9, 41

V M 7—9 vgl. S. 117, 10f

7f μου beidemale < S. 117, 10. 11   **8** ὁστᾶ S. 117, 11; vgl. aber Z. 17
10 καταγελάσει, η oben drüber Vcorr   **11** οὐχ, χ auf Rasur Vcorr   **14** περιῆρε] περιεῖλε Dind.   **17** (ὅτι) Dind.   **20** vor ἡμῶν + (παρ')? *   **21** ὡς γε aus ὡς καὶ Vcorr | ἐχούσης *] ἔχειν VM   **23** παρ' αὐτῷ///, v wegradiert Vcorr   **24** καὶ hineingeflickt Vcorr | προσταχθέντων M   **24** (τῶν) *   **26** (κεῖται) *

⟨Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς⟩.

Σχόλιον $\bar{\alpha}$. »Μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὅσοι γὰρ ὑπὸ νόμον, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν· ὁ δὲ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς».

- 5 Ἔλεγχος $\bar{\alpha}$. Τό »μάθετε ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται« κατὰ **a**
τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημμένα γραφῆς παλαιᾶς ἐστὶ δεικτικά, ἅτινά
ἐστὶ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰς ἡμετέραν ζωὴν * ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ
τῶν προφητῶν εἰρημμένα περὶ καινῆς διαθήκης καὶ σύζυγα ὄντα τῆς
ἡμῶν ἐλπίδος. καὶ τό »ὑπὸ κατάραν εἰσὶν« φησὶν ὅτι ἐν τῷ νόμῳ **b**
10 ἀπειλὴ ἐτύχανε κατὰ τῆς τοῦ Ἀδάμ παρακοῆς, ἕως ὅτε ἦλθεν ὁ
ἄνωθεν ἐλθὼν καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ φυράματος σῶμα ἀμφιάσας
μετέβαλε τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν.

Σχόλιον $\bar{\beta}$. »Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλον«. »ὁ δὲ
ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, διὰ τῆς ἐλευθέρως«. |

Ö 640

- 15 Ἔλεγχος $\bar{\beta}$. Δεικνὺς πάλιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν οἰκονομίαν
τῆς ἐνσάρκου παρουσίας καὶ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῇ λύσει τῆς κατάρας
γινομένην. ταύτην δὲ προγεγράφθαι ἐν τῷ νόμῳ καὶ πεπροφητεῦσθαι
(ὡς) ἐσομένην, εἶτα τελεσθεῖσαν ἐπὶ τῷ σωτήρι, ἐπέδειξε σαφῶς ὅτι
οὐκ ἀλλότριος ὁ νόμος τοῦ σωτήρος. ἐπροφήτευσεν γὰρ καὶ ἑμαρ-
20 τύρησε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μέλλουσι γίνεσθαι. |

P 351

Σχόλιον $\bar{\gamma}$. »Μαρτύρομαι δὲ πάλιν ὅτι ἄνθρωπος περιτετμη-
μένος ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι«. |

D 363

- Ἔλεγχος $\bar{\gamma}$. Τό »ὀφειλέτης ἐστίν« οὐκέτι ὡς περὶ ἀπειρημένου
λέγει, ἀλλὰ περὶ βαρύτερου φορτίου δυναμένου ἐλαφρυνθῆναι, ἐνὸς
25 δὲ ὄντος δεσπότου, δυναμένου καὶ βαρύνειν καὶ ἐλαφρύνειν διὰ τῆς
προαιρέσεως τῶν μὴ παραιτησαμένων καταδέξασθαι τὴν διὰ τῆς χά-
ριτος αὐτοῦ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ σωτηρίαν.

2 Gal. 3, 11b. 10a. 12b — 13 Gal. 3, 13b; 4, 23b — 21 Gal. 5, 3

V M 2—4 vgl. S. 120, 7f 13f vgl. S. 120, 9f 21f vgl. S. 120, 11f

1 ⟨Ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς⟩ * 2 ὅτι ὁ] διότι, < ὁ S. 120, 7 7 * etwa
⟨μεταληφθέντα ὡς⟩ * 14 ἐλευθερίας M u. S. 120, 10 17 ταύτην δὲ προγε-
γράφθαι Corn.] ταύτη δὲ προσγέγραπται VM | προπεφητεῦσθαι aus πεπροφη-
τεῦσθαι V corr προπεφητεῦσθαι M 18 (ὡς) * 19 προεφήτευσεν aus ἐπροφήτευσεν
V corr προεφήτευσεν M 21f περιτετμημένος S. 120, 11] περιτεμνόμενος VM
25 [δὲ]? * 26 παραιτησαμένων] παραιτησαμένων φιλονικησάντων, φιλονι-
κησάντων durchgestrichen V corr nur παραιτησαμένων M

Σχόλιον δ̄. Ἀντὶ τοῦ »μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ« ἐποίησεν »δολοῖ«.

Ἐλεγχος δ̄. Ἴνα μηδὲν ἀληθὲς παρ' αὐτῶ εὔρεθῆι, οὐδαμοῦ σχεδὸν ἄνευ ῥαδιουργίας ταῖς γραφαῖς προσενήνεκται. ἀλλὰ ἀπ' αὐ-
5 τῆς τῆς ἀκολουθίας ἢ φανέρωσις τοῦ λόγου γίνεται· ἢ γὰρ ζύμη τὸ εἶδος φυράματος ἔργον καὶ ἀπὸ τοῦ φυράματος τὸ ζυμοῦσθαι, καὶ οὐκ ἂν ἐν τοῖς πρωτοτύποις τὸ εἶδος ἠφάνιζεν ὁ συννετὼς τὴν παραβολὴν τοῦ αἰνίγματος ποιησάμενος.

Σχόλιον ε̄. »Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ὑμῖν πεπλήρωται· ἀγαπήσεις
10 τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν«.

Ἐλεγχος ε̄. Τίς ἐστι χρεία τῶ ἀγίῳ ἀποστόλῳ νόμῳ χρῆσθαι, εἰ ἀπηλλοτριώτο ἢ καινὴ διαθήκη τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας; ἀλλ' ἵνα δείξη ὅτι τοῦ ἐνὸς θεοῦ αἱ δύο διαθήκαι καὶ ἡ συμφωνία (κατὰ) τὸ πληρωτικὸν τοῦ νόμου διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον ἰσορρόπως ἐν
15 ταῖς δύο διαθήκαις γνωρίζεται, τὸ τέλε(ι)ον ἐργαζομένης [τὸ] ἀγαθόν, νόμου τελείωσιν εἶπεν εἶναι τὴν ἀγάπην.

Σχόλιον ζ̄. »Φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι πορνεία ἀκαθαρσία ἀσέλγεια εἰδωλολατρεία φαρμακεία ἔχθραι ἔρεις ζῆλοι θυμοὶ ἐριθείαι διχοστασίαι αἰρέσεις φθόνοι | μέθαι κῶμοι, ὅ642
20 ἃ προλέγω ὑμῖν καθὼς καὶ προεἶπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν«.

Ἐλεγχος ζ̄. Ὡ θαυμασίῳν μυστηρίῳν καὶ ἀντιθέτων * | θεοῦ a D364 ὑποδειγμάτων. τῇ γὰρ σαρκὶ περιῆψε τὰ πάντα δεινά. ἢ σὰρξ δὲ οὐκ αἰεὶ ἦν, ἀλλὰ ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τῆς κοσμοποιίας, τοῦ Ἀδάμ πλα-
25 σθέντος, (ἐγένετο) ἢ σὰρξ· ἔκτοτε ἔσχε τὴν ἀρχὴν, φημί (ἀπὸ) τῆς πλάσεως, ἵνα ἐλεγχθῶσιν οἱ λέγοντες αἰεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶναι τὸ κακόν. καὶ γὰρ οὔτε ἐξότε ἐπλάσθη ἢ σὰρξ ἤμαρτεν, ἵνα μὴ ὁ πλάστης αἰ- b
τιος νομισθῆ ἁμαρτίας, πλάσας σάρκα ἁμαρτωλήν, οὔτε προὑπῆρχε τοῦ πλάσματος τὸ κακόν. μετὰ χρόνον | δὲ ἐν παρακοῇ ὁ Ἀδάμ γε- P352

1f Gal. 5, 9 — 9f Gal. 5, 14 — 17—21 Gal. 5, 19—21

V M 1f vgl. S. 120, 13f 9f vgl. S. 120, 15f 17—21 vgl. S. 120, 17—21

5f (κατὰ) τὸ εἶδος? * 7 συννετὸς M 12 εἰ ἀπὸ ἀπηλλοτριώτο, εἰ u. ἀ auf Rasur V corr 13 (κατὰ) * 15 τέλε(ι)ον Schmidt | ἐργαζομένης Dind.] ἐργαζομένου VM | [τὸ] * 18 εἰδωλολατρεία S. 120, 18] εἰδωλολατρεῖαι VM | φαρμακεία S. 120, 18] φαρμακεῖαι VM 19 φόννοι S. 120, 19 20 ἃ προλέγω ὑμῖν S. 120, 19f] < VM 22 * ergänze etwa (τῇ πλάνῃ τοῦ ἀγύροτος τοῦ ἀποστόλου τοῦ) * 25 (ἐγένετο) * | (ἀπὸ) * 27 ἢ hineingeflickt VM | πλάστης] πλάσας M 29 τοῦ πλάσματος aus τὸ πλάσμα V corr

γονός. <ὡς> ἔχων τὸ αὐτεξούσιον προαιρέσει ἰδίᾳ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν
 ἁμαρτίαν εἰς ἑαυτὸν διανοηθεὶς ἔπραξε, φημί δὲ τὴν ἀθέτησιν τοῦ
 αὐτοῦ δεσπότητος διὰ τῆς παρακοῆς ποιησάμενος. ποῦ τοίνυν ἦν τὸ e
 κακόν. πρὶν ἢ τὴν σάρκα εἶναι; πῶς δὲ εὐθὺς πλασθεῖσα οὐ τὸ κα-
 5 κόν εἰργάσατο. ἀλλὰ χρόνῳ μετέπειτα; ἄρα γοῦν ἀνήρηται ὁ περὶ τῆς
 κακίας ἀρχῆς λόγος. οὐ γὰρ δύναται ἀρχαίξειν, ἐπειδὴ ἐν τῇ σαρκὶ
 τῇ μεταγενεστέρα τὸ γίνεσθαι ἔχει ἢ κακία ἢ μὴ γίνεσθαι καὶ οὔτε
 ἢ σὰρξ πάλιν ἀκληρονόμητός ἐστι τῶν ἐπουρανίων. καὶ μὴ τις d
 λάβηται τοῦ ἁγίου ἀποστόλου εἰπόντος »σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν
 10 θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν«. οὐ γὰρ πᾶσαν σάρκα αἰτιᾶται. πῶς γὰρ
 αἰτιαθήσεται σὰρξ ἢ μὴ πράξασα τὰ προειρημένα; καὶ ἐξ ἑτέρων δὲ e
 ἀποδείξεων παραστήσω τὸ ζητούμενον. »τίς, γὰρ φησιν, ἐγκαλέσει
 κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ;« πῶς οὐ κληρονομήσει Μαρία ἢ ἁγία μετὰ σαρκὸς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἢ μὴ πορνεύσασα μὴ ἀσελγήσασα μὴ
 15 μοιχευθεῖσα μηδέ τι τῶν ἀνηκέστων σαρκὸς ἔργων ἐργασαμένη, ἀλλὰ
 ἄχραντος μείναςα; οὐκ ἄρα τοίνυν περὶ σαρκὸς λέγει μὴ κληρονομεῖν f
 βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλὰ περὶ σαρκικῶν ἀνθρώπων τῶν τὰ φαῦλα
 διὰ τῆς σαρκὸς πραττόντων, ἅτινά ἐστι πορνεία, εἰδωλολατρεία καὶ
 τὰ τούτοις ὅμοια. καὶ ἐξ ἅπαντος ἐλήλεκται σου ἢ σκευωρία, ὧ̄ g
 20 Μαρκίων πεπλανημένε, τῆς | ἀληθείας πάντη προλαβούσης καὶ τὸ D365
 στερεὸν τοῦ κηρύγματος τῆς ζωῆς ἀσφαλιζομένης.

Σχόλιον ζ̄. »Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς
 παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.«

Ἔλεγχος ζ̄. Εἰ ἐσταύρωσαν καὶ τὴν σάρκα οἱ τοῦ Χριστοῦ, ὧ̄ a
 25 Μαρκίων, δῆλον οὖν ὅτι οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι σὺν ταῖς ἐπιθυμίαις
 καὶ τοῖς παθήμασι καθαρὰν τὴν σάρκα ἀπέδειξαν καὶ ἐμιμήσαντο τὸν
 Χριστόν, δείξαντες αὐτὸν σάρκα ἐσταυρωκένα. διὸ καὶ αὐτοὶ τὰ ἴσα
 τῷ δεσπότη αὐτῶν φρονήσαντες τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν. καὶ εἰ τὴν b
 σάρκα | ἐσταύρωσαν, ἀνένδεκτον τὴν σάρκα ὑπὲρ Χριστοῦ παθοῦσαν Ö 644
 30 μὴ σὺν Χριστῷ βασιλεύειν, καθὼς καὶ ἐν ἄλλῳ ῥητῷ δείκνυσιν ὁ

9 I Kor. 15, 50 — 12 Röm. 8, 33 — 22 f Gal. 5, 24

V M 22 f vgl. S. 121, 1 f

1 <ὡς> * 9 βασιλείαν] κληρονομίαν M 15 μηδέ *] μηδέν V M 18 διὰ
 oben drüber V corr 19 τούτων M | ἐλήλεκται M 20 παντι M | προλαβου
 επιφαινούσης, επιφαινον durchgestrichen, αβου auf Rasur V corr προλαβούσης M;
 lies vielleicht προδήλου φαινομένης * 24 καὶ getilgt V corr < M | οἱ durch-
 gestrichen V corr < M 25 δῆλον οὖν *] δῆλον ἦν V δῆλον οὖν ἦν M

ἅγιος ἀπόστολος λέγων ὅτι »καθάπερ κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ, οὕτως καὶ τῆς δόξης«.

Σχόλιον ἦ. »Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν«. |

P 353

- 5 Ἐλεγχος ἦ. Οὐκ ἀπηγόρευτο τοίνυν ἡ προτέρα περιτομὴ ἐν τῷ a
ιδίῳ καιρῷ, εἰ νόμον ἐφύλαξε. νόμος δὲ Χριστὸν κατήγγελλεν ἐρχό-
μενον νόμον ἐλευθερίας παρασχέσθαι, καὶ οὐκέτι ἡ περιτομὴ ἐν σαρκὶ
τῷ χρόνῳ τοῦ Χριστοῦ ἐξυπηρετήσειεν· ἦλθεν γὰρ ἡ διὰ Χριστοῦ
ἀληθινή, ἧς τύπος ἐκείνη ἦν. οἱ δὲ ἔτι ἐν ἐκείνῃ σφραγιζόμενοι, κἂν b
10 τε πάντα τὸν νόμον φυλάξωσιν, οὐκέτι αὐτοῖς λογισθήσεται νόμου
φύλαξις· ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμος ἔλεγεν περὶ Χριστοῦ ὅτι »προφήτην
ἐγερεῖ ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν μου ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκού-
σετε«. αὐτῶν δὲ τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀκουσάντων, »ἡ περιτομὴ ἀκροβυ-
στία αὐτοῖς γίνεται« καὶ ἡ φύλαξις τοῦ νόμου οὐκέτι φύλαξις. καλὸς c
15 τοίνυν ὁ νόμος καὶ καλὴ ἡ περιτομὴ, ἀφ' οὗ καὶ ἀφ' ἧς ἔγνωμεν
Χριστὸν καὶ τὸν ἐντελέστερον αὐτοῦ νόμον καὶ τὴν ἐντελεστέραν αὐ-
τοῦ περιτομήν. |

D 366

Ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς (ᾱ): αὕτη γὰρ παρ' αὐτοῖς δευ-
τέρα καὶ παρ' ἡμῖν.

- 20 ᾱ καὶ θ̄ σχόλιον. »Γέγραπται γάρ· ἀπολωὼ τὴν σοφίαν τῶν
σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω«.

- ᾱ καὶ θ̄ ἔλεγχος. Εἰ ἀπὸ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς προφήταις
ἀναλέγεται ὁ ἀπόστολος μαρτυρίας εἰς παράστασιν ἀληθείας καὶ ἀγα-
θῆς διδασκαλίας, οὐκ ἀλλότριον οἱ προφήται τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ
25 ἀγαθοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

β̄ καὶ ῑ σχόλιον. »Ἴνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχόμενος ἐν κυ-
ρίῳ καυχάσθω«.

β̄ καὶ ῑ ἔλεγχος. Εἰ ἐπαινετὸς ὑπάρχει ὁ καυχόμενος ἐν κυρίῳ a
παρὰ τῷ προφήτῃ, κύριον δὲ οἶδεν τὸν θεὸν τοῦ νόμου τὸν παρὰ

1 II Kor. 1, 7 — 3 Gal. 6, 13a — 11 Deut. 18, 15 — 13 Röm. 2, 25 —
14f vgl. Röm. 7, 16 (Röm. 7, 12) — 20 I Kor. 1, 19 — 26 I Kor. 1, 31

V M 3f vgl. S. 121, 3 20f vgl. S. 121, 5f 26f vgl. S. 121, 7

3 οὔτε VM 14 καλὸς aus καλῶς V corr 18—20 ᾱ καὶ θ̄ σχόλιον auf
besonderer Linie; dann ἀπὸ τῆς πρὸς—παρ' ἡμῖν· γέγραπται γὰρ κτέ. VM
18 (ᾱ) * 26 vor Ἴνα + καὶ VM < S. 121, 7 26 καυχόμενος M 29 τοῖς
προφήταις aus τῷ προφήτῃ V corr τοῖς προφήταις M

σοί, ὃ Μαρκίων, καὶ κριτὴν καὶ δημιουργὸν καὶ δίκαιον καλούμενον, οὐκ ἄλλος ἐστὶν οὗτος παρὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πατέρα, οὗ μαθητῆς ὑπάρχει Παῦλος· ἐπειδήπερ ἀπὸ τῆς τοῦ προφήτου διδασκαλίας ὁ δι- b
δάσκαλος κατασταθεὶς τῶν ἐθνῶν ὑπὸ Χριστοῦ Παῦλος ἀπὸ τῶν
5 ὁμοίων καὶ τῶν αὐτῶν διδασκαλιῶν ἀνιμώμενος ὡς καθαρὸν ὕδωρ ἀρδεύει ἢν πεπίστευται ἐκκλησίαν.

γ καὶ τὰ σχόλιον. »Τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων«. |

P 354
Ö 646

γ καὶ τὰ ἔλεγχος. Εἰ ἀρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου πολλοί, a
10 καταργοῦνται δὲ οἱ τοιοῦτοι, ἀναγκασθήσῃ, ὃ Μαρκίων, οὐκέτι τριῶν ἀρχῶν ζητεῖν τὰς ρίζας, ἀλλὰ ἐρευνῆσαι σαυτῶ ἄλλον μῦθον πολλῶν ἀρχῶν καὶ πολλῶν ριζῶν καὶ πολλῆς τραγωδίας. καὶ ὅταν συ- b
κοφαντῶν πλάσης (οὐ γὰρ εὐροίς), συναντήσῃ σοι τό »καταργουμένων«· ἐκ δὲ τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος »καταργου|μένων« ἀναιρεθήσεται ἢ D 367
15 παρὰ σοῦ φανταζομένη ἀναρχος τῶν ἀρχῶν ρίζα. πᾶν γὰρ τὸ λῆγον οὐκ αἰδίων ὑπάρχει, ἀλλὰ εἰ ἀρχὴν ἔσχε τοῦ εἶναι, καὶ τέλος ὑφέξει. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀρχὴν ἐσχηκὸς διαιωνίζεῖν αἰδίως, εἰ μὴ τι ἂν θέλοι c
τὸ ὄν, αἴτιον γενόμενον τοῦ μὴ ποτὲ ὄντος, ἀρξαμένου δὲ τοῦ εἶναι. τὸ δὲ ὄν ἐστὶν πατήρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα· τὸ δὲ μὴ ὄν ἐστὶ
20 πάντα τὰ κεκτισμένα, ἀρχὴν ἐσχηκότα τοῦ εἶναι, ἐν οἷς καὶ τὸ λεγόμενον κακὸν καὶ ὄν κακόν, ἀπὸ ἀνθρώπων ἀρξάμενον τῶν γενομένων οὐκ ὄντων ποτέ· ἀρχὴν δὲ τοῦ κακοῦ ἐσχηκότος, ἐξότε καὶ ὁ ἀνθρωπος ὁ οὐκ ὄν ποτε * οὐκέτι ἔσται τὸ κακόν. ἀναμφιβόλως d
γὰρ ἀναιρεθήσεται, διὰ τὸ μὴ συνενδοκεῖν τὸν ὄντα τῶ ἀρχὴν ἐσχη-
25 κότι καὶ ἐν φαύλοις ἑαυτὸν καταστήσαντι· πανθήσεται γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ νόμου κηρύξεως καὶ πρὸ τοῦ δὲ νόμου ἀπὸ πολλῶν τῶν κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πεπολιτευμένων καὶ ἔτι γε περισσοτέρως ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου παρουσίας, τελειότατα δὲ ἀπὸ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, ἐπειδὴ e
30 »σπείρονται ἐν φθορᾷ, ἐγείρονται ἐν ἀφθαρσίᾳ«, μηκέτι τὸ κακὸν ἐργαζόμενοι, μηκέτι ἀποθνήσκοντες. καὶ ὅτι δὲ πανθήσεται, μαρτυ- f

4 vgl. I Tim. 2, 7 — 7 I Kor. 2, 6b — 30 I Kor. 15, 42

V M 7f vgl. S. 121, 8

4 vor ἀπὸ + (ὡς)? * 11 ἀρχόντων M | ἐρευνῆσαι Dind. Öh.] ἐρευνήσας V M | σαυτῶ *] αὐτῶ V M (das ergänzte σ steckt in dem vorhergehenden ἐρευνήσας) 13 συναντήσαι aus συναντήσῃ V corr συναντήσαι M 17 ἐσχηκὸς, o aus ω V corr 18 ὄν ausradiert V | μὴ ποτὲ] μήτε M 20 κεκτισμένα Dind. Öh.] κεκτισμένα V M 23 ὁ < M | * (ἐγένετο, καὶ ποτὲ) * 24 τῶ] τὸ M

ρήσει ὁ αὐτὸς λόγος τοῦ ἀποστόλου φάσκων »τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων«. καὶ ἀνήρηται πανταχόθεν ἢ κατὰ σέ, ὦ Μαρκίων, ὑπόθεσις, φαντασιώδης τις οὔσα καὶ ψευδής καὶ ἄστατος καὶ ἄλογος.

5 δ̄ καὶ ιβ̄ σχόλιον. »Γέγραπται γάρ· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. | καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς P355 τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι«.

δ̄ καὶ ιβ̄ ἔλεγχος. Τὸ »γέγραπται« εἰς χρῆσιν προφερόμενον καὶ τό | »γινώσκει κύριος« ὁμολογούμενον, οὐκ ἀλλότριον ὑπάρχει τῷ Ö648
10 ἀναλεξαμένῳ τὸ ῥητὸν τοῦ λόγου, | φημὶ δὲ τῷ ἀγίῳ ἀποστόλῳ, παρ' D368
ᾧ ἢ χρῆσις ἐμφέρεται. ἐξ ἧς χρήσεως ὁ χαρακτήρ φανεῖται οὐκ ἀλλότριος τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀποστόλου ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ὅθεν αὐτῷ ἢ μαρτυρία συνέστη.

ε̄ καὶ ιγ̄ σχόλιον. »Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός«. ε̄ καὶ ιγ̄ ἔλεγχος. Εἰ Πάσχα ὁ ἀπόστολος ὁμολογεῖ καὶ τυθέντα a
15 τὸν Χριστὸν οὐκ ἀρνεῖται, οὐκ ἀλλότριον τὸ Πάσχα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κατὰ νόμον Πάσχα πρόβατον θύοντος ἀληθινῶς καὶ οὐ δοκῆσει, οὐ προβάτου τύπος ἦν ὁ οὐ δοκῆσει θύομενος Χριστὸς οὐδὲ ἄνευ σαρκὸς πάσχων. πῶς γὰρ ἡδύνατο πνεῦμα θύεσθαι; δῆλον <ὅτι> οὐκ b
20 ἡδύνατο. μὴ δυναμένου δὲ ἄνευ σαρκὸς τυθῆναι, τυθέντος δὲ ἐν ἀληθείᾳ, ὡς ὁμολογεῖται διὰ τῆς τοῦ ἀποστόλου ἀναμφιλέκτου μαρτυρίας, *. οὐκοῦν ἐκ παντὸς σαφῶς ἀποδέδεικται οὐκ ἀλλότριος ὁ c
νόμος, τύπῳ φερόμενος χρόνῳ ἄχρι τοῦ ἐντελεστέρου καὶ ἐναργοῦς προβάτου τυθέντος ἐν ἀληθείᾳ Χριστοῦ, οὐ προῆγεν ἐν τοῖς παλαιοῖς
25 χρόνοις [ἄλλοις] θύομενον τὸ πρόβατον τὸ αἰσθητόν. »ἡμῶν δὲ τὸ Πάσχα ἐτύθη Χριστός«.

ζ̄ καὶ ιδ̄ σχόλιον. »Οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλόμενος τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησίν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν«.

ζ̄ καὶ ιδ̄ ἔλεγχος. Εἰ οὐκ ἀληθῆς ὁ νόμος, τίνι τῷ λόγῳ οἱ ἀλη-
30 θεῖς τὰς μαρτυρίας ἀπὸ τοῦ νόμου λαμβάνουσιν; ὧν εἷς ὑπάρχει ὁ

5 I Kor. 3, 19b. 20 — 14 I Kor. 5, 7a — 27 I Kor. 6, 16

V M 5—7 vgl. S. 121, 9—11 14 vgl. S. 121, 12 27f vgl. S. 121, 13f

9 κύριος < M 10 τοῦ λόγου aus τῷ λόγῳ V corr 11f ἀλλότριος *] ἄλλο-
τριον VM 18 οὐ—δοκῆσει < M | οὐ Corn.] οὐ V | οὐ ausradiert V
19 <ὅτι> * 21 ὡς < M | μαρτυρίας ὁμολογίας VM * 22 * etwa <δῆλον ὅτι
σάρκα ἠμφίεστο> * | οὐκοῦν am Rande nachgetragen V corr 25 [ἄλλοις] *;
ob aus ἄλλο? Jül. 27 κολλόμενος M 28 φησίν S. 121, 14] < VM
Eiphanius II. 11

ἅγιος θεοῦ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ τὴν μαρτυρίαν ταύτην μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων λαβὼν εἰς ἐναργῆ παράστασιν ἀληθείας καὶ κηρύγματος τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ.

ζ̄ καὶ ιε̄ σχόλιος. Μετηλλαγμένως· ἀντὶ γὰρ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ« λέγει »ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ«. λέγει δὲ πρὸ τούτου »ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει«.

ζ̄ καὶ ιε̄ ἔλεγχον. Κἄν τε ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀποφάσει | ἀλλάξῃς a D369 τὸ εἶδος, ὡ̄ Μαρκίων, καὶ νομίσης ἀπὸ τοῦ πεποιηθέναι σε »ἐν τῷ νόμῳ Μωυσέως« ἀπαλλοτριῶν διὰ τοῦ »Μωυσέως« θεοῦ τὸν νόμον, ἄνωθεν ὁ σύνδεσμος ἐλέγχει σου τὴν ἀφροσύνην, τό »ἢ καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει |· ἐν γὰρ τῷ νόμῳ γέγραπται· οὐ φι- P356 μώσεις βοῦν ἀλοῶντα«. οὐδὲν δὲ ἡμᾶς ἠδίκησας, κἄν τε προσθείης b τὸ ὄνομα Μωυσέως, ἀλλὰ ἡμᾶς μὲν ὠφέλησας, κατὰ σαντοῦ δὲ τὴν μαρτυρίαν ἔσφιγξας πανταχόθεν τε ὠμολόγησας ἀγνοῶν, τοῦ θεοῦ Ö 650 εἶναι τὸν Μωυσέως νόμον ἀπὸ τοῦ »ἐν τῷ νόμῳ Μωυσέως« καὶ »ὁ νόμος λέγει«. ἐπακολουθεῖ γὰρ ὁ ἀπόστολος συντιθέμενος ἐν τῷ c μετέπειτα εἰρηκέναι »μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ πάντως δι' ἡμᾶς εἴρηκεν«. εἰ δὲ διὰ τοὺς ἀποστόλους εἴρηκεν ὁ νόμος, καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ θεὸς λαλήσας ἐπιμελεῖται ἄρα τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ 20 ἐν τῷ μὴ φιμοῦν αὐτοὺς παρακελεύεσθαι, ἥτοι τοῦ λαλεῖν τὴν τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ διδασκαλίαν ἥτοι τὴν ἐφήμερον τροφήν παρὰ τῶν λαῶν ἀνευθεῶς αὐτοὺς ἔχειν. οὐκ ἄρα ἀλλοτρίους τοὺς ἀποστόλους ἑαυτοῦ τῆς θεότητος οἶδεν οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι ἀλλότριον αὐτὸν θεὸν ἠγοῦνται. ἐξ ἧσπερ ὑπὲρ πάντων μαρτυρίαν ὁ ἅγιος ἀπόστολος d 25 ἀποδέδωκε φήσας »μὴ περὶ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀποστόλους εἴρηκεν«. καὶ εἰ διὰ τοὺς ἀποστόλους εἴρηκε, κτιστῆς δὲ ἔστιν ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, ἐξ ὧν βόες τε καὶ στρουθοί. ἐρπετά τε καὶ κνώδαλα, ἐνάλιά τε καὶ τὰ ἄλλα, ἄρα μέλει αὐτῷ περὶ πάν-

4 I Kor. 9, 9. 8 — 11 I Kor. 9, 8f — 17 I Kor. 9, 9f

V M 4—6 vgl. S. 121, 15—17

2 ἐναργῆ M 4—6 ἀντὶ γὰρ τοῦ — οὐ λέγει] ἀντὶ γὰρ τοῦ »καὶ ὁ νόμος ταῦτα οὐ λέγει« φησὶν ἐκεῖνος »εἰ καὶ ὁ νόμος Μωυσέως ταῦτα οὐ λέγει« S. 121, 15—17 5 ἢ Zahn] εἰ V M ebenso S. 121, 17 9 διὰ τοῦ »Μωυσέως« *] διὰ τὸν Μωυσέα V M | vor θεοῦ + (ἀπὸ)? * 10 τό *] ὅτι V M | ἢ] εἰ V M 11f φιμώσης V φειμώσης M 14 τε *] δὲ V M 16 συντιθέμενος + (τῷ νόμῳ)? * 17 μέλλει M 23 αὐτοῦ M 24 ἐξ ἧσπερ] ergänze μαρτυρίας = τον welchem Zeugnis aus, vgl. das ἀφ' οὗπερ S. 169, 13 | μαρτυρίαν *] μαρτυρίας V M 25 μέλει aus μέλλειν V corr μέλλειν V M 26 καὶ + (γὰρ)? *

των κατὰ τὴν ἐκάστου ἀναλογίαν. καὶ μέλει μὲν αὐτῷ περὶ πάντων e
 ἐν τῷ λέγειν »ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, κύριε« καὶ ἐν τῷ εἰρη-
 κέναι »τίς δέδωκε κόρακι βοράν;« καὶ »νεοσσοὶ κοράκων πρὸς κύριον
 κεκράγασι. τὰ σῖτα ζητοῦντες« καὶ »δώσεις τὴν τροφήν εὐκαιρον τοῖς
 5 πᾶσιν«. ἀλλὰ οὐκ ἐν τῷ ἀλοῶν τοὺς βοῦς παρεκελεύετο μὴ φιμοῦν
 βοῦν ἀλοῶντα, ἐπεὶ ἐδείκνυεν | ἂν μὴ δύνασθαι τὸν θεὸν τρέφειν D370
 αὐτοῦ τὴν κτίσιν ἄλλως εἰ [καὶ] μὴ διὰ τῆς <ὑπὸ> τῶν ἀνθρώπων
 τοῖς κτήνεσιν ἐπικουρουμένης τροφῆς. ἔδειξε δὲ ὁ ἅγιος ἀπόστολος f
 οὐ δι' ἀπορίαν τροφῆς τὸν θεὸν διὰ τοῦ ἀλοητοῦ ἐπιμέλεσθαι βοῶν
 10 ἐν τῷ παρακελεύεσθαι μὴ φιμοῦν τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ διὰ τοῦ αἰ-
 νίγματος περὶ τῶν ἀποστόλων σημαίνεσθαι τὴν σχέσιν. † τῶν γὰρ g
 κατὰ τὸ αἰσθητὸν πάντων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν καὶ ὁμοίως μέλει
 αὐτῷ περὶ πάντων. οὐ γὰρ ἀντιθέτως ὁ ἀπόστολος πρὸς τὸν σω-
 τῆρα ἔγραφεν, ἵνα οὕτως προφασίσωνται οἱ πολλοί. μικρότερα γὰρ h
 15 τῶν βοῶν τὰ στρουθία, περὶ ὧν ὁ σωτῆρ ἔλεγεν ὅτι »πέντε στρου-
 θία πωλεῖται ἄσσαρίων δύο« καὶ πάλιν »οὐχὶ δύο | στρουθία πωλεῖ- P357
 ται ἄσσαρίου ἑνός;«. εἰ οὖν δύο στρουθία πωλεῖται ἄσσαρίου ἑνός καὶ
 ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται εἰς παγίδα ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς, ὁμοῦ μὲν πάντων προνοεῖ, τῶν δὲ μειζόνων ἐπιμελεῖ-
 20 ται κατὰ τὸ μειζον εἶδος τῆς πνευματικῆς ἀκολουθίας. ὅστ' οὖν ἐκ i
 παντὸς ὁμολογεῖται τὸν αὐτὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ νομοθέ-
 την παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης ὄντα, θεὸν ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον
 καὶ τῶν πάντων κύριον. |

Ö652

7 καὶ 15 σχόλιον. »Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;«
 25 ἦ καὶ 15 ἔλεγχος. Ἦδη διαπεπραγματεύεται καὶ διὰ πλάτους
 ἠρμήνευται ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ῥητῷ. διὸ περιττὸν ἠγησάμενος αὐτίς
 περὶ αὐτοῦ λέγειν ἠρκέσθην τοῖς προειρημένοις.

9 καὶ 15 σχόλιον. »Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι
 οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσ-

2 Psal. 35, 7 — 3 Hiob 38, 41a — Hiob 38, 41b — 4 Psal. 144, 15 — 15 Matth.
 10, 29 — 24 I Kor. 9, 9 — 28 I Kor. 10, 1—9a. 11

V M 24 vgl. S. 122, 1 28—S. 164, 9 vgl. S. 122, 2—12

1 κατὰ τὴν — περὶ πάντων < M 3 τίς δεδωκέναι vor τίς δέδωκεν durch-
 gestrichen V corr | βο||ράν, ρ ausradiert V corr 7 ἄλλως *] ἀλλὰ VM | [καὶ] *
 | <ὑπὸ> * 11 † τῶν] lies wohl (καὶ oder) ἀληθῶς * 12 κατὰ τὸ αἰσθητὸν
 aus κατὰ τῶν αἰσθητῶν V corr κατὰ τῶν αἰσθητῶν M; κάτω αἰσθητῶν Pet., falsch:
 κατὰ τὸ αἰσθητὸν bildet den Gegensatz zu dem vorausgehenden διὰ τοῦ αἰνίγματος
 26 ἠρμήνευται, ἢ auf Rasur V corr | περιττὸν U] περιττῶς VM 29 ἡμῶν
 S. 122, 3] ἡμῶν VM

- σης διήλθον καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔφαγον βρωμα καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα. ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἠὲ δόκησε. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν | ἐγενήθησαν, πρὸς D371
- 5 τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν, μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν, ὡς γέγραπται· ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ ἐκπειράζομεν τὸν Χριστόν· ἕως ὅπου λέγει »ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαιεν ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ ἡμῖν· καὶ τὰ ἐξῆς.
- 10 Θ καὶ ιζ' ἔλεγχος. Ὡ πολλῆς φρενοβλαβείας, τίς ἔχων ὀφθαλμοὺς ἡλίου ἀνατέλλοντος ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ φωτὸς πλανήσει; εἰ γὰρ πατέρας ἑαυτοῦ τοὺς τότε λέγει ὁ ἅγιος ἀπόστολος καὶ ὑπὸ νεφέλην καὶ διὰ θαλάσσης διεληλυθέναι καὶ πνευματικὸν βρωμα καὶ πόμα εἶναι, βεβρωκέναι δὲ καὶ πεπωκέναι ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης
- 15 πέτρας, Χριστὸν δὲ εἶναι τὴν πέτραν φάσκει, τίς πεισθήσεται Μαρκίωτος τῇ ἀνοίᾳ, τοῦ σκοτιζόντος ἑαυτοῦ τὸν νοῦν καὶ τῶν ἀκουόντων αὐτοῦ, ἀλλότριον φάσκει τὸν Χριστὸν τῶν ἐν νόμῳ γενομένων, ὁμολογουμένων δὲ παρὰ τοῦ ἀποστόλου ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐκ ἐν δοκίμῃ; φάσκει δὲ ὁ ἀπόστολος μὴ ἐν τοῖς πλείστοις τὸν | Χριστὸν e P358
- 20 ἠὲ δόκησεν, πάντως διὰ παράνομον προᾶξιν τῶν αὐτῶν. εἰ δὲ οὐκ ἠὲ δόκησεν ἐν τοῖς κατὰ τὸν νόμον παράνομα ἐργασασμένοις, ἄρα ἀνακτεῖ πρὸς τοὺς τοιοῦτους, ὡς αὐτοῦ δεδωκότος τὸν νόμον, καὶ διδάσκει ἑαυτοῦ τὸν νόμον ὑπάρχειν, καιρῶ δοθέντα καὶ δικαίως ἐξυπηρετηθέντα ἄχρι τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας, πρέπον γὰρ ἐστὶν
- 25 οἰκοδεσπότη καθ' ἕναστον καιρὸν ἀρμοδίως ἐπιτάσσειν τοῖς ἑαυτοῦ οἰκέταις τὰ πρέποντα. εὐθύς δὲ ἐπιφέρει λέγων »ταῦτα δὲ τύποι d ἡμῶν ἐγενήθησαν, πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν, μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν· οὐχὶ κατὰ πάντων τὴν ψῆφον διεξιῶν, καὶ πόθεν οἶδας e
- 30 ταῦτα, ὦ ἀπόστολε; ἐπιφέρει »ὡς γέγραπται· φήσας »ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν | παίζειν· ἄρα γοῦν ἀληθῆς ἡ γραφή, D372 ἐξ ἧς καὶ τὸν ἔλεγχον κατὰ τῶν ἀνόμων ὁ ἀπόστολος λαμβάνει. εἶτα πάλιν | »μηδὲ πειράζομεν τὸν κύριον· ὁ δὲ Μαρκίωτος ἀντὶ τοῦ f Ö654

V M

1 f καὶ πάντες — πόμα < S. 122, 4f 5 καὶ ἐκεῖνοι S. 122, 8 6 ὡς S. 122, 9] καθὼς VM S ἕως ὅπου] ὅπου aus ἕως ὅπου V corr ὅπου M 9 ἐκεῖνοις, ἐγράφη δὲ < S. 122, 11 12 νεφέλην *] νεφέλης VM 17 τὸν U] τῶν VM 25 ἕναστον, καστον auf Rasur V corr 32 ἐξῆς M 33 πειράζομεν, ω aus o V corr πειράζομεν M

«κύριον» Χριστὸν ἐποίησε. κύριος δὲ καὶ Χριστὸς ταῦτὸν ὑπάρχει, καὶ
 μὴ δοκοῖη τῷ Μαρκίῳ, προῦποτεταγμένης τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπωνυμίας
 ἐν τῷ εἰπεῖν »ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· καὶ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐ-
 τῶν ἠυδόκησε«. διεξιῶν δὲ πάλιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος πᾶσαν τὴν **g**
 5 τοῦ κεφαλαίου ὑπόθεσιν φησιν »ταῦτα δὲ τυλικῶς συνέβαινε ἐκεί-
 νοις, ἐγράφη δὲ ἡμῖν εἰς νουθεσίαν«. εἰ τοίνυν τὰ τυλικῶς ἐκείνοις
 συμβεβηκότα ἐγράφη ἡμῖν εἰς νουθεσίαν, ὁ γράψας τὰ γεγονότα τότε
 εἰς νουθεσίαν ἡμῶν ἐπεμελεῖτο ὧν καὶ τὴν νουθεσίαν ἐποιεῖτο, τὸ
 μὴ γίνεσθαι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν. ὁ δὲ μὴ θέλων κακῶν ἐπιθυ- **h**
 10 μητὰς ἡμᾶς εἶναι ἄρα ἀγαθὸς ὑπάρχει καὶ οὐ κακός. ἐν οἷς γὰρ
 ὑπάρχει, ἐν τούτοις προτρέπεται ἡμᾶς εἶναι, ὁ αὐτὸς ἀγαθὸς θεὸς
 ὧν καὶ δίκαιος, ὁ τῶν προγραφέντων θεὸς καὶ τῶν μετέπειτα νου-
 θετουμένων, κτιστὴς ὧν τῶν πάντων καὶ δημιουργὸς καὶ νομοθέτης
 καὶ δορητικὸς τῶν εὐαγγελίων καὶ καθοδηγὸς τῶν ἀποστόλων.
 15 ἰ καὶ ἱη σχόλιον. »Τί οὖν φημι; ὅτι ἱερόθυτον τί ἐστιν ἢ εἰ-
 δωλόθυτον τί ἐστιν; ἀλλ' ὅτι ἅ θύουσι, δαιμονίοις καὶ οὐ θεῶ«. **a**
 προσέθετο δὲ ὁ Μαρκίων τὸ ἱερόθυτον.
 ἰ καὶ ἱη ἔλεγχος. »Τί οὖν φημι; εἰδωλόθυτον | τί ἐστιν; ἀλλ' **a** P 359
 ὅτι ἅ θύουσι, δαιμονίοις θύουσι καὶ οὐ θεῶ«. οὐκ ἀπηγόρευσε τὸν
 20 παλαιὸν τῶν πατέρων χρόνον ὁ ἀπόστολος ἕως αὐτοῦ καὶ ἕως ἐνέ-
 στηκεν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τοὺς εἰς τὰ εἰδῶλα θύοντας δαι-
 μονίοις θύειν καὶ οὐ θεῶ. οὐκ ἄρα κατέκρινε τῶν θεῶ θυσάντων, **b**
 ὅτε χρεῖα θυσιῶν ἦν. κατακρίνει δὲ τοὺς θύοντας εἰδῶλοις, οὐ διὰ
 τὸ θύειν ἀλλὰ διὰ τὸ ἀντι | θεοῦ εἰδῶλοις θύειν. οὔτε γὰρ θύουσιν, **D** 373
 25 ἵνα τροφήν ἑαυτοῖς ἐκ θεοῦ κεχαρισμένην εἰς μετάληψιν ἐργάσωνται,
 ἀλλὰ δαίμοσι θύοντες καὶ ματαιοφροσύνη *. σὺ δέ, ὦ Μαρκίων, **c**
 προσέθηκας τὸ ἱερόθυτον, νομίσας ἀπὸ τοῦ μεμίχθαι τὰ δύο ὀνόματα,
 ἱεροῦ τε καὶ εἰδώλου, συνάπτεσθαι τῶν δύο τρόπων τὴν σχέσιν. καὶ
 οὐκ ἔστιν τοῦτο. εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὴν καινὴν διαθήκην **d**
 30 ἐθύετο τῷ Χριστῷ κατ' ἰδίαν καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ ζῶα ἀνεφέρετο,
 πιθανὸν ἂν σοι ἠρώρισκετο τὸ τῆς σκοφαντίας ψεῦδος, ὡς τῶν νῦν

15 I Kor. 10, 19 f

V M 15—17 vgl. S. 122, 13—15

1 κύριος δὲ καὶ Χριστός] Χριστὸν δὲ καὶ κύριον V | ὑπάρχειν V 7 δὲ
 hinter ἐγράφη getilgt V 7f ὁ γράψας — νουθεσίαν¹ < M 7 τὰ γεγονότα
 τότε am Rande nachgetragen V corr S τὸ] lies τοῦ? * 15 ἱερόθυτον, ἱερο
 auf Rasur statt εἰδῶλο V corr 17 προσέθετο — ἱερόθυτον < S. 122, 14f 21 ἀπὸ]
 δια? Jül. 23 ὅτε] ὅτι M 24 θεοῦ Pet.] θεῶ V M 26 * <δουλεύουσιν> *

- θεῶ θυνόντων Χριστῶ θυνόντων, τῶν δὲ τότε θυσάντων ἐν τῷ ἱερῷ
 Ἱεροσολύμων καὶ τῶν τοῖς εἰδώλοις θυνόντων ὁμοῦ συναπτομένων
 καὶ δαίμοσι θυνόντων καὶ οὐχὶ θεῶ. μηδενὸς δὲ θύσαντος ζῶα Χριστῶ
 ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐνδημίας καὶ καινῆς διαθήκης, φανερὰ ἢ παρὰ σοὶ
 5 προσθήκη. | εἰ δὲ καὶ φύσει ἔκειτο ἢ λέξις ἐν τῷ ἀποστόλῳ περὶ e Ö 656
 ἱεροθύτου καὶ εἰδωλοθύτου, ὅμως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐκρίνετο παρὰ τοῖς
 τὸν εὐλογον λογισμὸν κερτημένοις, καταχρηστικῶς λεγομένης τῆς
 λέξεως ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν τῶν
 αἰὲ τὸ εἰδωλον ἱερὸν καλούντων.
- 10 Καὶ πανταχόθεν διέπεσέ σου ἡ ψευδήγορος διάνοια, ἀποδειχθείσης f
 τῆς ἀληθείας, ὅτι οἱ θύοντες εἰδώλοις (ἦτοι κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον
 ἱερόθυτον ὃ ἐποιοῦν ἢ ποιοῦσι *) ψεῦδος ἐργαζόμενοι δαιμονίοις
 θύουσι καὶ οὐχὶ θεῶ· ἀλλ' οὐχ οἱ ποτε κατὰ νόμον θύσαντες δι-
 καιότατα. νῦν δὲ μηκέτι τούτου γενομένου, αὐτοῦ θέλοντος, ὡς g
 15 καὶ ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου ἔλεγεν »ἵνα τί
 μοι λίβανον ἐκ Σαβᾶ φέρεις καὶ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν;« καὶ
 πάλιν »αἱ θυσίαι σου οὐχ ἡδυνάν μοι« | καὶ ἄλλοτε »ἄρόν σου τὰς P 360
 θυσίας, Ἰσραήλ, καὶ φάγετε κρέα. οὐ γὰρ ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν
 ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς | χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐ- D 374
 20 τοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου περὶ θυσῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς,
 ἕκαστον ποιεῖν δικαιοσύνην πρὸς τὸν πλησίον«. αὐτοῦ δὲ λέγοντος h
 ὅτι οὐκ ἐνετειλάμην καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ νόμῳ λέγοντος τῷ Μωυσῆ ὅτι
 »ἕκαστος τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ἐὰν προσενέγκῃ θυσίαν ἐκ βοῶν ἢ προ-
 βάτων, ἄρσεν ἄμωμον προσφερέτω« καὶ πάλιν »ἐὰν τις ἀμάρτη καὶ
 25 γένηται ἐν τινι πλημμελείᾳ, προσαγάγῃ πρόβατον« καὶ πάλιν »ἐὰν
 ἀμάρτη ὁ λαός, προσενέγκῃ μόσχον«, ἔδειξε μὲν εὐπροσδέκτως αὐτὸν
 κομίζεσθαι τὰς ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ λαοῦ ποτε τελεσθείσας θυσίας,

15 Jerem. 6, 20a — 17 Jerem. 6, 20c — 17—21 Jerem. 7, 21ff — 23 vgl.
 Lev. 22, 18f — 24 vgl. Lev. 5, 17f — 25f vgl. Lev. 4, 13f

V M

3 δαίμοσι θυνόντων Corn.] δημοσιενόντων VM 6 ὅμως*] ὁμοῦ VM |
 ἐκρίνετο Pet.] ἔκρινε VM 12 ὃ ἐποιοῦν ἢ ποιοῦσι ψεῦδος am Rande nach-
 getragen Vcorr | ἦ] lies καί? * | * ergänze etwa <καλεῖται ἢ εἰδωλόθυτον,
 ὅμως> * 13 οὐχὶ] οὐ M | ἀλλ' οὐχ οἱ am Rande nachgetragen Vcorr | θύ-
 σαντες auf Rasur Vcorr 13f nach δικαιότατα Rasur von 6 Buchstaben V
 14 νῦν δὲ auf Rasur Vcorr | νῦν δὲ — γενομένου] ein Nachsatz fehlt | αὐτοῦ]
 τοῦ θεοῦ? * 15 Ἱερεμίου, ηρεμι auf Rasur Vcorr 17 θυσίαι σου οὐχ] θυσίαις
 οὐχ M | οὐχ, χ auf Rasur Vcorr 27 ποτε am Rande nachgetragen Vcorr
 | ποτε τελεσθείσας] ὑποτελεσθείσας M

οὐκ αὐτοῦ ἐπιδομένου τούτων οὐδὲ θέλοντος ταῦτα, ἀλλὰ συγκατα-
βαίνοντος αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ τῆς ἀνθρωπότητος προλήψει,
ἵνα ἀπὸ τῆς πολυθείας εἰς τὴν περὶ τοῦ ἑνὸς θεοῦ γνῶσιν μετενέγκῃ
τὴν τῶν ἀνθρώπων διάνοιαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἰσχυρῶς ἐτεθεμελίωτο ἰ
5 ἡ διάνοια αὐτῶν ἐν τῇ θυσίᾳ ὡς ἐν εὐσεβείᾳ, τῇ ὑπὲρ ἰλασμῶν ἑα-
τῶν καὶ σωτηρίας εἰδώλοις προσφερομένη, εἰς δὲ τὸ μὴ ἅπαξ χαλε-
πῶς φέρειν διὰ τὴν συνήθειαν, τοῦ ἀποστρέψαι * τοῦτο ποιεῖν ἕως
καιροῦ εἰς αὐτοῦ ὄνομα ἀπὸ τῆς πολυθεοῦ φαντασίας, ἠθέλησε τὰ
κατ' ἔθος αὐτοῖς γινόμενα εἰς αὐτὸν μεταλλάξαι, ἵνα λοιπὸν γνόντες
10 τὸν ἕνα καὶ πιστεύσαντες ἀσφαλῶς τῷ ἐνὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούσωσιν
»μὴ φάγομαι κρέα τὰ ἄρκων ἢ αἷμα τράγων πίομαι;« καὶ »μὴ τεσσαρά-
κοντα ἔτη θυσίαν προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραήλ;«. **k** Ö 658
καίτοι γε πολλῶν θυσιῶν τότε προσ|ενεχθεισῶν, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ
αὐτῷ προσέφερον, καίτοι γε αὐτοῦ δεχομένου καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ
15 αὐτῶν προσφερόντων, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνα-
χθεῖσαν συνήθειαν, ἕως μεταλλεύσῃ καθελκύσας ἀπὸ συνηθείας πολ-
λῶν εἰς τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς λοιπὸν μάθῶσιν ὅτι οὔτε ἔχρηξεν
οὔτε χρῆζει καὶ λοιπὸν ἀποκόψῃ διὰ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας τῆς | **1** D375
τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ τὸ πᾶν τῆς ὑποθέσεως τῶν θυσιῶν, τῆς μιᾶς
20 θυσίας τελειωσάσης τὰς προὑπαρξάσας πάσας, ἣτις ἐστὶ θυσία Χρι-
στοῦ, ὅτι »τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός« κατὰ τὸ γεγραμμένον·
ἧς θυσίας καὶ Πάσχα καὶ διδασκαλίας παιδαγωγὸς ἐγένετο ὁ νόμος, | **P**361
ὁδηγῶν διὰ τὸν τύπον καὶ ἀποκαθιστῶν εἰς τὴν ἐντελεστέραν διδα-
σκαλίαν.

25 $\bar{\iota}\alpha$ καὶ $\bar{\iota}\theta$ σχόλιον. »Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κομᾶν, δόξα καὶ εἰκῶν
θεοῦ ὑπάρχων«.

$\bar{\iota}\alpha$ καὶ $\bar{\iota}\theta$ ἔλεγχος. Εἰκόνα οὐ μόνον τὸν ἄνθρωπον θεοῦ ὀρί-
ζεται ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ δόξαν. τὴν κόμην δὲ ὑποτιθέμενος
σωματικῆν, οὕσαν κατ' ἰδίαν ἐν σώματι καὶ οὐκ ἐν ψυχῇ, οὐκ ἀλλό-
30 τριον ἄρα θεοῦ τὸ ποίημα ὀρίζεται τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τοῦ ὁμολογεῖν
αὐτὸν τὰ ἀπὸ παλαιᾶς ἐν καινῇ πληρούμενα διαθήκη.

11 Psal. 49, 13 — 11f Amos 5, 25 — 21 I Kor. 5, 7 — 22 vgl. Gal. 3, 24 —
25 I Kor. 11, 7 (15)

V M 25f vgl. S. 122, 16

5 ἐν² < V | ὑπὲρ] περὶ V 7 * ergänze etwa (ἕνεκα αὐτοῦς διὰ τοῦ συγγω-
ρῆσαι) * 9 ἔθος *] ἔτος VM 10 ἀκούσωσιν *] ἀκούσωμεν VM 11 πίο||μαι,
ο aus ω V corr 16 lies μεταλλάξῃ? Öh.; wohl nicht nötig 23 διὰ τοῦ
τύπου? Jül. | τὴν < M 31 διαθήκης M

ιβ̄ καὶ κ̄ σχόλιον. Ἀλλὰ ὁ θεὸς συνεζέρασε τὸ σῶμα.

ιβ̄ καὶ κ̄ ἔλεγχος. Εἰ ὁ θεὸς συνεζέρασε τὸ σῶμα, οὐκ ἄλλον δὲ θεὸν ὁ ἀπόστολος κηρύσσει ἀλλὰ τὸν ὄντα, ὁμολογεῖ δὲ τὸν θεὸν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι κεκερακέναι, οὐκ ἄλλον οἶδεν θεὸν ἀλλ' ἢ τὸν
5 δημιουργόν, αὐτὸν ἀγαθὸν καὶ κτιστὴν καὶ δίκαιον, πάντων ποιητὴν, ἐξ ὧν πάντων ἐν ἔργον ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος, ὁ τοῖς μέλεσιν ὑπ' αὐτοῦ καλῶς κεκερασμένος.

ιγ̄ καὶ κ̄α σχόλιον. Πεπλανημένως ὁ Μαρκίων (μετὰ τό) ἀλλὰ ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους τῶ νοῦ μου λαλῆσαι, προσέθετο
10 ἡδιὰ τὸν νόμον.

ιγ̄ καὶ κ̄α ἔλεγχος. Ἄρα καὶ αἱ γλῶσσαι ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ ^a πνεύματος εἰσι. γλώσσας δὲ ὁποίας λέγει ὁ ἀπόστολος; * ὅπως γινώ-
(σιν οἱ) τὰς φωνὰς τὰς Ἑβραϊκὰς τὰς διαφόρους καὶ ποικίλως ἐν
ἐκάστη λέξει καλῶς μετὰ σοφίας ποικιλθείσας, ἀλλὰ καὶ τὴν κομπώδη
15 γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων ἀρχοῦντες, τὸ ἀττικίζειν καὶ αἰολίζειν καὶ
Δωρικῶς φθέγγεσθαι, * τινὲς τῶν παρὰ τοῖς | Κορινθίοις τὰς πτύρ- D376
σεις καὶ στάσεις | ἐργασαμένων, οἷς ἡ ἐπιστολὴ ἐπεστέλλετο. καὶ ὁμο- b Ö660
λόγησε μὲν χάρισμα εἶναι πνευματικὸν τὸ ταῖς Ἑβραϊκαῖς λέξεσι κε-
χρησθῆναι τε καὶ τὸν νόμον διδάσκειν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα κομ-
20 πώδη καθελὼν τῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ἔφησεν μᾶλλον γλώσσαις
αὐτὸν αὐτῶν λαλοῦντα διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν Ἑβραῖον ἐξ Ἑβραίων,
παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ ἀνατεθραμμένον, ὧν Ἑβραίων τὰ γράμ-
ματα ἐν ἐπαίνοις τίθησι καὶ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεᾶς ὄντα χα-
ρίσματα * | διὸ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν [καὶ] Τιμοθέω γράφων ἔλεγεν P362
25 ἡὲτι ἀπὸ νεότητος ἱερὰ γράμματα ἔμαθες. ἔτι δὲ προστιθεὶς (πρὸς) c

1 I Kor. 12, 24 — 8 I Kor. 14, 19 — 12 zum Sinn vgl. haer. 69, 6S, 4 ὅπως καθέλοι (τὸν τῦφον) τῶν ἀρχοῦντων τὴν Ἑβραϊκὰ καὶ καταξιώση καὶ ἑτέρας γλώσσας εἰς πλήρωσιν τῶν περὶ αὐτοῦ ῥητῶν — 21f vgl. Phil. 3, 5 Act. 22, 3 — 25 II Tim. 3, 15

V M 1 vgl. S. 122, 17 8—10 vgl. S. 122, 18f

5 καὶ vor πάντων ausradiert V corr 7 κερασάμενος M 8 ὁ Μαρκίων < S. 122, 18 | (μετὰ τό) * 9 προσέθετο *, vgl. S. 169, 23f] ἑτέρως δὲ VM u. S. 122, 19 12 * (>ἐν ἐκκλησίᾳ< λέγει ὁ ἀπόστολος,) * 12f γινώ(σιν οἱ) *] γινῶ οὐ VM 14f τὴν κομπώδη γλῶσσαν, v δη αν auf Rasur V corr 16 διορικῶς V διοριστικῶς M | * ergänze etwa (ὅτι οὐ μίαν μόνον γλῶσσαν προσίεται ὁ θεὸς ἐν ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐνόμιζον) *, vgl. haer. 69, 6S, 4 17 ἐργασαμένων, ἐνων auf Rasur V corr 17f ὁμολόγησε M 22 Ἑβραίοις aus Ἑβραίων V corr, Ἑβραίοις M 24 * (ὑποδείκνυσιν) * | καὶ¹ < V | [καὶ] * 25 ἔτι Dind.] ὅτι VM | (πρὸς) *

τοὺς ἀπὸ Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ ῥητόρων ὁρμωμένους τὰ ἴσα φάσκων ὁμοίως ἔφη »πάντων πλέον ὑμῶν λαλῶ γλώσσαις«, ἵνα δείξῃ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας αὐτὸν ἐν πείρᾳ ὑπερβαλλόντως γεγενῆσθαι. καὶ γὰρ καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ σημαίνει αὐτὸν ὑπάρχειν ἐν προπαι- d
5 δείᾳ, οὗ * οὐκ ἠδυνήθησαν Ἐπικουρείοι καὶ Στωϊκοὶ ἀντιστῆναι, ἀνα-
τρεπόμενοι διὰ τῆς λογίως παρ' αὐτοῦ ἀναγνωσθείσης τοῦ βωμοῦ
ἐπιγραφῆς τῆς ἐπιγεγραμμένης »τῷ θεῷ ἀγνώστῳ«, ῥητῶς ἀναγνω-
σθείσης παρ' αὐτοῦ καὶ εὐθὺς μεταφραστικῶς ῥηθείσης »ὄν ἀγνωστὸν
εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν«, καὶ πάλιν φήσαντος »εἶπέν e
10 τις ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

Κρηῆτες ἀεὶ ψευῆσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀρχαί«,
ἵνα τὸν Ἐπιμενίδην δείξῃ, ἀρχαῖον ὄντα φιλόσοφον καὶ κτιστὴν τοῦ
παρὰ Κρησὶν εἰδώλου· ἀφ' οὗπερ καὶ Καλλίμαχος ὁ Λίβυς τὴν μαρ-
τυρίαν εἰς ἑαυτὸν συνανέτεινε, ψευδῶς περὶ Διὸς λέγων·

15 Κρηῆτες ἀεὶ ψευῆσαι· καὶ γὰρ τάφον, ὃ ἄνα, σεῖο

Κρηῆτες ἔτεκτῆναντο, σὺ δ' οὐ θάνεις· ἔσοι γὰρ αἰεὶ.

καὶ ὄρας πῶς διηγεῖται περὶ γλωσσῶν ὁ ἅγιος ἀπόστολος, »ἀλλὰ θέ- f
λω πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ τῷ νοῦ | μου« τουτέστιν διὰ τῆς ἐρμηνείας D 377
»φράσαι«. ὡς ὁ προφήτης ἐν πνεύματι ἀγίῳ εἰς τὸν νοῦν προκεχωρη-
20 γημένα φέρων εἰς φῶς διὰ τῆς προφητείας ὠφελεῖ τοὺς ἀκούοντας, οὕτως
καὶ μὴ διὰ τοῦ κόμπου Ἑλληνίδος τε καὶ Ἑβραϊδος ἑαυτὸν οἰκοδομεῖν
τὸν εἰδῶτα καὶ οὐχὶ τὴν ἐκκλησίαν δι' ἧς ἐπίσταται γλώσσης. σὺ g
δὲ προσέθηκας, ὃ Μαρκίων, τό »διὰ τὸν νόμον«, ὡς τοῦ ἀποστόλου
25 λέγοντος »θέλω πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ (λαλῆσαι) διὰ τὸν νόμον«. αἰδέσθητι, | Βαβυλὼν δευτέρα καὶ καινὴ Σοδόμων πολυμιξία. ἕως Ö 662
πότε συγχεῖς τὰς γλώσσας; ἕως πότε τολμᾷς κατὰ τῶν ὑπὸ σοῦ

5 vgl. Act. 17, 18ff (6, 10) — 9ff Tit. 1, 12 — 11f vgl. Diels, Vorsokratiker³
68B 1 u. A 1; II 188, 31ff u. 186, 1ff. 13ff — 15 Hymn. in Jov. 8f (vgl. Clemens
Al. protr. 37, 4; I 28, 9f Stählin u. Hieron. ep. 70, 2, 2; S. 701, 9ff Hilberg)

V M

5 *etwa (τῆ σοφία κηρέσσοντος τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἀθήναις) *, vgl. Z. 9
φήσαντος 7 τῆς ἐπιγεγραμμένης τῷ θεῷ ἀγνώστῳ Dind.] τῆς ἀντὶ ἀγνώστῳ ἐπι-
γεγραμμένης τῷ θεῷ ἀγνώστῳ VM | ῥητῶς *] ῥητορικῶς VM 8 αὐτοῦ + θεῷ
VM (vgl. Z. 7) 12 κτιστὴν *, nach Diog. I 112 u. 115, vgl. Diels, Vorsokratiker³ II
186, 1. 13] μίθρα VM (θ auf Rasur V corr) 14 ψευδῶς] sofern er selbst Zeus für
unsterblich erklärt, vgl. cat. in Tit. VII 90, 8ff Cramer (Klosterm.) 19 ἀγίῳ +
<τὰ>? * | προκεχωρημένα, γη Vcorr 21 <θέλω> * 25 <λαλῆσαι> * 26f ἕως —
γλώσσας am Rande nachgetragen Vcorr 27 συνέχεις M

μηδὲν ἀδικουμένων; ζητεῖς γὰρ βιάσασθαι ἀγγελικὰς δυνάμεις, ἐκβαλὼν
 τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας | φάσκων τῷ Λὼτ τῷ P363
 ἁγίῳ »ἐξάγαγε τοὺς ἄνδρας«. καὶ ὁ ἐπιχειρεῖς κατὰ σεαυτοῦ ἐπιχει- h
 ρεῖς. τοὺς δὲ λόγους τῆς ἀληθείας οὐκ ἐκβαλεῖς, ἀλλὰ σεαυτὸν πα-
 5 τάσσεις ἐν ἀορασίᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἐξοφωμένῃ διάγεις, ψηλαφῶν τὴν
 θύραν καὶ μὴ εὐρίσκων ἕως ἀνατείλλῃ ὁ ἥλιος καὶ ἴδῃς τὴν ἡμέραν
 τῆς κρίσεως· ἐν ἣ καὶ τὸ πῦρ ἀπαντήσεται τῇ σῆ ψευδηγορία. τοῦτο
 γὰρ σε ἐκδέχεται, ὡς ὀρθῶς. οὔτε γὰρ κεῖται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ (τό) i
 »διὰ τὸν νόμον« καὶ παρὰ σοῦ τοῦτο πεποιήτενται. εἰ δὲ καὶ ἔλεγεν
 10 ὁ ἀπόστολος »διὰ τὸν νόμον«, συναδόντως ἔλεγεν τῷ ἑαυτοῦ κυρίῳ,
 οὐχ ἵνα καταλύσῃ τὸν νόμον, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ.

ιδ̄ καὶ κβ̄ σχόλιον. »Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερογλώσ-
 σοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις λαλήσω πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον«.

ιδ̄ καὶ κβ̄ ἔλεγχος. Εἰ μὴ ἐπλήρωσε κύριος τὰ ἐν τῷ νόμῳ a
 15 προειρημένα, τίς ἦν χρεία τὸν ἀπόστολον ὑπομνήσαι τὰ ἀπὸ νόμου
 ἐν καινῇ διαθήκῃ πληρούμενα; ὡς καὶ ὁ σωτὴρ ἔδειξεν ὅτι αὐτὸς ἦν
 ὁ καὶ τότε | ἐν νόμῳ λαλήσας καὶ κατὰ ἀπειλήν ὀρίσας αὐτοῖς λέγων D378
 »διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ,
 καὶ ὄμοσα εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπανσίν μου«. διὸ καὶ ἐν ἑτερο-
 20 γλώσσοις ἐπηγγείλατο λαλήσαι αὐτοῖς, ὡς καὶ ἐλάλησε, καὶ οὐκ εἰσῆλ-
 θον. τοῦτο γὰρ εὐρίσκεται λέγων τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς »ὑμῖν δέδοται b
 τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες
 μὴ βλέπωσι« καὶ τὰ ἐξῆς. πανταχοῦ τοίνυν ἐν τῇ καινῇ τὰ ἀπὸ πα-
 λαιᾶς πληρούμενα παντὶ τῷ σαφές ἐστίν ὅτι οὐχ ἑτέρου θεοῦ καὶ
 25 ἑτέρου θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ αἱ δύο διαθῆκαι συνίστανται.

ιδ̄ καὶ κγ̄ σχόλιον. »Αἱ γυναῖκες ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· οὐ
 γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποταστέσθωσαν, καθὼς καὶ
 ὁ νόμος λέγει«.

ιδ̄ καὶ κγ̄ ἔλεγχος. Εἰ κατὰ τὸν νόμον διατάσσεται ὁ ἅγιος τοῦ a
 30 θεοῦ ἀπόστολος τὴν εὐταξίαν τῇ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἄτακτος
 ὁ νόμος, ἀφ' οὐπερ τὴν εὐταξίαν μετακομίζεται οὐδὲ ἀλλοτριίου θεοῦ

3 Gen. 19, 5 — 4ff vgl. Gen. 19, 11 — 11 vgl. Matth. 5, 17 — 12 I Kor.
 14, 21 — 18 Psal. 94, 10f — 19f vgl. I Kor. 14, 21 (Deut. 28, 49 Jes. 28, 11f) —
 21 Mark. 4, 11f — 26 I Kor. 14, 34

V M 12f vgl. S. 122, 20f 26—28 vgl. S. 123, 1—3

3 vor κατὰ + καὶ M 3f κατὰ — ἐπιχειρεῖς am Rande nachgetragen V corr
 S (τό) * 9 σοῦ *] σοὶ VM 13 ἐν S. 122, 20] < VM 23f lies wohl
 τῶν . . . πληρουμένων * 26 ἐν ταῖς ἐκκλησίαις S. 123, 1 27 ἐπιτέτραπται
 S. 123, 1f] ἐπιτρέπεται VM

ὑπάρχει ὁ νόμος, τὴν γυναῖκα καθυποτάξας τῷ ἀνδρὶ. συναρῆσκει
 γὰρ καὶ τῷ ἀποστόλῳ τοῦτο ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας νομοθεσίᾳ, ὡς
 φησι· | »καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει«. ποῦ δὲ εἶπεν ὁ νόμος ἀλλὰ ἐν **b** P364
 τῷ εἰπεῖν τὸν θεὸν πρὸς τὴν Ἐῴαν εὐθύς »πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ
 5 ἀποστροφῇ σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει«; εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλοις τό-
 ποις, ἀλλὰ ἐν|τεῦθεν ἢ ἀρχῇ. εἰ τοίνυν ἀπὸ τότε ἢ γυνὴ ὑπετάγη **c** Ö664
 ἐκ προστάγματος θεοῦ τῷ ἀνδρὶ καὶ ἀκολούθως ὁ ἀπόστολος καθυ-
 ποτάσσει ταύτην, οὐκ ἀντιθέτως τῷ ποιήσαντι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν
 γυναῖκα θεῶ καὶ αὐτὸς κελεύων δείκνυσιν ἐξ ἅπαντος ὅτι τοῦ αὐτοῦ
 10 [θεοῦ] ὑπάρχει ὁ ἀπόστολος νομοθέτης θεοῦ, οὗ καὶ ὁ νόμος ἦν καὶ
 ἢ πᾶσα παλαιὰ διαθήκη, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ καινὴ διαθήκη, τουτέστιν
 αἱ δύο διαθήκαι, αἱ | τὴν γυναῖκα τότε καὶ νῦν καθυποτάξασαι τῷ **D379**
 ἀνδρὶ δι' εὐσεβῆ καὶ ἀντίρροπον εὐταξίαν.

ἰς καὶ κδ σχόλιον. Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν· »γνωρίζω δὲ
 15 ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν«. καὶ ὅτι »εἰ
 Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, μάταιον« καὶ τὰ ἐξῆς. »οὕτως κηρύσσομεν
 καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε«, »ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη καὶ ἐγή-
 γερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ«. »ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθα-
 νασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος
 20 εἰς νίκος«.

ἰς καὶ κδ ἔλεγχος. »Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, **a**
 ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν«. εἰ εὐηγγελίσαστο καὶ αὐτὸ πάλιν γνωρίζει,
 οὐκ ἄλλο τι εὐαγγέλιον οὔτε ἄλλη γνώσις μετὰ τὴν μίαν καὶ τὸ ἐν,
 ὅπερ ἐν τυγχάνει διὰ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων καὶ τῶν ἀποστόλων,
 25 ἵνα ἐλέγξῃ τὸν Μαρκίωνα τὸν μετὰ τσαῦτα ἔτη ἦκοντα, μετὰ χρό-
 νους τοῦ καλουμένου Ὑγίνου, τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου τοῦ κατὰ
 διαδοχὴν ἐνάτου γενομένου ἀπὸ τῆς τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ

4 Gen. 3, 16 — 14 I Kor. 15, 1. 17. 11. 3f. 54f — 25ff vgl. haer. 27, 6, 7;
 I 310, 5ff haer. 41, 1, 5; II 91, 1f haer. 42, 1, 7; II 94, 21f u. Irenaeus adv. haer.
 I 27, 1; I 214f Harvey Κέρδων . . . ἐπιδημήσας ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου ἔνατον κλη-
 ρον τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος III 4, 2f; II 17f Harvey
 Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου δεῦ ἦν ἔνατος ἐπίσκοπος . . . Mar-
 cion autem illi succedens invaluit sub Aniceto, decimum locum episcopatus continente

V M 14—20 vgl. S. 123, 4—9

10 [θεοῦ] * | ὑπάρχει] ἢ καινὴ ἔχει M 20 εἰς νίκος S. 123, 9] < V M
 23 ἄλλο τι *] ἄλλοθεν V M 24 ὅπερ aus ὅπερ V corr ὅπερ M | ἐν τυγχάνει
 Pet.] ἐντυγχάνει V M 26 Ὑγίνου *, vgl. oben S. 94, 21 μετὰ τὸ τελευτῆσαι
 Ὑγίνου . . . οὗτος δὲ ἔνατος ἦν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου] Ἀνικίτου VM 27 ἐ|||νά-
 του, ν ausradiert V corr | ἀπὸ τῆς τῶν am Rande nachgetragen V corr

Παύλου τελειώσεως. διὸ ἐπασφαλιζόμενος ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἔλεγεν **b**
 »κάν τε ἡμεῖς ἢ ἄγγελος εὐαγγελίσηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε,
 ἀνάθεμα ἔστω«, γινώσκων πνεύματι ἀγίῳ ὅτι μέλλει Μαρκίων καὶ οἱ
 κατ' αὐτὸν διαστρέφειν τὴν ὁδὸν τὴν καλῶς ἠδραιωμένην. ὅθεν **c**
 5 οὐκέτι εἶπεν »εὐαγγελίζομαι ὑμῖν«, ἀλλὰ »γνωρίζω ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον«,
 οὐκ ἄλλο ὄν. ἀλλὰ »ὃ ἤδη εὐηγγελισάμην ὑμῖν«, οὗ τὴν ἐπόμενησιν ὑμῖν
 ποιοῦμαι. »γνωρίζω ὑμῖν τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, | εἰ κατέχετε, P365
 ἐκτός εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεύσατε«. εἰ μὴ γὰρ κατέχετε. ὡς ἐκήρυξα ὑμῖν,
 χωρὶς αὐτοῦ εἰκῆ ἐπιστεύσατε. »εὐηγγελισάμην γὰρ ὑμῖν ὅτι Χριστὸς **d**
 10 ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγήγερται. κατὰ τὰς γραφὰς« καὶ οὐ κατὰ μῦθον καὶ οὐδὲ
 κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μελλότων ἀφ' ἑαυτῶν λαλεῖν ἢ μὴ γέ- D380
 γραπται· οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι ἀφ' ἑαυτῶν λέγουσι μὴ ἐγηγέρθαι, Μαρκί-
 οίων δὲ καὶ οἱ ἄλλοι λέγουσιν ἀφ' ἑαυτῶν δοκῆσαι πεπονθέναι καὶ
 15 τετάφθαι. ἐγὼ δὲ κατὰ τὰς γραφὰς ἀσφαλιζομαι ὑμᾶς. εὐθύς γὰρ **e**
 ἐπιφέρει λέγων »οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε, ὅτι Χρι-
 στὸς ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη καὶ ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ« καὶ εὐθύς
 »εἰ νεκροὶ | οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται καὶ εἰ Χριστὸς **f**
 οὐκ ἐγήγερται, μάταιον τὸ κήρυγμα ἡμῶν«. καὶ μετὰ ταῦτα πάντα **f**
 20 »δεῖ γὰρ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, καὶ τὸ φθαρτὸν
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν«. καὶ οὐκ εἶπεν τὸ θνητὸν τοῦτο χω-
 ρῆσαι τὴν ἀθανασίαν ἢ τὸ φθαρτὸν τοῦτο χωρῆσαι τὴν ἀφθαρσίαν,
 ἀλλὰ τὸ θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν.
 ποῖον δέ ἐστι θνητὸν ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ οὐ χωρῆσαν ἐν αὐτῷ μόνον **g**
 25 ἀθανασίαν, ἀλλὰ καὶ οἰκειῶσαν καὶ μέλλον ἐνδύσασθαι τὴν ἀθανασίαν,
 οὐ τοῦ σώματος ἀποβαλλομένου καὶ τῆς ψυχῆς τῆς μὴ ἀποθνησκού-
 σης ἐνδυομένης ἀθανασίαν, ἀλλὰ τοῦ θνητοῦ ἐνδυομένου ἀθανασίαν
 καὶ τοῦ φθαρτοῦ ἀφθαρσίαν τουτέστιν τοῦ σώματος; αὐτοῦ γὰρ καὶ
 θάνατός ἐστι καὶ φθορὰ πρόσκαιρος, διὰ τὴν λύσιν τὴν ἐπερχθεῖσαν
 30 αὐτῷ διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παρακοῆς. ὅτι δὲ περὶ τῶν μελλουσῶν φησιν **h**
 ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι εὐεργεσιῶν, διὰ τῆς ὑποσχέσεως τὸ πληροῦσθαι

2 Gal. 1, 8 — 7 I Kor. 15, 1a. 2 — 16 I Kor. 15, 11. 3 — 18 I Kor. 15, 16. 14
 20 I Kor. 15, 53

V M

4 ἠδραιωμένην aus ἠδραιωμένην V^{corr} ἠδραιωμένην M 14 ἀφ', ἀ auf Rasur
 V^{corr} 15 τετάφθαι, φθ auf Rasur V^{corr} τετάφθαι M 23 ἀλλὰ — ἀφθαρσίαν
 < M | φθαρτὸν] ἀφθαρτον V 24 ἐν < M 25 οἰκειῶσαν *] οἰκῆσαν VM
 27 τοῦ θνητοῦ ἐνδυομένου ἀθανασίαν am Rande nachgetragen V^{corr} 28 ἀφ-
 θάρτου hinter φθαρτοῦ getilgt V^{corr} 31 ἐν αὐτῷ] ἐαυτῷ M

μέ<λλον> σημαίνει λέγων »τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος«, ἵνα σημάνη τὴν τότε μέλλουσαν ἔσεσθαι νεκρῶν ἀνάστασιν· ἐπειδὴ κατεπόθη ὁ θάνατος ἀπὸ μέρους ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσει καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀναστάντων (»ἀνέστη 5 γὰρ πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων, ὡς φησι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ συνεισηλθον αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν«), τότε δὲ εἰς νίκος καταπίνεται, ὅτε ἀπὸ πάντων καθολικῶς ἀφαντοῦται. |

P 366
D 381

10 Τῆς πρὸς Κορινθίους β'. αὕτη δὲ τρίτη κεῖται παρὰ τῷ Μαρκίῳ, μετηλλαγμένως δὲ διὰ τὸ πρότην παρ' αὐτῷ τετάχθαι τὴν πρὸς Γαλάτας.

ᾱ καὶ β̄ε σχόλιον. »Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ ἐν αὐτῷ τὸ ναί· διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῷ θεῷ«.

ᾱ καὶ β̄ε ἔλεγχος. Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ σώθητι, a
ὦ Μαρκίῳ. εἰ δὲ σὺ οὐκέτι δύνασαι (τετελεύτηκας γάρ), οἱ ὑπὸ σοῦ
15 ἀπατηθέντες ἀνοιξάτωσαν τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν καὶ φυγέτωσαν
ἀπὸ σοῦ ὡς ἀπὸ ἐρπετοῦ δεινοῦ καὶ λυμαιομένου τοὺς ἐγγίζοντας.
εἰ γὰρ »Ὅσαι ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί«, ἐπαγγελίας δὲ θεοῦ b
οἶδεν ὁ ἀπόστολος διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἄρα γε ἐν
Χριστῷ τὸ ναί τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ πληρώματος ἐβεβαιούτο. οὐκ c
20 ἀλλότριος οὖν ὁ Χριστὸς τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν,
οὐδὲ τοῦ θεοῦ τοῦ λαλήσαντος ἐν τῷ νόμῳ καὶ ἐν Χριστῷ τὰς αὐτοῦ
ἐπαγγελίας πεπληρωκότος. ἀλλ' οὐδὲ ἀντίθετος ὁ Χριστὸς τῷ θεῷ Ö 668
τῷ δεωκότῳ νόμῳ καὶ προφήτῳ. διὰ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ τὰς ἐπαγγελ- d
θείας ὑποσχέσεις ναί γίνεσθαι, διὰ τοῦτο, φησί, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ
25 ἀμὴν τῷ θεῷ· θεοῦ μὲν πατρὸς ἐπαγγελαμένου, Χριστοῦ δὲ [τοῦ]
καὶ βεβαιούντος καὶ † κυρίου τὸ ἀμὴν περιποιουμένου δι' αὐτοῦ ἐν
τοῖς δι' αὐτοῦ τῇ ἐπαγγελίᾳ βεβαιωθεῖσιν καὶ ἐπεγνωκόσιν τὸν πα-
τέρα αὐτοῦ ἐν νόμῳ λελαληκότα καὶ ἐν εὐαγγελίῳ τοῖς πεπιστευκόσι

1 I Kor. 15, 54 — 4 Matth. 27, 52f — 11 II Kor. 1, 20

V M 11f vgl. S. 123, 11f

1 μέ<λλον> Pet.] με VM 11 ὅσαι γὰρ S. 123, 11 vgl. Z. 17] πᾶσαι γὰρ
αἱ VM | vor θεοῦ + τοῦ M 12 δι' oben drüber Vcorr 14 ἐπὶ] ἀπὸ V
15 ἀποτηθέντες M 17 ὅσα VM | vor θεοῦ + τοῦ M 18 vor διὰ + <τὰς>? *
19 lies τοῦ πληρώματος τῶν ἐπαγγελιῶν? * 24 ναί Öh.] εἶναι VM 25 διὰ vor
τοῦ durchgestrichen Vcorr | [τοῦ] * 26 † κυρίου] lies wohl κυρίως oder <ὡς>
κυρίου <τοῦ πνεύματος> * | τὸ aus τω, θῶ (vor ἀμὴν) durchgestrichen Vcorr; viel-
1 leicht τῷ θεῷ vor τὸ ἀμὴν einzusetzen * 27 ἐπεγνωκόσιν *] ἐπιγνωθεῖσιν VM

δεδωρημένον τὰ σωτήρια, τοῖς λέγουσιν δι' αὐτοῦ λέγοντος Χριστοῦ,
καὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο ἡ εὐδοκία ἐνώπιόν σου.

β καὶ β̄σχόλιον. »Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν
Ἰησοῦν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰ-
5 πών· ἐκ σκότους φῶς λάμψει». |

D 382

β καὶ β̄ελεγχος. Οὐ κηρύσσομεν ἑαυτοὺς οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ **a**
Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον. διὸ οὐκ ἐν αἴρεσις οὐδὲ ἐκκλησία εἰς ὄνομα
ἀποστόλων ἀνηγορευμένη. οὐδέποτε γὰρ ἠκούσαμεν ἢ Πετρίους ἢ
Παυλίους ἢ Βαρθολομαίους ἢ Θαδδαίους, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς ἐν κήρυγμα
10 πάντων τῶν ἀποστόλων, οὐκ αὐτοὺς κηρύσσομεν ἀλλὰ | Χριστὸν Ἰησοῦν **b** P 367
κύριον. διὸ καὶ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας οἱ πάντες ἐν ἐπέθεντο, οὐχ
ἑαυτῶν ἀλλὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ Ἀντιοχείας ἀρ-
ξαμένων Χριστιανῶν καλεῖσθαι· ὅπερ ἐστὶν ἡ μόνη καθολικὴ ἐκκλη-
σία, οὐκ ἄλλο τι ἔχουσα (ὄνομα) ἀλλὰ Χριστοῦ, Χριστιανῶν οὐσα
15 ἐκκλησία, οὐ Χριστῶν ἀλλὰ Χριστιανῶν, τοῦ μὲν ἐνὸς ὑπάρχοντος,
τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς Χριστιανῶν καλουμένων. μετὰ ταύτην δὲ καὶ **c**
τοὺς αὐτῆς κήρυκας πᾶσαι *, οὐκέτι τοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος * φαινό-
μεναι διὰ τῶν ἐπιθέτων ὀνομάτων Μανιχαίων καὶ Σιμωνιανῶν καὶ
Οὐαλεντίνων καὶ Ἐβιωναίων· ὧν εἷς καὶ σύ, Μαρκίων, ὑπάρχεις, καὶ
20 σοῦ τὸ ὄνομα ἐπικέκληται οἱ ὑπὸ σοῦ ἠπατημένοι, ὡς σεαυτὸν κη-
ρύξαντος καὶ οὐχὶ Χριστόν. εἰτά φησιν »ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπών· ἐκ **d**
σκότους φῶς λάμψει». ὁ θεὸς δὲ ποῖος ἀλλ' ὁ εἷς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ
δείξας ἐκ σκότους φῶς, τουτέστιν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστίας
καὶ ἀγνωσίας φῶς καὶ γινώσκει ἐν Χριστῷ λάμπαν ἐν ταῖς καρδίαις
25 ἡμῶν τῶν ποτε ἐθνῶν εἰδωλολατρῶντων, νῦν δὲ θεὸν (ἐπεγνωκό-
των) τὸν τότε ἐν τῷ προφήτῃ προεπαγγειλάμενον τὸ φῶς ἑαυτοῦ
ἐν τῷ κόσμῳ λάμπαι, ὡς οὐκ ἀλλοτρίου ὄντος παλαιᾶς καὶ καινῆς
διαθήκης· ὡς ἡμῖν ἔθος γέγονε | πείθειν σε, ὦ Μαρκίων, ἀφ' ὧν ἔχεις **Ö670**
γεγραμμένων λειψάνων τοῦ εὐαγγελίου, καὶ μὴ ὑπὸ σοῦ ἀπαταῖσθαι.

2 Matth. 11, 26 — 3 II Kor. 4, 5. 6a — 12f vgl. Act. 11, 26

V M 3—5 vgl. S. 123, 13—15

1 τοῖς λέγουσιν *] τῶν λεγόντων VM 2 ὅτι οὕτως ὁ πατήρ vor ὅτι οὐ-
τως durchgestrichen Vcorr | ἡ < M 4 κύριον < V | δ¹ S. 123, 14] < VM
9 Βαρθολομίου, a oben drüber Vcorr 10 κηρύσσων V 14 (ὄνομα) *
17 * etwa (αἱ αἱρέσεις ἀνεφύησαν) * | * etwa (ὑπάρχουσαι, ἀλλότριαι δὲ) *
21 φησιν *] φασιν VM 22 λάμψει *] λάμπαι VM 23 φῶς am Rande
nachgetragen Vcorr 25f (ἐπεγνωκότων) * 26 προεπαγγειλάμενον M

γ καὶ κ̄ξ σχόλιον. »Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«. ἐξέκοψεν δὲ τὸ »κατὰ τὸ γεγραμμένον«. |

D3S3

5 γ καὶ κ̄ξ ἔλεγχος. Οὐ δοθήσεται σοι τόπος ἐν οἷς ἂν τολμῆ- a
σειας. κᾶν τε γὰρ ἐκκόψης τὸ »κατὰ τὸ γεγραμμένον«, φαίνεται ἡ
τῆς προγεγραμμένης λέξεως ἀκολουθία. ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἐπίστευσα, διὸ b
καὶ ἐλάλησα« εὐθύς τὰ ἴσα ἐπενέγκας ὁ ἀπόστολος ἔφη »ἔχοντες τὸ
αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«.
παντὶ δὲ τῷ σαφές ἐστὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἑκατοσιῶ πεντεκαιδεκάτῳ c
10 ψαλμῷ ἐν τῷ τῆν ἐπιγραφῆν Ἀλληλουία ἔχοντι, τῆς δὲ τοῦ Δαυὶδ
βίβλου ὄντι καὶ ὑπ' αὐτοῦ προπεφητευμένῳ, ὁ λόγος τοῦ »ἐπίστευσα«
ἐστὶ γεγραμμένος. ὅθεν καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλαβε τὸ ῥητὸν καὶ ὁμοίως d
ἔφη τὸ | »διὸ καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ λαλοῦμεν«, εἰς ὃν τοῦ ἀριθμοῦ P36S
τῶν ἀποστόλων· ὅθεν οὐ λέγει »διὸ καὶ ἐπίστευσα καὶ ἐλάλησα«, ἀλλὰ
15 »ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν«, ἵνα ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἄλλων
ἀποστόλων συνάψῃ. καὶ φησιν »ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα«, ἵνα e
δείξῃ τὸ ἐν τῷ Δαυὶδ λαλήσαν πνεῦμα τὸ αὐτὸ ὃν πνεῦμα καὶ ἐν τοῖς
ἀποστόλοις ἀφ' οὗπερ τότε ἐκεῖνος προφητεύων ἐπίστευεν, ἐν
ῶ πνεύματι καὶ αὐτοὶ ὄντες πιστεύουσι καὶ λαλοῦσι. πολλὴ δὲ f
20 ἀδικία καὶ πλεονεξία ὡς εἰπεῖν * διανοημάτων. τοῦ γὰρ ἀποστόλου
ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα φάσκοντος, πῶς ἢ τοῦ Μαρκίωνος ἄνοια, ὁμο-
λογοῦσα τοῦτον τὸν λόγον τὸν ἅγιον ἀπόστολον εἰρηκέναι, τολμᾷ
λέγειν ἄλλο εἶναι τότε τὸ πνεῦμα καὶ ἄλλο τὸ ἐν τοῖς ἀποστόλοις;

25 Τῆς πρὸς Ῥωμαίους δ̄ ἐπιστολῆς· οὕτως γὰρ ἐστὶ παρὰ τῷ Μαρκίῳνι
κειμένη, ἵνα μηδὲν ὀρθὸν παρ' αὐτῷ εἴη.

ᾱ καὶ κ̄η σχόλιον. »Ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο-
λοῦνται, καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. οὐ γὰρ
οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου | δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ D3S4
νόμου δικαιωθήσονται«.

30 ᾱ καὶ κ̄η ἔλεγχος. Εἰ ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο- a
λοῦνται, σωτηρίας ὁ νόμος παραίτιος φυλαττόμενος καὶ μὴ ἔων τοὺς

1 II Kor. 4, 13 — 11 vgl. Psal. 115, 1 — 26 Röm. 2, 12f

V M 1—3 vgl. S. 123, 16f 26—29 vgl. S. 118, 4—7

2 διὸ nachgetragen V corr, < S. 123, 17 11 προφ̄ητε^{πε}υμένῳ, πε oben drüber
V corr 16 ἀποστόλων < M 17 τὸ¹ U] τῷ VM 20 * etwa <τῶν τοῦ
ἀγέροντος> * 23 τὸ²] τε M 28 τοῦ¹ < V | ἀλλὰ V | τοῦ² S. 118, 6] < VM
30 ᾱ] ιᾱ VM, ι von späterer Hand durchgestrichen V

φυλάττοντας ἀπόλλυσθαι. καὶ εἰ οἱ διὰ νόμον ἁμαρτήσαντες διὰ νόμον κριθήσονται, ἄρα κριτῆς τῶν παραβάσεων ὁ νόμος, οὐκ ἀπωλείας | ὧν ἀλλὰ δικαιοκρισίας. ὁσίως κρίνων τοὺς παραβεβη- 0672
 5 ποιητὰ νόμον δικαιωθήσονται«. εἰ δὲ ποιούμενος ὁ νόμος δικαιοῖ τὸν ποιήσαντα, οὐκ ἄδικος ὁ νόμος οὔτε φαῦλος, δι' ὃν οἱ τελοῦντες τὸν νόμον δίκαιοι καθίστανται. ἐκ δὲ τοῦ νόμου ἐστὶ καὶ ἡ εἰς c
 Χριστὸν προφητευομένη πίστις, χωρὶς οὗ οὐ δικαιωθήσεται οὐδεὶς καὶ ἐν ᾧ πιστεύσας παρὰ τὴν <ὑπὸ> τοῦ νόμου προφητευομένην
 10 μαρτυρίαν οὐ δύναται πάλιν δικαιωθῆσαι οὐδεὶς, ὡς πληρώματος ὄντος τοῦ Χριστοῦ τοῦ νόμου κατὰ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον ὅτι »πλήρωμα νόμου Χριστὸς | εἰς δικαιοσύνην«, δεικνύντι ὅτι ἄνευ P 369
 νόμου καὶ Χριστοῦ οὐκ ἔστι δικαιοσύνη. οὔτε γὰρ Ἰουδαῖοι ἄνευ Χρι- d
 στοῦ δικαιωθήσονται μὴ λαβόντες Χριστὸν οὔτε σύ, Μαρκίων, δικαιο-
 15 θήσῃ ἀπαρνούμενος τὸν νόμον.

β καὶ γθ σχόλιον. »Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσ-
 σῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖ, ἡ περιτομὴ σου ἀκροβυστία γέ-
 γονεν«.

β καὶ γθ ἔλεγχος. Εἰ ἀποφαίνεται ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν a
 20 περιτομὴν ὠφελήσειν, τίς ἐν τοῖς ὠφελούσι μῶμον θήσειεν, ἀλλὰ εἰ ἄρα ὅμοιος τῷ ὄφει γενήσεται; ἔοικας γὰρ τούτῳ, ὃ Μαρκίων· κά-
 κεινος γὰρ ἀντιστρέφων τὰ παρὰ θεοῦ εἰρημένα παρέπειθε τὴν Εὐὰν
 λέγων »οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«. νόμον γὰρ τῇ περιτομῇ συνέδησε b
 καὶ τὴν περιτομὴν τῷ νόμῳ συμπρέπουσαν | ἀπέδειξε καὶ τοῦ αὐτοῦ D 385
 25 θεοῦ τὸ πρόσταγμα ὑπάρχειν ἐπέφηεν τοῦ τὴν περιτομὴν ποτε δε-
 δωκότος καὶ νόμον εἰς βοήθειαν δεδωκότος, ἀφ' οὗπερ Χριστὸς πι-
 στενόμενος τὰ τέλεια τοῖς πιστεύουσιν λαλεῖν τε καὶ ποιεῖν παρέχεται.

γ καὶ λ σχόλιον. »Ἐχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ
 τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ«.

30 γ καὶ λ ἔλεγχος. Εἰ ἡ γνώσις μόρφωσιν ἔχει, ἀπὸ δὲ τῆς μορ- a
 φώσεως τὸ εἶδος φαίνεται, οἱ δὲ τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν
 ἔχοντες ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων μαθηταὶ οἶδασιν ἀπὸ τῆς μορφώ-

12 Röm. 10, 4 — 16 Röm. 2, 25 — 23 Gen. 3, 4 — 28 Röm. 2, 20b

V M 16—18 S. 118, Sf 28f S. 118, 10f

S χωρὶς οὗ sc. Χριστοῦ 9 <ὑπὸ> * 10 οὐδεὶς *] ὁ καὶ VM | ὡς]
 εἰς M 20 ὠφελήσειν, ἴσει auf Rasur V corr 26 καὶ νόμον — δεδωκότος < M |
 ἀφ' οὗπερ + καὶ)? *

σεως τοῦ νόμου τὸ εἶδος κεκτηῖσθαι, τουτέστιν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἄρα ἀλλότριος ὁ νόμος τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας. διὰ γὰρ τῆς ἐν αὐτῷ μορφώσεως ἐπέγνωσαν οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν.

5 δ̄ καὶ λᾱ σχόλιον. »Ἐτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν«.

δ̄ καὶ λᾱ ἔλεγχος. Τὸ »ἔτι« καὶ <τό> »ἀπέθανεν« οὐ δοκίσεως a ἀλλὰ ἀληθείας ἐστὶ σημαντικόν. εἰ γὰρ δόκησις ἦν, τίς χρεία τοῦ »ἔτι« λέγεσθαι, δυναμένου τοῦ Χριστοῦ πάντοτε καὶ τότε καὶ νῦν ὀ 674 δοκήσει φαίνεσθαι καὶ μὴ λέγεσθαι »ἔτι ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν«; ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἔτι« τὸ τότε θανεῖν * ἀπέδωκε καὶ ἐδικαίωσε τῷ θανά- b τῷ, ἵνα μηκέτι χρείαν ἔχη θανεῖν ὁ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἅπαξ ἀποθανὼν καὶ δι' ἑαυτὸν μηκέτι ἀποθνήσκων. | P 370

15 ε̄ καὶ λβ̄ σχόλιον. »Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἅγια καὶ δικαία καὶ ἀγαθή«.

ε̄ καὶ λβ̄ ἔλεγχος. Συντίθεται τῷ νόμῳ τῷ ἁγίῳ αὐτὸν εἶναι a καὶ τῇ ἐν αὐτῷ ἐντολῇ γενομένη, τρισὶ μαρτυρίαις ἀσφαλίσάμενος ταύτην, ἅγιαν αὐτὴν λέγων καὶ δικαίαν καὶ ἀγαθὴν, ἵνα ἐλέγξῃ σέ, Μαρκίων, καὶ ἡμᾶς διδάξῃ τοῦ ἁγίου εἶναι τὸν νόμον, οὗ καὶ ἡ ἐντολὴ 20 ἅγια, καὶ αὐτὸν τὸν ἅγιον εἶναι καὶ ἀγαθόν. διὸ ἀγαθοῦ | οὔσα b D 386 ἐντολὴ ἀγαθὴ καλεῖται καὶ ἁγίου οὔσα ἅγια ἐστὶν καὶ δικαίου ὑπάρχουσα δικαία ἐντολὴ καλεῖται, ἐνὸς ὄντος τοῦ τότε καὶ νῦν * , τοῦ ὄντος ἁγίου καὶ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ. διὸ καὶ ἡ αὐτοῦ ἐντολὴ ἢ ἀπὸ 25 τότε καὶ νῦν ἐν νόμῳ καὶ ἐν καινῇ διαθήκῃ ἅγια ὑπάρχει καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

ζ̄ καὶ λγ̄ σχόλιον. »Ἴνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν«.

ζ̄ καὶ λγ̄ ἔλεγχος. Εἰ ἐν τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἐν ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληροῦται, πῶς σύ, ὦ Μαρκίων, τολμᾶς λέγειν 30 τὸν νόμον ἀλλότριον τῶν κατὰ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου δικαιουμένων ἀποστόλων τοῦ θεοῦ;

5 Röm. 5, 6 — 12 vgl. Röm. 6, 10 — 14 Röm. 7, 12 — 26 Röm. 8, 4

V M 5f vgl. S. 118, 12f 14f vgl. S. 118, 14f 26f vgl. S. 118, 16

2 τῆς γνώσεως Corn.] τοῦ νόμου VM 7 <τό> * 11 * etwa <φαίνεται, δι' οὗ ἅπαξ τὸ ὄφλημα ὑπὲρ ἡμῶν> * 13 ἑαυτὸν aus ἑαυτῶν V corr 16 τῷ² *] τὸ VM 22 * etwa <κηρύσσοντος> *

Epiphanius II.

12

ξ̄ καὶ λδ̄ σχόλιον. »Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι«-

ξ̄ καὶ λδ̄ ἔλεγχος. Εἰ εἰς δικαιοσύνην Χριστὸς ἐλήλυθεν παντὶ α τῷ πιστεύοντι, οὐ τοῦ νόμου τελειομένου, εἰ μὴ Χριστὸς τελειώσῃ 5 τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ. οὐκ ἄρα τελειωθήσεσθε, ὡς Ἰουδαῖοι, ἐν νόμῳ μένοντες, ἐὰν μὴ Χριστὸν ἐνδημήσαντα πιστεύσαντες ὑποδέξησθε. ἀλλὰ οὐδὲ σύ, Μαρκίων, δυνήσῃ σωθῆναι ἐν Χριστῷ, τὴν ἀρχὴν τοῦ β κηρύγματος καὶ τὴν ῥίζαν ἀποβαλλόμενος, ὅπερ ἐστὶ νόμος, ἀφ' οὗπερ Χριστὸς γνωσκόμενος τελειοὶ τὸν μὴ τὸν νόμον βδελυσσόμε- 10 νον ὡς ἀλλότριον Χριστοῦ ὑπάρχοντα.

ἦ καὶ λε̄ σχόλιον. »Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον νόμον πεπλήρωκεν«.

ἦ καὶ λε̄ ἔλεγχος. Εἰ διὰ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον νόμος πληροῦται, οὐκ ἀλλότριος Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν 15 Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ὁ νόμος, ὁ κελεύων ἀγαπᾶν τὸν πλησίον· διότι ὁ | θεὸς ἀγάπη ἐστὶν καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ κηρυττόμενα ὁμοίως αἰεὶ κηρύττεται, καὶ τότε καὶ νῦν, καὶ ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ. | Ö676
P371
D387

Τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς <α>, πέμπτης ἐπιστολῆς (οὕτω γὰρ κεῖ- 20 ται ἐν τῷ Μαρκίῳ), ὀγδόης δὲ οὔσης παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, τὰ πάντα τοῦ Μαρκίωνος διεστραμμένως ἀπ' αὐτῆς ἔχοντος οὐδὲν ἐξ αὐτῆς παρεθέμεθα.

Τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρας, ἕκτης [δὲ] κειμένης παρὰ τῷ Μαρκίῳ, ἐνάτης δὲ οὔσης παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, ὁμοίως διαστραφεί- 25 σης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μαρκίωνος, πάλιν οὐδὲν ἐξεθέμεθα.

Τῆς πρὸς Ἐφεσίους, ζ̄ οὔσης παρὰ τῷ Μαρκίῳ, ε̄ δὲ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ κειμένης, τάδε·

ᾱ καὶ λζ̄ σχόλιον. »Μνημονεύοντες ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκί

1 Röm. 10,4 — 11 Röm. 13, Sb — 16 I Joh. 4, 8 — 28 Eph. 2, 11—14

V M 1f vgl. S. 118, 17f 11f vgl. S. 118, 19 28—S. 179, 6 vgl. S. 119, 4—10

4 τελειομένη M 8 ἀποβα||λόμενος, λ ausradiert V corr 23 [δὲ] *
24 ἐ||νάτης, ν ausradiert V corr ἐνάτης M 28 μνημονεύοντες S. 119, 4] μνη-
μονεύετε VM

χειροποιήτου, ὅτι ἦτε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριω-
 μένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγ-
 γελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθρει ἐν τῷ κόσμῳ· νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν ἐγενήθητε ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι
 5 αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἕν«
 καὶ τὰ ἕξῃς.

ᾠ και ᾠ ἔλεγχος. Τό »μνημονεύοντες« καιροῦ σημαίνει τὸ εἶδος **a**
 καὶ (τό) »οἱ λεγόμενοι ὑπὸ τῆς λεγομένης« τῶν πραγμάτων τοὺς τύπους
 σημαίνει καὶ τό »ἐν σαρκί«, ἵνα δείξῃ τὸν τύπον τὸν ἐν τῇ σαρκὶ
 10 ἀπεκδεχόμενον τὸν τοῦ πνεύματος καιρὸν, ἵνα τὰ ἐντελέστερα ἀπὸ
 τοῦ τύπου δείξῃ. χωρὶς γὰρ Χριστοῦ τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ ἡ **b**
 ἀκροβυστία ἀπηλλοτριώτο, ἀπηλλοτριωμένη δὲ ξένη ἦν ἐπαγγελίας
 καὶ διαθήκης, καὶ οἱ ἀπὸ ταύτης ὀρμώμενοι ἐλπίδα οὐκ εἶχον, ἀλλ'
 ἄθρει ἦσαν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀποδέδεικται ἀπὸ τῶν τοῦ ἀποστόλου
 15 ῥημάτων. ἀλλὰ σύ, Μαρκίῳν, οὔτε ὄρας οὔτε ἀκούεις, ἐπεὶ ἂν ἐνόεις **c**
 πόσων ἀγαθῶν παρὰ τὸν νόμον | φάσκει ὁ ἅγιος ἀπόστολος **D388**
 τοῖς ἐν τῷ νόμῳ πρὸς τὸν τότε καιρὸν πεπολιτευμένοις· »ἐν γὰρ
 Χριστῷ Ἰησοῦ οἱ ποτὲ μακρὰν νῦν (ἐγενήθητε) ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι
 αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἕν.«
 20 εἰ δὲ τὰ ἀμφοτέρα ἐποίησεν ἐν καιρῷ οὐ τὸ μὲν ἀνεῖλεν τὸ δὲ ἕτερον **d**
 συνεστήσατο, ἄρα γε οὐδὲ τὸ πρότερον ἀλλότριον αὐτοῦ | οὐδὲ τὸ **P372**
 δεύτερον διεῖλεν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ τὰ ἀμφοτέρα εἰς ἐν συνή-
 γαγεν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ δοκῆσει, ἀλλὰ ἐναργῶς ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ,
 ὡς ἡ ἀσφαλῆς τοῦ ἀποστόλου ὑποδείκνυσσι διδασκαλία. | **Ö678**
 25 **β** καὶ **λξ** σχόλιον. »Διὸ λέγει· ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα
 ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνουσι σοι ὁ Χριστός«.

β καὶ **λξ** ἔλεγχος. Πόθεν τῷ ἀποστόλῳ τό »διὸ λέγει« ἀλλὰ **a**

25 Eph. 5, 14

V M 25f vgl. S. 119, 11f

1 ὅτι < S. 119, 5   2 τοῦ Ἰσραὴλ am Rand nachgetragen V corr   4 ἐν
 S. 119, 9] < VM, aber vgl. Z. 18 u. 23   7 μνημονεύετε VM   8 (τό) Klostern. |
 ἀπὸ VM   9 καὶ ἐν σαρκὶ hinter καὶ τὸ ἐν σαρκὶ durchgestrichen V corr   17 τοῖς
 ... πεπολιτευμένοις*] τῶν ... πεπολιτευμένων (πεπολιτευμένον M) VM   18 (ἐγε-
 νήθητε) *   23 lies vielleicht ἐνεργῶς *   25f καὶ ἀνάστα ἐκ νεκρῶν < S. 119, 11
 26 καὶ < S. 119, 11   27 hinter διὸ + καὶ M ausradiert V corr

ἀπὸ τῆς παλαιᾶς δῆλον διαθήκης; τοῦτο δὲ ἐμφέρεται παρὰ τῷ Ἠλίᾳ. πόθεν δὲ ὠρμᾶτο ὁ Ἠλίᾳ; ἀλλὰ εἰς ἣν τῶν προφητῶν τῶν κατὰ νόμον πεπολιτευμένων, ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν ὀρμώμενος. εἰ δὲ ἐν Χριστῷ ἐπροφήτευσεν τὸ »ἐγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνῃ σοι ὁ Χριστός«, ἄρα γε τὸ πρωτότυπον διὰ Λαζάρου καὶ τῶν ἄλλων ἐπεπλήρωτο, περὶ οὗ οἱ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, Μάρθα καὶ Μαρία λέγουσαι »ἤδη ὄξει, τεταρταῖός ἐστι« καὶ τῶν τοῦ ἀρχισυναγώγου λεγόντων »μηκέτι σκύλλετε τὸν διδάσκαλον« καὶ αὐτοῦ λέγοντος »μὴ φοβείσθε· οὐ γὰρ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. σαφῶς γὰρ ἔκτοτε τὸ κήρυγμα ἐκάλει ἀνάστασιν διὰ Χριστοῦ ἔσεσθαι καὶ τὸ ἐξουσιαστικὸν τῆς εὐχερείας ὑπεδείκνυνεν, ἵνα τὸ δυνατὸν τοῦ Χριστοῦ ὑποδείξῃ, ὅτι ὡς τῷ ἀνθρώπῳ εὐχερὲς οὐ τὸν ἀποθανόντα ἀλλὰ τὸν καθευδόντα διὰ φωνῆς ἐγείρει, οὕτως καὶ τῷ Χριστῷ ἦν ἐτοιμώτατα τὸ εἰπεῖν· »Λάζαρε, δεῦρο ἔξω« καὶ τὸ »κουμὶ κουμὶ ταλιθά« τουτέστιν ἀνάστηθι ἢ παῖς. δι' ὧν * καὶ ἐναργῶν | ἀποδείξεων ἐσήμανεν ὁ λόγος τὴν ἡμῶν κλήσιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ ὕπνου βαρέος ἡμῶν τῶν ποτε καθευδόντων, ἀνεγείροντάς (τε) τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τῆς κλήσεως φωτίζοντα ἡμᾶς· ἥτις γέγονε δευτέρα αὕτη σχέσις. τὸ δὲ τέλειον καὶ καθολικὸν προσδοκώμενον, ὅταν ὁ αὐτὸς ὁ λέγων »ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις«, πάντα καλέσῃ καὶ ἐγείρῃ σώματι καὶ ψυχῇ καὶ φωτίσῃ ἐν τῇ αὐτοῦ μελλούσῃ παρουσίᾳ. γ̄ καὶ λ̄η σχόλιον. Ἐναντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν

2 Hippolyt (in Dan. IV 56; S. 328, 7 Bonwetsch vgl. de antichristo 65; S. 45, 11 Achelis u. refut. V 7, 33; S. 87, 3 Wendland) schreibt das Wort dem Jesaias (vgl. 26, 19) zu; Euthalius u. Syncellus dem Jeremias, vgl. Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. II 2, 804 Schürer, Gesch. d. jüd. Volkes⁴ III 365. Ob Eriphanus wirklich die Eliasapokalypse meint, erscheint fraglich. Da er ausdrücklich sagt, daß der Spruch ἀπὸ τῆς παλαιᾶς διαθήκης herstamme und mit dem εἰς τῶν προφητῶν doch wohl auf einen der kanonischen Propheten anspielt, ist es gewiß richtiger, bei ihm Ἠλίᾳ in Ἠσαΐας, anstatt bei Hippolyt Ἠσαΐας in Ἠλίᾳ zu verbessern — 7 Joh. 11, 39 — 8 Luk. 8, 49 — 9 Luk. 8, 50. 52 — 14 Joh. 11, 43 — 15 Mark. 5, 41 — 15 ff vgl. haer. 46, 5, 10 — 16 f vgl. Hebr. 6, 1 — 20 Joh. 11, 25 — 22 Eph. 5, 31

V M 22—S. 181, 2 vgl. S. 119, 13—15

2 ὀρμᾶται V 3 vor νόμου + τοῦ M 4 προεφήτευσεν aus ἐπροφήτευσεν V corr προεφήτευσεν M 6 περὶ οὗ *] περὶ ὧν VM 15 * etwa {σαφῶν} * 17 βαρέος aus βαρέως V corr βαρέως M 18 (τε) * 22 τούτου S. 119, 13] τοῦ VM

πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικί, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», παρὰ τὸ »τῇ γυναικί«.

γ καὶ λη ἔλεγχος. Ἀποδέδεικται πολλάκις μὴ ἀλλότρια εἶναι τὰ ἐν τῷ νόμῳ τοῖς ὑπὸ | τοῦ ἀποστόλου διδασκομένοις, κἂν τε σύ, P373
5 ὁ Μαρκίων, παρακόψῃς τὸ »(τῇ) γυναικί«. ἀπὸ τοῦ γὰρ »ἔσονται εἰς σάρκα μίαν» δῆλη σου ἔσται ἡ πᾶσα ῥαδιουργία.

Τῆς πρὸς Κολασσαεῖς, ἡ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κειμένης, παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ ζ κειμένης·

α καὶ λθ σχόλιον. »Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν
10 πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας καὶ σαββάτων ὃ ἔστιν σκιά τῶν ὄ680
μελλόντων«.

α καὶ λθ ἔλεγχος. Οὐδαμῶθεν ὑποπίπτει σκιά, ὁ Μαρκίων, a
ἀλλ' ἢ ἀπὸ σώματος καὶ σῶμα οὐ δύναται εἶναι, σκιᾶς ἀπ' αὐτοῦ μὴ
φαινομένης. ὅθεν πεισθῆναι ὀφείλουσιν οἱ ἀπὸ σοῦ ἠπατημένοι διὰ b
15 τῶν ἔτι παρὰ σοῦ φυλαττομένων τῆς ἀληθείας τῶν θείων γραφῶν
λειψάνων, ὅτι μελλόντων ἀγαθῶν ἀποκαλύπτεσθαι οὐκ ἀλλότρια ἦν
τὰ τότε δικαιώματα, προσκαίρως προστεταγμένα περὶ βρώσεως καὶ
πόσεως καὶ μέρους ἑορτῶν καὶ νεομηνιῶν καὶ σαββάτων· ὧν ἀγαθῶν c
σκιαὶ ἦσαν | τὰ προειρημένα, δι' ὧν σκιῶν τὸ σῶμα κατειλήφραμεν D390
20 τῶν ἐνεστώτων ἀγαθῶν, ἐν νόμῳ μὲν σκιαγραφηθέντων ἐν Χριστῷ
δὲ τελειωθέντων.

Πρὸς Φιλίμονα θ·

οὕτως γὰρ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κεῖται, παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ a
ἑσχάτη κεῖται· ἐν τισιν δὲ ἀντιγράφοις τρισκαιδεκάτη πρὸ τῆς πρὸς
25 Ἑβραίους τεσσαρεσκαιδεκάτης τέτακται, ἀλλὰ δὲ ἀντίγραφα ἔχει τὴν
πρὸς Ἑβραίους δεκάτην πρὸ τῶν δύο πρὸς Τιμόθεον καὶ Τίτον καὶ
Φιλίμονα. πάντα δὲ τὰ ἀντίγραφα τὰ σῶα καὶ ἀληθῆ τὴν πρὸς b
Ῥωμαίους ἔχουσι πρώτην, οὐχ ὡς σύ, Μαρκίων, τὴν πρὸς Γαλάτας

9 Kol. 2, 16

V M 9—11 vgl. S. 119, 17f

4 ἀπὸ aus ὑπὸ V cor ἀπὸ M 7 Κολοσσαεῖς VM 10 ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ
νεομηνίας καὶ σαββάτων S. 119, 18 vgl. Z. 18] ἐν ἑορτῇ ἢ ἐν νεομηνία καὶ σαββά-
τω VM 13 ἀλλ' ἢ aus ἀλλὰ Vcorr 20 σκιογράφ^{ηθ}έντων, ηθ Vcorr 24 τισιν
Ausgg.] τρισίν VM, am Rand von 1. Hd. οὕτως εὔρον M 25 τεσσαρισκαιδε-
κάτης M 26 vor πρὸς² + τῶν V

ἔταξας πρώτην. ὅμως ἀπὸ ταύτης τῆς πρὸς Φιλήμονα οὐδὲν παρεθέμεθα, διὰ τὸ ὀλοσχερῶς αὐτὴν ἐνδιαστρόφως παρ' αὐτῷ κείσθαι.

Πρὸς Φιλιππησίους ἰ'

οὕτως γὰρ παρὰ τῷ Μαρκίῳ κείται ἐσχάτη | καὶ δεκάτη, παρὰ P 374
5 δὲ τῷ ἀποστόλῳ ἔκτη. ὡσαύτως οὐδὲ ἀπ' αὐτῆς, διὰ τὸ διαστρόφως παρ' αὐτῷ κείσθαι, οὐδὲν ἐξελεξάμεθα.

Αὕτη πεπλήρωται ἢ τοῦ Μαρκίου συνταξίς (τῆς τῶν) ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀποστόλου σφριζομένων λειψάνων λόγων τε ὑποθέσεως· ἀφ' ἧς ἀναλεξάμενοι τὰ κατ' αὐτοῦ ἀπὸ
10 τῶν παρ' αὐτοῦ σφριζομένων τοὺς ἐλέγχους παρεθέμεθα.

προσέθετο δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποστολικῷ καλουμένῳ καὶ τῆς καλουμένης πρὸς Λαοδικίας

ᾠ καὶ μ̄ σχόλιον. »Εἷς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἷς D 391
θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν«.

15 ᾠ καὶ μ̄ ἔλεγχος. Συναδόντως μὲν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, ᾧ Μαρκίῳ, καὶ ταύτας τὰς κατὰ σοῦ μαρτυρίας ἀπὸ τῆς λεγομένης πρὸς Λαοδικίας συνήγαγες, ἵνα ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ | συντάγματος μάθωμεν ὁ 682
ἀναγνόντες τὰ παρὰ σοὶ καὶ γνόντες τὰ κατὰ σὲ καταγνῶμεν τῶν διὰ σοῦ ἀλλοτριῶς ἐπινενοημένων τριῶν ἀνάρχων ἀρχῶν διαφορὰς
20 πρὸς ἀλλήλας ἔχουσῶν. οὐχ οὕτως γὰρ ἔχει ἢ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου b
ὑπόθεσις καὶ ἠσφαλισμένον κήρυγμα, ἀλλὰ ἄλλως παρὰ τὸ σὸν ποιήτευμα. σαφῶς γὰρ ἔφη »ἓνα κύριον, μίαν πίστιν, ἐν βάπτισμα, c
ἓνα θεὸν τὸν αὐτὸν πατέρα πάντων, τὸν αὐτὸν ἐπὶ πάντων, τὸν αὐτὸν διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι«, διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἐν
25 πᾶσιν ἀποστόλοις καὶ ἐν τοῖς καθεξῆς.

Αὕτη μὲν ἡμῶν ἢ προθεωρηθεῖσα ἐν τοῖς προειρημένοις (σύν- 13, 1
ταξίς), ἀναλεχθεῖσιν ἀπὸ τῆς παρ' αὐτῷ τῷ Μαρκίῳ ἔτι σφριζομένης

4f vgl. oben zu S. 105, 9ff — 13 vgl. Eph. 4, 4

V M 13f vgl. S. 120, 4f

7 (τῆς τῶν) * 13 βάπτισμα + εἷς Χριστός VM, < S. 120, 4 u. Z. 22f
17 hinter συνήγαγες noch einmal κατὰ σοῦ μαρτυρίας V | συντάγματος *] σφραγίσματος VM 26f (σύνταξις) *

γραφῆς, ἣς τὴν ἀνάλεξιν σκοπήσας τις ἐκπλαγείη τὰς <τοῦ> μεγαλο-
 δόρου θεοῦ οἰκονομίας. ἐκάστου γὰρ πράγματος διὰ τριῶν μαρτυ- 2
 ριῶν ἐπιβεβαιουμένου καὶ συνισταμένου, ὡς ἐνταῦθα ψιλῶς ὁ θεὸς
 ἐχαρίσατο συνάψαι (ὡς ἔφην) ἡμᾶς κατὰ οἰκονομίαν ἑβδομήκοντα μὲν
 5 ὀκτώ μαρτυρίας ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, τεσσαράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ
 ἀποστόλου; καὶ ταύτας παρ' αὐτῶ εἰς ἔτι καὶ δεῦρο σφριζόμενας τε 3
 καὶ <οὐκ> ἀμφιβαλλόμενας, ὡς εἶναι τὰς πάσας ἑκατὸν δεκαοκτώ,
 ἀντιλεγούσας δὲ πάσας τῇ αὐτοῦ Μαρκίωτος γνώμῃ, ὡς ἀπὸ προσώ-
 που ὀνόματος κυρίου διὰ τῶν δεκαοκτῶ καὶ τῆς αὐτοῦ ἐνδεξίου
 10 εὐλογίας διὰ τῶν ἑκατόν. ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλης περισσῆς πρὸς ἐπὶ 4
 τούτοις * ἐκτὸς τοῦ εὐαγγελίου | καὶ τοῦ ἀποστόλου· οὐ γὰρ ἔδοξε τῶ P375
 ἑλεεινοτάτῳ Μαρκίῳ ἀπὸ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ταύτην τὴν | μαρτυ- D392
 ρίαν λέγειν, ἀλλὰ τῆς πρὸς Λαοδικέας, τῆς μὴ οὔσης ἐν τῶ ἀποστό-
 λῳ. αἷς μὴ ἐντυγχάνων ἡλιθίως ὁ κτηνώδης καὶ ἐν πολλοῖς πεσῶν 5
 15 ὁ τάλας οὐχ ὀρᾷ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀνατροπὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 ὁμολογουμένην. καὶ μηδεὶς θαναμαζέτω περὶ τούτου. πῶς γὰρ 6
 ἠδύνατο οὗτος, ἐπαγγειλάμενος ἔχειν τι τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ
 ἀποστόλου, μὴ οὐχὶ καὶ ὀλίγα τῆς γραφῆς σφριζειν ῥήματα; ὅλου γὰρ 7
 τοῦ σώματος ζῶντος ὡς εἰπεῖν τῆς θείας γραφῆς, ποῖον ἠῦρισκε
 20 μέλος νεκρὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, ἵνα παρειαγάγη ψεῦδος κατὰ
 τῆς ἀληθείας; ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ἐλώβησε καὶ ἀκροτηριάσας παρέκοψε 8
 πολλὰ τῶν μελῶν, κατέσχευεν δὲ ἑνὶά τινα παρ' ἑαυτῶ. καὶ αὐτὰ δὲ
 τὰ κατασχεθέντα ἔτι ζῶντα | οὐ δύναται νεκροῦσθαι, ἀλλ' ἔχει μὲν Ö684
 τὸ ζωτικὸν τῆς ἐμφάσεως, καὶ τε μυρίως παρ' αὐτῶ κατὰ λεπτόν
 25 ἀποτυμηθείη.

14. Ἔτι δὲ μετὰ ταῦτα πάντα ἐπεμνήσθημεν ὡς τινὲς ἀπὸ τῶν 14, 1
 αὐτῶν Μαρκιωνιστῶν, εἰς βυθὸν βλασφημίας παραπεπτωκότες καὶ
 ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν δαιμονιώδους διδασκαλίας ἐμβρόντητοι παντάπασι
 γεγονότες καὶ οὐκ ἐδόκουν κυρίου μόνον καὶ δι' ὀνόματος μνημονεύειν

2f vgl. Deut. 19, 15 Matth. 18, 16 II Kor. 13, 1 — 8ff gemeint ist τῆ = Ἰησοῦς
 u. ὁ = ἀμὴν. Letzteres ergibt jedoch genau gerechnet nur 99; daher die Be-
 merkung wegen des „überschüssigen“ Zeugnisses

V M

1 ἣς Pet.] εἰς VM | <τοῦ> μεγαλοδόρου *] μεγαλοδόρους VM; aber in V
 vorher Rasur, vielleicht τοῦ ausradiert 7 <οὐκ> Pet. 11 * etwa <ἐλέγχε-
 ται τῆς> * 14 αἷς (sc. μαρτυρίας) *] οἷς VM 16 τούτῳ M 19 ζῶντος
 Corn.] σφριζοντος VM 21 ἀλλ' ὡς Corn.] ἀλλοίως VM | ἀκροτηριάσας M
 23 ἔχει Pet.] ἐκεῖ VM 26 πάντα < M

- καὶ αὐτοῦ ἀθυρογλώσσωσ ἑτέρως τὴν αὐτοῦ θεότητα ἀποστρέφοντες,
 τὸ ὄνομα τῆς ἄνωθεν γεννήσεως κακίζειν οὐκ ἐντρέπονται. τινὲς **2**
 γὰρ αὐτῶν τετολμήκασιν, ὡς ἔφην, αὐτὸν τὸν κύριον εἶναι υἱὸν τοῦ
 πονηροῦ λέγειν οὐκ αἰσχυρόμενοι, ἄλλοι δὲ οὐχί, ἀλλὰ τοῦ κριτοῦ τε
5 καὶ δημιουργοῦ· εὐσπλαγχνότερον <δὲ> γεγονότα καὶ ἀγαθὸν ὄντα **3**
 καταλείψαι μὲν τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα κάτω (πῆ μὲν λεγόντων τὸν
 δημιουργόν, ἄλλων δὲ τὸν πονηρόν), ἄνω δὲ ἀναδεδραμηκέναι πρὸς
 τὸν ἐν ἀκατονομάστοις τόποις ἀγαθὸν θεὸν καὶ αὐτῷ προσκεκολλη-
 σθαι· πεμφθέντα δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ πρὸς ἀντιδικίαν **4**
10 τοῦ ἰδίου πατρὸς ἐλθόντα τὸν | Χριστὸν [καὶ] καταλῦσαι αὐτοῦ τὰ **D393**
 πάντα ὅσα ὁ κατὰ φύσιν πατήρ αὐτοῦ ἐνομοθέτει, ἦτοι ὁ λαλήσας
 ἐν τῷ νόμῳ ἦτοι ὁ τῆς κακίας θεὸς ὁ παρ' αὐτῶν ἐν τῇ τρίτῃ ἀρχῇ
 ταττόμενος. ἄλλως γὰρ καὶ ἄλλως ἐκτίθενται ὡς ἔφην, ἄλλος μὲν
 τὸν δημιουργόν λέγων, ἄλλος δὲ τὸν πονηρόν. | **P 376**
- 15** 15. Ταῦτα δὲ δῆλα παντί τῳ σύνεσιν κεκτημένῳ ὑπάρχει, ὅτι **15, 1**
 ἀκαθάρτου πνεύματός ἐστιν ἡ φρόνησις καὶ ἡ διδασκαλία καὶ οὔτε
 χρεία ἦν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἀπολογεῖσθαι ἢ ἔλεγχον παρι-
 στῶν καταντικρὺ Μαρκίωνος τοῦ ἑαυτοῦ κατὰ πάντα τὴν ἐπιλησμο-
 νὴν τῆς ζωῆς ποιησαμένου. φωραθήσεται γὰρ παρὰ πᾶσι τοῖς συνε- **2**
20 τοῖς τὸ βλάσφημον αὐτοῦ κenoφώνημα καὶ τολμηρὸν τῆς ἀπωλείας
 ἐνέργημα. ἀλλ' ἐπειδὴ εἰώθαμεν μὴ εἶναι ἀκανθῶν τόπον, ἀλλὰ **3**
 ἐκτέμνειν τῇ τοῦ θεοῦ μαχαίρᾳ, ἢ τῇ ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον
 <τομωτέρῳ> καὶ δικνουμένην ἄχρι μερισμῶν ψυχῆς καὶ πνεύματος,
 ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν· κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὀλίγα καὶ εἰς τοῦτο
25 εἰπεῖν οὐκ ἀποκνήσομεν.
16. Πρωτὸν μὲν γὰρ ὅτι εἰ ἀγαθὸς ἐκ πονηροῦ γεγένηται, οὐκέτι **16, 1**
 τῶν ἀρχῶν σταθήσεται ὁ λόγος. δύναται γὰρ καὶ ὁ αὐτοῦ πατήρ,
 εἰ πονηρὸς ὑπάρχει (ὅπερ μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἀγαθὸς ἐστι), μεταβλη-
 θῆναι τὴν γνώμην, ὅσπερ ὁ ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένος μεταβέβληται.
30 τὸ δὲ ἕτερον· εἰ ὅλως ἦλθεν ὁ μονογενὴς ἀνθρώπουσ σῶσαι καὶ **2** **Ö 686**
 ληστὴν εἰσαγαγεῖν εἰς παράδεισον καὶ τελώνην καλέσαι ἀπὸ τελωνίου

3 war im Bisherigen noch nicht erwähnt — **22** Hebr. 4, 12 — **31** vgl. Luk. 23, 43 — vgl. Matth. 9, 9ff

V M

1 [καὶ]? * | [αὐτοῦ²]? * **5** <δὲ> * **8** ἀκατονομάστοις, ο aus ω V corr
10 [καὶ] καταλῦσαι *] καὶ καταλύοντα VM | τὰ über der Linie nachgetragen V corr
22 τῇ ... μαχαίρᾳ aus τὴν ... μάχαιραν V corr **23** <τομωτέρῳ> * **25** ἀπο-
 κνήσομεν, ο aus ω V corr ἀκνήσομαι M

εἰς μετάνοιαν καὶ πόρνην ἀλείφουσιν αὐτοῦ τοὺς πόδας ἰάσασθαι ἀπὸ πορνείας, ἔτι δὲ καὶ <ἄλλα> ἀγαθὰ πράττει, διότι ἀγαθὸς ὑπάρχει καὶ εὐσπλαγχνὸς καὶ ἐλεήμων, πολλῶ οὖν μᾶλλον ἔδει ἐπὶ τὸν 3 ἴδιον αὐτοῦ πατέρα τὸν οἶκτον αὐτοῦ ἀναλαβεῖν καὶ αὐτὸν πρῶτον 5 μεταθεῖναι εἰς τὸ σωτηριῶδες, ἵνα πρῶτον τὸν πατέρα αὐτοῦ μεταβαλὼν τελείως | ἐνδείξηται τὴν τελείαν ἀγαθότητα, τὸν πατέρα αὐτοῦ D 394 οἰκτεῖρας, ὡς καὶ γέγραπται »ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν πρῶτον εἰς τοὺς οἰκτίους τῆς πίστεως«, πόσῳ γε μᾶλλον ἐλεᾶν τοὺς ἑαυτῶν πατέρας.

Τὸ δὲ ἕτερον ἔτι προστέθεικα τῇ φράσει καὶ τῷ ἐλέγχῳ τῷ 4 10 πρὸς τὸν Μαρκίωνα, ὅτι εἰ μὲν τοῦ ἐνός ἐστιν υἱὸς καὶ πρὸς τὸν ἕτερον προσέφυγεν, οὐ πιστὸς παραδεχθήσεται παρὰ τῷ ἑτέρῳ. ὁ 5 γὰρ συνειδήσειν εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα μὴ φυλάξας οὐδὲ παρὰ τῷ ἑτέρῳ πιστευθήσεται ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῦ προαγόντως πεπραγμένων. ἀλλὰ καὶ ἄλλως πάλιν· ἄρά γε τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ κατη- 6 15 γορήσει(ς) πάλιν, ὃ Μαρκίων, δι' ἀπορίαν τοῦ πεμπομένου μὴ δυνηθέντος σῶσαι τοὺς παρ' αὐτοῦ σφζομένους | καὶ παρ' αὐτοῦ διὰ P 377 Χριστοῦ ἐλεηθέντας; εἰ μὴ γὰρ ἀπέφυγε κατὰ τὸν τοῦ Μαρκίωνος 7 λόγον ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν ἄνω θεόν, οὐκ ἠῦπόρει ὁ ἀγαθὸς θεὸς τινα ἀποστεῖλαι, εἰ μὴ ἐν προσκρούσει ὁ τοῦ Χριστοῦ πατήρ, ὡς ὁ 20 Μαρκίων λέγει, πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν γεγένηται. καὶ ἄλλως 8 δέ· εἰ τοῦ δημιουργοῦ υἱὸς ἐστιν, ἀντίκειται δὲ τῇ δημιουργίᾳ καὶ τῷ τοῦ πατρὸς ἔργῳ, πρῶτον μὲν ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον τοὺς ἀνθρώπους [πρῶτον] εἶχεν ἐξολοθρεῦσαι, ἵνα ἀφανίσῃ τὸ ἔργον τὸ ἀπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς δεδημιουργημένον, ὡς ἀντίδικος γενόμενος τῆς 25 τοῦ πατρὸς διαθέσεως· ἢ πάλιν λαβὼν δύναμιν ἰάσεως καὶ θεραπείας 9 καὶ σωτηρίας ὄφειλεν ἐνδείξασθαι εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα πρὸ πάντων τὴν τῆς φιλανθρωπίας ἐργασίαν καὶ πρῶτον πείσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ κατ' αὐτὸν γενέσθαι, ἵνα γενόμενος αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοῦ πατρὶ ἀγαθὸς τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σωτηρίας <αἰτία> ἢ 30 μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀγαθότης γένηται. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει ὡς ὁ 10 τούτου κενοφρονούμενος μυθώδης λόγος *. οὔτε γὰρ τρεῖς ἀρχαὶ οὔτε

1 vgl. Luk. 7, 37ff — 7 Gal. 6, 10

V M

2 πορνείας] πορνείας V | <ἄλλα> * | διότι *] θεός VM 7 ὡς nachgetragenen Vcorr 9 προστέθεικα aus προστέθηκα Vcorr 14f κατηγορήσει(ς) * 16 δυνηθέντος + <ἄλλως>? * | παρ' αὐτῷ¹ VM 17 κατὰ τὸν am Rand nachgetragenen Vcorr 23 [πρῶτον] * 29 <αἰτία> * 31 * etwa <περιέχει> *

ἄλλος πατήρ Χριστοῦ οὐδὲ κακίας ἐστὶ γέννημα· | μὴ γένοιτο. φησὶ 11 D 395
 γὰρ »ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί«. καὶ εἰ μὲν νόθως
 λέγει πατέρα ἔχειν, οὐ δύναται αὐτοῦ ὁ νόθος πατήρ καλούμενος ἐν
 αὐτῷ εἶναι οὐδὲ αὐτὸς ἐν τῷ πατρὶ. ὁ δὲ κατὰ φύσιν αὐτοῦ πατέρα 12
 5 αἰὶ ἀγαθὸν καὶ θεὸν αἰὶ καὶ πάντων δημιουργόν, ἐν αὐτῷ δὲ ὄντα
 καὶ σὺν αὐτῷ ὑπάρχοντα διδάσκων καὶ ἀληθεύων, κατὰ τοῦ Μαρκί-
 κίωνος τὴν | ἀπειλὴν διεξέρχεται λέγων »ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν ὡς Ὀ 688
 τιμᾶ τὸν πατέρα, ἢ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπ' αὐτὸν μένει«. ἦδη δὲ ἐν 13
 πολλαῖς μαρτυρίαις ἐδείξαμεν τὸν ἕνα ὄντα θεόν, τὸν πατέρα τοῦ
 10 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαθὸν ὄντα καὶ ἀγαθὸν γεννήσαντα,
 ἀγάπην ὄντα καὶ ἀγάπην γεννήσαντα, πηγὴν ὄντα ζωῆς καὶ ζωῆς
 πηγὴν γεννήσαντα (»παρὰ σοὶ γὰρ πηγὴ ζωῆς« φησὶν ἡ γραφή),
 ἀλήθειαν ὄντα καὶ ἀλήθειαν γεννήσαντα, φῶς ὄντα καὶ φῶς γεν-
 νήσαντα, ζῶν ὄντα καὶ ζῶν γεννήσαντα ἀνάρχως καὶ αἰδίως καὶ
 15 ἀχρόνως. καὶ ἐλέγχεται κατὰ πάντα ἢ τοῦ Μαρκίωνος πλάνη.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων καὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος 14
 ἀνατροπῆς διὰ πολλῆς καὶ ἀληθινῆς συστάσεως ἐν θεῷ ἡμῖν κατειρ- P 378
 γασμένης πάλιν ἐπὶ τὰς ἐξῆς, ταύτης τῆς νυνὶ ὡς μεγάλης ἀσπίδος
 καταπατηθείσης διὰ τοῦ ἀψευδοῦς λόγου τοῦ σωτῆρος τοῦ εἰπόντος
 20 »δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπὶ ὄφεις καὶ σκορπίους καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 δύναμιν τοῦ ἀντικειμένου«, ἴωμεν καὶ τὰς τῶν ἄλλων ματαιοφροσύ-
 νας διασκοπεῖν τε καὶ διελέγχειν ἐπιβαλώμεθα, θεὸν βοηθὸν ἐν ἅπασιν
 ἐπιζαλούμενοι. | D 396

Κατὰ Λουκιανιστῶν πγ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μγ.

25 1. Λουκιανός τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις Κωνσταντίνου 1, 1
 γεγονὼς τοῦ γέροντος, ὃν δῆθεν οἱ Ἀρειανοὶ ἐν μάρτυσιν ἐπιψηφί-

2 Joh. 14, 10 — 7 vgl. Joh. 5, 23; Joh. 3, 36 — 12 Psal. 35, 10 — 20 Luk.
 10, 19 — 24 ff zu Lucianus (Lucanus) vgl. Tertullian de resurr. carn. 2 Hippolyt
 refut. VII 11; S. 190, 16f Wendland VII 37, 2; S. 223, 18 Origenes c. Cels. II 27;
 I 156, 7 Kötschau Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 46; S. 24, 16f
 Marx — 26 vgl. das sog. syrische Martyrologium zum 7. Januar

V M

5 ἐν αὐτῷ] ἐαυτῷ V 7 λέγων Pet.] τοῦ λέγοντος VM 9 μαρτυρίαις]
 lies wohl αἰρέσεις * 11f πηγὴν ὄντα—ἡ γραφή am Rande nachgetragen Vcorr
 11 ζωῆς¹ < V 15 ἐλέγχεται aus ἐλέεκεται Vcorr 18 τὰς*] τὰ VM 21 ἐχρον(!)
 über ἀντικειμένου geschrieben Vcorr ἐχθροῦ M 22 ἐπιβαλούμενοι aus ἐπιβαλώ-
 μεθα Vcorr ἐπιβαλλόμενοι M 23 Unterschrift κατὰ Μαρκίωνος VM 24 Über-
 schrift: κατὰ Λουκιανιστῶν εἰκοστὴ τρίτη ἢ καὶ μγ VM

ζονται ἦν γὰρ καὶ οὗτος ὁ Λουκιανός, ὁ πρόσφατός φημι, προσαν-
 έχων τῇ τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσει, περὶ οὗ ὕστερον ἐν τῇ κατ' αὐτῶν
 ἀνατροπῇ λέξομεν· νῦν δὲ πρὸς τὸν προειρημένον ἀρχαῖον Λουκιανὸν
 ἀποτείνεται ὁ λόγος. οὗτος γὰρ συνεπόμενος τῷ προειρημένῳ Μαρκί- 2
 5 κίῳνι καὶ ἀπὸ τούτου ἀποσχίσας καὶ αὐτὸς ἄθροισμα ἑαυτῷ ποιησά-
 μενος αἰρέσεως προέστη, ἀφ' οὗπερ οἱ Λουκιανισταὶ οἱ ἀρχαῖοι
 καλούμενοι. κατὰ πάντα μὲν οὖν κατὰ τὸν Μαρκίωνα δογματίζει, 3
 κέχρηται δὲ ὡς ὁ εἰς ἡμᾶς ἔλθων λόγος καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ἔμφασις *.
 ἀρχαίων γὰρ τούτων ὄντων καὶ θᾶπτον κατασβεσθέντων δυσχερῆς
 10 γεγνήηται ἡμῖν, ὡς ἀληθῶς ἔστιν εἰπεῖν, ἢ κατ' αὐτοὺς ἔρευνα. ἃ
 δὲ ἀπὸ μέρους ἔγνωμεν τῶν αὐτοῦ ἔστι τάδε·
 μετὰ τὸ συστήναι δῆθεν ἕτερον μὲν τὸν δημιουργὸν καὶ κριτὴν 4
 καὶ δίκαιον, ἕτερον δὲ τὸν ἀγαθὸν ὡσαύτως καὶ ἕτερον τὸν πονηρόν,
 βούλεται χρῆσθαι καὶ μαρτυρίαις τισὶ κατὰ τὸν Μαρκίωνα κατὰ τὴν
 15 αὐτοῦ ὑπόνοιαν ἀπὸ τῆς τῶν προφητῶν γραφῆς, φημὶ δὲ τῷ »μά-
 ταιος ὁ δουλεύων κυρίῳ« καὶ τῷ εἰρημένῳ »ἀντέστησαν θεῷ καὶ
 ἐσώθησαν«. τέλεον δὲ οὗτος παρὰ τὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ 5 Ö 690
 διδασκαλίαν ἀπαρνέεται τὸν γάμον καὶ ἀγνείαν ἀσκεῖ, οὐ δι' ἀγνείαν
 ἀλλ' ἵνα ἀθετήσῃ τὰ ἔργα τοῦ δημιουργοῦ, διδάσκων μὴ συνάπτεσθαι
 20 γάμῳ — »ἀφ' οὗ γάμος, εὐθηνία« φησὶ »διὰ τῆς παιδοποιίας ἐν κόσμῳ
 τῷ δημιουργῷ γίνεται« — πρὸς ἀντίθεσιν τῆς τοῦ δημιουργοῦ καὶ
 κτιστοῦ διὰ τῆς παιδοποιίας ἐν τῷ κόσμῳ | εὐθηνίας. φωραθή- 6 P 379

4 ff vgl. Hippolyt refut. VII 11; S. 190, 16 Wendland Λουκιανός, μαθητῆς
 γενόμενος Μαρκίωνος, ἀπηρνηθῆσεν ὁμοίως τὸν θεὸν βλασφημηῆσαι, ähnlich
 VII 37, 2; S. 223, 18 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *extitit post hunc Lucanus*
quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus. et hic per eadem radens
blasphemiae genera eadem docet, quae Marcion et Cerdon docuerant Filastrius
 haer. 46; S. 24, 16 Marx *Lucanus quidam post istum similia Marcioni statuens*
ac decernens, ut ille doctor ipsius Marcion — 15 Mal. 3, 14 — 16 Mal. 3, 15 —
 17 vgl. über Marcion selbst Tertullian adv. Marc. I 29 *non tingitur apud illum*
caro, nisi virgo nisi vidua nisi caelebs nisi divortio baptisma mercata Hippolyt
 refut. VII 30, 3; S. 216, 5 Wendland κωλύεις γαμεῖν, τεκνοῦν; vgl. zu S. 97, 8f

V M.

1 [καὶ]? * 2 κατ' αὐτὸν M 3 λέξο|||μεν, ο aus ω V corr 8 * etwa
 <περιέχει, μόνον τῇ καινῇ διαθήκῃ· οὐκ οἶδα δέ, εἰ καὶ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοίως τῷ
 Μαρκίῳνι ῥαδιουργεῖ> *, vgl. S. 188, 3f 9 δυσχερῆς *] δυσχερῆς VM 10 εἰ-
 πεῖν *] ἰδεῖν VM 11 ἔγνωμεν τῶν αὐτοῦ am Zeilenende nachgetragen V corr
 14 κατὰ²] εἰς? * 15f τῷ ... τῷ εἰρημένῳ *] τὸ ... τὸ εἰρημένον VM 19—21 δι-
 δάσκων μὴ—γίνεται am Rande nachgetragen V corr 20 γάμος *] γάμον VM

σεται δὲ ὁ | τοιοῦτος καὶ διελεγχθήσεται ἀπὸ μὲν τῆς ἡδὴ πρὸς τὸν D397
 αὐτοῦ ἐπιστάτην ἀντιθέσεως, διὰ πολλῶν ποιησαμένων ἡμῶν τὴν
 πρὸς αὐτὸν ἀντιλογία ἢ τε καὶ ἀνατροπὴν, ἐν ὁποίαις τε καὶ ὁπόσαις
 συνάδει τὸ εὐαγγέλιον τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ κύριος 7
 5 ἡμῶν ὁμολογεῖ τὸ ποίημα τοῦ κόσμου εἶναι ἴδιον καὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ
 πατρὸς εἶναι τὴν κτίσιν, ὡς γε μάλιστα συνελόντι φράσαι κορυφαί-
 ὸτατόν τι ῥῆμα παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ εἰρημένον, τὸ »ἐν ἀρχῇ ἦν
 ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα
 δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε» καὶ
 10 τὰ ἐξῆς.

2. Ἀλλὰ γε ὁ τοιοῦτος εὐθὺς ἀνατραπήσεται. εἰ γὰρ καὶ βού- 2, 1
 λοιτο λέγειν ὅτι ἀντιθέσεως χάριν καὶ καθαιρέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ
 δημιουργοῦ ἐντεῦθα γενομένων ἢ τοῦ γάμου αὐτῷ συνάφεια ἀθετεῖ-
 ται. ἵνα μὴ τῷ δημιουργῷ συμπράξειεν, ὥστε ἀπέχεσθαι παντάπασι
 15 τοῦ ἔργου τοῦ δημιουργοῦ, πῶς οὐχὶ ἄλογος αὐτῷ ἢ ὑπόνοια καὶ
 φωρατὴ καὶ εὐθυλέγκτος; ἰδὸν γὰρ ἀπὸ τῆς κτίσεως καὶ τῆς τοῦ 2
 δημιουργοῦ δημιουργίας καὶ τῶν ἐδωδῶν καὶ τῶν ἀμφίων [καὶ] τὴν
 χρῆσιν πομάτων τε καὶ βρωμάτων μέτεισιν ὁ γόης καὶ ὁ ἀγύρτης
 καὶ ἄλλως οὐ δυνηθήσεται ἐκφυγεῖν καὶ μὴ οὐχὶ τούτοις χρῆσθαι. θεὸς 3
 20 γὰρ ὁ πάντων δεσπότης καὶ δημιουργὸς πάντων ἐπιμελούμενος καὶ
 ἐπὶ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀνατέλλει αὐτοῦ τὸν ἥλιον, καὶ ἐπὶ
 τοὺς αὐτὸν βλασφημοῦντας καὶ ἐπὶ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας πέμπει
 αὐτοῦ τὸν ὑετὸν καὶ πάντας τρέφει, οὐκ ἄλόγῳ τινὶ καὶ ἀναισθήτῳ 4
 ὀρισμῶ, ἀλλὰ ἐκδικίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ ὀρισθείσῃ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει
 25 μακροθυμῶν καὶ ὀρισμοῖς ἰδίῳις καὶ σοφίᾳ τὰ πάντα διοικῶν, ὡς
 ἔστι πρόπον τῇ αὐτοῦ εἰς πάντας ὠφελείᾳ, ἢν' οἱ μετανοήσαντες τῆς
 παρ' αὐτοῦ ἀμνηστίας τυχόντες τὸ σωτήριον | κτήσονται· εἰ δὲ ἐπι- 5 D398
 μένοιεν ταῖς αὐτῶν βλασφημίαις ὑπονοίαις καὶ ματαιοφροσύναις ταῖς
 μὴ ἐκ θεοῦ αὐτοῖς δοθείσαις, τὸ τρηκαῦτα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλ-
 30 λαγήν, τοῦ ἀντεξοσίου μηκέτι αὐτοῖς συμπαραμένοντος, * ἀλλὰ οὔτε
 διὰ θυμὸν αὐτοῖς τὴν τότε ἐσομένην κρίσιν οὔτε ὡς ἐν ὀργῇ ἐπιφέ-
 ρων τὰ ἐσόμενα *, — ὅλα γὰρ προεθέ|σπισε | διὰ τὴν οὐκ εἶσω παθῶν 6 P380
 Ö692

7 Joh. 1, 1. 2b — 20 vgl. Matth. 5, 45

V M

2 ἐπιστάτην + (γενομένης)? * 5 [καὶ]? * 13 γενομένων *] λεγομένων VM
 17 [καὶ] * 17f τὴν χρῆσιν *] τῆς χρήσεως VM (χρήσεως aus κρίσεως V corr κρί-
 σεως M) 26 πρόπον U] πρόπων VM 27 ἀμνηστίας VM 28 βλασφημίαις
 30 * etwa (δικαίως αὐτοῦς ἐκδικήσει) * 32 * etwa (κολαστήρια) *

περιεχομένην αὐτοῦ θεότητα —, ἀλλὰ δι' ἣν ἕκαστος τῶν * ἐπὶ βλάβῃ
 ἑαυτοῦ τι ἐργαζόμενος ἑαυτῷ παραίτιος γεγένηται *, τοῦ θεοῦ ἀναι-
 τίου ὄντος τῆς καθ' ἡμᾶς παρεκτροπῆς τε καὶ τῆς ἐκ ταύτης καθ'
 ἡμῶν μελλούσης ἔσεσθαι καταδίκης.

- 5 Ἐν ἅπασιν οὖν καὶ οὗτος φωραθήσεται, ταῖς πρότερον καὶ μετέ- 7
 πειτα ἐγκαταμιχθεὶς αἰρέσεσιν, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ »τῶν τῆς ἀπωλείας
 τέκνων« ὑπάρχων, δηλούσης τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ εὐ-
 αγγελίου, φωτεινῶς τὴν πᾶσαν οἰκουμένην καταναγάζοντος καὶ σφύ-
 ζοντος τοὺς υἱοὺς τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἐν ἀληθείᾳ. ὡς οὖν ἐκ 8
 10 συντόμου † σκοποῦ ὄφιν παρακύψαντα διὰ μικροῦ τινος σκεύους
 ἀνελόντες θανατωθεῖσάν <τε> ταύτην καταλελοιπότες ἐπὶ τὰς ἐξῆς
 ἴωμεν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν τοῦ θεοῦ συμπαραλαβόντες βοήθειαν
 εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν αὐτοῦ ἀλήθειαν.

Κατὰ Ἀπελλιανῶν $\overline{\kappa\delta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\delta}$.

- 15 1. Τοῦτον τὸν προειρημένον Λουκιανὸν διαδέχεται Ἀπελλῆς, οὐχ 1, 1
 ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ὁ ὑπὸ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου συνιστάμενος, ἀλλ' ἕτε-
 ρος ἐξ οὐπερ Ἀπελλιανοί, ὧν καὶ αὐτὸς συσχολαστὴς αὐτοῦ Λου-
 κριανοῦ καὶ μαθητῆς τοῦ προειρημένου Μαρκίωνος, ὡς ἐκ μιᾶς ῥίζης
 πολλῶν ἀκανθῶν ὑλομανήσασαι παραφρυάδες. ἕτερα | δὲ οὗτος 2 D 399

6 vgl. Joh. 17, 12 — 15 ff zur Darstellung des Epiph. vgl. insbesondere
 Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2 u. 5 ff; S. 454, 22 ff u. 456, 11 ff Schwartz Tertul-
 lian de praescr. 30. 33. 34 adv. Marc. III 11 IV 17 de carne Chr. 1. 6—8. 24 de
 resurr. carn. 2. 5 de anima 23. 36. Hippolyt refut. VII 38; S. 224, 1 ff Wendland
 u. X 20; S. 280, 17 ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 Filastrius haer. 47 — 16 vgl.
 Röm. 16, 10 — 19 ff vgl. Tertullian adv. Marc. IV 17 *Marcionis de discipulo emen-
 dator de carne Chr. 1 Apelles discipulus et postea desertor ipsius* und Filastrius
 haer. 47, 1 f; S. 24, 21 ff Marx *interrogatus a quibusdam quomodo de fide sentiret,
 respondit: non mihi opus est di(s) cere a Marcione, ut duo principia adseram coaeterna;
 ego enim unum principium esse praedico* Apelles bei Anthimus v. Nikomedien
 (studi e testi V 98) ψεύδεται Μαρκίων λέγων εἶναι ἀρχὰς δύο· ἐγὼ δὲ φημι
 μίαν, ἣτις ἐποίησε δευτέραν ἀρχήν

V M

1 * <ἀδίκων> * 2 * etwa <καταδίκης πονηρίαν> * 6 ἐγκαταμιχθεὶς aus
 ἐγκαταμιχθῆς V 7 δηλούσης + <τοῦτο>? * 8 f καὶ σφύζοντος < M 10 † σκο-
 ποῦ] lies wohl ἐκ τῆς ὀπῆς * 11 <τε> * 13 Unterschrift κατὰ Λουκιανιστῶν
 VM 14 κατὰ Ἀπελλιανῶν, εἰκοστὴ τετάρτη ἢ καὶ $\overline{\mu\delta}$ VM 16 συνιστάμενος M

παρὰ τοὺς ἄλλους βούλεται δογματίζειν καὶ κατὰ μὲν τοῦ ἑαυτοῦ
 διδασκάλου ὀπλισάμενος ἑαυτὸν καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας, εἰς τὸ συνα-
 γεῖρειν ἑαυτῷ καὶ αὐτὸς σχολὴν πεπλανημένων ἀνθρώπων, τὰ τοιαῦτα
 βούλεται δογματίζειν, φάσκων μὲν ὅτι οὐχ οὕτως, φησί, γεγένηται, 3
 5 ἀλλὰ πεπλάνηται Μαρκίων, ἵνα πανταχόθεν ἑαυτὴν ἐλέγχονσά τε ἡ
 ἀνομία καὶ ἡ ἀνομία ἐν ἑαυτῇ συντριβομένη φανήσεται καὶ καθ' ἑαυτῆς
 τὴν ἀνατροπὴν ἐπεγείρουσα, τῆς ἀληθείας ἀεὶ ἐδραΐας οὔσης καὶ μὴ
 χρεῖαν ἐχούσης βοηθείας, ἀλλὰ αὐτοσυστάτου οὔσης καὶ παρὰ θεῶ
 τῷ ὄντως (ὄντι) ἀεὶ συνιστωμένης. | P381

10 Φάσκει γοῦν οὗτος ὁ προειρημένος Ἀπελλῆς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ 4
 ὅτι οὐκ εἰσὶ τρεῖς ἀρχαὶ οὔτε δύο, ὡς τοῖς περὶ Λουκιανὸν καὶ Μαρκίωνα
 ἔδοξεν, ἀλλά, φησὶν, εἷς ἐστὶν ἀγαθὸς θεὸς καὶ μία ἀρχὴ καὶ
 μία δύναμις ἀκατονόμαστος· ᾧ ἐνὶ θεῷ ἡγουν μιᾷ ἀρχῇ οὐδὲν μεμέ-

10 ff vgl. Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2; S. 454, 23 Schwartz Ἀπελλῆς
 μὲν ... μίαν ἀρχὴν ὁμολογεῖ Tertullian de praescr. 34 *donce ... Apelles creatorem
 angelum nescio quem gloriosum superioris dei faceret deum legis et Israelis
 illum igneum affirmans de carne Chr. S angelum quendam inclitum nominant
 qui mundum hunc instituerit et instituto eo paenitentiam admiserit de anima 23
 ab igneo angelo, deo Israelis et nostro Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 hic intro-
 ducit unum deum (in) infinitis superioribus partibus. hunc potestates multas
 angelosque fecisse; praeterca et aliam virtutem quam dici dominum dicit, sed
 angelum ponit. (ab) hoc vult videri mundum institutum ad imitationem mundi
 superioris; cui mundo permiscuisse paenitentiam, quia non illum tam perfecte
 fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset Filastrius haer. 47, 2f;
 S. 24, 23 ff Marx ego enim unum principium esse praedico, quem deum cognosco;
 qui deus fecit angelos, fecit etiam alteram virtutem, quem deum scio esse secundum,
 qui et virtus dei est, quae fecit mundum. hic autem deus qui fecit mundum non
 est inquit bonus, ut ille qui fecit eum: subiectus autem est deo illi a quo et factus
 est iste — verwickelter, aber deshalb nicht richtiger bei Hippolyt refut. VII, 38, 1;
 S. 224, 1 ff Wendland εἶναι τινα θεὸν ἀγαθόν, καθὼς καὶ Μαρκίων ὑπέθετο· τὸν
 δὲ πάντα κτίσαντα εἶναι δίκαιον, ὃς τὰ γενόμενα ἐδημιούργησε, καὶ τρίτον τὸν
 Μωσεὶ λαλήσαντα — πύρινον δὲ τοῦτον εἶναι —, εἶναι δὲ καὶ τέταρτον ἕτερον,
 κακῶν αἰτίον· τοίτους δὲ ἀγγέλους ὀνομάζει ebenso X 20, 1; S. 280, 17 ff*

V M

3 αὐτοσχολὴν V 5 ἑαυτὴν] ἑαυτῷ V 7 ἐγείρουσα M Sf παρὰ θεῷ
 τῷ ὄντως aus παρὰ θεοῦ τοῦ ὄντος V corr 9 (ὄντι) * 13 ἀκατο|||νόμαστος,
 o aus ω V corr

ληται τῶν ἐνταῦθα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γεγενημένων, ἀλλὰ ὁ αὐτὸς 5
 ἅγιος ἄνωθεν θεὸς καὶ ἀγαθὸς ἐποίησεν ἕνα ἄλλον θεόν· ὁ δὲ γενό- 0694
 μενος ἄλλος θεὸς ἔκτισε τὰ πάντα, οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ
 ἐν τῷ κόσμῳ. ἀπέβη δὲ οὐκ ἀγαθὸς καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα, 6
 5 φησὶν, οὐκ ἀγαθῶς εἰργασμένα, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ φάυλην διάνοιαν
 τὰ ὑπ' αὐτοῦ * ἔκτισται.

Τίς δὲ ἀνέξεται τῶν τοιούτων λόγων καὶ οὐ μᾶλλον καταγελά- 7
 σαιε τῆς τοιαύτης ματαιοπονίας; κατὰ γὰρ δύο τρόπους εὐρεθήσεται
 οὐκ ἄρμοδιως πράττων, χρώμενος τῇ τοιαύτῃ ὑπονοίᾳ. καὶ διὰ 8
 10 τοῦτο πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς παρόντα ἐρῶ· λέγε μοι, ὦ οὗτος. δώ-
 σεις γὰρ, ὦ Ἀπελλῆ, ἢ τὸν θεὸν ἄγνωστον τῶν μελλόντων πεποι-
 ηκότα θεὸν ὃν φάσκεις τὰ ποιήματα κακῶς δεδημιουργημένα, ἢ
 προγινώσκοντα μὲν ὅτι τοιοῦτος ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτιζόμενος θεὸς ἀπο-
 βήσεται, τούτου | χάριν αὐτὸν πεποιημένα, ἵνα μὴ αἴτιος γένηται D400
 15 τῶν κακῶς ὑπ' αὐτοῦ δεδημιουργημένων. καὶ ἔσται ἐξ ἅπαντος ὁ 9
 ἄνω θεὸς αὐτὸς δημιουργός, ποιήσας τὸν ἕνα τὸν τὰ πάντα πεποι-
 ηκότα, καὶ ἔσται οὐκέτι αἴτιος ὁ τὰς κτίσεις πεποιηκός, ἀλλὰ ὁ ἄνω
 θεὸς ὁ τὸν κτιστὴν ποιήσας καὶ ὢν αὐτὸς τῶν πάντων δημιουργός.

Χριστὸν δὲ ἤκειν φησὶν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, υἱὸν ὄντα 2, 1
 20 τοῦ ἄνω ἀγαθοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ὡσαύτως ἐπὶ
 σωτηρίας τῶν εἰς γινώσιν αὐτοῦ ἐρχομένων, καὶ ἐλθόντα οὐ δοκῆσει 2

21—S. 192, 12 vgl. Tertullian de carne Chr. 1 *admissa carne nativitate*
negare 6 *de sideribus, inquit, et de substantiis superioris mundi mutuatus est*
carnem 8 *de sideribus illi substantiam competisse* Hippolyt refut. VII 38, 3;
 S. 224, 9ff Wendland τὸν δὲ Χριστὸν ἐκ τῆς ὑπερθεν δυνάμεως κατελήλυθῆναι
 τουτέστι τοῦ ἀγαθοῦ, κἀκεῖνον αὐτὸν εἶναι υἱόν· τοῦτον δὲ οὐκ ἐκ παρθένου γεγε-
 νῆσθαι οὐδὲ ἄσαρκον εἶναι φανέντα λέγει, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ παντός οὐσίας
 μεταλαμβάνοντα μερῶν σῶμα πεποιημένα, τουτέστι θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ
 καὶ ξηροῦ, καὶ ἐν τούτῳ τῷ σώματι λαθόντα τὰς κοσμικὰς ἐξουσίας βεβιωκέναι
 ὃν ἐβίωσε χρόνον ἐν κόσμῳ X 20, 2; S. 280, 24ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6
Christum neque in phantasmate dicit fuisse sicut Marcion neque in substantia veri
corporis ut evangelium docet, sed in eo quo de superioribus partibus descenderit,
ipso descensu sideream sibi carnem et aëream contexuisse Filastrius haer. 47, 4f;
 S. 25, 5ff Marx *dicit autem Christum in carne apparuisse, non tamen sicut Valen-*

V M

6 * <γενόμενα κακῶς> * 7f καταγελάσαιεν V 9 οὐκ aus οὐκ V corr
 12 κακῶς Pet.] καλῶς VM 14 μὴ ausradiert V corr | γένηται aus γεγένηται
 V corr 19 φησὶν *] φῆς VM | καιρῶν aus καλῶν V corr καλῶν M

πεφηνέναι. ἀλλὰ ἐν ἀληθείᾳ σάρκα εἰληφέναι, οὐκ ἀπὸ Μαρίας τῆς
 παρθένου. ἀλλὰ ἀληθινὴν μὲν ἐσχηρέναι τὴν σάρκα καὶ σῶμα, οὔτε
 <δὲ> ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὔτε ἀπὸ γυναικὸς παρθένου. ἀλλὰ **3**
 ἔσχεν μὲν σάρκα ἀληθινὴν, τούτῳ <δὲ> τῷ τρόπῳ· καί, φησὶν, ἐν
 5 τῷ ἔρχεσθαι ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων ἦλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ συνήγαγεν
 ἑαυτῷ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων σῶμα. καὶ πῶς καὶ οὗτος **4**
 οὐκ ἐπείγεται εἰς τὸ φωραθῆναι | αὐτοῦ τὴν ἀνομίαν ἀκολουθοῦσαν **P382**
 ταῖς τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ποιητῶν περὶ τῆς κενοφωνίας ταύτης
 δόξαις; φάσκει γὰρ καὶ οὗτος, ὡς ἐκείνοι καὶ ἔτι ψυχροτέρως παρ'
 10 ἐκείνους λέγων, τὸν σωτήρα ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι τὸ σῶμα. ἀπὸ **5**
 γὰρ τοῦ ξηροῦ τὸ ξηρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ θερμοῦ τὸ θερμὸν καὶ ἀπὸ
 τοῦ ὑγροῦ τὸ ὑγρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ ψυχρὸν <λαβῶν> καὶ
 οὕτως πλάσας ἑαυτῷ σῶμα ἀληθινῶς πέφηνεν ἐν κόσμῳ καὶ ἐδίδαξεν
 ἡμᾶς τὴν ἄνω γυνῶσιν, καταφρονεῖν τε τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀρνείσθαι **6**
 15 αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὑποδείξας ἡμῖν ἐν ποίᾳ γραφῇ ποῖά ἐστι τὰ φύσει
 ἐξ αὐτοῦ εἰρημένα καὶ ποῖά ἐστι τὰ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. οὕτως
 γὰρ, φησὶν, ἔφη ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται· χρῶμαι
 γὰρ, φησὶν, ἀπὸ πάσης γραφῆς ἀναλέγων τὰ χρήσιμα.

*tinus de caelo carnem deposuisse . . . sed de quattuor elementis id est de sicco calido
 umido et frigido accepisse* (beachte jedoch, daß Tertull. u. Pseudotertull. einer-
 seits, Hipp. Epiph. Filastr. andererseits sich nicht decken; die letzteren nehmen an,
 daß der wunderbare Leib auf der Erde bereitet wurde, vgl. insbes. bei Hipp.
 S. 224, 18 *σάρκα . . . δείξας ἀπέδωκε γῆ ἐξ ἧσπερ ἦν οὐσίας*). — Eine ähnliche
 Vorstellung wie die erstere *ascensio Jesaiae* 10, 7ff ep. apost. c. 13; S. 46, 1ff u.
 47, 1ff Schmidt und bei Simon Magus Panarion haer. 21, 2, 4; I 240, 3ff

15—18 vgl. Hippolyt refut. VII 3S, 2; S. 224, 5ff Wendland *νόμον δὲ καὶ
 προφήτας δυσφημεῖ, ἀνθρώπινα καὶ ψευδῆ φάσκων εἶναι τὰ γεγραμμένα, τῶν δὲ
 εὐαγγελίων ἢ τοῦ ἀποστόλου τὰ ἀρέσζοντα αὐτῷ αἰρεῖται* — über seine Bestrei-
 tung des A. T. vgl. Rhodon bei Eusebius h. e. V 13, 2; S. 454, 25 Schwartz
 Hippolyt refut. X 20, 2; S. 2S1, 1ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6
 Origenes c. Cels. V 54; II 5S, 2 Kötschau; dazu die Bruchstücke aus den Syll-
 ogismen bei Origenes in Gen. hom. II 2; VIII 134ff Lommatzsch u. Ambrosius
 de paradiso V 2S; S. 2S4, 1S Schenkl VI 30ff; S. 2S6, 23ff VII 35; S. 292, 5ff
 VIII 3Sff; S. 294, 9ff — **17** Agraphon, vgl. Resch, Agrapha² S. 112ff

V M

3 <δὲ> * **4** hinter τοῦτῳ Rasur von 2 Buchstaben V corr | <δὲ> * **7** ἀνομίαν]
 lies wohl ἄνοιαν * **10** ἐκείνους aus ἐκείνοις V corr **12** <λαβῶν> * **14** τὴν
 <τῶν> ἄνω? * **15** ἐν auf Rasur V corr **15f** τὰ φύσει—ποῖά ἐστι am Rande
 nachgetragen V corr

εἶτα, φησίν, ἴδωκεν ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν παθεῖν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι καὶ 7 D 401
 ἔσταυρώθη ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐτάφη ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀνέστη ἐν ἀλη-
 θείᾳ καὶ ἔδειξεν αὐτὴν | τὴν σάρκα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. καὶ 8 Ö 696
 ἀναλύσας, φησίν, αὐτὴν τὴν ἐνανθρωπήσιν ἑαυτοῦ ἀπεμέρισε πάλιν
 5 ἐκάστῳ τῶν στοιχείων τὸ ἴδιον ἀποδοῦς, τὸ θερμὸν τῷ θερμῷ, τὸ
 ψυχρὸν τῷ ψυχρῷ, τὸ ξηρὸν τῷ ξηρῷ, τὸ ὑγρὸν τῷ ὑγρῷ· καὶ οὕτως
 διαλύσας ἀπ' αὐτοῦ πάλιν τὸ ἕνσαρκον σῶμα ἀνέπηγχε εἰς τὸν οὐρα-
 νόν, ὅθεν καὶ ἦκε.

3. Καὶ ὁ πολλῆς δραματοποιίας τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων, ὡς 3, 1
 10 παντὶ τῷ σαφὲς εἶη μίμων μᾶλλον ἐργαστήριον ἢ περὶ ἐπαγγελίας
 ζωῆς ἢ συνέσεως χαρακτῆρα κεκτημένων. εἰ γὰρ ὅλως ἔλυσεν αὐτὸ 2
 τὸ σῶμα ὅπερ εἴληφε, τίνι τῷ λόγῳ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸ ἑαυτῷ κατε-
 σκεύαζεν; εἰ δὲ κατεσκεύαζε διὰ τινος χρῆσιν, ἀπετέλεσε δὲ τὸ 3
 15 ἔργον τῆς χρήσεως, ἔδει καταλείπειν αὐτὸ ἐν τῇ γῆ, μάλιστα καθ'
 ὑμᾶς (τοῦ) τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς ἐλπίδος εἶδους· μὴ
 χρεῖαν ἔχοντος τελειωθῆναι. ἀλλὰ ἀνέστησεν αὐτὸ πάλιν, ἵνα εἰς 4
 κάματον ἑαυτὸν μείζονα ἐμβάλῃ, ἵνα μηδὲν ὠφελήσῃ, κατασκευάζων
 καὶ ἐν μνήματι ἀποτιθέμενος καὶ διαλύων καὶ μερίζων ἐκάστῳ τῶν
 στοιχείων ὅπερ παρ' αὐτοῦ εἴληφεν, ὡς εὐγνώμων χρεωφειλέτης.

1 ff vgl. Hippolyt refut. VII 38, 4; S. 224, 15ff Wendland αὐθις δὲ ὑπὸ Ἰου-
 δαίων ἀνασκολοπισθέντα θανεῖν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγεροθέντα φανῆναι τοῖς
 μαθηταῖς δείξαντα τοὺς τύπους τῶν ἡλίων καὶ τῆς πλειοῦς, πείθοντα ὅτι αὐτὸς
 εἶη καὶ οὐ φάντασμα, ἀλλὰ ἕνσαρκος ἦν — 3 vgl. Joh. 20, 25 Luk. 24, 39 —
 3—8 vgl. Hippolyt refut. VII 38, 5; S. 224, 18ff Wendland σάρκα, φησίν, δείξας
 ἀπέδωκε γῆ ἔξ ἧσπερ ἦν οὐσίας, μηδὲν ἀλλότριον πλεονεκτῶν, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν
 χρησάμενος ἐκάστοις τὰ ἴδια ἀπέδωκε, λύσας πάλιν τὸν δεσμὸν τοῦ σώματος, θερ-
 μῷ τὸ θερμὸν, ψυχρῷ τὸ ψυχρὸν, ὑγρῷ τὸ ὑγρὸν, ξηρῷ τὸ ξηρὸν, καὶ οὕτως
 ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἀγαθὸν πατέρα, καταλιπὼν τὸ τῆς ζωῆς σπέρμα εἰς τὸν κόσμον
 διὰ τῶν μαθητῶν τοῖς πιστεῖουσι Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 *hunc in*
resurrectione singulis quibusque elementis quae in descensu suo mutuatus fuisset
in ascensu reddidisse et sic dispersis quibusque corporis sui partibus in caelum
spiritum tantum reddidisse Filastrius haer. 47, 6; S. 25, 9ff Marx in resur-
rectione iterum reddidisse elementis quae de mundo acceperat eaque in terram
dimisisse, ipsum autem in caelum sine carne ascendisse adserit

V M

10 τῳ] τὸ M   11 ζωῆς über der Linie nachgetragen Vcorr | ἔλυσεν M
 15 <τοῦ> *   19 χρεο|||φειλέτης, ο aus ω Vcorr χρεοφειλέτης M
 Epiphanius II. 13

καὶ εἰ ὅλως ἐκάστω (τὸ ἴδιον) ἀπεδίδου, τουτέστιν τὸ ψυχρὸν τῷ 5
 ψυχρῷ καὶ τὸ θερμὸν τῷ θερμῷ. ἠδύνατο ταῦτα μὴ ὁρᾶσθαι τοῖς
 μαθηταῖς τοῖς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ μὴν τὸ σῶμα τὸ ξηρὸν. πάντως γὰρ 6 P353
 τὸ ξηρὸν σῶμά ἐστι, σὰρξ καὶ ὀστέα, καὶ τὸ ὑγρὸν πάντως ἰχῶρές
 5 εἶσι καὶ σὰρξ εἰς ὑγρότητα διαλυομένη· ἅτινα πάντως τοῖς ἀποστό-
 λοις φανερώτατα ἀποτιθέμενος ἐσήμανεν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον ὅτε 7
 ἐθάπτετο τὸ αὐτοῦ σῶμα κατηξιούτο Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας
 ἐντυλίξαι αὐτὸ ἐν σινδόνι καὶ ἀποθέσθαι ἐν μνήματι. ἅμα δὲ καὶ αἱ 8
 γυναῖκες εἶχον ἰδεῖν ποῦ κατελείφθη τὰ λείψανα, ἵνα αὐτὰ τιμήσωσι
 10 διὰ μύρων καὶ | ἀρωμάτων, ὡς τὸ πρῶτον. ἀλλ' οὐδαμοῦ τὸ ψεῦδος 9 D402
 ὑμῶν τοῦτο δεδήλωται, ὃ Ἀπελληανοί, ἀπὸ ἐνὸς τῶν ἀγίων ἀπο-
 στόλων· οὐ γὰρ ἔστιν. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀοράτους ὁρατῶς εἶδον δύο
 ἄνδρας καὶ αὐτὸν εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον καὶ ὑπὸ νεφέλης φωτει-
 νῆς ὑπολαμβανόμενον, λείψανον δὲ αὐτοῦ οὐδαμοῦ καταλελειμμένον·
 15 οὐ γὰρ ἐχοῖν οὐδὲ ἐνεδέχεται. καὶ ψεύδεται Ἀπελλῆς καὶ οἱ ἀπ'
 αὐτοῦ Ἀπελληανοί.

4. Τὰ ὅμοια δὲ τῷ ἑαυτοῦ ἐπιστάτη Μαρκίῳνι περὶ τε τῆς ἄλλης 4, 1
 σαρκὸς καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἐδογματίσεν. φάσκων μὴ εἶναι ἀνά-
 στασιν νεκρῶν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα περ * ἐπὶ τῆς γῆς, ἔδοξεν ὁμοίως δο-
 20 γματίσειν. ἀνατραπήσεται δὲ ὁ αὐτοῦ λογισμὸς λῆρός τις ὢν καὶ 2
 κατὰ πάντα τρόπον πεπλανημένος. οὔτε γὰρ ἰσχύσει σότος ἐνθα
 τὸ φῶς παραφαίνεται οὔτε τὸ ψεῦδος σταθήσεται * οὔσης τῆς ἀληθείας.
 εἰ γὰρ ὅλως κέχρησαι ταῖς γραφαῖς, ὃ Ἀπελλῆ καὶ οἱ ἀπὸ σοῦ 3
 Ἀπελληανοί, ἐξ | αὐτῶν τῶν γραφῶν εὔρεθήσεσθε ἐλεγχόμενοι· 0695

7 vgl. Matth. 27, 57ff — 8ff vgl. Mark. 16, 1ff — 12 vgl. Acta 1, 10. 9 —
 18 vgl. Tertullian de carne Chr. 8 *Apelleiaci carnis ignominiam praetendunt ma-
 xime, quam volunt ab igneo illo praeside mali sollicitatis animabus adstructam
 de anima 23 Apelles sollicitatas refert animas terrenis escis de supercaelestibus
 sedibus ab igneo angelo, deo Israelis et nostro, qui exinde illis peccatricem circum-
 finxerit carnem ebenda 36 Apelles . . . ante corpora constituens animas viriles ac
 muliebres Hippolyt refut. X 20, 2; S. 281, 3 Wendland σάρκα τε ἀπόλλυσθαι
 ὁμοίως Μαρκίῳνι λέγει Ps. Tertullian adv. omn. haer. 6 hic carnis resurrectionem
 negat . . . animarum solarum dicit salutem*

V M

1 (τὸ ἴδιον) * 2ff Sinn: zwar das ψυχρὸν und θερμὸν ist kein σῶμα und
 war darum möglicherweise unsichtbar; aber das ξηρὸν und ὑγρὸν ist jedenfalls ein
 solches und mußte deshalb von den Jüngern gesehen werden, falls er es bei der
 Himmelfahrt ablegte 10 ἀλλὰ M 11 ὃ aus ὡς V corr 19 * etwa ἐδίδασκε
 κακίζων τὰ) * 22 * etwa (φανερῶς) *

πρῶτον μὲν, ὅτι κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρω- 4
 πον, ὁ δὲ ποιήσας ἔφη »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν
 καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. ὡς εἴ τις ἀπὸ τῆς σου πεπλανημένης αἰρέσεως
 ἐπιστρέψει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἀπὸ σκότους ἀποδράσας καὶ ἀπὸ
 5 νυκτὸς ἀναστὰς εὐροὶ ἂν τὸ φῶς αὐτῷ ἀνατεῖλαν τῆς τοῦ θεοῦ
 γνώσεως ἡλίου δικῆν καὶ ὑπὲρ ἡλίον. φανήσεται γὰρ παντὶ τῷ 5
 τὸν εὐλογον λογισμὸν κεκτημένῳ ὅτι ὁ εἰπὼν »ποιήσωμεν ἄνθρω-
 πον« ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων πατήρ· συγκαλεῖται δὲ μεθ' ἑαυτοῦ
 τὸν αἰὶ ὄντα σὺν αὐτῷ θεὸν Λόγον υἱὸν μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ ἀνάρ-
 10 χως καὶ ἀχρόνως γεγεννημένον, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα
 τὸ οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ | οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ ἰδίου υἱοῦ. εἰ γὰρ ἄλλος 6 P 384
 ἦν ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον τουτέστιν καὶ τὸν κόσμον κτίσας, ἄλλος
 δὲ ὁ ἄνω | ἀγαθὸς θεὸς παρ' οὗ κατήλθεν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ὁ D 403
 Χριστὸς ἐλάμβανεν ἑαυτῷ σῶμα καὶ ἔπλασε, τὴν εἰκόνα τοῦ δημι-
 15 ουργοῦ εἰς ἑαυτὸν ἀνατυπῶν. ἀλλὰ δῆλον ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ δημι- 7
 ουργὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, ὃ εἶπεν ὁ πατήρ »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. ἀπὸ δὲ τοῦ 8
 ἐνὸς ἔργου συσταθήσεται φανερὸς γινόμενος ὁ τεχνίτης ὅτι οὕτως
 ἐστὶν ὁ τότε τὸν ἄνθρωπον πεποιηκώς, πλάσας τε ἐκ γῆς τὸ τοῦ
 20 Ἀδάμ σῶμα καὶ ποιήσας αὐτὸ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. διὸ καὶ ἑμαρτύ- 9
 ρησεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελίῳ λέγων ὅτι »ἐν ἀρχῇ
 ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος.
 οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς
 αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν« καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ δὲ <πάντα> ἐν αὐτῷ ἐγένετο 10
 25 καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐγένετο, αὐτὸς τότε τὸν Ἀδὰμ ἔπλασε καὶ αὐτὸς πάλιν
 τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας τῆς παρθένου εἰς ἑαυτὸν ἀνεπλάσατο καὶ τε-
 λείως τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἐνανθρώπησιν συνήνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ τότε
 πλασθεῖσαν καὶ νῦν ἐν ἑαυτῷ συνενωθεῖσαν. εἰ δὲ ἀλλοτρίαν ἐργα- 11
 σίαν εἰς ἑαυτὸν ἔλαβε τοῦ κακῶς τὴν πλάσιν πλάσαντος καὶ κακοῦ
 30 ὑπάρχοντος κατὰ τὴν σοῦ διδασκαλίαν, καὶ εἰ ὅλως κέχρηται τοῖς
 κακοῖς ποιήμασιν οἷς ὁ κατὰ σὲ κακὸς ποιητὴς εἰργάσατο, ἄρα ἐπε-
 μίγη τῇ κακίᾳ τοῦ ποιητοῦ χρήσει τε καὶ ἐνεργεσίᾳ καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ
 εἰκόνι. ἀλλὰ οὐκ ἐνδέχεται. εἰ γὰρ ἐνηνθρώπησεν, οὐ μόνον σάρκα 12

2 Gen. 1, 26 — 8 vgl. Ancor. 15, 7; I 24, 4ff Panarion haer. 23, 5, 2; I 253, 11

— 16 Gen. 1, 26 — 20 vgl. Gen. 2, 7 — 21—24 Joh. 1, 1—3

V M

18 φανερός aus φανερός V^{corr} 19 πεποιηκώς, ω aus ο V^{corr} 24 <πάν-
 τα> * 28 πλασθεῖσαν, εἰ und αν auf Rasur V^{corr} | συνενωθεῖσαν, αν auf
 Rasur V^{corr}

εἴληφεν ἀλλὰ καὶ ψυχὴν. δῆλον γὰρ ἔσται τοῦτο· ἐπεὶ πόθεν ἔλεγεν
 »ἔξουσίαν ἔχω λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου καὶ θεῖναι αὐτήν; τὴν πᾶσαν 13
 τοίνυν πραγματείαν ἀναδεξάμενος, τὴν ὀηθείσαν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ
 εἰκόνα. πᾶσαν ἢ πραγματείαν ἀνεδέξατο, ἐν τῷ σώματι καὶ ψυχῇ
 5 ἔλθων ὁ Λόγος καὶ ἐν ὁποίοις ἅπασιν ἔστιν ὁ ἄνθρωπος. τούτων 14
 δὲ οὕτως τελεσθέντων ἐξ ἅπαντος ἡμαῦρωταί σου τὸ δηλητήριον, D404
 καὶ ἔπεσέν σου ἡ στάσις ἢ ἀθεμελίωτος, μὴ ἔχουσα πῆξιν ἐδραιώμα-
 τος ἀληθείας.

5. Εἰ δὲ καὶ ἃ βούλει λαμβάνεις ἀπὸ τῆς | θείας γραφῆς καὶ ἃ 5,1 P385
 10 βούλει καταλιμπάνεις, ἄρα γοῦν κριτῆς προεκάθισας, οὐχ ἑρμηνευτῆς Ö700
 τῶν νόμων ἀλλὰ ἐκλογεὺς τῶν οὐ κατὰ τὸν νοῦν σου γραφέντων,
 ἀλλὰ ὄντων μὲν ἀληθινῶν παρὰ σοὶ δὲ μεταποιηθέντων ψευδῶς κατὰ
 τὸν νοῦν τῆς σοῦ ἀπάτης καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ ἠπατημένων. εἰ δὲ 2
 καὶ ὅλως κακὸς ποιητῆς τὰ ἐνταῦθα εἰργάσατο, φημί δὲ τὸν κόσμον,
 15 τίνας ἕνεκα ἦλθεν ὁ ἀπὸ ἀγαθοῦ πατρὸς εἰς τόνδε τὸν αἰῶνα; καὶ
 εἰ μὲν ἵνα σώσῃ ἀνθρώπους, ἄρα τῶν ἰδίων ἐπεμελήσατο καὶ οὐκέτι
 ἄλλος εἶη ὁ δημιουργός· εἰ δὲ οὐ τῶν ἰδίων προενόει, βούλεται δὲ 3
 ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπεμβαίνειν καὶ τὰ οὐκ ὄντα αὐτοῦ διασώζειν, ἢ
 κόλαξ ἔστι τοῖς ἀλλοτρίοις προσλιπαρῶν ἢ κενόδοξος, ἵνα κρείττων
 20 τοῦ κτιστοῦ φανῆ πρὸς τὰ ἀλλότρια ἃ διασώζειν πειρᾶται, τῶν μὴ
 ἰδίων ἐφιέμενος, καὶ οὐκέτι ἔσται ἀληθινός· ἢ ὅτι μέτριός ἐστι κατὰ 4
 σέ, ὃ ἀγύρτα, καὶ μὴ ἔχων κτίσιν ἑαυτοῦ, τὰ ἀλλότρια ἐπιθυμῶν
 ταῦτα συλᾶν πειρᾶται, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἑαυτῷ περιποιούμενος
 ψυχὰς τὰς οὐκ οὔσας αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρός. εἰ δὲ αὐτοῦ 5
 25 μὲν εἰσιν αἱ ψυχὰι καὶ ἄνωθεν ἐλθοῦσαι φαίνονται, ἄρα εἰς ἀγαθὸν
 κόσμον ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ ἄνωθεν κατὰ σέ ἀγαθοῦ θεοῦ καὶ οὐκ
 εἰς πονηρὸν ἔργον. εἰ δὲ ἀπεστάλησαν διὰ τινα μὲν χρῆσιν ἦν τάχα 6
 μυθοποιεῖς, εἰσελθοῦσαι δὲ μετέπεσον εἰς ἑτέραν, τουτέστιν ἵνα δι-
 καιὸν τι πράξωσι, πονηρὸν δὲ εἰργάσαντο, ὀφθήσεται ὁ ἀποστείλας

2 Joh. 10, 18 — 7f vgl. I Tim. 3, 15 — 9 vgl. c. 2, 6; S. 192, 15ff

V M

3 ἀναδεξάμενος *] ἀναλεξάμενος VM 4 † πραγματείαν] ἐνανθρώπησιν * |
 εντας vor ἐν τῷ getilgt Vcorr 5 ὁ² oben drüber Vcorr 10 προεκάθισας V |
 οὐχ aus οὐκ Vcorr 13 σῆς aus σοῦ¹ Vcorr σῆς M 15 πατρὸς + (υἱός)? *
 18 αὐτοῦ *] αὐτῷ VM 20 πειρᾶται + (ἐπεκτεινόμενος)? * 20f μὴ ἰδίων *]
 ἰδίων μὴ VM 21 μέτριος] lies μέσος? * 28 nach τουτέστιν ist dem Sinne
 nach ἀπεστάλησαν zu ergänzen

αὐτὰς πρόγνωσιν ἂν μὴ ἔχων· ἐπειδὴ γὰρ ἀπέστειλεν αὐτὰς δι' ἕτερον
καὶ ἕτερόν τι εὐρέθησαν ἐργασάμεναι. ἢ πάλιν ἐὰν εἶπης ὅτι οὐ
κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἐληλύθασιν ἀλλὰ κατὰ τυραννίδα τοῦ ἀφαρ-
πάζοντος, ἄρα ἰσχυρός ἐστιν | ὁ κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ πονη- D405
5 ρός δημιουργός παρὰ τὸν ἀγαθὸν θεόν, ὅτι τὰ αὐτοῦ ὑπάρχοντα
ἀφαρπάξας ἐχρήσατο.

πόθεν δὲ οὐ διελεγχθήσῃ, αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος φάσκοντος ὅτι 8
»ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν μου θεῖναι καὶ λαβεῖν αὐτήν«, ὡς αὐτοῦ
μὲν ψυχὴν εἰληφότος καὶ θέντος καὶ πάλιν λαβόντος, ὡς οὐκ ἄλλο-
10 τριάν εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἕτερον δημιουργοῦ. πάλιν δὲ εὐρέθη- 9
σεται ἀγαθὸν σῶμα φορῶν. οὐ γὰρ ἂν πεισθήσεται ἀγαθός τις χρῆ-
σθαι πονηρῷ | ἔργῳ, ἵνα μὴ ἀπὸ τοῦ μετέχειν μέρους τοῦ πονηροῦ P386
καὶ αὐτὸς χρανθήσεται τῇ τῆς ἐπιμίξεως πονηρίᾳ. εἰ δὲ καὶ αὐτὸ 10
ἀνέστησε, λέγε μοι, τί ἵνα ποιήσῃ μετὰ ἀνάστασιν καὶ αὐτὸ πάλιν
15 καταλέλοιπεν μερίσας τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις, τῷ θερμῷ τὸ θερμὸν
καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ ψυχρὸν καὶ τῷ ξηρῷ τὸ ξηρὸν καὶ τῷ ὑγρῷ τὸ
ὑγρὸν; εἰ γὰρ ἤγειρεν αὐτὸ ἵνα πάλιν αὐτὸ λύσῃ, ἄρα δραματουργίας 11
τὸ ἔργον τοῦτο εἶη καὶ οὐκ ἀληθείας. ἤγειρεν δὲ αὐτὸ ὁ κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς ὁ Χριστός καὶ συμπαρέλαβεν ἑαυτῷ ὅπερ ἀνεπλάσατο εἰς
20 ἑαυτόν, σῶμα σὺν ψυχῇ καὶ πάσῃ τῇ ἐνανθρωπήσει | τελειοτάτως· Ὅ702
ἐπειδὴ γὰρ συνεκάθισε κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον ὅτι »ὁ θεὸς 12
ἤγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις«, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ δύο
οἱ ἐν ἐσθῆτι λαμπρῷ ὀφθέντες τοῖς ἀποστόλοις, ὡς λέγουσιν »ἄνδρες
Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἀτενίζοντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς
25 ὁ ἀπ' ὑμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται ὁν τρόπον
ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀναλαμβανόμενον«. 6. καὶ ἵνα μὴ πάλιν δοθῇ 6, 1
σοι πρόφασις πονηρίας κατὰ τῆς ἀληθείας, μετὰ χρόνον πολὺν τῆς
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀναλήψεως Στέφανος ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ μάρτυς
λιθαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπεκρίνατο λέγων »ἰδοὺ, ὁρῶ τὸν
30 οὐρανὸν ἠνεωγμένον καὶ τὸν νῆδον τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν
τοῦ πατρός, ἵνα δείξῃ | αὐτὸ τὸ σῶμα ἐν ἀληθείᾳ εἰς πνευματικὸν 2 D406
ἀναστὰν σὺν τῇ θεότητι τοῦ μονογενοῦς ὅλον εἰς πνευματικὸν ἐνω-
θὲν καὶ εἰς θεότητα συνηρωμένον. ἄνω δὲ αὐτὸ τὸ ἅγιον σῶμα σὺν 3

2 vgl. zu c. 4, 1; S. 194, 18 — 8 Joh. 10, 18 — 21 Eph. 2, 6 — 23 Act. 1, 11
— 29 Act. 7, 56

V M

3 αὐτοῦ oben nachgetragen V corr | ἐληλύθασιν aus ἐλήλυθαν V corr 13 αὐτὸ] αὐτὸς M 16 καὶ¹ u. 2 < M 25 εἰς τὸν οὐρανὸν nachgetragen V corr 28 ἀναλήψεως, μ ausradiert V corr | τοῦ² nachgetragen V corr 33 ἄνω δὲ + (ἀναληφθὲν)? *

τῆ θεότητι ὅλος θεός, εἷς υἱός, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὡς ἔχει καὶ τὸ τοῦ Μάρκου εὐαγγέλιον καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς. καὶ παραχόθεν διαπεσεῖται σου καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ
5 πεπλανημένων ὁ ἀγύρτης λόγος.

καὶ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ὅτι 4
ᾤδει τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο
ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. εἰ μὴ γὰρ ἔμελλε τὸ θνητὸν ἐνδύσασθαι 5
ἀθανασίαν καὶ τὸ φθαρτὸν ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, οὐκ ἂν ὁ ἀθάνα-
10 τος θανεῖν ἦλθεν, ἵνα ἐν αὐτῷ πάθῃ καὶ κοιμηθῆις τὸ τρίτημον P387
ἀναστῆ καὶ συνανερέγκῃ ἐν ἑαυτῷ συνηνωμένον τῆ θεότητι καὶ τῆ
αὐτοῦ δόξῃ. ἵνα ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς πρὸς ἡμᾶς ἐνδημίας τὴν πᾶσαν
ἐλπίδα κατάσχωμεν ἐν ἀληθείᾳ, ὑποδεικνύων ἑαυτὸν τύπον ἡμῖν καὶ
ἀρραβῶνα εἰς ἐλπίδα τῆς πάσης ζωῆς πραγματείας.

15 7. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ῥηθέντων, τίς ἔτι μοι χρεία 7, 1
ἔστι κατατρίβεσθαι περὶ τούτου τοῦ ζώπυρου σφηκίου καὶ οὐδενὸς
ὄντος, ἀνατροπῆς ἕνεκα ἢ ἄλλης τινὸς πραγματείας; ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ
τὸ κέντρον ἀπόλεσε καὶ † ἀπαράλλακτον αὐτοῦ τὸ τῆς πλάνης πα-
ραπεποιημένον δόγμα καὶ ἀγυρτῶδες δέδεικται. φασὶ γὰρ τὸ ὀδυ- 2
20 ρηρὸν σφηκίον, ὃ ζώπυρόν τινες κεκλήκασιν, ἔχειν μὲν κέντρον ἰοβό-
λον βραχύ, περιωδυνίαν πολλήν οὐ κεκτημένον, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ
δύναμιν ἰοβόλον ὄν. ἐπὶ δὲ τις διερχόμενος τὸν αὐτοῦ φωλεὸν ἢ 3
καλιὰν καθέλοι — ἐν γὰρ θάμνοισι βοτανῶν ποιεῖται καὶ κηρίου δίκην
ἑαυτῷ | σίμβλους τινάς, ἐν οἷς σίμβλοις ἐγκατατίθεται τὴν αὐτοῦ Ö704
25 γονὴν καὶ ποιεῖται ἑαυτῷ τὰ | γεννήματα — εἰ δὲ τις διερχόμενος D407
ῥάβδῳ ἢ ξύλῳ νύξας τὸ κηρίον ὡς ἔφην καταβάλοι, ἐξέροχεται θυμού-
μενον αὐτὸ δὴ τὸ δεινὸν μὲν βληχρὸν δὲ σφηκίον· καὶ ἐὰν εὖρη 4
πέτραν πλησίον ἢ ξύλον, ἀπὸ τοῦ ἐμπλήσαντος αὐτὸ θυμοῦ ῥοίζῳ
μὲν ἐφίσταται καὶ ὄρμα καὶ παίει τὴν πέτραν· καὶ τὴν μὲν πέτραν
30 οὐδὲν ἀδικεῖ ἀλλὰ οὔτε τὸ ξύλον οὔτε μὴν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τε

3 Mark. 16, 19 (Luk. 24, 51) — 7 I Kor. 15, 53

V M

7 ἐν τούτῳ hinter φθαρτὸν getilgt V corr 13 ὑποδεικνύ||ς aus ὑποδεικ-
νύων V corr ὑποδεικνύς M; lies ὑποδεικνύοντος? * 14 πάσης] περι? * 16 ζω-
πύρου|| 1 Buchstabe wegradiert V corr 18 † ἀπαράλλακτον] lies wohl ἀύστα-
τον * 21 βραχύν VM | περιωδυνίαν, ω aus ο V corr 23 κα||λιὰν, λ aus-
radiert V corr 28 αὐτὸ *] αὐτὸν VM

δάκοι, ἀλλὰ πρὸς ὀδύνην ὀλίγην· οὐδὲν δὲ ἀδικεῖ μάλιστα τὴν πέτραν, 5
ἀλλὰ τὸ μὲν κέντρον ἀπόλλυσι καὶ οὕτω φθείρεται, ἡ δὲ πέτρα οὐδὲν
ἀδικηθήσεται ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου. οὕτω καὶ αὕτη ἡ σφηκιώδης ζω- 6
πύρου δίκην μικρὰν ἔχουσα τὴν περιωδυνίαν ἀνατραπήσεται, τῇ πέτρα
5 συντυχοῦσα τουτέστιν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸ κέντρον ἀπολέσασα. ταύ- 7
την δὲ διελθὼν ἐπὶ τὰς ἑτέρας πάλιν βαδιοῦμαι, κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ
ἐλπίδα πιστεύων ὅτι τὸ ἐπάγγελμα ἐν θεῷ πληρωθήσεται. | P388

Κατὰ Σενηριανῶν $\bar{\kappa}\epsilon$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\mu}\epsilon$.

1. Τοῦτων καθεξῆς <Σενηῆρος> ἔπεται, ἦτοι. σύγχρονος ἦτοι περὶ 1, 1
10 τὸν χρόνον * οὐκ ἔχω γὰρ περὶ τοῦ χρόνου αὐτοῦ ἀσφαλῶς λέγειν,
πλὴν σύνεγγυς ἀλλήλων ἦσαν. ὅμως δὲ τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα διηγῆ-
σομαι.

Σενηῆρός τις ἀνέστη, ἐξ οὗπερ οἱ Σενηριανοὶ καλούμενοι, καθεξῆς 2
συνεπόμενος τῷ προειρημένῳ Ἀπελλῆ. τὰ δὲ παρ' αὐτῷ μυθολογή-
15 ματα ταῦτά ἐστιν ἄτινα μέλλω λέγειν. βούλεται δὲ καὶ αὐτὸς 3
ἀρχαῖς τε καὶ ἑξουσίαις προσάπτειν τὴν καθ' ἡμᾶς κτίσιν, εἶναί τε ἐν
ἀκατονομάστῳ τινὶ ἀνωτάτῳ τε οὐρανῷ καὶ αἰῶνι ἀγαθόν τινα
θεόν. τὸν δὲ διάβολον υἱὸν εἶναι φάσκει τοῦ μεγάλου ἀρχοντος 4
τῆς τῶν ἑξουσιῶν τάξεως, ᾧ ὄνομα | τίθεται πῆ μὲν Ἰαλδαβαώθ, πῆ D408
20 δὲ Σαβαώθ· τοῦτον δὲ γεννηθέντα ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὄφιν. ἀπὸ δὲ τῆς 5

9ff Severus und die Severianer sonst nur noch bei Eusebius h. e. IV 29, 4ff; S. 390, 21ff Schwartz (und nach ihm bei Theodoret haer. fab. I 21 und Hieronymus de vir. ill. 29) erwähnt; bei Eusebius fehlt jedoch der gnostische Hintergrund völlig — 18ff der schlangenförmige διάβολος als Sohn des Jaldabaoth bei den Ophiten Panarion haer. 37, 4, 4; II 56, 5ff, als Sohn des Sabaoth bei den Archontikern haer. 40, 5, 1ff; II 85, 14ff; vgl. auch Hippolyt bei den Peraten refut. V 17, 2; S. 114, 17ff Wendland καθέξεται οὖν μέσος τῆς ὕλης καὶ τοῦ Πατρὸς ὁ υἱός, ὁ λόγος, ὁ ὄφιν — 19 zum Schwanken über Jaldabaoth und Sabaoth vgl. auch Panarion haer. 25, 2, 2; I 269, 4f und haer. 26, 10, 3; I 287, 7f — 20ff vgl. bei den Ophiten Panarion haer. 37, 5, 4; II 57, 7ff

V (bis Z. 4 ἔχουσα, dann Blattausfall; daher ersatzweise bis S. 201, 2 δηλητήρια U) M

1 ὀλίγην aus ὀλίγον V^{corr} 3 σφηκιώδης + <αἰρεσις>? * 7 Unterschrift
κατὰ Ἀπελληριανῶν M 8 Ὑberschrift κατὰ Σενηριανῶν εἰκοστή πέμπτη, ἡ καὶ
μῆ M U 9 τοῦτων *] τοῦτον V M | <Σενηῆρος> Dind. | σύγχρονοι M | περὶ *]
παρὰ M U 10 * <αὐτῶν γενόμενος> * 11 ὅμως *] ὡς M U 14 Ἀπελλῆ
Corn.] Ἀπελληριανῶ M U 15 δὲ Öh.] τε M U 19f πῆ δὲ Σαβαώθ < M 20 vor
γεννηθέντα + <τόν>? *

ἄνω δυνάμεως καταβεβλήσθαι εἰς τὴν γῆν καὶ κατεληλυθότα ὄφι-
 εἶκελον ὄντα εἰς οἶστρον ἐληλακέναι καὶ τῇ γῇ μεμίχθαι ὡσπερ γυ-
 ναικί, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸ σπέρμα ἀποσπερματίσαντος τῆς γονῆς τὴν
 ἄμπελον βεβλαστήκεναι. διὸ δὴ μυθολογῶν εἰς παράστασιν τῆς 6
 5 αὐτῶν ληρωδίας τὸ ὄφιείκελον τῆς ἀμπέλου περιφερὲς <βούλεται>
 ἐκτυποῦν, λέγων διὰ τὸ σκαληρὸν τοῦ φυτοῦ εἶναι αὐτὸ ὄφρεως δίκην· Ὀ706
 καὶ τὴν μὲν λευκὴν εἶναι ὡς ὄφιν, τὴν δὲ μέλαιναν ὡς δράκοντα.
 εἶναι δὲ καὶ τοὺς ῥᾶγας τῆς ἀμπέλου ὡσπερ τοῦ ῥαθάμιγγας εἴτουν 7
 σταγόνας, διὰ τὸ κυκλοειδὲς ἢ τὸ μείουρον καὶ διαμφῆς ἐκάστου ῥω-
 10 γοῦ στρογγυλώσεως. τὸν δὲ οἶνον ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὄντα 8
 τὸν νοῦν θολοῦν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πῆ μὲν εἰς θέλξιν ἀφρο-
 δισίων ἄγειν, πῆ δὲ εἰς οἶστρον ἐγείρειν, ἢ δ' αὖ πάλιν ὀργὴν ἐμποιεῖν
 διὰ τὸ κερφοῦσθαι τὸ σῶμα ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ οἴνου δυνάμεως καὶ τοῦ
 τοῦ προειρημένου δράκοντος. ὅθεν ἀπέχονται οἴνου παντελῶς
 15 οἱ τοιοῦτοι.

2. Φάσκουσι δὲ καὶ τὴν γυναῖκα εἶναι ἔργον τοῦ Σατανᾶ, καθά- 2, 1
 περ καὶ οἱ Ἀρχοντικοὶ τοῦτο ἔφασαν. διὸ τοὺς γάμω πλησιάζοντας P389
 τοῦ Σατανᾶ τὸ ἔργον πληροῦν λέγουσιν. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου 2
 τὸ μὲν ἡμῖν εἶναι τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ ἡμῖν τοῦ διαβόλου. ἀπ' ὄμφα-
 20 λοῦ γὰρ καὶ ἀνωτάτω εἶναι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως λέγει τὴν πλά-
 σιν, ἀπὸ δὲ ὄμφαλοῦ καὶ κατωτάτω τῆς πονηρᾶς ἐξουσίας τὴν πλάσιν.
 διόπερ φησὶ πάντα τὰ καθ' ἡδονὴν καὶ οἶστρον καὶ ἐπιθυμίαν ἀπ' 3
 ὄμφαλοῦ καὶ κατωτάτω γίνεσθαι. ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις τοῦτο
 ἔφασαν εἶναι.

2 vgl. Plutarch de Is. et Os. c. 6; 353B ἐξ ὧν (sc. τῶν πολεμησάντων ποτὲ
 τοῖς θεοῖς) οἴονται πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμιγνέντων ἀμπέλους γενέσθαι· διὸ καὶ
 τὸ μεθύειν ἐκφρονας ποιεῖν καὶ παραπλήγας, ἅτε δὴ τῶν προγόνων τοῦ αἵματος
 ἐμπιπλαμένους, auch Hippolyt über die Sethianer refut. V 19, 13ff; S. 118, 25ff
 Wendland insbes. S. 120, 8ff Epiphanius bei den Nikolaiten Panarion haer. 25, 5, 3;
 I 273, 5ff (auch bei den Archontikern haer. 40, 5, 3; II 85, 19ff), dazu Bousset,
 Hauptprobleme der Gnosis S. 103ff — 16ff nach Panarion haer. 40, 5, 3f; II 85, 19ff
 haben die Archontiker nur gesagt, daß der Satan sich mit Eva vermischt und
 aus ihr den Kain und Abel erzeugt hätte

M U

1f ὄφιείκελλον U 3 τὸ σπέρμα Ὀh.] τοῦ σπέρματος M U 5 αὐτῶν wohl
 nicht in αὐτοῦ zu ändern, vgl. den Wechsel von λέγει und λέγουσιν in Z. 18 u. 20 |
 <βούλεται> * 7 μέλαινα U 8 zu τοὺς ῥᾶγας vgl. Usener, der h. Tychon S. 51
 13 κερφοῦσθαι M κερφοῦσθαι U 19 εἶναι τοῦ—ἡμῖν² < M 21 κατωτάτου M

3. Ὅθεν καὶ οὗτος ἀλίσκεται κατὰ πάντα τρόπον τοῖς ἄλλοις **3, 1**
 ἐπακολουθῶν ἀγύρταις τοῖς τὰ δηλητήρια τῶ | βίῳ κατασκευάσασιν. **D409**
 ἀνατραπήσεται γὰρ ῥαδίως· οὐ γὰρ παμπόλλου ἐπιδηθήσεται καμάρτου
 ἢ πρὸς αὐτὸν ἀνατροπή. ὅλον γὰρ τὸ σῶμα συγκεκερασμένον τοῖς **2**
5 καλῶς ἐν αὐτῷ γεγονόσιν ἐκ θεοῦ, φημὶ δὲ ὀρέξεσιν οὐ δι' ἀτοπίαν
 ἐκ θεοῦ γενομέναις ἀλλὰ διὰ χρῆσιν ἀγαθῆν καὶ ἀναγκαίας χρείας
 τάξιν (λέγω δὲ τὸ ὀρέγεσθαι ὑπνου βρωτῶν πόματος ἐνδύσεως καὶ
 τῶν ἄλλων πάντων τῶν εἰς τὰ ἴδια καὶ θεῶ εὐάρεστα ἡμῖν συμ-
 βαίνοντων), ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ὄρεξιν τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐπιθυμίας
10 οὐκ ἀτοπον οὖσαν παραστήσαιμ' ἄν. ἔστιν γὰρ πρὸς παιδοποιίαν ἐν **3**
 σεμνότητι δοθεῖσα καὶ εἰς δόξαν τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα, καθάπερ
 τῇ γῆ τὰ σπέρματα εἰς ἐπίχυσιν πλήθους τῶν ὑπὸ θεοῦ κεκτισμένων
 καλῶν γεννημάτων, * δέ φημι καὶ ἀκροδρῶν, οὕτως καὶ τῇ ἀνθρω-
 πότητι εἰς τὸ πληρῶσαι τὸ »αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώ-
15 σατε τὴν γῆν«.

4. Κέχρηται δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀποκρύφοις τισίν, ὡς καὶ ἀκη- **4, 1**
 κόαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει ταῖς ῥήταις βίβλοις, λεξιθηροῦντες ἐκεῖνα
 μόνα, ἅτινα κατὰ τὸν νοῦν αὐτῶν παραπλέκοντες ἑτέρως μεταχειρί-
 ζονται. οὐτε γὰρ ἡ ἄμπελος ἐκ διαβόλου πεφύτευται οὐτε ἐξ **2**
20 ὄφως ἔσχε τὴν σποράν, ὡς παντὶ τῷ δῆλόν ἐστι. πῶς γὰρ εἶη
 τοῦτο, αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐπιμαρτυροῦντος καὶ λέγοντος ὅτι »οὐ μὴ
 πῖω [αὐτὸ] ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, ἕως ἂν πῖω αὐτὸ
 καινὸν μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν | οὐρανῶν«; καὶ ἐπειδὴ ἡ **3** **Ö708**
 ἀλήθεια τὰς ἑαυτῆς ἀκτίνας ἀποστίλβουσα εἰς τὸ παντελὲς κατὰ πρό-
25 γνωσιν θεοῦ τῶν ἐπιφερομένων κακῶν εἰς ἔλεγχον προετύπου τοὺς
 αὐτῆς λόγους, πανταχοῦ | προεθέσπισε τὸ θεῖον γράμμα τὴν ἀναίρεσιν **P390**
 τῶν μελλόντων κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπεγεύρεσθαι· ὡς διαροήδην αὐτός **4**

14 Gen. 1, 28 — **16ff** vgl. Eusebius h. e. IV 29, 5; S. 390, 24ff Schwartz
 χρῶνται μὲν οὖν οὗτοι νόμῳ καὶ προφήταις καὶ εὐαγγελίοις, ἰδίως ἐρμηνεύοντες
 τῶν ἱερῶν τὰ νοήματα γραφῶν· βλασφημοῦντες δὲ Παῦλον τὸν ἀπόστολον ἀθε-
 τοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς, μηδὲ τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων καταδεχόμενοι —
21 Matth. 26, 29

M U (bis Z. 2 δηλητήρια; von da an V)

4 συγγ^{κε}κερασμένον, γ statt ν und das oben drüber gesetzte, überschüssige
 κε V corr **Sf** συμβαινόντων *] συμβαίνοντα VM **12** //εκτισμένων, κ weg-
 radiert V corr κεκτισμένων M **13** γεννημάτων VM | * etwa <βοτανῶν> * |
 δέ *] τε VM **17** λεξιθηρῶντες aus λεξηθηροῦντες V corr λεξιθηρῶντες M
22 [αὐτὸ] * | γεννήματος VM

που ὁ κύριος εἰς ἔλεγχον τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ πεπλανημένου Σευήρου
 γάσκει. αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν ἄμπελον λέγων »ἐγὼ | εἰμι ἢ ἄμπελος ἢ D410
 ἀληθινή«. εἰ δὲ ὅλως ψεκτὸν ἦν τὸ τῆς ἀμπέλου ὄνομα, οὐκ ἂν τοῦ
 ὀνόματος εἰς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὴν ὁμοιότητα. ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπό- 5
 5 στολοὶ φασιν ἐν τῇ διατάξει τῇ καλουμένῃ ὅτι »φυτεία θεοῦ καὶ ἀμ-
 πελῶν ἢ καθολικὴ ἐκκλησία«. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος πάλιν ἐν τῷ 6
 εὐαγγελίῳ ποιούμενος τὴν τοῦ ἀμπελῶνος παραβολήν, ὅτι »ἀνὴρ τις
 οἰκοδεσπότης εἶχεν ἀμπελῶνα καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἔπεμψε
 ζητῶν καρπὸν καὶ οὐκ ἔδωκαν«. ἀλλὰ καὶ πάλιν »ἀνὴρ τις οἰκοδε- 7
 10 σπότης ἔχων ἀμπελῶνα ἐξῆλθε ζητῶν ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα καὶ
 περὶ τρίτην ὥραν καὶ ἕκτην καὶ ἑνάτην καὶ ἑνδεκάτην«. ὡς ἐξ ἅπαν- 8
 τος τὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως σκευώρημα καὶ τούτου τοῦ ἀπατεῶνος
 πανταχόθεν ἔχειν τὸ τιτρώσασθαι λόγῳ τῆς ἀληθείας. καὶν τε γὰρ
 ἐπιφαίνεται τὸ σκότος φωτὸς μὴ παρόντος, δι' ὀλίγου σπινθῆρος ἢ
 15 αὐτοῦ ἀφάντως τῆς ἀνατροπῆς γενήσεται. συντόμως δὲ κέχρη- 9
 μαί τῇ αἰρέσει διὰ τὸ ἤδη ἐξαιρεῖν ὅτι εὐάλωτος ὑπάρχουσα οὐ πολ-
 λῆς δεῖται ἐργασίας πρὸς σύστασιν τῆς κατ' αὐτῆς ἀληθείας· μάλιστα
 δὲ ὅτι τάχα οἶμαι καὶ μηκέτι ἐκ ταύτης ὑπάρχειν τινάς, ἀλλ' ἢ ἄρα
 σπανίους ἐν τοῖς ἀνωτάτω μέρεσιν.
 20 Ἀπὸ ταύτης δὲ παρελθόντες, ὥσπερ σκορπίον δεινὸν καταπατή- 10
 σαντες ἀθρόως, τὰς ἐξῆς διασκοπήσωμεν, θεοῦ τὴν δύναμιν ἐπικαλού-
 μενοι εἰς βοήθειαν τοῦ τε τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν καὶ τοῦ αὐτὸν ἐμὲ μὴ
 βλάπτεσθαι, μάλιστα περὶ τῆς τοιαύτης δεινῆς καὶ ὀλετηρίου τῶν
 δογμάτων μέλλοντα ὑποφαίνειν κακοτροπίας. | D411

25 Κατὰ Τατιανῶν κζ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μς.

1. Τατιανὸς τις ἀνέστη τούτους διαδεξάμενος ἦτοι κατὰ τοὺς 1, 1
 αὐτῶν χρόνους ὧν ἢ μετ' | αὐτοὺς πάλιν τὴν ἑαυτοῦ τῆς κενοφωνίας P 391

2 Joh. 15, 1 — 5 vgl. Didaskalia 1, 1; S. 2, 5 Funk (S. 1, 5 Flemming-Ache-
 lis) — 7 vgl. Matth. 21, 33ff u. Par. — 9 vgl. Matth. 20, 1ff — 26ff vgl. mit der
 Darstellung des Epiph. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey Hippolyt refut.
 VIII 16; S. 236, 6ff Wendland X 18; S. 279, 16 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7
 Filastrius haer. 48; S. 25, 14ff Marx Clemens Al. strom. III S1, 1ff; II 232, 22ff

V M

7 παραβολήν + <φησίον>? * 10 ἐξῆλθε—ἀμπελῶνα² < M 11 ἑνάτην M
 18 ἢ *] εἰ V M 19 σπανίους *] σπανίως V M 21 διασκοπήσωμεν V 24 Unter-
 schrift κατὰ Σευηριανῶν V M 25 Ὑberschrift κατὰ Τατιανῶν εἰκοστή ἕκτη ἢ
 καὶ μς V M 27 ὧν ἢ μετ' αὐτοὺς angefliekt V corr

διδασκαλίαν προστησάμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα, οἷα δὴ ἀπὸ 2
 Ἑλλήνων ὀρμώμενος καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων παιδείας ὑπάρχων,
 συνακμάζει Ἰουστίνῳ τῷ φιλοσόφῳ, ἀνδρὶ ἀγίῳ καὶ φίλῳ θεοῦ.
 τῷ ἀπὸ Σαμαρειτῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότι. οὗτος | γὰρ 3 Ὀ710
 5 ὁ Ἰουστίνος Σαμαρείτης ἦν τὸ γένος, εἰς Χριστὸν <δὲ> πεπιστευκῶς
 καὶ μεγάλως ἐξασκηθεὶς ἀρετῆς τε βίον ἐνδειξάμενος τὸ τέλος
 ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσας τελείου στεφάνου καταξιούται ἐπὶ τῆς
 Ῥωμαίων ἐπὶ Ρουστικοῦ ἡγεμόνος καὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως, ἐτῶν
 τριάκοντα ὑπάρχων ἐν καθεστῶσῃ ἡλικίᾳ. τούτῳ ὁ προειρημένος 4
 10 Τατιανὸς συνακμάσας τὰ πρῶτα καλῶς φερόμενος καὶ τῇ πίστει
 ἐρρωμένος ἐτύγχανεν, ὅσον ἦν σὺν τῷ ἀγίῳ Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι.
 ὅτε δὲ ἐτελεύτα Ἰουστίνος ὁ ἅγιος, ὅσπερ τυφλὸς χειραγωγούμενος 5

Stählin Eusebius—Hieronimus Chronik z. Jahr 172; S. 206, 13 Helm h. e. IV
 29, 1ff; S. 390, 1ff Schwartz Theodoret haeret. fab. I 20

1f vgl. Tatian or. c. 42; S. 43, 10 Schwartz ταῦθ' ἑμῖν, ἄνδρες Ἑλληνες, . . .
 Τατιανὸς συνέταξα . . . παιδευθεὶς . . . πρῶτον μὲν τὰ ὑμέτερα c. 1; S. 2, 9, dazu
 Eusebius h. e. IV 16, 7; S. 358, 2ff Schwartz Τατιανός, ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ
 βίον σοφιστεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασιν καὶ δόξαν οὐ σμικρὰν ἐν αὐτοῖς
 ἀπενηργεμένος — 3 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey Ἰουστίνου ἀκροα-
 τῆς γεγονώς Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 6 Wendland γενόμενος μαθητῆς Ἰου-
 στίνου τοῦ μάρτυρος Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *hic Iustini martyris disci-
 pulus fuit* Theodoret haeret. fab. I 20 Τατιανὸς δὲ ὁ Σύρος σοφιστὴς ἐγγόνει τὸ
 πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ Θεσπεσίου Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος ἐγένετο φοιτητῆς —
 5 zu Σαμαρείτης vgl. Justin dial. c. 120 — 8f Rusticus, bestätigt durch die Mär-
 tyrerakten, vgl. dazu Zahn Forsch. VI 14 A. — ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως und τριάκοντα
 ἐτῶν ὑπάρχων ist beides unmöglich: Harnack, altchr. Lit.-Gesch. II 1, 283 möchte
 die 30 Jahre als Mißverständnis einer Quellenangabe über das christliche
 Lebensalter Justins, d. h. über die Zeit von der Bekehrung Justins ab, verstehen;
 eher könnte man, da das ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως und ἐτῶν τριάκοντα ὑπάρχων ἐν
 καθεστῶσῃ ἡλικίᾳ unter sich zusammenpaßt, vermuten, daß die Angabe sich ur-
 sprünglich auf das Lebensalter bezog, in dem Justin zum Christentum übertrat
 — 10ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey ἐφόσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ
 οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας
 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *post hunc diversa sentire coepit* Theodoret haeret.
 fab. I 20 μετὰ δὲ τὴν τοῦ διδασκάλου τελείωσιν ἐπόθησε γενέσθαι προστάτης αἰρέσεως

V M

2 ὑπάρχων] μετέχων? * 4 τῷ . . . πεπιστευκότι aus τοῦ . . . πεπιστευκό-
 τος V corr τοῦ . . . πεπιστευκότος M 5 ὁ nachgetragen V corr | <δὲ> * Klosterm.
 8 Ῥωστικοῦ V

(ὅς) ὑπὸ τοῦ χειραγωγοῦ καταλειφθεῖη καὶ καταλειφθεὶς ἐπὶ κρημνὸν
 ἑαυτὸν ἐκδοῦς διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ τύφλωσιν καταφέρεται ἀνε-
 πισχέτως, ἕως εἰς θάνατον κατερευθεῖη, οὕτω καὶ αὐτός.

Καὶ ἦν μὲν Σύρος τὸ γένος, ὡς ἡ εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσα γυνῶσις περι- 6
 5 ἔχει· τὸ δὲ αὐτοῦ διδασκαλεῖον προσεστήσατο ἀπ' ἀρχῆς μὲν ἐν τῇ
 Μέσῃ τῶν ποταμῶν, ὡς περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ
 εὐσεβοῦς Καίσαρος ἐπικληθέντος. ἀπὸ Ρώμης γὰρ μετὰ τὴν τοῦ 7
 ἄγιου Ἰουστίνου τελείωσιν διελθὼν ἐπὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη καὶ
 ἐκεῖσε διατρίβων, κακῇ διανοίᾳ περιπεσὼν αἰῶνάς τινας κατὰ τοὺς
 10 μύθους Οὐαλεντίνου καὶ ἀρχάς τινας καὶ προβολὰς καὶ αὐτὸς εἰση-
 γήσατο. τὸ δὲ | πλείστον τοῦ αὐτοῦ κηρύγματος ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς 8 D 412
 πρὸς Δάφνην καὶ ἐπὶ τὰ τῶν Κιλικίων μέρη, ἐπὶ πλείον δὲ ἐν τῇ
 Πισιδίᾳ ἐκράτυεν· ἀπὸ τούτου γὰρ κατὰ διαδοχὴν οἱ Ἐγκρατῖται
 λεγόμενοι τοῦ ἰοῦ μετεσχηκότες ὑπάρχουσι. λέγεται δὲ τὸ διὰ 9

4 Σύρος (oben S. 4, 9 hieß es ἀπὸ Μεσοποταμίας), ebenso Clemens Al. strom.
 III 81, 1; II 232, 22 Stählin Theodoret haer. fab. I 20, dazu Zahn, Forsch. II 294;
 Tatian selbst nennt sich or. 42 γεννηθεὶς . . . ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῆ — 5 zu
 διδασκαλεῖον vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey οἴηματι διδασκάλου
 ἐπαρθεὶς . . . ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλεῖου συνεστήσατο; Zahns Auffassung von
 διδασκαλεῖον (Forsch. I 284 A. 2) = *Lehre* ist schon sprachlich unmöglich —
 5—6 ἐν τῇ Μέσῃ τῶν ποταμῶν nur durch Eriph. überliefert — 6 περὶ τὸ δωδέ-
 κατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς Καίσαρος ἐπικληθέντος von Zahn (Forsch. I 282)
 mit der Angabe des Eusebius zum 12. Jahr des Mark Aurel (Chronik S. 206, 13
 Helm *Tatianus haereticus agnoscitur*) zusammengestellt und dadurch Antoninus
 Pius als Irrtum statt Mark Aurel erwiesen — 9 ff vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1;
 I 220 Harvey αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας,
 wörtlich ebenso Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 8f Wendland Ps. Tertullian adv.
 omn. haer. 7 *totus enim secundum Valentinum sapit*; vgl. Clemens Al. strom.
 III 92, 1; II 238, 22 von Tatian ὁ δ' ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου ἐξεφοίτησε σχολῆς —
 11 ff vgl. haer. 47, 1, 3; S. 215, 10, dazu Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel
 τοιαύτας ἀφέσεις ἢ τῶν Πισιδίων ἔχει καὶ τῶν Ἰσαύρων χώρα, Κιλικία τε καὶ
 Λυκαονία καὶ πᾶσα Γαλατία, ὧν καὶ τὰς ἐπωνυμίας ἐργῶδες ἀπαγγεῖλαι· Ἐγκρα-
 τῆται γὰρ καὶ Ἀποτακτῖται καὶ Ἐρημίται καλοῦνται

V M

1 (ὅς) Öh. | καταλειφθεῖη M 10 καὶ προβολὰς nachgetragen Vcorr

τεσσάρων εὐαγγέλιον ὑπ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, ὅπερ κατὰ Ἑβραίους τινὲς καλοῦσι.

2. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῖς παλαιαῖς αἰρέσεσι καὶ οὗτος δογματίζει. καὶ 2, 1
 πρῶτον μὲν φάσκει μὴ σφύζεσθαι τὸν Ἀδάμ. ἐγκρατείαν δὲ οὗτος
 5 κηρύττει, τὸν δὲ γάμον πορνείαν καὶ φθορὰν ἡγεῖται, φάσκων μηδὲν
 διαλλάττειν πορνείας τὸν γάμον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. ὅθεν ἐν τῷ 2
 προσχῆματι τῆς | ἐγκρατείας καὶ τοῦ ἐγκρατητικοῦ ἡθους κυβευτικὴν P 392
 ἔσχε τὴν ἀγωγήν, ὡς λύκος ἄρπαξ ἐνδνόμενος προβάτου κώδιον καὶ
 πλανῶν τῷ προσχαίρω προσχῆματι τοὺς ἀπατωμένους. μυστηρίοις 3
 10 δὲ ὁσαύτως κέχρηται κατὰ μίμησιν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, ὕδατι δὲ
 μόνῳ χρώμενος ἐν τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις.

1 vgl. Eusebius h. e. IV 29, 6; S. 392, 2ff Schwartz ὁ Τατιανὸς συνάφειάν τινα καὶ συναγωγήν οὐκ οἶδ' ὅπως τῶν εὐαγγελίων συνθεῖς Τὸ διὰ τεσσάρων τοῦτο προσωνόμασεν, ὃ καὶ παρά τισιν εἰς ἔτι νῦν φέρεται Theodoret haeret. fab. I 20 οὗτος καὶ τὸ Διὰ τεσσάρων καλούμενον συντέθεικεν εὐαγγέλιον, τὰς τε γενεαλογίας περικόπας καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον τὸν κύριον δείκνυσιν, dazu Zahn Forsch. I 1ff — Der Titel Hebräerevangelium außer hier nur noch haer. 30, 3, 7; I 337, 11f von Epiph. erwähnt; die an unserer Stelle vorliegende Verwechslung wird verständlicher, wenn das Diatessaron syrisch abgefaßt war, vgl. Zahn Forsch. I 20ff — 3f vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey von den Enkratiten ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρία, von Tatian τῇ δὲ τοῦ Ἀδάμ σωτηρία παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀντιλογίαν ποιησάμενος III 23, 8; II 130 Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 10 Wendland τὸν δὲ Ἀδάμ φάσκει μὴ σφύζεσθαι διὰ τὸ ἀρχηγὸν παρακοῆς γεγονέναι Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 — 5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey τὸν γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίῳ καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας ebenso Hippolyt refut. VIII 16; S. 236, 9 Wendland Theodoret haeret. fab. I 20 Hieronymus adv. Jovin. I 3 u. II 16; Migne 23, 212B u. 309D; dazu die Anführung aus περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ bei Clemens Al. strom. III 81, 1f; II 232, 24ff Stählin — 8 vgl. Matth. 7, 15 — 9 zum Abendmahl mit Wasser vgl. zu haer. 30, 16, 1; III 353, 11; außerdem Theodoret haeret. fab. I 20 τοῦτον ἔχουσιν ἀρχηγὸν οἱ λεγόμενοι Ὑδροπαραστάται καὶ Ἐγκρατῖται· Ὑδροπαραστάται δὲ ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέροντες, Ἐγκρατῖται δέ, ὡς μήτε οἴνον πίνοντες μήτε τῶν ἐμψύχων μεταλαμβάνοντες und Hieronymus zu Amos 2, 12; Migne 25, 1010C de hoc loco haeresim suam Tatianus Enkratitarum princeps struere nititur, vinum asserens non bibendum

V M

5 φάσκων, ων auf Rasur V corr 6 διαλλάττειν U] διαλλάττων VM 9 προ||/-σχῆματι, σ ausradiert V corr

Πεσεῖται δὲ καὶ οὗτος κατὰ πάντα τρόπον, ἀσύστατον ἔχων τὸ 4
 κήρυγμα (ἤδη δὲ καὶ οὗτος κατασβεσθεῖς οἴμαι ἔληξε καὶ τὸ αὐτοῦ
 διδασκαλεῖον). πόθεν γὰρ οὐκ ἐλεγχθήσεται ὁ τοιοῦτος; πρῶτον 5
 μὲν γὰρ κατὰ τὰ ἄνω ἡμῖν προδεδηλωμένα καὶ πρὸς τὰς οὕτω φασ-
 5 κούσας αἰρέσεις *, ὅτι ἀδύνατον εἶναι πολλὰς ἀρχὰς γεννητικὰς τῶν
 κατὰ διαδοχὴν γεννωμένων. αἱ γὰρ οὔσαι πολλαὶ καὶ μία, (ἄτε) ἐκ 6
 τῆς μιᾶς ὑπάρχουσαι [ἐκ] τῆς οὔσης [μιᾶς τῆς] αἰτίας τῶν | πασῶν, Ö 712
 εὔρεθήσονται· καὶ οὐκέτι πολλὰ ἀρχαὶ ἀλλ' ἢ μία ἢ τούτων αἰτία
 γεγονυῖα, καὶ ἀναχθήσεται τὰ πάντα εἰς τὴν μίαν μοναρχίαν καὶ
 10 διέπεσεν ἢ τοῦ τοιοῦτου πιθανολογία * καὶ οὐκ ἀλήθεια, οὐδὲ τὴν
 πιθανολογίαν δυναμένη ἔχειν. μωρὸν γὰρ τὸ ὅλον κήρυγμα. καὶ 7
 εἰ ὁ Ἀδὰμ οὐ σφύζεται, τὸ φύραμα, οὐδέ τι (τῶν ἀπὸ) τοῦ φυράμα-
 τος σφύζεται. εἰ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος | καὶ ἐξ ἀθίκτου γῆς γενόμενος D 413
 σωτηρίας οὐ μεθέξει. πῶς τὰ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένα ἔξει σωτηρίαν;
 15 3. Κατὰ γὰρ δύο τρόπους εὔρεθήσεται καθ' ἑαυτοῦ λέγων. φάσκει 3, 1
 γὰρ τὸν γάμον εἶναι οὐκ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ πορνείαν εἶναι αὐτὸν
 καὶ μύσος· καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ γάμου ὑπάρχοντα καὶ ἐκ γυναικὸς γεγεν-
 νημένον καὶ ἐκ σπορᾶς ἀνδρὸς ἠγεῖται σφύζεσθαι. ἄρα οὖν πάλιν 2
 ἀνέλυσε τὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ γάμου βλασφημίαν. εἰ γὰρ οὗτος ἐκ
 20 γάμου ὑπάρχων σωτηρίαν ἔξει, ἄρα οὐ βδέλυγμα ὁ γάμος, ὁ γεννῶν
 τοὺς τῆς σωτηρίας μετέχοντας, οἷον δὲν θέλοι τρόπῳ λέγειν. εἰ 3
 δὲ συσταίῃ ὁ κατ' αὐτὸν λόγος ὅτι ἀθέμιτός ἐστιν ὁ γάμος, ἄρα μᾶλ-
 λον ὁ Ἀδὰμ σωθήσεται, μὴ ἀπὸ γάμου ὀρμώμενος, ἀλλὰ ἐν χειρὶ
 πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος πεπλασμένος κατὰ τὸ εἰρημέ-
 25 ρον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ὅτι »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. πῶς δὲ οὐ σφύ- 4
 ζεται ὁ Ἀδὰμ ὁ παρὰ σοὶ ἀπελπιζόμενος, | ὅποτε αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν P 393
 Ἰησοῦς Χριστὸς ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον νεκροὺς μετὰ τὴν τελευτὴν
 ἐγείρει ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ὡς τὸν Λάζαρον καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας

11 f vgl. Röm. 11, 16 — 12 vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 quasi non
 si rami salvi fiunt, et radix salva sit — 25 Gen. 1, 26 — 29 f vgl. Joh. 11, 17 ff
 Luc. 7, 11 ff Matth. 9, 23 ff

V M

2 ἔληξε aus ἐλήλιεγται V corr 5 * etwa (ῥηθέντα καὶ πρὸς τοῦτον ῥη-
 τέον) * | γεννητικὰς aus γεννικὰς V corr 6 γεννωμένων M 6—7 (ἄτε) ...
 [ἐκ] ... [μιᾶς τῆς] * 7 πασῶν Öh.] παθῶν V ἀγαθῶν M 8 ἀλλ' aus ἀλλὰ
 V corr 10 * etwa (ψεῦδος οὔσα) * | οὔτε M 12 (τῶν ἀπὸ) * vgl. S. 207, 20
 14 γεγεννημένα V 18 ἀνδρὸς *] ἀνδρῶν V M 19 οὔτος] αὐτός? * 20 γά-
 μου *] γάμων V M 24 f εἰρημένον Corn.] γεγραμμένον V M

καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου; καὶ εἰ αὐτὸς οὐκ ἦν ὁ τὸν 5
 Ἀδὰμ πλάσας ἐκ χοῦς ἀπ' ἀρχῆς, πῶς πτύσας χαμαὶ ἐποίησε πηλὸν
 καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ τοῦ ἐκ γεννητῆς καὶ
 ἐποίησεν αὐτὸν βλέπειν, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν μὲν εἶναι τὸν πλάστην σὺν 6
 5 τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ τὸ ἐλλιπὲς μέρος ἐν τῷ ἀπὸ
 γεννητῆς γεγεννημένῳ τυφλῷ διὰ τοῦ πηλοῦ προστιθεὶς τῷ λείποντι
 τόπῳ; διορθώσεως γὰρ ἔνεκεν τοῦ λείποντος μέρους φαίνεται τοῦτο
 πεποιηκέναι. εἰ δὲ πάλιν αὐτὸς ἐστὶν ὁ κύριος ὁ τὸν Ἀδὰμ πλά- 7
 σας καὶ αὐτὸς τὸν πρωτόπλαστον ἀπολλύει, τοὺς δὲ ἄλλους σώζει,
 10 ὃ πολλή σου ματαιοφροσύνη, Τατιανέ. ἀδυναμίαν γὰρ | τῷ κυρίῳ 8 D414
 κατὰ δύναμιν προσάπτεις τῷ μὴ δυναμένῳ τὸν πρωτόπλαστον αὐτοῦ,
 διὰ μίαν παρακοὴν ἐκβεβλημένον τοῦ παραδείσου καὶ παιδείας οὐ τῆς
 τυχοῦσης μετασχόντα, ἐν ἰδρωτί καὶ χαμάτῳ διατετελεκότα καὶ κατέ- 0714
 ναντι τοῦ παραδείσου κατωκηκότα, ὅπως μνημονεῦοι τῆς ἀγαθῆς *, διὰ
 15 τῆς εἰς μνήμην μετανοίας σώξιν· ἢ * δυναμένῳ μὲν, μὴ ἐλεῶντι 9
 δέ. δι' ἣν τοίνυν αἰτίαν ἄχρι τῶν καταχθονίων Χριστὸς κατήλθεν,
 τίνι τῷ λόγῳ τὸ τριήμερον κοιμηθεὶς πεπονθὼς ἀνέστη; πῶς δὲ
 πληροῦται <τό> »ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ«; ποίων δὲ
 ζώντων καὶ νεκρῶν ἀλλ' ἢ τῶν χρηζόντων τῆς αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω
 20 ἐπιουρίας; πῶς δὲ ἔσται τὰ ἀπὸ τοῦ φυράματος ἅγια, εἰ αὐτὸ 10
 τὸ φύραμα οὐκ ἔστιν ἅγιον, ὡς καὶ παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ ἐμφέ-
 ρεται; φάσκει γὰρ καὶ περὶ Εὐσας ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ὅτι »σωθήσεται
 διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ δικαιοσύνῃ«.

4. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ τούτων λέγειν, ὡς παντί τῳ σύνεσιν 4, 1
 25 κεκτημένῳ φανήσεται ἡ πρόχειρος βλασφημία καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια
 τοῦ Τατιανοῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ Τατιανῶν καλουμένων. περὶ ὧν 2
 συντόμως διεξελθόντες τὰ κατ' αὐτοὺς βλαβερά καὶ κωνώπων δίκην

2 vgl. Joh. 9, 6 — 4 vgl. Ps. Tertullian carm. adv. Marc. II 207ff *caeci a
 germine nati lumina quae nondum dederat cernendo peregit . . . ipse novi factor,
 veteris bonus ipse refector . . . quae defuerunt supplens* — 12f vgl. Gen. 3, 19. 23f —
 18 Röm. 14, 9 — 20 vgl. Röm. 11, 16 — 22 I Tim. 2, 15

V M

5 der Satz καὶ τὸ—τόπῳ gehört zu δείξῃ: er zeigt es, indem er auch das noch
 Fehlende ergänzt | ἁγίῳ am Rande nachgetragene V corr 6 γενετῆς VM (anders
 Z. 4) | τῷ τὸ VM 9 αὐτὸς * Jül.] αὐτὸν VM 10 ἀφροσύνη M 14 *
 etwa <ἐκεῖσε ζωῆς> * 15 εἰς μνήμην] wohl verderbt, lies etwa κατὰ μνήμην
 oder εἰς τέλος * | * etwa <σκληρότητα τῷ κυρίῳ προσάπτεις> * | ἐλεῶντι
 aus ἐλεῶντι V corr 17 τίνι + <δὲ>? * 18 <τό> * 25 προ hinter φανήσεται
 ausradiert V corr

δήγματα, ἐλαίου ἰζμάδα τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας τοῖς δεδηγμένοις
 ὑπὸ τῶν Τατιανοῦ λόγων ἐπιθέμενοι ἰασάμεθα διὰ τῆς τοῦ κυρίου P 394
 ἀληθείας καὶ δυνάμεως, αὐτοῦ λέγοντος ὅτι οὐκ ἦλθον εἰ μὴ διὰ τὸ
 πρόβατον τὸ πεπλανημένον οἴκου Ἰσραήλ. διὸ καὶ ἐν παραβολαῖς 3
 5 ἔλεγεν ὅτι ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχώ, ὃν
 δὴ καὶ λησταῖς περιπεσεῖν διηγείτο, ἵνα δείξῃ τὸ πρόβατον καὶ τὸν
 ἀπὸ Ἱερουσαλήμ καταβεβηκότα, τὸν ἀπὸ τῆς δόξης τῆς μερίζονος εἰς
 ἐλάττωσιν κατενεχθέντα καὶ τὸν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ ἰδίου
 ποιμένος ἀποσπασθέντα καὶ πεπλανημένον. ὅθεν καὶ | τὸν ἅγιον 4 D415
 10 Ἀδὰμ τὸν πατέρα (ἡμῶν) ἐν ζῶσι πεπιστεύσαμεν· δι' ὃν καὶ τοὺς
 ἀπ' αὐτοῦ ἡμᾶς πάντας Χριστὸς ἦλθεν, τοῖς μὲν πάλαι αὐτὸν γι-
 νώσκουσι καὶ μὴ πλανηθεῖσιν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἔνεκεν δὲ
 σφαλμάτων ἐν Αἰδη κατεσχημένοις ἀμνηστίαν χαρίσασθαι, τοῖς μὲν
 ἔτι ἐν κόσμῳ διὰ μετανοίας, τοῖς δὲ ἐν Αἰδη δι' ἐλέους καὶ σωτηρίας.
 15 5. Διὸ καὶ θαυμάσαι ἔστι τὸν εἰδότα, ὡς καὶ ἐν βίβλοις ἠρώρηκα- 5, 1
 μεν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τῷ Γολγοθᾶ ἵσταυρωθῆναι.
 οὐκ ἄλλη που ἀλλ' ἢ ἔνθα ἔκειτο τὸ τοῦ Ἀδὰμ σῶμα. ἔξελθὼν γὰρ 2
 ἐκ τοῦ παραδείσου καὶ κατωρκηζῶς κατέναντι αὐτοῦ πολλῶ τῷ χρόνῳ
 καὶ διὰ πολλῶν τῶν ἡμερῶν διελθὼν ὕστερον ἦλθε καὶ ἐν τῷ τόπῳ

3 Matth. 15, 24 — 5 vgl. Luk. 10, 30 ff — 16 ff zur Legende von Adams Grab
 auf Golgatha vgl. Origenes comment. ser. in Matth. c. 126; V 43 Lommatzsch *venit
 ad me traditio quaedam talis, quod corpus Adami primi hominis ibi sepultum est,
 ubi crucifixus est Christus* Ps. Athanasius de pass. et cruce dom. c. 12; Migne
 2S, 208A Ps. Basilius in Jes. c. 141; Migne 30, 348C Chrysostomus hom. 85 in Joh.;
 Migne 59, 459 Nonnus in Joh. 19; Migne 43, 901B Ps. Tertullian carm. adv.
 Marc. II 160 *qua die quore loco cecidit clarissimus Adam* (sc. ist Christus ge-
 storben) 196 ff *Golgatha locus est, capitis calvaria quondam . . . hic medium terrae
 est . . . os magnum hic veteres nostri docuere repertum, hic hominem primum susce-
 pimus esse sepultum* Hieronymus Onomasticon S. 7, 14 Klostermann *licet eum
 (Adam) quidam conditum in loco Calvariae suspicentur* in Matth. 27, 35; Migne
 26, 209B in Ephes. 5, 14; Migne 26, 526A ep. 46, 3, 2; S. 332, 1 ff Hilberg *in
 hac urbe, immo in hoc tunc loco et habitasse dicitur et mortuus esse Adam. unde
 et locus in quo crucifixus est dominus noster Calvaria appellatur, scilicet quod
 ibidem sit antiqui hominis calvaria condita* Ambrosius in Lucam X 114; S. 498, 11 f
 Schenkl; weiteres bei J. Gretser de cruce Christi I 52 ff

V M

5 ὃν auf Rasur V corr 6 τὸ πρόβατον + (τὸ πεπλανημένον) ? * 10 (ἡμῶν) * |
 δι' ὃν U] δι' ὧν VM 13 ἀμνηστίαν VM 15 ἐρώρηκαμεν M

τούτω, Ἱεροσολύμων δέ φημι, τὸ χρεῶν ἀποδεδωκὸς [καὶ] ἐκείσε
 ἐτάφη ἐν τῷ τόπῳ τῷ Γολγοθῆ. ὅθεν εἰκότως τὸ ἐπώνυμον ὁ 3
 τόπος ἔσχε, Κρανίου ἐρμηνευόμενος τόπος, ἧς ὀνομασίας τὸ σχῆμα
 τοῦ τόπου ἐμφερείαν τινα οὐχ ὑποδείκνυσιν. οὔτε γὰρ ἐν ἄκρα τινὶ 4
 5 κείται, ἵνα | κρανίον τοῦτο ἐρμηνεύηται, ὡς <ὁ> ἐπὶ σώματος κεφαλῆς Ὡ716
 τόπος λέγεται, οὔτε <ἐπὶ> σκοπιᾶς. καὶ γὰρ οὔτε ἐν ὕψει κείται παρὰ 5
 τοὺς ἄλλους τόπους· ἀντικρὺς γὰρ ἔστι τὸ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄρος ὑψη-
 λότερον καὶ ἀπὸ σημείων ὀκτὸν ἢ Γαβαὼν ὑψηλοτάτη, ἀλλὰ καὶ ἢ
 ἄκρα ἢ ποτὲ ὑπάρχουσα ἐν Σιών, νῦν δὲ τμηθεῖσα, καὶ αὐτὴ ὑψηλο-
 10 τέρα ὑπῆρχεν τοῦ τόπου. πόθεν οὖν ἢ ἐπωνυμία τοῦ Κρανίου, ἀλλ' 6
 ἐπειδὴ τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου ἐκεῖ τὸ κρανίον ἤρρηται καὶ
 ἐκεῖ τὸ λείψανον ἐναπέκειτο, τούτου ἕνεκα Κρανίου τόπος ἐπεκέκλη-
 το· ἐφ' οὗ σταυρωθεὶς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ 7
 ῥεύσαντος ἀπ' αὐτοῦ ὕδατος καὶ αἵματος διὰ τῆς νυχθείσης αὐτοῦ
 15 πλευρᾶς αἰνιγματωδῶς ἔδειξε τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς P395
 τοῦ φυράματος ἀρξάμενος ὁαντίζειν τὰ λείψανα τοῦ προπάτορος, ἵνα 8
 καὶ ἡμῖν | ὑποδείξη τὸν ὁαντισμὸν τοῦ αὐτοῦ αἵματος, εἰς κάθαρσιν D416
 τῆς ἡμῶν κοινώσεως καὶ ψυχῆς μετανοούσης καὶ εἰς ὑπόδειγμα φυ-
 ράσεως καὶ καθαροῦ ῥύπου τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων γενόμενον,
 20 τὸ ἐκχυθὲν ὕδωρ ἐπὶ τὸν ὑποκείμενον τῷ τόπῳ καὶ τεθαμμένον εἰς
 ἐλπίδα αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένων. διὸ καὶ 9
 ἐνταῦθα ἐπληροῦτο τὸ εἰρημένον »ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ
 τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνουσι σοὶ ὁ Χριστός«. εἰ γὰρ καὶ περὶ ἡμῶν
 λέγει τῶν νενεκρωμένων τοῖς ἔργοις καὶ τῶν καθευδόντων ἐν βάθει
 25 ὕπνου τῆς ἀγνοσίας, ἀλλ' οὖν γε ἐκεῖθεν ἢ ἀρχὴ τῆς αἰνίξεως *
 περιέχει τὸν τρόπον. καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀργῶς· »ἀνέστη«, γὰρ φησι, 10

13 ff vgl. Ps. Tertullian carm. adv. Marc. II 201 ff *hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit, pulvis Adae ut possit veteris cum sanguine Christi commixtus stillantis aquae virtute levari* Hieronymus ep. 46, 3, 2; S. 332, 5 ff Hilberg *ut secundus Adam et sanguis Christi de cruce stillans primi Adam et iacentis propagatoris peccata dilueret et tunc sermo ille apostoli compleretur* (Ephes. 5, 14) —
 14 vgl. Joh. 19, 34 — 17 vgl. I Petri 1, 2 — 22 Eph. 5, 14 (dieselbe Stelle bei Hieronymus angeführt, vgl. zu Z. 13 ff) — 23 ff vgl. haer. 42, 12, 3 refut. 37 d; S. 180, 15 ff — 26 ff Matth. 27, 52 f

V M

1 τούτω am Rande nachgetragen V corr | δέ auf Rasur V corr | [καὶ] *
 2 ἐπώνυμον M 3 ἧς] ἢ M 5 <ὁ> * | κεφαλῆ aus κεφαλῆς V corr
 κεφαλῆ M 6 <ἐπὶ> * 11 εὔρηται M 14 διὰ] ἐκ? * 17 καὶ ἡμῶν am
 Rande nachgetragen V corr 25 * etwa <γένονεν. καὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως> *
 Epiphanius II. 14

»πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων«, ὡς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον. »καὶ εἰσῆλθον
σὺν αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν« καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστησαν ψυχὰι τῶν
ἁγίων. ἀλλὰ σώματα φύσει τῶν ἁγίων καὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς
τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ τὰ ἑξῆς.

5 Παρταχόθεν τοίνυν ἀποκρουσάμενοι τοῦ κῶνωπος τούτου τὰ 11
δήγματα δι' ἐλαίου τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ κυρίου ἡμῶν
ἐνδημίας καὶ φωτὸς τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τὰς ἑξῆς κατὰ
τὸ εἰωθὸς πάλιν προσελθεῖν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει σπεύσωμεν.

V M

5 ἀποκρουσάμενοι *] ἀποκρουσάμενος VM S πάλιν über der Linie nach-
getragen V^{corr} | προ//ελθεῖν, σ ausradiert V^{corr} προσελθεῖν M | σπενδά-
σωμεν V

Τάδε ἐνεῶτι καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τούτῳ τοῦ | δευτέρου βιβλίου,
τετάρτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῶν τόμων τοῦ ἀριθμοῦ ἀκο-
λουθίαν, ἐν ᾧ εἰσὶν αἰρέσεις τῆ·

μζ. Ἐγκρατῖται, οἱ ἀπόσπασμα τυγχάνοντες Τατιανοῦ, τὸν γάμον
5 ἀποβάλλοντες, τοῦ Σατανᾶ φάσκοντες τοῦτον εἶναι, πᾶσαν δὲ ἀπα-
γορεύοντες ἐμψυχοφαγίαν.

μη. Κατὰ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανισταὶ καὶ Τασκοδρογιῖται, οἵτινες
παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην δέχονται, ἑτέροισι δὲ προφήτας παρεισ-
φέρουσι μετὰ τοὺς προφήτας, Μοντανόν τινα ἀρχοῦντες καὶ Πρίσ-
10 κιλλαν.

μθ. Πεπουζιανοί, οἱ καὶ Κυντιλλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἄρτο- 1
τυρίται, ἐκ τούτων μὲν εἰσὶ τῶν κατὰ Φρύγας, ἕτερα δὲ παρ' ἐκεί-
νους δογματίζουσι, Πέπουζάν τινα πόλιν ἔρημον ἀνὰ μέσον Γαλατίας
καὶ Καππαδοκίας καὶ Φρυγίας ἐκθειάζοντες καὶ δὴ ταύτην Ἱερουσα-
15 λὴμ ἠγοῦμενοι (ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη Πέπουζα), γυναιξί τε ἀποδιδόντες
τὸ ἄρχειν τε καὶ ἱερατεύειν. | μουῦνται δὲ τινα | παῖδα κατακεντῶν- 2 D420
τες νέον. καὶ δὴ τῆ Κυντίλλη ἢ καὶ Πρισκίλλη Χριστὸν ἐκεῖσε ἐν
Πεπούζῃ ἀποκεκαλύφθαι ἐν ἰδέᾳ θηλείας μυθολογοῦσι. | κέχρονται 3
δὲ ὡσαύτως παλαιᾶ καὶ καινῆ διαθήκῃ κατὰ τὸν νοῦν τὸν ἴδιον με-
20 ταποιοῦμενοι.

ν. Τεσσαρεσκαίδεκατῖται, οἱ μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους τὸ Πάσχα
ἐκτελοῦντες, ἐν ὁποῖα δὲν ἡμέρα ἐμπέση ἢ τῆς σελήνης τεσσαρεσκαί-

M U anaceph. (über die Nebenzeugen vgl. zu S. 1, 1)

2 ἀπαρχὴν M 5 ἀποβάλλονται U 7 κατὰ Φρυγαστῶν καὶ Μοντανιστῶν
M U anaceph. | Τασκοδρογιτῶν M τὰ σκοδρογιτῶν U 8 νέαν] καινὴν anaceph.
9f Πρίσκιλλαν + καὶ Μαξιμίλλαν U, vgl. die ähnlichen Zusätze von U S. 213, 23
u. 214, 5 11 Κυντιλλιανοί M 13 δογματίζοντες anaceph. 14 καὶ Φρυγίας <
M U 15 ἔστιν δὲ—Πέπουζα < U | τε] δὲ U | 17 ἢ καὶ Πρισκίλλη < U
καὶ² < M 18 μυθοποιοῦνται U 19 καινῆ] νέα M 19f μεταποιοῦντες
anaceph. 22 ἐμπέσοι M | ἡ] τε M

δεκάτη, ἥτοι ἐν σαββάτῳ ἥτοι ἐν κυριακῇ, ἐκείνην τε νηστεύοντες
καὶ ἅμα ἀγρυπνοῦντες.

ῥα. Ἄλογοι, ὑφ' ἡμῶν κληθέντες, οἱ τὸ εὐαγγέλιον Ἰωάννου καὶ
τὸν ἐν αὐτῷ ἄνωθεν ἀπὸ πατρὸς αἰὶ θεὸν Λόγον παρεκβάλλοντες,
5 τὸ | εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τὸ κατὰ Ἰωάννην μὴ δεχόμενοι μήτε τὴν P 397
αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν. | Ö 4

ῥβ. Ἀδαμῖανοί, παρὰ δέ τισιν Ἀδαμίζοντες καλούμενοι, χλεύης ἢ 1
ἀληθείας μᾶλλον τὸ δόγμα ἔχοντες. γυμνοὶ γὰρ ὡς ἐκ μητρὸς ἄνδρες 2
τε καὶ γυναῖκες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγονται, καὶ οὕτως τὰς ἀναγνώσεις
10 καὶ εὐχὰς καὶ πᾶν ὀτιοῦν ἐπιτελοῦσι, δῆθεν μονάζοντές τε καὶ ἐγ-
κρατενόμενοι ὄντες καὶ γάμον μὴ δεχόμενοι, τὴν αὐτῶν ἐκκλησίαν
παράδεισον ἡγοῦμενοι.

ῥγ. Σαμψαῖοι, οἱ καὶ Ἐλκεσαῖοι, ἔτι δεῦρο τὴν Ἀραβίαν κατοί- 1
κοῦντες, καθύπερθεν τῆς νεκρᾶς θαλάσσης κειμένην χώραν· οὔτινες
15 ἀπὸ τοῦ Ἡλξᾶ τινὸς ψευδοπροφήτου ἡπατημένοι, οὗ ἔτι δεῦρο ἐκ 2
τοῦ γένους ὑπῆρχον Μαρθοῦς καὶ Μαρθᾶνα, γυναῖκες δύο προσκυνού-
μεναι ὑπὸ τῆς αἰρέσεως ὡς θεαί, παραπλησίως τοῖς Ἐβιωναίοις τὰ
πάντα ἔχουσι.

ῥδ. Θεοδοτιανοί, οἱ ἀπὸ Θεοδότου τοῦ σκυτέως τοῦ ἀπὸ Βυζαν- 1
τίου. οὗτος ἐν παιδείᾳ Ἑλληνικῇ γέγονεν ἄκρος, ἅμα δὲ ἄλλοις ὄν
ἐν ἡμέραις τοῦ τότε διωγμοῦ μόνος ἐκπεσὼν καὶ ἐκείνων μαρτυρη-
σάντων διὰ τὸ | ὀνειδίξεσθαι ἐπινοήσας ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν τὸν D 421
Χριστόν, ἵνα μὴ ὑπὸ ἔγκλημα γένηται θεὸν ἀρνησάμενος, οὕτως
ἐδίδαξεν.

25 ῥε. Μελχισεδεκιανοί, οἱ τὸν Μελχισεδὲκ γεραίροντες, τινὰ δύναμιν
αὐτὸν φάσκοντες καὶ μὴ ἄνθρωπον ψιλὸν καὶ εἰς τὸ τούτου ὄνομα
πάντα ἀνάγειν τε καὶ λέγειν τετολμηκότες.

ῥς. Βαρδησιανισταί. Βαρδησιάνης οὗτος ἐκ τῆς Μεσοποταμίας
ὠρμάτο, τὰ πρῶτα μὲν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ὑπάρχων καὶ ἐν σοφίᾳ

M U anaceph.

1 ἥτοι²] ἢ anaceph. 2 ἅμα < U | ἀγρυπνοῦντες + ἐορτάζουσιν U 3 ἀφ'
M U 4 ἐν αὐτῷ + (κηρυχθέντα)? * 7 παρὰ δέ τισιν] ἀπό τινος U | Ἀδα-
μίζοντες *] Ἀδάμ ζῶντος M U anaceph. 11 vor τὴν + οἱ U 13 vor κατοί-
κοῦντες + οἱ U 15 τοῦ < anaceph. | οὗ ἔτι] οὗς τῆ M 16 ὑπῆρχον *]
ὑπῆρχεν M anaceph. ὠρμάτο U | vor Μαρθᾶνα + ἡ M | Μαρθᾶνα *] Μαρθίνῃ
M U anaceph. 17 τῶν Ἐβιωναίων M U 18 ἔχουσιν Jül.] ἔχοντες M U anaceph.
20 ὄν] τισιν U 21 τότε + γενομένου U | καὶ < U 22 ἐπινοῆσαι M
ἐπενόησε anaceph. | λέγειν < M | τὸν < M 27 τε καὶ λέγειν < anaceph.
28 Βαρδησιανὸς U

διαπρέπων, ἐκκλίνας δὲ τῆς ἀληθείας παραπλησίως Οὐαλεντίνῳ ἐδογ-
μάτισε, χωρὶς ἐνίων ὀλίγων <περὶ> ὧν διαφέρεται πρὸς Οὐαλεντίνον.

νζ. Νοητιανοί. Νόητος οὗτος ἀπὸ Σμύρνης ὑπῆρχε τῆς Ἀσίας. 1
ἐπάραματι δὲ ἐνεχθεὶς σὺν ἄλλοις τισὶν νιοπάτορα τὸν Χριστὸν ἐδί-
5 δαξε, τὸν αὐτὸν εἶναι <λέγων> πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα.
ἑαυτὸν δὲ ἔλεγεν εἶναι Μουσαῖα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔλεγεν εἶναι 2
τὸν Ἀαρών.

νη. Οὐαλήσιοι. οὗτοι, καθὼς ὑπειλήφαμεν, [οἱ] τὴν Βάκαθον κατ- 1
οικοῦντες, μητροκομίαν Ἀραβίας τῆς Φιλαδελφίας, οἱ τοὺς παρα-
10 τυγχάνοντας καὶ ἐπιξενουμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουχίζοντες· οἱ πλείους P 398
δὲ καὶ αὐτῶν εὐνουχοὶ ὑπάρχουσιν ἀποτετμημένοι. τινὰ δὲ ἕτερα 2
διδάσκουσιν αἰρέσεως ἔμπλεα, ἀφανίζοντες <τὰ> τοῦ νόμου καὶ τῶν
προφητῶν καὶ τινὰς ἑτέρας αἰσχροουργίας παρεισφύροντες. | Ö 6

νθ. Καθαροί, οἱ ἅμα Νανάτῳ συναφθέντες τῷ Ῥωμαίῳ καὶ τοὺς
15 διγάμους παντελῶς ἀποβαλλόμενοι καὶ μετάνοιαν μὴ δεχόμενοι.

ξ. Ἀγγελικοί. οὗτοι παντελῶς ἐξέλιπον· ἀνχοῦντες δὲ ἦσαν ἀγγε-
λικὴν ἔχειν τάξιν ἢ διὰ τὸ ἀγγέλους † προσκεκληθῆσθαι.

ξα. Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτικοί, καὶ αὐτοὶ | περὶ τὴν Πισι- D 422
δίαν <οἰκοῦντες>, μόνον Ἀποτακτικὸς δεχόμενοι, καθ' ἑαυτοὺς δὲ
20 εὐχόμενοι. παραπλησιάζουσι δὲ τοῖς Ἐγκρατίταις, ἄλλα δὲ παρ' αὐτοὺς
φρονοῦσιν.

ξβ. Σαβελλιανοί, οἱ τὰ ὅμοια Νοητιανῶν δοξάζοντες, παρὰ τὸ
μὴ τὸν πατέρα πεπονθέναι λέγειν.

ξγ. Ὠριγενιανοί, τινὸς Ὠριγένους. αἰσχροποιοὶ δὲ οὗτοί εἰσιν, ἀρ-
25 ρητοποιοῦντες καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα φθορᾷ παραδιδόντες.

M U anaceph.

2 ὀλίγων < anaceph. | <περὶ> * 4 ἐπάραματι] ἐν ἄραματι U 5 εἶναι <
U | <λέγων> * 6 τὸν < anaceph. 7 τὸν < M 8 [οἱ] Dind., Öh.
9 οἱ] οὗτοι M 9f τοὺς παρατυγχάνοντας—παρ' αὐτοῖς < U 10 ἐπιξενω-
μένους M | εὐνουχίζοντες] ἀποτέμνοντες U | οἱ < M 11 καὶ < U
12 σαφηνίζοντες U | <τὰ> * 12f τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας anaceph.
13 αἰσχροουργίας ἑτέρας U 14 Καθαροί M 15 διγάμους] διδαγμούς U
17 † προσκεκληθῆσθαι] lies wohl προσκνεῖν οὕτως ἐπεκλήθησαν * 18 vor περι +
οἱ U 19 <οἰκοῦντες> * | δὲ < M 19f δὲ εὐχόμενοι < U 20f ἄλλας u. nach
φρονοῦσιν (Z. 21) + αἰρέσεις anaceph. 22 Νοητῶν M 22f παρὰ τὸ—λέγειν]
παρὰ τοῦτο μόνον· λέγουσι γὰρ μὴ πεπονθέναι τὸν πατέρα anaceph. 23 λέγειν*]
λέγοντες M λέγοντες u. + προφορικὸν καὶ πάλιν ἀναχέμενον τὸν λόγον U
25 καὶ τὰ] τὰ δὲ M

ξδ. Ὁριγενιανοὶ ἄλλοι, Ὁριγένους τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου τοῦ συντάκτου, οἱ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποβαλλόμενοι, Χριστὸν δὲ κτίσμα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰσηγούμενοι. παράδεισόν τε καὶ οὐρανούς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀλληγοροῦντες, Χριστοῦ δὲ τὴν βασιλείαν
 5 πανθήσεσθαι ληροῦντες.

Αὐταὶ πάλιν αἱ τοῦ δευτέρου βιβλίου, πρώτου δὲ τόμου αἰρέσεις τῆς | P³⁹⁹
 ÖS

M U anaceph.

1 Ἀδάμαντος anaceph. 1f ἐντάκτου M συντακτικοῦ anaceph. 4f Χριστοῦ -- ληροῦντες] < M καὶ τέλος ἔξεν τὴν Χριστοῦ βασιλείαν τολμῶσι λέγειν anaceph. 5 πανθήσεσθαι *] πεπαῖθαι U | ληροῦντες + καὶ ὁμοῦ τοὺς ἀγγέλους πανθήσεσθαι, Χριστὸν δὲ σὺν διαβόλῳ βασιλευθησομένῳ U 6 αὐταὶ + γὰρ U | αἱ τοῦ] αὐτοῦ M

Κατὰ Ἐγκρατιτῶν $\overline{\kappa\zeta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\mu\zeta}$.

1. Ἐγκρατῖται τινες οὕτω καλούμενοι τοῦτον τὸν Τατιανὸν δια- 1, 1
 δέχονται, φύσει ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένοι τε καὶ ἠπατημένοι, ἕτερα δὲ
 παρὰ τοῦτον φρονήσαντες καὶ εἰς μείζονα πάλιν ἑρεσχηλίαν ἑαυτοὺς
 5 ἐκδεδωκότες. πληθύνουσι δὲ οὗτοι καὶ εἰς δεῦρο ἔν τε τῇ Πισιδίᾳ 2
 καὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ τῇ κεκαυμένη οὕτω καλουμένη. ἴσως γὰρ κατὰ θεοῦ
 οἰκονομίαν καὶ οὕτως ἢ πατρὶς τοῦνομα εἴληφε καλεῖσθαι ἐν τῷ
 κόσμῳ διὰ τὸ κεκαῦσθαι τοὺς οἰκήτορας ἀπὸ τῆς διαστροφῆς τῆς
 τοιαύτης καὶ τοσαύτης πλάνης· πολλὰ γὰρ αἰρέσεις ἐν | τῷ χώρῳ. D 423
 10 εἰσὶ δὲ καὶ ἐν μέρεσι τῆς Ἀσίας καὶ ἐν τῇ Ἰσαύρῳ καὶ Παμφύλων 3
 καὶ Κιλικίων γῆ καὶ ἐν Γαλατίᾳ· ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων <κατὰ>
 μέρος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείων τῆς Συρίας, οὐ πάντη δέ, * ἢ
 τοιαύτη αἵρεσις. | P 400

Φάσκουσι δὲ καὶ οὗτοι ἀρχὰς τινὰς εἶναι τῆν τε τοῦ διαβόλου 4

2 ff vgl. zum Ganzen haer. 46 u. 61; für die Darstellung des Epiph. im ein-
 zelnen Irenaeus adv. haer. 28, 1; I 220 Harvey Hippolytus refut. VIII 7 u. 20;
 S. 225, 20ff u. 238, 26ff Wendland Eusebius h. e. IV 28ff; S. 388, 17ff Schwartz;
 dazu auch Clemens Al. paedag. II 2, 33; I 176, 12f Stählin strom. I 71, 5; II 46, 4
 VII 108, 2; III 76, 25 Theodoret haeret. fab. I 20 — 5 ff über das Verbreitungs-
 gebiet vgl. auch haer. 46, 1, 8; S. 204, 11ff u. Basilius ep. 188. 199. 236; Migne 32,
 669A/B 729C 881C (dazu Holl Amphilochius S. 36) Amphilochius Icon. S. 23ff
 Ficker Amphilochiana cod. Theod. XVI 5, 7. 9. 11. 65 — 14 ff vgl. Irenaeus I 28, 1; I 220
 Harvey ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι Ἐγκρατεῖς, . . . ἀθετοῦν-
 τες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ θεοῦ καὶ ἡρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς
 γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος; anders Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 26f Wend-
 land τὰ μὲν περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογοῦσι

M U

1 Überschrift κατὰ Ἐγκρατιτῶν εἰκοστὴ ἐβδόμη, ἢ καὶ $\overline{\mu\zeta}$ M U 2 τοῦτον]
 οἱτοί] U 4 μείζονα M 5 πληθύνουσι M | τε < U 6 λεγομένη U
 8 διὰ τοῦ M 9 αἰρέσεις + <εἰσιν>? * | χωρίῳ U 11 τῆς] τῇ U | vor
 Ῥωμαίων + τῶν U 11 f <κατὰ> * 12 vor Ἀντιοχείων + τῶν U | πάντη
 Pet.] παντὶ M U | * etwa <ἔσπαρται> *

(δύναμιν) ἀντιχειμένην πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ ποιήματα, [καὶ] μὴ ὑπο-
 τασσομένου θεῶ, ἀλλὰ ἰσχύοντος καὶ πράττοντος ὡς κατὰ ἰδίαν
 ἐξουσίαν καὶ οὐχ ὡς ἐν παρεκτροπῇ γενομένου· οὐ γὰρ κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν λέγουσιν, ἀλλὰ ἄλλως παρὰ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα.
 5 κέχρηται δὲ γραφαῖς πρωτοτύπως ταῖς λεγομέναις Ἀνδρέου καὶ 5
 Ἰωάννου Πράξεσι καὶ Θωμᾶ καὶ ἀποκρύφοις τισὶ καὶ οἷς βούλονται
 λόγοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τὸν δὲ γάμον σαφῶς τοῦ διαβόλου 6
 ὀρίζονται· ἐμψυχα δὲ βδελύσσονται, ἀπαγορεύοντες οὐχ ἕνεκεν ἐγκρα-
 τείας οὔτε πολιτείας, ἀλλὰ κατὰ φόβον καὶ ἰνδαλμὸν τοῦ μὴ κατα-
 10 δικασθῆναι ἀπὸ τῆς τῶν ἐμψύχων μεταλήψεως. κέχρηται δὲ καὶ 7
 αὐτοὶ μυστηρίοις δι' ὕδατος· οἶνον δὲ ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι, φάσ-
 κοντες εἶναι διαβολικὸν καὶ τοὺς πίνοντας | καὶ τοὺς χρωμένους ἀνό- 10
 μους εἶναι καὶ ἀμαρτάδας. πιστεύουσι δὲ καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν, 8
 ὡς εἶναι παρὰ τοῖς οὕτω πεπλανημένοις τὰ πάντα μανίας ἐμ-
 15 πλεα. καὶ γὰρ ἔστιν ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι καὶ εἰς ἐκπληξιν ἔλθειν 9

5 ff über Andreas-, Johannes- u. Thomasakten vgl. haer. 61, 1, 5 haer. 63, 2, 1
 u. Eusebius h. e. III 25, 6; S. 252, 17 Schwartz Filastrius haer. 88, 6; S. 48, 19
 Marx Augustin de serm. dom. in monte I 20, 65; Migne 34, 1263 c. Adimant. 17;
 CSEL 25 S. 166, 4ff c. Faust. Manich. XXII 79; CSEL 25 S. 681, 11ff XXX 4;
 ebda S. 751 c. adversar. leg. et prophet. I 20, 39; Migne 42, 626 Innocentius I
 ep. ad Exsup.; Zahn Gesch. neutest. Kan. II 1, 245 Turibius von Astorga ep. ad
 Idac. et Cepon. 5; Migne 54, 694C decret. Gelas. V 2; S. 49, 265ff Dobschütz
 Photius cod. 114; dazu C. Schmidt, Die alten Petrusakten (TU N.F. IX 1) S. 26ff u.
 Ficker Amphiloichiana S. 35, 14 — 7 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; I 220 Harvey
 ἀγαμίαν ἐκέρουσαν Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29f Wendland γαμεῖν κωλύ-
 οντες Clemens Al. strom. I 71, 5; II 46, 3 Stählin οὐ γάμον, οὐ παιδοποιίαν ἴσασι
 Amphiloichius Icon. S. 61, 10 65, 11 Ficker Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel
 Theodoret haeret. fab. I 20 — 8 vgl. Irenaeus adv. haer. I 28, 1; II 220 Harvey
 τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα
 πεποιηκότι θεῷ Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29 Wendland ἀπεχόμενοι ἐμψύ-
 χων Basilus ep. 236, 4; Migne 32, 881C Amphiloichius Icon. S. 38, 11 61, 10 65, 11
 Ficker Macarius Magnes III 43; S. 151 Blondel Theodoret haeret. fab. I 20 —
 10 Abendmahl mit Wasser vgl. zu haer. 30, 16, 1; I 353, 11 u. Amphiloichius Icon.
 S. 29, 4. 17. 30 Ficker — 11 vgl. Hippolyt refut. VIII 20, 1; S. 238, 29 ἕδροπο-
 τοῦντες Clemens Al. paed. II 32, 1ff; I 175, 26ff Stählin Basilus ep. 188; Migne
 32, 668B Amphiloichius Icon. S. 61, 10 65, 11 Ficker Macarius Magnes III 43;
 S. 151 Blondel Theodoret haeret. fab. I 20

M U

1 (δύναμιν) * | [καὶ] * 1—3 ὑποτασσομένου . . . ἰσχύοντος . . . πράτ-
 τοντος . . . γενομένου *] ὑποτασσόμενον . . . ἰσχύοντα . . . πράττοντα . . . γενομένον
 MU 3 παρεκτροπῇ M 4 παρὰ τῷ τῆς ἐκκλησίας κήρυγματι M

τὸν συνετὸν ἄνθρωπον περὶ πάντων ὁτιοῦν ὧν οἱ ἄλλότριοι λέγουσί
τε καὶ πράττουσιν, ἀσυστάτως τῶν πάντων παρ' αὐτοῖς λεγομένων
τε καὶ γινομένων καὶ μηδεμίαν ἔμφρασιν ἀληθείας ἐπιδεχομένων.

2. Εἰ γὰρ κέχρηται παλαιᾷ καὶ νέα διαθήκη, πῶς ἀρχαὶ διάφοροι 2, 1
5 εὐρεθήσονται, τῶν δύο διαθηκῶν συμφωνουσῶν περὶ μιᾶς * θεότητος
τὴν γινώσιν κηρυττουσῶν; εἰ δὲ καὶ νεκρῶν εἴη ἀνάστασις, πῶς 2
ἔτι ὁ σεμνὸς γάμος τοῦ διαβόλου εὐρεθήσεται; ὁπότε θεὸς λέγει | D424
»αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε«, καὶ τοῦ κυρίου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέ-
γοντος »ὁ ὁ θεὸς συνέξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω« καὶ τοῦ
10 ἀποστόλου φάσκοντος »τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος«. ἀλλὰ 3
ἐλεγχόμενοι βλασφημοῦσι τοῦτον μεθυστὴν καλοῦντες, εἰς ἑαυτῶν δὲ
γνώμην καὶ παράστασιν μυθολογίας κατὰ τῶν πινόντων τὸν οἶνον
ἐπιλαμβάνονται τινα θηρολεκτοῦντες καὶ φασιν ἐκ τοῦ πονηροῦ τὸ
τοιούτου εἶδος εἶναι· »ἔπιε, γὰρ φησι, Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἐγυ-
15 μώθη, καὶ Λώτ, φησί, μεθυσθεὶς θυγατράσιν ἰδίαις κατὰ ἄγνοιαν 4
συνεμίγη καὶ διὰ μέθης γέγονεν ἡ μοσχοποιία· καὶ φησιν ἡ γραφή·
τίνι θόρυβος; τίνι μάχαι; τίνι ἀηδία καὶ λέσχαι; τίνι | συντριμματα P401
διὰ κενῆς; τίνος πελιδοὶ οἱ ὀφθαλμοί; οὐ τῶν χρονιζόντων ἐν
οἴνοις, οὐ τῶν ἐξιχνεύοντων ποῦ πότοι γίνονται;« καὶ ἄλλα τινὰ 5
20 τοιαῦτα ἐξιχνεύοντες συσσωρεύουσι διὰ τὴν ἑαυτῶν πιθανότητα, οὐκ
εἰδότες ὅτι πᾶν τὸ ἄμετρον πανταχῇ λυπηρὸν καὶ ἔξω τοῦ προκει-
μένου ἀπηγορευμένον ὑπάρχει. καὶ γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ οἴνῳ τοῦτο 6
εἴπομι' ἄν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσῃ ἀπληστία. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύριος
ἐδίδασκε φάσκων »μὴ βαρυνέσθεσαν, φησίν, ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραι-
25 πάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς« καὶ τό »εἰ ἀπληστότερος εἶ,

8 Gen. 1, 28 — 9 Matth. 19, 6 Mark. 10, 9 — 10 Hebr. 13, 4 — 10f zu
diesem Vorwurf gegen Paulus (wegen 1 Tim. 5, 23?) vgl. Hieronymus prol. in ep.
ad Titum; Migne 26, 356 *Tatianus, Eneratitarum patriarches, qui et ipse nonnullas
Pauli epistolas repudiavit, hanc vel maxime hoc est ad Titum apostoli pronuntiandam
credidit; parvipendens Marcionis et aliorum qui cum eo in hac parte consentiunt
assertionem* — 14 vgl. Gen. 9, 21 — 15 vgl. Gen. 19, 31ff — 16 vgl. Ex. 32, 6 —
17ff Prov. 23, 29f — 24 Luk. 21, 34 — 25f Prov. 23, 2f

M U

1 ὁτιοῦν < U 3 ἀληθείας] ἀκολουθίας M 5 * etwa (ἀρχῆς καὶ μιᾶς) *
6 vor τὴν γινώσιν + καὶ U | εἴη hinter δὲ U 9 ἄ U 10 λέγοντος U
10f ἀλλὰ ἐλεγχόμενοι—καλοῦντες < U 12 καὶ] κατὰ U 14 εἶδος εἶναι]
εἶναι τέλος U | ἀπὸ τοῦ οἴνου < M 19f τοιαῦτα τινὰ U 20 συσσωρεύουσι M
συσσωρεύουσι U | πιθανότητα M 21 πανταχοῦ U 23 εἴπομι' ἄν] εἴπομι M |
πάσῃ *] πολλῇ MU 24 ὑμῶν φησιν U

μὴ ἐπιθύμει τῶν τοῦ πλουσίου βρωμάτων· ταῦτα γὰρ ἔχεται ζωῆς
 ψευδοῦς. περισσοτέρως δὲ ὁ ἅγιος ἀπόστολος ἀπλήστους καὶ ἀδηφά- 7
 γους ἐκκόπτων λαιμάργοις ἐπιθυμίαις ἐπαρώμενος ἔφη «τὰ βρώματα
 τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ
 5 ταῦτα καταργήσει. ἀλλὰ καὶ Ἰσαῦ τὰ πρωτοτόκια δι' ἐψέματος 8
 πυροῦ ἀπόλεσεν, ὡς φησὶν ἡ γράφη, τὸ αὐτὸ καλοῦσα ἔψημα πυροῦ
 καὶ φακῆς (οἶμαι δὲ τάχα ὅτι οὐκ ἀπὸ πυροῦ τουτέστιν ἀπὸ σίτου
 ἦν, ἀλλὰ τάχα ὡς ἡδὴ ἐψημένον λείψανον φακοῦ καὶ ἔτι ἐπιτεθὲν
 10 πυρὶ τὸ αὐτίς πυρωθὲν ἢ γραφῆ <ἔψημα> πυροῦ διηγῆσατο, διὰ D425
 τὸ ἐπιθερμανθῆναι μετὰ τὸ ψυχωθῆναι). καὶ ὡς ἐκεῖνος δι' οἶνον 9
 ἐγυμνώθη μηδὲν ἀδικηθεῖς, οὕτως οὗτος μᾶλλον διὰ πείναν καὶ
 ἀπλησίαν τὰ πρωτοτόκια ἀπολέσας [μᾶλλον] ὑπὲρ τὸν οἶνον ἠδίκη- 12
 12 ται. καὶ οὐδὲν ἰσχύει ἐγγὺς τῆς ἀληθείας παραπεποιημένη λέξις οὐδὲ
 μυθώδης τις ἐπινενοημένη δραματολογία.

15 3. Σειμνύονται δὲ δῆθεν ἐγκράτειαν, σφαλερῶς τὰ πάντα ἐργα- 3, 1
 ζόμενοι, μέσον γυναικῶν εὐρισκόμενοι καὶ γυναῖκας πανταχόθεν ἀπα-
 τῶντες, γυναιξὶ δὲ συνοδεύοντες καὶ συνδιαιτώμενοι καὶ ἐξυπηρετού-
 20 μνοι ὑπὸ τῶν τοιούτων, ἕξω μὲν τῆς ἀληθείας ὄντες, «μόρφωσιν
 μόνον κερκτημένοι, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς τῆς εὐσεβείας ἠρνημένοι». 2
 οἷον γὰρ ἂν τις ἔργου καταλείψῃ μέρος, τὸ πᾶν πλήρωμα ἀφῆκεν 2
 διὰ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ καταλελειμμένου. ὅθεν τὰ παρ' αὐτοῖς μυ-
 στήρια δι' ὕδατος μόνον γίνεται, οὔτε μυστήρια ὄντα, ἀλλὰ κατὰ
 μίμησιν τῶν ἀληθινῶν [τὰ] ψευδῆ γινόμενα. ὅθεν καὶ ἐν τούτῳ 3
 ἐλεγχθήσονται ἀπὸ τοῦ εὐθέου τοῦ σωτῆρος λόγου τοῦ λέγοντος «οὐ
 25 μὴ πίσω | ἀπὸ τοῦ γεννήματος τούτου τῆς ἀμπέλου ταύτης, ἕως ἂν P402
 πίσω αὐτὸ καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεθ' ὑμῶν».

Πάλιν οὖν ταύτην παρωσάμενοι χειρὶ κραταιᾷ τῆς ἀληθείας ὡς 4
 κνώδαλον ὀδονηρὸν ὀδόντων ἀφηρημένον ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴομεν, συνή-
 30 θως τὸν θεὸν τῶν ὅλων ἐπικαλούμενοι ὀδηγόν τε καὶ ἀμυντήρα τῶν
 δεινῶν, ἐπίκουρόν τε τῆς φρονήσεως δότην τε ὄντα αὐτὸν τῆς σοφίας,
 ἵν' ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τάληθῆ μανθάνοντες τὰς τῶν ἄλλων * ἀποκα- 5
 λύπτειν δυνηθεῖμεν καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἀντίδοτον ἰατρικὴν ἐκ

3 I Kor. 6, 13 — 5 vgl. Gen. 25, 30 — 18 II Tim. 3, 5 — 21 Matth. 26, 29

M U

3 ἐκκόπτων] σκόπτων U 8 τάχα ὡς] ταχέως M 9 <ἔψημα> * 12 [μᾶλλοι] *
 13 οὔτε M 15 δὲ < M 19 μόνον] δὲ μᾶλλον U 20 ὁποῖον U 22 νορ
 οὔτε + καὶ U 23 [τὰ] * | ψεύδη U | ὅθεν < M 24 εὐθεὺς M 25 τού-
 του < U 27 οἶν *] ὡς M U 28 ἐξῆς] ἕξω M 31 * etwa <μωρολογία> *

πολλῶν μυρεψικῶν εἰδῶν ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας κατασκευάσαι, τοῖς ἤδη πεπληγμένοις εἰς ἴασιν καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εἰς θεραπείαν καὶ τοῖς μέλλουσι γινώσκειν ἃ μὴ ἤδεισαν εἰς | παθῶν προκατάληψιν D426 καὶ ἡμῖν εἰς σωτηρίαν καὶ θεοῦ μισθὸν ἀφθόρως δωρηθησόμενον.

5 Κατὰ τῶν κατὰ Φρύγας ἦτοι Μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ Τασκοδρουγιτῶν $\bar{\zeta}\eta$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\mu}\eta$.

1. Ἀπὸ τούτων ἑτέρα πάλιν αἴρεσις ἀνακύπτει τῶν Φρυγῶν κα- 1, 1
λουμένη. σύγχρονος γενομένη τούτοις καὶ αὐτοὺς διαδεχομένη. οὗτοι 2
γὰρ γέγονασι περὶ τὸ ἐννεακαίδεκατον ἔτος Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς
10 τοῦ μετὰ Ἀδριανόν, καὶ ὁ Μαρζίων δὲ καὶ οἱ περὶ Τατιανὸν καὶ οἱ
ἀπ' αὐτοῦ διαδεξάμενοι Ἐγκρατῖται ἐν χρόνοις Ἀδριανοῦ καὶ μετὰ
Ἀδριανόν.

Οὗτοι γὰρ οἱ κατὰ Φρύγας καλούμενοι δέχονται καὶ αὐτοὶ πᾶσαν 3
γραφὴν παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν ὁμοίως 14

7 ff vgl. mit der Darstellung des Epiph. insbes. Eusebius h. e. V 3. 16—19 Hippolyt refut. VIII 6. 19 X 25f; S. 225, 18ff 238, 4ff 282, 15ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 Filastrius haer. 49; dazu Tertullians montanistische Schriften Didymus de trin. III 41; Migne 39, 934Bff Cyrillus Hieros. cat. 16, 8; Migne 33, 928f Hieronymus ep. 41; weiteres bei Labriolle, les sources de l'histoire du Montanisme 1913 — 8 anders (c. 2, 7; S. 222, 8 u.) haer. 51, 33, 4f; S. 307, 6ff. Zur Verteidigung der an unserer Stelle vorliegenden Angabe vgl. Zahn Forsch. V 29ff Harnack Lit.-Gesch. II 1, 363ff; in Betracht kommt auch das leider nicht unzweideutige Zeugnis der ep. apost. c. 17; S. 58, 1 u. 59, 1 Schmidt (die Weissagung, daß Christus 120 (150) Jahre nach seiner Himmelfahrt wiederkommen werde, könnte einer der Anlässe für das Auftreten des Montanus gewesen sein) — 10 ff zur Zeitangabe für Marcion vgl. Clemens Al. strom. VII 106, 4f; III 75, 13ff Stählin 13 ff vgl. Hippolyt refut. VIII 19, 1ff; S. 233, 4ff Wendland ἕτεροι δὲ . . . Φρύγες τὸ γένος προληφθέντες ἐπὶ γυναιῶν ἠπάτηνται, Πρισζίλλης τινὸς καὶ Μαξιμίλλης καλουμένων, ἃς προφήτιδας νομίζουσιν, . . . καὶ τινα πρὸ αὐτῶν Μοντανὸν ὁμοίως δοξάζουσιν ὡς προφήτην . . . οὗτοι τὸν μὲν πατέρα τῶν ὕλων θεὸν καὶ πάντων κτίστην ὁμοίως τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογοῦσι καὶ

M U

5 Überschrift κατὰ τῶν καταφρύγα(!) ἦτοι μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ τασκοδρουπιτῶν $\bar{\zeta}\eta$ ἢ καὶ $\bar{\mu}\eta$ M κατὰ τῶν φρυγαστῶν εἴτον μοντανιστῶν καλουμένων ἢ καὶ τὰς κοδρουγιτῶν $\bar{\zeta}\eta$ ἢ καὶ $\bar{\mu}\eta$ U 8 οὗτοι] αὐτοὶ M 10 τοῦ < U | καὶ ὁ Μαρζίων—Τατιανὸν < M 13 κατὰ φρύγα M | καὶ αὐτοὶ < M 14 παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης *] παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην M U

λέγουσι, Μοντανὸν δὲ τινα προφήτην ἀρχοῦσιν ἔχειν καὶ Πρίσκιλλαν
καὶ Μαξιμίλλαν προφήτιδας· οἷς προσέχοντες τὸν νοῦν ἐξετράπησαν.
περὶ δὲ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ὁμοίως φρονοῦσι τῇ 4
ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. ἀπέσχισαν δὲ ἑαυτούς, »προσέχοντες πνεύ-
5 μασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων«, λέγοντες ὅτι »δεῖ ἡμᾶς,
φησί, καὶ τὰ χαρίσματα δέχεσθαι«. καὶ ἡ ἁγία δὲ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία 5
ὁμοίως τὰ χαρίσματα δέχεται, ἀλλὰ τὰ ὄντως χαρίσματα καὶ ἤδη ἐν
ἁγίᾳ θεοῦ ἐκκλησίᾳ διὰ πνεύματος ἁγίου δεδοκιμασμένα παρὰ τε P403

8σα τὸ εὐαγγέλιον περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρεῖ Filastrius haer. 49, 1f; S. 26, 3ff
Marx *isti prophetas et legem accipiunt, patrem et filium et spiritum confitentur,
carnis resurrectionem expectant, quae et catholica ecclesia praedicat: quosdam autem
suos prophetas, id est Montanum nomine et Priscillam et Maximillam adiuvant*

3 anders Hippolyt refut. VIII 19, 3; S. 238, 18f Wendland τινὲς δὲ αὐτῶν τῇ
τῶν Νοητιαρῶν αἰρέσει συντιθέμενοι τὸν πατέρα αὐτὸν εἶναι τὸν υἱὸν λέγουσι
X 26; S. 282, 22ff Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *privatam autem blasphemiam
illi qui sunt kata Aeschinam hanc habent, qua adiciunt etiam hoc uti dicant Chri-
stum ipsum esse filium et patrem* Didymus de trin. III 18. 19. 41; Migne 39, 881B.
889Cf. 984B Hieronymus ep. 41, 3; S. 313, 7ff Hilberg *illi Sabellii dogma
sectantes trinitatem in unius personae angustias cogunt.* Beachte für die Frage
auch Tertullian adv. Prax. 30 *hic (sc. filius) interim acceptum a patre munus effu-
dit, spiritum sanctum, tertium nomen divinitatis et tertium gradum maiestatis,
unius praedicatorum monarchiae, sed et oligonomias interpretatorem, si quis sermones
novae prophetiae eius admiserit* — 4ff der Versuch, eine alte Quelle heraus-
zuschälen, der Epiph. von hier ab oder von S. 221, 10ff ab wörtlich gefolgt wäre
(so nach Lipsius zuletzt Voigt, eine verschollene Urkunde des antimontanistischen
Kampfes. 1891), scheidet schon an der völligen Gleichartigkeit dieses Abschnitts mit
anderen „Widerlegungen“ bei Epiph. Es ist für Epiph. gerade bezeichnend,
daß ihm die Sprüche der Propheten der wichtigste Gegenstand der Bekämpfung
sind; vgl. z. B. die Anlage der haer. 54 — 4 I Tim. 4, 1; zur frühzeitigen An-
wendung des Wortes auf die Montanisten vgl. Tertullian de ieiun. 2 *et ideo nos
esse iam tunc praenotatos in novissimis temporibus abscedentes a fide, intendentes
spiritibus mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum inustam habentes conscien-
tiam* — 5 vgl. Tertullian adv. Praxeam 1 *coëgit . . . a proposito recipiendorum
charismatum concessare* de cor. 1 de fuga 1. 14. de virg. vel. 1 de monog. 1

M U

2 ἐξετράψαν M   4 αὐτοῖς M   5 λέγοντες < M   6 δὲ < U | τοῦ
< U   7 ἤδη < U | ἐν] τῇ U

προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, φάσκοντος τοῦ 6
 ἀποστόλου Ἰωάννου ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὅτι »δοκιμάζετε τὰ πνεύματα,
 εἰ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ« καὶ πάλιν δὲ λέγοντος ὅτι »ἠκούσατε ὅτι Ἀντί-
 χριστος ἔρχεται καὶ νῦν Ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν. | ἐξ ἡμῶν D⁴²⁷
 5 ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενῆκεισαν
 ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα γνωσθῶσιν ὅτι οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. τούτου
 χάριν γράφω ὑμῖν, τεκνία« καὶ τὰ ἐξῆς. ἀληθῶς οὖν οὗτοι οὐκ εἰσὶν 7
 ἐξ αὐτῶν τῶν ἀγίων. ἐξέβησαν γὰρ τῇ αὐτῶν φιλονεικίᾳ, προσανέ-
 χοντες καὶ πνεύμασι πλάνης καὶ μυθολογίαις.
 10 2. Ἴδου γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ἐλέγχονται μὴ δυνάμενοι 2, 1
 πληροῦν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐν φιλονεικίᾳ ὑπισχνούμενα. εἰ γὰρ δεῖ χα-
 ρίσματα δέχεσθαι καὶ δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ χαρίσματα, πῶς οὐκέτι
 μετὰ Μοντανὸν καὶ Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν ἔχουσι προφήτας;
 ἄρα ἤρρησεν ἡ χάρις; οὐκ ἀργεῖ δὲ ἡ χάρις ἐν ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ· μὴ γέ-
 15 νοιτο. εἰ δὲ ἕως τινὸς προεφήτευσαν οἱ προφητεύσαντες καὶ * οὐκέτι 2
 προφητεύουσιν, ἄρα οὔτε Πρίσκιλλα οὔτε Μαξιμίλλα προεφήτευσαν,
 * μετὰ τὰς προφητείας τὰς διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκ-
 κλησίᾳ δοκιμασθείσας. κατὰ δύο οὖν τρόπους ἐλεγχθήσεται ἡ αὐτῶν 3
 ἄνοια· ἢ γὰρ δεῖξωσιν εἶναι προφήτας μετὰ Μαξιμίλλαν, ἵνα μὴ ἀρ-
 20 γήσῃ ἡ παρ' αὐτοῖς λεγομένη χάρις, ἢ οἱ περὶ Μαξιμίλλαν ψευδοπρο-
 φῆται εὐρεθῆσονται, μετὰ τὸν ὅρον τῶν προφητικῶν χαρισμάτων
 τολμήσαντες οὐκ ἀπὸ ἀγίου πνεύματος, ἀλλ' ἀπὸ πλάνης δαιμονίων
 ἐνθουσιασθῆναι καὶ φαντασιάζειν τοὺς ἀκούοντας αὐτῶν.
 Καὶ ὅρα πῶς ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων ὁ ἔλεγχος 4
 25 πρὸς αὐτοὺς ῥηθήσεται. φάσκει γὰρ ἡ λεγομένη παρ' αὐτοῖς Μαξι-

2 I Joh. 4, 1 — 3 I Joh. 2, 18ff — 8f vgl. I Tim. 4, 1 — 11 vgl. den Anonymus bei Eusebius h. e. V 17, 4; S. 470, 21ff Schwartz τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο, δεῖξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας ὁ ἀπόστολος ἀξιοῖ. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι τεσσαρεσκαίδέκατον ἤδη πον τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευτῆς

M U

3 τοῦ < U | καὶ < U 5 ἐξελλήλυθον U 7 οὗτοι] ὅτι U 8 τῇ] ἐξ M 9 μυθολογίας U 11 ὑπ' αὐτῶν] ἐαυτῶν U 14 δὲ < M | ἀγίαις ἐκκλησίαις M 15 ἐπροφήτευσαν M | * etwa (ἀπὸ τότε) *; gemeint ist: von der apostolischen Zeit an, vgl. Z. 17f 16 ἄρα] ἀλλὰ U | ἐπροφήτευσαν M 17 * <αἱ προφητεύσασαι> * 22 ἀπὸ¹ + τοῦ U | δαιμόνων U 23 φαντᾶσαι U 24 ὅρα πῶς *] ὅπως MU 25 παρ' αὐτοῖς λεγομένη U

μιλλα ἢ προφήτις ὅτι. φησὶ μετ' ἐμὲ προφήτης οὐκέτι ἔσται, ἀλλὰ
 συντέλεια. ἰδοὺ δὲ ἐκ πανταχόθεν φαίνεται τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ τὰ 5
 πνεύματα τῆς πλάνης· ὅσα γὰρ οἱ προφήται εἰρήκασι καὶ μετὰ συνέ-
 σεως παρακολουθοῦντες ἐφθέγγοντο, καὶ ἐτελέσθη τὰ παρ' αὐτῶν
 5 εἰρημένα καὶ ἔτι | πληροῦται. αὕτη δὲ εἶπε μετ' αὐτὴν εἶναι συντέ- 6 Ö16
 λειαν, | καὶ οὐπω συνετελέσθη, μάλιστα τοσοῦτων βασιλέων γενομέ- D428
 ρων καὶ τοσοῦτου χρόνου ὑπερβεβηκότος. | ἔτη γὰρ εἶσιν ἔκτοτε 7 P401
 πλείω ἐλάσσω διακόσια † ἐνενήκοντα ἕως τοῦ ἡμετέρου χρόνου, δωδε-
 κάτου ἔτους Οὐάλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος καὶ <ὀγδόου> Γρατιανοῦ
 10 βασιλείας, καὶ οὐπω ἢ συντέλεια κατὰ τὴν ἀνχήσασαν ἑαυτὴν προφή-
 τιδα, μὴ γνοῦσαν μηδὲ τὴν ἡμέραν τῆς αὐτῆς τελευτῆς. καὶ ἰδεῖν 8
 ἔστι πῶς πάντες οἱ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἑαυτοὺς ἀπαλλοτριώσαντες,
 ὅτι οὐκ ἐν εὐσταθείᾳ τινὶ λόγῳ μεμενήκασιν, ἀλλ' ὡς νῆπιοι ὑπὸ
 τοῦ αἰὶ πλαγῶντος ὄψεως παραπεπλεγμένοι εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς
 15 ἐκδεδώκασι καὶ εἰς τὸ γενέσθαι κατὰβρωμα τοῦ λύκου ἔξω τῆς μάν-
 δρας εὐρεθέντες παρελκνοθῆναι <τε> καὶ οὕτως ἀπολέσθαι, μὴ κρα-
 τοῦντες τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καταλείψαντες τὴν ἀλήθειαν, ἐν ναυαγίῳ
 ἑαυτοὺς καὶ ἐν κλύδωνι τῆς πάσης πλάνης παραδεδώκασιν. εἰ γὰρ 9
 λέγει Μαξιμίλλα ὅτι προφήτης οὐκέτι ἔσται, ἄρα ἀναιρεῖ τὸ εἶναι
 20 παρ' αὐτοῖς τὸ χάρισμα καὶ εἰς ἔτι δεῦρο φέρεσθαι. εἰ δὲ ἕως αὐτῆς

1 vgl. Eusebius h. e. V 16, 18; S. 466, 29 Schwartz τῶν προρρήσεων αὐτῆς
 μέμνηται (sc. der Anonymus), δι' ὧν πολέμους ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προεμαν-
 τεύσατο — 8 gemeint ist das Jahr 376 — 16f vgl. Kol. 2, 19 — 18ff vgl. den
 Anonymus bei Eusebius h. e. V 17, 4; S. 470, 19ff Schwartz εἰ γὰρ μετὰ Κοδρᾶτον
 καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἀμιλίαν, ὡς φασιν, αἱ περὶ Μορτανὸν διεδέξαντο γυναῖκες
 τὸ προφητικὸν χάρισμα, τοὺς ἀπὸ Μορτανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς
 διεδέξαντο, δεξιᾶτως· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ
 ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας ὁ ἀπόστολος ἀξιοῖ

M U

1 προφήτης¹ M | προφήτις² U, vgl. Z. 19 2 ἐκ πανταχόθεν] πάντοθεν
 U | τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ < U 4 καὶ < M | ἐτελέσθησαν U 5 πληροῦν-
 ται M 7 ἔστιν M 8 πλείω + ἦ U | διακόσια † ἐνενήκοντα] διακόσια εἴκοσι Pet.
 διακόσια ἐνενακαίδεκα Scaliger Zahn: gegen beides mit Recht Harnack Lit. Gesch.
 II 1, 372f; aber statt des von ihm vorgeschlagenen ρϚ liegt wohl näher σ̄ζ
 (Verwechslung von ξ u. ζ; wegen des so sich ergebenden Jahres 170 vgl. zu
 haer. 51, 33, 5; S. 307, 12) 9 <ὀγδόου> *, vgl. zu I 153, 1ff 10 ἀνχήσασαν *]
 ἠγήσασαν MU 11 μήτε U 12 ἀλλοτριώσαντες U 13 ὅτι < U 14 παρα-
 πεπλεγμένοι] παραπεποιημένοι U 15 ἔξω *] ἐκ MU 16 αἰρεθέντες U
 <τε> * 20 αὐτῆς] τινός? Jül., vgl. S. 221, 15

μένει τὸ χάρισμα, ὡς προεῖπον ἄρα καὶ αὐτὴ οὐ μετέσχε τῶν χαρισμάτων.

3. Πεπλάνηται γάρ· ἐσφράγισε γὰρ ὁ κύριος τὴν ἐκκλησίαν καὶ 3, 1
ἐπλήρωσεν <ἐν> αὐτῇ τὰ χαρίσματα. ὅτε γὰρ ἦν χρεία προφητῶν, ἐν
5 ἀληθινῷ πνεύματι καὶ ἐρρωμένη διανοία καὶ παρακολουθοῦντι νο
οὶ αὐτοὶ ἅγιοι τὰ πάντα ἐπροφήτεον, ἐμπιπλῶμενοι πνεύματος ἁγίου,
κατὰ τὴν ἀναλογίαν <τῆς πίστεως> τῶν ἐκ πνεύματος χαρισμάτων
ἐκάστῳ δεδομένων καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως πρὸς τὸ
συμφέρον. τί οὖν συμφέρον οὗτοι εἰρήκασιν ἢ ποῖον ἀνάλογον τῆς 2
10 πίστεως; πῶς δὲ οὐχὶ μᾶλλον οὗτοί εἰσιν περὶ ὧν εἶπεν ὁ κύριος ὅτι
»προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς
ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσω δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες«. συγκρίνοντες 3
γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα καὶ <τὰ> κατὰ τὴν | παλαιὰν διαθήκην D429
καὶ καινὴν ἐν ἀληθείᾳ ὄντα καὶ ἐν ἀληθείᾳ γενόμενα καὶ πεπροφη-
15 τευμένα δοκιμάσωμεν, ποία <ὄντως> προφητεία τυγχάνει, ποία δὲ
ψευδοπροφητεία. ὁ προφήτης πάντα μετὰ καταστάσεως λογισμῶν 4
καὶ παρακολουθήσεως ἐλάλει καὶ ἐφθέγγετο ἐκ πνεύματος ἁγίου, τὰ
πάντα ἐρρωμένως λέγων ὡς Μουσῆς ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ καὶ πι- P405
στὸς ἐν οἴκῳ ὁ βλέπων * ἐλέγετο ὁ προφήτης ἐν τῇ παλαιᾷ δια-
20 θήκῃ. »ὄρασις, <γάρ> φησιν, ἦν εἶδεν Ἰσαΐας υἱὸς Ἀμὸς ὁ προ- 5
φήτης«. »εἶδον <τὸν> κύριον, φησί, καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου ὑψη-
λοῦ καὶ ἐπηρμένου· καὶ εἶδον Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ, καὶ ἤκουσα
κυρίου λέγοντος πρὸς με· βάδιζε, εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκού-
σητε καὶ | οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψητε καὶ οὐ μὴ ἴδητε«. Ö18
25 καὶ ἀκούσας παρὰ τοῦ κυρίου ἐλθὼν πρὸς τὸν λαὸν ἔφη »τάδε λέγει

7 ff vgl. Röm. 12, 6 I Kor. 12, 7 — 11 Matth. 7, 15 — 12 ff vgl. den Anonymus bei Eusebius V 17, 2f; S. 470, 10ff Schwartz ἀλλ' ὁ γε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκστάσει . . . τοῦτον δὲ τὸν τρόπον οὔτε τινὰ τῶν κατὰ τὴν παλαιὰν οὔτε τῶν κατὰ τὴν καινὴν πνευματοφορηθέντα προφήτην δεῖξαι δυνήσονται — 18 vgl. Num. 12, 7 — 20 Jes. 1, 1 — 21 Jes. 6, 1ff — 25 vgl. z. B. Jes. 3, 16

M U

1 προεῖπον (< ὡς) vor μένει U | οὐ μετέσχε] οὐκ ἔστιν U 4 <ἐν> * |
προφητῶν *] ἐν προφήταις MU 6 προεφήτευσαν U 7 <τῆς πίστεως> Jül. |
ἐκάστου M 8 [κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως]? * 9 τί οὖν συμφέρον < M
12 ἔσωθεν U 13 <τὰ> Dind., Öh. 15 <ὄντως> * | ποία δὲ] καὶ ποῖα U
19 * etwa <τὴν δόξαν κυρίου ἐν εἶδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων· διὸ καὶ ὁ βλέπων> *,
vgl. Num. 12, 8 u. I Sam. 9, 9 20 <γάρ> * 21 <τὸν> * | φησί hinter εἶδον U |
καθήμενον U 22 ἤκουσα + φωνῆς U 23 λεγοῦσης U 24 συνῆτε] μάθηται U
25 τοῦ < M

κύριος«. οὐχ ὄρῳς ὅτι παρακολουθοῦντος ὁ λόγος καὶ οὐκ ἐξιστα- 6
 μένου, οὔτε ὡς ἐξισταμένης διανοίας ἢ φθογγῇ ἀπεδίδοτο; ὡσαύ- 7
 τως δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης ἀκούων παρὰ κυρίου ὅτι »ποιήσον
 σεαυτῷ ἄρτον ἐπὶ κόπρου ἀνθρωπείας«, ἔλεγε »μηδαμῶς, κύριε· οὐδέ- 5
 ποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου«. γινώσκων 8
 γὰρ τὴν δι' ἀπειλὴν λεγομένην πρὸς αὐτὸν ῥῆσιν ὑπὸ κυρίου, [καὶ] οὐχ
 ὡς ἐν ἐκστάσει διανοίας φερόμενος ἐπεβάλλετο τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ
 ἡξίου, ἐρρωμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ παρακολουθοῦσαν, καὶ ἔλεγε
 »μηδαμῶς, κύριε«. ταῦτα γὰρ <τῶν> ἀληθῶς προφητῶν, ἐν ἀγίῳ
 10 πνεύματι ἐρρωμένην ἔχόντων τὴν διάνοιαν, καὶ ἡ διδασκαλία καὶ
 ἡ διαλογία. πῶς δὲ Δανιήλ οὐχ εὐρίσκεται πάσης συνέσεως ἔμ- 9
 πλεως καὶ τοῖς φρονήμασι παρακολουθῶν, ὅς τὰ αἰνίγματα τῷ Να-
 βουχοδονόσορ ἐπέλυσε καὶ ἃ ἐκεῖνος δι' ὄνειράτων ἐθεάσατο καὶ
 ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἑωρακότος, οὗτος ὑπεμίμησκει καὶ τὴν ἐπί- 10
 15 λυσιν εὐθύς ἐπέφερεν ἐρρωμένη καταστάσει καὶ ὑπερβολῇ χαρίσματος, | D 430
 περιττοτέρως τὴν φρόνησιν ἔχων ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον διὰ τὸ
 χάρισμα τοῦ ἀγίου πνεύματος, τὸ σοφίζον ὄντως τὸν προφήτην καὶ
 τοὺς διὰ τοῦ προφήτου τῆς διδασκαλίας τῆς ἀληθείας καταξιουμέ-
 νους. ἃ δὲ οὗτοι ἐπαγγέλλονται προφητεύειν, οὐδὲ εὐσταθοῦντες 11
 20 φανοῦνται οὔτε παρακολουθίαν λόγου ἔχοντες. λοξὰ γὰρ τὰ παρ'
 αὐτῶν ῥήματα καὶ σκαληνὰ καὶ οὐδεμιᾶς ὀρθότητος ἐχόμενα.

4. Εὐθύς γὰρ ὁ Μοντανός φησιν »ἰδοὺ, ὁ ἄνθρωπος ὡσεὶ λύρα 4, 1
 κἀγὼ ἐπίπταμαι ὡσεὶ πλήκτρον· ὁ ἄνθρωπος κοιμᾶται κἀγὼ γρηγορῶ.

3 vgl. Ez. 4, 12 — 4 Ez. 4, 14 vgl. Act. 10, 14 — 11 vgl. Dan. 2, 1ff — 22ff vgl.
 Ps. Justin cohort. ad gent. 8 (von den Propheten) οἷς . . . ἐδέησε . . . καθαροὺς ἑαν-
 τοὺς τῇ τοῦ θείου πνεύματος παρασχεῖν ἐνεργεία, ἵνα αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ
 κατιὸν πλήκτρον ὡσπερ ὄργανον κιθάρης τινὸς ἢ λύρας τοῖς δικαίοις ἀνδράσι χρώ-
 μενον τὴν τῶν θείων ἡμῖν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ γνῶσιν Athenagoras leg. 9;
 S. 10, 8ff Schwartz οἱ κατ' ἐκστασιν τῶν ἐν αὐτοῖς λογισμῶν κινήσαντος αὐτοῦ
 τοῦ θείου πνεύματος ἃ ἐνηγοῦντο ἐξεφώνησαν, συγχορησαμένου τοῦ πνεύματος
 ὡσεὶ καὶ ἀλητιῆς ἀνλὸν ἐμπνεύσαι Hippolyt de antichr. 2; S. 4, 23ff Achelis
 ὄργανων δίκην ἑαυτοῖς ἠνωμένοι (lies ἠνωμένον) ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀεὶ τὸν λόγον

M U

3 ὁ + ἅγιος καὶ U   5 ἦ] καὶ U   6 διὰ U | [καὶ] Jül.   7 ἀλλ' U
 9 <τῶν> *   10f τὴν διδασκαλίαν und τὴν διαλογὴν U   11 πῶς δέ] ὁ δὲ U
 12 δς] ὡς M | τῷ] τοῦ U   13 ἐπιλύει M   14 ὑπομιμήσκει U   19 οὐδέ]
 οὐδὲν M | εὐσταθοῦντες + (ἐν αὐτοῖς)? *   21 σκαλληνὰ M   22 ὁ² < U
 23 ἴπταμαι U

ἰδοῦ, κύριός ἐστιν ὁ ἐξιστάνων καρδίας ἀνθρώπων καὶ διδοὺς καρδίαν ἀνθρώποις». τίς τοίνυν τῶν παρακολουθούντων καὶ μετὰ συνέσεως 2 δεχομένων τὸν τῆς ὠφελείας λόγον καὶ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελο- P 406 μένων οὐ καταγνώσεται τῆς τοιαύτης παραπεποιημένης ὑποθέσεως 5 καὶ τοῦ λόγου τοῦ ἀρχοῦντος ἑαυτὸν ἐν προφήταις καταλέγεσθαι, μὴ δυναμένου τὰ ὅμοια λέγειν προφήταις; οὔτε γὰρ πνεῦμα ἅγιον ἐλά- 3 λησεν ἐν αὐτῷ. τὸ γὰρ εἰπεῖν »ἐρίπταμαι καὶ πλήσσω καὶ γρηγορῶ καὶ ἐξιστᾶ κύριος καρδίας«, ἐκστατικοῦ ῥήματα ὑπάρχει ταῦτα καὶ οὐχὶ παρακολουθούντος, ἀλλὰ ἄλλον χαρακτῆρα ὑποδεικνύντος | παρὰ Ö 20 10 τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦ ἐν προφήταις λελαληκότος.

Εἰ δὲ θελήσουσι παραπλέκειν τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος καὶ ἀνοη- 4 τεῖν τὸν νοῦν τῶν τῆς ἀκριβείας ἐπιμελομένων, ἑαυτοῖς τε ἐπισω- ρεύουσι λόγους, δι' ὧν παραποητεύονται τὴν ἑαυτῶν πλάνην,

ὡς πλῆκτρον, δι' οὗ κινούμενοι ἀπήγγελλον ταῦτα ἄπερ ἤθελεν ὁ θεός Tertullian adv. Marc. IV 22 *in spiritu enim homo constitutus, praesertim cum gloriam dei conspicit vel cum per ipsum deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute divina, de quo inter nos et psychicos quaestio est*, dazu Plutarch de def. orac. c. 7; 397Bff c. 21; 404Bff Philo quis rer. div. haer. § 256ff Wendland, insbes. 264 ὅταν μὲν γὰρ φῶς τὸ θεῖον ἐπιλάμψη, δύεται τὸ ἀνθρώπινον· ὅταν δ' ἐκεῖνο δύνῃται, τοῦτ' ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει· τῷ δὲ προφητικῷ γένει φιλεῖ τοῦτο συμβαίνειν· ἐξοικίζεται γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς κατὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος ἄφιξιν, κατὰ δὲ τὴν μετανάστασιν αὐτοῦ πάλιν εἰσοικίζεται. θέμις γὰρ οὐκ ἔστιν θνητὸν ἀθανάτῳ συνοικῆσαι. διὰ τοῦτο ἡ δύσις τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν σκότος ἐκστασιν καὶ θεοφόρητον μανίαν ἐγέννησε . . . ὄντως γὰρ ὁ προφήτης καὶ ὁπότε λέγειν δοκεῖ, πρὸς ἀλήθειαν ἡσυχάζει, καταχρῆται δὲ ἕτερος αὐτοῦ τοῖς φωνητηρίοις ὄργανοις, στόματι καὶ γλώττῃ, πρὸς μῆνυσιν ὧν ἂν θέλῃ; letzte Quelle ist Plato z. B. Phädrus 249Dff

11ff vgl. Miltiades bei Eusebius h. e. V 17, 1; S. 470, 5 Schwartz περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν Didymus in Act. 10, 10f; Migne 39, 1677A οἱ γυναικῶν παραπαιουσῶν ἐλόμενοι εἶναι μαθηταὶ (οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ τῆς Φοινίκης) φασὶ τοὺς προφήτας κατεχομένους ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος μὴ παρακολουθεῖν ἑαυτοῖς παραφερομένοις κατὰ τὸν τῆς προφητείας καιρὸν. δοκοῦσι δὲ ἀπόδειξιν ἔχειν ταύτης τῆς κακοδοξίας καὶ ἐκ τῆς προκειμένης γραφῆς Ders. in II Kor. 5, 13; Migne 39, 1704Df Hieronymus in Eph. II 3; Migne 26, 479Bf

M U

1 ἐξιστάνων Scaliger] ἐκστάνων MU 3 ἐπιμελωμένων M 7 ἐγρηγορῶ M 9 ὑποδεικνύοντος U 11 τὸ < M 11f ἀνοητεῖν] ἀγνοεῖν U 12 τῶν . . . ἐπιμελομένων *] τὸν . . . ἐπιμελούμενον U τὸν . . . ἐπιλεγόμενον M | τε *] δὲ MU 12f ἐπισωρεῖν U

Eriphanus II.

ὁμοιά τινα εἶναι λέγοντες, ἵνα δὴ παραστήσωσιν * ἀπὸ τοῦ τὴν ἁγίαν γρα-
φὴν εἰρηκέναι ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ ὑπνωσεε,
ἀλλὰ οὐκέτι ὁμοιον τοῦτο εἶη ἐκείνῳ. οὐ γὰρ καὶ ἐνταῦθα σῶμα 5
ἔμελλε πλάσσειν ὁ θεός, ἀφ' οὗ εἰς ἔκστασιν ἔφερον, ἵνα τὰ ὅμοια
5 ἐπενέγκῃ δι' | ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας. τῷ γὰρ Ἀδὰμ ἐπήνεγκε 6 D431
τὴν ἔκστασιν τοῦ ὑπνου, οὐκ ἔκστασιν φρενῶν. ἔκστασις δὲ κατὰ
διαφορὰς πολλὰς ἔχει τὸν τρόπον. ἔκστασις δι' ὑπερβολὴν θαύματος
λέγεται καὶ ἔκστασις λέγεται ἢ μαγία διὰ τὸ ἐκστῆναι τοῦ προκει-
μένου. ἐκείνη δὲ ἢ τοῦ ὑπνου ἔκστασις κατ' ἄλλον τρόπον ἐρρέθη, 7
10 κατὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, μάλιστα διὰ τὸ βαθυτάτως αὐτὴν ἐπε-
νηρέχθαι τῷ ἁγίῳ Ἀδὰμ καὶ ἐν χειρὶ θεοῦ πεπλασμένῳ.

5. Καὶ γὰρ ἀληθῶς ἔστιν ἰδεῖν ὡς δικαίως ἔκστασιν ταύτην ἢ 5, 1
θεία γραφὴ κέκληκεν. ἐν τῷ γὰρ ὑπνοῦν τὸν ἄνθρωπον μεθίστανται
πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, εἰς ἀνάπανσιν τραπεῖσαι, ὡς οἶον εἰπεῖν παρούσα
15 ἢ διορατικὴ οὐχ ὄρα· ἀποκέκλεισται γὰρ τὸ ὄμμα καὶ ἡσυχάζει τὸ
κινουῦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεῦμα εἰτ' οὖν <ἢ> ψυχῇ. δυσοδμίας οὕσης 2
ἐν οἴκῳ ἢ καὶ εὐοδμίας, καίτοι γε παρούσης τῆς ὀφθαλμικῆς αἰσθή-
σεως, οὐκ ἀντιλαμβάνεται· ἐξέστη γὰρ ἢ τοιαύτη αἰσθησις εἰς ἀνά-
πανσιν τραπεῖσα. πικρῶν ὄντων χυμῶν ἐν τῷ στόματι ἢ ἀλμυρῶν 3
20 ἢ γλυκίων τὸ γενεστικὸν οὐκ αἰσθάνεται, ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἐκστάσει τῆς
ἀναπαύσεως | κεῖται μὴ ἐνεργοῦν, ὅπερ ἐν τῷ ὑπαρ ὄντι ἐνήργει. ἀκοὴ 4 P407
πᾶρεστιν, ἀλλὰ ἀργεῖ τὸ ἀκουστικὸν κατὰ τὴν αἰσθησιν. καὶ πολλὰς
τινῶν λαλούντων ἐν οἴκῳ, εἰ μὴ τι διυπνισθῆ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ
ἐπακούει τῶν παρὰ τινῶν ῥηθέντων διὰ τὸ ἀποστῆναι τὴν ἐνέργειαν
25 πρὸς τὴν ὥραν. τινῶν κνωδάλων διερχομένων διὰ τοῦ ἡμετέρου 5

2 Gen. 2, 21; vgl. die Verwertung der Stelle bei Tertullian de anima 21
u. 45 — 12 ff vgl. Tertullians Auseinandersetzungen über das Verhältniß von
Traum und Ekstase de anima 45 und Philo de somniis

M U

1 ὁμοιά τινα εἶναι *] ὁμοίαν τινα εἶνα M ὁμοίαν τινα ἀποτελέσαι U | ἵνα
δὴ παραστήσωσιν] παραστήσουσιν, <ἵνα δὴ U | * etwa <ἀπ' αὐτῶν τὴν ἑαυτῶν
ψευδολογίαν, ὡς> * 3 ἀλλὰ] καὶ U | τούτω M | εἶη < U | ἐκείνῳ *]
ἐκεῖνο M ἐκείνου U 4 ὁ < M 5 τῆς < M 8 ἢ < M 9 κατὰ U
10 διὰ τὸ] τῷ U 10f ἐπενενέχθαι M 13 ὑπνοῦν U | μεθιστῶνται M
15 καὶ < U 16 ἦτον M | <ἢ> * 17 ἢ < U | εὐοδμίας M 19 τῷ
< M | ἀλιανρῶν M 20 ἐπειδὴ γὰρ] ἐπειδήπερ U 21 ὑπαρ ὄντι *] ἐπάροχοντι
M ὑπαρ U | ἐνεργεῖ M 22 ἀλλ' U | vor κατὰ + καὶ M 23 τινῶν] τῶν U
23f οὐκ ἐπακούει] οὐκ ἐπακούει U

σώματος οὐκ αἰσθανόμεθα τῆς αὐτῶν περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἀφῆς, εἰ
 μὴ τι βαρέως ἡμῖν ἐπιθῶνται τὰ κνώδαλα, ὡς τοῦ παντός ὄργανου
 διὰ τὴν ἀνάπαισιν τοῦ ὕπνου ἐκστάντος ἀπὸ τῆς ἐνεργείας. τὸ 6
 μὲν γὰρ ὄργανον, φύσεως ὄν γήινης καὶ περὶ τὴν ψυχὴν ἔχον, διὰ
 5 τὸ οὕτως ἐκ θεοῦ [τὸ] χρήσιμον ἡμῖν γεγενῆσθαι ἀποδίδεται αὐτῷ
 καιρὸς μεθιστῶν αὐτὸ | ἀπὸ τῆς ἐναργεστάτης αἰσθήσεως εἰς κατά- D432
 στασιν ἀναπαύσεως· αὐτὴ δὲ | ἢ ψυχὴ οὐκ ἐξέστη τοῦ ἡγεμονικοῦ Ö22
 οὐδὲ τοῦ φρονήματος. πολλάκις γὰρ φαντάζεται καὶ ὄρᾳ ἑαυτὴν ὡς 7
 ἐν ἐρηγόρσει καὶ περιπατεῖ καὶ ἐργάζεται καὶ ποντοπορεῖ καὶ δημη-
 10 γορεῖ, καὶ ἐν πλείοσι καὶ ἐν μείζοσι τούτων δι' ὄνειράτων ἑαυτὴν
 θεωμένη· οὐ μὴν κατὰ τὸν ἀφραίνοντα καὶ ἐν ἐκστάσει γινόμενον 8
 ἐκστατικὸν ἄνθρωπον, τὸν τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ἐρηγορότα τὰ
 δεινὰ μεταχειριζόμενον καὶ πολλάκις ἑαυτῷ δεινῶς χρώμενον καὶ τοῖς
 πέλας· ἄγνοεῖ γὰρ ἃ φθέγγεται καὶ πράττει, ἐπειδήπερ ἐν ἐκστάσει
 15 γέγονεν ἀφροσύνης ὁ τοιοῦτος.

6. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὸ »ἐπέβαλε κύριος ἐκστασιν ἐπὶ τὸν 6, 1
 Ἀδὰμ καὶ ὕπνωσεν» ἀνάγκην ἐσχήκαμεν, ὧ ἐπιπόθητοι, συναγαγεῖν
 <περὶ> τὰς διαφορὰς τῶν τρόπων τῆς ἐκστάσεως. καὶ ἐφράσαμεν δι' 2
 ἣν αἰτίαν ἐκεῖ παρὰ κυρίου ἐκστασις εἴρηται ἢ τοῦ ὕπνου μετοχή, ὅτι
 20 διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φειδῶ καὶ φιλανθρωπίαν, ἣν πᾶσι μὲν ἀνθρώποις
 ὁ αὐτὸς δεδωρόηται εἰς τὸ μεταφέρεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μερίμνης
 εἰς ἀνάπαισιν ὕπνου καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ χρειωδῶν πραγμάτων· ἐκεῖ 3
 δὲ περιττοτέρως ἐκείνην ἐκστασιν κέκληκε διὰ τὸ ποιῆσαι αὐτὸν πρὸς
 τὴν ὥραν μὴ αἰσθάνεσθαι πόνον, δι' ἣν ἔμελλε λαμβάνειν πλευρὰν
 25 ἀπ' αὐτοῦ καὶ πλάσσειν αὐτῷ αὐτὴν εἰς γυναῖκα. ἀλλὰ οὐκ ἦν ἐν 4
 ἐκστάσει φρενῶν καὶ διανοημάτων. εὐθύς γὰρ ἀναστὰς ἐπέγνω καὶ
 εἶπε »τοῦτο νῦν ὅσοῦν ἐκ τῶν ὄστων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός
 μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη|αὐτή«. P408
 καὶ ἐπίσταται γὰρ, ὡς ὄρᾳς, καὶ τὰ πρῶτα καὶ τὰ παρόντα καὶ προ- 5
 30 φητεύει περὶ τῶν μελλόντων. ἰδοὺ γὰρ ἐπέγνω τὰ πρῶτα ὅτε ἦν

16 Gen. 2, 21 — 27 Gen. 2, 23

M U

2 ἡμῖν hinter ἐπιθῶνται U | ἐθῶνται M 5 τῶν χρησίμων U | [τὸ] * |
 αὐτῷ] τῷ ὕπνω U 6 ἐνεργεστάτης U 6f κατάστασιν *] μετὰστασιν MU
 7 αὐτῇ] αὐτῆ U | δέ] δὴ M 8 καὶ ὄρᾳ < U 9 γρηγορήσει U 9f καὶ
 δημηγορεῖ < U 10 ἐν² < U 12 τῷ] τὸ U | τῇ < M 18 <περὶ> * |
 τῆς ἐκστάσεως] καὶ δι' ἐκστάσεως M | ἐφράσαμεν + <δὴ>? * 20 μὲν πᾶσιν M
 25 αὐτὴν αὐτῷ U 28 αὐτῇ] αὐτῆ U 30 ὅτε] ὅτι M

15*

ἐν ὑπνῳ, λέγων ὅτι ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστιῶν μου· καὶ ἐπέγνω τὰ παρόντα, μετὰ τὸ πλασθῆναι τὴν γυναῖκα | ἐπιγνοῦς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ D433 σώματος (αὐτοῦ) ἠρμένην· καὶ ἐπροφήτευσεν περὶ τῶν ἐσομένων, ὅτι 6
 5 ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ταῦτα δὲ οὐκ ἐκστατικοῦ ἀνδρὸς οὐδὲ ἀπαρ- ακολουθηθῆτον, ἀλλὰ ἐρωσμένην ἔχοντος τὴν διάνοιαν.

7. Εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐγὼ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου, πᾶς ἄν- 7, 1
 10 θρωπος ψεύστης· λεκτέον, ἕτερα πάλιν αὐτοῦ ἢ δύναμις, οὐχ ὄν τρόπον * τινὸς ἀφραίνοντος ἀνθρώπου καὶ ἐκστατικοῦ (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ ὑπερθασμάζοντος καὶ διανοουμένου ὑπὲρ τὸν κατὰ τὴν συνή- 2
 15 θειαν λογισμὸν (περὶ) τῶν (ἀ)συμμέτρως ὀρωμένων τε καὶ πραττομένων· ἐπειδὴ γὰρ ἐθαύμασεν ὁ προφήτης καὶ διὰ θαυμασμὸν ἐνταῦθα λέγει. γεγόνασιν δὲ ἐν ἐκστάσει οἱ προφηταί, οὐκ ἐν ἐκστάσει λο- 3
 20 γισμῶν. γέγονε γὰρ καὶ Πέτρος ἐν ἐκστάσει, οὐχὶ μὴ παρακολουθῶν 24 τῷ λόγῳ, ἀλλὰ ὁρῶν ἀντὶ τῆς καθημερινῆς ἀκολουθίας ἕτερα παρὰ τὰ τοῖς ἀνθρώποις ὀρώμενα· εἶδε γὰρ ὀθόνην καθιεμένην τέσσαρσιν 4 ἀρχαῖς δεδεμένην, καὶ πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἕρπετὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰ πετεινὰ ἐν αὐτῇ· ὅρα δὲ ὅτι παρακολούθει καὶ οὐκ ἦν ἐν 5
 20 ἐκστάσει φρενῶν ὁ ἅγιος Πέτρος. ὅτε γὰρ ἤκουσεν (τό) ἀναστάς θῦσον καὶ φάγε, οὐχ ὡς μὴ τὸν νοῦν ἐρωσμένος ἐπέισθη, ἀλλὰ φησι πρὸς τὸν κύριον ἠμδαμῶς, κύριε· οὐδέποτε γὰρ κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου· καὶ Δαυὶδ δὲ ὁ ἅγιος εἶπεν ὅτι «εἶπον ἐγώ·» πᾶς 6
 ἄνθρωπος ψεύστης· ὁ δὲ λέγων «εἶπον ἐγώ» ἴδια ἔλεγεν, καὶ περὶ

4 Gen. 2, 22 — 8 Psal. 115, 2 — 11 vgl. Didymus in Act. 10, 10f; Migne 39, 1677A ἴστωσαν . . . ὡς πολλὰ σημαίνει ἡ λέξις αὕτη. δηλοῖ γὰρ καὶ τὴν ἐπὶ θαυμασμῶ ἐκπληξιν — 17 Act. 10, 11f — 19 andere Begründung bei Didymus in Act. 10, 10f; Migne 39, 1677B ἀμέλει γοῦν ὁ ἐκστάς Πέτρος παρακολούθει, ὡς ἀπαγγέλλων ἃ εἶδε καὶ ἤκουσε καὶ τίνος σύμβολα τὰ δειχθέντα ἦν — 20 Act. 10, 13 — 22 Act. 10, 14 — 23 Psal. 115, 2

M U

1 ὁστιῶν < M 3 (αὐτοῦ) * | προεφήτευσεν U | ἐσωμένων M 5 αὐτοῦ² < M 6 ἐνεκστατικοῦ U 9 αὐτοῦ *] αὕτη MU 10 * (οὔτοι φάσκουσιν) * 11f τῶν . . . λογισμῶν U 12 (περὶ) * | (ἀ)συμμέτρως * | τε] τὸ M 14 ἐκστάσει¹ + (θαύματος)? Jül. | οἱ προφηταί—ἐν ἐκστάσει² < M | νορ οὐκ + (ἀλλ')? * 16 ἀλλ' U | ἀντὶ < U 17 τὰ < U 17f τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένην < U 19 τὰ < M | παρακολουθεῖ U 20 φρενῶν < M | (τό) * | ἀνάστα U 22 γὰρ < U 23 δὲ < U | (εἶπον ἐγώ) * 24 ἴδια M

τῶν ἀνθρώπων ὅτι, ἔλεγε, ψεύδονται· ἄρα αὐτὸς οὐκ ἐψεύδετο, ἐκ-
 πληττόμενος δὲ καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τὰ
 αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου κεκηρυγμένα· ἐθαύμαζε καθ' ὑπερβολὴν καὶ
 ὁρῶν πάντα ἀνθρωπον ἐνδεόμενον τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ μόνῳ κυρίῳ | 7 D 434
 5 τὸ ἀληθεύειν ἐπέδωκε, πάντα δὲ ἀνθρωπον ὑπὸ ἐπιτίμιον ἔγνω, ἵνα
 δείξῃ τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα, τὸ ἐν προφήταις λαλήσαν καὶ τὰ βάθη
 αὐτοῖς | ἀποκαλύψαν τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἀκριβείας. ἔγένετο δὲ 8 P 409
 καὶ Ἀβραὰμ ἐν ἐκστάσει, οὐκ ἐν ἐκστάσει φρενῶν ἀλλὰ ἐν ἐκστάσει
 φόβου. ἔβλεπεν γὰρ κλίβανον καὶ λαμπάδας περὶ τὴν τοῦ ἡλίου
 10 δύσιν * καὶ ἄλλοι προφήται ὁρῶντες τὰ ὁράματα ἐν διανοίᾳ ἐρρω-
 μένῃ ἔλεγον, ὡς ὁ Μωσῆς φησὶν »ἐμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος«. ἔγνω 9
 δὲ Ἀβραὰμ τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου λεγόμενα· »γινώσκων, γὰρ <φησι>,
 γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ ἀλλοτρία ἔτη τετρα-
 κόσια«. καὶ ὁρᾷς ὡς ἔστιν ἰδεῖν τὰ πάντα ἐν ἀληθείᾳ παρὰ τοῖς 10
 15 προφήταις εἰρημένα καὶ ἐν ἐρρωμένῃ διανοίᾳ καὶ σώφροσι λογισμῶ,
 καὶ οὐκ ἐν παραπληξίᾳ.

8. Εἰ δὲ καὶ πάλιν θελήσουσι λέγειν <ὅτι> »οὐχ ὅμοια τὰ πρῶτα 8, 1
 χαρίσματα τοῖς ἐσχάτοις«, πόθεν τοῦτο ἔχουσι δεῖξαι; ὁμοίως γὰρ
 ἀλλήλοις οἱ ἅγιοι προφήται καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι προεφήτεν-
 20 σαν. πρῶτον μὲν οὖν ἀνερχομένου τοῦ σωτῆρος εἰς τὸν οὐρανὸν 2

6f vgl. I Kor. 2, 10 — 7ff vgl. Gen. 15, 12ff. 17 — 11 (Deut. 9, 19) Hebr. 12,
 21 — 12 Gen. 15, 13 — 17f vgl. Acta Perp. et Felic. 1 *viderint qui unam virtutem
 spiritus unius sancti pro actatibus iudicent temporum, cum maiora reputanda sint
 novitiora quacque ut novissimiora secundum exuperationem gratiae in ultima
 saeculi spatia decreta* Tertullian de virg. vel. 1 Hippolyt refut. VIII 19, 2;
 S. 238, 12ff Wendland ὑπὲρ δὲ ἀποστόλους καὶ πᾶν χάρισμα ταῦτα τὰ γύναια
 δοξάζουσιν, ὡς τολμᾶν πλεόν τι Χριστοῦ ἐν τούτοις λέγειν τινὰς αὐτῶν γεγονέναι
 Ps. Tertullian adv. omn. haer. 7 *illam* (blasphemiam), *qua in apostolis quidem
 dicant spiritum sanctum fuisse, paraclatum non fuisse et qua dicant paraclatum
 plura in Montano dixisse quam Christum in evangelio protulisse, nec tantum plura,
 sed etiam meliora atque maiora* Didymus de trin. III 41, 2; Migne 39, 984C
 Hieronymus ep. 41, 4; S. 314, 13ff Hilberg — 20 Act. 1, 9ff

M U

2 τοῦ θεοῦ Öh.] αὐτοῦ M U 3 αὐτῷ] αὐτῶν M | καθ'] τὴν M 5 ἐπι-
 τιμίσις M 6 πνεῦμα + ἅγιον M 8 ἐν³ < U 9 τοῦ < M 10 * etwa
 <καὶ ἐφοβήθη, ὡς> * | ἄλλοι] ἀλλότριοι M 11 ὁ < M 12 τοῦ < M |
 γὰρ < U | <φησι> * 14 ἰδεῖν hinter ἀληθείᾳ U 15 vor σώφροσι + ἐν U
 17 θελήσωσι M | <ἔτι> *

οἱ ἰδόντες τοὺς δύο τοὺς ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς οὐκ ἐν παραπληξίᾳ
ὄρωσιν, ἀλλὰ ἤκουον ἐρρωμένη τῇ διανοίᾳ ὅτι ἄνδρες Γαλιλαῖοι,
τί ἐστήκατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀφ' ὑμῶν
εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς οὕτως ἐλεύσεται καὶ τὰ ἐξῆς. εἶτα δὲ 3
5 καὶ Πέτρος. ὡς ἔφη, ὄρων καὶ ἀκούων καὶ ἀποκρινόμενος καὶ λέγων
μηδαμῶς, κύριε, εὐσταθῶν ἦν τῇ διανοίᾳ. Ἄγαθος γὰρ προφη- 4
τεύων ἔλεγεν καὶ μετὰ σχήματος θαυμαστοῦ αἰνιττόμενος, λαβὼν
τὴν ζώνην τοῦ Παύλου καὶ δῆσας | τοῖς ἰδίῳι ποσὶν φησὶν οὗτος Ö26
οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὐτή, δῆσονσιν αὐτὸν καὶ ἀποίσουσιν εἰς Ἱερουσα-
10 λήμ. ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατηῆλθον προφηῆται καὶ κατήγγ- 5
γελλον λιμὸν ἔσεσθαι καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. καὶ οὐ διέπεσεν ὁ
τούτων | λόγος· ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτοὺς ἀληθεῖς προφήτας, ἡ γραφή D435
εὐθὺς ἐπιφέρει λέγουσα ἥτις ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος. Παῦ- 6
λος δὲ ὁ ἀγιώτατος ἀπόστολος προφητεύων ἔλεγε τὸ δὲ πνεῦμα
15 ῥητῶς λέγει. ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ καὶ
τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν ἄλλοτε ὅτι ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαίνουσης 7
διδασκαλίας. προσέχοντες <πνεύμασι> πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαι-
μόνων, | κωλύοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν P410
εἰς μετάληψιν ἡμῖν τοῖς μετὰ εὐχαριστίας <λαμβάνουσιν>. ὡς σαφῶς 8
20 <τοῦτο> ἐφ' ὑμῖν καὶ τοῖς ὁμοίοις ὑμῖν πεπλήρωται, ἐξ αὐτῶν τῶν
προκειμένων <δῆλον>. αἱ γὰρ πλείους τῶν αἰρέσεων τούτων τὸ
γαμεῖν κωλύουσιν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων παραγγέλλουσιν, οὐχ ἕνεκεν
πολιτείας προτρεπόμενοι, οὐχ ἕνεκεν ἀρετῆς μείζονος καὶ βραβείων
καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ ταῦτα <τὰ> ὑπὸ τοῦ κυρίου γεγενημένα
25 ἡγούμενοι.

9. Ἡ δὲ ἀγία ἐκκλησία καὶ παρθενίαν δοξάζει καὶ μονότητα καὶ 9, 1
ἀγνείαν καὶ χηροσύνην ἐπαινεῖ καὶ γάμον σεμνὸν τιμᾶ καὶ δέχεται,
πορνείαν δὲ καὶ μοιχείαν καὶ ἀσέλγειαν ἀπαγορεύει, ὅθεν ἰδεῖν ἐστιν 2

6 Act. 10, 14 — Act. 21, 10ff; vgl. Eusebius h. e. V 17, 3; S. 470, 14 Schwartz —
10 Act. 11, 27f — 12f Act. 11, 28 — 14 (I Tim. 4, 1) II Tim. 3, 1; vgl. die zu
S. 220, 4 angeführte Stelle aus Tertullian — 16 I Tim. 4, 1 — 21ff vgl. haer.
46, 2, 1 haer. 47, 1, 6ff

M U

1 οἱ *] καὶ MU, [καὶ] Dind. 4 οὗτος U 8 φησὶν < M | οὗτος] οὕτως
τὸν ἄνδρα U 9 αὐτὸν καὶ ἀποίσουσιν < U 12 ἀληθινούς U 17 <πνεύ-
μασι> * 19 ἡμῖν < M | <λαμβάνουσιν> * 20 <τοῦτο> * | ἡμῖν beidemale
U | τοὺς ὁμοίους ἡμῖν M 21 <δῆλον> * | πλείους U | τὸ] τοῦ U 23 οὐκ U
24 ταῦτα] τὰ U | <τὰ> * | τοῦ κυρίου] Χριστοῦ M

τὸν χαρακτηῆρα τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς παραπεποιη-
 μένους τῶν ἄλλων τρόπους, (ὡς) καὶ τὸν δοκιμάσαντα ἀποδιδράσκειν
 ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ σχολιᾶς ὁδοῦ καὶ τρίβου ἀνάπτου διακειμένης.
 ἔφην γὰρ ἄνω ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστόλου προεῖρηται καὶ 3
 5 πάλιν ἔρω, ὅτι ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς καὶ τὸν χαρακτηῆρα τῆς ἁγίας
 ἐκκλησίας διαιρῶν ἀπὸ τῆς τῶν αἰρέσεων πλάνης ἔφη, ὡς τολμηρῶς
 τὰ ἐκ θεοῦ καλῶς τεταγμένα ἀπαγορεύοντες νομοθετοῦσι, φήσας περὶ
 τῶν κωλύοντων γαμεῖν καὶ ἀπέχεσθαι βρωμάτων. καὶ γὰρ συμμετρία 4
 τινὶ * ὁ θεὸς Λόγος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φήσας »θέλεις τέλειος γενέ-
 10 σθαι;«, συγγνωμονῶν τῇ τῶν ἀνθρώπων πλάσει καὶ ἀσθενεῖα χαίρει
 μὲν ἐπὶ τοῖς τὰ δοκίμια τῆς θεοσεβείας δυναμένοις ἐνδείκνυσθαι καὶ D436
 παρθενίαν ἀσκεῖν αἰρουμένοις καὶ ἀγνείαν καὶ ἐγκράτειαν, τὴν δὲ
 μονογαμίαν τιμᾶ· εἰ καὶ μάλιστα τὰ χαρίσματα τῆς ἱερωσύνης διὰ 5
 τῶν ἀπὸ μονογαμίας ἐγκρατενομένων καὶ τῶν ἐν παρθενίᾳ διατε-
 15 λούντων τῷ κόσμῳ προδιετύπου, ὡς καὶ οἱ αὐτοῦ ἀπόστολοι τὸν
 ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τῆς ἱερωσύνης εὐτάκτως καὶ ὁσίως διετάξαντο.
 εἰ δέ τις κατὰ ἀσθενείαν ἐπιδηθείῃ μετὰ τὴν τελευτήν τῆς ἰδίας 6
 γαμετῆς συναφθῆναι δευτέρῳ γάμῳ, οὐκ ἀπαγορεύει τοῦτο ὁ κανὼν
 τῆς ἀληθείας, τουτέστιν τὸν μὴ | ὄντα ἱερέα. οὗτοι δὲ κωλύουσι 7 Ö28
 20 κατὰ τὸ εἰρημένον »κωλύοντων γαμεῖν«· ἐκβάλλουσι γὰρ τὸν δευτέρῳ
 γάμῳ συναφθέντα καὶ ἀναγκάζουσι μὴ δευτέρῳ γάμῳ συνάπτεσθαι.
 ἡμεῖς δὲ οὐκ | ἀνάγκην ἐπιτιθέαμεν, ἀλλὰ παραινοῦμεν μετὰ συμβου- 8 P411

9 Matth. 19, 21 — 15 vgl. Didaskalia II 2, 2; S. 34, 1 Funk (S. 14, 16f Fleming-Achelis) — 19ff vgl. Apollonius bei Eusebius V 18, 2; S. 472, 19 Schwartz
 οὗτός ἐστιν ὁ διδάξας λίσεις γάμων Tertullian de pudic. 1; S. 222, 1ff Reifferscheid
nobis . . . nec secundas quidem post fidem nuptias permittitur nosse . . . ideo durissime nos infamantes (lies: nos infamant (quod sequent)es) *paraclatum disciplinae enormitate digamos foris sistimus* de monogamia 1 *unum matrimonium novimus sicut unum deum* 14 *nova prophetia* (sc. abstulit) *secundum matrimonium* adv. Marc. I 29 Hieronymus ep. 41, 3, 1; S. 313, 10f *illi in tantum seclerata putant iterata coniugia ut quicumque hoc fecerit adulter habeatur* — 20 I Tim. 4, 3

M U

2 (ὡς) * | δοκιμασθέντα U; δοκιμάσαντα + (δύνασθαι)? * 3 ἀνάπτου
 διακειμένης *] ἀνάπτη διακειμένης U ἀντιδιακειμένης M 4 ἀπὸ] ἐκ M | ἁγίου U
 8 τῶν] τινῶν U 9 * (χρώμενος) * 10 ἐγγνωμονῶν M 11 καὶ < U
 14 ἐγκρατενομένων U 15 τῷ κόσμῳ *] κοσμήσας MU | προετίπου U
 18f hinter τοῦτο (Z. 18) ist vielleicht (ποιῆσαι) einzuschieben; ἀπαγορεύειν τινὰ
 τι ist auch in dieser nachlässigen Anknüpfung schwer erträglich

λίας ἀγαθῆς προτρεπόμενοι τὸν δυνάμενον, οὐκ ἀνάγκην δὲ ἐπιτι-
 θέαμεν τῷ μὴ δυναμένῳ, ἀλλὰ οὐδὲ ἐκβάλλομεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ζωῆς.
 ὁ γὰρ ἅγιος λόγος πάντῃ ἐκήρυξε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀσθενούντων 9
 βαστάζειν. ὡς καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος εὐθύς εἰρεθήσεται λέγων καὶ
 5 ἐλέγχων τοὺς τοιούτους * μὴ ὄντας τοῦ αὐτοῦ χαρίσματος ὅτι νεω-
 τέρας χήρας παραιτοῦ· μετὰ γὰρ τὸ καταστρηνιάσαι τοῦ Χριστοῦ 10
 γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι τὸ κριμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτη-
 σαν· αἱ γὰρ ἐπαγγελιάμεναι καὶ ἀθετήσασαι ἔχουσι κριμα, αἱ δὲ μὴ
 ἐπαγγελιάμεναι, ἀλλὰ συναφθεῖσαι δι' ἀσθένειαν κριμα οὐχ ἔξουσιν.
 10 εἰ δὲ κριμα ἔμελλον ἔχειν, πῶς ἔλεγε ἠγαμείτωσαν, οἰκοδεσποτεῖτω-
 σαν;

10. Πᾶς τοίνυν προφητεύων παρακολουθῶν εὐρίσκειται, κἄν τε 10, 1
 ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ κἄν τε ἐν τῇ καινῇ, ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης
 ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἔλεγε ἠτάδε ἀπεκάλυψε κύριος τοῖς αὐτοῦ δούλοις
 15 διὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ Ἰωάννου· καὶ ἠτάδε λέγει κύριος· ὁ ταῦτα 2
 δὲ λέγων ἐρρωμένην εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ παρη|κολούθει, ἰδοὺ τοίνυν D437
 * ἠτάδε λέγει κύριος· καὶ ἠόρασις ἦν εἶδεν· ὁ δὲ Μοντανὸς οὗτος 3
 ὁ αὐχῶν ἑαυτὸν εἶναι προφήτην καὶ πλανήσας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεπλα-
 νημένους ἀσύστατα κατὰ τῆς θείας γραφῆς διηγείται. λέγει γὰρ ἐν
 20 τῇ ἑαυτοῦ λεγομένῃ προφητείᾳ ἠτί λέγετε τὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον σωζό-
 μενον; λάμψει γὰρ (φυσίν) ὁ δίκαιος ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἑκατονταπλασίονα,
 αἱ δὲ μικροὶ ἐν ὑμῖν σωζόμενοι λάμψουσιν ἑκατονταπλασίονα ὑπὲρ τὴν

3 vgl. Röm. 14, 1ff — 6 I Tim. 5, 11f; dazu Tertullian de monog. 15 —
 13f Apoc. 1, 1 — 19f über Sammlungen der montanistischen Orakel vgl. Zahn
 Gesch. d. neutest. Kan. I 1, 5f — 21f vgl. Matth. 13, 43 Daniel 12, 3; dazu den
 Anonymus bei Eusebius V 16, 9; S. 464, 3ff τοὺς μὲν χαίροντας καὶ χαννωμένους
 ἐπ' αὐτῷ (sc. über Montanus), μακαρίζοντος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ μεγέθους
 τῶν ἐπαγγελμάτων ἐκφραιοῦντος und Tertullians Schrift *de spe fidelium* adv. Marc.
 III 24

M U

2 ἀλλὰ < U | οὐδὲ *] οὐκ MU 3 πάντῃ] παντὶ U 4 εὐθύς] καὶ αὐ-
 τὸς U 5 * etwa (τοὺς ἐκβάλλοντας τοὺς) * 7 τὸ < U 8 ἔχουσαι M
 9 ἀπαγγεῖλάμενοι U | οὐκ ἔχουσιν U 10 εἰ δὲ + καὶ U 12 πᾶς] πῶς U
 14 ἑαυτοῦ M 15 καὶ] lies ὁμοίως τῷ? * 16 δὲ < U | ἰδοὺ] εἰ U
 17 * ergänze etwa (τὰ αὐτὰ λέγει τοῖς τῆς παλαιᾶς διαθήκης προφήταις τοῖς
 λέγουσιν) *, vgl. S. 223, 16ff | nach ἦν εἶδεν noch einmal geschrieben καὶ τὸ τάδε
 λέγει κύριος M 19 κατὰ τὰς θείας γραφὰς U 21 φησὶν hinter ὁ δίκαιος U
 22 ὑμῶν] ἡμῶν? *

σελήγγη«. ὁ δὲ κύριος ἐλέγχει τὸν τοιοῦτον, ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν 4
 χαρίσασθαι τὸ λάμπειν τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων καὶ φαιδρύνει τὸ
 πρόσωπον τοῦ Μουσέως καὶ μεταβάλλον τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ἐν τῇ
 μελλούσῃ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, τοὺς σπειρομένους ἐν ἀτιμίᾳ καὶ
 5 ἐγειρομένους ἐν δόξῃ, οὐκ ἄλλα σώματα παρὰ τὰ ὄντα, ἀλλὰ αὐτὰ 5
 τὰ ὄντα ἐγειρόμενα ὅλα, λαμβάνοντα δὲ δόξαν παρ' αὐτοῦ μετὰ (τὴν)
 ἀνάστασιν παρὰ τοῦ τὴν δόξαν ἀφθόνως παρέχοντος τοῖς ἑαυτοῦ
 ἁγίοις, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν δοῦναι καὶ χαρίσασθαι ὡς θεὸς καὶ
 κύριος. ἔχων δὲ τοῦ χαρίσασθαι (ἐξουσίαν) οὐκ ἐπηγγείλατο κατὰ 6
 10 τὸν Μοντανόν, ἀλλὰ φησι | »λάμπει ὑμῶν τὰ πρόσωπα ὡς ὁ ἥλιος«. | Ö30P412
 εἰ τοίνυν ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀληθῶς ὑπάρχων δεσπότης καὶ
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ὁ ἥλιος λέγει τὰ πρόσωπα τῶν
 δικαίων λάμπειν, πῶς ὁ Μοντανὸς ἐπαγγέλλεται περισσότερον ἑκα-
 τονταπλασίονα; εἰ μὴ ἄρα ὁμοίος εἶη ἐκείνῳ τῷ ἐπαγγειλαμένῳ τοῖς 7
 15 περὶ τὸν Ἀδὰμ ὅτι ἔσσεθε ὡς θεοὶ [φήσαντι] καὶ ἀπὸ τῆς ὑπαρχού-
 σης αὐτοῖς δόξης καὶ παραδείσου τρυφῆς παρασκευάσαντι αὐτοῖς τὴν
 ἐκβολὴν γενέσθαι καὶ εἰς φθορὰν θανάτου κατενεχθῆναι.

11. Ἐτι δὲ προστίθησιν ὁ αὐτὸς Μοντανὸς οὕτως λέγων »ἐγὼ 11, 1
 κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ καταγινόμενος ἐν ἀνθρώπῳ«. ἄρα γοῦν 2
 20 καλῶς ἡμᾶς ἡ θεία γραφή | ἐπασφαλίζεται καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς τοῦ D438
 ἁγίου πνεύματος διδασκαλίας, νουθετοῦσα ἡμᾶς, ἵνα γινώσκωμεν ποῖά
 ἔστι τὰ μιμητὰ τοῦ ἀλλοτρίου πνεύματος καὶ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν

2f vgl. Ex. 34, 29 — 4f vgl. I Kor. 15, 43 — 10 vgl. Matth. 13, 43 — 15 vgl.
 Gen. 3, 5 — 18 vergrößert bei Didymus de trin. III 4, 1; Migne 39, 984B ἐγὼ εἰμι ὁ
 πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ παράκλητος dial. orth. et Mont. Ficker ZKG XXVI 452, 13
 (Μοντανὸς) λέγει· ἐγὼ εἰμι ὁ πατήρ καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ υἱὸς καὶ ἐγὼ ὁ παράκλητος;
 richtiger Hieronymus ep. 41, 4; S. 314, 13ff Hilberg *deum . . . ad extremum per
 spiritum sanctum in Montanum, Priscam et Maximillam . . . descendisse*. Zur Sache
 vgl. Celsus bei Origenes c. Cels. VII 9; II 161, 6ff Köttschau πρόχειρον δ' ἐκάστῳ
 καὶ σύνηθες εἰπεῖν· ἐγὼ ὁ θεὸς εἰμι ἢ θεοῦ πατρὸς ἢ πνεῦμα θεῶν. ἦκω δέ· ἦδη
 γὰρ ὁ κόσμος ἀπόλλυται

M U

3 μεταβαλὼν U 3f αὐτοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει *] ἐν τῇ ἁγία
 αὐτοῦ ἀναστάσει M U 4 vor ἀτιμία + τῇ U 6 (τὴν) * 7 αὐτοῦ U
 9 (ἐξουσίαν) Pet. 10 τὸν < U 13 ὁ < U | περιττότερον U
 14 εἶη] εἶ U 15 [φήσαντι] *] φήσαντι U φήσας M 16 παρασκευάσαντος M
 18 οὕτω U 19 γοῦν] οὖν U 20f ἡ ἀκόλουθος τοῦ ἁγ. πν. διδασκαλία U
 21 γινώσκωμεν, ο aus ω U

ἀλήθειαν. ὅτε γὰρ εὐθύς τοῦτο εἶπε Μοντανός, ὑπόνοιαν ἡμῖν 3
 δέδωκεν ἀναμνησθῆναι τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένα. οὕτως γὰρ
 φησιν ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ »ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
 πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με. ἄλλος ἐλεύσεται ἐπὶ τῷ ἰδίῳ
 5 ὀνόματι, καὶ δέξονται τὸν τοιοῦτον«. ἀσύμφωνος τοίνυν παντάπασιν 4
 ὁ τοιοῦτος τῶν θείων γραφῶν ἠγρέθη, ὡς παντί τῳ σαφὲς εἶη [τῷ]
 νουνεχῶς ἐντυγχάνοντι. εἰ τοίνυν ἀσύμφωνος ὑπάρχει, ἀλλότριός
 ἐστι τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας (αὐτὸς) καὶ ἢ κατ' αὐτὸν ἀρχοῦσα
 αἴρεσις προφήτας ἔχειν καὶ χαρίσματα, ἃ μὴ εἴληφεν, ἀλλὰ ἐκ τούτων
 10 ἀπέστη. τίς τοίνυν τολμήσειε παρακολουθῶν τούτους προφήτας 5
 καλεῖν καὶ μὴ μᾶλλον πλάνους εἶναι (φήσειεν) τοὺς τοιοῦτους; Χρι-
 στὸς γὰρ ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων ὅτι »τὸ πνεῦμα τὸ παράκλητον ἀπο-
 στέλλω ὑμῖν« καὶ τὰ σημεῖα διδοὺς ἔλεγεν ὅτι »ἐκεῖνός με δοξάσει«
 ὡς τὰ ἀληθῆ ἐστιν ἰδεῖν ὅτι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι τὸ παράκλητον 6
 15 πνεῦμα λαβόντες κύριον ἐδόξασαν, οὗτος δὲ ὁ Μοντανός ἑαυτὸν
 δοξάζει· ὁ κύριος τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐδόξασε καὶ ὁ κύριος πάλιν [ὁ]
 Χριστὸς τὸ πνεῦμα ἐδόξασε, λέγων αὐτὸ πνεῦμα ἀληθείας, Μοντανός
 δὲ ἑαυτὸν δοξάζει μόνον καὶ λέγει εἶναι πατέρα παντοκράτορα καὶ
 τὸ ἐν αὐτῷ ἐνοικῆσαν *, ἵνα πανταχόθεν δειχθῆ οὐκ αὐτὸς ὢν οὐδέ
 20 ὑπ' ἐκεῖνου ἀπεσταλμένος οὐδὲ παρ' αὐτοῦ λαμβάνων. »ἐν τῷ γὰρ 7
 κυρίῳ ἠεδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματι-
 κῶς« | καὶ »ἀπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες οἱ προφήται εἰλή- P413
 φασι« κατὰ τὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου λόγον. καὶ ὅρα πῶς πάντες οἱ 8
 παλαιοὶ Χριστὸν κατήγγελλον καὶ οἱ μετέπειτα Χριστὸν ἐδόξασαν
 25 καὶ αὐτὸν ὁμολόγησαν, Μοντανός δὲ | εἰσέφηρησεν ἑαυτὸν τινὰ λέγων, D439
 ὅπως δειχθῆ ὅτι οὔτε αὐτὸς ἐστιν οὔτε ἀπ' αὐτοῦ ἀπέσταλται οὔτε
 παρ' αὐτοῦ τι εἴληφεν. | Ö32

3 Joh. 5, 43 — 12 vgl. Joh. 16, 7 — 13 Joh. 16, 14 — 17 vgl. Joh. 16, 13 —
 20 Kol. 2, 9 — 22 Joh. 1, 16

M U

2 οὕτω U   4 μου < M | vor ἄλλος + ἐὰν M   6 τῳ τὸ U | εἶη
 ἐστι U | [τῷ] *   8 ἀγίας < M | (αὐτὸς) Jül.   11 πλάνης M | (φήσειεν) *
 13 τὰ σημεῖα lies τὸ σημεῖον? *   14 τὰληθῆ M   15 κύριον] Χριστὸν U |
 οὗτος] αὐτὸς M   16 ὁ¹ u. ² < M | [ὁ] *   17 ἐδόξαξε M   18 λέγει +
 (ἑαυτὸν)? *   19 τὸ < U | ἐνοικῆσαι U | * etwa (πνεῦμα πλάνον εἶναι τὸν
 παράκλητον) *   20 ἐν γὰρ τῷ U   21 ἐεδόκησε M   23 ὄρας U   26 οὔτε¹
 < M | αὐτὸς *, vgl. Z. 19] οἷτος M < U   27 τι < U

Εἶτα πάλιν φησὶ τὸ ἐλεεινὸν ἀνθρωπάριον Μοντανὸς ὅτι οὕτε 9
 ἄγγελος οὔτε πρέσβυς, ἀλλ' ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς πατὴρ ἦλθον. ταῦτα
 δὲ λέγων φωραθήσεται ἀλλότριος ὢν, Χριστὸν μὴ δοξάζων, ὃν πᾶν
 χάρισμα ἐκκλησιαστικὸν ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ ἀγίᾳ δοθὲν ἐν ἀληθείᾳ ἐδό-
 5 ξασεν. εὐρεθήσεται γὰρ ἐκτὸς εἶναι σώματος ἐκκλησίας καὶ κεφαλῆς 10
 τοῦ σώματος καὶ »μὴ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ ἧσπερ πᾶν τὸ σῶμα
 συναρομολογούμενον αὐξί» κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς υἱὸν ἑαυτοῦ ἐδειξεν, ὅντως ὢν υἱὸς ἐν ἀληθείᾳ,
 Μοντανὸς δ' ἑαυτὸν καὶ πατέρα λέγει.

10 12. Πῶς τοίνυν, ὃ Φρύγες ἡμῖν πάλιν ἐπαναστάντες πολέμιοι 12, 1
 καὶ μεμορφωμένοι εἰς Χριστιανικὴν ἐπίκλησιν, βαρβάρων δὲ ἐπανηρη-
 μένοι μάχην καὶ τῶν Τρόφων καὶ Φρυγῶν μιμούμενοι τὸ πολέμιον,
 πῶς πεισθῶμεν ὑμῖν λέγουσι διὰ χαρίσματα ἀφεστάναι τῆς ἐκκλησίας;
 οὐκέτι γὰρ χαρίσματα εἴη τὰ ἀλλότρια χαρισμάτων ὄντα καὶ παρὰ 2
 15 τὸν χαρακτῆρα τὸν ὑπὸ κυρίου ὑπισχνούμενον, ὡς οἱ καθ' ὑμᾶς προ-
 φῆται λέγουσιν. εἰσάγετε δὲ ἡμῖν πάλιν καὶ Μαξίμιλλαν· καὶ γὰρ 3
 καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν διηλλαγμένα καὶ φοβερώτατα καὶ οὔτε προσ-
 ἡνές τι καὶ γλυκύτατον ἔχοντα, ἀλλὰ ἄγριόν τι καὶ βαρβαρικόν.
 εὐθὺς γὰρ αὕτη ἢ Μαξίμιλλα ἢ παρὰ τοῖς τοιούτοις κατὰ Φρύγας 4
 20 οὕτω καλουμένοις — ἀκούσατε, ὃ παῖδες Χριστοῦ, τί λέγει »ἐμοῦ μὴ
 ἀκούσητε, ἀλλὰ Χριστοῦ ἀκούσατε«. καὶ ἐν οἷς ἔδοξε Χριστὸν δοξά- 5
 ζειν πεπλάνηται. εἰ γὰρ ἦν τοῦ Χριστοῦ, ἔλεγεν ἂν κατὰ τοὺς ἀγίους
 ἀποστόλους ὡς ἕκαστος (αὐτῶν) λέγει, Πέτρος μὲν πρῶτος λέγων
 ὅτι »ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ ἠκούσαμεν» καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος
 25 »ὁ ὑμῶν ἀκούων ἐμοῦ ἀκούει» καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος »μιμηταὶ | D410
 μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ«. αὕτη δὲ ἀληθεύει ψευδομένη, 6
 καὶ μὴ βουλομένη. | καλῶς γὰρ λέγει φάσκουσα μὴ αὐτῆς ἀκούειν, P414
 ἀλλὰ Χριστοῦ. πολλάκις γὰρ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀναγκάζεται

1 vgl. Jes. 63, 9; Tertullian adv. Marc. IV 22 bezieht die Stelle auf Christus
 — 6 Col. 2, 19 — 13 vgl. Tertullian adv. Prax. 1 *et nos quidem postea agnitio
 paracliti atque defensio disiunxit a psychicis* — 20 vgl. Luk. 10, 16 — 24 vgl.
 Act. 4, 20 II Petr. 1, 18 — 25 Luk. 10, 16 — I Kor. 11, 1

M U

2 ἀλλὰ U 3 δὲ < M 5 ἐκκλησία M | κεφαλῆ M 8 υἱὸν < U
 9 αὐτὸν M 15 ὑπισχνούμενον *] ὑπισχνόμενα M U; vielleicht noch besser
 ὑπισχνού(μενον γεγεννη)μένα * 16 δὲ < U 17 καὶ¹ < M 18 τι¹ < U
 19 αὐτῆ M | κατὰ φρύγα M 20 καλουμένη M 23 (αὐτῶν) * 27 γὰρ *]
 < M δὲ U | μὴ αὐτῆς ἀκούειν < U

ἑαυτὰ καθαιρεῖν. <ὡς> οὐκ ὄντα τῆς ἀληθείας, καὶ ὑποφαίνειν τὸν
 κύριον αὐτῶν, θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα, δι' ἀνάγκην· ὡς ἡ παιδίσκη 7
 ἢ ἔχουσα πνεῦμα Πύθωνος ἔλεγεν· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ
 δοῦλοι τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, καὶ τό· τί ἦλθετε πρὸ καιροῦ βασανίσαι
 5 ἡμᾶς; οἶδα μὲν σε τίς εἶ. ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ, οὕτως καὶ αὕτη ἀναγκα-
 ζομένη ἔλεγεν αὐτῆς μὴ ἀκούειν ἀλλὰ Χριστοῦ. πῶς οὖν τοῦτο 8
 οἱ παρ' αὐτῆς ἀκηκούτες καὶ αὐτῇ πεπιστευκότες βούλονται αὐτῆς
 ἀκούειν, παρ' αὐτῆς μαθόντες μὴ αὐτῆς ἀκούειν ἀλλὰ κυρίου; καὶ
 γὰρ ἀληθῶς ἐπίγεια φθεγγομένης αὐτῆς, εἰ παρῆν αὐτοῖς σύνεσις,
 10 οὐκ ἔδει αὐτὴν ἀκούεσθαι. καὶ μὴ λέγε ὅτι παρηκολούθει. | οὐ 9 Ö34
 γὰρ παρακολουθοῦντός ἐστιν τὸ διδάσκειν καὶ ἑαυτὸν ἀνατρέπειν.
 εἰ γὰρ ὅπως λέγει· μὴ ἀκούετε μου, ποῖον ἦν τὸ πνεῦμα τὸ λαλοῦν
 ἐν αὐτῇ; εἰ γὰρ αὐτὴ ἔλεγεν ἢ ἄνθρωπος, ἄρα οὐκ ἦν ἐν πνεύματι 10
 ἁγίῳ. ἢ γὰρ λέγουσα· μὴ ἀκούετε μου· δῆλον ὅτι τὸ ἀνθρώπινον
 15 ἔλεγε καὶ οὐκ ἦν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. εἰ δὲ μὴ οὕσα ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ ἄνωθεν, οὕσα δὲ τοῦ ἀνθρώπινου φρονήματος, οὐδὲν ἐγίνωσκε
 καὶ οὐκ ἦν ἄρα προφήτις, μὴ ἔχουσα πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ ἀνθρώπινον
 φρονήματι ἐλάλει καὶ ἐφθέγγετο. εἰ δὲ πνεύματι ἁγίῳ ἐλάλει καὶ 11
 ἐπροφήτενε, ποῖον ἦν ἄρα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λέγον· ἐμοῦ μὴ
 20 ἀκούετε;· καὶ πολλή ἐστι τῆς ἀπάτης ἢ τύφλωσις καὶ μέγας ἐστὶν
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς συνετίζων εἰς τὸ
 εἰδέναι ἡμᾶς ποῖα τὰ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λελαλημένα, πῆ
 μὲν ἐκ προσώπου πατρός, πῆ δὲ ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ, πῆ δὲ ἐκ
 προσώπου τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ εἰ τὸ ἐν Μαξιμίλλῃ πνεῦμα 12
 25 <πνεῦμα> ἅγιον ἦν, οὐκ ἀπηγόρευε τὰ ἴδια ῥήματα·· ἔν γὰρ ἐστὶ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα, τὸ | διαιροῦν ἐκάστω ὡς βούλεται.· εἰ δὲ ἔχει ἐξουσίαν 13 D441
 διαιρεῖν ὡς βούλεται, λέγεται δὲ πνεῦμα γνώσεως καὶ πνεῦμα εὐσε-
 βείας καὶ λέγεται πνεῦμα Χριστοῦ [εἶναι] καὶ πνεῦμα πατρός, τὸ ἐκ

2 vgl. S. 237, 12 — 3 Act. 16, 16f — 4 Matth. 8, 29 — 25 I Kor. 12, 11 —
 27 Jes. 11, 2 — 28 Röm. 8, 9 — Joh. 15, 26

M U

1 <ὡς> *   4 δοῦλοι < M   5 οὕτως *] ὡς MU   7 αὐτῆς² + οὐκ M
 8 παρ' αὐτῆς μαθόντες—ἀκούειν² < M   9 ἐπίγεια < M | αὐτοῖς] αὐτῆς M
 13 γὰρ] < M | ἢ Pet.] ἢ MU   14 ὅτι < M   15f εἰ δὲ—ἁγίῳ < M
 15 εἰ *] ἢ U   16 φρονήματος + <ἐλάλει>? *   17 μὴ ἔχουσα < M   19 ἐπροε-
 φήτενε M | ποῖον ἄρα ἦν U   20 πολλῆς M   21 ἡμᾶς < U   23 τοῦ < U
 24 τοῦ < U   25 <πνεῦμα> *   25f τὸ ἅγιον] τὸ αὐτὸ ἅγιον U   26f εἰ δὲ
 ἔχει—ὡς βούλεται < U   27 γνώσεως καὶ πνεῦμα < U   28 καὶ λέγεται]
 λέγεται δὲ M | εἶναι vor πνεῦμα Χριστοῦ U | [εἶναι] *   28f πατρός τὸ ἐκ
 τοῦ πατρός] παρὰ πατρός U

τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, οὐκ ἀλλότριον
πατρὸς καὶ υἱοῦ ὄν, ἄρα οὐκ ἔλεγε »μὴ ἀκούετε μου«. τὰ γὰρ Χρι- 14
στοῦ τὸ πνεῦμα ἐλάλει καὶ ὁ Χριστὸς τὸ πνεῦμα ἀποστέλλει καὶ ἐν
πνεύματι ἀγίῳ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, καὶ ὁ υἱὸς τὰ τοῦ πατρὸς λέγει
5 καὶ ὁ πατήρ τὸν υἱὸν ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν | κόσμον, ἵνα P 415
γινώσκωσιν αὐτὸν καὶ δοξάσωσι, καθὼς δοξάζουσι τὸν πατέρα.
καὶ διέπεσε κατὰ πάντα τρόπον ἢ τῶν ἀπαλλοτριούντων ἑαυτοῦς 15
διάνοια ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκολουθίας.

13. Φάσκει δὲ πάλιν ἢ αὐτῇ Μαξιμίλλα, ἢ τῆς παρακολουθίας 13, 1
10 γνῶσις καὶ διδασκαλία, ἵνα καὶ χλευαστικῶς εἶπω, ὅτι »ἀπέστειλέ με
κύριος τούτου τοῦ πόνου καὶ τῆς συνθήκης καὶ τῆς ἐπαγγελίας αἰρετιστῆν
μηνυτῆν ἐρμηνευτῆν, ἠραγασμένον, θέλοντα καὶ μὴ θέλοντα, γνωθεῖν
γνῶσιν θεοῦ«. σκοπήσωμεν οὖν τῆς ἡμῶν ζωῆς τὴν εὐσταθεῆ βάσιν καὶ 2
τὴν ὁδὸν τοῦ φωτός, ᾧ ἀγαπητοί, καὶ μὴ σφαλῶμεν διὰ τῶν λόγων
15 τοῦ δι' ἐναντίας καὶ τοῦ βροσκήματος τοῦ ἀλλοτρίου πνεύματος. ὅρα 3
γὰρ ἐνταῦθα τὸν οὕτω λαλήσαντα, ἠραγασμένον ἑαυτὸν ἀποφήναντα,
οὐχ ἐκουσία γνώμη. ὁ δὲ κύριος ἡμῶν οὐκ ἄκων ἦλθεν εἰς τὸν

1 vgl. Joh. 16, 14 — 3 Joh. 15, 26 — 3f Matth. 12, 28 — 4f vgl. Joh. 8, 26
Joh. 17, 18 — 5f vgl. Joh. 17, 3 — 11 zu πόνος vgl. Tertullian de monog. 2
ergo, inquis, hac argumentatione quidvis novum et onerosum paraclito adscribi
poterit . . . fidem dicente pro eis integritate praedicationis . . . licet onerosus, quia
nec nunc sustinentur; zu συνθήκη vgl. Tertullian de virg. vel. 1 iustitia . . .
primo fuit in rudimentis . . . dehinc per legem et prophetas promovit in infantiam,
dehinc per evangelium effertur in iuventutem, nunc per paraclitum componitur in
maturitatem de exhort. cast. 6 de monog. 2. 14; zu ἐπαγγελία vgl. den Anony-
mus bei Eusebius V 16, 9; S. 464, 3 τοὺς μὲν χαίροντας καὶ χαννουμένους ἐπ' αὐτῶ
(sc. über Montanus), μακαρίζοντος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν
ἐπαγγελμάτων ἐκφραιοῦντος

M U

4 υἱὸς *] κύριος M U | τοῦ < M 6 γινώσκουσιν M | δοξάσωσι] δοξά-
ζουσι M δοξάσουσι U 10 γνῶσις hinter διδασκαλίας(!) U; γνῶσ(τ)ις καὶ
διδασκαλίας Jül. | καὶ² < U 11 τ. ἐπαγγελίας z. τ. συνθήκης U 12 μηνυ-
στῆν M | unten S. 238, 13f schreibt Epiphanius, wie wenn er gelesen hätte θέλον-
τας καὶ μὴ θέλοντας; wohl Flüchtigersehen. Die Prophetin spricht von
sich im Masc. wie S. 222, 1 | γνωθεῖν] μαθεῖν U. Das dem Zusammenhang
genau entsprechende, aber in seiner Bildung höchst ungewöhnliche γνωθεῖν wage
ich nicht zu ändern. Verständlicher wäre γνω(σ)τεῖν; das θ scheint jedoch durch
die Verballhornung in μαθεῖν geschützt. Sachlich richtig umschreibt Epiph. das
Wort S. 238, 15 mit διδάσκειν 15 τοῦ¹] τῶν τοῦ U 17 οὐχ] οὐκ M

κόσμον οὐδὲ μετὰ ἀνάγκης ὑπὸ πατρὸς ἀπεστάλη, ἀλλὰ ἅμα σὺν
πατρὶ ἔχων τὸ θέλειν καὶ σὺν ἀγίῳ πνεύματι τὸ παρέχειν· καὶ ὡς 4
αὐτὸς ἅμα σὺν πατρὶ τὸ θέλειν ἔχει καὶ τὸ οὐχὶ μετὰ ἀνάγκης καὶ
τὴν χάριν πᾶσι διδόναι, ἀλλὰ δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας, οὕτω 5
5 καὶ οὗς ἐκάλεσε μετὰ προαιρέσεως κέκληκεν, οὐκ ἀνάγκην ἐπιβάλλον,
οὐ κλοιὸν ἐπιτιθέμενος. φάσκει γὰρ ὅτι »οἱ διψῶντες ἔλθατε πρὸς 5
με· καὶ πάλιν »εἴ τις θέλει ἔρχεσθαι πρὸς με, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν D412
καὶ ἀκολουθείτω μοι· καὶ διὰ Ἡσαίου τὸ αὐτὸ φθεγγόμενος ἔλεγεν
»ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου· καὶ ὕστερον, ἵνα δείξῃ ὁ προφή-
10 τῆς [ὅτι] τίς ἔστιν ὁ λέγων, ἔφη »τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε
ταῦτα· καὶ ὁρῶς κατὰ πάντα τρόπον τὴν πρὸς τὸ θεῖον γράμμα 6
τούτων διαφωνίαν καὶ τὴν ἀλλοίαν ὑπόνοιάν τε καὶ ὑπόληψιν παρὰ
τὴν τοῦ θεοῦ πίστιν καὶ ἀκολουθίαν; καὶ γὰρ καὶ Μαξιμίλλα τοὺς 7
θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας ἔλεγεν ἀναγκάζειν, ὡς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ
15 ῥητοῦ ψεύσεται ἡ τοιαύτη. οὔτε γὰρ θέλοντας ἐδίδαξε γινῶσιν θεοῦ
ἢν οὐκ ἦδει οὐδὲ τοὺς μὴ θέλοντας ἠνάγκασεν. αὐτίκα <γοῦν> οὐ 8
πάντες οἱ ἐν τῷ κόσμῳ οἶδασι τί ἔστιν ὄνομα Μαξιμίλλης οὐδὲ τῶν
αὐτῆς λόγων τὸ παράφθεγμα. καὶ κατὰ πάντα τρόπον διέπεσεν ἡ
τούτων πεπλανημένη ἐπίνοια, οὐκ οὔσα τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας. | P416
20 14. Τιμῶσι δὲ οἱ τοιοῦτοι καὶ τόπον τινὰ ἔρημον ἐν τῇ Φρυγίᾳ, 14, 1

6 Joh. 7, 37 — 7 Matth. 16, 24 — 9 Jes. 1, 19 — 10 Jes. 58, 14 — 20 vgl.
unten haer. 49, 1, 3; dazu Apollonius bei Eusebius h. e. V 18, 2; S. 472, 20 Schwartz ὁ
Πέπουζαν καὶ Τύμιον Ἱεροσολῆμ ὀνομάσας· πόλεις δ' εἰσὶν αὐταὶ μικραὶ τῆς Φρυγίας
ebda 18, 13; S. 478, 11 ἐν Πεπούζοις προφητεύειν δὴ προσποιουμένης τῆς Μαξιμίλλης
Cyrillus Hieros. cat. 16, 8; Migne 33, 929A Πέπουζαν μικρότατον χωμύδιον ἐν τῇ
Φρυγίᾳ καταλαβὼν καὶ ψενδῶς Ἱεροσολῆμ ὀνομάσας τοῦτο Filastrius haer. 49, 4;
S. 26, 13ff *Pepuzam villam suam, quae sic dicitur in Frigia, Hierusalem appellant,
ubi Maximilla et Priscilla et ipse Montanus vitae tempus vanum et infructuosum
habuisse dinoscuntur*; dazu Tertullian adv. Marc. III 24 *nam et confitemur in
terra nobis regnum repromissum, sed ante caelum sed alio statu, utpote post
resurrectionem in mille annos in civitate divini operis Hierusalem caelo delata . . .
constat enim ethnicis quoque testibus in Iudaea per dies quadraginta matutinis
momentis civitatem de caelo pependisse*

M U

1 ἀπὸ M 2f ὡς αὐτὸς *] ὡσαύτως U αὐτὸς (<ὡς) M 3 πατρὶ + <καὶ
πνεύματι>? * | τοῦ θέλειν M 3f καὶ τὴν] ταύτην τὴν U; [καὶ]? * 5 ἐπι-
βάλλον] ἐπικαλῶν U 9 θέλετε M | ἀκούσετε M 10 [ὅτι] * 13 καὶ³
< M 13f τοὺς θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας] vgl. zu S. 237, 12 15 ψεύσεται M
16 <γοῦν> * 17 οἱ < M

Πέπουζάν ποτε καλουμένην πόλιν, νῦν δὲ ἠδαφισμένην, καὶ φασιν ἐκεῖσε κατιέναι τὴν ἄνωθεν Ἱερουσαλήμ. ὅθεν ἐκεῖ ἀπερχόμενοι 2 μυστήριά τινα ἐπιτελοῦσιν ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἀγιάζουσιν (ἐαυτούς), ὡς ὑπολαμβάνουσιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ γένος ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ καὶ Γα- 5 λατίᾳ καὶ ἐν τῇ προειρημένῃ Φρυγίᾳ, ὅθεν κατὰ Φρύγας ἢ αἴρεσις καλεῖται· ἀλλὰ καὶ ἐν Κιλικίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πλεῖστον.

Ἴνα δὲ μηδὲν καταλείψωμεν τῶν πρὸς ὄνομα ἐκάστης αἰρέσεως 3 ὑφ' ἡμῶν προδηλωμένης, καὶ περὶ τοῦ Τασκοδροουγιτῶν ὀνόματος αὐθις ἔροῦμεν· ἔστι γὰρ τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ ἢ ἐν τῇ 10 μετ' αὐτὴν τῶν Κύντιλλιανῶν καλουμένη· ἀπ' αὐτῶν γὰρ τούτων ὀρμαῖται καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα. καλοῦνται δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν 4 Τασκοδροουγίται· τασκὸς παρ' αὐτοῖς πάσσαλος καλεῖται, δροῦγγος δὲ μυκτῆρ εἶτ' οὖν ῥύγγος καλεῖται, καὶ ἀπὸ τοῦ τιθέναι ἑαυτῶν τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμενον λιχανὸν ἐπὶ τὸν μυκτῆρα ἐν τῷ εὐχεσθαι, D443 15 δῆθεν κατηφείας χάριν καὶ ἐθελοδοκαιοσύνης, ἐκλήθησαν ὑπὸ τινῶν Τασκοδροουγίται τουτέστιν πασσαλορουγίται. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ αἰρέσει 5 ἢ ἐν τῇ συζύγῳ αὐτῆς τῇ τῶν Κύντιλλιανῶν εἶτ' οὖν Πρισκιλλια-

1 das νῦν δὲ ἠδαφισμένην ist trotz Philostorgius IV 8; S. 62, 21 Bidez sachlich nicht zu beanstanden. Beachte die vorbeugende Bemerkung S. 211, 15 ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη Πέπουζα — 2f über eine montanistische Sonderfeier vgl. Tertullian de ieiunio 13 *si et ista sollemnia quibus tunc praesens patrociniatus est sermo, nos quoque in diversis provinciis fungimur in spiritu invicem repraesentati, lex est sacramenti*, auch Filastrius haer. 49, 5; S. 26, 17 *dicunt . . . eos de infantis sanguine in pascha miscere in suum sacrificium suisque ita ubique emittere perniciosus et falsis satellitibus*. — Pepuza ist wohl auch der Ort, wo die Gebeine des Montanus und seiner Genossinnen bis 550 verehrt wurden, vgl. Johannes von Ephesus (Revue de l'orient chrétien II 489); jedenfalls war Pepuza der Mittelpunkt der montanistischen Hierarchie, vgl. Hieronymus ep. 41, 3, 2; S. 313, 18 Hilberg *habent enim primos de Pepusa Phrygiae patriarchas* — 11ff bei Filastrius *Ascodrugitae* (ebenso cod. Theod. XVI 5, 65; dagegen 5, 10 *Tascodrogitae*), dazu die Erklärung haer. 75; S. 38, 21ff Marx *alii sunt iterum Ascodrugitae in Galatia qui utrem inflantes ponunt et cooperiunt in sua ecclesia et circumeunt eum insanientes potius et bacchantes sicut illi pagani Liberipatriani, insanis mentibus more gentilium furentes*, davon unterschieden die *Passalorinchitae* haer. 76; S. 39, 17ff Marx *qui digitum imponentes in nares et ora sua et labia quasi silentium semper exercent*

M U

2 ἄνω M   3 (ἐαυτούς) *   8 προδηλωμένης + (συντεινόντων)? *
10 Κύντιλλιανῶν M   16 πασσαλορουγίται M   17 αὐτῆς] ταύτης U | τῆ²
Klosterm.] τῆς MU | Κύντιλλιανῶν M

νῶν καὶ Πεπουζιανῶν καλουμένην, δεινὸν τι καὶ ἀθέμιτον ἔργον φασὶ
γίνεσθαι. παῖδα γὰρ κομιδῇ νήπιον ὄντα κατὰ ἑορτὴν τινα δι' ὅλον 6
τοῦ σώματος κατακεντῶντες χαλκαῖς ῥαφίσι τὸ αἷμα αὐτοῦ προσπο-
ρίζονται ἑαυτοῖς, εἰς ἐπιτήδευσιν δῆθεν θυσίας.

5 15. Ἀρκεῖ δὲ ἡμῖν ἃ καὶ περὶ ταύτης εἰρήκαμεν, ᾧ ἐπιπόθητοι. 15, 1
ἐπηγγειλάμεθα γὰρ ἀπὸ ἐκάστης ἧς ἴσμεν αἰρέσεως μὴ φθονῆσαι,
ἀλλὰ | ὑποφῆναι ἃ τε δι' ἀκοῆς ἃ τε διὰ συγγραμμάτων, ἃ τε δι' ὄ38
ἐγγράφων καὶ ἃ τε ὑπὸ τινῶν ἀληθῶς πιστωσαμένων τὴν ἡμῶν
ἔννοιαν κατειλήφαμεν, ἵνα μηδὲν τι περιττὸν ὧν γε ἔγνωμεν ποιησά- 2
10 μνοι <μη> ὑπὸ συνείδησιν δόξωμεν εἶναι μὴ ὀρθὰ καὶ αὐτοὶ ἐφεν-
ρίζοντες κατὰ ἀνθρώπων λέγειν, ἀλλὰ ὑποπίπτοντες πάθει ᾧ καὶ
αὐτοὶ ὑπέπεσαν, ἀλήθειαν μὴ λέγοντες, ἀλλὰ κηρύττοντες ἃ μὴ ἑωρά-
κασιν οὐδὲ ἤκουσαν οὐδὲ παρὰ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου
πνεύματος παρειλήφασιν· ἀκριβῶς δὲ πάντα ὡς ἔφην διεξερχό- 3
15 μνοι περὶ ἐκάστης αἰρέσεως, τὰ μὲν δεινὰ ἀποκαλύπτοντες εἰς διόρ- P 417
θῶσιν τῶν παρεντυγχανόντων καὶ διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἀπὸ θείων
λόγων καὶ ἐξ ὀρθῶν λογισμῶν ποιούμενοι λατικὸν ὡς εἰπεῖν φάρμα-
κον, κατὰ διττοὺς τρόπους κατασκευάζοντες <αὐτὸ> ἐν κερῖφι, τοῖς 4
μὲν διερχομένοις εἰς τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου καὶ τῆς τοσαύτης
20 ἀλληθόνος, τοῖς δὲ μηδὲ παρεμπεσοῦσί ποτε <εἰς> προκαταληπτικὸν

2 vgl. Filastrius zu S. 239, 2 Cyrillus Hieros. cat. 16, 18; Migne 33, 929A
ἀθλιώτατα παιδιά γυναικῶν μικρὰ σφάτιων καὶ κατακόπτων εἰς ἀθέμιτον βρῶσιν
προφάσει τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς μυστηρίων Hieronymus ep. 41, 4, 1;
S. 314, 6ff Hilberg *praetermitto scelerata mysteria quae dicuntur de lactante puero et de*
victuro martyre confarrata Theodoret haeret. fab. III 2 περὶ δὲ τῶν μυστηρίων
τινὲς μὲν θουλλοῦσί τινα, ἐκεῖνοι δὲ οὐ σνομολογοῦσιν, ἀλλὰ σκροφαντίαν τὴν
κατηγορίαν καλοῦσι und *Prädestinatus* c. 26 *cetera quae dicuntur quasi incerta*
praeterco, de infantis sanguine eos accipere . . . Tertullianus . . . asserens falsa esse
de sanguine infantis; dazu haer. 26, 5, 4ff; I 282, 2ff — 6ff vgl. Panarion prooem.
II 4; I 170, 12ff

M U

1 καὶ Πεπουζιανῶν < M 2 ὄντα < U 3 ῥαφίσι χαλκαῖς U 5 ταύ-
της] αὐτῆς M 6 ἧς ἴσμεν] τῆς μὲν U | φθονέσαι U 7 ἃ τε¹] εἶτε U | ἃ τε
διὰ συγγραμμάτων < U | δι²] ὑπὸ U 9 τι < M | γε Ὀh.] τε MU 9f ποιη-
σάμενος M 10 <μη> * 11 κατὰ] καὶ τὰ M | ᾧ] ὡς M 13 ἀληθοῦς *]
ἀληθῶς MU 14f διεξερχόμενος M 15 τὸ μὲν δεινὸν U 16 τῆς²] τῶν M
18 <αὐτὸ> * 19 ἀνασφῆλαι U 20 τοῖς δὲ] τοὺς δὲ M | μηδὲ παρεμπεσοῦσί
ποτε] μήποτε παρεμπεσοῦσι M | <εἰς> *

ὡς εἰπεῖν [τὸ] βοήθημα, τοῦ τῆς ἀληθείας φαρμάκου μεταδιδόντες 5
τοῖς συνετοῖς μαθηταῖ καὶ αὐτοὶ κληθῶμεν τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν
καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, βοηθοῦ ὑπάρχοντος σωμάτων καὶ ψυχῶν. | D444

ὡς δὲ καὶ τὴν ἐνταῦθα ἱκανῶς ἔχειν ἠγησάμενοι περὶ ταύτης 6
5 τῆς αἰρέσεως ἐργασίαν σὺν δυνάμει Χριστοῦ ἐπὶ τὰς ἐξῆς προβῆναι
ἐαυτοὺς ἐπιδῶμεν, τὸν μὲν ἰὸν καὶ τὰ ἀγκιστροειδῆ τῶν ὀδόντων
αὐτῆς φάρμακα ἐν τῷ τῆς ἀληθείας τοῦ σταυροῦ ξύλῳ καταθλάσαν-
τες, τῇ αἱμορροΐᾳ ἐχίδνη εἰκνίας, ἧς ἡ λύμη τῶν δεδηγμένων τὸ
αἷμα παντὸς τοῦ σώματος ἐκκρίνει καὶ οὕτως τὸν θάνατον ἐμβάλλει.
10 αὕτη γὰρ καὶ ἡ τῶν Κύντιλλιανῶν αἵρεσις τοῦτο ἐπιτελεῖ. ἄφθόρου 7
γὰρ παιδὸς κατακεντᾶ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα πρὸς μετάληψιν ἀπο-
φέρεται, * δῆθεν τοῦτο εἰς μυσταγωγίαν ὀνόματος Χριστοῦ, τοὺς
ἠπατημένους πλανήσασα.

ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἐν δυνάμει Χριστοῦ προερχόμενοι τὴν 8
15 αὐτοῦ ἀλήθειαν ἐπικαλεσώμεθα, ὅπως ἐκάστης πλάνης ἰχνηλατήσαν-
τες τὴν δύναμιν, φωράσαντές τε καὶ ἐλέγξαντες θεῶ ἐν ἅπασιν συνή-
θως εὐχαριστήσωμεν. |

Ö40

Κατὰ Κύντιλλιανῶν εἴτ' οὖν Πεπουζιανῶν τῶν καὶ Πρισκιλλιανῶν,
οἷς συνάπτονται Ἀρτοτυρίται καὶ, τῆς δὲ ἀκολουθίας μῦθ.

20 1. Κύντιλλιανοὶ δὲ πάλιν, οἱ καὶ Πεπουζιανοὶ καλούμενοι, Ἀρτο- 1, 1
τυρίται τε καὶ Πρισκιλλιανοὶ λεγόμενοι, οἱ αὐτοὶ μὲν ὄντες <τοῖς>
κατὰ Φρύγας καὶ ἐξ αὐτῶν ὀρμώμενοι, διήρηνται δὲ κατὰ τινα τρό-
πον. φασὶ γὰρ οὗτοι οἱ Κύντιλλιανοὶ εἴτ' οὖν Πρισκιλλιανοὶ ἐν 2

20ff Quintilla nur bei Epiphanius (außer hier noch haer. 51, 33, 8 und
haer. 79, 1, 7) genannt; für das Verhältnis der Quintillianer-Priscillianer zu den
Kataphrygern beachte, daß Epiph. in haer. 48 keinen Ausspruch der Priscilla
gebracht hat

M U

1 [τὸ] * 2 μαθηταῖς M | κυρίου] χριστοῦ U 4 ἔχειν ἠγησάμενοι *]
εἰσηγησάμενοι M U 7f καταθλάσαντες] καὶ κολάσαντες M 8 τῆς αἱμορροΐας
ἐχίδνης M | εἰκνίας ἧς Dind. Öh.] εἰκνία ἧς U ἡ κήσις M 8f τὸ αἷμα < M
9 ἐκβάλλει U 10 ἄφθορον M 11 τὸ¹ < M | πρὸς] εἰς U 11f ἀπο-
φέρεσθαι U 12 * etwa <σχηματιζομένη> * | δῆθεν hinter αἷμα (Z. 11) U
14 προερχόμενοι U 17 Unterschrift κατὰ τῶν καταφρύγα ἦτοι μοντανιστῶν
καλουμένων ἢ καὶ τασκοδροπιτῶν πῆ ἢ καὶ μῆ M 19 συνέπονται U | τῆς δὲ
ἀκολουθίας] ἢ καὶ M U 21 τε < M | <τοῖς> * 22 κατὰ Φρύγα M
23 Κύντιλλιανοὶ *] κατὰ φρύγα M U

Epiphanius II.

16

τῆ Πεπούζη ἢ Κύντιλλαν ἢ Προίκιλλαν (οὐκ ἔχω <γὰρ> ἀκριβῶς λέγειν), | μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς προεῖπον ἐν τῇ Πεπούζη κεκαθευθη- P418
 κέναι καὶ τὸν Χριστὸν πρὸς αὐτὴν ἐληλυθέναι συνυπνωκέναι τε αὐτῇ
 τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὡς ἐκείνη ἀπατω|μένη ἔλεγεν· »ἐν ἰδέα, φησί, 3 D415
 5 γυναικός, ἐσχηματισμένος ἐν στολῇ λαμπρᾷ ἦλθε πρὸς με Χριστὸς
 καὶ ἐνέβαλεν ἐν ἐμοὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀπεκάλυψέ μοι τουτονὶ τὸν
 τόπον εἶναι ἅγιον καὶ ὧδε τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατιέ-
 ναι. διό φασὶ καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο μυεῖσθαι τινας οὕτω γυναῖκας 4
 ἐκείσε ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἄνδρας, πρὸς τὸ ἐπιμεινάσας αὐτάς ἢ αὐτοὺς.
 10 τὸν Χριστὸν θεωρῆσαι. γυναῖκες γοῦν παρ' αὐτοῖς καλοῦνται προ- 5
 φήτιδες. οὐ πάνυ δὲ σαφῶς οἶδα εἰ παρ' αὐτοῖς ἢ παρὰ τοῖς κατὰ
 Φρύγας· ὁμοῦ γάρ εἰσι καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα κέκτηνται.

2. Κέχρηται δὲ οὗτοι παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ καὶ ἀνάστασιν 2, 1
 νεκρῶν ὁμοίως φάσκουσι. Κύντιλλαν δὲ ἔχουσιν ἀρχηγὸν ἅμα Προί-
 15 κίλλη. τῇ καὶ παρὰ τοῖς κατὰ Φρύγας. φέρουσι δὲ μαρτυρίας 2
 πολλὰς ματαίας, χάριν διδόντες τῇ Εὐᾶ, ὅτι πρώτη βέβρωκεν ἀπὸ
 τοῦ ξύλου τῆς φρονήσεως· καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μωυσέως προφήτιδα

4 ἐν ἰδέα γυναικός] Christus also wohl an Stelle einer früher dort ver-
 ehrten Göttin; doch beachte Irenaeus adv. haer. I 14, 1; I 128 Harvey αὐτὴν τὴν
 πανπερατῆν ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων τόπων Τετροάδα κατελη-
 λυθέναι σχήματι γυναικείῳ πρὸς αὐτόν· ἐπειδὴ, φησὶν, τὸ ἄρρεν αὐτῆς ὁ κόσμος
 φέρειν οὐκ ἠδύνατο — 6f vgl. zu haer. 48, 14, 1; S. 238, 20ff — 8 vgl. Rohde,
 Psyche I⁵ 120ff L. Deubner de incubatione S. 6ff 56ff — 10ff über Frauen im
 Gottesdienst der Montanisten vgl. das gallische Bischofsschreiben ZKG XVI 665
*missus ibidem adhibitis mulieribus in sacrificio divino quas conhostitas nominastis,
 facere praesumatis, sic ut erogantibus vobis eucharistias illae vobis positis calices
 teneant et sanguinem Christi populo administrare praesumant . . . secta . . . quam
 patres orientales pepodianam vocant . . . mulieres sibi in sacrificio divino socias
 habere*; beachte auch Firmilian bei Cyprian ep. 75, 10; II 817, 28ff Hartel —
 15ff vgl. Didymus de trin. III 41, 2; Migne 39, 984Cff — 16 vgl. Gen. 3, 6; zur
 Sache vgl. haer. 26, 2, 6; I 277, 17ff — 17 vgl. Num. 12, 2

M U

1 Κύντιλλαν M | <γὰρ> * 2 εἶπον M 3 πρὸς αὐτὴν ἐληλυθέναι]
 προσεληλυθέναι M 4 τρόπῳ] προσώπῳ M | ἐν ἰδέα] εἰδέα (<ἐν) M 6f του-
 τονὶ τὸν τόπον εἶναι] τοῦτον εἰπὼν M 8 φησὶ U | μυεῖσθαι MU 10 Χρι-
 στὸν] χρόνον M | γοῦν] οὖν U | παρ' αὐτοὺς M 11 εἰ *] ἢ MU 11f κατὰ
 Φρύγα M 12 τὸ αὐτὸ] αὐτὸ τὸ U 13 καινῇ] νέα U 15 κατὰ Φρύγα M
 16 διδοῦντες M 17 Μωυσέως + ὡς U

λέγουσιν, εἰς μαρτυρίαν τῶν παρ' αὐτοῖς καθισταμένων γυναικῶν ἐν κλήρῳ· ἀλλὰ καί, φησί, τέσσαρες θυγατέρες ἦσαν τῷ Φιλίππῳ προφητεύουσαι. πολλάκις δὲ ἐν τῇ αὐτῶν ἐκκλησίᾳ εἰσέρχονται λαμ- 3
παδηφοροῦσαι ἑπτὰ τινες παρθένοι, λευχίμονες δῆθεν ἐρχόμεναι, ἵνα 5
προφητεύσωσι τῷ λαῷ. αἱ δὲ τρόπον τινὰ ἐνδεικνύμεναι ἐνθου- 4
σιασμοῦ τοῖς παροῦσι λαοῖς ἀπάτην ἐργάζονται κλαίειν τε ποιοῦσιν πάντας ὡς εἰς οἶκτον μετανοίας ἄγουσαι, δάκρυα χέουσαι καὶ σχή-
ματί τινι ἐποδυρόμεναι τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. ἐπίσκοποί τε 5
παρ' αὐτοῖς γυναῖκες καὶ πρεσβύτεροι γυναῖκες καὶ τὰ ἄλλα· ὧν μηδὲν 10
διαφέρειν φασίν »ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ«. ταῦτά ἐστιν ἃ κατελιθήσαμεν. Ἄρτοτυρίτας δὲ αὐτοὺς καλοῦσιν ἀπὸ 6
τοῦ ἐν τοῖς αὐτῶν μυστηρίοις ἐπιτιθέντας ἄρτον καὶ τυρὸν [καὶ] οὕτως ποιεῖν τὰ αὐτῶν μυστήρια. | | D446 Ö42

3. Πᾶσα δὲ ἀνθρώπων χλευή ἐν τῷ ἀποστῆναι <καθέστηκεν> 3, 1
15 ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ εἰς ἀμηχανίαν τρέπεσθαι καὶ εἰς δια-
φορὰς ἐνθουσιασμῶν τε καὶ ὀργίων. ἐκβακχεύουσαι γὰρ αἱ διάνοιαι | P419
αἰετὸς μὴ κατέχοντας τὴν ἄγκυραν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐπιιδόντας
ἑαυτοὺς τῷ * φέρουσι κατὰ πᾶσαν ὀτιοῦν αἰτίαν. κἄν τε γὰρ γυ- 2
ναῖκες παρ' αὐτοῖς εἰς ἐπίσκοπὴν καὶ πρεσβυτέριον καθίστανται διὰ

2 vgl. Act. 21, 9 u. Proclus bei Eusebius h. e. III 17, 4; S. 266, 3 Schwartz; dazu den Anonymus V 17, 3; S. 470, 15 Schwartz Origenes bei Cramer Cat. in I. ad Corinth. S. 279 ταύτης δὲ τῆς ἐντολῆς οὐκ ἦσαν οἱ τῶν γυναικῶν μαθηταὶ οἱ μαθητευθέντες Πρισκίλλη καὶ Μαξιμίλλη . . . τέσσαρες, φασί, θυγατέρες ἦσαν Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ προεφήτερον· εἰ δὲ προεφήτερον, τί ἄτοπὸν ἐστὶ καὶ τὰς ἡμετέρας, ὡς φασὶν ἐκεῖνοι, προφητίδας προφητεύειν (aus Origenes schöpft Didymus de trin. III 41, 3; Migne 39, 988 C u. der dial. orth. et Mont. Ficker ZKG XXVI 456, 24ff) — 3 zur Bußpredigt im Kreis der montanistischen Gemeinde vgl. den Anonymus bei Eusebius V 18, 9; S. 464, 5ff Schwartz τοῦ πνεύματος . . . ἔσθ' ὕπῃ δὲ καὶ κατακρίνοντος στοχαστικῶς ἀξιοπίστως αὐτοὺς ἄντικρυς, ἵνα καὶ ἐλεγκτικὸν εἶναι δοκῇ — 10 Gal. 3, 28 — 12 vgl. Filastrius haer. 74; S. 38, 18 Marx u. Acta Perp. et Felic. 4 de caseo quod mulgebat dedit mihi quasi buccellam; et ego accepi iunctis manibus et manducavi, et universi circumstantes dixerunt Amen

M U

2 καὶ < U 3 ἑαυτῶν U 7 πάντας < U | εἰς < U 9 ὧν *] ὡς
MU 10 φασίν *] φησίν MU, φῶσιν Pet. 12 [καὶ] Öh. 14 <καθέστηκεν> *
15f διαφορὰν U 16 ὀργίων] ἐνεργειῶν U | ἐκβακχευόμενων M 18 αὐτοὺς |
* etwa (ἰδίῳ λογισμῷ) * | φέρουσι *] φέροντι MU | τε] γε M

τὴν Εὐάν. ἀκούσωσι τοῦ κυρίου λέγοντος ἔπρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ
ἀποστροφὴ σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει. λέληθε δὲ αὐτοὺς καὶ ὁ 3
ἀποστολικὸς λόγος ὅτι ἔγνυναι οὐκ ἐπιτρέπω λαλεῖν οὔτε αὐθεντεῖν
ἀνδρός· καὶ πάλιν οὐ γάρ ἐστιν ἀνήρ ἐκ γυναικός. ἀλλὰ γυνὴ ἐξ
5 ἀνδρός· καὶ ὁ Ἀδάμ οὐκ ἠπάτηται, ἀλλ' ἡ Εὐά πρώτη ἀπατηθεῖσα
ἐν παραβάσει γέγονεν· καὶ ὁ τῆς πολυφόρου πλάνης τοῦ κόσμου
τούτου.

διὸ ὡς νωδὸν τι καὶ ἀφροσύνης ἔμπλεον ἀσκαλαβώτου δίχην * 4
ταύτην παρέλθὼν ἐπὶ τὰς ἐξῆς βαδιοῦμαι, ὦ ἀγαπητοί, θεὸν ἐπι-
10 καλούμενος εἰς βοήθειαν τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος καὶ εἰς πλήρωσιν
τῆς ἡμῶν ἐπαγγελίας.

Κατὰ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν λ, τῆς δὲ ἀκολουθίας ν.

1. Ἀπὸ τούτων τῶν δύο αἱρέσεων τῶν ὁμοῦ ἀλλήλαις μιχθει- 1, 1
σῶν, κατὰ Φρύγας τε καὶ Κυντιλλιανῶν ἦτοι Πρισκιλλιανῶν, ἀνέκλυσε
15 πάλιν τῷ κόσμῳ ἑτέρα αἱρέσις Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν οὕτως καλου-
μένη. καὶ οὗτοι μὲν πάντα ἔχουσιν ὡς ἡ ἐκκλησία, σφάλλονται δὲ 2
ἀπὸ πάντων διὰ τὸ μὴ τῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ θεομοῦ
προσανέχειν, Ἰουδαϊκοῖς ἔτι μύθοις | προσανέχοντες. καὶ οὐδὲ τὰ ἴσα D447
αὐτοῖς δογματίζουσιν· οὐ γάρ ἂ λέγουσιν οἴδαςιν οὔτε περὶ τίνων
20 διαβεβαιοῦνται. ἅπαξ γὰρ τοῦ ἔτους μίαν ἡμέραν τὸ Πάσχα οἱ 3
ποιοῦτοι φιλονείκως ἄγουσι, καίτοι γε περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου
πνεύματος καλῶς καὶ ἴσως ⟨ἡμῖν⟩ ἔχοντες. προφήτας τε δεχόμενοι

1 Gen. 3, 16 — 3 I Tim. 2, 12 — 4 I Kor. 11, 8 — 5 I Tim. 2, 14 — 13 ff vgl.
mit der Darstellung des Epiph. insbes. Eusebius h. e. V 23f; S. 488, 7ff Schwartz
Hippolyt refut. VIII 18; S. 237, 15ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8
Filastrus haer. 5S Theodoret haeret. fab. III 4; außerdem unten Panarion haer.
70, 9ff — 19 I Tim. 1, 7 — 20 u. S. 245, 5f vgl. Irenaeus bei Eusebius V 24, 12;
S. 494, 16 Schwartz οἱ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν —
21 ff vgl. Hippolyt refut. VIII 18, 2; S. 238, 1ff Wendland ἐν δὲ τοῖς ἑτέροις οὗτοι
συμφωνοῦσι πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένα

M U

1 ἀκούσουσι U   2 κυριεύση M   4 ἀνήρ] ὁ ἄνθρωπος M | vor γυνή +
ἡ M   5 ἢ < M   8 τινα | ἔμπλεων U | * ⟨ἐρπετὸν καταθλάσαν-
τες⟩ *   12 λ] ζθ M | τῆς δὲ ἀκολουθίας] ἢ καὶ MU   14 κατὰ Φρύγα M |
τε] δὲ M   15 οὕτω M   17 τῆ¹ < M   19 αὐτοῖς? *   20 τὸ] τοῦ U
22 ⟨ἡμῖν⟩ * | τε] δὲ U

καὶ ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, ἀνάστασιν δὲ σαρκὸς ὁμοίως ὁμο-
 λογοῦντες καὶ κρίσιν ἔσομένην καὶ ζωὴν αἰώνιον. περιέπεσαν δὲ 4
 ἀστοχίῃ καὶ οὐ τῷ τυχόντι οὗτοι, δῆθεν κεκορημένοι τῷ ῥητῷ ᾧ
 εἶπεν ὁ νόμος ὅτι »ἐπικατάρατος ὃς οὐ ποιήσει τὸ Πάσχα τῇ τεσ-
 5 σαρεςκαιδεκάτῃ τοῦ μηνός«. | ἕτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν τὴν αὐτὴν 5 P420
 μίαν ἡμέραν ἄγοντες καὶ τὴν αὐτὴν μίαν ἡμέραν νηστεύοντες καὶ
 τὰ μυστήρια ἐπιτελοῦντες, ἀπὸ τῶν Ἄκτων | δῆθεν Πιλάτου ἀρχοῦσι Ö44
 τὴν ἀκρίβειαν εὐρηκέναι, ἐν οἷς ἐμφέρεται τῇ πρὸ ὀκτώ καλανδῶν
 Ἀπριλλίων τὸν σωτήρα πεπονθέναι. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ βού- 6
 10 λονται ἄγειν τὸ Πάσχα ὅποιά δ' ἂν ἐμπέσῃ ἢ τεσσαρεςκαιδεκάτῃ τῆς
 σελήνης· οἱ δὲ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ τὴν αὐτὴν μίαν ἡμέραν τὴν πρὸ

4 vgl. Lev. 23, 5 Num. 9, 4f u. Deut. 27, 26; dazu Hippolyt refut. VIII 18, 1; S. 237, 18f Wendland — 7 vgl. Lipsius, Die Pilatusakten² 1886 S. 26f. Der 25. März, die julianische Nachtgleiche, als Todestag Christi schon bei Hippolyt, Ostertafel u. in Dan. IV 23; S. 242, 6 Bonwetsch Tertullian adv. Jud. 8 — 9 vgl. Polykrates bei Eusebius h. e. V 24, 6; S. 492, 6ff Schwartz οὗτοι πάντες ἐτήρησαν τὴν ἡμέραν τῆς τεσσαρεςκαιδεκάτης τοῦ πάσχα κατὰ τὸ εὐαγγέλιον . . ., ὅταν ὁ λαὸς ἤρηνεν τὴν ζέμην Hippolyt refut. VIII 18, 1; S. 237, 16ff Wendland συνιστάνουσι δεῖν τὸ πάσχα τῇ τεσσαρεςκαιδεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνός φυλάσσειν κατὰ τὴν τοῦ νόμου διαταγὴν, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα ἐμπέσῃ Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 *pascha enim dicit (Blastus) non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moysi XIII mensis* Theodoret haeret. fab. III 4; Migne 83, 405A — 11ff vgl. die (gefälschten) Akten des Konzils von Cäsarea c. 1; S. 307 Krusch Stud. z. m. Chronol. *nam et omnes Galli quacumque die VIII k. ap. fuisset, semper pascha caelebrabant* Martin von Bracara de pascha 1; S. 93, 4ff Burn Niceta of Remesiana = tractatus Adthanasii c. 1; S. 329 Krusch (= S. 94, 1ff Burn) *scio autem multos scrupulosius interrogare solitos quare secundum morem Iudaeorum ad lunae computationem diversis temporibus pascha celebremus, dicentes rectius sibi videri ut si dominicae passionis commemoratio agatur, unum anniversarium natalem dici observemus, sicut a plerisque Gallicanis episcopis usque ante non multum temporis custoditum est, ut semper VIII Kalendarum aprilium*

M U

1 εὐαγγέλια M 2 περιέπεσον U 3 οὗτοι] αὐτοί, u. vor οὐ τῷ τυχόντι gestellt U 5 die Einfügung von πρώτου vor μηνός ist nicht unbedingt erforderlich, vgl. die oben angeführte Stelle aus Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 (eine Ergänzung ist auch dort überflüssig) 7 ἀρχῶσι M 9f βούλονται + (οἱ μὲν)? * 10 τῇ τεσσαρεςκαιδεκάτῃ M 11 τὴν²] τῇ M

ὅκτω καλανδῶν Ἀπριλλίων ἄγονσι. καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ στάσις οὐχ ἡ 7
 τυχοῦσα, τῶν μὲν λεγόντων τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, τῶν
 δὲ πρὸ ὅκτω καλανδῶν Ἀπριλλίων. ἔτι δὲ εὔραμεν ἀντίγραφα 8
 Ἄκτων Πιλάτου. ἐν οἷς σημαίνει πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων
 5 τὸ πάθος γεγενῆσθαι· τάληθῃ δέ, ὡς ἐκ πολλῆς ἀκριβείας ἔγνωμεν,
 ἐν τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸν σωτήρα πεπονθέναι
 κατειλήφαμεν· τινὲς δὲ τῇ πρὸ δέκα καλανδῶν Ἀπριλλίων λέγουσιν.

ἔξεπεσον δὲ καὶ οὗτοι τοῦ προκειμένου. δέδια δὲ καὶ περὶ τούτων 9
 ἐπὶ πλείστον μηκῦναι τὸν λόγον· πολλὰ γὰρ ἔχομεν λέγειν.

10 2. Πληρώσας γὰρ ὁ νομοθέτης τὸν πάντα νόμον | Μωυσῆς, ἐκ 2, 1
 θεοῦ λαβὼν τὸ πρόσταγμα ἐν τῇ ἐσχάτῃ βίβλῳ τουτέστιν Δευτερο- D448
 νομίῳ τίθησι πάσας τὰς κατάρτας, οὐ μόνον περὶ Πάσχων ἀλλὰ καὶ
 περὶ περιτομῆς καὶ περὶ δεκατώσεως καὶ προσφορῶν· ὥστε οὖν εἰ 2
 μίαν κατάρταν πεφεύγασιν, εἰς πολλὰς ἑαυτοὺς ἐνέπειραν· εὐρεθήσου-
 15 ται γὰρ ἐπικατάρτατοι μὴ περιτεμνόμενοι, ἐπικατάρτατοι μὴ ἀποδεκα-
 τοῦντες καὶ ἐπικατάρτατοι γίνονται μὴ εἰς Ἱερουσαλήμ προσφέροντες.
 καὶ ὃ τῶν ἀνθρώπων τῶν εἰς πολλὰς ἑαυτοὺς ἐρεσχελίας ἐμβαλ- 3

diem paschae celebraverimus, in quo die facta resurrectio Christi traditur u.
Sozomenus h. e. VII 18; Migne 67, 1472Bff Μοντανισταὶ δέ, οὓς Πεπουζίτας καὶ
Φρύγας ὀνομάζουσιν . . . φασὶ . . . χοῖναι μόνοις τοῖς ἡλιακοῖς ἔπεσθαι κύκλοις τοὺς
ὀρθῶς ταῦτα κανονίζοντας . . . ἀπὸ γὰρ τῆς πρὸ ἑννέα καλανδῶν Ἀπριλλίων ὡς
ἀρχῆς οὔσης κτίσεως ἡλίου καὶ πρώτου μηνὸς ἀναλογίζονται τὴν εἰρημένην ταῖς
ἱεραῖς γραφαῖς τεσσαρεσκαίδεκαταίαν. καὶ ταύτην εἶναι λέγουσι τὴν πρὸ ὅκτω
εἰδῶν Ἀπριλλίων, καθ' ἣν αἰεὶ τὸ πάσχα ἄγονσιν (andere Angabe = 6. April bei
Ps. Chrysostomus hom. in pascha Migne 59, 747)

4 der 18. März gilt bei Hippolyt als Ostergrenze; es ist der julianische Tag
 des Eintritts der Sonne in den Widder, vgl. Ideler, Handbuch II 218 E. Schwartz,
 Ostertafeln S. 30 — 5 vgl. unten haer. 51, 23, 5 u. 26, 1; der dann für die Auf-
 erstehung sich ergebende 22. März ist der Tag der Frühlingstag- u. -nachtgleiche
 nach Anatolius (u. Ptolemäus), vgl. E. Schwartz, Ostertafeln S. 15f — 7 23. März
 vgl. Consularia Constant. MG auct. antiqu. IX 220 Chron. pasch. p. 218 Lactan-
 tius div. inst. IV 10, 8; I 304, 9 Brandt — 10ff vgl. Hippolyt refut. VIII 18, 2;
 S. 237, 22ff Wendland οἱ μὲν ταύτῃ προσέχοντες ἐντολῇ οὐκ ἀφορῶσιν εἰς τὸ
 εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι διαμαρτύρομαι παντὶ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφει-
 λέτης ἐστὶ τοῦ πάντα τὸν νόμον ποιῆσαι — 11 vgl. Deut. 27, 14ff

M U

3 δὲ¹ u. ² < M | εὔραμεν M 4 Ἄκτων] ἐκ τῶν U 11 πρόσταγμα]
 προῶγμα U 11f Δευτερονομίον(!) τουτέστιν U 15 περιτεμνόμενοι M 17 vor
 ἀνθρώπων + πολλῶν U

λόντων· ἀληθῶς γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα τὸ συνετὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τὸ ἐκ πνεύματος ἁγίου ἡμῖν διεσταλμένον ὅτι »τοῦτο ἔγνω ὁ Ἐκκλησιαστής, ὅτι ὁ θεὸς συνετὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν εὐθῆ, αὐτοὶ δὲ ἐζήτησαν αὐτοῖς πολλὰς ὁδοὺς«.

- 5 πόθεν γὰρ οὐ διαπίπτει τούτων ἢ διάνοια; πρῶτον γὰρ εἰ τῆ 4
 τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τὸ Πάσχα ἄγουσι, χρεῖαν ἔχουσι τὸ πρόβατον
 λαβεῖν ἀπὸ δεκάτης καὶ τηρεῖν αὐτὸ ἕως τεσσαρεσκαίδεκάτης, καὶ
 οὐκέτι μία ἡμέρα ἔσται τῆς νηστείας ἀλλὰ πέντε, ἢ τε δεκάτῃ καὶ
 ἐνδεκάτῃ καὶ δωδεκάτῃ καὶ τρισκαίδεκάτῃ καὶ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ· P421
- 10 ἔαν δὲ πρὸς ἑσπέραν τυθῆ τὸ Πάσχα, ἢ αὐτῆ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ 5
 ἐπιφώσκουσα ἕξ ἐπιτελεῖ ἡμέρας ἐν τῇ νηστείᾳ, καὶ οὐκέτι μία ἔσται
 τῆς νηστείας καὶ διέπεσεν ἢ περὶ μιᾶς ἡμέρας αὐτῶν ζήτησις, οὐ
 μία τις οὐσα. ἔστι γὰρ τὰ πρωτότυπα συνεζευγμένα καὶ ἐξημί- 6
 ωνται οὐκ ὀλίγην κατὰ θεὸν πραγματείαν. ἔδει γὰρ τὸν Χριστὸν
- 15 ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ θύεσθαι κατὰ τὸν νόμον, ὅπως λήξῃ 646
 παρ' αὐτοῖς τὸ φωτίζον αὐτοὺς φῶς κατὰ τὸν νόμον, τοῦ ἡλίου
 ἀνατείλαντος καὶ σκεπάσαντος τῆς σελήνης τὸ σέλας. ἀπὸ γὰρ τεσ- 7
 σαρεσκαίδεκάτης καὶ κάτω φθίνει τὸ φαινόμενον τῆς σελήνης· οὕτω
 καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ πάθους ἡμαν-
- 20 ρώθῃ ἢ Ἰουδαϊκῇ | συναγωγῇ, κατηύγασε δὲ τὸ εὐαγγέλιον, μὴ κατα- D449
 λυθέντος τοῦ νόμου ἀλλὰ πληρωθέντος, μὴ καταργηθέντος τοῦ
 τύπου ἀλλὰ παραστήσαντος τὴν ἀλήθειαν. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ 8
 πεποικέναι τὸ Πάσχα ἐν τῇ Ἱερικῶν εὐθὺς ἐπήνεγκεν ἢ θεία γραφὴ
 λέγουσα »καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα καὶ ἔφαγον ἐν Γαλ-
- 25 γάλοις, καὶ ἐξέλιπε τὸ μάννα«, προσμαρτυροῦσα αὐτοῖς [ἢ θεία γραφὴ] 9
 καὶ προφητεύουσα ὅτι τῷ πάθει κυρίου διὰ τὴν αὐτῶν ἐπαρνησι-
 θεϊαν λήξει παρ' αὐτοῖς ἢ βρωσις ἢ ἀγγελικὴ καὶ ἐπουράνιος, ὅπερ
 μάννα παρ' αὐτοῖς κέκληται.

2 Pred. 7, 30 — 6f vgl. Ex. 12, 3. 6 — 20f vgl. Matth. 5, 17 — 24 Jos. 5, 10ff

M U

2 ἡμῖν ἁγίου M 3 συνετὸν] σὺν τὸν M 4 αὐτοῖς M ἑαυτοὺς U 5 εἰ]
 ἐν U 8 ἢ τε] ἢ τῆ U 11 ἐπιφώσκουσα ἕξ] ἐπιφωσκούσας ἕξ M | ἐπιτελεῖ*]
 διατελεῖ U διατελεῖ M 13 lies viell. μιᾶς αὐτῆς οὐσης * | ἔστι*] ἔχει MU
 14 οὐκ ὀλίγην] οὐ λογικὴν M 15 τὸν νόμον + (τῶν Ἰουδαίων)?*; die Ergän-
 zung ist nahegelegt durch das folgende αὐτοῖς u. αὐτοὺς 18 φαινόμενον] φαι-
 νὸν U 19f ἡμαύρωται U 24 καὶ ἐποίησαν—τὸ πάσχα < U 25 [ἢ θεία
 γραφὴ] * 26 ὅτι] ἔτι M 27 ἀγγελικῇ] εὐαγγελικῇ M

3. Πανταχόθεν δὲ ἡ ἅγια τοῦ θεοῦ ἐκκλησία περὶ τῆς χρείας 3, 1
ταύτης τῆς μυσταγωγίας συλλέγουσα τὸν σύνδεσμον οὐ διακίπτει τῆς
ἀληθείας. κέχρηται γὰρ οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ, ἀλλὰ καὶ 2
τῇ ἑβδομάδι τῇ κατὰ περίοδον ἀνακυκλουμένην <ἐν τῇ> τάξει τῶν
5 τοῦ σαββάτου ἑπτὰ ἡμερῶν, ἵνα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου γενόμενα
<ὡς> κατὰ τὸ πρωτότυπον εἶη ἡ ἀνάστασις τε καὶ εὐωχία. καὶ 3
κέχρηται οὐ μόνον τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀλλὰ καὶ τῷ
δρόμῳ τοῦ ἡλίου, ἵνα μὴ ἐν ἐνὶ ἐνιαυτῷ δύο Πάσχα ποιοῦντες ἐν τῷ
ἑτέρῳ μηδὲ ἐν Πάσχα τελέσωμεν. διὸ παρατηροῦμεθα μὲν τὴν τεσ- 4
10 σαρεσκαίδεκάτην, ὑπερβαίνομεν δὲ τὴν ἰσημερίαν φέρομέν τε ἐπὶ τὴν
ἅγιαν κυριακὴν τὸ τέλος τῆς συμπληρώσεως· λαμβάνομεν δὲ τὸ πρό-
βατον ἀπὸ δεκάτης, <τὸ> ὄνομα Ἰησοῦ ἐπιγνόντες διὰ τοῦ ἰῶτα, ἵνα
μὴ λάθῃ ἡμᾶς μηδὲν τῶν κατὰ τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν τῆς ζωτικῆς
ταύτης τοῦ Πάσχα * τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἀληθινῆς πραγματείας. | P422
15 ὑπερβήσομαι δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἐμφύσημα τοῦ βαιῶνος εἴτ' οὖν 5
φυσάλου ὄψεως, διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως ἐπισφραγισάμενος
καὶ ἐπὶ τὰς ἐξῆς τὸν νοῦν προτείνων, θεὸν συνήθως ἐπικαλούμενος
εἰς βοήθειαν. | D450

Κατὰ τῆς αἰρέσεως τῆς μὴ δεχομένης τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον
20 καὶ τὴν αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν λα, τῆς δὲ ἀκολουθίας να.

1. Καθεξῆς δὲ τούτων τῶν αἰρέσεων μετὰ τὴν κατὰ Φρύγας τε 1, 1
καὶ Κύντιλλιανούς καὶ Τεσσαρεσκαίδεκατίτας οὕτω καλουμένους,
ἀνεφύη | τῷ βίῳ αἵρεσις ἑτέρα, ὡς περὶ ἔρπετον ἀσθενές, μὴ δυνάμενον Ö48

1 ff vgl. haer. 51, 26 u. 70, 11; dazu Duchesne, revue des questions historiques
28, 40 ff — 21 ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 11, 9; II 51 Harvey Cajus bei Euse-
bius h. e. III 28, 2; S. 256, 26 ff Schwartz Hippolyt capp. adv. Caium bei Diony-
sius bar Salibi in apoc. = Corp. scr. christ. or. series II T. 101 S. 4, 4 ff 11, 16 ff
12, 24 ff 13, 17 ff 14, 10 ff 25, 3 ff = I 241 ff Achelis = E. Schwartz, Abh. Gött. Ges.
d. W. 1904 S. 36 ff Dionysius Al. bei Eusebius h. e. VII 25, 1 ff; S. 690, 11 ff Schwartz
Filastrius haer. (59) 60 (schöpft aus Epiph.)

M U

1 τοῦ < M | χρείας] πραγματείας? *, vgl. Z. 14 2f συλλέγουσα—τῆς
ἀληθείας < M 4 <ἐν τῇ> * 5 vor τοῦ σαββάτου + τούτου M 6 <ὡς> * |
ἡ < U S δρόμῳ] ἀριθμῷ M | ἐν¹ < U 10 τε *] δὲ M U 12 <τὸ> * |
vor Ἰησοῦ + τοῦ U | ἐπιγνόντες M | τοῦ *] τὸ M U 14 * etwa <ἐορτῆς διὰ>? *
15 βαιῶνος *] βέωνος U βαιτωνος M | εἴτ' οὖν] ἢ τοῦ M 16 ἐπισφραγισμέ-
νος M 18 Unterschrift: κατὰ τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν εἰκοστῇ ϑ ἢ καὶ ν M
20 αὐτοῦ < U | ἀποκάλυψιν + ἦν ἐκάλεσεν ἀνοήτων U | λα] λ M | τῆς δὲ
ἀκολουθίας] ἢ καὶ M U 21 τὴν] τὰ M; τοὺς? *

ἀντισχεῖν πρὸς τὴν ὄσμην τῆς δικτάμνου εἴτ' οὖν στύρακος ἢ λιβανωτίδος ἢ τῆς ἀβροτόνου ἢ τῆς ὄσμῆς τῆς ἀσφάλτου ἢ τοῦ θυμιάματος ἢ τοῦ λίθου τοῦ γαγάτου ἢ τοῦ κέρατος τῆς ἐλάφου. φασὶ 2
 γὰρ οἱ ἐν τῇ πείρᾳ τούτων γεγονότες ταῦτα τὰ εἶδη ἀπελαστικά
 5 εἶναι ἐρπετῶν ἰοβόλων· καὶ τὴν μὲν δίκταμνον τίκταμνον τινὲς
 καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ τοῦς παῖδας τῶν ἰατρῶν κεχρηῆσθαι ταύτῃ εἰς τὴν
 τῶν τικτουσῶν γυναικῶν βοήθειαν. ὥστε ἀφ' ἡμῶν εἰκότως ἀπει-
 κάζεσθαι εἰς τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα θεὸν Λόγον ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων,
 ἐκ πατρὸς ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως γεγεννημένον. φησὶ γὰρ ὁ Σολο- 3
 10 μῶν περὶ τῆς ἀφρονος καὶ φανύλης γυναικὸς ὅτι »μισεῖ λόγον ἀσφα-
 λείας· οὕτως καὶ οὗτοι τὰ στερεὰ τοῦ κηρύγματος μεμισήκασιν,
 ἐπίγειοι ὄντες καὶ πρὸς τὰ ἐπουράνια ἀπεχθανόμενοι. ὅθεν δεδιότες 4
 τὴν φωνὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν λέγουσαν »φωνὴ κυρίου κατα-
 αριζομένη ἐλάφους· * τοῦ εἰπόντος τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις καὶ ἀπο-
 15 στόλοις »ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπὶ ὄφεις καὶ σκορ-
 πίους καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ«. αὕτη γὰρ ἦν ἡ φωνὴ 5
 ἢ καταριζομένη ἐλάφους, ἢ δοθεῖσα εἰς τὸν κόσμον διὰ τῶν ἁγίων
 ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καταπατῆσαι τὴν τοῦ διαβόλου ἐναντιό-
 τητα· ἐξ ὧν <ὧν> ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀκρότατα ἐπέστησε καὶ διήλεγξε P 423
 20 τὴν δύναμιν τῶν πεπλανημένων καὶ ὀφιομόρφων. | | D 451
 2. Ἀλλὰ οὐκ ἰσχύουσιν ἐν τῇ κιβωτῇ οἱ τοιοῦτοι. ἐπιτρέπεται 2, 1
 γὰρ ὁ ἅγιος Νῶε κατὰ τὸ ἥμα κυρίου ἐπασφαλίσασθαι τὴν τοιαύτην,
 ὡς φησὶ πρὸς αὐτόν »ἀσφαλτώσεις αὐτὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν«, ἵνα
 δείξῃ τὸ εἶδος τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἐχούσης τῆς ἀσφάλτου
 25 τὴν δύναμιν, τὴν ἀποδιώκουσαν τὰ δεινὰ καὶ ὀλετήρια ἐρπετώδη
 διδάγματα· ὅπου γὰρ θυμᾶται ἢ ἀσφαλτος, οὐκ ἰσχύει στήναι ὄφεις.
 ἐκάρωσε τοίνυν αὐτοὺς τὸ ἅγιον θυμίαμα τοῦ στύρακος καὶ παραι- 2

10 Prov. 11, 15 — 13 Psal. 28, 9 — 15 Luk. 10, 19 — 23 Gen. 6, 14; vgl. Augustin c. Faust. Manich. XII 14; Migne 42, 262

M U

1 εἴτ' οὖν] ἦτουν M ἦτοι U 1f λιβανίτιδος U 2 τῆς³] τοῦ U 3 ἢ¹
 < M 4 ἐν τῇ πείρᾳ τούτων γεγονότες *] ἐν συνηθείᾳ γεγονότες τῇ πείρᾳ τού-
 των M ἐν τῇ συνηθείᾳ γεγονότες καὶ διὰ πείρας τούτων U 5 vor ἰοβόλων +
 καὶ U | τίκταμνον < U 8 λόγον θεὸν U 9f Σαλομῶν M 11 οὕτω M
 12 πρὸς < M 14 * etwa <ἐκβάλλουσιν τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ θεοῦ Λόγου> * |
 αὐτοῦ U 17 δώσασα M 18 ἀποστόλων + καὶ τῶν αὐτῶν λόγων M | vor
 εὐαγγελιστῶν + τῶν M 19 <ὧν> * 21 ἰσχύουσιν U 24 τοῦ < M
 26 ἢ < M | ἰσχύσει U 27 αὐτοῦς] τούτους U

τοῦνται τούτου τὴν εὐωδίαν καὶ * τῆς ἀβροτόνου εἶτ' οὖν λιβανω-
 τίδος ἢ δύναμις, κατ' αὐτοῦ τοῦ ὄφρεως ἐπιφύσασα καὶ ἐπάνω τοῦ
 φωλεοῦ αὐτοῦ ἐκβλαστήσασα. ἔνθα γὰρ τὸν Χριστὸν ἐκ παρατρι- 3
 βῆς ψιλὸν ἀνθρωποῦ ἐκέρυττεν ὁ Ἐβίων καὶ ὁ Κήρινθος καὶ οἱ
 5 ἀμφ' αὐτούς, φημὶ δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνέτειλε
 τῷ κόσμῳ ταύτην τὴν ἁγίαν βοτάνην εἶτ' οὖν θάμνον, τὴν ἀποδιώ-
 ξασαν τὸν ὄφιν καὶ λύσασαν τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα. ἐκεῖ γὰρ 4
 ὁ ἅγιος Ἰωάννης μεθ' ἡλικίαν γηραλέαν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ πνεύ-
 ματος τοῦ ἁγίου κηρῦσαι καὶ ἀνακάμψαι τοὺς ἐν τῇ ὁδῷ πεπλανη-
 10 μένους· οὐ μετὰ ἀνάγκης, ἀλλὰ μετὰ προαιρέσεως τοῖς πειθομένοις
 ἀποκαλύψας θεοῦ τὸ φῶς τὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ θεοῦ διδασκαλία. ἀλλ' ἕως 5
 πότε μηκύνω τὸν λόγον; καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι ὅπου ἀναφύει ἢ ἀβρό-
 τοτος, ἐκεῖ ὄφιν οὐκέτι ἐγκαταμένει οὔτε ἐμφωλεύει, καὶ ὅπου θεοῦ
 ἀληθῆς διδασκαλία, οὐ κατισχύσει κατοικητήριον ἐρπετώδους διδασκα-
 15 λίας, ἀλλὰ διολεῖται. | Ö50

3. Φάσκουσι τοίνυν οἱ Ἄλογοι — ταύτην γὰρ αὐτοῖς ἐπιτίθημι 3, 1
 τὴν ἐπωνυμίαν· ἀπὸ γὰρ τῆς δεῦρο οὕτως κληθήσονται καὶ οὕτως,
 ἀγαπητοί, ἐπιθῶμεν αὐτοῖς ὄνομα, τουτέστιν Ἄλόγων. εἶχον μὲν 2
 γὰρ τὴν αἴρεσιν * καλουμένην, ἀποβάλλουσαν Ἰωάννου τὰς βίβλους.
 20 Ἐπεὶ οὖν τὸν Λόγον οὐ δέχονται τὸν παρὰ Ἰωάννου κερῆ|ρυγμένον, D452
 Ἄλογοι κληθήσονται. ἀλλότριον τοίνυν παντάπασιν ὑπάρχοντες τοῦ 3
 κηρύγματος τῆς ἀληθείας ἀρνοῦνται τὸ καθαρὸν τοῦ κηρύγματος
 καὶ οὔτε τὸ τοῦ Ἰωάννου εὐαγγέλιον δέχονται οὔτε τὴν αὐτοῦ Ἀποκά-
 λυψιν. καὶ εἰ μὲν ἐδέχοντο τὸ εὐαγγέλιον, τὴν δὲ Ἀποκάλυψιν 4
 25 ἀπεβάλλοντο, ἐλέγομεν ἂν, μή πη ἄρα κατὰ ἀκριβολογίαν τοῦτο
 ποιοῦνται, ἀπόκρυφον μὴ δεχόμενοι διὰ τὰ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει βα-

3 ff vgl. Irenaeus adv. haer. III 11, 1; II 40 Harvey *Iohannes domini discipulus volens per evangelii annuntiationem auferre cum qui a Cerintho insemnatus erat hominibus errorem*, dazu Panarion haer. 30, 24, 1 ff; I 365, 9 ff und Corssen, monarchianische Prologe S. 80 f — 8 unten c. 12 genauer: ἐπὶ τῇ γηραλέᾳ αὐτοῦ ηλικίᾳ, μετὰ ἔτη ἐνενηκόντα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς — 26 ff über die Bezeichnung der Apokalypse als ἀπόκρυφον vgl. zu haer. 26, 5, 1; I 281, 17

M U

1 εὐωδίαν] ὁδομὴν U | * (ἀπεδίωξεν αὐτούς) *, vgl. Z. 6f 1f λιβανίτι-
 δος U 5 Ἀσίᾳ] ἁγία M 6 ἦτον M 7 λύσαν M 8 μετὰ M; lies wohl
 καθ' * 11 ἀλλὰ M 12 τῷ μὲν ὄντι *] τῷ μένοντι MU | ἀναφύει U |
 ἢ < U 15 διόλλεται U 17 δεύρω M 18 Ἄλογοι U | μὲν < U 19 *
 (ἀξίως οὕτως) *, vgl. S. 299, 17 22 ἀρνοῦνται—τοῦ κηρύγματος? < M

θέως | καὶ σκοτεινῶς εἰρημένα. ὁπότε δὲ οὐ δέχονται φύσει τὰ βιβλία 5 P 424
τὰ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κεκηρυγμένα, παντὶ τῷ δῆλον εἶη ὅτι
οὗτοί εἰσι καὶ οἱ ὅμοιοι τούτοις, περὶ ὧν εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐν
ταῖς καθολικαῖς ἐπιστολαῖς ὅτι »ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ καὶ ἠκούσατε ὅτι
5 Ἀντίχριστος ἔρχεται· καὶ νῦν ἰδοὺ Ἀντίχριστοι πολλοί» καὶ τὰ
ἐξῆς. προφασίζονται γὰρ οὗτοι, αἰσχυρόμενοι ἀντιλέγειν τῷ ἁγίῳ 6
Ἰωάννῃ διὰ τὸ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν αὐτὸν ἐν ἀριθμῷ τῶν ἀποστόλων
ὄντα καὶ ἠγαπημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου, ᾧ ἀξίως τὰ μυστήρια ἀπεκά-
λυπτεν καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀνέπεσε, καὶ ἑτέρως αὐτὰ ἀνατρέ-
10 πειν περιῶνται. λέγουσι γὰρ μὴ εἶναι αὐτὰ Ἰωάννου ἀλλὰ Κηρίνθου
καὶ οὐκ ἄξια αὐτὰ φασιν εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ.

4. Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιβολῆς εὐθύς ἐλέγχονται, »μήτε ἄ λέγουσι 4, 1
ροοῦντες μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται«. πῶς γὰρ ἔσται Κηρίνθου
τὰ κατὰ Κηρίνθου λέγοντα; Κηρίνθος γὰρ πρόσφατον καὶ ψιλὸν τὸν 2
15 Χριστὸν λέγει ἄνθρωπον, ὁ δὲ Ἰωάννης ἀεὶ ὄντα (αὐ)τὸν Λόγον
κεκήρυξε καὶ ἄνωθεν ἦκοντα καὶ σαρκωθέντα. ἀπ' αὐτῆς τοίνυν
τῆς εἰσβολῆς ἐλήλεγκται ἢ τούτων μάταιος συκοφαντία μωρὰ τις
οὔσα καὶ μὴ ροοῦσα πόθεν διελέγχεται. δοκοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰ 3
ἴσα ἡμῖν πιστεύειν, μὴ κατέχοντες δὲ τὰ ἀσφαλῆ τοῦ ἐκ θεοῦ οἰκο-
20 νομηθέντος ἡμῖν διὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κηρύγματος εὐρεθῆσονται
διελεγχόμενοι ἐν οἷς ἀγροοῦσι, πῶς κατὰ τῆς | ἀληθείας ἐπαίρονται D 453
τὴν φωνήν. καὶ ἐάν γε θελήσωσιν ἀνανῆψαί τε καὶ κατανοῆσαι, 4
γνώσκονται· ἡμεῖς γὰρ τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διδασκαλίας,
ἀξιολόγως καὶ ἠσφαλισμένως ἐχούσας, οὐκ ἀποβάλλομεν. φάσκουσι 5
25 γὰρ καθ' ἑαυτῶν, οὐ γὰρ εἶπομι κατὰ τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐ συμφω-

4 I Joh. 2, 18 — 10 vgl. Cajus bei Eusebius h. e. III 28, 2; S. 256, 26 ff
Schwartz u. VII 25, 1f; S. 690, 11 ff u. Hippolyt bei Dionysius bar Salibi in apoc.
Corp. scr. christ. or. ser. II T. 101 S. 4, 4 ff — 12 I Tim. 1, 7 — 14 vgl. haer. 28,
1, 2 ff; I 313, 10 ff — 24 ff vgl. Cajus bei Hippolyt capp. adv. Cajum nach Diony-
sius bar Salibi in ev. Joh. (Rendel Harris, Hermas in Arcadia and other essays
Cambridge 1896 p. 48 u. Labriolle, les sources de l'histoire du Montanisme p. LXXIII):
der Häretiker Cajus tadelt Johannes, weil er nicht mit seinen Brüdern den Evan-
gelisten übereinstimme, die sagen (lies: sofern er sagt), daß Christus von der Taufe
weg nach Galiläa ging und das Wunder der Weinverwandlung in Kana verrichtete

M U

1 βιβλία] βεβαία M   3 οἱ < M   8 φ] θς U   9 καὶ¹ + (θς)? *
11 εἶναι φασιν M   15 λέγει] ἔχει U | (αὐ)τὸν *   16 ἀπ' αὐτῆς] ἀπ' ἀρχῆς M
17 ματαιοσυκοφαντία U   19 πιστεύειν ἡμῖν M | ἐκ < M   21 vor τῆς +
τὴν U   22 τὴν < U | φωνήν *] γνῶσιν M U | τε < U   24 ἐχούσας *]
οὔσας M U | ἀποβάλομεν U

νει τὰ αὐτοῦ βιβλία τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις. καὶ δοκοῦσι λοιπὸν
 ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἀγίας καὶ ἐνθέου διδασκαλίας. καὶ τί, φησὶν, 6
 εἶπεν; ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ
 θεὸς ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὅτι »ὁ Λόγος σὰρξ | ἐγένετο καὶ κατεσκήνωσεν Ὡ52
 5 ἐν ἡμῖν καὶ εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ
 πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας· καὶ εὐθύς Ἰωάννης μαρτυρεῖ 7
 καὶ κέκραγε λέγων ὅτι οὗτός ἐστιν ὃν εἶπον ὑμῖν· | καὶ ὅτι »οὗτός P425
 15 ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ
 καθεξῆς φησι »καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ ἀκούσαντες, Ῥαββί, ποῦ μένεις;·
 10 ἅμα δὲ ἐν ταύτῳ »τῇ αἴριον, φησὶν, ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλι- 8
 λαίαν καὶ εὗρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀκολούθει
 μοι· καὶ μετὰ τοῦτο ὀλίγω πρόσθεν φησὶν »καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας 9
 γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐκλήθη ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ
 μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ μήτηρ
 15 αὐτοῦ. οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ φάσκουσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ 10
 πεποιηκέναι τεσσαράκοντα ἡμέρας, πειραζόμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου,
 καὶ τότε ὑποστρέψαντα παραλαβεῖν τοὺς μαθητάς. καὶ οὐκ οἶδασιν 11
 οἱ ἀπαρακολούθητοι ὅτι ἐκάστη εὐαγγελιστῆ μεμελέτηται συμφώνως
 μὲν τοῖς ἑτέροις λαλήσαι τὰ ὑπ' ἐκείνων εἰρημένα, ἅμα δὲ τὰ μὴ ὑπ'
 20 ἐκείνων ῥηθέντα, παραλειφθέντα δὲ οὕτως ἀποκαλύψαι· οὐ γὰρ ἦν
 αὐτῶν τὸ θέλημα, ἀλλὰ ἐκ πνεύματος ἀγίου ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ
 διδασκαλία. εἰ γὰρ τούτου βούλονται ἐπιλαμβάνεσθαι, μαθέτωσαν 12
 ὅτι οἱ | ἄλλοι τρεῖς οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐνήρξαντο ἀκολουθίας. Ματ- D454
 25 θαῖος γὰρ πρῶτος ἀρχεται εὐαγγελίζεσθαι. τούτῳ γὰρ ἦν ἐπιτετραμ-
 μένον τὸ εὐαγγέλιον κηρῶσαι ἀπ' ἀρχῆς, ὡς καὶ ἐν ἄλλῃ αἰρέσει περὶ
 τούτου διὰ πλάτους εἰρήκαμεν· οὐδὲν δὲ ἡμᾶς λυπήσει καὶ αὐθις περὶ
 τῶν αὐτῶν διαλαβεῖν, εἰς παράστασιν ἀληθείας καὶ ἔλεγχον τῶν
 πεπλανημένων.

2 ff vgl. E. Schwartz, über den Tod der Söhne Zebedäi S. 31 ff (Abh. Gött.
 Ges. d. W. 1904) — 3 Joh. 1, 1 — 4 Joh. 1, 14 — 6 Joh. 1, 15. 30 — 7 Joh. 1, 29
 — 9 Joh. 1, 38 — 10 Joh. 1, 43 — 12 Joh. 2, 1f — 15 ff vgl. Matth. 4 Mark. 1, 12 ff
 Luk. 4, 1 ff — 25 vgl. haer. 29, 9, 4; I 332, 8 ff u. haer. 30, 3, 7; I 337, 9 ff

M U

5 ἴδομεν M 6 vor Ἰωάννης + ὁ U 10 ἐπαίριον U 12 τοῦτο] τοῦ-
 τω U 14 τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου] τὸν γάμον U 17 παραλαβεῖν *] καὶ παρα-
 λαβόντα MU 19 ἅμα δὲ *] ἄλλα δὲ M ἀλλὰ δὲ U | μὴ < U 21 f ἡ διδα-
 σκαλία καὶ ἡ ἀκολουθία U 23 vor οἱ + (καὶ)? * | ἀπὸ τῆς αὐτῆς ... ἀκο-
 λουθίας *] ἀπ' αὐτῆς ... τῆς ἀκολουθίας MU 24 τούτῳ] τοῦτο M 24 f ἐπι-
 τετραγμένον U 27 διαλαμβάνειν U

5. Οὗτος τοίνυν ὁ Ματθαῖος καταξιούται <πρῶτος κηρῦξαι> τὸ 5, 1
 εὐαγγέλιον, ὡς ἔφην, καὶ δικαιοτάτα ἦν. ἔδει γὰρ τὸν ἀπὸ πολλῶν
 ἁμαρτημάτων ἐπιστρέψαντα καὶ ἀπὸ τοῦ τελωνείου ἀναστάντα καὶ
 ἀκολουθήσαντα τῷ ἐλθόντι ἐπὶ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων
 5 καὶ λέγοντι »οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετα-
 νοιαν«, εἰς ὑπόδειγμα ἡμῖν τοῖς μέλλουσι σῶζεσθαι <ὁμοίως> τῷ ἐν
 τῷ τελωνεῖῳ ἀνάχθῃντι καὶ ἀπὸ ἀδικίας ἀναστρέψαντι, <πρῶτον>
 παρασχέσθαι τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, ἵνα ἀπ' αὐτοῦ μάθωσιν οἱ
 ἀνθρώποι τὴν τῆς παρουσίας φιλανθρωπίαν. μετὰ γὰρ τὴν ἄφεσιν 2
 10 τῶν ἁμαρτιῶν ἐδωρήσατο αὐτῷ καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν | καὶ κἀθαροσιν 554
 λέπρας καὶ λαμάτων δυνάμεις καὶ ἀπέλασιν δαιμονίων, ἵνα μὴ μόνον
 ἀπὸ τοῦ λόγου πείσῃ τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου
 <δύνηται> κηρῦξαι εὐαγγέλια, τοῖς ἀπολλυμένοις ὅτι σωθήσονται διὰ
 μετανοίας καὶ τοῖς πεπτωκόσιν ὅτι ἀναστήσονται | καὶ τοῖς τεθνεῶσιν P426
 15 ὅτι ζωογονηθήσονται. καὶ αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ματθαῖος Ἑβραϊκοῖς 3
 γράμμασι γράφει τὸ εὐαγγέλιον καὶ κηρύττει, καὶ ἄρχεται οὐκ ἀπ'
 ἀρχῆς, ἀλλὰ διηγεῖται μὲν τὴν γενεαλογία ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ· »Ἀβραάμ,
 φησὶν, ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ καὶ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ« καὶ τὰ ἐξῆς ἄχρι
 τοῦ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας. καὶ ἀπ' ἀρχῆς τάττει λέγων »βίβλος γενέ- 4
 20 σεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ«, εἰτά φησιν »υἱοῦ Ἀβραάμ«, εἰτά
 ἐλθὼν ἐπ' αὐτὸ τὸ ζητούμενόν φησι »τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέν- D455
 νησις οὕτως | ἦν· μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰω-
 σήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς ἠῤῥέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος
 ἁγίου. καὶ Ἰωσήφ δίκαιος ὢν ἐζήτει ἀπολῦσαι αὐτὴν λάθρα. καὶ 5
 25 ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου ἐφάνη αὐτῷ κατ' ὄναρ λέγων, μὴ ἀπολύσῃς
 τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.
 ἰδοὺ γάρ, γεννήσει υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος 6
 σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν. καὶ τοῦτο, φησί, γέγονεν,

3 vgl. Matth. 9, 9f — 5 Matth. 9, 13 — 10f vgl. Matth. 10, 1 — 15 vgl.
 haer. 29, 9, 4; I 332, 8ff haer. 30, 3, 7; I 337, 9ff — 17 Matth. 1, 2 —
 19 Matth. 1, 1 — 21—S. 254, 9 Matth. 1, 18—2, 2

M U

1 <πρῶτος κηρῦξαι> * 3 ὑποστρέψαντα M | τελωνίου M 3f καὶ ἀκο-
 λουθήσαντα < U 4 ἀκολουθήσαντι M | τοῦ γένους *] τῷ γένει MU 6 ἡμῖν
 M | τῶν μελλόντων U | <ὁμοίως> * 7 τελωνίῳ M | <πρῶτον> * 11 δαι-
 μόνων U 13 <δύνηται> * | συναγγέλια M | σωθήσονται *] εὑρεθήσονται MU
 14 τεθνηκόσιν U 15 αὐτὸς] οὗτος U 18 καὶ Ἰσαὰκ] Ἰσαὰκ δὲ U 19 τάτ-
 τει M 23 εὑρέθη U 26 γεννηθὲν < U | ἁγίου ἐστιν M 27 οὕτως U
 28 τῶν < U

- ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἰδοὺ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τὰ ἕξῃς. καὶ ἐγερθεῖς, φησὶν, ἀπὸ 7 τοῦ ὕπνου ἐποίησεν οὕτως ὁ Ἰωσήφ καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν 5 πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. τοῦ δὲ Ἰησοῦ 8 γεννηθέντος, φησὶν, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱερουσαλὴμ λέγοντες, ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ τὸν ἀστέρα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ».
- 10 ποῦ οὖν ἡ πραγματεία τοῦ Ζαχαρίου, ποῦ τὰ τῷ Λουκᾷ πεπραγ- 9 ματευμένα; ποῦ ἡ ὄπτασία τοῦ ἀγγέλου; ποῦ ἡ προφητεία Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ; ποῦ ἡ τοῦ Ζαχαρίου ἐπιτίμησις, τοῦ μὴ δύνασθαι αὐτὸν λαλεῖν ἄχρις οὗ γένηται τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λελαλημένα; ποῦ τὰ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ τῇ παρθένῳ λεχθέντα; ποῦ ἡ παράστασις 10 τῆς ἀσφαλείας, [τῆς] μετὰ συνέσεως τῆς Μαρίας αὐτῷ τῷ ἀγγέλῳ ἀποκριθείσης, ὡς ἠρώτα λέγουσα »πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;« καὶ ἡ μετὰ ἀκριβείας καθαρὰ ὑφήγησις, ὡς εἶπεν αὐτῇ »πνεῦμα κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι;«
6. Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπεὶ μὴ κατήγγειλεν ὁ Ματθαῖος τὰ ὑπὸ τοῦ 6, 1 20 Λουκᾷ ῥηθέντα, ἄρα ἀσύμφωνος | εἶη ὁ ἅγιος Ματθαῖος πρὸς τὴν D456 ἀλήθειαν; | ἢ οὐκ ἀληθεύει ὁ ἅγιος Λουκᾶς, εἰπὼν <οὐδὲν> περὶ τῶν P427 πρώτων τῷ Ματθαίῳ πεπραγματευμένων; οὐχὶ ἐκάστῳ ἐμέρισεν ὁ 2 θεός, ἵνα | οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ ὀφείλοντες κηρῦσαι εὐρωσιν Ö56 ἕκαστος τί ἐργάσωνται καὶ τὰ μὲν συμφώνως καὶ ἴσως κηρῦξωσιν, 25 ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ὠρμηνται, τὰ δὲ ἐκάστῳ παραλειφθέντα ἄλλος διηγῆσεται, ὡς ἔλαβε παρὰ τοῦ πνεύματος μέρος τῆς ἀναλογίας; τί δὲ ποιήσωμεν; Ματθαίου μὲν κηρύττοντος ἐν 3 Βηθλεὲμ τὴν Μαρὶὰμ γεγεννηκέναι, κατὰ <τε> τὰς παρ' αὐτῷ γενεαλογίας ἀπὸ Ἀβραὰμ καὶ Δαυὶδ * τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ θεοφάνειαν,

10 vgl. Luk. 1, 5ff — 11 vgl. Luk. 1, 11ff — vgl. Luk. 1, 13ff — 12 vgl. Luk. 1, 20 — 14 vgl. Luk. 1, 28 — 16 Luk. 1, 34 — 18 Luk. 1, 35 — 22f vgl. 1 Kor. 7, 17 — 26f vgl. Röm. 12, 6

M U

1 ὑπὸ + τοῦ U 6 φησὶν < M 8 ἶδομεν M 12 τοῦ Ζαχαρίου ἢ U | τοῦ² τὸ? * 15 [τῆς] * 16 ἀποκριθεῖσα M 17 καθαρὰ] lies πάσης? * 21 ἢ *] ἀλλὰ MU | <οὐδὲν> * 25 ἐκ τῆς αὐτῆς *] ἐξ αὐτῆς τῆς MU 25f παραληφθέντα U 26 διηγῆσεται U | ὡς] ὅς U 27 ποιήσωμεν U 27f ἐμβηθλεὲμ U 28 <τε> * 29 * etwa <ὑποδεικνύντος> * | θεοφάνειαν] παρουσίαν U

ὡς οὐχ εὐρίσκεται ὁ ἅγιος Μάρκος ταῦτα λέγων, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐν 4
 τῷ Ἰορδάνῃ πραγματείας ποιεῖται τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ εὐαγγελίου καί
 φησιν »ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ὡς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ,
 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ«, *. οὕτω καὶ τὰ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ 5
 5 πεπραγματευμένα καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἠσφαλισμένα τὴν φροντίδα
 ἔσχευ, οὐ περὶ τῶν ἤδη κεκηρυγμένων πολλάκις μόνον λέγειν, ἀλλὰ
 περὶ τῶν ἀναγκαίως ὑπὸ τῶν ἄλλων εἰς αὐτὸν κηρυγμάτων καταλειφ-
 θέντων.

Ἡ γὰρ πᾶσα τῶν εὐαγγελίων ὑπόθεσις τοιοῦτον εἶχε τὸν τρό- 6
 10 πον. Ματθαίου μὲν γὰρ κεκηρυχότος τὸν Χριστὸν γεννηθέντα καὶ
 ἐκ πνεύματος ἁγίου συλληφθέντα, ἐκ σπέρματός <τε> Δαυὶδ καὶ
 Ἀβραάμ κατὰ σάρκα οἰκονομηθέντα, πλάνη τις γεγένηται τοῖς μὴ
 νενοηκόσιν (οὐ τοῦ εὐαγγελίου αἰτίου ὄντος αὐτοῖς εἰς τὸ πλανη-
 θῆναι, ἀλλὰ τῆς αὐτῶν διανοίας πεπλανημένης) τὰ εἰς παράστασιν τῆς
 15 περὶ τῶν αὐτῶν πληροφορίας ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου καλῆ ὑπονοία
 ἐπινενοημένα. ἔνθεν γὰρ οἱ περὶ Κῆρινθον καὶ Ἐβίωνα ψιλὸν αὐτὸν 7
 ἄνθρωπον κατέσχον καὶ * Μῆρινθον καὶ Κλεόβιον εἴτ' οὖν Κλεόβου-
 λον καὶ Κλαύδιον καὶ Δημᾶν καὶ Ἐρμογένην, τοὺς ἀγαπήσαντας τὸν | D457
 ἐνταῦθα αἰῶνα καὶ καταλείψαντας τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. ἀντι- 8
 20 λέγοντες γὰρ τοῖς τοῦ κυρίου μαθηταῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀπὸ τῆς
 κατὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ Δαυὶδ γενεαλογίας τὴν αὐτῶν ἄνοιαν παριστᾶν
 ἐπειρῶντο, οὐ καλῶς μὲν οἰόμενοι, πλὴν ἐντεῦθεν τὴν πρόφασιν
 θηρώμενοι. ἀντελέγοντο γὰρ πολλάκις ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ 9
 τῶν ἄμφ' αὐτόν, Λευκίου καὶ ἄλλων πολλῶν, | παρατίρησα δὲ P428

3 Mark. 1, 1f — 9ff vgl. haer. 69, 23ff u. Origenes bei Eusebius h. e. VI 25, 4;
 S. 576, 7ff Schwartz — 17 zu Μῆρινθος vgl. haer. 28, 8, 1; I 320, 12ff — Κλεόβιος
 vgl. Hegesipp bei Eusebius h. e. IV 22, 5; S. 370, 16 Schwartz Didaskalia VI 8;
 S. 318, 2 Funk (S. 121 Flemming-Achelisi) Const. apost. VI 8, 1; S. 319, 2 Funk 16, 2;
 S. 339, 16 apokr. Brief an die Korinther bei Harnack Sitz.-Ber. Berl. Akad. 1905 S. 5. 16
 — Κλεόβουλος vgl. Ps. Ignatius ad Trall. 11 — 18 Κλαύδιος sonst nirgends genannt
 — Δημᾶς vgl. Kol. 4, 14 Philem. 24 II Tim. 4, 10 — Ἐρμογένης II Tim. 1, 15 —
 19ff vgl. haer. 30, 14, 2; I 351, 9ff — 24 zu Λεύκιος vgl. Acta Joh. S. 196 u.
 CXXV Zahn u. C. Schmidt, Petrusakten S. 31ff

M U

2f καὶ φησίν—εὐαγγελίου < M 4 * ergänze etwa <ἄρα ψεύδεται Μάρκος;
 μὴ γένοιτο. ἀλλ' οὐ χρεῖα ἦν περὶ τῶν ἤδη κεκηρυγμένων αὐτῆς λέγειν.> * 7 ἀνα-
 γκαίων U | αὐτόν Pet.] αὐτοὺς MU 9 ἔσχε M | τὸν < U 11 <τε> *
 12 τις *] τισὶ MU 13 ὄντος < M 14 πεπλανημένης + <οὔσης>? * 14f τὰ
 vor εἰς παράστασιν *] vor ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου MU 14 τῆς² < M 15 κακῆ U
 16 νενοημένα M | αὐτόν] τὸν U 17 * etwa <ἐπλάνησαν τοὺς περὶ> * 20 κυ-
 ρίου] Χριστοῦ M 22 καλῶς] ἀγνώως M 23 ἀντέλεγον U

ἑαυτῆς τὸ μέτωπον ἢ ἀναισχυντία τὰ ἑαυτῆς κακὰ ἐπισπᾶσθαι ἐφι-
λοτιμήσατο.

εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν Ματθαῖον ἀκόλουθος γενόμενος ὁ Μάρκος | 10 058
τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτρέπεται τὸ εὐαγγέλιον ἐκθέσθαι καὶ
5 γράψας ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων
χώραν. οὗτος δὲ εἰς ἐτύγχανεν ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα δύο, τῶν 11
διασκορπισθέντων ἐπὶ τῷ ῥήματι ᾧ εἶπεν ὁ κύριος »ἐὰν μή τις φάγη
μου τὴν σάρκα καὶ πῖνῃ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος«, ὡς τοῖς
τὰ εὐαγγέλια ἀναγνοῦσι σαφῆς <εἴη> ἢ παράστασις· ὁμως διὰ Πέτρον
10 ἐπανακάμψας εὐαγγελίζεσθαι καταξιοῦται, πνεύματι ἁγίῳ ἐμπεφορη-
μένος. ἄρχεται δὲ κηρύττειν ὅθεν τὸ πνεῦμα αὐτῷ παρεκελεύσατο, 12
τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπὸ πεντεκαδεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος,
μετὰ ἔτη τριάκοντα τῆς τοῦ Ματθαίου πραγματείας. δευτέρου δὲ 13
γενομένου εὐαγγελιστοῦ καὶ μὴ περὶ τῆς ἄνωθεν καταγωγῆς τοῦ
15 θεοῦ Λόγου τηλαυγῶς σημήναντος, ἀλλὰ πάντῃ μὲν ἐμφαντικῶς, οὐ
μὴν κατὰ ἀκριβολογίαν τοσαύτην, γέγονε τοῖς προειρημένοις ἡπατη-
μένοις εἰς δεύτερον σκότωσις τῶν διανοημάτων τοῦ μὴ καταξιωθῆναι
πρὸς φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου· λεγόντων αὐτῶν ὅτι ἰδοὺ καὶ δεύ- 14
τερον εὐαγγέλιον περὶ Χριστοῦ σημαῖνον καὶ οὐδαμοῦ ἄνωθεν λέγον
20 τὴν γέννησιν ἀλλά, φησὶν, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ κατηῆλθεν τὸ πνεῦμα ἐπ'
αὐτὸν καὶ * φωνή· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν
ἠὲδόκησα. | D458

7. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα οὕτως ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνοήτοις ἐτελεῖτο, 7, 1
ἀναγκάζει τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐπινύττει τὸν ἅγιον Λουκᾶν ὡς ἀπὸ
25 βᾶθους κατωτάτου τὴν διάνοιαν τῶν ἡπατημένων ἀνερέγκαι καὶ τὰ

3f vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 6; S. 550, 19ff Schwartz Origenes ebda VI 25, 5; S. 576, 11f Irenaeus adv. haer. III 1, 1; II 4 Harvey Tertullian adv. Marc. IV 5 Eusebius h. e. II 15, 1ff; S. 140, 3ff dem. ev. III 5, 89ff; S. 127, 5ff Heikel — 5f vgl. Eusebius h. e. II 16, 1; S. 140, 20ff Schwartz — 6ff vgl. Panarion Christentum 4, 4; I 232, 8 u. Adamantius de recta in deum fide I 5; S. 10, 14 van de Sande Bakhuyzen — 6f vgl. Joh. 6, 66 — 7 Joh. 6, 53 — 12f vgl. Luk. 3, 1. 23 — 17f vgl. II Kor. 4, 4 — 20 vgl. Mark. 1, 10f

M U

1 μετώπιον U | τὰ < U | ἑαυτῆ U | κακὰ + <διδάγματα>? * | ἐπι-
σπᾶσθαι U 5 ἀποστέλλει U 6 τῶν² < M - 7 σκορπισθέντων M 7f μου
φάγη U 8 μου² < U 9 <εἴη> * 10 ἀνακάμψας U 14 τοῦ < U
17 σκότωσιν U 18 καὶ < U 19 λέγον *] λέγων U < M 21 * <ἐγέ-
νετο> * | μου < U 23 ἀνοήτως U

ὑπὸ τῶν ἄλλων καταλειφθέντα αὐθις ἐπιβάλλεσθαι. ἵνα <δὲ> μή 2
 τις τῶν πεπλανημένων ἠγήσεται μυθωδῶς αὐτὸν ἐκφράσαι τὴν γέν-
 νησιν, ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρει τὸ ἔργον, διὰ δὲ τὴν ἀκρίβειαν λεπτο-
 μερῶς τὴν πᾶσαν πραγματείαν διέξεισι καὶ εἰς παράστασιν ἀληθείας 3
 5 ἐμμάρτυρας τοὺς ὑπηρέτας τοῦ λόγου γενομένους παρεισάγει φάσκων
 »ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν«, ἵνα τινὰς μὲν ἐπιχειρητὰς δείξῃ,
 φημί δὲ τοὺς περὶ Κήρινθον καὶ Μήρινθον καὶ τοὺς ἄλλους· εἶτα 4
 τί φησιν; »ἔδοξε καμοὶ καθε|ξῆς παρηκολουθηκότι ἄνωθεν τοῖς αὐ- P429
 τόπταις καὶ ὑπηρέταις τοῦ λόγου γενομένοις γράψαι σοι, κράτιστε
 10 Θεόφιλε (εἴτ' οὖν τινὶ Θεοφίλῳ τότε γράφων τοῦτο ἔλεγεν ἢ παντὶ
 ἀνθρώπῳ θεὸν ἀγαπῶντι), <ἵνα ἐπιγνῶς> περὶ ὧν, φησί, κατηχήθης
 λόγων τὴν ἀσφάλειαν« καὶ τὴν μὲν κατήχησιν προτεταγμένην 5
 ἔφασκεν, ὡς ἦδη ὑπὸ ἄλλων μὲν κεκατηχῆσθαι, οὐκ ἀσφαλῶς δὲ παρ'
 αὐτῶν μεμαθηκέναι τὴν ἀκρίβειαν. εἶτά φησιν »ἔγένετο ἐν ἡμέραις 6
 15 Ἡρώδου τοῦ βασιλέως ἐξ ἑφημερίας Ἀβιά τοῦ ἀρχιερέως ἱερεὺς τις
 ὀνόματι Ζαχαρίας καὶ γυνὴ αὐτῷ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρῶν, ἣ ὄνομα
 Ἐλισάβετ«. καὶ ἄρχεται πρὸ τοῦ Ματθαίου· ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος 7
 ἐσήμανε τριακονταετῆ χρόνον ἀπ' ἀρχῆς, ὁ δὲ Μάρκος τὰ μετὰ <τὰ>
 τριάκοντα ἔτη ἔταπτεν, τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γενομένην | ἐν ἀληθείᾳ Ö60
 20 πραγματείαν, ὅμοια τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ. ὁ δὲ Ματθαῖος 8
 ἀπὸ τριακονταετοῦς χρόνον πρὸ τῆς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ τοῦ βαπτί-
 σματος πραγματείας τὸ διήγημα ἐποιεῖτο· Λουκᾶς δὲ πρὸ τοῦ χρό-
 νου τοῦ συλληφθῆναι τὸν σωτῆρα ἐν γαστρὶ ἀπὸ ἐξ μηνῶν τὸν
 χρόνον ἐδήλου, καὶ ἐννέα μηνῶν πάλιν καὶ ὀλίγων | ἡμερῶν τῆς D459
 25 συλλήψεως τοῦ κυρίου, ὡς εἶναι τὸν πάντα χρόνον τριάκοντα ἐν
 ἔτος καὶ ἐπέκεινα. διηγεῖται δὲ καὶ τὴν τῶν ποιμένων διὰ [τὴν] 9
 τῶν εὐαγγελισαμένων ἀγγέλων θεοπτίαν, καὶ ὡς ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ
 καὶ ἐσπαργανώθη ἐν φάτνῃ καὶ τῇ ὀγδόῃ περιετμήθη, καὶ ὡς ἐν τρι-
 σαράκοντα ἡμέραις κατὰ τὸν νόμον προσφορὰν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπετέ-

3 vgl. Luk. 1, 2 — 6 Luk. 1, 1 — 8 Luk. 1, 3f — 10f vgl. Origenes
 in Luc. hom. 1; V 90 Lommatzsch — 14 Luk. 1, 5 — 22f vgl. Luk. 1, 26 —
 26f vgl. Luk. 2, 8 — 27f vgl. Luk. 2, 4. 7. 21 — 28 vgl. Luk. 2, 22ff

M U

1 ἐπιλαβέσθαι M | <δὲ> * 2 ἠγήσεται MU 3 ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρει τὸ
 ἔργον *, vgl. S. 261, [29 u. 262, 18] ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρετον ἐργάζεται M ἔπειτα
 ἀνωφερῆ τὸν λόγον ἐργάζεται U 11 <ἵνα ἐπιγνῶς> * 14 τὴν ἀκρίβειαν.
 εἶτα φησιν *] εἶτα τὴν ἀκρίβειάν φησιν MU 15 τοῦ ἀρχιερέως ἱερεὺς] ἀρχιε-
 ρεὺς M 17 πρὸ] ἀπὸ M 18 ἀπ' ἀρχῆς] ὑπάρχειν U | <τὰ> * 19 ἔταπτεν
 ἔτη U 26 [τὴν] * 28 ὡς < U | ἐν² < M 29 vor κατὰ + τὰ U | προσφόρια U
 Epiphanius II. 17

λουν καὶ ὡς ὁ Συμεὼν <αὐτὸν> ἐν ἀγκάλαις ἐδέχετο καὶ ὡς Ἄννα
ἀνθρωπολογεῖτο θυγάτηρ Φανουήλ, καὶ ὡς ἐν Ναζαρετ ἀπήει καὶ ὡς
κατ' ἔτος ἀνήει εἰς Ἱερουσαλὴμ ἅμα τοῖς γονεῦσι τελοῦσιν ὑπὲρ αὐτοῦ
τὰ κατὰ τὸν νόμον, ὧν οὐδὲν τῷ Ματθαίῳ ἐπείρασται οὐδὲ τῷ
5 Μάρκῳ ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ Ἰωάννῃ.

8. Ὅθεν καὶ τινες ἄλλοι ἐξ Ἑλλήνων φιλοσόφων, φημι δὲ Πορ- 8, 1
φύριος καὶ Κέλσος καὶ Φιλοσαββάτιος, ὁ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὀρμώμενος
δεινὸς καὶ ἀπατεῶν ὄφιος, [εἰς] τὴν κατὰ τῆς εὐαγγελικῆς πραγματείας
διεξιόντες ἀνατροπὴν τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν κατηγοροῦσι, ψυχικοὶ
10 καὶ σαρκικοὶ ὑπάρχοντες, κατὰ σάρκα δὲ στρατευόμενοι καὶ θεῶ
εὐαρεστῆσαι ἀδυνάτως ἔχοντες καὶ τὰ διὰ τοῦ πνεύματος <εἰρημένα>
μὴ νεροηκότες. ἕκαστος γὰρ <αὐτῶν> προσκόπτων τοῖς λόγοις 8 P 430
τῆς ἀληθείας διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τύφλωσιν τῆς ἀγνωσίας, εἰς τοῦτο
ἐμπίπτοντες ἔλεγον· πῶς δύναται ἡ αὐτὴ ἡμέρα [εἶναι] τῆς ἐν Βηθ-
15 λεὲμ γεννήσεως αὐτῆ καὶ περιτομῆν ἔχειν ὀκταήμερον καὶ διὰ τεσσα-
ράκοντα ἡμερῶν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἄνοδον καὶ τὰ ἀπὸ Συμεῶνος
καὶ Ἄννας εἰς αὐτὸν τετελεσμένα, ὁπότε ἐν τῇ νυκτὶ ἧ ἔγεννήθη 9
πέφηρεν αὐτῷ, φησὶν, ἄγγελος, μετὰ τὴν τῶν μάγων ἔλευσιν τῶν
ἐλθόντων προσκυνῆσαι αὐτῷ καὶ ἀνοιξάντων τὰς πύρας καὶ προσ-
20 ενεγκάντων, ὡς φησὶν ὄψοθη αὐτῷ ἄγγελος λέγων· ἀναστὰς λάβε
τὴν γυναῖκά σου καὶ τὸ παιδίον, καὶ πορεύου εἰς Αἴγυπτον, ὅτι ζητεῖ
Ἡρώδης τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. εἰ τοίνυν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἧ 10

1 vgl. Luk. 2, 25 — vgl. Luk. 2, 36 — 2 vgl. Luk. 2, 39 — vgl. Luk. 2, 41 —
6ff vgl. Harnack, Abh. Berl. Akad. 1916 S. 49f — zu Κέλσος vgl. Origenes c. Cels.
I 40; I 91, 5ff Kötschau I 48; S. 109, 15ff; beachte auch in Joh. X 3; S. 172, 20ff
Preuschen <διὰ τὸ πολλοὺς> μὴ λομμένης τῆς διαφωνίας ἀφεῖσθαι τῆς περὶ τῶν
εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν οὐδὲ θειοτέρῳ πνεύματι γεγραμμένων ἢ ἐπι-
τετευγμένως ἀπομνημονευθέντων. — Den sonst unbekanntes Φιλοσαββάτιος hat
Epiph. wohl der christlichen Streitschrift gegen Porphyrius entnommen, die er im
Folgenden benutzt — 10 vgl. II Kor. 10, 3 — 10f vgl. Hebr. 11, 5f — 17f der
Gegner nimmt darnach an, daß die Magier in der Geburtsnacht selbst gekommen
seien; auch Epiph. setzt die Ankunft der Magier auf denselben Tag wie die Ge-
burt, jedoch genau 2 Jahre später vgl. S. 261, 2ff u. 288, 6 — 20 Matth. 2, 13

M U

1 <αὐτὸν> * | ἐδέξατο M 2 ἐν] ἐκ U 2f καὶ ὡς—ἀνήει < U 3 κα-
θέτος M | ἀνείη M 4 τὰ < U | ἐπεξείρασται M 8 [εἰς] * 9 ἀγίων < M
10f θεοῦ εὐαρεστήσιν U 11 διὰ < U | <εἰρημένα>* 12 <αὐτῶν>* 13 ἐαυτῷ M
14 [εἶναι] * 14f ἐμβηθλεὲμ U 15 vor αὐτῆ + ἡ M 16 τὴν < U
19f προσενεγκάντων + <τὰ δῶρα>? * 20 ὡς φησὶν *] ὡς φασιν M ὡς λέγει
φησὶν U 21 τὸ παιδίον καὶ τὴν γυναῖκα σου U 22 αὐτῇ] ταύτῃ U | ἧ] ὀγδόῃ M

γεγέννηται παρελήφθη | εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ ἦν, ἕως ὅτου ἀπέ- D460
θανεν Ἡρώδης, πόθεν δύναται ἐπιμεῖναι [καὶ] ὀκταήμερον καὶ περι-
τμηθῆναι; ἢ πῶς μετὰ τεσσαράκοντα * εὗρίσκεται Λουκᾶς ψευδόμενος,
ὡς φασὶ βλασφημοῦντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ὅτι φησὶν »ἐν
5 τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ ἀνήνεγκαν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ κάκειθεν
(ὑπέστρεψαν) εἰς Ναζαρέτ«;

Καὶ οὐκ οἶδασι οἱ ἀγνώσια κατεχόμενοι τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν 9, 1
δύναμιν· ἐκάστῳ γὰρ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐδωρήσατο ἐκάστου χρόνου
καὶ καιροῦ διηγεῖσθαι τὰ ἐν ἀληθείᾳ πληρωθέντα. καὶ ὁ μὲν Ματ-
10 θαῖος διηγησάμενος μόνον ὅτι ἐγεννήθη ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ὅτι Ö62
συνελήφθη ἄνευ σπέρματος ἀνδρός, οὐδὲν περὶ περιτομῆς εἶπεν οὐδὲ
περὶ τῶν δύο ἐτῶν τι τῶν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν γέννησιν γεγενημένων,
ἀλλὰ διηγείται τὴν ἔλευσιν τῶν μάγων, ὡς ἐπιμαρτυρεῖ ἡμῖν ὁ ἀλη- 2
θῆς τοῦ θεοῦ λόγος, ἐρωτῶντος τοῦ Ἡρώδου παρὰ τῶν μάγων τὸν
15 χρόνον καὶ ἠκριβωκότος τοῦ φαινομένου ἀστέρος, καὶ τῶν μάγων
τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ κατωτέρω· ὡς μὴ εἶναι τὸν
χρόνον τοῦτον τὸν τῷ Λουκᾶ πεπραγματευμένον. ἀλλ' ὁ μὲν 3
Λουκᾶς τὰ πρὸ (τῶν) δύο ἐτῶν διηγείται, Ματθαῖος δὲ εἰπὼν τὴν
γέννησιν ἀπεπήδησεν εἰς τὸν διετῆ χρόνον καὶ ἐδήλωσε τὰ γενόμενα
20 μετὰ (τὰ) δύο ἔτη. διὸ καὶ ὁ Ἡρώδης διανοηθεὶς τοῦτο μετὰ τὸ 4
ἀπονεῦσαι τοὺς μάγους δι' ἑτέρας ὁδοῦ ᾤήθη ἐν τῷ πλήθει τῶν
παίδων καὶ αὐτὸν (τὸν) γεννηθέντα εὗρεθήσεσθαι καὶ σὺν αὐτοῖς
ἀποκτείνυσθαι. ἐκέλευσε γὰρ τοὺς ἐν τοῖς ὁρίοις Βηθλεὲμ παῖδας 5
ἀποκτανθῆναι, τοὺς ἀπὸ δύο ἐτῶν καὶ | κατωτέρω, ἕως αὐτῆς τῆς P431
25 ἡμέρας ἧς οἱ μάγοι παρ' αὐτῷ ἐγένοντο. ἔνθεν οὖν τίνι οὐ φανεῖται
ὅτι ὅτε ἦλθον οἱ μάγοι δύο ἦν ἐτῶν ὁ παῖς γεγεννημένος; καὶ 6
γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ πραγματεία τὴν πᾶσαν ἀκρίβειαν σαφηνίζει. ὁ μὲν
γὰρ Λουκᾶς λέγει ἐσπαρῖγανῶσθαι τὸν παῖδα εὐθύς γεγεννημένον καὶ D461

4 vgl. Luk. 2, 21. 39 — 14 vgl. Matth. 2, 7 — 20 vgl. Matth. 2, 12. 16 —
23 Matth. 2, 16 — 27 vgl. Luk. 2, 7

M U

2 δύναται] τὸ U | [καὶ] Dind. Öh. | καὶ² < U 3 πῶς + τὸ U |
* (ἡμέρας ἀνενεχθέντα αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ διηγούμενος οὐχ) * 4 φησὶ¹ M
6 (ὑπέστρεψαν) * | Ναζαρέθ M 8 ἐδωρήσατο sc. τὸ πνεῦμα] ἐδωρήθη M
10 ὅτι μόνον M 11 εἰπὼν M 12 περὶ *] πρὸ MU | μετὰ τὴν
γέννησιν < U | γεγεννημένων M 14 τοῦ θεοῦ] τοῦ κυρίου M 15 ἠκριβωτο U
16 τὴν ἀπόκρισιν *] ἢ ἀποκρίσεις MU 17 ἀλλὰ M 18 (τῶν) * 20 (τὰ)* |
ὁ < M 22 (τὸν) * 25 οὖν < U 26 γεγεννημένος U 27 ἢ αὐτὴ U
28 γεγεννημένον] τετεγμένον U

κείσθαι ἐν φάτνῃ καὶ ἐν σπηλαίῳ διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον ἐν τῷ
 καταλύματι. ἀπογραφὴ γὰρ τότε ἦν καὶ οἱ διασκορπισθέντες ἀπὸ 7
 τοῦ χρόνου τῶν πολέμων τῶν ἐπὶ τοῖς Μακκαβαίοις γεγονότων ἐπὶ
 τὰ πανταχοῦ γῆς διεσκορπίσθησαν καὶ ὀλίγοι παντελῶς ἔμειναν ἐν
 5 Βηθλεὲμ κατοικοῦντες· διὸ ἐν τινι τῶν ἀντιγράφων τῶν εὐαγγε-
 λιστῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβὶδ, ἐν ἄλλῳ δὲ κόμην αὐτὴν φάσκει
 διὰ τὸ εἰς ὀλίγην γῆν αὐτὴν ἠκέσαι. ὅτε δὲ γέγονε τὸ κέλευσμα 8
 Ἀγούστου τοῦ βασιλέως καὶ ἀνάγκην ἔσχον οἱ διεσκορπισμένοι κατὰ
 τὰ αὐτῶν γένη ἔλθειν εἰς τὸν τόπον ἵνα ἀπογραφῶσιν, ἐπιρρέοντα
 10 τὰ πλήθη ἐνέπλησε τὸν τόπον καὶ οὐκ ἦν τόπος ἐν τῷ καταλύματι
 διὰ τὴν συνέχειαν. λοιπὸν δὲ μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ἀπῆλθεν 9
 ἕκαστος ὅποι γῆς τὴν καταμονὴν τῆς κατοικήσεως εἶχε· διὸ καὶ
 πλάτος ἐτύγγανεν ἐν τῇ γῇ. ἐρχόμενοι δὲ ὡς εἰπεῖν μνήμης ἕνεκα 10
 τῶν ἐκεῖ γεγεννημένων, <τοῦ> πρώτου ἐνιαυτοῦ τελεσθέντος καὶ τοῦ
 15 δευτέρου πληρωθέντος ἦλθον οἱ γονεῖς ἐκεῖσε ἀπὸ τῆς Ναζαρετ ὡς
 εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην. διὸ καὶ ἡ ἔλευσις τῶν μάγων γεγένηται 11
 κατὰ τὴν τοιαύτην συγκυρίαν οὐκέτι ἴσως πῃ ἐν τῇ καταλύσει τότε
 τῆς Μαρίας καὶ Ἰωσήφ διὰ τὴν τῆς ἀπογραφῆς παρουσίαν τῇ ὑπὸ
 τοῦ Λουκᾶ εἰρημένη. οὐ γὰρ ἤρρον τὴν Μαριάμ ἐν τῷ σπηλαίῳ,
 20 ὅπου ἐγέννησεν· ἀλλὰ ὡς ἔχει τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι ᾠδήγει αὐτοῦς,
 φησὶν, ὁ | ἀστὴρ ἄχρι τοῦ τόπου οὗ ἦν ἐκεῖ τὸ παιδίον. καὶ εἰσελ- 12 Ö64
 θόντες εἰς τὸν οἶκον ἤρρον τὸ βρέφος μετὰ Μαρίας, οὐκέτι ἐν φάτνῃ
 οὐκέτι ἐν σπηλαίῳ, ἀλλὰ ἐν οἴκῳ· ἵνα γνωσθῇ τῆς ἀληθείας ἡ ἀκρι-

1 ἐν σπηλαίῳ vgl. Panarion Christentum 1, 4; I 228, 6 περιτμηθέντα ἐν τῷ
 σπηλαίῳ — 2 ff vgl. haer. 30, 25, 7; I 367, 3 ff — 5 f vgl. Luk. 2, 4 mit Joh. 7, 42 —
 7 vgl. Luk. 2, 1 — 14 vgl. die deutlichere Stelle Panarion Christentum 1, 4f;
 I 228, 9 ff ἐλθόντα τῷ ἔξῃ ἐνιαυτῷ ὀφθῆναι ἐνώπιον κυρίου εἰς Ἱερουσαλήμ, γενό-
 μενόν τε ἐν Βηθλεὲμ διὰ τὴν συγγένειαν ὑπὸ τῆς μητρὸς βασιταζόμενον, αὐθις
 πάλιν εἰς Ναζαρετ ἀπενεχθέντα καὶ κατὰ δευτέραν περίοδον ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ
 Ἱεροσόλυμα καὶ Βηθλεὲμ ἐληλυθότα, βασιταζόμενον ὡσαύτως ὑπὸ τῆς ἰδίας μη-
 τρός — 17 ff vgl. Panarion Christentum 1, 5; I 228, 14 ἐν οἰκίᾳ κατελθόντα —
 21 Matth. 2, 9. 11

M U

1 ἐν² < M   3 f ἐπὶ τὰ] ἔπειτα M   4 f ἐμβηθλεὲμ U   5 τῶν ἀντιγρά-
 φων] ἀντιγράφῳ U   6 φάσκει] καλοῦσιν U   8 τοῦ βασιλέως Ἀγούστου M
 8 f κατὰ τὰ Pet.] κατὰ, < τὰ M καὶ τὰ U   9 ἐπιρρέοντα U   14 <τοῦ> *
 καὶ + <αὐθις>? *   15 ἐκεῖθεν M | Ναζαρεθ M   17 vor κατὰ + καὶ U |
 πῃ *] τῇ MU | ἐν τῇ < U   18 διὰ—παρουσίαν] διὰ τὴν ἀπογραφὴν U
 19 ἤρρον U   20 f φησὶν αὐτοῦς U   22 εὔρον U   23 ἀλλ' U

- βεια καὶ τοῦ χρόνου τῶν δύο ἐτῶν τὸ διάστημα, τουτέστιν ἐξότου
 ἐγεννήθη ἕως ὅτε παρεγένοντο οἱ μάγοι. καὶ κατ' ἐκείνην τὴν 13
 νύκτα μετὰ δύο ἔτη τῆς γεννήσεως ὤφθη ὁ ἄγγελος καὶ εἶπε παρα-
 λαβεῖν τὴν | μητέρα καὶ τὸ παιδίον εἰς γῆν Αἴγυπτου. διὸ οὐκέτι D462
 5 Ἰωσήφ ἀνακάμπει εἰς Ναζαρέτ, ἀλλὰ ἀποδιδράσκει ἅμα τῷ παιδί
 καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον καὶ ἄλλα δύο ἔτη ποιεῖ ἐκεῖσε· καὶ
 οὕτως πάλιν ὁ ἄγγελος μετὰ τὴν τοῦ Ἡρώδου τελευτῆν * ἐπιστρέφει
 ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν. | P432
10. Τῷ γὰρ τριακοστῷ τρίτῳ τοῦ Ἡρώδου γεννᾶται ὁ κύριος, 10, 1
 10 τριακοστῷ πέμπτῳ ἦλθον οἱ μάγοι, τριακοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει τελευτῆ
 ὁ Ἡρώδης καὶ διαδέχεται Ἀρχέλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸ βασίλειον, ποιήσας
 ἔτη ἑννέα βασιλεύων, καθάπερ μοι ἤδη ἐν ἄλλοις τόποις εἶρηται.
 ἀνεχώρησεν οὖν ἀκούσας περὶ Ἀρχελάου καὶ ἐλθὼν κατόκησεν εἰς 2
 Ναζαρέτ καὶ ἐκεῖθεν πάλιν κατ' ἔτος ἀνήει εἰς Ἱερουσαλήμ. ὁρᾶς 3
 15 ὅση τυγχάνει ἀκριβεία ἐν τοῖς θείοις εὐαγγελίοις περὶ ἐκάστης πραγ-
 ματείας. οἱ δὲ ἀγνοῖα φερόμενοι, τὸν ἑαυτῶν νοῦν σκοτώσαντες
 οὐκ ἴσασι τὸ τέλος ἐκάστου λόγου, ἀλλὰ ἀπλῶς κατὰ τῶν ἁγίων
 <εὐαγγελιστῶν> ἐπαίρουσι τὸ στόμα καὶ χαλῶσι τὴν γλῶτταν, μηδὲν
 μὲν λέγοντες ἐν ἀληθείᾳ, ἑαυτοὺς δὲ τῆς ζωῆς ἀπαλλοτριοῦντες.
- 20 Ἐνθεν γοῦν ὁ Λουκᾶς μετὰ τὸ διηγῆσασθαι τὰ πρῶτα πάλιν 4
 λέγει πῶς ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει ἀνῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα μὴ
 παραλείψῃ τόπον τοῖς νομίσασι αὐτὸν ἀπλῶς ἄνδρα τέλειον ἐν
 κόσμῳ πεφηνέναι καὶ εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην ἠκέναι,
 ὡς ὑπελήφθη ὑπὸ τε Κηρίνθου καὶ Ἐβίωνος καὶ τῶν ἄλλων. δεινὸς 5
 25 γὰρ ὁ ὄφρις σκαληνῶς διαβαίνων ἐν μιᾷ γνώμῃ οὐχ ἴσταται, ἀλλὰ
 τοῖς μὲν δοκεῖ ἐκ παρατριβῆς καὶ σπέρματος ἀνδρὸς γεγενῆσθαι, τοῖς
 δ' ἄλλοις ἀπλῶς ἄνθρωπος πεφηνέναι. διὸ κατὰ τὸ λεπτόν τὰ 6
 πάντα διηγούμενοι οἱ ἅγιοι εὐαγγελισταὶ ἀκριβοῦσι. καὶ φύσει ὁ
 Λουκᾶς ὡς ἀπὸ κάτωθεν ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρων τὴν διάνοιαν φάσκει ἦν
 30 δὲ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν | τριάκοντα, ὧν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο D463

2 ff vgl. Matth. 2, 13 — 4 vgl. Matth. 2, 19 — 9 ff vgl. Panarion Christen-
 tum 2, 1 ff; I 228, 20 ff — 21 vgl. Luk. 2, 41 ff — 24 ff vgl. haer. 28, 1, 5; I 314, 3 ff
 haer. 30, 3, 6; I 337, 6 ff — 30 Luk. 3, 23

M U

1 ἐξότε M 3 ὁ < M 4 τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα U 5 Ναζαρέθ M
 6 ποιεῖ < M 7 * (φαίνεται καὶ) * | ἐπιστρέφει + τὸν αὐτὸν U 8 ἐν τῇ
 Ἰουδαία U 9 τρίτῳ + ἔτει U (überflüssig, vgl. I 228, 20) 11 δ² < U
 14 Ναζαρέθ M | ἀνεῖη M 18 <εὐαγγελιστῶν> *, vgl. Z. 28 19 ἀλλοτριοῦντες U
 20 οὖν U 24 ὑπεβλήθη U | τε < U 25 ὁ < U 27 ἄνθρωπον M 28 ἡγού-
 μενοι M | ἀκριβολογοῦσι U 30 εἶναι < M; vgl. S. 270, 17 u. 294, 7 | υἱὸς < M

τοῦ Ἰωσήφ. τὸ δὲ νομίζεσθαι οὐκ ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ ἐν τάξει μὲν 7
 πατρός ἐτύγχανεν ὁ Ἰωσήφ διὰ τὸ οὕτως τῷ θεῷ δεδόχθαι, οὐκ ἦν
 δὲ πατὴρ ὁ μὴ πρὸς τὴν Μαριάμ ἐσχηκώς συνάφειαν ἢ μόνον ὅτι 8
 ἀνὴρ ἐκλήθη διὰ τὸ μεμνηστεῦθαι πρεσβύτης ὀγδοήκοντα ἐτῶν που
 5 τυγχάνων πλείω ἐλάσσω καὶ ἔχων ἕξ υἱοὺς ἀπὸ τῆς ὄντως αὐτοῦ
 γαμετῆς πρώτης, ταύτην δὲ τὴν οἰκονομίαν παρειληφώς, ὡς καὶ ἄλλη
 που ἀκριβέστερον περὶ | τούτου διηλθον. πῶς οὖν ὁ μὴ ἔχων συνά- 066
 φειαν πατὴρ αὐτοῦ ἐτύγχανεν; ὅπερ ἀδύνατον.

11. Ἀλλὰ εἰς μοι, πῶς οὖν ἀνὴρ αὐτῆς ἐκέκλητο, εἰ μὴ ἔσχε 11, 1
 10 ταύτην; ὁ δὲ ταῦτα ἀμφιβάλλων ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὸν νόμον, ὅτι
 ἕξότε | ὀνομάζεται γυνὴ ἀνδρὶ, κἄν τε παρθένος εἴη κἄν τε ἐν οἴκῳ P433
 πατρός ἔτι ὑπάρχει, γυνὴ τοῦ ὀνομασμένου λέγεται ἢ τοιαύτη· τού-
 του ἔνεκεν ὁ ἅγιος ἄγγελός φησι »μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν τὴν γυ-
 ναϊκά σου. καὶ ἵνα μὴ τις νομίση ὅτι πλάνη τις (ἐστίν) ἐν τοῖς 2
 15 εὐαγγελίοις — ἐκπληκτον γὰρ τὸ μυστήριον καὶ ἡ διήγησις ὑπὲρ
 ἀνθρώπων, μόνοις δὲ τοῖς υἱοῖς τοῦ ἁγίου πνεύματός ἐστι πᾶσα λεία
 τε καὶ πεφωτισμένη —, <φησί> »ἦν ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ὡς ἐνομιζέτο 3
 υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἡλὶ τοῦ Ματθάνε, καὶ ἀναφέρει τὴν γέννησιν
 ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ, ὅθεν καὶ ὁ Ματθαῖος ἐνήρξατο, ὑπερβαίνει δὲ τὸν
 20 Νῶε καὶ φθάνει ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, ἵνα τὸν ἀπὸ πρώτης πλασθέντα
 σημάνη, ζητούμενον διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ φυράματος αὐτοῦ ἐλθόντος
 τουτέστιν ἀπὸ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας. ἦλθε γὰρ δι' ἐκεῖνον 4
 τὸν ποτε πλασθέντα καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένους, θέλοντας
 ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσαι· ὑπερβὰς δὲ τὸν Ἀδάμ λέγει »τοῦ θεοῦ.
 25 ἐντεῦθεν λοιπὸν ἦν φανερώτατον ὅτι τοῦ μὲν θεοῦ ἦν υἱός, διὰ 5
 δὲ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀδάμ κατὰ διαδοχὴν | ἐν σαρκὶ παρεγένετο. D464
 ἀλλὰ οὐκ ἔσχον πάλιν φωτισμὸν οἱ πεπλανημένοι, ἀντέλεγον δὲ τῷ

1 ff vgl. Ancoratus c. 60; I 70, 18ff Panarion haer. 28, 7, 6; I 319, 26ff
 haer. 30, 29, 8 u. 11; I 373, 21 u. 374, 3ff haer. 78, 7ff — 13 Matth. 1, 20 —
 17 Luk. 3, 23ff — 21 vgl. haer. 46, 2, 7 u. 3, 10; II 206, 11ff u. 207, 20ff —
 24 Luk. 3, 38

M U

2 δεδέχθαι M 4 ἐτῶν ὀγδοήκοντα U | που < U 5 πλέω M | vor
 ἐλάσσω + ἢ U | υἱοὺς ἕξ U 6 ταύτην δὲ τὴν] τὴν δὲ U 8 ἐπῆροχεν U
 10 τὸν < M 11 ἦ U | τε² < M 12 ὀνομασμένου] ὀνόματος μόνου U
 14 <ἐστίν> * 15 ἐκπλήττον M 16 ἁγίου < M 16f λεία πᾶσα τε U
 17 <φησί> * | ἦν + οὖν U 19 ὁ < M 20 φθάνει M | ἀπὸ πρώτης ist
 nicht zu beanstanden vgl. S. 281, 8 23 ποτε + <ὑπ' αὐτοῦ> u. ἀπ' statt des
 folgenden ὑπ' ? * 24 τὸν] τοῦ M 25 φανερώτατον *] φανέρωσις MU 25f διὰ
 δὲ + καὶ U 27 πάλιν < M

λόγῳ, ἑαυτοὺς πλανῶντες (καὶ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶντες) ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν. ἔφασκον δὲ ὅτι ἰδοὺ τρίτον εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Λουκᾶν. 6
 τοῦτο γὰρ ἐπετράπη τῷ Λουκᾶ, ὄντι καὶ αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἑβδομήκοντα
 δύο τῶν διασκορπισθέντων ἐπὶ τῷ τοῦ σωτῆρος λόγῳ, διὰ δὲ Παύ-
 5 λου τοῦ ἁγίου πάλιν ἐπανακάμψαντι πρὸς τὸν κύριον ἐπιτραπέντι
 τε αὐτοῦ κηρῦξαι τὸ εὐαγγέλιον. καὶ κηρύττει πρῶτον ἐν Δαλματία 7
 καὶ Γαλλία καὶ ἐν Ἰταλία καὶ Μακεδονία. ἀρχὴ δὲ ἐν τῇ Γαλλία,
 ὡς καὶ περὶ τινῶν τῶν αὐτοῦ ἀκολούθων λέγει ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπι-
 στολαῖς ὁ αὐτὸς Παῦλος: »Κρήσης, φησίν, ἐν τῇ Γαλλία«· οὐ γὰρ
 10 ἐν τῇ Γαλατία, ὡς τινες πλανηθέντες νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν τῇ Γαλλία.

12. Πλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐλεύσομαι. ἀνενέγκαντος γὰρ τοῦ 12, 1
 Λουκᾶ τὰς γενεαλογίας ἀπὸ τῶν κάτω ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ φθάσαντος
 τὴν ἔμφασιν ποιήσασθαι τῆς ἄνωθεν τοῦ θεοῦ Λόγου παρουσίας
 ὁμοῦ τε συναφθέντος τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ οἰκονομία, ἵνα ἀποτρέψῃται
 15 ἀπὸ τῶν πεπλανημένων τὴν πλάνην, οὐκ ἐνόησαν. διὸ ὕστερον 2
 ἀναγκάζει τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν Ἰωάννην, παραιτούμενον εὐαγγελί-
 σασθαι | δι' εὐλάβειαν καὶ ταπεινοφροσύνην, ἐπὶ τῇ γηραλέᾳ αὐτοῦ P434
 ἡλικίᾳ, μετὰ ἔτη | ἐνενήκοντα τῆς αὐτοῦ ζωῆς, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ö68
 Πάτμου ἐπάνοδον τὴν ἐπὶ Κλαυδίου γενομένην Καίσαρος καὶ μετὰ

3 ff vgl. Panarion Christentum 4, 6; I 232, 13 ff u. Adamantius de recta in
 deum fide I 5; S. 10, 14f van de Sande Bakhuyzen — 6 vgl. II Tim. 4, 10 —
 9 II Tim. 4, 10; vgl. Eusebius h. e. IV 4, 8; S. 194, 5 Schwartz — 16 zu παραιτούμε-
 νον εὐαγγελίσασθαι vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 7; S. 550, 26 Schwartz
 προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων canon Murat. cohortantibus condiscipulis et epi-
 scopis suis Hieronymus vir. ill. 9 rogatus ab Asiae episcopis prologus in Matth.;
 Migne 26, 19A coactus est ab omnibus pacne tunc Asiae episcopis et multarum
 ecclesiarum legationibus — 18 μετὰ ἔτη ἐνενήκοντα, vgl. oben S. 250, 8; wohl er-
 schlossen aus Irenaeus adv. haer. II 22, 5; I 331 Harvey παρέμεινε γὰρ αὐτοῖς
 μέχρι τῶν Τραιανοῦ χρόνων III 3, 4; II 15 zusammen mit III 1, 1; II 6 ἐξέδωκε
 τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων — 18f daß das Evangelium nach
 der Apokalypse geschrieben ist, behauptet ebenso der monarchianische Prolog

M U

1 (καὶ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶντες) * | ὑπὲρ] ἤπερ M 2 hinter Λουκᾶν viel-
 leicht nach S. 256, 18ff zu ergänzen (καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῷ περὶ τῆς ἄνωθεν γεννή-
 σεως) * 4 ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, < τῷ λόγῳ M 5 ἐπανακάμψαντι *] ἐπανα-
 κάμψαντος MU | ἐπιτραπέντι *] ἐπιτραπέντος MU 6 τε *] δὲ MU 7 vor
 Ἰταλία + τῇ M 8 τινῶν + (ἄλλων)? * 9 ὁ < M | Κρήσης U 11f τῷ
 Λουκᾶ U 14 ἀποστρέφεται M 18 ἑαυτοῦ U | μετὰ τὴν + αὐτοῦ U

ἱκανὰ ἔτη τοῦ διατριῖν αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ἀσίας, [ἀναγκάζεται] ἐκθέσθαι
 τὸ εὐαγγέλιον. καὶ οὐκ ἦν αὐτῷ χρεία περὶ τῆς ἐνσάρκου παρου- 3
 σίας λεπτολογεῖν· ἤδη γὰρ ἠσφάλιστο. ἀλλὰ ὡς κατόπιν τινῶν βαί-
 νων καὶ ὄρων αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ὄντας καὶ ἐπὶ τὰ τραχύτατα
 5 ἑαυτοῦ ἐκδεδωκότας καὶ πλάνα καὶ ἀκανθώδη, ἀνακαλέσασθαι αὐτοῦς
 εἰς εὐθείαν ὁδὸν προενοεῖτο καὶ ἀσφαλιζόμενος ἐπιζηρυκεύσασθαι | D465
 αὐτοῖς καὶ εἰπεῖν· τί πλανᾶσθε; ποῖ τρέπεσθε; ποῖ πλανᾶσθε, Κήρινθε
 καὶ Ἐβίον καὶ οἱ ἄλλοι; οὐκ ἔστιν οὕτως ὡς νομίζετε. ναί, ἔγεν- 4
 νήθη ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα δῆλον· ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς ὁμολογῶ ὅτι ὁ
 10 Λόγος σὰρξ ἐγένετο. ἀλλὰ μὴ ἐξότε ἐγένετο σὰρξ, νομίσητε τὸν
 αὐτὸν εἶναι· οὐκ ἔστι γὰρ ἀπὸ χρόνων Μαρίας μόνον, ὡς ἕκαστος
 ἡμῶν ἀφ' οὗτου γεννᾶται ὑπάρχει, πρὶν δὲ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ
 ἔστιν. ὁ δὲ ἅγιος θεὸς Λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ κύριος ἡμῶν 5
 Ἰησοῦς Χριστός, οὐκ ἔστιν ἀπὸ χρόνων Μαρίας μόνον οὔτε ἀπὸ χρό-
 15 νων Ἰωσήφ μόνον, οὔτε Ἡλὶ οὔτε Λευὶ οὔτε Ζοροβάβελ οὔτε Σαλα-

zum Joh. Ev. S. 7 Corssen (TU B. 15 H. 1) *hoc autem evangelium scripsit in Asia, posteaquam in Pathmos insula apocalypsin scripserat* u. die „historia ecclesiastica“ S. 80f Corssen. — Die Nachricht, daß Johannes unter Claudius von Patmos zurückgekehrt (also unter Caligula dorthin verbannt worden sei? beachte hierfür das καὶ ἀνωτάτω unten c. 33, 9 u. Clemens Al. quis div. salv. 42, 2; III 188, 3f τοῦ τυράννου τελευτήσαντος ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον), nur hier. Anders Irenaeus adv. haer. V 30, 3; II 410 Harvey ἐωράθη . . . πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς Hieronymus vir. ill. 9 *persecutionem morente Domitiano in Patmos insulam relegatus scripsit apocalypsim* u. die „historia ecclesiastica“ Corssen S. 80f. Κλαυδίου ist jedoch nicht zu ändern, da es ebenso durch das folgende μετὰ ἱκανὰ ἔτη τοῦ διατριῖν αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ἀσίας wie durch die Wiederholung in c. 33, 9 gesichert ist. Vielleicht hängt die Angabe doch irgendwie mit den acta Johannis zusammen (gegen Zahn, Forsch. VI 199f)

2 ff das Johannesevangelium als letztes, die andern nur ergänzendes Evange-
 lium vgl. Irenaeus III 1, 1; II 6 Harvey Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 5ff;
 S. 550, 17ff Schwartz Eusebius h. e. III 24, 7ff; S. 246, 17ff Schwartz — 3 ff vgl.
 haer. 69, 23, 2 ff — 9 f Joh. 1, 14 — 14 ff vgl. Luk. 3, 24—35

M U

1 ἐπὶ] ἀπὸ U | [ἀναγκάζεται] * 2 f παρονσίας] πραγματείας U 5 ἐκδε-
 δοκότας M | πλάνα *] πλάνη M πλάνας U 6 προενοεῖτο *] προνοοῦντας MU |
 ἀσφαλιζόμενος *] ἀσφαλιζόμενον MU 7 αὐτοῦς M | εἶπε U 8 οἱ < M
 10 τὸν < M 12 ἡμῶν M | ἀφ' οὗτου] ἀπότε M | ἐγεννᾶται U 13 ἔστιν *]
 εἶναι MU | δέ] γὰρ? * | ὁ² < U 13 f ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, *]
 Χριστός κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς MU 15 Ζορομβάβελ U

θιήλ οὔτε Νάθαν οὔτε Δαυὶδ οὔτε ἀπὸ Ἰακώβ οὔτε ἀπὸ Ἰσαὰκ οὔτε
 ἀπὸ χρόνων τοῦ Ἀβραὰμ οὔτε Νῶε οὔτε Ἀδὰμ οὔτε ἀπὸ τῆς πέμ-
 πτης ἡμέρας οὔτε ἀπὸ τῆς τετάρτης ἡμέρας οὔτε ἀπὸ τῆς τρίτης
 οὔτε ἀπὸ τῆς δευτέρας οὔτε ἐξότε ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ γεγένηται
 5 οὔτε ἐξότε ὁ κόσμος, ἀλλὰ »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν 6
 πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
 χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε» καὶ τὰ ἐξῆς. [καὶ ὁ Λόγος
 σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ εἶδομεν αὐτόν.] εἶτα 7
 »ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.
 10 οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα
 πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα
 μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
 πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν καὶ ὁ
 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια
 15 ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. | ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδω- P 435
 κεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι· οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων καὶ
 σαρκός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν. καὶ ὁ Λόγος, φησί, σὰρξ ἐγένετο, 8
 καὶ κατεσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἰωάννης μαρτυρεῖ καὶ κέκραγε λέγων·
 οὗτος ἦν | ὃν εἶπον ὑμῖν»· καὶ ὅτι »ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες D 466
 20 ἡμεῖς ἐλάβομεν». καὶ λέγει »οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός, ἀλλὰ φωνὴ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». | Ö 70

13. Καὶ ὅτε διήγηται ταῦτα πάντα, λέγει »ταῦτα ἐγένετο ἐν 13, 1
 Βηθαβαρᾶ· ἐν δὲ ἄλλοις ἀντιγράφοις »ἐν Βηθανία, πέραν τοῦ Ἰορ-
 δάνου». καὶ μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ὅτι εἶπον αὐτῷ οἱ ἀπὸ Ἰωάννου 2
 25 μαθηταί· »Ραββί, ποῦ μένεις; ὁ δὲ εἶπε· δεῦτε καὶ ἴδετε· καὶ ἀπῆλ-
 θον, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην.» καὶ τῇ αὔριον, 3
 »ὥρα ἦν ὡς δεκάτη, ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἰς ἐκ
 τῶν δύο τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ· εὗρίσκει αὐτὸς πρῶτον τὸν
 ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ· εὗρήκαμεν Μεσσίαν,

5 Joh. 1, 1. 3 — 7 Joh. 1, 14 — 9—20 Joh. 1, 6—16 — 20 Joh. 1, 20. 23 —
 22 Joh. 1, 28; vgl. Origenes in Joh. VI 40; S. 149, 12ff Preuschen — 24—26 vgl.
 Joh. 1, 37—39 — 27—S. 266, 20' Joh. 1, 39e—2, 1

M U

1 ἀπο! < M 2 Ἀβραὰμ] Ἀδὰμ U | Ἀδὰμ] Ἀβραὰμ U 2 f οὔτε ἀπὸ (!)
 πέμπτης—τετάρτης ἡμέρας doppelt geschrieben U 4 ἐξότε U 5 ὁ! < M
 7 f [καὶ ὁ Λόγος—εἶδομεν αὐτόν] * 11 πάντες < M 16 αἱμάτων U 17 φησὶν
 hinter ἐγένετο M 19 f ἡμεῖς πάντες U 22 διήγηται*] διηγείται MU 22 f ἐν
 βηθαβαρᾶ(!) ἐγένετο U 23 ἐν ἄλλοις δὲ U 24 εἶπεν M 28 αὐτὸς] οὗτος U
 29 vor Μεσσίαν + τὸν M; vgl. S. 267, 18 | Μεσίαν M

τὸν μεθερμηνευόμενον Χριστόν. οὗτος ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.
 ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ, σὺ κληθήσῃ
 Κηϋᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος. τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς 4
 τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὗρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
 5 ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως
 Ἀνδρέου καὶ Πέτρου. εὗρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ λέγει
 αὐτῷ· ὃν ἔγραψε Μωυσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφηταὶ εὐρήκαμεν,
 Ἰησοῦν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ. καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ·
 ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ ὁ Φίλιππος· ἔρχου
 10 καὶ ἴδε. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν 5
 λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. λέγει
 αὐτῷ Ναθαναήλ· πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν
 αὐτῷ, πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἰδόν σε.
 ἀπεκρίθη αὐτῷ Ναθαναήλ καὶ εἶπε· Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ,
 15 σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν 6
 αὐτῷ· ὅτι εἶπόν σοι ὅτι εἰδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; | D467
 μείζονα τούτων ὄψει. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὄψεσθε
 τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας
 καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ 7
 20 τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ τὰ ἐξῆς, ἵνα δεῖξῃ
 μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ
 τοῦ πειρασμοῦ ἐπάνοδον | καὶ ὄρησεν τὴν ἐπὶ Ναζαρέτ καὶ Γαλιλαίαν, P436
 ὡς οἱ ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ ἔφησαν, πάλιν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην αὐτὸν
 ἠθέλει· ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου Ἰωάννου δειχθήσεται, φήσαντος οὕτως 8
 25 ὅτε εἶδεν αὐτὸν ἐρχόμενον τῇ ἐπαύριον [λέγει] »ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ,
 ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου«. καὶ πάλιν τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ὡς
 εἶδεν αὐτὸν περιπατοῦντα ἔφη· »οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον ὑμῖν, ὁ
 ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν«.

20 ff eine ähnliche Zwischeneinschiebung von Joh. 1, 35—2, 11 zwischen die
 Versuchungsgeschichte und die Berufung der ersten Jünger schon bei Tatian, vgl.
 Zahn Forsch. I 125 ff u. Hippolyt, vgl. dessen capp. adv. Caj. aus Dionysius bar
 Salibi in ev. Joh. bei Labriolle, sources de l'hist. du Mont. p. LXXIII — 21 vgl.
 Matth. 4, 12 Mark. 1, 14 Luk. 4, 14 — 25 Joh. 1, 29 — 26 ff Joh. 1, 35f. 30

M U

2 ἐμβλέψας + δὲ U | ὁ² < U S u. 9 Ναζαρέθ M 10 ὁ < M
 15 βασιλεὺς εἶ U | αὐτῷ < U 16 ὅτι² < U 17 μείζω U 20 δεῖξῃ +
 ὅτι M 21 τὰς < M 22 Ναζαρέθ M 25 [λέγει] *] λέγει M εἶπεν U
 27 ἔστι, ebenso S. 267, 3] ἦν S. 267, 9; viell. richtiger 28 ἐρχόμενος + ὅτι M |
 γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου < M

»καὶ ἐμαρτύρησε, φησίν, Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα ἐν
 εἶδει περιστεῶς καταβαῖνον καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν«. τὸ δὲ 9
 »ἐμαρτύρησε« καὶ τὸ »οὗτός ἐστιν ὃν εἶπον ὑμῖν«, ὡς ἤδη περὶ ἄλλου
 καὶ ἄλλου καιροῦ παρωχημένου λέγων, ἵνα δείξῃ οὐ τὸν αὐτὸν εἶναι
 5 καιρὸν τοῦτον ἐκεῖνον | τῷ τοῦ βαπτίσματος χρόνῳ, ἀλλὰ ἄλλον 072
 παρ' ἐκεῖνον. οὔτε γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην 10
 ἀφικνεῖται, ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῆς
 Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπερ ἦν τοῦτο πρὸς τὸν Ἰωάννην *
 διὸ λέγει ὅτι »οὗτος ἦν ὃν εἶπον ὑμῖν« καὶ ἔτι τὸ εὐαγγέλιόν φησι
 10 »καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης ὅτι τεθέαμαι«, ὡς ἤδη τοῦ πράγματος
 πρὸ καιροῦ τινος γεγονότος.
 14. Μετὰ ταῦτα ἀρχὴ κλήσεως τῶν περὶ Πέτρον ἀπὸ Ἀνδρέου 14, 1
 σημαίνεται. ἀνῆλθε γὰρ παρ' αὐτῷ Ἀνδρέας εἰς τῶν δύο τῶν ἀκο-
 λουθησάντων αὐτῷ, μαθητευομένων μὲν παρ' Ἰωάννου, ἔτι δὲ ἐν τῇ
 15 Γαλιλαίᾳ παραμενονόντων καὶ (κατὰ) καιροῦς τῷ Ἰωάννῃ σχολαζόν-
 των. | καὶ εὐθὺς μείναντος Ἀνδρέου ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν (ὥρα ἦν 2 D468
 ὡς δεκάτη), συμβέβηκεν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπαντῆσαι αὐτὸν τῷ ἰδίῳ
 ἀδελφῷ Σίμωνι καὶ εἰπεῖν τὰ προειρημένα, ὅτι εὐρήκαμεν Μεσσίαν,
 καὶ ἀγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν κύριον καὶ τὰ ἐξῆς, [καὶ] ὡς ἔχει ἡ ἀκο-
 20 λουθία, ὅτι εἶπεν αὐτῷ· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς. »καὶ τῇ ἐπαύριον 3
 ἠθέλησεν, φησίν, ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρίσκει Φίλιππον
 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ Φίλιππος ἀπὸ Βηθ-
 σαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου«. καὶ ὁρᾷς ὅτι τοῦτο 4
 25 διανοηθῆναι ἡμῖν δίδωσιν ὅτι τῶν δύο τῶν ἀκολουθησάντων, μαθη-
 τευομένων μὲν τῷ Ἰωάννῃ, μόνον ἐνὸς τὸ ὄνομα εἶρηκεν ὅτι Ἀνδρέας
 ἦν, τοῦ δὲ ἄλλου οὐκ εἶρηκεν· ὡς διανοεῖσθαι ἡμᾶς τοῦτον [εἶναι] οὐ 5
 τὸ ὄνομα οὐκ εἶρηκε, διὰ τὸ ὁμόχωρον | διὰ τὸ σύσκηρον διὰ τὸ P437
 ὁμότεχρον διὰ τὸ ὁμοεργές ἢ τὸν Ἰωάννην εἶναι ἢ τὸν Ἰάκωβον,
 ἕνα (δὲ) τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου. ἔδει γὰρ τούτους πρῶτον κληθῆναι, 6

1 Joh. 1, 32 — 7 vgl. Matth. 4, 12f u. Par. — 13 vgl. Joh. 1, 40 — 16 vgl.
 Joh. 1, 39ff — 20—23 vgl. Joh. 1, 43f

M U

1 τεθέαμαι + φησὶ M   2 τὸ *] ὅτι MU   5 ἐκεῖνον τῷ . . . χρόνῳ *]
 ἐκεῖνον τὸν . . . χρόνον MU   7 τῆς < U   8 * etwa (δεύτερον ἀπάντημα) *
 9 ἦν] vgl. zu S. 266, 27 | ἔτι *] ὅτι MU   15 (κατὰ) *   18 μεσίαν M
 19 [καὶ] *   21 φησίν < M   23 ἐκ τῆς πόλεως < M | τοῦτο *] τὸ MU
 25 μόνον *] ἐξ ὧν MU   26 [εἶναι] *   27 ὁμόχωρον] ὁμορον M   29 (δὲ) *

ἔπειτα τὸν Φίλιππον, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ὡς τέτακται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· Πέτρος πρῶτος, ἔπειτα Ἀνδρέας, εἶτα Ἰάκωβος, εἶτα Ἰωάννης, μετὰ τούτους Φίλιππος. ἀλλὰ περὶ τούτων τὰ νῦν ἐάσω λέγειν· πολλὴ γὰρ ἐστὶν τῆς πραγματείας ταύτης ἢ ἀκολουθία.

- 5 15. Εἰς δὲ τὸ ζητούμενον ἀνακαμπτέον * ὅπερ ἐστὶ κατανοῆσαι, 15, 1
 ὅτι καθάπερ τῷ Ἰωάννῃ ἤδη μαθητευόμενοι * καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην
 ἐργαζόμενοι καὶ τῇ μαθητείᾳ προσανέχοντες, ὡσαύτως καὶ παρὰ τῷ
 Ἰησοῦ ποιήσαντες πρῶτην ἡμέραν, τῇ ἐξῆς ἀπελθόντες πάλιν ἐν τῇ
 ἀλείᾳ ἐσχόλαζον, ὡς ἔχουσιν αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἐτέρων εὐαγγε-
 10 λίων. μετὰ γὰρ τὸ τῇ αὔριον ἐξελθεῖν τὸν Ἰησοῦν εὐθὺς ἢ ἀκο- 2
 λουθία φάσκει ὅτι «τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανῶ τῆς Γαλι-
 λαίας καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ· ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον». ἀπὸ δὲ ἐκατέρων τῶν τῆς λεπτο- 3 D469
 λογίας ῥημάτων καὶ ὑποθέσεως ἰστέον ἐστίν, ὅτι καὶ ἑτέρους συμ-
 15 παρείληφε μαθητάς, οἵτινες σὺν αὐτῷ ἔμειναν, τάχα δὲ οἱ περὶ Να-
 θαναήλ καὶ Φίλιππον καὶ ἄλλοι τινές. οἱ γὰρ περὶ Ἀνδρέαν ἀνεχώ-
 ρησαν· οἱ δὲ παρ' αὐτῷ μεμενηκότες ἐκλήθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς
 γάμους. καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τοῦτο πρῶτον σημεῖον κατελθὼν 4 Ö74
 εἰς τὰ μέρη τῆς Καφαρναοῦ ἐκεῖ κατοίκησε. καὶ λοιπὸν σημεῖα ἐκεῖ
 20 ἄρχεται ἐργάζεσθαι ἕτερα, ὅτε τὴν τοῦ ξηρᾶν ἔχοντος χεῖρα ἴασατο,
 ἀλλὰ καὶ τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου, τοῦ μὲν ἀπὸ Βηθσαϊδὰ ὄντος 5
 γήμαντος δὲ ἀπὸ Καφαρναοῦ, οὐ μαζρὰν ὄντων τῶν τόπων τούτων
 τῷ διαστήματι, ταύτην ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ ἀνῆκεν καὶ θεραπευθεῖσα
 διηκόνει· ὥστε εἶναι * ταύτην τὴν ἀκολουθίαν. καὶ μετὰ ταῦτα 6
 25 πάλιν αὐτοῦ ἀναστρέψαντος εἰς τὴν Ναζαρέτ, ὅπου ἦν ἀνατεθραμ-
 μένος, τότε ἀνέγνω τὸ βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου, αὐτοῦ λοιπὸν
 προλαβόντος αὐτοὺς καὶ λέγοντος ὅτι «πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παρα-
 βολήν, ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτὸν· ὅσα ἠκούσαμεν σημεῖα γινόμενα
 ἐν Καφαρναοῦ, ποιήσον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου. καὶ ὁρᾷς ὡς

2 vgl. Matth. 10, 2f Luk. 6, 14 — 10 vgl. Joh. 1, 43 — 11—13 Joh. 2, 1f —
 18f Joh. 2, 12 (Matth. 4, 13) — 20 vgl. Matth. 12, 9ff Mark. 3, 1ff — 21 vgl.
 Matth. 8, 14ff Mark. 1, 29ff — 21f vgl. Joh. 1, 44 mit Matth. 8, 14 — 24ff vgl.
 Luk. 4, 16ff

M U

4 ἢ < U   5 * etwa (καὶ σημειωτέον) *   6 * etwa (διετέλουν) *
 6f καὶ τὴν—ἐργαζόμενοι < U   10 τὴν αὔριον U   19 ἐκεῖ¹ *] ἐλθὼν MU |
 παρώκησε M   22 ἀπὸ] ἐν? * | οὐ < U   23 ἀνῆκεν] διασώζει U   24 *
 etwa (σαφῆ) * | τὴν < U   25 Ναζαρέθ M

ἔστιν τῆς ἀληθείας ἢ ἀκολουθία; »καὶ οὐκ ἐποίησε διὰ τὴν ἀπιστίαν
 αὐτῶν, φησὶν, <σημεῖον> οὐδέν«. καὶ κείθεν παρελθὼν εἰς τὴν Καφαρ- 7
 ναοῦ πάλιν κατόκησε. καὶ ἔλθων εἰς τὰ μέρη τῆς θαλάσσης, | ὡς P438
 φησὶν ὁ Ματθαῖος, εἶδε Σίμωνα Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν
 5 αὐτοῦ βάλλοντας τὰ δίχτυα καὶ πάλιν Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς
 Ζεβεδαίου, καὶ τέλος αὐτοὺς ἐκάλεσε καὶ ὄψαντες λοιπὸν τὰ δίχτυα
 ἠκολούθησαν αὐτῷ. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὴν ἀκριβείαν σημαίνει τοῦ 8
 πράγματος, ὅτι καὶ ἠκολούθησαν λοιπὸν ἀμεταστρεπτὶ μηκέτι ἀνα-
 βαλλόμενοι τῆς κλήσεως, φήσας ὅτι »ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν λίμνην
 10 Γεννησαρέθ, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν καταρτίζοντας τὰ δίχτυα καὶ
 ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, | ὃ ἦν Σίμωνος, φησὶν, Πέτρον καὶ Ἀνδρέου» D470
 (τοῦτο δὲ σημαίνει, ὡς ἤδη ὄντος αὐτοῦ αὐτοῖς ἐν γνώσει [διὸ] διὰ
 τὴν συνήθειαν [καὶ] προσήκοντο) καὶ ἀνελθὼν ἐκάθισεν. ὅτε λέγει 9
 τῷ Πέτρῳ μετὰ τὴν διδασκαλίαν »ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλά-
 15 σατε τὰ δίχτυα«, οἱ δὲ εἶπον »ἐπιστάτα« (ἤδη γὰρ διὰ τὴν τοῦ Ἰωάν-
 νου μαρτυρίαν ἐπιστάτην αὐτὸν ἐκάλουσιν οἱ πρότερον <περὶ> αὐτοῦ
 ἀκούσαντες ὅτι »ἰδοὺ, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ
 κόσμου«, καὶ ὅτι παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν μίαν ἡμέραν). καὶ εἰς τὴν 10
 δευτέραν ἐξῆλθον μετέπειτα ἄγραν, ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἰχθύων αὐτῶν
 20 θαυμασάντων καὶ Πέτρον λέγοντος ὅτι »ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ
 ἁμαρτωλὸς εἰμι, κύριε· τάχα γὰρ καὶ μετεμέλετο διὰ τὸ πρότερον
 αὐτὸν κεκλήσθαι καὶ ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοὺς ἰχθύας καὶ τὴν πᾶσαν
 ἐργασίαν τῆς ἀλείας. ὁ δὲ εἶπε »μὴ φοβοῦ«, παραθαρσύνων αὐτόν, 11
 ὅτι οὐκ ἀπηγορεύθη ἀλλὰ ἔτι δύναται τῆς κλήσεως ἔχειν, ὅτι,
 25 φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν· ὅτε καὶ τοῖς μετόχοις
 τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ ἔνευσαν εἰς σύλληψιν ἠκεῖν τῆς αὐτῆς ἄγρας.
 ἦσαν γὰρ κοινωνοί, ὡς φησὶ, τῷ Σίμωνι· | καθάπερ ἄνω κάμοι προ- 12 Ö 76
 δεδήλωται ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης <τῶν> δύο μὲν ἀκολουθησάντων

1 Matth. 13, 58 Mark. 6, 5 — 2 vgl. Matth. 4, 13 — 3 vgl. Matth. 4, 18ff —
 7ff vgl. Luk. 5, 1ff — 14 Luk. 5, 4 — 17f Joh. 1, 29 — 18 vgl. Joh. 1, 39 —
 20 Luk. 5, 8 — 23 Luk. 5, 10 — 25f vgl. Luk. 5, 7 — 27 vgl. Luk. 5, 10 —
 27f vgl. S. 267, 23ff

M U

2 <σημεῖον> * 3 πάλιν] πόλιν U 5 τὰ < M 6 vor τέλος + τὸ U
 8 ὅτι *] διὸ MU | ἀμεταστρεπτῆ M ἀμετάστρεπτοι U 11 ἀνέβην M 12 αὐ-
 τοῖς < U | [διὸ] * 13 [καὶ] * | ὅτε vgl. Z. 25] εἶτα U 16 <περὶ> *
 18 μίαν < U 19 ἄγραν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἰχθύων *] ἐπὶ τῇ ἄγρα τῶν ἰχθύων
 MU 19f θαυμασάντων αὐτῶν U 22 στρέψαι U 22f πᾶσαν ἐργασίαν]
 ἀνεργασίαν U 24 ἀλλ' U | ἔτι] ὅτι U 26 vor τοῖς + σὺν M 28 <τῶν> *

αὐτῷ παρὰ Ἰωάννου <δὲ> ἀκηκοότων *, ὧν δύο εἰς ἦν ὁ Ἄνδρέας, <καθώς> ἔφημεν, διανενοημένοι καλλίστως τὸν ἕτερον εἶναι πάλιν τάχα ἕνα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου διὰ τε τὸ συνεργὸν καὶ μέτοχον καὶ κοινω-
 5 τικόν. καὶ λοιπὸν μετὰ ταῦτα πάντα καταλείψαντες οἱ τέσσαρες 13
 τὰ τε πλοῖα καὶ ἀπλῶς ἅπαντα, ὡς φησιν, ἀφέντες εἰς τὴν γῆν
 ἠκολούθησαν αὐτῷ, ὡς ἔχει ἡ τοῦ Λουκᾶ μαρτυρία. ὥστε ἐξ 14
 ἁπαντος δείκνυσθαι ὅτι οὐδεμία σχολιότης οὐδ' ἐναντιότης ἐν τοῖς
 ἀγίοις εὐαγγελίοις οὐδὲ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐρίσκεται, ἀλλὰ
 πάντα σαφῆ. χρόνων δέ εἰσι διαστάσεις· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἐπέκεινα, | 15 D471
 10 τῶν περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην λοιπὸν συναφθέντων καὶ ἀκολου-
 θούντων. ἐγένετο | διδάσκων ἐν πάσῃ τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, P439
 καὶ λοιπὸν πλατυνομένου τοῦ κηρύγματος τὰ ἐξῆς τῶν θεοσημείων
 ἐπετέλει. ὥστε εἶναι ἐξ ἁπαντος τὴν ἀκολουθίαν ὧδε·

16. πρῶτον μὲν βαπτισθέντος αὐτοῦ κατ' Αἰγυπτίους Ἄθρο 16, 1
 15 δωδεκάτῃ, ἢ ὡς ἔφημεν, πρὸ ἐξ εἰδῶν Νοεμβρίων — τουτέστιν πρὸ
 ἐξήκοντα ἡμερῶν πλήρης τῆς ἡμέρας τῶν Ἐπιφανείων, ἢ ἐστὶν ἡμέρα
 τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως, ὡς ἔχει ἡ μαρτυρία τοῦ κατὰ 2
 Λουκᾶν εὐαγγελίου, ὅτι ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν τριά-

4 vgl. Luk. 5, 11 — 14f der 8. November als Tauftag Christi ist nur hier bezeugt. Es entspricht diesem Ansatz, daß Epiph. (vgl. Z. 16) den 6. Januar nur noch als Geburtstag Christi kennt. (Daß er nicht selbst erst die Verlegung bewirkt hat, vgl. zu S. 271, 6). Die Zurückschiebung der Taufe auf den 8. Nov. galt wohl in erster Linie der Entlastung des 6. Januar, der bis dahin die Feier der Taufe und Geburt Christi und der Hochzeit zu Kana (vgl. S. 272, 4ff) in sich vereinigte. Die zwei Monate zwischen dem 8. November und dem 6. Januar sollten vermutlich die Zeit der Wirksamkeit des Täufers ausdrücken. — Bilfingers Versuch (Das germanische Julfest S. 8f), unter Benutzung von Clemens Al. strom. I 145, 5; II 90, 16ff Stählin eine weitere Verbreitung des 8. (18.) November zu erweisen, ist ein Fehlschlag. Außer der hierbei nötigen Änderung im Text des Clemens (κ̄γ̄ statt ῑγ̄) steht ihm die Tatsache im Weg, daß Clemens a. a. O. Tauf- und Geburtstag ausdrücklich unterscheidet und der (errechnete) Tag dann als Geburtstag, nicht wie bei Epiph. als Tauftag gelten müßte — 18 Luk. 3, 23

M U

1 <δὲ> * | * <ἴδε ὁ ἀμὸς τοῦ θεοῦ> * 1f <καθώς> * 2 πάλιν <U 3 τε <U
 5 καὶ ἀπλῶς—ἀφέντες <U | ὡς φησιν] ὡς ἦν? * | ἀφέντες + τὰ πλοῖα M
 6 αὐτῷ <U 7 u. 8 οὔτε U 8 vor εὐαγγελισταῖς + ἀγίοις U 13 ἐπι-
 τελεῖ M | τὴν ἀκολουθίαν <U | ὧδε] οὔτως U 14 ἀθροῖ M 15 † ὡς
 ἔφημεν] hinter Αἰγυπτίους gestellt U; lies wohl ὁ ἐστὶν κατὰ Ῥωμαίους * | εἰδῶν]
 ἰδῶν U 16 πλήρης] hier u. S. 271, 3 indeklinabel wie z. B. Joh. 1, 14 | Ἐπι-
 φανίων MU 17 γεννήσεως κατὰ σάρκα U 18 zu εἶναι vgl. S. 261, 30

κοντα, ὧν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο τοῦ Ἰωσήφ«. ἦν γὰρ τῶ μὲν ὄντι
 εἴκοσι ἐννέα ἐτῶν καὶ μηνῶν δέκα, ὅτε ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦκε, τριά-
 κοντα μὲν ἐτῶν, ἀλλ' οὐ πλήρης· διὸ λέγει »ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν
 3 τριάκοντα« — λοιπὸν ἐξεβλήθη εἰς τὴν ἔρημον. ἀπ' ἐντεῦθεν οὖν 3
 5 αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι τοῦ πειρασμοῦ ἀκολούθως φαίνονται καὶ
 αἱ δύο ἑβδομάδες μικρῶ πλείον καὶ ἡμέραι δύο, ἃς διέτριψεν ἐπανελ-
 θὼν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν, τουτέστιν εἰς τὴν Ναζα-
 ρὲτ καὶ περὶ τὰ ὄρια αὐτῆς, καὶ μία ἡμέρα ὅτε ἦλθεν πρὸς Ἰωάννην, 4
 ὅτε ἔφη ὁ Ἰωάννης »ἴδε, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν
 10 τοῦ κόσμου«, καὶ ἡ ἐπαύριον (ὅτε) »πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ
 ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο καὶ ἐμβλέψας τῶ Ἰησοῦ περιπατοῦντι
 λέγει· ἴδε, ὁ Χριστὸς ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ«. εἶτα φησὶν »ἤκουσαν οἱ
 δύο μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἠκολούθησαν τῶ Ἰησοῦ«. αὕτη δὲ ἦν 5
 15 ὀκτωκαιδεκάτη μετὰ τὸν πειρασμὸν ἡμέρα, καθὼς προείπαμεν, πρώτη
 δὲ ἀπὸ Ἰωάννου ὅτε ἠκολούθησαν τῶ Ἰησοῦ οἱ περὶ Ἀνδρέαν καὶ
 παρ' αὐτῶ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην (ὥρα ἦν ὡς δεκάτη), ὅτε καὶ
 τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Σίμωνα εὐρῶν ὁ Ἀνδρέας ἤγαγε πρὸς τὸν Ἰη-
 σοῦν. εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον »τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν | ἐξελθεῖν 6 D472
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῶ ὁ κύριος·
 20 ἀκολούθει μοι«. αὕτη δὲ ἦν ἐννεακαιδεκάτη ἡμέρα μετὰ τὸν πει-
 ρασμὸν, ὡς ἔχει ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου, * Φιλίππου τὴν κλῆσιν
 καὶ τοῦ Ναθαναήλ. καὶ λοιπὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, λέγει, γάμος ἐγένε- 7

6 für diese 2 Wochen und 2 Tage (c. 30, 4; S. 302, 3 heißt es ὡσεὶ ἑβδο-
 μάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς) gibt Epiph. nirgends einen Beleg; ein sicherer Be-
 weis, daß er den Ansatz der Taufe auf den 8. November nicht selbst durch Rech-
 nung gefunden, sondern aus der Überlieferung überkommen hat — 9 Joh. 1, 29
 10 Joh. 1, 35 — 15 Joh. 1, 37. 39. 41 — 18 Joh. 1, 43 — 22 vgl. Joh. 2, 1

M U

1 μὲν < M   4 λοιπὸν—ἔρημον < U | ἐξεβλήθη *] ἐλήφθη MU
 4—22 in U gekürzt zu: ἀπεντεῦθεν αἱ τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ καὶ δύο
 ἑβδομάδες μικρῶ πλείον αἱ ἐν ναζαρετ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ πειρασμοῦ καὶ πρώτη
 ἡμέρα πρὸς Ἰωάννην καὶ δευτέρα. καὶ πάλιν ἀπὸ Ἰωάννου πρώτη καὶ δευτέρα
 ὅτε ἠκολούθησαν αὐτῶ οἱ περὶ Ἀνδρέαν. ἔπειτα Σίμων Πέτρος καὶ τῇ ἄλλῃ
 ἡμέρᾳ, ὡς ἔφημεν καὶ ἔχει ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου, φιλίππου κλῆσις καὶ τοῦ
 ναθαναήλ. 7f Ναζαρεθ M   10 (ὅτε) *   21 ὡς *] καὶ M | * etwa (περι-
 ἔχουσα) *   22—S. 273, 15 verkürzt in U: καὶ λοιπὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος
 ἐγένετο ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας μετὰ τὰς δύο τὰς προειρημένας. ὕπερ πρῶτον
 σημεῖον καὶ πλήρωμα τριάκοντα ἐτῶν ἀπὸ γεννήσεως τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας.

νετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὰς δύο τὰς προειρημένας ἀπὸ Ἰωάννου ἡμέρας. προστιθεμένων τοίνυν τῶν εἰσοῦ ἡμερῶν ταῖς τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ δύο μῆνες τελοῦνται, οἵτινες τοῖς δέκα μῆσι συναπτόμενοι ἐνιαυτὸν τελοῦσιν, ὃ ἔστι πλήρωμα τριάκοντα 5 ἔτων ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ κυρίου, καὶ εὐρίσκειται τὸ πρῶτον ση- 8 μείον τῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον μεταβολῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ τριακοσίου ἔτους ποιήσας ὁ Χριστός, ὡς ἔστιν σοι καταληπτέον ταῖς

4 ff die hier bezeugte Verbindung der Feier der Hochzeit zu Kana mit dem Epiphaniensfest (= dem 30. Geburtstag Christi) geht bis in die Anfänge des Epiphaniensfestes zurück; vgl. im Osten Const. apost. V 13, 2; S. 269, 15f Funk; im Abendland höchstwahrscheinlich schon Ambrosius de virg. III 1; Migne 16, 219f *vides quantus ad natalem sponsi tui populus convenerit . . . hic est qui rogatus ad nuptias aquam in vina convertit*, jedenfalls Paulinus Nol. carm. 27 v. 45ff; CSEL XXX 264 Maximus Taur. hom. 23; Migne 57, 272Cff Petrus Chrysol. sermo 157; Migne 52, 615A Ps. Augustin sermo 136; Migne 39, 2015 Polemius Silvius calend. (CJL I 335 = I² 257) S. *Epiphania, quo die interpositis temporibus visa est stella magis, quae dominum natum nunciabat et aqua vinum facta* Isidorus Hispal. de off. I 26, dazu die Meßbücher sacr. Gregor. Migne 78, 39 sacr. Gallie. Migne 72, 178 miss. Gothic. sowohl in der Vigilie, als in der Liturgie des 6. Januar mozarabische Lit. Migne 85, 176

M U

ἐν αὐτῇ γὰρ εὐρίσκειται τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως πεποικῶς τὸ πρῶτον ἄλλιν σημεῖον τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον ἐν τῷ πληρῶσαι αὐτὸν τριάκοντα ἔτη ὡς πολλάκις εἶπον ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ γεννήσεως τε καὶ παρουσίας, ὡς ὑποτίθεται ἡμῖν συνίεναι καὶ καταλαμβάνειν ἢ τῶν εὐαγγελίων ἀκριβεία τε καὶ ἀκολουθία. καὶ λοιπὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου σημείου τούτου τά τε ἄλλα σημεῖα καὶ τὸ κήρυγμα λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ πληρώσεως τῆς φιλανθρωπίας καὶ εὐαγγελικῆς θαυματουργίας τε καὶ διδασκαλίας ὡς πολλάκις ἔφην καὶ ἀναγκάζομαι πλειστάκις λέγειν διὰ τὴν τῶν ἀπατωμένων καὶ προφασίζομένων θηρᾶσθαι ἑαυτοῖς τὰ τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ ἀντιλέγειν τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ τῇ θαυμαστῇ τῶν εὐαγγελίων ἀκολουθία. πάντη γὰρ τοὺς ἐναντιουμένους τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ προλήπεται ἢ τοσαύτη ἀκριβολογία δηλοῦσα ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἢ ἀρχῇ τῆς λοιπῆς πραγματείας ὡς ἔχει οὕτως· ὅτι ἔπειτα μετὰ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ πειρασμῷ γενομένου αὐτοῦ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ περὶ θεοῦ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ διὰ Ἰωάννον οὐ πεφρόντισται σημεῖα· ἦδη γὰρ ἦν τοῦτο διὰ τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν σημανθέν.

5 γεννήσεως *] γενέσεως M

τῶν εὐαγγελίων ἀκολουθίαις προσσχόντι ἀκριβῶς. λοιπὸν δ' ἀπὸ 9
 τοῦ πρώτου σημείου τούτου τὰ τε ἄλλα σημεία ἐργάζεται καὶ τὸ
 κήρυγμα διδάσκει, δεικνυμένης εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους τῆς θαυμαστῆς
 καὶ ἀρρήτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ εὐαγγελικῆς θαυματουργίας,
 5 ὡς πολλάκις ἠναγκάσθη | φῆσαι διὰ τὴν τῶν ἠπατημένων ἀγνωσίαν 078
 τῶν ἀντιλέγειν τολμώντων τῇ τῶν εὐαγγελίων ἀκριβείᾳ τῇ ὑπὸ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος ἀκολούθως ἐκτεθείσῃ.

17. Οὐκ ἔασει γὰρ χώραν ἢ τοσαύτη ἀκριβῆς | ἀπόδειξις τοῖς 17,1
 ἐναντιουμένοις ἑαυτοῖς· οὐ γὰρ λέγω τῇ ἀληθείᾳ, ἐπεὶ μηδὲ δύναν- P440
 10 ται. δηλοῦται γὰρ ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἢ ἀρχῇ τῆς λοιπῆς 2
 πραγματείας γέγονεν· οὕτω γὰρ δείκνυται ὡς ὁ κύριος μετὰ τὴν
 ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ πειρασμῷ γέγονε τῶν τεσσαράκοντα
 ἡμερῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, περὶ ὧν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ διὰ Ἰωάννου
 οὐ πεφρόντισται σημεῖαι· ἤδη γὰρ ἦν τοῦτο διὰ τῶν τριῶν εὐαγγε-
 15 λιστῶν σημανθέν. καὶ πάλιν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς περὶ τῶν 3
 ἄλλων οὐ πεφρόντισται, διὰ τὸ ἕκαστον ἀφ' ἑκάστου βοηθεῖσθαι. D473
 καὶ γὰρ παρὰ πάντων συλλεγομένη ἢ ἀλήθεια δείκνυται μία τις οὐσα
 καὶ πρὸς ἑαυτὴν μὴ στασιάζουσα. ἐκεῖθεν γὰρ εὐθύς ἀπὸ τοῦ 4
 πειρασμοῦ, ὡς ἔφην, εἰς τὴν Ναζαρεθ ἔρχεται καὶ μένει ἐκεῖ, οὐπω
 20 τινὸς μαθητοῦ μετ' αὐτοῦ ὄντος. κακεῖθεν κατέρχεται πρὸς τὸν
 Ἰωάννην, ὅτε εὐθύς διὰ τοῦ Ἀνδρέου καλεῖται ὁ Πέτρος, εἶτα Φίλιπ-
 πος καὶ διὰ Φιλίππου Ναθαναήλ. μηδεὶς δὲ καὶ τοῦτο ἀμφιβάλ- 5
 λων περιεργαζέσθω, ὁρῶν ὅτι Ἀνδρέας πρῶτος ἐπήντησε τῷ Ἰησοῦ,
 ἔπειτα Πέτρος καὶ δι' αὐτοῦ ἐκλήθη, ἵνα ἄρξηται καὶ περὶ τούτου
 25 ἀσχάλλειν. ἢ μὲν γὰρ συνάντησις τῷ Ἀνδρέᾳ πρώτῳ γεγένηται, 6
 μικροτέρῳ ὄντι τοῦ Πέτρου τῷ χρόνῳ τῆς ἡλικίας· ὕστερον δὲ πάλιν,
 ὅτε ἢ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου γέγονεν.
 ἀφηγεῖτο γὰρ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ καὶ ἤδει ὁ κύριος τοῦτο, ὅτι θεός
 ἐστιν εἰδὼς τὰς κλίσεις τῶν καρδιῶν καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις
 30 ἄξιός τ' ἀπαιτεῖται, καὶ ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ
 μαθητῶν, ὡς πανταχοῦ σαφῶς ἀποδέδεικται. μετέπειτα γὰρ 7

18f vgl. c. 16, 3; S. 271, 4f

M U

6 τολμώντων M   16 ἀφ' ἀπὸ M   17 γὰρ < U | παρὰ ἀπὸ? *
 19 Ναζαρεθ M   20 ὄντως M | τὸν < U   22 vor Ναθαναήλ + ὁ U
 23 ἐπήντησε] παρῆν τότε M   24 ἵνα *] καὶ M U   25 πρώτῃ U | γεγέννη-
 ται M   26 μικροτέρου ὄντος U | δὲ *] γὰρ M U   27 αὐτοῖς < M | τοῦ
 < M | γεγέννηται U   28 ἀφηγεῖτο γὰρ] ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖτο U |
 ἤδει ὁ κύριος *] ἔτι δὲ κατὰ U ὅτι δὲ κατὰ M   29 κλίσεις Pet.] κλήσεις M U
 31 πανταχοῦ] πάντῃ U

Eriphanus II.

ἐλθόντων αὐτῶν καὶ μεινάντων παρ' αὐτῶ τὴν πρώτην ἡμέραν, ὡς
 ἔφην, τῇ δευτέρᾳ ὀδευσάντων, τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ θεοσημείου
 τοῦ πρώτου γενομένου. [καὶ] τινῶν συνόντων αὐτῶ (οὐ τοῦ Ἀνδρέου
 οὐδὲ τοῦ Πέτρου οὐδὲ τοῦ Ἰωάννου οὐδὲ τοῦ Ἰακώβου, ἀλλὰ τῶν
 5 περὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππον καὶ ἄλλων τινῶν, ὡς ἔστι συνιέναι),
 ἐξῆς λοιπὸν μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καφαρναοῦμ καὶ ἀνελθεῖν 8
 πάλιν εἰς Ναζαρέτ καὶ κείθεν πάλιν εἰς Καφαρναοῦμ καὶ ποιῆσαι μέ-
 ρος τι τῶν σημείων, ἀνῆλθεν πάλιν εἰς Ναζαρέτ καὶ ἀνέγνω τὸ
 βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου. ὅπου λέγει πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ,
 10 οὐκ εἶνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς καὶ τὰ ἐξῆς. ἦν δὲ
 μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανείων τοῦτο γινόμενον μετὰ ἡμέρας
 τινάς. καὶ μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην κατελθὼν πάλιν 9 D474
 εἰς Καφαρναοῦμ λοιπὸν κατόκησεν, ὅτε ἡ τελεία κληῖσις τῶν περὶ
 Πέτρον καὶ Ἰωάννην γεγένηται, ἐλθόντος αὐτοῦ παρὰ τὴν λίμνην
 15 Γεννησαρέθ. καὶ οὕτως ἡ πᾶσα ἀκολουθία ἀναλογεῖται, οὐδενὸς Ὁ80
 ἀντιθέτου ὑπάρχοντος. ἀλλὰ πάσης τῆς τῶν εὐαγγελίων πραγμα- P441
 τείας τηλαυγεστάτης οὔσης καὶ ἐν ἀληθείᾳ κεκηρυγμένης.

Τὶ οὖν ἔδοξε τούτοις (τοῖς) τὸν ἴδιον νοῦν ἀπατήσασιν καὶ τὴν αἴρεσιν 10
 ταύτην τῶ βίῳ ἐξεμέσασιν ἀθετεῖν τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον;
 20 δικαίως γὰρ ἄλογον τὴν αὐτῶν αἴρεσιν κεκλήκαμεν διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι
 αὐτοὺς τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα θεὸν Λόγον τὸν διὰ Ἰωάννου κεκηρυγ-
 μένον. μὴ νοοῦντες γὰρ τὴν δύναμιν τῶν εὐαγγελίων φασί· πῶς 11
 οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ εἰρήκασιν ὅτι φυγὰς ὄχρετο ἀπὸ προσώπου Ἡρώδου

Sf vgl. Luk. 4, 16ff — 12 vgl. Matth. 4, 12 — 22ff vgl. unten c. 21, 15;
 S. 281, 2ff; beachte auch Origenes in Joh. X, 3; S. 172, 23ff Preuschen λεγέτωσαν
 γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν
 οἴομενοι μὴ λύεσθαι διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις ἡμῖν ἐπαπορή-
 σεσιν περὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν οὐδαμῶς δυναμένων χώραν
 ἔχειν παρὰ τῶ Ἰωάννη. πότε γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοῦμ ὁ κύριος; — 23ff vgl.
 Matth. 2, 13ff

M U

1 παρ' αὐτῶ hinter μεινάντων *] hinter αὐτῶν MU 2 δευτέρᾳ + (τε)? *
 3 [καὶ] * 4 οὔτε alle drei Mal M 4f ἀλλὰ τῶν—συνιέναι < U 6 λοιπὸν
 < U 7 Ναζαρέθ M 8 σημείων + τοῦ τὴν ξηρὰν χεῖρα ἔχοντος καὶ τῆς πεν-
 θερᾶς Πέτρου τὴν ἴασιν U | ἀναγνῶναι U 9—12 τοῦ προφήτου—τὸν
 Ἰωάννην < U 9 ὅπου *] ὅθεν M 12 κατελθεῖν U 13 λοιπὸν κατόκησεν
 < U | ὅτε + τότε U 14f ἐλθόντος—Γεννησαρέθ < U 15 γεννησαρέθ M
 16 τῶν εὐαγγελίων < U 16f πραγματείας] ἀληθείας U 18—22 τί οὖν—
 δύναμιν τῶν εὐαγγελίων < U 18 (τοῖς) * 22 πῶς] γὰρ οὕτως U

ὁ Ἰησοῦς εἰς Αἴγυπτον καὶ μετὰ τὴν φυγὴν ἐλθὼν κατέμεινεν εἰς Ναζα-
 ρέτ, εἶτα λαβὼν τὸ βάπτισμα ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ μετὰ ταῦτα
 ἀνέκαμψε καὶ μετὰ τὸ ἀνακάμψαι ἤρξατο κηρύττειν, 18. τὸ δὲ εὐαγγέ- 18, 1
 λιον τὸ εἰς ὄνομα Ἰωάννου, φασί, ψεύδεται· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν ὅτι ὁ
 5 Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ὀλίγα τινά, εὐθύς λέγει
 ὅτι γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. καὶ οὐ μέμνηται οἱ 2
 ἀφροσύνην ἑαυτοῖς ἐπισπώμενοι ὡς Ἰωάννης μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν Λόγον
 σάρκα γεγενῆσθαι καὶ ἐσκηνωκέαι ἐν ἡμῖν τουτέστιν ἄνθρωπον γεγο-
 νέαι, καὶ (αὐτὸς) λέγει, ὅτι ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν
 10 ἐν τῷ Ἰουδαίῳ καὶ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ· αὐτὸς (γὰρ) Ἰωάννης μαρ- 3
 τυρεῖ λέγων τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην εἰρηκέαι »οὗτός ἐστι περὶ οὗ
 εἶπον ὑμῖν«, καὶ πάλιν ὅτι »τεθέαμαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καταβαῖ-
 νον ἐν εἶδει περιστεῶς καὶ μένον ἐπ' αὐτόν«, καὶ »οὗτός ἐστιν ὁ
 αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου«. ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν κατὰ ἐπι- 4
 15 λησμονὴν ὑφηγεῖται, παρέλειπε δὲ ὁ Ἰωάννης τὰ τῷ Ματθαίῳ πραγ-
 ματευθέντα. οὐ γὰρ ἦν χρεῖα ἐκείνων οὐκέτι, ἀλλὰ τῆς τελείας
 φράσεως πρὸς ἀντίρρησην τῶν νομιζόντων ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο D475
 Χριστὸν αὐτὸν καλεῖσθαι καὶ υἱὸν θεοῦ, καὶ εἶναι μὲν πρότερον
 ψιλὸν ἄνθρωπον, κατὰ προκοπὴν δὲ εἰληφέναι τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ
 20 θεοῦ προσηγορίαν. διὸ τῶν ἀναγκαίων ἐπιμέλειται, (πάντων μὲν 5
 μεγάλων ὄντων καὶ ἀναγκαίων, περιττότερον δὲ τῶν ἐπουρανίων),
 ποιούμενος τὴν διήγησιν τῆς ἄνωθεν οἰκονομίας. λέγουσι δὲ τὸ 6
 κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀδιάθετον εἶναι, ἐπεὶ μὴ ταῦτα ἔφη,

4f vgl. Joh. 1, 14 — 5f vgl. Joh. 2, 1 — 11 Joh. 1, 30 — 12 Joh. 1, 33 —
 13 Joh. 1, 29 — 23 zur Bedeutung von ἀδιάθετος = unkanonisch vgl. haer. 55,

M U

1 κατέμεινεν U 1f Ναζαρεθ M 2 εἶτα] καὶ μετὰ τὴν Ναζαρεθ U
 4 ὅτι < M 5 καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν < M, vgl. Z. 8 | τινά] ἄλλα U 7f τὸν
 λόγον σάρκα γεγενῆσθαι—ἐσκηνωκέαι] ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο λέγει(!) καὶ ἐσκή-
 νωσεν U 9 καὶ (αὐτὸς) λέγει ὅτι *] καὶ λέγει M καὶ ὅτι U 10 ὑπ' αὐτοῦ < M |
 (γὰρ) * 10f αὐτὸς—οὗτός ἐστι] Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ μαρτυροῦντος μετὰ
 τὴν πάλιν ἐπάνοδον ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ· ὡς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου λέγοντος ὅτι
 οὗτός ἐστι U 14 ὁρᾷς + καὶ U 14f λησμονὴν U 15 ὁ Ἰωάννης < U
 15f πραγματευθέντα] εἰληφέναι M 16 τελείας] θείας U 18 καὶ εἶναι μὲν
 πρότερον < U 19f εἰληφέναι—προσηγορίαν] ἠκέαι εἰς τὸ καλεῖσθαι υἱὸν
 θεοῦ U 20 ἐπιμελεῖται U | μὲν + οὖν U 21f ποιούμενος τῶν ἐπουρα-
 νίων U 22 τὴν διήγησιν—οἰκονομίας] τὴν ἄνωθεν οἰκονομίαν U 23 ἀδιάθετον
 εἶναι hinter ἔφη U | ἐπειδὴ U | ταῦτα] τὰ αὐτὰ U

λέγω δὲ τὰ κατὰ τὸν πειρασμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ οὐκ ἀξιούσιν αὐτὸ δέχεσθαι, κατὰ πάντα πεπλανημένοι καὶ τυφλώττοντες τὴν διάνοιαν.

19. Τέταρτος γὰρ τῶν εὐαγγελιστῶν κατὰ διαδοχὴν ἔλθων ὁ 19, 1
 5 μακάριος Ἰωάννης, πρῶτος μὲν ὢν ἐν τῇ κλήσει μετὰ Πέτρον καὶ
 Ἀνδρέαν σὺν Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, τελευταῖος δὲ τοῖς χρόνοις
 εὐαγγελισάμενος. τὰ πρὸ αὐτοῦ καλῶς τεταγμένα οὐκ ἐμερίμνησεν
 ἐκθέσθαι, ἀλλὰ προλαμβάνει τῶν ῥηθέντων τὰ μὴ ῥηθέντα καὶ
 (οὕτως) διαλέγεται. ὁ Ματθαῖος γὰρ ἄρχεται ἀπὸ Ἀβραάμ, μετὰ 2
 10 δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ μετὰ δύο ἔτη τῆς γεννήσεως πάλιν | ποιεῖται τὴν P 442
 ὑφήγησιν. Μάρκος δὲ ἄρχεται ἀπὸ πεντεκαίδεκάτου ἔτους Τιβερίου
 Καίσαρος, (τὴν) μεσότητα τῶν μετὰ τὴν ἀρχὴν (οὐ) διηγούμενος.
 Λουκᾶς δὲ ἀρχὴν πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐπήγαγε, τὴν περὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ
 Μαρίας πρὸ τοῦ ἐγκύμονα(ς αὐτᾶς) εἶναι γεγεννημένην πραγματείαν.
 15 Ἰωάννης δέ, ἔτι πρότερος μὲν ὢν τῇ κλήσει, ὕστερος δὲ τούτων 3

2, 1 κατὰ τὰς ῥητὰς γραφὰς καὶ ἐνδιαθέτους, dazu Jülicher, ThLZ 1889 S. 169 E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904 S. 32¹); anders (= ungeordnet) Zahn Gesch. d. neut. Kanons II 2, 971 (aber „ungeordnet“ paßt schon nicht zu der Begründung, daß etwas unterdrückt sei, und wäre nach dem *ψεῖδεται* S. 275, 4 eine merkwürdige Abschwächung; auch die von Zahn RE³ II 387, 20 mit Berufung auf S. 274, 16 vorgeschlagene Änderung in *ἀντίθετον* ist unannehmbar: an unserer Stelle müßte zu *ἀντίθετον* ein Dativ gefordert werden). Übrigens steht trotz des *λέγουσι* nicht fest, ob die Aloger selbst den Ausdruck *ἀδιάθετον* gebraucht haben; jedenfalls ist beachtenswert, daß auch die umschreibende Wiederholung von S. 274, 22 in c. 21, 15; S. 281, 2ff dieses Stichwort nicht enthält

M U

1 λέγω δὲ—ἡμερῶν < U 1f καὶ οὐκ—δέχεσθαι] καὶ μηδὲ δέχεσθαι αὐτοὺς αὐτὸ U 2 αὐτὸ] αὐτὰ M | πεπλασμένοι M 4 τῶν εὐαγγελιστῶν < U 5 Ἰωάννης < U | ὢν] ὦν M 5f ἐν τῇ κλήσει—ἀδελφῷ αὐτοῦ < U 6 τελευταῖος δὲ τοῖς χρόνοις] ὕστερον δὲ τοῖς ἔτεσιν U 8f καὶ διαλέγεται < U 9 (οὕτως) * 10 δὲ < M | ποιεῖσθαι M 12 Καίσαρος < U | (τὴν) * | (οὐ) * | διηγούμενος < U 13 ἐπήγαγε U 13f περὶ τῆς—πραγματεῖαν] πρὸ τῆς γεννήσεως ἐν τῇ συλλήψει τῆς γαστροῦς μαρίας καὶ τῆς ἐλισάβετ γεγεννημένην U 14 ἐγκύμονα(ς αὐτᾶς) * 15 πρότερος Ausgg.] προτέρου M πρότερον U | μὲν ὢν τῇ κλήσει < U | δὲ τούτων < U

κηρύξας, ἐπισφαλίζεται τὴν πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας πραγμα- 082
 τείαν. πνευματικὰ γὰρ ἦν τὰ πλεῖστα τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, τῶν
 σαρκικῶν ἤδη ἐπασφαλισθέντων. διὸ πνευματικῶς τὴν ὑφήγησιν 4
 ποιεῖται τῆς ἄνωθεν ἀπὸ πατρὸς ἀνάρχου δωρεᾶς ἡμῖν ἐλθούσης,
 5 κατὰ εὐδοκίαν <δὲ> πατρὸς ἐν τῇ μήτρῃ τῆς ἁγίας παρθένου οἰκονομη-
 θείσης. καὶ τὸ ἀναγκαίως δὲ ζητούμενον οὐκ ἀπεσιώπησεν, ἀλλὰ 5
 πνεύματι ἁγίῳ κινούμενος τὸν πρὸ τῶν αἰῶνων <εἰς>ἀγει | ὄντα D476
 θεὸν Λόγον, ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐκ πατρὸς γεγεννημένον, ἐν σαρκὶ
 δὲ ἐληλυθότα δι' ἡμᾶς ἐδήλωσεν, ἵνα ἀπὸ τεσσάρων εὐαγγελιστῶν
 10 τὴν πᾶσαν γνῶσιν κατὰ τε τὴν σάρκα καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἀκρι-
 βῶς κατὰσχωμεν.

20. Τελειωθέντων γὰρ πάντων τῶν κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ κατὰ 20, 1
 τὸν πειρασμόν, ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ λοιπὸν καὶ ὀλίγων ἡμερῶν <χρο-
 νον>, καθὼς πολλάκις εἶπον, διατρίψαντος ἐν τε τῇ Ναζαρετ καὶ ἐν
 15 τοῖς ὄρισις αὐτῆς καὶ περὶ τὴν Καφαρναούμ, μετὰ <τε> τὸ συναντη-
 σαι τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου * καὶ τῇ ἐπαύριον τινὰς τῶν
 μαθητῶν συμπαρειληφότος, πρῶτον τοῦτο σημεῖον ἐν Κανᾷ πεποίηκε
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ Ἰωάννου, εἰκοστῇ δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ
 ἐπανόδου, καὶ <ἄρχεται> τοῦ κηρύγματος. οὕτε γὰρ πρὸ τοῦ πει- 2
 20 ρασμοῦ ἐν γάμῳ φάσκει τὸν Χριστὸν ἠκέναι οὐθ' ὅλως τι τῶν

2 vgl. Clemens Al. bei Eusebius h. e. VI 14, 7; S. 550, 25 Schwartz τὸν
 μέντοι Ἰωάννην ἔσχατον, συνιδόντα ὅτι τὰ σωματικὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δεδήλω-
 ται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα πνευματικὸν ποιῆσαι
 εὐαγγέλιον — 12ff vgl. S. 271, 4ff

M U

1 κηρύξας] ἐλθὼν U   2 τὰ² < U   3 ἤδη < M | ἀσφαλισθέντων M
 ἐπισφαλισθέντων U   5 <δὲ> * | ἐν τῇ—παρθένου] ἐν τῇ ἁγία παρθένω ἐν μήτρα
 παρθερικῇ U   5f οἰκονομηθείσης < M   6—9 καὶ τὸ ἀναγκαίως δὲ—δι' ἡμᾶς
 ἐδήλωσεν] καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τὰ ἴσα τούτοις συμφώνως εἰπόντες ὧν ἦν χρεία ἐπε-
 μελήσαντο· ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ τὴν πρόσθεσιν U   6 ἀπεσιώπησεν *] ἐπεσιώπησεν M
 7 <εἰς>ἀγει *, vgl. S. 278, 8   10 γνῶσιν < U   10f ἀκρίβειαν U
 13—19 πειρασμόν ἐλθόντος—τοῦ κηρύγματος] πειρασμόν αὐτοῦ εὐθὺς ἐλθόντος
 καὶ συμπαρειληφότος τοὺς μαθητὰς τοῦτο πρῶτον σημεῖον πεποίηκε τῇ τρίτῃ
 ἡμέρᾳ τοῦ κηρύγματος ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας U   13f <χρόνον> *   14 τὴν
 Ναζαρεθ M   15 <τε> *   16 * <ἀνακάμψαντος εἰς τὴν Γαλιλαίαν> *, διελ-
 θόντος διὰ τοῦ Ἰορδάνου> Jül.   19 <ἄρχεται> *, nach S. 278, 1 vgl. S. 273, 1ff
 20 ἠκέναι] ἐλθεῖν M | οὐθ' ὅλως] οὐ γὰρ ὅλως U

θεοσημείων εἰργάσατο (πρὶν) ἢ τοῦ κηρύγματος ἤρξατο, εἰ μὴ τι ἄ
λέγεται περὶ αὐτοῦ ἐν παιγνίῳ ὅτε παιδίον ἦν πεποικέναι. ἔδει 3
γὰρ καὶ παιδικὰ ἔχειν αὐτὸν σημεῖα. ἵνα μὴ πρόφασις γένηται ταῖς
ἄλλαις αἰρέσεσι λέγειν ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου ἦλθε(ν ὁ) Χριστὸς εἰς
5 αὐτόν, ὅπερ ἐστὶν ἢ περιστερά· τοῦτο γὰρ φασὶ διὰ τὴν ψῆφον τοῦ
ω̄ καὶ ἄλφα. ὁ ἐστὶ περιστερά, ἐπέπερ ἔφη ὁ σωτήρ »ἐγὼ εἰμι τὸ ᾱ
καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ω̄. διὸ καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς γεννήσεως 4
αὐτοῦ εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν ὁ Λουκᾶς εἰρηκότα πρὸς τὴν Μαριάμ
ζητοῦσαν αὐτόν, ἠνίκα τοῖς διδασκάλοις προσδιέλεγτο ἐν Ἱεροσολύ-
10 μοις· οὐκ ἤδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ με εἶναι;», ἵνα 5.
πέσῃ ὁ λόγος τῶν λεγόντων ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος
υἱὸς γέγονεν θεοῦ, ἐλθούσης εἰς αὐτόν τῆς περιστερᾶς. ἦν φασιν
εἶναι τὸν Χριστόν, καὶ ἵνα σαφῶς γνωσθῇ ὅτι ἄνωθεν ἐπεδήμησεν
ὁ θεὸς Λόγος καὶ ἐλθὼν ἐσαρκώθη ἀπὸ Μαρίας καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ
15 κατήλθεν ἐπ' αὐτόν τὸ πνεῦμα, ἵνα σημάνη τίς ἐστὶν ὁ | μαρτυροῦ- 6 P443
μενος ἀπὸ | τοῦ πατρὸς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, D477
αὐτοῦ ἀκούετε», καὶ ἵνα γένηται τοῦτο ὑπόδειγμα τοῖς μέλλουσιν ἐν
αὐτῷ φωτίζεσθαι, ὅτι καταξιωθήσονται (τῆς) πνεύματος ἁγίου ἐν
τῷ λουτρῷ [τῆς] ὄρωρας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν διὰ τῆς χάριτος τῆς
20 ἐπ' αὐτοῦ δοθείσης.

21. Ἀπὸ τότε δὲ τὰ τέλεια ἤρξατο ποιεῖν θεοσημεία ἐν τῷ καιρῷ 21, 1
τοῦ κηρύγματος (»τοῦτο (γὰρ) πρῶτον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,

1 ff vgl. die Παιδικὰ (Thomasevangelium) Tischendorf ev. apocrypha² —
4 vgl. haer. 28, 1, 5; I 314, 5 haer. 30, 3, 6 14, 1 16, 3; I 337, 7 351, 18ff 354, 2 —
5 vgl. Irenaeus adv. haer. I 14, 6; I 140 Harvey (= Panarion haer. 34, 7, 2
II 15, 9f) — 6f Apok. 1, 8 — 10 Luk. 2, 49 — 16 (Matth. 3, 17) Matth. 17, 5 —
22 Joh. 2, 11

M U

1 εἰργάσατο < U | ἢ] καὶ U | (πρὶν) * | κηρύγματος + πρὸ τοῦ πει-
ρασμοῦ ὁ χριστὸς U | ἤρξατο] εἰργάσατο U 2 λέγεται—πεποικέναι] ἄδεται
περὶ αὐτοῦ ἐν παιδί πεποικέναι ὡς ἐν παιγνίῳ ὡς τινες φάσκουσι U 2f ἔδει
γὰρ] καὶ ἔδει τῷ μὲν ὄντι U 3 παιδαρικὰ U | αὐτόν ἔχειν U | σημεῖα < U
4 λέγειν] ταῖς λεγούσαις U | ἦλθε(ν ὁ) * 5—7 τοῦτο γὰρ—τὸ ω̄ < U
5 φασι *] φησι M 7f τῆς γεννήσεως—τὸν Ἰησοῦν] σαφῶς δείκνυσιν U 8—10 ὁ
Λουκᾶς—Ἱεροσολύμοις] ὁ Λουκᾶς ὅτι προσδιαλεγόμενος τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς
πρεσβυτέροις ἔφη τῇ μαρίᾳ ὅτι U 11—13 βαπτίσματος—τὸν Χριστόν] βαπτί-
σματος κατέβη εἰς αὐτόν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U 12 φασι *] φησι MU 14 θεὸς
< U | ἐλθὼν < U 16 τοῦ < M 17 ὑπόδειγμα τοῦτο M 18 (τῆς) *
19 [τῆς] * | διὰ τῆς < U 21 ἀπὸ τότε] ἀφ' ὅτου U 22 (γὰρ) *

φησίν, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας), οὐχὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ὡς πολ- 2
 λάκις ἔφην, ἀλλ' ὅτε ἀνέκαμψεν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 μετὰ τὰς δύο ἄς παρ' αὐτῶ ἔμειναν οἱ δύο μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου,
 οἱ ἀκούσαντες | καὶ ἀκολουθήσαντες αὐτῶ· ὡς εὐθὺς μετὰ τὰς δύο 3 Ö84
 5 ἡμέρας, ἃς ἐποίησαν παρ' αὐτῶ, ἐπιφέρει λέγων »καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν καὶ εὐρὸν Φίλιππον εἶπεν· ἀκολουθεῖ μοι«. εἶτα εὐθὺς 4
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. ἔδει γὰρ
 αὐτὸν ἀπελθόντα εὐθὺς γάμων τελουμένων εἰς τὴν τιμὴν αὐτῶν
 κληθῆναι, ἐπ' εὐλογία τοῦ γάμου. καὶ φησι »γάμος ἐγένετο τῇ τρίτῃ 5
 10 ἡμέρᾳ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ, ἐκλήθη
 δὲ καὶ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον·
 »καὶ ὑστερήσαντος, φησίν, οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ· οἶνον 6
 οὐκ ἔχουσι. καὶ λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω
 ἤκει ἡ ὥρα μου«. * μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατὰ 7
 15 τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πειρασμοῦ καὶ παραληφθῆναι εἰς Ἱερουσαλὴμ
 καὶ στήναι ἐπὶ τῶ πετρῶν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀνε-
 νεχθῆναι εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, ὅπερ παρὰ πολλοῖς λέγεται εἶναι τὸ
 Θαβῶρ ὄρος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἰταβύριον· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐν τῇ Γαλι-
 λαίᾳ. ταύτην γὰρ τὴν ἀκολουθίαν ὁ Ματθαῖος ὑπέθετο, ὡς φησιν 8
 20 »ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης | παρεδόθη, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλι- D478
 λαίαν«. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους ὁρμὴν ἀκριβῶς δηλώσας 9
 πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ὄρους εἰπὼν καὶ τῶν βασιλειῶν ὧν ἔδειξε τῶ

5 Joh. 1, 43 — 9 Joh. 2, 1 — 12 Joh. 2, 3 — 14 ff vgl. Matth. 4, 5 ff — 17 f vgl.
 das Hebräerev. nach Origenes in Joh. II 12; S. 67, 19 ff Preuschen in Jerem. hom.
 15, 4; S. 128, 26 ff Klostermann (sonst gilt der Thabor als Berg der Verklärung vgl.
 Origenes zu Ps. 88, 13; XIII 28 Lommatzsch Cyrillus Hieros. cat. XII 16; Migne
 33, 744 B) — zu Θαβῶρ = Ἰταβύριον vgl. Eusebius Onomasticon S. 110, 20
 Klostermann — 20 Matth. 4, 12 — 21 ff Luk. 4, 5 ff

M U

1 οὐχὶ + (δὲ)? * 3 ἄσπερ ἔμειναν παρ' αὐτῶ U 4 f lies ὡς εὐθὺς
 μετὰ τὴν μίαν ἡμέραν, ἣν ἐποίησαν . . . ἐπιφέρει λέγων· »καὶ (τῇ ἐπαύριον) ἐξῆλ-
 θεν? * 5 ἐπιφέρει] ἐπεισάγει U 7—10 ἔδει γὰρ—Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας < M,
 vgl. Z. 11 8 αὐτῶν *] αὐτοῦ U 10 ἐκεῖ vor ἡ μήτηρ M 11 οἱ μετ' αὐτοῦ
 < M | γάμον + ἔδει γὰρ καὶ ἐν τῷ γάμῳ αὐτὸν κληθέντα καταξιῶσαι ἐπ' εὐ-
 λογία τοῦ γάμου M, vgl. Z. 7 12 φησίν < U 13 σοι] σὺ M 14—S. 280, 5
 μετὰ τὸ ἐλθεῖν—διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου] μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πει-
 ρασμοῦ καὶ διελθεῖν διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰορδάνου U | * (τοῦτο δὲ ἐγένετο) *
 15 καὶ] τοιτέστιν τοῦ? * 19 ὅς] ὡς? * 21 ἀπὸ τοῦ ὄρους] lies εἰς τὸ ὄρος? *

κρυφὸς ὁ διάβολος, ὕστερον λέγει περὶ τοῦ πτερυγίου καὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὡς ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ Ναζαρέτ. συνφορὰ δὲ καὶ ὁ Ματθαῖος λέγει καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ ἦλθεν εἰς τὴν Καφαρναούμ. ἦλθε γὰρ εἰς Ναζαρέτ ἀκεῖθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς 10
 5 τὸν Ἰωάννην, καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου πάλιν τὴν ὁρμὴν ἔσχεν ἐπὶ τὰ οἰκεία ἔνθα ἀνετέθραπτο, πρὸς τὴν μητέρα ἐν Ναζαρέτ, ἐκεῖ τε παραμείνας δύο ἡμέρας, ὅτε καὶ οἱ περὶ Ἀνδρέαν παρ' αὐτῷ ἔμειναν, λοιπὸν ἠπειγέτο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν τοῦ κηρύγματος ἄρξασθαι· καὶ ἔμεινε μὲν δύο ἡμέρας διὰ τὸ 11
 10 διὰ χρόνου ἠκέναι, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ οὐδ' ἤδη παρείληφε μαθητάς, καὶ ἀπολύσας τοὺς δύο τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτῷ εὐθύς ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸ κήρυγμα καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ θεοσημείου τοῦ ἐν τῷ γάμφῳ ἐπιτελεσθέντος. βλέπε γὰρ πῶς ἐπασφαλίζεται 12
 15 <ἡμᾶς> ὁ λόγος, ὡς Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μαρτυρεῖ λέγων ὡς παροχρηκός ἤδη τοῦ ἔργου ὅτι «ἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν εἶπέ μοι· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ἐν εἴδει περιστερᾶς, οὗτός ἐστιν». ἀποστέλλων γὰρ ὁ πατὴρ τὸν Ἰωάννην 13
 βαπτίζειν τοῦτο αὐτῷ τὸ σημεῖον ἐδωρήσατο, ἵν' ὅταν ἴδῃ, ἐπιγνῶ P444
 τὸν ἄνωθεν τῷ κόσμῳ ἀποσταλέντα σωτήρα καὶ εὐεργέτην τῶν
 20 ἡμετέρων ψυχῶν.

Ἀνατρέπονται τοίνυν οἱ τοιοῦτοι αἰρεσιῶται ἀπὸ τῆς ἀληθείας 14
 τῶν θείων γραφῶν καὶ τῆς ἀκριβείας, μάλιστα ἀπὸ τῆς συμφωνίας τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων. οὐ γὰρ τις τῶν εὐφρονούντων

2 Luk. 4, 14. 16 — 3 Matth. 4, 13 — 4 ff vgl. oben c. 16, 3ff; S. 271, 4 u. c. 24, 4; S. 293, 19ff c. 30, 4; S. 302, 1ff — 15 Joh. 1, 33

M U

2 Ναζαρέθ M 3 Ναζαρέθ M 4 Ναζαρέθ M 5 διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου] naheliegend wäre ἀπελθεῖν ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου; vgl. jedoch c. 25, 3; S. 294, 22 u. c. 30, 7; S. 302, 15 | πάλιν < U 6 ἐσχηκός M | οἰκεία + ἀπελθὼν U, vielleicht hinter Ναζαρέτ (Z. 7) einzusetzen | ἀνετρέφη U 7 Ναζαρέθ M | ἐκεῖ τε] καὶ U | ἡμερῶν U 7f ὅτε καὶ—ἔμειναν < U 8 λοιπὸν—σωτηρίας] λοιπὸν ἐπειγομένον εἰς τὴν σωτηρίαν U 9 ἕνεκεν < U | ἄρξασθαι + ἐπιμελεῖσθαι U 10 ἠκέναι] αὐτόν ἐλθεῖν M | ἔχοντα M | ἤδη < M 11 καὶ < U | δύο τοὺς < M 11f ἐξελθεῖν u. hinter Γαλιλαίαν U 12 διὰ² < U 14 <ἡμᾶς> * | lies ὁ /θεῖος> λόγος? * | vor Ἰωάννης + ὁ M 14f παροχρηκός U 15 ἔργον] λόγον U 16 καταβαῖνον] ἐρχόμενον ἐπ αὐτόν u. hinter περιστερᾶς gestellt U 19 vor τῷ κόσμῳ + ἐν U 21 αἰρεσιῶται < U 22 θείων *] τοιούτων M U 23 εὐαγγελιστῶν U

ἀποβάλοιτο τὰ τῶ ἀγίῳ πνεύματι διὰ τῶν θείων εὐαγγελίων ἀκριβῶς
 πάντη πεπραγματευμένα. κἄν τε γὰρ λέγωσιν, ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος 15
 καὶ | Μάρκος καὶ Λουκᾶς οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο περὶ τοῦ σω- D479
 τῆρος ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐποίησεν
 5 ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν ἀκούσας
 ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παρα-
 θαλάσσιον, ὁ δὲ Ἰωάννης ψεύδεται μὴ εἰπὼν περὶ τούτων, ἀλλ' 16
 εὐθὺς ἀπὸ πρώτης, ὅτε ἦλθεν ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰ
 ἄλλα ὅσα † λέγει αὐτὸν πεποιηκέναι, φανήσονται κατὰ πάντα [κατὰ]
 10 τὴν ἀκριβειαν τῶν εὐαγγελίων ἡγνοηκότες. Ἰωάννης γὰρ ὁ εὐαγγε- 17
 λιστῆς πρὸ τοῦ παραδοθῆναι τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην σημαίνει τὸν
 κύριον μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ * πρὸς αὐτὸν ἐληλυθέναι.
 πῶς γὰρ Ἰωάννου παραδοθέντος ἐνεδέχεται ἔτι τὸν σωτῆρα πρὸς
 αὐτὸν πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην; οὐκ ἔγνωσαν δὲ ὅτι οἱ 18
 15 ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν
 Ἰωάννην διηγοῦνται ἀκριβῶς λέγοντες: »ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι
 παρεδόθη ὁ Ἰωάννης, καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ κατόκησεν εἰς Καφαρ-
 ναοῦμ τὴν παραθαλάσσιον«. καὶ ὅρῳ ὅτι κατὰ ἀλήθειαν τὰ πάντα
 τοῖς τέτρασιν εὐαγγελισταῖς συμφώνως εἴρηται. καὶ γὰρ καὶ φαί- 19
 20 νεται <κατὰ> τὴν ἀκολουθίαν πάλιν διηγούμενος ὁ Ἰωάννης, ὅτι μετὰ
 τὸ ποιῆσαι τὸ πρῶτον σημεῖον τὸν σωτῆρα καὶ ἐλθεῖν εἰς Καφαρ-
 ναοῦμ, ποιῆσαί τε ἐκεῖ τινα σημεῖα ἀναβῆναι τε εἰς Ναζαρέτ καὶ
 ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, παραδοθέντος λοιπὸν τοῦ βαπτιστοῦ ἦλθεν
 καὶ κατόκησεν εἰς Καφαρναοῦμ <οὐ> πολλὰς ἡμέρας. αὐταὶ δὲ εἰσιν 20
 25 αἱ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανείων καὶ τὴν ἐπὶ Καφαρναοῦμ καὶ
 ἐπὶ Ναζαρέτ ἔλευσιν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὸ Πάσχα
 ἀνοδὸν καὶ <τὸ> πάλιν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰωάννην ὅπου ἐβάπτισεν εἰς
 Αἰνῶν <ἐγγὺς> τοῦ Σαλήμ. οὕτω γὰρ λέγει »μετὰ τοῦτο κατῆλθεν 21
 εἰς Καφαρναοῦμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ

2f vgl. Matth. 4, 1, 12f u. Par. — 16 Matth. 4, 12f — 23f vgl. Joh. 2, 12 —
 26 vgl. Joh. 2, 13 — 27 vgl. Joh. 3, 23 — 28 Joh. 2, 12

M U (bis πεπραγματευμένα Z. 2)

1 ἀποβάλοιτο *] ἀποβάλλοιτο M ἀποβάλλοι U | ἐν τοῖς ἀγίοις εὐαγγελίοις U
 2 πάντη < M | πεπραγματευμένα] εἰρημένα M 2—S. 283, 19 κἄν τε γὰρ—
 ἀφικνεῖται < U 6f παραθαλάσσιον *, vgl. Z. 18 u. S. 282, 3] παρὰ θάλασσαν M
 S zu ἀπὸ πρώτης vgl. S. 262, 20 9 † λέγει] lies wohl <διηγεῖται,> λέγων * | αὐ-
 τὸν *] περὶ αὐτοῦ M | [κατὰ] Dind. 12 * <αὐθις> * . 17 Ναζαρέθ M
 20 <κατὰ> * 24 <οὐ> *, vgl. S. 282, 1 27 τὸ * 28 <ἐγγὺς> Dind., vgl. S. 282, 15

ἐκεῖ ἔμειναν | οὐ πολλὰς ἡμέρας· (οὐπω γὰρ ἐδήλου τὴν τελείαν D 480
καταμονὴν περὶ ἧς ὕστερον εἶπεν <ὅτι> μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν
Ἰωάννην ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον.)
καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων (ὡς λέγει) καὶ ἀνέβη εἰς Ἱερο- 22
5 σόλυμα ὁ Ἰησοῦς καὶ εὔρεν τοὺς πωλοῦντας ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς βόας
καὶ τὰ πρόβατα καὶ <τὰς> περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθημέ-
ρους· καὶ μετὰ τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς αὐτοὺς κερματιστάς καὶ τοὺς 23
πωλοῦντας τὰς περιστεράς καὶ τὰ ἄλλα, καὶ εἰρηκέναι· ἄρατε ταῦτα
ἐνθεν καὶ μὴ ποιῆτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, καὶ
10 ἀκηχοῦναι παρ' αὐτῶν »τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς;«
καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
ἐγείρω αὐτόν· ὅτε Νικόδημος ἦλθε πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν
πολλὰ φησὶν »ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν 24
γῆν καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. ἦν δὲ καὶ Ἰωάν-
15 νης <βαπτίζων> ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν
ἐκεῖ· οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· τοῦ 25
δὲ Ἰωάννου πολλὰ εἰπόντος, ὅτι »ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν·,
εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον »ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤκουσαν οἱ
Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει <ἢ> Ἰωάν-
20 νης (καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐ-
τοῦ), ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλι-
λαίαν. ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας· ὅτε ἐπὶ τῷ 26
φρέατι ἐκαθέσθη καὶ τῇ Σαμαρείτιδι διελέχθη καὶ ἀνήγγειλεν ἡ
Σαμαρεῖτις περὶ αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ
25 Σαμαρεῖται καὶ παρεκάλουν αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς »καὶ ἔμεινεν
ἐκεῖ δύο ἡμέρας καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ·«
»μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· « καὶ ἦν τις 27
βασιλικὸς οὗ ὁ υἱὸς | ἠσθένει ἐν Καφαρναοῦμ, ὅτε εἶπεν αὐτῷ ὁ D 481
Ἰησοῦς »πορεύου· ὁ υἱὸς σου ζῆ·« καὶ ἐπίστευσεν καὶ ἰάθη ὁ παῖς.
30 καὶ λέγει τὸ εὐαγγέλιον »<τοῦτο> δεύτερον πάλιν σημεῖον ἐποίησεν ὁ
Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν· « μετὰ τοῦτο 28
ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων (οἶμαι δὲ ὅτι περὶ ἄλλης ἑορτῆς Ἰουδαίων
λέγει, ἢ Πεντηκοστῆς ἢ σκηνοπηγιῶν) καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσό-

2 vgl. Matth. 4, 12f — 4 Joh. 2, 13f — 7 ff vgl. Joh. 2, 15—19 — 12 vgl.
Joh. 3, 1ff — 13 Joh. 3, 22—24 — 18 ff Joh. 4, 1—4 — 22 ff vgl. Joh. 4, 5ff —
25 vgl. Joh. 4, 39—41 — 27 Joh. 4, 43 — Joh. 4, 46 — 29 Joh. 4, 50 —
30 Joh. 4, 54 — 32 Joh. 5, 1

M

2 <ὅτι * . 6 <τὰς * 11 εἰπεῖν *] εἶπεν M 15 <βαπτίζων> * 19 <ἢ>
30 καὶ + <τότε>? * | <τοῦτο> *

- λυμα», ὅτε ἐπὶ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας ἐλθὼν ἐν σαββάτῳ
 ἰάσατο τὸν τριάκοντα ὀκτῶ ἔτεσιν ἐν ἀσθενείᾳ παραλελυμένον.
 ἀπ' ἐντεῦθεν λοιπὸν πληρωθέντος τοῦ δεκτοῦ ἐνιαυτοῦ ἤρξαντο 29
 αὐτὸν διώκειν ἐξότε τὸν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας παραλυτικὸν ἰάσατο
 5 ἐν σαββάτῳ· εἶτα πάλιν λέγει »ἐπὶ πλεῖον ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν
 Ἰησοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἔλγε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν
 τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ«. πῶς οὖν οὐ καταγνωστέαι 30
 αἱ αἰρέσεις ἐλλιπῆ ποιοῦσαι τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα; »ἴσον« γὰρ
 [φασίν] »ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ«, λέγει τὸ εὐαγγέλιον. »μετὰ δὲ 31
 10 ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς
 Τιβεριάδος, ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὄρωντες τὰ σημεῖα ἃ
 ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. ἀνῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος καὶ
 ἐκεῖ ἐκαθέζετο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ <ἐγγὺς> τὸ Πάσχα
 ἢ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.« λοιπὸν ὡς λέγει τὰ ἄλλα εὐαγγέλια, 32
 15 παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν
 παραθαλάσσιον· ὡς καὶ αὐτὸς Ἰωάννης συνωδὰ τοῖς ἄλλοις εὐρίσκεται
 λέγων. τοῦ γὰρ Πάσχα ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἢ Ἀπριλλίῳ γινομένου ἐξ
 ἅπαντος δείκνυνται ἄλλοι ὄντες καιροὶ ἐν οἷς ὁ σωτὴρ μετὰ τὸν
 πειρασμὸν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀφικνεῖται.
- 20 22. Κατηγοροῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ πάλιν τοῦ ἀγίου εὐαγγελιστοῦ, 22, 1
 μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι, φησίν, ὁ Ἰωάννης ἔφη δύο Πάσχα
 τὸν σωτῆρα πεποιηκέναι | ἐν περιόδῳ ἐνιαυτῶν δύο, οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγε- D482
 λισταὶ περὶ ἑνὸς Πάσχα διηγοῦνται. καὶ οὐκ ἴσασι οἱ ἰδιῶται ὅτι 2
 οὐ μόνον δύο Πάσχα ὁμολογεῖ τὰ εὐαγγέλια, ὡς πανταχόθεν ἐδεί-
 25 ξαμεν, ἀλλὰ δύο μὲν πρῶτα λέγει καὶ αὐτὸ δὲ ἐν ᾧ πέπονθεν ὁ

3 vgl. Joh. 5, 16 — 5 Joh. 5, 18 — 9 Joh. 6, 1—4 — 15 Matth. 4, 12f —
 21 die zwei Passah: Joh. 2, 13ff u. 11, 55ff — 23ff Es ist beachtenswert, daß
 Epiph. in der Berechnung der Lehrtätigkeit Jesu (3 Passah = 2¼ Jahre) mit
 Africanus (vgl. Ed. Schwartz Abh. Gött. Ges. 1895 S. 28ff) gegen Eusebius (3½ Jahre
 dem. ev. VIII 2, 108; S. 387, 17ff Heikel) zusammengeht, während er mit Eusebius
 gegen Africanus den Tod Christi ins 18. Jahr des Tiberius setzt, vgl. unten
 S. 292, 15 u. Eusebius-Hieronymus Chronik S. 174, 14ff Helm

M U (von κατηγοροῦσι Z. 20 an)

1 προβατικῆς am Rand nachgetragen M 9 [φασίν] * 13 <ἐγγὺς> *
 21 αὐτοῦ τοῦ] τοῦ αὐτοῦ U | περὶ δύο πάσχω U 22 πεποιηκότε U | ἐν
 περιόδῳ—δύο < U 23 πάσχα ἑνὸς U | διηγοῦνται < U | οἶδασιν U
 24f ὡς πανταχόθεν ἐδείξαμεν < U

σωτήρ ἄλλο Πάσχα, ὡς εἶναι τρία Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ἕως τοῦ σταυροῦ.

Γεννᾶται μὲν γὰρ ὁ σωτήρ τεσσαρακοστῶ δευτέρῳ ἔτει Αὐγού- 3
 5 στον βασιλέως τῶν Ῥωμαίων ἐν ὑπατεία τοῦ αὐτοῦ Ὀκταίου Αὐγού-
 στον τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ὡς ἔχει τὰ παρὰ Ῥωμαίοις
 ὑπατάρια. κεῖται γὰρ ἐν αὐτοῖς οὕτως: »τούτων ὑπατευόντων, φημὶ 4
 δὲ Ὀκταίου τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ἐγεννήθη Χριστὸς τῇ
 πρὸ ὀκτῶ εἰδῶν Ἰανουαρίων μετὰ δεκατριεὶς ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τρο-
 10 πῆς καὶ τῆς τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας προσθήκης.« ταύτην δὲ τὴν 5
 ἡμέραν ἑορτάζουσιν Ἕλληνες, φημὶ δὲ οἱ εἰδωλολάτραι, τῇ πρὸ ὀκτῶ
 καλανδῶν Ἰανουαρίων, τῇ παρὰ Ῥωμαίοις καλουμένῃ Σατουρνάλια,
 παρ' Αἰγυπτίοις δὲ Κρόνια, παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι δὲ Κικέλλια. τῇ γὰρ 6
 πρὸ ὀκτῶ καλανδῶν Ἰανουαρίων τοῦτο τὸ τμῆμα γίνεται, ὃ ἐστι
 15 τροπή, καὶ ἄρχεται αὐξεν ἢ ἡμέρα τοῦ φωτὸς λαμβάνοντος τὴν
 προσθήκην, πληροὶ δὲ δεκατριῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν εἰς τὴν πρὸ ὀκτῶ
 εἰδῶν Ἰανουαρίων, ἕως ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως προσ-
 τιθεμένου τριακοστοῦ ὥρας ἐκάστη ἡμέρα· ὡς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Σύροις 7
 σοφὸς Ἐφραΐμ ἐμαρτύρησε τούτῳ τῶ λόγῳ ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐξηγήσει
 20 λέγων ὅτι »οὕτως γὰρ ὠκονομήθη ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

4 ff vgl. unten § 18 u. c. 24, 1 ff; S. 292, 20 ff, dazu Ancoratus c. 60, 3; I 71, 6 f Panarion haer. 78, 10, 1 de mens. ac pond. 13; S. 165, 8 f Lagarde — 7 ff über die von Epiph. benutzte Konsulsliste vgl. unten zu c. 22, 24; S. 290, 5. In den Nebenzeugen ist jedoch unser Eintrag bereits auf den 25. Dez. (desselben Jahres!) geschoben, vgl. Consularia Constant. MG auct. antiqu. IX 218 *his consulibus* (sc. Octaviano XIII et Silano) *natus est Christus die VIII kal. Jan.* — 13 die *Κικέλλια* sonst nur noch im Canopusdekret Dittenberger *syll.*² 56, 64 erwähnt; dort aber in den Choiak, genauer vor den *περίπλους τοῦ Ὀσειρίου* am 29. Choiak, verlegt — 20 ff die Schrift selbst ist nicht erhalten, vgl. jedoch Ephrem Syrus hymn. 1 in Epiph. Strophe 11; I 10 Lamy: *der Leuchtende* (d. h. die Sonne) *siegte und zeichnete das Geheimnis ab durch die Stufen, die er emporstieg. Zwölf*

M U (bis Z. 3)

1 ἄλλο πάσχα ὡς εἶναι < U 1—3 ἀπὸ τοῦ χρόνου—ἕως τοῦ σταυροῦ] τῶν ἐν τῷ κηρύγματι πεπραγματευμένων· εὐθὺς γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν ἦν ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν τριάκοντα· ὧν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἠλὶ καὶ ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω· γεννᾶται μὲν γὰρ ὁ σωτήρ καὶ ἐπὶ τῶν καλανδῶν Ἰανουαρίων καὶ τῇ παρὰ Ῥωμαίοις καλουμένῃ Σατουρνάλια, καὶ τῇ παρὰ Αἰγυπτίοις καλουμένῃ Κρόνια καὶ τῇ παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι καλουμένῃ Κικέλλια· καὶ τῇ πρὸ ὀκτῶ καλανδῶν Ἰανουαρίων τοῦτο τὸ τμῆμα γίνεται, ὃ ἐστι τροπή, καὶ ἀρχεται αὐξεν ἢ ἡμέρα τοῦ φωτὸς λαμβάνοντος τὴν προσθήκην, πληροὶ δὲ δεκατριῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν εἰς τὴν πρὸ ὀκτῶ εἰδῶν Ἰανουαρίων, ἕως ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως προστιθεμένου τριακοστοῦ ὥρας ἐκάστη ἡμέρα· ὡς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Σύροις σοφὸς Ἐφραΐμ ἐμαρτύρησε τούτῳ τῶ λόγῳ ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐξηγήσει λέγων ὅτι »οὕτως γὰρ ὠκονομήθη ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

folgt S. 288, 19 ff U 9 am Rand Ἰανουαρίῳ ζ M 9 f am Rand δεκεμβρίῳ πξ M 12 Ἰανουαρίων M | τῇ . . . καλουμένῃ Σατουρνάλια *] τὴν . . . καλουμένῃ Σατουρνάλια M 14 Ἰανουαρίων M

παρουσία, ἢ κατὰ σάρκα γέννησις εἴτ' οὖν τελεία ἐνανθρώπησις, ὃ καλεῖται Ἐπιφάνεια, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ φωτός ἀυξήσεως ἐπὶ δέκα τριῶν ἡμερῶν διαστήματι· | ἐχρῆν γὰρ καὶ τοῦτο τύπον γενέσθαι ἀριθμοῦ τοῦ D483 αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δώδεκα μαθητῶν, ὅς
 5 <τόν> τῶν δεκατριῶν ἡμερῶν τῆς τοῦ φωτός ἀυξήσεως ἐπλήρου ἀριθμόν«. πόσα τε ἄλλα εἰς τὴν τούτου τοῦ λόγου ὑπόθεσιν τε καὶ 8 μαρτυρίαν, φημὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, γέγονέν τε καὶ γίνεται. καὶ γὰρ καὶ μέρος τι τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενοι ὁμολογεῖν οἱ τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας ἀρχηγέται καὶ ἀπατηλοὶ εἰς τὸ ἕξα-
 10 πατῆσαι τοὺς πεισθέντας αὐτοῖς εἰδωλολάτραις ἐν πολλοῖς τόποις ἑορτὴν μεγίστην ἄγουσιν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ τῶν Ἐπιφανείων, εἰς τὸ ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἐλπίσαντας μὴ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν. πρῶτον μὲν 9 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ Κορείῳ <οὐ>τω καλουμένῳ· ναὸς δὲ ἐστὶ μέγιστος τουτέστιν τὸ τέμενος τῆς Κόρης. ὅλην γὰρ τὴν νύκτα
 15 ἀγρουπνήσαντες ἐν ἄσμοσι τισὶ καὶ αὐλοῖς τῷ εἰδώλῳ ἄδοντες καὶ παννυχίδα διατελέσαντες μετὰ τὴν τῶν ἀλεκτρούνων κλαγγὴν κατέρχονται λαμπαδηφόροι εἰς σηκόν τινα ὑπόγειον καὶ ἀναφέρουσι ξόανόν 10 τι ξύλινον <ἐν> φορείῳ καθεζόμενον γυμνόν, ἔχον σφραγίδα τινὰ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου διάχρυσον καὶ ἐπὶ ταῖς ἑκατέραις χερσὶν
 20 ἄλλας δύο τοιαύτας σφραγίδας καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς δυοῖν γονάτοις

Tage sind es her, seitdem er aufstieg, und dieser heutige Tag ist der dreizehnte, ein vollkommenes Geheimnis (Sinnbild) des Sohnes und seiner Zwölf, auch Cosmas Indicopl. Topogr. christ. V; Migne 88, 197B ἐξ ἀρχαιοθεν δὲ ἡ ἐκκλησία, ἵνα μὴ τὰς δύο ἑορτὰς ὁμοῦ ποιοῦσα λήθην ποιήσῃ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ἐνομοθέτησε μεσάζειν δώδεκα ἡμέρας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων καὶ οὕτως γίνεσθαι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανείων — 12 ff vgl. K. Holl, Der Ursprung des Epiphaniensfestes (Sitz. Ber. Berl. Akad. 1917 S. 402ff); dort auch die ältere Literatur; dazu Weinreich u. Boll Arch. f. Religionswiss. Bd. 19 S. 174ff u. S. 190f — 18 ff die Kreuze sind schwerlich ägyptische Henkelkreuze, dagegen spricht ihre Zahl (sieben statt nur eines) und ihre Anbringung an der Stirn und auf den Knien; zum siebenmaligen Umzug vgl. auch Plutarch de Is. et Os. c. 52; 372 C ἔτι δὲ τὴν βοῦν <ἐπτάκις?> ὑπὸ τροπᾶς χειμερινᾶς περὶ τὸν ναὸν περιφέρουσι . . . τοσαντάκις δὲ περιείσιν ὅτι τὴν ἀπὸ τροπῶν χειμερινῶν ἐπὶ τροπᾶς θερινᾶς πάροδον ἐβδόμῳ μηνὶ συμπεραίνει

M

1 παρουσία + <τουτέστιν>? * | εἴτουν Dindorf] ἦτουν M 2f ἐπὶ δέκα τριῶν ἡμερῶν διαστήματι *] ἐπὶ δέκα τρισὶν ἡμέραις διαστήματος M 5 <τόν> * 9 θρησκείας M 11 εἰς τὸ + <αὐτοῦς>? * 13 Κορίῳ M | <οὐ>τω *] τῷ M 18 <ἐν> * | φορείῳ M | ἔχον Dind.] ἔχων M

ἄλλας δύο, ὁμοῦ δὲ [τὰς] πέντε σφραγίδας ἀπὸ χρυσοῦ τετυπωμένας
καὶ περιφέρουσι αὐτὸ τὸ ξόανον ἐπτάκις κυκλώσαντες τὸν μεσαί-
τατον γὰρ μετὰ αὐλῶν καὶ τυμπάνων καὶ ὕμνων καὶ κωμῶσαντες
καταφέρουσι αὐτὸ αὐθις εἰς τὸν ὑπόγειον τόπον. ἐρωτώμενοι δὲ
5 ὅτι τί ἐστὶ τοῦτο τὸ μυστήριον ἀποκρίνονται καὶ λέγουσι ὅτι ταύτη
τῆ ὥρα σήμερον ἡ Κόρη (τουτέστιν ἡ παρθένος) ἐγέννησε τὸν
Αἰῶνα. τοῦτο δὲ καὶ ἐν Πέτρῳ τῆ πόλει (μητροπόλις δὲ ἐστὶ τῆς 11
Ἀραβίας, ἣτις ἐστὶν Ἐδῶμ ἢ ἐν ταῖς γραφαῖς γεγραμμένη) ἐν τῷ
ἐκεῖσε εἰδωλείῳ οὕτως γίνεται. καὶ Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἐξυμνοῦσι τὴν
10 παρθένον. καλοῦντες αὐτὴν Ἀραβιστὶ | Χααμοῦ τουτέστιν Κόρην D484

6f zu Αἰὼν vgl. die Abbildung des Phönix mit der Beischrift Αἰὼν auf alexandrinischen Münzen des Antoninus Pius (Catalogue of Greek Coins in the British Museum, Alexandria Pl. XXVI 1004) Suidas s. v. Ἡραΐσκος I 872 Bernardi τὸ ἄρρητον ἄγαλμα τοῦ Αἰῶνος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατεχόμενον, ὃν Ἀλεξανδροεῖς ἐτίμησαν Οσίου ὄντα καὶ Ἀδωνι ὁμοῦ Lydus de mens. IV 2; S. 64, 6ff Wunsch Λογγίνος δὲ Αἰωνάριον αὐτὸν (den Janus) ἐρμηνεῦσαι βιάζεται ὡσεὶ τοῦ Αἰῶνος πατέρα . . . ὅθεν ὁ Μεσσαλαῆς τοῦτον εἶναι τὸν Αἰῶνα νομίζει. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς πέμπτης τοῦ μηνὸς τοῦτου ἑορτὴν Αἰῶνος ἐπετέλουν οἱ πάλαι, auch Hippolyt refut. V 8, 40; S. 96, 14ff Wendland ὁ ἱεροφάντης . . . ἐν Ἐλευσίνι . . . τελῶν τὰ μεγάλα καὶ ἄρρητα μυστήρια βοᾷ καὶ κέκραγε λέγων· ἱερὸν ἔτεκε πότνια κοῦρον, Βριμῶ Βριμόν, τουτέστιν ἰσχυρὰ ἰσχυρόν und 45; S. 97, 17ff αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ παρθένος, ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα καὶ συλλαμβάνουσα καὶ τίκτουσα υἱόν, οὐ ψυχικὸν οὐ σωματικὸν ἀλλὰ μακάριον Αἰῶνα Αἰώνων u. die von Weinreich a. a. O. S. 174 behandelte Inschrift aus Eleusis — 8ff vgl. Cosmas in carm. Greg. Naz. Migne 38, 464 (= schol. Bodlej. Lobeck Aglaophamus II 1227) ταύτην ἦγον (+ ἐτίσιον schol. Bod.) ἔκπαλαι δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτὴν Ἑλληνας καθ' ἣν (+ ἐτέχθη Χριστὸς ἡμέραν ἀνξίφωτον καλοῦντες). ἐτελοῦντο (+ δὲ schol. Bod.) κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν [ἐν < schol. Bod.] ἀδύτοις τισὶν ἐπεισερχόμενοι, ὅθεν ἐξιόντες ἔκραζον· ἡ Παρθένος ἔτεκεν (τέτοκεν schol. Bod.), αὐξὶ φῶς. ταύτην Ἐπιφάνιος ὁ μέγας τῆς Κυπρίων ἱερεὺς φησι τὴν ἑορτὴν καὶ Σαρορακηνοὺς ἄγειν τῆ παρ' αὐτῶν σεβομένη Ἀφροδίτῃ, ἣν δὲ Χαμαρᾶ (Χαβαρα schol. Bod.) τῆ ἐαυτῶν προσαγορεύουσιν γλώττῃ, dazu J. H. Mordtmann, Zeitschr. deutsch-morg. Ges. 1875 S. 99ff Wellhausen, Skizzen und Vorarb. 3, 45ff Dalman, Petra I 49ff Cumont, Comptes rend. de l'acad. des inser. et b.-l. 1911. S. 292ff R. Eisler, Philologus 1909 S. 118ff u. Arch. f. Rel. W. 1912 S. 628 (doch ist zu betonen, daß Epiphanius — ob mit Recht oder Unrecht — hier nicht den 25. Dez., sondern den 6. Januar meint). — 7ff vgl. auch Panarion haer. 55, 1, 9 (Verehrung des Moses in Petra) — 10f Χααμοῦ ist richtig und nicht in Χααβοῦ zu ändern; B. Moritz (der Sinaikult in heidnischer Zeit Abh. Gött. Ges. 1916 S. 18) hat Ⲭⲁⲙⲟⲩ als (allerdings männlichen!) Personennamen auf zahl-

M

1 [τὰς] *

εἴτ' οὖν παρθένον καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Δουσάρην τουτέστιν
μονογενῆ τοῦ δεσπότου. τοῦτο δὲ καὶ ἐν Ἐλούση γίνεται τῇ πόλει
κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ὡς ἐκεῖ ἐν τῇ Πέτρα καὶ ἐν Ἀλεξανδρεία.

ἔκ πολλῶν δὲ ἠναγκάσθημεν παραστῆσαι διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας 12
5 ὅτι τὰ Ἐπιφάνεια καλῶς εἶρηται ἢ ἔνσαρκος γέννησις τοῦ σωτήρος
ἢ ἐν Βηθλεὲμ γενομένη, ὀγδόη ὥρα γεννηθέντος αὐτοῦ καὶ ἐπιφα-
νέντος τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ κόσμῳ διὰ τῆς τῶν ἀγγέλων μαρτυρίας·
ἐπεφάνη δὲ καὶ τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ἰωσήφ. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ὥρᾳ 13
καὶ ὁ ἀστήρ ἐφάνη ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῖς μάγοις πρὸ δύο ἔτων τῆς
10 αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ Βηθλεὲμ ἀφίξεως, ὅτε καὶ ἀκριβῶς ὁ
Ἡρώδης ἐπυνθάνετο (παρ') αὐτῶν τῶν μάγων τὸν χρόνον τοῦ φα-
νέντος ἀστέρος καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῶν ὅτι ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω,
ὃ καὶ αὐτὸ τὸ ῥῆμα τῶν Ἐπιφανείων ἐποιεῖτο τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ
τοῦ τὸν Ἡρώδην λέγειν »τοῦ φανέντος ἀστέρος«. διὸ τῶν μὲν 14
15 λεγόντων ὅτι »ποῦ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς ὁ τεχθεὶς τῶν Ἰουδαίων; εἶδο-
μεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστὲρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι
αὐτῷ«, ὁ Ἡρώδης οὐ περὶ ψιλοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου βασιλέως τὸ
πρᾶγμα ἐσκόπησε. διανοηθεὶς γὰρ τὸ πρᾶγμα καὶ θαυμάσας ὅτι 15
πολλοὶ βασιλεῖς ἐγεννήθησαν ἐν Ἱερουσαλήμ, πρῶτος Σαοῦλ ἐκ φυλῆς
20 Βενιαμίν, δεῦτερος Δαυὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ τούτου υἱὸς Σολομῶν,
υἱὸς δὲ τοῦ Σολομῶντος Ροβοὰμ καὶ τούτου υἱοὶ κατὰ διαδοχὴν,
καὶ οὐδέποτε ἐπὶ ἐνὶ τούτων γεννηθέντι ἀστήρ ἐφάνη οὐδὲ ἔλευσις
μάγων ἐγένετο ἐπὶ τὸ ἐλθεῖν καὶ προσκυνῆσαι τὸν γεννηθέντα βασι-
λέα ἀλλ' ἢ τότε μόνον, — ὅθεν τοῦτο σκεψάμενος [τις] καὶ τὴν διά-

reichen Inschriften nachgewiesen; zur Sache vgl. Joh. Damasc. de haeres. c. 101; Migne 94, 764A/B οὗτοι μὲν οὖν (sc. οἱ Σαρακηνοὶ) εἰδωλολατρῆσαντες καὶ προσκυνῆσαντες τῷ ἑσπέρῳ ἄστρῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ ἦν δὴ καὶ Χαβὰρ τῇ ἑαντῶν ἐπωνόμασαν γλώσση, ὅπερ σημαίνει μεγάλη Bartholomäus Edess. confut. Agar. Migne 104, 1385C ὃν οἱ Ἀραβες δοκιμάζετε, (ὄν) τὸ ἑσπέρῳ ἄστρῳ, Ζεβὼν Ἀφροδίτῃ Κρόνον καὶ Χαμὰρ λέγετε. — Die Übersetzung von Δουσάρης mit μονογενῆς τοῦ δεσπότου ist falsch; Dalman Petra I 49 erklärt das Wort mit „der von Schara“, anders = Dūšar-ra, sumerisch = Allbesieger O. Schröder, Zeitschr. f. Assyr. XXX S. 284ff

2 zu Elusa vgl. Hieronymus vita Hil. c. 25; Migne 23, 41B vadens (Hilarion) in desertum Cades . . . pervenit Elusam eo forte die, quo anniversaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregaverat. colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui Saracenorum natio dedita est — 10 vgl. Matth. 2, 7 — 15 Matth. 2, 2

M

1 ἦτον M 4 ἠναγκάσθημεν + (τοῦτο)? * 6 ἢ *] τῆς M | γενομένη Dind.] γενομένης M 11 (παρ') * 19 ἐγεννήθησαν] wohl nicht in ἐγεννήθησαν zu ändern 20f Σαλομῶν u. Σαλομῶντος M 24 [τις] *

νοιαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἠκόντισε, μαθὼν ὅτι τὸ
σημεῖον τοῦτο οὐκ ἀνθρώπου ἐστίν, ἀλλὰ κυρίου μόνου. διὸ οὐκέτι 16
περὶ βασιλέως | ἠρώτα ἐπιγείου ἢ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ Χριστοῦ, D 485
λέγων τοῖς γραμματεῦσι καὶ ἱερεῦσι «ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται;» καὶ
5 ἤκουσε παρ' αὐτῶν «ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας;» καὶ παρὰ μὲν τού-
των ἐρωτήσας τὸν τόπον ἔγνω, παρὰ δὲ τῶν μάγων τὸν χρόνον.
καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μάγοι μετὰ διετίαν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῶν 17
Ἐπιφανείων εἰς Βηθλεὲμ ἐγένοντο καὶ τὰ δῶρα προσήνεγκαν, [καὶ]
τὴν σφόδραν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν λίβανον. ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ
10 ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανείων αἱ ἀρχαὶ γέγονασι πολλῶν [πραγμάτων]
σημείων τῆς ἐπιφανείας. αὕτη δὲ ἦν ἡ ἡμέρα, ὡς ἄνω προείπον καὶ 18
πολλάκις ἀναγκάζομαι λέγειν, ἐν ὑπατεία Ὀκταυτίου Αὐγούστου τὸ
τρισκαίδεκατον καὶ Σιλανοῦ τῇ πρὸ ὀκτῶ εἰδῶν Ἰανουαρίων,
μετὰ δεκατριεὶς ἡμέρας τῆς τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἀυξήσεως, ἣτις
15 ἐστὶν ἀπὸ τῆς τροπῆς τῆς χειμερινῆς τουτέστιν ἀπὸ τῆς πρὸ ὀκτῶ
καλανδῶν Ἰανουαρίων ἕως αὐτῆς τῆς γενεθλίου καὶ Ἐπιφανείων
ἡμέρας διὰ τὸν προδηλωθέντα τύπον, αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν
δώδεκα αὐτοῦ μαθητῶν τὸν τρισκαίδεκατον ἀριθμὸν πληροῦντων.
Γεννᾶται οὖν ὁ σωτὴρ τῶ τεσσαρακοστῶ δευτέρῳ ἔτει Αὐγούστου
20 βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, ὑπατεία τῇ προγεγραμμένη, μετὰ εἰκοσιεννέα 19
ἔτη τῆς Αὐγούστου | πρὸς Ἰουδαίους συναφείας· βασιλεύει δὲ Αὐ-
γουστος δεκατρία ἔτη πρὶν ἢ τὴν Ἰουδαίαν τελείως συναφθῆναι Ὄ86
Ῥωμαίοις. ἦν δὲ καὶ ἐξότε ἐβασίλευσεν Αὐγουστος ἐπὶ τέσσαρσιν
ἔτεσιν τῆς αὐτοῦ βασιλείας πλείω ἐλάσσω φιλία μὲν Ῥωμαίων πρὸς 20
25 Ἰουδαίους καὶ συμμαχία πεμπομένη καὶ ἐπίτροπος καθιστάμενος

4 Matth. 2, 4 — 5 Matth. 2, 5 — 11ff vgl. S. 284, 4ff u. 290, 5ff —
20ff Epiph. folgt hier einer eigenartigen, von Eusebius abweichenden Rechnung,
wohl der des Africanus. Das Jahr, das er für die völlige Unterwerfung der Juden
angibt, ist das Jahr 31 v. Chr. — 23—27 vgl. S. 289, 12f (auch haer. 20, 1, 5;
I 225, 8ff); gemeint ist die Zeit des Antipater

M U (von Z. 20 γεννᾶται an)

6 χρόνων (trotz τὸν) M S [καὶ] * 10 [πραγμάτων] * 13 Ἰαν-
νουαρίων M 14 ἣτις bezieht sich auf ἀυξήσεως, nicht auf ἡμέρα Z. 11 16 Ἰαν-
νουαρίων M; am Rand τῇ πρὸ τοῦ δεκεμβρίου M 18 πληροῦντων *] πληροῦντα M
19 οὖν] μὲν γὰρ U | τῶ < M 20f ὑπατεία—συναφείας] ὅπερ ἦν Ῥωμαίων
πρὸς Ἰουδαίους συναφείας εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος U 21 δὲ] μὲν γὰρ U 22 τρι-
σκαίδεκα U | συναφθῆναι τελείως U 23f ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν] μετὰ ἔτη
τέσσαρα U 24 vor τῆς + ἀπὸ M | vor ἐλάσσω + ἢ M

καὶ μέρη φόρων Ῥωμαίοις τελούμενα * ἐπὶ πέντε ἔτεσι πλείω ἐλάσσω,
 ἕως ὅτου τέλεον παρεδόθη ἢ Ἰουδαία καὶ ὑπόφορος αὐτοῖς γεγένηται.
 ληξάντων τῶν ἀπὸ Ἰούδα ἀρχόντων καὶ Ἡρώδου ἐξ ἔθνῶν καταστα- 21
 θέντος, προση|λύτου μέντοι γε, εἶτα Χριστοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθ- D486
 5 λεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐλθόντος τε ἐπὶ τὸ κήρυγμα, ληξάντων τῶν ἀπὸ
 Ἰούδα καὶ Ἀαρῶν χριστῶν ἡγουμένων, διαρκεσάντων ἕως Ἀλεξάνδρου
 χριστοῦ ἡγουμένου καὶ Σαλίνας τῆς καὶ Ἀλεξάνδρας· ἐφ' οἷς ἐπλη-
 ρώθη ἢ προφητεία τοῦ Ἰακώβ, τό οὐκ ἐκλείπει ἀρχῶν ἐξ Ἰούδα καὶ
 ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς
 10 προσδοκία ἔθνῶν, ὃ ἐστὶν ὁ γεννηθεὶς κύριος. ταῦτα πάντα ἔτε- 22
 λειούτο ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἐν Βηθλεὲμ, ἢ ἐγένετο ἐν
 τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πάσης βασιλείας Αὐγούστου, ὃ ἦν
 μετὰ πέμπτον ἔτος τῆς ἐπιτροπῆς Ἀντιπάτρου τοῦ πατρὸς Ἡρώδου,
 ὅτε φιλία ἦν Ῥωμαίων πρὸς Ἰουδαίους καὶ μέρη δομάτων, | καὶ μετὰ P445
 15 τὴν ἐπιτροπὴν Ἀντιπάτρου τὴν ἀπὸ ἕκτου Αὐγούστου ἕως ἐνάτου
 αὐτοῦ, Ἡρώδου [τε] κατασταθέντος ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους καὶ μέρους
 φόρων διδομένου ἕως τρισκαδεκάτου ἔτους, ὃ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς
 βασιλείας Ἡρώδου κατασταθέντος ὑπὸ Αὐγούστου· μετὰ δὲ τὸ τέταρ- 23
 20 τριακοστοῦ τρίτου ἔτους Ἡρώδου, Αὐγούστου δὲ τεσσαράκοντα δύο
 ἔτη πληρώσαντος, κρατηθείσης <τε> τῆς πάσης Ἰουδαίας, ὡς ἔφην,

1 vgl. Z. 16ff; mit ἐπὶ πέντε ἔτεσιν ist die (erste) Zeit des Herodes gemeint — 4 ff vgl. Panarion haer. 20, 1, 6ff; I 225, 13ff u. haer. 29, 3, 2f; I 323, 9 ff; dazu Eusebius-Hieronymus Chronik S. 160, 1ff Helm — 6 vgl. Panarion haer. 29, 3f; I 323, 14ff u. Eusebius-Hieronymus Chronik S. 148, 12ff Helm u. S. 152, 11 ff — 8 Gen. 49, 10

M U

1 * ergänze nach Z. 16f etwa <καὶ πάλιν μέρη φόρων διδόμενα> * | ἐπὶ] ἔτει M | vor ἐλάσσω + ἢ U 2 ὅτου] τοῦ M | ὑπὸ φόρον U | αὐτοῖς < U | γεγένηται + τελειότατα U 4 γεννηθέντος Χριστοῦ M 4f ἐμβη- θλεὲμ U 5 τε < M 5f τῶν ἀπὸ Ἰούδα καὶ Ἀαρῶν] καὶ U 6 χριστῶν *] χρῆστων M U 7 χρῆστοῦ M < U | Σαλίνας M Σαλίνας U 7—10 ἐφ' οἷς—κύριος < U 10 vor ταῦτα + ἅτινα U 10f ἐτελεῖτο U 11 ἐμβη- θλεὲμ U | ἢ ἐγένετο < U 12 ὃ *] ὅς M U 13 μετὰ πέμπτον ἔτος] ἔνατος ἐνιαυτὸς ἀπὸ U 14—18 καὶ μετὰ τὴν—Ἡρώδου κατασταθέντος] καὶ τέταρτον ἔτος κατασταθέντος U 15 ἐνάτου M 16 [τε] * 17 διδομένον *] διδομένων M | 19 Ἡρώδου + ἐπιτροπῆς τε πέντε ἐτῶν πλείω ἢ ἐλάσσω ἀντιπάτρου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ U | τελείως M | τελείως hinter Ἰουδαίας U | παραδοθέντος U 20f Αὐγούστου —πληρώσαντος] τριακοστοῦ δευτέρου ἔτους Αὐγούστου πληρώσαντος U 21 <τε> * Eriphanus II. 19

μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτὴν εἰκοσιεννέα ἔτη ὑπόφορον Ῥωμαίοις, καὶ μετὰ τὸ κατασταθῆναι ἐπίτροπον τὸν Ἀντίπατρον Ἡρόδου πατέρα, μετὰ τε τὸ Ἡρόδην βασιλέα κατασταθῆναι ὑπὸ Ἀγούστου ἐν τῷ δεκάτῳ ἔτει τοῦ αὐτοῦ Ἀγούστου ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας.

- 5 $\bar{\alpha}$. Ταῦτα δὲ ἐπραγματεύθη ἐν ὑπατεία Ὀκταίου Ἀγούστου τὸ 24
 τρισκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ ὑπάτου, ὡς πολλάκις ἔφη, ἦντινα
 ὑπατείαν διεδέξαντο αἱ ὑποτεταγμένα ὑπατεῖαι ἀκολούθως οὕτως:
- $\bar{\beta}$. Λειτούλου καὶ Πίσωνος. | D487
- $\bar{\gamma}$. Λουζίου Καίσαρος καὶ Παύλου.
- 10 $\bar{\delta}$. Οὐνδιζίου καὶ Οὐάρου.
- $\bar{\epsilon}$. Λαμίου καὶ Σερονιλίου Νοννίου.
- $\bar{\zeta}$. Μάγνου Πομπηίου καὶ Οὐαλερίου.
- $\bar{\eta}$. Λεπίδου καὶ Ἀρουγίου.
- $\bar{\theta}$. Καίσαρος καὶ Καπίτωνος.
- 15 $\bar{\iota}$. Κρητικοῦ καὶ Νερούα.
- $\bar{\kappa}$. Καμίλλου καὶ Κύντιλλιανοῦ. | OSS
- $\bar{\lambda}$. Καμήρου καὶ Σαβίνου.
- $\bar{\mu}$. Δολαβέλλα καὶ Σιλιανοῦ.
- $\bar{\nu}$. Λεπίδου καὶ Ταύρου.

5—S. 291, 18 vgl. zu S. 284, 7; Epiph. benützt eine Konsulsliste, die sich mit der in den sog. Consularia Const. und im Chronicon pasch. überlieferten (MG. auct. antiqu. IX 218ff, vgl. XI 197ff) aufs engste berührt. Die gemeinsamen Fehler der drei Zeugen dürfen selbstverständlich nicht verbessert werden. Die Liste geht von 2 v. Chr. bis 28 n. Chr. — 11 hinter Λαμίου καὶ Σερονιλίου Νοννίου sind in allen 3 Zeugen die Konsuln des Jahres 4 n. Chr. ausgefallen; der Mangel wird wieder eingebracht durch die Spaltung bei $\bar{\iota}\epsilon$ u. $\bar{\iota}\zeta$ — 14 $\bar{\eta}$ Καίσαρος καὶ Καπίτωνος] Germanicus Caesar u. C. Fonteius Capito sind in Wirklichkeit die Konsuln von 12 n. Chr.; die Umstellung ist allen Zeugen gemeinsam

M U

1 ποιῆσαι] γενέσθαι? * | εἴκοσι ἐννέα] ἐννέα M 2f μετὰ τε τὸ *] μετὰ
 δὲ τὸν M μετ' αὐτὸν δὲ U 3 ἀπὸ M 3f ἐν τῷ— Ἀγούστου < U 3 δε-
 κάτῳ *, vgl. 289, 16] δωδεκάτῳ M 6 ὡς πολλάκις ἔφη < U 8 Λειτούλλου
 M U | Πίσωνος u. + τὸ δεύτερον U 9 Καίσαρος < M 10 Οὐν-
 δονζίου U | Οὐάρον] Οὐρμίλου M 11 Λαμμία U | Σερολίου M Σε-
 ρονιουλίου U | Νοννίου *] Νομμίου U < M Nonniano Cons. Const. 12 Πομ-
 πηίου < M | Οὐαλερίνου M 15 Κρητίου M 16 Καμίλλου M 17 Καμίρ-
 λου M 18 Σιλιανοῦ M 19 nach Λεπίδου καὶ Ταύρου + $\bar{\iota}\delta$ Καίσαρος καὶ
 Σκιπίωνος M d. h. die unter $\bar{\eta}$ schon gebrachten Konsuln des Jahres 12 n. Chr.
 sind hier (ebenso im Chron. pasch.) an der richtigen Stelle noch einmal eingetragen;
 in Folge davon sind die nächsten Zahlen (bis $\bar{\iota}\zeta$) in M um 1 zu hoch

- $\bar{\iota}\delta$. Φλάγκου καὶ Σιλανού.
 $\bar{\iota}\epsilon$. τῶν δύο Σέξτων.
 $\bar{\iota}\zeta$. Πομπηίου Μάγνου καὶ Ἀπουληίου.
 $\bar{\iota}\xi$. Βρούττου καὶ Φλάγκου.
5 $\bar{\iota}\eta$. Ταύρου καὶ Λίβωνος.
 $\bar{\iota}\theta$. Κράσσου καὶ Ρούφου.
 $\bar{\kappa}$. Τιβερίου Καίσαρος τὸ δεύτερον καὶ Δρούσου Γερμανοῦ τὸ δεύτερον.
 $\kappa\alpha$. Σιλανοῦ καὶ Βάλβου.
10 $\bar{\kappa}\beta$. Μεσσάλα καὶ Γράτου.
 $\kappa\gamma$. Τιβερίου Καίσαρος τὸ τρίτον καὶ Δρούσου Γερμανοῦ τὸ τρίτον
 $\kappa\delta$. Ἀγρίππου καὶ Γάλβου.
 $\bar{\kappa}\epsilon$. Πολλίωνος καὶ Οὔτερος.
 $\bar{\kappa}\zeta$. Κεθήγου καὶ Οὔαρου.
15 $\kappa\zeta$. Ἀγρίππου τὸ δεύτερον καὶ Λεντούλου Γάλβου. | P 446
 $\bar{\kappa}\eta$. Γετουλικοῦ καὶ Σαβίνου.
 $\kappa\theta$. Κράσσου καὶ Πίσωνος.
 $\bar{\lambda}$. Σιλανοῦ καὶ Νερούα.
23. Καὶ ὁρᾶς ὅτι τριακονταετῆς ἐστὶν χρόνος. διὸ ἐφιλοτιμησά- 23, 1
20 μεθα τὰς καθεξῆς ὑπατείας ἀκριβῶς θέσθαι, εἰς τὸ τοὺς διερχομένους
ἰδεῖν ὅτι οὐκ ἐστὶν τι | παραπεποιημένον ἐν τῷ θεῷ δόγματι τῆς D 488
ἀληθείας, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας τὰ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ κεκήρυκται.
τίς γὰρ ἀριθμήσας τὰς μὴ δυναμένας σφαλῆναι καθ' εἰσὸν ὑπατείας 2
οὐ καταγνώσεται τῶν νομιζόντων διαφωνίαν εἶναι ἐν τῷ τῶν ἐτῶν

2f die beiden Sexti u. Pompeius Magnus-Apuleius sind in Wirklichkeit nur ein Paar, die Konsuln des Jahres 14 n. Chr.

M U

1 $\bar{\iota}\delta$] $\bar{\iota}\epsilon$ M | Σιλουανοῦ U 2 nach Σιλανοῦ ohne Zahl angereiht τῶν δύο
Σέξτων, dann $\bar{\iota}\zeta$ Πομπηίου καὶ Ἀπουληίου M; die im Text befolgte Zählung von U wird
durch das Chron. pasch. bestätigt 3 Πομπηίου U | Μάγνου < M 5 Λίβωνος M
7 vor Δρούσου die Zahl $\bar{\kappa}\alpha$, aber trotzdem Z. 9 wieder $\bar{\kappa}\alpha$ U | Δρούσου M |
Γερμανοῦ < M 9 Γάλβου M 11 Δρούσου M 12 Βάλβου U 13 Πολλί-
ώνος U | Οὔτερος] Οὐίκτηρος M 14 Καθήγου U 15 Λεντούλλου MU
16 Γετουλικοῦ U 17 Πείσωνος Πίσωνος + $\bar{\Lambda}$ (verlesen für $\bar{\Lambda}$, die Zahl
des nächsten Gliedes) M 18 $\bar{\lambda}$ < M, vgl. zu Z. 17 | hinter Νερούα ohne
Zahl angefügt Τῶν δύο Γεμινῶν M (als Zusatz erwiesen durch S. 292, 9ff 293, 17
295, 13 299, 13: danach hat unsere Liste mit Silanus und Nerva aufgehört)
20 τὸ τοὺς] τόπους M 23 γὰρ < M

ἀριθμῶ τῷ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἄδομένῳ; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ 3
 ἔπεσον αἱ πρότερον περὶ Οὐαλεντίνου καὶ τινες ἄλλους αἰρέσεις, αἱ
 μυθωδῶς ἀναγραφόμεναι τοὺς τριάκοντα | αἰῶνας, οὓς ἐνόμισαν Ὁ 90
 ἀπεικάζειν τοῖς τοῦ σωτῆρος ἔτεσιν, ἵνα δῆθεν δύνωνται τῶν παρ'
 5 αὐτοῖς αἰώνων καὶ ἀρχῶν ἀναγράφειν τὴν μυθοποιίαν. εὐρίσκεται 4
 γὰρ ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας
 πάσχω· ὁ μονογενὴς ἀπαθὴς ὢν ἄνωθεν θεὸς Λόγος, σὰρκα δὲ
 <προσλαβὼν καὶ> ἀναδεξάμενος ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν, ἵνα τὸ τοῦ θανά-
 του καθ' ἡμῶν χειρόγραφον λύσῃ. μετ' ἐκείνην γὰρ τὴν ὑπατείαν 5
 10 τὴν ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει αὐτοῦ σημαυνομένην ἄλλη ὑπατεία γέγονεν,
 λεγομένη τῶν δύο Γεμινῶν· εἶτα ἄλλη ὑπατεία Ρούφου καὶ Ρουβελ-
 λίωνος, καὶ οὕτως ἐνεστῶσης τῆς ὑπατείας τῆς μετὰ τὴν ὑπατείαν
 <Ρούφου καὶ> Ρουβελλίωνος. ἦτις ὕστερον ἦλθεν Οὐιννικίου κα-
 λειῦσθαι καὶ Λογγίνου Κασσίου, <ἐν τῷ τριακοστῷ τρίτῳ αὐτοῦ ἔτει
 15 ὅπερ ἦν> ὀκτωκαιδέκατον Τιβερίου Καίσαρος, πάσχει ὁ σωτὴρ [ἐν]
 τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων. καὶ ἐλήλεγεται τούτων 6
 ἀπάντων ἢ πλάνη, εὐρίσκομένης σαφῶς τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν
 διδασκαλίας, ὡς οὐ μόνον δύο χρόνων περίοδοι ἑορτῆς Πάσχω ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις ἐμφέρονται, ἀλλὰ καὶ τριῶν.
 20 24. Γεννηθέντος γὰρ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τουτέστιν 24, 1

1f vgl. Panarion haer. 31, 14, 3; I 406, 17 — Sf vgl. Kol. 2, 14 — 11 wie
 S. 291, 2f das der Sexti, so ist hier wieder das Konsulat der beiden Gemini,
 Rufus (= Fufius) und Rubellio, in zwei zerlegt; auch darin stimmt Epiph. mit
 den beiden Nebenzeugen Cons. Const. und Chron. pasch. zusammen, vgl. MG
 auct. antiqu. IX 220

M U

2 περὶ Οὐαλεντίνου — ἄλλους < U | αἱ² < M 3 μυθώδους M | ἀνα-
 γραφόμενος M | τριάκοντα] τέσσαρας M 3f οὓς—ἔτεσιν] καὶ τὰ ἀπὸ τῶν
 τριάκοντα ἐτῶν τοῦ σωτῆρος παρ' αὐτῶν ἀλληγορηθέντα U 4 δυνηθῶσι U
 5 ἀναγράφειν] lies wohl παραστήσαι * 6 ἐνσαρκώσεως (neben παρουσίας) U
 S <προσλαβὼν καὶ> * | παθεῖν + κατεδέξατο U Sf τοῦ θανάτου τὸ U
 9 γὰρ] δὲ U 10 αὐτοῦ, sc. Christi] Ἀγούστου M 11 vor λεγομένη + ὑπα-
 τεία U 12 ἐνεστῶσης] μεσαζούσης U 13 Ρούφου καὶ * | Οὐιννικίου M
 13f καλειῦσθαι *] καλουμένη MU 14 Κασσίου < M 14f <ἐν τῷ τριακοστῷ
 τρίτῳ αὐτοῦ ἔτει ὅπερ ἦν> * 15 ὀκτωκαιδέκατον—Καίσαρος < U | [ἐν] *
 18 περίοδοι Dind.] περιόδοις M περίοδος U | ἑορτῆς < U 19 ἐμφέρεται U
 20 περὶ τὸν Ἰαννουάριον μῆνα U | Ἰαννουαρίῳ M

πρὸ ὀκτώ εἰδῶν Ἰανουαρίων — ἥτις ἐστὶ κατὰ Ῥωμαίους πέμπτη
 Ἰανουαρίου ἐσπέρα εἰς ἕκτην ἐπιφώσκουσα, κατ' Αἰγυπτίους Τυβὶ
 ἐνδεκάτη, κατὰ Σύρους εἴτ' οὖν Ἑλλήνας Ἀύδυναίου ἕκτη, κατὰ
 Κυπρίους εἴτ' οὖν Σαλαμινίους πέμπτου πέμπτη, κατὰ Παφίους | D 439
 5 Ἰουλίου τεσσαρεσκαίδεκάτη, κατὰ Ἀραβας Ἀλεὼμ μία καὶ εἰκάς, κατὰ
 Καππάδοκας Ἀταρτᾶ τρισκαίδεκάτη, κατὰ Ἀθηναίους Μαιμακτηριῶνος
 πέμπτη, κατὰ Ἑβραίους Τηβήθ πέμπτη· ἔδει γὰρ καὶ ἐνταῦθα πληρω- 2
 θῆναι τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου εἰρημένον »εισῆλθεν πρὸς ἡμᾶς ἡ
 κιβωτὸς τοῦ θεοῦ« (λέγει δὲ τὴν Χριστοῦ τελείαν ἐνανθρωπῆσιν)
 10 »τῆ πέμπτη τοῦ μηνὸς τοῦ πέμπτου«, ὡς τότε παρ' Ἑβραίοις
 ἐτελέσθη· ὁ πρῶτον μὲν τῆ ψήφω τῶν Ἑβραίων ἐχοῖν πληρωθῆναι, 3
 ἢ καὶ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν ἀκολουθήσαντες, φημὶ δὲ Ῥωμαῖοι, πέμπτην
 αὐτὴν ἐσπερινὴν εἰς ἕκτην ἐπιφώσκουσαν ἐπιτελοῦσι, Κύπριοι δὲ
 πέμπτην αὐτὴν [τὴν] ἡμέραν τοῦ μηνὸς ἄγουσιν, Αἰγύπτιοι δὲ φύσει
 15 καὶ Σαλαμῖνιοι καὶ αὐτὸν τὸν μῆνα πέμπτου ἄγουσιν, ὡς καὶ οἱ
 Ἑβραῖοι ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἀγο|μένου νέου ἔτους πέμπτου αὐτὸν Ö 92
 τάττουσι — διῆλθεν οὖν τὰς προειρημένας ὑπατείας εἰκοσιεννέα πλήρης, 4
 εἰς δὲ τὴν τριακοστὴν ὑπατείαν, λέγω δὲ *, περὶ τὸν (ἐν)δέκατον μῆνα
 ἦλθε πρὸς τὸν Ἰωάννην | καὶ ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ τῷ P 147
 20 τριακοστῷ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου γεννήσεως, πρὸ ἕξ εἰδῶν Νοεμ- 5
 βρίων, τουτέστι κατὰ Αἰγυπτίους Ἀθὺρ δωδεκάτη, κατὰ Ἑλλήνας

1 ff zu den Monatsangaben vgl. W. Kubitschek, Die Kalenderbücher von
 Florenz, Rom und Leyden (Denkschr. Wiener Akad. B. 57. 1915) S. 74 ff 91 ff; dort
 weitere Schriften über die einzelnen Fragen — 8 ff wo? (einzige vergleichbare
 Stelle Sach. 7, 3) — 18 ff vgl. oben c. 16, 1 ff; S. 270, 14 ff u. c. 30, 10; S. 303, 4

M U

1 Ἰαννουαρίων M | πέμπτη ist nicht mit Kubitschek zu beanstanden; der
 Gesamtausdruck πέμπτη—ἐπιφώσκουσα bezeichnet ganz richtig die Mitternacht
 zwischen 5. u. 6. Januar; vgl. Z. 12f u. S. 298, 19 2 Ἰαννουαρίου + μηνὸς U |
 ἐσπέρα—ἐπιφώσκουσα < U 4 Σαλαμινίους M 5 Ἰουλίον] Ἰονναῦ M |
 ἀλσὼν M 6 ἀταρταβὰ M 7 κατὰ Ἑβραίους τιβιῆθ ιγ', κατὰ ἀθηναίους με-
 μακτηριῶνος τ U; aber vgl. die Reihenfolge S. 294, 4f | Τηβήθ *] Τηβιθ M
 τιβιῆθ U 7—17 ἔδει γὰρ—τάττουσιν < U 13 ἐπιτελοῦσι *] ἐπιτελοῦντες M
 14 πεμπτέτην M | [τὴν] * 17 διῆλθεν * (sc. ὁ Ἰησοῦς), vgl. S. 294, 19 παρ-
 ῆλθεν MU | οὖν < U | πλήρης (indecl. *)] πλήρεις MU 18 λέγω] φημὶ U |
 * <τὴν τοῦ Σιλανοῦ καὶ Νερούα> * | <ἐν>δέκατον * 19 f τοῦ τριακοστοῦ ἔτους U
 20 αὐτοῦ < U 21 τουτέστι vor κατὰ Αἰγυπτίους *] hinter δωδεκάτη MU

Λίου ὀγδόῃ, κατὰ Σαλαμινίους τοὺς καὶ Κωνσταντίας τρίτου Χοιᾶκ
 ἕκτη, κατὰ Παπίους Ἀπογονικοῦ ἑκκαίδεκάτη, κατὰ Ἀραβας Ἀγγαθαλ-
 βαεῖθ δευτέρως καὶ εἰκάδι, κατὰ Μακεδόνας Ἀπελλαίου ἑκκαίδεκάτη,
 κατὰ Καλπάδοκας Ἀρατατὰ πεντεκαίδεκάτη, κατὰ Ἀθηναίους Μετα-
 5 γειτριῶνος ἑβδόμη, κατὰ Ἑβραίους Μαρεσουᾶν ἑβδόμη, ὡς ἐπιμαρ- 6
 τυρεῖ μου τῷ λόγῳ τὸ ἅγιον κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον, ὡς πολλάκις
 ἔφη, ὧδέ πως λέγον ἦν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν
 τριάκοντα, ὧν υἱὸς ὡς ἐνομιζέτο τοῦ Ἰωσήφ· [καὶ] ἀπ' ἐντεῦθεν 7
 10 κατὰ τὰ ἐν τῷ προφήτῃ Ἠσαΐα | προειρημένα ὅτι ἄνευμα κυρίου ἐπ' D 490
 ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέν με
 κηρῶσαι αἰχμαλώτοις ἄφροσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, κηρῶσαι ἐνιαυτὸν
 κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.

25. Ὡς ἀληθῶς γὰρ ἐκήρυσεν ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν. τουτέστιν 25, 1
 15 μὴ ἀντιλεγόμενον. τὸν γὰρ πρῶτον ἐνιαυτὸν μετὰ (τὸ) τριακοστὸν
 ἔτος τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας ἐκήρυσσε καὶ πάντες κατεδέχοντο,
 καὶ οὔτε Ἰουδαῖοι ἀντέλεγον οὔτε ἔθνη οὔτε Σαμαρεῖται, ἀλλὰ πάν-
 τες ἠδέως ἤκουον αὐτοῦ. ἐν ᾧ ἐνιαυτῷ ἄνεις εἰς Ἱεροσόλυμα, 2
 μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ διελθεῖν τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τοῦ
 20 πειρασμοῦ καὶ ἄς προείπαμεν ἕκοσι ἕως τοῦ πρώτου σημείου καὶ
 ἐκλέξασθαι τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· ἀνακάμψας ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ 3
 τὸν Ἰορδάνην καὶ διελθὼν διὰ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, ἐπὶ τὴν
 Ναζαρέτ πορευόμενος ἀνέβη δηλονότι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν μέσῳ
 τῆς ἑορτῆς ἐκέκραγε λέγων ἔτι τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω·
 25 καὶ οὕτως ἀπῆλθεν εἰς Ναζαρέτ καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ εἰς τὴν
 Σαμάρειαν καὶ εἰς τὰ μέρη Τύρου. καὶ πληρωθέντος τοῦ πρώτου 4
 ἐνιαυτοῦ πάλιν ἄνεις εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ λοιπὸν ἐξήτουν αὐτὸν
 πιάσαι ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ ἐφοβήθησαν· ἐν ἣ ἑορτῇ ἔλεγεν ὅτι οὐκ
 ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· οὐ γὰρ ἐψεύδετο, μὴ γένοιτο. 5

7 Luk. 3, 23 — 9 vgl. Luk. 4, 16ff — 10 Luk. 4, 18 — 22 mit διελθὼν διὰ
 τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ist wohl Joh. 6, 1 gemeint; vgl. e. 30, 7; S. 302, 15
 διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην εἰς τὴν θάλασσαν Γεννησαρέτ — 23f Joh. (7, 14) 7, 37
 — 28 Joh. 7, 8

M U

2f ἀγγαθααβαεῖθ M ἀγαθαλβαεῖθ U   3 εἰκάς M   4f μεταγειτριῶν M
 μεταγιτριῶν U   6f ὡς πολλάκις ἔφη < U   7 ὁ < U | εἶναι < U   8 ἐνο-
 μιζέτο + εἶναι U | [καὶ] *   14 γὰρ < M   15 (τὸ) *   20 καὶ ἄς—ση-
 μείου < U   22 διὰ] ἐπὶ U   23 Ναζαρέθ M   25 Ναζαρέθ M | τῆρ² < U
 26f τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ πρώτου M   28f οὐ καταβαίνω U

»μεσαζούσης γὰρ τῆς ἑορτῆς ἤλθε« φησί »καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμας,
 »καὶ | ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ἐζήτουν πιάσαι; καὶ ἰδοὺ ἐν παρ- 094
 ρησίᾳ λαλεῖ· μὴ ἄρα ἔμαθον οἱ ἱερεῖς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;
 ἀλλὰ οἶδαμεν οὗτος πόθεν ἐστί«. μυστηριωδῶς γὰρ καὶ πνευματικῶς 6
 5 αὐτοῦ διαλεγόμενον τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς οὐκ ᾔδεισαν τί ἔλεγεν. | P 445
 ἔλεγε γὰρ αὐτοῖς μὴ ἀναβαίνειν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ ἑορτῇ ἐκείνῃ
 μηδὲ εἰς τὸν σταυρόν, τοῦ | τελειῶσαι τέως τὴν οἰκονομίαν τοῦ D 491
 πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τὸ μυστήριον καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνα-
 στήναι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι· ἅτινα ἐπλήρου πάντα ἐν τῇ
 10 ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα ὡς πληρωθέντος τοῦ διετούς 7
 χρόνου μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν αὐτοῦ γέννησιν ἀπὸ Νοεμβρίου
 μηνὸς καὶ ἀπὸ Ἰανουαρίου μηνὸς καὶ [τῶν] ἐπέκεινα, λοιπὸν ἐν τῷ
 τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου ἔνδημίας, μετὰ τὸ ὑπερ-
 βῆναι αὐτὸν τὰς δύο ὑπατείας, ἃς ἔφημεν, τῶν τε δύο Γεμινῶν καὶ
 15 τὴν Ῥούφου καὶ Ῥουβελλίωνος, λοιπὸν ἐν τῇ τρίτῃ ὑπατείᾳ, ἐν τῷ 8
 τρίτῳ μηνὶ αὐτῆς, μετὰ τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον ἐν Μαρτίῳ
 μηνὶ τελειοῖ τὸ τοῦ πάθους μυστήριον ὁ ἀπαθὴς θεὸς Λόγος παθὼν
 ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς, μένων δὲ ἐν ἀπαθείᾳ, ὡς λέγει Πέτρος »θανατω-
 θεὶς σαρκί, ζωογονηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι«.

20 26. Πάσχει δὲ ἐν τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων * 26, 1
 ὑπερβεβηκότων αὐτῶν μίαν * ἐσπέραν τουτέστιν ἐν τῇ τεσσαρεσκαί-
 δεκαταίᾳ σελήνης νυκτερινῇ μέσῃ. προσέλαβον γὰρ καὶ ἔφαγον τὸ 2

1 Joh. 7, 14 — 2 Joh. 7, 25f — 4 vgl. Joh. 7, 3ff — 14 vgl. S. 292, 10ff —
 18f I Petr. 3, 15 — 20ff vgl. das noch herauszugebende Bruchstück aus der ep.
 ad Eus. et Marc., Panarion haer. 70, 11ff und die Didaskalie (Ed. Schwartz, Jüd.
 u. christl. Ostertafeln S. 112ff). Der Abschnitt, an dem bereits Scaliger, Kepler,
 Petavius, van der Hagen ihre Kräfte versucht haben — Ideler Handb. der Chronol.
 I 571 II 243 A. 2 und Duchesne Rev. quest. hist. 28 S. 36 A. 1 verzichten auf
 eine Lösung —, enthält ungewöhnliche Schwierigkeiten. Klar ist (vgl. insbes.
 S. 298, 5ff), daß Epiph. den Juden zweierlei vorwirft 1) daß sie das Passah in
 der Karwoche willkürlich um 2 Tage vorgerückt hätten 2) daß sie infolge ihrer

M U

1 μεσοῦσης U | ἐνέβη U 2 ἐν < U 5 αὐτοῦ¹ < U 6 τὸν οὐρανὸν] τὸ ἱερόν U
 8 τῆς < U | τὸ < U 12 καὶ ἀπὸ Ἰανουαρίου μηνὸς < U | Ἰανουαρίου M |
 [τῶν] * 16 Ἰανουάριον M 17 θεὸς < U 18 μένων Dind.] μὲν ὢν M
 μένει U 20 ἐν τῇ < M 20 * ergänze nach Z. 22f u. S. 298, 5f etwa ἔπιτε-
 λούντων τῶν Ἰουδαίων τὸ πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ ὠρισμένου καιροῦ, ἔτι δὲ) *
 21 * ἐσπέραν] lies etwa nach S. 297, 13 (ἡμέραν, σφαλέντων περὶ τὴν ἰσονυχτίαν,
 ἦνπερ ἐνόμιζον εἶναι τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ) ἐσπέρας *

Πάσχα, ὡς φησι τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡμεῖς πολλάκις εἶπαμεν· ἔφαγον οὖν τὸ Πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ * φαγεῖν τουτέστι τῇ τρίτῃ

falschen Berechnung des Mondjahres die *τεσσαρεσκαίδεκάτη* irrig, d. h. um einen Tag zu früh angesetzt hätten. Sie feierten damals (vgl. S. 296, 1f und die Didaskalie) das Passah am Dienstag Abend, während sie es eigentlich am Freitag oder — ihre falsche Rechnung einmal vorausgesetzt — wenigstens am Donnerstag hätten feiern sollen. Denn nach Epiph. fällt die *τεσσαρεσκαίδεκάτη* auf den Freitag (genauer Donnerstag Abend bis Freitag Abend) = XIII kal. Apr.; Samstag Nacht auf Sonntag ist die *ἰσονοκία* (vgl. S. 298, 25: die *ἰσονοκία* folgt auf den 25. Phamenoth = XII kal. Apr. = 21. März) und Sonntag (= 26. Phamenoth = XI kal. Apr. = 22. März) ist die *ἰσημερία*. Trotzdem bleibt in der Auseinandersetzung S. 297, 2ff manches dunkel. Leidlich verständlich sind die mittleren Glieder. *τετρὰς ἐπιφώσκουσα δωδεκάτη νυκτερινὴ πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων* muß wohl heißen: die Nacht vom Dienstag auf den Mittwoch ist die Nachthälfte der *δωδεκάτη* des Mondes, der Tag ist = XV kal. Apr. Das stimmt zur gewohnten Rechnung des Epiph. Ebenso erledigen sich die nächsten Angaben: die *πέμπτη*, der Donnerstag, ist die Taghälfte der *ἰγ*, die Nacht des Donnerstags gehört zur *ιδ*, der Tag ist = XIV kal. Apr. Vor ein Rätsel stellt jedoch der Anfang und der Schluß. Wenn Epiph. mit den Worten beginnt: *συλλαμβάνεται δὲ τῇ αὐτῇ τρίτῃ ὀψέ, ἣτις ἦν ἐνδεκάτη τῆς σελήνης νυκτερινὴ πρὸ δεκαῆς καλανδῶν Ἀπριλλίων*, so ist die hier gegebene Bestimmung des Mondalters mit der sonstigen Rechnung des Epiph. schlechthin unverträglich. Denn die *τρίτη ὀψέ* d. h. die Nacht vom Dienstag auf den Mittwoch ist nicht die Nachthälfte von *ιδ*, sondern von *ιβ*; während XVI kal. Apr. für den Dienstag allerdings zutrifft. Man kann nur so helfen, daß man den Satz *ἣτις ἦν — καλανδῶν Ἀπριλλίων* bloß auf *τρίτη* (nicht auf *τρίτη ὀψέ*) bezieht und *νυκτερινὴ* einklammert. Das scheint um so berechtigter, weil Epiph. doch fortfährt mit *τετρὰς ἐπιφώσκουσα* z. t. λ. *Τετρὰς ἐπιφώσκουσα* ist aber ja sachlich dasselbe, wie *τρίτη ὀψέ*. Hätte Epiph. also in dem mit *ἣτις ἦν* zu beginnenden Satz eine Angabe über Dienstag Nacht machen wollen, so müßte er sich grundlos wiederholen und dazu noch widersprochen haben. Auch die letzten Worte S. 297, 9 *ἐπιφώσκουσα κυριακῇ πεντεκαίδεκάτῃ νυκτερινῇ* bedürfen wohl einer Änderung. Wenn der Freitag (genauer Donnerstag Abend bis Freitag Abend) die *τεσσαρεσκαίδεκάτη* war, so kann die Nacht vom Samstag zum Sonntag nur die *ἐκκαίδεκάτη* sein; S. 297, 10f *διὰ τὴν πεντεκαίδεκάτην τῆς σελήνης* spricht nicht dagegen

1f gemeint ist Matth. 26, 2; vgl. ep. ad Eus. et Marc. ὡς φησι καὶ ὁ ἱερώτατος Ματθαῖος περὶ τοῦ σωτῆρος ὅτι εἶρηκε τοῖς μαθηταῖς· οἴδατε ὅτι μετὰ

M U

2 * <δεόντως> *

- ἐσπέρας ὅπερ ἔδει τῇ πέμπτῃ ἐσπέρας· τεσσαρεσκαίδεκάτῃ γὰρ οὕτως ἦν ἡ πέμπτη. συλλαμβάνεται δὲ τῇ αὐτῇ τρίτῃ ὄψε, ἣτις ἦν 3
 ἔνδεκάτῃ τῆς σελήνης νυκτερινὴ πρὸ δεκαἕξ καλανδῶν Ἀπριλλίων
 τετρὰς ἐπιφώσκουσα δωδεκάτῃ νυκτερινῇ πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν
 5 Ἀπριλλίων πέμπτῃ τρισκαίδεκάτῃ ἡμερινῇ, νυκτερινῇ δὲ τεσσαρεσκαί-
 δεκάτῃ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν Ἀπριλλίων προσάββατον τεσ-
 σαρεσκαίδεκάτῃ ἡμερινῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἀπριλλίων σάβ-
 βατον πεντεκαίδεκάτῃ ἡμερινῇ πρὸ δεκαδύο καλανδῶν Ἀπριλλίων
 ἐπιφώσκουσα κυριακὴ πεντεκαίδεκάτῃ νυκτερινῇ· ὅπερ ἦν φωτισμὸς 4 D492
 10 Ἰαίδου καὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ καὶ ἰσότης) νυκτὸς καὶ ἡμέρας, διὰ τὴν
 πεντεκαίδεκάτην τῆς σελήνης καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον· ὅτι καὶ
 ἀνάστασις καὶ ἰσημερία πρὸ ἔνδεκα καλανδῶν Ἀπριλλίων (ἐγένετο),
 περὶ ἣν πλανηθέντες (οἱ Ἰουδαῖοι) ὑπέρβατον μίαν ἡμέραν ἐποίησαν,
 ὡς | προείπον. ἔχει δὲ ὥρας τινὰς ἢ ψῆφος τῆς λεπτολογίας *, 5 Ö96
 15 ἣτις ἐμπίπτει δι' ἐτῶν τριῶν, παρ' αὐτοῖς διαφωνουμένη ἡμέραν
 μίαν· προστιθέασι γὰρ τῶ σεληνιακῶ | δρόμῳ μετὰ τὰς τριακοσίας 6 P449
 πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας καὶ ἄλλας κατ' ἔτος τέσσαρας ὥρας, ὡς
 εἶναι εἰς τρία ἔτη ἡμέραν μίαν. διὸ παρ' αὐτοῖς πέντε μῆνες τελοῦν- 7
 ται ἐμβόλιμοι εἰς ἔτη δεκατέσσαρα, διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τοῦ
 20 ἡλιακοῦ δρόμου τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε ἡμερῶν καὶ ὠρῶν
 τριῶν τὴν * ὥραν μίαν· προστιθεμένων γὰρ τῶν † ὠρῶν λοιπὸν
 γίνονται τξε ἡμέραι * παρὰ ὥραν μίαν· ὅθεν οὗτοι ἐξάκις πολυπλα- 8

δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται· καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Epiph. versteht die Stelle so, als ob Jesus hätte sagen wollen, daß eigentlich erst in zwei Tagen das Passah gefeiert werden sollte .

9 ff vgl. zu S. 246, 5 — 14 ff vgl. haer. 70, 13 — 17 f die Rechnung 3×4 Stunden = 1 Tag ist nicht zu beanstanden; Epiph. rechnet wie andere die Stunde als Doppelstunde, vgl. G. Bilfinger, Die Babylonische Doppelstunde (Stuttg. Gymn. Progr. 1888) Boll, Sphära S. 311 ff Sethe, Nachr. Gött. Ges. 1920 S. 109f

M U

1 οὕτως d. h. nach der falschen Rechnung der Juden 3 [νυκτερινῇ]? *
 9 πεντεκαίδεκάτῃ] lies wohl ἑκκαίδεκάτῃ * 10 (ἰσότης) * 11 τῆς < U | τοῦ
 < U | τοῦ ἡλίου τὸν δρόμον M | καὶ² < M 12 (ἐγένετο) * 13 περὶ *]
 δι' M U | (οἱ Ἰουδαῖοι) * 14 * (περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς) * 15 δι' ἐτῶν]
 διὰ τῶν M 15f ἡμέραν μίαν *] ἡμέρα μία M ἢ μία ἡμέρα U 19 ἀφαι-
 ρεῖσθαι] lies wohl ἀφίστασθαι * 21 * (τῆς σελήνης περίοδον κατ' ἔτος ἔνδεκα
 ἡμέραις παρὰ) * | μίαν ὥραν U | † ὠρῶν] lies ἔνδεκα ἡμερῶν * 22 * er-
 gänze etwa (τέσσαρες ὥραι· λείπεται δὲ τούτου ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος παρὰ) *

σιάσαντες τὰ ἰδ' ἔτη διὰ † τοῦ πδ' ἔτους ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ
τιθέασιν ἐμβόλιμον ἕνα μῆνα, εἰς τὸ εἶναι τριάκοντα καὶ ἕνα μῆνας
εἰς τὰ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη, οὔτινες ὄφειλον εἶναι κατὰ τὴν
ἀκριβείαν τριάκοντα εἰς μῆνα καὶ † κᾱ ἡμέραι καὶ ὦραι γ̄.

5 27. Ἐρεκεν τοίνυν τούτου τότε σφαλέντες οὐ μόνον προέλαβον 27, 1
θορυβοῦμενοι τὰς δύο ἡμέρας βεβρωκότες τὸ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ τὴν
ὑπερβατον προσθέντες μίαν ἡμέραν *, κατὰ πάντα τρόπον αὐτοὶ μὲν
σφαλέντες· ἡ δὲ οἰκονομία τῆς ἀληθείας ἀκριβέστατα πάντα ἡμῖν
σωτηριωδῶς εἰργάσατο. ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τὸ Πάσχα τελειώσας 2
10 ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος μετὰ τὸ βεβρωκέναι »ἐπιθυμία ἐπιθυμήσας«. καὶ 3
ἐκεῖνο τὸ Πάσχα τὸ Ἰουδαϊκὸν μετὰ τῶν μαθητῶν ἔφαγεν, οὐκ ἄλλως
ποιήσας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ποιούντων ἴσως ποιήσας, ἵνα μὴ
καταλύσῃ τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρώσῃ.

καὶ οὕτως μετὰ τὸ ὑπερβῆναι τριακοστὸν ἔτος ὅτε ἐβαπτίσθη 4
15 καὶ μετὰ τὸ τριακοστὸν πρῶτον, κηρύξας πληρέστατον | ἐνιαυτὸν D493
δεκτὸν καὶ μὴ ἀντιλεγόμενον, κηρύξας δὲ ἄλλον ἐνιαυτὸν ἀντιλεγό-
μενον καὶ ἐν διωγμῷ ὄντα ἐγκοτουμένον τε, καὶ μετὰ τοῦτο ἄλλον
ἐνιαυτὸν ὑπερβὰς ἀπὸ τῆς τῶν γενεθλίων αὐτοῦ ἡμέρας τουτέστιν
Ἐπιφανείων, ἣτις τυγχάνει πέμπτη εἰς ἕκτην ἐπιφώσκουσα Ἰανουαρίου 5
20 μηνός, κατὰ δὲ Αἰγυπτίους Τυβὶ ἐνδεκάτη, ἐπὶ ὅλας ἑβδομήκοντα
τέσσαρας ἡμέρας. ὡς προείπαμεν, ἕως τῆς πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν
Ἀπριλλίων, * καὶ κατ' Αἰγυπτίους Φαμενώθ τετάρτη καὶ εἰκάδι ἐτέλεσε
τριάκοντα δύο ἔτη πληρέστατα καὶ ἑβδομήκοντα τέσσαρας ἡμέρας
ἀπὸ Ἐπιφανείων. καὶ ἀναστὰς κατ' Αἰγυπτίους Φαμενώθ ἕκτη καὶ 6
25 εἰκάδι, ἣτις ἦν ἰσημερία παρελθούσης νυκτὸς καὶ ἰσονυκτία μετὰ τὴν

10 Luk. 22, 15 — 12f vgl. Matth. 5, 17

M U

1 διὰ † τοῦ πδ' ἔτους] lies wohl διὰ τῶν πδ' ἐτῶν (ἐμβολιμείουσιν τριάκοντα
μῆνας καὶ | ἔτους ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ < U 2 ἐμβόλιμον + ἐμβολί-
μων M 4 † κᾱ (εἰκοσιτέσσαρες U) ἡμέραι (ἡμέρα M) καὶ ὦραι (ὥρας M) γ̄]
die Rechnung ergibt κᾱ ἡμέραι καὶ ὦραι β̄ * 5 σφαλέντος U 6 τὴν < M
7 ergänze etwa nach S. 296, 2f (τῇ τρίτῃ ἔφαγον] τὸ πάσχα) * | μὲν < U
11 ἐκεῖνο *] ἐκεῖνω M ἐκεῖ U 14 οὕτως] οὕτος U 15 μετὰ < M | πρῶ-
τον] ἔτος U 16 δεκτὸν < M | κηρύξας δὲ ἄλλον ἐνιαυτὸν] καὶ ἕτερον U
17 τοῦτο *] τὸν MU 18 ἀπὸ τῆς τῶν] τῆς ἀπὸ τῶν M 19 Ἐπιφανίων
MU | πέμπτη—ἐπιφώσκουσα] ἕκτη U | Ἰανουαρίου MU 20 ἑβδομήκοντα
τέσσαρας] σα M 21 προείπομεν U 22 * (αὐτῇ τῇ πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν
Ἀπριλλίων) * | κατὰ U 24 Ἐπιφανίων MU 25—S. 299, 1 παρελθού-
σης—εἰκάδα < U

πέμπτην <καὶ> εἰκάδα καὶ πρὸ $\bar{\iota}\alpha$ καλανδῶν Ἀπριλλίων *. ἵνα εὐρε-
θῶσι πάντες ψευδόμενοι οἱ μὴ ὄντες υἱοὶ τῆς ἀληθείας. | P 450

28. Εὐθύς πρῶτος Οὐαλεντίνος * δραματουργήσας, τριάκοντα 28, 1
ἡμῖν αἰῶνας ἀπὸ τοῦ τριακονταετοῦς νομίζων * τῆς τοῦ σωτῆρος Ὁ 98
5 ἐναγωγῆς καὶ ἀνδρώσεως τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, οὐκ εἰδὼς ὅτι οὐ τριά-
κοντα ἔτη μόνον ἐποίησεν, ἀλλὰ ἐν τῷ τριακοστῷ ἐβαπτίσθη μετὰ τὸ 2
πληρῶσαι εἰκοσιεννέα ἔτη καὶ μῆνας δέκα, τῇ δωδεκάτῃ ὡς προεῖπον
Ἀθύρ, πρὸ ἕξ εἰδῶν Νοεμβρίων, καὶ μετὰ ταῦτα κηρύξας * ἐνιαυτὸν
κυρίου δεκτὸν καὶ μετὰ τὸν <πρῶτον> ἐνιαυτὸν ἄλλον ἐνιαυτὸν ἀν-
10 τιλεγόμενον καὶ ἑβδομήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἀντιλεγόμενας, ἐξότε
ἐβαπτίσθη πρὸ <ἑξήκοντα ἡμερῶν> τῶν αὐτοῦ γενεθλίων· ὥστε εἶναι 3
τὰ πάντα ἔτη τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας ἕως τοῦ πάθους ἀπὸ
τῆς γεννήσεως $\bar{\lambda}\beta$ ἔτη καὶ $\bar{\sigma}\delta$ ἡμέρας, ἀπὸ δὲ ἀρχῆς * ὑπατείας Σιλα-
νουῦ καὶ Νερούα δύο ἔτη καὶ $\bar{\rho}\lambda\delta$ ἡμέρας. καὶ ἐλήλεγχται μὲν ἐνταῦθα
15 ὁ προειρημένος Οὐαλεντίνος καὶ οἱ πολλοὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἀφραίνον-
τες. ἠλέγχθησαν δὲ καὶ οἱ ἀποβαλλόμενοι τὸ κατὰ | Ἰωάννην 4 D 494
εὐαγγέλιον, οὓς δικαίως Ἀλόγους καλέσασθαι, ἐπειδὴ τὸν Λόγον τοῦ
θεοῦ ἀποβάλλονται, τὸν διὰ Ἰωάννου κηρυχθέντα πατρικὸν θεὸν
Λόγον, ἀπ' οὐρανοῦ κατεληλυθότα καὶ σωτηρίαν ἡμῖν ἐργασάμενον
20 <διὰ> τῆς πάσης ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας, ὅτι ἀπὸ τε τῶν ὑπα- 5
τειῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ προφήτου
Ἡσαίου καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ
Ἰωάννην. καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ματθαίου καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον
καὶ ἀπαξαπλῶς πανταχόθεν ἠλέγχθησαν οἱ πεπλανημένοι, ὅτι οὐ 6
25 μόνον ἐν Πάσχα μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος κατὰ περίοδον
χρόνου ἐνιαυτοῦ ἀπετέλεσεν, ἀλλὰ καὶ περιόδους τριῶν ὑπατειῶν
παρά τι ἐπλήρωσε μετὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. καὶ ἐξέ- 7
πесεν ὁ τῶν ἀπαρακολουθήτων λόγος παντάπασι τῆς πλάνης * καὶ

3 vgl. Panarion haer. 31, 14, 3; I 406, 17

M U

1 <καὶ> * | * etwa <ἐφάνη τοῖς μαθηταῖς> * 3 * <ἐλέγχεται> *
4 * <παραστῆσαι> * 5 οὐ < M 6 ἀλλ' U 7 δέκα μῆνας U | ὡς
προεῖπον τῇ δωδεκάτῃ U 8 ἕξ] δεκτῷ U | * <ἐποίησεν> * 9 <πρῶτον> *
10 ἑβδομήκοντα τέσσαρας] $\bar{\sigma}\gamma$ M 11 <ἑξήκοντα ἡμερῶν> * vgl. S. 270, 15
12 αὐτοῦ < M 13f ἀπὸ δὲ ἀρχῆς—ἡμέρας < M 13 * <τοῦ κηρύγματος ἐπὶ τῆς> *,
vgl. Z. 25 13f Σιλουανοῦ U 18 Ἰωάννην U 20 <διὰ> * | αὐτοῦ ἐνσάρκου U
24 ἀπαξαπλῶς] ἅπαν ἀπλῶς M 26 ἐνιαυτοῦς M | ἐπετέλεσεν M | καὶ < U |
τριῶν ὑπατειῶν] τρεῖς. < ὑπατειῶν M 27 ἀπὸ τοῦ < U 28 * <ἔμπλεος ὄν> *

ἀνοίας καὶ ἀμαθίας, οὐ μόνον μὴ γινωσκούσης τὴν ἑαυτῆς ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ψευδῶς κατὰ τῆς ἀληθείας μάτην ἐπιστρατευομένης.

29. Εὐρήκαμεν γὰρ καὶ ἐμφερόμενόν που <ἐν> τοῖς λόγοις τοῦ- 29, 1
 τοῖς γεγραμμένον ὅτι ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος [τοῦ θεοῦ] ἐγεννήθη περὶ
 5 τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος Ἀβγούστου, ὅπερ λέληθε τὸν γράφαντα, ἢ
 τῆς διὰ τοῦ βῆτα ψήφου ἀπαλειφθείσης καὶ τοῦ μῦ μόνον παραμε-
 μενηκότος μὲν ἐποίησε μόνον ἔτη· τῷ γὰρ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει
 Ἀβγούστου ἐγεννήθη. φάσκει δὲ ὅτι πρὸ δεκαδύο καλανδῶν Ἰου- 2 P451
 λίων ἢ Ἰουνίων (οὐκ ἔχω λέγειν) ἐν ὑπατεία Σουλπικίου Καμμαρίνου
 10 † Βεττέῳ Πομπηιανῷ ὑπάτοις <συνελήφθη>· <καὶ> τοῦτο δὲ ἐσκό- 3
 πησα, ὅτι | οἱ εἰπόντες τὴν ἡμέραν τῆς συλλήψεως καὶ ὡς εὐηγ- Ö100
 γελίσατο ὁ Γαβριὴλ τὴν παρθένον, εἶπαν <τοῦτο διὰ> τὴν ὑπόνοιαν
 [τῶν] τιῶν † λεγόντων ἐν παραδόσει ὡς ὅτι διὰ ἑπτὰ μηνῶν ἐγεν-
 νήθη. εὐρήκαμεν γὰρ ἀπὸ τούτου τοῦ † προπόσων ἕως ἐνδεκάτης 4
 15 Τυβί καὶ πρὸ ὀκτώ εἰδῶν Ἰανουαρίων, ὅτε ἀληθῶς τὰ θεοφάνεια D495
 ἐγένετο καὶ ἐγεννήθη, ἑπτὰ μηνῶν χρόνον κατὰ τὸν σεληνιακὸν δρό-
 μον παρὰ ἡμέρας τέσσαρας. ὥστε οὖν εἰ εὖροις ἐν παρασημειώσεσιν 5
 ποῦ <ταῦτα> γεγραμμένα, μὴ σφάλλου περὶ τὴν εἶδησιν. τῷ μὲν γὰρ
 ὄντι ἢ βεβαία γέννησις τοῦ Χριστοῦ Τυβί ἐνδεκάτη ἐστί. τινὲς δέ 6
 20 φασιν ὡς δέκα μῆνας ἐνεκνυμνήθη παρὰ ἡμέρας ἰδ̄ καὶ ὥρας ὀκτώ,
 ὡς εἶναι ἑννέα μῆνας καὶ ἡμέρας δεκαπέντε καὶ ὥρας τέσσαρας,

9 Zu dem Tag 20. Juni bez. 21. Mai vergleicht Usener (Weihnachtsfest S. 5 A. 3a) Clemens Al. strom. I 145, 6; II 90, 18ff Stählin εἰσὶ δὲ οἱ περιοργότερον τῆ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες, ἦν φασιν ἔτος π̄η Ἀβγούστου ἐν πέμπτῃ Παχῶν καὶ εἰκάδι = 20. Mai — 19ff Der von Epiph. nicht bemerkte Sinn dieser Rechnung ist, eine genaue Entsprechung zwischen dem Augenblick der Empfängnis u. dem des Todes herzustellen (Jül.)

M U

1 ἑαυτῶν U 3 εὐρίσκομεν U | <ἐν> * 4 ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος [τοῦ θεοῦ] *] ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος τοῦ θεοῦ M ὁ τοῦ θεοῦ ἐγεννήθη λόγος ἐκ τοῦ θεοῦ U
 6 μῦ] τεσσαρακοστοῦ M 7 ἐποίησαν U 9 ἔχω + <ἀκριβῶς>? * | Σουλπι-
 κίου M | vor Καμμαρίνου + καὶ M 10 † Βεττέῳ Πομπηιανῷ ὑπάτοις] Amts-
 genosse des Q. Sulpicius Camerinus war im Jahr 9 n. Chr. C. Poppaeus Sabinus,
 daher Πομπηίου Σαβίνου Pet. καὶ Γαίου Πομπηίου Öh. Aber der Name kann
 in der Quelle des Epiph. schon entstellt gewesen sein; lies wohl <ὅς ἦν σὺν> B.
 Π. ὑπατος * | <συνελήφθη> Pet. | <καὶ> * 11 vor οἱ + καὶ U 12 <τοῦτο
 διὰ> * 13 [τῶν] * | † λεγόντων] lies ἐχόντων oder λεγόντων <ὡς ἐχόντων> *
 14 † προπόσων M προπόσωνος U] lies etwa προειρημένον μηνός * 15 Ἰαν-
 ναριῶν M | θεοφάνια MU 18 <ταῦτα> * | σφάλου M | μὲν < M 19 ἢ
 γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἢ βεβαία U 20 ὡς < M

αἰνιττόμενοι τὸ παρὰ τῷ Σολομῶντι εἰρημένον »δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεῖς ἐν αἵματι«.

ὅμως ἐκ πανταχόθεν <δέδεικται ὅτι τῇ> ἐνδεκάτῃ Τυβὶ κατ' 7
 Αἴγυπτίους ἢ προειρημένην τοῦ κυρίου ἔνσαρκος γέννησις ἐγένετο.
 5 καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἐνδεκάτην μετὰ ἔτη τριάκοντα γέγονε τὸ πρῶτον
 σημεῖον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ὅτε τὸ ὕδωρ οἶνος ἐγένετο.
 30. διὸ καὶ ἐν πολλοῖς τόποις ἄχρι τῆς δεῦρο τουτὶ γίνεται διὰ τὸ 30, 1
 τότε γεγενημένον θεοσήμειον εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπιστοῦσιν, ὡς μαρ-
 τυροῦσιν ἐν πολλοῖς τόποις πηγαί τε καὶ ποταμοὶ εἰς οἶνον μεταβαλ-
 10 λόμενοι· Κιβύρης μὲν τῆς πόλεως τῆς Καρίας ἢ πηγῆ, καθ' ἣν 2
 ἤντησαν ὥραν οἱ διάκονοι καὶ εἶπεν »δότε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ«· μαρ-
 τυρεῖ δὲ καὶ ἡ ἐν Γεράσῃ τῆς Ἀραβίας πηγῆ ὡσαύτως· αὐτοὶ <γὰρ
 ἡμεῖς> πεπόκαμεν ἀπὸ τῆς Κιβυρ(ικ)ῆς, ἡμέτεροι δὲ ἀδελφοὶ ἀπὸ τῆς
 ἐν Γεράσῃ πηγῆς τῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ. πολλοὶ δὲ καὶ ἐν Αἴγύπτῳ 3
 15 περὶ τοῦ Νείλου τοῦτο μαρτυροῦσι. διόπερ ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ Τυβὶ
 κατ' Αἴγυπτίους πάντες ὑδρεύονται ὕδωρ καὶ ἀποτιθέασιν ἐν αὐτῇ
 τῇ Αἴγύπτῳ καὶ ἐν πολλαῖς πατρίσιν.

1 Weish. Sal. 7, 2 — 7 ff vgl. Diodor bibl. hist. III 66, 2; S. 375, 3ff Vogel καὶ Τῆιοι μὲν τεκμήριον φέρουσι τῆς παρ' αὐτοῖς γενέσεως τοῦ θεοῦ τὸ μέχρι τοῦ νῦν τεταγμένοις χρόνοις ἐν τῇ πόλει πηγὴν αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς οἴνου ῥεῖν εὐωδία διαφέροντος Plinius nat. hist. II 103; S. 219, 7ff Mayhoff *Lyncestis aqua quae vocatur acidula vini modo temulentos facit; item in Paphlagonia et in agro Caleno. Andro in insula templo Liberi patris fontem nonis Ianuariis semper vini saporem fundere Mucianus ter consul credit. dies Θεοδαΐσια vocatur* Pausanias descr. Graec. VI 26, 2; S. 165, 27ff Spiro λέγουσι δὲ καὶ οἱ Ἄνδριοι παρὰ ἔτος σφίσιν ἐς τοῦ Διονυσίου τὴν ἐορτὴν ῥεῖν οἶνον αὐτόματον ἐκ τοῦ ἱεροῦ — 11 Joh. 2, 8 — 15 f zu dem Wasserschöpfen vgl. Plutarch de Is. et Osir. c. 12; 355E ἔνιοι δὲ Παμύλην τινὰ λέγουσιν ἐν Θήβαις ὑδρευόμενον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς φωνὴν ἀκοῦσαι διακελενομένην ἀνειπεῖν μετὰ βοῆς, ὅτι μέγας βασιλεὺς εὐεργέτης Ὅσιρις γέγονε c. 39; 366F τὴν ἱερὰν κίστην οἱ στολισταὶ καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκφέρουσι χρυσόων ἐντὸς ἔχουσαν κιβώτιον, εἰς ὃ ποτίμου λαβόντες ὕδατος ἐγχεοῦσι καὶ γίνεται κραυγὴ τῶν παρόντων ὡς εὐρημένου τοῦ Ὅσιριδος; andrerseits Chrysostomus de bapt. 2; Migne 49, 366 διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἐορ-

M U

1 τὸ] τῷ M | τῷ < U 3 <δέδεικται ὅτι τῇ> * 4 ἔνσαρκος] ἐν σαρκὶ U
 7 τουτὶ] τοῦτο M | διὰ < U 7f τότε τὸ γενόμενον U 11 διάκονοι] μαθη-
 ται M | ἀρχιτρικλίνῳ + <εἰς οἶνον μεταβάλλεται>? * 12f ὡσαύτως. αὐτοὶ
 <γὰρ ἡμεῖς> *] ὡς αὐτοὶ M ὡσαύτως U 13 Κιβυρ(ικ)ῆς * | ἡμέτεροι δὲ] καὶ
 ἡμέτεροι M 14 vor πολλοὶ + καὶ U 15 τοῦτο] ταῦτο? * | τοῦ² < U

οὕτως γὰρ εὐρίσκεται μετὰ τὴν δωδεκάτην Ἄθῦρ. ἀπελθόντος 4
καὶ πειρασθέντος τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐλθόντος εἰς Ναζαρετ
καὶ μείναντος ὡσεὶ ἑβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς. κατελθεῖν ἐπὶ
τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην διατελέσαι τε πρώτην καὶ δευτέραν
5 ἡμέραν καὶ ἀνακάμψαι εἰς Ναζαρετ καὶ μείναι ὡσαύτως | πρώτην καὶ D496
δευτέραν ἡμέραν καὶ ἐξελθεῖν τῇ τρίτῃ ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας, ὡς 5
πληροῦσθαι τὰς πάσας ἡμέρας ἕξ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, τεσσαράκοντα
μὲν τοῦ πειρασμοῦ καὶ τὰς εἰς Ναζαρετ δύο ἑβδομάδας (καὶ δύο
ἡμέρας) καὶ τὰς ἄλλας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ σημεῖον τοῦ ὕδατος ἐν
10 τῷ γάμῳ γεγενῆσθαι. μετέπειτα ἠξέναι αὐτὸν ἐν Καφαρναοῦμ καὶ 6
ἐργάσασθαι ἕτερα. ὡς ἔφαμεν πολλάκις, καὶ πάλιν εἰς Ναζαρετ ἀνελ-
θόντα ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον Ἠσαΐου τοῦ προφήτου. διὸ λέγουσι
«ποίησον καὶ ὧδε σημεῖα ὅσα ἠκούσαμεν ἐν Καφαρναοῦμ σε πεποι-
κέναι». ὕστερον δὲ πάλιν ἐλθόντα αὐτὸν εἰς Καφαρναοῦμ ἐκεῖθεν 7
15 διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην εἰτ' οὖν θάλασσαν Γεννησαρέθ, τέλεόν (τε)
τοὺς περὶ Πέτρον ἐκλελέχθαι καὶ οὕτως ἐκεῖθεν συνάψαι τὴν πᾶσαν
τοῦ κηρύγματος τελείωσιν. κατὰ γὰρ τὴν ἀκολουθίαν, ὡς ἔφαμεν, 8
μετὰ τὰς μ̄ (ἡμέρας) καὶ τὰς ἄλλας δύο ἑβδομάδας καὶ δύο ἡμέρας
τὰς (ἐν Ναζαρετ) πρὸς Ἰωάννην ἐγένετο πρώτην ἡμέραν καὶ τὴν
20 αὐριον. (ἀπ') αὐτοῦ δὲ ἀνακάμψαντος εἰς Ναζαρετ καὶ μείναντος ἀπὸ
ὧρας δεκάτης ἄχρι ἑσπέρας, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐξελθόντος καὶ συναντή-

τὴν ταύτην (Eriphanien) ἅπαντες ὑδρευόμενοι οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται
καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον φυλάττουσιν Antoninus Placent. c. 11; S. 167, 7 ff Geyer

1 ff vgl. c. 16, 1 ff; S. 270, 14 ff c. 21, 10; S. 280, 4 ff c. 28, 3 ff; S. 299, 11 ff —
3 ff ἑβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς] oben c. 16, 3; S. 271, 6 hieß es αἱ δύο ἑβδο-
μάδες μικροῦ πλέον καὶ ἡμέραι δύο, so auch nachher wieder Z. 18: δύο ist ge-
nauer, andernfalls stimmt die Rechnung nicht — 13 Luk. 4, 23

M U (bis Z. 2)

1 οὕτως] αὐτῷ M 2—S. 303, 3 in U stark verkürzt zu: ἐλθόντος καὶ
ἐκλεξαμένον τινὰς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ ἐναρξάμενον μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας
τοῦ πειρασμοῦ κηρύττειν καὶ αὐτοῦ κατελθόντος εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ συναντή-
σαντος τοῖς περὶ ναθαναήλ καὶ παραλαβόντος αὐτοὺς ὅτε ἔμειναν παρ' αὐτῷ δύο
ἡμέρας καὶ αὐτῶν ἀναχωρησάντων καὶ αὐτοῦ ἐκβεβηκότος εἰς τὴν Γαλιλαίαν
εὐθὺς διὰ τὰς πρότερον δύο ἡμέρας τὰς εἰρημένας ἔφη τὸ εὐαγγέλιον τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ κτέ. 2 Ναζαρεθ M 3 κατελθεῖν *] κατελθὼν M 5 Ναζαρεθ M
8 Ναζαρεθ M 8 f καὶ δύο ἡμέρας *, vgl. zu Z. 3 11 Ναζαρεθ M
15 γεννησαρέθ M | (τε) * 18 (ἡμέρας) Dind. 19 (ἐν Ναζαρετ) * 20 (ἀπ') * |
Ναζαρεθ M

σαντος Φιλίππου, ὃ εἰσι δύο ἡμέραι, λοιπὸν τὸ ἀμετάστατον τῆς 9
 ἀκριβείας τὸ εὐαγγέλιον δείκνυσιν διὰ τὰς πρώτας δύο, ἅς ἐλθὼν P 452
 ἔμεινεν, | (λέγον) »τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλι-
 λαίας«, ὅπερ σύμβολον ἦν τῆς ἐκκλησίας· ἐν γὰρ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς 10
 5 ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς αὐτοῦ πραγματείας, ἧς † ἐν τῇ γῆ ἐποίησε
 μετὰ τὸ πάθος, ἀναστὰς γάμον συνῆπτε τῇ Κανᾷ· | Κανᾷ γὰρ ἐρημη- Ö 102
 γεύεται ἡ κτησαμένη. τίς δέ ἐστιν ἡ κτησαμένη ἀλλ' ἢ ἡ κληρονόμος 11
 περὶ ἧς ὁ ψαλμοδὸς ἐν τῷ πέμπτῳ ψαλμῷ ἔλεγεν »ὑπὲρ τῆς κλη-
 ρονομούσης« καὶ τὰ ἐξῆς; γάμος γὰρ ὡς ἀληθῶς οὗτος εὐλογημένος,
 10 ἀπὸ τοῦ τύπου ἐκείνου λαβὼν τὴν πρόφασιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ γάμος 12
 ἦν αἰσθητὸς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ὕδωρ ἀληθῶς οἶνος | γεγο- D 497
 νός· καὶ ἐκλήθη κατὰ δύο τρόπους, ἵνα τὸ ὕδαρες τῶν ἐν τῷ κόσμῳ
 ἐμβαχνομένων ἐπιστύφη (διὰ) τοῦ γάμου εἰς σωφροσύνην καὶ εἰς
 σεμνότητα, καὶ ἵνα τὸ λείπον ἐπιδιορθώσῃται εἰς εὐφροσίαν (διὰ) τοῦ
 15 λυσιπύου οἴνου καὶ τῆς χάριτος, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον ἀποφράξῃ 13
 τὰ στόματα τῶν κατὰ τοῦ † κυρίου ἐπεγειρομένων καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι
 αὐτὸς θεὸς ἐστι σὺν πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι αὐτοῦ, τὸ ὕδωρ τῆ
 ἀμπέλω παρέχων χροῖζων (τε) αὐτὸ ἐν αὐτῇ εἰς οἶνον εἰς εὐφροσίαν
 ἀνθρώπων. ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ μακρότερον περὶ τούτων διηγησάμεθα,
 20 ἐνταῦθα δὲ ὡς ἐν παρεκβάσει διέδραμον τὸν λόγον. ὅμως δύο 14
 Πάσχα μὲν μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὁ σωτὴρ ποιεῖται καὶ
 τῷ τρίτῳ πάσχει, ὡς πληροῦσθαι τὰ ἤδη μοι κατὰ λεπτὸν εἰρημένα
 περὶ ἡμερῶν καὶ μηνῶν καὶ ὑπατειῶν. καὶ πανταχόθεν διέπεσεν
 τούτων πεπλανημένος ὁ λόγος, τῶν εὐαγγελίων συνφθὰ πρὸς ἄλληλα

3 Joh. 2, 1 — 5 vgl. Matth. 12, 40 — 6 vgl. Origenes in Joh. XIII 57;
 S. 288, 8 ff Preuschen τῇ Κανᾷ ταύτῃ ἐπιδημεῖ βεβαιῶν ἑαυτῶ κτησιν τῶν ἀπὸ
 ταύτης τῆς γῆς πιστευόντων εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ ebda XIII 62; S. 294, 28 u.
 295, 7 — 8 Psal. 5 Überschrift — 19 vgl. Ancoratus c. 66, 2ff; I 79, 19ff

M U (von Z. 4 an)

2 τὸ εὐαγγέλιον *] τοῦ εὐαγγελίου M 2 δείκνυσιν *] διηγέται M 3 (λέ-
 γον) * | τῇ] ἔτι M 5 † ἐν τῇ γῆ] lies wohl ἐν τῷ αἰδη *; gemeint sind die
 „drei Tage und drei Nächte“ von der Kreuzigung bis zur Auferstehung, vgl. die
 Berechnung in der Didaskalie V 14, 9ff; S. 274, 7ff Funk 7 ἢ < U 9 οὗτος
 ὡς ἀληθῶς U 11 γεγωνός M 12 καὶ < M; lies καὶ ἐκλήθη (Ἰησοῦς εἰς τὸν
 γάμον· ἐκλήθη δὲ)? * | τῷ < M 13 ἐμβαχνομένων] ἀναστρεφομένων M |
 (διὰ) * 14 ἐπιδιορθώσεται U | (διὰ) * 15 ἀποφράξῃ M φράξῃ U 16 † κυ-
 ρίου] ῥόμου κυρίου U; lies wohl γάμον * 17 τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ πνεύματι U
 18 (τε) * | εἰς²] καὶ U 19 διηγησόμεθα U 20 διέδραμα M 24 ὁ περὶ
 τούτων πεπλανημένος λόγος U

ἐχόντων καὶ μηδ' ὁποτέρου τῶν εὐαγγελιστῶν ἀντίθετα πρὸς τὸν ἕτερον ἔχοντος.

31. Ἐλεύσομαι δὲ πάλιν εἰς τὸ προζείμενον. φάσκει πάλιν ὁ 31, 1
 Λουκᾶς, μαρτυρῶν μου τοῖς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως εἰρημένους,
 5 ὅτι »ἐγένετο ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ«, ἵνα δείξῃ σάββατον πρῶ-
 τον εἶναι τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὀρισθὲν καὶ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐν τῇ
 κοσμοποιίᾳ, κατὰ περίοδον ἀπὸ τότε ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ ἑπτὰ ἡμέ-
 ρας ἀνακυκλούμενον, [τοῦτο εἶναι πρῶτον]· | δεύτερον δὲ σάββατον τὸ P 453
 ἀπὸ νόμου ὀρισμένον. φάσκει γὰρ ὅτι »λήψῃσαν τῶν πρόβατον 2
 10 ἐνιαύσιον ἄμωμον ἄρσεν (ὅπερ ἦν ἀντίτυπον τοῦ σωτήρος) ἀπὸ δεκά-
 τῆς τοῦ μηνὸς καὶ ἔσται διατετηρημένον ἄχρι τῆς τεσσαρεσκαίδεκά-
 τῆς καὶ θύσετε αὐτὸ ἑσπέρας τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἔσται
 σοι σάββατον. ἡμέρα ἁγία, καὶ ἔδεσθε ἄζυμα ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑβδόμην
 15 ἡμέραν ποιήσεις ἁγίαν«. καὶ ὁρᾶτε ὅτι δεύτερον καλεῖται σάββατον 3 D 498
 μετὰ τὸ πρῶτον σάββατον ἢ τοιαύτη ἁγία τοῦ προβάτου ἡμέρα, εἰς
 σάββατον ἁγιασθεῖσα, κἂν τε κυριακὴ εἴη κἂν τε δευτέρα κἂν τε
 τρίτη σαββάτων κατατήρησιν. εἰς δὲ ἑπτὰ ἡμέρας πάλιν ἀνακυκλού- 4
 μενον δεύτερον καλεῖται πρῶτον, ἵνα δείξῃ ἐντεῦθεν ὅτι οὐ μόνον ὁ
 Ἰωάννης περὶ περιόδου χρόνου ἐνιαυτῶν δύο καὶ τριῶν ἑορτῶν τοῦ
 20 Πάσχα ἐσήμανεν, ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ οἱ ἄλλοι. οὕτως γὰρ 5
 φάσκει ὁ νόμος »ἀριθμήσεις | σεαυτῶν ἑπτὰ ἑβδομάδας ἀπ' ἀρχῆς δράγ- Ö 104
 ματος τοῦ βαλεῖν δρέπανον ἐπ' ἀμητῶν καὶ ποιήσεις ἑβδόμην ἑβδο-
 μάδα ἡμέραν ἁγίαν κυρίου«, σημαίνων περὶ Πεντηκοστῆς. μετὰ γὰρ 6
 τὸ θῦσαι τὸ Πάσχα εἴσω τριῶν ἡμερῶν τουτέστιν μετὰ τρεῖς ἡμέρας
 25 τοῦ προβάτου προσέταπτε τὸ δράγμα εἰσφέρεισθαι, ἵνα σημάνη τὸ
 εὐλογημένον δράγμα ἐγειρόμενον ἐκ τῶν νεκρῶν μετὰ τρίτην ἡμέραν,
 τῆς γῆς αὐτὸ προσφερούσης καὶ αὐτοῦ αὐτὸ πάλιν κομιζομένου ἀπ' 7

4 vgl. Hebr. 1, 1 — 5 Luk. 6, 1; zu der Auseinandersetzung über σάββατον πρῶτον und δεύτερον vgl. haer. 30, 32, 4ff; I 377, 27ff — 9ff Ex. 12, 5. 6. 14. 15. 16 — 21 Deut. 16, 9 Lev. 23, 15f

M U

1 ἀντίθετον U 2 ἐχόντων U 3 ὁ < M 4 μου *] μοι MU 6 τοῦ
 < U 7 κοσμοποιίαν M 8 [τοῦτο εἶναι πρῶτον] * 9 ὀρισάμενον M
 ἐαντῶ M 11f τεσσαρεσκαίδεκάτης] δ M 13f ἑβδόμην—ἁγίαν] τῇ ἑβδόμῃ
 ἡμέρᾳ ποιήσεις ἁγιον σάββατον ἡμέραν ἁγίαν U 15 πρῶτον < U | προβά-
 του Scaliger] προφήτου M προσαββάτου U 17 σαββάτων < U 19 χρόνον]
 ἡμερῶν U 20 ὁ < M | οὕτω U 21 ἐαντῶ M 21f δράγματος U
 23 κυρίῳ U 27 προσφερούσης *] προσφερούσης MU

αὐτῆς ἐν τῇ ἀναστάσει (ἐκ) τοῦ μνήματος καὶ μένοντος σὺν τοῖς
 μαθηταῖς τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς Πεντηκοστῆς
 εἰσφέροντος αὐτὸ εἰς τὰ ἔπουράνια τῷ πατρί· τὸ πρωτότοκον τῶν 8
 πρωτοτόκων, ἡ ἀπαρχὴ ἢ ἁγία, τὸ δράγμα ὃ ἐδράξατο ἀπὸ Μαρίας,
 5 ἡ ἀγκάλῃ ἢ ἐναγκαλισθεῖσα ἐν θεῷ, ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας, ἡ ἀπαρχὴ
 τῆς ἄλλω. οὐκέτι γὰρ μετὰ Πεντηκοστὴν τὸ δρέπανον ἀπαρχὴν θεῷ 9
 προσφέρει· »οὐκέτι γὰρ κύριος ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι
 κυριεύει« κατὰ τὸ γεγραμμένον. καὶ ὅρῳ πόσα θεοῦ μυστήρια 10
 προετύπου ὁ νόμος καὶ ἐπλήρου τὸ εὐαγγέλιον. πόθεν δὲ οὐκ ἔχομεν
 10 τούτων δεῖξαι τὴν σαφήνειαν; διὰ δὲ τὸ μὴ εἰς πλάτος φέρειν τὸν
 λόγον ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν πάλιν ἐπιστρεπτέον. φαίνεται δὲ ἀπὸ 11
 τε τῶν σταχύων καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμητοῦ καὶ τῶν μαθητῶν ὡς μετὰ
 τὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν πειρασμὸν ταῦτα πάντα διηγεῖται ὁ P454
 Ἰωάννης καὶ Λουκᾶς καὶ οἱ πάντες. || D499

15 32. Οὐκ αἰδοῦνται δὲ πάλιν οἱ τοιοῦτοι κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου 32, 1
 Ἰωάννου εἰρημένων ἐξοπλιζόμενοι, νομίζοντες μὴ πη ἄρα δύνανται
 τὴν ἀλήθειαν ἀνατρέπειν, οὐκ εἰδότες ὅτι καθ' ἑαυτῶν μᾶλλον ὀπλί-
 ζονται ἢ περὶ κατὰ τῆς ὑγιῶς διδασκαλίας. φάσκουσι δὲ κατὰ τῆς 2
 Ἀποκαλύψεως τάδε χλευάζοντες οὕτως· »τί με, φησὶν, ὠφελεῖ ἡ Ἀπο-
 20 κάλυψις Ἰωάννου, λέγουσά μοι περὶ ἑπτὰ ἀγγέλων καὶ ἑπτὰ σαλπύγ-
 γων;« οὐκ εἰδότες πῶς ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα τὰ τοιαῦτα ὑπῆρξεν 3
 [ἐν] τῇ ὀρθότητι τοῦ κηρύγματος. ὅσα γὰρ ἦν ἐν νόμῳ καὶ ἐν 4
 προφήταις σκοτεινὰ καὶ ἀινιγματώδη, ταῦτα ὁ κύριος ὠκονόμησε διὰ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς ἡμῶν σωτηρίαν »τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ«
 25 ἀποκαλύψαι, τὰ ἐκεῖσε σκοτεινὰ ὧδε εἰς πνευματικὰ καὶ ἔκδηλα κη-
 ρύττων, * πνευματικῶς δὲ ἡμῖν τὰ αὐτὰ ὠκονόμει. καὶ ἐκ δερμά- 5
 των μὲν τότε κατασκευάζει τὴν σκηνὴν, τῶν δερμάτων ἡρρυθροδανο-
 μένων καὶ ὑακινθίνων καὶ τὰ ἐξῆς, ἵνα δείξῃ τὴν σκηνὴν ἐκεῖσε

3—6 vgl. Kol. 1, 15; Röm. 8, 29; I Kor. 15, 20. 23; Luk. 2, 28; Luk. 1, 42
 — 7 Röm. 6, 9 — 11f vgl. Luk. 6, 1 — Joh. 4, 35 — 20 vgl. Apok. 8, 2 —
 24 vgl. Apok. 1, 1 — 27 vgl. Ex. 25, 5

M U

1 (ἐκ) * 2 τὰς < U 4 δράγμα U 5 ἀγκαλισθεῖσα M 9 ὁ < U
 10 διὰ δὲ] δέδια δὲ M | δὲ < U 11 λόγον + διὸ U 12 καὶ ἀπὸ] ἀπὸ τε M
 13 τὸν < U 19 οὕτως < U 21 τὰ < U 22 [ἐν] * 25f κηρύττων, *]
 wohl schon κηρύττων verderbt; lies etwa ἐκφέρων· (σωματικῶς γὰρ προσέταπτεν
 ἐν νόμῳ,)* 27 κατασκευάζει] lies wohl (προστίπτει) κατασκευάζεσθαι * |
 τῶν] lies nach Ex. 25, 5 κριῶν? * | ἡρρυθροδανομένων U

Eriphanus II.

20

σκηνήν μὲν οὖσαν, ἀπεδεχομένην δὲ τὴν τελειοτάτην σκηνήν τοῦ
 Χριστοῦ. δέρμα γὰρ ἀπὸ σώματος γίνεται, νεκρὸν ὄν, ὡς σκίασμα 6
 σώματος ζῶντος. ἵνα δείξῃ σώματα εἶναι τὴν σκηνήν τοῦ θεοῦ·
 ἐπειδὴ γὰρ ἐν σώμασιν ἁγίοις | κατασκηνοῖ θεός, πληρουμένου τοῦ 106
 5 ῥητοῦ ὅτι »κατασκηνώσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω«. ἔμελλεν 7
 οὖν πλάνη τις γίνεσθαι ἐν πιστοῖς, εἰ μὴ ἡ βίβλος πνευματικῶς ἡμῖν
 ἀπεκαλύφθη, ἵνα μάθωμεν μὴ σαλπίγγων εἶναι χρεῖαν, ἀλλὰ εἰδέναι *
 ὅτι πνευματικὴ ἐστὶν ἡ πᾶσα τοῦ θεοῦ πραγματεία, ἵνα μὴ κατὰ τὰς 8
 Ἰουδαϊκῶς χαλκῶς σάλπιγγας λάβωμεν ἢ ἀργυρῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς
 10 νοήσωμεν ἀπ' οὐρανοῦ εἶναι τῆς ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα, ὡς καὶ ἄλλη
 του εἶπεν »ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ σαλπιοῦσιν ἐν τῇ σάλπιγγι τῇ μεγά-
 λῃ«. σάλπιγγες γὰρ ἦσαν οἱ προφηταί, σάλπιγξ δὲ μεγάλη ἡ ἁγία 9
 φωνὴ τοῦ κυρίου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. διὰ τοῦτο καὶ | ἀγγέλοις ἐδόθη D500
 ἀποκαλύψαι ἡμῖν· »σαλπύσει, γὰρ φησί, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται«.
 15 εἰ δὲ χλευάζονται παρ' ὑμῖν, ὧ οὔτοι, αἱ τῶν ἀγγέλων σάλπιγγες 10
 διὰ τὸ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει γεγράφθαι, χλευάζεται ἄρα καὶ ἡ παρὰ τῷ
 ἁγίῳ ἀποστόλῳ | σάλπιγξ εἰρημένη· »καταβήσεται, γὰρ φησὶν, κύριος P455
 ἀπ' οὐρανοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἐν
 τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου«. συνάδοντος τοίνυν τοῦ 11
 20 Παύλου τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ποία τις
 ὑπολείπεται ἀντιλογία; πῶς δὲ οὐκ εὐθὺς ἐκάστη πλάνη ἐλεγχθήσεται,
 τοῦ θεοῦ ἐν ἐκάστῳ <ὑπὲρ> τῶν ἁγίων δεδωκότος μαρτυρίαν;
 33. Εἰτά τινες ἐξ αὐτῶν πάλιν ἐπιλαμβάνονται τούτου τοῦ ῥητοῦ 33, 1
 ἐν τῇ αὐτῇ Ἀποκαλύψει καὶ φάσκουσιν ἀντιλέγοντες ὅτι »εἶπεν πάλιν·
 25 γράψον τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Θυατείροις, καὶ οὐκ ἔνι ἐκεῖ
 ἐκκλησία Χριστιανῶν ἐν Θυατείροις. πῶς οὖν ἔγραψε τῇ μὴ οὔτῃ;«
 καὶ εὐρίσκονται οἱ τοιοῦτοι ἑαυτοὺς † ἀναγκάζοντες ἐξ αὐτῶν ὧν 2
 κηρύττουσι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὁμολογεῖν. ἐὰν γὰρ εἴπωσιν »οὐκ ἔνι

5 II Kor. 6, 16 (Lev. 26, 12) — 11 vgl. Num. 10, 10 — 14 I Kor. 15, 52 —
 17 vgl. I Thess. 4, 16 — 24 Apok. 2, 18

M U

1 ἀποδεχομένην U | τελειοτάτην] τελειότητα, τὴν M 2 ὄν < U |
 σκίασμα] σκιά U 4 γὰρ < M | vor θεός + ὁ U 7 * <ἔχωμεν> * 9 πνευ-
 ματικῶς M 10 ἐννοήσωμεν u. + ὡς U 11 σαλπύσουσιν U 15 ὧ οὔτοι
 < M | ἀγγέλων] εὐαγγελίων M 17 γὰρ < U | φησὶν < M | κύριος < U
 20 Παύλου] ἀποστόλου U 21 ἀπολείπεται M | ἀπολογία M 22 <ὑπὲρ> *
 23 ῥητοῦ + τοῦ U 24 ἐν τῇ αὐτῇ ἀποκαλύψει *] ἐν αὐτῇ τῇ ἀποκαλύψει M
 ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῇ αὐτῇ U 25 τῆς? *, vgl. S. 308, 3] τῷ MU | θυατείρη U
 26 ἔγραφε M 27 † ἀναγκάζοντες] ἀνασθενάζοντες, ἀναγκάζόμενοι * 28 ὑπὲρ *]
 κατὰ MU

νῦν ἐκκλησία εἰς Θυάτειρα» δεικνύουσι προπεφητευκένοι τὸν Ἰωάν-
 νην. ἐνοικησάντων γὰρ τούτων ἐκείσε [καὶ] τῶν κατὰ Φρύγας καὶ 3
 δίκην λύκων ἀρπαξάντων τὰς διανοίας τῶν ἀκεραίων πιστῶν, μετή-
 νεγκαν τὴν πᾶσαν πόλιν εἰς τὴν αὐτῶν αἴρεσιν, οἳ τε ἀρνούμενοι
 5 τὴν Ἀποκάλυψιν κατὰ τοῦ λόγου τούτου εἰς ἀνατροπὴν κατ' ἐκεῖνο
 καιροῦ ἐστρατεύοντο. νῦν δὲ διὰ τὸν Χριστὸν ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, 4
 μετὰ χρόνον ριβ ἑτῶν, ἔστιν <ἐκεῖ> ἡ ἐκκλησία καὶ αὖξι, <εἰ> καὶ
 ἄλλοι τινὲς ἐκείσε τυγχάνουσι· τότε δὲ ἡ πᾶσα ἐκκλησία ἐκενώθη εἰς
 τὴν κατὰ Φρύγας. διὸ καὶ ἐσπούδασε τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀποκαλύψαι 5
 10 ἡμῖν πῶς ἤμελλε πλανᾶσθαι ἡ ἐκκλησία μετὰ τὸν χρόνον τῶν ἀπο-
 στόλων, τοῦ τε Ἰωάννου καὶ τῶν καθ' ἑξῆς, ὅς ἦν χρόνος μετὰ τὴν
 τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν *, ἐπὶ ἐνενήκοντα | τρισὶν ἔτεσιν, ὡς μελλού- D501

4 ff mit τοῦ λόγου τούτου ist die Sache der Montanisten gemeint; nicht etwa die Apokalypse oder gar die Stelle Apok. 2, 18 (so Zahn, Gesch. d. neutest. Kan. I 246 A. 1) — 7 die Zahl 112 soll die Zeit angeben, die seit der (teilweisen! vgl. <εἰ> καὶ ἄλλοι τινὲς — d. h. Ketzler — ἐκείσε τυγχάνουσιν) Wiedergewinnung von Thyatira für den katholischen Glauben verflossen ist, nicht die seit dem Auftreten der Montanisten oder der Aloger verstrichene (so Zahn, Forsch. z. Gesch. d. Kan. V 40f). Damit entfällt auch die Annahme, daß Epiph. hier „gedankenlos“ Hippolyt ausschreibe (so Salmon, Hermathena VIII 189). Aus welcher Quelle freilich Epiph. die Nachricht bezog, daß seit dem Jahr 263/264 der katholische Glaube in Thyatira wieder vordrang, läßt sich nicht einmal vermuten — 12 nach ἀνάληψιν muß eine Zahl ausgefallen sein. Es ist grammatisch unmöglich, wie z. B. Zahn Forsch. V 36 will, das ἐπὶ ἐνενήκοντα τρισὶν ἔτεσιν zu ὅς ἦν χρόνος zu ziehen und zu übersetzen *welches war ein Zeitraum von nahezu 93 Jahren*. Vielmehr kann die Bestimmung ἐπὶ ἐνενήκοντα ἔτεσιν nur von einem Zeitwort, dem ἤμελλε πλανᾶσθαι in Z. 10, abhängen. Die 93 Jahre bezeichnen dann nicht die Dauer des apost. Zeitalters oder den Abstand bis zum Auftreten des Montanismus, sondern die Zeit, während deren Thyatira montanistisch war. Zieht man diese 93 Jahre von 263/64 ab, so kommt man für den Abfall Thyatiras zum Montanismus auf 170/71; ein Jahr, das zwar nicht zu der eigenen Angabe des Epiph. über die Ursprungszeit des Montanismus (vgl. haer. 48, 1, 2; S. 219, 9), aber merkwürdig genau zu der des Eusebius (Chronik z. Jahr 171; S. 206, 9 Helm) stimmt

M U

1 Θυάτιραν M   2 [καὶ] *, vgl. Z. Sf u. 12f   5 κατὰ < U | κατ' ἐκεῖνον U
 6 Χριστὸν] κύριον U   7 <ἐκεῖ> * | [ἡ]? * | <εἰ> *   8 ἄλλοι *] ἄλλαι M U
 10 ἤμελλε U   11 τὴν < U   12 * gemeint ist nach dem oben Bemerkten die
 Zeit von Himmelfahrt bis 171; darnach wäre einzusetzen <ῥλῆ ἑτῶν> * | vor
 τρισὶν + καὶ U

σης τῆς ἐκεῖσε ἐκκλησίας πλανᾶσθαι | καὶ χωνεύεσθαι ἐν τῇ κατὰ Ὁ108
 Φρύγας αἰρέσει. οὕτω γὰρ εὐθύς διελέγχει (αὐτοὺς) ὁ κύριος ἐν τῇ 6
 Ἀποκαλύψει λέγων »γράψον τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις ἐκκλησίας·
 τάδε λέγει ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρὸς καὶ οἱ
 5 πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν πίστιν
 καὶ ἀγάπην καὶ τὴν διακονίαν, καὶ ὅτι τὰ ἔσχατά σου πλείονα τῶν
 πρώτων. ἔχω δὲ κατὰ σοῦ, ὅτι ἀφείς τὴν γυναῖκα Ἰεζάβελ ἀπατᾶν 7
 τοὺς δούλους μου, λέγουσαν ἐαυτὴν προφητιν, διδάσκουσάν φαργῖν
 εἰδωλόθυτα καὶ πορνεύειν. καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον μετανοῆσαι καὶ
 10 οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας | αὐτῆς«. οὐχ ὁρᾶτε, ὦ οὔτοι, 8 P456
 ὅτι περὶ τῶν γυναικῶν λέγει τῶν ἐν οἴῃσει προφητείας ἀπατωμένων
 καὶ ἀπατωσῶν πολλοὺς; φημί δὲ περὶ Πρισκίλλας καὶ Μαξιμίλλας
 καὶ Κυντίλλας, ὧν ἡ ἀπάτη οὐ λέληθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ 9
 προεθέσπισε προφητικῶς ἐν τῷ στόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, πρὸ
 15 κοιμήσεως αὐτοῦ προφητεύσαντος ἐν χρόνοις Κλαυδίου Καίσαρος καὶ
 ἀνωτάτω, ὅτε εἰς τὴν Πάτμον νῆσον ὑπῆρχεν· ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ
 οὔτοι ἐν Θυατείροις ταῦτα πεπληρωῶσθαι. ἄρα γοῦν κατὰ προφητείαν 10
 ἔγραφε τοῖς ἐκεῖ ἐν Χριστῷ κατ' ἐκείνο καιροῦ πεπολιτευμένοις ὅτι
 ἡμελλεν ἐαυτὴν γυνὴ προφητιν καλεῖν. καὶ διέπεσεν ὁ κατὰ τῆς
 20 ἀληθείας ἐπεγειρόμενος πανταχόθεν ἐπινενοημένος λόγος, δεικνυμένου
 τοῦ κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν λόγου προφητικοῦ ὄντος ἐκ πνεύματος
 ἁγίου κατὰ ἀλήθειαν.

34. Ἐπαίρονται δὲ πάλιν τῇ διανοίᾳ οἱ αὐτοὶ λεξιθηροῦντες 34, 1.
 ἀπειρώς, ἵνα δόξωσι παρεκβάλλειν τὰ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου βιβλία,
 25 φημί δὲ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τό τε εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν
 (τάχα δὲ καὶ τὰς ἐπιστολάς· συνάδουσι γὰρ καὶ αὐταὶ τῷ εὐαγγελίῳ
 καὶ τῇ Ἀποκαλύψει), καὶ φασιν ὅτι »εἶδον, καὶ εἶπε τῷ | ἀγγέλῳ· λῦσον 2 D502

3 Apok. 2, 18—21 — 14ff vgl. zu c. 12, 2; S. 263, 18ff — 27 Apok. 9, 14. 16. 17;
 vgl. Cajus nach der Rückübersetzung von E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904
 S. 36) Γάιος· οὐ γέγραπται ὅτι ἄγγελοι πολεμήσουσιν οὐδὲ ὅτι ἀπολεῖται τὸ τρίτον
 τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅτι ἐγεροθήσεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος

M U

2 (αὐτοὺς) * 2f ἐν τῇ ἀποκαλύψει λέγων < U 3 vor τῆς + τῷ M
 5 χαλκῷ λιβάνῳ U | τὰ ἔργα καὶ < U 9f καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι < M
 12 ἀπατουσῶν M 12 Πρισκίλλης M 12f Μαξιμίλλας καὶ < M 13 ἡ
 ἀπάτη + αὐτῶν u. hinter τὸ ἅγιον U 14f vor πρὸ κοιμήσεως + (πολὸν)? * |
 πρὸ κοιμήσεως αὐτοῦ προφητεύσαντος] ὕπερ ἐγένετο μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
 κοίμησιν· αὐτοῦ δὲ προφητεύσαντος U 15 καὶ < U 16 ἀνωτάτω braucht
 nicht in ἀνωτέρω geändert zu werden s. sprachlicher Index | ὑπῆρξεν U
 17 γοῦν] οἶν M 23 οἱ < M 25 τοῦ αὐτοῦ < U 26 δέ] γὰρ M

τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθ-
 μὸν τοῦ στρατοῦ, μύριαι μυριάδες καὶ χίλια χιλιάδες καὶ ἦσαν ἐνδεδυμέ-
 νοι θώρακας πυρίνους καὶ θειώδεις καὶ ὑακινθίνους». ἐνόμισαν γὰρ ³
 οἱ τοιοῦτοι μή πη ἄρα γελοῖόν <τί> ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. ἐὰν γὰρ λέγη
 5 τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς ἐν τῷ Εὐφράτῃ καθεζομένους, ἵνα δείξῃ
 τὰς διαφορὰς τῶν ἐκεῖσε ἐθνῶν καθεζομένων ἐπὶ τὸν Εὐφράτην,
 οἵτινές εἰσιν Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι καὶ Μῆδοι καὶ Πέρσαι. αὐταὶ γὰρ ⁴
 αἱ τέσσαρες βασιλείαι κατὰ διαδοχὴν ἐν τῷ Δαυὶδ ἐμφέρονται, ὧν
 πρῶτοι Ἀσσύριοι ἐβασίλευσαν καὶ Βαβυλώνιοι ἐν χρόνοις αὐτοῦ.
 10 Μῆδοι δὲ διεδέξαντο, μετ' αὐτοὺς δὲ Πέρσαι, ὧν πρῶτος γέγονε Κῦ-
 ρος βασιλεὺς. τὰ γὰρ ἔθνη ὑπὸ ἀγγέλους τεταγμένα εἰσὶν, ὡς ἐπι- ⁵
 μαρτυρεῖ μοι Μωσῆς ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ θεράπων, τὸν λόγον κατὰ
 ἀκολουθίαν ἐρμηνεύων καὶ λέγων »ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ
 ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν ^{Ö 110}
 15 ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν | υἱὸς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν ^{P 457}
 κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ
 Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ«. εἰ οὖν τὰ ἔθνη ὑπὸ ⁶
 ἀγγέλους εἰσὶ τεταγμένα, δικαίως εἶπε· »λύσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέ-

4 ff vgl. Hippolyt adv. Cajum nach E. Schwartz (Abh. Gött. Ges. d. W. 1904 S. 36f)

Ἰππόλυτος κατ' αὐτοῦ· οὐ λέγει τοὺς ἀγγέλους εἰς πόλεμον ἔρχεσθαι, ἀλλὰ τὰ τέσσαρα
 ἔθνη ἀναστήσεσθαι ἐκ τοῦ κλίματος τοῦ ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ καὶ ἐπιδραμεῖσθαι τὴν
 γῆν καὶ πολεμήσειν τῇ ἀνθρωπότητι. τὸ δὲ »τέσσαρας ἀγγέλους« οὐκ ἀλλότριον
 τῆς γραφῆς, Μωσέως λέγοντος· ὅτε διέσπειρεν υἱὸς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν
 κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ἀγγέλοις οὖν τῶν ἐθνῶν παραδοθέντων καὶ ἐκά-
 στον ἐν ἔθνοισι ἀγγέλω λαχόντος δικαίως ὁ Ἰωάννης λέγει διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως
 ὅτι λύσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, οἳ εἰσὶν Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι καὶ
 Ἀσσύριοι. ὅτε γὰρ οἱ ἄγγελοι οἳ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν τεταγμένοι οὐ κελεύονται κινῆσαι
 τοὺς ὑπ' αὐτοὺς, δεσμός τις ἢ τοῦ λόγον δύναμις φαίνεται τοῦ ἐπέχοντος αὐτοὺς
 μέχρι τοῦ ἔλθειν τὴν ἡμέραν καὶ προστάξαι τὸν παντοκράτορα. καὶ ταῦτα δὲ συμ-
 βήσεται, ὅταν ἔλθῃ ὁ ἀντίχριστος — 13 Deut. 32, 7—9 — 18 Apok. 9, 14

M U 18—S. 310, 9 Anastasius Sin. quaest. 57; Migne 89, 621D—624A Lemma
 Ἐπιφανίου ἐκ τῶν Παραρίων = Georgius mon. Chron. S. 227, 13—228, 5 de Boor

4 <τι> * 5 mit ἵνα δείξῃ beginnt der Nachsatz: (so tut er das), um zu zeigen
 6 τὰς + τέσσαρας U S ὧν] ὡς M 11 vor βασιλεὺς + ὁ U 18 der
 Anführung bei Anastasius Sin. geht voran die von Anastasius selbst geformte (u.
 von Georgius wiederholte) Einleitung: ἐκάστῳ ἔθνει ἄγγελον ἐφεστάναι φησὶν ἢ
 γραφή. Ὁ γὰρ τῷ Δαυὶδ προσδιαλεγόμενος ἄγγελος καὶ ἄρχοντα Περσῶν εἶρηκε
 καὶ ἄρχοντα Ἑλλήνων καὶ τὸν Μιχαὴλ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων. φησὶ δὲ (λέγει δὲ
 καὶ Georg.) Μωσῆς· ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ὅθεν (διὸ
 Georg.) καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φάσκει κτέ.

λους τούς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, ἐφισταμένους δηλονότι καὶ ἐπεχομένους
ἐπιτρέπειν τοῖς ἔθνεσιν εἰς πόλεμον, ἕως καιροῦ μακροθυμίας κυρίου,
ἕως προστάξει δι' αὐτῶν ἐκδικίαν γενέσθαι τῶν ἁγίων αὐτοῦ. κρα- 7
τοῦνται γὰρ οἱ ἐπιτεταγμένοι ἄγγελοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος, μὴ ἔχοντες
5 καιρὸν ἐπιδρομῆς, διὰ τὸ μηδέπω λύειν αὐτοὺς τὴν δίκην τοῦ τὰ
λοιπὰ ἔθνη λύεσθαι ἕνεκεν τῆς εἰς τοὺς ἁγίους ὑβρεως. λύονται δὲ
οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐπέρχονται τῇ γῆ, ὡς Ἰωάννης προφητεύει καὶ οἱ
λοιποὶ προφηταὶ· καὶ γὰρ κινούμενοι οἱ ἄγγελοι κινῶσι τὰ ἔθνη
εἰς ὁρμὴν ἐκδικίας. ὅτι δὲ | θειώδεις καὶ πυρίνους καὶ ὑακινθίνους 8 D503
10 θώρακας ἐσήμαιεν, οὐδεὶς ἀμφιβάλλη. ἐκεῖνα γὰρ τὰ ἔθνη ἀπὸ τῆς
τοιαύτης χροᾶς ἔχει τὴν ἀμφίασιν. τὰ μὲν γὰρ θειώδη ἱμάτια χροᾶ
τίς ἐστι μηλίνη οὕτω καλουμένη ἐρεᾶ, τὰ δὲ πύρινα, ἵνα εἴπη τὰ
κόκκινα ἐνδύματα καὶ τὰ ὑακίνθινα, ἵνα δείξῃ τὴν καλλαίνην ἐρεᾶν.
35. Ἀλλὰ οὗτοι μὴ δεξιόμενοι πνεῦμα ἅγιον ἀνακρίνονται μὲν 35, 1
15 πνευματικῶς, μὴ νοοῦντες τὰ τοῦ πνεύματος καὶ κατὰ τῶν λόγων
τοῦ πνεύματος βουλόμενοι λέγειν καὶ οὐκ εἰδότες τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ
ἐκκλησίᾳ χαρίσματα, ἅτινα ἀληθῶς καὶ εὐσταθῶς ἐν παρακολουθήσει
καὶ ἐρρωμένῳ νῶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διηγήσατο, οἳ τε ἅγιοι προ-
φηταὶ καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης διὰ τε 2
20 τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐκ τοῦ
αὐτοῦ χαρίσματος τοῦ ἁγίου μεταδέδωκε τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ. φθάνει 3
δὲ καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸ εἰρημένον ὅτι »τῶ βλασφημοῦντι εἰς τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν

2f vgl. Luk. 18, 7 — 14f vgl. I Kor. 2, 14 — 22 Matth. 12, 32

M U

1 ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου Anast. Georg.] ἐν τῷ Εὐφράτῃ MU | ἐφισταμένους
Anast. Georg.] καθέζομένους MU | δηλονότι Anast. Georg.] < MU 2 τοῖς
ἔθνεσιν] ἐν ἔθνεσιν Anast. ἔθνεσιν Georg. | καιροῦ < Anast. 3 ἕως προσ-
τάξει] καὶ προστάξει Anast. Georg. | γένεσθαι Georg. | αὐτοῦ ἁγίων MU
3f ἐκρατοῦντο MU 4 ἐπιτεταγμένοι] ἐφιστάμενοι Anast. 5 μήπω U | αὐτοὺς
Anast. (διὰ τὸ hängt ab von κρατοῦνται = damit sie noch nicht das Gericht ent-
fesseln)] αὐτοῖς MU Georg. 6 ἕνεκα u. hinter ὑβρεως Georg. | εἰς] πρὸς U |
δὲ] γὰρ Anast. Georg. 7 καθὼς Georg. | Ἰωάννης προφητεύει] φησὶν Ἰωάννης
Anast. Georg. 8 λοιποὶ < Anast. Georg. | κινούμενοι οἱ ἄγγελοι < M κινόμε-
νοι δὲ οἱ ἄγγελοι Anast. καὶ κιν. οἱ ἄγγ. Georg. | τὰ ἔθνη hinter ἐκδικίας Georg.
9 ἐκδικήσεως Anast. | πυρίνους καὶ θειώδεις U | ὑακινθίνους M 10 σημαί-
νει U | οὐδὲν M | ἀμφιβάλλη*] ἀμφιβάλλει MU | τῆς < M 11 ἀμφιὰν M
13 ὑακίνθινα M 15 τὸν λόγον U 16 τοῦ πνεύματος < U 17 ἀληθινῶς M
18 νῶ < M 19 τε < U 21 τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ < U 23 οὐδὲ ... οὐδὲ M |
τούτῳ τῷ αἰῶνι] τῷ τῶν αἰῶνι U

τῷ μέλλοντι». καὶ γὰρ κατὰ τῶν ῥημάτων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος
εἰρημένων οὗτοι ἐστρατεύσαντο.

Τῶν δὲ τοιούτων καὶ τοσούτων εἰρημένων κατὰ τῆς τριαύτης 4
αἰρέσεως ἱκανῶς ἔχειν νομίσαντες καὶ ὡς σκολόπενδραν ἢ ἴουλον
5 καλούμενον ἐρπετὸν πολύποδα, ὀλίγον μὲν τῇ δυνάμει καὶ τῇ περιω-
δυνία τοῦ ἰοῦ, πολύπουν δὲ καὶ μακροεἰκελον, τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει
καὶ ἀληθείᾳ καταπατήσαντες | ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν προβαίνοντες σὺν P458
τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ἴσμεν, ἀγαπητοί. | | D504
Ö112

Κατὰ Ἀδαμیانων $\overline{\lambda\beta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\nu\beta}$.

10 1. Ἀσπάλακα καλοῦσί τι ζῷον ἐν τῇ γῆ κάτω ἐμφωλεῦον τετρά- 1, 1
πουν ῥήττον τε τὴν γῆν καὶ ἐν τοῖς μυχαιτάτοις αὐτῆς ἔχον ἑαυτοῦ
τὴν οἴκησιν. τὰ δὲ πάντα τοῦ ζῷου ὑπάρχει ὡσεὶ μικροῦ σκύλακος
κυνός, τὴν <αὐτὴν> περιφέρειαν τῆς ἡλικίας ἔχον, ᾧ οὐδ' ὄλως ὑπάρ-
χει ὄρασις. ἐρημωτικὸν δὲ ὄν τὸ ζῷον κάτωθεν ἐκριζοῖ πάντα τὰ 2
15 τῶν ἀνθρώπων γεωργήματα, τὰ τε σικνήλατα πάντα μάλιστα καὶ
τὰ δοιμέα φυτεύματα κρομμύων τε καὶ σκορόδων, βολβῶν καὶ τῶν
τοιούτων, κρίνων τε καὶ τῶν ἄλλων. ἐὰν δὲ λαθὼν ἐν τῷ ῥήττειν 3
φθάση ἐπὶ τῆς γῆς ἔξω εἰς τὸν ἀέρα γενέσθαι ἢ ἀλοὺς θηρευθεῖν
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, γελοῖόν τι ἐμποιεῖ πᾶσι τοῖς τοῦτο τὸ ζῷον
20 θηρεύσασιν. οὕτως καὶ αὐτὸς ἐπιχειροῦ λέγειν περὶ τῆς νυνὶ μετὰ 4
χειρας <οὔσης> αἰρέσεως, ὡς μὲν κατὰ τὴν καρδίαν τυφλώττει καὶ

9 die Adamianer sonst nur noch bei dem von Epiph. abhängigen Theodoret (haeret. fab. I 6) erwähnt. Theodoret vermengt jedoch mit dem Bericht des Epiph. die Nachrichten des Clemens Al. (strom. III 30, 1; II 209, 29ff Stählin) über Prodicus

M U

4 νομίσαντες *] νομίσας M U 5f περιωδινία M περιοδυνία U 6 μακρο-
εἰκελλον U 8 Unterschrift: κατὰ τῶν μὴ δεχομένων τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέ-
λιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν οἷς ἀλόγων ὄνομα ἐπεθήκαμεν M 9 Überschrift: κατα-
δαμیانων (!) τριακοστῇ δευτέρῃ ἢ καὶ $\overline{\nu\beta}$ M κατὰ ἀδαμیانων $\overline{\lambda\beta}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\beta}$ U 10 ἀσπά-
λακα U | κάτω] καὶ τῷ M | ἐμφώλεον M 11 ῥήττον *] ῥήττειν M ὀρύτ-
τει U | τε < U | μυχαιτάτοις M μυχοτάτης U | αὐτῆς] τῆς γῆς M | ἔχον *]
ἔχειν M U | ἑαυτοῦ < U 12 πάντα + <τὸ εἶδος>? * | τοῦ] αὐτοῦ M |
ὑπάρχειν M 13 κυνός] τινός M | <αὐτὴν> * | ἔχων M; lies viell. ἔχοντος * |
οὐδὲ U 14 ὄν] ἦν M | ἐκριζοῖ *] ἐκριζοῦν M U 15 πάντα] τὰ U 16 κρο-
μμύων M | σκόροδων M 17 κρίνων] κίννων M | λαθὼν U | ῥήττειν] ὀρύτ-
τειν U 20 οὕτω M 21 <οὔσης> *

ἀνοητεῖ. ἐρημίαν δὲ ἑαυτῇ ἐργάζεται καὶ τὴν στάσιν ἑαυτῆς κάτωθεν
ἐκτέμνει. ὄντων τε πολλῶν <φημί δὲ> τῶν εἰς αὐτὴν ἐμπεπωκότων
ἀνδρῶν τὴν λύμην ἀπεργάζεται. τοῖς δὲ συνετοῖς εἴ ποτε γένοιτο 5
κατοπτρευθῆναι αὐτήν, γέλωτα οὐ τὸν τυχόντα παρασκευάζει· ὡς καὶ
5 τὸ προειρημένον ζῶον διὰ τὴν αὐτοῦ τύφλωσιν ἐμπαίζομενον <καὶ>
διὰ τὴν ἀορασίαν [καὶ] μὴ εὐρίσκον ποῦ τὴν εἰσαγωγὴν ποιήσασθαι.
οὕτως καὶ αὕτη ἢ αἴρεσις. ἐπέθεντο γὰρ ἑαυτοῖς τοῦ Ἀδάμ τὸ 6
ὄνομα. τοῦτο δὲ ἀπὸ ἀκοῆς ἀνδρῶν πολλῶν ἀκηχοῦτες φασί· οὐ
γὰρ ἐν συγγράμμασιν ἠύραμεν οὔτε μὴν περιετέχομεν τοιοῦτοις τισί.
10 πολλῶν οὖν εἰρηκότων ἄξιον καὶ αὐτῆς μνησθῆναι ἐδικαιώσαμεν. 7
διὸ καὶ δικαίως ταύτην παρεϊκόσαμεν τῷ προειρημένῳ τυφλῷ ζῴῳ
καὶ ἀνδράσιν οὐ τάχιον φαινομένῳ, διὰ τὸ κρύβδην ἐν τῇ γῆ εἶναι
καὶ | κάτωθεν τὴν λύμην ἐργάζεσθαι. περιγέλαστος δὲ ἔστι, καὶ 8 D505
ἐσχεπτύμην μηδ' ὄλως εἰς ἀριθμὸν αὐτὴν φέρειν. διὰ δὲ τὸ ὄλως
15 ἦγον αὐτῆς εἶναι ἐν κόσμῳ, οὐδὲν λυπήσειε τὸν συνετὸν ἀκροατὴν
περὶ πάντων εἰδέναι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου | ζιζανίων P459
ἐσπαρμένων. εἴτε γὰρ ἔστιν ἢ τοιαύτη εἴτε μὴ ἔστι, πολλῶν λεγόν- 9
των ἀκηχοῦτι ἀσφαλείας χάριν καὶ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν εὐλόγον μοι
πέφηρε καὶ μὴ παραλείψαι, κἄν τε καταλέλυται καὶ οὐκέτι ὑπάρχει.
20 οὐ γὰρ ἀσφαλῶς ἐπίσταμαι εἰ ἔτι ἔστιν ἢ μὴ ἔστι. τί δὲ εἰς μακρὸν 10 Ö114
ἀποτείνομαι χρόνον τῷ προοιμίῳ χρώμενος πρὸς διήγησιν; ἄρξομαι
δὲ τὸ γελοῖον διηγείσθαι, μᾶλλον δὲ τὸ πένθος· ἅμα γὰρ τὰ δύο ἔχει,
γελοῖον καὶ πένθος, <πένθος μὲν> ὅτι πῶς ὁ διάβολος ἐνεκύησεν ἐν
τῇ τῶν ἀνθρώπων διανοίᾳ χλευάσαι τὸ πλάσμα τὸ ἐκ θεοῦ πεπλασ-
25 μένον. γελοῖον δὲ περὶ τῶν μήτε ὀρώντων μήτε τι συνετὸν διανε-
νοημένων.

2. Πρῶτον γὰρ φασὶ τοὺς τοιοῦτους τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας ἦτοι 2, 1
φωλεοὺς καὶ σπήλυγγας (οὕτω γὰρ εἴποιμι τὰς τῶν αἰρέσεων συνε-
λεύσεις) ἐν ὑποκαύστοις οἰκοδομείσθαι ὑποκαίειν τε κάτωθεν, διὰ τὸ
30 εἶναι αἴθμην εἰς θάλασσαν τῶν ἔνδον ἐν τῷ οἰκίστῳ συναγομένων. ἐν 2

M U

1 ἀνοηταίνει M | ἑαυτῇ] ἑαυτῷ U 2 τέμνει U | <φημί δὲ> * 5 <καὶ *
6 ἀορασίαν] ἀκροασίαν U | [καὶ] * | εὐρίσκων M 7 οὕτως *] ὡς MU | τοῦ
< M 9 οὔτε μὴν] ἢ U 11 παρεϊκόσαμεν + ἐν M 12 φαινομένοι U
16 ζιζανίων] ζιζανιωδῶς U 17 ἦτοι . . . ἦτοι M 18 ἀκηχοῦτι *] ἀκηχοῦτες
MU 20 εἰ ἔτι Dind.] ἦτε M ἢ ἔτι U 22 δέ¹ < U | γὰρ τὰ δύο < U
23 <πένθος μὲν> * | ἐνοίκησεν U 25 τι *] τὸ MU 28 σπήλυγγας] σπηλυ-
πᾶς, dazu Verweisungszeichen, aber keine Verbesserung M 29 lies οἰκοδο-
μεῖν? * 30 ἔθμην U | θάλασσαν M | συναγομένων U

δὲ τῷ εἰσιέναι ἱματιοφύλακές εἰσὶ τινες πρὸς ταῖς θύραις δίκην
 καμπαρίων ὑπ' αὐτῶν ἐπιτεταγμένοι καὶ ἕκαστος εἰσιών, ἦτοι ἀνὴρ ἦτοι
 γυνή, ἐκδύμενος ἔξω εἰσεῖσι γυμνὸς ὡς ἀπὸ μητρὸς ὄλω τῷ σώματι,
 οἳ τε δοκοῦντες αὐτῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι πάντες ὡς ἐκ μητρὸς
 5 καθέζονται, οἳ μὲν ἄνω οἳ δὲ κάτω ἀναμίξ καὶ σποράδην. εἰσὶ δὲ 3
 πάντες παρ' αὐτοῖς ἐγκρατεῖς δῆθεν λεγόμενοι τε καὶ κομπάζοντες.
 καὶ παρθένοι, ὡς ἑαυτοὺς ἀπατῶσι· τὰς τε ἀναγνώσεις καὶ τὰ ἄλλα
 αὐτῶν πάντα γυμνοὶ ὄντες τελοῦσιν. εἰ δὲ δόξειέ τινα, ὡς καὶ τοῦτο 4
 λέγουσιν, ἐν παραπτώματι γενέσθαι, οὐκέτι τοῦτον συνάγουσι· φά- D506
 10 σκουσι γὰρ αὐτὸν <εἶναι> τὸν Ἀδὰμ τὸν βεβρωκότα ἀπὸ τοῦ ξύλου
 καὶ χρίνουσιν ἔξεοῦσθαι ὡς ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦτον ἐκ τῆς αὐτῶν
 ἐκκλησίας. ἠγοῦνται γὰρ τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν εἶναι τὸν παραδεί-
 σον καὶ αὐτοὺς εἶναι τοὺς περὶ Ἀδὰμ καὶ Εὐάν. τίμη οὖν τῷ λόγῳ 5
 ὑποκαίουσι τὸν οἰκίσκον, ἵνα μὴ τὸ κρῦος αὐτῶν ἐφέψηται; Ἀδὰμ
 15 γὰρ καὶ Εὐά οὐκ ἐν ὑποκαύστῳ οἴκῳ τὴν διαίταν εἶχον οὔτε ἐν
 φλογμῷ τινι ὑπεπέζοντο οὔτε κρῦος αὐτοὺς ἐφόρτου. ἦν δὲ αὐτοῖς 6
 ἄηρ καθαρώτατος καὶ <μετὰ> πάσης εὐκρασίας εὐτάκτως ἐκ θεοῦ
 μεμετρημένος, οὔτε ἀπηνότητι ψυχρίας τετονωμένος οὔτε ἀηδεστάτη
 ἐκπυρῶσει καύσωνος ἐπηρητημένος, διαίτη δὲ ἀμβροσία <εὖ> μάλᾳ ἐκ
 20 θεοῦ πεποιημένη ὁ χῶρος ἐτέτακτο, | θυμηθείας καὶ εὐζωίας ἐμπε- P460
 πλησμένος, καὶ οὔτε ῥίγει ὑπέπιπτον οὔτε καύσωνι, ὡς ἔφην. τού-
 των δὲ τοιούτων ἐπιδεομένων δήλη παρ' αὐτοῖς ἡ χλεύη γίνεται.

3. Εἶτα δὲ καὶ τὸ ἕτερον σκοπήσωμεν, πῶς ἢ πᾶσα πλάνη διε- 3, 1
 λέγεται, ὅτι οὐ μίαν ὥραν ἐκεῖνοι γυμνοὶ ἦσαν, ἀλλὰ διηνεκῶς
 25 »καὶ οὐκ ἠσχύνοντο«. τούτοις δὲ οὐ διὰ τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι ἢ γύμ-
 νωσις, κἄν τε οὕτως αὐτοὶ νομίσωσιν, ἀλλ' ἕνεκεν ἀκορέστου ἡδονῆς,
 κόραις ὀφθαλμῶν ἐμποιοῦσῆς τὴν θέλξιν. ἀφήρηται γὰρ ἀπ' αὐτῶν 2 Ὁ116
 ἡ αἰδὼς ἢ ἐν πάσαις ἀγίαις γραφαῖς ἐπαινουμένη καὶ ἀληθῶς πεπλή-
 ρωται τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ εἰρημένον, τὸ »ὄψις πόρνης ἐγένετό

2ff Nacktheit im Gottesdienst vgl. haer. 26, 3, 7; I 282, 17 dazu Weinhold z.
 Gesch. d. heidn. Ritus Abh. Berl. Akad. 1896 Heckenbach de nuditate sacra
 1911 S. 8ff — 25 vgl. Gen. 3, 1 — 29 Jer. 3, 3

M U

1 τὰς θύρας M 4 πάντες < U | ὡς + οἱ M 5 καθέζονται *] καθε-
 ζόμενοι M U; viell. besser <γυμνοὶ προ>καθέζονται * 8 τινὲ M 10 <εἶναι> *
 11 ἔξεωσθαι U | τοῦτον ἐκ *] τουτέστιν M U 13 τῶν λόγων M 16 ὑπο-
 πιέζοντο (!) M 17 ἄηρ καθαρώτατος < M | <μετὰ, * 18 ἀπηνότητι M
 19 ἀμβροσία M U | <εὖ> * 20 θυμηθείας M 20f ἐμπεπλησμένος Corn.]
 πεποιημένος M U 22 δήλη *] μάλᾳ M U 23 εἶτα δέ] εἰ τὸ δὴ M | πᾶσα]
 ἑπάσα M 26 ἕνεκα U 27 ἀφήρηται M | ἀπ'] ἐξ M 28 αἰδὼς U

σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. μετὰ δὲ τὴν ὄραν ἐκείνην 3
 ἔξω ἱματίοις ἀμφιέννυνται καὶ οὐκέτι εἰσὶν ὁ Ἀδάμ. οὔτε γὰρ εὐθύς
 ἐκείνος καὶ ἡ αὐτοῦ γενὴ ἱματίων ἠεπόρησαν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν
 φύλλα συκῆς ἑαυτοῖς ἔρασαν. ἔπειτα δὲ χιτῶνες δερμάτινοι αὐτοῖς
 5 ἐδόθησαν καὶ οὕτως μετὰ πολὺν χρόνον τῆς αὐτῶν ζωῆς ἢ παμποί-
 κλος τοῦ θεοῦ σοφία τὴν εἶδησιν αὐτοῖς ἐνέβαλε τῶν ἀμφίων.
 καὶ | κατὰ πάντα τρόπον οὗτοι γλευσθήσονται, λέγοντες ἑαυτοὺς 4 D507
 εἶναι τοὺς περὶ Ἀδάμ, καταψευδόμενοι ἑαυτῶν καὶ ἅμα ἀληθεύοντες.
 ὅτι μὲν γὰρ οὗτοι Ἀδάμ οὐχ ὑπάρχουσι, τοῦτο δὴλον ἐκ πολλῶν 5
 10 τεκμηρίων, ὡς καὶ ὑπεδείξαμεν· ὅτι δὲ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ὄψεως ἐμ-
 παίζονται, τοῦτο δὴλον διὰ τῆς παραπεποιημένης αὐτῶν σχηματουρ-
 γίας καὶ γυμνώσεως καὶ αἰσχύνης καὶ γλεύης.

Οὐκ ἄξιον δὲ ἡμᾶς περὶ πολλοῦ ποιῆσθαι τούτων τὴν ἀνατρο- 6
 πὴν. οὔτε γὰρ τὸ ὅμοιον αὐτῶν ζῶον σκευῶν πολεμικῶν ἢ μεγάλων
 15 ὄπλων ἐπιδέεται πρὸς ἀναίρεσιν. διὰ γὰρ μικρᾶς ῥάβδου τὸ τοιοῦτον 7
 ἀφανίζεται. πολλάκις δὲ μετὰ τὸ ἀνενεχθῆναι ἐκ τοῦ φωλεοῦ κα-
 ταλιμπάνεται μόνον καὶ ἑαυτῷ διαφθείρεται, γελώμενον καὶ ἐμπαι-
 ζόμενον καὶ μὴ εὐρίσκον τὴν καταφυγὴν, ὡς καὶ οὗτοι ἀλόντες
 αἰσχύνονται διὰ τῆς παγγελάστου γλεύης καὶ ἀσέμνον διαγωγῆς καὶ
 20 ὑποθέσεως τῆς ληρωθίας. τὰς δὲ ἐξῆς διασκοπήσοντες πάλιν εὐξώ- 8
 μεθα κύριον ἀρήγειν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ἄλλων εὐρεσίαν τε καὶ ἀνα-
 τροπὴν καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἐντυγχανόντων σωτηρίαν. | P461

Κατὰ Σαμψαίων λγ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νγ.

1. Σαμψαίων τινῶν ἐν τῇ Περαίᾳ, περὶ ὧν ἦδη ἐν ταῖς ἄλλαις 1, 1
 25 αἴρεσιν ἐπεμνήσθημεν. τῶν δὴ καὶ Ἑλκεσαίων καλουμένων, αἴρεσίς

3f vgl. Gen. 3, 7 u. 21 — 5f vgl. Ephes. 3, 10 — 24 Erklärung des Namens
 = Ἡλιακοί S. 316, 17 — 24f vgl. haer. 19, 1, 10; I 219, 5ff haer. 20, 3, 2 u. 4;
 I 226, 22ff u. 227, 7f haer. 30, 3, 2; I 336, 2

M U

1 μετὰ δὲ τὴν ὄραν ἐκείνην sc. des Gottesdienstes 2 ἔξω + (γενόμενοι)? *
 3 καὶ ἡ αὐτοῦ γενὴ < U 4 ἑαυτοῖς ἔρασαν < U 4f χιτῶνας δερματί-
 νους, u. < αὐτοῖς ἐδόθησαν U 5 οὕτως *] ὡς MU 7 οὗτοι] αὐτοὶ U 10 νοη-
 τοῦ] πνευματικοῦ M 11 διὰ τῆς παραπεποιημένης] παρὰ τῆς πεποιημένης U
 15 τὸ τοιοῦτον] τοῦτο U 16 πολλάκις] πολλὰ M | ἐκ < M 17 γελόμε-
 νον M 18 εὐρίσκων M εὐρισκόμενον U 18f τὴν καταφυγὴν—αἰσχύνονται < U |
 οὗτοι *] αὐτοὶ MU 20 διασκοπήσοντες *] διασκοπήσαντες MU 21 κύριον ἀρή-
 γειν] θεὸν συνεργεῖν U 23 Überschrift: κατὰ Σαμψαίων τριακοστῆ τρίτῃ ἢ καὶ
 νγ M κατὰ σαμψαίων λγ ἢ καὶ νγ U | Σαμψαίων τινῶν *] Σαμψαῖοι τινες MU

τις ὑπάρχει ἐν τῇ Περαία οὕτω καλουμένη χώρᾳ πέραν τῆς ἀλυκῆς
 ἦτοι νεκρῶς καλουμένης θαλάσσης, ἐν <τε> τῇ Μωαβίτιδι χώρᾳ περὶ τὸν
 χεμιάρρον Ἀρνὸν καὶ ἐπέκεινα ἐν τῇ Ἰτουραία καὶ Ναβατίτιδι, ὡς
 καὶ ἤδη μοι πολλάκις περὶ τούτων δεδήλωται. οὗτοι γὰρ ἀρχοῦσι 2
 5 τὸν Ἠλξαῖον αὐτῶν εἶναι | διδάσκαλον, ἔτι δὲ καὶ εἰς δεῦρο τοῦ D508
 γένους αὐτοῦ ὑπαρχούσας δύο γυναῖκας, προσκυνουμένας ὡς θεὰς
 δῆθεν διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς ἐκ σπέρματος εὐλογημένου. κέχρηται δὲ 3
 τῇ βίβλῳ ταύτῃ καὶ Ὅσσαῖοι καὶ Ἐβιωναῖοι καὶ Ναζωραῖοι, ὡς καὶ
 ἤδη πολλάκις εἶπον. φύσει δὲ οὗτοι οἱ Σαμψαῖοι ἐξ αὐτῆς ὀρμῶνται,
 10 οὔτε Χριστιανοὶ ὑπάρχοντες οὔτε Ἰουδαῖοι οὔτε Ἕλληνες, ἀλλὰ μέσον Ö118
 ἀπλῶς ὑπάρχοντες οὐδὲν εἰσι. φασὶ δὲ καὶ ἄλλο βιβλίον ἔχειν Ἰεξαὶ
 λεγόμενον ἀδελφοῦ τοῦ Ἠλξαῖ. θεὸν δὲ ἕνα λέγουσι καὶ δῆθεν 4
 αὐτὸν σέβουσι βαπτισμοῖς τισὶ χρώμενοι· πρόσκεινται δὲ Ἰουδαίοις
 οὐκ ἐν ἅπασιν. ἀπέχονται δὲ καὶ ἐμφύχων τινὲς ἐξ αὐτῶν. ὑπερα- 5
 15 ποθνήσκουσι δὲ τῶν ἐκ γένους τοῦ Ἠλξαῖ. καὶ ἐν μὲν τῷ χρόνῳ
 τούτῳ ἠκηζόειν ὅτι τέθνηκεν ἡ μία γυνὴ ἡ Μαρθοῦς καλουμένη.
 ἔμεινε δὲ καὶ ἔτι νῦν Μαρθάνα, εἰ μὴ καὶ αὐτὴ τέθνηκεν. εἰ ποτε 6
 δὲ ἔξοδον εἶχον, αἱ τοιαῦταί ποι βαδίζουσαι, συνεπόμενοι οἱ ὄχλοι
 αὐτῶν τὸν χοῦν τῶν ποδῶν λαμβάνοντες ἰάσεως ἕνεκεν δῆθεν καὶ
 20 τὸν σίελον τῶν πτυσμάτων ὡσαύτως μεγάλως ἐμπαιζόμενοι ἐχρῶντο
 ἐν φυλακτηρίοις τε καὶ περιάπτοις. πᾶσα γὰρ πλάνη ἔσχε πρῶτον
 τὴν τύφλωσιν, ἔπειτα τὴν κενοφωνίαν. καὶ οὔτε προφήτας δέχον- 7
 ται οἱ τοιοῦτοι οὔτε ἀποστόλους, τὰ πάντα δὲ παρ' αὐτοῖς ἠπάτῃται.
 τετίμηται δὲ αὐτοῖς τὸ ὕδωρ καὶ τοῦτο ὡς θεὸν ἠγοῦνται, σχεδὸν
 25 φάσκοντες εἶναι τὴν ζωὴν ἐκ τούτου. Χριστὸν δὲ ὀνόματι ὁμολο- 8

4 ff vgl. haer. 19, 1, 4ff; I 218, 2ff — 8 f vgl. haer. 19, 1, 10; I 219, 5ff
 haer. 19, 5, 4; I 222, 25ff haer. 30, 3, 2; I 336, 1ff — 9 f vgl. haer. 20, 3, 4;
 I 227, 6ff — 11 f vgl. haer. 19, 1, 4; I 218, 5f (dort war jedoch nicht behauptet,
 daß Jexai auch ein Buch geschrieben hätte) — 12 ff vgl. haer. 19, 3, 6f; I 220, 23ff
 — 15 ff vgl. haer. 19, 1, 11ff; I 219, 12ff — 24 vgl. haer. 19, 3, 7; I 220, 24ff —
 25 f vgl. haer. 19, 3, 4; I 220, 8ff haer. 30, 3, 3ff; I 336, 4ff

M U

2 καλουμένης < M | <τε> * | τὸν] τῶν M 3 ναβίτιδι M ναβατι-
 τίδι U 4 τούτου U 6 προσεζύονον U 7 διὰ τὸ] καὶ τὸ M 8 καὶ Ἐβιων-
 ναῖοι < M | Νασαραῖοι M | καὶ⁴ < U 11 Ἰεξαὶ] Ἰεξαὶ M τὸ U 16 ἀκη-
 ζόειν U | ὅτι] ὅτε U | ἀμαρθοῦς M 17 ἔτι *] ἡ M < U | μαρθάνη M
 18 βαδίζειν M | συνεπόμενοι M 19 δῆθεν ἕνεκεν U 24 αὐτοῖς *] < M
 καὶ U

γοῦσι, κτίσμα αὐτὸν ἡγοῦμενοι καὶ αἰεὶ ποτε φαινόμενον. καὶ πρῶ-
 τον μὲν πεπλάσθαι αὐτὸν ἐν τῷ Ἀδάμ, ἐκδύεσθαι δὲ αὐτὸν τὸ σῶμα
 τοῦ Ἀδάμ καὶ πάλιν ἐνδύεσθαι, ὅτε βούλεται. | καλεισθαι δὲ αὐτὸν 9 P462
 Χριστὸν καὶ εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀδελφὴν αὐτοῦ θηλυκῷ σχήματι
 5 ὑπάρχουσαν, ἐνεργήζοντα ἕξ μυλίων τὸ ὕψος ἕκαστον αὐτῶν ἔχον.
 τὸν τε Χριστὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὸ πλάτος εἰκοσιτεσσά-
 ρων, καὶ πολλὰ ληρώδη ἕτερα *.

D509

2. Ἦδη δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ἄλλαις αἰρέσεσι διηγούμενος 2, 1
 τὰς ἀνατροπὰς πεποίημαι· διὸ οὐκ ἀναγκαῖον ἡγησάμην περὶ πολλοῦ
 10 ποιήσασθαι τὴν αὐτῶν κατάλυσιν τῆς ἀνατροπῆς, ὡς ἦδη ἡμῶν
 ἐργασαμένων εἰς αὐτὸν τὸν Ἠλξαιὸν εἴτ' οὖν Ἠλξαιὶ καὶ τοὺς ἀπ'
 αὐτοῦ ἐν ταῖς ἄλλαις προδεδηλωμέναις αἰρέσεσι· πᾶσι γὰρ φωρατὸς
 ὁ τοιοῦτος καὶ ἡ ἕξ αὐτοῦ αἵρεσις ὅτι πεπλάνηται. ὡς οὖν σαύ- 2
 ραν ἡλιακὴν πεπαιχότες ῥάβδῳ ἐλπίδος Χριστοῦ καὶ τοῦ σταυροῦ
 15 ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν. ἄξιον γὰρ ἐστὶν ᾧ ὀνόματι ἑαυτοὺς καὶ οὔτοι
 ὀνόμασαν, τῷ αὐτῷ κερῶσθαι αἰνίγματι εἰς φράσιν τῆς αὐτῶν
 παραπεποιημένης ἐπωνυμίας. Σαμψατοὶ γὰρ ἐρμηνεύονται Ἠλιακοί·
 διὸ καὶ τοῦ ζῶου ἐπεμνήσθημεν. ταύτην γὰρ σαύραν οὕτω κικλή- 3
 σκουσιν ἡλιακὴν οἱ ἄνθρωποι. χείρων δὲ ἡ αἵρεσις αὕτη τῆς σαύρας.
 20 μὴδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ὠφελείας αὐτῆς ἔχουσα. ἐκείνη γὰρ ἀμβλω-
 πήσασα χρόνῳ ἀνα βλέπει διὰ ἡλιακῆς στροφάλιγγος· ἐν φωλεῷ <γὰρ> Ὁ120
 πρὸς ἀνατολὴν προσέχοντι ἑαυτὴν προσθλίψασα καὶ νηστεύσασα πρὸς
 ἀνατολὴν <τε> κατανοοῦσα ἀποτίθεται τὴν ἀμβλωπίαν· αὕτη δέ
 φημι ἡ αἵρεσις ἐν ἅπασιν <τὴν> ἀφροσύνην κέκτηται τοῦ ζῶου, οὐ
 25 μὴν γὰρ τὸ ὀλίγον τοῦ ἐπαίνου. οὕτως οὖν καὶ αὕτη ἡ αἵρεσις, σαύρα 4
 ἡμῖν λεχθεῖσα ἡλιακὴ, [καὶ] καταπατηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀληθείας † αὐτοῦ

3 ff vgl. haer. 19, 4, 1f; I 221, 6ff haer. 30, 17, 5; I 356, 15ff — 18 ff vgl.
 Physiologus c. 2; S. 231, 2ff Lauchert (σαύρα ἡλιακὴ) ὅταν γηράσῃ, ἐμποδίζεται τοὺς
 ὀφθαλμοὺς καὶ πηροῦται . . . τί οὖν ποιεῖ τῇ ἑαυτῆς καλῇ φύσει; ζητεῖ τοῖχον βλέ-
 ποντα πρὸς ἀνατολὴν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ῥαγάδα τοῦ τοίχου· καὶ ἀνατέλλοντος
 τοῦ ἡλίου ἀνοίγονται αὐτῆς οἱ ὀφθαλμοὶ ἀτενίζούσης πρὸς αὐτὸν καὶ ἔγυης γίνεται

M U

6 τὸν τε Χριστὸν Ὁh.] ὁ τε Χριστὸς M U 6f εἰκοσιτεσσάρων] 29 M 7 *
 φλαροῦσιν * 8 τοῦτων *] τοῦτον M U 10 τὴν αὐτῶν κατάλυσιν τῆς ἀνα-
 τροπῆς] τὴν περὶ τούτων ζήτησιν τῆς ἀνατροπῆς U 11 ἐργασαμένων *] εἰργασμέ-
 νων M εἰργασαμένων U | τὸν Ἠλξαιὸν εἴτον Ἠλξαιὶ ἢ ἄξιον ἦτον ἡλξαιε M
 14 πεπωχότες U 20 ἀκέραιον M | ἑαυτῆς U 21 <γὰρ> * 23 <τε> * | ἀπο-
 τίθεται τὴν ἀμβλωπίαν < M | ἀμβλωπίαν U 24 <τὴν> * | κέκτηται M
 25 γὰρ] καὶ M | οὕτως *] ὡς M U 26 [καὶ] * | † αὐτοῦ] etwa <ἐν τῇ ἀφρο-
 σύνη> αὐτῆς *

μενέτω, μηδὲν κατισχύουσα κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἀληθείας· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὰς ἄλλας, ὡς εἶπαμεν, ἐξορηήσωμεν. |

D510

Κατὰ Θεοδοτιανῶν λδ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νδ.

1. Ἀνέστη πάλιν Θεόδοτος τις, ἀπόσπασμα ὑπάρχων ἐκ τῆς 1, 1
5 προειρημένης ἀλόγου αἰρέσεως, τῆς ἀρνούμενης τὸ κατὰ Ἰωάννην
εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἐν αὐτῷ <κηρυχθέντα> ἐν ἀρχῇ ὄντα θεὸν | Λόγον P463
καὶ τὴν αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσι ταῖς 2
προειρημέναις συγγενόμενός τε καὶ συνυπάρχας καὶ κατὰ τὸν χρόνον
αὐτὰς διαδεξάμενος, ἐξ οὗπερ οἱ Θεοδοτιανοὶ καλούμενοι. καὶ εἰ μὲν
10 ὑπάρχει ἔτι ἢ αἴρεσις ἀγνοοῦμεν, τὰ δὲ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ συγγραμμάτων
ἐλθόντα ἐροῦμεν.

Οὗτος ὁ Θεόδοτος ἀπὸ Βυζαντίου μὲν ὠρμᾶτο, τῆς νυνὶ Κων- 3
σταντινουπόλεως καλουμένης, σκυτεὺς τὴν τέχνην, πολυμαθῆς δὲ τῷ
λόγῳ. οὗτος ἅμα τισὶ πλείοσιν ἐν καιρῷ διωγμοῦ ἐνστάντος (οὐκ 4
15 οἶδα εἰπεῖν ἐν ποίῳ διωγμῷ) ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἄρχοντος συλλη-

4ff zur Darstellung des Epiph. vgl. insbes. Hippolyt refut. VII 9 u. 35 X 23; S. 190, 12ff 222, 1f 282, 1ff Wendland c. Noët. c. 1; S. 45, 17 Lagarde sog. kleines Labyrinth bei Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 2ff Schwartz Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 Filastrius haer. 50; S. 26, 21ff Marx — 8ff vgl. Hippolyt refut. VII 35, 1; S. 222, 4f Wendland ἐκ τῆς τῶν Γνωστικῶν καὶ Κηρίνου καὶ Ἐβίωνος σχολῆς ἀποσπάσας — 12ff zu ἀπὸ Βυζαντίου vgl. Hippolyt refut. VII 35, 1; S. 222, 1 Wendland u. X 23, 1; S. 282, 1 Βυζάντιος Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 — zu σκυτεὺς Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 3 Schwartz Θεόδοτον τὸν σκυτεῖα τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης τῆς ἀρνησιθεοῦ ἀποστασίας — 14ff vgl. Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 *Theodotus haereticus Byzantius, qui posteaquam Christi pro nomine adprehensus negavit, in Christum blasphemare non destitit* Filastrius haer. 50, 1f; S. 26, 21ff Marx *denegator Christi dei nostri in persecutione extitit salvatoris, qui coepit dicere docens ita: communis, inquit, homo erat ut omnes homines Christus. hoc autem dicebat, ut denegationis obprobrium ab hominibus non amplius pateretur, cogitans quod si qui ei diceret: quare negasti Christum deum ac dominum? diceret quod hominem negavi non deum* (das Geschichtchen ist wohl herausgesponnen aus der nach S. 319, 6ff von Theodotus angeführten Belegstelle)

M U

1 περὶ θεοῦ ἀληθείας U 2 εἶπομεν U 3 Ὑπερσφίρη κατὰ Θεοδοτιανῶν
λδ ἢ καὶ νδ M in U Raum gelassen, aber vom Rubricator übersehen 6 <κη-
ρυχθέντα> * 10 ἔτι hinter ἢ αἴρεσις U 14 οὕτως M | πλείοσιν M 15 οἶδ' M
| τοῦ < M

φθεῖς [μετὰ πλειόνων] καὶ ἐξετασθεῖς σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ Χριστοῦ, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες θεοῦ δοῦλοι τὸ νίκος ἀπενεγκάμενοι βραβείων ἔτυχον ἐπουρανίων ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσαντες, οὗτος δὲ Χριστὸν 5 ἠρνησάμενος καὶ παραπεσὼν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀληθείας ἐν παρεκβάσει 5 γεγένηται, καὶ ἀπὸ αἰσχύνης πολλῆς ὑπὸ πολλῶν ὄνειδιζόμενος ἀπέδρασε τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος καὶ ἀναβὰς εἰς Ῥώμην ἐκεῖσε διέτριβεν. ἐπιγνωσθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ, πάλιν ἐκεῖ τῷ αὐτῷ ὄνειδει ὑπέ- 6 πεσε διὰ τὸ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν αὐτὸν εἰδόντων ἕνεκεν τῆς πολυμαθίας, ὅτι ἀνὴρ πολυμαθὴς ὢν ἐξέπεσε τῆς ἀληθείας. εἰς 7 10 ἑαυτοῦ δὲ δῆθεν κακὴν ἀπολογία ἐπινενόηκε τουτὶ τὸ καινὸν δόγμα, γήσας ὅτι »θεὸν ἐγὼ οὐκ ἠρνησάμην, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἠρνησάμην«. εἶτα ἐρωτώμενος »ποιὸν ἄνθρωπον« ἀπεκρίνατο λέγων »Χριστὸν ἠρνησάμην ἄνθρωπον«.

Ἐντεῦθεν οὕτως ἑαυτῷ | ἐδογμά|τισε δόγμα καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ 8 D511
15 συσταθέντες Θεοδοτιανοί, ψιλὸν ἄνθρωπον φάσκοντες εἶναι. τὸν Ὁ122
Χριστὸν καὶ ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννηθῆναι. εἶτα εἰς κακὴν ἑαυτοῦ 9
ἀπολογία ὅσαπερ χρήσιμα εὔρεν (οὐχ ἄγνωστος οἰόμενος, ἀλλὰ προ-
φάσει τῆς αὐτοῦ παρεκτροπῆς ταῦτα ἑαυτῷ ἐπισωρεύων) συνήγαγεν,
»ὅτι, φησὶν, ὁ Χριστὸς ἔφη· νῦν δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὅς
20 τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα«. ὁρᾷς, φησὶν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν. 2, 1
2. ἀλλ' οὐκ ἔγνω ὁ τάλας ὅτι ἐν ταύτῳ ὁ κύριος λέγει »τὴν ἀλή-
θειαν, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου«. πατέρα δὲ ἑαυτοῦ λέ|γει P464

15f zu ψιλὸν ἄνθρωπον vgl. Hippolyt refut. VII 35, 2; S. 222, 5f Wendland τὸν μὲν Ἰησοῦν εἶναι ἄνθρωπον X 23; S. 282, 4 εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν κοινὸν ἄνθρωπον πᾶσιν Eusebius h. e. V 28, 6; S. 502, 5 πρῶτον ελπὼντα ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 *Christum hominem tantummodo* — zu ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς: anders Hippolyt refut. VII 35, 2; S. 222, 6 Wendland ἐκ παρθένου γεγεννημένον X 23, 1; S. 282, 5f ὅτι κατὰ βουλήν θεοῦ γεγένηται ἐκ παρθένου, ἐπισκιάσαντος τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐν παρθένῳ σαρκωθέντα u. Eriph. selbst unten c. 3, 5; S. 320, 12f — 16ff vgl. Filastrius haer. 50, 3; S. 26, 27ff Marx (schöpft aus Eriph.) *isti utuntur capitulis scripturarum quae de Christo veluti de homine edocent; quae autem ut de deo dicunt, ea vero non accipiunt, legentes et nullo modo intelligentes* — 19 Joh. 8, 40 — 21f Joh. 8, 40

M U

1 [μετὰ (ἀπὸ M) πλειόνων] * | ὑπὲρ] περι? * 6 τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα M
7 ἐπιγνωσθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν] ὑπὸ τινος δὲ ἐπιγνωσθεῖς τῶν U | καὶ πάλιν καὶ
ἐκεῖ U 7f ὑποπίπτει U 8 ἐγκαλεῖσθαι U 9 ὢν *] πῶς MU 9f εἰς
ἑαυτὸν M 10 δὲ] τε? * 16 γεγεννηθῆναι U | αὐτοῦ M 18 ἑαυτοῦ U
21 κύριος] Χριστὸς U 22 πατέρα] παρὰ M | ἑαυτοῦ] ἑαυτοῦ M

τὸν θεόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον· εἰ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου ἀκήκοεν, οὐκ 2
ἐκαυχᾶτο τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἀληθείας, λέγων παρὰ ἀνθρώπων τὴν
ἀλήθειαν ἀκηκοέναι· ἀλλ' ἵνα σημάνη θεὸν αὐτὸν ὄντα ἐκ πατρὸς
ἄνωθεν γεγεννημένον, ἄνθρωπον δὲ δι' ἡμᾶς γενόμενον καὶ ἐν σαρκί
5 ἀποκτανθέντα, ἐν θεότητι δὲ αἰεὶ ζῶντα.

Εἰτά φησι μηδὲ ἀμαρτίαν πεποιηκέναι ἀρνησάμενον τὸν Χριστόν, 3
»αὐτοῦ, φησί, τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς
ἀνθρώποις«, καὶ »ὁ λέγων λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται
αὐτῷ· τῷ δὲ βλασφημοῦντι εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἀφεθήσεται αὐ-
10 τῷ«. καὶ ἄγροεὶ ὁ ἐλεεινὸς ἄνθρωπος ὅτι βουλόμενος ὁ κύριος 4
προασφαλίσασθαι τὴν σωτηρίαν τῶν ποτὲ αὐτὸν βλασφημησάντων
καὶ ἐπανακαμπτόντων εἰς μετάνοιαν, ἵνα μὴ ὀρίση αὐτοῖς καταδίκην,
τὸν λόγον προθεσπίζει, δι' ὑπερβολὴν πραότητος καὶ φιλανθρωπίας
καὶ διὰ τὸ εἰδέναι αὐτὸν μέλλοντάς τινας ἐπανίστασθαι καὶ βλασφη- 5
15 μείν τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐν τάξει δούλου αὐτὸ ὀρίζεσθαι καὶ κτιστὸν
καὶ ἀλλότριον τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας. διὸ ἐπασφαλιζόμενός φησιν »ὁ 6
δὲ βλασφημῶν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ | ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε D512
ἐνταῦθα οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι«, οὐκ ἐπαινῶν τοὺς βλασφη-
μοῦντας αὐτόν, ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν καὶ τὴν αὐτοῦ φιλαν-
20 θρωπίαν δεικνύς, προασφαλιζομένην τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπὸ βλασφη-
μίας αὐτοῦ μετανοούντων. αὐτὸς γὰρ πάλιν φησὶν »ὁ ἀρνησάμενός 7
με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀρνηθήσεται ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου«,
καὶ πάλιν »ἀρνήσομαι αὐτόν«, καὶ πάλιν »ὁ ὁμολογῶν ἐν ἐμοί, ὁμο-
λογήσω αὐτόν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου«.

25 3. Καὶ πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς Θεόδοτος φησι· »καὶ ὁ νόμος περὶ αὐτοῦ 3. 1
ἔφη· προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ἐγερεὶ ὑμῖν κύριος ὡς ἐμέ· αὐτοῦ
ἀκούσατε. Μωυσῆς δὲ ἄνθρωπος ἦν· ὁ οὖν ἐκ θεοῦ ἐγειρόμενος Χριστὸς

7 ff Matth. 12, 31 f — 16 ff Matth. 12, 32 — 21 Luk. 12, 9 — 23 Matth. 10, 33
— Matth. 10, 32 — 25 Deut. 18, 15 — 27 zu Χριστὸς vgl. Hippolyt refut. VII
35, 2; S. 222, 8 ff Wendland ὕστερον ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ κερω-
ροκέναι τὸν Χριστὸν ἄνωθεν κατεληλυθότα ἐν εἴδει περιστερᾶς, ὅθεν οὐ πρότερον
τὰς δυνάμεις ἐν αὐτῷ ἐνηργηκέναι ἢ ὅτε κατελθὼν ἀνεδείχθη ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα,
ὃ εἶναι τὸν Χριστὸν προσαγορεύει. θεὸν δὲ οὐδέποτε τοῦτον γεγονέναι αὐτὸν θέ-
λουσιν ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ πνεύματος X 23, 2; S. 282, 6 ff

M U

1 τὸν < U 4 ἄνθρωπον—γενόμενον < M | ἐν σαρκί < U 5 ἐν < U
11 ἀσφαλίσασθαι U | vor τῶν + τὴν M 13 δι' δὲ M 17 f οὔτε . . . οὔτε]
οὔδε(!) . . . οὔδε M 20 δείκνυσι U | τῶν < U 21 αὐτοῦ] αὐτοῦς U 26 ὑμῖν
< U 27 ἀκούσατε U | ἦν ἄνθρωπος U | οὖν *] δὲ M U | ἐκ] ὑπό? Jül.

οὗτος, φησίν, ἦν, ἀλλὰ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν ἦν, | ὡς καὶ ὁ Μωυ- 0124
 σῆς ἄνθρωπος ἦν. καὶ οὐκ οἶδεν ἐν ἑαυτῷ ὁ ἐν παραπτώματι 2
 γεγονὼς Θεόδοτος πῶς πάλιν ἐκάστη λέξις ἔχει τὴν ἑαυτῆς ἀσφά-
 λειαν· ὅτι μὲν γὰρ ἐξ ἀδελφῶν αὐτὸν ἠγείρεν ὁ κύριος, διὰ τὸ ἐκ 3
 5 Μαρίας αὐτὸν γεγεννηθῆναι, ὡς λέγει «ἰδοὺ ἡ παρ|θένος ἐν γαστρὶ P 465
 ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν». καὶ παρθένος μένουσα »ἐν γαστρὶ ἔξει« (οὐκ
 ἐκ σπέρματος ἀνδρός), »καὶ τέξεται υἱόν« (δῆλον ἐν σαρκὶ τὸ γέννημα
 τὸ) ἀπὸ παρθένου γεννώμενον), ἀλλὰ »καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Ἐμμανουήλ, ὃ ἐρμηνεύεται θεὸς μεθ' ἡμῶν«. ἔστιν γὰρ θεὸς καὶ 4
 10 ἄνθρωπος· θεὸς μὲν ἀπὸ πατρὸς γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως.
 ἄνθρωπος δὲ ἀπὸ Μαρίας διὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν.

Εἰτά φησι· »καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον ἔφη τῇ Μαρίᾳ· πνεῦμα κυρίου 5
 ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ οὐκ εἶπε· πνεῦμα κυρίου γενήσεται ἐν σοί».
 διὸ ἐκ πανταχόθεν φιλονεικῶν ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος ἐκπίπτει τῆς 6
 15 ἀληθείας. ἀσφαλιζομένη γὰρ ἡ γραφὴ πανταχόθεν τὴν ἡμετέραν
 ζωὴν, ἵνα τὴν τριάδα δείξῃ πάντη τε καὶ ἐν | παντὶ εἶδει συνοῦσαν D 513
 ἑαυτῇ καὶ συνεργοῦσαν, ἵνα μὴ τινες εἴπωσιν ὡς καὶ πολλοὶ προ-
 φασίζονται ἑαυτοῖς κακά, ἀλλοτριοῦντες τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ (τοῦ) πατρὸς, τούτου ἕνεκεν ὁ ἄγγελος λέγει τῇ Μαριάμ 7
 20 »πνεῦμα κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ ἐπισκιάσει σοι δύναιμις ὑψί-
 στου«, εἶτα μετέπειτα »διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς
 θεοῦ«. καὶ οὐκ εἶπε μόνον »τὸ γεννώμενον«, ἀλλὰ »διὸ καὶ τὸ γεν- 8
 νώμενον«, ἵνα δείξῃ (τὸν) ἄνωθεν θεὸν Λόγον καὶ ἐν μήτρᾳ γενό-
 μενον καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον τὴν ἑαυτοῦ ἐνανθρώπησιν [καὶ]
 25 κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εὐδοκίαν· καὶ δι' ἣν ὠκονόμησεν ἑαυτοῦ ἐνανθρώ-

5 Jes. 7, 14 — 12f vgl. Hippolyt refut. X 23, 1; S. 282, 4ff Wendland ἐν
 δὲ τούτῳ διαφέρειν ὅτι κατὰ βουλήν θεοῦ γηγένηται ἐκ παρθένου ἐπισκιάσαντος
 τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐν τῇ παρθένῳ σαρκωθέντα — 12 Luk. 1, 35 —
 20 Luk. 1, 35

M U

1 φησίν vor Χριστός U | ἦν] οὐκ ἦν θεός U (Χριστός ist aber Prädikat)
 2 ἐν ἑαυτῷ] ἑαυτὸν M 4 αὐτὸν] αὐτῶν M | ὁ < U 7 καὶ < M | δῆλον +
 ὁ M; lies ὅτι? * | σαρκὶ + (συνελήφθη)? * 8 (τὸ) * 9 καὶ < U
 10 θεὸς μὲν < U | πατρὸς + μὲν U | γεννηθεῖς U 11 vor ἄνθρωπος +
 ὡς M 17 τινες + (κτιστὸν τὸ πνεῦμα)? * 18 vor κακά + εἰς M
 18f Χριστοῦ] υἱοῦ? * 19 (τοῦ) * | πατρὸς] σωτῆρος M | μαρία M
 20 κυρίου] ἅγιον U 20f δύναιμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι U 21 εἶτα μετέπειτα
 < U | γεννώμενον + ἐκ σοῦ U 23 (τὸν) * 24 καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον]
 κατὰ U 24—S. 321, 1 [καὶ] κατὰ τὴν—ἐνανθρώπησιν < M 24 [καὶ] *

πησιν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν προστίθῃσι »διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον
 κληθήσεται υἱὸς θεοῦ«. εἰ γὰρ εἶπε »πνεῦμα ἅγιον εἰσελεύσεται εἰς 9
 σέ«, οὐκέτι υἱὸν θεοῦ ἦν ἡγεῖσθαι ἐν σαρκὶ παραγεγονότα, ἀλλὰ
 πνεῦμα ἅγιον ἐν σαρκὶ παραγεγονέναι. ὅτι δὲ ἄνωθεν ἐστὶν ἐλθὼν 10
 5 ὁ Λόγος, ὁ Ἰωάννης σαφηνίσας τὴν τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελικὴν φωνὴν
 λέγει »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς
 ἦν ὁ Λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ
 ἓν«. εἶτα μετὰ ταῦτα »καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο«· καὶ οὐκ εἶπε »τὸ 11
 πνεῦμα σὰρξ ἐγένετο«, οὐδὲ εἶπε »Χριστὸς ἄνθρωπος ἐγεννήθη«. 12
 10 πάντῃ γὰρ ἀσφαλιζομένη ἡ θεία γραφὴ θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν 12
 ἐπίσταται· θεὸν ἀπὸ θεοῦ ἄνωθεν ἦκοντα, ἄνθρωπον δὲ ἀπὸ Μαρίας
 ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένον. τῶν δύο | τούτων ἀληθινῶν P466
 ὁ ἐκτὸς βαίνων οὐχ ὑπάρχει τῆς ἀληθείας.

4. Προφασίζεταί πάλιν ὁ τάλας Θεόδοτος λέγων »ὅτι καὶ ὁ Ἰε- 4, 1
 15 ρεμίας περὶ αὐτοῦ ἔφη ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ τίς γινώσεται αὐτόν;«
 καὶ | οὐκ οἶδεν (ὁ) ἑαυτὸν τῆς ἀληθείας ἀποξενώσας ὅτι, ὡς ἔφην, 2 Ö126
 ἐκάστη λέξις ἔχει τὴν ἑαυτῆς δύναμιν τῆς ἐρμηνείας. ὁ γὰρ ἄνθρω-
 πος ὢν πάντως ὑπὸ πολλῶν γινώσκεται τῶν αὐτὸν γινωσκόντων·
 φημί δὲ πατρὸς καὶ μητρὸς, ἀδελφῶν τε καὶ | συγγενῶν, συσκήνων D514
 20 τε καὶ γειτόνων, πολιτῶν τε καὶ οἰκετῶν. ἐνταῦθα δὲ ἡ γραφὴ τὸ 3
 θαυμαστὸν διηγουμένη τῆς ὅλης αὐτοῦ πραγματείας ἄνθρωπον μὲν
 ἔφη διὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν, τῷ δέ »τίς γινώσεται αὐτόν«
 ἐσήμανε περὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος τῆς ἀκαταλήπτου. ἐπειδὴ γὰρ 4
 25 μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἔαν ἀποκαλύψῃ«, οὐδεὶς οὖν γινώσεται αὐτόν, ἔαν
 μὴ (αὐτὸς) αὐτῷ ἀποκαλύψῃ. ἀποκαλύπτει δὲ διὰ ἁγίου πνεύματος 5
 τοῖς αὐτοῦ δούλοις τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς θεότητα
 καὶ δόξαν καὶ τὴν αὐτοῦ ζωὴν αἰώνιον τὴν μέλλουσαν καὶ τὰ αὐτοῦ
 30 παρουσία, ὅτι θεὸς ἄνωθεν καὶ ἄνθρωπος ἀπὸ Μαρίας.

6 Joh. 1, 1. 3 — 8 Joh. 1, 14 — 14f vgl. Ancoratus c. 32, 3ff; I 41, 10ff —
 14 Jer. 17, 9 — 24 Matth. 11, 27

M U

2f ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ M 4 ὅτι] ἔτι M 4f ὁ λόγος ἐλθὼν M 5 ὁ² < U
 12 τῶν + δὲ M 14 ὁ² < M 15 ἐστὶν < M | αὐτόν] αὐτοῦ U 16 <ὁ> *
 17 τῆς ἑαυτῆς δυνάμεως τὴν ἐρμηνείαν U 17f ἄνθρωπος + <ψιλὸς>? * 22 τῷ
 τὸ U | δέ« τίς *] τίς δὲ M U 25 ᾧ] ὁ U 26 <αὐτὸς> * | δι' M
 Eriphanus II. 21

5. Εἶτα ὁ αὐτός φησι πάλιν Θεόδοτος ὅτι καὶ Ἡσαΐας περὶ 5, 1
αὐτοῦ ἔφη ὅτι ἀνθρωπός ἐστιν, οὕτως εἰπών· ὅτι ἀνθρωπος εἰδὼς φέρειν
μαλακίαν· καὶ εἶδομεν αὐτὸν ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει καὶ ἠτιμάσθη καὶ
οὐκ ἐλογίσθη. ἀλλὰ οὐκ οἶδε πῶς πάλιν ἐλέγχεται ὁ κτηνώδης. 2
5 ἐν αὐταῖς γὰρ ταῖς λέξεσιν Ἡσαΐας οὕτως εἶπεν ὡς πρόβατον ἐπὶ
σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρονος·
οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἢ κρίσις
αὐτοῦ ἦρθη. εἶτά φησιν ἡ τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται, ὅτι 3
αἴρεται ἀπὸ ἀνθρώπων ἢ ζωὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶπεν αἴρεται ἢ ζωὴ
10 <ἀπ'> αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπων. αἰεὶ γὰρ ὁ Λόγος ζῶν ἐστιν 4
ὑπάρχων τε καὶ τὸ ζῆν ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων καὶ ζῶν τοῖς αὐτὸν ἡγα-
πηκόσι διδούς· ἐξ ἀνθρώπων μὲν ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἦρθη, * ἀφ' ἑαυτοῦ
ζωὴ ὢν. Ἡ ζῶν γὰρ ὁ Λόγος καὶ πᾶσι ζῶν παρῆχων τοῖς ἐπ' αὐτὸν
ἐλπίσασιν ἐν ἀληθείᾳ. καὶ τό ἡ τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; 5
15 *. εἰ ἦν ἀνθρωπος ψιλὸς ἀπὸ Μαρίας | γεγεννημένος, εὐδήγητος ἄρα P467
ἦν ἢ | αὐτοῦ γέννησις. ἐπειδὴ δέ ἐστι πρὸ τοῦ Δαυὶδ <καὶ> πρὸ τοῦ D515
Ἀβραάμ, — Ἀβραάμ γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν, φησίν, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν 6
ἡμέραν μου, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. εἶτα αὐτῶν θαυμαζόντων καὶ λε-
γόντων πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ τὸν Ἀβραάμ ἐώρακας;,
20 ἐλέγχων Θεόδοτον καὶ τοὺς ἀπίστους καὶ ἐπαρνησιθεοὺς Ἰουδαίους
ἔφη ἡμῖν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πρὸ Ἀβραάμ ἐγὼ εἰμι. ἦν γὰρ πρὸ 7
Ἀβραάμ ἀληθῶς καὶ πρὸ Νῶε καὶ πρὸ Ἀδάμ καὶ πρὸ τοῦ κόσμου
καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ κόσμου καὶ πρὸ πάντων
τῶν κτισμάτων, ἄχρονος ὢν, — διὸ καὶ ἀφραστός καταγγέλλεται 8
25 ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ | Ἡσαΐου ὅτι ἡ τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς O128
διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἐκ τῆς γῆς ἢ ζωὴ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ φησιν, εἶπαν οἱ ἀπόστολοι ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς 9
σημείως καὶ τέρασι, καὶ οὐκ εἶπαν· θεὸν ἀποδεδειγμένον. ἐλέγχῃ δὲ 10
πάλιν, Θεόδοτε, ὅτι πάλιν οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι ἐν ταῖς αὐταῖς Πρά-

2 Jes. 53, 3 — 5 Jes. 53, 7. Sa — 8 Jes. 53, 8b — 13 Hebr. 4, 12 —
17 Joh. 8, 56 (eingemischt Matth. 13, 17) — 19 Joh. 8, 57 — 21 Joh. 8, 58 —
25 Jes. 53, 8b — 27 Act. 2, 22

M U

1 πάλιν φησὶ U | φασὶ M 2 φησὶν M | ὅτι < U 4 ἀλλ' U
5 αὐταῖς] ταῖταις M | Ἡσαΐου M 9 ἀπὸ + τῆς γῆς τῶν U 9f καὶ οὐκ —
αὐτοῦ < M 10 <ἀπ'> * | ἐστιν < U 11 ~~τε~~ < U | ἀφ'] ἐφ' U 12 *
<ζῆ δὲ ὡς θεός> * 13 γὰρ ὁ < M 15 * etwa <ἀδύνατον πληροῦσθαι εἰς ἄν-
θρωπον> * 16 <καὶ> * 17 φησὶν hinter μου (Z. 18) M 23f καὶ πρὸ πάντων
τῶν κτισμάτων *] πρὸ παντὸς καὶ τῶν κτισμάτων M U 24 ἄχρονος ὢν διὸ καὶ] διὸ
ἄχρονος ὢν καὶ U | ἀφραστός M 27 εἶπον U 29 οἱ αὐτοῦ U | αὐταῖς ταῖς U

ἔσειν ἔφησαν, ὡς ὁ μακάριος Στέφανός φησιν »ἰδοὺ ὁρῶ τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον καὶ τὸν νῆδον τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ«.

6. Πάλιν δὲ προφασίζεται λέγων ὅτι »ἔφη περὶ αὐτοῦ ὁ ἀπόστο- 6, 1
 5 λος ὅτι μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς«, καὶ 2
 οὐκ οἶδε πῶς πάλιν καθ' ἑαυτοῦ ἐπεγείρει. ὁ γὰρ εἰπὼν »μεσίτης
 θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, <ἄνθρωπος> Χριστὸς Ἰησοῦς« αὐτὸς ἐσαφήνισε
 λέγων »προορισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης
 10 ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ«, καὶ πάλιν
 10 »γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον«. τούτων δὲ ποιού- 3
 μενος τῶν λέξεων τὴν ἀσφάλειάν φησιν »εἶπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ
 πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί, ἡμῖν δὲ εἷς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς
 κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα <καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν>«. | εἰ 4 D516
 δέ »δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν«, οὐκ ἄρα ψιλὸς ἄνθρωπος
 15 εἶη ὁ μονογενής, ἀπὸ Μαρίας <ῶν> καὶ δεῦρο, οὐδὲ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός.
 ἐπεὶ πῶς τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἠδύνατο εἶναι, τὰ πρὸ αὐτοῦ γενόμενα
 κατὰ τὸν σοῦ λόγον, εἰ ψιλὸς ἦν ἄνθρωπος; ἢ πῶς εἶη εἰς αὐτόν
 τὰ πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπιγνωσθέντα καὶ γενόμενα; καὶ ἐκ παντα-
 χόθεν ἐξέπεσεν ἡ τούτου ληροφδία. | P 468
- 20 Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ διαλόγῳ ἅμα τὴν τε περὶ αὐτοῦ γινῶσιν εἰπόν- 5
 τες καὶ τὴν ἀνατροπὴν καθ' ἐκάστην λέξιν, ὑπερβησόμεθα κατὰ τὸ
 ἔθος τῆς ἀκολουθίας, ὡσπερ τι μέρος ἐρπετοῦ ἔτι σκαρίζοντος τῆ
 τῆς ἀληθείας ἐλπίδι καὶ πίστει πεπαικότες καὶ ἀνελόντες, τὰς <τε>
 25 ἐξῆς διασκοπήσωμεν καὶ περιβλέπεσθαι τὰς θηριωδεστάτας αἰρέσεις
 σπεύσωμεν.

1 Act. 7, 56 — 4 I Tim. 2, 5 — 8 Röm. 1, 4 — 10 Gal. 4, 4 — 11 I Kor. 8, 5f

M U

2 ἐστῶτα < M | ἐν δεξιᾷ U 5 μεσίτην M | ἄνθρωπος < U 7 <ἄνθρω-
 πος> * 9 Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν U 10 ἐκ γυναικός, γενόμενος < U
 13 <καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν> * 13f εἰ δὲ δι' οὗ τὰ πάντα] καὶ δι' οὗ τὰ πάντα M
 15 <ῶν> * | οὐτε U 16 τὰ πάντα δι' αὐτοῦ] δι' αὐτοῦ τὰ πάντα U |
 τὰ² < U 17 εἰς αὐτόν *] δι' αὐτοῦ M U 18 τὰ² < U 20 περὶ
 αὐτοῦ + <εἰς ἡμεῖς ἐλθοῦσαν>? * 22 σκαρίζοντος M | σκαρίζοντος +
 <καταλιπόντες>? * 23 πεπαικότες] πεποικότες M | τὰς < M | <τε> *
 24 περιβλέπεσθαι M 25 Unterschrift κατὰ Θεοδοτιανῶν λδ ἢ καὶ νδ M

Κατὰ Μελχισεδεκιανῶν $\overline{\lambda\epsilon}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\nu\epsilon}$.

1. Μελχισεδεκιανούς πάλιν ἕτεροι ἑαυτοὺς καλοῦσιν, ἀποσπασθέν- 1, 1
 τες τάχα ἀπὸ τῶν Θεοδοτιανῶν καλουμένων. οὗτοι τὸν Μελχισεδέκ 2
 τὸν ἐν ταῖς γραφαῖς λεγόμενον δοξάζουσι, μεγάλην τινὰ δύναμιν ἡγού-
 5 μνοι. εἶναι δὲ αὐτὸν ἄνω ἐν ἀκατονομάστοις τόποις καὶ (ἀληθ)ῶς εἶναι | Ö 130
 τοῦτον οὐ μόνον δύναμιν τινα, ἀλλὰ καὶ μειζότερον τοῦ Χριστοῦ τῆ
 ἑαυτῶν πλάνη φάσκουσι. Χριστὸν δὲ ἡγοῦνται ἀπλῶς ἐληλυθότα 3
 καὶ καταξιωθέντα τῆς ἐκείνου τάξεως, δῆθεν ἐκ τοῦ ῥητοῦ τοῦ
 εἰρημένου »οὐ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ«
 10 ὡς εἶναι αὐτὸν, φησὶν, ὑποδεέστερον τοῦ Μελχισεδέκ. εἰ μὴ γὰρ ἦν
 ἐν δευτέρᾳ τινὶ εἰσαγωγῇ κείμενος, οὐκ ἂν τῆς ἐκείνου τάξεως ἐπε-
 δέετο. περὶ αὐτοῦ δὲ | τοῦ Μελχισεδέκ φασιν ὅτι »ἀμήτωρ, ἀπάτωρ, 4 D517
 ἀγενεαλόγητος« (ἐγένετο), ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους τοῦ ἁγίου Παύλου
 ἐπιστολῆς παριστᾶν βουλόμενοι. πλάττουσι δὲ ἑαυτοῖς καὶ βίβλους 5
 15 ἐπιπλάστους, ἑαυτοὺς ἀπατῶντες.

2f zur Darstellung des Epiph. vgl. insbes. (Eusebius h. e. V 28, 8ff; S. 502, 14ff Schwartz) Hippolyt refut. VII 36; S. 222, 14ff Wendland Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 Filastrius haer. 52; S. 27, 20ff Marx, auch Hieronymus ep. 73 Photius bibl. 200 u. Panarion haer. 67, 7 — 3ff vgl. Hippolyt refut. VII 36; S. 222, 15ff Wendland δύναμιν τινα τὸν Μελχισεδέκ εἶναι μεγίστην καὶ τοῦτον εἶναι μείζονα τοῦ Χριστοῦ οὐ κατ' εἰκόνα φάσκουσι τὸν Χριστὸν τυγχάνειν Ps. Tertullian adv. omn. haer. 8 *hunc* (sc. Christum) *inferiorem esse quam Melchisedech eo quod dictum sit de Christo: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. nam illum Melchisedech praecipuae gratiae caelestem esse virtutem eo quod agat Christus pro hominibus deprecator et advocatus eorum factus; Melchisedech facere pro caelestibus angelis atque virtutibus. nam esse illum usque adeo Christo meliorem, ut ἀπάτωρ sit, ἀμήτωρ sit, ἀγενεαλόγητος sit, cuius neque initium neque finis comprehensus sit aut comprehendi possit* Filastrius haer. 52; S. 27, 20f (übersetzt Epiph.) — 9 Psal. 109, 4 Hebr. 5, 6 — 12f Hebr. 7, 3

M U 3—12 kurzer, freier Auszug bei Cramer Cat. in ep. ad Hebr. 555, 33ff

1 Überschrift: κατὰ Μελχισεδεκιανῶν $\overline{\lambda\epsilon}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\epsilon}$ M, in U fehlt eine Überschrift, erst eine spätere Hand setzt die Beschreibung der Anakephaliosis II 212, 25ff (μελχισεδεκιανοὶ οἱ τὸν μελχισεδέκ γεραίροντες—καὶ λέγειν τετολυμχότες) in die Lücke 4 δύναμιν + (αὐτὸν)? * 5 ἀκατωνομάστοις M | (ἀληθ)ῶς *] ὡς MU 7 δὲ ἡγοῦνται] διηγοῦνται M | ἐληλυθῶτα M 9 εἶ < M 10 φησὶν αὐτὸν U 11 ἀγωγῇ U 12 ἀπάτωρ, ἀμήτωρ M 13 (ἐγένετο) * | ἁγίου < U 14 παριστᾶν + (τοῦτο)? * 15 ἐπιπλάστως M

Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ρητῶν ἢ αὐτῶν ἀνατροπὴ γίνεται. ὡς γὰρ 6
λέγει περὶ τοῦ κυρίου ὁ Δαυὶδ προφητεύων, κατὰ τὴν τάξιν Μελχι-
σεδέκ ἱερέα αὐτὸν καθίστασθαι, ἐν ταύτῳ ἔσεσθαι τὸν Χριστὸν ἱερέα
διηγείται ἡ θεία γραφή. εὐρίσκειται δὲ εὐθὺς λέγων * »ἀφομοιού- 7
5 μενος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκέα. εἰ δὲ ἀφο-
μοιοῦται τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἴσος τυγχάνει τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ.
πῶς γὰρ δύναται τὸ δοῦλον εἶναι ἴσον τῷ δεσπότῃ; ὁ μὲν γὰρ Μελ- 8
χισεδέκ ἄνθρωπος ἦν, τὸ δὲ »ἀπάτωρ, ἀμήτωρ« οὐ διὰ τὸ μὴ ἔχειν
αὐτὸν πατέρα ἢ μητέρα λέγεται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ
10 κατὰ τὸ φανερώτατον ἐπωνομάσθαι. πολλοὺς γὰρ ἐφαντασίασε 9
τὰ βαθύτατα τῆς θείας γραφῆς | καὶ ἔνδοξα καὶ ὑπεραίροντα διάνοιαν P469
ἀνθρωπίνης φύσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Πέτρᾳ τῆς Ἀραβίας, τῇ
Ῥοκόμ τε καὶ Ἐδὼμ καλουμένη, τὸν Μωυσέα διὰ τὰ θεοσήμεια θαν-
μάζοντες προσκυνεῖν τὴν αὐτοῦ ποτε εἰκόνα ἀνατυπωσάμενοι † προσ-
15 εκύνουν πεπλανημένοι, οὐ τοῦ δικαίου αἰτίου αὐτοῖς γενομένου, ἀλλὰ
τῆς πλάνης αὐτῶν διὰ τοῦ δικαίου ἐν τῇ ἀγνοίᾳ φαντασίαν πράγμα-
τος αὐτοῖς συναγούσης. ἐν δὲ τῇ Σεβαστείᾳ τῇ ποτὲ Σαμαρείᾳ 10
καλουμένη, τὴν θυγατέρα Ἰερθᾶε θεοποιήσαντες ἔτι ταύτῃ τελετὴν
κατ' ἔτος ἄγουσιν. οὕτω καὶ οὗτοι ἀκούοντες τὰ ἔνδοξα καὶ σοφὰ 11
20 τῆς γραφῆς ῥήματα εἰς ἀνοησίαν ἐξέτρεψαν καὶ εἰς ὑπέρογκον διά-
νοιαν ἀρθέντες τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας κατέλιπον, καὶ μύθους ἐαν-
τοῖς πλασάμενοι κατὰ πάντα ἐλεγχθήσονται.

2. Καὶ γὰρ παρὰ τισι τοῦ Μελχισεδέκ ὁ πατήρ τε καὶ ἡ μήτηρ 2, 1

2 Psal. 109, 4 — 4 Hebr. 7, 3 — 12f Eusebius Onomastica sacra S. 142, 7
Klostermann vgl. Panarion haer. 4, 1, 9; I 180, 16 de mens. ac pond. 71; S. 204, 51ff
Lagarde — 13ff über den Mosesbach von Petra und seine Gleichsetzung mit dem
Haderwasser von Kades vgl. Dalman, Petra I 3f 42f II 7f — über die Verehrung
vergotteter Könige bei den Nabatäern ebda I 52 — 17 vgl. Panarion haer. 78, 23, 1
— 23ff andere Namen bei anderen Kirchenvätern: Ps. Athanasius hist. de Melchised.
Migne 28, 525A Μελχι δὲ ἔσχε γυναῖκα, κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς Σαλήμ, ἔτεκε δὲ αὐτῷ
δύο υἱούς, ἓνα καλούμενον τὸν Μελχι καὶ ἕτερον Μελχισεδέκ Cedrenus hist. comp.
Migne 121, 77 Af Μελχισεδέκ παρθένος ἱερεὺς ἀγενεαλόγητος... υἱὸς δὲ ἦν ὁ Μελχισεδέκ

M U

3 ἐν ταύτῳ ἔσεσθαι < M | vor ἱερέα² + (ἀληθῶς)? * 4 * (ὁ Παῦλος) Ὁh.
6 τοῦ² < M 9 λέγεται < M 12 ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ πετρίων U | τῆ² < U
13 Ῥοκόμ τὸ M Ῥοκόμ τε U Ρεκέμ Eusebius u. Epiph. de mens. ac pond.
13f θανμάζοντες] θεὸν νομίζουσι U 14 προσκυνοῦσι u. + τε U 14f ἀνατι-
πωσάμενοι — πεπλανημένοι] ἦν ἀνατυπωσάμενοι ἀπεπλανήθησαν U 14 † προσ-
εκύνουν] εἴωα ἐπεχείρουν * 15 αὐτοῖς αἰτίου U 16 αὐτῶν] αὐτοῖς U
17 αὐτοῖς < M 18 ταύτην M 19 σοφὰ καὶ ἔνδοξα U 20 εἰς² < M

ἐμφέρεται· οὐκ ἔχει δὲ κατὰ τὰς ῥητάς | γραφὰς καὶ ἐνδιαθέτους D 518
 τοῦτο. εἶπον δὲ τινες Ἡρακλᾶν τινα καλεῖσθαι τὸν αὐτοῦ πατέρα,
 μητέρα δὲ Ἀστάρθ, τὴν δὲ καὶ Ἀστοριανήν. ἦν δὲ οὗτος ἐξ ἑνὸς
 τῶν υἱῶν τῶν ἐπιχωρίων κατ' ἐκείνου καιροῦ τῶν ἐν Σαυῇ τῇ πεδιάδι
 5 κατοικούντων. Σαλήμ δὲ ἡ πόλις ἐκαλεῖτο, περὶ ἧς ἄλλοις ἄλλως 2
 ἐξέδωκε καὶ ἄλλοις ἄλλως. οἱ μὲν γὰρ φασιν | αὐτὴν εἶναι τὴν νῦν Ö 132
 Ἱερουσαλήμ καλουμένην, ποτὲ δὲ Ἰεβοῦς λεγομένην, ἄλλοι δὲ ἔφασαν
 ἄλλην τινα Σαλήμ εἶναι ἐν τῷ πεδίῳ Σικίμων, κατάντικρον τῆς νυνὶ
 Νεαπόλεως οὕτω καλουμένης. εἶτε οὖν ἐντεῦθεν ἢ καὶ ἐκεῖθεν 3
 10 οὐ μακρὰν (γὰρ) ἀλλήλων ἀφεστήχασιν οἱ τόποι ὅμως ἢ ὑπόθεσις
 δηλοῖ τὸ ἔργον. «ἐξήνεγκε», γὰρ φησι, τῷ Ἀβραάμ ἄρτους καὶ οἶνον,
 καὶ ἦν ἱερεὺς τοῦ ὑψίστου κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ὃς εὐλόγησε
 τὸν Ἀβραάμ καὶ δεκάτην ἔλαβε παρ' αὐτοῦ. ἔδει γὰρ τὸν ἱερέα τοῦ 4
 ὑψίστου παρὰ δούλου θεοῦ τιμηθῆναι, καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ἀβραάμ
 15 προσενέγκαι τῷ ἐν ἀκροβυστία ἱερεῖ ἱεροουργοῦντι, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ

Σίδου βασιλέως υἱοῦ Αἰγύπτου, ὃς καὶ κτίξει Σιδῶνα πόλιν. ἀπάτωρ δὲ καὶ ἀμήτωρ καὶ
 ἀγενεαλόγητος λέγεται διὰ τὸ μὴ ἐξ Ἰουδαϊκῆς γενεᾶς κατέγεσθαι Ps. Ephrem Schatz-
 höhle S. 27 ff Bezold heißen die Eltern Malach u. Jozadak

4 Σαυῇ vgl. Gen. 14, 5 Eusebius-Hieronymus Onomasticon S. 150, 21 Kloster-
 mann — 5 ff vgl. de mens. ac pond. 74, 3; 205, 51 ff Lagarde — 6 Josephus ant.
 Jud. I 10, 2; § 180 Naber Theophilus ad Autol. II 31 — 7 Jul. Africanus im
 Chron. pasch. Migne 92, 177 B Eusebius-Hieronymus Onomasticon S. 152, 4f
 Klostermann — 11 vgl. Gen. 14, 18

M U 2—5 Zacharias Rhetor I 3; S. *12, 33 ff Ahrens-Krüger: *indem aber Epi-
 phanios, Bischof von Kypros, ein Buch gegen die Häresie der Melchisedekiten ver-
 faßte, belehrte er darin, sich verteidigend, den Aristokrates(?), ihm sei ein Gesicht
 erschienen, daß die Mutter des Melchisedek Saltiel geheißen habe und sein Vater
 Heraklas und daß er aus dem Volk der Kanaanäer gewesen sei*; aus Zacharias Rhetor
 schöpfen die Syrer Bar Serōšwai, Bar Bahlul und Bar Ali (Payne Smith, Thes. syr.
 Sp. 343. 1054), sowie die sog. arabische Genesiscatene (John Gregory in den Critici
 sacri. London 1660. VIII 1203f = Lagarde, Mat. z. Gesch. u. Krit. des Pent. II
 S. 89, 9 u. S. 90, 25f)

2 τοῦτο < U | Ἡρακλᾶν U Zach. Rhet.] Ἡρακλαάμ M Heraclim Syr. u.
 cat. Arab. | τινὰ < U | τὸν < U 3 Ἀσταρῶθ U Šaltiel Zach. Rhet.
 u. die von ihm abhängigen Zeugen | Ἀστερίαν U | ἦν δὲ οὗτος] οὗτος δὲ M
 3 f ἐξ ἑνὸς τῶν υἱῶν] υἱὸς U 4 τῶν² < U | ἐν—πεδιάδι] ἐν τῇ τῆς Σάβης
 πεδιάδι U 6 λέγουσιν U | εἶναι < U 7 λεγομένην] καλουμένην M 8 κα-
 τάντικρον U 9 οὕτω < U 10 (γὰρ) * | διεστήχασιν U 12 εὐλόγησε U
 15 προσενέγκαι M | προσενέγκαι + (δεκάτην) ? * | τοι ἐπειδὴ + καὶ U

ἔμελλε τοῦ Ἀβραὰμ ἐκ περιτομῆς γίνεσθαι ἢ ἱερωσύνη, ἵνα »πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ« ταπεινωθῆ, πρὸς 5
 τὸ μὴ ἀχούσαν τὴν περιτομὴν ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ δύνασθαι ἀντιλέγειν
 τῇ τῆς ἀγίας θεοῦ ἐκκλησίας ἱερωσύνῃ, τῇ μὴ παρατηρουμένῃ σαρκὸς
 5 περιτομῆν ἢ ἀκροβυστίαν, ἔχουσαν δὲ τὴν μείζονα καὶ τελειοτάτην
 περιτομῆν, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας. εἰ γὰρ Ἀβραὰμ τῷ 6
 Μελχισεδέκ προσήνεγκε δεκάτην, | οἱ δὲ ἀπὸ Ἀβραὰμ τῷ Λευὶ προσ- P470
 φέρουσι καὶ τῷ Ἀαρὼν, μετὰ χρόνον δὲ τοῦ πάλιν εἶναι τὴν ἱερω-
 σύνην ἐκ περιτομῆς διὰ Ἀαρὼν καὶ τῶν νιῶν αὐτοῦ καθεξῆς φάσκει
 10 ἢ γραφῆ διὰ τοῦ Δαυὶδ (μετὰ γενεᾶς δεκαδύο τῆς τοῦ Λευὶ γεννή-
 σεως, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀαρὼν διαδοχῆς) ἐν τῷ Μελχισεδέκ τὴν ἱερω-
 σύνην ἴστασθαι, φύσει ἔδειξεν οὐκ ἐν τῇ παλαιᾷ τῆς περιτομῆς | ἱερω- D519
 σύνη τὸ ἱερατικὸν ἐπιμένειν τάγμα· μετετίθετο γὰρ εἰς τὴν πρὸ τοῦ 7
 Λευὶ καὶ πρὸ Ἀαρὼν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἱερωσύνην, ἣτις
 15 νυνὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πολιτεύεται, ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου ἐνσάρκου παρ-
 ουσίας καὶ δεῦρο, μηκέτι τοῦ σπέρματος κατὰ διαδοχὴν ἐκλεγόμενον,
 ἀλλὰ τοῦ κατὰ ἀρετὴν τύπου ζητουμένου.

3. Πρώτη γὰρ ἱερωσύνη ἐν ἀκροβυστία διὰ τοῦ Ἀβελ τελεῖται, 3, 1
 ἀλλὰ καὶ καθεξῆς διὰ τοῦ Νῶε· τρίτη δὲ διὰ τοῦ Μελχισεδέκ, τοῦ
 20 οὐκ ἐν περιτομῇ ἀλλὰ ἐν δικαιοσύνῃ μὲν τελειότητος καὶ ἀρετῆς, ἐν
 ἀκροβυστία δὲ σαρκὸς θεῶ ἱερατεύσαντος. καὶ ὅτι μὲν ὁ Μελχι- 2
 σεδέκ ἄνθρωπος ἦν, αὐτὸς ὁ ἅγιος θεοῦ ἀπόστολος ἐν τῇ ἐπιστολῇ
 δηλώσει. φάσκει γὰρ οὕτως »ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν
 δεδεκάτωκε τὸν πατριάρχην«. δῆλον οὖν ὅτι ἐξ αὐτῶν οὐ γενεαλο-
 25 γεῖται, ἐξ ἄλλων δὲ γενεαλογεῖται. πόσοι δὲ ἄλλοι οὐ γενεαλο- 3
 γοῦνται κατὰ τὸ φανερώτατον; Δανιὴλ Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ
 Ἡλίας ὁ Θεσβίτης· ἐν πάσαις γὰρ ῥήμασι βίβλοις οὐδαμοῦ ἐμφέρονται

1f II Kor. 10, 5 — 6 vgl. Tit. 3, 5 — 23 Hebr. 7, 6

M U

1 ἔμελλεν U | τοῦ Ἀβραὰμ < U | ἢ < M 2 τοῦ θεοῦ + διὰ τῆς
 γνώσεως U | ταπεινωθῆ] καθαιροίτο U 3 περὶ ἱερωσύνης U 4 θεοῦ < U
 4—6 τῇ μὴ—παλιγγενεσίας < U 8 πάλιν εἶναι] lies παλαιωθῆναι? * 10 τῇ
 γραφῇ M 11 ἑπτὰ] ἑβδόμης U 12 τῆς περιτομῆς < U 13 ἐπιμένειν]
 ἴστασθαι U | τάγμα < U | μετετιθεμένης U | γὰρ] δὲ U 14 ἱερωσύνης U |
 ἣτις Ausgg.] εἴ τις M ὕπερ U 15f τῆς—παρουσίας] χριστοῦ U . 19 τρίτον M
 19—21 τοῦ οὐκ—ἱερατεύσαντος < U 22 θεοῦ < U 23 δηλώσει < U | γὰρ *]
 δὲ M < U 24 οὖν ὅτι < M 25 ἐξ ἄλλων δὲ γενεαλογεῖται < U 27 vor
 ἐν πάσαις + καί, dafür < γὰρ U

τούτων οἱ πατέρες ἢ αἱ μητέρες. ἵνα δὲ μὴ διὰ τοῦτο πλάνη τις
 γένηται. οὐδὲν λυπήσει ἅ καὶ ἐν παραδόσεσι κατειλήφαμεν λέγειν.
 εὐρήκαμεν γὰρ τοῦ Δαυὶδ τὸν πατέρα Σαβαάν τινα καλούμενον. 4
 τοῦ δὲ Ἠλία | φύσει καὶ τὴν πατριαρχίαν ὡσαύτως ἠύραμεν, ἦντινα 5
 5 καὶ καθ' εἰρημὸν ἐφηγήσομαι οὕτως· Ἠλίας ὁ Θεσβίτης ἀδελφὸς γέ- 5
 γογεν Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως. ἕξ ἱερέων δῆθεν καὶ αὐτὸς ὑπάρχων, υἱὸς
 δὲ τοῦ Ἀχιναάμ· Ἀχιναάμ δὲ υἱὸς τοῦ Σαδὼκ, Σαδὼκ δὲ τοῦ Ἀχιτῶβ
 τοῦ Ἀμορία, Ἀμορίας υἱὸς [τοῦ Ἀμορία] τοῦ Ῥαζαζά, Ῥαζαζά τοῦ
 Ἀαζία, Ἀαζία τοῦ Φινεές, Φινεές υἱὸς τοῦ Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ υἱὸς
 10 τοῦ Ἀαρὼν, τοῦ ἱερέως δηλονότι· Ἀαρὼν υἱὸς τοῦ Ἀμράμ, Ἀμράμ
 τοῦ Καάθ, Καάθ τοῦ Λεβὶ, Λεβὶ τρίτος υἱὸς τοῦ Ἰακώβ· Ἰακώβ δὲ
 ἀδελφὸς μὲν Ἠσαῦ, παῖς δὲ τοῦ Ἰσαάκ, Ἰσαάκ υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ. | ἐν 6 D520
 δὲ ταῖς ῥηταῖς βίβλοις οὐ πάνυ σαφῶς αἱ τούτων γενεαλογίαι ἐμφέ-
 ρονται ἢ μόνον ἐν ταῖς Παραλειπομέναις τῆς κατὰ τὸν Ἠλίαν ὑπο-
 15 θέσεως μέρη. φύσει δὲ τῶν τριῶν | παίδων, Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ, P471
 οὔτε ἐν παραδόσεσιν οὔτε ἐν ἀποκρύφοις τοὺς πατέρας ἠύραμεν. τί 7
 οὖν ἐροῦμεν; ἄρα κάκεινοι, οἱ περὶ Σεδράχ Μισάκ Ἀβδεναγῶ, φαντά-
 σουσιν ἡμᾶς λογίζεσθαι ἅ μὴ χροὶ καὶ ὑπερόγκως θαυμάζειν ὑπὲρ τὸ

3 sonst nicht bezeugt — 4 ff vgl. vit. prophet. bei Schermann TU XXXI 3
 S. 109 Ἠλίας ὁ προφήτης . . . ἐκ φυλῆς Ἀαρὼν S. 111 *e tribu Levi*. Der von Eriph.
 angegebene Stammbaum sonst nicht bezeugt. Eine andere Form der jüdischen
 Legende bei Origenes in Joh. VI 83; S. 123, 19ff Preuschen οὐκ οἶδα πόθεν ζινοῖ-
 μενοι οἱ Ἐβραῖοι παραδιόασι Φινεές, τὸν Ἐλεάζαρον υἱόν, ὁμολογουμένως παρα-
 τεῖναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν τοῖς Κριταῖς ἀνέγνωμεν, αὐτὸν εἶναι
 Ἠλίαν καὶ τὸ ἀθάνατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῶ διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης
 ἐπηγγέλθαι, vgl. die rabbinischen Stellen bei Ginzberg, Die Haggada bei den
 Kirchenvätern S. 76ff — 6 zu Ἰωδαὲ vgl. II Kön. 11, 4 — 7 ff vgl. I Chron. 6, 3ff
 — 14 gemeint ist I Chron. 6, 3ff

M U

1 ἢ αἰ] τε καὶ U | vor μὴ + καὶ M | διὰ] κατὰ U 3 γὰρ + <που>? *
 4 εὔρομεν U 5 καὶ < U | οὕτως M 6 Ἰωδαὲ M | δῆθεν *] δῆλον MU
 7 Ἀχιναάμ beide Male U | Σαδοὺκ, im ersten Fall U | δὲ³ < M 8 Ἀμορία
 u. Ἀμορίας U | [τοῦ Ἀμορία] * | ραζαζά im ersten Fall, zweites < U 9 Ἀζία
 beide Male U | υἱὸς² < M 10 δῆλον δ' ὅτι M | Ἀμράμ¹] μαρμὰ M | zweites
 Ἀμράμ < M 11 Λεβὶν, im ersten Fall, zweites < M | Ἰακώβ δὲ < M
 12 μὲν + ἦν M | παῖδες M | τοῦ² < M 13 ῥητοῖς U | οὐ πάνυ hinter
 τοῦτων M 16 οὔτε ἐν ἀποκρύφοις οὔτε ἐν παραδόσεσιν U | τοὺς πατέρας < U
 εὔρομεν U 17 Σεδράχ + λέγω u. Μισάκ Ἀβδεναγῶ < U 17f φαντασιό-
 σουσιν U

μέτρον ἐκάστην ὑπόθεσιν, ἀπάτορας καὶ ἀμήτορας αὐτοὺς λογισάμε-
νοι; ἀλλὰ μὴ γένοιτο. ὄροι γὰρ ἐτέθησαν ἡμῖν καὶ θεμέλιοι εἰς οἰκο- 8
δομὴν τῆς πίστεως καὶ ἀποστόλων παραδόσεις καὶ γραφαὶ ἄγιοι καὶ
διαδοχαὶ διδασκάλων, καὶ ἐκ πανταχόθεν ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἡσφά-
5 λισταὶ καὶ μηδεὶς ἀπατάσθω κενοῖς μύθοις.

4. Ἐπανελεύσομαι δὲ πάλιν εἰς τὰ προκείμενα, εἰς ἅπερ οὗτοι 4, 1
φαντάζονται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ. ὅτι μὲν γὰρ ἅγιος ὁ δίκαιος
ὑπῆρχε καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ δῆλον, ἀλλ' οὐ τῆς
ἐν οὐρανῷ ὑπάρχων (τάξεως) καὶ ἀπ' οὐρανοῦ καταβεβηκώς· οὐδεὶς 2
10 γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς,
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», φησὶν ὁ ἅγιος καὶ ἀψευδὴς θεὸς Λόγος.
τὴν δὲ τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ κηρύττουσα ἡ θεία γραφή καὶ τὸ πνεῦμα 3
ῥητῶς διδάσκον τὴν μετάθεσιν ἔδειξε τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ τῆς παλαιᾶς
συναγωγῆς καὶ τοῦ * ἔθνους εἰς ἔθνος κάλλιστον καὶ ὑπέριστατον
15 καὶ οὐ μετοχῆ σαρκὸς διαδοχῆς ἠνωμένον. ὁ γὰρ Μελχισεδέκ ὁ 4
ἅγιος οὗτος οὐκέτι μετ' αὐτὸν διαδοχὴν ἔσχεν, ἀλλὰ οὐδὲ ἀφαίρεσιν
τῆς ἱερωσύνης. ἔμεινε γὰρ αὐτὸς ἱερεὺς τὸν πάντα χρόνον τῆς αὐτοῦ
ζωῆς καὶ ἔτι ἐν τῇ γραφῇ ἄδεται ἱερεὺς, μηδενὸς αὐτὸν διαδεξαμένου
ἢ ἀνατρέφαντος τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς αὐτοῦ ὑψηροσίας ἱερωσύ-
20 νην. οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, οὐκ ὢν ἄνθρωπος, ἀλλὰ θεοῦ 5
ἅγιος θεὸς Λόγος, υἱὸς θεοῦ γεννηθεὶς ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, αἰὶ D521
σὺν πατρὶ ὢν, γενόμενος δὲ δι' ἡμᾶς ἐκ Μαρίας ἄνθρωπος καὶ οὐκ
ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, τὴν δὲ | ἱερωσύνην * τῷ πατρὶ προσφέρει. Ö136
ἔξ ἀνθρωπότητος τὸ φύραμα λαβών, ἵνα ὑπὲρ ἡμῶν ἱερεὺς καταστῆ
25 κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, τὴν μὴ ἔχουσαν διαδοχὴν. μένει γὰρ τὰ 6
ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸ διηνεκὲς δῶρα προσφέρειν, πρῶτον μὲν ἑαυτὸν
διὰ τοῦ σταυροῦ προσενέγκας, ἵνα λύσῃ πᾶσαν θυσίαν παλαιᾶς δια-

9 Joh. 3, 13 — 12f vgl. I Tim. 4, 1

M U

1 τὰ ἐκάστης ὑποθέσεως U 1f ἀπάτορας—λογισάμενοι < U | λογισαμένους? *
2 vor ὄροι + καὶ U 2f εἰς οἰκοδομὴν *] καὶ οἰκοδομῆ M U 4 ἐκ < M 5 κε-
νοῖς *] καινοῖς M U 6 εἰς ἅπερ] ὡς U 7 ἅγιος ὁ < U 9 (τάξεως) * |
ἀπὸ U 12 κηρύττουσα *] κρατοῦσα M κρατύνουσα U 12 [καὶ]?; so daß κη-
ρύττουσα ἡ θ. γρ. nom. abs. wäre u. mit τὸ πνεῦμα der Nachsatz begänne * |
πνεῦμα + (τὸ)? * 13 διδάσκων M 14 * (σαρκικοῦ) * | ἔθνος u. ἔθος U
15 μετοχῆ σαρκὸς διαδοχῆς *] μετοχῆ σαρκὸς διαδοχῆς M μετέχον σαρκικῆς διαδοχῆς U
16 ἀλλ' U | οὐτε U 19 τῶν χρόνων U | τῆς < U 19f ὑψηροσίαν τῆς ἱερωσύ-
νης U 20 vor θεοῦ + ἐκ U 21 καὶ ἀχρόνως < M 22 δὲ < U 23 δέ]
τε? * | * etwa (ἀναδεξαμένου) * 27 διὰ τοῦ σταυροῦ < U | πᾶσαν < U

θήκης. τὴν ἐντελεστέραν [δὲ] καὶ ζῶσαν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου
 ἱερουργήσας· αὐτὸς ἱερεῖον, αὐτὸς θῦμα, αὐτὸς ἱερεὺς, αὐτὸς θυσιαστή- 7
 ριον, αὐτὸς θεός, αὐτὸς ἄνθρωπος, αὐτὸς βασιλεύς, | αὐτὸς ἀρχιερεὺς, P472
 αὐτὸς πρόβατον, αὐτὸς ἀρνίον, τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ὑπὲρ ἡμῶν γενό-
 5 μενος. ἵνα ἡμῖν ζωὴ κατὰ πάντα τρόπον γένηται, καὶ τῆς ἱεροσύνης
 αὐτοῦ τὸ ἀμετάστατον ἰδραίωμα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπεργάσῃται, οὐκέτι
 κατὰ τὰ σπερματικά καὶ τὰς διαδοχὰς μερίζων, ἀλλὰ κατὰ τὸ δικαί-
 ωμα φυλάττεσθαι ἐν πνεύματι ἀγίῳ δωρούμενος.

5. Φαντάζονται δὲ πάλιν ἄλλοι, (ἄλλα) περὶ τούτου τοῦ Μελχι- 5, 1
 10 σεδέκ λέγοντες. σαρκικῶς γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἀνεκρίθησαν, πνευματικῶς
 μὴ νενοηκότες τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ
 τῇ πρὸς Ἑβραίους εἰρημένα. καὶ ὁ μὲν Ἰερακᾶς ὁ Αἰγύπτιος αἵρε- 2
 σιάρχης νομίζει τοῦτον τὸν Μελχισεδέκ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
 διὰ τὸ ἄφομοιούμενος. φησί, τῷ νῖϖ τοῦ θεοῦ μένει ἱερεὺς εἰς τὸ
 15 διηνεκέες· ὡς ἀπὸ τῆς λέξεως ἧς εἶπεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος »τὸ δὲ 3
 πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις«. ὁ δὲ ἐπι-
 στάμενος τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος οἶδεν ὅτι ὑπὲρ ἐκλεκτῶν ἐντυγ-
 χάνει τῷ θεῷ. ἐξέπεσε δὲ καὶ οὗτος παντελῶς τοῦ προκειμένου. οὐ 4

10 vgl. I Kor. 2, 17 — 12 vgl. haer. 67, 3, 1 ff u. den Anonymus bei Hieronymus
 ep. 73, 1, 1 f; S. 13, 7 ff Hilberg *ut docere conatus sit eum, qui benedixerit tanto patriar-*
chae, diviniore fuisse naturae nec de hominibus aestimandum. et ad extremum ausus
est dicere spiritum sanctum occurrisse Abrahae et ipsum esse, qui sub hominis
figura visus sit Chrysost. de Melchised. 3; Migne 56, 260 Cyrillus Alex. Glaph.
 in Gen. 1. II 7; Migne 69, 97 C λέγουσιν ὡς ἄνθρωπος μὲν οὐκ ἦν ὁ Μελχισεδέκ, τὸ
 πνεῦμα δὲ μᾶλλον τὸ ἅγιον· ἤγονν ἑτέρα τις δύναμις τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ,
 τὴν λειτουργικὴν ἔχουσα τάξιν; dazu Origenes u. Didymus bei Hieronymus ep. 73,
 2, 1; S. 14, 8 ff *statimque in fronte Genescos primam omeliarum Origenis repperi*
scriptam de Melchisedech, in qua multiplici sermone disputans illuc devolutus est,
ut eum angelum diceret, isdemque paene argumentis, quibus scriptor tuus de spiritu
sancto, ille de supernis virtutibus est locutus. transivi ad Didymum, sectatorem eius
et vidi hominem pedibus in magistri isse sententiam u. den Ansatz dazu bei Philo
 leg. alleg. III 25; I 130, 17 Cohn; beachte auch die Pistis Sophia (C. Schmidt In-
 dex unter Melchisedek) — 14 Hebr. 7, 3 — 15 f Röm. 8, 26

M U

1 [δὲ] * | καὶ < U | τοῦ < U 7 κατὰ σπέρμα U | καὶ < U
 9 φαντάζονται U | πάλιν < U | (ἄλλα) * 11 αὐτῇ < U 12 τῇ < M |
 Ἰερακᾶ U 12 f ὁ Αἰγύπτιος αἵρεσιάρχης < U 13 τοῦτον νομίζει U | τὸν
 < U 14 μένει + γὰρ U 18 τῷ < M

γὰρ σάρκα ἐνεδύσατο τὸ πνεῦμά ποτε· σάρκα δὲ μὴ ἐνδυσάμενον οὐκ εἶχεν εἶναι βασιλεὺς τῆς Σαλήμ καὶ ἱερεὺς τόπου τινός. καιρῶ δὲ 5 ὅτε περὶ | τούτου τοῦ Ἰερακᾶ καὶ τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως τὴν ἀνατροπὴν D522 ποιήσομαι, τότε ἐν πλάτει περὶ τούτων διηγῆσομαι, τῆς δὲ ἀκολου- 5 θίας τὰ νῦν ἐπιλήψομαι.

Πόσα δὲ περὶ τούτου τοῦ Μελχισεδέκ καὶ ἄλλοι φαντάζονται. 6, 1 Σαμαρεῖται μὲν γὰρ τοῦτον νομίζουσιν εἶναι υἱὸν τοῦ Νῶε τὸν Σήμ. καταγέλαστοι δὲ καὶ αὐτοὶ εὐρεθήσονται. ἀσφαλιζομένη γὰρ ἡ θεία 2 γραφὴ πάντα μετὰ εὐταξίας κατὰ πάντα τὴν ἀλήθειαν ὠχύρωσεν, οὐκ εἰς μίτην τοὺς χρόνους τάξασα καὶ τὰ ἔτη ἐκάστης τῶν πατέ- 10 ρων ζωῆς καὶ διαδοχῆς ἀριθμήσασα. ὅτε γὰρ Ἀβραὰμ ὑπῆρχεν 3 ὀγδοήκοντα ὀκτώ ἢ καὶ ἐνενήκοντα ἐτῶν πλείω ἐλάσσω, ὁ Μελχισεδέκ αὐτῷ ὑπηντάτο καὶ ἐξέβαλεν αὐτῷ ἄρτους καὶ οἶνον, προτυ- πῶν τῶν μυστηρίων τὰ αἰνίγματα· ἀντίτυπα τοῦ <σώματος τοῦ κυ- 4 ρίου, αὐτοῦ τοῦ> κυρίου ἡμῶν λέγοντος ὅτι »ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν«, 15 καὶ ἀντίτυπα τοῦ αἵματος αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ρεύσαντος εἰς κάθαρσιν τῶν κεκοινωνημένων καὶ ῥαντισμὸν καὶ σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. ὁ | δὲ τοῦ Ἀβραὰμ πατὴρ Θάρρα ἐβδομηκοστὸν 5 Ö 138

7 ff vgl. Hieronymus ep. 73, 5, 4; S. 18, 16 ff *traduntque* (sc. Hebraei) *hunc esse Sem, primum filium Noë* ebda c. 9, 2; S. 22, 3f *quaest. Hebraicae in Gen.* Migne 23, 961 A *comment. ad Jes.* 41; Migne 24, 414 B. Die rabbinischen Belegstellen bei B. Beer, *Leben Abrahams* S. 142 ff — 12 vgl. etwa Gen. 16, 16 (doch sind hier 86 Jahre angegeben und die Stelle fällt hinter die Begegnung mit Melchisedek) 12 f vgl. Gen. 14, 18 — 13 f vgl. Clemens Al. *strom.* IV 160, 3; II 319, 24 ff Stählin *Μελχισεδέκ . . . ὁ τὸν οἶνον καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἡγιασμένην διδοὺς τροφήν εἰς τίπον εὐχαριστίας* — 15 Joh. 6, 51 — 16 vgl. Joh. 19, 34 — 18—S. 332, 16 vgl. Gen. 11, 10—26. Epiphanius stellt jedoch eine eigene Rechnung auf, die sich weder mit den LXX noch mit den Versuchen anderer Kirchenväter deckt: er gibt S. 332, 11 Kena 109 Jahre (Gen. 11, 13: 130 Jahre) und berechnet S. 332, 13 das Alter Sems bei der Erzeugung des Arphaxad auf 102 Jahre (Gen. 11, 10: 100 Jahre; vielleicht hat Epiph. die 2 Jahre, die nach demselben Vers seit der Sündflut verflossen waren, zu den 100 hinzugezählt). Aber die im Text stehenden Ziffern dürfen nicht geändert werden: für die Reihe Arphaxad, Kena, Sala, Eber, Phalek

M U

3 Ἰερακος U 4 ποιῶμαι M 6 καὶ < U 7 υἱὸν τοῦ Νῶε τὸν Σήμ] τὸν υἱὸν τοῦ Σήμ U 9 τὴν < U 10 f ἐκάστης—ἀριθμήσασα < U 12 ὀκτώ + ἐτῶν < U | πλείω + ἢ U 13 ἀπῆντα τότε U 14 <σώματος τοῦ κυρίου, αὐτοῦ τοῦ> * 16 αὐτοῦ¹ < U | αὐτοῦ² + νυχθέντος καὶ U 18 ἐβδομηκοστὸν] ὁ M

κατάγων ἔτος τὸν Ἀβραάμ ἐγέννησεν, | καὶ γέγονεν ἔτη ἑκατὸν ἐξή- P473
 κορτα πλείω ἐλάσσω. Ναχώρ δὲ ἐγέννησε τὸν Θάρρα ἑβδομήκορτα
 ἐννέα ἔτων ὑπάρχων, καὶ γέγονε σλθ ἔτη. Σερούχ δὲ ἐγέννησε τὸν
 Ναχώρ ρλ ἔτων ὑπάρχων, καὶ γέγονασιν ἔτη τξθ. Ῥαγαῦ δὲ ἐγέν- 6
 5 νησε τὸν Σερούχ ὑπάρχων ρλβ ἔτων, καὶ γέγονε πεντακοσιοστὸν
 πρῶτον ἔτος. Φάλεκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ῥαγαῦ ὦν ρλ ἔτων, καὶ γέ-
 γονεν ἔτη ἑξακόσια τριάκορτα ἔν. Ἐβερ δὲ ἐγέννησε τὸν Φάλεκ ἐν
 ἔτει ρλδ τῆς αὐτοῦ ζωῆς, καὶ γέγονασιν ἑπτακόσια ἐξήκορτα πέντε
 ἔτη. Σάλα δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐβερ ἑκατοστὸν τριακοστὸν ἔτος κατὰ- 7
 10 γων τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, καὶ γέγονεν ὀκτακόσια ἐνενήκορτα πέντε ἔτη.
 Κηρᾶ δὲ ἐγέννα τὸν Σάλα ἔτος κατάγων ρθ τῆς αὐτοῦ ζωῆς, καὶ
 γέγονεν χίλια τέσσαρα ἔτη. Ἀρφαξᾶδ δὲ ἔτων ρλε ὦν ἐγέννησε τὸν D523
 Κηρᾶν, καὶ γέγονεν χίλια ρλθ ἔτη. Σῆμ δὲ ρβ ἔτει τῆς αὐτοῦ ζωῆς, 8
 ὁ προειρημένος καὶ φαντασιαζόμενος παρὰ τοῖς Σαμαρείταις εἶναι
 15 Μελχισεδέκ, ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξᾶδ, καὶ ὁμοῦ γέγονεν ἔτη χίλια δια-
 κόσια τεσσαράκορτα ἐν ἕως τοῦ χρόνου τοῦ Ἀβραάμ, καθ' ὃν συνήν-
 τησε τῷ Μελχισεδέκ ἐπανιών ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν περὶ Ἀμαρφᾶλ καὶ
 Ἀριώχ καὶ Χοδολλογομὸρ καὶ Θαλγὰ τῶν βασιλέων. οὐκ ἔζησε δὲ 9
 Σῆμ τσαῦτα ἔτη κατὰ τὴν τούτων ληρώδη φαντασίαν, ἀλλὰ ρβ
 20 ἔτων ὦν ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξᾶδ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει μετὰ τὸν κατα-
 κλυσμόν. καὶ ἔζησε μετὰ ταῦτα, ὡς φησιν ἡ θεία γραφή, φ ἔτη,
 καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανε. τοίνυν αὐτοῦ 10
 ζήσαντος ἑξακόσια καὶ δύο ἔτη καὶ τελευτήσαντος πῶς ἠδύνατο

ist die Summe 659 durch Panarion haer. 2, 2; I 174, 8 gesichert, für die übrigen Glieder bestätigt die dreimal wiederholte Gesamtsumme 1241 die Richtigkeit der Überlieferung

17 vgl. Gen. 14, 17 — 19f vgl. Gen. 11, 10 — 21 Gen. 11, 10

M U

2 πλείω + ἦ U 3 ἐννέα < M 6 πρῶτον < M | φαλέγ M | ρλε M
 7 ἐν] ἐννέα M | γεννᾶ U | φαλέγ M 8 ρλδ] ἑκατοστῷ τετάρτῳ U 9 σαλλὰ M
 | γεννᾶ U | ἑκατὸν τριάκορτα M 10 γέγονεν] γέγοναν M U 11f Κηρᾶ —
 τέσσαρα ἔτη < U 12 γέγονεν *] γέγοναν M | ρλε ἔτων U | ρε M
 13 Κηρᾶν] Σαλέκ U | γέγοναν M | ρλθ *] ρλ M λ U | ρβ] ἑκατοστῷ U
 τῆς αὐτοῦ ζωῆς < M 14 vor καὶ + ὁ U 15 Ἀρφαξᾶξ M | γέγοναν M
 15f χίλια διακόσια τεσσαράκορτα ἐν] ,αρλ U 16 ἕνα M 17 ἐπανιών] δι' ὦν M
 17f Ἀμαρφᾶλ καὶ Ἀριώχ καὶ < U 17 Ἀμαφᾶρ M 18 καὶ Θαλγὰ < U
 Θαγάρ M | vor τῶν βασιλέων + καὶ Βαρσὰ καὶ Συμοβὸρ καὶ Ἀμαρφᾶλ U
 19 ρβ *] ἑκατὸν ἐννέα M ρε U 20 ὦν < U 21 φ ἔτη vor ὡς φησιν U
 23 καὶ δύο] πέντε U | ἑδύνατο U

φθάσαι εἰς χίλια καὶ διακόσια τεσσαράκοντα καὶ ἓν ἔτη, ἵνα ὁ Σῆμ
 ὁ υἱὸς τοῦ Νῶε τοῦ πρὸ δέκα γενεῶν τοῦ Ἀβραάμ κληθεῖη Μελχι-
 σεδέκ παρὰ τούτοις, μετὰ δέκα γενεάς, ἔτη δὲ χίλια διακόσια τεσ-
 σαράκοντα ἓν; καὶ ὧ τῆς πολλῆς τῶν ἀνθρώπων πλάνης. κατὰ 11
 5 δὲ ψῆφον ἄλλων ἀντιγράφων ἀπὸ τῆς τοῦ Σῆμ ἡλικίας, ἐξότε γεγέ-
 νηται ὁ αὐτὸς Σῆμ, ἕως τοῦ προοδηλωμένου χρόνου τῆς [τε] τοῦ
 Ἀβραάμ συναντήσεως τῷ Μελχισεδέκ, ἣτις ἦν ἐν ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ
 ἔτει τῆς αὐτοῦ ζωῆς ἢ ἐνενηκοστῷ, γίνεται ἑξακόσια εἴκοσι ὀκτῶ
 ἔτη πλείω ἐλάσσω, ὥστε ἐξ ἅπαντος μὴ δύνασθαι εἰς τὸν προοδηλω-
 10 μένον τοῦ Ἀβραάμ χρόνον τὸν Σῆμ φθάνειν, ἵνα καὶ Μελχισεδέκ
 νομισθεῖη. καὶ διέπεσε πανταχόθεν καὶ ἡ τῶν Σαμαρειτῶν χυδαιο-
 λογία.

7. Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν φάσκουσι τὸν τοιοῦτον δίκαιον μὲν εἶναι 7, 1
 καὶ ἀγαθὸν καὶ ἱερέα τοῦ ὑψίστου, ὡς ἔχει ἡ θεία γραφή, διὰ δὲ τὸ
 15 υἷον αὐτὸν εἶναι πόρνης, φασί, τὴν μητέρα αὐτοῦ μὴ γεγράφθαι
 μηδὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ γινώσκεισθαι. ἐξέπεσε δὲ καὶ τούτων ὁ 2
 ληρώδης λόγος. | καὶ γὰρ καὶ Ῥαάβ πόρνη ὑπῆρχε καὶ ἔστι γεγραμ- D524
 μένη, καὶ Ζαμβροὶ πορνεύσας γέγραπται καὶ Χασβιεὶ μετ' αὐτοῦ, καίπερ
 ἄλλοτρία οὐσα καὶ οὐκ ἀπὸ γένους Ἰσραὴλ ἀναγομένη. * καὶ «πᾶς
 20 ὁ μὴ διὰ τῆς θύρας εἰσερχόμενος, ὡς ἔφη τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ληστής
 καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν ὑπάρχει».

Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ φύσει τινὲς διαφόρως τοῦτον τὸν Μελχισεδέκ 3

4ff Quelle nicht nachweisbar — 13ff ebenso (u. wohl aus Epiph.) Chryso-
 stomus de Melchised. c. 3; Migne 56, 260 Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ αὐτὸν λέγουσιν
 ἐκ πορνείας γεννηθέντα καὶ διὰ τοῦτο ἀγενεαλόγητον γενέσθαι Cedrenus hist.
 comp. Migne 121, 77A u. andere — 17 vgl. Jos. 2, 1 — 18 vgl. Num. 25, 14f —
 19 Joh. 10, 1 — 22 vgl. Clemens Al. IV 160, 3; II 319, 22ff Stählin Σαλῆμ
 γὰρ ἐρμηνεύεται εἰρήνη, ἧς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀναγράφεται βασιλεὺς, ὅν φησι
 Μωυσῆς, Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλῆμ ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ τὸν οἶνον
 καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἁγιασμένην διδοὺς τροφήν εἰς τύπον εὐχαριστίας Ambrosius
 de Abr. I 3, 16; S. 514, 1ff Schenkl *ideoque eum et Melchisedech, qui interpreta-*

M U

1 χίλια καὶ διακόσια τεσσαράκοντα ἓν] ἀρλ U | ἓνα M 2 τοῦ² < U |
 τοῦ Ἀβραάμ < U | καλούμενος U 3 vor μετὰ + μετέπειτα U 3f ἔτη
 δὲ—ἓν] καὶ ἀρλ ἔτη νομισθεῖη U 5 ἀπὸ τῆς] ἀντὶ τῆς ἀπὸ M 5f ἐξότε—
 αὐτὸς Σῆμ < M 6 [τε] * 7 ὀγδόῳ < U 8 τῆς ζωῆς αὐτοῦ U | ἐνενή-
 κοντα M 9 πλείω + ἢ U 11 καὶ² < U 13 δὲ < U 15 αὐτὸν < U
 17 ραάμ U 18 ζαμβροὶ U | χεεβὸν M χασβιθὴ U 19 * ergänze etwas
 wie (καὶ γὰρ καὶ πόρνας δέχεται ὁ σωτὴρ, ἐὰν μόνον μετανοήσωσιν δι' αὐτοῦ) *
 20 τῆς < U

- ὀρίζονται. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν νομίζουσι φύσει τὸν υἱὸν τοῦ | θεοῦ, Ὡ 140
 ἐν ἰδέᾳ δὲ ἀνθρώπου τότε τῷ Ἀβραάμ πεφηνέναι. ἐκπίπτουσι δὲ 4
 καὶ αὐτοὶ τοῦ προκειμένου· οὐ γὰρ τις ἑαυτῷ ὅμοιος γενήσεται ποτε.
 ὡς ἔχει ἡ θεία γραφή ὅτι »ἀφομοιούμενος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μένει
 5 ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές«. τῷ ὄντι δὲ »ὁ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν 5
 τὸν Ἀβραάμ δεδεκάτωκεν«. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν
 γενεαλογεῖται, γενεαλογεῖται δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἄλλων. τούτων 6
 πάντων τὸν κατάλογον ποιησάμενοι, (ὧν) διὰ τὴν αἴρεσιν ταύτην ἐπε-
 μνήσθημεν, [καὶ] ὡς ἐν παρεκβάσει περὶ τούτων διηγησάμεθα.
- 10 S. Εἰς ὄνομα δὲ τούτου τοῦ Μελχισεδὲκ ἡ προειρημένη αἴρεσις S, 1
 καὶ τὰς προσφορὰς ἀναφέρει καὶ αὐτὸν εἶναι εἰσαγωγήα πρὸς τὸν
 θεὸν λέγει καὶ δι' αὐτοῦ, φησί, δεῖ τῷ θεῷ προσφέρειν, ὅτι ἄρχων ἐστὶ
 δικαιοσύνης, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ.
 πνευματικός τις ὢν καὶ εἰς ἱερωσύνην θεοῦ τεταγμένος. καὶ δεῖ ἡμᾶς 2
 15 αὐτῷ προσφέρειν, φασίν, ἵνα δι' αὐτοῦ προσενεχθῇ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ
 εὐρωμεν δι' αὐτοῦ ζωὴν. καὶ Χριστὸς μὲν, φησίν, ἐξελέγη, ἵνα ἡμᾶς 3
 καλέσῃ ἐκ πολλῶν ὁδῶν εἰς μίαν ταύτην τὴν γνῶσιν, ὑπὸ θεοῦ κε-
 χρισμένος καὶ ἐκλεκτὸς γενόμενος, ἐπειδὴ ἀπέστρεψεν ἡμᾶς ἀπὸ εἰδώ-
 λων καὶ ὑπέδειξεν ἡμῖν τὴν ὁδόν. ἐξ οὐπερ ὁ ἀπόστολος ἀποσταλεὶς
 20 ἀπεκάλυψε ἡμῖν ὅτι μέγας ἐστὶν ὁ Μελχισεδὲκ καὶ ἱερεὺς μένει εἰς
 τὸν αἰῶνα. καὶ | θεωρεῖτε πηλίζος οὗτος, καὶ ὅτι τὸ ἦσσον ἐκ τοῦ 4 D525
 μείζονος εὐλογεῖται, καὶ διὰ τοῦτο, φησί, καὶ τὸν Ἀβραάμ τὸν πα- 5
 τριάρχην εὐλόγησεν, ὡς μείζων ὢν, οὗ ἡμεῖς ἐσμὲν μύσται, ὅπως
 τύχωμεν καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τῆς εὐλογίας. | P 475
- 25 9. Καὶ ὡς μάταιος πασῶν αἰρέσεων ἡ διάνοια. ἰδοὺ γὰρ καὶ 9, 1
 οὗτοι ἠρνήσαντο τὸν αὐτῶν δεσπότην τὸν »ἀγοράσαντα αὐτοὺς τῷ

tionē Latīna dicitur rex iustitiae, rex pacis, benedixit; erat enim sacerdos summi dei. qui est rex iustitiae, sacerdos dei, nisi cui dicitur: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est dei filius, sacerdos patris qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropitiavit delictis? ders. de mysteriis c. 8; Migne 16, 404

4 Hebr. 7, 3 — 5 Hebr. 7, 6 — 20 Hebr. 7, 3 — 26f vgl. Apok. 5, 9

M U

1 αὐτοῦ U   2 δὲ¹ < U   4 ἀφομοιωμένος U   7 ἄλλων ἀνθρώπων U |
 τούτων + ἔνεκα U   8 τὸν κατάλογον] τὴν ὑπόμνησιν U | (ὧν) *
 8f ὑπεμνήσθημεν U   9 [καὶ] *   12 λέγει < U   13 ἐπ' αὐτὸ τοῦτο] ἐπ' αὐτῷ
 τοῦτω U   14 εἰς ἱερωσύνην θεοῦ] υἱὸς θεοῦ U | δεῖ Corn.] δι' MU   17 ὁδῶν
 < M   21 ἦσσον] ἐλάσσον U   22 μείζονος M | καὶ¹ < U   24 καὶ αὐτοὶ
 ἡμεῖς < U   25 ὦ ματαία M   25f καὶ αὐτοὶ U

ἰδίῳ αὐτοῦ αἵματι», τὸν οὐκ ἀπὸ Μαρίας ἐναρξάμενον, ὡς αὐτοὶ νομί- 2
 ζουσιν, ἀλλ' αἰεὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα θεὸν Λόγον, γεγεννημένον ἐκ
 τοῦ πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, ὡς πᾶσα γραφή διηγείται· ᾧ καὶ
 εἶπεν ὁ πατήρ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ'
 5 ὁμοίωσιν«, καὶ οὐχὶ τῷ Μελχισεδέκ. εἰ μὲν γὰρ καὶ ἱερεὺς [ἔστι] 3
 τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ γεγέννηται καὶ οὐκ ἔσχε δια-
 δοχὴν μετ' αὐτόν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβάς. οὐ 4
 γὰρ εἶπεν ἡ γραφή ὅτι »κατήνεγκε« ἄρτον καὶ οἶνον, ἀλλὰ
 »ἐξήνεγκεν« αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ τῶν βασιλέων
 10 ἀποδεξόμενος τὸν διερχόμενον πατριάρχην· καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν διὰ
 τὴν προσοῦσαν αὐτῷ δικαιοσύνην καὶ τὸ πιστὸν καὶ τὸ εὐλαβὲς τοῦ
 ἀνδρός, ὅτι ἐν ἅπασιν δοκιμασθεὶς ἐν οὐδενὶ ἐξέπεσε τῆς δικαιοσύνης 5
 ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ συνεργὸν | ἔσχε τὸν θεὸν κατὰ Ö142
 τῶν † ἀληθῶς ἐπελθόντων τῇ τῶν Σοδομιτῶν χώρα καὶ ἀφελομέ-
 15 νων καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ τὸν ἅγιον Λώτ, ὃν καὶ ἀπέστρεψε
 μετὰ τῆς πάσης σκυλεύσεως καὶ λαφυραγωγίας. πόθεν δὲ οὐ δεί- 6
 ξομεν ὅτι ἦν αἰεὶ <ὁ> υἱὸς σὺν πατρί; »ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ
 ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ Λόγος«, καὶ οὐκ εἶπεν
 »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Μελχισεδέκ οὐδὲ θεὸς ἦν ὁ Μελχισεδέκ«. καὶ πάλιν 7
 20 »ἦλθεν οὖν ὁ κύριος πρὸς τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἔβρεξε κύριος παρὰ κυ-
 ρίου πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα«. καὶ | αὐτὸς ὁ ἀπόστο- D526
 λός φησιν »εἷς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός,
 δι' οὗ τὰ πάντα«. καὶ ἵνα μή τις εἴπῃ· οὐκοῦν ποῦ ἔστι τὸ πνεῦμα, 8
 ἐπειδήπερ περὶ ἐνὸς καὶ ἐνὸς διηγείται; οὐκ ἴδει τὸ πνεῦμα αὐτοσύ-
 25 στατον γίνεσθαι ἑαυτοῦ· αἰεὶ γὰρ φυλάττεται ἡ θεία γραφή ὑπογραμ-

4 Gen. 1, 26; vgl. Ancoratus c. 15, 7 28, 2; I 24, 4ff 37, 1ff — 7 vgl. Joh.
 3, 13 — 17 Joh. 1, 1 — 20 Gen. 19, 24 — 22 I Kor. 8, 6

M U

1 αὐτοῦ < M   3 τοῦ < M | ᾧ *] ᾧ M < U   3f καὶ εἶπεν ὁ πατήρ]
 φησὶ γὰρ U   5 οὐχὶ] οὐ U | εἶ] ὁ U | καὶ² < U | [ἔστι] *   5f τοῦ θεοῦ
 ἔστι U | ὑψίστου + ἀλλὰ καὶ M   7 ἀπὸ M   8 κατήνεγκε + τῷ Ἀβραάμ U
 (sachlich richtige Glosse)   9 ἐξέβαλεν U | τε αὐτῷ M | ὡς + (ἐπανι-
 όντα)? *   10 ἀποδεξόμενος *] ἀποδεξάμενος M ὑποδεξάμενος U | ἐρχόμενον U
 14 † ἀληθῶς] lies wohl ληστροικῶς *   16 vor μετὰ + μὲν U | πάσης τῆς U |
 πόθεν δὲ] καὶ πόθεν γὰρ U   17 <ὁ> *   19 ὁ Μελχισεδέκ ἐν ἀρχῇ ἦν U |
 οὐδὲ—Μελχισεδέκ < U | καὶ πάλιν < M   20 lies wohl <ἀπ>ἦλθεν . . . ἀπὸ
 τοῦ Ἀβραάμ * | ὁ < U | τὸν < U   21 Σόδομα U | αὐτὸς ὁ] ὁ ἅγιος U
 24 ἐπειδὴ U   24f αὐτοσύστατον + αὐτὸ U   25 γενέσθαι U

μὸς ἡμῖν γίνεσθαι. ἐφθέγγετο ἐν πνεύματι ἁγίῳ ὁ ἀπόστολος καὶ
 ἔλεγεν «εἷς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι'
 οὗ τὰ πάντα». ἦν δὲ ἐν πνεύματι ἁγίῳ λέγων τοῦτο· οὐ γὰρ ἵνα
 λείψῃ ἡ τριάς. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος σαφῶς λέγει ὅτι «ἀπελθόντες 9
 5 βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύ-
 ματος». καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος λέγει «ἐν δέ ἐστιν τὸ πνεῦμα τὸ
 διαίφροῦν ἐκάστῳ ὡς βούλεται πρὸς τὸ συμφέρον». Ἰδοὺ τοίνυν 10 P476
 πατὴρ, ἰδοὺ υἱός, ἰδοὺ πνεῦμα ἅγιον, καὶ οὐδαμοῦ περὶ Μελχισεδέκ
 λέγει ὅτι ἐν τοῖς χαρίσμασιν † δωρεῖται οὔτε ἐν τοῖς ὑψώμασι. καὶ
 10 μίτην παρὰ τούτοις ἄδεται τὰ ψευδῆ καὶ ἐπινενοημένα τῶν προσκομι-
 μάτων, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀληθείας αὐτοῖς συμβαίνοντα, ἀλλὰ ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ συρίγματος τοῦ δράκοντος, ὡς ἐκάστην αἴρεσιν ἠδυνήθη ἀπατη-
 σαί τε καὶ πλανῆσαι.
 Ἦλθε δὲ πάλιν εἰς ἡμᾶς ὡς τινες περιττότερον τῶν προειρημέ- 11
 15 νων πάντων πλανηθέντες καὶ περισσοτέρᾳ ἀλαζονείᾳ ἐννοίας ἀρθέ-
 ντες ἐτόλμησαν εἰς ἀπορίαν διανοημάτων τραπῆναι καὶ εἰς βλάβοφημον
 ἐννοίαν ἐλθεῖν καὶ εἰπεῖν τὸν αὐτὸν Μελχισεδέκ εἶναι τὸν πατέρα
 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ὡ³ τῆς τῶν ἀνθρώπων 12
 ἀφυλάκτου ἐννοίας καὶ ἀπατωμένης καρδίας καὶ μὴ ἐχούσης στάσιν
 20 ἀληθείας. ἀπὸ τοῦ γὰρ τὸν ἀπόστολον λέγειν ἀπάτορα καὶ ἀμῆτορα
 τὸν Μελχισεδέκ καὶ ἀγενεαλόγητον, διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς φράσεως
 πλανηθέντες τῇ ἐννοίᾳ οἱ τοιοῦτοι καὶ * διανοηθέντες τὰ * εἰς τὸν
 πατέρα τῶν ὄλων ἀναλογοῦντα ἐν ἑαυτοῖς | ἀνετύπωσαν βλασφημίας D527
 πλάνην. ἀπὸ τοῦ γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὄλων, θεὸν τὸν παντο- 13
 25 κράτορα, μῆτε πατέρα ἔχειν μῆτε μητέρα μῆτε ἀρχὴν ἡμερῶν μῆτε
 ζωῆς τέλος (τοῦτο γὰρ <παρὰ> πᾶσιν ὁμολόγηται) ἀπεικάσαντες τούτῳ
 τὸν Μελχισεδέκ διὰ τὸ περὶ αὐτοῦ οὕτω τὸν ἀπόστολον εἰρηκέναι
 εἰς ἀφροσύνης βλασφημίαν πεπτώκασι, μὴ νοήσαντες τὰ ἄλλα τὰ
 περὶ αὐτοῦ εἰρημένα. περὶ γὰρ τοῦ Μελχισεδέκ εἴρηται ὅτι «ἦν ἱερεὺς 14
 30 τοῦ ὑψίστου». εἰ οὖν ὑψιστός ἐστιν οὗτος καὶ πατὴρ, ἄρα ἑτέρου

4 Matth. 28, 19 — 6 I Kor. 12, 11 — 29 Gen. 14, 18

M U (bis πλανῆσαι Z. 13; S. 336, 14—337, 9 in U ausgelassen) 14 vgl. Cramer
 Cat. in ep. ad Hebr. 556, 3

1 ἐφθέγγετο + οὖν U | ἐν] σὺν M 8 περὶ < U 9 λέγει < U |
 ὅτι] οὔτε U | χαρίσμασιν + εἶπεν ὅτι U | † δωρεῖται] etwa ἐμπολιτεύεται *
 10 τὰ < M 11 αὐτοῖς συμβαίνοντα < U | ἀλλ' U 12 αἴρεσιν < U
 21 ὑπέρογκον M 22 * etwa <ἀνοήτως> * | * <εἰς τὸν Μελχισεδέκ εἰρημένα
 ὡς> * 26 <παρὰ> *

- ὑψίστου ὑπάρχων ἱερεὺς οὐκέτι αὐτὸς εἶη πατὴρ τῶν ὄλων, ἱερα-
 τεύων ἑτέρῳ ὑψίστῳ. καὶ ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων χυδαιότητος τῆς 15
 τὰ ἀληθινὰ μὴ κατανοούσης, ἐπὶ τὰ πλάνα δὲ ἑαυτὴν τρεπούσης. τὸ
 πέρας γὰρ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ παντός ζητήματος ὁ ἅγιος ἀπόστολος
 5 συναγαγὼν ἔφη »ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν« (δῆλον δέ·
 ἀλλὰ ἐξ ἑτέρων) »δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ«, καὶ πάλιν »ὅς ἐν ταῖς
 ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις καὶ ἰκεσίας ἐποιεῖτο, φησί, πρὸς
 τὸν δυνάμενον αὐτὸν σῶσαι· ὅτι δὲ <ὁ> πατὴρ σὰρκα οὐκ ἐνεδύσατο
 δῆλον.
- 10 Καὶ περὶ τούτων δὲ ἱκανῶς διαλεχθέντες καταλείψομεν τὴν 16
 αἴρεσιν, ὡς περὶ μυογαλίδιον λίθῳ πεπαικότες διὰ τῆς στερεᾶς πίστεως
 καὶ ἑδραιώματος καὶ φυγόντες τὸ ἰσβόλον αὐτῆς δηλητήριον. τὸ
 γὰρ μυογαλιδίον φασι πρὸς μὲν τὴν ὄραν μηδὲν ἀδικεῖν τὸν δακνό-
 15 μενον, χρόνῳ δὲ τινι τὸ σῶμα ἀφανίζειν καὶ εἰς λώβησιν κελεφίας
 ἕως ὄλων τῶν μελῶν ἄγειν τὸν ἐπιβουλευθέντα. οὕτω καὶ αὕτη 17
 ἡ αἴρεσις * τῇ διανοίᾳ τοῖς εὐθὺς περὶ τούτων ἀκούσασι φαίνεται Ὡ144
 ὡς οὐδὲν *, προσεντριβομένη δὲ ἡ τῶν λόγων παρολκῆ ζητήματα
 ἐμποιεῖ καὶ ὡς περὶ ἀφανισμόν τοῖς μὴ τυχοῦσι τοῦ βοηθήματος τῆς
 ἀντιδότου ταύτης, τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης κατ' αὐτῆς ἀνατροπῆς
 20 τε καὶ ἀντιλογίας. οὐ τάχιον δὲ φαίνεται τὸ ζῶον. ἐν νυκτὶ γὰρ 18
 ἐστὶ πορευόμενον καὶ οὕτω τὴν βλάβην ἐργάζεται, μάλιστα δὲ ἐν τῇ D528
 τῶν Αἰγυπτίων χώρα, ὡς ἰστέον ἐστὶ τοῖς τὴν γνῶσιν τοῦ ζῴου
 ἐπισταμένοις, ὅτι οὐ παρέργως οὔτε σεσυκοφαντημένως τῆς τοῦ ζῴου
 ὑποθέσεως πεποιήμεθα τὴν μνήμην, ἀπεικάσαντες αὐτὸ τῇ παρὰ τῆς
 25 αἰρέσεως βλάβῃ· τοιοῦτο γὰρ αὐτῆς τὸ ἀδίκημα ὑπάρχει. ἐφεξῆς 19
 δὲ βαδιοῦμαι ἐπὶ τὰς ἄλλας, ὅπως τὸ ἐπάγγελμα ἐν θεῷ πληρῶσαι
 καταξιωθέντες τῷ θεῷ εὐχαριστήσωμεν.

5 Hebr. 7, 6 — 6 Hebr. 5, 7

M U (von Z. 10 καὶ περὶ τούτων an)

8 ὅτι *] ὁ M | <ὁ> * 10 διηγησάμενος M 10f τὴν αἴρεσιν < U 11 μυο-
 γαλλύδιον U 12 φύγωμεν M 13 μυογαλλύδιον U 13f δακνώμενον M
 15 ἕως] ὡς M 16 αἴρεσις * τῇ διανοίᾳ] διάνοια U | * etwa <ἐμβληθεῖσα> *
 17 * <βλάπτουσα> * | προσεντριβομένη M 19f τῆς παρ'—ἀντιλογίας < U
 23 οὐδὲ U | ἐσυκοφαντημένως M 24f ἀπεικάσαντες—βλάβῃ < U 25 τοι-
 οῦτο *] τοῦτο M U | αὐτῆς *] αὐτοῦ M U | ἀδίκημα] δικαίωμα U 27 τῷ < M |
 Unterschrift: κατὰ μελχισεδεκιανῶν λ̄ε ἦ καὶ ν̄ε M

Epiphanius II.

Κατὰ Βαρθησιανιστῶν λς, τῆς δὲ ἀκολουθίας νς.

1. Τούτοις καθεξῆς συνέπεται Βαρθησιάνης τις οὕτω καλούμε- 1, 1
 ρος. ὁ δὲ Βαρθησιάνης οὗτος, ἐξ οὐπὲρ ἡ αἴρεσις τῶν Βαρθησια-
 νιστῶν γεγένηται. ἐκ Μεσοποταμίας μὲν τὸ γένος ἦν, τῶν κατὰ τὴν
 5 Ἐδεσσηνῶν πόλιν κατοικοῦντων. ὅς τι μὲν πρῶτα ἄριστός τις ἀνὴρ 2
 ἐτύχαιρε. λόγους δὲ οὐκ ὀλίγους συνεγράψατο. ὀτηνίκα ἐρρωμένην
 εἶχε τὴν διάνοιαν. ἐκ γὰρ τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ὄρμῳατο.
 λόγιός τις ὢν ἐν ταῖς δυοῖ γλώσσαις. Ἑλληνικῇ τε διαλέκτῳ | καὶ P477
 τῇ τῶν Σύρων φωνῇ. Ἀγάρῳ δὲ τῷ τῶν Ἐδεσσηνῶν δυνάστη, 3
 10 ἀνδρὶ ὀσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ, ἐξοικειούμενος τὰ πρῶτα καὶ συμ-
 πράττων, ἅμα τε καὶ τῆς αὐτοῦ μετασχὼν παιδείας, διήρκεσε μὲν

3ff vgl. Eusebius praep. ev. VI 9; Migne 21, 462D Σύρον μὲν τὸ γένος
 Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 B Σύρος, ἐξ Ἐδέσσης ὀρμώμενος ebenso
 Chron. Edess. S. 90 Hallier Barhebraeus hist. dyn. VII 79 Pococke u. Chron. I 47
 Abbeloos-Lamy; dagegen Hippolyt refut. VII 31, 1; S. 216, 17f Wendland ἐπεχείρησε
 . . . πρὸς Βαρθησιάνην τὸν Ἀρμένιον ἐγγράφως ποιήσασθαι λόγους Jul. Africanus
 Κεστοὶ c. 29; p. 300 Thevenot Βαρθησιάνης ὁ Πάρθος Porphyrius de abst. IV 17;
 256, 10 Nauck Βαρθησιάνης ἀνὴρ Βαβυλώνιος Hieronymus adv. Ion. II 14; Migne
 23, 304 A Bardesanes vir Babylonius — 7f vgl. Eusebius h. e. IV 30, 1;
 S. 392, 16ff Schwartz πρὸς τοὺς κατὰ Μαρκίωνα καὶ τινὰς ἑτέρους διαφόρων
 προῖσταμένους δογμάτων διαλόγους συστησάμενος . . . μετὰ καὶ πλείστον ἑτέρων
 αὐτοῦ συγγραμμάτων — 9f λόγιός τις ὢν ἐν ταῖς δυοῖ γλώσσαις] anders und wohl
 richtiger Eusebius h. e. IV 30, 1; S. 392, 15ff Schwartz ἐν τε τῇ Σύρων φωνῇ δια-
 λεκτικώτατος . . . διαλόγους συστησάμενος τῇ οἰκείᾳ παρέδωκεν γλώττῃ τε καὶ
 γραφῇ . . ., οἷς οἱ γνώριμοι . . . ἐπὶ τὴν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Σύρων μεταβεβλήκασι
 φωνῆς Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 B πολλὰ δὲ καὶ τῇ Σύρων συνέ-
 γραψε γλώττῃ καὶ ταῦτά τινες μετέφρασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνῆν — 10f gemeint
 ist Abgar IX bar Manu vgl. v. Gutschmid Mém. de l'acad. de St. Pétersbourg
 t. 35. 1887. S. 34ff — zu ὀσιωτάτῳ vgl. Jul. Africanus bei Georg. Syncellus I 676
 Dindorf Ἀφρικανὸς Ἀβγαρόν φησιν ἱερὸν ἄνδρα . . . βασιλεύειν Ἐδέσης κατὰ τοῦ-
 τος τοὺς χρόνους Eusebius-Hieronymus Chronik z. Jahr 218; S. 214, 5 Helm
Abgarus vir sanctus regnavit Edessae ut cult Africanus

M U

1 Ὑberschrift: κατὰ βαρθησιανιστῶν M κατὰ βαρθησιανιστῶν λς ἢ καὶ νς U
 2 βαρθησιάνης M 3 βαρθησιάνης M 3f βαρθησιανιστῶν M 5 Ἐδεσσηνῶν M |
 τὰ μὲν πρῶτον ἄριστα M 9 Ἐδεσσηνῶν M 10 καὶ λογιωτάτῳ < U 11 ἅμα
 τε Jül.] τε ἅμα M U | αὐτοῦ] αὐτῆς? *

μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἄχρι τῶν χρόνων Ἀντωνίνου Καίσαρος,
 (οὐ τοῦ Εὐσεβοῦς καλουμένου, ἀλλὰ τοῦ Οὐήρου). ὅς πολλὰ <πρὸς> 4
 Ἀβειδᾶν τὸν ἀστρονόμον κατὰ εἰμαρμένης λέγων συνελογίσατο, καὶ
 ἀλλὰ δὲ κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἐμφέρεται αὐτοῦ συντάγματα.
 5 Ἀπολλωνίῳ δὲ τῷ τοῦ Ἀντωνίνου ἐταίρῳ ἀντῆρε, παραιτούμενος 5

1f Ἀντωνῖνος ὁ Οὐήρος ist nach stehendem Sprachgebrauch des Epiphanius (vgl. Ancoratus c. 60, 4; I 72, 1 de mens. ac pond. 18, 3; S. 171, 74 Lagarde) Mark Aurel. Da jedoch Mark Aurel zu den andern Angaben — Bardesanes hätte den Abgar überlebt und dann noch bis in die Zeit des Antoninus hineingereicht — schlechterdings nicht paßt, so muß eine (vielleicht durch Eusebius IV 30, 1; 392, 14 Schwartz veranlaßte) Verwechslung des Epiph. vorliegen, entweder mit Caracalla, den Epiph. Ἀντωνῖνος υἱὸς Σευήρου nennt, oder — was nach Z. 5ff weniger wahrscheinlich ist — mit Elagabal (bei Epiph. = Ἀντωνῖνος). Zu letzterem würde freilich die Nachricht des Barhebraeus (chron. 147 Abbeoos-Lamy) sachlich gut stimmen, daß Bardesanes im Jahr 533 (= 221 n. Chr.) gestorben sei, vgl. auch Porphyrius de abstin. IV 17; 256, 11 Nauck und de styge (bei Stobäus ecl. phys. I 3, 56; 37, 25 Meinecke) über das Zusammentreffen des Bardesanes mit der indischen Gesandtschaft an Elagabal — 3 Ἀβειδᾶν] vgl. den Awida im *Buch der Gesetze der Länder* S. 1ff; Epiph. meint daher sicher diese Schrift, wie auch Theodoret haer. fab. I 22; Migne 83, 372 BC ἐντετέχνηκα δὲ καὶ γὰρ λόγοις αὐτοῦ . . . κατὰ εἰμαρμένης γραφεῖσι. Wenn Eusebius dieselbe Schrift als ὁ πρὸς Ἀντωνῖνον (= Mark Aurel) ἰκανώτατος αὐτοῦ περὶ εἰμαρμένης διάλογος bezeichnet (h. e. IV 30, 2; S. 392, 21f Schwartz), so ist das πρὸς Ἀντωνῖνον entweder ein Versehen für πρὸς Ἀβειδᾶν (vgl. die Titelform in der praep. ev. VI 9; Migne 21, 464A Βαρθησάνης . . . ὅς ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἐταίρους διαλόγοις τάδε πη μνημονεῖται φάναι) oder hat Eusebius die Schrift über den Schicksalsglauben mit dem an Elagabal gerichteten Brief zusammengeworfen, vgl. über diesen Moses Choren. hist. Arm. II 63; S. 185 Whiston *etiam ad Antoninum epistolam scribere ausus est* (daß hier Elagabal unter Antoninus zu verstehen ist, beweist das Vorhergehende *sub Antonino ultimo floruit*) — 5 bei Ἀντωνίνου ist, wie das ἐταίρω (= *comes Caesaris*) zeigt, sicher an einen Kaiser zu denken, vgl. auch S. 340, 4, und dann gewiß an denselben wie Z. 1. Ist dies Caracalla, so könnte man die Auseinandersetzung mit Apollonius in die Zeit der Eroberung Edessas durch Caracalla verlegen und Eusebius h. e. IV 30, 2; S. 392, 21 Schwartz ὅσα τε ἀλλὰ φασὶν προφάσει τοῦ τότε διωγμοῦ συγγράψαι auf eine damals in Edessa veranstaltete Christenverfolgung beziehen. Sollte es Elagabal sein, so müßte man den Zusammenstoß mit der indischen Gesandtschaft oder mit

M U

1 Ἀντωνίου U 2 βήρου M | <πρὸς> Corn. Pet. 3 συνελογίσατο (συνελογήσατο M U)] lies wohl ἀπελογήσατο oder σινεγράψατο * 4 συγγράμματα U 5 ἀντῆρει U | παραιτούμενος *] παραινόμενος M U

ἀρνήσασθαι τὸ Χριστιανὸν ἑαυτὸν λέγειν. | ὁ δὲ σχεδὸν ἐν τάξει ὁμο- D529
 λογίας κατέστη λόγους τε συνετοῦς ἀπεκρίνατο ὑπὲρ εὐσεβείας
 ἀνδρείως ἀπολογούμενος, θάνατον μὴ δεδιέναι φήσας, ὃν ἀνάγκη (ἔφη)
 ἔσεσθαι, κἄν τε τῷ βασιλεῖ μὴ ἀντίποι. καὶ οὕτως ὁ ἀνὴρ τὰ πάντα 6
 5 **μεγάλως ἦν κεκοσμημένος, ἕως ὅτε τῷ ἀστοχῆματι τῆς ἑαυτοῦ αἰρέ-**
σεως περιέπεσε, δίκην νηὸς γεγονὸς καλλίστης φόρτον τε ἀσυνεί-
καστον ἐμβαλλομένης καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ λιμένος λακισθείσης
ἀπολεσάσης τε τὴν ἄπασαν πραγματείαν καὶ ἑτέροις τοῖς ἐπιβάταις
θάνατον ἐμποησάσης. | Ö146

10 2. Προσφθίρεται γὰρ οὗτος Οὐαλεντίνους καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν 2, 1
 μοχθηρίας ἀνιμάται τὸ δηλητήριον τοῦτο καὶ ζιζανιῶδες, πολλάς τε
 καὶ αὐτὸς ἀρχὰς καὶ προβολὰς εἰσηγησάμενος καὶ τὴν τῶν νεκρῶν
 ἀνάστασιν ἀρνησάμενος ἐδογματίωσε ταύτην τὴν αἴρεσιν. χοῖται 2
 δὲ νόμῳ καὶ προφήταις. παλαιῶ τε καὶ νέᾳ διαθήκῃ, καὶ ἀπο-

den Brief an Elagabal in Verbindung bringen. — Die Gleichsetzung des Apollonius mit dem Stoiker unter Antoninus Pius (Eusebius-Hieronymus z. J. 149; S. 203, 6 H-ml) verbietet sich von selbst

10 ff die umgekehrte Behauptung, daß er zunächst Valentinianer war, bei Eusebius h. e. IV 30, 3; S. 392, 23ff Schwartz ἦν δ' οὗτος πρότερον τῆς κατὰ Οὐαλεντίνου σχολῆς, καταγνοῦς δὲ ταύτης πλείστα τε τῆς κατὰ τοῦτον μυθοποιίας ἀπελέγξας, ἐδόκει μὲν πως αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπὶ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην μετατεθεισθαι, οὐ μὴν καὶ παντελῶς γε ἀπεκρίνατο τὸν τῆς παλαιᾶς αἰρέσεως ὄνον, vgl. Hippolyt refut. VI 35, 7; S. 165, 13 Wendland οἱ δ' αὖ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς (sc. der Schule Valentins) . . . ὧν ἑστὶν Ἀξιόριζος καὶ Ἀρδησιάνης (lies wie S. 216, 17 (Β'αρδισιάνης) — 11 vgl. die von Bardesanes festgehaltene Anschauung über den Einfluß der Sieben Buch der Gesetze der Länder S. 11ff u. S. 15f Cureton, dazu Adamantius de recta in deum fide III 3; S. 118, 12ff van de Sande Bakhuyzen Diodorus Tars. de fato c. 51 (bei Photius cod. 223 p. 208. 223) Ephrem Syrus sermo 3 u. 53 polem.; opera Syriaca II 443ff u. 554ff Assemani — 12 f vgl. Adamantius de recta in deum fide V 16; S. 204, 3ff van de Sande Bakhuyzen Ephrem carm. Nisib. 51 p. 102 u. 186 Bickell — 14 vgl. Ephrem sermo polem. 55; opera Syriaca II 555 Assemani Diodorus Tars. de fato bei Photius cod. 223 p. 208 u. 221 δέχεσθαι μὲν προσποιουμένους τοὺς προφήτας

M U

2 ὑπὲρ + οὐ M   3 ὄν] τὸν M | (ἔφη) *   5 ἀστοχῆματι] τῷ αὐτῷ
 σχήματι M   6 νεὸς, dazu a. R. νηὸς M | τε *] δὲ MU   7 vor λα-
 κισθείσης + καὶ U   8 ἀπολομένης M | ἄπασαν U   11 τοῦτων U   11 f τε καὶ
 + ἄλλας U   12 προσβολὰς U | εἰσηγησάμενος *] διηγήσατο MU   14 νέᾳ]
 καιῆ U

κρύφοις τισὶν ὡσαύτως. ἀνατραπήσεται δὲ καὶ οὗτος μετὰ πάντων 3
 τῶν πρὸ αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀπαλλοτριώσας ἑαυτὸν τῆς
 ἀληθείας καὶ ὡς ἀπὸ λαμπάδος πυρὸς φωτεινῆς εἰς ἀσβόλην μετα-
 βεβλημένος.

5 Περὶ μὲν γὰρ νεκρῶν ἀναστάσεως ἤδη ἡμῖν ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν 4
 εἴρηται· οὐ λυπήσει δὲ καὶ αὐθιγὲ ἐν τῇ πρὸς τοῦτον ἀνατροπῇ χρή-
 σασθαι ὀλίγοις λόγοις. εἰ μὲν γὰρ τὴν παλαιὰν διαθήκην δέχηται ὡ 5
 οὗτος, καὶ τὴν καιρὴν ὡσαύτως, πόθεν οὐκ ἐλεγχθήσῃ παραφθείρων
 τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν καὶ ἑαυτὸν ἀποξενῶν τῆς τοῦ κυρίου ἐν ἀλη-
 10 θείᾳ ζωῆς; ὅτι μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ κύριος πρῶτος, ἵνα γένηται ἡμῖν 6
 ἀραβῶν τῆς ἀναστάσεως καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπέ-
 θανεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη. <δῆλον>. καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐν δοκῆσει 7
 πέποιθεν· ἐτάφη γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐβάστασεν. καὶ μαρτυρεῖ P478
 μὲν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, μαρτυροῦσι | καὶ αἱ φέρουσαι μύρα εἰς D530
 15 τὸ μνήμα καὶ ἡ τῶν ἑκατὸν λιτρῶν τῆς ἀλόης ὀλκῆ, ὅτι οὐκ ἦν
 δόκησις οὐδὲ φαρμακία. μαρτυροῦσι δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι ταῖς γυναῖξιν 8
 πεφηρότερες ὅτι »ἀνέστη. οὐκ ἔστιν ὧδε· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ
 τῶν νεκρῶν;« καὶ οὐκ εἶπαν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ἀνέστη, ὁ πε- 9
 πονθὼς ἐν σαρκί, ζῶν δὲ αἰεὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀπαθήσῃ ὢν ἐν τῇ ἰδίᾳ
 20 θεότητι, ὁ ἄνωθεν αἰεὶ ἐκ πατρὸς γεγεννημένος ὑπάρχων, ὁ ἐπ' ἑσχά-
 των τῶν ἡμερῶν εὐδοκῆσας ἀπὸ Μαρίας τῆς παρθένου γενέσθαι
 ἄνθρωπος. ὡς μαρτυρεῖ Παῦλος ὁ ἅγιος λέγων »γενόμενος ἐκ γυναι-
 κός, γενόμενος ὑπὸ νόμον«. ἄρα γε οὐπω ἤκουσας τοῦ ῥητοῦ τοῦ 10
 λέγοντος ὅτι »δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ
 25 θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν«; ἢ οὐκ ἔπεισέ σε Ἰσοάις ὁ
 προφήτης λέγων »καὶ ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγεροθήσονται οἱ

1 zu ἀποκρύφοις τισὶν vgl. Ephrem Syrus Kommu. zum 3. Kor. Br. (bei Zahn, Gesch. neutest. Kan. II 2, 598) von ihnen (sc. den Bardesaniten) wurden auch Praxeis derselben (sc. der Apostel) geschrieben, um unter den Taten und Zeichen der Apostel, welche sie geschrieben haben, im Namen der Apostel den Unglauben zu schreiben — 14 vgl. Matth. 27, 57 — 14f vgl. Luk. 24, 1 — 15 Joh. 19, 39 — 17 Luk. 24, 5 — 18f vgl. I Petr. 3, 18 — 22 Gal. 4, 4 — 24 I Kor. 15, 53 — 26 Jes. 26, 19

M U

1 οὗτος] αὐτός U   3 πυρὸς + καὶ M   11 ἀραβῶν M | καὶ² < M
 12 <δῆλον> *   15 τῆς < U   16 οὐτε M   18 εἶπον U   22 ἀγιώτατος U
 23 γε] τε M   24f vor καὶ τὸ θνητὸν noch einmal geschrieben καὶ τὸ θνητὸν
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, jedoch durchgestrichen U

ἐν τοῖς μνημείοις; αὐτὸς δὲ ὁ κύριος λέγων ὅτι »καὶ ἐγεροθήσονται
 μὲν οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον; ἢ οὐ 11
 μέμνησαι τοῦ Ἄβελ μετὰ θάνατον τῆς πρὸς θεὸν ὁμιλίας, ὡς οὐ
 τὴν ψυχὴν λέγει ἐντιγχάειν καὶ βοᾶν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ τὸ
 5 αἷμα; αἷμα δὲ οὐ ψυχὴ ὑπάρχει. ἀλλ' ἐν τῷ αἵματι ἡ ψυχὴ ἐστίν.
 σῶμα γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμα ὁρατόν. ἡ δὲ ψυχὴ ἀόρατός τις ὑπάρχουσα 12
 ἐν τῷ αἵματι ἔχει τὸν χώρον. καὶ ἐκ πανταχόθεν ἐλήλεγχταί σου.
 ὦ Βαρθησιάνη. ἡ κακοπιστία. ἀνατρεπομένη ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας.

3. Περὶ δὲ πολλῶν ἀρχῶν ἐπειδήπερ πολλάκις κατὰ τῶν οὕτως 3, 1
 10 λεγόντων πολλὰ εἶπον, ἐνταῦθα οὐ πολλὴν ποιῶμαι τὴν περὶ τοῦ- Ö148
 του διαλογὴν, ἀλλ' ὡς ἐν (παρεκβάσει) ὑπομνήσομαι τοῦ ἁγίου ἀπο-
 στόλου φάσκοντος ὅτι »ἡμῖν εἰς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ
 ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ
 ἡμεῖς δι' αὐτοῦ«. πῶς οὖν πολυθεία ἔσται καὶ πολλαὶ | ἀρχαί, εἰ 2 D531
 15 »εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ«;
 ἄρα οὖν εἰς ἐστὶν ὁ ποιητῆς καὶ οὐ πολλοὶ θεοὶ οὔτε πολλοὶ αἰῶνες.
 ἔφη γὰρ ὅτι »εἶπερ εἰσὶ πολλοὶ θεοὶ λεγόμενοι. τὸ δὲ »λεγόμενοι« 3
 ὡς (περὶ) οὐχ ὑπαρχόντων ἀπεφήνατο· διὰ δὲ τοὺς τῶν Ἑλλήνων
 λεγομένους, οὓς ἐθεοποίησαν, ἡλιόν τε καὶ σελήνην, | ἄστρα τε καὶ P479
 20 τὰ τούτοις ὅμοια, ἀποφηνόμενος ἀπέκλεισε πάντων τῶν πεπλανη-
 μένων τὴν διάνοιαν.

Τῆς δὲ ὑγιоῦς πίστεως πανταχόθεν σφραζομένης, ἐδραιώμα(τος) οὔσης 4
 καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν, ἡσδίως ἢ πασῶν τῶν αἰρέσεων ἐπινεροη-
 μένη κενολεξία προσανειράπη. ὡς καὶ οὗτος ἀνατροπὴς καὶ ἐλεεινὸν
 25 ἑαυτὸν καταστήσας καὶ ἑαυτὸν ἀποξενώσας τῆς ζωῆς. φησὶ γὰρ ὁ 5
 προφήτης πρὸς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ὅτι »θήσομαι ἄνθρακα
 τὸν λίθον σου καὶ τοὺς θεμελίους σου σάπφειρον καὶ τὰ τείχη σου
 λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ τὰς ἐπάλξεις σου ἰασπιν«. εἶτα ὕστερόν φησι
 »πᾶσα φωνὴ ἢ ἐπαναστήσεται ἐπὶ σέ, πάντας αὐτοὺς ἠττήσεις, ἐπὶ

1 Matth. 25, 46 — 2 ff vgl. Panarion haer. 19, 3, 1; I 199, 15ff — 3 Gen. 4, 10
 — 5 vgl. Lev. 17, 14 — 9 ff vgl. haer. 25, 6, 2ff; I 273, 15ff — 12 I Kor. 8, 6 —
 26 Jes. 54, 11f — 28 Jes. 54, 17

M U

1 καὶ < U   2 μὲν < U | αἰώνιον² < U   5 ἀλλὰ M   7 ἐκ < U
 10 εἶπον Pet.] εἰπόντες MU   11 ἀλλὰ M | ἐν (παρεκβάσει) ὑπομνήσομαι *]
 ἐν ὑπομνήσει MU   13 δι' οὐ] δι' ὄν καὶ δι' οὐ M   15 δι' ὄν τὰ πάντα καὶ δι'
 οὐ τὰ πάντα U   16 οὐ] οὔτε U   17 θεοὶ < M | τὸν δὲ λεγόμενον M
 18 (περὶ) * | ὑπάρχοντα M   19 τε¹ < U   24 κενολογία U | πρὸς ἀνατρο-
 πὴν M | ἀνατροπὴς + (ἐνρίσκειται)? *

δὲ οὐδὲ οὐ κατενοδοθήσεται». οὐδὲν γὰρ κατισχύσει πρὸς τὴν τῆς 6
ἀληθείας πίστιν. ἐπειδήπερ »ἐπὶ τὴν πέτραν ὠκοδόμηται, καὶ πύλαι
Ἰδαίου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς«, ὡς ἐπηγγείλατο αὐτῇ ὁ ἅγιος θεὸς
Λόγος, ὁ βασιλεὺς αὐτῆς καὶ νυμφίος καὶ κύριος αὐτῆς καὶ δεσπότης,
5 ὃ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος πατρὶ ἐν εἰῶν ὁμῶν ἀγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

Ταύτης δὲ καὶ αὐτῆς καταπατηθείσης τῆς αἰρέσεως, * ὡς ἀπὸ 7
τομῆς ὄψεως οὕσα κεφαλὴ καὶ ἔτι σκαρίζουσα, τῶ ζύλω τῆς ζωῆς
παισθεῖσα, αὐτοὶ <δὲ> θεῶ εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τὰς ἄλλας πάλιν δια-
10 σκοποῦντες ἴωμεν, ἀγαπητοί.

D 532

Κατὰ Νοητιανῶν λζ, τῆς δὲ ἀκολουθίας νζ.

Ἐτερος δὲ πάλιν μετὰ τοῦτον Νόητος ὀνόματι ἀνέστη. οὐ πρὸ 1, 1
ἑτῶν πλειόνων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ χρόνου ἑτῶν τούτων ἑκατὸν τριάκοντα
πλείω ἐλάσσω, Ἀσιανὸς τῆς Ἐφέσου πόλεως ὑπάρχων. ὅς ἄλλο- 2
15 τριῶν πνεύματι φερόμενος ἠθέλησεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἅ μῆτε προφητῆται
<ἐκλήρουξαν> μῆτε ἀπόστολοι μῆτε ἐξ ὑπαρχῆς κατέσχευεν ἢ ἐκκλησία
μῆτε ἐνενοήθη λέγειν τε | καὶ διδάσκειν, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπάραται 150

2 Matth. 16, 18 — 11 ff vgl. insbes. Hippolyt c. Noët. S. 43ff Lagarde, da-
neben Hippolyt refut. IX 2. 7—10 X 27; S. 239, 24f 240, 16ff 283, 1ff Wendland
(Theodoret haer. fab. III 3) Filastrius haer. 53; S. 28, 4ff Marx — 12 f οὐ πρὸ
ἑτῶν πλειόνων] vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 11 Lagarde οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου
γερόμενος. Da diese Angabe somit aus Hippolyt stammt, so sind die 130 Jahre
nur eine Schätzung des Epiph., der darin den Abstand zwischen seiner Zeit und
der Hippolyts ermißt — 14 anders Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 11 Lagarde τὸ
μὲν γένος ἦν Συμριταῖος ebenso refut. IX 7, 1; S. 240, 16 Wendland X 27, 1;
S. 283, 1 u. Epiph. selbst oben Anaceph. S. 213, 3 ἀπὸ Συμριτης — 14 ff vgl.
Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 12ff Lagarde οὗτος φυσιωθεὶς εἰς ἐπινομένον ἤχθη,
οἴσει πνεύματος ἀλλοτρίου ἐπαχθεὶς ἔφη τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα
καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα γεγεννησθαι καὶ πεπονθέναι καὶ ἀποτεθνηκέναι

M U

1 κατενοδοθήσεται M 3 θεοῦ M 5 καὶ < U | ἐν εἰῶν < M 7 *
<μενέτω> * 9 παισθεῖσα Dind.] πεισθεῖσα M πιασθεῖσα U | <δὲ> * | ἄλλας]
πολλὰς M 10 Unterschrift: τέλος τῆς κατὰ βαρδοησιανιστῶν U 11 Überschrift:
κατὰ νοητιανῶν λζ ἢ καὶ νζ MU 12 δὲ < U 13 ἀλλ' + ἢ M | ἀπὸ] πρὸ U |
ἑτῶν²] τῶν U 14 πλείω + ἢ U 16 <ἐκλήρουξαν> * 17 διεννοήθη M | αὐτὸς]
οἴτος U | ἐπάραται Pet.] ἐφάρματι M ἐπ' ἄρασι U

μαρίας ἐπαρθεὶς ἐτόλμησε λέγειν, τὸν πατέρα πεπορθέναι· ἔτι δὲ 3
 μείζονί τιμι τύφῳ καὶ παραφροσύνῃ ἐνεχθεὶς ἑαυτὸν ἔλεγε Μωυσέα
 καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρῶν. ἀλλὰ μεταξὺ τούτων | ἀπὸ τῆς 4 P480
 περὶ αὐτοῦ ἐνηγήσεως οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας μετα-
 5 καλεσάμενοι αὐτὸν ἐξήταζον περὶ τούτων ἀπάντων καὶ εἰ ταύτην
 τὴν βλασφημίαν περὶ πατρὸς προηγάγετο. ὁ δὲ τὰ πρῶτα μὲν ἤρνεϊτο 5
 ἐπὶ τοῦ πρεσβυτερίου ἀγόμενος, διὰ τὸ μηδένα πρὸ αὐτοῦ ἐξεμέσαι
 ταύτην τὴν δεινὴν καὶ ὀλετήριον πικρίαν. ὕστερον δέ, ἀφ' ἧς εἶχε 6
 λύσεως εἰς τινὰς ἄλλους ἐμβαλὼν ὡς εἰπεῖν καὶ οὖν αὐτῷ ὡσπερ
 10 δέκα ἄνδρας ἐπαγόμενος, εἰς τῶνον μείζονα καὶ θράσος ἐπαρθεὶς τολ-
 μηρὸς <τε> γεγονῶς παρησιᾶς λοιπὸν τὴν αἴρεσιν ἰδογμάτιζε. πά- 7
 λιν δ' αὖ οἱ αὐτοὶ πρεσβύτεροι προσκαλεσάμενοι αὐτὸν τε καὶ τοὺς
 προσφθαρέντας αὐτῷ ἀνθρώπους περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ἠρώτων.
 ὁ δὲ ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεπλανημένοις ὑποτρίψας τὸ μέτωπον 8
 15 λοιπὸν παρησιᾶ ἀντέλεγε, φάσκων ὅτι τί γὰρ κακὸν πεποίηκα ὅτι
 ἕνα θεὸν δοξάζω; ἕνα θεὸν ἐπίσταμαι καὶ οὐκ ἄλλον πλὴν αὐτοῦ,
 γεννηθέντα πεπορθότα ἀποθανόντα. ὡς οὖν ἐν τούτοις ἔμενον, 9
 ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἴδιον δόγμα
 μεμαθητευμένοις. | ἐτελεύτα δὲ αὐτὸς ἔραγχος ἅμα τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ, D533
 20 οὐκ ὡς Μωυσῆς ἐν δόξῃ οὐδὲ ὁ αὐτοῦ ἀδελφὸς ὡς Ἀαρῶν ἐν τιμῇ
 ἐτάφη. ἐρρίψθησαν γὰρ ὡς παραβάται καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς τῶν θεοσε-

1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 19 Lagarde οὔτος ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι
 Μωυσῆν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρῶν Filastrius haer. 53; S. 28, 7f hic etiam
 dicebat se Moesen esse et fratrem suum Heliam prophetam — 3 ff vgl. Hippolyt
 c. Noët. 1; S. 43, 20 ff Lagarde ταῦτα ἀκούσαντες οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι, προσ-
 καλεσάμενοι ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήταζον· ὁ δὲ ἠρνεῖτο, λέγων τὰς ἀρχὰς μὴ
 φρονεῖν — 8 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 22 ff Lagarde ὕστερον δὲ ἐμφωλεί-
 σασ ἐν τισιν καὶ συσκευάσας ἑαυτῷ συμπλανωμένους, καθαρὸν ὕστερον ἰστᾶν τὸ
 δόγμα ἐβούλετο. ὃν πάλιν προσκαλεσάμενοι οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι ἠλέγξαν· ὁ
 δὲ ἀνθίστατο λέγων· τί οὖν κακὸν ποιῶ δοξάζων τὸν Χριστόν; — 17 ff vgl. Hip-
 polyt c. Noët. 1; S. 43, 30 ff Lagarde τότε τοῦτον ἐλέγξαντες ἐξέωσαν τῆς ἐκκλη-
 σίας, ὃς εἰς τοσοῦτο φροσῖμα ἠνέχθη ὡς διδασκαλεῖον συστήσαι

M U

4 αὐτοῦ*] αὐτὸν M U 4f προσκαλεσάμενοι U 8 ταυτηνὶ U 11 <τε>*
 γέγονε M | ἰδογμάτιζε M 12 αὖ < M 13 ἠρώτων + οἱ αὐτοὶ πρεσβύ-
 τεροι M 15 ὅτι² < U 16 θεὸν² < U 18 εἰς τὸ ἴδιον < U 19 μαθη-
 τευμένοις M 19 τελευτᾶ U 20 ὡς²] ὁ U 21 ἐτάφη ἐν τιμῇ U | ἐρί-
 ψθησαν M

βῶν περιέστειλε. μετὰ τοῦτο οἱ ὑπ' αὐτοῦ τὸν νοῦν φθαρέντες 10
 ἐκράτουναν τουτὶ τὸ δόγμα, τούτοις τοῖς ῥητοῖς ὑπαχθέντες οἷς καὶ
 ὁ αὐτῶν κακοδιδάσκαλος ἐξ ἀρχῆς. ὅτε γὰρ ἐρωτώμενος ἀπὸ τοῦ 11
 πρεσβυτερίου ἔφη ἓνα θεὸν δοξάζειν, ἤκουε παρ' αὐτῶν φιλαλήθως
 5 ὅτι ἓνα θεὸν δοξάζομεν καὶ αὐτοί, ἀλλ' ὡς οἶδαμεν δικαίως δοξάζειν·
 καὶ ἓνα Χριστὸν ἔχομεν, ἀλλ' ὡς οἶδαμεν ἓνα Χριστόν, υἱὸν θεοῦ, 12
 παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν. ἀναστάντα,
 ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανόν, ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ἐρχόμενον
 κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. ταῦτα λέγομεν μεμαθηκότες ἀπὸ τῶν
 10 θείων γραφῶν. ἃ καὶ ἐπιστάμεθα.

2. Ἐκ τούτου οὖν Νοητιανοὶ ἀπόσπασμα ὄντες αὐτοῦ καὶ οἱ ἐξ 2, 1
 αὐτῶν τουτὶ τὸ δόγμα δοξάζουσιν, ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων πειρώμενοι
 συνιστᾶν τὴν κατ' αὐτοὺς ἐμμανῆ διδασκαλίαν. ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ θεὸς
 πρὸς Μουσῆν »ἐγὼ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν· ἐγὼ | πρῶτος καὶ ἐγὼ P 481
 15 μετὰ ταῦτα· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι« καὶ τὰ ἐξῆς. ἔλεγον 2
 οὖν· ἡμεῖς τοίνυν αὐτὸν οἶδαμεν μόνον. εἰ τοίνυν ἐλθὼν Χριστὸς
 ἐγεννήθη, αὐτὸς ἐστι πατήρ, αὐτὸς υἱός· ἄρα (ὁ) αὐτὸς ἐστι θεὸς
 ὁ αἰὶ (ὦν) καὶ νῦν ἐλθὼν· ὡς λέγει ἡ γραφή »οὗτος ὁ θεὸς σου, 3

3ff vgl. Hippolyt c. Noët. 1; S. 43, 25ff Lagarde πρὸς ὃν ἀνταποκρίνονται
 οἱ προσβίτεροι· καὶ ἡμεῖς ἓνα θεὸν οἶδαμεν ἀληθῶς, οἶδαμεν Χριστόν, οἶδαμεν
 τὸν υἱόν, παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν καὶ ἀναστάντα τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νε-
 κρούς. καὶ ταῦτα λέγομεν ἃ ἐμάθομεν — 12ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 2ff
 Lagarde οἱ καὶ δεῖξαι βούλονται σύστασιν τῷ δόγματι λέγοντες· εἶπεν ἐν νόμῳ
 »ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν· οὐκ ἔσονται ὑμῖν θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ«
 καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ »ἐγὼ« φησὶν »πρῶτος καὶ ἔσχατος καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς«.
 οὕτω φάσκουσιν συνιστᾶν ἓνα θεόν, οἱ καὶ ἀποκρίνονται λέγοντες· εἰ οὖν Χριστὸν
 ὁμολογῶ θεόν, αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ὁ πατήρ, εἴ γε (εἷς *) ἐστὶν ὁ θεός. ἔπαθεν δὲ
 Χριστός, αὐτὸς ὦν θεός, ἄρα οὖν ἔπαθεν πατήρ, πατήρ γὰρ αὐτὸς ἦν — 14 vgl.
 Ex. 3, 6. Jes. 44, 6 Ex. 20, 3 — 18ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 10ff La-
 garde χρῶνται δὲ καὶ ἑτέραις μαρτυρίαις λέγοντες οὕτω· γέγραπται »οὗτος ὁ
 θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξηῆρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης
 καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.
 μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη«. ὁρᾷς οὖν, φησὶν,
 ὅτι οὕτως ἐστὶν ὁ θεὸς ὁ μόνος ὦν καὶ ἕστερον ὀφθεῖς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν-
 αναστραφεῖς — 18 Bar. 3, 36—38

M U

2 τουτὶ] τοῦτο M | τούτοις τοῖς] τοῖς αὐτοῖς? * 3 διδάσκαλος U 11 οὖν]
 οἱ U 12 αὐτῶν *] αὐτοῦ MU | τουτὶ] τούτου M 13 ἀφ' ὧν Dind. Öh.]
 ἀφ' ἧς MU 14 ἐγὼ¹ + εἰμι ὁ U 16f ἐλθὼν hinter ἐγεννήθη M 16 ἐλθὼν]
 lies wohl θεὸς ὦν * 17 vor αὐτός¹ + ὁ M | vor αὐτός² + ὁ M | αὐτός² +
 ἐστὶν M | <ὁ> * 18 <ὦν> *

οὐ λογισθήσεται ἕτιρος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης Ὡ 152
 καὶ ἰδωκεν αὐτήν· Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ
 ἐπ' αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναν-
 εστράφη· ὄραξ, φησί, πάλιν πῶς ἡ θεία γραφή ἡμᾶς συνειτίζει, 4
 5 τοῦ μὴ ἄλλον καὶ ἄλλον θεὸν ἡγεῖσθαι, γάσσουσα ὅτι αὐτὸς θεὸς
 ἐστι ὁ μόνος ὢν καὶ αὐτὸς ὑστερον | ὄφθεις; πάλιν δὲ ἄλλω 5 D534
 ῥητῷ κέχρηται τοῖτω, ὡς λέγει »ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἔμπορία
 Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαίην ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ
 δοῦλοι ἴσονται καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ
 10 ἐν σοὶ προσκινήσουσι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ θεὸς ἐστι
 καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ εἶ θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ
 θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ«. ὄραξ, φησί, πῶς αἱ θείαι γραφαὶ ἓνα θεὸν 6
 σημαίνουναι καὶ καταγγέλλουσιν αὐτὸν <γενόμενον> ἔμφανῃ; καὶ ὁμο-
 λογουμένως εἶς ἐστίν, ὁ αὐτὸς αἰὲ ὢν, καὶ τούτου ἕνεκα οὐ πολλοὺς 7
 15 θεοὺς λέγομεν, ἀλλὰ ἓνα θεόν, τὸν αὐτὸν ἀπαθῆ, αὐτὸν πατέρα τοῦ
 υἱοῦ, αὐτὸν υἱὸν καὶ πιπονθότα, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἐν τῷ ἰδίῳ πάθει,
 καὶ οὐκ ἐνδράμεθα ἄλλον λέγειν· δῆθεν ἀπὸ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῶν
 μεμαθηχότες ταύτην τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν πονηρὰν ταύτην ὑπό-
 ροιαν καὶ λυμαρτικὴν μαρίαν.
 20 Εἶτα ἄλλα ῥητὰ φέρουσιν εἰς σύστασιν ἑαυτῶν, ὡς ὁ αὐτῶν 8
 διδάσκαλος ἔλεγεν ὅτι »καὶ ὁ ἀπόστολος τούτοις μαρτυρεῖ τοῖς λόγοις

C ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2; S. 44, 16ff Lagarde ἐν ἑτέρῳ δέ, φησίν, λέγει
 »ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἔμπορία Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαίην, ἄνδρες ὑψηλοὶ, ἐπὶ
 σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ ἴσονται δοῦλοι καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι ἐν
 χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκινήσουσιν, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστίν καὶ ἐν σοὶ προσ-
 εύξονται καὶ οὐκ ἔστιν θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ ἦς ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ
 θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ«. ὄραξ, φησίν, πῶς ἓνα θεὸν κηρύσσουσιν αἱ γραφαί;
 τοῖτου ἔμφαντος δεικνυμένου <τοῖτων τε*> οὕτως μαρτυρουμένων, ἀνάγκην, φησίν,
 ἔγω ἐνὸς ὁμολογουμένου τοῦτου ὑπὸ πάθος φέρειν. Χριστὸς γὰρ ἦν θεὸς καὶ
 ἔπασχεν δι' ἡμᾶς, αὐτὸς ὢν πατήρ, ἵνα καὶ σώσῃ ἡμᾶς διηθηθῆ. ἄλλο δέ, φησίν,
 οὐκ ἐνδράμεθα λέγειν — 7—12 Jes. 45, 14f — 2 1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 2f; S. 44, 27ff
 Lagarde καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἓνα θεὸν ὁμολογεῖ λέγων »ὢν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ
 Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς ἐνλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας«. καὶ
 ταῦτα βοῦλονται οὕτω διηγείσθαι καὶ αὐτοῖς μονοκόλως χρώμενοι, ὅν τρόπον
 εἶπεν Θεόδοτος ἄνθρωπον σινιστᾶν ψιλὸν βουλόμενος. ἀλλ' οὔτε ἐξεῖνοί τι νεορή-

M U

6 <ὁ μόνος ὢν*, vgl. Hippolyt] μόνος ἐλθῶν M U   11 ὁ < M   12 φασὶ U
 13 γενόμενον *   15 ἀλλ' U | αὐτὸν¹ < M

φάσκων· ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλόγητος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν«. βούλονται δὲ 9 διηγείσθαι μονοκόλως, τοῦτον τὸν τρόπον ὡς Θεόδοτος· ἐκεῖνος μὲν φέσει ἀκροτάτως ἄνθρωπον ψιλὸν διηγησάμενος, οὗτος δὲ πάλιν 5 ἄλλην ἀκρότητα μονοτύπως, τὸν αὐτὸν πατέρα θεὸν καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐν σαρκὶ πεπονθότα καὶ γεννηθέντα ἡγησάμενος. οὔτε 10 οὖν ἐκεῖνοι οἱ ἀπὸ Θεοδότου τι ἐν ἀληθείᾳ ἔφασαν οὔτε οὗτος ὁ Νόητος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, ἀνόητος δὲ μᾶλλον τῇ δυνάμει, | καθάπερ P482 αἱ θεῖαι γραφαὶ ἀμφοτέρους καὶ πάντας τοὺς πεπλανημένους διε- 10 λέγχοσι.

3. Παντὶ δὲ τῷ τὸν νοῦν εἰς θεὸν * κεκτημένῳ καὶ ἐν θεῷ 3, 1 γραφῇ καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ κατηρησμένῳ εὐθυέλεγκτος ὁ αὐτῶν λόγος καὶ πάσης ἀνοίας ἔμπλεως | φαίνεται. τόλμης γὰρ τὸ ἔργον 2 D535 καὶ τυφλώσεως * ἢ διάνοια φάσκουσα τὸν αὐτὸν πατέρα ὄντα καὶ 15 τὸν αὐτὸν υἱὸν καὶ τὸν αὐτὸν πεπονθότα· ὡς καὶ ἀπ' ὀρθοῦ λογιμοῦ καὶ εὐλόγου κριθῆσονται οἱ τὰ τοιαῦτα φάσκοντες. πῶς 3 γὰρ εἶη πατήρ ὁ αὐτὸς καὶ υἱὸς ὑπάρχων; εἰ γὰρ υἱὸς ὑπάρχει, πάντως πον τινὸς υἱὸς εἶη, ἀφ' οὗπερ γεγέννηται. εἰ δὲ πατήρ ἐστιν, 4 ἑαυτὸν γεννᾶν ἀδύνατον. πάλιν δὲ τὸ | καλούμενον υἱὸς ἑαυτὸν οὐκ 20 ἐγέννησεν, ἀλλὰ ἐκ πατρὸς γεγέννηται. καὶ ὧ τῆς τῶν ἀνθρώπων πολλῆς φρενοβλαβείας καὶ ἀκατορθώτου λογισμοῦ. ἔστι γὰρ, ἔστιν 5 τὸ εὐλογον οὐχ ὡς οὗτοι δοξάζουσιν, ἀλλ' ὡς ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς θείας γραφῆς ἡμῖν ὑποδείκνυσιν. εὐθὺς γὰρ φάσκει ὁ κύριος λέγων »ιδού, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ὃν ἠρέτισα, ὃν ἠγάπησεν ἡ

κασιν ἀληθῆς οὐθ' οἴτοι, καθὼς αὐταὶ αἱ γραφαὶ ἐλέγχοσιν αὐτῶν τὴν ἀμαθίαν, μαρτυροῦσαι τῇ ἀληθείᾳ

1 Röm. 9, 5 — 13 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 3; S. 45, 4ff Lagarde ὁρᾶτε, ἀδελφοί, πῶς προπετὲς καὶ τολμηρὸν δόγμα παρεσίημεγκαν, ἀναισχύντως λέγοντες· αὐτὸς ἐστὶ Χριστὸς ὁ πατήρ, αὐτὸς υἱός, αὐτὸς ἐγεννήθη, αὐτὸς ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἠγειρεν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· αἱ μὲν γραφαὶ ὀρθῶς λέγουσιν — 24 Jes. 42, 1 Matth. 12, 18

M U

1 φάσκων < U | ὧν¹] ὡς M 2 δὲ + (τοῦτο)? *, vgl. Hipp. 3 τοῦτον τὸν] τὸν αὐτὸν? * 5 μονοτύπως + (εἰσηγησάμενος)? * | θεὸν < U 11 * (ἔρρωμένον) * 13 ἔμπλεως, ο von erster Hand U | φαίνεται U 14 * (μεστῆ) * 15 τὸν¹ < M | ἀπὸ U 16 καὶ εὐλόγον < U 18 πον *] τοῦ M U | ἀφ' οὗ U 18—20 εἰ δὲ πατήρ—ἐκ πατρὸς γεγέννηται < M 19 δὲ *] γὰρ U 21 ἀκατορθώτου M | ἔστιν < U 24 παῖς] υἱὸς U

ψυχῇ μου· θήσομαι τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτῷ. καὶ ὁρῶς πῶς φωνὴ 6
 μὲν πατρὸς δείκνυσι φύσει υἱόν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τίθη-
 σιν. εἶτα δὲ αὐτὸς ὁ μονογενῆς φησὶ «δόξασόν με. πάτερ, ἐν τῇ 7
 δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι». ὁ δὲ λέγων
 5 «πάτερ, δόξασόν με οὐχ ἑαυτὸν πατέρα καλεῖ, πατέρα δὲ τὸν αὐτοῦ
 γινώσκει. πάλιν δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ «ἦλθε φωνὴ ἀπ' οὐρανοῦ, οὗτός 8
 ἔστιν ὁ υἱός μου, αὐτοῦ ἀκούσατε». καὶ οὐκ εἶπεν «ἐγὼ εἰμι ὁ υἱός
 μου, ἔμοῦ ἀκούσατε, οὐδὲ πάλιν «γέγονα υἱός», ἀλλὰ «οὗτος ὁ υἱός
 μου, αὐτοῦ ἀκούσατε. καὶ τῷ εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐν 9
 10 ἔσμεν», οὐκ εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου εἷς εἰμι», ἀλλὰ «ἐγὼ καὶ ὁ
 πατήρ μου ἐν ἔσμεν». τὸ δὲ «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ», ὄντος τοῦ ἄρθρου
 τοῦ «ὅς» καὶ τοῦ «καί» ἀνὰ μέσον, σημαίνει πατέρα φύσει πατέρα καὶ
 υἱὸν φύσει υἱόν.

4. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος «ἐὰν ἀπέλθω, ἐκεῖνος 4, 1
 15 ἔρχεται, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας». πολὺ δὲ σαφέστατόν ἐστι τοῦτο
 τὸ «ἐγὼ ὑπάγω καὶ | ἐκεῖνος ἔρχεται». οὐκ εἶπεν «ἐγὼ ὑπάγω καὶ D536
 ἐγὼ ἔρχομαι», ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ «ἐγὼ» καὶ «ἐκεῖνος» ἐσήμανεν ἐνυπόστα-
 τον τὸν υἱόν, ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ πάλιν «τὸ πνεῦμα 2
 τῆς ἀληθείας | τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ P483
 20 λαμβάνον». ἵνα δείξῃ ἐνυπόστατον τὸν πατέρα, ἐνυπόστατον τὸν
 υἱὸν καὶ ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ πάλιν δὲ ἐπὶ τοῦ 3
 Ἰορδάνου ἄνωθεν ὁ πατήρ ἐλάλει, υἱὸς δὲ ἐν Ἰορδάνῃ κατήροχετο, τὸ
 δὲ πνεῦμα μεσαίτατον ἐν εἶδει περιστερῶς ἐφαίνετο καὶ ἦλθεν ἐπ'
 αὐτόν, καίτοι γε τοῦ πνεύματος μὴ φορέσαντος σάρκα μήτε ἐνδυσ-
 25 μένου σῶμα. διὰ δὲ τὸ μὴ νομιζέσθαι συναλοιφήν εἶναι πρὸς τὸν 4

3 Joh. 17, 5 — 6 Matth. 17, 5 — 9 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 48, 27 ff
 Lagarde ἐὰν δὲ λέγῃ· αὐτὸς εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἔσμεν», ἐφιστανέτω τὸν
 νοῦν καὶ μανθανέτω ὅτι οὐκ εἶπεν ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν εἰμι, ἀλλὰ ἐν ἔσμεν·
 τὸ γὰρ «ἐσμέν» οὐκ ἐφ' ἐνὸς λέγεται — 10 Joh. 10, 30 — 14 Joh. 16, 7. 13 —
 16 ff vgl. Ancoratus c. S1, 9; I 102, 16 ff — 18 Joh. 15, 26; 16, 13. 14 — 21 ff vgl.
 Ancoratus c. S1, 7; I 102, 6 ff c. 117, 3; I 145. 8 ff — 22 vgl. Matth. 3, 13 ff

M U

1f μὲν φωνὴ U 2 δείκνυσι *] δεικνύουσα MU 3f ἐν τῇ δόξῃ ἣ] ἐν ἡ
 δόξῃ U 6 τόπῳ + (φησίν)? * | νορ οὗτος + ἔτι U 7 ἀκούετε U 9 τῷ *]
 τὸ MU | ω² < M 12 τοῖ *] αὐτοῦ M | «ὅς» καὶ τοῦ < M 15 πολὺ]
 ποῦ M 18 τὸν < M 19 καὶ < U 20 λαμβάνον *] λήψεται MU | τὸν
 πατέρα ἐνυπόστατον M | νορ ἐνυπόστατον² + καὶ M 21 καί² < U 24 γε
 < M | μήτε *] μὴ MU 25 συναλοιφήν *] συναληφήν M συναλιφήν U

νιόν, τὸ ἅγιον πνεῦμα σχηματίζεται ἐν εἴδει περιστεῶς διὰ τὸ ὀπτά-
 νεσθαι φύσει ἐνυπόστατον τὸ πνεῦμα. πόθεν δὲ ἀλλαχόθεν οὐκ 5
 ἔχομεν δεῖξαι κατὰ τούτων τῶν τὴν φρενοβλάβειαν ἑαυτοῖς ἐγκισ-
 σώντων; εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει ἡ αὐτῶν διάνοια καὶ ὁ λόγος ὁ ἕωλος
 5 καὶ μὴ ἔχων σύστασιν μήτε δύναμιν μήτε συνέσεως λογισμὸν ἢ ἔμ-
 φασιν, ἄρα γοῦν ἐκβλητέα εἰσὶν αἱ γραφαί, αἱ πάντη μὲν πατέρα
 πατέρα γινώσκουσαι καὶ νιόν νιόν καὶ ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα.
 Ἀλλὰ τί φάσκεις, ὃ οὗτος; μὴ πολυθεΐαν ἠγήσοιντο οἱ τὸ σέβας 6
 ἀληθινῶς τῇ τριάδι προσφέροντες, οἵτινές εἰσιν νιοὶ τῆς ἀληθείας | Ö156
 10 καὶ τῆς μόνης ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας; καὶ οὐχ οὕτως.
 τίς γὰρ οὐκ ἔρει ἓνα θεὸν εἶναι τῆς ἀληθείας, πατέρα παντοκράτορα, 7
 ἔξ οὐπερ ὁ μονογενὴς υἱὸς ἐν ἀληθείᾳ θεὸς Λόγος, ἐνυπόστατος
 Λόγος, γεγεννημένος ἀληθινῶς ἔξ αὐτοῦ ἀνάρχως καὶ ἀρχόνως;
 διὸ ἓνα θεὸν ἀσφαλῶς κηρύττει ἡ ἐκκλησία, πατέρα καὶ νιόν· διότι 8
 15 »ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμεν«, τουτ-
 ἔστιν μία θεότης καὶ ἐν θέλημα καὶ μία κυριότης. ἔξ αὐτοῦ δὲ 9
 τοῦ πατρὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται, | ἐνυπόστατον ὄν καὶ ἐν ἀλη- D537
 θεΐᾳ τέλειον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ φωτίζον τὰ πάντα, τὸ ἐκ
 τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.
 20 διὸ μίαν θεότητα οἶδεν ἡ ἐκκλησία· εἷς θεὸς ὁ τῆς ἀληθείας πατήρ, 10
 πατήρ τέλειος ἐνυπόστατος καὶ υἱὸς υἱὸς τέλειος ἐνυπόστατος καὶ
 ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα τέλειον ἐνυπόστατον, μία θεότης μία
 δεσποτεία μία κυριότης. διὸ πανταχοῦ σαφῶς κηρύχασιν αἱ θεΐαι 11
 γραφαί ἓνα θεόν, τουτέστιν τριάδα ὁμοούσιον. αἰ οὐσαν τῆς αὐτῆς
 25 θεότητος, τῆς αὐτῆς κυριότητος. | καὶ διέπεσεν ἐκ πανταχόθεν ὁ 12 P484
 τῆς ἀνοησίας σου λόγος, ὃ Νόητε. τοίνυν τούτων εἰρημένων καὶ
 ἀντιθέτως πρὸς τὰς τοῦ προειρημένου Νοήτου φωνάς, σκοπεῖν ἔξ
 ὑπαρχῆς χρῆ καὶ οὕτως τὰ αὐτοῦ κεφάλαια ἀνατρέπειν.

15 Joh. 14, 10; 10, 30 — 18 Joh. 15, 26; 16, 13 — 19 Joh. 15, 26

M U

1 νιόν + ἦτοι M   3 τῶν < M   3f ἐγκισσόντων M ἐγκισσησάντων U
 6 οὐν U | ἐκβλητοὶ M   8 ἠγήσοιντο von erster Hand am Rand statt ἠγήσονται
 im Text U   10 ἀποστολικῆς καὶ < U   11 οὐκ ἔρει] οὐ χαίρει U   12 ἀληθεία
 + (γεγέννηται)? *   18 τὸ πνεῦμα *] πνεῦμα τὸ M U   19 λαμβάνον + τὸ
 πνεῦμα τῆς ἀληθείας U   21 καὶ υἱὸς—ἐνυπόστατος < U   22 ἅγιον πνεῦμα
 < U   23 πάντη U   25 θεότητος] + τῆς αὐτῆς ταυτότητος M ταυτότητος U
 26 ἀνόητε U   27 ἀντιθέτως] ἀντὶ δὲ τῶν M | προειρημένον + νοῦ M | φω-
 νάς + (ταπτομένων)? *   28 ἀτὰ U

5. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπειδὴ παρήγαγε τὸ κεφάλαιον ὅτι »εἷς θεός, 5, 1
 ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός,
 δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ«, οὐχ ὀρῶς ὅτι λέγων »εἷς
 θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν«. πῶς τὴν μίαν ἀρχὴν
 5 σημαίνει. ἵνα μὴ εἰς πολλὰς ἀρχὰς τρέψῃ τὴν διάνοιαν καὶ εἰς πολυ-
 θεϊαν ἀγάγῃ πάλιν τὸν πληρηθέντα νοῦν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ
 κεραιωσίᾳ τῆς πολυθεΐας: ὀρῶς γὰρ πῶς ἐνὶ ὀνόματι κέχρηται καὶ 2
 μιᾷ ὀνομασίᾳ, οὐκ ἀρνούμενος τὸν μονογενῆ θεόν. οἶδε γὰρ αὐτὸν
 κύριον καὶ οἶδεν αὐτὸν θεόν· διὸ ἀσφαλιζόμενος λέγει »καὶ εἷς κύριος
 10 Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα«. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ κυρίου τοῦτο 3
 λέγων οὐ τὸν αὐτὸν ἐσήμανεν εἶναι πατέρα καὶ τὸν αὐτὸν υἱόν, ἀλλὰ
 ἔδειξε τὸν μὲν πατέρα πατέρα ὄντα, τὸν δὲ υἱὸν υἱὸν ἀληθῶς. ἐπειδὴ 4
 τῷ εἶπεν »εἷς θεός« ἐπὶ τῷ πατρὶ οὐχ ὡς ἀρνούμενος ἐπὶ τῷ υἱῷ
 τὸ εἶναι θεός (ἔλεγεν) (εἰ γὰρ μὴ θεός, οὔτε κύριος· ἐπειδὴ δὲ κύ-
 15 ριος, καὶ θεός), ἀλλὰ εἰς μίαν ὀνομασίαν ἄγειν ἀναγκαζόμενος ἐπὶ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ ἅγιος ἀπόστολος | ἔφραζεν ἡμῖν τὴν πίστιν, D538
 ἐναργῶς ἕνα κύριον σημαίνων, ἄρα γε καὶ θεόν.

Ἀλλὰ μηδεὶς τομιζέτω, ἐπειδὴ λέγει ἕνα | καὶ ἕνα, μὴ ἄρα παρέ- 5 Ö158
 λιτε τὸν ἀριθμὸν τῆς τριάδος. ἐπειδὴ οὐκ ὀνόμασε τὸ ἅγιον πνεῦμα.
 20 ὀνομάσας γὰρ πατέρα καὶ υἱὸν θεὸν καὶ κύριον, ἐν πνεύματι ἁγίῳ
 ὀνόμασεν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ εἶπεν »εἷς θεός«, περὶ πατρός. »ἐξ οὗ 6
 τὰ πάντα«, ἠρνήσατο αὐτὸν [τὸ] εἶναι κύριον· οὐδὲ πάλιν ἐπειδὴ εἶπε
 »καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός«, ἠρνήσατο εἶναι αὐτὸν θεόν, ἀλλὰ 7
 καθάπερ ἐπὶ τῷ πατρὶ ἠρξέσθη ἐπὶ τῇ μιᾷ ὀνομασίᾳ, λέγων »εἷς
 25 θεός«, σὺν δὲ τῷ θεῷ δῆλον ὅτι ἔστι καὶ κύριος. οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῷ υἱῷ ἠρξέσθη τῷ »εἷς κύριος«· σὺν δὲ τῷ »[εἷς] κύριος« σὺν-
 8 εστι καὶ τὸ θεός. λέγων οὖν περὶ πατρός καὶ υἱοῦ, οὐ κοῦφος ἦν S
 ἀπὸ πνεύματος ἁγίου, ἀλλὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ὡς ἔφην, ἐφθέγγετο. P485
 εἶωθε δὲ ἀεὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐ σύστασιν ἑαυτοῦ ποιοῦμενον *, ἵνα
 30 μὴ ἡμῖν ὑπογραμμὸν δώσῃ τοῦ περὶ ἑαυτῶν * καὶ ἡμᾶς τὴν σύστασιν

1 I Kor. 8, 6 — 21 I Kor. 8, 6

M U

2f Ἰησοῦς Χριστός καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ U
 3 λέγων *] λέγει M < U 4 πῶς] lies wohl πρώτον * 10 τοῦ κυρίου *] τοῦ
 καὶ M τοῦ κύριος U | τοῦτο < M 11 πατέρα εἶναι U 12 ἐπεὶ δὲ M 13 τῷ¹]
 τὸ U | ἀρνούμενοι M 14 θεόν¹ M | <ἔλεγεν> * 15 ἀνάγειν U 21 ὀνό-
 μασεν M 22 [τὸ] * | κύριον] Χριστόν M 23 εἶναι αὐτόν] αὐτόν τὸ εἶναι U
 24 μιᾷ] μόνη U 25 θεός²] θεῷ M | θεός² + <εἶναι>? * 26 τῷ² Pet.] τὸ M U
 τῷ³] τὸ M | [εἷς] * 29 * etwa <φθέγγεσθαι> * 30 * <λέγοντας> *

⟨ἐαυτῶν⟩ ποιήσασθαι. ἄρα οὖν »εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, 9
καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα [ἢ δι' ὃν τὰ πάντα]«,
καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεῦμα, οὐκ ἀλλότριον θεοῦ, ἐνυπόστατον δὲ ὄν,
διότι πνεῦμα θεοῦ καὶ πνεῦμα ἀληθείας καὶ πνεῦμα πατρὸς καὶ πνεῦμα
5 Χριστοῦ.

6. Εἰ δὲ χρεῖα εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ »ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ 6, 1
ἐμπορία Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαεῖν ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται
[καὶ τό »σὺ εἶ θεός. καὶ οὐκ ἤδειμεν«] καὶ σοὶ δοῦλοι ἔσονται, καὶ
πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνή-
10 σουσι καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ θεός ἐστι καὶ οὐκ ἐστι
θεός πληρὸν σου· σὺ γὰρ εἶ θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ θεός τοῦ Ἰσραὴλ
σωτήρ«. λέξει δέ. »οὐχ ὄρα, φησὶν, ὅτι εἷς θεός ἐστιν. ἐκ τῶν τοσοῦ- 2
των ῥητῶν, ὧν ὑπεδείξαμεν«, οὐ νοῶν | τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ παρούργως D539
πρὸς τὰς γραφάς, λοξὰ μὲν διηγούμενος, ἀνθυπερβίτως δὲ
15 εἰσάγων τοὺς λόγους, οὐκ ἀκολουθῶς καὶ περὶ πόδα φθέγγεται οὔτε
καθ' εἰρμὸν διηγεῖται ὁ Νόητος ἢ οἱ ἐξ αὐτοῦ Νοητιανοὶ [ροοῦσιν].
ὡς περὶ γὰρ κακῶ κυρὸν ὄνομα λέων (ἐπιτιθέασιν) καὶ τοὺς μηδὲ ὄλως 3
ὄρωντας καλοῦσι πολὺ βλέποντας καὶ τὰς χολὰς γλυκείας φασὶ καὶ
τὸ ὄξος μέλι τινὲς ἐπωνόμασαν καὶ τὰς Ἐρινύας Εὐμενίδας τινὲς
20 ὠνόμασαν, οὕτως καὶ οὕτως καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, Νοήτου ἔχων ὄνομα, 4
ἀνόητος ὑπάρχει καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀνοητοῦντες, μηδὲ ὄλως τὴν ἀκο-
λουθίαν ὧν τε φάσκαι καὶ ὧν προβάλλονται ροοῦντες, ὡς καὶ

6ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 45, 16ff Lagarde φησὶν γὰρ »ἐκοπίασεν Αἴγυπ-
τος καὶ ἐμπορία Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαεῖμ« καὶ τὰ λοιπά, ἵνα εἴπη »σὺ γὰρ ὁ
θεός τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ«, οὐ νοῶν τὸ προειρημένον· ὁπότεν γὰρ θελήσωσιν παν-
ουργεῖσθαι, πρὸς τίνα λέγεται — 6 Jes. 45, 14f — 17ff vg¹. Helladius Chrestom. bei
Photius cod. 279; p. 355 ὅτι τὸ μὴ λέγειν δ' ὄσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μὲν
φροντὶς ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις· διὸ καὶ τὸ δεσμοτήριον οἴκημα ἐκάλουν
καὶ τὸν δῆμιον κοινόν, τὰς δὲ Ἐρινύας Εὐμενίδας ἢ σεμνὰς θεάς, τὸ δὲ μῦθος
ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι καὶ τὴν χολὴν γλυκεῖαν κτέ.

M U

1 ⟨ἐαυτῶν⟩ Jül.   2 [ἢ δι' ὃν τὰ πάντα] *   6 χρεῖα εἰπεῖν καὶ < U
7 ἐμπορία] ἐν πορεία M | οἱ < U | Σαβαεῖμ U   8 [καὶ τό· σὺ εἶ θεός καὶ
οὐκ ἤδειμεν] * | καὶ³ + τό M   9f καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσι < U   11 ὁ < M
12 λέξει δὲ < U   12f τοιούτων U   13 ὧν.*] ὡς M U | mit οὐ νοῶν be-
ginnt der Nachsatz   15 εἰσάγων] ἄγων M   16 [ροοῦσιν] *; wegen des Folgenden
aber wohl dafür einzusetzen (μᾶλλον δὲ ἀνόητοι)   17 γὰρ] γε U | (ἐπιτι-
θέασιν) * | ὄλως] ὄντως U   18 πολλὰ U | φάσκουσι U   20 καὶ οὔτως < M
22 τε < U | προβάλλεται M

πληροῦσθαι ἐπ' αὐτοὺς τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου «μήτε
 ἂ λέγουσι νοοῦντες μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται». | Ö160

7. Ὅρατε γάρ, ὧ ἄνδρες ἀδελφοί, πῶς ἄνωτερον ἔφη ἢ θεία **7,1**
 γραφή, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ κύριος, ὡς ἔχει ἢ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου·
 5 ὅθεν καὶ δεικτέον ἐστὶ περὶ τῆς πάσης ἐν αὐτῷ τῷ κεφαλαίῳ ἀλη-
 θείας τε καὶ ὑποθέσεως ὅτι «ἔρωτήσατέ με περὶ τῶν υἱῶν μου καὶ 2
 τῶν θυγατέρων μου, καὶ <περὶ> τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντεί-
 λασθέ μοι. ἐγὼ ἐποίησα, φησί, τὴν γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς,
 ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν, ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις
 10 ἐνετείλαμην, ἐγὼ ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ
 αὐτοῦ | εὐθεΐαι. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλω- P486
 σίαν ἐπιστρέψει. οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε κύριος
 σαβαώθ». εἶτα λοιπὸν «ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἡ ἐμπορία Αἰθιο- 3
 πων» καὶ τὰ ἐξῆς «ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστίν». ἐν τίνι δὲ φαίμεν 4
 15 ἀλλ' ἢ ἐν τῷ πατρὶῳ Λόγῳ; καὶ γὰρ ἀληθῶς θεὸς Λόγος ὁ υἱὸς καὶ
 ἐν αὐτῷ ὁ πατὴρ γινώσκεται, ὡς λέγει «ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ ἑώρακεν τὸν
 πατέρα» καὶ «ἐγὼ ἐδόξασά σου τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς γῆς». εἶτα πάλιν 5
 «ἐγὼ ἤγειρα βασιλέα». | οὐχ ὄρας ὅτι φωνὴ ἐστὶ πατρὸς ἰδιάζουσα ἢ D540
 ἐγείρασα ἐξ αὐτῆς τὸν ἀληθινὸν Λόγον βασιλέα ἐπὶ πάντας, τὸν

1 I Tim. 1, 7 — 3 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 45, 20 ff Lagarde ἄνωτέρω
 γὰρ μικρὸν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τυγχάνει, ὅθεν δεῖ ἀρξάμενον δεῖξαι, πρὸς τίνα
 λέγει καὶ περὶ τίνος. ἄνωθεν γὰρ ἢ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τοῦτ' ἔχει, folgt Jes. 45,
 11—15 — 6 Jes. 45, 11—13 — 13 Jes. 45, 14 — 14 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4;
 S. 46, 6 ff Lagarde «ἐν σοὶ» οὖν φησιν «ὁ θεὸς ἐστίν». ἐν τίνι δὲ ὁ θεὸς ἀλλ' ἢ
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πατρὶῳ Λόγῳ καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς οἰκονομίας; — 16 Joh. 14, 9
 — 17 Joh. 17, 4 — 18 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 8 ff Lagarde περὶ οὗ πάλιν
 δεικνύων τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ σημαίνει «ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης καὶ
 πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεΐαι». τί οὖν; περὶ τίνος μαρτυρεῖ πατὴρ; περὶ τοῦ υἱοῦ
 πατὴρ λέγει «ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης». ὅτι δὲ πατὴρ ἤγειρεν αὐτοῦ
 τὸν υἱὸν ἐν δικαιοσύνῃ, μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων «εἰ δὲ τὸ πνεῦμα
 τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν
 Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος
 αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν». ἰδὸν συνέστηκεν τὸ διὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον «ἐγὼ
 ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης». — 18 Jes. 45, 13

M U

1 πληροῦται M 3 ἔφη] εἶπεν U 5 ἐστὶ περὶ τῆς] ἐπὶ U 7 μου¹ < U |
 <περὶ> * 12 οὐδέ] οὐ U 13 αἱ ἐμπορίαι U 15 λόγος < U 18 vor
 ἰδιάζουσα + ἢ U 19 ἐγείρασα U | ἐξ αὐτῆς = sofort

ἐξ αὐτοῦ ἀληθινῶς γεννηθέντα ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως: ὃν καὶ ἤγειρε 6
 πάλιν. αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὃς λέγει ὁ ἅγιος ἀπόστολος φράσκων »εἰ
 δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ
 ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωογονήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν,
 5 διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν«. ὅπως συνάδοι τὰ 7
 προφητικὰ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ τὰ ἀποστολικὰ τοῖς εὐαγγελικοῖς
 καὶ τὰ εὐαγγελικὰ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ τὰ ἀποστολικὰ τοῖς προ-
 φητικοῖς· ἐκεῖ γάρ »(ἐγὼ) ἤγειρα βασιλέα«, καὶ ὧδε· »ὁ ἐγείρων Χρι-
 στὸν ἐκ νεκρῶν«. τὸ δὲ »ἐν σοὶ θεὸς ἐστίν« (δείκνυσιν), ὡς μυστη- 8
 10 ριωδῶς τὰ πάντα καὶ θαυμασίως διηγείται ἡ θεία γραφή. ὅσπερ γὰρ
 ἐν ναῶ ἐν σαρκὶ (κατοικοῦσα) προεωρᾶτο καὶ προκατηγγέλλετο τῇ τῶν
 ἀνθρώπων ἐλπίδι διὰ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστροφῆς ἢ θεότης. ὁ 9
 γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ θεὸς Λόγος, ὃς ἐν πόλει ἁγία καὶ ἐν ναῶ ἁγίῳ
 | τουτέστιν | ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐνανθρωπήσει καὶ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ θεὸς ὢν
 15 κατοικῶν, ἐπὶ τῷ ναῶ ἁγίῳ λέγει »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν
 τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν«. διότι μυστικῶς τὰ πάντα οἰκονομεῖ 10
 (ὁ) θεὸς Λόγος ἀποσταλεῖς ἀπὸ πατρὸς ἐν σαρκὶ καὶ σύνδεσμον ἀγάπης
 πνευματικῆς δεικνὺς ἐφέλκεται σάρκα, σμικρύνας ἑαυτὸν μέγας ὢν θεός,
 αὐτὸς ὁ Λόγος ἐκ παρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου γεννηθείς, υἱὸς
 20 θεοῦ εἷς ὢν, ἑαυτὸν σαρκὶ καὶ πνεύματι ἕνα τελέσας, ὡς λέγει »ὁ
 καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ὁ ὢν ἐν τῷ
 οὐρανῷ«. |

Ö 162

2—5 Röm. 8, 11 — 9 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 18 ff Lagarde τὸ δὲ
 εἰπεῖν ὅτι »ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστίν« ἐδείκνυσεν μυστήριον οἰκονομίας, ὅτι σεσαρκωμέ-
 νου τοῦ λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος ὁ πατὴρ ἦν ἐν τῷ υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ
 πατρὶ, ἐμπολιτενομένοι τοῦ υἱοῦ ἐν ἀνθρώποις. τοῦτο οὖν ἐσημαίνετο, ἀδελφοί,
 ὅτι ὄντως μυστήριον οἰκονομίας ἐκ πνεύματος ἁγίου ἦν οὗτος ὁ λόγος καὶ παρ-
 θένου, ἕνα υἱὸν θεοῦ ἀπεργασάμενος. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς μαρτυ-
 ρεῖ ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. οὕτω γὰρ λέγει »οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ«.
 — 15 Joh. 2, 19 — 20 ff Joh. 3, 13

M U

1 ἐξ αὐτοῦ < M | ὃν *] ὃς M U 3 f οἰκεῖ ἐν—ἐκ νεκρῶν < M 4 ζωο-
 ποιήσει U 8 ἐκεῖ γὰρ *] εἰ γὰρ M εἶτα U | (ἐγὼ) * 9 τὸ δὲ Dind. Öh.] ὁ
 δὲ M U | (δείκνυσιν) * 11 ἐν² < U | (κατοικοῦσα) *, vgl. Z. 15 | προε-
 ωρᾶτο U 12 τὸν < M 13 θεός < U 14 [τουτέστιν] * 15 ἐπὶ τῷ *]
 ἐν M U 16 τὰ πάντα μυστικῶς M 17 (ὁ) * | ἀποστόλοις M | πατρὸς]
 πνεύματος U 18 πνευματικῆς < U | σάρκα *] καὶ M U 19 ὁ < M

Eriphanus II.

23

8. Τὶ οὖν ἔρει Νόητος ἐν τῇ αὐτοῦ ἀνοησίᾳ; μὴ ἐν τῷ οὐρανῷ 8, 1
 σὰρξ ἦν; δῆλον ὅτι οὐκ ἦν. πῶς οὖν ὁ καταβάς ἐξ οὐρανοῦ αὐτὸς P 487
 ἔστιν καὶ ὁ ἀναβάς; ἀλλ' ἵνα τὸν ἐλθόντα Λόγον σημάνη οὐ κάτω-
 θεν ὄντα, ἀλλ' ἄνωθεν κατελθόντα, ἐπειδὴ ἐνηνθρώπησε ἐν σαρκί,
 οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός. ἐκ πνεύματος δὲ καὶ σαρκὸς τελειώσας D 541
 τὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν, διὰ τοῦτο μίαν ἐνότητα σημαίνων τῆς τοῦ 2
 Λόγου συνενώσεως καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως φάσκει τὸν ἄνωθεν
 ἦγοντα ἄνω ἀνιέναι ἐν τελειώσει θεότητος. καὶ γὰρ νῦν ὁ μὴ ὢν 3
 ποτε σὰρξ, ἀλλὰ πνεῦμα, σὰρξ γέγονεν ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου,
 10 ὁ προσενεχθεὶς πατρὶ τέλειος Λόγος, ὃς πρὸ τούτου ἐν οὐρανῷ οὐκ
 ἦν σὰρξ. τί οὖν ἦν ὁ ἐν οὐρανῷ ἀλλὰ ὁ Λόγος ὁ ἀπ' οὐρανοῦ 4
 ἀποσταλεὶς, ἔχων τὴν εἰς μίαν θεότητα ἔνωσιν κατὰ δύναμιν πατρὸς
 συνηνωμένην. ἵνα δείξη ὅτι ἐπὶ γῆς καὶ (ἐν) οὐρανῷ ὁ αὐτὸς θεὸς
 Λόγος ὑπῆρχεν, ἄτρεπτος ὢν καὶ ἀναλλοίωτος. Λόγος γὰρ ἦν, θεὸς 5
 15 ἦν αἰεὶ, πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν, ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώ-
 ποις χωρητὸν ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτόν, οὕτω καλούμενος υἱὸς ἀνθρώ-
 που, υἱὸς ὢν θεοῦ· καὶ ἐν προφήταις προωνομάζετο, ὅπερ οὕτω 6
 ἐν σαρκὶ ἦν, διὰ τὸ μέλλον ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι, ὡς καὶ Δανιὴλ ἔφη
 «εἶδον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν». διὸ δικαίως 7
 20 ἐν οὐρανῷ (ὄντα) τῷ ὀνόματι τούτῳ τὸν Λόγον, (ὄν) εἶδε πνεύματι

1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 4; S. 46, 26 ff Lagarde τί οὖν ζητεῖ παρὰ τὸ εἰρη-
 μένον; μήτι ἔρει ὅτι ἐν οὐρανῷ σὰρξ ἦν; ἔστιν μὲν οὖν σὰρξ ἢ ἐπὶ τοῦ λόγου
 τοῦ πατρῷου προσενεχθεῖσα δῶρον, ἢ ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου, τέλειος υἱὸς
 θεοῦ ἀποδεδειγμένος. πρόδηλον οὖν ὅτι αὐτὸς ἑαυτόν προσέφερεν τῷ πατρί. πρὸ
 δὲ τούτου ἐν οὐρανῷ σὰρξ οὐκ ἦν. τίς οὖν ἦν ἐν οὐρανῷ ἀλλ' ἢ λόγος ἄσαρκος,
 ἀποσταλεὶς ἵνα δείξη αὐτὸν ἐπὶ γῆς ὄντα εἶναι καὶ ἐν οὐρανῷ; λόγος σὰρξ ἦν,
 πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν, ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώποις χωρητὸν ἀνε-
 λάμβανεν εἰς ἑαυτόν, τοῦτο καλούμενος ἀπ' ἀρχῆς υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ μέλλον,
 καίτοι μίπω ὢν ἄνθρωπος, καθὼς ὁ Δανιὴλ μαρτυρεῖ λέγων «εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπὶ
 τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου». δικαίως οὖν ἐν τῷ
 οὐρανῷ ὄντα ἔλεγεν τούτῳ (τῷ) ὀνόματι, τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ὄντα, καλεῖσθαι ἀπ'
 ἀρχῆς λόγον θεοῦ — 19 Dan. 7, 13.

M U

4 κατελθόντα U | ἐπειδὴ] ἐπεὶ δὲ M | ἐν < M 5 καὶ < M | τελει-
 ώσας *) ἐτελείωσε M U 7 τὸν ἄνωθεν φάσκει M 9 ἀλλὰ πνεῦμα, σὰρξ < U |
 γέγονεν] ἔστιν U 12 ἔνωσιν] ἐνότητα M 13 συνηνωμένην + ἔχων M | (ἐν)
 Dind. | οὐρανοῦ U 15 ὃς] ὡς M 17 προωνομάζετο *) προωνομάζεται M
 προὼν νομάζετο U | οὕτω + ὁ M 20 (ὄντα) * | (ὄν) *

ἀγίῳ, ὁ προφήτης υἱὸν ἀνθρώπου ἐκάλει, τὸ <μέλλον> πρὶν γενέσθαι ἀναθεωρῶν καὶ πρὶν τοῦ ἐν σαρκὶ γενέσθαι υἱὸν ἀνθρώπου ἀποκαλῶν. διὸ τὰ πρῶτα ὑστερα σημαίνων ὁ μονογενὴς φάσκει »οὐδεὶς 8 ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς 5 τοῦ ἀνθρώπου«. οὐχ ὅτι δὲ ἄνω ἦν σὰρξ, ἀλλὰ <ὅτι> ἄνωθεν κατήρχετο, τούτῳ τῷ ὀνόματι μέλλων καλεῖσθαι.

9. Ἀλλὰ τί ἐστὶν ὁ ἐρεῖς. ὃ οὗτος, ὅτι »οὗτος, φησὶν, ὁ θεός 9, 1 ἡμῶν, καὶ οὐ λογισθήσεται ἄλλος«. καὶ καλῶς πάνυ ἔφη, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος διαβεβαιούται λέγων »ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς 10 τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός«. θαυμαστῶς <δὲ> διηγεῖται· 2 οὗτος γὰρ ὁ ὧν ἐστὶν ἐπὶ πάντων θεός· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς | διδάσκει D542 ἡμᾶς λέγων »πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου«, διὰ τοῦτο ἐπὶ πάντων ἐστὶ θεός. οὕτω γὰρ καὶ Ἰωάννης μαρτυρεῖ λέγων »ὁ 3 ἦν ἀπ' | ἀρχῆς. ὃ ἠκούσαμεν καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρακαμεν, καὶ αἱ P488 15 χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν«, καὶ πάλιν φησὶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει »ὁ ὧν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐρχόμενος | παντοκράτωρ«. καλῶς κατὰ πάντα 4 Ö164 εἶπε· ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου«, καὶ <τὸν πατέρα> ἀκριβῶς ὑπετίθετο. ἐπὶ πάντα μὲν οὖν ὧν θεός, 5

3 Joh. 3, 13 — 7f vgl. Hippolyt c. Noët. 5; S. 47, 8ff Lagarde ἀλλὰ τί μοι, φησὶν, λέγει ἐν ἑτέρῳ »οὗτος ὁ θεός, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν«; καλῶς εἶπεν — 7 Bar. 3, 36 — 8ff vgl. Hippolyt c. Noët. 6; S. 17, 26ff Lagarde ὁ δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος »ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς [ὁ] κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς ἐδλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας« καλῶς διηγεῖται. καὶ λαμπρὸν τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον· οὗτος ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός ἐστιν· λέγει γὰρ οὕτω μετὰ παρησιας »πάντα μοι παραδέδοται ὑπὸ τοῦ πατρὸς«. »ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεός ἐδλογητὸς« γεγέν(ν*)ηται καὶ ἀνθρώπος γενόμενος θεός ἐστὶν »εἰς τοὺς αἰῶνας«. οὕτως γὰρ καὶ Ἰωάννης εἶπεν »ὁ ὧν καὶ ὃ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ θεός ὁ παντοκράτωρ«. καλῶς εἶπεν παντοκράτορα Χριστόν. τοῦτο γὰρ εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸς μαρτυρήσει ὁ Χριστός. μαρτυρῶν γὰρ Χριστὸς ἔφη »πάντα μοι παραδέδοται παρὰ τοῦ πατρὸς« καὶ <ὅτι * > πάντων κρατεῖ, παντοκράτωρ παρὰ πατρός κατεστάθη Χριστός — 9 Röm. 9, 5 — 12 Matth. 11, 27 — 13 I Joh. 1, 1 — 15 Apok. 1, 8 — 18ff vgl. Hippolyt c. Noët. 6; S. 48, 20ff Lagarde τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἔφη, ὅς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ πατέρα ἴδιον καὶ θεὸν ὁμολόγησεν. λέγει γὰρ οὕτως »ἐπάγω πρὸς τὸν

M U

1 ἀνθρώπου] ὑψίστου U | <μέλλον> * 5 <ὅτι> * 6 ὀνόματι *] λόγῳ
 MU 7 ὁ < M 8 καὶ² < U 9 Χριστός] υἱὸς M 10 <δὲ> * 13 γὰρ
 < U 14 ἀκηκόαμεν U 17 ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν *] καλῶς γὰρ εἶπε MU | ἀπὸ U
 18 <τὸν πατέρα> * | ὧν] ὡς M

ἔχων θεῖον αὐτοῦ πατέρα * ἐν τῷ λέγειν ἀπέροχμα πρὸς τοὺς πατέρας. εἰ δὲ ἦν αὐτὸς πατήρ, πρὸς ποῖον ἄρα πατέρα ἄπεισι, ὃ ἀνόητος;

10. Ἡ γὰρ πάλιν λέγει ἵνα ὦσιν ἐν ὡς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν. 10. 1
 5 ἀεὶ γὰρ ἡ γραφή ἀσφαλιζομένη τὰς κατὰ τὸ ἄκρον πτώσεις τῶν ἀνθρώπων ἐκ πανταχόθεν τὸν τοῦν συνάγει ἐπὶ τὴν μέσην τῆς ἀληθείας ὁδόν. καὶ πρὸς τούτους μὲν τοὺς νομίζοντας ἑλλότριοι εἶναι 2 τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν. φημὶ δὲ ὡς ὁ Ἄρειος νομίζει καὶ ἄλλαι αἰρέσεις. λέγει «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἔσμεν» πρὸς δὲ τοὺς νομίζοντας 3 10 τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι υἱὸν διὰ τὸ εἰρηκέναι «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἔσμεν». λέγει «ποίησον αὐτοὺς ἵνα ὦσιν ἐν καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν». ἵνα κατασχῆναι Νόητος καὶ τὴν αὐτοῦ σχολήν, παρεργάων εἰς μέσον τὴν τῶν μαθητῶν ἔνωσιν. πῶς γὰρ 4 ἠδύνατο Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ οἱ καθεξῆς εἶναι ἐν ὡς κατὰ συνα- 15 λουσίην; ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι ἐν μιᾷ ἐνόητι θεότητος καὶ ἐν μιᾷ γνώμῃ καὶ δυνάμει. εἰς τὸ ἀποκρούσασθαι πᾶσαν ὑπόνοιαν κατὰ δεύτερον

πατέρα, μοι καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν». εἰ οὖν Νόητος τοιμῆ λέγειν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα, πρὸς ποῖον πατέρα ἐρεῖ πορεύεσθαι Χριστὸν κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν:

1 Joh. 20, 17 — 4 Joh. 17, 22 — 5ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 48, 27ff Lagarde ἂν δὲ λέγη· αὐτὸς εἶπεν «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἔσμεν». ἐμψιτανέτω τὸν τοῦν καὶ μανθανέτω ὅτι οὐκ εἶπεν ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν εἰμι, ἀλλὰ ἐν ἔσμεν. τὸ γὰρ ἔσμεν οὐκ ἐγὼ ἐνὸς λέγεται ἀλλ' ἐπὶ δύο· τοιγαροῦν δύο Jül. πρόσωπα ἔδειξεν, δύναμιν δὲ μίαν. αὐτὸς δὲ αὐτὸ ἐπέτισεν εἰπὼν περὶ μαθητῶν πρὸς τὸν πατέρα «τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκάς μοι. ἔδωκα αὐτοῖς ἵνα ὦσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί. ἵνα ὦσιν τετελειωμένοι εἰς ἐν. ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπεστείλας. τί πρὸς ταῦτα ἔχουσι λέγειν οἱ Νοητιανοί; μὴ πάντες ἐν σῶμα ἔσμεν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τῇ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει τῆς ὁμοφρονίας ἐν γινώμεθα; τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ὁ παῖς ὁ πεμφθεὶς καὶ ὑπ' αὐτῶν μὴ γινωσκόμενος ὄντων ἐν κόσμῳ, ὁμολόγησεν εἶναι ἐν τῷ πατρὶ δυνάμει καὶ διαθέσει. εἰς γὰρ τοὺς πατέρας, ὁ παῖς — 9 Joh. 10, 30 — 11 vgl. Joh. 17, 21f

M U

1 ἴδιον] αἰδίον M | + φαίνεται καὶ * 2 ἀπῆει U 4 ἢ < U | πάλιν γὰρ U | λέγειν M 6 συνάγει] συλλέγει M 8 τοὺς υἱοὺς τοῦ πατρὸς U | ὁ < U 10 τὸν: < U; dafür εἶναι + τὸν U 12 καὶ ἐγὼ U 14f συναλουσίην *] συναλεισίην M συναλισίην U

τῆς ἀληθείας ἐπανισταμένην *· # Φίλιππος [δὲ] ὁ ἅγιος ἀπόστολος 5
 φάσκειν ὅτι »δειξὼν ἡμῖν τὸν πατέρα σου«. ὁ δὲ εἶπεν »ὁ ἑωρακὼς
 ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα«, καὶ οὐκ εἶπεν »ἐγὼ εἰμι ὁ πατήρ«. ἀλλὰ 6
 τῷ »ἐμέ« σημαίνων ἑαυτὸν ἔλεγεν· τῷ δὲ »ἑώρακε τὸν πατέρα«. | οὐκ D 543
 5 ἑαυτὸν ἔλεγεν. ἄλλο γὰρ τὸ »τὸν πατέρα« καὶ ἄλλο τὸ »ἐμέ« καὶ
 ἄλλο τὸ »ἐγώ«. καὶ ἕτερον τὸ »ἐμέ«. εἰ γὰρ ἦν αὐτὸς ὁ πατήρ, 7
 ἔλεγεν »ἐγὼ εἰμι«. ἐπειδὴ δὲ οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ πατήρ, ἀλλὰ ὁ υἱός,
 ἀληθῶς λέγει »ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν πατέρα«, ἵνα ἀποκρούση-
 10 λωτοιοῦσαν.

Διὸ τῆς πάσης γραφῆς σαφῶς περὶ ἀληθείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν ὑπο- 8
 τιθεμένης (ἐνταῦθα) λήξωμεν καὶ τοῦτον τὸν Νόητον καὶ τὴν αὐτοῦ
 αἴρεσιν. Νοητιανῶν φημι, | σὺν ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσι παρρωσάμενοι, P 489
 ὡς περὶ ὄστρακίτην τὸν καλούμενον δράκοντα, τὸν μὴ δυνάμενον
 15 κάμπτεσθαι ἐν τῷ καταδιώκειν ἄνθρωπον, μήτε δεξιὰ μήτε εὐόνυμα,
 ἐκκλίναντες (τε) ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ σχολῆς μοχθηρίας, 9
 ἐπὶ τὰς ἐξῆς δυνάμει τοῦ θεοῦ τὸν τοῦν ἀκοντίσωμεν. πρὸς διήγη-
 σιν καὶ ἔλεγχον τῶν ἐν αὐταῖς ἐπινενοημένων κατὰ τῆς ἀληθείας
 ξενολεξιῶν. | Ö 166

1 ff vgl. Hippolyt c. Noët. 7; S. 49, 11 ff Lagarde εἰ δὲ καὶ Φίλιππον ἐπερωτῶν
 περὶ πατρός βούλουτο λέγειν . . . καὶ θελοῦσι λέγειν διὰ τοῦτον κρατέεσθαι τὸ
 δόγμα αὐτῶν ὁμολογοῦντος αὐτοῦ ἑαυτὸν πατέρα, γνώτωσαν ὅτι μέγιστον ἑαυτοῖς
 ἐναντίωμα ἐπιφέρουσιν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. τοῦ γὰρ Χριστοῦ ἑαυτὸν
 ἐν πᾶσιν υἱὸν εἰπόντος καὶ δεῖξαντος οὐκ ἐπίγνωσαν οὐδὲ καταλαβέσθαι ἢ ἀτενί-
 σαι τὴν δύναμιν ἐδυνήθησαν. καὶ τοῦτο μὴ χωρήσας Φίλιππος καθ' ὃ ἦν ἰδεῖν τὸν
 πατέρα ἠξίου βλέπειν, πρὸς ὃν ὁ κύριος ἔφη (Joh. 14, 9). τοντέστιν εἰ ἐμὲ ἑώρακας,
 δι' ἐμοῦ τὸν πατέρα γνώωναι δύνη. διὰ γὰρ τῆς εἰκόνης ὁμοίας τετραχούσης εὐγνω-
 στος ὁ πατήρ γίνεται. εἰ δὲ τὴν εἰκόνα ἣτις ἐστὶν ὁ υἱός οὐκ ἔγνωσ, πῶς ἰδεῖν
 θέλεις τὸν πατέρα; — 2 Joh. 14. 8 — Joh. 14, 9

M U

1 * * etwa (οὕτως ἐσήμανεν· μαρτυρεῖ δὲ καὶ) * | [δὲ] * 4 τῷ¹ *] τὸ MU |
 σημαίνων *] σημαίνοντα MU | ἔλεγεν *] λέγων MU | τῷ δὲ *] τὸ δὲ MU
 5 ἔλεγεν *] λέγων MU | πατέρα < U | τό² < M 6 <τό> * | αὐτὸς ὁ *]
 ὁ αὐτὸς MU 8 ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ U 9f ἄλλωτοιοῦσαν U 12 (ἐνταῦθα) λή-
 ξωμεν *] νήψωμεν M < U 16 ἐκκλίναντες] καὶ κλίναντες M | <τε> * | τῆς¹
 < U | αὐτοῦ²] ἑαυτοῦ u. + τε U | vor μοχθηρίας + καὶ U | μοχθηρίας M
 17 τοῦ < U

Κατὰ Οὐαλησίω^ν λ̄η. τῆς δὲ ἀκολουθίας ῥη.

1. Περὶ Οὐαλησίω^ν ἀκηκόαμεν πολλάκις. οὐ μέντοι γε ἔγνωμέν 1, 1
 σου. τίς ἢ πόθεν ὠρμάτο ἢ τί λέγων ἢ ρουθετῶν ἢ φθεγγόμενος
 (ὑπῆρχεν) ὁ Οὐάλης οὗτος. καὶ τὸ μὲν ὄνομα Ἀραβικὸν ὑπάρχον 2
 5 τινὰ ὑπόνοιαν ἡμῖν δίδωσι διαροηθῆναι τοῦτον καὶ τὴν αὐτοῦ αἴρε-
 σιν εἰσέτι δεῦρο φέρεσθαι. ὡς ἐν ὑπονοίᾳ *. καθάπερ ἔσθην. τινὰς
 ὄντας ἐν Βακάνοις τῆς Φιλαδελφινῆς χώρας πέραν τοῦ Ἰορδάνου.
 καὶ οἱ μὲν ἐπιχώριοι τούτους Γνωστικὸς βούλοινται λέγειν, οὐκ εἰσὶ 3
 δὲ τῶν Γνωστικῶν. ἕτερα γὰρ τούτων τὰ φρονήματα. τὰ δὲ εἰς
 10 ἡμᾶς ἔλθόντα περὶ αὐτῶν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. | D544
 Ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ πλείους συνήγοντο ἕως καιροῦ τιος, ἕως 4
 εἰς πλάτος ἤλθεν ἢ αὐτῶν ἄνοια καὶ ἀπεβλήθησαν τῆς ἐκκλησίας.
 εἰσὶ δὲ πάντες ἀπόκοποι πλὴν ὀλίγων. καὶ αὐτοὶ δὲ περὶ ἀρχῶν καὶ
 ἔξουσιῶν * καὶ ἄλλων οὕτως δοξάζουσι. καὶ ὅταν λάβωσιν ἀνθρω- 5
 15 πον εἰς μαθητείαν, καθ' ὅσον μὲν χρόνον οὕτω τῶν μορίων ἀπε-
 τμήθη. ἐμψύχων οὐ μεταλαμβάνει. ὅταν δὲ πείσῃσι τὸν τοιοῦτον ἢ
 μετὰ ἀνάγκης αὐτὸν ἀποτέμωσι. τότε πᾶν ὁτιοῦν μεταλαμβάνει ὡς
 ἤδη πεπενημένος ἀγῶνος καὶ μηκέτι ἐπικίνδυνος ὢν εἰς τὸ ἐποτρύ-
 ρεσθαι διὰ τῶν ἐδεσμάτων εἰς ἡδονὴν ἢ κρινεῖ ἐπιθυμίας. οὐ μόνον 6
 20 δὲ τοὺς ἰδίους τοῦτον ἀπαρτίζουσι τὸν τρόπον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ
 ξένους παρερχομένους καὶ παρ' αὐτοῖς ἐπιξενωθέντας ταύτῃ διέθεντο
 τῇ ἀγωγῇ. ὡς πολὺς περὶ τούτου θρολεῖται λόγος. ἀρπάζουσι γὰρ 7
 τοὺς τοιοῦτους ἔνδον καὶ ὀπίσω ἐπὶ συμφελίαις δῆσαντες μετὰ | P490
 ἀνάγκης τὸ χειρότερον ἐργάζονται τῆς τῶν μελῶν ἀφαιρέσεως.
 25 καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ περὶ τούτων εἰς ἡμᾶς ἦκεν. οὕσπερ γρόντες ἐν 8
 ποίῳ τόπῳ τὴν καταμονὴν ἔχουσι καὶ ὡς τὸ ὄνομα τοῦτο πολὺ
 τυγχάνει ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις. καὶ ὡς τῆς αἰρέσεως ἕτερον ὄνομα
 οὐ κατειλήφαμεν. ἐνομίσαμεν ταύτην εἶναι. | Ö168

1 ff die Valesier nur von Epiph. erwähnt

M U

1 Ὑberschrift κατὰ Οὐαλησίω^ν λ̄η ἢ καὶ ῥη MU 2 ἀκηκόαμεν *] ἀκού-
 ομεν MU | γε < U 4 (ὑπῆρχεν) * 6 * etwa (με ἔχειν, οὐ γὰρ ἔχω
 ἀκριβῶς λέγειν,) * 7 φιλαδελφινῆς M φιλαδελφικῆς U 8 εἶναι M 10 περὶ
 αὐτῶν τοῦτον ἔχει] περιέχει τοῦτον U 13 πλὴν ὀλίγων < U | δὲ 2 < M
 14 * etwa (μετὰ τῶν Ἀρχοντικῶν καὶ Σηθιανῶν) * 15 οὕτω] οὕτω M
 23 ὀπίσω ἐπὶ *] ὀπίσω M ἐπὶ U 25 γρόντες M 26 πολὺν M

2. Πολλή δὲ φρενοβλάβεια τῶν τοιούτων. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἐν τῷ 2, 1
 εὐαγγελίῳ βούλονται πληροῦν τό »ἐὰν σκανδαλίζη σε ἐν τῶν μελῶν
 σου, ἀπόκοπον ἀπὸ σοῦ, συμφέρει γάρ σοι εἰσελθεῖν εἰς βασιλείαν
 οὐρανῶν ἢ χολὸν ἢ τυφλὸν ἢ κυλλόν«, πῶς δύναται ἐν βασιλείᾳ
 5 τινὰ εἶναι ἠκρωτηριασμένον; εἰ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τὰ 2
 πάντα ἐστὶ τελειοῦσα, οὐδὲν ἀτελὲς ἔχει ἐν ἑαυτῇ. καὶ ὅποτε τοῦ
 σώματός ἐστιν ἀνάστασις, πάντα τὰ μέλη ἀναστήσεται καὶ οὐδ' ὀπό-
 10 τερον αὐτῶν καταλειφθήσεται. καὶ εἰ ὅλως τι μέλος οὐκ ἐγείρεται, 3
 οὐδὲ τὸ πᾶν σῶμα ἀναστήσεται. καὶ εἰ τὸ ἐν μέλος | τὸ σκανδαλί- D545
 10 ζον αὐτὸ μόνον καταλιμπάνεται, οὐδὲ ὅλως ἀναστήσεται οὐδὲ ὀπό-
 τερον τῶν μελῶν· πάντα γὰρ ἡμᾶς ἐσκανδάλισεν. τίς δὲ ἀναρρήξει 4
 αὐτοῦ τὴν καρδίαν τὴν πάντῃ σκανδαλίζουσαν; »ἔσωθεν, γὰρ φησιν,
 ἐκπορεύονται πορνεῖαι μοιχεῖαι ἀσέλγειαί καὶ τὰ τούτοις ὅμοια«. τίς
 οὖν ῥήξει τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν; εἰ δὲ οὐκ ἐγείρεται τὸ σῶμα κατὰ 5
 15 τὴν τινῶν ἄνοιαν καὶ ἀσέβειαν, πῶς οὖν ἄρα διοίσει ὁ παρὰ τούτων
 ὀριζόμενος λόγος; τῶν γὰρ ὅλων μελῶν ἀπάντων μὴ εἰσερχομένων
 εἰς βασιλείαν οὐρανῶν τίς ἔτι χρεῖα παρὰ ἐν μέλος γίνεσθαι, τῶν
 ἄλλων μὴ τοῦτο πληροῦντων; εἰ δὲ ἐγείρεται τὸ σῶμα (ἐγείρεται γάρ), 6
 20 ἢ πῶς οὐκ ἔσται ἀπρεπὴς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπισινῆ σώματα
 ἔχουσα πρὸς δόξαν ὄντα τῶν ἐν αὐτῇ; εἰ δὲ ὅλως καὶ τμηθεῖη 7
 τὸ μέλος τὸ σκανδαλίζον, ἄρα τέτμηται καὶ οὐχ ἡμαρτεν· τμηθὲν δὲ
 καὶ μὴ ἁμαρτήσαν, αὐτὸ ἔδει πρῶτον πάντων ἀναστῆναι μὴ ἁμαρ-
 τήσαν.
3. Οἱ δὲ εἰς τὸ πρόχειρον τοῦτο ἔργον ἔντολμοι ἀπὸ πάντων 3, 1
 ἑαυτοὺς ἠθέτησάν τε καὶ ἀπηλλοτριώσαν. οὔτε γὰρ ἔτι ἄνδρες εἰσὶ
 διὰ τὸ ἀφηρημένον οὔτε γυναῖκες δύνανται εἶναι διὰ τὸ | παρὰ φύσιν. P491
 προῦλαβεν δὲ καὶ ἡ τοῦ στεφάνου τοῦ ἁγῶνος καὶ βραβεῖου τού- 2

2 vgl. Matth. 5, 29f. 18, 5f — 12 Mark. 7, 21f

M U 25—S. 363, 1 Anast. Sin. quaest. 66; iMigne 89, 685 C—688 D

3 εἰσελθεῖν < U   3f τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν U   4 χολὸν U
 5 εἶναι < U | ἠκρωτηριασμένον U   7 οὐδὲ U   8 τὶ *] τὸ MU   9 τὸ¹
 < U | μέλος < M   10 αὐτὸν M | οὐδὲ¹ οὐδὲν U | ἀναστήσεται *] κατα-
 λειφθήσεται MU   12 τὴν² < U | πάντῃ *] πάντα MU   14 ῥήξει] τηρήσει M
 15 οὖν < U | παρὰ *] περὶ MU   16 ὅλων < U   17 ἔτι] ἔστι M   18 γὰρ]
 δὲ M   21 πρὸς δόξαν ὄντα < U | ὄντα *] οὔσα M   22 μέρος M   23 αὐ-
 τοῦ M | δεῖ U   25 οἱ] ὅσοι U Anast. Sin. | ἔντολμοι U   26 ἔτι < U
 27 δύνανται εἶναι < Anast. Sin.   28 προῦλαβεν hier intransitiv gebraucht

του ἐπωνυμία. οὐδὲ ὁπότεροι γὰρ φανήσονται οὗτοι τῶν τριῶν τάξεων
 τῶν εὐνοῦχων τῶν ὑπὸ κυρίου εἰρημέων. εἰσί, γὰρ φησὶν, εὐνοῦ-
 χοι. οἱ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγεννήθησαν. ἐκεῖνοι γὰρ ἀγαπίοι 3
 εἰσι τῆς αὐτῶν εὐνοχίας. οὔτε μὴν ἁμαρτίαν ἔχοντες διὰ τὸ οὕτως
 5 γεγενῆσθαι οὔτε πάλιν ἔπαινον. μὴ δυνάμενοι πράττειν τί τῶν
 τοιούτων. τῶν ἀφροδισίων φημί. ἐπειδὴ μὴ πέφυκεν αὐτοῖς τὰ παι-
 δοποιὰ ὄργανα τὰ ἐκ θεοῦ κεκτισμένα. ἀλλ' οὔτε μισθὸν ἔχουσιν 4
 εὐνοχίας βασιλείαν οὐρανῶν. | διὰ τὸ ἀγῶνος μὴ μεμνήσθαι. εἰ 5 D546
 δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν μεμύηται οἱ τοιοῦτοι. μὴ δυνάμενοι πράττειν ὅ 0170
 10 μὴ δεῖ πράττειν καὶ μὴ πράττοντες μισθὸν οὐκ ἔχουσιν. οὐ γὰρ διὰ
 τὸ μὴ βούλεσθαι τὸ ἔργον παρ' αὐτοῖς οὐ πέπρακται. ἀλλὰ διὰ τὸ
 μὴ δύνασθαι. καὶ αὕτη μὲν ἡ ἀγωγή τῆς πρώτης ὑπὸ κυρίου 6
 εἰρημένης εὐνοχίας. τῆς διὰ τῶν μητέρων γεννωμένης ἐν εὐνοχίᾳ.
 ἐξ ὧν οὐ δύνανται οὗτοι ἐπάρχειν διὰ τὸ χειρότενοντον.
 15 4. »Καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εὐνοχίσθη- 4, 1
 σαν, φησὶν ὁ σωτὴρ. καὶ οὔτε ἀπὸ τούτων εἰσὶν οἱ προειρημένοι.
 οὗτοι μὲν γὰρ γίνονται (οἱ ὑπὸ ἀνθρώπων εὐνοχισθέντες) ἕνεκεν
 χρήσεως ἢ βασιλικῆς ἢ ἀρχοντικῆς. βουλόμενοι γὰρ τινες τῶν βαρ- 2
 βάρων βασιλεῖς ἢ καὶ τύραννοι. ζήλωτυπίας χάριν καὶ ὑπονοίας τῆς
 20 πρὸς τὰς γαμετάς τὰς ἰδίας. ἔτι κομιδῇ νέους τοὺς παῖδας λαμβάνουσι

2 Matth. 19, 12 — 15 Matth. 19, 12

M U Anast. Sin.

1 γὰρ < M 2 τῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημέων εὐνοῦχων Anast. Sin. 3 αὐ-
 τῶν + οὕτως Anast. Sin. 4 αὐτῶν] τοιαύτης Anast. Sin. 4-S οὔτε μὴν ἁμαρτίαν—
 μεμνήσθαι bei Anast. Sin. verkürzt zu καὶ οὔτε μισθὸν ἔχοντες διὰ τὸ οὕτως γε-
 γενῆσθαι οὔτε πάλιν ἁμαρτίαν, μὴ δυνάμενοι πράττειν τὰ τῶν ἀνδρῶν ὑστερη-
 μένοι τὰ ἐκ θεοῦ παιδοποιὰ μόρια. 5 γεγενῆσθαι*] γεγενῆσθαι MU | ἔπαι-
 νον] ἁμαρτίαν U | μὴ*] < M ὅτι U 5f τὶ τῶν τοιούτων)* 6 τῶν
 ἀφροδισίων*] δι' ἀφροδισίων M τὴν ἀφροδισίων U 8 βασιλείαν Dind. Öh.]
 βασιλείας MU | μὴ < M 11 τὸ ἔργον—πέπρακται] οὐ πράττουσιν Anast.
 Sin. 12 ἡ πρώτη ἀγωγή Anast. Sin. 13f τῆς διὰ—χειρότενοντον < Anast.
 Sin. 14 δύνονται M | διὰ τὸ χειρότενοντον < U 15 καὶ εἰσὶν] εἰσὶ δὲ M
 εἰσι + φησὶν Anast. Sin. | οἵτινες] οἱ U < M 15f εὐνοχισθέντες M
 16 φησὶν ὁ σωτὴρ < Anast. Sin. 16f καὶ οὔτε—γίνονται < Anast. Sin.
 17 γίνονται*] γεννῶνται MU | οἱ] + δὲ U + γὰρ Anast. Sin. 18 ἡ¹ <
 Anast. Sin. 19 ἢ καὶ τύραννοι] καὶ ἀρχοντες Anast. Sin. | ζήλωτυπίας M
 20 τὰς ἰδίας γαμετάς Anast. Sin. 20f λαμβάνουσι καὶ < Anast. Sin.

καὶ εὐνοχίζουσι τούτους πρὸς τὸ ἀδουνηθέντας ἐμπιστεῦσθαι τὰς
 ἰδίας αὐτῶν ὡς ἔφην γαμετάς. καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν 3
 ἢ περὶ τούτων αἰτία. ὅθεν τάχα οἶμαι (γένονεν, καὶ τὸ εὐνοῦχον
 καλεῖσθαι, ἀπὸ τοῦ εὐνοεῖν δύνασθαι ἀφαιρουμένων τῶν μελῶν καὶ
 5 τοῦ μὴ ἐπερτρίβεσθαι μίξει τῶν σωμάτων ὡς τῶν ὀργάνων ἀφρηγημέ-
 νους. ἕτερα τοίνυν αὕτη ἢ τάξις ἐκ παιδὸς λαμβανομένη καὶ εὐ- 4
 νοχίζομένη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. οὐχὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

»Καὶ εἰσὶν, φησὶν, εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνοῦχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν 5
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν«. τίνες τοίνυν εἶεν οὗτοι ἀλλ' ἢ οἱ γενναῖοι
 10 ἀπόστολοι καὶ οἱ καθ' ἑξῆς παρθένοι καὶ μονάζοντες; Ἰωάννης μὲν καὶ 6
 Ἰάκωβος, υἱοὶ Ζεβεδαίου, μείναντες ἐν τῇ παρθενίᾳ, μήτε μὴν ἰδίας
 χερσὶ τὰ μέλη ἀποτεμόντες μήτε συναφθέντες γάμῳ, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ P492
 καρδίᾳ ἀγωνισάμενοι καὶ θαυμασίως τὸ κλέος τοῦ στεφάνου τούτου
 τοῦ ἀγῶνος ἀπενεργάμενοι. μετ' αὐτοὺς | δὲ ὅσοι ἐν μυριάδων ἀριθμῷ 7 D547
 15 ἐν τῷ κόσμῳ μονάζοντες καὶ ἀπὸ μοναστηρίων καὶ παρθενῶνων
 τουτὶ τοῦ ἀγῶνος τὸ κλέος ἀπηνέγκαντο, οἵτινες σώμασι γυναικῶν
 οὐκ ἐμίγησαν, ἀλλὰ ἠθλήσαν ἐν ἀγῶνι τελειοτάτῳ· ὡς καὶ Ἡλίας 8
 ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ εὐρίσκεται καὶ Παῦλος λέγων »λέγω δὲ τοῖς ἀγά-
 μοις ὅτι καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν μείνωσιν οὕτως καθὼς καὶ γὰρ· εἰ δὲ οὐκ

8 Matth. 19. 12 — 10 vgl. Panarion haer. 7S, 13, 4 — 18 I Kor. 7, 8

M U Anast. Sin.

1 τούτους < Anast. Sin. | ἀδουνηθέντα M | πιστεῦσθαι U Anast. Sin.
 2 ἰδίας αὐτῶν ὡς ἔφην < Anast. Sin. 3 τούτων *] τούτου MU Anast. Sin.
 3f τάχα οἶμαι—καλεῖσθαι] εὐνοῦχον ἐτυμολογεῖσθαι ὡς οἶμαι Anast. Sin. 3 (γέν-
 γονεν * 4 δύνασθαι + καὶ M | ἀφρηγημένων Anast. Sin. 4—7 καὶ τοῦ μὴ—
 τῶν οὐρανῶν < Anast. Sin. 4 καὶ < M 5 τοῦ < U | τῶν² < M 7 οὐχί—
 οὐρανῶν < M 8 φησὶν < M 9 τῶν οὐρανῶν < U | τίνες τοίνυν—ἀλλ' ἢ] οὗτοι δὲ
 εἰσιν Anast. Sin. 10 καὶ μονάζοντες hinter ἀπόστολοι U | μὲν + γὰρ Anast. Sin.
 11 τῇ < U 11f μήτε μὴν—ἀποτεμόντες] καὶ μήτε ὑπ' ἀνθρώπων εὐνοχισθέν-
 τες Anast. Sin. 12 μήτε + μὴν Anast. Sin. 12f τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ] κατὰ τῆς
 σαρκὸς Anast. Sin. 13 καὶ < Anast. Sin. 13f τοῦ στεφάνου τούτου τοῦ
 ἀγῶνος] τοῦ στεφάνου < M τῆς εὐνοχίας ταύτης καὶ τῶν στεφάνων Anast. Sin.
 14 ἀπηνέγκαντο Anast. Sin. | ὅσοι ἐν μυριάδων ἀριθμῷ] ὅσοι μυριάδες U ὅσοι
 μυριάδων Anast. Sin. 15f μονάζοντες—ἀπηνέγκαντο] παρθενεύοντες καὶ μονά-
 ζοντες τὸν αὐτὸν μισθὸν ἐκλήρωσαντο Anast. Sin. 15 παρθένων M 16 τοί-
 του M 17 ἠθέλησαν M | ἐν < Anast. Sin. 17f Ἡλίας—εὐρίσκεται] ὁ Ἡλίας
 καὶ Δανιὴλ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἄλλοι πολλοὶ Anast. Sin. 18—S. 362, 13 καὶ
 Παῦλος—πεποιηκότων < Anast. Sin. 19 καθὼς] ὡς U

ἐγκρατεύονται. γαμειώσαν. πῶς οὖν αὐτὸς ἔμεινεν; εἰ μὲν γὰρ 9
ἀποτετμημένος ἦν καὶ κατ' αὐτὸν ἔμεινεν ὁμοιοῦμενοι αὐτῷ, ἵνα
πληρώσωσι τὸ ὡς | καὶ γὰρ. πῶς ἀποτεμνόμενος τις ἠδύνατο γῆμαι, Ὡ 172
εἰ μηκέτι ἐνεκρατεύετο. κατὰ τὸ >γαμειώσαν καὶ μὴ πυρούσθωσαν;
5 ὁρᾷς ὅτι περὶ ἐγκρατείας φάσκει καὶ οὐκ ἐπὶ μελῶν ἀφαιρέσεως.
εἰ δὲ φάσκουσιν οὗτοι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἑαυτοὺς εὐνου- 10
χιεῖναι. πῶς ἑαυτοὺς ἀπαλλοτριώσουσι τοῦ ῥήματος τοῦ εἰρημένου
ὅτι >εἰσὶ τινες οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων; εἰ γὰρ 11
αὐτὸς ἰδίαις χερσὶν ἑαυτὸν εὐνουχίζει, ἀνθρωπὸς ἐστὶ καὶ αἱ χεῖρες
10 αὐτοῦ τὸ ἀθέμιτον τοῦτο εἰργάσατο· εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ οὐ διδύ-
νηται πρᾶξι. ὑπὸ ἄλλων δὲ εὐνουχίσθη. οὐκέτι ἐστὶ διὰ βασιλείαν
οὐρανῶν. διὰ τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων εὐνουχίσθαι, ἦτοι δι' αὐτοῦ ἦτοι
διὰ τῶν τοῦτο πεποιηζόντων. πεσεῖται δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ στεφάνου 12
καὶ ἀπὸ τοῦ βραβείου. οὐκέτι χάριν ἔχων διὰ τὴν ἀποχὴν τῆς τοι-
15 αῦτης χρήσεως. [ἀλλὰ] διὰ τὸ μὴ δύνασθαι χρῆσθαι ἀφρημένων τῶν
τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως μελῶν. ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ κριθήσεται, ὡς 13
ὁ λυμαινόμενος ἑαυτοῦ τὸ μέλος καὶ ὡς ὁ τέμνων ἀλλότριον ἀμπε-
λῶνα. οὐ γὰρ κατὰ θεὸν ἐπολιτεύσατο, ἀλλὰ κατὰ ἐπιβουλὴν τῷ
δημιουργῷ κερῖω θεῷ ἀντέστη ὁ τοιοῦτος. ἐπιθυμία δὲ περισσο- 14
20 τέρα ὁ τοιοῦτος ἐνεχθήσεται. καὶ γὰρ ὁ εὐνουχος ἔδεται παρὰ τῷ
σοφῷ οὐκ ἀπεχόμενος τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ * μὴ δυνάμενος τὴν
ἐπιθυμίαν ἐπιτελεῖσαι. ὡς λέγει >ἐπιθυμία εὐνούχου ἀποπαρθενεῦσαι D548

8 Matth. 19, 12 — 22 Sir. 20, 4

M U Anast. Sin.

1 γαμειώσαν U   2 καὶ < M | ὁμοιομοιοῦμενοι M   3 ἀποτετμημέ-
ρος U   4 ἐνεγκρατεύετο U | κατὰ τὸ Jül.] καὶ τὸ MU | γαμειώσαν U |
καὶ < M   7 τοῦ εἰρημένου ῥήματος U   9 νοῦ ἄνθρωπος + (καὶ αὐ-
τὸς)? * | καὶ < U   10 αὐτὸς] οἷτος M   10f οὐδὲν δύναται M   12 διὰ
τὸ] διότι U | εὐνουχίσθη U   13f πεσεῖται δὲ—οὐκέτι χάριν] πλὴν ὅτι καὶ
τὸ ἀθέμιτον τῆς κακίστης εὐνουχίας ἐργάζονται οἱ ταλαιπῶροι καὶ οὐδένα μισθὸν
ἢ χάριν Anast. Sin.   15 [ἀλλὰ] *   15f [ἀλλὰ] διὰ—μελῶν < Anast. Sin.
16—18 κριθήσεται ὡς — ἀμπελῶνα] κριθήσονται ἀμφοτέροι, ὁ μὲν ὡς ἑαυτὸν
λυμαινόμενος ὁ δὲ ὡς τὸν πλησίον διαφθείρων Anast. Sin.   17 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ M
18f οὐ γὰρ κατὰ—ὁ τοιοῦτος] ἐπίβουλοι γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας καὶ
τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἀπεδείχθησαν Anast. Sin.   19 ἀντιστὰς M   20 ἐνεχθή-
σεται + καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν γνώμην πρὸς τοῦτοις ἀνατραπήσεται Anast. Sin.
21 * < μᾶλλον ἐπιθυμῶν, ἅτε) *   22 ὡς λέγει] φησὶ γὰρ Anast. Sin.

ρεάνιδα«. καὶ ἐκ πανταχόθεν * ὃ τῆς πολλῆς ματαιότητος τῆς ἐν 15
τῷ κόσμῳ πολυτρόπως ἐπινερομένης. | P 493

Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ περὶ τούτων ἔγρωμεν. διὸ καὶ ἐν συντόμῳ 16
περὶ αὐτῶν εἰρηκότες καὶ ὡς ἔφην ὑπονοήσαντες εἶναι τούτους τοὺς
5 προειρημένους, καταλιπόντες τοὺς αὐτοὺς καὶ καταγελάσαντες <αὐτῶν> 17
ὥσπερ σκορπίου δικέντρον τοῖς μὲν κέρασι καὶ χηλαῖς ἀπὸ τῶν ἀνέ-
καθεν τῶν πατέρων βίαις ἐναντιωθέντος, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τῷ τύπῳ
τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἀνθισταμένου, ὑποδήματι ἐστηρικμένῳ
καταπατήσαντες τούτους [καὶ καταγελάσαντες,] τουτέστιν διὰ τῶν
10 ῥητῶν τοῦ εὐαγγελίου, κατὰ τὸ ἔθος ἐπὶ τὰς μετέπειτα βαίροντες
ἐνταῦθα λήξωμεν τῆς τούτων ἀβελτηρίας.

Κατὰ Καθαρῶν τῶν ἀκαθάρτων $\overline{\lambda\theta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\nu\theta}$.

1. Καθεξῆς δὲ τούτων Καθαροὶ τινες λεγόμενοι ἐφύησαν, ἀπὸ 1, 1
Ναάτου τινός, ὡς πολλὸς ἔδεται λόγος. οὗτος δὲ ὁ Ναάτος ἐπὶ
15 τῆς Ῥωμαίων ὑπῆρχεν, ἐν καιρῷ τοῦ διωγμοῦ τοῦ πρὸ τοῦ Μαξιμι- Ö174
<α>ροῦ γενομένου [πρώτου]. τάχα δὲ οἶμαι Δεκίου τότε ἦν ἡ Ἀδρηλια-
ροῦ. ἀπὸ δὲ τῆς προφάσεως τῶν ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντων 2

17 ff vgl. Eusebius h. e. VI 43, 1; S. 612, 13 ff Schwartz ἐπειδήπερ τῆ κατὰ
τούτων ἀρθεῖς ὑπερηφανία Νοουάτος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὡς

M U Anast. Sin. (bis νεάνιδα Z. 1)

1 Nach νεάνιδα fährt Anast. Sin. noch fort: καὶ ὥσπερ ἀγαθὰ ἐκκεχυμένα
ἐπὶ στόματι κεκλεισμένῳ ἢ ἐδέσματα βρωμάτων παρακείμενα ἐν τάφῳ ἢ κάρπωσις
εἰδώλῳ (οὔτε γὰρ ἔδεται οὔτε ὀσφραίνεται), οὕτως ἐννοῦχος περιλαμβάνων παρ-
θήνον καὶ στενάζων. Ὁ δὲ Σολομών, ἀναστέλλον αὐτῶν τὴν αἰσχροεργίαν φησί·
μακάριος ἐννοῦχος, ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα μηδὲ ἐνθυμηθεῖς κατὰ τοῦ
κυρίου πονηρά. Παράνομος τοίνυν καὶ δαιμονιώδης ἡ τοιαύτη ἐργασία καὶ νομο-
θεσία καὶ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀντίθετος. Καὶ γὰρ νομοθετῶν ὁ
θεὸς ἔλεγεν· οὐκ εἰσελεύσεται θλασίας καὶ ἀποκεκομμένος εἰς οἶκον κυρίου ἐπὶ
τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν. καὶ πάλιν περὶ θνσιῶν ἐντελλόμενός φησι· θλασίαν
καὶ ἐκτομίαν εἰς θνσιαστήριον οὐ προσάξετε κυρίῳ, ὅτι μῶμος ἐν αὐτοῖς καὶ οὐ
δεχθήσονται. | * etwa <ἔξέπεσεν ἢ τούτων ληρωδία καὶ> * 3 καὶ² < U
5 <αὐτῶν> * 6 κέρασι U 7 ἐναντιωθέντος *] ἐναντιωθέντας MU | νορ κέντρῳ +
ἄλλῳ M 8 ἀνθισταμένου *] ἀνθισταμένους MU 9 [καὶ καταγελάσαντες] *
10 μετέπειτα βαίροντες] λοιπὰς μεταβαίροντες U 12 Überschrift κατὰ Καθα-
ρῶν τῶν ἀκαθάρτων $\overline{\lambda\theta}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\theta}$ M κατὰ καθαρῶν $\overline{\lambda\theta}$ ἢ καὶ $\overline{\nu\theta}$ U 14 δὲ < U
15 τοῦ³ < U 15 f Μαξιμ<α>ροῦ *] Μαξιμίνου MU 16 [πρώτου] *, wohl
doppelte Lesart zu πρὸ τοῦ (Z. 15) | δὲ < U 17 τῶν *] τῆς MU

ἐπάραματι ἀρθεῖς ἅμα τοῖς αὐτῶ ἐπομένοις μὴ θελήσας κοινωνῆσαι τοῖς μετανοοῦσιν ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ, εἰς αἴρεσιν τ(οι)αύτην τέτραπται. λέγων μὴ εἶναι ^{αὐτοῖς} σωτηρίαν, ἀλλὰ μίαν μετάνοιαν, μετὰ δὲ τὸ λουτροῦν μηκέτι δύνασθαι τινα ἐλεεῖσθαι παραπεπτωκότα.

- 5 Καὶ αὐτοὶ δὲ φασιν εἶναι μετάνοιαν μίαν καὶ διὰ | λουτροῦ παλιγ- 3 D 549
γενεσίας ταύτην γίνεσθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' οὐκ ἀναιροῦμεν τὴν
τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἰδότες τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸν 4
ἔλεον τοῦ δεσπότη καὶ τὸ οὐγγνωστον τῆς φύσεως, τὸ εὐρίπιστον
τῆς ψυχῆς, τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκός, τὸ πολὺβλυστον τῆς τῶν πάντων
10 ἀνθρώπων αἰσθησεως ἐν παραπτώμασιν, διότι οὐδεὶς ἀναμάρτητος
καὶ καθαρὸς ἀπὸ ἑύποιν, οὐδ' ἂν κἄν μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς γῆς.* καὶ ἡ μὲν τελεία μετάνοια ἐν τῶ λουτρῶ τυγχάνει· εἰ 5
δὲ τις παρέπεσεν, οὐκ ἀπόλλει τοῦτον ἢ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία.
δίδωσι γὰρ καὶ ἐπάροδον καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν τὴν μεταμέλειαν.
15 τῶ γὰρ Κάϊν εἶπεν ὁ θεός· »ἡμαρτες, ἡσύχασον«, | καὶ τῶ παραλυτι- 6 P 494
κῶ ἰδοῦ, ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανες, καὶ Πέτρον ἀνακαλεῖται
ὁ κύριος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι καὶ ἀντὶ τῶν τριῶν ἀρνήσεων τρις

μηκέτ' οὔσης αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνησίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, ἰδίας αἰρέσεως τῶν κατὰ λογισμοῦ φροσίων Καθαροῦς ἑαυτοῦς ἀποσηνάντων ἀρχηγός καθίσταται Socrates h. e. l 10; Migne 67, 101A (Acesius) τὴν ἀκριβείαν τοῦ ἀσθηροῦ κανόνος ἔλεγεν, ὡς ἄρα οὐ χροὶ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκότας ἁμαρτίαν, ἣν πρὸς θάνατον καλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί, τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων ἀξιοῦσθαι, ἀλλ' ἐπὶ μετάνοιαν μὲν αὐτοὺς προτρέπειν, ἐλπίδα δὲ τῆς ἀφίσεως μὴ παρὰ τῶν ἱερέων ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκδέχεσθαι τοῦ δευταμένου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος συγχωρεῖν ἁμαρτήματα; vgl. für den östlichen Novatianismus sonst Nicäa can. 8 Basilius ep. 188 can. 1; Migne 32, 668 B ep. 190 can. 47; Migne 32, 729 C Amphilochius v. Ik. bei Ficker, Amphilochiana I 30, 23 46, 16 52, 10 Chrysost. hom. 6 in Hebr.; Migne 63, 492 u. CIG IV 9268, dazu Cumont, mélanges d'arch. et d'hist. XV (1895) S. 291

5f μετάνοιαν μίαν] vgl. das Symbol Ancoratus c. 119, 11; I 149, 2 καὶ εἰς ἕν βάπτισμα μετανοίας Symbol von Jerusalem (§ 124 S. 134 Hahn³) καὶ εἰς ἕν βάπτισμα μετανοίας εἰς ἡφεςιν ἁμαρτιῶν; dazu Holl, Sitz. Ber. Berl. Akad. 1919. S. 10 — 10 Hiob 14, 4f — 15 Gen. 4, 7 — 16 Joh. 5, 14 — Joh. 21, 15. 16. 17

M U

1 αὐτῶ ἐπομένοις] ἐπαγωμένοις αὐτῶ U | θελήσασι M | 2 τ(οι)αύτην * | τετρέπται M 3 λέγειν M | <αὐτοῖς> * 6 ταύτης U | γενέσθαι U | ἀλλὰ U 9 πάντων] πολλῶν U 10 ἐν παραπτώμασιν < U 11 ἢ ζωῆ] ὁ βίος U 13 τοῦτο M | τοῦ < M

αὐτὸν προσαλεῖται πρὸς ὁμολογίαν »ἀγαπᾷς με. Πέτρε; ἀγαπᾷς με. Πέτρε; ἀγαπᾷς με, Πέτρε;« καὶ φησὶ »ποιῖμαιτε τὰ προβάτιά μου«.

2. Σφάλλει δὲ αὐτοὺς τὸ ρήτὸν τοῦ ἀποστόλου τὸ εἰρημένον 2, 1
 »ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας καὶ καλὸν γενεσάμενους θεοῦ
 5 ῥῆμα δυνάμει τε τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ παραπεσόντας πάλιν
 ἀνακαινίζειν εἰς μετένοιαν. ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. γῆ γὰρ ἡ πιῶσα πολλάκις τὸν ἐπ' 2
 αὐτῆς ἐρχόμενον ἕτερον καὶ τίχτουσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις, δι'
 οὗ καὶ γεωργεῖται. μεταλαμβάνει εὐλογίας· ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας
 10 καὶ τριβόλους ἀδόκιμος καὶ κατάρως ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν·
 καὶ γὰρ τῶ μὲν ὄντι τοὺς ἅπαξ ἀνακαινισθέντας καὶ παραπεσόντας 3
 ἀνακαινίζειν ἀδύνατον. οὔτε γὰρ ἔτι γεννηθήσεται Χριστός. ἵνα σταυ-
 ρωθῆ ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε ἀνασταυροῦν δύναται τις τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 τὸν μηκέτι σταυρούμενον, οὔτε δύναται τις λουτρον | δεύτερον λαμ- D550
 15 βάνειν· ἔν γὰρ ἔστι τὸ βάπτισμα καὶ εἰς ὃ ἐγκαινισμός. ἀλλὰ εὐθύς 4
 ἐπιφέρει τὴν τούτων ἱασιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος. τὴν ἐκκλησίαν ἰατροῦσιν
 καὶ τῶν αὐτῆς μελῶν ἐπιμελούμενος. | καὶ φησὶ »πεπεῖσμεθα δὲ περὶ Ὡ176
 ὑμῶν, ἀγαπητοί. τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. εἰ καὶ οὕτως
 λαλοῦμεν. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου
 20 ὑμῶν«. καὶ ὁρᾷς πῶς μὲν τὸν ἐγκαινισμὸν μὴ δύνασθαι δεύτερον 5
 γενέσθαι τελείως ἀπεφήρατο. τῆς δὲ σωτηρίας οὐκ ἀπέτεμεν τοὺς
 ἔτι μετανοοῦντας, ἀλλὰ καὶ σωτηρίας ἐχόμενα καὶ θεὸν ἀντιλήπτορα,
 τῆς ἀγαθοεργίας αὐτῶν χάριν, τὸν κύριον ἔδειξε τῶν καὶ ἀπὸ παραπτω-
 μάτων τελειότατα μετανοούντων καὶ ἐπιστρέφόντων καὶ μεταμελο-
 25 μένων.

Δέχεται οὖν ὁ ἅγιος λόγος καὶ ἡ ἅγια θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε 6
 τὴν μετένοιαν. οὐκ ἐξυδαρευομένη οὐδὲ ὀρθύμονος τοὺς τὸν δρόμον
 τελοῦντας παρασκευάζουσα, ἀλλὰ θεοῦ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν
 μὴ ἀνακόπτουσα. γινώσκουσα δὲ τὸν τρόπον ἐκάστης ὑποθέσεως.
 30 ὥς γὰρ ὁ τὴν παρθενίαν ἀπολέσας ἀδυνάτως ἔχει ταύτην (ἀνα)κτῆ- 7
 σασθαι σωματικῶς. μὴ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως, οὕτω καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ

4 Hebr. 6, 4—6 — 17 Hebr. 6, 9f

M U

1 αὐτῶν M | προσσαλεῖται U | πρὸς] εἰς U 1f ἀγαπᾷς με Πέτρε² < U
 2 πρόβατα U 3 τὸ² < U 4 γὰρ < U 6 εἰς μετένοιαν < U 7 πολλάκις
 hinter ἐπ' αὐτῆς U 10 ἀδόκιμος καὶ < M 17 ἐπιμελούμενος U | δὲ < M
 22 ἐχόμενος U 23 τῆς < M | χάριν—ἔδειξε τῶν < U 27 ἐξυδαρευομέ-
 νην M 28 vor φιλανθρωπίαν + τὴν U 29 ἀνακάμπτουσα U 30f (ἀνα)κτῆ-
 σασθαι * 31 ὁ < U

λουτροῦ | ἐν μεγάλοις τισὶ παραπτώμασι περιπεσόν· καὶ ὅσπερ ὁ ἀπὸ 8 P 495
 παρθενίας παραπεσὼν δευτέραν τιμὴν τὴν ἐγκράτειαν ἔχει. οὕτω καὶ
 ὁ μετὰ τὸ λουτροῦ ἐν παραπτώματι μείζονι γερόμενος ἔχει δευτέραν
 ἴασιν (τὴν μεταμέλειαν). οὐ τοιαύτην ἐνάρετον κατὰ τὴν πρώτην. οὐκ
 5 ἐποβεβλημένην δὲ ζωῆς ἔχει τὴν δευτέραν ἣν κέκτηται. οὐκ ἀθετεῖ
 τοῖνον ὁ θεὸς λόγος τὸν μισθὸν τῶν ἐν τῇ μετανοίᾳ καμνόντων.
 3. Ἐπειτα δὲ οἱ αὐτοὶ πάλιν ἀπὸ τούτου προσηδήσαντες καὶ 3, 1
 ἄλλα τιὰ ἐσηύρατο. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτήν. ἣν καὶ ἡμεῖς
 κερτήμεθα, πίστιν λέγουσιν ἔχειν· οὗτοι δὲ οὐ βούλονται διγάμοις
 10 κοινωνεῖν. εἰ γὰρ τις μετὰ τὸ βάπτισμα συναφθεῖη γυναικὶ δευτέρᾳ. | D 551
 παρὰ τούτοις οὐκ εἰσδεχθήσεται ἔτι. καὶ τὸ πᾶν ἐστὶν ἡλίθιον. 2
 ὡς γὰρ εἴ τις θεάσασθαι τινα νηρόμενον ἐν ὕδατι καὶ ἀγροῶν τὴν
 πείραν τῆς διανήξεως ἑαυτὸν ἐκδοτοῦ τοῖς ὕδασι δῶν καὶ ὑποβορέχιος
 γένηται, μὴ ἔμπειρος ὢν μηδὲ σαφῶς γρούς τῶν διὰ χειρῶν τε καὶ
 15 ποδῶν τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς προσποριζομένων τὴν ἐπιστήμην, νομί-
 ζων δὲ ἀπλῶς τὸ ὕδωρ διαβαστάζειν τὸν ἄνθρωπον δίχα τῶν ἰδίων
 χειρῶν· ἢ ὡς εἴ τις ἀκούοι τὸν ἡγεμόνα τιμωροῦντα τοὺς δροῶντας 3
 φανλότητος (ἔργα) ἄχοι καὶ ἐλαχίστων καὶ νομίζοι μὲν τὴν δίκην
 ἴσην διεξιέναι κατὰ πάντων, ὡς ἐπὶ τοῦ φόρου οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ
 20 διαβάλλοντος τὸν πέλας ἢ * μαχεσαμένου· ἢ ὡς ἐὰν ἢ τις παντάπασιν 4
 ἰδιώτης καὶ θεάσασθαι τὸν εἰληφότα ἄρχοντος τὴν ἐξουσίαν κατὰ
 ἀλιτηρίων ἀποσπᾶσαντα μάχαιραν ἢ κατὰ γοήτων καὶ βλασφημῶν ἢ
 ἀκαθοσιώτων, νομίζῃ δὲ τοὺς | ἅπαντας ἐξουσίαν ἔχειν τῆς τοιαύτης 0 178
 αἰτίας ποιεῖσθαι τὴν δίκην, θεασάμενός τε δίκην δόντας ἀνθρώπους
 25 καὶ αὐτὸς δὲ τὰ ἴσα μιμησάμενος θελήσῃ ἀποκτεῖναι τινας, ὡς δῆθεν
 τοὺς ἡδικοχότας δικάζων, ἀλοὺς δὲ οὗτος αὐτὸς δίκην δώσει, μὴ 5
 εἰληφῶς παρὰ βασιλέως ἐξουσίαν τῶν τοιούτων καὶ ὅτι τὴν ἴσην
 ἐνόμιζεν κατὰ πάντων ἐξιέναι ψῆφον ἀπὸ τῆς δίκης τῶν νό-

9 vgl. haer. 48, 9, 7; II 231, 19ff Nicäa can. 8 Socrates h. e. V 22; Migne 67, 641 A

M U

1 παραπεσόν M   3 μετὰ Pet.] εἰς MU   4 (τὴν μεταμέλειαν) *, vgl.
 S. 364, 14 | vor κατὰ + τὰ M   8 καὶ² < U | ἣν καὶ ἡμεῖς < M   9 πί-
 στιν + ἣν M | διγάμοις] διδαγμοῖς U   10 ἐπικοινωνεῖν U   12 θεάσασθαι U
 14 ἔμπειρος] ἐν πείρα U   15f νομίζων *] νομίζει MU   17 τιμωροῦντας M |
 τοὺς + τι U   18 φανλότητος (ἔργα) *] φανλότητος M τὰ τῆς φανλότητος U
 20 * (κακῶς) Jül. | μαχεσαμένου U | ἢ < M   21 ἄρχοντος *] ἄρχοντα MU
 | κατ' U   23 πάντας U   24 τε *] δὲ MU   26 οὔτος] ὁ τοιοῦτος U
 27 τῶν τοιούτων ist neutr. = zu Derartigem | καὶ ὅτι] διότι M   28 ἐνόμιζον M

μων, ἑαυτὸν [δέ] ἐν τῇ ἀδικίᾳ διὰ τῆς ἰδίας ἀπειρίας καὶ ἀπαρακο-
λουθησίας ἔκδοτον ἀπωλείας παρασκευάσας, — οὕτω καὶ οὗτοι τὰ 6
πάντων ὁμοῦ μίξαντες ἐκ πάντων ἐξέπεσαν καὶ μὴ νοήσαντες τὰ
ἀκριβῆ τῆς τοῦ θεοῦ διδασκαλίας | ἐπὶ ἑτέραν τρίβον σφαλέντες ἐτρέ- P 496
5 πησαν, οὐκ εἰδότες ὅτι οὐκ αὐτῇ ἐστὶν ἢ τῆς θείας γραφῆς παρὰ-
δοσίς τε καὶ ἀκολουθία.

4. Τὰ γὰρ εἰς τὴν ἱερωσύνην παραδοθέντα διὰ τὸ ἐξοχώτατον 4, 1
τῆς ἱερουργίας εἰς πάντα ἐνόμισαν ἴσως φέρεσθαι. ἀκηκούτες γὰρ
ὅτι »δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι. μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα,
10 ἐγκρατῆ«, »ὡσαύτως | καὶ τὸν διάκονον« καὶ τὸν πρεσβύτερον, τὸν D 552
ὄρον τῶν ταγμάτων οὐκ ἐνόησαν. καὶ γὰρ τῶ μὲν ὄντι οὐ δέχε- 2
ται εἰς ἱερωσύνην τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ κήρυγμα μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ
ἐνδημίαν οὐδὲ τοὺς ἀπὸ πρώτου γάμου τελευτησάσης τῆς αὐτῶν
γυναικὸς δευτέρῳ γάμῳ συναφθέντας, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς
15 τῆς ἱερωσύνης· καὶ ταῦτα ἀσφαλῶς ἢ ἅγια τοῦ θεοῦ ἐκκλησία μετὰ
ἀκριβείας παραφυλάττεται. ἀλλὰ καὶ τὸν ἔτι (συν)βιοῦντα καὶ 3
τεκνογονοῦντα, μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα, οὐ δέχεται, ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶς
ἐγκρατευσάμενον ἢ χηρεύσαντα διάκονόν τε καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπί-
σκοπον καὶ ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς κανόνες οἱ ἐκκλη-
20 σιαστικοί.

Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι, ἐν τισὶ τόποις ἔτι τεκνογονεῖν πρεσβυ- 4
τέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους. τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὸν

7 ff vgl. Panarion¹ haer. 48, 9, 8ff; II 231, 22ff u. περὶ πίστεως c. 21, 6. 8f --
9 I Tim. 3, 2 — 10 I Tim. 3, 8 — 16 ff vgl. Eusebius demonstr. ev. I 9, 21; S. 43, 3ff
Heikel πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις καὶ περὶ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις
ἀνέχειν λοιπὸν σφᾶς αὐτοὺς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας Cyrillus Hieros. cat. 12, 25;
Migne 33, 757A ὁ τῶ Ἰησοῦ καλῶς ἱερατεύων ἀπέχεται γυναικό; Elvira c. 33 placuit
in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positus
in ministerio abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero
fecerit, ab honore clericatus exterminetur, dazu den in Nicäa abgelehnten Antrag
Soer. I 11; Migne 67, 101C ἐδόκει τοῖς ἐπισκόποις νόμον νεαρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν
εἰσφέρειν, ὥστε τοὺς ἱερωμένους λέγω δὲ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ δια-
κόνους μὴ συγκαθεῖδειν ταῖς γαμεταῖς. ὡς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο

M U

1 [δέ] * 2 ἔκδοτον M | οὗτοι] αὐτοὶ U 5 οὐκ αὐτῇ] αὐτῇ U 6 τε
< U 7 τὴν < U 10f τὸν ὄρον—ἐνόησαν < U 11 μὲν < M 12 εἰς
ἱερωσύνην < U | τοῦ¹ < M 13 οὐδὲ < U 14 συναφθέντες M 15 τοῦ
< M 16 (συν)βιοῦντα * 22 δὲ < U

κανόνα γίνεται. ἀλλ' παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν ὄρθου-
 μήθεσαν διάκουσαν καὶ τῆς τοῦ πλήθους ἔρεκεν μὴ ἐρύσχομένης ἕτη-
 ρισίας. τὸ προεπωδέσταιον γὰρ ἀεὶ ἢ ἐκκλησία ἐφ' ὁρῶσα ἀγίῳ 5
 πνεύματι εὐδισταχθεῖσα ἔγνω ἀπερισπάζεσθαι θεῶ τὰς λατρείας ἐπι-
 5 τελεῖσθαι ὑποουδάξιν καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χορείων μετὰ πάσης
 ἐννοσιότητος συνευδόμεως τελειοῦσθαι. γρημὴ δὲ ὅτι πρότερον ἔστι διὰ 6
 τὰς ἑξαπίνης λειτουργίας καὶ χορείας σχολάζειν τὸν προεσβύτερον καὶ
 διάκονον καὶ ἐπίσκοπον θεῶ. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ προσ- 7
 τίσσει ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων. ἵνα πρὸς καιρὸν σχολιάσωσι τῇ
 10 προσευχῇ. πόσῳ γε μᾶλλον τῷ ἱερεῖ τὸ αὐτὸ προστίσσει: τὸ ἀπε- 180
 ρισπαστὸν δὲ λέγω εἰς τὸ σχολάζειν τῇ κατὰ θεὸν ἐν ταῖς χορείαις ταῖς
 πνευματικαῖς τελειουργουμένη ἱεροσύνη. ἔξεστι δὲ (ἐπὶ) τῷ λαῷ 8
 (τοῦτο) δι' ἀσθένειαν διαβαστάζεσθαι καὶ (τοὺς) μὴ δυναθέρτας ἐπὶ τῇ
 πρώτῃ γαμετῇ στήναι δευτέρως μετὰ θάνατον τῆς πρώτης συναφθῆναι. P 497
 15 καὶ ὁ μὲν μίαν ἐσχληζῶς ἐν ἐπαίνῳ μείζονι καὶ τιμῇ παρὰ πᾶσιν 9
 ἐκκλησιαζομένοις ἐνυπέχει. τὸν δὲ μὴ δυναθέρτα τῇ μιᾷ ἀρκεσθῆ- D 553
 ραι τελευτησάσῃ ἢ ἔρεκεν τινας προφάσεως. ἢ πορνείας ἢ μοιχείας ἢ
 ἄλλης αἰτίας. χωρισμοῦ γενομένου συναφθέντα δευτέρως γυναικὶ ἢ
 γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ. οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεὸς λόγος οὐδὲ ἀπὸ τῆς

4 vgl. I Kor. 7, 35 — 9 I Kor. 7, 5 — 12 ff vgl. Hermas mand. IV 4, 1 f ἐὰν γυνή,
 φημί, κέρει, ἢ πάλιν ἀνὴρ τις κοιμηθῆ καὶ γαμήσῃ τις ἐξ αὐτῶν, μήτι ἁμαρτάνει ὁ γα-
 μῶν; οὐκ ἁμαρτάνει, φησὶν· ἐὰν δὲ ἐφ' ἑαυτῷ μείνη τις, περισσοτέραν ἑαυτῷ τιμὴν
 καὶ μεγάλην δόξαν περιποιεῖται πρὸς τὸν κίριον Clemens Al strom. III 2, 4; II 233, 25 ff
 Stählin καὶ εἴ τι ὁ ἀπόστολος δι' ἀκρασίας καὶ πύρωσιν κατὰ συγγνώμην δευτέρως
 μεταδίδωσι γάμον. ἐπεὶ καὶ οὗτος οὐκ ἁμαρτάνει μὲν κατὰ διαθήκην (οὐ γὰρ κερύ-
 λται πρὸς τοῦ νόμου), οὐ πληροῖ δὲ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας τὴν κατ'
 ἐπίτασιν τελειότητα· δόξαν δὲ αὐτῷ οὐράνιον περιποιεῖ μίνας ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν
 διαλυθεῖσαν θανάτῳ συζυγίαν ἄχραντον γενιάσων, vgl. auch zu S. 370, 17 ff —
 19 f strenger Laodicea can. 1 περὶ τοῦ δεῖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τοὺς
 ἐλευθέρως καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέρως γάμοις, μὴ λαθρογαμίαν ποιήσαν-
 τας. ὀλίγον χρόνον παρελθόντος καὶ σχολασάντων ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείαις
 κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωρίαν ὀρίσαμεν Basilius ep. 188
 can. 4; Migne 32, 673A περὶ τριγάμων . . . τὸν αὐτὸν ὄρισαν κανόνα ὄν καὶ ἐπὶ
 τῶν διγάμων ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη

M U

1 γίνεται < U   3 προεπωδέσταιον M προεπωδέσταιον U | (ἐφ) ὁρῶσα *
 4 ἀπερισπάζεσθαι U   5 χορείων M   11 τῇ < U | ἐν < M   12 (ἐπὶ) *   13 (τοῦτο) * |
 (τοὺς) * | δυναθέρτα M   16 τὸν δὲ μὴ δυναθέρτα *] ὁ δὲ μὴ δυναθέρτα MU
 17 ἢ Pet. | ἢ² < U   18 ἄλλης *] κακῆς MU   19 γυναῖκα *] γυνή MU

ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει διὰ τὸ ἀσθενές·
οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῆ ἔτι περιούσης μιᾶς, ἀλλ' <ἵνα> 10
ἀπὸ μιᾶς ἀποσχισθεῖς δευτέρα, εἰ τύχοι, ἐννόμως συναφθῆ, ἐλεεῖ
τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος καὶ ἡ ἅγια θεοῦ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει
5 ὁ τοιοῦτος τὰ ἄλλα εὐλαβῆς καὶ κατὰ νόμον θεοῦ πολιτευόμενος.
καὶ γὰρ οὐκ ἂν ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος ταῖς χήραις »γαμεῖτωσαν τεκνο- 11
γονεῖτωσαν οἰκοδεσποτεῖτωσαν«, οὐδὲ πάλιν ἔλεγε τῷ ἀνδρὶ τῷ τὴν
γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἔχοντι καὶ παραδοθέντι »τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον
τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου« — οὐκ
10 ἔλεγε πάλιν »κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ
λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος«. ἔλεγε γὰρ πάλιν »ὧ̄ τι χαρίζεσθε, 12
καὶ γὰρ διότι εἶ τι κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς κεχάρισμαι ἐν προσώπῳ κυρίου,
ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα
ἀγνοοῦμεν«. καὶ ὅρα πῶς δίδωσι μετάνοιαν καὶ μετὰ παραπτώμα.
15 5. Πάλιν δὲ ὁ κύριός φησιν »ἄφετε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, 5, 1
ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανῷ ἀφήσῃ ὑμῖν«. ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλῳ 2
τόπῳ οὕτως φησὶ »καὶ πενθήσω πολλοὺς τοὺς ἐν ὑμῖν παραπεσό-
ντας καὶ μὴ μετανοήσαντας«, ὡς δεικνύς ὅτι εἰ καὶ παρέπεσαν καὶ
μετενόησαν, εἰσδεκτοὶ οὗτοι γίνονται καὶ οὐκ ἀποβληθήσονται, τοῦ
20 κυρίου γινώσκοντος τί μεθ' ἐκάστου ποιήσῃει.
Καὶ ὅτι μὲν ὁ κανὼν τῆς ἀληθείας τοιοῦτον ἔχει τὸν χαρακτῆρα, 3
παντὶ τῷ σαφές ἐστι. μετὰ γὰρ τὴν πρώτην μετάνοιαν τὴν διὰ
λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ἐν ἣ μετανοία ἀνεκαινίσθη πᾶς ἄνθρω- D554
πος, δευτέρα τις τοιαύτη οὐχ ὑπάρχει. οὐτε γὰρ δύο εἰσὶ βαπτίσματα, 4
25 ἀλλ' ἐν, οὐτε δις ἐσταυρώθη Χριστός, ἀλλ' | ἅπαξ, οὐτε δις ἀπέθανεν Ö182
ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη. | καὶ τούτου χάριν ἐπασφαλίσασθαι δεῖ, ἵνα P498
μὴ παραπεσόντες τὸν στέφανον τοῦ ἀνακαινισμοῦ ἀπολέσωμεν.
ἀλλὰ ἐάν τις παραπέσῃ καὶ »προληφθῆ ἐν τινὶ παραπτώματι, ὡς 5
λέγει ὁ ἀπόστολος, »ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον

6 I Tim. 5, 14 — 7 ff vgl. I Kor. 5, 1. 5 — 10 II Kor. 2, 8. 7 — 11 II Kor. 2, 10
— 15 Matth. 6, 14 Mark. 11, 25 — 17 II Kor. 12, 21 — 25 vgl. Röm. 6, 9f —
28 Gal. 6, 1

M U

2 σχοίη M | <ἵνα> * 3 vor μιᾶς + τῆς U | ἐννόμως vor εἰ τύχοι M |
ἐν νόμῳ U | συναφθῆ Dind. Öh.] συναφθῆναι M συναφθεῖναι U 7 nach πάλιν
etwas ausgefallen? <εἰ μὴ ἦν μετάνοια>? * 9 τῆς < U 12 διὸ M | κυρίου]
χριστοῦ U 14 τὰ παραπτώματα U 16 ἀφίση M 18 καὶ² < M 21 περι-
έχει M 23 vor λουτροῦ + τοῦ U | ἐν ἣ] ἐνὶ M | πᾶς + ὁ M 24 οὐδὲ M
25 οὐτε¹] οὐ M | Χριστός < M | οὐδὲ M 27 ἀπολέσωμεν U
Eriphanius II. 24

ἐν πνεύματι προσότητος, σκοπῶν ἑαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς*. ἔάν
 τις οὖν προληφθῆ (ἐν) παραπτώματι ἐν οἴῳ δ' ἂν εἴη, μετανοεῖτω.
 δέχεται γὰρ ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, ἔάν τις 6
 παραπέσῃ. πῶς δὲ μετὰ τοῦ τοιούτου ποιεῖ, αὐτὸς μόνος γινώσκει.
 5 ἀνεξερευνήτα γὰρ τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεκδιήγητοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.
 καὶ πρὸ τῆς παρουσίας οὐ δεῖ κρίνειν ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ 7
 ἀποκαλέσει τὰ κρυπτά τῆς καρδίας· καὶ τότε ὁ ἔπαινος ἐκάστου φα-
 νερός γενήσεται*. ἢ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται.

6. Οὔτε οὖν ἐπαγγελλόμεθα ἐλευθερίαν παντάπασι τοῖς μετὰ τὸ 6, 1
 10 βάπτισμα παραπετωκόσιν οὔτε ἀπαγορεύομεν τὴν αὐτῶν ζωὴν· θεὸς
 γὰρ ἠλεήμων ἐστὶν καὶ οἰκτίρμων*, καὶ ἔδωκε τοῖς μετανοοῦσιν ἐπί-
 οδον*. καὶ τὸ μὲν πρῶτόν ἐστι σαφές, τὸ δὲ δεύτερον οἶδαμεν ὅτι 2
 ἠλεήμων ἐστὶν θεός, ἔάν ἐξ ὅλης ψυχῆς μετανοήσωμεν ἀπὸ παραπτω-
 μάτων. ἔχει γὰρ ἐν χειρὶ ζωὴν καὶ σωτηρίαν καὶ φιλανθρωπίαν. καὶ
 15 τί μὲν αὐτὸς ποιεῖ αὐτῷ μόνῳ ἔγνωσται. πλὴν ὅτι ζημία οὐκ ἐνι
 ἀπὸ τῆς μετανοίας οὐδὲ ἀπηγόρευται ὁ μετανοῶν ἀπὸ πάντων σφαλ-
 μάτων. πόσῳ γε μᾶλλον ὁ κατὰ νόμον συναφθεῖς δευτέρῳ γυναικί; 3
 καὶ ἡ μὲν πρώτη γυνὴ ἐκ θεοῦ τεταγμένη, ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ἀσθενείας
 ἀνθρώπων. καὶ ἔτι περισσοτέρῳ εἰ συναφθεῖη, τὸ ἀσθενές ἀεὶ

5 Röm. 11, 33 — 6 I Kor. 4, 5 — 8 I Kor. 3, 13 — 11 Psal. 103, 8 —
 Sir. 17, 24 — 12 ff vgl. Tertullian de poen. 7 collocavit in vestibulo poeniten-
 tiam secundam quae pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundo;
 sed iam amplius nunquam, quia proxime frustra Origenes hom. in Lev. 15
 c. 2; IX 425 Lommatszsch in gravioribus enim criminibus semel tantum paeni-
 tentiae conceditur locus, ista vero communia quae frequenter incurrimus, semper
 poenitentiam recipiunt et sine intermissione redimuntur Siricius ad Him.
 Tarrac. c. 5; S. 521 Hinschius Ps. Isidor de quibus (sc. über die Rückfälligen)
 quia iam suffugium non habent poenitendi, id' duximus decernendum, ut
 sola intra ecclesiam fidelibus oratione iungantur, sacris mysteriorum celebritati-
 bus quamvis non mereantur intersint, a dominicae autem mensae convivio segre-
 gentur — 18 ff strenger Didaskalia III 2, 2; S. 184, 11 ff Funk hoc enim sciatis,
 eam quae semel nupsit iuxta legem etiam secundo nubere, eam autem quae ultra
 progreditur esse meretricem Constit. apost. III 2, 2; S. 185, 18 ff Funk καὶ τοῦτο
 γὰρ εἶδέναι ὀφείλετε. ὅτι μονογαμία μὲν κατὰ νόμον γινομένη δικαία, ὡς ἂν κατὰ

M U

1 σεαυτὸν U 2 (ἐν) * 3 τὴν < M 4 τοῦ τοιοῦτου] τούτου U 5 ἀνεκ-
 διήγητοι] ἀνεξιχνίαστοι U 6 ὃς < M 7 ἀπόκρυφα U 12 τὸ μὲν πρῶ-
 τον] gemeint ist der Satz Z 9, wie mit τὸ δεύτερον Z. 10f 13 vor θεός + ὁ U
 14 σωτηρίας φιλανθρωπίαν U 16 τῆς < M 18 ἡ'] εἰ M 19 εἰ + (τις)?

διαβαστάζεται. φησὶ γάρ »γυνή δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ 4 D555
 ἀνὴρ αὐτῆς. ἔαν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμη-
 θῆναι, (μόνον ἐν κυρίῳ)«. ἀποφηνόμενος μετὰ τελευτὴν ἀνδρὸς τὸ
 ἐλευθέρον ἀπὸ ἀμαρτίας χωρὶς πάσης ἀντιλογίας, διὰ τῆς προσθήκης
 5 σημαίνει * τῷ »ἐν κυρίῳ«. ὡς οὐκ εἶναι αὐτὴν ἀλλοτριαν κυρίου 5
 τὴν μετὰ τελευτὴν ἀνδρὸς συναπτομένην ἄλλῳ ἀνδρὶ ἢ τὸν μετὰ
 τελευτὴν γυναικὸς συναπτόμενον δευτέρῳ γυναικί. »μόνον ἐν κυρίῳ«,
 ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος. καὶ φησὶ (μὲν) »μακαριώτερα δὲ ἐστὶν, ἔαν 6
 μείνῃ οὕτως«, * τὸ δὲ »ἐν κυρίῳ« τουτέστιν τὸ μὴ ἐν πορνείᾳ μὴ
 10 ἐν μοιχείᾳ μὴ ἐν κλεψιγαμίᾳ. | ἀλλ' ἐν εὐνομίᾳ ἐν παρρησίᾳ ἐν σεμνῷ P499
 γάμῳ, ἐπιμέμοντα ἐν τῇ πίστει ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐν εὐποιίᾳ ἐν εὐλα-
 βείᾳ ἐν νηστειαῖς ἐν εὐνομίᾳ ἐν ἐλεημοσύναις ἐν σπουδῇ ἐν ἀγαθο-
 εργίᾳ. ταῦτα γὰρ συνόντα καὶ παραμέμοντα οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάροους 7
 καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν. | Ö184
 15 Καὶ τῇ μὲν ἱερωσύνῃ τὸ πρῶτον τάγμα καὶ ἡ περὶ πάντων 8
 ἀκριβολογία τῷ δὲ λαῷ τὸ σύμμετρον καὶ τὸ σύγγνωστον, ἵνα πάντες
 διδάσκωνται καὶ κατελεῶνται. ἐλεήμων γάρ ἐστὶν ὁ δεσπότης καὶ 9
 δυνατὸς πάντας σφῆζειν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐνομίᾳ τε καὶ ἀληθινῇ πίστει

γνώμην θεοῦ ὑπάρχουσα, διγαμία δὲ μετὰ ἐπαγγελίαν παράνομον, οὐ διὰ τὴν συνά-
 φειαν ἀλλὰ διὰ τὸ ψεῦδος, τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγα-
 μίαν προφανῆς πορνεία καὶ ἀσελγεία ἀναμφίβολος Neocæsarea can. 3 περὶ τῶν
 πλείστοις γάμοις περιπιπτόντων ὁ μὲν χρόνος σαφῆς ὁ ὠρισμένος, ἡ δὲ ἀναστροφὴ
 καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντέμνει τὸν χρόνον Basilius ep. 188 can. 4; Migne 32, 673A
 τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέσσαρσι πηλλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. ὀνομάζουσι
 δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκέτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμέ-
 νην . . . . συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγέμων πενταετίας ἀφορισμόν, οὐκ
 ἀπὸ κανόνος ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφόντων ἀκολουθίας ep. 199 can. 50; Migne
 32, 722 C Gregorius Naz. or. 37, 8; Migne 36, 292 B — Für die Stellung der Nova-
 tianer vgl. Socrates h. e. V 22; Migne 67, 641 A

1 I Kor. 7, 39 — 8 I Kor. 7, 40

M U

1 διαβαστάζει M 2 φέλη U 3 (μόνον ἐν κυρίῳ) * 4 ἐλευθέριον U |
 διὰ *) μετὰ MU 5 * etwa (τὸν ὄρον, τουτέστιν) * | τῷ] τὸ M 6 σε-
 ναπτομένην U 7 συναπτόμενον U 8 ἀπόστολος + αὐτὸς M | (μὲν) *
 9 * τὸ δὲ etwa (οὐκ ἐντέλλεται δὲ· προστάσσει δὲ τὸ) * | τουτέστιν τὸ < U
 10 ἀλλὰ M | ἐν εὐνομίᾳ < U 11 ἐπιμέμοντα *) ἐπιμένειν MU 12 σπου-
 δαιότητι U 17 διδάσκονται M | κατελεῶνται MU 18 αὐτῶν*) αὐτοῦ MU |
 τε < U

τῆς τοῦ κηρύγματος καθαρότητος. αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶ καθαρός. οὗτοι δὲ ἑαυτοὺς φήσαντες Καθαροὺς ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως 10 ἀκαθάρτους ἑαυτοὺς ἀποτελοῦσι· πᾶς γὰρ ὁ καθαρὸν ἑαυτὸν ἀποφῆνας ἀκάθαρτον ἑαυτὸν τελείως κατέκρινε.

5 7. Πολλὴ δὲ ἄνοια τῶν τοιούτων νομιζόντων διὰ ἓν τι, εἰ καὶ 7, 1 ἦν ἀληθές, περὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τὸ κρίμα οὕτως φέρειν. ἔδει δὲ γινῶναι ὅτι οὐ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης μόνον τὸ ἔγκλημα ὑπάρχει πάσῃ ψυχῇ ἢ [τὸ] διὰ τούτου ἐνάρετον γενέσθαι (ἔστι) μόνον, 2 ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ λοιδωρεῖν, μὴ ὀμνῦναι ὄρκον μήτε ἐν ἀληθείᾳ μήτε | D556 ἐν ψεύδει. ἀλλὰ «ναὶ ναί» καὶ «οὐ οὐ» λέγειν, μὴ δολιεύεσθαι μὴ διαβάλλειν μὴ κλέπτειν μὴ ἐμπορεύεσθαι. ἐκ τούτων γὰρ πάντων 3 συνάγεται ἡμῖν τὰ ῥύπη τῶν ἁμαρτημάτων· ὥς, γὰρ φησὶν, ὁ πάσσαλος ἀνὰ μέσον δύο λίθων συντριβήσεται, οὕτως ἡ ἁμαρτία ἀνὰ μέσον ἀγοράζοντος καὶ πωλοῦντος». καὶ ὅτι ἐκ τοῦ πλήθους πάν- 4 15 τὸς (τινὲς) καὶ μέθυσοι καὶ ἔμποροι καὶ πλεονέκται καὶ τοκισταὶ *, καὶ πάντως ὅτι (καὶ αὐτοὶ) τὰ τοιαῦτα ἔχουσι καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, (καὶ) ὅτι καὶ ψεύσματα ἐκάστω αὐτῶν παρακολουθεῖ. πῶς οὖν δύ- 5 ρανται ἑαυτοὺς Καθαροὺς ἀποκαλεῖν, (ὡς) διὰ τῆς μιᾶς ὑποθέσεως τῆς πάσης κατὰ θεὸν πραγματείας περὶ πάντων τῶν σφαλμάτων 20 ἀσφαλιζομένης; οὐκ ἔγνωσαν δὲ οὗτοι τὰ ἀκριβῆ τοῦ κηρύγματος οὐδὲ τίνι ἀφώρισε τὸ ἀκρίβασμα τοῦτο τῆς διγαμίας.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωχότες καὶ αὐτοὶ ἐὰν 6 P500 ἐνδείξωνται τελείαν τὴν μετάνοιαν, ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ καθεσθέντες καὶ κλαύσαντες ἐνώπιον κυρίου, δυνατός ἐστίν ὁ εὐεργέτης καὶ αὐτοὺς 25 ἐλεῆσαι· οὐ γὰρ τι γαῦλον γίνεται ἀπὸ μετανοίας. δέχεται μὲν 7 οὖν τοὺς μετανοοῦντας ὁ κύριος καὶ ἡ αὐτοῦ ἐκκλησία, ὡς ἐπέστρεψε Μανασσῆς ὁ υἱὸς Ἐζεκιου καὶ ἐδέχθη ὑπὸ κυρίου, καὶ ὁ ἀρνησάμενος πρὸς ὄραν ἅγιος Πέτρος καὶ κορυφαϊότατος τῶν ἀποστόλων, ὃς 8

12 vgl. Sir. 27, 2 — 27 II Chron. 33, 13 — Mark. 14, 66ff u. Par.

M U

1 vor καθαρός + καὶ M 3 καθαρὸν hinter ἀποφῆνας U 5 διὰ ἓν τι εἶναι τι U 6 κρίμα *] κήρυγμα M U (u. hinter ἀληθές) | φέρειν *] φάσκον M U S [τὸ] * | (ἔστι) * 9 τῷ *] τὸ M U | λοιδωρεῖν M 10 καὶ < M 11 ἐμπορεύεσθαι U 13 ἀνὰ μέσον + τῶν U | συντριβεται U 14f πάντως U πάντως u. + οἱ M 15 (τινὲς) * | καὶ μέθυσοι < M | ἔμποροι] πόρνοι U | * (ἐύρισκονται, τίς ἀμφιβάλλει;) * 16 πάντως ὅτι = jedenfalls gilt, daß | (καὶ αὐτοὶ) * 17 (καὶ) * 18 (ὡς) * | ὑποθέσεως *] ὑποσχέσεως M U 24 vor αὐτοὺς + δι' M 25 μὲν < U 26 ὁ < M 28 vor ἅγιος + ὁ U

γέγονεν ἡμῖν ἀληθῶς στερεὰ πέτρα θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου,
 ἐφ' ἣ ὠκοδόμηται ἡ ἐκκλησία κατὰ πάντα τρόπον· πρῶτον μὲν ὅτι **9**
 ὠμολόγησε »Χριστὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος«, καὶ ἤκουσεν ὅτι
 »ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως οἰκοδομήσω μου τὴν
 5 ἐκκλησίαν«, ἐπειδὴ | σαφῶς αὐτὸν ὠμολόγησεν υἱὸν ἀληθινόν. τῷ **Ö186**
 γὰρ εἶπειν υἱὸν θεοῦ ζῶντος μετὰ προσθήκης »τοῦ ζῶντος« ἔδειξεν
 υἱὸν γνήσιον εἶναι, ὡς ἐν πάσῃ μοι σχεδὸν αἰρέσει περὶ τούτου εἴρη-
 ται. | **8.** Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ αὐτὸς ἀσφαλιζέται **8,1 D557**
 ἡμᾶς, λέγων τοῖς περὶ Ἀνανίαν· »τί ὅτι ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ σαταναῖς
 10 ψεύσασθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα; οὐκ ἀνθρώπων ἐψεύσασθε, ἀλλὰ θεῶ«,
 διότι ἐκ θεοῦ τὸ πνεῦμα καὶ οὐκ ἀλλότριον θεοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐν- **2**
 ταῦθα στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς καὶ θεμέλιος οἴκου θεοῦ γεγένηται,
 ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα εὐρεθέντα τε ὑπὸ
 κυρίου καταξιοθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι »ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου καὶ ποί-
 15 μαινε τὰ πρόβατά μου«. ὁ γὰρ Χριστὸς ταῦτα λέγων εἰς ἐπιστρο- **3**
 φὴν ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθεῖ ἡ εὐθε-
 μελιώτος πίστις, ἢ μὴ ἀπαγορεύουσα ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι
 ἐμπνέουσι τῷ βίῳ καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ καὶ διορθοῦνται τὰ
 ἑαυτῶν σφάλματα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ.
20 **9.** Ὡς καὶ ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων ἔφη αὐτὴ ἡ νύμφη πρὸς **9,1**
 τὸν νυμφίον λέγουσα »ἀποκρίνεται ὁ ἀδελφιδοῦς μου καὶ λέγει μοι
 ἀνάστα ἐλθέ, [ἢ] πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου, ὅτι ὁ χειμῶν
 παρῆλθεν«, τὰ στυγερά τε καὶ ζοφώδη τῆς συννεφίας καὶ φοβερώ-
 τατα * ὡς εἶπειν * παρῆλθεν, »ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. **2**
25 τὰ ἀνθη ὄφθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακε, φωνὴ τῆς
 τρυγόνος ἤκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς | ὀλύνθους **P501**
 αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμὴν· ἵνα δείξῃ **3**

1 ff vgl. Ancoratus c. 9, 4; I 16, 17ff — **3** Matth. 16, 16 — **4** Matth. 16, 18
 — **8 ff** vgl. Ancoratus c. 9, 2; I 16, 9ff c. 118, 1f; I 145, 27ff — **9 f** Act. 5, 3f
 — **14** Joh. 21, 16. 17 — **21—27** Cant. 2, 10—13

M U

2 ὠκοδόμητο U **3** vor υἱὸν + τὸν U | υἱὸν] Ἰησοῦν M **5** τῷ] τὸ M
6 τοῦ *] τῆς M U **10** ψεύσασθαι + ὑμᾶς M | τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U **11** καὶ
 οὐκ ἀλλότριον θεοῦ < M **13** ὑποστρέψαντα U | τε] δὲ M **14** καταξιοθῆ-
 ναι *] καὶ καταξιοθέντα M U **14 f** πρόβατα u. ἀρνία vertauscht U **16 f** εὐ-
 θεμελιώτατος (2 Akzente) U **18** ἐμπνέωσι M **20** ὡς < U | αὐτῇ M | [ἢ] *,
 vgl. S 374, 22 **24** * etwa <τῶν χειμῶνων> * | * <τῶν ἀμαρτημάτων> *
25 vor καιρὸς + ὁ U | τομῆς] φθογγῆς M | ἔφθασε U

- πάντα τὰ παρωχημένα παρελθόντα, ἕαρος δὲ ἄρτι ἀνθούοντος καὶ
θαλάσσης γαλιηριώσης τε καὶ γόλου τοῦ ὑετοῦ διελθόντος καὶ τῶν
παλαιῶν τῆς ἀμπέλου * τετμημένων καὶ τῆς πόας μηκέτι ποαζούσης 4
μόνον. ἀλλὰ καὶ ἄνθη ἐκβαλλούσης καὶ τοῦ κηρύγματος τῆς φωνῆς 4
5 ἐν τῇ ἐρήμῳ βοώσης τουτέστιν ἐν τῇ γῆ ἡμῶν καὶ συκῆς τῆς ποτε
καταραθείσης ἐκβαλλούσης τοὺς ὀλόνθους, τοὺς καρποὺς τῆς μετα-
νοίας ἤδη ἐπὶ τοῖς κλώνεσι | καὶ δένδροισι φαινομένους, ἀμπέλους δὲ D558
ἤδη κυριζούσας τὸ εἶσοδον τῆς τοῦ εὐαγγελίου πίστεως κήρυγμα.
ἐπειδὴ δὲ εὐθὺς κέκληκε τὴν τοιαύτην καὶ εἶπεν »ἀνάστα ἐλθέ«, * 5
10 ἀνάστα ἀπὸ νεκρότητος ἀμαρτημάτων καὶ ἐλθέ ἐν δικαιοσύνῃ, ἀνάστα
ἀπὸ παραπτώματος καὶ ἐλθέ ἐν παρησίᾳ, ἀνάστα ἀπὸ ἀμαρτιῶν
καὶ ἐλθέ ἐν μετανοίᾳ, ἀνάστα ἀπὸ παραλίσεως καὶ ἐλθέ ἐν τελειό-
τητι, ἀνάστα ἀπὸ λωβήσεως καὶ ἐλθέ ἐν ὑγείᾳ, ἀνάστα ἀπὸ ἀπιστίας
καὶ ἐλθέ ἐν πίστει, ἀνάστα ἀπὸ ἀπωλείας καὶ ἐλθέ ἐν εὐρέσει.
15 ἐπειδὴ δὲ ἤδει τὸ θεῖον λόγιον ὅτι μετὰ τὴν πρώτην μετάνοιαν καὶ 6
μετὰ τὴν πρώτην κλήσιν καὶ ἴασιν, ὡς εἰπεῖν, συμβαίνει τῇ ἀν|θρω- Ö 188
πότητι πολλὰ παραπτώματα, πάλιν λέγει »ἀνάστα ἐλθέ, ἡ πλησίον
μου, καλή μου, περιστερά μου, καὶ ἐλθέ, σὺ περιστερά μου«. δεύτερον 7
ταύτην καλεῖ καὶ οὐχ ἅπαξ. τὸ δὲ δεύτερον οὐχ ἴσον τῷ πρώτῳ.
20 φησὶ γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ κλήσει οὕτως »ἀνάστα ἐλθέ, [ἡ] πλησίον μου,
καλή μου, περιστερά μου«. τὸ μὲν πρῶτον »ἀνάστα ἐλθέ«, καὶ οὐκ
εἶπεν »ἐλθέ σὺ«. καὶ τὸ δεύτερον προστίθησι τὸ ἄρθρον, ἵνα 8
δείξῃ κλήσιν οὐ δευτέραν, παρηλλαγμένην μετὰ τὴν πρώτην, ἀλλὰ
ἐν τῇ πρώτῃ ἀπὸ παραπτωμάτων πάλιν ὀρεγομένην χεῖρα ἐπιδέξιον
25 καὶ ἐπουράνιον φιλανθρωπίας. »καὶ ἐλθέ« φησὶ »(σὺ) περιστερά μου 9
ἐν σκέπη τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος· ἐν σκέπη πέ-
τρας« (τουτέστιν) ἐν φιλανθρωπίᾳ Χριστοῦ καὶ ἐν ἐλέει κυρίου

4 f vgl. Matth, 3, 1 — 9 Cant. 2, 10 — 17 Cant. 2, 13f

U M.

1 ἕαρος] ἄερος M 1f καὶ θαλάσσης — ὑετοῦ διελθόντος < M 3 > (παρα-
φράσεων) * 4 ἐκβαλλούσης U 8 κηρύγματος M 9 εὐθέως U | τοσαύ-
την M | * (τουτέστιν) * 12 εἰς μετάνοιαν U 15 ἤδη M | θεῖον]
ἔλον U | μετὰ τὴν μετάνοιαν καὶ < M 17f ἐλθέ — περιστερά μου, καὶ < U
18 καὶ ἐλθέ, σὺ περιστερά μου < M 19 δὲ < M | οὐκ] οὐκ M 20 προτέρα]
δευτέρα M | ἐλθέ < U | [ἡ] *, vgl. Z. 22 22 ἐλθέ σὺ] καὶ ἐλθέ U 22 ff die
Stelle zeigt, daß Eriph. einen Text voraussetzt, in dem sowohl das ἡ als das σὺ
das erstmal fehlen 23 ἀλλὰ + καὶ U 24 τῇ (vor πρώτῃ] < M 25 vor
φιλανθρωπίας + καὶ M | (σὺ) * 27 (τουτέστιν) *

τοῦτο γὰρ ἔστιν σκέπη πέτρας, σκέπη ἐλπίδος καὶ πίστεως καὶ ἀλη-
θείας. »ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος«, τουτέστιν πρὶν ἢ κλεισθῆναι 10
τὴν πύλην, πρὶν ἢ εἶσω περιβόλων γενόμενος ὁ βασιλεὺς μηκέτι
εἰσδέξῃται, τουτέστιν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν τε καὶ θάνατον,
5 ὅτε οὐκέτι »ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος«, ἀλλὰ ἀπεκλείσθησαν αἱ
πύλαι καὶ οὐκέτι ἐνὶ διορθώσασθαι.

10. Ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι αἰῶνι, μετὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐντεῦ- 10,1
θεν ἀπαλλαγὴν οὐ νηστείας πορισμὸς οὐ μετανοίας κλησὶς οὐκ | D 559
ἐλεημοσύνης ἐπίδοσις, ἀλλ' οὔτε ἐγκλημάτων ἔργα οὐ πόλεμος οὐ P 502
10 μοιχεία οὐκ ἀσέλγεια, ἀλλ' οὔτε δικαιοσύνη καὶ μετάνοια. ὡς γὰρ 2
μετὰ θερισμὸν τοῦ στάχθος οὐκ ἐνὶ παχυνθῆναι τὸν κόκκον, οὐκ
ἀνεμόφθορον γενέσθαι * οὐκ ἐνὶ εὐπάθειά τις ἑτέρα. ἀλλὰ μὴ λέγε 3
μοι τῆς ἀποθήκης τὰ φθάρματα, τουτέστι καὶ σκόληκας καὶ σῆτας·
ταῦτα γὰρ διὰ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γινόμενα εἴρηται, τὸ δὲ ἀπεικονισμέ-
15 νον καὶ ἐν πύλαις ἡμῖν εἰργμένον καὶ ἀποθήκη ἠσφαλισμένον πί-
στεώς ἔστιν ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμός, »ἔνθα οὔτε λησταὶ διορύτ-
τουσιν οὔτε σῆτες ἀφανίζουσιν«, ὡς ἔχει ὁ θεὸς λόγος. * οὔτε μὴν
πορισμὸς εὐσεβείας, οὔτε μετανοίας (κλησὶς) ὡς ἔφη, μετὰ θάνατον.
οὔτε γὰρ Λάζαρος ἀπέρχεται πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖ οὔτε ὁ πλού- 4
20 σιος πρὸς τὸν Λάζαρον, οὔτε Ἀβραὰμ ἀποστέλλει σκύλλων τὸν πένητα
πλουτήσοντα ἐς ὕστερον, οὔτε ὁ πλούσιος πένης γενόμενος ὦν αἰτεῖ-
ται (μετα)λαμβάνει, καίπερ μετὰ ἰκεσίας τὸν ἐλεήμονα Ἀβραὰμ παρα-
καλέσας. ἐσφράγισται γὰρ τὰ ταμιεῖα καὶ πεπλήρωται ὁ χρόνος καὶ 5

2f vgl. Matth. 25, 10 — 13 vgl. Matth. 6, 19 — 16 vgl. Matth. 6, 20 —
19ff vgl. Luk. 16, 19ff

M U 19—S. 376, 5 Anastasius Sinaita quaest. 22; Migne 89, 540 A Lemma τοῦ
αὐτοῦ (sc. Ἐπιφανίου) ἐκ τῶν αὐτῶν (sc. τῶν Παναρίων)

1 τοῦτο γὰρ ἔστιν *] τουτέστιν MU 2 τουτέστιν + τὸν νῖδον M | ἢ < M
4 τουτέστιν < U 5 ὅτι] ὅτι M 6 οὐκέτι ἐνὶ] οὐκ ἔστιν M 9 ἐπίδοσις]
ἐπίδειξις U 10 ἀλλὰ M 12 * etwa (οὕτως μετὰ θάνατον τοῦ ἀνθρώπου
οὐκ ἐνὶ ἀΐξεσις τῆς ἀποθήκης) * 12f λέγε μοι + (εἶναι καὶ)? * 14 γινόμε-
να εἴρηται *] γίνεται MU 15 εἰργμένον] εἰρημένον U | ἀποθήκης ἠσφαλισμέ-
νης M 17 ἔχει] ἔφη U | * etwa (διὸ οὔτε μείωσις τῆς ἀποθήκης γίνεται) *
18 (κλησὶς) *, vgl. Z. 8 | οὐκ ἔστι (μετάνοια) μετὰ θάνατον Anast. Sin.
19 οὔτε¹] οὐ U | ἀπέρχεται hinter πλούσιον Anast. Sin. 20—23 οὔτε Ἀβραὰμ
— παρακαλέσας < Anast. Sin. 20 σκύλλων Pet.] σκύλων MU 21 πλου-
τήσοντα *] πλουτήσαντα M πλουτήσαι U | ἐς < U | πένης γενόμενος < U
22 (μετα)λαμβάνει *] λαμβάνει M < U 23 καὶ¹ < U

ὁ ἀγὼν ἐτελέσθη καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα καὶ οἱ στέφανοι ἐδόθησαν
καὶ οἱ ἀγωνισάμενοι ἀνεπάησαν καὶ οἱ μὴ φθάσαντες ἐξῆκαν καὶ | οἱ Ὀ 190
μὴ ἀγωνισάμενοι οὐκέτι εὐποροῦσι καὶ οἱ ἐν τῷ σκάμματι ἠττηθέντες
ἐξεβλήθησαν καὶ τὰ πάντα σαφῶς τετελείωται μετὰ τὴν ἐντεῦθεν
5 ἐκδημίαν. ἔτι δὲ ὄντων ἐν τῷ αἰῶνι πάντων, καὶ μετὰ πτωσιν 6
ἐνι ἀνάστασις. ἔτι ἐλπίς ἔτι θεραπεία ἔτι ὁμολογία, κὰν εἰ μὴ τελειό-
τατα. * ἀλλ' οὖν γε <καὶ> τῶν ἄλλων οὐκ ἀπηγόρευται ἡ σωτηρία.

11. Πᾶσα δὲ αἴρεσις ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐξοκείλασα ἐν σκότῳ 11, 1
τυφλώττει καὶ μνωπάζει, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων διαροομένη. ἔοικαν
10 γὰρ οὗτοί τισιν ἀτέχνους καὶ μὴ γινώσκουσι τὰ <περὶ> ἐκάστης ποιότη-
τος καὶ χρήσεως καὶ | κόσμου ἐκάστου μέλους καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν 2 D560
(γελοιῶδές τι ὃ προβάλλομαι λέγειν, ὅμοιον <δὲ> τῆς αὐτῶν ἀνοησίας)
ὡς περιτιθέασι τὰ ὑποδήματα τῇ κεφαλῇ, τὸν δὲ στέφανον τοῖς ποσὶ
καὶ κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὴν γαστέρα· τὰ δὲ ἄλλα πέδιλα ὡς εἰπεῖν,
15 τὰ ἐξ ἱματίων γεγεννημένα, ἃ παρὰ τισιν ὀδώνια κέκληται ἢ βράκαι,
χερσὶ περιτιθέασι, δακτυλίους δὲ τοῖς ποσίν. οὕτω γὰρ ἡ τῶν τὴν 3
ἄγνοιαν κεκτημένων σφαλερὰ καὶ ἄτακτος εὐρίσκεται διαταγή. τὰ
γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης | ἠσφαλισμένα περὶ δευτέρου γάμου καὶ τῶν P503
ἄλλων οὗτοι εἰς ἅπαντα τὸν λαὸν * νενομίκασι καὶ τὰ δι' ὑπερβολὴν
20 στρυφνότητος ὑπὸ θεοῦ κεκηρυγμένα, ἵνα μὴ ῥαθυμῆσαντές τινες
παραπέσωσιν, αὐτοὶ εἰς ἀπανθρωπίαν θεῶ προσῆψαν. καὶ ὡς ἔαν 4
εἴ τις ἀπὸ ἱματίου χειρίδα κατασχὼν [καὶ] ἕως μόνον ἀγκῶνος ἀπὸ
καρποῦ χειρὸς τοῦ καλουμένου σκεπάζοι ἑαυτόν, προσφέρει δὲ πρὸ
ὀφθαλμῶν καθ' ἐκάστην ὥραν τὴν χειρίδα καὶ ἐπιτωθάζοι τοῖς ἄλ-
25 λοις, ἐπιλησθεὶς ὅτι ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ γυμνητεύει, οὕτω καὶ οὗτοι 6
σεμννόμενοι μὴ δέχεσθαι διγάμους τὰς πάσας ἐντολάς. τὰς ὁμοίας

M U Anast. Sin. (bis Z. 5 ἐκδημίαν)

1 καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα < Anast. Sin. 2f καὶ οἱ ἀγωνισάμενοι — εὐποροῦσι
< Anast. Sin. 3 εὐπαροῦσι U | ἠττηθέντες] τεθέντες M | ἠττηθέντες vor ἐν
τῷ σκάμματι Anast. Sin. 4 τὰ < Anast. Sin. | ἐνθένδε Anast. Sin. 6 θερα-
πεία] θεία M 7 * <τῶν δευτέρου μετανοούντων> * | <καὶ> * 8 ἐξοκείλασα
MU 10 τὰ < M | <περὶ> * 11 ἔπος < U 12 γελοιῶδές τι δ *] γελοιω-
δῶς δ M ληρῶδές τι εἰς δ U | <δὲ> * 13 [ὡς]? * 14 κλοιὸν χρυσοῦν U
15 γεγεννημένα M 16 δὲ < U | τὴν < U 17 εὐρίσκεται < U
19 πάντα U | * etwa <κηρύττεσθαι> * 20 στρυφνότητος MU 21 ἀπαν-
θρωπίαν + <τρέφαντες>? * | συνῆψαν U 21f ὡς ἔαν εἴ τις] ὡσεὶ ἦτις M
22 ἀπὸ¹ < U | χειρίδα κατασχὼν] χειρὶ διακατασχὼν U | [καὶ] * 23 σκε-
πάζοι *] σκεπάζει MU | προσφέρει U | πρὸ < M 24 ἐπιτωθάζοι M

ταύτη καὶ ἔτι ὑπερβολῇ καλλίονας τῷ φυλάττειν, ἐπιθανατίους δὲ ἐν τῷ μὴ φυλάττεσθαι. * τὴν μίαν ἀπαγορεύουσι, τὰς δὲ ἄλλας καταλε-
λοίπασιν. καὶ ἐπιλαθόμενοι ὅλον μὲν τὸ σῶμα γυμνητεύουσιν, ἀπὸ 6
ὅλων τῶν ἐνταλμάτων ἀργήσαντες καὶ τὴν μίαν ἐντολὴν οὐχ ἀγνώ-
5 κατασχόντες.

12. Καὶ ὃ τῆς πολλῆς τῶν ἀνθρώπων ματαιοφροσύνης. πᾶσα 12, 1
δὲ πρόφασις ἐκάστην αἵρεσιν, κἄν τε βραχεῖά τις ὑπῆρξεν, ἀπὸ τῆς
ἀληθείας παρείλκυσε καὶ εἰς πολλὴν φορὰν κακῶν κατήγαγεν.
ὥσπερ γὰρ | (εἶ) τις διασφαγὴν εὐρῶν ἐν φραγμῶ παρὰ λεωφόρῳ 2 Ὀ192
10 [καὶ] νομίση διὰ ταύτης βαδίζειν καὶ καταλιπὼν τὴν ὁδὸν (ἐκεῖσε)
τρέπηται, νομίσας ἐγγύτατον ἔχειν ὅθεν διακάμψας πάλιν τῆς ὁδοῦ
ἐπιλάβοιτο, ἀγνοήσῃ δὲ ὅτι τεῖχος ἔστιν | ὑπέριστατον καὶ μακρῶ δια- D561
στήματι ὠκοδομημένον, ἐπιτρέχοι δὲ μὴ εὐρίσκων· διὰ ποίας τὴν 3
διέξοδον ποιήσεται, ἀντὶ ἐνὸς σημείου ἦτοι μιλίου προκόπτων κατὰ
15 χεῖρα ἔτι πλέον, μὴ εὐρῶν τὴν ὁδόν, καὶ οὕτως τρέπηται ἐπὶ τὰ
πλείω, κάμνων δὲ οὕτω καὶ μὴ εὐπορῶν διὰ ποίας ἐπὶ τὴν ὁδοιπο-
ρίαν ἐαυτὸν ἀγάγοι, τάχα γε μήτε εὐρεῖν δυνηθεῖη, εἰ μὴ τι ἂν ἀνα-
κάμψῃ δι' ἧς καὶ εἰσῆλθεν, — οὕτω καὶ ἐκάστη αἵρεσις, ὡς συντο- 4
μίαν τινὰ ἐφευρεῖν διανοηθεῖσα, παρεξώκειλε μὲν διὰ τῆς μακροδίας,
20 ἠνρέθη δὲ αὐτῇ τεῖχος ἀρραγὲς ἢ τῆς ἀνοίας καὶ ἀγνοσίας παρεμ-
πλοκή· καὶ οὐκ ἂν εὐροὶ ἢ τοιαύτη ἐπὶ τὴν ἀληθινὴν ἦκειν ὁδόν, εἰ 5
μὴ τι ἂν ἐκάστη ἀνακάμψῃ εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῆς ὁδοῦ, τουτέστιν
τὴν βασιλικήν· ὡς καὶ ὁ νόμος διαρρήδην ἐβόα, τοῦ ἀγίου Μου- 6
σέως λέγοντος τῷ βασιλεῖ Ἐδῶμ, ὅτι »τάδε λέγει ὁ ἀδελφός σου
25 Ἰσραὴλ· παρὰ τὰ ὄριά σου διελεύσομαι εἰς γῆν ἣν ὤμοσε κύριος τοῖς
πατράσιν ἡμῶν δοῦναι, γῆν | ῥέουσιν γάλα καὶ μέλι, τὴν γῆν τῶν P504
Ἀμορραίων καὶ Φερεζαίων καὶ Γεργεσαίων καὶ Ἰεβουσαίων καὶ Εὐ-

24—S. 378, 4 Num. 20, 14. 17 (Deut. 7, 1); Num. 20, 17. 19

M U

1 ταύτης U | μεθ' ὑπερβολῆς U | vor ἐπιθανατίους + καὶ U 1f δὲ
ἐν—φυλάττεσθαι < U 2 * (ὀλιγορήσαντες) * 4 ἀλγήσαντες M 8 φορὰν
< U 9 (εἶ) Dind, Öh. 10 [καὶ] * | νομίσας U | (ἐκεῖσε) * 13 οἰκοδο-
μημένον U 14 ποιήσεται M 14f καταχειρας M 15 εὐρῶν *] εὐροὶ MU
16 δὲ οὕτω] εαντῶ M 17 γε Öh.] τε M δὲ U | ἂν < U 17f ἀνακάμψῃ U
18 καὶ¹ < U 19 διανοηθεῖσα] δυνηθεῖσα U | μὲν < U 20 αὐτῇ] αὐτῇ U |
ἀγνοίας U 20f παρεμπλοκή] πάλιν πλοκή U 22 ἀνακάμψῃ M 23 τῆς
βασιλικῆς U 26 μέλι καὶ γάλα U | τῶν] τὴν U 27 καὶ Γεργε-
σαίων < U

αίων καὶ Χαραναίων καὶ Χετταίων. [γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι].
οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ὕδωρ ἐν ἀργυρίῳ πίομεθα καὶ 7
βρώματα ἀργυρίου φαγόμεθα· οὐκ ἐκκλινοῦμεν ἐντεῦθεν ἢ ἐντεῦθεν,
ὁδῶ βασιλικῇ βαδιοῦμεν. ἔστι γὰρ ὁδὸς βασιλική, ἣτις ἐστὶν ἡ 8
5 τοῦ θεοῦ ἐκκλησία καὶ ἡ ὁδοιπορία τῆς ἀληθείας. ἐκάστη δὲ τούτων
τὴν βασιλικὴν καταλείψασα, κλίναςα δὲ ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἢ ἐπὶ τὰ ἀρι-
στερά, ἐπὶ πολὺ λοιπὸν ἑαυτὴν ἐπιδιδοῦσα εἰς πλάνην παρελκυσθή-
σεται καὶ οὐκέτι μέτρον ἔχει παρ' ἐκάστη αἰρέσει ἢ τῆς πλάνης ἀνοδία.

13. Ἄγε τοίνυν, θεοῦ δοῦλοι, υἱοὶ τε τῆς ἁγίας θεοῦ ἐκκλησίας, 13, 1
10 οἱ τὸν κανόνα ἀσφαλῆ γινώσκοντες καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας
βαδίζοντες, μὴ φωναῖς ἀνθελκυσθῶμεν καὶ φωνῇ ἐκάστης παρα-
πεποιημένης ἐπιτηδεύσεως ἀχθῶμεν. σφαλεραὶ γὰρ αἱ τούτων ὁδοὶ 2 D562
καὶ ἀνάτης ἢ τρίβος τῆς αὐτῶν παραπεποιημένης ἐννοίας· μεγαλαν-
χοῦσι καὶ οὐδὲ τὰ μικρὰ ἴσασιν· ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλονται, αὐτοὶ
15 δοῦλοι ὄντες τῆς ἁμαρτίας· τὰ μείζονα ἀνχοῦσι καὶ τῶν μικρῶν οὐδ'
ὅλως ἐπελάβοντο.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων τῶν δὴ Καθαρῶν λεγομένων, ἀκαθάρτων 3
δὲ εἰ δεῖ τάληθῆ λέγειν. ἀρκετὸν ἠγοῦμαι ἕως ἐνταῦθα ἰκανῶς εἰ-
ρηῆσθαι. ταύτην δὲ παραρρίψαντες ὡς βασιλίσκου πρόσωπον, τῶ μὲν 4
20 προσήματι τοῦ ὀνόματος ἐξοχωτάτην τινὰ ἐπωνυμίαν κεκτημένου, | Ö194
τῇ δὲ συντυχίᾳ θάνατον ἐμποιοῦντος. ἡμεῖς δὲ τῇ τοῦ ξύλου τοῦ
σταυροῦ δυνάμει τοῦτον παῖσαντες ἐπὶ τὰς ἑτέρας πάλιν ὀρμήσωμεν,
αὐτὴν ἐπαγόμενοι τὴν τοῦ θεοῦ καθικετείαν, εἰς τὸ συνοδεῦσαι συμ- 5
παρμεῖναι συνεῖναι συνεργῆσαι διασωῶσαι παιδεῦσαι καταξιῶσαι ἡμᾶς
25 τάληθῆ λέγειν. ἵνα μήτε αὐτοὶ ψευδῶς τι λέγοντες τοῖς αὐτοῖς ὑπο-
πέσωμεν. ὁποῖοις αἱ μὴ τάληθῆ τὸν κόσμον διδάξασαι αἰρέσεις.

Ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀφρικῇ τε καὶ Βυζικανίᾳ, οἱ ἀπὸ Δωνάτου 6
τινὸς Δωνατιανοὶ οὕτω καλούμενοι, τὰ ὅμοια τούτοις φρονοῦντες
[εἶσιν], ἀφηνιαστὰ καὶ αὐτοὶ δῆθεν διὰ τὸ μὴ συγκοινωνεῖν τοῖς ἐν

M U

1 [γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι] * 2 ἐκκλινοῦμεν M | πίομεθα U
3 φαγόμεθα U | ἐκκλινοῦμεν M 5 ἡ < U 6 τὰ δεξιὰ ἢ < M 7 ἐπι-
πολὸν M 7f παρελκυσθήσεται U 8 ἀνοδία] ἀναίδεια M 11 ἀνθελκό-
μενοι U 12 ἀχθῶμεν < U 14 οὐδὲ τὰ μικρὰ] τὰ μικρὰ οὐκ U | ἐλευ-
θερίας M 18 εἰ δεῖ] ἢ δὴ(!) M | τὰ ἀληθῆ M 19 παραλείψαντες U |
βασιλίσκον U 21 τῇ δὲ — ἡμεῖς δὲ] καὶ U 21f τοῦ σταυροῦ < U 23 ἰκε-
τείαν U 24 ἡμᾶς < U 25 τὰ ἀληθῆ M | ψευδὸς U 26 μὴ hinter τὸν
κόσμον U 27 καὶ¹ < U | Βυζικανία MU 28 δωματιανοὶ U 29 [εἶ-
σιν] * | δῆθεν + (ὄντες)? * | τοῖς] τοῖς M

τῷ διωγῷ παραπεσοῦσι, τοῖς αὐτοῖς ἀνατραπήσονται καθάπερ καὶ οἱ
 ἕτεροζυγοῦντες αὐτοῖς *Ναυατιανοὶ εἴτ' οὖν Καθαροὶ οὕτω καλούμενοι.* | P505
 διὸ οὐ χρεῖαν ἐσχέκαμεν περὶ τούτων τι ἐπεργάσασθαι, ἀλλ' ὁμοῦ 7
 αὐτοὺς τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς συνήψαμεν. περιττότερον δὲ οὗτοι 8
 5 πάλιν καὶ χειρόν ἐξέπεσον. τὴν γὰρ πίστιν κατὰ τὸν Ἄρειον φρο-
 νοῦσιν· ἀνατραπήσονται δὲ ὡσαύτως περὶ πίστεως ἣς κακῶς φρο-
 νοῦσιν, ὡς καὶ ὁ Ἄρειος ἀνετράπη διὰ λόγων ἀληθείας, τὰ αὐτὰ
 τούτοις φρονῶν καὶ οὗτοι ἐκείνω. καὶ ταύτην δὲ πάλιν παρελευ- 9
 σόμενοι ἐπὶ τὰς ἐξῆς βαδιοῦμεν, ὅσπερ ἐρπετὰ δεινὰ καταπεπατηκότες
 10 ἐν κυρίῳ. |

D 563

Κατὰ Ἀγγελικῶν μ, τῆς δὲ ἀκολουθίας ξ̄.

1. Ἀγγελικῶν αἴρεσιν * ἀκηκόαμεν καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἐνηγή- 1, 1
 θημεν, οὐ πάννυ δὲ σαφῶς ἴσμεν τίς ἢ τοιαύτη αἴρεσις, διὰ τὸ τάχα
 ποτὲ καιρῷ αὐτὴν ἐνστάσαν ὕστερον λῆξαι καὶ καταλυθῆναι εἰς
 15 τέλος. τὸ δὲ ὄνομα διὰ ποίαν αἰτίαν ἔσχεν οὐκ ἴσμεν. ἦτοι γὰρ 2
 παρὰ τὸ τινας ὑπὸ ἀγγέλων τὸν κόσμον γεγενῆσθαι φάσκειν (καὶ εἰ
 αὐτὴ τοῦτο φάσκουσα τῷ ὀνόματι τούτῳ κέκληται, οὐκ ἔχω λέγειν)
 ἦτοι διὰ τὸ ἐν τάξει ἀγγέλων ἑαυτοὺς σεμνύνειν καὶ βίῳ ἐξοχωτάτῳ
 ἄγεσθαι (οὐδὲ τοῦτο διαβεβαιοῦμαι), ἢ καὶ ἀπὸ τόπου τινὸς εἰληφότες
 20 τοῦνομα, ἐπειδὴ χωρὸς τίς ἐστὶν Ἀγγελικὴ ἐπέκεινα τῆς Μεσοποτα-
 μίας χώρας κείμενος.

2. Ἦδη δὲ ἐν ὑπομνήσει σου γινόμενον τοῦ ἀκροατοῦ οὐκ εἰς 2, 1
 κατάγνωσιν <ἡμῶν> ἐν ὑπονοίαις γενήσῃ. ἐπηγγειλάμεθα γὰρ τῶν
 μὲν τὰς ῥίξας καὶ τὰς τροφὰς ἢ τι τῶν [ἐν τοῖς] παρ' αὐτοῖς γινο- Ö196
 25 μένων δηλῶσαι, ἄλλων δὲ μόνον τῷ ὀνόματι ἐπιμνημονεῦσαι· ὡς δὲ 2
 ἡ θεία δύναμις παρεσκεύασε καὶ ἐβοήθησεν, ἕως ταύτης τῆς αἰρέσεως
 τὰς πάσας διεξεληθόντες οὐδεμίαν ἐάσαμεν ἀνερμηνευτον, πλὴν μιᾶς
 ταύτης. τάχα δὲ διὰ τὸ ἐπαρθεῖσαν τῷ τύφῳ ὀλίγον καιρὸν [καὶ] 3

23 ff vgl. Panarion prooem. II 2, 3 ff; I 170, 7 ff

M U

1 οἱ + ἐν M   2 οὕτω < M   3 ἀλλὰ M   4 αὐτοῖς] αὐτοῦ M
 5 ἐξέπεσαν M   6 f ἀνατραπήσονται—φρονοῦσιν < M   10 Unterschrift:
 τέλος κατὰ καθαρῶν U   11 Ὑberschrift κατὰ ἀγγελικῶν μ ἢ (ἢ M) καὶ
 ξ̄ M U   12 * <γενέσθαι> *   17 ἔχω + τι M   18 ἐξοχωτάτῳ M
 19 ἄγεσθαι] χρῆσθαι? *   20 ἰνυγίλη U   23 <ἡμῶν> *   24 τροφὰς] προφά-
 σεις U | [ἐν τοῖς] *, ἐντὸς Öh.   25 ἀπομνημονεῦσαι U   27 διεξεληθόντες] δὲ
 ἐξεληθόντες M   28 [καὶ] *.

ἕστερον λῆξαι τὴν ταύτης κατάληψιν οὐ πάνυ σαφῶς ἔγνωμεν.
 ταύτης δὲ μόνον ἐπιμνησθέντες τῆς ὀνομασίας ἐν τάχει. ὡς περ ἐκ τρώ- 4
 ματι τῷ ταύτης ὀνόματι χρῆσάμενοι παρελευσόμεθα τὸν τόπον, ἐπὶ
 τὰς ἑτέρας δὴ διασχοποῦντες τὴν ὁρμὴν ποιησθαι καὶ αἰτούμενοι 5
 5 τὸν τῶν ὅλων δεσπότην παραφανῆναι ἡμῖν καὶ τὰ ἀκριβῆ τῶν παρ'
 αὐτοῖς | γινομένων ἐπιδείξαντα τῷ μικρῷ ἡμῶν νῶ πάντα κατὰ ἀκρι- P 506
 βειαν σημᾶναι, ἵν' ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς πέλας τὴν διόρθωσιν ποιησώμεθα 6
 τοῦ φεύγειν τὰ φαῦλα, ἐν δὲ | τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἀληθεστάτοις τὸ D 564
 ἔδραϊον ἑαυτοῖς ἐν θεῷ προσπορίσασθαι.

10

Κατὰ Ἀποστολικῶν $\bar{\mu}\alpha$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\bar{\xi}\alpha$.

1. Μετὰ δὲ τούτους ἄλλοι ἑαυτοὺς Ἀποστολικοὺς ὀνόμασαν, 1, 1
 βούλονται δὲ καὶ Ἀποτακτικοὺς ἑαυτοὺς λέγειν· φυλάττεται γὰρ παρ'
 αὐτοῖς τὸ μηδὲν κεκτηῖσθαι. εἰσὶ δὲ καὶ οὗτοι ἀπόσπασμα τῶν 2
 Τατιανοῦ δογμάτων, Ἐγκρατιτῶν τε καὶ Τατιανῶν καὶ Καθαρῶν,
 15 οἵτινες φύσει γάμον οὐ παραδέχονται· παρήλλακται δὲ παρ' αὐτοῖς
 καὶ τὰ μυστήρια. σεμνύνονται δὲ δῆθεν ἀκτημοσύνην. σχίζουσι δὲ 3
 μάτην οὗτοι καὶ βλέπτουσι τὴν ἀγίαν θεοῦ ἐκκλησίαν, διὰ τοῦ ἐθελο-
 θρησκεύειν ἐκπεσόντες τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας. οὔτε γὰρ <παρ'> 4
 αὐτοῖς παραπετωκότος τινὸς εἶσδεξις ἔτι γίνεται, τὰ ὅμοια δὲ τοῖς
 20 ἀνωτέρω λελεγμένοις φρονοῦσι περὶ τε τοῦ γάμον καὶ τῶν ἄλλων

11 ff der Name Ἀποστολικοὶ nur bei Eriph.; zu Ἀποτακτικοὶ vgl. Macarius
 Magnes III 43; S. 151 Blondel Ἐγκρατιται καὶ Ἀποτακται καὶ Ἐρημίται Basilus
 ep. 188 can. 1; Migne 32, 66S B Καθαροὺς καὶ Ἐγκρατίτας καὶ Ὑδροπαραστάτας
 καὶ Ἀποτακτίτας ep. 199 can. 47; Migne 32, 729C Ἐγκρατίται καὶ Σακκοφόροι
 καὶ Ἀποτακτίται cod. Theod. XVI 5, 7 Encratitas Apotactitas Hydroparastat's
 vel Saccophoros XVI 5. 9 Encratitae . . . cum Saccophoris sive Hydroparastatis
 XVI 5, 11 Encratitae Apotactitae Saccophori Hydroparastatae XVI 5, 66 Hydro-
 parastatae Amphilocheus bei Ficker 44, 10 vgl. 43, 23 44, 22 (dagegen nennt die
 Aetheria die Mönche apotactitae) — 15 über das Abendmahl mit Wasser vgl. zu
 haer. 30, 16, 1; I 353, 11. Darauf bezieht sich der Name Ὑδροπαραστάται; vgl. oben
 zu haer. 46, 2, 3; S. 205, 9 Theodoret haeret. fab. I 20 und Amphilocheus bei Ficker,
 Amphilocheiana I 29, 4 ff 55, 8

M U

3 ταύτης < U | ὀνόματι M 4 δὲ ὅh.] δὲ MU 6 ἐπιδείξαντες M
 7 τοῖς] τὸν M 9 πορίσασθαι M | Unterschrift κατὰ ἀγγελικῶν U 10 Über-
 schrift κατὰ ἀποστολικῶν $\bar{\mu}\alpha$ ἢ καὶ $\bar{\xi}\alpha$ MU 11 δὲ < M 12 γὰρ *] δὲ MU
 13 οὗτοι] οἱ αὐτοὶ U 14 καθαρῶν + δογμάτων M 15 γάμον] νόμον U |
 παρήλλακται δὲ + καὶ M 18 <παρ'> * 20 ἀνωτάτω λεγομένοις U

πραγμάτων. καὶ οἱ μὲν Καθαροὶ ταῖς ῥηταῖς μόνον γραφαῖς κέ- 5
χρηται, οὗτοι δὲ ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν Ἀνδρέου τε καὶ Θωμᾶ
τὸ πλεῖστον ἐπερείδονται, παντάπασιν ἀλλότριοι τοῦ κανόνος τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ ὑπάρχοντες.

- 5 Εἰ γὰρ βδελυρός ἐστὶν ὁ γάμος, ἄρα ὅλοι ἀκάθαρτοι ὑπάρχουσι 6
(οἱ) διὰ γάμου γεγεννημένοι. καὶ εἰ μόνον τυγχάνει ἡ ἁγία θεοῦ
ἐκκλησία τῶν τῷ γάμῳ ἀποταξαμένων, οὐκέτι ὁ γάμος ἐκ θεοῦ ὑπάρ- 7
χει, καὶ εἰ οὐχ ὑπάρχει, ἡ πᾶσα παιδοποιουμένη ὑπόθεσις ἀλλοτρία
ὑπάρχει θεοῦ, καὶ εἰ ἀλλοτρία ὑπάρχει θεοῦ ἡ παιδοποιουμένη ὑπό-
10 θεσις. ἄρα καὶ αὐτοὶ ἀλλότριοι θεοῦ ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοιούτων γεγεν-
νημένοι. ποῦ τοίνυν τὸ εἰρημένον | ὅτι ἂ ὁ θεὸς συνέξευξεν, 8 Ö198
ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω;« | τὸ μὲν γὰρ ἐπάναγκες † χωρίζειν [ἀπὸ] D565
ἀνθρώπου ὑπάρχει, τὸ δὲ μετὰ προαιρέσεως ἐγκρατεύεσθαι οὐκ ἀνθρώ-
που ἔδειξεν, ἀλλὰ θεοῦ τὸ ἔργον. καὶ ἔχει μὲν ἡ κατὰ φύσιν ἀνάγκη 9
15 πολλάκις μέμψιν, ὅτι οὐ μετὰ εὐλογίας τὸ ἐπάναγκες ἐπιτελεῖται,
ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ κανόνος βέβηκεν· οὐ γὰρ ἐπάναγκες ἡ θεοσέβεια,
ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως ἡ δικαιοσύνη. | τὰ δὲ φύσει εἰς θεοσέβειαν 10 P507
ἐπάναγκες * φανερά ἐστιν, ἃ τῇ φύσει ἐπιμεμέτρηται, οἷον τὸ μὴ
πορνεύειν τὸ μὴ μοιχεύειν τὸ μὴ ἀσελγαίνειν τὸ μὴ ἐν ταῦτῳ δευ-
20 τερογαμεῖν τὸ μὴ ἀρπάζειν τὸ μὴ ἀδικεῖν τὸ μὴ μεθύειν τὸ μὴ
ἀδηφαγεῖν τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν τὸ μὴ φονεύειν τὸ μὴ φαρμακεύειν
τὸ μὴ καταρᾶσθαι τὸ μὴ λοιδορεῖν τὸ μὴ ὀμνύειν, ἀγανακτεῖν τε
καὶ ταχὺ καταπραῦνεσθαι, ὀργίζεσθαι καὶ μὴ ἁμαρτάνειν, μὴ ἐπιδύ-
νειν ἥλιον ἐπὶ τῷ παροργισμῷ· τὸ δὲ γάμῳ συναφθῆναι μετὰ 11
25 εὐνομίας * ἡ φύσις δηλώσει ἐκ θεοῦ κεκτισμένη καὶ ἐπιτραπεῖσα

2 vgl. zu haer. 47, 1, 5; II 216, 5ff — 5ff vgl. haer. 46, 3, 17; II 206, 15ff —

10 vgl. Cyrillus Hieros. cat. 4, 25; Migne 33, 488 A καὶ σὺ ὁ τὴν ἀγνείαν ἔχων,
ἄρα οὐκ ἐκ τῶν γεγαυηκότων ἐγεννήθης; — 11 Matth. 19, 6 — 13 vgl. Matth.
19, 12 — 23f vgl. Eph. 3, 26

M U

6 (οἱ) * | γεγεννημένοι U | μόνη M 7 ἐκκλησία + καὶ ἐκκλησία M |
τῷ < M 8 καὶ εἰ οὐχ ὑπάρχει < U | ἡ < M 8f ἀλλοτρία ὑπάρχει—ὑπό-
θεσις < U 11 ὅτι < U | ἂ) δ M 12 ἐπ' ἀνάγκαις M ἀπ' ἀνάγκης U |
† χωρίζειν] lies wohl τῆς φύσεως ἐπιτελεῖν * | [ἀπὸ] * 15 εὐλογι-
στίας U 18 [ἐπάναγκες]? * | * etwa (συντελοῦντα) * | ἐπιμετροῦται M
21 τὸ μὴ φαρμακεῖν hinter ἀδηφαγεῖν U 23 πραῦνεσθαι U 23f ἐπιδύειν M
24 τὸ δὲ Dind., Öh.] τῷ δὲ MU 25 * etwa (ὅτι κατὰ θεὸν γίνεται) * |
κεκτισμένη M

καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα θατέρωσ ἔχει τῆς ἐπιτροπῆς τὸ μέτρον.

2. Ἄλλ' ὡς περὶ τούτων εἰπεῖν προειλήφασμεν, ἐν ὀλίγῳ χώρῳ 2, 1
οὔτοι ὑπάρχουσι, περὶ τὴν Φρυγίαν τε καὶ Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν.
5 τί οὖν; ἄρα ἐκκόπτεται ἢ ἐκκλησία ἢ ἀπὸ γῆς περάτων ἄχρι γῆς 2
περάτων; καὶ οὐκέτι (στήσεται ὅτι) εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθιν ὁ
φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν;*
οὐδὲ οὐκέτι τὸ παρὰ τοῦ σωτῆρος εἰρημέρον στήσεται τὸ «ἔσεσθέ μοι
μάρτυρες ἄχρι ἐσχάτου τῆς γῆς;» εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν σεμνό- 3
10 τητι ὁ γάμος καὶ κατὰ θεὸν ὁ γάμος καὶ ζωὴν ἔχων ὁ γάμος, *
γεννηθῶσιν ἄνευ γάμου· εἰ δὲ ἀπὸ γάμου γεννῶνται, ἄρα βέβηλοί εἰσι
διὰ τὸν γάμον. εἰ δὲ αὐτοὶ μόνοι οὐκ εἰσὶ βέβηλοι. καίτοι γε ὄντες 4
ἀπὸ γάμου. οὐ βέβηλος ὁ γάμος. διότι ἄνευ αὐτοῦ οὐδεὶς γεννηθή-
σεται ποτε ἐν κόσμῳ. καὶ πολλή | τίς ἐστὶν ἢ τῶν ἀνθρώπων 5 D 566
15 πλάγη, διὰ ποιικιλίας καὶ διὰ πολλῶν προφάσεων ἐργασαμένη τὸ
φασῶλον τῆ ἀνθρωπείας φύσει καὶ πλανήσασα ἕκαστον διὰ προφάσεως
ἀπὸ τῆς ἀληθείας.

3. Καὶ ἔχει μὲν οὖν ἀποταξίαν ἢ ἐκκλησία, ἀλλὰ οὐ βδελύττεται 3, 1
τὸν γάμον, καὶ ἔχει ἀκτημοσύνην. ἀλλ' οὐ κατεπαίρεται τῶν ἐν κτήσει
20 δικαιοσύνης ὑπαρχόντων καὶ ἐκ τῶν ἰδίων γονέων ἐχόντων. ὅπερ
ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἐπιδομένοις ἐπαρκέσειεν. καὶ ἀπέχονται μὲν 2
βρωμάτων πολλοί, ἀλλὰ οὐ φρυσιοῦνται κατὰ τῶν μὴ ἀπεχομένων

3 vgl oben II 213, 8 (dort Pisidian genannt) — 6 Psal. 18, 5 (Röm. 10, 18)
— 8 Act. 1, 8 — 18 vgl. Gangra c. 21 ταῦτα δὲ γράφομεν οὐκ ἐκκόπτοντες τοὺς
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς γραφὰς ἀσκεῖσθαι βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς λαμ-
βάνοντας τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφανίαν κατὰ τῶν ἀφελέστερον
βιούντων ἐπαιρομένους τε καὶ παρὰ τὰς γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας
[καὶ] νεωτερισμοὺς εἰσάγοντας· ἡμεῖς τοιγαροῦν καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφρο-
σύνης θαυμάζομεν καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην ἀπο-
δεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης
ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμον συνόϊζήσιν σεμνήν τιμῶμεν καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης
καὶ ἐνποιίας οὐκ ἐξουθενοῦμεν Cyrillus Hieros. cat. 4, 25; Migne 33, 488 A

M U

1 κατὰ θατέρον U 6 (στήσεται ὅτι) * 8 στήσεται < U 9 ἄχρις U
10 καὶ κατὰ θεὸν ὁ γάμος < U | * etwa (αὐτοὶ καὶ) * 13 οὐ < M
14 ποτε < M 15 διὰ² < U 18 ἀλλ' U 19 οὐκ ἐπαίρεται U 20 ἐκ
< M | ὅπερ *] ὅπως M U 21 ἐπαρκέσειεν *] ἐπαρκέσειεν M ἐπαρ-
κίσει U

ὁ γὰρ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν
 ἐσθίοντα μὴ | κρινέτω· κυρίῳ γὰρ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ κυρίῳ οὐκ Ö 200
 ἐσθίει καὶ οὐ πίνει. καὶ ὁρᾷς μίαν ὁμόνοιαν καὶ μίαν ἐλπίδα καὶ 3
 μίαν πίστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκάστη χαριζομένην κατὰ τὴν ἰδίαν
 5 δύναμιν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον ἀγῶνα τοῦ καμάτου. | ἔοικε δὲ ἡ 4 P 508
 ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία νηί. γὰρ οὐκ ἀπὸ ἐνὸς ξύλου σκευάζεται,
 ἀλλ' ἐκ διαφόρων, καὶ τὴν μὲν τρόπιν ἀπὸ ἐνὸς ξύλου κέκμηται,
 ἀλλὰ οὐ μονοβόλως. τὰς δὲ ἀγκύρας (ἐξ) ἑτέρου· περιτόναιά τε καὶ
 σανίδες καὶ τὰ ἐγκοίλια, στάματά τε καὶ μέρη πρύμνης καὶ τοίχων
 10 καὶ ζυγομάτων, ἰστιῶν τε καὶ πηδαλίων, ὄκνων τε καὶ ἀνχερίων,
 οἰάκων τε καὶ τῶν ἄλλων πάντων, ἐκ διαφόρων ξύλων ἔχει τὴν
 συναγωγὴν. ἐκάστη δὲ τούτων τῶν αἰρίσεων μοιόξυλός τις οὕσα
 οὐ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκκλησίας ὑποφαίνει· ἡ δὲ ἀγία τοῦ θεοῦ
 ἐκκλησία ἔχει μὲν γάμον συμφυρῶν καὶ τιμῶν τὸν τοιοῦτον, ἐπειδὴ «τίμιος
 15 ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος», ἔχει (δὲ) ἐγκράτειαν θαυμασιωτάτην 6
 καὶ ἐπαιεῖ τὴν τοιαύτην, ἐπειδὴ ἀγῶνα ἀγωνίζεται καὶ κατεφρόνησε
 τοῦ βίου, ὡς ἔτι δυνατωτέρα, ἔχει δὲ παρθερίαν καὶ ὑπερδοξάζει τὴν
 τοιαύτην ἐράρετόν τινα οὕσαν καὶ περῶν κονφοτάτην κεκοσμημένην,
 ἔχει ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ | καὶ μὴ πεφουσιωμένους κατὰ τῶν ἔτι 7 D 567
 20 ἐν κόσμῳ ὑπαρχόντων. ἀλλὰ χαίροντας τοῖς τοιοῦτοις εὐλαβεστάτοις
 οὔσι. καθάπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι, αὐτοὶ μὲν ἀκτῆμονες ὑπάρχοντες, *
 καὶ αὐτὸς ὁ σωτήρ, πάντων δεσπότης ὢν, ἐν σαρκὶ γερόμενος οὐδὲν 8
 ἀπὸ τῆς γῆς ἐκτίσαστο, ἀλλὰ οὐκ ἀπεβάλετο τὰς αὐτῶν τε καὶ τοῖς
 αὐτοῦ μαθηταῖς διακονούσας γυναῖκας· λέγει γὰρ «αἵτινες ἠκολούθη-
 25 σαν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ
 ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων».

1—3 Röm. 14, 3. 6 — 5ff vgl. Clemens Al. paed. III 59, 2; S. 270, 8 Stählin
 Hippolytus de antichr. c. 59; S. 39, 13ff Achelis Ps. Clemens ep. ad Jac. c. 14;
 S. 35 Hinschius Ps. Isidor Constit. apost. II 57, 2; S. 159, 17ff Funk u. die häufigen
 Darstellungen auf Bildern — 14 Hebr. 13, 4 — 24 Luk. 8, 3

M U

1f μὴ ἐξουθενείτω — τὸν ἐσθίοντα < M 2 κυρίῳ¹] χρυστῶ U 2f καὶ
 κυρίῳ — οὐ πίνει < U 4 ἐν < M 6 τοῦ (vor θεοῦ) < M | σκευάζεται]
 ἀρμόζεται U 7 ἀλλὰ U 8 (ἐξ) * | ἑτέρου *] ἑτέρων MU 9 σανίδες *]
 σανίδας MU | στάματά τε < U 10 ζυγομάτων MU | ἰστιῶν U | ὄκνων]
 ὄλκων? Pet. 13 οὐ (οὐχ) vor ὑποφαίνει U | τοῦ (vor θεοῦ) < U 15 (δὲ) *
 16 ἐπαιεῖ τὴν] ἐπαιετήν M 19 κόσμῳ] βίῳ M 20f εὐλαβεστάτοις οὔσι
 < U 21 καὶ οἱ < M | * etwa (οὐκ ἐπήροθησαν κατὰ τῶν ἄλλων) * 22 vor
 δεσπότης + ὁ M 23 ἀλλ' U | ἀπεβάλλετο M

4. Ἐπεὶ πῶς ἄρα πληρωθήσεται τὸ εἰρημένον ἵκετε ἐκ δεξιῶν 4, 1
 μου οἱ εὐλογημένοι. οἷς ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ἔθετο τὴν βασι-
 λείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπεινάσα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν,
 ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, γυμνὸς ἦμην καὶ περιεβάλετέ με; πόθεν δὲ 2
 5 ταῦτα οὗτοι εἶχον πράττειν, εἰ μὴ ἀπὸ δικαίων πόνων (ὧν) ἐπετέλουν
 καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἐν δικαιοσύνῃ; καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ (οἱ) 3
 ἀποταξάμενοι καὶ ἀποστολικὸν βίον βιοῦντες μετὰ τῶν ἄλλων ἴσαν
 μεμιγμένοι, οὐκ ἄλλοτριος ἦν ὁ χαρακτήρ οὔτε ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ
 διατάξεως ἀπεξενωμένος· καὶ εἰ γυναῖξιν ἀπετάξαντο δι' ἐγκράτειαν, 4
 10 ἐπαινετὴ ἦν ἡ προαίρεσις, εἶπερ τὸν γάμον οὐκ ἐβδελύξαντο, ἀλλὰ P 509
 τοῖς | ἔτι ἐν γάμῳ (οὔσιν) κοινωνοῖς ἐχρήσαντο [ἄν], εἰδότες ἐκάστου Ö 202
 τὸ μέτρον καὶ τὴν τάξιν. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ναῦς πάντα ἐπιβάτην 5
 δέχεται, δίχα ληστοῦ· γνωῦσα γὰρ ληστὴν καὶ πειρατὴν τοῦτον οὐκ
 εἰσδέχεται οὐδὲ φυγάδα καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων δεσποτῶν ἀφηνιάζοντα.
 15 οὕτω καὶ ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία οὐ δέχεται πορνείαν, οὐ δέχεται 6
 μοιχείαν, οὐ δέχεται ἐπαρνησιθεΐαν, οὐ δέχεται τοὺς ἀθετοῦντας τὴν
 δεσποτείαν τῆς τοῦ θεοῦ διατάξεως καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων, δέχε- 7
 ται δὲ τὸν μὲν ἐν μεγάλῃ πραγματείᾳ, τὸν δὲ ἐν ἐμπειρίᾳ ναυτικῶν,
 τὸν δὲ κυβερνήτην καὶ * ἐπιστήμονα, τὸν δὲ ἐν πρῶρικῇ, τὸν δὲ ἐν
 20 πρῶρικῇ, ἔχοντα τὸ ἐμπειρότατον τῆς ἐπισκοπῆς. τὸν δὲ καὶ ἐν D 568
 μέτρῳ τινὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνθήκης ὄντα, τὸν δὲ καὶ ἕως τοῦ δια-
 περᾶσαι μόνον καὶ μὴ ἐν θαλάσῃ καταποντωθῆναι. καὶ οὐ πάντως 8
 ὅτι τῷ μὴ τοσαῦτα κεκτημένῳ τὴν σωτηρίαν οὐ παρέχει, ἀλλὰ οἶδε
 μὲν πάντα σφῆξιν, ἕκαστον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν πραγματείαν. καὶ
 25 πόθεν οἱ ἐξ οἰκίας τοῦ Καίσαρος ἀσπάζονται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ;
 πόθεν δὲ τῷ ἀποστόλῳ τὸ εἰρημένον τό ἕαν νομίξῃ ἀσχημονεῖν ἐπὶ 9
 τὴν ἰδίαν παρθένον καὶ οὕτως ὀφείλει ποιῆσαι, γαμείτω· οὐκ ἁμαρ-
 τάνει. οὐκ ἐκτὸς δὲ λουτροῦ δύναται πληροῦν τὸ οὐκ ἁμαρτά- 10
 ρεῖν. εἰ γὰρ ἅπαντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

1 Matth. 25, 34f — 25 Phil. 4, 22 — 26f I Kor. 7, 36 — 29f Röm. 3, 23f

M U

2 οὐράνιος U 4 ἡμην < U 5 οὗτοι ταῦτα U | (ὧν) * 6 vor δι-
 καιοσύνη + τῆ U | (οἱ) * 10 προαίρεσις *] προειρημένη MU | ἐβδελύσσοντο U
 11 (οὔσιν) * | [ἄν] * 12 μέτρον] ἔργον M 14 οὔτε U | ὑπὸ M
 15 τοῦ < M 16 ἀπαρνησίαν M | οὐ δέχεται?] οὐδὲ U 18 ναυτίλλων U
 19 * etwa (πηδαλιουχίας) * 20 πρῶρικῇ U | ἀποσκοπῆς M ἐπισκοπῆς, ἀπὸ v.
 1. H. U 21 ὑποστάσεων M | ἐθηκῆς M 23 τῷ] τὸ U | τοσοῦτω M |
 ἀλλ' U 24 πραγματείαν + καὶ σωτηρίαν U

δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ χάριτι», δῆλον <ὅτι> διὰ λουτροῦ παλιγγενε-
 σίας. τὸ γὰρ λουτρόν ἐκόσμησε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἀπολοῦσαν
 πᾶν ἁμάρτημα διὰ μετανοίας. ἄρα γε καὶ ἐπὶ τὴν οὖσαν παρθένον 11
 τὸ χάρισμα ἐφήπλωται τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπὶ τὴν οὐκ οὖσαν παρ-
 5 θένον σφραγίζεσθαι ἐπείγεται διὰ τὸ ἁμαρτές.

5. Ἀλλὰ μὴ τινες πάλιν ὑδαρευόμενοι νομίσωσιν, ἐὰν εἴπωμεν 5, 1
 περὶ παρθένου διατάξασθαι τὸν ἀπόστολον τὸ γῆμαι, μὴ τὴν ἄπαξ
 ὄρισασαν παρθενίαν θεῶ κατασπάσαι τοῦ ἰδίου δρόμου βουλόμενος ὁ
 ἀπόστολος ταῦτα διετάξατο. οὐ γὰρ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ 2
 10 περὶ παρθένων ὑπεράκμων τῶν οὐ διὰ παρθενίαν ἐν τῇ ἀκμῇ παρα-
 μεινασῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἠπορηκέναι ἀνδρῶν πρὸς γάμον. ἐξ Ἰου- 3
 δαίων γὰρ ὀρμώμενοι οἱ ἀπόστολοι καὶ κατὰ τὸν νόμον πολιτευσά-
 μενοι τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος | ἐποιήσαντο, θεσμοῖς ἔτι κατεχόμενοι P510
 τοῖς ἐν τῷ νόμῳ, οὐ κατὰ τινὰ σαρκὸς δικαίωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν
 15 ἐμμελῆ τοῦ νόμου ἀσφάλειαν καὶ ἀκριβολογίαν. θαυμαστῶς γὰρ 4
 ἐκήρυττεν ὁ νόμος μὴ δοῦναι τὰς θυγατέρας τοὺς Ἰσραηλίτας τοῖς
 ἄλλοφύλοις, ἵνα μὴ | ἀποπλανῶσιν αὐτὰς ἐπὶ τὰ εἶδωλα. ἕκαστος D569
 τοίνυν τῶν πιστευσάντων τότε προσετάσσετο | οὐκέτι Ἰουδαίοις ἐκδί- Ö206
 δοσθαι τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, ἀλλὰ Χριστιανοῖς ὁμοδόξοις καὶ ὁμο-
 20 γνώμοσι. νέου δὲ ὄντος τοῦ κηρύγματος οὐπω πλῆθος κατὰ τόπον 5
 καὶ τόπον Χριστιανῶν ὑπῆρχε καὶ Χριστιανικῆς διδασκαλίας. οἵτινες
 οὖν τότε ἔσχον θυγατέρας παρθένους, μὴ εὐποροῦντες ἐκδίδοσθαι
 Χριστιανοῖς, ἐφύλαττον τὰς ἑαυτῶν παρθένους ἄχρι πολλοῦ τοῦ χρό-
 νου, ἐκεῖναι δὲ ὑπερακμάζουσαι περιέπιπτον πορνείᾳ διὰ τὴν κατὰ
 25 φύσιν ἀνάγκην. ὁ γοῦν ἀπόστολος ὀρῶν τὸ ἐπιζήμιον <τὸ> διὰ 6
 τῆς ἀκριβολογίας συμβαῖνον ἐπέτρεψε λέγων »εἰ δέ τις βούλεται
 <ἐκδοῦναι> τὴν ἑαυτοῦ παρθένον«, καὶ οὐκ εἶπε »τὴν ἰδίαν παρθενίαν«
 οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ πατρὸς φυλάσ- 7
 στοντος παρθένον· εἰ δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρθένον τὸ ἴδιον σῶμα
 30 λέγει, οὐδὲν κωλύσει. φησὶν οὖν »(ὅς) ἔστηκεν ἐδραῖος ἐν τῷ ἰδίῳ 8
 νῷ καὶ τοῦτο ὀφείλει ποιῆσαι, γαμείτω, φησὶν, οὐχ ἁμαρτάνει. γα-

15f Deut. 7, 3 — 26 vgl. I Kor. 7, 36 — 30 vgl. I Kor. 7, 37. 36

M U

1 δικαιούμενοι + δὲ M | <ὅτι> * 5 ἁμαρτές] ἀβαρῆς U 8 παρθενεῦ-
 σαι U | βουλόμενος < M 14 τινὰ] τὴν U 16 ὁ < M | τοὺς Ἰσραηλίτας]
 Ἰσραὴλ U 18 προσετάττετο U 21 τόπων M 25 <τὸ> * 27 <ἐκ-
 δοῦναι> * 29 παρθένον¹] παρθενίαν U | καὶ < U 30 οὐδὲν κωλύει λέγει M
 | <ὅς> * | ἐδραῖως U

Epiphanius II.

μείτω, ᾧ δ' ἂν εὐποροίη, οὐχ ἁμαρτάνει. καὶ διὰ τοῦτό (φησιν)· 9
 »δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτηί λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός, μὴ ζήτηί
 γυναῖκα. ὁ λέγων »θέλω πάντα εἶναι ὡς ἑμαυτόν« ἔλεγεν (καί)
 »εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμείτωσαν«.

- 5 6. Πάλιν δὲ προτρεπόμενος τοὺς (ἀ)γάμους ἔλεγε »λέγω δὲ τοῖς 6, 1.
 ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἔαν μείνωσιν ὡς καὶ γώ«. πῶς 2
 οὖν πάλιν ἔλεγε »δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτηί λύσιν«; ἢ πῶς οὐκ ἀντι-
 νομοθετῶν εὑρεθῆσεται τῷ ἰδίῳ κυρίῳ τῷ λέγοντι »ὅς μὴ καταλίπη
 πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ θυγα-
 10 τέρας, οὐκ ἔστι μου μαθητής«; πῶς δὲ ὁ λέγων ὅτι δεῖ καταλι- 3
 πεῖν γυναῖκα σεμνήν καὶ πατέρα αὐτὸς πάλιν λέγει »ὁ τιμῶν πατέρα
 καὶ μητέρα· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἐν ἐπαγγελίαις πρώτη ἐντολὴ ὑπάρχουσα«
 καὶ »ὁ ὁ θεὸς συνέξενξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω«; ἀλλὰ πάντα D 570 4
 τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται | ὡς ἔχει δυνάμεως, θεωρίας P 511
 15 δὲ δεῖται καὶ αἰσθήσεως εἰς τὸ εἰδέναι ἐκάστης ὑποθέσεως τὴν δύνα-
 μιν. δεῖ δὲ καὶ παραδόσει κεχρησθαι· οὐ γὰρ πάντα ἀπὸ τῆς θείας 5
 γραφῆς δύναται λαμβάνεσθαι. διὸ τὰ μὲν ἐν γραφαῖς, τὰ δὲ ἐν παρα-
 δόσειν παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς φησιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος
 »ὡς παρέδωκα ὑμῖν« καὶ ἄλλοτε »οὕτως διδάσκω, καὶ οὕτως παρέ-
 20 δωκα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις«, καὶ »εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπι-
 στεύσατε«.

- Παρέδωκαν τοίνυν οἱ ἅγιοι θεοῦ ἀπόστολοι τῇ ἀγίᾳ θεοῦ ἐκκλη- 6
 σία ἁμαρτῆς εἶναι τὸ μετὰ τὸ ὀρίσαι παρθενίαν εἰς γάμον τρέπεσθαι,
 καὶ ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος »ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτε«· πῶς
 25 οὖν συνάδει τοῦτο | τοῦτο; ἀλλὰ ἐκείνην τὴν παρθένον λέγει τὴν Ὀ 206 7
 μὴ ὀρίσασαν θεῶ, ἀλλὰ * διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς κατὰ τὸν καιρὸν
 ἐκείνον σπάνης τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων κατ' ἀνάγκην οὕτως

2 I Kor. 7, 27 — 3 I Kor. 7, 7 — 4 I Kor. 7, 9 — 5 I Kor. 7, 8 —
 7 I Kor. 7, 27 — 8 Luk. 14, 26 — 11 Eph. 6, 2 — 13 Matth. 19, 6 — 19 I Kor.
 11, 2 — vgl. I Kor. 7, 17 — 20 I Kor. 15, 2 — 24 vgl. I Kor. 7, 36

M U

1 ᾧ δ' ἂν] οὐδ' ἂν U | εὐποροίη Pet.] εὐποροῖεν MU | διὰ τοῦτο] διὰ
 τὸ M | (φησιν) * 3 ἑμαυτόν] ἑαυτόν M | (καί) * 4 γαμεισάτωσαν U
 5 (ἀ)γάμους Pet. 6 χήραις] παρθένους M 8 ὁ μὴ καταλιπὼν U 9 καὶ³
 (vor γυναῖκα) < M 14 δεῖται + ἀλλὰ U | δυνάμεως < U 15 δὲ < M
 17f ἐν παραδόσει U 18 παρέδοσαν U 23 ἁμαρτῆς] ἐφ' ἁμαρτον U | τὸ¹
 < M 25 τοῦτο] ἐκείνη? * | ἀλλὰ + καὶ U 26 * (ἐφ' ἡ) * | τὸν < M
 27 κατὰ U

ἔπετελεῖτο. καὶ ὅτι μὲν ταῦθ' οὕτως ἔχει διδάξει ἡμᾶς ὁ αὐτός 8
ἀπόστολος λέγων »νεωτέρας χήρας παραιτοῦ. μετὰ γὰρ τὸ κατα-
στηνιάσαι τοῦ Χριστοῦ γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν
πρώτην πίστιν ἠθέτησαν«. εἰ τοίνυν καὶ ἡ μετὰ πείραν κόσμου χη- 9
5 ρεύσασα, διὰ τὸ τετάχθαι θεῷ γήμασα κρίμα ἔξει, ἀθετήσασα τὴν
πρώτην πίστιν, πόσῳ γε μᾶλλον ἢ καὶ ἑαυτὴν ἄνευ πείρας κόσμου
ἀναθεῖσα παρθένος θεῷ γαμήσασα; πῶς <γὰρ> οὐχὶ μᾶλλον αὕτη 10
ὑπερεκπερισσοῦ κατεστηνιάσα Χριστοῦ καὶ τὴν μείζονα πίστιν ἠθέ-
τησε καὶ ἔξει κρίμα, ὡς ἀναχαρασθεῖσα τῆς ἰδίας κατὰ θεὸν προ-
10 θέσεως;

7. »Γαμείτωσαν, τοίνυν, τεκνοποιεῖτωσαν, οἰκοδοεσποτεῖτωσαν«, 7, 1
σύντομος καὶ μέσος λόγος κατὰ τῶν τὰ φαῦλα διανοουμένων περὶ
ἐκάστης ἐκκλησιαστικῆς τοῦ κηρύγματος ὑποθέσεως, παρεκβάλλων μὲν
τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Ἀποτακτικοὺς καὶ Ἐγκρά- D 571 2
15 τίτας καὶ παρεκβάλλων τοὺς ὑδαρευομένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀνα-
πείθοντας γυναῖκα ἀπὸ τελείου δρόμου ἀναχαρασθέντα ἀθετεῖν τὴν
τοσαύτην τοῦ δρόμου τελειότητα. καὶ ἔχει μὲν ἁμαρτίαν καὶ κρίμα 3
ὁ ἀθετήσας θεοῦ τὴν παρθενίαν καὶ κατασχύνας τὸν ἀγῶνα. παρα-
φθείρας γὰρ ἀγῶνα ἀθλητῆς μαστιχθεὶς ἐκβάλλεται τοῦ ἀγῶνος καὶ
20 παραφθείρας τις παρθενίαν ἐκβάλλεται τοῦ τοιούτου δρόμου καὶ | P 512
στεφάνου καὶ βραβείου ἀλλὰ κρεῖττόν ἐστι κρίμα, καὶ μὴ κατά- 4
κριμα. οἱ γὰρ μὴ <φανερῶς> διὰ τὸ αἰσχυνθῆναι <ἐπὶ> τοῖς ἀνθρώ-
ποις, κρυφῆ <δὲ> πορνεύοντες * ποιῶσι παρθενίας ἢ μονότητος ἢ
ἔγκρατειας. οὐ <γὰρ> πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ 5
25 πρὸς θεὸν τὸν εἰδότα τὰ κρύφια καὶ ἐξελέγγοντα πᾶσαν σάρκα ἐν

2—4 I Tim. 5, 11f — 11 I Tim. 5, 14

M U

1 ταῦτα U 4 εἰ nach τοίνυν wiederholt U | ἡ < M 4f χηρεύσασα
+ γυνή U 5 διὰ τὸ τετάχθαι θεῷ gehört zu κρίμα ἔξει: sie empfängt das Ge-
richt, weil sie Gott sich zur Verfügung gestellt hatte, dann nämlich, wenn sie
trotzdem geheiratet hat | vor γήμασα + ἔπειτα U 6 ἑαυτὴν *] αὐτὴν M U |
vor ἄνευ + καὶ M 7 <γὰρ> * 8 ὑπὲρ περισσοῦ U 11 τεκνογονεῖτωσαν U
12 vor λόγος + ὁ U 13 παρεκβάλλων *] παρεκβάλλουσα M U 14 καὶ Ἀπο-
τακτικοὺς < U 15 καὶ¹ < U | παρεκβάλλων *] παρεκβάλλουσα < M U
16 γυναῖκα U | vor ἀθετεῖν + καὶ U 18 ὁ (vor ἀθετήσας) < M 19 vor
ἀθλητῆς + ὁ U 20 τίς] τὴν M 22 μὴ διὰ τὸ] διὰ τὸ μὴ U | <φανερῶς> *
| <ἐπὶ> * | τοῖς < M 23 <δὲ> * | * etwa <ἔχουσι περισσοτέραν ἁμαρτίαν,
διότι προφάσει> * | παρθενίας *] πορνείας M U 24 <γὰρ> *
25*

τῆ αὐτοῦ παρουσίᾳ περὶ ὧν ἕκαστος ἤμαρτε. κρεῖττον τοίνυν ἔχειν 6
 μίαν ἁμαρτίαν καὶ μὴ περισσοτέρας· κρεῖττον τὸν πεσόντα ἀπὸ δρό-
 μου φανερωῶς λαβεῖν ἑαυτῷ γυναῖκα κατὰ νόμον καὶ ἀπὸ παρθενίας
 πολλῶ χρόνῳ μετανοήσαντα εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς
 5 παραπεσόντα καὶ κλασθέντα καὶ χρεῖαν ἔχοντα ἐπιδέματος, καὶ μὴ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν βέλεσι κρυφίοις κατατιτρώσκεσθαι [καὶ] πορη-
 ρίας ὑπὸ διαβόλου αὐτῶ ἐπιφερομένοις.

8. Οὕτως οἶδεν ἡ ἐκκλησία κηρύττειν, ταῦτα τὰ φάρμακα τῆς 8,1
 ἰάσεως, ταῦτα τὰ εἶδη τῆς μυρεψικῆς ἐργασίας, αὕτη ἡ κατασκευὴ Ὡ 208
 10 τοῦ ἁγίου ἐλαίου ἐν τῷ νόμῳ, αὕτη ἡ ἀρωματίζουσα καλὴ πίστις,
 ἐπισφίγγουσα μὲν τὸν ἀθλοῦντα εἰς ἀγῶνα, ἐπικηρυκενομένη δὲ αὐτῷ
 διατεῖναι τὸν δρόμον, ὅπως δυνηθῆ ἑστεφανωθῆναι· αὕτη ἡ τοῦ θεοῦ 2
 πραγματεία, πάντα συνάγουσα εἰς τὴν βασιλικὴν διάταξιν, καὶ πορ-
 φύραν μὲν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἔριον ἀπὸ προβάτου καὶ λίνον ἐκ γῆς
 15 καὶ βύσσον | καὶ σηρικὸν καὶ δέρματα ἡρουθροδανωμένα καὶ λίθον D 572
 τίμιον, τὸν σμάραγδον τὸν μαργαρίτην τὸν ἀχάτην, τοῖς μὲν χρώ-
 μασι διαλλάττοντας λίθους, τῆ δὲ τιμῇ ὁμοτίμους ὄντας, ἀλλὰ καὶ 3
 χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ξύλα ἄσηπτα καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἀλλὰ
 καὶ τρίχας αἰγείας μὴ ἀποβαλλομένη. καὶ αὕτη μὲν ἦν τότε ἡ σκηνή, 4
 20 νῦν δὲ <ἀντὶ> τῆς σκηνῆς ὁ οἶκος ἡδραιωμένος ἐν θεῷ, θεμελιούμενος
 δὲ ἐν δυνάμει *. καὶ πανσάσθῳ πᾶσα αἴρεσις κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπε-
 γειρομένη, μᾶλλον δὲ ἑαυτὴν ἀπὸ ἀληθείας διώκουσα.

Καὶ ἕως ὧδε ταῦτα ἐχέτω. τὴν γαῦρον δὲ ταύτην ἔχιδναν, δίκην 5
 ἀκοντίου τοῦ καλουμένου ἢ τύφλωπος ἢ μνάγρου, ξύλῳ τῷ σταυροῦ
 25 πεπαικότες καὶ καταλείψαντες, ἴον μὲν οὐ τοσοῦτον ἔχοντα τὰ ἐρ-

2 ff vgl. Ancyra can. 19 ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγ-
 γελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὕρον ἐκπληροῦντωνσαν Basilius ep. 217 can. 60; Migne
 32, 797C ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας τὸν χρόνον τοῦ
 ἐπὶ μοιχείας ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. τὸ
 αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μοιάζοντων ἐπαγγελαμένων καὶ ἐκπιπτόντων — 13 ff vgl.
 Exod. 25, 3—6

M U

2 ἁμαρτίαν μίαν U | τὸν < U 3 ἑαυτῷ λαβεῖν U | παρθενίας + <ἐκ-
 πεσόντα>? * 6 [καὶ] Corn. 7 ἐπιφερομένοις *] ἐπιφερομένης M U 11 δὲ
 < M 13 πάντας U 16 νορ τὸν μαργαρίτην + καὶ U 17 διαλάττοντας U
 20 <ἀντὶ> * | [ὁ]? oder οἶκος + <τῆς ἐκκλησίας>? * | θεμελιούμενος *] θεμε-
 νος M θεμέλιος U 21 ἐν δυνάμει] ἐνδύμασι M | * etwa <τῆς ἀληθείας> *
 24 σταυροῦ Corn.] ⚡ (mißverstanden für Χριστοῦ?) M σταυρῷ U

πετώδη ταῦτα, πλὴν καὶ τῶ δρόμου καὶ τῶ γανριάματι καὶ τῇ ἀκον-
 τιάσει διὰ τὴν αὐτῶν ἐπεντριβὴν τούτοις καλῶς ἀπεικασθέντα, περι- P 513
 φρονήσαντες τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν, ὃ ἀγαπητοί.

Κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\beta}$.

5 1. Σαβέλλιος τις ἐν χρόνοις ἀνέστη οὐ πολλῶ πρότερον παλαιο- 1, 1
 τάτοις (πρόσφατος γὰρ οὗτος), ἀφ' οὗπερ οἱ Σαβελλιανοὶ καλοῦ-
 μενοι. καὶ οὗτος δὲ παρὰ πλησίως τῶν Νοητιανῶν (ἐδίδασκε) πλὴν 2
 ὀλίγων τινῶν ὧν ἐπεδογματίσε. πολλοὶ δὲ ἐν τῇ μέσῃ τῶν ποτα- 3
 μῶν καὶ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Ῥώμης τοῦ αὐτοῦ δόγματος ὑπάρχουσιν,
 10 ἀνοία τινὶ φερόμενοι.

Δογματίζει γὰρ οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαβελλιανοὶ τὸν αὐτὸν 4
 εἶναι πατέρα, τὸν αὐτὸν εἶναι υἱόν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα,
 ὡς εἶναι ἐν μιᾷ ὑποστάσει | τρεῖς ὀνομασίας, ἢ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ σῶμα D 573 5
 καὶ ψυχὴν καὶ πνεῦμα, καὶ εἶναι μὲν τὸ σῶμα ὡς εἶπεῖν τὸν πατέρα,
 15 ψυχὴν δὲ ὡς εἶπεῖν τὸν υἱόν, τὸ πνεῦμα δὲ ὡς ἀνθρώπου, οὕτως
 καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ θεότητι. ἢ ὡς ἐὰν ἦ ἐν ἡλίῳ, 6

5 ff vgl. Hippolyt refut. IX 3. 11 ff; S. 240, 1 ff. 245, 12 ff Wendland (Theo-
 doret haeret. fab. II 9) — 8 f zu μέσῃ τῶν ποταμῶν vgl. die Erwähnung in den
 Acta Arch. c. 41, 8; S. 61, 5 Beeson — 12 vgl. Dionysius Rom. bei Athan. de sent.
 Dion.; III 373 Routh² ὁ μὲν γὰρ βλασφημεῖ αὐτὸν τὸν υἱὸν εἶναι λέγων τὸν πατέρα
 καὶ ἔμπαλιν Novatian de trin. 12 *Christum . . . patrem . . . esse* — 12 f vgl.
 Athanasius c. Ar. IV 9 u. 25; Migne 26, 480A u. 505C τὸν πατέρα εἶναι υἱὸν καὶ
 ἔμπαλιν τὸν υἱὸν εἶναι πατέρα, ὑποστάσει μὲν ἓν, ὀνόματι δὲ δύο Theodoret haeret.
 fab. II 9 μίαν ὑπόστασιν ἔφησεν εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα
 καὶ ἐν τριώνυμον πρόσωπον — 13 ff vgl. Ancoratus c. 81, 4 ff; I 101, 20 ff Panarion
 haer. 71, 2 — 16 ff vgl. die Wiedergabe der orthodoxen Lehre in Cyrilli et Ana-
 stasii explic. orth. fid. Migne 89, 1404 C εἰκὼν τοῦ πατρὸς ὁ ἥλιος, ἀκτὶς ἡλίου ὁ
 υἱός, θέρμη τῆς ἀκτῖνος τὸ παράκλητον πνεῦμα, καὶ οὕτως ἥλιος ὁ πατήρ, ἀκτὶς ὁ
 υἱός, αἴγλη πυραυγῆς τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ ὁ μὲν ἥλιος οὐδέποτε κατέλιπε τὸν
 οὐρανόν, υἱὸν δὲ ὡς τὰς ἀκτῖνας ἀπέστειλε τὸ ἀπαύγασμα ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν δὲ
 θέρμην τὸ ἅγιον πνεῦμα περιθάλλειν καὶ εὐεργετεῖν τὸν ἄνω καὶ τὸν κάτω κόσμον

M U

1 πλὴν καὶ τῶ δρόμου καὶ] πλὴ μώκει, dazwischen Raum gelassen, Vorlage
 unleserlich M 2 τοῖτοις *] οὕτω MU | ἀπεικασθέντα *] ἀπεικασθέντας MU
 3 ὦ < M | Unterschrift fehlt 4 Ὑberschrift κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\beta}$
 MU 6 οὗτος] οὕτως U 7 (ἐδίδασκε) * 8 ὧν < U | ἐπεδογματίσε]
 δογματίσας U 9 ἐνυπάρχουσιν M 12 εἶναι² < U | τὸ αὐτὸ M 14 ψυ-
 χὴν *] ψυχὴ MU 16 ἦ < M

ὄντι μὲν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, τρεῖς δὲ ἔχοντι τὰς ἐνεργείας, φημὶ δὲ τὸ
 φωτιστικὸν καὶ | τὸ θάλπον καὶ αὐτὸ τὸ τῆς περιφερείας σχῆμα. Ὁ 210
 καὶ εἶναι μὲν τὸ θάλπον εἴτ' οὖν θερμὸν καὶ ζέον τὸ πνεῦμα, τὸ δὲ 7
 φωτιστικὸν τὸν υἱόν, τὸν δὲ πατέρα αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδος τῆς πάσης
 5 ὑποστάσεως. πεμφθέντα δὲ τὸν υἱὸν καιρῶ ποτε ὡσπερ ἀκτίνα 8
 καὶ ἐργασάμενον τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τὰ τῆς εὐαγγελικῆς οἰκονο-
 μίας καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀναληφθῆναι αὐθις εἰς οὐρανόν,
 ὡσπερ ὑπὸ ἡλίου πεμφθείσης ἀκτίνος καὶ πάλιν εἰς τὸν ἡλίον ἀνα-
 δραμούσης. τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα πέμπεσθαι εἰς τὸν κόσμον, καὶ 9
 10 καθάπαξ καὶ καθ' ἕκαστα εἰς ἕκαστον τῶν καταξιουμένων· ἀναζωο-
 γονεῖν δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ ἀναζέειν, θάλπειν τε καὶ θερμαίνειν ὡς
 εἰπεῖν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος δυνάμεώς τε καὶ συμβάσεως. καὶ ταῦτά
 ἔστιν ἃ δογματίζουσι.

2. Κέρονται δὲ ταῖς πάσαις γραφαῖς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς δια- 2, 1
 15 θήκης, λέξεσι δὲ τισιν αἷς αὐτοὶ ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν
 παραπεποιημένην φρενοβλάβειάν τε καὶ ἄνοιαν. πρῶτον μὲν τῷ 3
 ῥητῶ ᾧ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωυσῆν ὅτι »ἄκουε Ἰσραὴλ, κύριος ὁ | P 514
 θεὸς σου κύριος εἷς ἔστιν«, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ θεοὺς ἑτέρους»,
 »οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ πρόσφατοι«, ὅτι »ἐγὼ θεὸς πρῶτος καὶ μετὰ
 20 ταῦτα. καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἕτερος· καὶ ὅσα τοιαῦτα *, κατὰ τὸν 3

5 ff vgl. Justin. dial. c. 128, 5; S. 432 Otto ἄτμητον δὲ καὶ ἀχώριστον τοῦ
 πατρὸς ταύτην τὴν δύναμιν ὑπάρχειν, ὑπερὶ τρόπον τὸ τοῦ ἡλίου φασὶ φῶς ἐπὶ
 γῆς εἶναι ἄτμητον καὶ ἀχώριστον ὄντος τοῦ ἡλίου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅταν δύσῃ,
 συναποφέρεται τὸ φῶς. οὕτως ὁ πατὴρ ὅταν βούληται λέγουσι δύναμιν αὐτοῦ
 προσηδᾶν ποιῆ καὶ ὅταν βούληται, πάλιν ἀναστέλλει εἰς ἑαυτόν — 9 ff vgl. Athe-
 nagoras leg. c. 10; S. 11, 16 ff Schwartz τὸ . . . πνεῦμα ἀπορροίαν εἶναι φάμεν
 τοῦ θεοῦ, ἀπορρέον καὶ ἐπαναφερόμενον ὡς ἀκτίνα ἡλίου — 17 Deut. 6, 4 —
 18 Exod. 20, 3f — 19 Psal. 80, 10 — Jes. 44, 6

M U

1 δὲ ἔχοντι < M | δὲ² hinter φωτιστικὸν U 4 πάσης τῆς U 6f τῆς
 οἰκονομίας τῆς εὐαγγελικῆς U 7 ἀναληφθῆναι *] ἀναληφθέντα δὲ MU 8f ὡσπερ
 . . . πεμφθείσης ἀκτίνος . . . ἀναδραμούσης] ὡς . . . πεμφθεῖσαν ἀκτίνα . . . ἀνα-
 δραμούσαν U 10 καθάπαξ] καθεξῆς U 11—13 θάλπειν τε — δογματίζουσι
 < M 14f παλαιαῖς καὶ νέαις διαθήκαις M 15 τισιν + (ἐπερειδόμενοι)? *
 18 κύριος < M 19 vor ὅτι + καὶ M | vor πρῶτος + ὁ U 19f vor
 μετὰ ταῦτα + ὁ U 20 vor ἕτερος + θεός U | τοιαῦτα] ἕτερα U | * (εὐρί-
 σκουσιν) *

ἴδιον αὐτῶν νοῦν * εἰς τούτων [δὲ] παρὰστασιν φέρουσι. πάλιν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι »ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμεν«. |

D 574

Τὴν δὲ πᾶσαν αὐτῶν πλάνην καὶ τὴν τῆς πλάνης αὐτῶν δύναμιν 4
 5 ἔχουσιν ἐξ ἀποκρύφων τινῶν, μάλιστα ἀπὸ τοῦ καλουμένου Αἰγυπτίου εὐαγγελίου, ὡς τινες τούτῳ ὄνομα ἐπέθεντο. ἐν αὐτῷ γὰρ πολλὰ 5
 τοιαῦτα ὡς ἐν παραβύστῳ μυστηριωδῶς ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος ἀναφέρεται, ὡς αὐτοῦ δηλοῦντος τοῖς μαθηταῖς τὸν αὐτὸν εἶναι πα-
 6 τέρα, τὸν αὐτὸν εἶναι υἱόν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα. εἶτα 6
 10 ὅταν συναντήσῳσιν τισι τῶν ἀφελεστέρων ἢ ἀκεραίων, τῶν μὴ τὰ σαφῆ τῶν θείων γραφῶν γινωσκόντων, τὴν πρώτην πτύρσιν αὐτοῖς
 ὑφηγοῦνται ταύτην· τί ἂν εἴπωμεν, ὃ οὗτοι, ἕνα θεὸν ἔχομεν ἢ τρεῖς
 7 θεούς; ὅταν δὲ ἀκούσῃ ὁ ἐν εὐλαβείᾳ ὢν καὶ μὴ τὰ τέλεια τῆς ἀλη-
 7 θείας ἐπιστάμενος, εὐθὺς τὸν νοῦν ταραχθεὶς συγκατατίθεται τῇ
 15 ἑκείνων πλάνῃ [καὶ εὐρίσκεται ἀρνούμενος τὸν θεόν] καὶ εὐρίσκεται
 ἀρνούμενος τὸ εἶναι υἱὸν καὶ [τὸ] ἅγιον πνεῦμα.

3. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις ἐνέπνευσεν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀντίπαλος 3, 1
 ἀπ' αἰῶνος, ἵνα τὸν μὲν οὕτως, τὸν δὲ οὕτως, τοὺς πλείους δὲ ὁμοῦ
 ἀπατήσῃ καὶ πλανήσῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας.
 20 καὶ ὅτι μὲν ἀληθῶς εἷς ἐστὶ θεὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος, σαφῶς ἐν 2
 τῇ ἀγίᾳ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὁμολόγηται, καὶ συμπεφώνηται ὅτι οὐ πολυ-
 θεϊαν εἰσηγοῦμεθα, ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν. μοναρχίαν δὲ κη- 3
 ρύττοντες οὐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογοῦμεν τὴν τριάδα, μονάδα ἐν
 25 τριάδι καὶ τριάδα ἐν μονάδι, καὶ μίαν θεότητα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ
 25 ἀγίου πνεύματος. οὐ γὰρ ὁ υἱὸς ἑαυτὸν ἐγέννησεν οὐδὲ ὁ πατήρ 0 212 4
 μεταβέβληται ἀπὸ τοῦ πατῆρ εἶναι (εἰς τὸ εἶναι) υἱὸς οὐδὲ τὸ ἅγιον
 πνεῦμα Χριστὸν ἑαυτὸ ποτε ὠνόμασεν, ἀλλὰ πνεῦμα Χριστοῦ καὶ

2 Joh. 10, 38. 30 — 7ff vgl. Hippolyt refut. V 7, 8f; S. 80, 18ff Wendland
 εἶναι δέ φασὶ τὴν ψυχὴν δυσέρετον πάνν καὶ δυσκατανόητον· οὐ γὰρ μένει ἐπὶ
 σχήματος οὐδὲ μορφῆς τῆς αὐτῆς πάντοτε οὐδὲ πάθους ἑνός, ἵνα τις αὐτὴν ἢ τύπῳ
 εἴπῃ ἢ οὐσίᾳ καταλήψεται. τὰς δὲ ἐξαλλαγὰς ταύτας τὰς ποικίλας ἐν τῷ ἐπιγρα-
 φομένῳ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ κειμένας ἔχουσιν

M U

1 * etwa (παρατρέποντες) * | [δὲ] * 5 lies κατ' Αἰγυπτίους? * 6 ὡς *]
 ὃ M U | τούτῳ] τὸ U | ἐπέθεντο + τοῦτο U 10 ἀφελεστάτων U 11 πρώ-
 την < U | πτύρσιν] πεῦσιν U 15 καὶ¹ < M | [καὶ εὐρίσκεται — θεόν] *
 16 [τὸ] * 24 καὶ² < U 26 vor εἶναι + τοῦ U | (εἰς τὸ εἶναι) * 27 ἑαυ-
 τὸν U | πώποτε U 27f καὶ διὰ Χριστοῦ < M

διὰ Χριστοῦ διδόμενον, ἀπὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. ἐνυπόστατος ὁ πατήρ, ἐνυπόστατος ὁ υἱός, ἐνυπόστατον τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἀλλὰ οὐ συναλοιφή ἢ τριάς, ὡς | ὁ Σαβέλλιος ἐνόμισεν, οὔτε ἡλλοιωμένη τῆς ἰδίας ἀδιότητός τε καὶ δόξης, ὡς ὁ
 5 Ἄρειος κενοφωνῶν ἐδογματίσεν, ἀλλ' αἰὲ μὲν ἦν ἡ τριάς τριάς καὶ 6 οὐδέποτε ἡ τριάς προσθήκη λαμβάνει, μία οὔσα θεότης μία κυριότης μία οὔσα δοξολογία, ἀλλὰ τριάς ἀριθμουμένη, πατήρ καὶ υἱός καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐν τι τρισὶν ὀνόμασι κεκλημένον, ἀλλὰ ἀληθῶς τέλειαι τὰ ὀνόματα, τέλειαι αἱ ὑποστάσεις· οὐδὲν δὲ παρηλαγμένον, πατήρ δὲ αἰὲ πατήρ καὶ οὐκ ἦν καιρὸς ὅτε οὐκ ἦν ὁ πατήρ πατήρ, τέλειος ὢν αἰὲ πατήρ ἐνυπόστατος καὶ υἱός αἰὲ τέλειος ὢν, αἰὲ ἐνυπόστατος, ἐκ πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ ἀνεκδιηγῆτος, οὐ συνάδελφος ὢν πατρί, οὐκ ἀρξάμενος 8 τοῦ εἶναι οὐδὲ διαλείπων ποτέ, αἰὲ δὲ υἱὸς γνήσιος πατρὶ συνυπάρχων,
 15 ἐκ πατρὸς ἀχρόνως γεγεννημένος, ἴσος ὢν, θεὸς ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθεὶς οὐ κτισθεὶς, ἀλλὰ οὐκ αὐτὸς πατήρ οὐδὲ ὁ πατήρ αὐτὸς υἱός, εἷς δὲ θεὸς πατήρ καὶ υἱός καὶ ἅγιον πνεῦμα.

4. Αἰὲ γὰρ τὸ πνεῦμα σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐ συνάδελφον πατρὶ 4, 1 οὐ γεννητὸν οὐ κτιστὸν οὐκ ἀδελφὸν υἱοῦ, οὐκ ἔκγονον πατρός, ἐκ πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, οὐκ ἀλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλὰ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας, [ἐκ] τῆς αὐτῆς θεότητος, 2 ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ, ἐνυπόστατον αἰὲ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα θεῖον πνεῦμα δόξης πνεῦμα Χριστοῦ πνεῦμα πατρός, (»τὸ 25 γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρός, <φησί> τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν« καὶ »τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν«), τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ ἴσον τῇ θεότητι, οὐκ ἡλλοιωμένον παρὰ πατέρα καὶ υἱόν, σύνδεσμος τῆς τριάδος, ἐπισφραγὶς τῆς ὁμολογίας. ὁ γὰρ υἱός φησιν »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, 3

5 ff vgl. Ancoratus c. 7, 2; I 13, 22ff — 10 ff vgl. Ancoratus c. 7, 7ff; I 14, 14ff — 19 ff vgl. Ancoratus c. 7, 8; I 14, 19ff — 24 Matth. 10, 20 — 25 Hagg. 2, 5 — 26 ff vgl. Ancoratus c. 7, 1; I 13, 17ff — 28 Joh. 10, 30

M U

3 συναλείφη M συναλιφή U 4 ἀδιότητος] ἰδιότητος M | τε < M 6 θεότης, μία < M 7 δοξολογία οὔσα U | τριάς ἀριθμουμένη] τρισαριθμουμένη M 8 ὀνόμασι M 9 δὲ < U 14 διαλείπων*] διαλιπὼν MU | nach συνυπάρχων wiederholt πατρὶ M 17 εἷς*] εἰ VM 20 ἔκγονον U 22 [ἐκ]* 24 nach δόξης wiederholt πνεῦμα ἅγιον M 24f τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρός < M 25 <φησί> * 27 ἡλλοιωμένον u. + τί ἄρα M

<οἱ δύο> ἐν ἔσμεν· καὶ οὐκ εἶπεν »εἷς εἰμι«, ἀλλὰ τῷ »ἐγώ« καὶ τῷ »ὁ
 πατήρ« σημαίνει ἐνυπόστατον τὸν πατέρα καὶ ἐνυπόστατον τὸν υἱόν· D 576
 καὶ »οἱ δύο« εἶπε, καὶ οὐκ εἶπεν »ὁ εἷς«· καὶ πάλιν »ἐν ἔσμεν«,
 καὶ οὐκ εἶπεν »εἷς εἰμι«. ὡσαύτως δὲ »ἀπελθόντες, <φησί>, βαπτί- 4
 5 σατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
 τος«. μέσων δὲ τιθεμένων τῶν συνδέσμων, τουτέστιν τῆς συλλαβῆς
 τοῦ »καί«, ἐλέγχει τὸν Σαβέλλιον ματαίως τὴν συναλοιφὴν παρεισφέ-
 ροντα | ὅπου γὰρ »καί« <τίθεται>, σημαίνει ἀληθῶς πατέρα, ἀληθῶς P 516 5
 ὀ 214 υἱόν, ἀληθῶς ἅγιον πνεῦμα· ὅποτε δὲ ὁμόστοιχος ἢ τριάς καὶ ἐν ἐνὶ
 10 ὀνόματι τριάς καλουμένη, ἐλέγχει τὸν Ἄρειον, ὑπόβασιν τινα δια-
 νοοούμενον ἐν τῇ τριάδι ἢ ἀλλοίωσιν ἢ παραλλαγῆν. κἄν τε γὰρ ὁ 6
 πατήρ μείζων παρὰ υἱοῦ δοξάζοντος αὐτὸν ἀπαγγέλλεται, προεπε-
 στάτως τῷ υἱῷ τὴν <ἴσῃν> δόξαν περιποιεῖται. τίνι γὰρ ἔπρεπε δο-
 ξάζειν <τὸν> ἴδιον πατέρα ἀλλὰ τῷ γνησίῳ υἱῷ; ὅταν δὲ πάλιν τὴν 7
 15 ἰσότητά βούλεται λέγειν, ἵνα μὴ ἐκπέσωσί τινες ἡσρόν πως περὶ υἱοῦ
 διανοοούμενοι, οὕτως φησὶν »ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, ὡς τιμᾷ τὸν πα-
 τέρα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ« καὶ »πάντα τὰ τοῦ πατρὸς μου ἐμά
 ἐστι«. τί δὲ ἐστι »τὰ τοῦ πατρὸς« ἀλλά· »θεὸς ὁ πατήρ, θεὸς εἰμι·
 20 ζωὴ ὁ πατήρ, ζωὴ εἰμι· αἰὶ ὁ πατήρ, αἰὶ εἰμι· πάντα τὰ τοῦ πατρὸς
 μου ἐμά ἐστιν«;

5. Ὅρα δέ, ὦ Σαβέλλιε, καὶ κατανόει· διάνοιξον τὰ ὄμματα τῆς 5, 1
 καρδίας σου καὶ μὴ ἀβλέπτει. συνελθέτω ἡ διάνοιά σου καὶ τῶν ὑπὸ
 σοῦ ἠπατημένων Ἰωάννη τῷ ἁγίῳ εἰς τὸν Ἰορδάνην. ἄνοιγε τὰ ὠτά 2
 σου καὶ ἄκουε τῆς φωνῆς τοῦ προφήτου λέγοντος »ἐγὼ φωνὴ βοῶν-
 25 τος ἐν τῇ ἐρήμῳ«, ἄκουε τοῦ προδρόμου κυρίου, τοῦ ἀγγέλου κατα-
 ξιωθέντος ὀνομασθῆναι, τοῦ ἀπὸ κοιλίας μητρὸς λαβόντος πνεῦμα
 ἅγιον καὶ σκιρτήσαντος τῇ πρὸς Ἐλισάβετ εἰσόδῳ τῆς Μαρίας· ὅς 3

4 Matth. 28, 19 — 11 ff vgl. Ancoratus c. 17, 4; I 25, 33ff — 12 vgl. Joh.
 14, 28 — 14 ff vgl. Ancoratus c. 10, 7f; I 18, 18 ff — 16 vgl. Joh 5, 23f — 17 vgl.
 Matth. 11, 27 — 24 Jes. 40, 3 — 25 Mal. 3, 1 — 26 Luk. 1, 15 — 27 Luk. 1, 44

M U

1 <οἱ δύο> *, vgl. Z. 3 | τῷ ... τῷ *] τὸ ... τὸ M U 2 τὸν¹ < M
 4 <φησί> * 5 τὸ < M | τοῦ² < M | τοῦ³ < M 6 μέσον? *
 συνδέσμων] ἄρθρων U | τουτέστιν < U 7 τοῦ + τοῦ καὶ τοῦ U | μα-
 ταίως] Ματθαῖος U | συναλοιφὴν M συναλιφὴν U 8 <τίθεται> * 12 δοξά-
 ζοντος αὐτὸν *] δογματιζόμενος M U 13 <ἴσῃν> * 14 <τὸν> * 15 πως *]
 ὡς M U 19 αἰὶ ὁ — εἰμι < U 21 τὸ ὄμμα U 22 ἀβλέπτῃς M 27 πρὸς
 Ἐλισάβετ < U | ὅς] ὡς M

ἔγνω ἔτι ἐν κοιλίᾳ ὑπάρχων εἰσοδὸν τοῦ ἰδίου δεσπότητος καὶ ἐσχίρτα·
 ᾧ ἐδόθη τὸ μῆνυμα τοῦ προκηρύγματος | καὶ ἡ ἐτοιμασία τῆς ὁδοῦ D 577
 τοῦ κυρίου· πείσθητι αὐτῷ, καὶ οὐ διαπέσοις ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς
 ἀληθείας. Ἴδου γὰρ αὐτὸς μαρτυρεῖ λέγων πρῶτον μὲν, τὸν δεσπό- 4
 5 τὴν ἑαυτοῦ ἐπιγνοῦς, ὅτι »ἐγὼ σοῦ χρεῖαν ἔχω καὶ σὺ ἔρχη πρὸς με«,
 καὶ τοῦ σωτήρος λέγοντος »ἄφες ἄρτι, ὅπως πληρωθῇ πᾶσα δικαιο-
 σύνη«, καὶ αὐτοῦ βαπτισθέντος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς φησι τὸ θεῖον εὐαγγέ- 5
 λιον, [ὅτι] »ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι ἠνοίχθησαν οἱ οὐρανοί.
 καὶ τεθέαμαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει περιστεῶς κατερχόμενον
 10 καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός
 μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠυδόκησα«. ἄνω ἦν ὁ πατήρ, ᾧ φιλόνηκε. 6
 ἄνωθεν ἢ φωνὴ ἦρχετο. εἰ τοίνυν ἄνωθεν ἢ φωνή, διάκρινόν μοι τὴν
 παραπεποιημένην σου διάνοιαν. τίνι ὁ πατήρ ἔλεγεν | »οὗτός ἐστιν P 517
 ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠυδόκησα«; καὶ τίς ἦν οὗτος; διὰ τί 7
 15 δὲ ἐν εἴδει περιστεῶς κατελήλυθε, καίτοι γε σῶμα μὴ φορέσαν, τὸ
 πνεῦμα; ὁ γὰρ μονογενὴς μόνος (σῶμα) ἐνεδύσατο καὶ τελείως ἐνην-
 θρώπησεν ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, οὐκ 8
 ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, ἀλλὰ ἑαυτῷ ἀναπλασάμενος ὁ ἀρχιτέχνας
 λόγος σῶμα ἀπὸ Μαρίας καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπείαν καὶ νοῦν καὶ εἴ
 20 τί ἐστιν ἄνθρωπος, πάντα τελείως ἀναδεξάμενος καὶ συνενώσας τῇ
 ἑαυτοῦ θεότητι, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ οἰκήσας, (μὴ γένοιτο), αὐτὸς Ὁ 216
 δὲ ὁ ἅγιος Λόγος, θεὸς Λόγος ἐνανθρωπήσας.

6. Τὸ δὲ πνεῦμα τίνι τῷ λόγῳ ἐν εἴδει περιστεῶς φαίνεται; ἀλλ' 6, 1
 ὅπως πείσῃ σε μὴ βλασφημεῖν, ᾧ ἐθελόσοφε καὶ μηδὲν ὀρθὸν δια-
 25 νοοῦμενε, ἵνα μὴ νομίσης τὸ πνεῦμα συναλοιφήν εἶναι πατρὶ ἢ υἱῷ.
 διὰ τοῦτο, καίπερ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος σῶμα μὴ φορέσαντος, 2
 ἐν εἴδει περιστεῶς σχηματίζεται, ὅπως δείξῃ σου καὶ ἐλέγξῃ σου τὴν
 πλάνην, ὅτι ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ πνεῦμα καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐνυπόστατος
 ὁ πατήρ καὶ ἐνυπόστατος ὁ μονογενής, ἀλλ' οὐ διαιρουμένης τῆς D 578
 30 θεότητος οὔτε ὑποβεβηκνίας τῆς ἑαυτῆς δόξης. καὶ ὁρᾷς πῶς ἡ τριάς 3

2 vgl. Luk. 1, 76 — 5 Matth. 3, 14 — 6 Matth. 3, 15 — 8—11 Joh. 1, 32;
 Matth. 3, 16f — 11ff vgl. Ancoratus c. 81, 7; I 102, 6ff — 13 Matth. 3, 17

M U

3 τοῦ¹ < M 8 [ὅτι] * 15 περιστεῶς + τὸ πνεῦμα U 16 πνεῦμα
 + τὸ ἅγιον U | (σῶμα) * 21 αὐτοῦ M 22 ὁ < M | θεὸς λόγος] ὁ
 θεὸς U | ἐνανθρωπήσας *] ἐνηνθρώπησε M U 24 ὀρθὸν < U 24f δια-
 νοοῦμενος M 25 συναλοιφή M συναλιφήν U 26 τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου U
 27 vor ἐν εἴδει + καὶ M

ἀριθμείται, πατὴρ ἀνωθεν βοῶντος, υἱοῦ δὲ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου, πνεύματος δὲ ἁγίου ἐν εἴδει περισσευῶς ἐπιφοιτῶντος; λέγει 4
 δέ μοι τίς ἐστὶν ὁ εἰρηκῶς ἰδοῦ, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ἔφ' ὃν ἠυδόκησα, ὃν ἠρέτισεν ἡ ψυχὴ μου· θήσομαι τὸ πνεῦμά μου
 5 ἐπ' αὐτὸν καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ· οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κρα-
 γάσει οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἐν πλατείαις ἢ φωνὴ αὐτοῦ· κάλαμον συν-
 τετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκ-
 βάλλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν καὶ τὰ ἐξῆς. μὴ δὴ ταῦτα δυνατὰ ἔχειν 5
 ἔμφασιν τριάδος, ὧ φιλόνοικε; ἄρα περὶ ἑαυτοῦ ὁ πατήρ τὰ τοσαῦτα
 10 ἐν τῷ προφήτῃ διεξῆλθε; τίς δὲ ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται »εἶπεν 6
 ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου«; καὶ οὐκ εἶπεν »εἰσελθε
 εἰς ἐμέ«. ἢ πάλιν πῶς λέγει τὸ εὐαγγέλιον »καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν 7
 οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας .
 καὶ νεκρούς«; | ἢ πάλιν πῶς οὐκ ἔπεισάν σε οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἐν P 518 8
 15 ἐσθήσει λευκαῖς πεφηνότες, πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰπόντες »ἄνδρες
 Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζοντες; οὗτος ὁ Ἰησοῦς
 ὁ ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς οὕτως ἐλεύσεται ὡς αὐτὸν
 εἶδετε ἀναλαμβανόμενον«; τίνα δὲ ἔβλεπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτε 9
 ἔλεγεν ἰδοῦ, ὁρῶ τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
 20 που ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ;« οὐ δέ, ὧ κατὰ πάντα ἰδιῶτα, μὴ
 νοήσας τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων γραφῶν ἑαυτὸν μᾶλλον ἔβλαψας καὶ
 τοὺς σοὶ ὑπακούσαντας, ἐκπεσὼν τῆς ἁγίας πίστεως τῆς τοῦ θεοῦ
 ἀληθείας.

7. Ἐφη γὰρ ὡς ἀληθῶς »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ μετὰ 7, 1
 25 ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἕτερος«. ὡς ἀληθῶς γὰρ οὐκ εἰσὶ D 579 2
 πολλοὶ θεοί, ἀλλὰ εἷς θεὸς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, πατήρ καὶ
 υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐ συναλοιφὴ οὐσα ἢ τριάς οὐδὲ διηρημένη | Ö 218
 τῆς ἑαυτῆς ταυτότητος, ἀλλὰ πατήρ γεννήσας ἀληθῶς υἱὸν καὶ υἱὸς
 ἀληθῶς γεννηθεὶς ἐκ πατρὸς ἐνυπόστατος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ
 30 πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ

3—8 Jes. 42, 1—4; (Matth. 12, 18—20) — 10 ff vgl. Ancoratus c. 17, 6; I 26, 13ff
 — 10 Psal. 109, 1 — 12 vgl. Mark. 16, 19 — 15 Act. 1, 11 — 19 Act. 7, 56 —
 24 Jes. 44, 6

M U

1 πατὴρ + δὲ U   8 δὴ < M | δύναται U | vor ἔχειν + μὴ M
 9 αὐτοῦ U   12 πῶς *] ὡς MU   15 εἰπόντες] τοὺς εἰπόντας M   16 ὁ < U
 19 ὁρῶ + ἐγὼ U   25 ἐμοῦ] μου U   26 ἀλλ' U   27 συναλοιφῆ M συνα-
 λοιφῆ U | ἢ < M   28 ἀληθῶς γεννήσας U   29 καὶ¹ < M

πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, <ἐνυπόστατον> αἰεί,
 »εἷς θεὸς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα«. ἄλλης δὲ πάλιν ἕνεκα **3**
 οἰκονομίας καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἄδεται οὕτως,
 ἐπειδὴ πάλαι πολλάκις ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πέφηνεν ἐν
5 τοῖς προφήταις καὶ κατήγγειλε τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ἔσεσθαι, τινὲς
 δὲ αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο, προσδοκῶντες ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ· καὶ πρὸς **4**
 μὲν τοὺς δεισιδαίμονας τῶν εἰδώλων καὶ πολυθεΐαν τῷ κόσμῳ εἰσα-
 γηχοτάς, ἵνα μὴ ἐκπλαγέντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐκτραπέντες τὰ
 εἰδῶλα τῶν Ἀμορραίων καὶ Χετταίων καὶ Χανααίων καὶ Φερεζαίων
10 καὶ Εὐαίων καὶ Γεργεσαίων καὶ Ἰεβουσαίων καὶ Ἀρουζαίων καὶ Ἀσα-
 ναίων προσκυνήσωσιν, ὡς καὶ αὐτοῖς προεφητεύετο. προσεκύνησαν **5**
 γὰρ τῷ Βεελφεγῶρ καὶ τῷ Χαμῶς καὶ τῇ Ἀστάρτῃ καὶ τοῖς Μαζου-
 ρῶθ καὶ τοῖς Νεασθῶ καὶ τῷ Βααλζεβὰθ καὶ τοῖς λοιποῖς εἰδώλοις
 τῶν ἐθνῶν. διὸ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ κύριος »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ
15 ὁ μετὰ ταῦτα«, ἵνα αὐτοὺς ἀποστρέψῃ τῆς | τῶν ἐθνομύθων πλάνης P 519
 τῶν προσκυνούντων τὴν πολυθεΐαν. καὶ ἐπειδὴ ἔμελλον τὴν παρουν- **6**
 σίαν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ ἀποθεῖσθαι, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ἔφη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα«, ὁ
 πρῶτος ἐν σαρκὶ ἐπιδημήσας καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐρχόμενος κρῖναι
20 ζῶντας καὶ νεκρούς, ἐπὶ τῷ σταυρῷ πεπονθὼς καὶ ταφείς καὶ ἀνα-
 στάς, ἐν δόξῃ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἀναληφθεὶς, | τῇ αὐτοῦ θεό- D 580
 τητι εἰς δόξαν δὲ ἐνωθέντι καὶ φαιδρυνθέντι, μηκέτι ὑπὸ ἀφὴν ἐμ-
 πίπτουσι νυνί, μηκέτι θανάτου μετέχοντι· »ἀνέστη γὰρ Χριστός«, ὡς
 φησὶν ἡ γραφή· »θάνατος <γὰρ> αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει«, φησὶν ὁ ἀπό-
25 στολος. καὶ ὅρα πῶς ἡ ἀκρίβεια ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ **7**
 ἐκπέσῃ κατὰ θάτερον τῶν τῆς ἀληθείας μερῶν, ἵνα, ὅταν μὲν βου-

2 Jes. 41, 4; 44, 6 — **8ff** vgl. Deut. 7, 1 — **11ff** vgl. Num. 25, 3 I Kön.
 11, 6. 5 Deut. 12, 3 II Kön. 18, 4 II Kön. 1, 2 — **14** Jes. 41, 4; 44, 6 — **23** vgl.
 Luk. 24, 6 — **24** Röm. 6, 9

M U

1 λαμβάνων M | <ἐνυπόστατον> * **3** τοῦ < M **4** ἐπειδὴ πάλαι *]
 πάλιν ἐπειδὴ MU | πάλαι Öh.] πάλιν MU | ἐν < U **7f** εἰσηγηχοτάς U
13 βεελζεβὰθ U **14** αὐτοῖς] αὐτὸς U | vor ἐγὼ εἰμι + ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν U
15 ὁ < M | αὐτοῖς M **17** ἀποθεῖσθαι M **21** ἐν² < M **21f** τῇ αὐτοῦ
 θεότητι *] τῆς αὐτοῦ θεότητος MU **22f** ἐνωθέντι .. φαιδρυνθέντι ... ἐμπίπ-
 τονται .. μετέχοντι *] ἐνωθέντος .. φαιδρυνθέντος ... ἐμπίπτοντος ... μετέχον-
 τος MU **22** vor μηκέτι + καὶ U **23** vor Χριστός + ὁ U **24** vor θάνα-
 τος + ὁ M | < γὰρ > * | κυριεύσει U **25** ἀκρίβεια + < τῆς γραφῆς > ? * | vor
 ὁδηγεῖ + κυριεύει καὶ U **26** θατέρων U

ληθείη ὁ νοῦς πολυθείαν ἐξεργάσασθαι, ἀκούσῃ ὅτι »κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστιν«. ὅταν δὲ Χριστὸν ἕτερον παρὰ τὸν ἐλθόντα οἱ 8 υἱοὶ Ἰσραὴλ προσδοκῆσωσιν, ἀκούσωσιν »ἐγὼ ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα« καὶ »ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ«, τὸ ἄλφα τὸ κάτω βλέπον 5 καὶ τὸ ὦ τὸ ἄνω βλέπον, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον »ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου«. καὶ ἵνα ὅταν <τις> νομίσῃ 9 διὰ τὸ εἰρηκέναι »ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μετὰ ταῦτα« καὶ »ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ὦ« καὶ »κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς 10 ἐστι« καὶ ὅτι »ἐγὼ εἰμι | ὁ ὦν« *, ἵνα μὴ τις ἀρνήσῃται τὸν υἱὸν καὶ Ὁ 220 τὸ ἅγιον πνεῦμα, διὰ τοῦτό φησιν »ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ« 10 καὶ »ἵνα σὲ γινώσκωσι τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν«. οὐχ ὅτι οὐκ ἐστιν ὁ υἱὸς ἀληθινὸς θεός, ἀλλ' ἵνα εἰς μίαν ἐνότητα ἀγάγῃ τὴν τῆς τριάδος ὀνομασίαν καὶ ἐκκλείσῃ τὴν 15 διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολυθείας εἰς μίαν θεότητα.

8. Ἐὰν δὲ νομίσῃ ὁ πλανηθεὶς τὴν διάνοιαν Ἄρειος τὸν ἕνα μόνον 8, 1 λέγεσθαι ἀληθινὸν θεὸν τουτέστι τὸν πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν θεὸν μὲν εἶναι, οὐκ ἀληθινὸν δέ, πάλιν ἑτέρως τὸν τοιοῦτον διελέγχει, λέγων »ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον 20 ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον«, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς ὅτι »φῶς ὁ θεός«. καὶ οὐκ εἶπε »φῶς ἀληθινόν«, ἵνα ἐκ τοῦ | »θεὸν ἀληθινόν« καὶ »φῶς 2 D 581 ἀληθινόν« τὴν ἴσην θεότητα πατρὸς πρὸς υἱὸν | καὶ υἱοῦ πρὸς πα- P 520 τέρα νοήσωμεν καὶ * ἀπὸ τοῦ τὸν πατέρα φῶς εἶναι καὶ τὸν υἱὸν θεὸν εἶναι, μὴ ἐπικεῖσθαι δὲ ἐνταῦθα ἀληθινόν. οὐ γὰρ ἦν χρεία 3 25 εἰπεῖν, μηδεμιᾶς ἀμφιλογίας οὔσης· ἀπὸ γὰρ τοῦ »θεός« καὶ »φῶς« ἡ μία τελειότης τῆς αὐτῆς γνησιότητος, πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν καὶ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, σαφῶς ἀπεφάνθη· καὶ διαλέλυται σου ἡ πᾶσα 4

1 Deut. 6, 4 — 3 Jes. 41, 4; 44, 6 — 4 Apok. 1, 8 — 5 Eph. 4, 10; 1, 21 — 8 Jes. 41, 4; 44, 6 — Apok. 1, 8 — 9 Deut. 6, 4 — 10 Ex. 3, 14 — 11 ff vgl. Ancor. 2, 4ff; I 7, 20ff — 11 Joh. 14, 28 — 12 Joh. 17, 3 — 16 ff vgl. Ancoratus 4, 1ff; I 9, 20ff Panarion h. 69, 32 — 19 Joh. 8, 12; 1, 9 — 20 I Joh. 1, 5

M U

2 κύριος < U | οἱ < U 5 βλέπων M βλεπὼν U 6 καὶ¹ < U 7 <τις> * 9 κύριος² < U 10 * etwa <τὸν πατέρα μόνον εἶναι ἀληθινὸν θεόν, ἢ ἀλήθεια δειχθῆ> * | υἱὸν] Χριστόν M 11 μείζων M 12 nach γινώσκωσι noch einmal + σε U 15 vor τῶν ἀνθρώπων + ἀπὸ M 16 Ἄρειος < M 18 εἶναι *] ὄντα M U | ἐλέγχει U 21 καὶ¹ < U | ἵνα ἐκ τοῦ θεὸν ἀληθινόν < M 23 * <μὴ πλανηθῶμεν> * 23f εἶναι] λέγεσθαι? * 24 vor ἀληθινόν + ἡ(!) M 25 θεοῦ U 27 σαφῶς] τὸ φῶς M

τῆς πλάνης φρενοβλάβεια. ἔστι γὰρ πατήρ πατήρ, ἔστιν υἱὸς υἱός, ἔστιν ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, τριάς οὐσα, μία θεότης μία δοξολογία μία κυριότης (εἰς θεός). ᾧ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος πατρὶ ἐν υἱῷ, υἱῷ ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν.

- 5 Ταύτην δὲ πάλιν τὴν αἴρεσιν ὡσπερὶ λίβυν ἢ μόλουρον ἢ ἔλοπα ὃ ἢ ἐν τι τῶν ἐρπετῶν τῶν φοβερωτάτων, οὐ μὴν δὲ δυναμένων διὰ δηγμάτων βλάπτειν ἀποσεισάμενοι καὶ δυνάμει τῆς ἁγίας τριάδος καταπεπαιτηγότες, ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν προβαίνοντες αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα ἀρωγὸν τῆς ἡμετέρας πενίας τε καὶ βραχύτητος, (ὅπως) εἰς
10 τὸ ἀξίως τὰ παρ' ἐκάστη λεγόμενά τε καὶ γινόμενα * καὶ τὴν τούτων ἀντίρρῃσιν ποιήσασθαι βοηθηθῶμεν.

Κατὰ Ὠριγενιανῶν τῶν πρώτων τῶν καὶ αἰσχροῶν $\overline{\mu\gamma}$, τῆς δὲ ἀκολουθίας $\overline{\xi\gamma}$.

1. Ὠριγένιοί τινες καλοῦνται, οὐ πανταχοῦ δὲ τοῦτο τὸ γένος 1, 1
15 ὑπάρχει, καθ' ἐξῆς δὲ οἶμαι τούτων τῶν αἱρέσεων καὶ αὕτη ἡ δηλουμένη (ἀνεφύη). καλοῦνται δὲ Ὠριγένιοι, οὐ πάντῃ δὲ σαφῶς ἴσμεν 2
τίνος ἕνεκα· εἰ ἀπὸ Ὠριγένους τοῦ Ἀδαμαντίου καλουμένου τοῦ συντάκτου ἢ | ἄλλου τινὸς (ἔλαχον τὸ) εἶναι, ἀγνοῶ. ὅμως τοῦτο τὸ D 582
ὄνομα κατελήφαμεν.

- 20 Ἡ αἴρεσις | δέ, (ἢ) παρ' αὐτοῖς νομι[σ]τεύεται, ὡσπερὶ ἀπεικαζο- 3 Ö 222
μένη τῇ τοῦ Ἐπιφάνους (τοῦ) ἄνω μοι προδηλωμένου ἐν ταῖς κατὰ τοὺς Γνωστικὸς αἱρέσεσι. γραφὰς δὲ οὗτοι ἀναγινώσκουσι διαφόρους καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. ἀθετοῦσι δὲ γάμον καὶ οὐ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία. τινὲς δὲ ἔφασαν αὐτὴν περὶ Πρώμην καὶ Ἀφρι-

17f συντάκτου] vgl. Suidas II 1; 1282, 17 Bernhardt ὅθεν καὶ Συντακτικὸς ὀνομάσθη διὰ τὸ πεποιηθέναι πολλὰ βιβλία u. dazu Hieronymus c. Rufin. I 9; Migne 23, 404A pro eruditione qua polles et inclytus συντάκτης in occidente laudaris — 21 vgl. haer. 32, 3, 2ff; I 441, 19ff

M U

2 ἔστιν + τὸ U 3 (εἰς θεός) * | καὶ < U 5 ὡσπερ M 8 πάλιν
< U 9 (ὅπως) * 10 ἐκάστης M | * (διηγῆσασθαί τε) * 11 βοηθηθῆναι U | Unterschrift κατὰ Σαβελλιανῶν $\overline{\mu\beta}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\beta}$ U 12 Überschrift: κατὰ Ὠριγενιανῶν τῶν πρώτων καὶ τῶν (τῶν καὶ U) αἰσχροῶν $\overline{\mu\gamma}$ ἢ καὶ $\overline{\xi\gamma}$ M U
14 καλοῦνται τινὲς U | πανταχοῦ] παντὶ U 16 (ἀνεφύη) * 17 εἰ *] ἢ MU
18 (ἔλαχον τὸ) * 20 (ἢ) * | νομι[σ]τεύεται * 21 (τοῦ) * | ἄνω μοι] ἀνόμου M
24f τινὲς — γεγενῆσθαι < U; wohl vom Rand her an die falsche Stelle geratener Satz; hinter κατελήφαμεν Z. 19 einzuschieben?

κὴν γεγενῆσθαι. μολύνουσι δὲ ἑαυτῶν τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν καὶ 4
 τὴν ψυχὴν ἐν ἀσελγείᾳ. οἱ μὲν γὰρ εἰσι προσχήματι μοναζόντων, αἱ
 δὲ σὺν αὐτοῖς οὔσαι | προσχήματι μοναζουσῶν. ἐφθαρμένοι δὲ εἰσι P 521
 τοῖς σώμασι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἐκτελοῦντες, τῷ δὲ ἔργῳ
 5 κεχρομένοι (ἵνα σεμνότερον εἴπω) τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἀνῶν
 καλουμένου. ὡς γὰρ ἐκεῖνος τῷ σώματι μὲν τῇ Θάμαρ συνήπτετο 5
 καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξετέλει, εἰς καταβολὴν δὲ σπέρματος κατὰ τὴν
 ὑπὸ θεοῦ δοθεῖσαι παιδοποιίαν οὐκ ἐτελεσιούργει, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἠδίκει,
 ᾧ τρόπῳ <αὐτὸς> τὸ πονηρὸν εἰργάζετο, οὕτω καὶ οὗτοι κέχρονται
 10 μὲν ταῖς νομιζομέναις *, τελοῦντες ταύτην τὴν ἀθέμιτον ἐργασίαν.
 πεφιλοτίμηται γὰρ παρ' αὐτοῖς οὐχ ἡ ἀγνεία, ἀλλ' ὑποκριτικὴ μὲν 6
 ἀγνεία τῷ ὀνόματι καλουμένη, φιλοτίμησις δὲ ἕως τοῦ μὴ ἐγκυμονῆ-
 σαι τὴν ὑπὸ τοῦ δοκοῦντος * ἐφθαρμένην γυναῖκα, ἢ κατὰ τὸ μὴ
 παραστήσαι τεκνογονίαν ἐν τῷ κόσμῳ ἢ ἵνα μὴ φωραθῶσιν ὑπὸ
 15 ἀνθρώπων, βουλόμενοι ἐν τιμῇ εἶναι διὰ τὴν νομιζομένην παρ' αὐ-
 τοῖς τῆς ἀγνείας ἀσκησιν· ὁμοῦς τοῦτο αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἔργον, ἕτεροι 7
 δὲ αὐτὸ τοῦτο φιλοτιμοῦνται τὸ μυσερὸν ἐπιτελεῖν οὐχὶ διὰ γυναι-
 κῶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τρόποις, ἰδίαις χερσὶ μολυνόμενοι. καὶ ὡσαύ- 8
 τως μιμοῦνται τὸν προειρημένον υἱὸν τοῦ Ἰούδα, τὴν γῆν ταῖς ἀθε-
 20 μίτοις αὐτῶν ἐργασίαις καὶ μυσεραῖς σταγόσιν ἐπιμολύνοντες καὶ
 ποσὶν ἑαυτῶν | τὰς ῥύσεις ἑαυτῶν ἀνατρίβοντες ἐν τῇ γῆ, ἵνα μὴ D 583
 δῆθεν ἀρπαγῶσι τὰ αὐτῶν σπέρματα ὑπὸ ἀκαθάρτων πνευμάτων εἰς
 ὑποδοχὴν ἐγκυμονήσεως δαιμόνων.

2. Κέχρονται δέ, ὡς ἔφην, διαφόροις γραφαῖς παλαιᾶς καὶ καινῆς 2. 1
 25 διαθήκης καὶ ἀποκρύφους τισί, μάλιστα ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν
 Ἀνδρέου καὶ τῶν ἄλλων. ἤδη δὲ κάκεινοι αὐτοὶ ἐκαυχῆσαντο πολ-
 λάκις πεπαρορησιασμένως τοῦτο ἐπιτελεῖν. κατηγοροῦσι δὲ δῆθεν 2

6 vgl. Gen. 38, 9 — 21f vgl. haer. 26, 13, 4f; I 293, 1ff — 26 über die
 Andreasakten vgl. zu haer. 47, 1, 5; II 216, 5

M U

1 αὐτῶν M · 3 πεφθαρμένοι U 5 σεμνότερον U | Ἀδάνου M
 6 συνήπτο M 7 σπέρματος *] παιδοποιίας M U 9 <αὐτὸς> * 10 * etwa
 <μοναζούσαις> * 11 vor ὑποκριτικὴ + ἡ M 13 ὑπὲρ M | * etwa <ἀσκη-
 τοῦ> * | ἐφθαρμένην *] ἐφθάρθαι M πεφθάρθαι U | κατὰ] εἰς? * 14 ἢ
 < M 16 αὐτῶν] αὐτὸ M 17 μυσερὸν M | οὐ M 18 ἑτέροις] ἄλ-
 λοις U 19 μιμοῦνται < M 20 μυσεραῖς M 22 δῆθεν < U | ἑαυτῶν U
 23 δαιμόνων < U 26f πολλάκις + ὡς U

τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀγαπητὰς λεγομένας συνεισάκτους γυναῖκας
 κεκτημένων, ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων, κρυφῇ <δὲ> διὰ τὴν
 τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ, ἵνα * μὲν τῇ πονηρίᾳ συνάπτονται, τῷ δὲ
 προσχῆματι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνονται. διε- 3
 5 λέχθησαν δὲ ἡμῖν καὶ τινες περὶ τινῶν προτελευτησάντων καὶ δῆθεν
 ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων, ὡς ἀπὸ τῶν βεβιασμένων ὑπ' αὐτῶν
 γυναικῶν ἀκηχοῦτες· ἐν οἷς καὶ | ὄνομα ἐπισκόπου εἰς μέσον ἔφερον, 4 Ö 224
 ἐν πόλει μικρᾷ τῆς Παλαιστίνης τὸν τοῦ ἐπισκόπου κληρὸν ἐπὶ ἰσα-
 νοῖς ἔτεσι διοικήσαντος, ἐσχηκότος δὲ τοιαύτας | γυναῖκας ἔξυπηρε- P 522
 10 τουμένας αὐτῷ, φημὶ δὲ συνεισάκτους· ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁμολογητῶν
 αὐτὸν τὸν τοιοῦτον ὄντα οἶδαμεν. ὅμως τοῖς εἰρηκόσι τοῦτο καὶ 5
 ἀπὸ τῶν γυναικῶν ἀκηχοῦναι φάσκουσιν οὐ πεπιστεύκαμεν· ἡ γὰρ
 ἀνάγκη τῆς τῶν εἰρηκότων κακοτροπίας ὑπέβαλλεν ἡμῖν ποτὲ μὲν
 πιστεύειν, ποτὲ δὲ μὴ πιστεύειν ἐπὶ τῇ τοῦ προειρημένου γέροντος
 15 ἐπισκόπου ἑμετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν κακοφημίᾳ. ἡ γὰρ αἰτία ἢ εἰς 6
 αὐτὸν φθάσασα τοιαύτη τις γέγονεν. ἔάλω τις τοιοῦτος ἐπὶ ἀμαρτίᾳ
 γυναικὸς καὶ ὡς ἠλέγχετο ὑφ' ἡμῶν, ἀπολογία ταύτην ἔφερον, ὡς
 τῆς συμφθαρείσης αὐτῷ γυναικὸς (καίτοι γε ἤδη πεπαλαιωμένης τὸν
 χρόνον καὶ ἐν ἡλικίᾳ γηραλέα ὑπαρχούσης) εἰπάσης αὐτῷ τὴν τῆς
 20 κακοτροπίας ἐργασίαν, | ὡς χρῆσθαι μὲν αὐτὸν ἐδίδασκεν, ἔξωθεν δὲ D 584
 τὰς μυσαρὰς αὐτοῦ ῥοιὰς ἐπὶ γῆς διασκεδάξειν.

3. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τούτων ἑμισαρά ἐστὶν ἐργασία τὸν νοῦν αὐ- 3, 1
 τῶν ἀπατῶσα καὶ ἐκ διαβόλου τετυφλωμένη. ὧν τὰς μαρτυρίας δι' 2
 ὧν πίπτουσιν εἰς μέσον φέρειν οὐκ ἀναγκαῖον ἡγῆμαι, ἵνα μὴ δόξω-
 25 μεν δι' ὧν βουλόμεθα ἀκριβολογεῖν εἰς ἀποτροπίαν τῆς ἀθεμίτου
 ἐργασίας ἐκάστης αἰρέσεως, εἰς τὸ κακὸν μᾶλλον προτρέπεσθαι τῶν
 ἀστηρίκτων καὶ χαννουμένων ἀεὶ τὴν διάνοιαν, τῶν τὸ πονηρὸν ἐαυ-

1 συνείσακτοι vgl. haer. 67, 8, 3 haer. 78, 11, 1; dazu H. Achelis, *Virgines subintroductae*. 1902 A. Jülicher, *Arch. f. Rel.wiss.* VII 373ff K. Meyer, *Sitz. Ber. Berl. Akad.* 1918 S. 362ff — 9 vgl. haer. 47, 3, 1; II 218, 15ff

M U

2 <δὲ> * 3 vor ἀνθρώπων + τελούντων M; lies vielleicht ὀρώντων * |
 * <τῷ ἔργῳ> * | μὲν] μὴ M 4 σεμνύνεσθαι M 5 τελευτησάντων U 6 καὶ αὐ-
 τῶν *, vgl. Z. 2] τινῶν MU | ἀπὸ *, vgl. Z. 12] ὑπὸ MU 10 ἐξ ὁμολογητῶν]
 ἐξομολογηκότων M 11 αὐτὸν] τῶν U | τὸν < M 12 φασκόντων M 14 ἐπὶ
 τὴν U 15 κακοφημίαν U 20 αὐτῷ? * 21 μυσερὰς M | ῥοιὰς *] ῥοιὰς MU
 22 μυσερὰ M 25 ἀποτροπήν U 26 ἐργασίας] ἀσελγείας U | εἰς τὸ κακὸν
 μᾶλλον < U

τοῖς θηραῖσθαι ὑπὲρ τὴν ἀγαθότητα ἐπιθυμούντων. εἰς ἀλέξησιν 3
δὲ μᾶλλον τῆς δεινῆς ταύτης καὶ ἐρπετώδους αἰρέσεως ὀλίγα ἀπὸ
πολλῶν παραθήσομαι.

Πόθεν εἰλήφατε, ὃ οὔτοι, τὴν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας ὑμῶν ἐπί- 4
5 νοιαν; προῶτον μὲν γάρ, ὅτι τὸ πᾶν, τίνι οὐ δῆλον ἔσται ὅτι δαι-
μόνων ἐστὶν ἢ ὑμετέρα διδασκαλία, ἠπατημένων δὲ τὸν νοῦν καὶ
ἐφθαρμένων ἢ ἐπινενοημένη κακομηχανία; εἰ γὰρ ὅπως πονηρὸν τὸ 5
κνύσκειν, οὐκ ἄρα διὰ τὸ τεκνογονεῖν ἀλλὰ διὰ τὸ συνάπτεσθαι σώ-
ματι· πῶς οὖν ἠττημένοι ἠδονῆ συνάπτεσθε σώματι; καὶ εἰ οὐ 6
10 πονηρὸν τὸ συναφθῆναι σώματι, οὐδὲ πονηρὸν τὸ συναφθέντα τελε-
σιουργεῖν τὸ γεγεννημένον. ἢ γὰρ ἀποταξάμενον <δει> ἄνθρωπον μὴ
γεωργεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ὡς »Ὁ Ἄβελ ἦν ποιμὴν προβάτων, Κάϊν
δὲ ἐργαζόμενος τὴν γῆν«. εἰ δὲ γεωργεῖ | τις τὴν γῆν, ὡς ὁ Νῶε, ὅς 7 P523
»ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα«, οὐκ ἐφύτευσεν,
15 ἵνα βότρυν | μὴ ἐνέγκῃ, ἀλλ' ἐφύτευσε »καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ καρποῦ αὐ- Ö226
τοῦ καὶ ἐμεθύσθη«, ὡς γέγραπται. <ἐξ>ῆν δὲ συγγνώμην τῷ γέροντι 8
ἀπονεῖμαι· εὐάρεστος γὰρ τῷ θεῷ ὑπάρχων οὐ διὰ ἀσωτίαν τὴν
μέθην ὑπέστη, ἀλλὰ λύπη φερόμενος τάχα ἐκεκάρωτο καὶ μὴ φέρων
ἐξ ἀμφοτέρων διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ γηραλέον ἀσθενεῖα ὑπέπεσεν, οὐχ
20 ἵνα | χλευασθῆ ὑπὸ τοῦ τέκνου. ὁ δὲ καταγελάσας ἑαυτῷ ἐῖληφε τὴν 9 D585
κατάραν, ἵνα κολάζωνται οἱ ἐνσκήπτοντες τοῖς πατράσιν αὐτῶν ὕβριν
καὶ οἱ ἐν ἡμῖν διαλογισμοὶ ἐπεχειρόμενοι κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως
καὶ καλῶς τεταγμένης διατάξεως.

4. Εἰ γὰρ καὶ οὐ δεδόξασται ὁ γάμος ὡς ἡ παρθενία, ὑπὲρ αὐτὸν 4, 1
25 δὲ ὑπάρχει ἡ παρθενία (παρθενία δὲ ἀληθεύουσα ἐνδοξος καὶ ἐνάρετος
κέκληται, οὐ μεμολυσμένη), καὶ ὁ γάμος δὲ σεμνός, <εἰ τις> εἰς παιδο-
ποιίαν, οὐκ εἰς αἰσχύνην τὰ ἐκ θεοῦ καλῶς κεκτισμένα † ἀπαγορεύει,
ἀλλ' οὔτε ἄλλως μεταχειρίζεται τῆς τοῦ γάμου κοινωνίας τὴν ἐκ θεοῦ

12 Gen. 4, 2 — 14 Gen. 9, 20 — 15 Gen. 9, 21 — 20 vgl. Gen. 9, 22 —
24f vgl. haer. 48, 9, 4ff; II 231, 10ff

M U

1 ἀλέξησιν] ἔλεγχον U 4 ὑμῶν < U 7 πεφθαρμένων U 9 πῶς οὖν
— σώματι < M 10 συναφθέντα < M 11 γεγεννημένον *] γεγεννημένον
M U | <δει> Corn. 13 ὅς *] ὅτι M U 14 ἀμπελῶνα + οὐκ ἐφύτευσεν ἀμ-
πελῶνα U 16 <ἐξ>ῆν * 19 διὰ + <τε>? * 20 τοῦ < U 21 κολά-
ζονται M | αὐτῶν < U 22 ἡμῖν *] ἡμῖν M U 25 ἀληθεύουσα + <μό-
νον>? * 26 καὶ ὁ γάμος δὲ σεμνός *] καὶ ὁ σεμνός δὲ γάμος M U | <εἰ τις> *
27 κεκτισμένα M | † ἀπαγορεύει] lies etwa μεθοδεύει * | ἀλλὰ M 28 τὴν < M
Epiphanius II. 26

τεταγμένην ἀγωγὴν. παρθενία γάρ ἐστιν ἀληθῶς [ὡς] ἐκείνη ἢ ὑπὸ 2
 τοῦ ἀγίου ἀποστόλου ἐπαινουμένη, ὅτι ἢ παρθένος καὶ ἢ ἄγαμος
 μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ, ἵνα ἢ ἅγια τῷ σώματι
 καὶ τῇ ψυχῇ. ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδεμίαν αἰτίαν ἀμπλακημάτων καὶ
 5 ὑποροηθῆναι ἢ μονότης ἐνδέχεται. ἀλλὰ καὶ * τὸν Ἀβραάμ οἶδαμεν 3
 παιδοποιούντα. γίλον δὲ ὄντα τῷ κυρίῳ, Ἰσαὰκ δὲ καὶ Ἰακώβ καὶ
 τοὺς καθεξῆς· καὶ οὔτε ἑαυτοὺς ἐμόλυναν ἀθεμίτοις πράξεσι, παρ-
 απτόμενοι μυσαρῶν καὶ * οὔτε ἀντιθέτως ἔσχον πρὸς τὴν ἐκ θεοῦ
 καλῶς τεταγμένην διὰ σεμνοῦ γάμου παιδοποιίαν οὔτε οἱ ἐν αὐτοῖς 4
 10 ἀγνείαν τε καὶ παρθενίαν ἀσκήσαντες παρέφθειραν τὸν ἀγῶνα καὶ
 ἑτέρως μετεποίησαντο, ὡς διὰ κυβείας τὸν ἐνάρετον τῆς ἀθλήσεως
 τρόπον ὑποδύντες. καὶ Ἠλίας μὲν παντελῶς ἐν πόλεσι τάχιον οὐκ 5
 εἰσῆει οὐδὲ μετὰ γυναικῶν συνόμιλος ἐγένετο, ἐν δὲ ἐρημίαις δια-
 τελῶν ὑπῆρχε καὶ Ἐλισσαῖος καὶ Ἰωάννης καὶ πάντες οἱ τὸν μέγαν
 15 τουτουὶ χαρακτῆρα τῆς τῶν ἀγγέλων μιμήσεως <ἐνδείξαντες> καλῶς
 κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διάταξιν τοῦ κυρίου ἑαυτοὺς διὰ βασιλείαν P524
 οὐρανῶν ἐννούχισαν.

Καὶ πολλὰ μὲν οὖν ἔχοντες περὶ τούτων λέγειν | καὶ ἐκ πολλῶν 6 D586
 συστάσεων τῆς θείας γραφῆς τὴν αὐτῶν δυνάμειοι διελέγξαι διάνοιαν
 20 ὑπὸ | διαβόλου ἐμπαιζομένην, ἀρκούμεθα τοῖς ὀλίγοις τούτοις· ἐπειδὴ 7 Ö228
 γὰρ παντὶ σαφές ἐστιν ὅτι οὐ συνέσεως παρ' αὐτοῖς ἢ ἐργασία οὐδὲ
 ἐκ θεοῦ ἢ τοιαύτη γνῶσις, ἀλλὰ <ἐκ> δαιμόνων ἐνεργείας ἢ χλεύη
 καὶ ἢ πτώσις αὐτῶν τῆς ἀθεμίτου ἐργασίας γίνεται. καὶ αὐτὴν δὲ 8
 παρῳσάμενοι, ὥσπερ τὴν δεινὴν σκυτάλην τὴν ἔχιδναν καλουμένην,
 25 οὔσαν μὲν τῷ σώματι βραχείαν, τῇ δὲ ἰοβολίᾳ δεινὸν ἄσθμα ἐμπνεού-
 σαν καὶ εἰς τοὺς πλησιάζοντας τὴν λύμην ἐμφυσῶσαν, ταύτην συν-
 τρίψαντες ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἴωμεν, θεὸν ἀρωγὸν ἐπικαλεσάμενοι εἰς τὴν
 τῆς πάσης πραγματείας ἡμῶν ἐν θεῷ ἐπαγγελίαν.

2 I Kor. 7, 34 — 6 vgl. Jak. 2, 23 — 16 vgl. Matth. 19, 12

M U

1 [ὡς] * 5 μονητης(!) M | * etwa <ἐν γάμῳ χοῦ> σεμνόνητα παρα-
 φιλάτιεν· καὶ γὰρ * 8 μυσερῶν M | * etwa <βορβορωδῶν> Jül. | ἀντίθε-
 τον M 12 ὑποδύντες < U 15 <ἐνδείξαντες> * 19 συστάσεως M |
 δυνάμειοι < U | διελέγχοσαν U 20 ἐμπαιζομένην] ἐμπνεομένην? * 21 γὰρ
 < U | πάντη U 22 <ἐκ> * 23 ταύτην U 27 ἀρωγὸν U

Κατὰ Ὠριγένους τοῦ καὶ Ἀδαμαντίου μδ, τῆς δὲ ἀκολουθίας ξδ.

1. Ὠριγένης, ὁ καὶ Ἀδαμάντιος ἐπικληθεὶς, καθεξῆς τούτοις ἀκο- 1, 1
λουθεῖ. οὗτος παῖς μὲν ἦν Λεωνίδου τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίτου μάρ-
τυρος, καὶ αὐτὸς δὲ τὰ πλεῖστα διωχθεὶς ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ,
5 ἀνὴρ ὢν κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν λόγιος καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ
ἀνατεθραμμένος, ἐν χρόνοις Δεκίου τοῦ βασιλέως ἐγνωρίζετο ἐπὶ τῆς
Ἀλεξανδρέων. ἦν γὰρ τῷ γένει μὲν Αἰγύπτιος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ 2
ἐσχηκῶς τὴν οἰκισιν καὶ ἀνατροφῆν, τάχα δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις φοιτή-
σας ἐν τοῖς παιδευτηρίοις χρόνον τινί. πολλὰ δὲ λέγεται πεπονθέ- 3
10 ναι ὑπὲρ τοῦ ἁγίου λόγου τῆς πίστεως καὶ ὀνόματος Χριστοῦ, τοῦτο
μὲν ἐν τῇ πόλει πολλάκις συρόμενος, ὄνειδιζόμενος, βασάνοις ἀνηκέ-
στοις ὑποβαλλόμενος. καὶ γὰρ καὶ καιρῷ ποτε, ὡς λόγος, ξυρῆσαντες 4
αὐτὸν οἱ | Ἑλληνας πρὸς τῇ ἀναβάσει τοῦ Σαραπείου καλουμένου D587
τεμένους τοῦ αὐτῶν εἰδώλου καθίσαντες αὐτὸν προσέταξαν θαλλοὺς
15 φοινίκων ἐπιδιδόναι τοῖς ἐπὶ τὸ ἀθεμιτοῦργεῖν καὶ προσκυνεῖν τῷ
εἰδώλῳ ἀνιούσι· τοιοῦτον γὰρ σῆμα ἐπέχουσιν οἱ τῶν εἰδώλων αὐ-
τῶν ἱερεῖς. ὁ δὲ λαβὼν | μεγάλη τῇ φωνῇ καὶ πεπαρρησιασμένη τῇ 5 P525
διανοίᾳ, οὐ δείσας οὐδὲ διστάσας ἐβόα λέγων »δεῦτε λάβετε οὐ τὸν
θαλλὸν τοῦ εἰδώλου, ἀλλὰ τὸν θαλλὸν Χριστοῦ«. καὶ πολλὰ ἔστιν
20 ἃ περὶ αὐτὸν ἀνδραγαθήματα ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοὶ κατὰ παράδοσιν.

2 über Ἀδαμάντιος vgl. unten zu c. 73, 1 — 6f die hier vorliegende Ver-
schiebung der Lebenszeit des Origenes ist noch bestimmter ausgesprochen de
mens. ac pond. 18, 19; S. 171, 96 Lagarde ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου Ὠριγένης
ἐγνωρίζετο, ἀπὸ χρόνων Δεκίου ἀκμάσας ἕως Γαλιηνοῦ καὶ Οὐολουσιανοῦ καὶ
ἐπέκεινα — 8f über einen Aufenthalt des Origenes in Athen, der jedoch andern
Zwecken galt, vgl. Eusebius h. e. VI 12, 2; S. 586, 19 Schwartz γενόμενος δὲ
τηνικαδὲ ἐν Ἀθήναις περαίνει μὲν τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ Hieronymus vir. ill. 54 cum
iam mediae esset aetatis et propter ecclesias Aethiopiae, quae plurimis heresibus vexa-
bantur, sub testimonio ecclesiasticae epistulae Athenas per Palaestinam pergeret

M U 2—6 frei wiedergegeben bei Georgios Presbyter Byz. Zeitschr. IX 16, 5ff
5. 9f Georg. mon. Chron. 457, 18 de Boor

1 Überschrift: κατὰ Ὠριγένους τοῦ καὶ (καὶ < U) ἀδαμαντίου μδ ἢ καὶ ξδ
MU 2 τοῦτον U 3 Λεωνίδου U 3f τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ μακαρίτου M
τοῦ μακαρίτου καὶ ἁγίου μάρτυρος U 5 τῶν < M 6 vor Δεκίου + δὲ M
10 vor Χριστοῦ + τοῦ U 12 καὶ² < U 13 Σαραπίου U 14 τεμένους < U
16 ἔχουσιν U 18 οὐ] οὐδὲ M | λέγων hinter δεῦτε M 20 αὐτὸν] τὸν ἄνδρα U
26*

2. Ἄλλ' οὐκ ἔμεινεν αὐτῷ τὰ τοῦ βραβείου εἰς τέλος. διὰ γὰρ 2, 1
 τὸ ἐξοχώτατον τῆς λογιότητος αὐτοῦ καὶ τῆς προπαιδείας ἐπὶ πλείστον
 φθόνῳ διεβέβλητο καὶ μᾶλλον τοῦτο παρώξυνε τοὺς κατὰ καιρὸν
 τότε τὴν ἐξουσιαστικὴν ἀρχὴν διέποντας. κακομηχανία γὰρ δια- 2
 5 βολικῇ ἐπενόησαν οἱ τῆς κακίας ἐργάται αἰσχροτότητα τῷ ἀνδρὶ ἐμ-
 ποιῆσαι | καὶ τιμωρίαν τοιαύτην ὀρίσαι, εἰς παράχρησιν δὴ τοῦ αὐτοῦ Ὀ230
 σώματος Αἰθίοπα αὐτῷ παρασκευάσαντες. ὁ δὲ μὴ φέρον τὴν το- 3
 σαύτην τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἐπινοίαν ἔρρηξε φωνήν, τῶν ἀμ-
 φοτέρων προτεθέντων αὐτῷ πραγμάτων θῦσαι μᾶλλον ἐλόμενος.
 10 οὐ μὴν δὲ ἐκουσία γνώμη πάλιν τοῦτο ἐπετέλεσεν, ὡς πολὺς ἄδεται 4
 λόγος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλως καθωμολόγησε τοῦτο πράξαι, βαλόντες ἐπὶ
 χεῖρας αὐτοῦ λίβανον εἰς τὴν τοῦ βομοῦ πυρὰν καθῆκαν. καὶ οὕτως 5
 τοῦ μαρτυρίου ἀπὸ τῶν κρινάντων ὁμολογητῶν τε καὶ μαρτύρων
 ἀπεβλήθη τότε καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξεώθη. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 6
 15 δὲ τοῦτο ὑποστάς καὶ μὴ δυνάμενος τὴν τῶν ὀνειδιζόντων χλεύην
 γέρειν ἀνεχώρησε καὶ τὴν Παλαιστίνων, τούτεστι τῆς Ἰουδαίας κατ-

12 vgl. Photius bibl. 118 σύνοδος ἀθροίζεται ἐπισκόπων καὶ τινων πρεσβυ-
 τέρων κατὰ Ὠριγένους. ἡ δέ, ὡς ὁ Πάμφιλός φησιν, ψηφίζεται μεταστῆναι μὲν
 ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν Ὠριγένην καὶ μήτε διατρίβειν ἐν αὐτῇ μήτε διδάσκειν, τῆς
 μέντοι τοῦ πρεσβυτερίου τιμῆς οὐδαμῶς ἀποκεκινῆσθαι· ἀλλ' ὁ γε Δημήτριος ἅμα
 τισὶν ἐπισκόποις Αἰγυπτίοις καὶ τῆς ἱεροσίνης ἀπεκέρηξε συνυπογραψάντων καὶ
 τῇ ἀποφάσει τῶν συμψήφων αὐτῷ γεγενημένων — 14 ff vgl. die ähnliche Be-
 gründung der Übersiedlung bei Marcion (haer. 42, 1, 7; II 94, 18 ff) u. Theodotus
 dem Schuster (haer. 54, 1, 4; II 317, 14 ff) — 16 vgl. de mens. ac pond. 18, 21;
 S. 171, 2 ff Lagarde ἐλθὼν δὲ (sc. nach dem Martyrium in Alexandria unter Decius)
 εἰς Καισάρειαν τὴν Στράτωνος καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἶτα
 ἐλθὼν εἰς Τύρον κτέ.

M U 3—S. 405, 12 Georg. mon. Chron. 457, 20 ff de Boor u. Suidas s. v. Ὠρι-
 γένης II 1; 1281, 20 ff Bernhardy 4 ff verwertet bei Nemesius de nat. hom. c. 30;
 Migne 40, 721 B

2 f ἐπὶ πλείστον φθόνον U 3—7 bei Georg. mon. zusammengezogen φθόνῳ
 δὲ διαβληθεὶς πρὸς τοὺς τῆς ἐξουσίας ἄρχοντας, κακομηχανία διαβολικῆς ἐπινοίας
 εἰς αἰσχροτότατον ἄνδρα φασὶν ἐπινοηθῆναι παρὰ τῶν τῆς κακίας ἐργατῶν. Αἰθίοπα
 γὰρ αὐτῷ παρασκευάσαν εἰς παράχρησιν τοῦ σώματος αὐτοῦ 4 γὰρ] δὲ U
 5 f ἐμποιῆσαι *] ἐπινοῆσαι MU 7 παρασκευάσαντες *] παρασκευάσαι MU
 7 f τοσαύτην < U 8 τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας] βδελυρὰν Georg. 9—11 μᾶλ-
 λον ἐλόμενος — λόγος ἀλλ' < Georg. 10 πάλιν] μᾶλλον U 13 ὁμολογητῶν τε
 καὶ μαρτύρων < Georg. 14 τότε < Georg. 14—16 τὴν Ἀλεξανδρείαν δὲ
 καταλιπὼν διὰ τὸν ὀνειδὸν τὴν Ἰουδαίαν κατέλαβεν Georg. 15 δὲ < M

οικεῖν γῆν εἶλατο. ἀνελθὼν γοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὡς τοιοῦ- 7
 τος ἐξηγητῆς καὶ λόγιος προετρέπετο ἀπὸ τοῦ ἱερατείου ἐπὶ τῆς
 ἐκκλησίας εἰπεῖν· φασὶ γὰρ αὐτὸν καὶ πρεσβυτερίου κατηξιῶσθαι τὸ
 πρῖν, | πρῖν ἢ τοῦ θῦσαι. προτρεπομένων οὖν, ὡς ἔφην, αὐτὸν ἐπὶ 8 D 583
 5 τῆς ἐκκλησίας εἰπεῖν καὶ πολλὰ καταναγκασάντων τῶν τὸ τηρικαῦτα ἐν
 Ἱεροσολύμοις τὴν ἱερωσύνην τῆς ἀγίας ἐκκλησίας διεπόντων, ἀναστὰς
 ἐπὶ πόδας τὸ ῥητὸν μόνον τὸ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἐνάτου
 ἐπειπὼν, τὴν πᾶσαν διαστολὴν παρελθὼν, ὡς λέγει ὁ ψαλμός, »τῷ 9
 δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεός· ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου
 10 καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου»; πτύξας τὸ
 βιβλίον ἐπέδωκε καὶ ἐκάθισε μετὰ κλαυθμοῦ καὶ δακρύων, τῶν πάν-
 των ὁμοῦ σὺν αὐτῷ κλαιόντων.

3. Μετὰ χρόνον ἀπ' ἐντεῦθεν προτρεπομένων αὐτὸν πολλῶν καὶ 3, 1
 ἀναγκαζόντων, Ἀμβροσίῳ | τινὶ συντυχόν τῶν διαφανῶν ἐν αὐλαῖς βα- P 526
 15 σιλικαῖς (τινὲς δὲ τοῦτον τὸν Ἀμβρόσιον ἔφασαν οἱ μὲν Μαρκιωνιστὴν,
 οἱ δὲ Σαβελλιανόν) κατήχησε γοῦν τὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως ἐκ-
 κλῖναι καὶ ἀναθεματίσαι καὶ τὴν πίστιν ἀναδέξασθαι τῆς ἀγίας θεοῦ
 ἐκκλησίας· ἦν γὰρ τότε ὁ αὐτὸς Ὁριγένης τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς
 πίστεως. ὁ δὲ προειρημένος Ἀμβρόσιος ἐπειδὴ ἀπὸ ἄλλης αἰρέσεως 2

8 Psal. 49, 16; vgl. Origenes selbst zu dieser Stelle Sel. in psalmos XII 348 Lom-
 matzsch ὅτι οὐ δεῖ ἁμαρτάνοντα ἐν διδασκάλου προκαθεζέσθαι τάξει — 15 anders
 Eusebius h. e. VI 18, 1; S. 556, 9 Schwartz Ἀμβρόσιος τὰ τῆς Οὐαλεντίνου φρο-
 νῶν αἰρέσεως πρὸς τῆς ὑπὸ Ὁριγένους πρεσβενομένης ἀληθείας ἐλεγχθεῖς, dagegen
 übereinstimmend (viell. weil aus Epiph. schöpfend) Hieronymus de vir. ill. 56
 Ambrosius primum Marcionites, dein ab Origene correctus; beides verbunden
 bei Suidas s. v. Ὁριγένης II, 1; 1277, 20f Bernhardy Ἀμβρόσιος . . . ὅς . . . ἀπέστη τῆς
 Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος αἰρέσεως — 19 vgl. Eusebius h. e. VI 23, 1f; S. 568, 22ff
 Schwartz ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ Ὁριγένει τῶν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνημάτων
 ἐγίνετο ἀρχή, Ἀμβροσίου παρορμῶντος αὐτὸν μυρίαῖς ὕσαις οὐ προτροπαῖς ταῖς
 διὰ λόγων καὶ παρακλήσεσιν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθονωτάταις τῶν ἐπιτηδείων
 χορηγίαις. ταχυγράφοι τε γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρῆσαν ὑπα-
 γορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλους ἀμείβοντες, βιβλιογράφοι τε οὐχ ἥττους

M U 4—12 Georg. mon. (stark verkürzt)

1 καὶ] ergänze wohl (ἐν ἐκκλησίᾳ γενόμενος) * 2f ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εἰ-
 πεῖν Georg.] < M U 4 προτρεπόμενοι U | οὖν < U 5 τηρικαῦτα U 7 τῷ
 τὸν U 8 εἰπὼν U 11 τῶν < U 13 vor μετὰ + καὶ U 16 Σαβέλλιον M
 17 ἀναλέξασθαι U 18f ἦν γὰρ — πίστεως < U 19 πίστεως *] ἐκκλησίας M
 | ἄλλης] πολλῆς U

ὑπῆρχε καὶ <οἶα> ἀνὴρ λόγιος καὶ σπουδαῖος περὶ τὰς [θείας] ἀνα-
 γνώσεις τῶν θείων γραφῶν, διὰ τὴν ἐν ταῖς θείαις βίβλοις βαθύτητα
 τῶν νοημάτων ἠξίωσε τὸν αὐτὸν Ὁριγένην γράσαι αὐτῷ. ὁ δὲ βου- 3
 λόμενος εἰς ἐκείνου καθῆκον καὶ προτροπὴν πάσης γραφῆς ὡς εἰπεῖν
 ἔρημην γενέσθαι [καὶ] ἐξηγήσασθαι ἐπετήδευσε καὶ ἐν τῇ Τύρῳ τῆς
 Φοινίκης, ὡς λόγος ἔχει, εἴκοσι ὀκτὼ ἔτη *, πολιτεία μὲν ὑπερβαλ- 4
 λούσῃ καὶ σχολῇ καὶ καμάτῳ *, τοῦ μὲν Ἀμβροσίου τὰ πρὸς τροφὰς
 αὐτῷ τε καὶ | τοῖς ὀξυγράφοις [καὶ] τοῖς ὑψηροῦσιν αὐτῷ ἐπαρ- 5232

ἅμα καὶ κόραις ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἠσκημέναις· ὧν ἀπάντων τὴν θέουσαν τῶν
 ἐπιτηδείων ἄφθονον περιουσίαν ὁ Ἀμβρόσιος παρεστήσατο· καὶ μὴν καὶ ἐν τῇ περὶ
 τὰ θεῖα λόγια ἀσκήσει τε καὶ σπουδῇ προθυμίαν ἄφατον αὐτῷ συνεισέφερεν, ἧ καὶ
 μάλιστα αὐτὸν προὔτρεπεν ἐπὶ τὴν τῶν ἱπομνημάτων σύνταξιν

5 vgl. de mens. ac pond. 18, 21; S. 171, 2ff Lagarde ἐλθὼν δὲ εἰς Καισάρειαν
 τὴν Στράτωνος καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἶτα ἐλθὼν εἰς Τύρον
 ἐπὶ ἔτη $\overline{\kappa\eta}$, ὡς ὁ λόγος ἔχει, τὴν μὲν πολιτείαν ἐνησκέιτο, τὰς δὲ γραφὰς ἠρμή-
 νεισεν: darnach Suidas s. v. Ὁριγένης II 1; 1279, 14 Bernhardy πᾶσαν δὲ θείαν γρα-
 φὴν ἠρμήνευσεν ἐπὶ ἔτη $\overline{\iota\eta}$ (lies wohl $\overline{\kappa\eta}$). — Die 28 Jahre als Zeit, über die sich
 die Auslegungstätigkeit des Origenes erstreckte, enthalten wohl gute geschicht-
 liche Erinnerung. Denn nach dem Ausbruch der decianischen Verfolgung hat
 Origenes keine Schriften mehr verfaßt; andererseits unterliegt es keinem Anstand,
 den Johanneskommentar, mit dem er begann, auf etwa 221 anzusetzen. Der Irr-
 tum des Epiph. liegt freilich darin, daß er den Origenes diese ganze Zeit in Tyrus
 zubringen läßt. — Der Tod in Tyrus ist außerdem bezeugt durch Hieronymus vir.
 ill. 54 *mortuus est Tyri, in qua urbe et sepultus est* u. ep. 84, 7, 6; S. 130, 3f Hilberg
centum et quinquaginta prope anni sunt, ex quo Origenes dormivit Tyri, sowie durch
 eine Überlieferung bei Photius cod. 118 *φασὶ δὲ αὐτὸν ὁ τε Πάμφιλος μάρτυς καὶ*
ἕτεροι πλεῖστοι, οἵτινες ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐωρακότων Ὁριγένην τὰ περὶ τοῦ ἀνδρός
ἠκριβώσαντο διαβοήτῳ μαρτυρίῳ τοῦ βίου ἐξεληλυθέναι ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας,
Λεξίον τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὁμότητα ἀνέοντος. οἱ δὲ φασιν αὐτὸν ἕως Γάλ-
λον καὶ Βολουσιανοῦ διαρκέσαντα καὶ ἐξηκοστὸν ἑνατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγοντα ἐν
Τύρῳ καὶ τελετηῆσαι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι, vgl. Suidas s. v. Ὁριγένης II 1; 1277. 12
 Bernhardy ἔζησε δὲ ἕως Γάλλον καὶ Βολουσιανοῦ τουτέστιν ἕως $\overline{\theta}$ καὶ $\overline{\xi}$ ἐτῶν τῆς
 ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ἐκοιμήθη ἐν Τύρῳ ἐν ἧ καὶ ἐτάφη. Die mittelalterlichen Zeug-
 nisse dafür bei Piper ZKG I 207 ff

M U 7—S. 407, 3 Georg. mon. Chron. 456, 2—6 de Boor u. Suidas s. v. Ὁρι-
 γένης II 1; 1279, 6ff Bernhardy

1 <οἶα> * | [θείας] * 3 νοημάτων] ὁημάτων M 5 [καὶ] * | ἐπετήδευον U
 6 * διέτριβεν) * 7 * etwa <προσέχων> * | τροφῆν U 8 [καὶ] *

κοῦντος, χάριτην τε καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀναλωμάτων, καὶ τοῦ Ὁριγένους ἐν τε ἀγρυπνίαις καὶ ἐν σχολῇ μεγίστη τὸν κάματος τὸν περὶ τῆς γραφῆς διανύοντος. Ὅθεν τὸ πρῶτον | αὐτοῦ ἐπιμελῶς φιλοτιμη- 5 D589

3ff Klarer u. richtiger als unsere Stelle, in der der Name Ἐξαπλᾶ (vgl. S. 408, 7ff) auf die 6 griechischen Übersetzungen bezogen scheint, sind die anderweitigen Angaben des Epiph. de mens. ac pond. 7, 3; S. 159, 6ff Lagarde τὰς γὰρ ἕξ ἑρμηνείας καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν Ἑβραϊκοῖς στοιχείοις καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐν σελίδι μιᾷ συντεθεικῶς ἄλλην σελίδα ἀντιπαρέθετο δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμῶν, Ἑβραϊκῶν δὲ λέξεων πρὸς κατάληψιν τῶν μὴ εἰδῶτων Ἑβραϊκῶν στοιχείων εἰς τὸ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν εἰδέναι τῶν Ἑβραϊκῶν λογίων τὴν δύναμιν καὶ οὕτω τοῖς γενομένοις ἐπ' αὐτοῦ Ἐξαπλοῖς ἢ Ὀκταπλοῖς τὰς μὲν δύο Ἑβραϊκὰς σελίδας καὶ τὰς ἕξ τῶν ἑρμηνευτῶν ἐκ παραλλήλου ἀντιπαραθεῖς μεγάλην ὠφέλειαν γνώσεως ἔδωκε τοῖς φιλοκάλοις 18, 21ff; S. 171, 5ff τὰ Ἐξαπλᾶ καὶ τὰς δύο τῶν Ἑβραϊκῶν σελίδας ἀντικρὺ ἐκ παραλλήλου μιᾶς ἑρμηνείας πρὸς τὴν ἐτέραν συνέθεκεν, Ἐξαπλᾶ τὰς βίβλους ὀνομάσας . . . εὐρῶν δὲ τῆς πέμπτῃς καὶ ἕκτῃς ἐκδόσεως τὰς βίβλους . . . ταῖς πρὸ αὐτῶν τέσσαρσιν ἀκολούθως τῇ παραθέσει συννηγήσας τὴν μίαν πέμπτῃ ὀνόμασεν, ἐπιγράψας διὰ τοῦ πέμπτου στοιχείου τῆς πέμπτῃς τὸν ἀριθμὸν καὶ δηλώσας τὸ ὄνομα· ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ μετ' αὐτὴν τὸ ἐπίσημον ἐπιγράψας τὸ τῆς ἕκτῃς ἑρμηνείας ὄνομα ἐδήλωσεν . . . Τετραπλᾶ γὰρ εἰσι τὰ Ἑλληνικά, ὅταν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο καὶ Θεοδοτίωνος ἑρμηνεῖαι συντεταγμέναι ὡς τῶν τεσσάρων δὲ τοῦτων σελίδων ταῖς δυοῖς ταῖς Ἑβραϊκαῖς συναφθεισῶν Ἐξαπλᾶ καλεῖται· ἐὼν δὲ καὶ ἡ πέμπτῃ καὶ ἡ ἕκτῃ ἑρμηνεῖα συναφθῶσιν ἀκολούθως τοῖτοις Ὀκταπλᾶ καλεῖται . . . τὰς δύο Ἑβραϊκὰς πρώτας κειμένας, μετὰ ταύτας δὲ πρώτην τὴν τοῦ Ἀκύλα τεταγμένην, μεθ' ἣν καὶ τὴν τοῦ Συμμάχου, ἔπειτα τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο, μεθ' ἧς ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος συντάσσεται καὶ ἕξῃς ἡ πέμπτῃ τε καὶ ἕκτῃ . . . Ὁριγένους πιθόμενος τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἐκδοσιν ἀκριβῆ εἶναι μέσην ταύτην συνέθεκεν, ὅπως τὰς ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ἑρμηνείας διελέγχη; beachte auch Panarion haer. 65, 4, 5ff zu Psal. 109, 3 ὡς οἱ ἑβδομήκοντα ἠρμηνεύσαν· ὡς δὲ οἱ ἄλλοι ἐκδύται, Ἀκύλας μὲν . . . Σύμμαχος δὲ . . . Θεοδοτίων δὲ . . . πέμπτῃ δὲ ἐκδοσίς . . . ἡ δὲ ἕκτῃ ἐκδοσίς . . . ἐν δὲ τῶν Ἑβραϊκῶν . . . (doch beweist diese Stelle nicht sicher, daß Epiph. die Hexapla gesehen hat; Epiph. kann die Angaben auch aus dem Psalmenkommentar geschöpft haben). — Damit in der Hauptsache übereinstimmend Eusebius h. e. VI 16, 4;

M U Georg. mon.

1 καὶ τοῦ] τοῦ δὲ Georg. 2 ἀγρυπνίας + καὶ πολιτεία ὑπερβαλλούση Georg. | ἐν² < Georg. | κάματος hinter διανύοντος Georg. 3 ἐπιμελὲς M 3f φιλοτιμησαμένου *] ἐφιλοτιμήσατο M U

σαμένου συναγαγεῖν τῶν ἑξ ἑρμηνειῶν, Ἀκύλα Συμμάχου τῶν τε
 ἑβδομήκοντα δύο καὶ Θεοδοτίωνος, πέμπτης τε καὶ ἑκτῆς ἐκδόσεως 6
 (τὰς βίβλους ἐξέδωκεν), μετὰ παραθέσεως ἑκάστης λέξεως Ἑβραϊκῆς
 καὶ αὐτῶν ὁμοῦ τῶν (Ἑβραϊκῶν) στοιχείων· ἐκ παραλλήλου δὲ ἄν-
 5 τικου, δευτέρᾳ σελίδι χρώμενος κατὰ σύνθεσιν Ἑβραϊκῆς μὲν τῆς
 λέξεως, δι' Ἑλληνικῶν δὲ [τῶν] γραμμῶν ἕτεραν πάλιν πεποίηκε σύν-
 θεσιν· ὡς εἶναι μὲν ταῦτα καὶ καλεῖσθαι Ἑξαπλᾶ, ἐπὶ (δὲ) τὰς Ἑλλη- 7
 νικὰς ἑρμηνείας (γενέσθαι) δύο ὁμοῦ παραθέσεις, Ἑβραϊκῆς φύσει
 δι' (Ἑβραϊκῶν) στοιχείων καὶ Ἑβραϊκῆς δι' Ἑλληνικῶν στοιχείων,
 10 ὥστε εἶναι τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' Ἑξαπλῶν καλουμένων
 καὶ διὰ τῶν δύο τῶν Ἑβραϊκῶν ῥημάτων.

S. 554, 13ff Schwartz ταύτας δὲ ἀπάσας (sc. τὰς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις φερομένας
 πρωτοτύπους αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφάς, die vier geläufigen Übersetzungen
 u. die zwei neugefundenen) ἐπὶ ταυτῶν συναγαγῶν . . . καὶ ἀντιπαραθεῖς ἀλλήλαις
 μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων Ἑξαπλῶν ἡμῖν ἀντι-
 γραφα κατατέλειοιεν, ἰδίως τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος ἕκδοσιν ἅμα
 τῆ τῶν ἑβδομήκοντα ἐν τοῖς Τετρασσοῖς ἐπισκευάσας Rufin ebenda S. 555, 10ff *ita
 ut primo omnium Hebraea verba Hebraeicis litteris poneret, secundo in loco per ordi-
 nem Graecis litteris e regione Hebraea verba describeret, tertiam Aquilae editionem
 subiungeret, quartam Symmachi, quintam septuaginta interpretum . . . sextam Theo-
 dotionis conlocaret. et propter huiuscemodi compositionem exemplaria ipsa nominavit
 Ἑξαπλᾶ, i. e. sextiplici ordine scripta. in psalterio autem et aliis nonnullis inter-
 serit aliqua etiam de ceteris istis editionibus, quas quoniam sine nomine auctorum
 reppererat, sextam et septimam editionem nominavit Hieronymus in Tit. 3, 9;
 Migne 26, 595B Hexapla . . . in quibus et ipsa Hebraea propriis sunt characteribus
 verba descripta et Graecis literis tramite expressa vicino. Aquila etiam et Sym-
 machus, LXX quoque et Theodotio suum ordinem tenent. nonnulli vero libri et
 maxime hi, qui apud Hebraeos versu compositi sunt, tres alias editiones additas
 habent, quam quintam et sextam et septimam translationem vocant; dazu Nestle,
 ZWTheol. 1895 S. 231ff Mercati in Studi e Testi 5 (1901) S. 47ff u. Serruys mélanges
 d'archéol. et d'hist. t. 22 (1902)*

M U

2 καὶ (vor Θεοδοτίωνος) < M | καὶ ἑκτῆς < M 3 (τὰς βίβλους ἐξέδω-
 κεν) * 4 (Ἑβραϊκῶν) * 5f Ἑβραϊκῆς μὲν τῆς λέξεως, δι' Ἑλληνικῶν δὲ [τῶν]
 γραμμῶν *] Ἑβραϊκῆ (Ἑβραϊκῆν U) μὲν τῆ λέξει, Ἑλληνικῶν δὲ τῶν γραμμάτων
 MU 6f σύνθεσιν] lies wohl παράθεσιν * 7 καὶ < M | (δὲ) * 8 (γενέσθαι) *
 vor Ἑβραϊκῆς + τῆς U 9 δι' 1] μετὰ M | (Ἑβραϊκῶν) * | δι' (Ἑβραϊ-
 κῶν) — Ἑλληνικῶν στοιχείων] δι' Ἑβραϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν στοιχείων U

Ταύτην ὁμοῦ πᾶσαν τὴν πραγματείαν ὁ ἀνὴρ μετὰ καμάτου 8
 πεφιλοτίμητο· ἀλλὰ οὐκ εἰς τέλος τὸ κλέος αὐτοῦ ἄσβεστον διήνυσε.
 συμβέβηκε γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς πολυπειρίας εἰς μέγα πτώμα. ἐξ αὐτοῦ 9
 γὰρ τοῦ σκοποῦ, βουλόμενος μηδὲν τῶν θείων γραφῶν ἔᾶσαι ἀνερ-
 5 μήνευτον, εἰς ἐπαγωγὴν ἑαυτὸν περιέβαλεν ἁμαρτίας καὶ θανάσιμα
 ἐξηγήσατο ῥήματα, ἐξ οὐπερ οἱ Ὁριγενιασταὶ καλούμενοι, οὐχ οἱ 10
 πρῶτοι οἱ τὴν αἰσχροουργίαν *· οὐ γὰρ ἔχω περὶ ἐκείνων λέγειν, ὡς
 καὶ ἤδη προεῖπον, εἰ ἐκ τούτου τοῦ Ὁριγένους, τοῦ καὶ Ἀδαμαν|τίου, P 527
 ἐσχῆκασιν τὴν ἀρχὴν ἢ ἕτερόν τινα ἀρχηγὸν ἐσχῆκασιν, (καὶ αὐτὸν)
 10 Ὁριγένην λεγόμενον. φασὶ δὲ καὶ τοῦτον τὸν Ὁριγένην ἐπινενοηκέ- 11
 ναι (τι) ἑαυτῷ κατὰ τὸ σωματίον. οἱ μὲν (γὰρ) λέγουσιν αὐτὸν νεῦρον
 ἀποτετιμηκέναι διὰ τὸ μὴ ἠδοῖν ὀχλεῖσθαι μηδὲ ἐν ταῖς κινήσει ταῖς
 σωματικαῖς φλέγεσθαι τε καὶ πυρπολεῖσθαι. ἄλλοι δὲ οὐχί φασιν, 12
 ἀλλ' ἐπενόησέ τι φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις καὶ ἀποξηρᾶναι.
 15 ἕτεροι δὲ καὶ ἄλλα εἰς αὐτὸν ἀναφέρειν τολμῶσιν, ὡς ὅτι καὶ βοτά-
 νην τινὰ ἠδῶρεν ἰατρικὴν μνήμης ἕνεκα. καὶ τὰ μὲν ὑπέρογκα περὶ 13
 αὐτοῦ λεγόμενα οὐ πάνυ πεπιστεύκαμεν, ὅμως τὰ λεγόμενα ἐξείπειν D 590
 οὐ παρελίπομεν.

4. Ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ φῦσα αἴρεσις πρῶτον μὲν ἐν τῇ τῶν Αἰγυπτίων 4, 1
 20 χώρα ὑπάρχουσα, τὰ νῦν δὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐξοχωτάτοις καὶ δο-
 κοῦσι | τὸν μονήρη βίον ἀναδεδέχθαι (εὐρίσκεται), παρὰ τοῖς φύσει Ö 234

10 ff vgl. Eusebius h. e. VI 8, 1 ff; S. 534, 14 ff Schwartz, auch Hieronymus ep. 84, 8, 1; S. 130, 21 Hilberg *voluptates in tantum fugiit, ut xelo dei, sed non secundum scientiam ferro truncaret genitalia* — 19 ff vgl. Panarion haer. 67, 1, 6 u. 2, 8

M U 1—6 Georg. mon. Chron. 456, 6—8. 15—20 de Boor u. Suidas s. v. Ὁρι-
 γένης II 1; 1280, 14 ff Bernhardy 10—16 ebenda 457, 14—18 de Boor

1 f frei bei Georg.: καὶ πᾶσαν τὴν καλουμένην τῶν ἐξαπλῶν πραγματείαν
 καὶ τῶν λοιπῶν ὁ ἀνὴρ μετὰ καμάτου πεφιλοτίμητο 2 πεφιλοτίμηται M | ἀλλ' M
 | ἄσβεστον αὐτοῦ τὸ κλέος Georg. | διέμεινε Georg. 3 εἰς μέγα πτώμα] δρα-
 στήριον πτώμα ἐξαισίον Georg. 3 f ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ σκοποῦ < Georg. 4 βου-
 λόμενος + γὰρ Georg. | ἔᾶσαι hinter μηδὲν Georg. 7 * etwa (ἐπιτελοῦντες,
 τὰς προφάσεις ἔλαβον) * 8 τούτου < U 9 (καὶ αὐτὸν) * 11 (τι) * |
 (γὰρ) * | λέγουσιν αὐτὸν] ὅτι Georg. | αὐτὸν < U 12 παρενοχλεῖσθαι
 Georg. 12—14 μηδὲ ἐν ταῖς — ἐπενόησέ τι] οἱ δὲ Georg. 13 πυρπολεῖσθαι U
 | φησὶν M U 15 ἄλλοι δὲ ἄλλα Georg. | ἀναφέρειν τολμῶσιν] ἀναφέρουσιν
 Georg. 16 εὐρηκεν U | μνήμης ἕνεκα = *um sein Gedächtnis zu stärken*
 ὑπέρογκα M 19 φήσασα M | ἐν] οὖν M 20 δὲ hinter παρ' αὐτοῖς M
 21 (εὐρίσκεται) * | παρὰ τοῖς] παρ' αὐτοῖς M

κατὰ τὰς ἐρημίας ἀναχωροῦσι τε καὶ τὴν ἀκτημοσύνην ἐλομένοις·
 δεινὴ δὲ καὶ αὕτη καὶ πασῶν τῶν παλαιῶν μοχθηροτέρα, ἢ καὶ σὺν
 ἐκείνοις τὰ ὅμοια φρονοῦσα. κἄν τε γὰρ αἰσχύροτητα ἐπιτελεῖν οὐ
 2 παρασκευάζῃ τοὺς αὐτῇ μαθητευομένους, ἀλλ' οὐν γε δεινότεραν
 5 αἰσχύροτικος † δεινὴν ὑπόνοιαν εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον ἐνσκήπτει. ἐκ τού-
 του γὰρ καὶ Ἄρειος τὰς προφάσεις εἴληφε καὶ οἱ καθ' ἑξῆς Ἀνόμοιοι
 τε καὶ οἱ ἄλλοι.

Φάσκει γὰρ οὗτος, τολμήσας δῆθεν περὶ τῶν ἀρχῶν λέγειν, πρῶ- 3
 τον μὲν ὅτι ὁ υἱὸς ὁ μονογενὴς ὄρᾶν τὸν πατέρα οὐ δύναται, ἀλλ'
 10 οὔτε τὸ πνεῦμα τὸν υἱὸν δύναται θεάσασθαι. οὔτε μὴν ἄγγελοι τὸ
 πνεῦμα οὔτε οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἀγγέλους. καὶ αὕτη πρώτη αὐτοῦ 4
 πτώσις. ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς οὐ θέλει εἶναι τὸν υἱόν,
 ἀλλὰ παντάπασιν ἀλλότριον πατρὸς τοῦτον εἰσηγεῖται, κτιστὸν τε
 ἕμα. βούλεται δὲ ὡς κατὰ χάριν τὸν υἱὸν αὐτὸν καλεῖσθαι λέγειν.

5 vgl. haer. 76, 3, 5 u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 3, 3
 S. 400, 9 Hilberg *Arrii patrem et aliarum hereseon radicem et parentem laudare
 non debetis* — 8 ff vgl. Origenes περὶ ἀρχῶν I 1, 8; S. 25, 16ff Koetschau; dazu Epi-
 phanius Ancoratus, 63, 2ff; I 75, 23ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep.
 51, 4, 2; S. 401, 5ff *sicut enim incongruum est dicere, quod possit filius videre
 patrem, sic inconsequens est opinari, quod spiritus sanctus possit videre filium*;
 wiederholt von Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B Justinian ep. ad
 Mennam; Mansi IX 489 C προστίθεται δὲ καὶ τοῦτο τῇ ἐαυτοῦ ἀσεβείᾳ εἰπὼν μηδὲ
 τὸν υἱὸν δύνᾶσθαι τὸν πατέρα ἰδεῖν μηδὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν υἱόν; aus Eriph. schöpft
 Georgius Presb. Byz. Zeitschr. IX 16, 18ff — 12 ff vgl. Justinian ep. ad Mennam;
 Mansi IX 489 C ὅτι ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσματά εἰσιν ebenda 528 A ὅτι μετὰ
 τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσμα εἰπὼν συνηρίθμησε τοῖς ἄλλοις κτίσμασιν

M U 5—S. 411, 2 Georg. mon. Chron. 456, 20—457, 6 de Boor

1 vor κατὰ + καὶ M 2 δέ] τε U | ἢ καὶ] εἰ καὶ M 3 τε < U
 4 παρασκευάζει U | δεινότεραν] δι' U 5 † δεινὴν] lies wohl κακὴν * | ἐξ αὐ-
 τοῦ Georg. 6 vor Ἄρειος + ὁ U | προφάσεις] ἀφορμὰς Georg. | ἐξῆς M
 6f ἀνόμοιοι τε + ἀνόσιοι Georg. 7 οἱ < U οἱ λοιποὶ πάντες Georg. 8 δῆ-
 θεν < Georg. | περὶ τῶν ἀρχῶν *] κατὰ τὴν ἀρχὴν MU Georg. | λέγειν < Georg.
 8f πρῶτον μὲν < Georg. 9 ὁ μονογενὴς υἱὸς Georg. | ἀλλ' < Georg.
 10 τὸ πνεῦμα + τὸ ἅγιον Georg. | μὴν < Georg. | οἱ ἄγγελοι Georg. 11f καὶ
 αὕτη — πτώσις < Georg. 12 vor πτώσις + ἡ U 12f οὐ θέλει — ἀλλότριον
 πατρὸς < U 13f ἀλλὰ παντάπασιν — καλεῖσθαι λέγειν] ἀλλὰ κτίσμα καὶ κατὰ
 χάριν υἱὸν λέγεσθαι Georg. 14 ὡς < M | τὸ] τὸν U

εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι αὐτοῦ πτώσεις μείζους. τὴν ψυχὴν γὰρ τὴν ἀνθρω- 5
 πείαν λέγει προὔπαρχειν. ἀγγέλους δὲ ταύτας εἶναι καὶ δυνάμεις ἄνω.
 ἐν ἁμαρτίαις δὲ ἀμπλακησάσας καὶ τούτου ἕνεκεν εἰς τιμωρίαν εἰς
 τοῦτο τὸ σῶμα κατακεκλεισμένας. πέμπεσθαι δὲ ἀπὸ θεοῦ <κάτω> 6
 5 πρὸς τιμωρίαν, ὅπως ἐνταῦθα πρώτην κρίσιν ὑποδέξωνται. διόπερ,
 φησί, καὶ δέμας κέκληται τὸ σῶμα, διὰ τὸ δεδέσθαι τὴν ψυχὴν ἐν

4 ff vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 4, 3 ff; S. 401, 7 ff Hil-
 berg *illud quoque quis Origenem dicente patiat, quod animae angeli fuerint in
 caelis et postquam peccaverint in supernis deiectas esse in istum mundum et quasi
 in tumulos et sepulchra sic in corpora ista relegatas poenas antiquorum luere pec-
 catorum et corpora credentium non templa Christi esse, sed carceres damnatorum?*
*exin veritatem historiae allegoriae depravans mendacio infinita verba multiplicat et
 simplices quosque varia persuasione subplantans nunc adserit animas iuxta Grae-
 cam ἐτυμολογίαν ἰδεῖν vocatas, quia de caelestibus ad inferiora venientes calorem
 pristinum amiserint, nunc corpus hoc ob id iuxta Graecos δέμας i. e. vinculum
 sive iuxta aliam proprietatem cadaver dici quia animae de caelo ruerint; a plerisque
 autem secundum variam Graeci sermonis suppellectilem corpus σῆμα, hoc est me-
 moriam interpretari, eo quod ita animam in se clausam habeat, quomodo sepulchra et
 tumuli cadavera mortuorum (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B);*
 dazu Justinian ep. ad Mennam; Mansi IX 492 D 512 B C 513 B C 530 E 536 DE Ὁθεν
 ὁ Πλάτων δέμας τὸ σῶμα καὶ σῆμα ἐκάλεσεν. ὡς οἰοῦναι τῆς ψυχῆς ἐν τούτῳ δεδεμέ-
 νης καὶ τεθαμμένης Origenes de princ. II 8, 3; S. 157, 14 ff Koetschau *requiren-
 dum est, ne forte et nomen animae, quod graece dicitur ψυχῆ, a refrigerando de
 statu diviniore ac meliore dictum sit et translatum inde, quod ex calore illo naturali
 et divino refraxisse videatur et ideo in hoc quo nunc est et statu et vocabulo situ
 sit; auch Theophilus ep. pasch. von 401 = Hieronymus ep. 96, 15, 1; S. 174, 9 ff Hil-
 berg *de caelorum mansionibus animae ad inferiora delapsae ebenda 18, 1; S. 178, 1
 negans subsistere corpora, nisi prius animae in caelo peccaverint et inde praec-
 ipitatae quasi quibusdam ergastulis corporum vincetae fuerint ep. pasch. von
 402 = Hieronymus ep. 98, 10, 1; S. 194, 6 Hilberg ebenda 15, 1; S. 199, 15 ani-
 mam hominis . . . sic vocatam . . . ex eo quod quae prius mens et sensus erat
 frigus negligentiae et infidelitatis adsumpserit ep. pasch. von 404 = Hieronymus
 ep. 100, 12, 1 ff; S. 225, 6 ff**

M U Georg. mon. Chron. (bis Z. 2 προὔπαρχειν)

1 εἰσὶ δὲ — μείζους < Georg. | εἰσὶ δὲ < M 1f τὴν δὲ ἀνθρωπίνην
 ψυχὴν Georg. 2 προὔπαρχειν + κτὲ τῶν βλασφημιῶν αὐτοῦ Georg. | ταύτας]
 τουτους M 3 ἀναπλακίσας M 4 πεπέμφθαι U | <κάτω> * 5 πρὸς] εἰς U
 6 δεδέσθαι] δέχεσθαι M

τῷ σώματι τὴν πάλαι Ἑλλήνων μυθώδη ὑπόνοιαν φαρταζόμενος. εἰς
 ταῦτα δὲ καὶ ἄλλους μύθους ἐκτίθεται. ψυχὴν γὰρ φησι διὰ τοῦτο κα- P538
 λοῦμεν. διὰ τὸ ἄνωθεν ἐψύχθαι. | μαρτυρίας δὲ κατὰ τὸν ἴδιον νοῦν 7 D591
 ἐπιπλάσσεται ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. οὐχ οὕτως ἐχούσας οὐδὲ οὐ-
 5 τως ἐκδεδομένας. τὸ γὰρ εἰπεῖν. φησί, τὸν προφήτην πρὶν ἢ τα-
 πεινωθῆναι με ἐγὼ ἐπλημμέλησα. [ἐξ] αὐτῆς, φησί, τῆς ψυχῆς ὁ
 λόγος. ὡς ἄνω ἐν οὐρανῷ πλημμελησάσης. πρὶν ἢ ἐν τῷ σώματι
 τεταπεινωθῆναι καὶ τὸ εἰπεῖν. ἐπίστρεψον ἡ ψυχὴ μου εἰς τὴν ἀνά- 8
 πασίαν σου. ὡς τοῦ ἀνδραγαθήσαντος ἐνταῦθα ἐν ἀγαθοεργία, ἐπι-
 10 στρέφοντος εἰς τὴν ἄνω ἀνάπαυσιν διὰ τὴν αὐτοῦ τῆς ἐργασίας δι-
 καιοπραγίαν. καὶ πολλὰ ἔστιν ἄλλα τοιαῦτα λέγειν. τὸ κατ' εἰκόνα 9
 δὲ φησὶν ἀπολωλέκεναι τὸν Ἀδάμ. ἐντεῦθεν φησὶ καὶ τοὺς χιτῶνας
 τοὺς δερματίνοὺς ἐπισημάνασθαι τὴν γραφήν· ὅτι. φησὶν, <τό> ἐποίη-
 σεν αὐτοῖς χιτῶνας δερματίνοὺς καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς· τὸ σῶμα, φησὶν,
 15 ἐστὶ. καὶ πολλή τις ἐστὶ παρ' αὐτῶ ἡ ἐδομένη γλεεύη. τὴν δὲ τῶν 10
 νεκρῶν ἀνάστασιν ἐλλιπῆ ποιεῖται, πῆ μὲν λόγῳ συνιστῶν ταύτην,

3 ff vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 4, 7; S. 402, 16 ff Hil-
 berg *quamquam istiusmodi nugae et deliramenta solcat ille scripturarum inter-
 pretatione perversa et aliud significante quam rerum est adfirmare dicens: »prius-
 quam a malitia humiliarer, ego deliqui et illud »revertere anima mea in requiem
 tuam« nec non et illud »educ de carcere animam meam« et in alio loco »confitebor
 domino in regione vivorum«; darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 B
 vgl. Justinian ep. ad Mennam Mansi IX 529E — 5 Psal. 118, 67 — 8 Psal. 114, 7
 — 11 vgl. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 6, 5; S. 407, 1 ff Hilberg
*inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere perdidisse imaginem dei Adam,
 cum hoc in nullo penitus loco scriptura significet; auch Panarion h. 70, 3, 4 —*
 12 vgl. unten c. 63, 5 ff; dazu Ancoratus c. 62, 1f; I 74, 5 ff u. ep. ad Joh. episc.
 Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 2; S. 403, 11 ff Hilberg *praefero frivolam eius ex-
 positionem super tunicis pellicis, quanto conatu quantisque egerit argumentis, ut
 tunicas pellicias humana esse corpora crederemus. qui inter multa ait: »numquid
 coriarius aut scortiarius erat deus ut conficeret pelles animalium et consueret ex eis
 tunicas pellicias Adam et Euae? manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus nostris
 loquatur«.* (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 BC) — 13 Gen. 3, 21
 — 15 vgl. Ancoratus c. 87, 2; I 107, 19 ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus
 ep. 51, 5, 4; S. 404, 2 ff Hilberg *quis autem patienter ferat Origenem lubricis argu-**

M U

2 <ἄλλους> *   3 ἐψύχθαι U   4 ἐπιπλάσσεται U   6 [ἐξ] *   7 πλημ-
 μελησάσης *] ἐπλημμέλησε M U   13 <τό> *   13f φησὶν hinter αὐτοῖς U
 15 ἡ < M | δέ] τε U   16 παρωστῶν U

πῆ δὲ ἐξαρονούμενος τελειότατα, ἄλλοτε δὲ καὶ μέρος ἐξ αὐτῆς ἀνίστασθαι <λέγων>. ἀλληγορεῖ δὲ λοιπὸν ὅσαπερ δύναται, τὸν τε 11
παράδεισον τὰ τε τούτου ὕδατα καὶ τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ
ὔδωρ τὸ ὑποκάτω τῆς γῆς. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια φλυαρῶν
5 οὐ | διαλείπει. ἤδη δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις τὰ τοιαῦτα περὶ Ὀ²³⁶
αὐτοῦ μνησθέντες διεξεληλύθαμεν.

5. Οὐδὲν δὲ καὶ νῦν λυπήσει αὐθις ἐν τῇ κατ' αὐτὸν αἰρέσει 5. 1
περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας τε καὶ ὑποθέσεως διηγήσασθαι καὶ ἐξ αὐτῶν
τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβαλλομένων τὴν ἀνατροπὴν ποιήσασθαι. πολλῆ 2
10 γὰρ ἢ τούτου εἰς ὕστερον γενομένη ἀτοπία καὶ ἐπιτήδευσις παρα-
πεποιημένης ἐννοίας καὶ ἕξω βεβηκίας τῆς ἀληθείας. ἔδοξε γὰρ 3
κατὰ αἰρέσεων πασῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ λέγειν καὶ ἀνατρέπειν ἐκάστην,
ὕστερον δὲ καὶ αὐτὸς αἰρεσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ταύτην τῷ βίῳ ἐξή-
μεσε. καὶ πρῶτον | μὲν οὖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ῥηθέντα εἰς ἔλεγχον 4 D⁵⁹²
15 τῆς αὐτοῦ παραπεποιημένης ἐπιπλάστου ἐννοίας παραθήσομαι, ἔπειτα
δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ῥηθησόμενα παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ὑπο-

mentationibus resurrectionem carnis huius negantem, sicut declarat manifestissime in volumine explanationum primi psalmi et in aliis multis locis (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 C) Theophilus ep. pasch. von 401 = Hieronymus ep. 96, 13, 1; S. 172, 8ff Hilberg nam inter cetera etiam resurrectionem a mortuis, quae spes salutis nostrae est, ita corrumpit et violat, ut audeat dicere corpora nostra rursus corruptioni et morti subiacentia suscitari ebenda 15, 1; S. 174, 8 Hilberg

2 vgl. Ancoratus c. 54, 2ff; I 63, 10ff u. ep. ad Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 1; S. 404, 5ff Hilberg *aut quis audiat in tertio caelo donantem nobis Origenem paradysum et illum quem scriptura commemorat, de terra ad caelestia transferentem et omnes arbores, quae scribuntur in Genesi allegorice intelligentem, scilicet quod arbores angelicae fortitudines sint? ebenda 7; S. 405, 12ff il'as vero praestigias quis non statim abiciat atque contemnat dicente Origene de aquis, quae super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicae potestatis et rursus aquas, quae super terram sunt, hoc est sub firmamento, esse virtutes contrarias i. e. daemones (darnach Hieronymus c. Joh. Hieros. 7; Migne 23, 360 C) — 5 vgl. Ancoratus c. 54, 2ff c. 62, 1ff c. 87, 2ff; I 63, 10ff 74, 5ff 107, 19ff*

M U

1 ἐξ αὐτῶν? Ὀh. 2 <λέγων> * | ἄπερ M 7 κατ' αὐτήν U 8 αὐ-
τῆς *] αὐτοῦ M U | αἰτίας τε] περιπετείας U | αὐτῶν *] αὐτοῦ M U 11 βε-
βληκίας M 12 λέγειν vor τῶν πρὸ αὐτοῦ U 13 f ἐξέμεσε U 14 οὖν < M
16 παρὰ < U

δείξω. καὶ ἔστι τάδε, ὅσαπερ ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ εἰσηγήσατο τῷ
 βίῳ — ἐν πάσῃ γὰρ γραφῇ | ἀεὶ ὀλισθαίνων κατὰ λέξιν ἐν τοῖς 5 P529
 ἀναγκαίοις παρέπευεν. ἔπειδὴ δὲ ὄγκος πολὺς ἔστι (λέγεται γὰρ
 πολλὴν πεποιηκέναι σύνταξιν εἰς ἐκάστην γραφήν, ὡς ἔφην), * οὐ
 5 παρητήσατο εἰπεῖν ἂ ἀὐτῷ ἔδοξε. καὶ ὅσα μὲν ἐν προσομιλίαις καὶ 6
 διὰ τῶν προσομιλιῶν εἰς ἦθη τε καὶ εἰς φύσεις ζήτων τε καὶ τῶν
 ἄλλων παρ' αὐτοῦ εἴρηται, μέσος φερόμενος πολλάκις χαρίεντα διη-
 γήσατο· ὅσα δὲ εἰς δόγματα ἔδογματίσεν καὶ περὶ πίστεως καὶ μείζονος 7
 θεωρίας, τῶν πάντων ἀτοπώτατος τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν
 10 εὐρίσκειται, πλὴν τῶν ἐν ταῖς αἰρέσεσιν αἰσχροουργιῶν. ἔδοξε γὰρ 8
 αὐτὸς καὶ ἀσκητικὸν βίον ἐπανηρῆσθαι, ὡς καὶ ἄνω μοι προδεδήλω-
 ται· διὸ καὶ τὸν θώρακα αὐτοῦ φασὶ τινες ἀπὸ ὑπερβολῆς πολι-
 τείας, ἀσιτίας τε καὶ ἀποχῆς ἐμψύχων πεπτωκέναι. φέρε δὴ οὖν αὐτὰς 9
 τὰς αὐτοῦ λέξεις παραθησόμεθα ἐκ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ (μετὰ) καὶ
 15 τῶν ἐν αὐτῷ θεωριῶν, [καὶ] ὧν ἔδογματίσεν, αὐτοῖς τοῖς λόγοις, ἵνα
 μὴ τινες εἰπωσι τὰ κατ' αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα σεσυκοφαντηῆσθαι.
 καὶ οὐχ ὅτι πάντως μόνον ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἐξέπεσε τῆς ἀλη- 10
 θείας, ἀλλὰ ὡς πολλάκις εἶπον, καὶ ἐν ἐκάστη ἐξηγήσει. διὰ δὲ τὸν
 ὄγκον τῆς αὐτοῦ πραγματείας ἀπὸ τοῦ προειρημένου ψαλμοῦ συλλέ-
 20 ξαρτες ἐνταῦθα. ἀπὸ [τῆς] μιᾶς ἢ δύο ἢ τριῶν λέξεων τὸ πᾶν τῆς

3f vgl. S. 409, 3f — 11 vgl. S. 406, 3ff — 12f vgl. Suidas s. v. Ὠριγένης
 II 1; 127S, 17 ἐν τούτοις ἐπεκτεινόμενος ἐπὶ τε ἀγροπνία καὶ ἀσιτία καὶ γυμνότητι
 ἑαυτὸν ὑπωπιᾶζων τοσοῦτον κατεδάμασε τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος ὡς ὀρεῖσθαι παν-
 τελῶς αὐτὸν ἀπεσκληκέναι· οἶνον γὰρ καὶ ἐλαίον καὶ τῶν λοιπῶν ἀπεχόμενος
 ἀνατροπὴν τοῦ θώρακος μεγίστην ὑπέμεινεν

M U 4—13 Georg. mon. Chron. 457, 7—14 de Boor

3f πολλὴν γοῦν πεποίηκε σύνταξιν εἰς ἐκάστην γραφήν, καὶ ὅσα κτέ. Georg. |
 3 ἔστι + (τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων)? vgl. Z. 19 * 4 * etwa (ἀδύνατον ἅπαντα
 εἰς μέσον φέρειν· ἀεὶ δὲ ἐξηγούμενος τὴν γραφήν) * 5 ἂ ἀὐτῷ] οὕτως M | ἐν < M
 6 τῶν < Georg. | τῶν προσομιλιῶν] [τῶν] παροιμιῶν? * 6f τῶν ἄλλων] ἀλόγων
 Georg. 7 παρ' αὐτοῦ < U | χαριέστατα M 7f διηγήματα Georg. 8 εἰς δόγματα]
 περὶ πίστεως Georg. 8f καὶ περὶ — θεωρίας < Georg. 9 ἀτοπώτατα U ἀτο-
 πώτερος Georg. | τῶν πρὸ — μετ' αὐτὸν < Georg. 10 πλὴν — αἰσχροουργιῶν
 < Georg. 10f γὰρ αὐτὸς] δὲ αὐτῷ Georg. 11 αὐτὸς < U | ἀσκητῶν U
 11f ὡς καὶ — διὸ καὶ] τοιοῦτον ὡς καὶ Georg. 12f ἀπὸ ὑπερβολῆς — πεπτωκέναι]
 δι' ὑπερβολὴν ἀσιτίας τε καὶ σκληραγωγίας ἀνατροπῆναι Georg. 13 ἀσιτίας < M
 14 (μετὰ) * 15 [καὶ] * 18 ἀλλὰ ὡς πολλάκις εἶπον *] ὡς πολλάκις εἶπον
 ἀλλὰ MU 20 ἐνταῦθα U | [καὶ] * | τῆς] τὸ U

περὶ τὴν πίστιν μοχθηρίας αὐτοῦ ἀποκαλύψωμεν κατ' αὐτῶν τε εἰ-
 πειν ἀναγκαίως ἐπιμελησόμεθα. καὶ ἔστιν εὐθύς ἐκάστης λέξεως τὸ 11
 ἐδάφιον οὕτως, ὅπως γνώης, ᾧ φιλόκαλε ἀκροατά, ὅτι φανερότατα
 τὸν | υἱὸν τοῦ θεοῦ κτίσμα ἐδογματίσει, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ | τοῦ υἱοῦ Ὀ238
 5 τόλης γνώης ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος εἰσηγή- D593
 σατο. ἀπ' ἀρχῆς οὖν ἀναλέξωμεν τὸν ψαλμὸν, ἕως αὐτῆς τῆς 12
 λέξεως, ὡς αὐτὸς Ὁριγένης ἔφη·

Τῶν Ὁριγένους εἰς τὸν α̅ ψαλμὸν ἀρχή.

6. Κεκλεισθαι καὶ ἐσφραγίσθαι τὰς θείας γραφὰς οἱ θεοὶ φασὶ λόγοι 6, 1
 10 τῆ «κλειεῖ τοῦ Δαυὶδ», τάχα δὲ καὶ σφραγιδοί, περὶ ἧς εἶρηται τὸ «ἐκτύπωμα
 σφραγιδος, ἀγίασμα κυρίου», τουτέστι τῆ δυνάμει τοῦ δωδωκότος αὐτὰς
 θεοῦ τῆ ἀπὸ τῆς σφραγιδος δηλουμένη. | περὶ μὲν οὖν τοῦ κεκλεισθαι 2 P580
 καὶ ἐσφραγίσθαι ὁ Ἰωάννης ἀναδιδάσκει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει λέγων «καὶ
 τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφίᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ
 15 ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει καὶ
 κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· οὐδ' ἀ σου τὰ ἔργα· ἰδοὺ, δέδωκα θύραν ἐνώπιόν
 σου ἀνεωγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν». καὶ μετ' ὀλίγα «καὶ 3
 εἶδοι ἐπὶ τὴν δεξιάν τοῦ καθημένου ἐπὶ τὸν θρόνον βιβλίον γεγραμμένον
 ἔσωθεν καὶ ὀπισθεν, κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ. καὶ εἶδον ἄλλοι
 20 ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα ἐν φωνῇ μεγάλη· τίς ἄξιός ἀνοίξει τὸ βιβλίον
 καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε 4
 ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό.
 καὶ ἔκλαιον, ὅτι οὐδεὶς ἄξιός εὐρέθη ἀνοίξει τὸ βιβλίον οὔτε βλέπειν αὐτό.
 καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· μὴ κλαῖτε, ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ 5
 25 ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυὶδ, ἀνοίξει τὸ βιβλίον καὶ τὰς ἑπτὰ σφρα-

10 Jes. 22, 22 — Ex. 28, 32 — 13—17 Apok. 3, 7f — 17—S. 416, 1 Apok. 5, 1—5

M U 9—S. 416, 15 Philocalia S. 36, 25—38, 9 Robinson

1 vor μοχθηρίας + τῆς U | ἀποκαλύψαι ἂν M | κατ' αὐτῶν] καὶ ταύ-
 τὸν U 2 ἐπιμελησόμεθα U | λέξεως < M 3 γνώης U 4 υἱοῦ] Χρι-
 στοῦ M 5 γνώης U | vor τὸ πνεῦμα + καὶ U | κτίσμα κτίσματος] κτι-
 στὸν U | κτίσματος + αὐτὸ M 8 ἀρχή < U 9 θείας < M 11 κυρίου M
 12 ἀπὸ *] ὑπὸ M U Philoc. 14 γράφων U 16 θύραν hinter ἐνώπιον σου
 Philoc. 19 ὀπισθεν] ἔσωθεν Philoc. | ἄλλον < M U 20 ἐν < U 21 ἐδί-
 νατο M 23 καὶ ἔκλαιον — βλέπειν αὐτό < M 24 ἐκ < Philoc. | ὁ 2 <
 Philoc. 25 vor Δαυὶδ + τοῦ M

γίδας αὐτοῦ». περὶ δὲ τοῦ ἐσφραγίσθαι μόνον ὁ Ἡσαΐας οὕτως »καὶ 6
 ἔσται ὑμῖν τὰ βήματα πάντα ταῦτα ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ
 ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγον- D594
 τες· ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ ἔρει· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ.
 5 καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου
 γράμματα. καὶ ἔρει αὐτῷ· ἀνάγνωθι τοῦτο. καὶ ἔρει· οὐκ ἐπίσταμαι γράμ-
 ματα». ταῦτα γὰρ οὐ μόνον περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου καὶ τοῦ 7
 Ἡσαΐου νομιστέοι λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης θείας γραφῆς, ὁμολο-
 γουμένως κἂν παρὰ τοῖς μετρίως ἐπαΐειν λόγων θείων δυναμένους πε-
 10 πληρωμένης αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν, σκοτεινῶν τε λόγων καὶ ἄλλων
 ποικίλων εἰδῶν ἀσαφείας, δυσλήπτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. ὅπερ διδάξει 8
 βουλόμενος καὶ ὁ σωτήρ φησιν, ὡς τῆς κλειδῆς οὔσης παρὰ τοῖς γραμμα-
 τεῦσι καὶ Φαρισαίοις οὐκ ἀγωνιζομένοις τὴν ὁδὸν εὑρεῖν τοῦ ἀνοῖξαι, τό
 »οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ
 15 εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους οὐκ ἀφίετε εἰσελθεῖν«. | Ὁ240
 7. Ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν προομιῳ λέλεκται, εἰς μέγιστον ἀγῶνα καὶ ὁμο- 7, 1
 λογουμένως ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ | τὴν ἔξιν ἡμῶν ἀναγκαζομένοις ὑπὸ τῆς πολλῆς P531
 σου φιλομαθείας καὶ δυσωπουμένοις ὑπὸ τῆς χρηστότητός σου καὶ τῆς
 μετριότητος, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, κατελθεῖν. καὶ ὅτι γε ἐπὶ πολὺ ἀναδυόμενόν 2
 20 με, διὰ τὸ εἰδέναι τὸν κίνδυνον οὐ μόνον τοῦ λέγειν περὶ τῶν ἀγίων, ἀλλὰ
 πολλῷ πλέον τοῦ γράφειν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς καταλιπεῖν, παντοδαπῶς
 κατεπάδων φιλικῶς καὶ κατὰ προτροπὴν θεότητος εἰς τοῦτο ἤγαγές [με],
 μάρτυς ἔσῃ μοι πρὸς θεὸν μεθ' ὅλου τοῦ βίου καὶ περὶ τῶν ὑπηγορευμέ-
 νων ἐξεταζομένῳ, ποία τε προθέσει τοῦτο γεγένηται. καὶ πῆ μὲν ἐπι- 3
 25 τυγχάνομεν, πῆ δὲ ἦτοι βιαζόμεθα βιαιότεροι ἢ * δοκοῦμεν * τι λέγειν.
 ἐξιχνεύσαμεν δὲ τὸ γεγραμμένον, οὐ καταφρονοῦντες τοῦ »ὅτε λέγεις περὶ
 θεοῦ, κρίνη ὑπὸ θεοῦ« καλῶς εἰρημένου, καὶ τοῦ »περὶ θεοῦ καὶ τάληθῆ
 λέγειν κίνδυνος οὐ μικρός«. | ἀξιοῦμεν ταίνυν, ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς θεοῦ 4 D595
 καλὸν εἶναι δύναται καὶ μάλιστα νόησις γραφῶν θεοσπεύστων, ὅπως τῷ
 30 θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὄλων διὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν καὶ ἀρχιερέως γενητοῦ

1—7 Jes. 20, 11f — 14 Luk. 11, 52

M U Philoc. (bis Z. 15)

2 ταῦτα πάντα U 3 ὁ < M 5 μὴ ausradiert U 6 καὶ ἔρει αὐτῷ
 — τοῦτο < U 9 κἂν] καὶ U κἂν vor μετρίως Philoc. 14 vor αὐτοὶ † καὶ M
 19 ἐλὲ πλεῖον U 22 προκοπήν U | [με] * 23 ἔσο U 24 ἐξεταζομένων M
 24f ἐτυγχάνομεν U 25 * (ἄλλως) * | * etwa (τολμηρότερον) * 27 καὶ
 τοῦ] καὶ τὸ U 29f τῷ πατρὶ τῶν ὄλων θεῷ U

θεοῦ προσίων αἰτήσης δοθῆναι ἡμῖν πρῶτον καλῶς ζητεῖν, ἐπεὶ κεῖται τοῖς ζητοῦσιν ἐπαγγελία τοῦ εὐρίσκειν· τάχα οὐδὲ τὴν ἀρχὴν εἰς ζητοῦντας λογιζομένων παρὰ θεῶ τῶν οὐχ ὀδοῦ ἐπὶ τοῦτο προϊόντων.

Ἔως ὧδε τὰ ἀπὸ Ὁριγένους.

5 8. Ἀρχὴ δέ μοι λέγειν πρὸς τὸν κομπώδη καὶ δοκῆσει σοφὸν καὶ 8, 1
ἐρευνητὴν τῶν ἀνερευνητῶν καὶ ἐκβιβαστὴν τῶν ἐπουρανίων του-
τονί, τὸν φλυαρίας ἐμπλήσαντα τὸν βίον, ὡς καὶ ὁ κρείττων ἡμῶν
κατ' αὐτοῦ εἶρηκε, πρῶτον περὶ γεννητοῦ θεοῦ. | καὶ ὅτι μὲν ὁμο- 2
λεξίαί τε καὶ ὁμωνυμίαί πολλαὶ ἐν τῷ βίῳ εἰσὶν, παντὶ τῷ δῆλόν
10 ἔστιν. καὶ εἰ μὲν ὑπὸ ἄλλου ἢ λέξις ἐλέγετο, ἦν εἰπεῖν ὅτι κατὰ 3
ὀρθὴν διάνοιαν καὶ τοῦτο εἴρηται· ὁπότε δὲ ἐν πολλοῖς τόποις εὐ-
ραμεν αὐτὸν κακῶς τὸν μονογενῆ θεὸν ἀπαλλοτριουῦντα τῆς τοῦ
πατρὸς θεότητός τε καὶ οὐσίας, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τού-
του χάριν τῷ γεννητὸν θεὸν εἰρηκέναι αὐτὸν σαφές ἐστιν ὅτι κτιστὸν
15 ὀρίζεται.

Ὡς γάρ τινες ἡμᾶς | βούλονται σοφίζεσθαι καὶ λέγειν ἴσον τὸ 4 Ὀ242
γεννητὸν εἶναι τῷ γεννητῷ, | οὐ παραδεκτέον <τοῦτο>· * [δὲ] ἐπὶ θεοῦ P532
λέγειν ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὰ κτίσματα μόνον. ἕτερον γάρ ἐστι γεννητὸν καὶ
ἕτερόν ἐστι γεννητόν. εἰς τὸ γοῦν παρ' αὐτῷ ῥηθὲν κτιστὸν ἦτοι 5
20 γεννητὸν θεόν, πρῶτον ἐρωτῶμεν· ποίοις τρόποις ἔκτισται ὁ παρὰ
σοῦ διὰ τῆς λέξεως ταύτης τιμώμενος θεός, πῶς δὲ ἐστι προσκνη-
τός, εἰ ἔστι ποιητός; ἄφελε γάρ τὴν μέμψιν τὴν παρὰ τῷ ἀγίῳ 6
ἀποστόλῳ ἐπὶ τοῖς τὴν κτίσιν θεολογοῦσι | καὶ ἐπίδος μοι θεὸν προσ- D596
κνούμενον κτιστὸν κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν μὴ τῇ κτίσει προσ-

1 vgl. Matth. 7, 7 — 7 wer? Unten c. 67 heißt Methodius ὁ καλλίων ἡμῶν;
vgl. auch S. 420, 22 — 21ff vgl. Ancoratus c. 50, 4; I 59, 22ff — 23 vgl. Röm. 1, 25

M U

1 προσιέναι U | αἰτήσεις M | ἐπεὶ κεῖται] ἐπίκειται γὰρ U 5 καμ-
πώδη M | δοκῆσει σοφόν] δοκησίσοφον Dind.; aber δοκησίσοφος ist noch ni-gends
sicher als echte Form nachgewiesen 7 φλυαρία M 8f ὁμολεξία] ὁμο-
δοξία M 9 πολλαὶ ἐν] πολλὰ ἦν M | βίῳ] βιβλίῳ M | παντὶ τῷ] πάντῃ τοῦτο U
11f εὐραμεν U 12 κακῶς < U 13 δὲ] τε U | τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον U
14 τῷ Dind. Öh.] τὸ M U 17 <τοῦτο> * | * ergänze etwa <τὸ μὲν γὰρ χορῆ
μόνον ἐπὶ θεοῦ λέγειν, τὸ δὲ οὐκ ἐνδέχεται> * | [δὲ] * 18 γεννητὸν] γεννη-
τὸν M 19 ἔστι < U | γεννητόν] ἀγέννητον M | εἰς *] ἢ M < U | κτιστὸν
< U 20f παρὰ σοὶ U 21 ἔστι] ἔτι U 21f προσκνητός + ἔστι U
22 ἔστι] ἔστι U 23 καὶ < M | ἐπίδος] ἐπεὶ δός M 24 μὴ τῇ] μηκέτι U
Eriphanus II. 27

κυροῦσαν ἀλλὰ τῷ κτίσαντι, καὶ ἔσται παρὰ σοὶ εὐλογος ἢ τοῦ πε-
 πλανημένου σου λόγου ἀπὸ τῆς τῶν πατέρων εὐσεβείας ἀκολουθία.
 ἀλλὰ οὐ μὴν δύνασαι τοῦτο παραστῆσαι. εἰ δὲ καὶ ἐτόλμας ἀπο- 7
 συλῆσαι ποθεν καὶ βιάσασθαι, οὐδὲ ἐν τούτῳ τὸν εὐλογον λογισμὸν
 5 τῶν θεοσεβῶν παρεκτρέπειν εἰς τοσαύτην φανλότητα δυνήσῃ, ὃ θεή-
 λατε. ἀντιμάχεται γάρ σοι καὶ τὸ φρόνημα καὶ ὁ λόγος. πᾶν γὰρ 8
 τὸ κτιστὸν οὐ προσκυνητόν, ὡς ἔφη. εἰ δὲ ὅλως προσκυνητόν, πολ-
 λῶν ἄλλων ὑπαρχόντων κτιστῶν οὐδὲν ἂν διοίσει τὸ καὶ ἡμᾶς μετὰ
 τοῦ ἐνὸς κτιστοῦ τὰ ὅλα προσκυνεῖν, σύνδουλα ὄντα καὶ τῇ αὐτῇ
 10 ἀγωγῇ τῆς ὀνομασίας ὑποπεπτωκότα.

9. Ἴδωμεν δὲ διὰ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, δι' ὧν τὴν πᾶσαν 9, 1
 ἡμῶν ζωὴν ὠκοδόμησεν ἔλθων ὁ θεὸς Λόγος, εἴ που εἶρηκεν ὁ Χρι-
 στός· ὁ θεὸς με ἔκτισεν ἢ ὁ πατήρ μου ἔκτισέ με. Ἴδωμεν δὲ εἰ
 καὶ ὁ πατήρ ἀπεφήνατο ἐν ἐνὶ τῶν εὐαγγελίων ὅτι ἔκτισα τὸν υἱὸν
 15 καὶ ἀπέσταλκα ὑμῖν. ἀλλὰ περὶ τούτου ἕως ὧδε τὰ νῦν ἐγέτω. 2
 περὶ γὰρ μαρτυριῶν πολλάκις κατὰ τῶν τὸ κτίσμα παρεισαγόντων
 πολλὰ ἐξεθέμεθα. οὐδὲν δὲ λυπήσει καὶ ἐν τῷ παρόντι δεῖξαι τὸ 3
 εὐληπτον τοῦ λόγου καὶ εἰπεῖν πρὸς τοῦτον τὸν ἐθελόσοφον· πῶς
 δύναται κτιστός εἶναι, ὃ οὗτος, ὁ λέγων ἔγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ
 20 πατήρ ἐν ἐμοί, καὶ οἱ δύο ἐν ἑσμεν; πῶς δὲ δύναται ἄλλοιός εἶναι 4
 ὁ τὴν ἴσην τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα ἔχων; οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν υἱὸν
 εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ
 ἐώρακε τὸν πατέρα.

Πάλιν δὲ ὡσαύτως, ὅσα αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως ἀμφιβάλλεται, 5
 25 ἐπιλαβόμενοι τῆς ἀκολουθίας αὐτίς ἐροῦμεν ἐκ τῶν αὐτοῦ ῥητῶν. | P 533
 ἀπὸ μιᾶς δὲ λέξεως τὸ πᾶν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀποδείξωμεν καὶ τὸ
 ἄπιστον τῆς δόξης | τοῦ αὐτοῦ δόγματος ἀποκαλύψωμεν. εἰ (γὰρ) 6 D 596
 καὶ διὰ πλάτους αὐτῷ εἶρηται πολλάκις περὶ τούτου καὶ ἐν πολλαῖς
 βίβλοις | πεφλυάρηται, ὅμως τὴν ἔλεγχιν παραθήσομαι ἀφ' ὧν ἐν τῷ Ö 245
 30 πρῶτον ψαλμῷ ἐξηγήσατο κατὰ τῶν τὴν ἀνάστασιν τῆς βεβαίας ἐλ-

11 ff vgl. Ancoratus c. 50, 6; I 59, 29 ff — 19 Joh. 14, 10; 10, 30 — 21 Matth.
 11, 27 — 22 Joh. 14, 9

M U

3 μὴν < M   5 δυνήσῃ *] ἠδύνασο M < U   6 σοι καὶ] ἔοικε M   14 ἐν
 τῷ εὐαγγελίῳ M   16 κατὰ *] περὶ M U   18 ἄληπτον M   19 ὃ οὗτος
 εἶναι U   20 ἄλλοιός] ἄλλος U   21 πρὸς τὸν πατέρα] πρὸς πατρός U
 22 καὶ + τὸ U   26 ἀποδείξωμεν U   27 ἀποκαλύψωμεν U | (γὰρ) *

πίδος ἡμῶν πεπιστευκότων. 10. Καὶ ἔστιν οὕτως· λέγει »διὰ τοῦτο 10, 1
οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει«. εἶτα (ὡς ἔθος ἐστὶν αὐτῷ
ἀπὸ τῶν ἐκδόσεων φαντάζειν)· ὁμοίως, φησί, Θεοδοτίων Ἀκύλας
Σύμμαχος. εἶτα ἐπιφέρει κατὰ τῶν υἱῶν τῆς ἀληθείας σκωπτικῶς·
5 Ἐντεῦθεν, φησὶν, οἱ ἀπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ὁρμώμενοι νομί- 2
ζουσι τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀναστάσεως μὴ τεύξεσθαι καὶ τῆς θείας κρίσεως
μὴ καταξιῶσθαι· τί νοοῦντες τὴν ἀνάστασιν καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φαν-
ταζόμενοι, οὐ πάνυ σαφηνίζοντες. κἂν γὰρ δοκῶσι περὶ τούτων ἀποφαί- 3
νεσθαι, ἢ βῆσσανος αὐτοὺς διελέγξει τὸ ἐξῆς ἀκόλουθον σφῆξιν οὐ δυνα-
10 μένους, μὴ κεκρατηκότας τὸν περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τρόπον. ἐὰν 4
οὖν πυνθανώμεθα αὐτῶν, τίνος ἢ ἀνάστασις γίνεται, ἀποκρίνονται, φησὶν,
ὅτι τῶν σωμάτων ἃ νῦν περικείμεθα. εἶτα προσεπερωτησάντων ἡμῶν·
πότερον τῆς οὐσίας ὅλης ἢ οὐχί, πρὶν βασανίσαι λέγουσι ὅτι ὅλης. ἐὰν 5
δὲ προσαπορήσωμεν, συμπεριφερόμενοι τῇ ἀκραιότητι αὐτῶν καὶ οὐδὲν
15 περὶ τοῦ βευστήν εἶναι τὴν οὐσίαν *, ἐξετάζοντες· εἰ συναναστήσονται τὰ
ἀπορρεύσαντα ἐν φλεβοτομίαις αἵματα καὶ αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις σάρκες
καὶ τρίχες πᾶσαι αἱ πῶποτε γινόμεναι ἡμῶν ἢ μόναι αἱ ἐπὶ τῷ τέλει πρὸς
τῇ ἐξόδῳ, θλιβόμενοι ὅτε μὲν προσκόπτουσι [καὶ] τῇ γινομένη ἐξετάσει, 6

1 Psal. 1, 5

M U 5—S. 420, 6 aus Methodius wiederholt S. 421, 2—422, 1 (= Method.; dazu
der von Bonwetsch in seiner früheren Ausgabe S. 88, 34ff übersetzte slavische
Text = Method.slav.); den an unserer Stelle vorliegenden Text hat Epiph. jedoch
unmittelbar aus Origenes geschöpft

1 οὕτως *] ὡς M U | λέγει + (γοῦν)? * 2 οἱ < U 4 σκωπωλῶς M
5 φησὶν < Method. 6 τοὺς ἀσεβεῖς < U 6f καὶ τῆς — καταξιῶσθαι < Method.
7f καὶ ποταπὴν — σαφηνίζοντες < Method. 8 γὰρ < U | δοκῶσι] προσδο-
κῶσι M δόξωσι U 9 ἢ βῆσσανος] ἢ ἀνάστασις Method.slav. | διελέγχει Method.slav.
| τὸ ἐξῆς ἀκόλουθον *] τὸ ἐξῆς ἀκολούθως M U τὰ ἐξῆς ἀκολούθως Method. *das*
Weitere dem entsprechend Method.slav. | οὐ] μὴ Method. 10 μὴ κεκρατηκότας
— τρόπον < Method. | τόπων M 11 οὖν] δὲ Method. *aber nur* Method.slav. |
αὐτῶν, τίνος] αὐτῶν < M U τίνος αὐτῶν Method.slav. | ἀποκρίνονται < Method.slav.
| φησὶν < Method. 12 ἃ νῦν] ὧν U ὧν νῦν Method. 13 πότερον] *wieder*
Method.slav. | οὐσίας + αὐτῶν Method.slav. 14f καὶ οὐδὲν — ἐξετάζοντες < Me-
thod. 14 [καὶ]? * 15 * etwa (καταλαμβάνόντων) * | συναναστήσεται Method.
16 καὶ] ἢ Method.slav. | αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις < Method. 17 πᾶσαι < Me-
thod. | αἱ πῶποτε γινόμεναι] *die einstmals ausgefallenen* Method.slav. | ἡμῶν
< Method. | ἐπὶ τῷ τέλει < U Method. 18 ἐξόδῳ + *Haare u. Fleisch* Me-
thod.slav. | θλιβόμεναι Method. (in U) 18—S. 420, 3 ὅτε μὲν — συναναστήσεσθαι]
εἰς τὸ τῷ θεῷ (ἐξεῖναι *) ποιεῖν ὃ βούλεται προστρέχουσιν Method. *so nehmen*
sie ihre Zuflucht zu dem Willen u. der Macht Gottes Method.slav. 18 [καὶ] *

οιόμενοι δεῖν ἐπιτρέπειν τῷ θεῷ ὃ βούλεται· περὶ τούτων ποιεῖν, ὅτε δὲ
 δοκοῦντες συγκαταβαίνειν τὰς ἐπὶ τέλει ταύτης τῆς ζωῆς τρίχας φασὶν
 ἡμῖν συνανα|στήσεσθαι. οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται 7 D598
 τὰ αἵματα αὐτῶν συνάγειν τῷ λόγῳ τὰ πολλάκις ἀπεκκριθέντα τῶν σω|μά- P534
 5 των ἡμῶν καὶ τὰς μεταβαλλούσας σάρκας ἐν νόσοις (εἰς) ἰδρωτῶν ἢ οὖαν
 ὀήποτε ὕλην, φασὶ τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀνίστασθαι σῶμα.

11. Ταῦτά ἐστι τὰ τοῦ προειρημένου ἐθελούσου ἐπαπορητικὰ 11, 1
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν λεξίδια, ἃ ἀναγκαίως παρεθέμην εἰς παράστασιν
 τοῖς βουλομένοις εἰδέναι τὸν πάντα νοῦν αὐτοῦ τῆς περὶ ἀναστάσεως
 10 ἀπιστίας. καὶ γὰρ καὶ ἄλλα ἔχει μεθ' ἕτερα * πολλὰ ἐν ταύτῃ τῇ τοῦ
 ψαλμοῦ ἀκολουθία. φάσκει γὰρ >διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται οἱ 2
 ἄσεβεις ἐν κρίσει· ἐντεῦθεν δὲ ἐπιλαμβάνεται καὶ ἐπέκεινα (κατὰ)
 τῶν τὴν ἀσφαλῆ ἀνάστασιν ὀριζόντων καὶ τὴν βεβαίαν ἐλπίδα τῆς
 τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως πιστευόντων, ὡς ἀκεραίων ὄντων, πολλὰ
 15 μοχθηρὰ ἐπει|πὼν καὶ σοφιστικὴν τινα ὑπόνοιαν ὑφηγησάμενος, οὔτι 3 Ö246
 πιστικόν, ἀλλὰ συλλογιστικόν πᾶν ὀτιοῦν εἰς καταστροφὴν τῶν αὐτῶ
 πεισθέντων *, ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν συμβαινόντων ἀνατρέψαι
 ἐπειράθη τῆς αὐτῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐλπίδος τὴν ὁμο-
 λογίαν.
 20 Ἐγὼ δὲ τῶν καλῶς ἤδη κεκμηκότων καὶ δικαιοτάτα ἀνατρε- 4
 ψάντων τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἐπιανενοημένην ῥητορικὴν κακουργίαν μὴ
 ἐν τόλμῃ καλλίων βουλόμενος εἶναι, οἷα δὲ βραχὺς ὑπάρχων, ἀρ-
 κεσθῆναι ἐνόμισα καλῶς ἔχειν τοῖς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου εἰς
 τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ὁριγένους εἰρημέ-
 25 νοις, ἅτινα ἐνταῦθα κατὰ λέξιν παραθήσομαι. καὶ ἔστι τὰ ὑπὸ Με-
 θοδίου οὕτως, ὡς καὶ αὐτὸς ἔτάξατο· | D599

11 Psal. 1, 5

M U Method. (bis Z. 6)

2 τὰς] ταῖς M 3 ἀναγκάζονται MU 4 τὰ αἵματα αὐτῶν] τὰ αὐτὰ αἵ-
 ματα Method. | συναγαγεῖν Method. (in M) | τὰ πολλάκις ἀπεκκριθέντα] ἃ
 πολλάκις ἀπεκκριθῆναι (ἀποκριθῆναι in U) . . . συνέβη Method. | ἀπεκ-
 κριθέντα] ἀποκριθέντα M ἀποκκριθέντα U 5f καὶ τὰς — ὕλην < Method.
 5 (εἰς) Pet. 6 τὸ] τὰ U τῷ Method. | ἡμῶν < Method.slav. | ἀναστήσεσθαι
 Method. 9 αὐτῶν U 10 * etwa (ληρώδη) * 12 (κατὰ) * 17 * etwa
 (προφέρων) * 18 ἐπειράθη] περιθεῖς M | vor τῆς αὐτῆς + τὴν M 20 δι-
 καιώτατα U 22 καλλίω M 23 μακαριστοῦ M 24f εἰρημένους M 25 τὰ]
 τὸ M 26 ἔταξα M

Τῶν Ὠριγένους ἐπιτομὴ ἐκ τῶν Μεθοδίου.

12. Ἐντεῦθεν οἱ ἀπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ὀρμώμενοι νομίζουσι **12, 1**
 τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀναστάσεως μὴ τεύξεσθαι *, τί νοῦντες τὴν ἀνάστασιν *.
 κὰν γὰρ δοκῶσι περὶ τούτων ἀποφαίνεσθαι, ἢ βάσανος αὐτοὺς διελέγξει, ὃ
 5 τὰ ἐξῆς ἀκολούθως σφύζειν μὴ δυναμένους, *. ἐὰν οὖν πυνθανώμεθα αὐ-
 τῶν, τίνος ἢ ἀνάστασις γίνεται, ἀποκρίνονται ὅτι τῶν σωματίων ἃ νῦν P 535
 περικεῖμεθα. εἶτα προσηρωτησάντων ἡμῶν· πότερον τῆς οὐσίας ὅλης ἢ
 οὐχί, πρὶν βασανίσαι λέγουσιν ὅτι ὅλης. ἐὰν δὲ προσπαροήσωμεν, συμπερι-
 4 φερόμενοι τῇ ἀκεραιότητι αὐτῶν *, εἰ συναναστήσεται τὰ ἀπορρεύσαντα ἐν
 10 φλεβοτομίαις αἵματα καὶ σάρκες καὶ τρίχες αἱ πώποτε γενόμεναι ἢ μόνα
 αἱ πρὸς τῇ ἐξόδῳ, θλιβόμενοι εἰς τὸ τῷ θεῷ (ἐξεῖναι) ποιεῖν ἃ βούλεται ὃ
 προστρέχουσιν· οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται τὰ αὐτὰ
 αἵματα συνάγειν τῷ λόγῳ, ἃ πολλακίς ἀπεκκριθῆναι τῶν σωματίων ἡμῶν

M U Methodius de resurr. I 20 ff; S. 242, 1 ff Bonwetsch (dazu die deutsche Über-
 setzung des Slavens in der früheren Methodiusausgabe von Bonwetsch S. 88, 33 ff = S)
 2—S. 422, 1 = S. 419, 5—420, 6 (= Eriph.¹)

2 ἐντεῦθεν + φησὶν Eriph.¹ 3 τοὺς ἀσεβεῖς < Eriph.¹ (U) | * (καὶ τῆς
 θείας κρίσεως μὴ καταξιούσθαι) Eriph.¹ | * (καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φανταζόμε-
 νοι, οὐ σαφηνίζοντες) Eriph.¹ 4 δοκοῦσι U προσδοκῶσι u. δόξωσι Eriph.¹ | βά-
 σανος] die Auferstehung S | διελέγξει M (χ auf Rasur) Eriph.¹ 5 τὰ ἐξῆς ἀκο-
 λούθως] das Weitere dem entsprechend S τὸ ἐξῆς ἀκολούθως Eriph.¹; lies wohl τὸ
 ἐξῆς ἀκόλουθον * | μὴ] οὐ Eriph.¹ | * (μὴ κεκρατηκότας τὸν περὶ ἀναστάσεως
 καὶ κρίσεως τρόπον) Eriph.¹ | οὖν] δὲ M aber nun S 5f αὐτῶν, τίνος] αὐτῶν
 < Eriph.¹ τίνος αὐτῶν U einen von ihnen S 6 ἀποκρίνονται ὅτι < S | ἀποκρι-
 νονται + φησὶν, Eriph.¹ | ἃ] ὧν U | νῦν < Eriph.¹ 7 πότερον] wieder S | οὐ-
 σίας + αὐτῶν M U 9 * ([καὶ] οὐδὲν περὶ τοῦ θένσθην εἶναι τὴν οὐσίαν (καταλαμ-
 βανόντων), ἐξετάζοντες) Eriph.¹ | συναναστήσονται Eriph.¹ 10 καὶ¹] ἢ S | vor
 σάρκες + αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις Eriph.¹ | vor τρίχες + αἱ U | τρίχες + πᾶ-
 σαι Eriph.¹ | αἱ πώποτε γενόμεναι] die einstmals ausgefallenen S | γενόμεναι
 + ἡμῶν Eriph.¹ (U) 11 αἱ + ἐπὶ τῷ τέλει Eriph.¹ (M) | ἐξόδῳ + Haare u.
 Fleisch S | θλιβόμεναι U 11f εἰς τὸ τῷ θεῷ (ἐξεῖναι *) ποιεῖν προστρέχουσιν
 (προτρέχουσι M) so nehmen sie ihre Zuflucht zu dem Willen u. der Macht Gottes S
 ὅτε μὲν προσκόπτουσι [καὶ] τῇ γινομένη ἐξετάσει, οἴομενοι δεῖν ἐπιτρέπειν τῷ θεῷ
 ὃ βούλεται περὶ τούτων ποιεῖν, ὅτε δὲ δοκοῦντες συγκαταβαίνειν τὰς ἐπὶ τέλει
 ταύτης τῆς ζωῆς τρίχας φασὶ ἡμῖν συναναστήσεσθαι Eriph.¹ (U) 12 ἀναγκάζονται
 Eriph.¹ 12f τὰ αὐτὰ αἵματα] τὰ αἵματα αὐτῶν Eriph.¹ 13 συναγαγεῖν M
 13f ἃ ... ἀπεκκριθῆναι ... συνέβη] τὰ ... ἀπεκκριθέντα Eriph.¹ 13 ἀποκρι-
 θῆναι U | ἡμῶν < S

συνέβη *, φασί τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀναστήσεσθαι σῶμα. προσηγορήσαμεν 6
 δέ, διὰ τὸ τρεπτὴν εἶναι τὴν σωματικὴν φύσιν καὶ τοιαῦτα· ὥσπερ εἰς τὸ
 ἡμέτερον σῶμα αἱ τροφαὶ κατατάττονται καὶ μεταβάλλουσι τὰς ὁμοιότητας,
 οὕτως καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα μεταβάλλονται ἐν τοῖς σαρκοβόροις οἰω- 7
 5 νοῖς καὶ θηρίοις καὶ γίγνεται μέρη τῶν ἐκείνων σωμάτων, καὶ πάλιν
 ἐκεῖνα ὑπὸ ἀνθρώπων ἢ ἐτέρων ζώων ἐσθιόμενα ἀντιμεταβάλλεται καὶ
 γίγνεται ἀνθρώπων ἢ ἐτέρων ζώων σώματα. καὶ τούτου | ἐπὶ πολὺ γι- S Ö248
 γνομένου ἀνάγκη τὸ αὐτὸ σῶμα πλειόνων ἀνθρώπων πολλακίς γίνεσθαι
 μέρος. τίνας οὖν ἔσται σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει; καὶ οὕτως εἰς βυθὸν ἡμᾶς
 10 φλυαρίας ἀλόγου συμβήσεται ἐμπίπτειν. | D600

13. Καὶ μετὰ ταύτας τὰς ἀπορίας ἐπὶ τὸ πάντα εἶναι δυνατὰ τῷ θεῷ 13, 1
 καταφεύγουσι καὶ λέξεις τῶν γραφῶν δυναμένας κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκ-
 δοχὴν ὑποβάλλειν τὸ νοούμενον αὐτοῖς προφέρονται· οἷον τὴν ἐν τῷ Ἰεζε- 2
 κιάλ »καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεῖρ κυρίου καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι καὶ
 15 ἔθιγέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων.
 καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κυκλόθεν κύκλω· καὶ ἰδοῦ, πολλὰ σφόδρα ἐπὶ
 προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοῦ, αὐτὰ ξηρὰ λίαν. καὶ εἶπεν πρὸς με· υἱὲ 3
 ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστᾶ ταῦτα; καὶ εἶπον· κύριε ὁ θεός, σὺ ἐπί-
 στασαι ταῦτα. καὶ εἶπε πρὸς με· προφύτρευσον, υἱὲ ἀνθρώπου· καὶ ἔρεῖς 4
 20 πρὸς αὐτά· τὰ ὀστέα τὰ ξηρὰ ταῦτα, ἀκούσατε λόγον κυρίου. τάδε λέγει
 Ἄδωναι· κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοῦ, ἐγὼ εἰσάγω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα
 ζωῆς καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα καὶ ἐπάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκα καὶ ἐκτενώ
 ἐφ' | ὑμᾶς δέρμα καὶ δώσω τὸ πνεῦμά μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ ζήσεσθε, καὶ P 536
 θήσομαι ὑμᾶς ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἶμι κύριος·
 25 τούτῳ μὲν οὖν <ὡς> πιθανωτέρῳ χρῶνται τῷ ῥητῷ. καὶ ἄλλα δὲ <συλ.>λέγουσιν 5

14—21 Ezech. 37, 1—6

M U S Eriph.¹ (bis Z. 1 σῶμα)

1 * (καὶ τὰς μεταβαλλούσας σάρκας ἐν νόσοις εἰς) ἰδρωῆτας ἢ οἷαν δῆποτε
 ἔλην) Eriph.¹ | τὸ] τῷ M τὰ Eriph.¹ (U) | ἡμῶν < S | ἀνίστασθαι
 Eriph.¹ | ἠγορήσαμεν M προηγορήσαμεν S 2f εἰς τὸ ἡμέτερον] oben gesagt S
 4 vor ἐν τοῖς + καὶ U 4f οἰωνοῖς καὶ < S 5 καὶ² < M U | γίνονται U
 6 ἐτέρων ζώων ἢ ἀνθρώπων S | ἀντιμεταβάλλει U 7 γίνεται M | ἐτέρων
 ζώων ἢ ἀνθρώπων S | καὶ] aber S 7f γινόμενον M S πολλακίς < S |
 γενέσθαι M γίνεσθαι U 9 μέρος] Leib S 9f φλυαρίας ἡμᾶς U 10 ἀλόγους U
 11 ταύτας + πάσας S | δυνατὰ εἶναι U 13 οἷον < S 15 ἀνθρώπων U
 16—23 καὶ περιήγαγε — ἐφ' ὑμᾶς δέρμα < S 16 κύκλωθεν U 17 σφόδρα M
 18 ὀστέα U 19 ἔρεῖς] εἶπον U 22 ἐφ' ὑμᾶς¹] εἰς ὑμᾶς U 24 εἶμι < M 25 <ὡς> *
 | πιθανωτέρῳ M 25 <συλ.>λέγουσιν *, nach S fügen sie diesen bei] λέγουσιν MU

εὐαγγελικά, οἷον [ὡς] τό »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων« καὶ τό »φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ« καὶ τό ἐν τῷ Παύλῳ »ζωοποιήσει τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν».

5 14. Χρῆ δὲ πάντα τὸν φιλαλήθη κατὰ ταῦτόν τούτοις τὸν νοῦν ἐπι- 14, 1
στήσαντα περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀγωνίσασθαι, σῶσαί τε καὶ τὴν τῶν ἀρ-
χαίων παράδοσιν καὶ φυλάξασθαι μὴ ἐμπεσεῖν εἰς φλυαρίαν πτωχῶν νοη-
μάτων, ἀδυνάτων τε ἅμα καὶ θεοῦ ἀναξίων. τοῦτο οὖν εἰς τὸν τόπον 2
τούτου διαληπτέον, ὅτι πᾶν σῶμα ὑπὸ φύσεως συνεχόμενον τῆς κατατατ-
10 τούσης ἔξωθέν | τινὰ δίκην τροφῆς εἰς αὐτὸ καὶ ἀπεκκρινούσης ἀντὶ τῶν D601
ἐπεισαγομένων ἕτερα, ὡσπερ τὰ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, τὸ ὑλικὸν ὑπο-
κείμενον οὐδέποτε ἔχει ταυτόν. διόπερ οὐ κακῶς ποταμὸς ὠνόμασται τὸ 3
σῶμα, διότι ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς τάχα οὐδὲ δύο ἡμερῶν τὸ πρῶτον ὑπο-
κείμενον ταυτόν ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν, καίτοι γε τοῦ οἴονεῖ Παύλου
15 ἢ Πέτρου αἰεὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, (οὐ [τοῦ] κατὰ ψυχὴν μόνον, ἧς ἡ οὐσία
οὔτε βεῖ καθ' ἡμᾶς οὔτ' ἐπεισαγόμενόν τι | ἔχει ποτέ), καὶ βευστή ἢ ἡ φύσις Ö250
τοῦ σώματος, τῷ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὸ σῶμα ταυτόν εἶναι, ὡς καὶ 4
τοὺς τύπους μένειν τοὺς αὐτοὺς τοὺς τὴν ποιότητα Πέτρου καὶ Παύλου
τὴν σωματικὴν παριστάνοντας, καθ' ἣν ποιότητα καὶ οὐλαὶ ἐκ παιδῶν
20 παραμένουσι τοῖς σώμασι καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιώματα, (ὡς) φακοὶ καὶ ἐπὶ
τούτοις εἴ τί ἐστιν ὅμοιον. τοῦτο τὸ εἶδος, καθ' ὃ εἰδοποιεῖται ὁ Πέτρος 5
καὶ ὁ Παῦλος, τὸ σωματικόν, [ὃ] ἐν τῇ ἀναστάσει περιτίθεται πάλιν τῇ
ψυχῇ, ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλον, οὐ πάντως τότε τὸ ἐκτεταγμένον τὸ
κατὰ τὴν πρώτην ὑποκείμενον. ὡσπερ δὲ τὸ εἶδος (ταυτόν) ἐστὶν ἐκ βρέ- 6

1 Matth. 8, 12 — 2 Matth. 10, 28 — 3 Röm. 8, 11

M U S

1 [ὡς] * 2 τό] *das er sagte* S | ἀπολέσαι U 3 τὸ] τῷ U | ἐν τῷ Παύλῳ
im Sendschreiben des Paulus S | ἡμῶν U 3f διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα U
4 ἐν ἡμῖν U 5 κατὰ ταυτόν] κατ' αὐτόν U *diesem gemäß* S | τούτοις < S
6 τε < M 7 μὴ < U 9 τοῦτον < M U 10 ἀποκρινούσης U 11 τῶν
ζώων] *der übrigen Geschöpfe* S 12 κακῶς U 13 διότι] διὸ M 14 οἷον ἢ U
15 [τοῦ] * | μόνον Jahn] μόνου M U | ἧς < M 16 οὔτε βεῖ] ὑστερεῖ M < S
| ποτέ] *μήποτε δὲ* (nach vorher gesetztem Punkt) M *wann aber nun* S | ἢ Jahn]
ἦν M U 17 τὸ χαρακτηρίζον τὸ σῶμα] τοῦ χαρακτηρίζοντος σῶμα M 18 τοὺς
τύπους] αὐτὸς τύπος M | τοὺς τὴν] εἰς τὴν U 20 (ὡς) * | φάσκοι M
21 εἴ τι < M 21f ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος M 22 [ὃ] Mendelssohn | πάλιν
< S 23 τότε τὸ Bonwetsch nach S] τότε τι M τότε ἔτι U | ἐκτεταγμένον]
ἐντεταγμένον U 24 ὑποκείμενον] *Alter* S; vgl. zu S. 424, 12 | (ταυτόν) Rufin

φους μέχρι τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ οἱ χαρακτηρηες δοκῶσι πολλὴν ἔχειν
 παραλλαγὴν, οὕτως νοητέον καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶδος ταῦτόν εἶναι P 537
 τῷ μέλλοντι, πλείστης ὄσης ἐσομένης τῆς ἐπὶ τὸ κάλλιον μεταβολῆς.
 ἀναγκαῖον γὰρ τὴν ψυχὴν ἐν τόποις σωματικοῖς ὑπάρχουσιν κεχρησθαι 7
 5 σώμασι καταλλήλοις τοῖς τόποις. καὶ ὡσπερ ἐν θαλάσῃ ζῆν ἡμᾶς ἐνύ- 8
 ὄρους γενομένους εἰ ἐχρήν, πάντως ἂν ἡμᾶς ἔδει βράγγια ἔχειν καὶ τὴν
 ἄλλην ἰχθύων κατάστασιν, οὕτως μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρα-
 νῶν καὶ ἐν τόποις διαφέρουσιν ἔσεσθαι ἀναγκαῖον χρησθαι σώμασι πνευ-
 ματικοῖς· οὐχὶ τοῦ εἶδους τοῦ προτέρου ἀφανιζομένου, καὶ ἐπὶ τὸ ἐνδοξό- 9
 10 τερον γένηται αὐτοῦ ἢ τροπῆ, ὡσπερ ἦν τὸ Ἰησοῦ εἶδος καὶ | Μωυσέως D 602
 καὶ Ἡλίου οὐχ ἕτερον ἐν τῇ μεταμορφώσει παρ' ὃ ἦν.

15. Μὴ πρόσκοπτε ταῖνον, εἰ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἂν τις λέγοι μὴ 15, 1
 ἔσεσθαι ταῦτόν τότε, ὅπου ὁ λόγος τοῖς ἐπιστάναι δυνάμενοις δείκνυσιν
 ὅτι οὐδὲ νῦν δύναται δύο ἡμερῶν ταῦτόν εἶναι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον.
 15 ἄξιον δὲ ἐπιστῆσαι καὶ τὸ ἕτεροῖον μὲν σπείρεσθαι, ἕτεροῖον δὲ ἀνίστασθαι· 2
 »σπείρεται γὰρ σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν«, καὶ ἐπιφέρει 3
 πάλιν ὁ ἀπόστολος, σχεδὸν τὴν γῆνιν ποιότητα (πάσαν) διδάσκων ἀπο-
 τίθεσθαι μέλλειν ἡμᾶς τοῦ εἶδους σφριζομένου κατὰ τὴν ἀνάστασιν· »τοῦτο
 δὲ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομησαι οὐ
 20 δύναται οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν«. ἴσως μὲν γὰρ ἔσται περὶ τὸν 4
 ἄγιον (σῶμα) διακρατούμενον ὑπὸ τοῦ εἰδοποιούντος ποτε τὴν σάρκα, σὰρξ
 δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ὅπερ ποτὲ ἐχα|ρακτηριζέτο ἐν τῇ σαρκί, τοῦτο χαρακτη- 5
 ρισθήσεται ἐν τῷ πνευματικῷ σώματι. 6

Καὶ πρὸς τὰ ῥήματα δὲ τῶν γραφῶν, ἃ παρατίθενται οἱ ἀδελφοί 5
 25 ἡμῶν, ταῦτα ἔστιν εἰπεῖν. καὶ πρῶτόν γε (πρὸς) τὰ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ,

10f vgl. Matth. 17, 2. 3 — 16 I Kor. 15, 44 — 18 I Kor. 15, 50

M U S

2 καὶ < M | τὸ < U 3 πλείστης ὄσης — μεταβολῆς] viel besser als die
 erste S | τὸ < U 5 τόποις U | ἡμᾶς < U 6 δεῖ M | βράγγια] παρα-
 πλῆσιαν U 8 διαφόροις M besseren S 10 Μωσέως U 12 ὑποκείμενον]
 Aller S, vgl. S. 423, 24 | λέγει M 13 ἐπιστάσαι M 14 δύο ἡμερῶν] zwei Teile S
 | ταῦτόν < U 15 τὸ] dieses u. + gleichwie S | ἕτεροῖον . . . ἕτεροῖον] eines
 anderen ist . . ., eines andern S 17 πάλιν] p̄asin U | σχεδὸν < S | (πάσαν)*,
 wieder S 18 ἡμᾶς vor διδάσκων (Z. 17) U | κατὰ τὴν ἀνάστασιν] der Auferstehung S
 18f τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί] zu diesem aber, was er spricht S 19 κληρονομησαι
 οὐ δύναται] werden nicht empfangen S 20 δύναται M | . ἴσως] sōma Bon-
 wetsch < S 21 (σῶμα)* | ἰδιοποιούντος U 22f χαρακτηριασθήσεται MU
 24 δὲ < M | ἃ vor πρὸς M 25 γε τὰ < U | (πρὸς)*, nach S

- ἐφ' ὅσον ἐπὶ τούτοις βούλονται * οἱ ἀπλούστεροι· κατὰ τὰς λέξεις ταύτας οὐδὲ ἀνάστασις σαρκῶν ἔσται, ἀλλὰ ὀστέων μόνον καὶ δερμάτων καὶ νεύρων. ἅμα δὲ καὶ ὑποδεικτέον αὐτοῖς ὅτι συναρπάζονται ὡς μὴ νενοηκότες τὸ 6 γεγραμμένον. οὐ γὰρ εἰ ὅστ' ἰομαίεται, πάντως τὰ ὅστ' αὐτὰ νοητέον, 5 ὡσπερ οὐδὲ ἐν τῷ »ἐσκορπίσθη τὰ ὅστ' ἡμῶν παρὰ τὸν Ἄϊδην«, καὶ »ἐσκορπίσθη πάντα τὰ ὅστ' μου« καὶ »ἴασαί με, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὅστ' μου«, φανεροῦ ὄντος τοῦ μὴ λέγεσθαι τὰ ὅστ' κατὰ τὴν κοινὴν ἐκδοχὴν. ἐπιφέρεται γοῦν τῷ λόγῳ ὅτι »αὐτοὶ λέγουσιν ὅτι ξηρὰ γέγονε τὰ ὅστ' ἡμῶν«. ἄρα γε λέγουσι »ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστέα ἡμῶν«, θέλοντες ἀνίστα- 10 σθαι συναχθέντα; ἀλλὰ | τοῦτο ἀμήχανον. λέγοιεν δ' ἂν· »ξηρὰ γέγονε τὰ ὅστ' ἡμῶν«, ἐν αἰχμαλωσίαις γενόμενοι καὶ πᾶσαν ζωτικὴν νοτίδα ἀποβελγηκότες· ἐπιφέρουσι γοῦν τὸ »ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν«. οὐκοῦν ἡ ἐπαγγελία τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πτώματος καὶ τῆς οἴονεϊ νεκρότητος ἣν νενέκρωται διὰ τὰ ἀμαρτήματα τοῖς 15 ἐχθροῖς παραδοθέντες. καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ δὲ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγονται 9 εἶναι »τάφοι γέμοντες ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας«. πρέπει δὲ τῷ θεῷ ἀνοίγειν τὰ μνημεῖα ἐκάστου καὶ ἐξάγειν ἐκ τῶν μνημείων ἡμᾶς ἐξωσποιημένους, ὡσπερ ὁ σωτὴρ τὸν Λάζαρον εἴλκυσεν ἔξω.
16. Τὸ δὲ »ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων« πρὸς 16, 1 αὐτοῦς ἀπορητέον ὅτι ὡς ἐν τούτῳ τῷ βίῳ πᾶν μέλος εἰς τινα χρεῖαν ὁ δημιουργὸς κατεσκεύασεν, οὕτως καὶ τοὺς ὀδόντας εἰς τὸ διακόπτεσθαι τὴν στερεὰν τροφήν. τίς οὖν χρεῖα τοῖς κολαζομένοις ὀδόντων; οὐ γὰρ εἰς τὴν Γέενναν ὄντες κατ' αὐτοῦς φάγονται. καὶ δεικτέον ὅτι οὐ πάντα 2 παραλαμβάνεσθαι δεῖ κατὰ τὸ κείμενον. »ὀδόντας γοῦν ἀμαρτωλῶν«, φη-

5 Psal. 140, 7 — 6 Psal. 21, 15 — Psal. 6, 3 — 8. 12 Ezech. 37, 11 — 16 Matth. 23, 27 — 19 Matth. 8, 12 — 24 Psal. 3, 8

M U S

1 ἐφ' ὅσον ἐπὶ τούτοις *] ἐπὶ τὸ ὅσον ἐφ' οἷς M U so viel wie S [ἐπὶ τὸ ὅσον] ἐφ' ὅσον Bonwetsch | * etwa (ἐπερείδω) * 3 μὴ < M 4 οὐ <, daher der Satz als Frage gefaßt S | εἰ ὅστ' εἰς τὰ M | πάντως] etwa? S 5 ἐν τῷ < S | διεσκορπίσθη U 5f ἡμῶν — πάντα τὰ ὅστ' < U 6 πάντα < S S ὅτι² < M 9 γε] γὰρ M 10 λέγοιεν δ' ἂν] sie sagen aber nun S 11 ὀστέα U γινόμενοι M 12f διαπεφωνήκαμεν] wir sind verloren gegangen S 13 τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ] der Menschen S 15 σωτῆρος] Herrn S 16 τάφοι γέμοντες ὀστέων νεκρῶν] gleich Totengebeinen S | νεκρῶν < U 17 ἐκάστου καὶ] u. jeden von euch S | ἡμᾶς] euch S 19 τὸ δὲ] u. was er sagt S | ἐκεῖ] wo S 20 εἰς τινα χρεῖαν] zu ihrem Dienst S 24 κατὰ τὸ κείμενον] nach dem in den Worten Vorliegenden S | γοῦν] γὰρ M 24f φησὶν ἀμαρτωλῶν U

σίν, »συνέτριψας« καὶ »τάς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν κύριος«. τίς δὲ οὕτως ἠλίθιος ὡς ὑπολαμβάνειν ὅτι τηρῶν τὰ σώματα τῶν ἀμαρτωλῶν ὁ θεὸς τοὺς ὀδόντας αὐτῶν μόνον συντρίβει; ὡσπερ οὖν εἶ τις θέλων **3** ταῦθ' οὕτως ἔχειν θλιβόμενος εἴλκετο | ἐπ' ἀλληγορίαν, οὕτως ζητητέον **Ö 251**
5 τῶν κολαζομένων τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τῆς ψυχῆς δύναμιν μασητικὴν ἐχούσης, ἣτις ἐν καιρῷ τοῦ ἐλέγχου περὶ τῶν ἀμαρτημάτων κατὰ τὸν συγκρουσμένον τῶν † ὀδόντων ὧν ἐφρόνησε βρῦξει τοὺς ὀδόντας. τὸ δὲ »φο- **4** βήθητε τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ« τάχα μὲν διδάσκει ὅτι ἀσώματος ἡ ψυχὴ, τάχα δὲ καὶ δηλοῖ ὅτι χωρὶς **10** σώματος οὐ κολασθήσεται· περὶ οὗ φυσιολογοῦντες τὰ περὶ τοῦ εἶδους καὶ **D 604** τοῦ πρώτου ὑποκειμένου εἰρήκαμεν. καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ δὲ **5 P 539** »ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα«, θνητοῦ ὄντος τοῦ σώματος καὶ οὐ μετέχοντος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, δύναται παριστάνειν ὅτι τὸ σωματικὸν εἶδος περὶ οὗ εἰρήκαμεν, τῇ φύσει θνητὸν ὄν, »ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, **15** ἡ ζωὴ ἡμῶν«, καὶ αὐτὸ μεταβάλλει ἀπὸ τοῦ εἶναι »σῶμα θανάτου«, ζωοποιηθὲν διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦντος, ἐκ τοῦ <σαρκοῦ> πνευματικὸν γεγονός. καὶ τό »ἐρεῖ δέ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί, ποίῳ δὲ σώματι **6** ἐρχονται;« γυμνῶς παρίστησιν ὅτι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον οὐκ ἀναστήσεται. εἰ γὰρ καλῶς ἐλάβομεν τὸ παράδειγμα, τηρητέον ὅτι ὁ σπερματικὸς λόγος **7** **20** ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου δραξάμενος τῆς παρακειμένης ὕλης καὶ δι' ὅλης αὐτῆς χωρήσας, περιδραξάμενός <τε> αὐτῆς τοῦ αὐτοῦ εἶδους, ὧν ἔχει δυ-

1 Psal. 57, 7 — 7f Matth. 10, 28 — 12 Röm. 8, 11 — 14 Kol. 3, 4 —
 15 vgl. Röm. 7, 24 — 17 I Kor. 15, 35

M U S

1 vor κύριος + ὁ M   3 μόνον < S | συντρίβει μόνον U | εἰ < S
 4 ταῦτα U | ἐπ' ἀλληγορίαν] zur Jagd S   7 † ὀδόντων] der Ordnungen S; lies
 wohl φρονημάτων * | ὧν] ὡς U | τὸ δὲ] u. was er sagt S   8 τὴν < U |
 Γεέννῃ] Feuer S   9 καὶ δηλοῖ *, nach S] δηλοῖ καὶ MU   10 περὶ τοῦ εἶδους]
 über die Form d. h. über die Wesensform S   11 καὶ < S | τὸ] τῷ M   12 ἡμῶν U
 13 ὅτι] ὅπου U   14 ὄν < M | ὁ < U   15 ἀπὸ τοῦ εἶναι σῶμα θανάτου]
 von der Sterblichkeit S   16 διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦντος*] διὰ τὸ πνεῦμα
 τὸ ζωοποιοῦν MU durch den Geist, < τοῦ ζωοποιοῦντος S | ἐκ τοῦ <σαρκοῦ>
 πνευματικὸν γεγονός*] ἐκ τοῦ πνευματικὸν γεγονέναι MU deshalb weil sie geistig
 geworden S   17 καὶ τό] und was er sagt, dann aber sagt der Apostel | τις S]
 < MU   18 ὑποκείμενον] Leib S   19 εἰ γὰρ] οὐ γὰρ M | τηρητέον Bon-
 wetsch] τ ρητέον (5 Buchstaben nach τ freigelassen) M ρητέον U so sollen wir
 beachten S   20 ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου] im Samen u. im Korn des Weizens S
 21 <τε> * nach S | τοῦ αὐτοῦ] lies τοῦ ὄλου? *

νάμεων ἐπιτίθησι τῇ ποτε γῆ καὶ ὕδατι καὶ ἀέρι καὶ πυρί, καὶ νικήσας τὰς ἐκείνων ποιότητας μεταβάλλει ἐπὶ ταύτην ἧς ἐστὶν αὐτὸς δημιουργός· καὶ οὕτως συμπληροῦται ὁ στάχυς, εἰς ὑπερβολὴν διαφέρων τοῦ ἐξ ἀρχῆς κόκκου μεγέθει καὶ σχήματι καὶ ποικιλίᾳ.

5

Πρόκλου τοῦ αὐτοῦ.

17. Ἄ μὲν οὖν Ὁριγένης εἰς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐγχειρῶν 17, 1
πραγματείαν ἐσπούδασε, ποικιλωτάτην ἐπιδεικνύμενος θεωρίαν, τσαῦτα
ὡς ἐν ἐπιτομῇ· ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα ἐφεξῆς. λείπεται 2
γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν γραφῶν ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις μαρτυρίας παραλαβεῖν,
10 ἵ' ὡσπερ ἀνδριάς πάντα τὰ μέρη συμμετρως (ἔχουσα, οὕτως) ὁ λόγος | οὖ- Ö 256
τος (συμμετρίαν) λαβὼν ὅλος ἐκ πλήρους ἧ κατεσκευασμένος, [ἀλλὰ] μηδὲν
ἔχων ἐνδεὲς τῶν εἰς σχῆμα καὶ κάλλος συναγομένων. τί οὖν αἱ γραφαὶ 3
συνάδουσι τούτοις, ἐπικρατύνουσαι πρὸς συμπλήρωσιν | διαγωγῆς κρείττονος D 605
τὸν ἄνθρωπον, φραστέον. ταῦτα γὰρ ἐάν τις εἰδὸς τε ἧ, μὴ παρακόπτων
15 τοῦ δέοντος, ἀκριβῶς νοεῖν, εἴσεται τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τούτου μὴ χρῆναι
παραλαμβάνεσθαι τοῦ σώματος, ἅτε ἀδυνατοῦντος ἀτρέπτου δι' αἰῶνος μέ-
νειν, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ καὶ νῦν ἐν τούτῳ διασφίξι- P 540
μενος χαρακτῆρ τρηθηθήσεται, ἵν' ἕκαστος ἡμῶν καὶ κατὰ τὴν μορφὴν ὁ
αὐτὸς ἧ, καθάπερ ἐλέχθη καὶ Ὁριγένει. οὕτω γὰρ ἐκεῖνος ἔσεσθαι τί- 4
20 θεται τὴν ἀνάστασιν. ζευστοῦ γὰρ ὄντος τοῦ σώματος τοῦ ὑλικοῦ καὶ
μηδέποτε μένοντος ἐφ' ἑαυτῷ κἂν τὸ βραχύ, ἀλλὰ προσγι(γ)νομένου καὶ ἀπο-
γι(γ)νομένου περὶ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὸν ἄνθρωπον, ὅφ' οὖ κα' συγγρα-

M U (hinter ἀνάγκη Z. 23 — Schluß von f. 117^r — Quaternionenversetzung; vgl.

TU B. 36 H. 2 S. 47) S

1 καὶ⁴ < U 6 τῆς < U 7 ἐπιδεικνύμενος + εἰς αὐτὸν M | vor τσαῦτα
+ εἰσὶ U 8 ἀκόλουθα *, nach S das Folgende] ἀναθεωρῶν MU | λείπεται]
es ist ihm nötig S 9 πρὸς τοῖς εἰρημένοις < S 10 ἵνα M | (ἔχουσα, οὐ-
τως) *, nach S ebenmäßig seiend, so auch | ὁ λόγος οὗτος *] ὁ λόγος ἑαυτοῦ
MU diese Verhandlung S 11 (συμμετρίαν) * | (συμμετρίαν) λαβὼν — κατε-
σκευασμένος] ganz ebenmäßig werde S | ὅλος U | [ἀλλὰ] * 12 εἰς σχῆμα]
zur Güte u. Gestalt S | γραφαὶ + (λέγουσι) u. dann συνάδουσαι? * 13 πρὸς
συμπλήρωσιν διαγωγῆς κρείττονος] zu besserem Wandel S 14 φραστέον] πλα-
στέον M | ταῦτα(!) U | παρακόπτων] lies παραπίπτων? * 15 τοῦ δέοντος]
das Verständnis S | ἀκριβῶς < S 16 ἅτε] ἀπ' M 17 vor αὐτὸς + ὁ M
18 ἕκαστος] ἕκδτος M 19 Ὁριγένη M 21 κἂν τὸ βραχὺ] auch nicht eine
kleine Stunde S | τὸ] τῷ M 22 χαρακτηρίζον M

τεῖται τὸ σχῆμα, ἀνάγκη, | ψησί, τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ μόνου τοῦ εἶδους σφύ- P 560
 ζεσθαι δεῖν προσδοκᾶν. καὶ ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι οὐ μανθάνω· σκοτεινῶς 5 P 561
 ἐκείνος γὰρ τοῦτο διέλαβεν, ἐγὼ δὲ σοι σαφέστερον ὥδε τὸν νοῦν τούτων
 ἐξηγήσομαι. ἤδη γὰρ πάντως ἐώρακας δέρμα ζῆου ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο 6
 5 γεμισθὲν ὕδατος, ὅπως ἐὰν πρὸς ὀλίγον κενούμενον πρὸς ὀλίγον πληροῖτο,
 αἰεὶ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ δείκνυσιν. οἷον γὰρ ἂν ἦ τὸ περιέχον, ἀνάγκη πρὸς
 αὐτὸ καὶ τὸ ἐντὸς σχηματίζεσθαι. φέρε γὰρ ὑπεκρέοντος τοῦ ὕδατος, 7
 εἴ τις προσβάλλοι τοσοῦτον ὅσον ἐκχεῖται, μὴ ἐὼν τὸν ἀσκὸν ἀθρόως κε-
 νωθῆναι τοῦ ὕδατος, εἰ μὴ τοιοῦτο ἀνάγκη φαίνεσθαι τὸ προστιθέμενον
 10 οἷον καὶ τὸ πρότερον. διὰ τὸ εἶναι καὶ τὸ περιέχον τὸ αὐτὸ περὶ ὃ εἰσρεῖ
 καὶ ἀπορρεῖ τὸ ὕδωρ. καὶ ὃ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τούτοις ὁ ἐθέλων ἀπεικάζειν 8
 οὐκ αἰδεσθήσεται. ὡσαύτως γὰρ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀντισταχόμενα
 ἀντ' τῶν ὑπεξεωθεισῶν σαρκῶν εἰς τὸ σχῆμα τοῦ περιέχοντος εἶδους μετα-
 βαλοῦνται, καὶ ὅποσον μὲν ἂν κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχυθῆ, τοῖς ὀφθαλ-
 15 μοῖς ἔοικεν, ὅποσον δὲ κατὰ τὸ πρόσωπον, τῷ προσώπῳ, ὅποσον δὲ κατὰ
 τὰ ἕτερα, | τούτοις· ὥστε τὸν αὐτὸν ἕκαστον φαίνεσθαι, οὐκ οὐσῶν τῶν D 606
 σαρκῶν ἐν αὐτῷ τῶν πρῶτον ὑποκειμένων, ἀλλὰ τοῦ εἶδους, καθ' ὃ εἶδο-
 ποιοῦνται τὰ προσγιγνώμενα. καὶ τοίνυν εἰ μὴ ἔσμεν οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπ' 9
 ὀλίγας ἡμέρας τῷ σώματι, ἀλλὰ τῷ εἶδει τῷ ἐν τῷ σώματι (τοῦτο γὰρ
 20 μόνον ἔστηκεν ἀπὸ γενέσεως), πολλῶ | μᾶλλον οὐδὲ τότε οἱ αὐτοὶ κατὰ 0 258
 τὴν αὐτὴν σάρκα ἐσόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος τὸ καὶ νῦν (καὶ) αἰεὶ δια-
 σωζόμενον ἐν ἡμῖν καὶ μένον. ὁ γὰρ ἐκεῖ τὸ δέρμα, τοῦτο τὸ εἶδος ἐν-
 θάδε· ὁ δὲ ἐκεῖ τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς εἰκόνας, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ προσγιγνώ-
 μενον καὶ ἀπογιγνώμενον. ὥσπερ οὖν νῦν τοῦ σώματος οὐκ ὄντος τοῦ 10

M U S

1 f σφύζεσθαι < S   2 δεῖ U < S | οὐ μανθάνω *, vgl. S. 435, 1] καὶ
 λανθάνει M οὐκ αἰεὶ μανθάνει U < S | σκοτεινῶς] σκοπεῖν ὡς M   3 γὰρ < S
 | διέλαβεν] δὲ ἔλαθεν M | ὥδε < S | τούτων] τοῦτον U   4 πάντως] παν-
 τὸς S | τι < M | τοιοῦτον U < S   5 ὅπως < S   7 φέρε] lies viell. ὕρα
 (wegen εἰ μὴ Z. 9) *   9 ἀνάγκη τοιοῦτο U   10 τὸ πρότερον *, nach S das
 Frühere] τὸ πᾶν MU | τὸ εἶναι καὶ < S | τὸ αὐτὸ < S | περὶ ὃ εἰσρεῖ]
 περιθελὶς ἴει U   13 ὑπεξεωθεισῶν M   14 vor ἂν + οἷν M   15 f κατὰ τὰ
 ἕτερα] einem andern Glied S   16 τούτοις] ebensoriel S   16 f οὐκ οὐσῶν — ὑποκει-
 μένων] während nicht dasselbe Fleisch ist S   17 ἐν αὐτῷ] ἐν ταυτῷ U | τῶν
 — ὑποκειμένων < S | πρῶτον *] πρώτων MU   18 προσγιγνώμενα U | εἰ u.
 ἔσμεν < S | οἱ αὐτοὶ] ἐν αὐτοῖς M | ἐπὶ U   19 τῷ³ < U   20 vor μᾶλλον
 + οἷν U | τότε < S | κατὰ < M   21 (καὶ * | αἰεὶ < S   22 καὶ μένον
 < S | εἶδος + schien S   23 προσγιγνώμενον U   24 καὶ ἀπογιγνώμενον < M
 | vor ὥσπερ + und S | νῦν < S

αὐτοῦ, ὅμως ὁ χαρακτήρ κατὰ τὴν αὐτὴν μορφήν ὁ αὐτὸς σφύζεται, οὕτως
καὶ τότε οὐκ ὄντως τοῦ σώματος τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἐνδοξότερον τὸ εἶδος
αὐξήθην οὐκέτι ἐν φθαρτῷ, ἀλλ' ἐν ἀπαθεί καὶ πνευματικῷ δειχθήσεται
σώματι, ὡσπερ οἶον τὸ Ἰησοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἦν, ὅτε εἰς τὸ
5 ὄρος ἀνέβη μετὰ Πέτρου, καὶ τὸ Μωυσέως καὶ τὸ Ἥλιου τῶν ὀφθέν-
των αὐτῷ.

18. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν μέχρι τοσοῦτου διεσκέφθω· οὗτος γὰρ ὡς ἐν 18, 1
κεφαλαίῳ τῶν Ὁριγένους δογματισμῶν ὁ νοῦς. ἐὰν δέ τις τῶν ἀμφισβη- 2
τούντων προβαλλόμενος τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, | διὰ τὸ »πρωτότοκον τῶν P 565
10 νεκρῶν« καὶ »ἀπαρχίην« αὐτὸν εἰρήσθαι »τῶν κεκοιμημένων«, λέγει ὅτι
καθάπερ ἐκεῖνος ἀνέστη, καὶ τὰ πάντων (σώματα) ὡσαύτως ἐκείνῳ δεῖν
προσδοκᾶν ἀναστήσεσθαι, ἵνα ὡσπερ Χριστὸς ἐγήγερται, οὕτως ὁ θεὸς
τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ«, ἐγήγερται δὲ τὸ τοῦ
Ἰησοῦ (σῶμα), καὶ τὰς σάρκας ἔχον ἅς εἶχε καὶ τὰ ὀστέα, καθάπερ ἐπέισθη
15 καὶ Θωμᾶς, λέξομεν· ἀλλὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα οὐκ ἦν »ἐκ θελήματος 3
ἀιδρόος«, »ἡδονῆς ὑπνω συνελθούσης«, »ἐν ἀνομίαις συλληφθὲν καὶ κισση-
θὲν ἐν ἀμαρτίαις«, ἀλλὰ »ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως ὑψίστου καὶ D 607
παρθένου«, τὸ δὲ σὺν ὑπνος ἐστὶ καὶ ἡδονὴ καὶ ῥύπος. καὶ διὰ τοῦτο καὶ 4
20 ὁ σοφὸς Σειράχ »ἐν γὰρ τῷ ἀποθνήσκειν ἄνθρωπον »ἀποφθέγγεται« κλη-
ρονομήσει ἕρπετὰ καὶ θηρία καὶ σκώληκας«, καὶ (Δαυὶδ) ἐν ὀδοηχοστῷ
ἐβδόμῳ ψαλμῷ »μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια ἢ ἰατροὶ ἀναστήσουσι
καὶ ἐξομολογήσονται σοι; μὴ διηγῆσεται τις ἐν τάφῳ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν

4 Matth. 17, 1—3 — 9 Kol. 1, 18; Apok. 1, 5 — 10 I Kor. 15, 20 —
12 I Thess. 4, 14 — 14f vgl. Joh. 20, 27f — 15 Joh. 1, 13 — 16 Weis. Sal. 7, 2
— Psal. 50, 7 — 17 vgl. Luk. 1, 35 — 19 Sir. 10, 11 — 20 Psal. 87, 11—13

M U S

1 χαρακτήρ + ὁ U | κατὰ τὴν αὐτὴν μορφήν ὁ αὐτὸς] von derselben Ähn-
lichkeit S | οὕτως Jahn] οὕτως εἰ MU 2 τότε οὐκ < U 3 ἀλλὰ M |
ἀπαθεί] unverweslich S 4 τὸ Ἰησοῦ *] τοῦ Ἰησοῦ M τῷ Ἰησοῦ U 5 τὸ
beidemale *] τοῦ MU | καὶ τὸ Ἥλιον < S 7 οὖν < U | οὗτος Ausgg.]
οὕτως MU 8 ὁ νοῦς] haben wir erwähnt S 9 τῷ σῶμα U 9f τῶν νεκρῶν
< S 10 εἰρησθαι] sie S 11 καὶ τὰ] κατὰ M | (σώματα) Bonwetsch nach S
| ἐκεῖνο U 13 διὰ τοῦ Ἰησοῦ] mit Jesus S 14 (σῶμα) * nach S | ἔχον
< U | ἐπέισθη] sagte S 15 λέξομεν *] λέξομεν MU so sagen wir S 16 vor
ἡδονῆς + καὶ S .| ἡδονῆς ὑπνω συνελθούσης] der Vereinigung eines Mannes S |
vor ἐν ἀνομίαις + oder S | καὶ] oder S 18 παρθένου + sehr heiligen u. reinen S
| καὶ⁴ < S 19 ἀποφθέγγεται < S 20 (Δαυίδ) * nach S | ἐν ὀδοηχοστῷ
ψαλμῷ ἐβδόμῳ U 21 ποιήσεις * nach S] ποιήσης MU 22 τις < S | ἐν + τῷ M

ἀληθείᾳ σου ἐν τῇ ἀπωλείᾳ; μὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῆ ἐπιλελησμένη;» καὶ ἕτερα δὲ ῥήματα 5
 τοιαῦτα τῷ βουλομένῳ συνάγειν ἐκ τῶν γραφῶν πάρεστιν ἃ * ἵνα μὴ
 πάντων ἡμεῖς εἰς πλῆθος μνημονεύοντες πολυπλασίονα τῶν εἰρημένων αὐ-
 5 ξήσωμεν τὸν λόγον.

Λοιπὸν Μεθοδίου·

19. Ὡς οὖν ἐπαύσατο μόλις ὁ Πρόκλος καὶ συγῆ τῶν παρόντων ἦν 19, 1
 ἐπὶ πολὺ, καταβληθέντων ἱκανῶς πρὸς ἀπιστίαν, καὶ ἐγὼ ἠσθόμην ὅτι τῷ
 ὄντι πεπαυμένος εἶμι, ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπάραξ καὶ ἀναπνεύσας ὡσπερ
 10 οἱ πλείοντες τοῦ κύματος ἤδη λωφῶντος, ὑποτρέμων ἔτι καὶ σκοτιζόμενος
 (ἐβεβλήμην γὰρ, ὡς πρὸς ὑμᾶς εἰρήσθω, | τῇ δεινότητι κατηντημένος τῶν Ὁ260
 λόγων) τρέπομαι πρὸς τὸν Αὐξέντιον καὶ καλέσας αὐτόν· ὦ Αὐξέντιε, νο- 2
 μίζω, ἔφην, μὴ μάτην λελέχθαι τὸ ποιητικόν »σὺν τε δὴ ἐρχομένῳ«. καὶ
 γὰρ οἱ ἀνταγωνισταὶ δύο. »διὸ σθένος ἀμφοτέροι ἀμφοτέρων περ σχῶμεν«. καὶ
 15 συναντιλήπτορα γὰρ καὶ συναγωνιστὴν αἰροῦμαι σε τῆς πρὸς αὐτοὺς μάχης, μὴ 3
 ἡμῖν ὁ Ἀγλαφῶν μετὰ Πρόκλου καὶ Ὀριγένους τοῖς ἀνατρεπτικοῖς καθ'
 ἡμῶν ὀπλισμένος λόγοις ἐκπέρσῃ τὴν ἀνάστασιν. ἄγε οὖν ἀντιπαρα- 4
 ταξώμεθα τοῖς σοφίσμασιν αὐτῶν, μηδὲν τῶν ἀντιλογικῶν, οἷς οἱ δειλοὶ P563
 βάλλονται, φοβηθέντες· καὶ γὰρ οὐδὲν ἐν | αὐτοῖς ὑγιές ὄλωσ οὐδὲ πάγιον, D608
 20 ἀλλὰ φαντασία μόνον εὐπρεπῆς ῥημάτων πρὸς κατάπληξιν τῶν ἀκουόντων
 καὶ πειθῶ κατεσκευασμένη, οὐ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ συμφέροντος χάριν,

13 Ilias 10, 224 — 14 Ilias 21, 308f

M U S

3 τοιαῦτα] viele S | ἃ Bonwetsch nach S] ὅσα M U | * <ἔωμεν> Mendels-
 sohn 4 μνημονεῖσαιτες U 5 τὸν < U 7 μόλις M | vor ὁ Πρόκλος
 + καὶ U S ἐπὶ πολὺ < S | ἱκανῶν S 9 εἶην U | ἡρέμα τὴν] ἡρεματι-
 κὴν M 10 τοῦ κύματος] aus den Wellen S 11 ἐβεβλήμην γὰρ + und S |
 κατηντημένος < S 11f κατηντημένος τῷ λόγῳ M τῶν λόγων κατηντημέ-
 νος U 13 τὸ ποιητικόν] jenes Wort S | σὺν τε δὴ ἐρχομένῳ] σὺν τε δύο ἐρ-
 χομένῳ M σὺν τε δυοῖν ἐρχομένοιῳ U 14 διὸ σθένος] von Diosthenos S | ἀμ-
 φότεροι < M | περ σχῶμεν] ἐπέχομεν U 15 ἐροῦμαι U 16f τοῖς ἀνα-
 τρεπτικοῖς — λόγοις < S 16 ἀνατρεπτικοῖς U 17 ἐκπέρσῃ U 17f ἀντι-
 παρατασσώμεθα M 18 τῶν σοφισμάτων M | οἱ < U 19 βάλλονται]
 fürchten S | φοβηθέντες βάλλονται M | ἑαυτοῖς M | ὄλωσ < U S 20 πρὸς
 κατάπληξιν + nur S | ἀκουόντων + τῶν M 21 κατεσκευασμένων M | vor
 οὐ + und S | καὶ] οὐδὲ U

ἀλλὰ τοῦ δόξαι τοῖς παροῦσι σοφοὺς τοὺς λόγους. ἐντεῦθεν γοῦν τοῖς 5
πολλοῖς οἱ ἐκ τῶν εἰκότων ἔσθ' ὅτε λόγοι πρὸς κάλλος καὶ ἡδονὴν πε-
ποικιλιμένοι μᾶλλον τῶν εἰς ἀκρίβειαν ἐξητασμένων νομίζονται σπουδαιό-
τεροι, τῶν διδασκάλων οὐ πρὸς τὸ βέλτιον ἀμιλλωμένων ἔτι καὶ σεμνόν,
5 ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀρέσαι καὶ εὐημερῆσαι, καθάπερ οἱ σοφισταί, οἳ μισθὸν
αἰροῦνται τῶν λόγων, ἐπευωμίζόμενοι τὴν σοφίαν ἐπαίνοισι. τὸ μὲν οὖν 6
παλαιὸν βραχὺ παντελῶς τὸ περὶ τὴν ἐξήγησιν ἦν, φιλοτιμουμένων μὴ τέρ-
πειν, ἀλλὰ ὠφελεῖν τοὺς παρόντας τῶν τότε· ἀφ' οὗ δὲ λοιπὸν εἰς ῥαστώ-
νην ἐπετράπη πᾶσιν ἐρμηνεύειν ἐξεῖναι τὰς γραφάς, [καὶ] πάντες εἰς τὸ
10 ποιῆσαι μὲν τὸ καλὸν ἡμβλύθησαν πλησθέντες οἰήματος, περὶ τὸ λογι-
κεύεσθαι δὲ προέκοψαν καλλωπιζόμενοι, ὡς πάντα γινώσκειν ὑπάρχοντες
δεισι, διδάσκεισθαι μὲν ὁμολογεῖν χεῖρ' αἰδεσθέντες, φιλονικεῖν δὲ μάλ-
λον καὶ προπηδᾶν, ὡς οἱ διδάσκαλοι *. θρασυθέντες γοῦν ἐντεῦθεν τοῦ 7
μὲν εὐλαβοῦς καὶ πράου καὶ πάντα δύνασθαι ποιεῖν τὸν θεὸν ὡς ἐπηγγεί-
15 λατο πιστεῦειν ὠλίσθησαν, εἰς δὲ ζητήσεις κενὰς καὶ βλασφημίας ἤκασι,
μὴ νοήσαντες ὡς οὐ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἐπετηδεύθη χάριν, ἀλλὰ τῶν ἔρ-
γων οἱ λόγοι, ὡσπερ (ἐπ') ἰατρικῆς, δι' ἧς τοὺς κάμνοντας σώζεσθαι δεῖ
τῶν λόγων ἔργοις κυρουμένων, ἢν' ἡρμωσμένων ἡμῶν πάντα σύμφωνος ὁ
νοῦς εἴη τοῖς ἀρίστοις λόγοις, τὰ ἦθη τῆ γλώσση συνωδᾶ παρέχων δι-
20 κην | λύρας, ἀλλὰ μὴ ἄμουσα καὶ ἀσύμφωνα. ἐπὶ γὰρ τῷ κτήσασθαι κατὰ 8 Ö262
ἀλήθειαν ἀγωνίζεσθαι δεῖ τὸ δίκαιον ἀσκεῖν καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ δοκεῖν, χω-
λῶς ἐπιβαίνοντα σοφίας καὶ πρὸς δόξαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν | ἀμιλλ- D609
λῶμενον, πρόθυρα καὶ προσχήματα καὶ πᾶσαν ὑποδυσάμενον τῆς ὑποκρί-
σεως τὴνσκευήν. | P564

25 20. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ λόγων τραγικῶς κεκοσμημένων προσβολαῖς, 20, 1

M U S (bis Z. 4 τῶν διδασκάλων; das Folgende bis S. 434, 13 αὐτὴν αὐτίς
ausgefallen)

1 δόξαι] δεῖξαι U | τοῖς παροῦσι] den Hörenden S | τοὺς λόγους σοφοὺς U
1f τοῖς πολλοῖς < S 2 ἔσθ' ὅτε < S 4 τῶν διδασκάλων] cum Lehrer S |
οὐ] οὔτε U | βέλτιστον U 6 αἰροῦνται *] αἴρονται M ἐροῦνται U | τὴν σο-
φίαν *] τῆς σοφίας MU | ἐπαίνοισι < M | μὲν οὖν] μέντοι M 9 ἐτράπη M |
[ἐξεῖναι]? * | [καὶ] * 10 μὲν hinter πάντες M 13 [οἱ]? * | * etwa (φιλο-
τιμηθέντες) * 14 ὡς] ὦν U 15 vor πιστεῖν + τὸ U | καινὰς M 16 μὴ]
οὐ M 17 (ἐπ') * | δι' ἧς *] δι' ὧν MU | δεῖ σώζεσθαι U | δεῖν M 18 ἢν'
< M | σύμφωνος *] συμφώνως MU 19 εἴη] ἐπὶ M 20f lies wohl κατὰ
ἀλήθειαν (τὴν σοφίαν) ἀγωνίζεσθαι δεῖ τὸ δίκαιον ἀσκοῦντα * 21 τὸ δοκεῖν M
22 ἐπιβαίνοντα M 22f ἀμιλλώμενον aus ἀμιλλωμένων U 23f ὑποδυσάμε-
νος U 25 προσβολαῖς Pet. Bonwetsch

καθάπερ γυναῖκες ἔξωθεν ὠραϊζόμεναι πρὸς ἀπάτην ἐντέχνως, * ἐὰν μή
 τις πεφυλαγμένως αὐτοῖς τῶν ἐτι νεωτέρων προσβλέψῃ τῇ πίστει καὶ νη-
 πτικῶς. ὄθεν εὐλαβητέον πρὸ τοῦ καταμαθεῖν ἀσφαλῶς εἰς τὴν καρδίαν 2
 εἰσδέξασθαι τὸν τοιοῦτον λόγον· καὶ γὰρ φθάνουσι οἱ ἑξαπατῶντες πολ-
 5 λάκις τοὺς διστάζοντας, καθάπερ δὴ καὶ αἱ Σειρήνες τοὺς φεύγοντας
 αὐτάς, κρύπτουσαι μακρόθεν τὸ μισάνθρωπον τῇ καλλιφωνίᾳ. ἦ πῶς, 3
 ὦ Αὐξέντιε, ἔφηγ ἐγώ, (δοκεῖ) σοὶ ταῦτα τίθεσθαι:

καὶ ὅς ἀπεκρίνατο· Οὕτως καθάπερ καὶ σοί.

Οὐκοῦν πάντως τῶν ἑτεροδόξων τοὺς σοφιστὰς μιμητὰς εἰδώλων ἀλη- 4
 10 θείας εἶναι λέγωμεν, ἀλήθειαν μὴ γινώσκοντας, καθάπερ ζωγράφους; καὶ
 γὰρ οὗτοι μιμεῖσθαι μὲν ναυπηγοὺς καὶ πλοῖα καὶ κυβερνήτας ἐπιχειροῦσι,
 ναυπηγεῖν καὶ κυβερνᾶν οὐ γινώσκοντες. οὐκοῦν ἀποξέοντες (εἰ) θέλεις 5
 τὰ χρώματα πείθωμεν αὐτῶν τὰ θαυμάζοντα τὰς τοιαύτας γραφὰς παιδία,
 ὅτι οὔτε τὸ πλοῖον τοῦτο πλοῖόν ἐστιν οὔτε ὁ κυβερνήτης κυβερνήτης.
 15 ἀλλὰ ταῖχος ἔξωθεν πρὸς τέρψιν χρώμασι καὶ γραφαῖς κεκοσμημένος καὶ
 ὅτι μιμηταὶ μὲν εἰδώλου πλοίου καὶ κυβερνήτου οἱ δημιουργήσαντές εἰσιν
 ἀπὸ τῶν χρωμάτων ταῦτα, καὶ οὐ πλοίου;

Μακρὸν τῷ ἀκοῦσαι ποθοῦντι τὸ προοίμιον. 6

Ἄλλ' ὠφέλιμον, ἔφηγ, ὦ ἄριστε. τὰ γὰρ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων γραμ-
 20 μάτων ῥήματα, οἷς ἐπιχρωματίζοντες ποικίλλουσιν ἑαυτῶν πρὸς ἀπάτην
 οὗτοι τὴν δόξαν, δικαιοσύνην αὐθαδῶς καὶ ἀλήθειαν ὀνομάζοντες, οὐ γινώ-
 σκοντες ὅλως δικαιοσύνην, εἴ τις ἀφέλιτο, πόσον οἷε γυμνωθέντας αὐτοὺς
 τῶν τοιούτων ὀνομάτων χλευασθήσεσθαι;

Πάνυ πολὺ, ἔφη.

25 Πότερον οὖν, ὦ Αὐξέντιε, ἦν δὲ ἐγώ, σὺ βούλει ταύτης | ἡγεμονεύειν 7 D610
 τῆς ὁδοῦ ἢ ἐγὼ ἡγήσωμαι;

Δίκαιος, ἔφη, σὺ ἡγεῖσθαι· σὺ γὰρ καὶ κατάρχεις τοῦ λόγου.

M U 9—15 = Sacra Parallela Bruchst. 413 Holl (= Pa)

1 vor ἔξωθεν + αἱ U | * etwa (ἑξαπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους) * 2 αὐ-
 τοῖς Jahn] αὐταῖς MU | νεοτέρων U 4 τὸν < M 5 διστάζοντας *] διδά-
 σκοντας MU | δὴ < U 6 κρύπτουσαι *] κρύπτουσι MU 7 (δοκεῖ) *, vgl.
 S. 433, 28; σὺ ταῦτα τίθεσαι Gataker 8 ἀπεκρίνετο M | σοί *] σὺ MU
 9 πάντας MPa 10 λέγομεν U Pa | λέγομεν εἶναι Pa 12 οὐ] μὴ U | γι-
 νώσκοντες] λεγόμενοι Pa | (εἰ) * | θέλεις] ὕσα εἰς M < Pa 13 αὐτῷ M αὐ-
 τοῖς Pa | τὰ θαυμάζοντα] θαυμάζοντας Pa 14 τοῦτο < U 15 κεκοσμη-
 μένα U 16 καὶ] ἦ Pa 17—19 καὶ οὐ — ἄριστε < Pa 18 τῷ] τὸ U
 19 ἀλλὰ U | ἔφη MU 19f γραφῶν U 21 ἀλήθειαν] ἀληθινῶς Pa 26 ἡγή-
 σωμαι *] ἡγομαι M ἡγήσωμαι U 27 δίκαιον U

21. Οὐκοῦν ἐλέγετο — φέρε γὰρ πρὸς μέρος ἐξ ἀρχῆς ἀκολούθως 21, 1
 τὸν Ἀγλαοφῶντος ἐξετάσωμεν νοῦν — ἢ ψυχὴ τὸ σῶμα διὰ τὴν παράβασιν
 ὃ περικείμεθα τοῦτο ἀνειληφέναι, χρόνοις τοῖς ἄνω χωρὶς αὐτοῦ μακαρίως
 διαΐξασα. τοὺς γὰρ δερματίνους εἶναι χιτῶνας σώματα <ἔφη> εἰς ἃ ἐνεῖρ- 2
 5 χθαι | συνέβη τὰς ψυχάς, δίκην ὅπως ὧν ἔδρασαν νεκροφοροῦσαι παρά- P565
 σχωσιν. ἢ οὐ ταῦτα πρῶτον ἦν ἐν ἀρχῇ τὰ λεχθέντα ὑπὸ σοῦ, ἰατρέ;
 ἀλλ' ἴθι, ὑπόμνησον, ἐάν τί σοι μὴ φαίνωμαι μεμνημένος.

Οὐδὲν νῦν ὑπομνήσεως εἰς τοῦτο δέη· αὐτὰ ταῦτα γὰρ ἦν ἐν πρώτοις 3
 ἡμῖν τὰ εἰρημένα.

10 Τί δέ; οὐχὶ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς ἐξῆς ἐλέγετο πολλαχῶς ὑπὸ σοῦ, ὡς 4
 ἐμποδῶν πρὸς τὴν κατάληψιν ἡμῖν τὸ σῶμα τῶν ὄντως ὄντων καὶ γινώσιν
 διὰ τὰς πρὸς τὸ κοσμεῖν ἀσχολίας αὐτὸ καὶ θεραπεύειν γίγνεται καὶ τὰς
 ἄλλας τὰς περὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαστρὸς προσβολάς, ἔτι τε βλασφημιῶν
 καὶ παντοίων αἰτίων ἀμαρτημάτων διὰ τὸ μὴ δύνασθαι καθ' ἑαυτὴν δίχα
 15 σώματος ὅλως ἀμαρτῆσαι ψυχὴν· καὶ διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπο- 5
 δημίαν ἐκτὸς ἀμαρτήματος ὅπως ἔσοιτο καὶ παρακοῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
 ἐνθα καὶ τὰς διατριβάς ἔξει μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἐλευθέραν αὐτὴν καὶ
 γυμνὴν χρῆναι διαμεῖναι σώματος, ἐπειδήπερ τὸ σῶμα τοῦ χραίνεσθαι
 τοῦτο καὶ ἀμαρτάνειν παραίτιον αὐτῇ καὶ συνεργὸν γίγνεται; ἀνευ γὰρ 6
 20 σώματος ἀμήχανον ἀμαρτῆσαι ψυχὴν. ὅθεν ἵνα τὸν ἄπειρον ἀναμάρτητος
 αἰῶνα τηρηθῆ, οὐκέτι τὸ ταλαντεῦον αὐτὴν εἰς τὴν φθορὰν κάτω καὶ τὴν
 ἀδικίαν σῶμα λήψεσθαι.

Ἄλλ' ἐλέχθη καὶ τοῦτο. 7

Τί δέ; καὶ κ. λῶς σοι τοῦτο καὶ ὀρθῶς, ἔφη, ἦγγησαι λελέχθαι;

25 Καὶ τί σοι, ἔφη, τοῦτο διαφέρει; ἀλλὰ οὐκ ἐξελέγχεις τὸν λόγον.

Οὐδέν, ἦν δὲ ἐγώ, ἀλλὰ δι' ἃ εἰρηκας ὅπως ἐξετάζεται ὁ λόγος. 8 D611

Καλῶς καὶ ὀρθῶς, ἔφη.

Καλῶς δέ σοι δοκεῖ τίθεσθαι καὶ ὀρθῶς ὃ ἐαυτῷ τάναντία λέγων καὶ
 ἀσύμφωνα;

30 Οὐδ' ὅπωςτιοῦν.

M U

4 <ἔφη> * 5 ὅπως ὧν] ὀπόσων M 5f παράσχουσιν M 7 ἴθι, ὑπόμνη-
 σον] εἰς ἐπόμνησιν U | τις U | φαίνομαι(!) μὴ U 8 οὐδὲ M 11 ἔμποδον M
 ἐμπόδιον Dind. Bonwetsch 12 γίννεται] γίνεται M U 13 ἔτι τε] εἴτε M
 14 διὰ τὸ μὴ] ὧν οὐ M 15 vor ψυχὴν + τὴν U 16 ἀμαρτημάτων U |
 σέσοιτο M 18 vor ἐπειδήπερ + ἵνα M 19· γίνεται U 23 ἀλλ' < U
 2ὸ διαφέρειν M | ἐλέγξεις U 26 οὐδέν, ἦν] οὐδὲ ψυχὴν U 28 ὃ] ὃς U |
 τὰ ἐναντία U

Epiphanius II.

- Ἀμούσως γὰρ οὗτός σοι φαίνεται τὴν ἀλήθειαν ὑποκρίνεσθαι; 9
 Πάντων μάλιστα, ἔφη.
 Οὐκ ἄρα ἀποδέχη τὸν τὰς ἁρμονίας ἐντείνοντα πρὸς τὸ ψευδὲς μῆλος
 τῶν λόγων;
 5 Οὐδ' ὀπωσιούν.
 Οὐκοῦν οὐδὲ σεαυτοῦ λέγοντος ἀμούσως οὐδ' ὅτι οὐκ ἀποδέξι. δοῦς 10
 γὰρ ἀσωμάτως ἡμαρτηκέναι τὰς ψυχὰς ἀποσφαλείσας τῆς ἐντολῆς καὶ Ὀ266
 φράσας διὰ τὴν ἀνομίαν τοὺς χιτῶνας αὐταῖς ὕστερον τοὺς δερματίνους
 δεδωκέναι τὸν θεόν, ἵνα ζίχην νεκροφοροῦσαι παράσχωσι, χιτῶνας τὰ σώ-
 10 ματα φράσας, προϊόντος τοῦ λόγου ἐπιλαθόμενος ἅ τὸ πρῶτον ὑπέθου μὴ
 δύνασθαι καθ' ἑαυτὴν τὴν ψυχὴν ἁμαρτῆσαι λέγεις. | οὐ πεφυκέναι 11 P586
 γὰρ ὅλως πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ παραίτιον αὐτῇ παντοίων κακῶν τὸ σῶμα γε-
 γονέναι. ὅθεν πρὸς τὸ μὴ παρορμηθῆναι πρὸς ἀδικίαν αὐτὴν αὐθις, καθά-
 περ συνέβη καὶ πρόσθεν ὑπὸ τοῦ σώματος, οὕτως εἰς τοὺς αἰῶνας αὐτὴν
 15 ἔσεισθαι χωρὶς αὐτοῦ, καίτοι πρῶτον εἰπὼν ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸ τοῦ σώ- 12
 ματος τὴν ψυχὴν, ὅποτε ἔτι μακαρία καὶ ἀναλγῆς ἦν, ἡμαρτηκέναι· παρα-
 βάσει γὰρ τὴν ἐντολήν, κεκρατυμένης ἤδη διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄφιν πειθῶ
 τῆς ἁμαρτίας, δεσμὸν αὐτῇ τὸ σῶμα δεδόσθαι τιμωρόν. ὥστε ἢ τὸ πρό- 13
 τερον ἢ τὸ ὕστερον οὐκ ὀρθῶς ἔχει. ἦτοι γὰρ πρὸ σώματος ἡμαρτε καὶ
 20 οὐδὲν τι μᾶλλον κἂν μὴ λάβῃ σῶμα ἁμαρτήσεται, καὶ μάταιος ἢ περὶ τοῦ
 μὴ ἀνίστασθαι τὸ σῶμα περισσολογία· ἢ μετὰ σώματος, καὶ οὐ δύνανται
 σῶμα οἱ χιτῶνες νομίζεσθαι εἶναι οἱ δερμάτινοι. εὐρίσκεται γὰρ πρὸ τῆς 14
 κατασκευῆς αὐτῶν ἀθετήσας ὁ ἄνθρωπος τὴν θεῖαν ἐντολήν· οὗ καὶ χάριν
 οἱ χιτῶνες κατασκευάζονται, τὴν γύμνωσιν τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν
 25 προσγενομένην καλύψοντες. ἀλλὰ πότερον πείθω σε | καὶ ὄρας ὡς 15 D 618
 ἑαυτῷ μαχόμενα ὑπέθου καὶ σοὶ τοῦτο γεγένηται σαφὲς ἢ οὐδέπω μαν-
 θάνεις, ὦ Ἀγλαοφῶν, ἔφη, ὁ λέγω;

M U S (von Z. 13f καθάπερ συνέβη an)

1 οὕτως U 2 ἔφην M 5 οὐδ' οὐκ M 10 ἅ] πρῶτον M 13 ὅθεν
 + μὴ M 14 οὕτως < M 16 ἀναλγῆς] *tadellos* S 16f παραβάσει Dind. Öh.]
 παραβάσει M ebenso u. zum Vorhergehenden gezogen S παραβάσει U 17 γὰρ
 < S | κεκρατυμένης ἤδη < S 18 vor τιμωρόν + *und* S 19 οὐκ < S
 ἔχει] *hast du gesagt* S | ἦτοι] *wenn sie auch* S 20 περὶ τοῦ] περὶ αὐτοῦ M
 22 νομίζεσθαι εἶναι] *genannt werden* S 23 ἀθετήσας . . . τὴν θεῖαν ἐντολήν]
der gesündigt hat S | vor τὴν θ. ἐντολήν + πρὸς U 24 τὴν ἀπὸ] τῆς ἀπὸ M
 | αὐτῶν] *ihn* S 25 καλύψοντες M | πότερον] *wie* S 26 ἑαυτῷ Pet.]
 ἑαυτῶν MU | ἀχόμενα U | γένηται M 27 ἔφην] *sprach er* S

Μανθάνω, ἔφη, καὶ οὐδέν τι δέομαι δεύτερον ἀκοῦσαι, ἀλλὰ ἔλαθον 16
 ἑμαυτὸν οὐκ ὀρθῶς εἰπών. ἀνάγκη γάρ μοι δεδωκότι τοὺς δερματίνους
 χιτῶνας εἶναι τὰ σώματα ὁμολογεῖν, καὶ πρὶν εἰς τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν
 ἐληλυθέναι ἡμαρτηκέναι, ἀλλ' ὧν πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἢ παρά- 17
 5 βασίς ἐγένετο, — διὰ τὴν παράβασιν γὰρ οἱ χιτῶνες αὐτοῖς κατασκευά-
 ζονται καὶ οὐχ ἡ παράβασίς διὰ τοὺς χιτῶνας γίγνεται — καὶ ἐκ ταύτης
 τῆς ὁμολογίας συγκατατίθεσθαι ὡς οὐ τὸ σῶμα τοῦτο παραίτιον κακίας
 ἐστίν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἐν ἑαυτῇ. διὸ καὶ μὴ λάβῃ τὸ σῶμα, ἀμαρ- 18
 τήσεται, ἐπειδὴ περ καὶ πρόσθεν ἡμαρτεν χωρὶς σώματος. καὶ ἀνόητον τὸ
 10 λέγειν ἀναβιῶναι μὴ δύνασθαι τὸ σῶμα διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ παραίτιον τῇ
 ψυχῇ τοῦ ἀμαρτῆσαι γεννηθῇ. ἀμαρτήσεται γάρ, ὡς περ καὶ πρὸ τοῦ σώ- 19
 ματος ἡμαρτεν, οὕτως καὶ μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόθεσιν, καὶ μὴ αὐθις
 τὸ σῶμα ἀπολάβῃ. ὅθεν ἀνάγκη μοι διὰ ταῦτα μήτε ἑμαυτοῦ μήτε ἄλλου
 ἀποδέχεσθαι λέγοντος | τοὺς δερματίνους χιτῶνας εἶναι τὰ σώματα. εἰ δὲ P 567
 15 ἀποδεξιμίην, ὁμολογεῖν χρή με καὶ τὰ εἰρημένα. Ö 268

22. Τί δέ, οὐχὶ κάκεινο, ἔφη, ὧ Ἀγλαοφῶν, δοκεῖ σοι μὴ ὀρθῶς ἔχειν; 22, 1
 Τὸ ποῖον;

Τὸ λέγειν, ἦν δὲ ἐγώ, δεσμὸν καὶ πέδας τὸ σῶμα μεμηχανῆσθαι κατὰ
 τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι καὶ ὁ προφήτης »δεσμῖους γῆς« ἔφη ἡμᾶς διὰ τοῦτο
 20 καὶ ὁ Δαυὶδ »πεπεδημένους«.

Καὶ ὅς· οὐκ ἔχω σοι προχείρως ἀποκρίνασθαι, ἔφη. ἀλλὰ τί ἄλλω 2
 οὐ διαλέγῃ;

Καὶ ἐγώ — ἡσθόμην γὰρ ἐρυθριαῖν αὐτόν, φεύγοντα ἐλεγχθῆναι τῷ 3

19 Klagel. Jerem. 3, 34 — 20 Psal. 145, 7

M U S

1 μανθάνω] *ich habe gelernt* S | οὐδέν τι] οὐκέτι U | ἀκοῦσαι Dind.]
 ἀκούσθαι M ἀκούσεσθαι U 2 δεδωκότι M δεδοκότι U 4 ἢ < M 5 διὰ
 τὴν — αὐτοῖς] *denn deshalb sind sie* S 5f κατασκευάζονται] καὶ δι' αὐτῶν ἢ
 τούτων αὐτοῖς κατασκευάσεις U 6 τοὺς χιτῶνας] *jener Kleider* S | γίνεται M
 S ἀλλὰ M | αὐτῇ] αὐτῇ M | ἐν ἑαυτῇ < M *sich selbst* S 10 ἀναβιῶναι μὴ
 δύνασθαι] *stehe nicht auf* S | τὸ σῶμα] χωρὶς σώματος M | διὰ τοῦτο + τὴν
 σάρκα MU 11 γεννηθῆ U | ὡς περ] ὡς U | τοῦ² < M 13 διὰ ταῦτα < S
 | *weder einen andern noch mir* S 14 λέγοντος + *dieses* S | εἰ δέ] ἦ, < δὲ U
 16 τί δέ — ἔχειν] *Jenes stimmt* S 18 τὸ¹ + δὲ M | τὸ λέγειν, ἦν δὲ ἐγώ]
was ich sage S | καὶ πέδας < S | μεμηχανῆσθαι] *haltet ihr* S 19 καὶ ὅτι]
wie S | ἔφη < M | διὰ τοῦτο < S 21f ἔφη — διαλέγῃ < S 22 διαλέγει U
 23 ἡσθόμην . . ἐρυθριαῖν αὐτόν] *ich erkannte, denn ich bemerkte* S 23f ἐλεγχθῆ-
 ναι τῷ λόγῳ] *das Wort der Widerlegung* S | τῷ λόγῳ *] τὸν λόγον MU

- λόγῳ — οἶε γάρ με κατὰ φθόνον ἐπιχειρεῖν σε ἐλέγξαι, ἔφην, καὶ μὴ
 τὸ προκείμενον καταφανὲς φιλονεικεῖν ποιῆσαι; ἀλλ', ὦ ἀγαθέ, μὴ ἀπο-
 κάμῃς ἀνερωτώμενος. ὄρας γὰρ ὡς οὐ περὶ μικρῶν | ἡμῖν εἰσιν οἱ λόγοι, 4 D613
 ἀλλ' οὖν τίνα τρόπον χρὴ πεπιστευκέναι· καὶ γὰρ οὐδὲν οἶμαι τοσοῦτον
 5 κακὸν ἀνθρώπῳ γενέσθαι ὅσον ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων, ὁπόταν ψευδῆ περὶ
 αὐτῶν δοξάζει. ἴθι οὖν προθύμως πρὸς τὰ ἐρωτώμενα· ἀποσάφει καὶ 3
 εἴαν τί σοι λέγειν ἀληθὲς μὴ δοκῶ, μᾶλλον τῆς ἀληθείας φροντίσας ἢ
 ἔμοῦ, ἔλεγχον. μεῖζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι τοῦ ἐλέγξαι νομίζω, ὅσῳ
 μεῖζόν ἐστὶ τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι. φέρε 4
 10 οὖν παραλλήλους παραβάλλοντες τοὺς λόγους σκεπτώμεθα εἴ τι διοίσουσιν
 ἀλλήλων. καὶ γὰρ τυγχάνει περὶ ὧν ἀμφισβητοῦμεν οὐ πάνυ σμικρὰ ὄντα,
 ἀλλὰ περὶ ὧν εἰδέναι τε κάλλιον, μὴ εἰδέναι τε αἰσχρόν. οὐκοῦν σὺ μὲν
 οὐ νομίζεις ἀναβιβῶναι τὸ σῶμα, νομίζω δὲ ἐγώ.
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, καὶ δι' ἃ εἶρηκα.
 15 Καὶ σὺ δέ, ἦν δὲ ἐγώ, θεσμόν αὐτὸ καὶ φυλακὴν καὶ σῆμα καὶ ἄχθος 5
 καὶ πέδας εἶναι ἔφη, ἐγὼ δὲ οὐ φημί.
 Ἀληθῆ, ἔφη, μοι λέγεις.
 Καὶ μὴν καὶ ἀκολασίας καὶ πλάνης καὶ λύπης καὶ θυμοῦ καὶ συλ- 6
 λήβδην τῶν ἄλλων ἀπάντων εἶναι παραίτιον αὐτὸ κακῶν ἔφη, ἃ ἐμποδί-
 20 ζουσιν ἡμῶν τὴν πρὸς τὸ κάλλιον ὁρμὴν τῆς ψυχῆς, μὴ ἔῶντα τῶν ὄντως
 ὄντων εἰς κατάληψιν ἡμᾶς καὶ γνῶσιν παρελθεῖν. κἂν γὰρ ἐπιχειρήσωμεν 7

M U S S μεῖζον — ἀπαλλάξαι Sacra Parall. Bruchst. 414 Holl (= Pa)

1 με] μὴ U | ἐπιχειρεῖν < S | ἔφην < S 1f καὶ μὴ — ποιῆσαι] damit
 ich eine Widerlegung des Worts bereite S 2 ἀποκάμεις U 3 ἂν ἐρωτώμε-
 νος U mit Fragen S | μικρὸν M | εἰσιν ἡμῖν U | οἱ λόγοι] die Verhandlung S
 4 οὖν τίνα] ὄντινα U | χρὴ τρόπον U | οὐδὲν < M | οἶμαι < S 4f το-
 σοῦτων κακῶν U 5 ἀπὸ τῶν — ὁπόταν < S 5f ψευδῆ — δοξάζοι] nicht nach
 der Wahrheit glaubt S 6 ἴθι] welcher S | ἀποσαφές M < S | καὶ] aber S
 7 λέγειν . . μὴ δοκῶ] nicht sage S 7f φροντίσας ἢ ἔμοῦ] φρόνη ἔμοῦ M 8 νοῖ
 μεῖζον + um Vieles S | μεῖζονα M | ἐλεγχθῆναι τοῦ < M | νομίζω < S
 9 τὸ αὐτὸ M 10 παραλλήλους] παρ' ἄλλους M | παραβαλόντες M 12 τε
 κάλλιον] das Gute S | τε αἰσχρόν] das Böse S 13 νομίζεις M 14 ἔφην U |
 δι' ἃ] δὴ M | εἶρηκα] was er sagte S 15 καὶ σὺ δέ — ἐγώ] du aber nun, ich
 auch S | ἦν δέ] ἦν μὲν U | καὶ φυλακὴν καὶ σῆμα < S 16 ἔφη] φῆς S |
 ἐγὼ δέ + ἔφη S 17 λέγεις + hierüber jetzt S 18 καὶ?] δι' U 19 ἀπάν-
 των + ὧν U | κακὸν M | φῆς S | ἃ < U 19f. ἐμποδίζον U 20 ἡμῖν US
 | νοῖ μὴ ἔῶντα + und S | μὴ ἔῶντα τῶν] μὴ ἐὼν τὸν U 21 καὶ γνῶσιν
 < S | ἐπιχειρήσωμεν] ich versuche S

- θηρεῦσά τι τῶν ὄντων, αἰεὶ παρεμπίπτων ζόφος ζοφοῖ τὸν λογισμόν, μὴ ἐπιτρέπων ἡμᾶς ἐπισκοπῆσαι τὸ ἀληθὲς τρανώς. ἀπάτης μὲν γὰρ ἢ διὰ τῶν ὄτων ἡμῶν πεπλήρωται σκέψις, ὡς ἔφη, | ἀπάτης δὲ καὶ ἢ διὰ τῆς ὀψεως, ἀπάτης καὶ ἢ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. P 568
- 5 Ὅρα, ἔφη, ὦ Εὐβούλιε, ὡς ἐγὼ ἔτοιμός εἰμί σε ἐπαινεῖν, ὁπόταν ὁρ- S
θῶς διασαφῆς τοὺς λόγους;
23. Ἄρα οὖν, ἵνα δὴ με καὶ μᾶλλον ἐπαινέσῃς, εἰ δεσμός τὸ σῶμα 23, 1
καθ' ὑμᾶς δοκεῖ, οὐ δύναται κακίας ὑπαίτιον εἶναι νομίζεσθαι τῇ | ψυχῇ, Ö270
καὶ ἀδικίας ἔτι, ἀλλὰ σωφροσύνης ἀντιστρόφως καὶ παιδείας. ὣδε δὲ | 2 D 614
- 10 σκόπει· οὕτω γὰρ ἂν μᾶλλον ἀκολουθήσειας. ποῖ ἄγομεν τοὺς τὰ σώματα
κἀμνοντας; οὐ παρὰ τοὺς ἰατρούς;
- Δῆλον, ἔφη.
- Ποῖ δὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας; οὐ παρὰ τοὺς δικαστάς; 3
- Ἄνάγκη.
- 15 Οὐκοῦν δίκην ὧν ἔδρασαν δώσοντας, ἔφην, δικαίως;
- Ναί.
- Τὸ δὲ δίκαιον πάγκαλον;
- Ὁμολόγει.
- Ὁ δὲ δικαίως κρίνων καλῶς ποιεῖ· δικαίως γὰρ κρίνει;
- 20 Συνέφη.
- Τὸ δὲ καλὸν ὠφέλιμον;
- Φαίνεται.
- Ὁφελούονται ἄρα οἱ κρίνομενοι. ἀναιρεῖται γὰρ αὐτῶν ταῖς βασάνους 4
ἢ πονηρία κωλυομένη, καθάπερ καὶ πρὸς τῶν ἰατρῶν τομαῖς καὶ φαρμά-
25 κοῖς αἰ νόσοι. τὸ γὰρ ἀδικούντα διδόναι δίκην ἐπανορθοῦσθαι τὴν ψυχὴν
ἔστι, τὴν μεγάλην νόσον ἀδικίαν ἀποβάλλοντα.
- Ὁμολόγει.
- Τί δέ; οὐ κατὰ ἀναλογίαν τῶν ἀμαρτηθέντων τὰς κολάσεις τοῖς κολα- 5
ζομένοις δικαίως προσφέρεσθαι φῆς, καθάπερ καὶ τοῖς ἰατρευομένοις κατὰ
30 ἀναλογίαν τῶν τραυμάτων τὰς χειρουργίας;
- Ἐπένευσεν.

M U S

1 αἰεὶ < S | παρεμπίπτων M U | ζόφος < S | ζοφοῖ < M 2 ἐπιτρέ-
πον M | μὲν < U 3 ἡμῶν < M | ὡς ἔφη < S 4 ὀψεως] *Schaufen der*
Augen S | ἢ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων] *die übrigen Sinne* S 7 δεσμός + *der*
Seele S 9 καὶ ἀδικίας ἔτι < S 10 ὅποι M | τὰ σώματα < S 12 δῆλον,
ἔφη < S 13 δὲ < S 15 δίκην < S | ἔφην < S 17 πάγκαλλον M πάν
καλόν U 18 ὁμολόγει M ὁμολογεῖ U 19 δὲ < S | δικαίως γὰρ κρίνει < S
20 συνέφη] *auch ich sage es* S 24 κωλυομένη < S 26 τὴν μεγάλην νόσον
< S 27 ὁμολόγει U < S 28f τοῖς κολαζομένοις δικαίως < S

Οὐκοῦν ὁ μὲν δράσας ἄξια θανάτου τιμᾶται θανάτῳ τὴν δίκην, ὁ δὲ 6
πληγῶν πληγαῖς, ὁ δὲ δεσμῶν δεσμοῖς;

Ὁμολόγει.

Ζημιούται δὲ ὁ ὀφλήσας, ἔφην, δεσμοῖς ἢ πληγαῖς ἢ ἄλλῃ τινὶ τοιαύτῃ 7
5 τιμωρία, ὅπως παύσῃται μεταγνοῦς τοῦ ἀδικεῖν, ξύλον καθάπερ διεστραμ-
μένον βασάνοις εὐθυνόμενος;

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Τιμωρεῖται γὰρ αὐτὸν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἐγκλήματος ἕνεκα ὁ δι- 8
καστής, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος, ὅπως μὴ καὶ αὐθις ποιήσῃ τοῦτο.

10 Δῆλον, ἔφη.

Ὁ γὰρ δεσμὸς αὐτῷ δῆλον ὡς τὴν πρὸς τὸ ἀδικεῖν ἑρμὴν ἀναιρεῖ, μὴ 9
ἐπιτρέπων ποιεῖν ἃ θέλει.

Ἀληθές.

Οὐκοῦν εἴργεται τοῦ ἁμαρτάνειν, τῶν δεσμῶν μὴ ἐώντων ἐλευθερία- 10
15 ζοντα χρῆσθαι ταῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ συστελλόντων καὶ τὸ δίκαιον διδασκόν-
των τιμᾶν ἔστ' ἂν αὐτὸς μάθῃ νουθετούμενος σωφρονεῖν.

Φαίνεται, ἔφη.

Οὐδὲ τοίνυν παραίτιος | ὁ δεσμὸς γίγνεται τοῦ πλημμελεῖν.

11 P 569

Ἔοικε.

20 Σωφρονίζει γὰρ καὶ ποιεῖ δικαιότερους ἀλεξιφάρμακον ὦν | ψυχῆς, αὐ- D615
στηρὸν μὲν καὶ δηκτικόν, ἀλλ' ἰατικόν.

Δῆλον, ἔφη.

Τί γάρ; φέρε, ἐξετάζωμεν πάλιν τὰ ἔμπροσθεν. οὐ δεσμὸν τὸ σῶμα 12
διὰ τὴν παράβασιν δέδωκας εἶναι τῆς ψυχῆς;

25 Καὶ δίδωμι, ἔφη.

M U S

1 θανάτου vor δράσας U | ἄξια θανάτου] *Handlungen des Todes* S 2 πλη-
γῶν] *πλήττων* M 3 ὁμολόγει U < S 4 ὁ < M 4f ἔφην — τιμωρία < S
4 τοιαύτη < M 5 ὅπως — τοῦ ἀδικεῖν] *der Besserung halber* S 6 βασάνοις
< S | εὐθυνόμενος] *gerade gemacht gebessert wird (auf ξύλον bezogen)* S 7 ἔφη
< S 8f ἕνεκα ὁ δικαστής < S 9 μὴ καὶ] *καὶ μὴ* M | ποιῆ U 11 δῆλον
ὡς < S | τὴν πρὸς τὸ] *πρὸς τὴν τὸ* M 15f ἀλλὰ συστελλόντων — σωφρο-
νεῖν < S 16 αὐτὸς *] *αὐτὸ* M U 17 φαίνεται ἔφη] *auch ich sage es* S
18 οὔτε M U | παραίτιον M | γίνεται M 19 vor ἔοικε + ὡς U 20 καὶ
ποιεῖ — ὦν ψυχῆς < S | δικαιότερους U 21 δεκτικόν U | ἀλλὰ U 22 δῆ-
λον, ἔφη] *Ja, ich sage es* S 23 φέρε + γὰρ U | ἐξετάζωμεν M 24 διὰ τὴν
παράβασιν < S 25 καὶ] *Ja* S

- Ἄμαρτάνειν δὲ τὴν ψυχὴν μετὰ σώματος, εἶπερ τὸ μοιχᾶσθαι φονεύειν 13
 τε καὶ ἀσεβεῖν ἄμαρτία σοι δοκεῖ, ἃ μετὰ τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ ποιεῖ;
 Ἐπένευσεν.
 Ἄλλὰ τὸν δεσμώτην ὠμολογήσαμεν μὴ δύνασθαι ἀδικεῖν; 14
 5 Ὁμολογήσαμεν, ἔφη.
 Κωλύεσθαι δὲ ἀλγυνόμενον ὑπὸ τῶν δεσμῶν;
 Ναί.
 Δεσμός δὲ ἢ σὰρξ τῆς ψυχῆς;
 Ἐπένευσεν.
 10 Ἄλλὰ ἄμαρτάνομεν ὄντες ἐν σαρκί, | ὁμοδοξούσης ἡμῖν εἰς τοῦτο τῆς 15 Ὁ 272
 σαρκός;
 Ἄμαρτάνομεν, ἔφη.
 Ὁ δὲ πεπεδημένος οὐ δύναται ἄμαρτάνειν; 16
 Καὶ ἐνταῦθα ἐπένευσεν.
 15 Ἄγχεται γάρ;
 Ναί.
 Μὴ ἐώμενος ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ;
 Δῆλον.
 Ἄλλὰ τὸ μὲν σῶμα πρὸς τὸ ἄμαρτῆσαι συνεργόν; 17
 20 Ναί.
 Εἴργει δὲ ὁ δεσμός;
 Συνέφη.
 Οὐκ ἄρα τὸ σῶμα δεσμός, οὔτε κατὰ σὲ οὔτε κατὰ ἄλλον, ἔφη, ὃ 18
 Ἄγλαοφῶν, ἀλλὰ πρὸς ἐκάτερον τῆ ψυχῆ συνεργόν, εἴτε πρὸς τὸ ἀγαθόν
 25 εἴτε πρὸς τὸ κακόν.
 Συνεχώρει.
 24. Οὐκοῦν οὕτω δὴ τούτων ἐχόντων ἀπολόγησαι, ὃ Ἄγλαοφῶν, πρὸς 24, 1
 ἃ πρῶτον ὑπέθευ. ἔφης γὰρ δεσμὸν καὶ εἰρκτὴν καὶ πέδας τὸ σῶμα τῆς
 ψυχῆς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. καὶ ὁρᾷς ὡς οὐ συνάδουσι τούτοις ἃ ἔφης; πῶς 2
 30 γὰρ συνάδοιεν, εἶπερ γε ἀνάγκη, ὃ ἄριστε, δεσμὸν μὲν τὴν σάρκα νομί-
 ζεσθαι, τὴν δὲ ψυχὴν συνεργῶ πρὸς ἀδικίαν χρῆσθαι καὶ συμπράκτορι τῶ

M U S

1 vor ἄμαρτάνειν + nicht S 1f φονεῖειν τε — σοι δοκεῖ, ἃ] u. eine andere
 Sünde, welche S; lies wohl εἶπερ τῶ μοιχᾶσθαι φονεύειν τε καὶ ἀσεβεῖν <ἢ ἄλλη>
 ἄμαρτία συνευδοκεῖ, ἦν * 4 τὸν δεσμώτην] die Fessel S 7 καὶ + sagte er S
 9 ἐπένευσεν < S 10 ἡμῶν M 18 δῆλον < S 20 ναί] ich sage Ja S
 21f εἴργει δὲ — συνέφη < S 23 vor δεσμός + ὁ U | κατὰ ἄλλων M | ἔφη
 M < S 27f πρὸς ἃ] wie S 28 καὶ πέδας < S 31 τὴν δὲ — χρῆσθαι < M
 δέ] und S 31f καὶ συμπράκτορι τῶ δεσμῶ < S

δεσμῶ, ὅπερ ἀδύνατον: εἰ γὰρ διὰ τὴν ἁμαρτίαν βασιανιστήριον ἐδόθη, 3
 πρὸς τὸ ἀλγυνθῆναι εἰς τὸ τιμᾶν τὸν θεὸν παιδευθῆναι τὴν ψυχὴν, πῶς
 συνεργεῖ καὶ συναγωνίζεται τὸ σῶμα αὐτῇ πρὸς τὸ ἀδικεῖν; δεσμοὶ γὰρ
 καὶ φυλακαὶ καὶ πέδαι καὶ συλλήβδην αἱ τοιαῦται πάσαι πρὸς ἐπανόρθωσιν
 5 τιμωροὶ μηχαναὶ ἐφεκτικαὶ τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἁμαρτάνειν τοῖς κολαζομένοις
 γίνονται. οὐ γὰρ ὅπως | ὁ ἀδικήσας ἀδικήσῃ πλέον, συνεργὸς αὐτῷ πρὸς 4 D616
 τὸ ἀδικεῖν ὁ δεσμὸς δίδεται, ἀλλ' ὅπως λήξῃ τοῦ | ἀδικεῖν, βασιανιστῆριον P 570
 διὰ τῶν δεσμῶν. καὶ γὰρ οἱ δικασταὶ ταύτῃ πεδοῦσι τοὺς φαύλους. κω- 5
 λύονται γάρ, κἄν μὴ βούλωνται, κακοποιεῖν ὑπὸ τῶν δεσμῶν· ἐλευθερια-
 10 ζόντων δὲ τὸ κακοεργεῖν ἐστὶ καὶ ζώντων ἀφυλάκτως, ἀλλ' οὐ πεπεδημέ-
 νων. ὁ δὲ ἄνθρωπος πρῶτον μὲν ἐφρόνευσε κατὰ τὸν Κρίν, γυμνήθη 6
 πρὸς ἀπιστίαν, εἰδῶλοισι προσέσχευεν, ἀπεστάτησε θεοῦ. καὶ πῶς αὐτῷ
 δεσμὸς τὸ σῶμα ἐδόθη; ἢ πῶς ὁ θεὸς μετὰ τὸ πρὸ σώματος ἀνομήσαι
 τὸν ἄνθρωπον συνεργὸν πρὸς ἀδικίαν αὐτῷ μέζονα τὸ σῶμα ἔδωτο; πῶς 7
 15 δὲ καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δεσμοῦ τὸ εἶδόν, πρὸ προσώπου σου
 λέγεται »τέθεικα τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, ἔκλεξαι τὴν ζωὴν, τὸ ἀγαθὸν
 καὶ τὸ πονηρὸν, ἔκλεξαι τὸ ἀγαθόν« καὶ »ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ
 μου«. ταῦτα γὰρ ὡς αὐτεξουσιάζοντι καὶ οὐχ ὡς ὑπὸ δεσμῶ καὶ ἀνάγκῃ
 ἀγομένῳ ἐρρήθη. ὥστε ἐκ παντὸς συνίστασθαι μήτε πέδας ἢ φυλακὴν 8
 20 ἢ δεσμοὺς (δεῖν) νομίζειν τὸ σῶμα μήτε δεσμώτιδος γῆς διὰ ταῦτα τὰς
 ψυχὰς, χροῖκαὶς κατακρίνοντος αὐτὰς τοῦ θεοῦ δεθῆναι πέδασι. πῶς γάρ, 9
 ὁπότε μὴ δύναται ἀποδειχθῆναι τοῦτο; ἄτοπον δὲ κἀκεῖνο προφανῶς τὸ
 αἰετῆσθαι τὸ σῶμα ἐν τῇ κατὰ τοὺς αἰῶνας διαγωγῇ μὴ συνέσεσθαι τῇ. Ö 272

15 Deut. 30, 15 — 17 Jes. 1, 19 — 20 vgl. Klagel. Jerem. 3, 34

M U S 22—S. 441, 6 Doctr. vett. Patr. S. 179, 21 ff Diekamp (= Do) Sacra
 Parall. Bruchst. 415 Holl (= Pa)

1 εἰ] ἕνα M 2 εἰς τὸ τιμᾶν τὸν θεὸν παιδευθῆναι τὴν ψυχὴν] Gott ehre S
 3 καὶ συναγωνίζεται < S | δεσμὸς M 4 καὶ πέδαι.—πάσαι] u. das Übrige S
 | πάσαι < M 4f πρὸς ἐπανόρθωσιν — ἐφεκτικαὶ] zur Erhaltung u. Weisung
 u. zur Besserung S 5 ἐφεκτικαὶ U | τοῦ ἀδικεῖν] der Unzucht S | τοῖς κολα-
 ζομένοις] den Sündigenden S 6 ἀδικήσει U | αὐτῷ] αὐτό M 6f πρὸς τὸ
 ἀδικεῖν] zur Vollbringung S 8 διὰ τὸν δεσμὸν M | ταύτῃ πεδοῦσι] ταύτῃ τῇ
 πεδώσει M 9f ἐλευθεριάζόντων — πεπεδημένων < S 12 vor θεοῦ + ἀπὸ U
 | καὶ < S 14 τὸν ἄνθρωπον < S | ἔδωτο M 16f das Böse u. das Gute S
 17 καὶ τὸ πονηρὸν — ἀγαθόν < M 18 ταῦτα γὰρ + alles S | αὐτεξουσιάζοντι
 Bonwetsch] ἐξουσιάζοντι M αὐτῷ ἐξουσιάζοντι U + wird geredet S 19 ἐρρήθη M
 20 ἢ δεσμοὺς < S | (δεῖν) * | διὰ ταῦτα < S 21 κατακρίνοντος δεθῆναι]
 gebunden hätte S 22 μὴ δύνασθαι ἀποδειχθῆ M | προφανῶς < S

φυγῆ διὰ τὸ δεσμὸν αὐτὸ καὶ πέδας εἶναι, ἵνα μὴ αἰώνιοι γενώμεθα κατά-
κριτοι δεσμῶται κατ' αὐτοὺς φθορᾶς, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς ἐσόμενοι.
λελυμένου γὰρ ἱκανῶς καὶ ἐξελεγχθέντος τοῦ λόγου, ἐν ᾧ »δεσμὸν τῆς 10
φυγῆς« ὥρισαντο εἶναι τὴν σάρκα, λέλυται καὶ τό' »ἵνα μὴ δεσμῶται δι'
5 αὐτὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς — ἦν ἀπολαμβάνωμεν — ἐσόμεθα, διὰ
τοῦτο οὐκ ἀναστήσεται».

25. Ποταπὸν γὰρ λοιπὸν εἰς πειθῶ ταῖς δυσχεραίνουσιν ἕτερον ἀλλή- 25. 1
θευμα χρῆ, δεικνύναι τῶν εἰρη|μένων ἐναργέστερον, οὗ ἀνέξονται; ἀλλὰ D617
ταύτην μὲν αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν καὶ ἐκ τούτων ἂν τις καὶ ἐξ ἑτέρων
10 ἐλέγχοι πλειόνων. ἀποδείξομεν γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς προβαίνοντος τοῦ λόγου 2
φύσεως ἀληθεύμασι καὶ οὐκ εἰκασίαις μήτε τὴν Ἰερεμίαν »δεσμίους«
ἡμᾶς »γῆς« διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίαν εἰρηκέναι μήτε τὸν Δαυῖδ
κατὰ τοῦτο »πεπεδημένους«. ἄξιον γὰρ καὶ ταῦτα προφέρειν ἐν οἷς μά-
λιστα φαίνονται διαπίπτοντες. περὶ μὲν οὖν τῶν δερματίνων χιτῶνων καὶ 3
15 ὅτι πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν οἱ πρωτόπλαστοι διῆγον μετὰ σώματος,
ἀθανασίας ἀπολαύοντες, ἔτι τε καὶ ὡς οὐ δύναται τὸ σῶμα δεσμὸς καὶ
εἰρηκτὴ νομίζεσθαι, τὰ προσήκοντα εἰπὼν, ᾧ ἄνδρες δικασταί (δικαστὰς γὰρ
ἡμᾶς τῶν λόγων, ᾧ κράτιστε Θεόφιλε, καλῶ), τρέψομαι λοιπὸν ἐπὶ τὰ ἀκό-
λουθα, καθάπερ ὑπεσχόμην, τῶν προκειμένων, ἵν' εὐκρινέστερον ἴδωμεν ὃ
20 βουλόμεθα.

26. Ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς θεός, ἐπειδὴ τὸ πᾶν εὐτάκτως συνεστή- 26, 1
σατο καθάπερ μεγάλην πόλιν καὶ διεκόσμησε προστάσων τῷ λόγῳ, ἕκα-
στὸν τε αὐτῷ συμφώνως ἤρμοστο στοιχεῖον καὶ πάντα ζώων πεπλήρωτο

11 vgl. Klage]. Jerem. 3, 34 — 13 Psal. 145, 7

M U S Do (bis Z. 6) 21—S. 443, 18 Sacra Parall. Bruchst. 416 Holl (= Pa)

1 αὐτῷ U | καὶ πέδας < S 2 δεσμῶται — φθορᾶς < S | κατὰ τοὺς
φθορέας U 3 λελυμένοι M | ἐξελεχθέντος Do 4 τὴν σάρκα] *der Leib* S |
λέλυται < S | ἵνα] εἶναι U 4f δι' αὐτὴν] διὰ τὴν M 5 ἦν *] ἦν M ἦν U
εἰ Pa *wenn* S | ἀπολαμβάνομεν U ἀπολάβομεν S Pa 7 τοῖς δυσχεραί-
νουσιν < S 8 ἐναργέστερον Pet.] ἐνεργέστερον MU | οὗ] οὐκ U 10 ἐλέγ-
χων M | πλειόνων < S | ἀποδείξομεν MU *wir haben es gezeigt u. wir werden*
es zeigen S 11 μήτε] *denn auch* S | Ἰηρεμίαν M 12 ἡμᾶς < S | εἰρη-
κέναι] *nannte* S | μηδὲ M 12f μήτε — πεπεδημένους] *aber Jeremias u. David*
redete davon S 13 καὶ < U | προσφέρειν M 14 φαίνονται] *dahinfallen* S
16 ἔτι τε < S 18 τῶν λόγων] *den vorliegenden Worten* S, vgl. Z. 19 | ᾧ κρά-
τιστε Θεόφιλε < S 19f καθάπερ — ὃ βουλόμεθα < S 19 ἵν' < M 21 εὐ-
τάκτως τὸ πᾶν Pa 22 καθάπερ μεγάλην πόλιν hinter διεκόσμησε S 23 αὐτῷ
Bonwetsch, nach S: *in sich* | ἤρμοστο] εἰρμόσατο M ἠρμόσατο U *harmonisch*
war S 23f καὶ πάντα — διαφοραῖς < S

διαφοραῖς, ἵνα τελείως ὁ κόσμος εἰς κάλλος αὐξηθῆ, παντοίας φύσεως
 ζωοτοκίας μορφάς, ἄστρα μὲν κατὰ τὸν οὐρανὸν καὶ πτηνὰ κατὰ τὸν
 ἀέρα, τετράποδα δὲ κατὰ τὴν γῆν καὶ νηκτὰ κατὰ τὸ ὕδωρ, τελευταῖον
 τὸν ἄνθρωπον, προετοιμάσας ὡς οἰκίαν αὐτῷ καλλίστην τὸ πᾶν, μίμημα 2
 5 τῆς ἰδίας εἰκόνας ἐμφερὲς εἰς τὸν κόσμον | εἰσήγαγεν, ἄγαλμα ὡς ἐν ναῶ Ὀ276
 καλῶ φαιδρὸν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ | κατασκευάσας. ἠπίστατο γὰρ ὅτι 3 P541
 πάντως ὅπερ ἂν τῇ ἑαυτοῦ τεχνήσῃται χεῖρ, ἐξ ἀνάγκης ἔσται ἀθάνατον,
 ἅτε ἀθανασίας ἔργον ὄν. ἀθανασία γὰρ ἀθάνατα τὰ ἀθάνατα γίνεταί, 4
 καθάπερ καὶ τὰ κακὰ κακία κακὰ καὶ τὰ ἄδικα ἀδικία | ἄδικα. οὐ γὰρ D618
 10 δικαιοσύνης ἔργον τὸ ἀδικεῖν ἀλλὰ ἀδικίας, οὐδ' αὖ ἀδικίας ἀντιστρόφως
 τὸ δικαιοπραγεῖν ἔργον ἀλλὰ δικαιοσύνης, ὡσπερ οὐδὲ ἀφθαρσίας τὸ φθεί-
 ρεσθαι ποιεῖν ἀλλὰ φθορᾶς, οὐδὲ φθορᾶς τὸ ἀθανατίζειν ἀλλ' ἀφθαρ-
 σίας. καὶ συλλήβδην οἷον ἂν ᾗ τὸ ποιοῦν, κατὰ τὸν αὐτὸν οὕτως λόγον 5
 τοιοῦτο καὶ τὸ ποιούμενον ἐξ ἀνάγκης ἀπεργάζεσθαι συμβαίνει. ὁ δὲ θεὸς 6
 15 ἀθανασία καὶ ζωὴ καὶ ἀφθαρσία, ἔργον δὲ ἄνθρωπος θεοῦ. πᾶν δὲ τὸ
 ὑπὸ ἀθανασίας ἐργασθὲν ἀθάνατον· ἀθάνατος ἄρα ὁ ἄνθρωπος. διὸ δὴ
 τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτούργησεν αὐτός, τὰ δὲ λοιπὰ γένη τῶν ζώων ἀέρι
 καὶ γῆ καὶ ὕδατι προσέταξε φέρειν. ἄνθρωπος δὲ ἀληθέστατα λέγεται 7
 κατὰ φύσιν οὔτε ψυχῇ χωρὶς σώματος οὔτ' αὖ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἀλλὰ
 20 τὸ ἐκ συστάσεως ψυχῆς καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν τοῦ καλοῦ μορφὴν
 συντεθέν. ὅθεν ἐντεῦθεν ἀθάνατον δὴ τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι φαίνεται,
 φθορᾶς τε ἀπάσης καὶ νόσων ἐκτός. μάθοι δ' ἂν τις τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς 8

M U S Pa 18—21 Doctr. vett. Patr. S. 146, 6—9 Diekamp (= Do)

1 τελείως M 2 ζωοτόκοις Pa 2f ἄστρα μὲν — τὸ ὕδωρ < Pa 3 δὲ] und S 4 προητοιμάσας Pa | ὡς < S | οἰκίαν Pa | τὸ πᾶν < S
 5 ἐμφερὲς < S 6 καλῶ] schönes (zu ἄγαλμα gezogen) S | φαιδρῶ καλὸν MU | ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ < S 7 πάντως] alles S | χεῖρ τεχνήσῃται Pa S ὄν < MU | ἀθανασίας U Pa | ἀθάνατα¹ < S | τὰ ἀθάνατα < U 9 τὰ κακὰ < S | κακίας U | κακὰ² < U | ἀδικίας U | ἄδικα² < U 10 ἀδικεῖν] ἀδικον M | ἀλλ' Pa | ἀλλὰ ἀδικίας < S | αὖ] ἂν Pa | ἀναστροφῶς Pa 11 δικαιοπραγεῖν] δίκαιον προσάγειν M 11f τὸ φθείρεσθαι ποιεῖν] die Verweslichkeit S 12 τὸ ἀθανατίζειν οὐ φθορᾶς U | ἀθανατίζον M 13 ἦν M 13f κατὰ τὸν αὐτὸν — συμβαίνει] so auch das Gewirkte S 14 τοιοῦτο καὶ τὸ] τοῦτο U 15 vor ἀθανασία + καὶ MU 17 αὐτός] ὁ θεός U | ἀέρι + u. dem Feuer S 19 αὖ] ἂν Pa | χωρὶς² ἀνευ Pa 20 εἰς μίαν — μορφὴν] zu einem Guten S 22 φθορᾶς τε ἀπάσης < S | τε] δὲ Pa | ἐκτός καὶ νόσων Pa | νόσων] aller Krankheit S | μάθοιεν Pa

γραφῆς ἱκανῶς. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, ὅποσα χρόνιων μετακοσμοῦνται
 διαστολαῖς ἠβῶντα καὶ γηράσκοντα, »ἐξαγαγέτω« λέγεται »τὰ ὕδατα ἔρπετὰ
 ψυχῶν ζωσῶν καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ
 οὐρανοῦ« καὶ »ἐξαγαγέτω ἢ γῆ ψυχὴν ζωσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ
 5 ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος«. ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ὡσαύτως 9
 ἐκείναις οὐκέτι, ἐξαγαγέτω ἢ γῆ ἢ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἢ γεννηθήτωσαν
 φωστῆρες, ἀλλὰ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν
 ἡμετέραν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν« καὶ »ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς
 10 καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον«.

27. Καὶ ἵνα δὴ μᾶλλον καὶ ὑμεῖς τὴν διαφορὰν αἰσθησθε, ὡς <ἐν> 27, 1
 ὄλῳ καὶ παντὶ τῶν ἄλλων διαφέρων καὶ | ἐν δευτέρᾳ τιμῇ τῶν ἀγγέλων D619
 ἐγκαταλεχθεῖς ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἀθάνατος ὢν, φέρε κατὰ τὸν ἀληθῆ
 πάλιν καὶ ὀρθόδοξον καὶ τοῦτο διαλάβωμεν λογισμόν. | τοῖς μὲν γὰρ 2 P542
 15 ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ κατὰ τὸν ἀέρα πνεύματος <τὸ> ἐμψυχῶσθαι ἐδόθη
 καὶ ζῆν, τῷ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀθανάτου καὶ διαφερούσης οὐσίας. »νεφεύ-
 σησε γὰρ ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄν-
 θρωπος εἰς ψυχὴν ζωσαν«. καὶ τοῖς μὲν δουλεύειν καὶ ἄρχεσθαι προσ|ε 3 Ö278
 τάγῃ, τῷ δὲ ἄρχειν καὶ δεσπόζειν. καὶ τοῖς μὲν διάφορα σχήματα φύσεως

2 Gen. 1, 20 — 4 Gen. 1, 24 — 6 Gen. 1, 24. 20. 14 — 7 ff Gen. 1, 26; 2, 7
 — 16 f Gen. 2, 7

M U S Pa (bis Z. 18 ψυχὴν ζωσαν)

1 μὲν < U | γὰρ < Pa | κατακοσμοῦνται Pa 2 ἠβῶντα καὶ γηράσ-
 κοντα < S | λέγεται] sagt er S 2 ff ἔρπετὰ — τοῦ οὐρανοῦ] Vogel u. Fische
 u. kriechende Tiere S 4 ψυχὴν ζωσαν < S 4 f καὶ ἔρπετὰ — κατὰ γένος
 < S 5 f ὡσαύτως ἐκείνοις οὐκέτι] nicht so S 6 οὐκέτι hinter ἢ γῆ U | ἐξα-
 γέτω¹ M 6 f ἢ γῆ — φωστῆρες < Pa 6 ἢ¹] und S | ἐξαγαγέτω² < S 6 f ἢ
 γεννηθήτωσαν φωστῆρες < S 6 γε||νηθήτωσαν, ν ausstrahlt M 7 ἀλλὰ] son-
 dern von den Menschen S 8 f καὶ ἀρχέτωσαν — τῶν κτηνῶν < Pa 8 ἀρχέτω-
 σαν] er soll herrschen S | τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ < S | τῆς θαλάσ-
 σης < U 9 καὶ πάντων τῶν κτηνῶν] u. (über) die Tiere der Erde usw. S
 11 μᾶλλον δὴ Pa | καὶ < S 11 f ὡς — διαφέρων < S 11 <ἐν> *
 12 ὄλων U | τῶν ἄλλων] τῶν ὄλων Pa | διαφορεῖ M 13 ἐγκαταλειφθεῖς
 Pa | εὐρίσκεται] ist S | ἀθάνατος ὢν] der Mensch S 14 πάλιν κ. ὀρθ. καὶ
 < S | τοῦτον Pa | διαλάβω U | vor λογισμόν + τὸν Pa 15 τῆς εἰσ-
 πνοῆς < S | <τὸ> * 15 f <τὸ> ἐμψυχῶσθαι . . καὶ ζῆν] das Leben S 16 καὶ
 ζῆν] τὸ ζῆν MU | καὶ διαφερούσης < S 17 ὁ¹ < U 18 f προσετάγῃ] befahl
 er S 19 φύσεων U < S

δίδονται καὶ μορφαί, ὁπόσας ἢ στερέμνιος καὶ ὄρατὴ φύσις κελεύοντος θεοῦ
 ἐγέννησε· τῷ δὲ τὸ θεοειδὲς καὶ θεοείκελον καὶ πάντα πρὸς ἐκείνην ἀπη- 4
 κριβωμένον τὴν πρωτότυπον τοῦ πατρὸς καὶ μονογενοῦς εἰκόνα. ἔποίησε
 γὰρ ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· διὸ καὶ 5
 5 ἐμέλησεν αὐτῷ τῆς τοῦ σφετέρου ἀγάλματος διαμονῆς, ἵνα μὴ εὐάλωτον ἦ
 πρὸς διαφθοράν, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδριάντων τοῖς δημιουργοῖς. οὐ γὰρ 6
 μόνον (τοῦ) κάλλους τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῖς καὶ τῆς εὐπρεπείας αὐτῶν
 πεφρόνισται, ὅπως ὡσι περικαλλῆ μεγαλοπρεπῶς, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰς τὸ
 δυνατὸν σφίσιν αὐτοῖς ἀθανασίας τῶν δημιουργημάτων πρόνοιαν ποιοῦνται,
 10 εἰς τὸ (εἰς) μακροαίωνα χρόνον διασφύζεσθαι μὴ λυόμενα, καθάπερ καὶ
 Φειδίαις. οὗτος γὰρ μετὰ τὸ κατασκευάσαι τὸ Πισαῖον εἶδωλον (ἐξ ἐλέ- 7
 φαντος δὲ τοῦτο ἦν) ἔλαιον ἐκχεῖσθαι προσέταξεν ἀμφὶ τοὺς πόδας ἔμ-
 προσθεν τοῦ ἀγάλματος, ἀθάνατον εἰς δύναμιν φυλάσσωσιν αὐτό. καὶ 8
 τοῖνον εἰ τῶν χειροκμήτων οὕτως οἱ δημιουργοί, θεὸς ὁ ἀριστοτέχνας, ὅς
 15 πάντα δύναται καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν, οὐ μᾶλλον τὸ ἀγαλμα τὸ λογικὸν
 ἑαυτοῦ, τὸν ἄνθρωπον, ἀνώλεθρον καὶ ἀθάνατον εἶναι τὸ παράπαν ἐξ
 ἀπάσης ἀνάγκης ἐμηχανήσατο, ἀλλ' εἶασεν οὕτως ἀτιμώτατα λυόμενον
 ὀλέθρῳ παραδίδοσθαι καὶ | φθορᾷ, ὃ διαφερόντως ἠξίωσε ταῖς ἑαυτοῦ D 620
 ποιῆσαι χερσίν, κατ' εἰκόνα μορφοποιήσας αὐτὸ καὶ καθ' ὁμοίωσιν τὴν

3 Gen. 1, 27

M U S

1 ὁπόσας] πρὸς ᾧ M | ἢ στερέμνιος καὶ ὄρατὴ φύσις] die irdische u. feste
 Natur S | τοῦ θεοῦ U 2 τὸ < U | vor θεοειδὲς + aus S 2f καὶ πάντα
 — εἰκόνα < S 2 πάντα] p̄n τὸ Mendelssohn; unrichtig; πάντα ist adverbial
 gebraucht, vgl. S. 431, 1S 2f ἀπηκριβωμένην M 3 μονογενοῦς *] μονογενῆ
 MU | ἐποίησε γὰρ + sagt er S 5 τῆς vor διαμονῆς M | εὐάλωτος M
 7 < τοῦ * | τῶν ἀγαλμάτων — εὐπρεπείας < S 8 ὅπως — μεγαλοπρεπῶς < S
 περικαλλεῖς, ἦ von 1. Hd. U | καὶ < S 8—10 τῆς εἰς — μὴ λυόμενα] daß
 sie eine dauerhafte u. bleibende Schöpfung bleiben möchten S 9 σφίσιν] ἔφεσιν M
 | ποιοῦνται Mendelssohn] ποιεῖσθαι MU 10 εἰς τὸ (εἰς) *] εἰς τὸν MU < τοῦ
 εἰς τὸν Mendelssohn | μακροαίωνα] μακρὸν αἰῶνα M 11 γὰρ < S 12 ἀμφὶ
 τοὺς πόδας] an beide Füße S 12f ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος < S 13 φυ-
 λάσσειν U | καὶ < S 14 χειροκμήτων M | θεός] wie vielmehr Gott S | ὁ
 θεός U 15f τὸ ἀγαλμα — τὸν ἄνθρωπον] den nach seinem Bild geschaffenen
 Menschen S 16f εἶναι — ἀνάγκης < S 17 ἐμηχανήσατο] ist imstande zu
 machen S | οὕτως ἀτιμώτατα λυόμενον] ihn S | ἀτιμώτατα U 18 παραδί-
 δοσθαι *, nach S] παραδοῦναι MU | καὶ φθορᾷ < S 19 μορφοποιήσας U

ἑαυτοῦ, τὸν κόσμον τοῦ κόσμου, δι' ὃ καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀπῆει γὰρ εἰς ἀφροσύνην ἐπαρθέντα φρονῆσαι τοῦτο.

28. Ἄλλ' ἴσως μὴ ἐπιστήσαντες ἑαυτοὺς πρὸς τὰ λεχθέντα νῦν, ᾧ 28, 1
 Ἄγλαοφῶν, λέξετε· καὶ πῶς, εἰ ἀθάνατον ἦν ἐκ γενέσεως καθ' ὑμᾶς τὸ
 5 ζῆον, γεγένηται θνητόν, ὁπότε τὸ ἀθάνατον ἀμεταστρόφως τοῦτο ὃ ἔστιν
 εἶναι χρή, μὴ μεταπίπτον ἢ ἐξιστανόμενον εἰς τὴν αἰσχίονα καὶ θνητὴν
 φύσιν; | ἀμήχανον γάρ, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν * ἀθάνατον. ἐπειδὴ, λέξω, γενό- 2 P 543
 μενον αὐτεξούσιον πρὸς τὴν αἴρεσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦτον τὸν θεσμόν
 εἰληφὸς ὁ μισόκαλος ἐπιστάς ἐβάσκανε φθονῶν. »ὁ γὰρ θεὸς ἔκτισε τὸν 3
 10 ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσία καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν«.·
 καὶ γὰρ »ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλεία ζών-
 των«· »φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον«, καθάπερ
 καὶ ἡ σοφία διὰ Σολομῶνος μαρτυρεῖ. πόθεν οὖν ὁ θάνατος; πάλιν δὲ 4
 λέγεσθαι ἀνάγκη, εἰ μὴ θάνατον ἐποίησεν ὁ θεός. εἰ ἀπὸ τοῦ φθόνου,
 15 καὶ πῶς ὁ φθόνος τῆς βουλήσεως | μᾶλλον ἴσχυσε τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ τοῦτο Ö 280
 δύσφημον, λέξομεν. πόθεν οὖν ὁ φθόνος; ὁ ἀντιλέγων ἔρει. εἰ γὰρ 5
 ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ διὰ τί διάβολος ἐγένετο; εἰ ἐγένετο, καὶ ὁ ποιήσας
 αὐτόν ἐστιν αἴτιος τοῦ εἶναι κακόν; ἀλλὰ ἀναίτιος παντάπασι κακῶν πᾶσιν 6
 ὁ θεός· ἀγέννητος ἄρα ὁ διάβολος, καὶ εἰ ἀγέννητος, καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀνώ-
 20 λεθρος καὶ ἀνευδής. τῷ γὰρ ἀγέννητῳ ἐξ ἀνάγκης ἅπαντα ταῦτα ὑπάρχειν
 δεῖ, ὁ δὲ διάβολος καταργεῖται καὶ κολάζεται. τὸ δὲ κολαζόμενον ἄλλοι-

9 ff Weish. Sal. 2, 23; 1, 13; 2, 24

M U S

1 δι' οὗ U | καὶ ὁ < U 2 ἀπῆει — τοῦτο] denn der Unvernünftigkeit ist
 dieser Gedanke voll S 3 μὴ — νῦν < S | μὴ] μὲν Jahn 4 καθ' ὑμᾶς] u.
 wunderbar S 5—7 ἀμεταστρόφως — φύσιν] nicht sterblich wird S 6 ἐξαν-
 στάμενον U 7 ἀμήχανον γὰρ — ἀθάνατον] es ist nicht mehr möglich dem Un-
 sterblichen zum Tode überzugehen S | οὐκ ἔστιν *] οὐκέτ' ἔσται Bonwetsch;
 aber dann wäre noch <ἄλλως> vor οὐκέτ' unentbehrlich u. nach S ist wohl
 eine größere Lücke anzunehmen, etwa οὐκ ἔστι (τῷ) ἀθανάτῳ <δυνατὸν ἦκειν
 εἰς θάνατον> * | vor ἐπειδὴ wohl etwas ausgefallen: <δυνατὸν δέ, φημί,> *
 | ἐπειδὴ, λέξω < S 9 εἰληφὸς M U | φθονῶν * nach S] φθόνος U < M
 10 ἀφθαρσία] Unsterblichkeit u. Unverweslichkeit S | εἰκόνα] zum Bild S |
 ἐποίησεν αὐτόν < S 11 γὰρ < M S | ἐπὶ M 11f ζώντων] der Menschen S
 13 Σολομῶντος M | πόθεν οὖν] καὶ πόθεν U 14 εἰ² < S 15 ἴσχυσε]
 kann S 16 λέξομεν U | οὖν < U | ἔρει] sagt S | εἰ γὰρ < S 17f ἐγέν-
 νετο εἰ — αὐτόν < M 18 παντάπασι] πάντῃ U | πᾶσιν] ἔστιν U < S
 19f καὶ ἀνώλεθρος < S 20 ἅπαντα * nach S] ἀπάσης M U 21 δεῖ] χρὴ U
 | κολαζόμενον + ἄρα U 21f ἀλλοιοῦται καὶ πάσχει] geht zu Grunde S

οὕται καὶ πάσχει. ἀπαθὲς δὲ τὸ ἀγένητον, οὐκ ἄρα ἀγένητος, ἀλλὰ γενητὸς
 ὁ διάβολος. εἰ δὲ γενητὸς καὶ πᾶν τὸ γεγενημένον ἀπὸ τινος | ἀρχῆς 7 D621
 ἐγένετο καὶ ἔστιν αὐτοῦ δημιουργός, ἔστιν ἄρα τις δημιουργὸς τοῦ διαβόλου.
 καὶ πότερον κακείνος ἀγένητός ἐστιν ἢ γενητός; ἀλλὰ τὸ ἀγένητον ἐν εἶναι
 5 μόνον νοεῖσθαι χρὴ τὸν θεόν· οὐδὲ γὰρ εἶναι τὸ σύνολον ὅλως ἐκ παντὸς
 τὸ παράπαν ἕτερος δημιουργὸς δύναται πλὴν αὐτοῦ· »ἐγὼ«, γὰρ φησιν,
 »πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος θεὸς οὐκ ἔστιν».
 οὐδὲ μετασκευάζεσθαι τι ἢ κτίζεσθαι παρὰ τὴν αὐτοῦ δύναται βουλὴν. 8
 καὶ γὰρ ὁ υἱὸς »οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ δύνασθαι ποιεῖν« ὁμολογεῖ, »ἐὰν μὴ τι
 10 βλέπη τὸν πατέρα ποιῶντα«· »ἀ γὰρ ἄν«, φησὶν, »ὁ πατὴρ ποιῆ, ταῦτα
 καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ«. οὐδὲ μὴν πολέμιόν τι ἢ ἀντίξουν αὐτῷ ἢ ἀν- 9
 τίθεόν ἐστιν· ἐπεὶ κἂν εἰ ἀντέπρασσέν τι τῷ θεῷ, ἐπαύσατο ἂν τοῦ εἶναι,
 λυθίσει· αὐτοῦ τῆ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ ἰσχύϊ τῆς συστάσεως. τῷ γὰρ
 ποιήσαντι λῦσαι μόνον καὶ τὰ ἀθάνατα δυνατὸν. | P544

15 29. Τί οὖν ὁ διάβολος, λέξετε. πνεῦμα περὶ τὴν ὕλην ἔχον, καθάπερ 29, 1
 ἐλέχθη καὶ Ἀθηναγόρα, γενόμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὡσπερ δὴ καὶ οἱ λοιποὶ
 γεγονασιν ὑπ' αὐτοῦ ἄγγελοι, καὶ τὴν ἐπὶ τῆ ὕλη καὶ τοῖς τῆς ὕλης εἶδεσι
 πεπιστευμένον διοίκησιν. τοῦτο γὰρ ἦν ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις, τῷ θεῷ 2
 ἐπὶ προνοίᾳ γεγονέναι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παν-
 20 τελικὴν καὶ γενικὴν ὁ θεὸς ἔχων τῶν ὄλων πρόνοιαν ἦ, τὸ κῦρος καὶ τὸ κράτος

7 Jes. 44, 6 — 9 Joh. 5, 19 — 11 vgl. Athenagoras suppl. 24; S. 31, 24ff
 Schwartz — 16 Athenagoras suppl. 24; S. 32, 4ff Schwartz

M U S

1 τὸ ἀγένητον] schuf ihn das Ursüchliche S | ἀλλὰ γενητὸς < S 2 εἰ
 δὲ — πᾶν < S 3 καὶ ἔστιν — δημιουργός < S | ἔστιν ἄρα — δημιουργός] καὶ U
 4 ἀγένητος] ungeboren oder ungeschaffen S | ἐν < U 5 νοεῖσθαι χρὴ] wird er-
 kannt S 5f τὸ σύνολον — παράπαν < S 6 νοῦ τὸ παράπαν + εἰς U | δύ-
 νεται < U | γὰρ < MU | φησὶν < U 7 ἐγὼ < S | οὐκ ἔστιν θεός U
 8 μετασκευάζεσθαι . . ἢ < S | μετασκευάζεσθαι + δεῖ U 9 καὶ γὰρ + (καὶ)? *
 | δύνασθαι ποιεῖν ὁμολογεῖ] tut S | ποιεῖν + ohne den Will'en des Vaters S | ὁμο-
 λογήσει M | τι < U 11 ὁμοίως < U 11—14 οὐδὲ μὴν — δυνατὸν < S 11 τι
 πολέμιον U | ἀντιδοξοῦν U Athen. 13 λυθήσεις U 14 μόνον M 15 λέξε-
 ται U < S | πνεῦμα] damit S 16 ὡσπερ] καθὸ Athen. | δὴ] δὲ U 17 ὑπ'
 αὐτοῦ γεγονασιν Athen. < S | ὑπ'] ἀπ' M 17f τὴν . . . διοίκησιν < S
 18 πεπιστευμένοι U | ἦν < Athen. 19 γέγονε Athen. | τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δια-
 κεκοσμημένοις] seinen Geschöpfen S 20 καὶ γενικὴν < S | γενικὴν Athen.]
 ἀγεννητικὴν M γενετικὴν U | ἔχων < Athen. | τῶν ὄλων] der Geschaffenen S
 ἦ] ἢ MU

ἀπάντων αὐτὸς ἀνηρητημένος, καὶ ὡσπερ σκάφος τῷ τῆς σοφίας οἶακι διευ-
 θύνων ἀκλινῶς τὸ πᾶν, τὴν δὲ διὰ μέρους οἱ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες ἄγγε-
 λοι. ἀλλ' | οἱ μὲν λοιποὶ ἐφ' οἷς αὐτοὺς ἐποίησε καὶ διέταξεν ὁ θεὸς 3 Ὁ 282
 ἔμειναν, ὁ δὲ ἐνύβρισε καὶ ποιηρὸς περὶ τὴν τῶν πεπιστευμένων ἐγένετο
 5 διοίκησιν, φθόνον ἐγκιστήσας καθ' ἡμῶν, ὡσπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα σαρ-
 κῶν ἐρασθέντες καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εἰς | φιληθονίαν ἐνομιλήσαντες D 622
 θυγατρᾶσιν. αὐθαίρετον γὰρ καὶ αὐτοῖς ἔχειν πρὸς ἐκάτερα διετάξατο 4
 βούλησιν ὁ θεός, οἷα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἕν' ἢ παιθόμενοι τῷ λόγῳ
 συνῶσιν αὐτῷ καὶ ἀπολαύσωσι μακαριότητος ἢ μὴ παιθόμενοι κρίνωνται.
 10 ἦν δὲ καὶ ὁ διάβολος ἀστὴρ ἑωσφόρος («πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ 5
 ἑωσφόρος, ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων»), ἦν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἀνατέλλων τοῦ
 φωτός, ἦν ἄστροι πρῶτον, ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς τὴν γῆν συνετρίβη, ἐπι-
 τροπεύσας τῷ ἀνθρώπῳ τάναντία. τὸ γὰρ θεῖον νεμεσᾶ τοῖς ὑπερηφάνοις
 καὶ τὰ αὐθάδη φρονήματα κολοῦει. ἐπέρχεται δέ μοι καὶ ἐμμέτρως 6
 15 εἰπεῖν·

ὦ πᾶσιν ἀρχὴ καὶ πέρας κακῶν ὄφεις,
 σὺ τ' ὦ βαρὺν τίκτουσα θησαυρὸν κακῶν
 πλάνη τυφλοῦ ποδηγὲ ἀγνοίας βίου,
 χαίρουσα θρήνοις κα' στενάγμασι βροτῶν,
 20 ὑμεῖς ἀθέσμους εἰς ὕβρεις ὁμοσπόρων
 τὰς μισαδέλφους ὀπλίσαντες ὠλένας
 Κάϊν μολῶναι φοινίῳ πρῶτον λύθρῳ

10 Jes. 14, 12

M U S

1 τῷ τ. σ. οἶακι] *durch seine Weisheit* S 2 ἀκλινῶς < S | ἐπὶ μέρους
 Athen. | ἐπὶ τούτων M ἐπ' αὐτοῖς Athen. 3 οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι Athen. |
 διετάξατο U | ὁ θεός] *der Herr* S 4 τὴν über der Linie nachgetragen M
 < U | πεπιστευμένων + ihm S 5—7 ὡσπερ καὶ — θυγατρᾶσιν < S
 6 φιλοκοιτίαν U | ὀμιλήσαντες U 7 ἔχειν < S 8 ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων] *den*
Menschen S | ἢ] οἱ M ἢ U 9 συνοῦσιν M | ἀπολαύσωσι M ἀπολάβωσι U |
 κρίνονται U 10f πῶς — ἑωσφόρος < M 11f ἦν μετὰ — τοῦ φωτός < U
 11 nach ἀνατέλλων² Punkt S; aber τοῦ φωτός gehört zu τῶν ἀγγέλων 12 προῖ-
 νον M U < S 13 τὰ ἐναντία U | νεμέσαν U νεμεσᾶ + *ewig* S 14 καὶ — κολοῦει
 < S | κολοῦει Pet.] κωλύει M U | μοι < U ἐν μέτρως M 15 εἰπεῖν]
zu erzeugen S 16 ὦ] ὡς U | ὄφεις] zweimal geschrieben M ὁ ὄφεις U *sagte er* S
 17 σὺ τ' ὦ Mendelssohn] οὐ τῷ M οὕτω U *du* S 20 ὑμεῖς < S 21 ὠλένας < S
 22 Κάϊν] *denn Kain* S | μολῶναι] *befleckte* S | φοινίῳ . . λύθρῳ] *mit Blut* S

ἐπέισατον γῆν καὶ τὸν ἐξ ἀκηράτων
πεσεῖν αἰώνων πρωτόπλαστον εἰς χθόνα
ὕμεις ἐτεκτίνασθε. |

P 545

30. Καὶ ὁ μὲν διάβολος οὕτως· ὁ δὲ θάνατος πρὸς ἐπιστροφὴν ἠύρεθη, **30, 1**
 5 καθάπερ καὶ τοῖς ἀρτιμαθέσι γραμμάτων παιδίοις πρὸς ἐπανόρθωσιν αἰ
 πληγαί. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ὁ θάνατος ἢ διάκρισις καὶ διαχωρισμὸς ψυχῆς
 ἀπὸ σώματος. τί οὖν; παραίτιος ὁ θεὸς θανάτου; λέξετε. πάλιν γὰρ 2
 ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἔχει λόγος. μὴ γένοιτο, ἐπεὶ μηδὲ οἱ διδάσκαλοι προκαθη-
 γουμένως τοῦ ἀλγύνεσθαι ταῖς πληγαῖς τοὺς παῖδας αἴτιοι. καλὸν οὖν ὁ **3**
 10 θάνατος, εἰ καθάπερ παῖσι | πρὸς ἐπιστροφὴν δίκην πληγῶν ἠύρεθη, οὐχ **Ö 284**
 ὁ τῆς ἁμαρτίας, ὃ σοφώτατοι, ἀλλ' ὁ τῆς διαζεύξεως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ **4 D 623**
 χωρισμοῦ. | αὐτεξούσιος γὰρ ὢν καὶ αὐτοκράτωρ ὁ ἄνθρωπος καὶ αὐτοδέσπο-
 τον βούλησιν καὶ αὐτοπροαίρετον πρὸς τὴν αἴρεσιν, ὡς ἔφην, τοῦ καλοῦ λαβῶν,
 ἀκούσας τε »ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγεσθε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου
 15 τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα
 φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«, ἐνδοῦς εἰς τὸ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ **5**
 τῷ διαβόλῳ δεδουλευσμένη σοφία ποικίλως πρὸς παρακοὴν πείθοντι, ἠθέ-
 τυσε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ· καὶ ἐγένετο τοῦτο αὐτῷ εἰς σκάνδαλον καὶ
 παγίδα καὶ σκῶλον. οὐ γὰρ ἐποίησεν ὁ θεὸς κακὸν οὐδ' ἔστι τὸ σύνολον **6**
 20 ὅλως ἐκ παντὸς τὸ παράπαν αἴτιος κακοῦ· ἀλλὰ πᾶν ὅπερ ἂν αὐτεξούσιον

14ff Gen. 2, 16 — 19 vgl. Psal. 7, 15

M U S 4—12 Sacra Parall. Bruchst. 417 Holl (= Pa) 12—S. 449, 4 Sacra
 Parall. Bruchst. 418 Holl (= Pa), (11—15 Doctr. vett. Patr. 123, 1ff Diekamp;
 kein Text gegeben)

1 ἐπέισατον] ἔπισα τὸν M ἐπέισατο U < S | γῆν] Grube S | καὶ τὸν
 Pet.] καὶ τῶν MU 2 εἰς χθόνα < S 4 καὶ < S | εὔρεθη Pa 5 πρὸς
 ἐπανόρθωσιν < S | ἐπανόρθωσιν M 6 ὁ < Pa | καὶ διαχωρισμὸς < S |
 χωρισμὸς M 7 vor σώματος + τοῦ Pa | λέξεται Pa 7f πάλιν — λόγος <
 Pa S ὁ < M 9 ταῖς πληγαῖς < S | οὖν < Pa 10 παισὶ] φησὶ Pa |
 δίκην πληγῶν < S | εὔρεθει Pa 11 ἁμαρτίας + sage ich S 11f τοῦ
 χωρισμοῦ] der See'e S 12 γὰρ < Pa 13 καὶ αὐτοπροαίρετον < S | ὡς
 ἔφην < S 14 τε < Pa | ἀπὸ παντὸς — φάγεσθε < Pa | τοῦ ἐν τῷ παρα-
 δείσῳ < S | φάγεσθε] Speise esse S | δὲ < Pa 15 δ'] denn S 16 ἐνδοῦς
 — τὸ φαγεῖν < S | ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ φαγεῖν MU 17 δὲ δελεασαμένη U δελεασ-
 μένη Pa | vor σοφία + ἡ U | ποικίλῳ U Pa | πείθοντι U 18 τοῦτο < Pa
 18f παγίδα καὶ σκάνδαλον S 19 εἰς vor παγίδα u. σκῶλον wiederholt U |
 κακὸν ὁ θεὸς Pa 19f τὸ σύνολον — παράπαν] irgendwie S 20 vor τὸ
 παράπαν + εἰς M; vgl. S. 446, 6

οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γεγονὸς ἢ πρὸς τὸ φυλάξασθαι καὶ τηρῆσαι νόμον, ὃν αὐτὸς δικαίως διεστείλατο, μὴ τηρῆσαν λέγεται κακόν. βαρυτάτη δὲ βλάβη τὸ παρακοῦσαι θεοῦ τοὺς ὅρους τῆς κατὰ τὸ αὐτεξούσιον ὑπερβάντα δικαιοσύνης. ὅθεν ἐπειδὴ κατερρυπώθη καὶ κατεμιάνθη τῆς ἀποφάσεως 7
 15 ἀποστατήσας ὁ ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ καὶ κηλίδας ἐναπεμάξατο κακίας πολλῆς, ἃς ὁ ἄρχων τοῦ σκότους ἀπεκύησε καὶ πατὴρ τῆς πλάνης, πόνον κατὰ τὴν γραφὴν συλλαβῶν, ἵνα τὸν ἄνθρωπον φαντάζειν αἰεὶ πρὸς ἀδικίαν ἔχῃ καὶ κινεῖν, ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἀθάνατον κακόν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ διαβόλου ἰδὼν αὐτὸν γεγεννημένον, καθάπερ καὶ ὁ διάβολος πλάνος ἦν, τοὺς 8
 10 δερματίνους χιτῶνας διὰ τοῦτο κατεσκεύασεν, οἷονεὶ νεκρότητι περιβαλὼν αὐτὸν ὅπως διὰ τῆς λύσεως τοῦ σώματος πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ γενηθὲν κακὸν ἀποθάνῃ. |

P 546

31. Προηπόρηται δὲ ἤδη καὶ ἀπεδείχθη τοὺς δερματίνους χιτῶνας μὴ 31, 1 εἶναι τὰ σώματα. ὅμως δὲ καὶ | πάλιν (οὐ γὰρ ἅπαξ ῥητέον) φράζω- D 624
 15 μεν. αὐτὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ὁ πρωτόπλαστος ὁμολογεῖ καὶ 2 ὅσα ἔχειν καὶ σάρκας, ὅποτε δὴ τὴν γυναῖκα προσενεχθεῖσαν αὐτῷ θεασάμενος »τοῦτο νῦν ὅστούν« ἐφώνησεν »ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη. ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα,

17 Gen. 2, 23f

M U S Pa (bis Z. 4) 8—S. 450, 16 (bis τὸ ἐκπεσεῖν) Doctr. vett. Patr. S. 180, 1f Diekamp (Text nicht abgedruckt; vgl. dafür Gallandi B. P. III 772 = Do)

1 οὕτως < S | ἢ] ἢ M U S 2 τηρῆσαν] *das Bewahrte* S | λέγεσθαι M
 4 κατερρυπώθη M | κατερρυπώθη καὶ < S 5 τοῦ θεοῦ] *das Gesetz Gottes* S
 6 τοῦ σκότους Bonwetsch nach S] οὕτως M U 7 πρὸς ἀδικίαν αἰεὶ φαντάζειν ἔχει U
 8 κακόν] ἐν ἐλαττώσει κεκακωμένον M 8f τοῦ διαβόλου] < U *ungerechten* S
 9 αὐτὸν < S 9—12 καθάπερ — ἀποθάνῃ] an Stelle des auch durch S bezeugten Textes von U hat M: οὐκ εἶασε μεταλαβεῖν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἐνέδυσεν αὐτὸν τε καὶ τὴν σύζυγον Εὐάν χιτῶνας δερματίνους καὶ ἀπέλυσε τοῦ παραδείσου νέκρωσιν αὐτοῖς ὀρίσας λέγων »γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει«, ὅπως καθαρῖσας τῆς ἐλαττώσεως ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς ἄριστος κεραμεὺς πάλιν ἀπὸ τοῦ ἰδίου φνράματος ἄνευ ἐλαττώσεως ἀναστήσει 9 καθάπερ — πλάνος] *denn er selbst war verführend u. ihn war der Teufel (verführend)* S
 10 νεκρότητι Bonwetsch] νεκρότητα U 11 γενηθὲν] *geborene* S 13 προηπόρηται δὲ < S | καὶ < S
 14f φράσομεν Do | φράζωμεν. αὐτὸς < M 15 ὁ πρωτόπλαστος < M
 16 Fleisch u. Gebein S | ἔχων M | προσαχθεῖσαν u. αὐτῷ vorangestellt U | αὐτῷ < S
 17f καὶ σὰρξ — σαρκός μου < S
 18 vor αὕτη + καὶ πάλιν Do | αὐτῆς < S

Eriphanus II.

καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα
 μίαν. οὐ γὰρ δὴ ἀνέξομαι φληναφώντων τινῶν καὶ βιαζομένων ἀπερ- 3
 θριασμένως τὴν γραφὴν, ἵνα | αὐτοῖς δὴ σαρκὸς μὴ εἶναι προχωρήσῃ ἢ Ὡ 286
 ἀνάστασις, ὅσα νοητὰ καὶ σάρκα νοητὰς ὑποτιθεμένων καὶ ἄλλοτε ἄλλως
 5 ἄνω καὶ κάτω μεταβαλλομένων ἀλληγορίαις· καὶ ταῦτα οὕτως ὡς γέγρα- 4
 πται παραλαμβάνεσθαι κρατύνοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν γραφὴν, ἐνθα πυν-
 θανομένοις τοῖς Φαρισαίοις περὶ χωρισμοῦ γυναικὸς ἀποκρίνεται »οὐκ
 ἀνέγνωτε ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησε καὶ εἶπεν·
 ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα» καὶ τὰ
 10 ἐξῆς. πῶς γὰρ ἐπὶ ψυχῶν μόνον τὸ »αὐξάνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν« 5
 παραληπτέον; ἢ τὸ »ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεὸς καὶ ἔπλασε τὸν
 ἄνθρωπον«, ὃ κυρίως ἐπὶ τοῦ σώματος λελέχθαι φαίνεται· οὐ γὰρ ἀπὸ
 τοῦ χοῦς καὶ τῶν βαρυτέρων τὴν οὐσίαν ἐκτίσαστο ἢ ψυχῇ. ὥστε συν- 6
 ἔστηκεν ἐκ παντὸς ἀληθέστατα πρὸ τῶν δερματίνων σεσωματοποιησθαι
 15 χιτῶνων τὸν ἄνθρωπον. ταῦτα γὰρ πρὸ τοῦ ἐκπεσεῖν αὐτὸν ἅπαντα εἴρη-
 ται, τὰ δὲ κατὰ τοὺς χιτῶνας μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν.
 Ὅθεν ἴωμεν πάλιν ἐπισκεψόμενοι τὰ ἐν χερσίν, ἱκανῶς ἀποδείξαντες 7
 μὴ εἶναι τοὺς δερματίνους χιτῶνας τὰ σώματα, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀλόγου
 τῶν ζώων νεκρότητα κατεσκευασμένην· τοῦτο γὰρ λείπεται. ἀμέλει S D625
 20 τῶν ὄρων ἐξω τοῦ παραδείσου κατὰ ταύτην ἐξοικίζεται τὴν αἰτίαν. οὐ
 γὰρ ὅτι μὴ θέλων ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ ξύλου δρέψασθαι τῆς ζωῆς αὐτὸν καὶ
 φαγεῖν ἐξέβαλεν (ἐδύνατο γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζῆν, αὐθις φαγῶν ἀπὸ τῆς
 ζωῆς) ἀλλ' ἵνα μὴ ἀθάνατον, ὡς ὑπεθέμεθα, γενηθῆι τὸ κακόν. ἐπεὶ 9
 διὰ τί τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀπέστειλεν εἰς τὴν γῆν, εἰ ὄλωσ P547
 25 ἠθέλεε ζωῆς τὸν ἄνθρωπον ἀγευστήσαντα ἀποθανεῖν εἰς τὸ παντελές; εἰ 10

7 Matth. 19, 4f — 10 Gen. 1, 28 — 11 Gen. 2, 7

M U S Do (bis Z. 16)

1 πρὸς τὴν γυναῖκα Do 2 φληναφούντων U 2f ἀπερθριασμένως U
 3 δὴ] δίχα Do | μὴ εἶναι προχωρήσῃ] nicht sei S | προχώρησις U 4 νοητὰς
 < MS | ἄλλω τε M 5 ἄνω καὶ κάτω < S | ὑποβαλλομένων M | vor ἀλλη-
 γορίαις + und S 6 τὴν γραφὴν < S 7f οὐκ ἀνέγνωτε < U 8 ἐποίησεν
 + αὐτοὺς Do | καὶ εἶπεν < M 8f καὶ εἶπεν — τὰ ἐξῆς < S 9 καὶ τὴν
 μητέρα < Do 10 αὐξάνεσθε + u. mehret euch S 12 ὁ < M 14 σεσω-
 ματοποιεῖσθαι U 16 μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν] hernach S 17 ἐπισκεψόμενοι M |
 τὰ + jetzt S 18 λόγον U 19 κατεσκευασμένην < S | ἀμέλει] u. nun S
 20 vor κατὰ + und S | ἐξοικίζεται] geworden u. ausgetrieben S 21 δρέψασθαι
 — καὶ < S 22 ἠδύνατο U 22f ἀπὸ τῆς ζωῆς] vom Baum S; vgl. S. 451, 14
 24 ἀπέστειλεν U | εἰς τὴν γῆν < S 25 ἠθέλησεν U | ἄγευστον U

δὲ ἐκ μεταμέλου φαίη τοῦτο πεπονημένον τὸν θεὸν ὁ ἀντιλέγων, ἀσθενῆς αὐτῷ ὁ λόγος, μεταγινώσκοντα τὸν θεὸν εἰσάγων. ἀλλ' οὔτε ἀξύνετος τοῦ μέλλοντος ὁ θεὸς οὔτε κακοποιός, ἀλλὰ καὶ ἄκρω ἀγαθὸς καὶ προγινώσκων τὰ μέλλοντα. ὥστε οὐκ ἄρα διὰ τὸ μὴ σήζεσθαι εἰς τὸν αἰῶνα 11

5 φαρόντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐξέβαλεν, ἀλλὰ διὰ τὸ νεκρωθῆναι πρῶτον θανάτῳ τὴν ἀμαρτίαν, ἵν' οὕτως μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐκτακείσῃ τῆς ἀμαρτίας ἐγερθεῖς ὁ ἄνθρωπος καθαρὸς γεύσῃται τῆς ζωῆς.

32. Μηδεὶς δὲ ἀβέλτερος ὢν παρακινδυνεύτω ὡς τούτων ἐτέρως 32, 1
λεχθέντων. ὁ γὰρ ὅλως ὀριζόμενος τὴν σάρκα μὴ εἶναι ταύτην ἀθανασίας

10 δεκτικὴν ὄντως ἀνοίας ὑπεύθυνος ὢν νόσω βλασφημεῖ. διὰ τί γὰρ μετὰ 2
τὴν τῶν χιτῶνων τῶν δερματίνων ὁ Ἀδὰμ κατασκευὴν ἐκβάλλεται, κωλυόμενος φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζῆσαι, εἰ | ὅλως ἀδύνατον ἦν Ὁ288
μετὰ σώματος εἰς τὸν αἰῶνα ζῆσαι τὸν ἄνθρωπον; ὡς δυναμένου γὰρ αὐ- 3
τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἐὰν ἀπὸ τῆς ζωῆς γεύσῃται λαβὼν, ἢ κώλυσις γίνεται.

15 φησὶ γὰρ «καὶ ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χι-
τῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς· καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἰδοὺ, γέγονεν
Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ νῦν μὴ ποτε
ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται
εἰς τὸν αἰῶνα. | καὶ ἐξάπεστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεός ἐκ τοῦ παραδείσου D 626

20 τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ·.

οὐκ οὖν ἐδύνατο ζῆν εἰς τὸν αἰῶνα τὸ σῶμα καὶ ἀθάνατον ἔσεσθαι, 4
εἰ μὴ κεκώλυτο γεύσασθαι τῆς ζωῆς. ἐκωλύθη δέ, ὅπως ἢ μὲν ἀμαρτία
συναποκτανθεῖσα τῷ σώματι θάνῃ, τὸ δὲ σῶμα ἀναστῆ τῆς ἀμαρτίας ἀπο-
λουμένης. ἵνα τοίνυν μὴ κακὸν ἀθάνατον ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἔφην, ἦ, 5
25 ἀείζων ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀμαρτίαν κρατιστεύουσιν, ἅτε ἐν ἀθανάτῳ

15 Gen. 3, 21—24

M U S 24—S. 453, 3 (bis ἀνεστέλλετο) Sacra Parall. Bruchst. 419 Holl
(= Pa)

1 τοῦτο φαίη U 2 αὐτῶν U | εἰσάγων] sagend S | ἀσύνετος M 3 ὁ
< U | καὶ¹ < S 4 ὥστε < M 5 τῆς ζωῆς < S 6 ἵν' und S 7 ὁ
< U | καθαρὸς < M | γεύσῃται * nach S] φάγῃ MU 9 ὅλως < S | τὴν
< M 10 ὄντως < S | ὑπεύθυνος] υπαίτιος U | νοσῶν M < S 11 ἐκ-
βάλλεται + aus dem Paradies S 12 ὅλως < S 14 λαβὼν < S | γίνεται U
15 κύριος < S | ὁ θεός] Gott der Herr S 18 τὴν χεῖρα] seine Hände S |
λάβῃ ... καὶ < S 20 τῆς τρυφῆς < S 21 ἡδύνατο U 23 θάνῃ] λυθῆ M
| ἀνασταθῆ M 23 f ἀπολλωμένης M 24 ἵνα] u. damit S | μὴ τοίνυν M |
μὴ + ἦ U | vor κακὸν + τὸ M | ἦ *] ἦ U < M εἶη Pa (u. vor ὡς ἔφην)
25 ἀείζων M | ἐν² < Pa

βλαστήσασαν σώματι καὶ ἀθάνατον ἔχουσαν τροφήν, ὁ θεὸς αὐτὸν διὰ
 τοῦτο θνητὸν ἀπεψήγατο νεκρότητι περιβαλὼν. τοῦτο γὰρ οἱ δερμάτινοι 6
 χιτῶνες ἐβούλοντο, ἵνα δὴ διὰ τῆς λύσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς διαίρεσεως
 ἢ ἁμαρτία κάτωθεν αὐτόπρεμνος πᾶσα διαφθαρή, ὡς μηδὲ κἂν βραχύ-
 5 τατον ῥίζης ἐαθῆναι μέρος, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἁμαρτημάτων ἀνα-
 βήσονται. | P548

33. Καθάπερ γὰρ ὁπόταν ἐν οἰκοδομήμασι ναῶν καλοῖς συκῆ (<ῥ̄>) γεν- 33, 1
 νηθεῖσα καὶ εἰς ἕκτασιν καὶ μέγεθος εὐτροφήσασα καὶ περὶ πάσας τὰς
 ἁρμογὰς πολυκλημάτοις ῥίζαις τῶν λίθων κεχυμένη, οὐ πρότερον τοῦ φύειν
 10 στέλλεται, ἔστ' ἂν πᾶσα ἀποσπασθῆ, λυθέντων καθ' οὓς ἐβλάστησε τό-
 πους τῶν λίθων (δυνατὸν γὰρ πάλιν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐναρμοσθῆναι τόπους 2
 τοὺς λίθους, τῆς συκῆς ἀφηρημένης, ὅπως ὁ μὲν ναὸς σώζεται, μηδὲν τῶν
 ἀφανιζόντων αὐτὸν κακῶν ἐν ἑαυτῷ μηκέτι φέρων, ἢ δὲ συκῆ πᾶσα προ-
 15 θέλυμος ἀποσπασθεῖσα ἀποθάνῃ), κατὰ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς ὁ τεχνίτης τὸν 3
 ἑαυτοῦ ναὸν τὸν ἀνθρωπινόν, δίκην ἀγρίας συκῆς τὴν ἁμαρτίαν βλαστή-
 σαντα, διέλυσε θανάτου προσκαίροις προσβολαῖς ἀποκτένωνων κατὰ τὸ
 γεγραμμένον «καὶ ζωσποῖων», ἵνα πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἢ σὰρξ μερῶν
 μετὰ τὸ ξηρανθῆναι καὶ ἀποθανεῖν τὸ ἀμάρτημα δίκην ἀνακαινοποιη- D627
 20 λομένης τῆς ἁμαρτίας. ζῶντος γὰρ ἔτι τοῦ σώματος πρὸ τοῦ τεθνήξε- 4

16f Deut. 32, 39

M U S Pa

1 vor τροφήν + τὴν M 2 νεκρότητι MU 3 ἐβούλοντο] wollen S |
 δὴ < Pa | διέσεως M Bindung U 5f ἀφ' οὗ — ἀναβήσονται] daß sie
 wieder die Sünde hervorkommen lasse S | ἀναβλύσονται U ἀναζήσονται Pa
 7 ὁπόταν < U S | καλοῖς] καλῶς M καλῶν U | <ῥ̄> * 8f καὶ εἰς — κεχυμένη]
 welche Größe u. Schöne hat S | περὶ] ἐπὶ U 9 ἁρμογίας MU | πολυκλη-
 ματαῖς M | κεχυσμένη Pa | τοῦ φύειν < S 10 ἔστ' ἂν] ἕως U | πᾶσα]
 πρώτον Pa die Wurzel S 10f λυθέντων — λίθων] auf welchen sie gegründet
 ist S 10 λυθέντων + τῶν MU 11 αὐτοῖς] ἐαυτῶν MU 12 τῆς συκῆς]
 die Wildfeige u. der Feigenbaum S | ἀφηρημένης + in ihrer Wurzel S | σώ-
 ζεται U 12f τῶν ἀφανιζόντων < S 13 κακῶν] Schaden (zu μηδὲν ge-
 zogen) S | ἐν ἑαυτῷ] ἐν αὐτῷ M ἐαυτῷ U < S | μηκέτι < S | ἢ . . συκῆ]
 die Wildfeigen S 13f πᾶσα προθέλυμος < S 14 καὶ ὁ θεὸς ὁ τεχνίτης]
 der Allkunsvolle S 15 νεῶ M νεὼ U 16 διέλυσε] διεκόλυε Pa | θανά-
 τον προσζ. προσβολαῖς < S | ἀποκταίνων U 17 πάλιν < M Pa | ἀπὸ
 < U 18f ἀνακαινοποιηθέντος] gemachten S 19 ἀπήνων U | τελείως Pa
 19f ἀπολλωμένης M 20 ἔτι] ὅτι M

σθαι συζῆν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἔνδον τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν ἡμῖν ἀπο-
κρύπτουσαν, καὶ ἔξωθεν τομαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν σωφρονισμῶν καὶ τῶν
νουθετήσεων ἀνεστέλλετο, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἔτι μετὰ τὸ φωτισθῆναι συνέβαι- Ö 290
νεν ἀδικεῖν, [ἄτε] παντάπασι εἰλικρινῶς ἀφηρημένης ἀφ' ἡμῶν τῆς ἀμαρ-
5 τίας. νῦν δὲ καὶ μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἐλθεῖν τοῦ ἀγνισμοῦ 5
πολλάκις ἐν ἀμαρτίαις ὄντες εὐρισκόμεθα. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀμαρτίας
ἐκτὸς εἶναι ἑαυτὸν καυχῆσεται ὡς μηδὲ καὶ ἐνθυμηθῆναι τὸ σύνολον
ὅλως τὴν ἀδικίαν. ὥστε συμβέβηκε συστέλλεσθαι μὲν καὶ κατευναζέσθαι 6
τῇ πίστει νῦν τὴν ἀμαρτίαν, εἰς τὸ μὴ οἶσαι καρποὺς βλαβοποιούς, οὐ μὲν
10 ἀνηρηθῆσθαι καὶ τῶν ριζῶν ἄκρις. νῦν μὲν γὰρ ἐνταῦθα τὰς βλάστας 7
αὐτῆς, οἷον τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πονηράς, συστέλλομεν, »μή τις ρίζα πι-
κρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλήσῃ«, μὴ ἔωντες ἀναμύειν καὶ διοίγνυσθαι τὰ
μεμυκότα στόμια πρὸς τὰς ἐκφύσεις, τοῦ λόγου δίκην ἀξίνης πρὸς τὰς
ρίζας αὐτῆς τὰς κάτω φουμένους τέμνοντος. τότε δὲ καὶ τὸ ὅλως ἐνθυ-
15 μηθῆσθαι περὶ κακίας ἀφανισθήσεται.

34. Οὐδὲ γὰρ ἀμάρτυρος ὁ λόγος γραφῶν τοῖς βουλομένοις εἰλικρι- 34, 1
νῶς τὸ ἀληθὲς ἀκούειν, ἐπεὶ | οἶδεν ὁ ἀπόστολος μηδέπω τὴν ρίζαν ἐξ P549
ἀνθρώπων τῆς ἀμαρτίας ὀλοσχερῶς ἀνηρημένην, ὅτε μὲν οἶδα γὰρ ὅτι
οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, φράζων, τὸ ἀγαθόν· τὸ γὰρ
20 θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐ· οὐ γὰρ ὁ θέλω
ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω,

11 Hebr. 12, 15 — 18—S. 454, 2 Röm. 7, 18—20

M U S Pa (bis Z. 3 ἀνεστέλλετο) 6—9 Sacra Parall. Bruchst. 420 Holl
(= Pa)

1 ἀνάγκη + δὴ Pa | ἔνδον] noch S | ἑαυτῆς Pa 1f ἀποκρυπτο-
μένην Pa 2 καὶ] εἰ καὶ U 2f καὶ τῶν νουθετήσεων] < S 3 ἐπεὶ
+ οὖν U | ἔτι < US 4 [ἄτε] * | εἰλικρινῶς < S 5 ἐπὶ τὸ — ἀγνισμοῦ]
der Taufe S 6 γὰρ οὕτως < Pa 7 ἑαυτὸν < Pa | καυχῆσεται MU
7f ὡς μηδὲ — ἀδικίαν] nur auch bis zum Begehren sich frei zu wissen S 8 συμ-
βέβηκε * nach Pa, vgl. S. 454, 6] συνέστηκε MU < S 9 νῦν < S 10 ἀναι-
ρεῖσθαι U ἀναιρεθῆναι Pa | καὶ < S | γὰρ < U | ἐνταῦθα < S 11 οἷον
τὰς — πονηράς] < S | μή τις] wenn irgendwo S 12f ἀναμύειν καὶ — τὰς ἐκ-
φύσεις] sich auszubreiten S 13f τὰς ρίζας — φουμένους] das Hervorsprossende S
14 αὐτῆς] ταύτας M | τέμνοντες M 14f ἐνθυμηθῆναι? Jül. 15 περὶ
κακίας < S 16 γραφῶν] γράφων M < S 16f εἰλικρινῶς τὸ ἀληθὲς < S
17 ἀκούειν * nach S] λέγειν MU | οἶδεν + καὶ U 17 μηδέπω τὴν] μηδὲ πρῶ-
την M | ἐξ < S 18 ὅτε μὲν < S 19 ἐμοὶ + ἀγαθόν M 20 θέλειν]
Wollen des Tuns S | τὸ καλὸν < S 21 οὐ θέλω] μισῶ M | τοῦτο] τοῦ U

τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοί· ἀμαρ-
 τία· ὅτε δὲ »συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· 2
 βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον | τῷ νόμῳ D 628
 τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας τῷ ὄντι ἐν
 5 τοῖς μέλεσί μου· οὕτως οὐδέπω τὴν ἀμαρτίαν αὐτόπρεμνον ἐκ ρίζων 3
 διακοπῆναι συνέβη, ἀλλὰ ζῆν (οὐ γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν· πῶς γὰρ πρὸ
 τοῦ περιβεβλησθαι θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον;), ἵνα αὐτῷ συμμαρανθεῖσα καὶ
 συμφθινήσασα αὐτὴ μὲν εἰς ἄρδην ἀπόληται καὶ διαφθαρή, καθάπερ φυ-
 τόν, λυθέντος (τοῦ λίθου) ἐν ᾧ κρύπτουσα τὰς ρίζας ὡς ἔφην ἑαυτῆς
 10 διεσφύζετο (τόπων), ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐθις μηκέτι »ρίζαν« ἐνθωπεύουσαν
 »πικρίας« ἔχων ἐξεγερθῆ. ὡσπεροῦν ἀλεξιφαρμάκου γὰρ τρόπον ὑπὸ 4
 τοῦ ἀλεξητήρος ἡμῶν ἀληθῶς καὶ ἱατροῦ θεοῦ πρὸς ἐκρίζωσιν τῆς ἀμαρ-
 τίας παρελήφθη ὁ θάνατος καὶ ἀφανισμόν, ἵνα μὴ διαιωρίζον ἐν ἡμῖν εἴη
 τὸ κακόν, ἀθάνατον ἅτε ἐν ἀθανάτοις ἀνατεῖλαν, αὐτοὶ δὲ λελωβημένοι
 15 καὶ ἐκστάντες νοσοῦντων τρόπον τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ διατρίβωμεν,
 ἅτε ἐν ὑπεστηρόσιν ἀεὶ καὶ ἀθανάτοις σώμασι τὴν κατὰ τὸ ἀμάρτημα
 μεγάλην τρέφοντες νόσον. διὸ δὴ καλῶς ταύτην πρὸς ἄμφω σωτηρίαν 5
 καὶ ψυχῆς καὶ σώματος φαρμακευτικῆς τρόπον καθάρσεως τὸν θάνατον
 ὁ θεὸς ἠύρατο, ἵνα πανάμωμοι καὶ ἀσινεῖς οὕτως ἐξεργασθῶμεν.
 20 35. Φέρε γάρ, ἐπειδὴ πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμά- 35, 1
 των, ἐντεῦθεν αὐτὰ μάλιστα σκεπτώμεθα, μὴ ἀπιστάμενοι, πρὶν ἂν πρῶ-
 τον εἰς εὐδηλοτέραν ἐρμηνείαν ἀποτελεωτήσῃ καὶ ἀπόδειξιν ὁ λόγος.
 φαίνεται τοίνυν ὡσπερεὶ τις δημιουργὸς ἄκρος ἄγαλμα καλὸν ἀπὸ χρυσοῦ 2

2 Röm. 7, 22 — 10f vgl. Hebr. 12, 15

M U S 11—S. 457, 3 Sacra Parall. Bruchst. 421 Holl (= Pa)

4 καὶ + ἐκ παντός U 5 zu αὐτόπρεμνον am untern Rand von 1. Hd.
 αὐτόπρεμνον προθέλυμον M 6 διακοπῆναι] ἀνασπασθῆναι M | ἀλλὰ ζῆν οὐ
 γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν κτέ. *] οὐ γὰρ εἰς τέλος ἀπέθανεν < M S vor ἀλλὰ ζῆν U
 | ζῆ U 7 περιβεβλησθαι] Hinwelken S | τὸν ἄνθρωπον < S 7f αὐτῷ
 συμμαρανθεῖσα — αὐτῇ] die Sünde vertrocknet S 8f φυτόν] Wildfeige S 9 (τοῦ
 λίθου) *] ihre Wurzel S | ὡς ἔφην < U S | αὐτῆς U 10 διεσφύζετο[δὲ ἐσφύ-
 ζετο M | (τόπων) * nach S: an dem Ort 11 ὡσπεροῦν] ὡσπερ ναός M | γὰρ
 < M U 11f ὑπὸ τοῦ — θεοῦ < S 12 καὶ ἀληθῶς ἱατροῦ U 13 καὶ
 ἀφανισμόν < S Pa | διαιωρίζων M 14—17 ἀθάνατον ἅτε — τρέφοντες νόσον
 < S 14 δὲ] < M τε Pa 15 νοσοῦντων M 17 καλῶς + wiederum S |
 σωτηρίαν πρὸς ἄμφω Pa 17f σωτηρίαν καὶ < S 18 des Fleisches und der Seele S
 | φαρμακευτικὴν M | τρόπον < S 19 οὕτως] ὄντως M 21 ἐντεῦθεν] ἐνθεν Pa
 | σκοπώμεθα M 21f πρῶτον < S Pa 22 εὐδηλωτέραν M | ἀποτελεωτήσῃ
 M U | καὶ ἀπόδειξιν < S 23 ἄγαλμα] ein Bild oder ein Abbild S | ἀπὸ] ἐπὶ U

κατεσκευασμένον ἢ ὕλης ἐτέρας αὐτῶ καὶ πάντα τὰ μέλη συμμέτρως εἰς
 κάλλος διακεκοσμημένον πάλιν χωνεῦσι, λελωβημένον ἄφνω θεασάμενος
 ὑπὸ τινος ἀνθρώπου πονηροτάτου, ὅς οὐκ ἐνεγκῶν ὑπὸ βασκανίας | εὐπρε- P550
 πὲς εἶναι τὸ ἄγαλμα εἰνάτο, ματαίαν ἡδονὴν καρπιζόμενος τοῦ φθόνου.
 5 πρόσσχες γάρ, ὦ σοφώτατε Ἀγλαοφῶν, ὅτι, εἰ βούλοιτο μὴ εἶναι σεσινω- 3 D629
 μένον ὅλως ὁ δημιουργὸς καὶ ψεκτὸν τὸ μετὰ τοσαύτης αὐτῶ σπουδῆς τε
 καὶ φροντίδος πεπονημένον, πάλιν προτραπήσεται συγχωνεύσας αὐτὸ τοιοῦτο
 ποιεῖν οἷον καὶ πρόσθεν ἦν. εἰ δὲ μὴ ἀναχωνεῦσι μηδὲ ἀνασκευάζοι, ἐφῆ 4
 δὲ οὕτως μένειν, <μόνον> θεραπεύων αὐτὸ καὶ ἐπανορθούμενος, ἀνάγκη
 10 δὴ πυρακτούμενον καὶ χαλκευόμενον τὸ ἄγαλμα μηκέτι δύνασθαι διατηρη-
 θῆναι τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ διηλλαγμένον ἔσεσθαι καὶ ὑπεσπασμένον. διὰ τοῦτο 5
 εἰ βούλοιτο ὅλον καλὸν αὐτὸ καὶ ἄμωμον εἶναι τὸ ἔργον, ἀναθλασθαι αὐτὸ
 καὶ ἀναχωνεῦσθαι δεῖ, ὅπως τὰ μὲν αἴσχη καὶ τὰ ἀλλοιώματα πάντα τὰ
 ἐξ ἐπιβουλῆς αὐτῶ καὶ φθόνου ὑπάρξαντα αὐτὰ μὲν διὰ τῆς ἀνασκευῆς
 15 καὶ ἀναχωνεύσεως ἀπόληται, τὸ δὲ εἰς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος ἀσινὲς καὶ ἀκίβδη-
 λον αὐθις ἄγαλμα ὁμοιώτατον ἑαυτῶ κατασταθῆ. τῶ μὲν γὰρ ἀγάλματι 6
 ἀπολέσθαι οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῶ αὐτῶ τεχνίτη ὄντι, καὶ πάλιν εἰς ὕλην λυθῆ,
 ἀποκατασταθῆναι δὲ ἔστι· τοῖς δὲ αἴσχεσι καὶ λωβήμασιν ἀπολέσθαι μὲν
 ἔστιν (τήκονται γάρ), ἀποκατασταθῆναι δὲ οὐκ ἔστι, διὰ τὸ ἐν πάσῃ τέχνῃ
 20 τὸν ἄριστον δημιουργὸν μὴ πρὸς τὸ αἴσχιον ἢ ἐπιτευχθησόμενον ὄραν,

M U S Pa

1 αὐτῶ] οὕτω M 2 lies διακεκοσμημένα <ἔχον>? * | ἄφνω < S 3 πονηρο-
 τάτου MU | ὑπὸ βασκανίας < S 3f ἐμπρεπὲς Pa 4 εἰνάτο < S | μα-
 ταίαν] beflechte S | καρπούμενος U 5 πρόσσχες MUPa | σοφώτατε U 5f εἰ
 βούλοιτο — ψεκτὸν] nicht wollend sehen dieses so verdorbene Bild S 6 τὸ < M |
 αὐτῶ < Pa 6f τε καὶ φροντίδος < S 7 πεπονημένω U πεποιημένον Pa |
 αὐτὸ < S | τοσοῦτο M τοιοῦτον U Pa < S 8f μὴ ἀναχωνεῦσι — καὶ ἐπανορ-
 θούμενος] um es nicht kümmert S 8 ἔων M ἔα U 9 οὕτως < MU | <μό-
 νον> * | αὐτὸν M 10 δὴ] δὲ Pa | πυρακτούμενον — ἄγαλμα < S 10f μη-
 κέτι δύνασθαι — ὑπεσπασμένον] nicht ein solches sein, wie es zuvor war ein schönes
 Bild S 12 ὅλον < MU | αὐτὸ καλὸν Pa | καλὸν αὐτὸ καὶ < S 13 ἔσχη U
 14 ἐπιβουλῆς u. φθόνου vertauscht S 15 ἀπόλλωνται Pa 15f τὸ δὲ εἰς
 — κατασταθῆ] u. wiederum das Bild erneuert werde zu seinem Bild S 15 ἑαν-
 τοῦ] αὐτὸ Pa 15f ἀκίβδηλενον Pa 16 vor ἄγαλμα + τὸ Pa | ὁμοιώτατον
 ἑαυτῶ < S | ὁμοιώτατον MU | αὐτῶ U | κατασκευασθῆ U 17 ἀπολέσθαι
 + μὲν M | ὑπὸ τῶ αὐτῶ — λυθῆ] von demselben Künstler wieder zusammen-
 geschmolzen S | ὑπὸ] κατὰ U | ὄντι < MU | ὄντι + διότι Pa | χρῆ Pa
 18—S. 456, 1 τοῖς δὲ αἴσχεσι — δημιουργουμένον < S 18 ἔσχεσι U 20 ἐπι-
 τευχθησόμενον] ἀπεχθημένον M

ἀλλὰ πρὸς τὸ σύμμετρον καὶ εὐθὲς τοῦ δημιουργουμένου. ταῦτόν γάρ 7
φαίνεται δὴ μοι καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ θεὸς διοικονομηκέναι. τὸν γὰρ ἀνθρω-
πον, τὸ εὐπρεπέστατον ἑαυτοῦ τέχνημα, βασκάνοις ἐπιβουλαῖς φθόνου
κεκακωμένον ἰδὼν οὐκ ἠγέσχετο τοιοῦτον καταλείψαι φιλόανθρωπος ὢν, | Ö 294
5 ὅπως μὴ δι' αἰῶνος εἴη μεμωμημένος, ἀθάνατον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν ψόγον,
ἀλλὰ διέλυσεν εἰς ὕλην πάλιν, ἵνα διὰ τῆς ἀναπλάσεως ἐκτακῶσι καὶ
ἔξαρανισθῶσι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μωμήματα. τὸ γὰρ ἐκεῖ ἀναχωνευθῆ- 8
ναι τὸν ἀνδριάντα, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ ἀποθανεῖν καὶ διαλυθῆναι τὸ σῶμα,
τὸ δὲ ἐκεῖ ἀναμορφοποιηθῆναι τὴν ὕλην ἢ ἀνακοσμηθῆναι, τοῦτο ἐν-
10 ταῦθα | τὸ ἀναστῆναι, ὡσπερ καὶ ὁ προφήτης Ἰερειμίας τούτοις [γὰρ] ἤδη 9 .D 630
καὶ αὐτὸς ὠδε τὰ αὐτὰ παρεγγυᾷ »καὶ κατέβην« λέγων »εἰς τὸν οἶκον
τοῦ κεραμέως, καὶ ἰδοὺ, αὐτὸς ἐποίησε ἔργον ἐπὶ τῶν λίθων· καὶ διέπεσε
τὸ ἀγγεῖον ὃ αὐτὸς ἐποίησε ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐποίησεν
αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι. καὶ ἐγένετο
15 λόγος κυρίου | πρὸς με λέγων· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος οὐ δυνήσομαι P 551
τοῦτο ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ; ἰδοὺ, ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως
ὑμεῖς ἐστε ἐν ταῖς χερσὶ μουε.

36. Πρόσσχες γὰρ ὅπως, ὡς ἔφην, μετὰ τὸ παραβῆναι τὸν ἀνθρωπον ἢ 36,1
μεγάλῃ χεῖρ εἰς νίκος καταλείψαι τὸ ἑαυτῆς ἔργον οὐκ ἠὺδόκησεν ὡς
20 κίβδηλον τῷ πονηρῷ ἀδίκως αὐτὸ λυμνηναμένῳ βασκάνοις αἰτίαις, ἀλλὰ

11—17 Jerem. 18, 3—6

M U S Pa

2 δέ μοι U < S | θεὸς + οὕτως U | διοικονομηκέναι M 3 ἑαυτοῦ]
seiner Hand S | τέχνημα M | φθόνω U 4 τοιοῦτο .M so S 5 μεμω-
μημένον M U Pa | ἐν ἑαυτῷ < S 6 ἐκτακῶσι καὶ < S 7 ἐν αὐτῷ < S
| τὸ] ὁ Pa 8 τοῦτο] τοῦτον τοῦτο M τοῦτον τὸ U | τὸ¹ < M U 9 τὸ δὲ] ὁ
δὲ Pa | ἢ ἀνακοσμηθῆναι < S | ἀνακομισθῆναι M 9f ἐνταῦθα + μετὰ τὸ
ἀποθανεῖν U 10 καὶ < S 10f τούτοις — τὰ αὐτὰ < S 10 [γὰρ]* | ἤδη] δὴ Pa
11 τὰ αὐτὰ] ταῦτα U Pa | παρεγγυᾷ] *reimigt* S | λέγων *hinter* κεραμέως Pa
12 ἐπὶ τὸν λίθον Pa 13 αὐτὸς < U 14 αὐτὸ] *ihm* S | *vor* ποιῆσαι + τοῦ
M U | ποιῆσαι] *ποιεῖν* Pa < S 16 τοῦτο < S | τοῦτο ποιῆσαι ὑμᾶς] τοῦ *ποιεῖν*
ὑμῶν Pa | τοῦ < M | ὡς < U 17 ταῖς < Pa 18 πρόσσχες M U Pa | γὰρ
< M | ὅπως] *πῶς* u. *hinter* ὡς ἔφην Pa < S 19 νεῖκος U *Zertretung* S |
καταλείπειν M | τὸ ἑαυτῆς ἔργον] *den Menschen* S 19f ὡς κίβδηλον — λυμ-
νηναμένῳ] *wie einen, der umdunkelt ist von dem Widersacher* S 20 κίβδηλον]
δῆλον Pa | τῷ πονηρῷ] *πονηροῦ* U | αὐτὸ λυμνηναμένῳ] ἀπολυμνηναμένῳ Pa
λυμνηναμένον U

ἀνατήξασα ἀνέδευσεν αὐθις εἰς πηλόν, οἷα κεραμεὺς ἀναπλάσσων ἄγγος
 πρὸς τὸ ἀφανισθῆναι μὲν διὰ τῆς ἀναπλάσεως πάντα τὰ ἐν αὐτῷ αἰσχη
 καὶ θλάσματα, γεννηθῆναι δὲ τὸ πᾶν ἄνωθεν ἀμέμπτως ἀρεστόν. »ἢ 2
 οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι
 5 σκεῦος, ὃ μὲν εἰς τιμὴν ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; ὃ δὴ ἐστὶ (τοῦτο γὰρ παντά-
 πασιν ὁ ἀπόστολός μοι δηλοῦν φαίνεται): μὴ τι ἐξουσίαν οὐκ ἔχει ὁ θεὸς
 ἀπὸ τῆς ὕλης ἐκάστου τῆς αὐτῆς ἀναπλάσας καὶ ἀνακοσμήσας ἰδίως ἐκα-
 στον ἢ εἰς τιμὴν ἡμῶν ἀναστῆσαι καὶ δόξαν ἢ εἰς ἀτιμίαν καὶ κατάκρισιν;
 εἰς ἀτιμίαν μὲν τῶν ἐν ἀμαρτίαις φαύλως βιωσάντων, εἰς τιμὴν δὲ τῶν ἐν
 10 δικαιοσύνῃ. καθάπερ ἐδηλώθη καὶ τῷ Δανιήλ »καὶ πολλοὶ τῶν καθευ- 3
 δόντων ἐν γῆς χώματι« λέγοντι »ἐξεγερεθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον
 καὶ οὗτοι εἰς ὄνειδισμὸν καὶ αἰσχύνῃν αἰώνιον, καὶ οἱ συνιέντες ἐκλάμψου-
 σιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος«. ἐφ' ἡμῖν γὰρ οὐ τὸ ἀφανίσαι 4
 τὴν ῥίζαν τελείως τῆς πονηρίας, ἀλλὰ τὸ μὴ πρὸς ἕκτασιν αὐτὴν ἔασα
 15 φῦναι | καὶ καρποφορεῖν. ἢ μὲν γὰρ καθόλου καὶ παντελικὴ αὐταῖς ῥίζαις D631
 αὐτῆς ἀναίρεσίς τε καὶ ἀπώλεια ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν τοῦ σώματος
 ὡς | εἴρηται διάλυσιν γίγνεται, ἢ δὲ ἐκ μέρους πρὸς τὸ μὴ οἶσαι βλαστὸν Ö296
 ὑφ' ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐκθρέψαντα πρὸς αὔξησιν αὐτὴν μᾶλλον 5
 καὶ μέγεθος, ἀλλὰ μὴ στεירώσαντα τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ καὶ συμπιλήσαντα
 20 ἀνάγκη διδόναι δίκην, ὅτι δυνάμενος' καὶ ἔχων πρὸς τοῦτο τὴν ἐξουσίαν
 εἴλατο τὸ βλάπτον πρὸ τοῦ συμφέροντος μᾶλλον τιμῆσαι.

3—5 Röm. 9, 21 — 10 Dan. 12, 2f

M U S Pa (bis Z. 3 ἀρεστόν) 13—S. 458, 3 Sacra Parall. Bruchst. 422
 Holl (= Pa)

1 ἀνατήξας M U S | ἀνέδευσεν] ὄδευσεν M ἀνέλυσεν Pa | vor ἀναπλάσσων
 + ὁ M + ὅς U | ἄγγος] αὐτὸ U 3 πλάσματα Pa | δὲ] τε M U | ἀμέμπτως
 < S 4 τοῦ πηλοῦ — φυράματος] von demselben Ton u. Teig S 5 σκεῦος, ὃ
 μὲν εἰς τιμὴν < S 5f παντάπασιν < U 6 vor μήτι + εἰ M | ἔχη M
 7 τῆς αὐτῆς] seiner S | ἰδίως] εἶδος U 8 καὶ δόξαν < S 9 τῶν . . βιωσάν-
 των . . τῶν] den, welcher gelebt hat . . . , den S | τιμὴν + u. zur Herrlichkeit S
 10 καὶ?] ὅτι U 12 ὄνειδισμὸν καὶ < S 13 ἐφ' ἡμῖν] ἔφημεν Pa 14 τὴν
 ῥίζαν . . τῆς πονηρίας] die Sünde S | τελείως Pa | τῆς πονηρίας τελείως U | πρὸς
 ἕκτασιν < S | ἕκτασιν Pa | 15 καρποφορεῖν Pa | καὶ παντελικὴ < S | αὐταῖς
 ῥίζαις] ταῖς ῥίζαις U τῆς ῥίζης Pa 16 τοῦ] < Pa 17 γίνεται Pa | ἐκ μέρους < S
 | vor βλαστὸν + καρπὸν ἢ Pa 18 καὶ < S 18f μᾶλλον καὶ μέγεθος < S
 19 ἀλλὰ] und S | ἀλλὰ μὴ + ὅτι U | τὸ ὅσον] τὸ Pa | καὶ συμπιλήσαντα
 < S | συμπιπλώσαντα M συμπειλήσαντα U συνπηλήσαντα Pa 21 εἴλατο — τιμῆ-
 σαι] noch es unfruchtbar zu machen S | εἴλετο Pa | πρὸ < U | προτιμῆσαι U

37. Ὅστε μηδεὶς, αὐτὸς αἴτιος ὢν, ἀκολάστῳ γλώσση μεμφέσθω τὴν 37, 1
 θεῖαν φύσιν, ὡς οὐκ ἐν δίκῃ διανέμουσαν ἐκάστῳ κακίας ἢ ἀρετῆς τὰ
 ἀμοιβαῖα. »τίς γὰρ εἶ, ὦ ἄνθρωπε, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ
 τὸ πλάσμα | τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως«; πῶς γάρ; ὅποτε 2 P 552
 5 αὐτοδεσπότη βουλή κακίαν εἴλατο. διὸ καὶ οὐ λέξει (ἐν) δικαιοσύνης
 δόγμασιν ἀπαρλλάκτοις κρίνονται τῷ θεῷ, τί με ἐποίησας οὕτως κατα-
 κριθέντα εἰς τὸ ἀλγύνεσθαι; πρόσσχες γὰρ ὅπως ὡσπερ ἀκοντιστῆς ὁ 3
 ἀπόστολος δεινῶς συνεστραμμένα ῥήματα τῶν λόγων εἰς μέσον ἐμβάλων
 ἀσαφῆ μὲν καὶ ἐπικεκαλυμμένην ποιεῖται εἰς βάθος τῶν ἀναγνωσμάτων
 10 τὴν ἐξεργασίαν, ἀληθεστάτην δὲ καὶ ὀρθόδοξον καὶ μηδὲν ἔχουσιν ἀπημε-
 λημένον ἢ δύσφημον. τοῖς μὲν γὰρ μὴ μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ ἀγεννῶς 4
 ἐγκύπτουσι τοῖς λόγοις ἀσυνάρτητα ἔσθ' ὅτε δοκεῖ καὶ ἀσύμφωνα λέγειν,
 τοῖς δ' αὖ σπουδαίως καὶ λογισμῷ νήφοντι ὀπόσης τάξεως ἔμπλεα καὶ
 ἀληθείας.
 15 Δι' ἀκριβείας μὲν οὖν περὶ τούτων διεξιέναι τὰ νῦν ἱκανὸν ἂν γένοιτο 5
 αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον ἔργον. καὶ γὰρ γελοῖον καταλείψαντάς σου τὴν
 σκέψιν, ἧς ἔνεκα ταύτην ἐστειλάμεθα, εἰς ἄλλα μετιέναι. ταῦτα γὰρ 6
 ἡμῖν εἴρηται διὰ τὴν τῶν ἐθελοκακούντων τιμωρὸν | δίκην. ἀποδειχθέντος D 632
 τοίνυν ἐνδηλότατα τὸν θάνατον τῷ ἀνθρώπῳ μεμηχανῆσθαι μὴ ἐπὶ κακῷ τινι
 20 ἀλλὰ *, χρῆ λοιπὸν τὸν μὴ φαύλως τούτοις ἐγκύπτοντα περὶ τῆς ἀναστάσεως

3f Röm. 9, 20

M U S Pa (bis Z. 3 ἀμοιβαῖα)

1 αὐτὸς αἴτιος) αὐτοαιτίας Pa 1f τὴν θεῖαν φύσιν] die heilige Gottheit S |
 2 ἐκάστῳ < S | ἧ] καὶ US 4 πλάσαντι] ποιήσαντι U | οὕτως + ἢ οὕτως M
 5 εἴλατο] wir erwählen S | διὸ < M | οὐ λέξει] σιλήσει M | (ἐν) * 5f δι-
 καιοσύνης δόγμασιν ἀπαρλλάκτοις] mit Recht u. unabänderlichen Erweisungen S
 6f κατακριθέντα — γὰρ ὅπως < U | κατακριθέν M 7 πρόσσχες M 8 δει-
 νῶς *) δεινός MU < S | διεστραμμένα U | τῶν λόγων < S 9 εἰς βάθος
 < S 9f τῶν ἀναγνωσμάτων τὴν ἐξεργασίαν] die Lesungen dieser Verständ-
 nisse S 10 καὶ ὀρθόδοξον < S 10f ἀπημελημένον ἢ δύσφημον] Lüsterliches S
 12 ἐγκύπτουσι] ἐκπίπτουσι U 13 καὶ λογισμῷ νήφοντι < S 13f τάξεως u.
 ἀληθείας umgestellt S 15f ἂν γένοιτο — ἔργον < S 16 γελοῖον] nicht gut S
 16f καταλείψαντάς — ἐστειλάμεθα] vom einen S 16 σου] οὐ M 17 ἧς < M
 17f ταῦτα γὰρ — δίκην < S 18 τὴν < U | ἀποδειχθέντος] gesagt S 19 ἐν-
 δηλότατα] ἐνδηλότατα U genug S | μεμηχανῆσθαι] ist S | μὴ < M 20 ἀλλὰ
 < S | * (ἐπ' ἀγαθῷ) * | τὸν μὴ φαύλως τούτοις ἐγκύπτοντα < S 20f περὶ
 τῆς — τοῦ σώματος] von der Materie u. der Auferstehung weiter zu reden S

νοεῖν τοῦ σώματος. πῶς γὰρ οὐκ ὠφέλιμος ὁ θάνατος, διαφθειρών ἡμῶν ὅ
τὰ ληΐζοντα τὴν φύσιν; εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἐπαχθῆς, καθ' ὃν προσ-
φέρεται, <εἶναι> δοκεῖ καθάπερ αὐστηρότατον τῷ νοσοῦντι φάρμακον. καὶ 4
ἵνα μὴ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγώμεθα, φέρε καὶ ἀπὸ τῆς
5 ὥδῃς ἔτι τοῦ Δευτερονομίου βεβαιώσαντες τὸν λόγον ἴωμεν τὰ ἐξῆς δια-
ληψόμενοι.

38. Τὸ γὰρ »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω καὶ γὰρ ἰάσο- 38, 1
μαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὅς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου« λεγόμενον ὑπὸ τοῦ 0298
θεοῦ τί ἄλλο διδάσκειν βούλεται ἢ ὅτι διὰ τοῦτο τὸ σῶμα πρῶτον ἀπο-
10 κτέννυται καὶ θνήσκει, ἵνα αὐθις ἀνασταθῆ καὶ ζήσῃ; πατάσσεται πρῶτον 2
καὶ θραύεται, ἵνα σῶον αὐθις πλασθῆ καὶ ὑγιές. καὶ οὐδὲν ἐξελέσθαι 3
ὅλως τὸ σύνολον τῆς μεγάλης καὶ κραταιᾶς αὐτοῦ χειρὸς πρὸς ἀπώλειαν καὶ
ὀλεθρον σθένει, οὐ πῦρ, οὐ θάνατος, οὐ σκότος, οὐ χάος, οὐ φθορά. »τίς 4
γὰρ ἡμᾶς« φησὶν »χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ« | (ὅς ἐρμηνεύε- P 553
15 ται χεῖρ τοῦ πατρὸς καὶ λόγος); »θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λι-
μὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται· ἕνεκεν σοῦ
θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς· ἀλλ' ἐν
τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς«. ἀληθέστατα· 5
ἵνα πληρωθῆ, καθὼς ἔφη, τὸ »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω
20 καὶ γὰρ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὅς ἐξελεῖται« »ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ
θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ« πρὸς ἀπώλειαν. διὸ καὶ »ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα
σφαγῆς«, ἵνα »ἀποθανόντες τῇ ἁμαρτίᾳ ζήσωμεν τῷ θεῷ«. καὶ ταῦτα 6
μὲν μέχρι τοσοῦτου διεσκέφθω· τὰ δὲ συνεχῆ τούτοις ὧδε πάλιν προχει- D 633
ριστέον.

7f Deut. 32, 39 — 13—19 Röm. 8, 35—37 — 19 Deut. 32, 39 — 20 Röm.
8, 35 — 21 Röm. 8, 36 — 22 Röm. 6, 10

M U S

1 ὠφέλιμον M 2 τὰ ληΐζοντα < S | ἐπαχθῆς] herzugekommen S
2f προσφέρεται * nach S] προσφέρεσθαι M U 3 <εἶναι> * | δοκεῖ < S | αὐ-
στηρότατα M < S | τῷ < U 4 μὴ < S | πολλάκις τὰ αὐτὰ] auch wieder S
4f τῆς ὥδῃς < S 5 ἔτι < U S 5f βεβαιώσαντες — διαληψόμενοι] beginnen
wir die Verhandlung zu machen S 7 πατάξω] ich xerschlage S 7f καὶ γὰρ
ἰάσομαι < S 9 βούλεται < S | ὅτι] τὸ M | διὰ τοῦτο < S 10 καὶ
θνήσκει < S 11 αὐθις σῶον U 12f καὶ ὀλεθρον < S 13 οὐ σκότος
< M | οὐ χάος < S 14 χωρίσει hinter ἀγάπης U | χριστοῦ] κυρίου M
16 γέγραπται + ὅτι U 17 ὅλην τὴν ἡμέραν < S | ἀλλὰ M 19f πατάξω
— ἡμᾶς] usw. S 20 καὶ γὰρ] καὶ M | ἡμᾶς] das heißt S | ἀπὸ] ἐκ U 21 Χρι-
στοῦ + Ἰησοῦ U 23 ὧδε < S

39. Εἰ πᾶν τὸ γεννώμενον νοσεῖ (προτείνει γὰρ οὕτως ὁ ἐξ ἐναντίας) 39, 1
καὶ κατὰ τὴν γένεσιν καὶ κατὰ τὴν τροφήν (ἀπὸ τῶν προσιόντων γάρ,
φησὶν, αὐξεται καὶ ἀπὸ τῶν ἀπιόντων ἐλαττοῦται), τὰ δὲ μὴ γεννώμενα ὑγιαίνει,
ὅτι μὴ νοσεῖ, μηδὲ προσδεῖται ἢ ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ τὰ γεννώμενα καὶ
5 συνουσίας καὶ τροφῆς, τὸ δὲ ἐπιθυμεῖν νοσεῖν ἐστὶ, τὸ δὲ μὴ δεῖσθαι μηδὲ
ἐπιθυμεῖν ὑγιαίνειν, νοσεῖ δὲ τὰ γεννώμενα ὅτι ἐπιθυμεῖ, τὰ δὲ μὴ γεννώ-
μενα οὐ νοσεῖ, πάσχει δὲ τὰ νοσοῦντα ἢ κατὰ πλῆθος ἢ ἔνδειαν τῶν
προσιγνομένων καὶ ἀπογιγνομένων, τὸ δὲ πάσχον καὶ φθίνει καὶ ἀπόλλυ-
ται, διόπερ καὶ γεννᾶται, γεννᾶται δὲ ὁ ἄνθρωπος, — οὐ δύναται ἄρα
10 ἀπαθῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀθάνατος. καταπίπτει μὲν οὖν καὶ ἐπὶ 2
τούτοις αὐτοῖς ὁ λόγος. εἰ γὰρ πᾶν τὸ γιγνόμενον ἢ γεννώμενον ἀπόλλυ-
ται (διαφέρει γὰρ οὐδὲν οὕτως εἶπεῖν, ἐπειδὴ καὶ οἱ πρωτόπλαστοι οὐκ
ἐγεννήθησαν, ἀλλ' ἐγενήθησαν), γενητοὶ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχαὶ
(ὁ ποιῶν, γὰρ φησιν, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα), ἀπόλλυνται ἄρα
15 οἱ ἄγγελοι κατ' αὐτοὺς καὶ αἱ ψυχαί. ἀλλ' οὔτε οἱ ἄγγελοι οὔτε αἱ ψυχαί 3
ἀπόλλυνται. ἀθάνατα γὰρ ταῦτα καὶ ἀδάμαστα, καθὼς ὁ ποιήσας εἶναι
βεβούλευται. ἀθάνατος ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος.
οὐκ ἀρεστόν δὲ <οὐδ'> ἐκεῖνο, τὸ λέγειν εἰς ἄρδην ἀπολεῖσθαι τὸ πᾶν, 4
καὶ γῆν καὶ ἀέρα καὶ οὐρανὸν μὴ ἔσεσθαι. ἐκπυρωθήσεται μὲν γὰρ πρὸς
20 κάθαρσιν καὶ ἀνακαινισμόν καταβασίῳ πᾶς ὁ | κόσμος κατακλυζόμενος Ὡ300
πυρί, | οὐ μὴν εἰς ἀπώλειαν ἐλεύσεται παντελεῖ καὶ φθοράν. εἰ γὰρ 5 P554
κρεῖττον τὸ μὴ εἶναι τοῦ εἶναι τὸν κόσμον, διὰ τί τὸ χεῖρον ἤρρειτο ποιή-
σας τὸν κόσμον ὁ θεός; ἀλλ' οὐδὲν ὁ θεός ματαίως ἢ χεῖρον ἐποίησεν.

14 Psal. 103, 4

M U S Pa 18—S. 463, 14 Sacra Parall. Bruchst. 423 Holl (= Pa)

1 γεννόμενον U 2 τροφήν] Natur S | γάρ < U 2f γάρ φησιν < S
4 ὅτι < U | μὴ νοσεῖ < S | μὴ + δὲ U 5 καὶ τροφῆς < S | νοσεῖν ἐστὶ
nicht gestattend S 6 ὑγιαίνει U S vor προσγιγνομένων + Herzugebrachten
und S | προσγενομένων MU | vor καὶ¹ + ἢ M | ἀπογινομένων M 9 δὲ < S
| ὁ < M 11 γιγνόμενον ἢ γεννώμενον] Geborene zum Geschaffenen S 12 καὶ
< S 13 ἀλλὰ M | οἱ < M | αἱ < M 14 γάρ φησιν * nach S] < MU |
πνεύματα + u. die Seelen ebenso S 15 ἀλλὰ U 16 καὶ ἀδάμαστα < S |
εἶναι < S 17 βεβούλευται] βεβούληται U weiß S 18 <οὐδ'> Jahn nach S]
< M U Pa | ἀπολεῖται Pa 19 καὶ¹ < S | ἀέρα + und Feuer S
20 καταβασίῳ] καταβάσει ὡς M καταβάς ὦ U < S | κατακλυζόμενος ὁ κόσμος
Pa 22 τοῦ μὴ εἶναι τὸ εἶναι M Pa 22f vor ποιήσας + ὁ M 23 ἀλλ' οὐδὲν
ὁ θεός < U | ματαίως ἢ < S | ἢ χεῖρον ἐποίησεν] ἐχειροποίει MU ἢ χεῖρω
ἐποίησεν Pa

οὐκοῦν εἰς τὸ εἶναι καὶ μένειν τὴν κτίσιν ὁ θεὸς διεκοσμήσατο, καθάπερ 6
καὶ ἡ σοφία συνίστησιν »ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι« λέγουσα »τὰ πάντα ὁ D634
θεὸς καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρ-
μακον ὀλέθρου«. καὶ ὁ Παῦλος δὲ σαφῶς μαρτυρεῖ λέγων »ἡ γὰρ ἀποκαρ- 7
5 δοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῆ
γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα
ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ«. »τῆ γὰρ 8
ματαιότητι, φησὶν, ἡ κτίσις ὑπετάγη«, ἐλευθερωθήσεσθαι δὲ τῆς τοιαύτης
10 δουλείας προσδοκᾷ, κτίσιν τὸν κόσμον τοῦτον βουλόμενος νῦν καλεῖν· οὐ
γὰρ τὰ μὴ βλεπόμενα τῆ φθορᾷ δουλεύει, ἀλλὰ ταῦτα δὴ τὰ βλεπό-
μενα. μένει ἄρα ἡ κτίσις εἰς τὸ ἄμεινον ἀνακαινοποιηθεῖσα καὶ εὐπρεπέ- 9
στερον, ἀγαλλομένη καὶ χαίρουσα ἐπὶ τοῖς τέκνοις τοῦ θεοῦ (ἐν) τῆ ἀνα-
στάσει, δι' οὗς στενάζει καὶ συνωδίνει νῦν, τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν ἀπὸ
15 τῆς φθορᾶς καὶ αὐτὴ τοῦ σώματος ἐκδεχομένη, ὅπως ἡμῶν ἐγερθέντων 10
καὶ ἀποτιναξαμένων τὴν νεκρότητα τῆς σαρκὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον
»ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι καὶ κάθισον, Ἱερουσαλήμ«, ἐλευθερω-
θέντων τε τῆς ἁμαρτίας ἐλευθερωθήσεται καὶ αὐτὴ τῆς φθορᾶς, μηκέτι
τῆ ματαιότητι δουλεύουσα, ἀλλὰ τῆ δικαιοσύνη. »οἴδαμεν γὰρ, φησὶν, ἔτι 11
20 πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ
καὶ αὐτοί, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς
στενάζομεν τὴν υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος
ἡμῶν«. καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ· »ὄν τρόπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ 12

2 Weish. Sal. 1, 14 — 4—10 Röm. 8, 19—21 — 17 Jes. 52, 2 — 19—23 Röm.
S, 22f — 23—S. 462, 2 Jes. 66, 22

M U - S Pa

2 σοφία + δι' ἄ U | συνίστησιν + *sprechend* S | λέγουσα hinter τὰ πάντα
Pa | τὰ < U 3 ἐν αὐτοῖς Pa 4 ὁ < M | λέγων < S 9 φησὶν hinter
ὑπετάγη U | ἐλευθερωθήσεται M 10 δουλείας] *Verwesung* S | βουλόμενος
νῦν καλεῖν] *nennend* S 11 vor βλεπόμενα² ein μη ausradiert U 12 ἀνακαινο-
ποιηθεῖσα < S 13 (ἐν) * nach S] < M U Pa 14 δι' οὗ M; lies wohl δι' ἄ *
| καὶ συνωδίνει νῦν < S 14f ἀπὸ τῆς — σώματος < S 15 καὶ αὐτὴ < Pa
| ἀπεκδεχομένη U | ὅπως < S | ἐξεγερθέντων U ἐλευθερωθέντων Pa 16 τὴν]
alle S | τῆς σαρκὸς < S 17 καὶ² < U 17f ἐλευθερωθήσεται] ἐλευθερώθη
δὴ M 18 αὐτῆ] αὐτῆ U *die Kreatur* S | τῆς φθορᾶς < S 19—22f οἴδαμεν
γὰρ — σώματος ἡμῶν < Pa 19 φησὶν < U 21 αὐτοί¹] αὐτὴν U | καὶ²] *das heißt* S
22 τὴν¹ < U 23 δέ] < M U *wiederum* S | ὁ² < M

καινή, ἃ ἐγὼ (φησί) ποιῶ, μένει ἐνώπιόν μου, λέγει κύριος, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα ὑμῶν καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν. καὶ πάλιν οὕτως λέγει κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, οὗτος θεὸς ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν καὶ ποιήσας D 635 αὐτήν, αὐτὸς διώρισεν αὐτήν, οὐκ εἰς κενὸν ἐποίησεν αὐτήν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι. ὄντως γὰρ οὐκ εἰς κενὸν οὐδὲ εἰς μάτην πρὸς ἀπώλειαν ἔκτισε 13 κατὰ τοὺς φρονοῦντας μάταια τὸ πᾶν ὁ θεός, ἀλλὰ εἰς τὸ εἶναί τε καὶ οἰκεῖσθαι καὶ διαμένειν. διὸ ἀνάγκη ὅη καὶ τὴν γῆν αὐθις καὶ τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν ἐκφλόγωσιν ἔσσεσθαι πάντων καὶ τὸν βρασμόν. διὰ τί δὲ 14 τοῦτο ἀνάγκη, λόγος | ἂν ἔτι πλείων τῶν εἰρημένων γίγνοιτο. οὔτε γὰρ Ö 302 10 εἰς ὕλην ἀργὴν καὶ τοιαύτην ἔτι κατάστασιν, οἷα καὶ πρὸ τῆς διακοσμήσεως ἦν, διαλυθὲν ἀναστοιχειωθήσεται τὸ πᾶν οὐτ' αὐ εἰς ἀπώλειαν παντελεῖ καὶ φθοράν.

40. Ἐάν δέ· πῶς οὖν, ἐάν μὴ ἀπόλλυται τὸ πᾶν, οἱ ἐξ ἐναντίας 40, 1 εἴπωσιν, ὁ μὲν κύριος τὸν οὐρανὸν παρελεύσεσθαι ἔφη καὶ τὴν γῆν, ὁ δὲ 15 προφήτης ἀπολείσθαι μὲν τὸν οὐρανὸν ὡς καπνόν, τὴν δὲ γῆν ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθαι; ἐπειδὴ περ ἔθος ταῖς γραφαῖς, λέξομεν, τὴν εἰς 2 τὸ κρεῖττον καὶ ἐνδοξότερον ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου μεταβολὴν ἀπώλειαν λέγειν, οἷον τοῦ πρόσθεν σχήματος ἀπολλυμένου κατὰ τὴν εἰς τὸ φαιδρότερον ἀπάντων ἐξαλλαγὴν· ὅτι μηδεμία ὑπεναντίωσις 20 ἢ ἀτοπία ἐν ταῖς θεαίσις λόγοις. »παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου« καὶ οὐχ ὁ κόσμος εἴρηται. οὕτως ἔθος ἀπώλειαν καλεῖν τὰς γραφὰς

2—5 Jes. 45, 18 — 14 vgl. Matth. 24, 35 — 14f vgl. Psal. 101, 27 — 20 I Kor. 7, 31

M U S Pa

1 ἃ ἐγὼ — μένει < S | φησί vor ἃ ἐγὼ Pa | μένειν M 2 vor τὸ σπέρμα + auch S | σπέρμα u. ὄνομα vertauscht S | καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν < M 2—4f καὶ πάλιν — κατοικεῖσθαι < Pa 2 οὕτω U 3 θεός < U 3f ἐποίησεν αὐτήν < U 5 vor πρὸς + noch S 6 τὸ πᾶν ὁ θεός < S | ἀλλ' Pa 7 καὶ τὴν < Pa | τὸν < M Pa 8 πάντων < S | τῶν βρασμῶν Pa 8f διὰ τί δέ — γίγνοιτο < S 9 vor λόγος + ὁ Pa | ἔτι] ἐπὶ M | πλείων Jahn] πλείω M U Pa | γένοιτο Pa 10 καὶ¹] sondern S | ἔτι < Pa | ἔτι κατάστασιν] ἐπικατάστασιν M | ὅταν M U Pa 11 ἦν, διαλυθὲν] εἰς ἦν διαλυθῆ U | ἀναστοιχειωθήσεται] ἀναστοιχειωθῆναί τε Pa 12 καὶ φθοράν < S 13 ἐάν²] εἰ Pa | τὸ πᾶν < S 14 κύριος] Χριστός Pa 15 προφήτης + wieder spricht S | ἀπολέσθαι M 16 ἐπειδὴ U | λέξομεν < S 17 καὶ — καταστάσεως < S | ἐνδοξότεραν M U | ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως] ἀποκατάστασεως (ἀποκατάστασεως aus ἀποκατάστασιν v. 1. Hd.) ταύτης U 19 εἰς τὸ φαιδρότερον ἀπάντων] glänzenderen u. besseren S | φαιδρότατον M U 20 ἢ ἀτοπία < S | παράγει γὰρ + sagt er S 21 οὕτως + denn S

τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον ἔσθ' ὅτε καὶ εὐμορφότερον τροπὴν τοῦ πρόσθεν σχή-
ματος, οἷον ὡσπερ ὀπόταν τις ἀπώλειαν λέγοι τοῦ κατὰ τὸ νήπιον σχήματος 4
τὴν εἰς τὸν ἄνδρα τὸν τέλειον μεταλλαγὴν, τρεπομένης εἰς μέγεθος καὶ κάλλος
τῆς ἡλικίας τοῦ νηπίου. »ὅτε γὰρ ἦμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νή-
5 πιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην, ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ
νηπίου«. ταραχθῆσεσθαι μὲν γὰρ τὴν κτίσιν ὡσπερ τεθνηξομένην κατὰ 5
τὴν ἐκπύρωσιν, ἵνα καὶ ἀνακτισθῆ, | οὐ μὴν ἀπολεισθαι προσδοκητέον, D636
ὅπως οἱ ἀνακαινοποιηθέντες ἐν ἀνακαινοποιηθέντι τῷ κόσμῳ ἄγευστοι
λύπης κατοικήσωμεν, κατὰ τὸ λεχθέν »ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ
10 κτισθῆσονται« ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ »καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον
τῆς γῆς«, τοῦ περιέχοντος τῆς εὐκρασίας ἐπιτροπεύοντος λαιπὸν τοῦ θεοῦ.
ἔσομένης γὰρ καὶ μετὰ τοῦτον τὸν αἰῶνα γῆς ἀνάγκη πᾶσα ἔσεσθαι καὶ 6
τοὺς οἰκήσοντας, οὐκέτι τεθνηξομένους ἢ γαμήσοντας καὶ γεννησομένους, | P556
ἀλλ' ὡς ἀγγέλους ἀμεταστρόφως ἐν ἀφθαρσίᾳ τὰ ἄριστα πράξοντας. διὸ 7
15 ληρωῶδες τὸ ἐν ποίᾳ διαγωγῇ τότε δὴ τὰ σώματα ἔσονται λέγεσθαι, μῆτε
ἀέρος μῆτε γῆς μῆτε τῶν ἄλλων ἔσομένων.

41. Ἄξιον δὲ κάκεινο πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐπισκοπεῖν, ὡς ἔχει πολ- 41, 1
λὴν διάπτωσιν, εἰ δεῖ παρρησίαν ἄγειν περὶ τηλικούτων, ὧ Ἄγλαοφῶν, | Ö304
διαλεγόμενους πραγμάτων. φράσας γὰρ ἀποφήνασθαι τὸν κύριον ὡς οἱ 2

4—6 I Kor. 13, 11 — 9 Psal. 103, 30 — 13 vgl. Matth. 22, 30

M U S Pa (bis Z. 14 πράξοντας) 15—S. 468, 14 Sacra Parall. Bruchst. 424
Holl (= Pa)

1 καὶ εὐμορφότερον < S | εὐμορφώτερον MU 1f τοῦ πρόσθεν σχή-
ματος < S 2 ὀπόταν — λέγοι < S | vor τις + εἰ Pa | λέγειν M | τοῦ]
τῆς τοῦ M τῆς U | κατὰ τὸν M κατὰ τοῦ U 3 τὸν τέλειον] eine bessere (sc.
Gestalt) S 4 τοῦ νηπίου < S 4—6 ὅτε γὰρ — τὰ τοῦ νηπίου < Pa 4 νή-
πιος + sagt er S | ὡς νήπιος ἐλάλουν < S 5 ὡς νήπιος ἐλογιζόμην] usw. S
| δέ] und S | κατήργησα u. hinter νηπίου U 6 μὲν < S 7 καὶ < U
8 ὅπως] ὅτι ὡς M | ἐν < Pa | ἐν ἀνακαινοποιηθέντι < M | τῷ < U Pa
8f ἄγευστοι λύπης] ohne alles Böse u. Leid S 9 vor κατοικήσωμεν + ferner-
hin S | κατοικήσωμεν M | vor κατὰ + ἢ U 9f καὶ κτισθῆσονται] κτισθῆ-
σονται M 10 ἐν ἑκατ. τρ. ψαλμῷ < S Pa 11 τοῦ περιέχοντος < S | ἐπι-
τροπεύσαντος U 12 καὶ¹ < S | πάσας M < S 13 οὐκ ἐπιτεθνηξομένους M
| ἢ < Pa | ἢ — γεννησομένους < S | γεννησομένους] τεθνηξομένους M
14 ἐν ἀφθαρσίᾳ < S | πράξαντας M | διὸ < Pa 15 vor τότε + οὖν M |
δὴ] δεῖ M | ἔσεσθαι M 17 δὲ + ἐστίν Pa 18 εἰ δεῖ] εἰ δὴ M ἔδει Pa es ist
nur S | τηλικούτων] τούτων MU 19 διαλεγόμενος U | διαλεγόμενους πραγ-
μάτων < Pa

τῆς ἀναστάσεως τευξόμενοι ἔσονται τότε ὡς ἄγγελοι, ἔνθα πειράζουσιν
 αὐτὸν οἱ Σαδδουκαῖοι, ἐπέφερες οἱ δὲ ἄγγελοι ἐκτὸς ὄντες σαρκὸς ἐν
 μακαριότητος ἀκρότητι, διὰ τοῦτο καὶ δόξης εἰσί, καὶ ἡμᾶς δὲ ἄρα ἐξι-
 σάξασθαι μέλλοντας ἀγγέλοις ἀνάγκη δὴ σαρκῶν ὡσαύτως ἐκείνοις γυμνοῦς
 5 ἔσεσθαι δεῖνε, οὐκ ἐπιστήσας, ὦ ἄριστε, ὡς ὁ ποιήσας καὶ διακοσμήσας 3
 ἐξ οὐκ ὄντων τὸ πᾶν τὴν τῶν ἀθανάτων φύσιν οὐ μόνον εἰς ἀγγέλους καὶ
 λειτουργοὺς διανείμας ἐκόσμησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ
 θρόνους. ἄλλο γὰρ γένος τὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλο τὸ τῶν ἀρχῶν καὶ 4
 ἐξουσιῶν, ὅτι μὴ τάγμα ἐν καὶ μία σύστασις καὶ φυλὴ καὶ φατριὰ τῶν
 10 ἀθανάτων, ἀλλὰ γένη καὶ φυλαὶ καὶ διαφοραί. καὶ οὔτε τὰ Χερουβὶμ
 τῆς ἰδίας ἐξιστάμενα φύσεως εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων ἰδέαν μετασκευάζονται
 οὔτε αὖ πάλιν εἰς ἑτέραν οἱ ἄγγελοι. εἶναι γὰρ αὐτὰ χρῆ καὶ ὁ εἰσί καὶ
 ὁ γεγόνασιν. ἀτὰρ καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον οἰκεῖν καὶ τῶν ἐν 5 D637
 αὐτῷ πάντων ἡγεμονεύειν κατασταθεὶς (ἀπὸ) τῆς ἐξ ἀρχῆς διακοσμήσεως,
 15 ἀθάνατος ὢν τοῦ εἶναι ἄνθρωπος οὔποτε μεταβληθήσεται, οὔτε εἰς τὴν
 τῶν ἀγγέλων οὔτε εἰς τὴν τῶν ἐτέρων μορφήν, ὅτι μηδὲ οἱ ἄγγελοι εἰς
 τὴν τῶν ἄλλων, τῆς ἐξ ἀρχῆς ἰδέας μετακοσμούμενοι, μεταβάλλονται.
 ὁ γὰρ Χριστὸς ἦκεν οὐκ εἰς ἑτέραν μεταπλασθῆναι κηρύσσων ἢ μετα- 6
 σκευασθῆναι τὸν ἄνθρωπον φύσιν, ἀλλὰ εἰς ὃ ἦν ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ ἐκπε-
 20 σεῖν ἀθάνατος ὢν. χρῆ γὰρ ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς τάξεως αὐτοῦ τόπῳ τῶν 7
 γενητῶν ἕκαστον μένειν, ἵνα πάντα πάντων ὡσι πεπληρωμένα, οὐρανοὶ
 μὲν ἀγγέλων, θρόνοι δὲ ἐξουσιῶν, φῶτα δὲ λειτουργῶν καὶ οἱ θεϊότεροι

M U S Pa

1 τότε < S Pa | ἄγγελοι] *Engel Gottes im Himmel* S 1f ἔνθα — ἐπέ-
 φερες < S 2 οἱ¹ < Pa | ἐπέφερεν U | σαρκῶν Pa 3 καὶ² < M
 4 ἀνάγκη — γυμνοῦς] ἀγγέλους Pa 5 ἄριστε ὡς] ἀριστέως M 6 εἰς ἀγγέλους]
 ἰσαγγέλους M 7 διεκόσμησεν U + sie S 7f ἐξουσίας u. θρόνους vertauscht
 MU 8 τὸ¹ < M | ἀγγέλων] ἀρχῶν U 8f ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν] ἀρχῶν καὶ
 < MU *Thronen* S 9 καὶ φυλὴ < S | φατριὰ] *φθιοτριὰ* M πατριὰ U Pa
 9f τῶν ἀθανάτων — διαφοραὶ] *der Engel, d. h. der Unsterblichen — nicht, sage
 ich — eine Klasse noch Geschlecht, sondern verschiedene* S 10 ἀλλὰ + καὶ Pa
 11 εἰδέαν MU < S 12 αὖ — ἑτέραν] εἰς ἑτέρων πάλιν MU 12f εἶναι — γε-
 γόνασιν < S 13 ἀτὰρ] εἰ γὰρ U | οἰκεῖν + bestellt S 14 κατασταθεὶς] ταχ-
 θεὶς Pa | (ἀπὸ) * nach S | ἐξ < Pa 16f εἰς — μετακοσμούμενοι] *in der
 anderen Klasse* S 17 τῶν < U 18 μεταπλασθῆναι] μορφήν πλασθῆναι M | ἢ
 μετασκευασθῆναι < S 19 τὸν ἄνθρωπον] τὴν ἀνθρωπεῖαν U | ἀλλ' Pa | εἰς
 < S | ἐξ ἀρχῆς < S 20 ὢν < S | χρῆναι MPa | τάξεως] ἔξεως MPa |
 ἑαυτοῦ U | τόπῳ MU 21 ὡσι] εἰσὶ M | vor οὐρανοὶ + οἱ Pa

τόποι· καὶ τὰ ἄκρατα καὶ ἀκραιφνή φῶτα τῶν Σεραφίμ, ἃ παρεστήκασι
τῇ μεγάλῃ βουλῇ διακρατούσῃ τὸ πᾶν, ὁ δὲ κόσμος ἀνθρώπων. | ἐὰν δὲ 8 P557
μεταβάλλεσθαι δῶμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους, ὥρα μεταβάλλεσθαι
λέγειν καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰς ἐξουσίας καὶ ταύτας εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔστ'
5 ἂν ὁ λόγος ἀναβᾷ εἰς κίνδυνον πέση.

42. Ἄλλ' οὔτε ὡς φαῦλον τεκτηνᾷμενος ὁ θεὸς τὸν ἀνθρωπον ἢ δια- 42, 1
μαρτήσας αὐτοῦ περὶ τὴν διάπλασιν, ἀγγελον αὐτὸν ὕστερον ἐπενόησε
ποιῆσαι μεταγνοῦς, ὡσπερ οἱ φαυλότατοι τῶν δημιουργῶν, οὔτε ἀγγελον
κατ' ἀρχὰς θελήσας ποιῆσαι καὶ μὴ δυναθῆεις ἀνθρωπον ἔπλασεν.
10 ἀσθενὲς τοῦτο γάρ. τί δὴ ποτε οὖν τὸν ἀνθρωπον ἀνθρωπον ἐποίει καὶ 2
οὐκ | ἀγγελον, εἰ γε ἀγγελον τὸν ἀνθρωπον καὶ οὐκ ἀνθρωπον γενέσθαι Ὁ 306
ἤθελεν; ὡς οὐ δυνάμενος; βλάσφημον (τοῦτο). ἀλλὰ ἀνεβάλλετο περὶ τοῦ 3
κρείττονος τὸ χεῖρον ποιῶν; καὶ τοῦτο ἄτοπον. οὔτε γὰρ διασφάλλεται περὶ
τὸ ποιεῖν τὸ καλὸν οὔτε ἀναβάλλεται οὔτε ἀδυνατεῖ, ἀλλὰ καὶ ὡς θέλει
15 καὶ ὅτε θέλει τὸ δύνασθαι ἔχει, δύνამις ὢν. οὐκοῦν | εἶναι τὸν ἀνθρω- 4 D 638
πον ἀνθρωπον θέλων ἐξ ἀρχῆς ἔκτισεν. εἰ δὲ θέλων, θέλει δὲ τὸ καλόν,
καλὸν δὲ ὁ ἀνθρωπος, ἀνθρωπος δὲ τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος λέγεται
συντεθέν, οὐκ ἔσται ἄρα ἐκτὸς σώματος ὁ ἀνθρωπος, ἀλλὰ μετὰ σώματος,
ἵνα μὴ ἄλλος παρὰ τὸν ἀνθρωπον ὁ ἀνθρωπος γενηθῆ. δεῖ γὰρ τῷ θεῷ 5
20 τὰ ἀθάνατα γένη πάντα σώζεσθαι. ἀθάνατον δὲ καὶ ὁ ἀνθρωπος. »ἐκ-
τισε«, γὰρ φησιν ἡ σοφία »τὸν ἀνθρωπον ὁ θεὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα

20 f Weish. Sal. 2, 23

M U S Pa

1 τὰ ἄκρατα καὶ ἀκραιφνή] τὰ ἄκρα τὰ καὶ ἀκραιφνή M ἄκρατα καὶ < U
τὰ ἀκρότητα καὶ ἀκραιφνή Pa die sehr großen S | ἄπερ ἐστήκασι M 3 εἰς
ἀγγέλους] ἰσαγγέλους M 4 λέγειν] δοῦναι M | ταῦτα M | καὶ ἄλλο < M Pa 5 κίν-
δυνον] Sünde S | ἐμπέση U 6 ἀλλὰ M | φαῦλον + irgend eine S | ὁ θεὸς
< S 6f ἢ — διάπλασιν] und unvollkommene Kreatur S 7 ὕστερον ἐπενόησε
< S 8 μεταγνοῦς < S | φαυλότατοι] unzureichenden u. ungeschickten S |
δημιουργῶν + gemacht . . . ihn zu wandeln in die Klasse der Engel S | οὔτε]
οὔτ' ἂν Pa oder S 10 ἀσθενὲς τοῦτο γάρ] denn böse ist diese Rede S | οὖν]
οὐχι Pa | ἀνθρωπον² < US 11 τὸν ἀνθρωπον hinter οὐκ ἀνθρωπον Pa
12 ἠθέλησεν U | οὐ < Pa | < τοῦτο)*, nach S ist dies | ἀλλ' Pa | ἀνεβάλλετο,
zweites λ getilgt U 13 χεῖρω M 15 καὶ ὅτε θέλει < M 15f ἀνθρωπον²
< S 17 ὁ < Pa 18 vor σώματος beidemale + τοῦ Pa 19 ἄλλος ἄν-
θρωπος παρὰ τὸν ἀνθρωπον M U | γεννηθῆ U 20 πάντα γένη Pa | ἀθάνα-
τον — ὁ ἀνθρωπος < U | καὶ < U Pa

Ephraim II.

τῆς ἰδίας ἀιδιότητος ἐποίησεν αὐτόν«. οὐκ ἄρα ἀπόλλυται τὸ σῶμα· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος.

43. Διὸ ἐπίστησον, ὡς καὶ ὁ κύριος τὰ αὐτὰ ταῦτα διδάσκειν θέλων, 43, 1
μὴ πιστευόντων Σαδδουκαίων εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός — δόγμα γὰρ
5 τοῦτο Σαδδουκαίων· ὄθεν συσκευασάμενοι τὴν κατὰ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς
ἑπτὰ ἀδελφοὺς παραβολὴν, ἵνα τὸν περὶ ἀναστάσεως τῆς σαρκός λόγον
ἀποκηρύσσωσι, προσῆλθον αὐτῷ· ἀμέλει αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημή-
νατο, »προσῆλθον δὲ αὐτῷ« εἰπὼν »καὶ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι
ἀνάστασιν — ὁ οὖν Χριστός, εἰ μὴ ἦν ἀνάστασις σαρκός, ἀλλὰ μόνον ἐσφίξετο 2
10 ψυχῇ, συνέθετο ἂν αὐτοῖς ὡς καλῶς καὶ ὀρθῶς φρονοῦσι. νυνὶ δὲ ἀπο-
κηρύσσεται λέγων »ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ'
ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ εἰσιν«, οὐ τῷ σάρκα μὴ ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μὴ γαμεῖν 3
καὶ γαμείσθαι, | ἀλλὰ εἶναι λοιπὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ φωσίν, ἀγγέλοις P558
κατὰ τοῦτο παραπλησιασθέντας, ἵν' ὡσπερ οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ,
15 οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ παραδείσῳ, μήτε γάμοις ἢ εἰλαπίναις ἔτι σχολάζον-
τες, ἀλλὰ τῷ βλέπειν τὸν θεὸν καὶ γεωργεῖν τὴν ζωὴν πρυτανεύοντες
ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ εἶπεν »ἔσονται ἄγγελοι«, ἀλλ' »ὡς ἄγγε- 4
λοι«, οἷον »δόξη μὲν καὶ τιμῇ« κατὰ τὸ γεγραμμένον »ἔστεφανωμένοι,
βραχὺ δὲ τι παρὰ τοὺς ἀγγέλους διαλλάσσοντες« καὶ ἐγγὺς ὄντες τοῦ D639
20 εἶναι ἄγγελοι. καθάπερ εἰ ἔλεγεν, οὔσης εὐταξίας κατὰ τὸν ἀέρα καὶ 5
γαλήνης νυκτὸς καὶ πάντων τῷ τῆς σελήνης αἰθερίῳ φωτὶ κεκοσμημένων·

S Matth. 22, 23 — 11 Matth. 22, 30 — 18 Psal. 8, 6

M U S Pa

1 ἐποίησεν αὐτόν < S 3 ἐπίστησον ὡς < S | καὶ < U Pa | τὰ αὐτὰ
< S | ταῦτα < Pa 4f εἰς τὴν — Σαδδουκαίων < Pa 5 καὶ < M 6 τὸν
... λόγον < S | τῆς (vor σαρκός) < Pa 7 ἀποκηρύσσωσι] ἀποκηρύσσουνσι M
ἀπο//ρήσωσι, ein Buchstabe ausradiert U ἀπορήσωσι Pa erforschen S | προσῆλ-
θον αὐτῷ < S | ὁ αὐτὸς Pa S προσῆλθον — εἰπὼν καὶ < S | δὲ < U Pa |
εἰπὼν] φησί U | καὶ < Pa Sf ἀνάστασιν μὴ εἶναι U 9 ἦν hinter σαρκός Pa
10 vor ψυχῇ + ἡ M | καὶ ὀρθῶς < S 10f ἀποκρίνεται MU 11 ἐγα-
μίσκονται Pa 12 τῷ?] τὸ M 13 καὶ γαμίσκεσθαι Pa < S | ἀλλ' Pa |
φωσίν] φῶς ἵν' M φησίν U im Licht S < Pa 14 κατὰ τοῦτο < M | πλη-
σιασθέντες Pa | τῷ < Pa 15 καὶ ἡμεῖς hinter παραδείσῳ Pa | μήτε γάμοις]
< Pa | ἢ εἰλαπίναις] εἰλαπίνες M < S | ἔτι < S 16 τῷ] τὸ MPa τοῦ U
16f καὶ γεωργεῖν — Χριστοῦ] und zu leben in Ewigkeit S 17 ἡμῶν MPa |
ἀλλὰ M 18—20 οἷον δόξη — εἶναι ἄγγελοι < Pa 18 κατὰ τὸ γεγραμμένον
< S 20 καθάπερ + denn S | ἔλεγεν] wir sagen S 21 τῷ] τῶν MU |
νυκτὸς — κεκοσμημένων] da auch der Mond in der Nacht scheint, indem er voll ist S

ἡ σελήνη φαίνει ὡς ὁ ἥλιος. καὶ οὐ πάντως ἂν ἥλιον εἶναι τὴν σελήνην ἀπομαρτυρεῖν αὐτὸν ἐλέγομεν, ἀλλ' ὡς ἥλιον, ὡσπερ καὶ τὸ μὴ ὑπάρχον 6 χρυσός, ἐγγὺς δὲ τοῦ εἶναι χρυσός πεφυκός ὡς χρυσός λέγεται καὶ οὐ 308 χρυσός. εἰ δὲ ἦν χρυσός, οὐκ ἐλέγετο ἂν ὡς χρυσός, ἀλλὰ χρυσός· ἐπεὶ 5 δὲ μὴ ἔστι χρυσός, ἀλλὰ (ἐγγὺς) τοῦ εἶναι χρυσός καὶ φαντάζεσθαι τὸν χρυσόν, οὐ χρυσός ἀλλ' ὡς χρυσός λέγεται. οὕτως καὶ ὡς ἀγγέλους 7 ἔσεσθαι λέγοντος τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ἀναστάσει, οὐκ αὐτὸ τοῦτο ἀγγέλους αὐτὸν ἐπαγγέλλεσθαι ἀκούομεν τοὺς ἁγίους ἔσεσθαι ἐν τῇ ἀναστάσει, ἀλλὰ ἐγγὺς τοῦ εἶναι ἀγγέλους. ὥστε ἀλογώτατον τὸ λέγειν, ἐπειδὴ ὁ 8 10 Χριστὸς ἀπεφήγατο τοὺς ἁγίους ὀφθῆναι ὡς ἀγγέλους ἐν τῇ ἀναστάσει, τὰ σώματα διὰ τοῦτο ταῦτα μὴ ἀνίστασθαι, καίτοι τῆς λέξεως αὐτὴν τὴν πράξιν δηλούσης σαφῶς τοῦ συμβαίνοντος. ἀνάστασις γὰρ οὐκ ἐπὶ τοῦ 9 μὴ πεπτωκότος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πεπτωκότος λέγεται καὶ ἀνισταμένου· ὡσπερ ὅπταν λέγει καὶ ὁ προφήτης »καὶ ἀναστήσω τὴν σκιηνὴν Δαυιδ 15 τὴν πεπτωκυῖαν«. ἔπεσε δὲ ὀκλάσασα ἡ ποθητὴ σκιηνὴ τῆς ψυχῆς εἰς »γῆν χώματος«. οὐ γὰρ τὸ μὴ θνήσκον, ἀλλὰ τὸ θνήσκον κλίνεται. θνήσκει δὲ σάρξ, ψυχὴ γὰρ ἀθάνατος. καὶ τοίνυν εἰ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, 10 σῶμα δὲ ὁ νεκρός, οἱ λέγοντες ἀνάστασιν μὲν εἶναι, σαρκὸς δὲ μὴ εἶναι, ἀρνοῦνται μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ὅτι μὴ τὸ ἔστος ἀλλὰ τὸ πεπτωκός καὶ

14 Amos 9, 11 — 16 Dan. 12, 2

M U S Pa

1 ὁ < Pa 1f εἶναι — ἐλέγομεν < S 2 λέγομεν U λέγωμεν Pa | μὴ] wie S 3 δὲ] und S < Pa | πεφυκός < S | λέγεται] wir sagen S 3f καὶ οὐ χρυσός < S 4—6 εἰ δὲ ἦν — λέγεται < Pa 4 ἐλέγετο ἂν] sagten wir S 4f ἐπεὶ δὲ — χρυσός λέγεται < S 5 (ἐγγὺς) Pet. 6 οὐ χρυσός ἀλλ' < U | οὕτω U | ὡς ἀγγέλους < S 7 ἔσεσθαι hinter ἀναστάσει U | λέγοντα Pa | ἐν τῇ ἀναστάσει < M | αὐτὸ τοῦτο < S 8 αὐτὸν < Pa | αὐτὸν ἐπαγγέλλεσθαι ἀκούομεν] sagt er S | ἀκούομεν — ἀναστάσει < Pa | τοὺς ἁγίους] sie S | ἔσεσθαι hinter ἀναστάσει U | ἐν τῇ ἀναστάσει < S 9 ἀλλ' Pa | ἐγγὺς τοῦ εἶναι] wie S | ὥστε ἀλογώτατον] ἄλογον γὰρ Pa | τὸ < MU 10 ἀπεφήγατο] offenbart S | τοὺς ἁγίους ἀπεφήγατο M | ὀφθῆναι τοὺς ἁγίους Pa 11 τὰ σώματα ... ταῦτα] der Leib S | ταῦτα διὰ τοῦτο Pa 12 πράξιν] τάξιν M jenes S | σαφῶς < S 13 ἀλλὰ M | καὶ ἀνισταμένου < S 14 καὶ¹ < Pa 15 ποθητῇ] schöne u. geliebte S 16 χώματος] σώματος M | οὐ γὰρ — τὸ θνήσκον] das Sterbende, nicht das nicht Sterbende S 17 vor σὰρξ + ἡ U | γὰρ] δὲ Pa | καὶ τοίνυν — ἀθάνατος < M 18 ὁ νεκρός] sterblich S 19 ἀνάστασιν μὲν εἶναι < S | μὴ εἶναι < U 19f καὶ κλιθὲν < S

κλιθὲν διανίσταται κατὰ τὸ γεγραμμένον »μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἀναστρέφει«;

P 559

44. Ὅτι δὲ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ ἐδίδαξεν ἀναφανδὸν ὁ κύριος καὶ δι' **44, 1**
 ἑαυτοῦ καὶ διὰ Σολομῶνος εἰπὼν· | δι' ἑαυτοῦ μὲν ἐν τῇ κατὰ τὸν πλούσιον **D 640**
 5 καὶ τὸν πένητα Λάζαρον ἱστορίᾳ, τὸν μὲν ἐν κόλποις Ἀβραάμ δεικνύς
 ἀναπαύεσθαι μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ σώματος, τὸν δὲ ἐν ἀλγηδόνι, οἷς
 διαλεγόμενον τὸν Ἀβραάμ εἰσήγαγε· διὰ Σολομῶνος δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφο- **2**
 μένῃ Σοφία, ἔνθα »δικαίων αἱ ψυχαὶ ἐν χειρί« γέγραπται »θεοῦ, καὶ οὐ
 μὴ ἀψήγεται αὐτῶν βία· ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνήσκειν καὶ
 10 ἐλογίσθη κάκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν καὶ ἢ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα·
 οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης«. ὅθεν **3**
 σῶματος ἢ ἀνάστασις, καὶ οὐ ψυχῆς. οὐ γὰρ τὸν ἐστῶτά τις ἀνίστησιν,
 ἀλλὰ τὸν κείμενον, ὡσπερ οὐδὲ τὸν ὑγιαίνοντα θεραπεύουσιν, ἀλλὰ τὸν
 πάσχοντα.
 15 Εἰ δὲ τις τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζε- **4**
 ται λέγειν ἔσσεσθαι, πολλὴ μὲν μωρία τοῦτο καὶ ἀλογία. δεῖ γὰρ φθορὰν
 πρῶτον καὶ λύσιν τὸν τοιοῦτον τῆς ψυχῆς δεικνύουσαι, ἵνα δείξῃ δὴ καὶ τὴν
 ἀνάστασιν, μὴ τοὶ ληροῦντά γε, ἀλλὰ σαφῶς λέγοντά τι φαίνεσθαι. **Ö 310**
 ὅμως γοῦν δοτέον αὐτῷ θνητὴν ὀρίσασθαι τὴν ψυχὴν. ἔσσι γὰρ τοὶ **5**
 20 θάτερον ἐνταῦθα θετέον, ἢ ἀληθῆ τὸν κύριον ἀποφύνασθαι ἀθάνατον
 τὴν ψυχὴν διδάσκοντα καὶ ψεῦδος τὸ φθείρεσθαι αὐτὴν λέγοντα ἢ φθεί-
 ρεσθαι καὶ ψεῦδος τῷ ἀνώλεθρον αὐτὴν καὶ ἀθάνατον εἶναι διδάσκειν

1 Jerem. S, 5 — **4ff** Luk. 16, 19ff — **8—11** Weish. Sal 3, 1—4

M U S Pa (bis Z. 14 πάσχοντα)

1—11 κατὰ τὸ γεγραμμένον — ἀθανασίας πλήρης < Pa **2** ἀναστρέφει M
3 ἀναφανδὸν < S | ὁ κύριος] Χριστὸς S **4** Σολομῶνος M **4f** πλούσιον u.
 Λάζαρον umgestellt S **5** τὸν πένητα < S | δεικνύς * nach S zu zeigen] δοῦς U
 < M **6** ἀναπαύεσθαι < S | τοῦ] dieses S | τὸν δὲ ἐν ἀλγηδόνι < S **7** τὸν]
 < M καὶ S | ἀλγηδόνι U **7f** διὰ — ἔνθα . . γέγραπται] in der Weisheit
 Salomos aber sagt er S **7** Σολομῶνος M **10** κάκωσις M **11** ὅθεν] οὖν Pa
12 καὶ < S | ἀνίστησιν] ἐγείρει Pa **13** ὑγιαίνοντα] den nicht Leidenden S
15 ἐπὶ τ. ψυχ. κ. μὴ ἐπὶ τ. σαρκὸς umgestellt S **15f** βιάζεται λέγειν ἔσσεσθαι]
 versteht S | βιάζεσθαι M U, dazu am Rand v. 1. Hd. βιάζεται U **16** τούτῳ U
 | δεῖ] λέγει U **17** τὴν] ihre S **18** φαίνεσθαι] Klares (sc. redend) S **20** ἐν-
 ταῦθα *] ταῦτα M U < S; ταύτη Bonwetsch **20f** τὴν ψυχὴν ἀθάνατον U
21 καὶ] ἢ S | τὸ φθείρεσθαι αὐτὴν λέγοντα *] αὐτὴν (αὐτῇ M) τὸ φθείρεσθαι
 λέγειν M das Verweslichsein ihr sagend S **21—S. 469, 1** ἢ φθείρεσθαι — τὸν
 Χριστὸν < S **22** τῷ *] τὸ M U | αὐτὴν τὸ ἀνώλεθρον U

⟨λέγειν⟩ τὸν Χριστόν, καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πένητα φράσει καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν Μωυσέα καὶ τὸν Ἡλίαν ὀπτασίᾳ. ἀλλ' οὐδὲν ὁ 6 κύριος ἄλλως ἐφθέγγετο ἢ ἐψεύσατο. οὐ γὰρ εἰδῶλον ἢ φάντασμα, τοὺς ἀποστόλους βουλόμενος ἀπατᾶν, ἐδείκνυεν αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει τὸν Ἡλίαν 5 καὶ τὸν Μωυσέα, ἀλλ' ὁ ἦσαν ἀψευδῶς· ὥστε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ τὸν δυσμαθέστατον μαθεῖν ἀθανάτον αὐτὸν εἶναι καὶ ἀνώλεθρον διαβεβαιουῦσθαι τὴν ψυχὴν.

45. Οὐκοῦν σαρκὸς ἢ ἀνάστασις γίγνεται καὶ οὐ | ψυχῆς, ὅπως γ' 45, 1
πεπτωκυῖα τοῦ Δαυὶδ εἰς τὴν φθορὰν ἀνασταίῃ σκηνή, καὶ ἀναστᾶσα καὶ D641
10 ἀνοιχοδομηθεῖσα, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ἀπήμων λοιπὸν καὶ ἀδιά-
πτωτος διαμένει, ὅτι μὴ τῷ θεῷ τὴν λιθίνην οἰκίαν δείμασθαι | τοῦ Δαυὶδ 2 P 560
ἔμελεν, ἔν' ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν οἰκίαν σχῆ καλήν, ἀλλὰ τὴν σάρκα,
τὸ σκῆνος τῆς ψυχῆς, ἣν αὐτὸς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἔτεκνήνατο. σκο- 3
πεῖσθαι δέ σε, ὃ σοφώτατε Ἀγλαοφῶν, οὕτως χρῆ. πάντως δὲ βῆσα
15 μαθήσῃ τοῦτο, ἐὰν ἐπὶ τὴν τοῦ καθεύδειν εἰκόνα προσσχῆς καὶ ἀνίστα-
σθαι. εἰ γὰρ τὸ ὑπνοῦν ἀπὸ τοῦ ἐγρηγορέναι καὶ τὸ ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ
καθεύδειν γίγνεται καὶ τοῦτο θανάτου καὶ ἀναστάσεως μελέτη (ὑπνω
γὰρ καὶ θανάτῳ διδυμάσιν*), ἀνάγκη δὲ καὶ τὸ ἀναβιώσκεισθαι εἶναι ἐκ
τοῦ τεθνάναι εἰς τὸ ζῆν τὴν σάρκα, εἴπερ καὶ τὸ ἀνεγείρεσθαι ἐκ τῶν
20 καθευδόντων. ὡς γὰρ ἐκ τοῦ καθεύδειν τὸ ἐγρηγορέναι γίγνεται καὶ οὐ 4
πάντως ὁ καθεύδων ἐν τῷ αὐτῷ διαμένει σχήματι καθεύδων ἀεὶ, ἀλλ'
αὔθις ἀνίσταται, οὕτως καὶ τὸ ζῆν ἐκ τοῦ ἀποθανεῖν συμβήσεται, καὶ οἱ

2 vgl. Matth. 17, 1ff — 8f vgl. Amos 9, 11 — 17 Il. 16, 672

M U S

1 ⟨λέγειν⟩ * | πλούσιον u. πένητα umgestellt S | πένηταν U 2 μωσέα U
| ἀλλὰ M | ἀλλ' οὐδὲν < S 3 φάσμα M 4f Ἡλίαν u. Μωυσέα umgestellt S
5 ἀλλ' ὁ] ἀλλὰ τὸ ὁ M 6 αὐτὴν M < S | καὶ ἀνώλεθρον < S 8 γίνεται
MU | καὶ < U 9 εἰς τὴν φθορὰν < S | ἀναστῆ U 9f ἀναστᾶσα καὶ
ἀνοιχοδομηθεῖσα < S | ἀνωκοδομηθεῖσα U 11—13 ὅτι μὴ — ἐτεκνήνατο < S
11 οἰκίαν U 12 ἔμελεν *] εἰς τὸ μέλλον M μηδὲ U; ἐπιμελὲς Mendelssohn
13f σκοπεῖσθαι δὲ — οὕτως χρῆ < u. ὃ Ἀγλαοφῶν in den nächsten Satz hinein-
gesetzt S 14 σοφώτατε M | οὕτως U | πάντων M < S 15 προσσχῆς MU
wir kommen S 15f καὶ ἀνίστασθαι < S 16 ἀπὸ τοῦ ἐγρηγορέναι] vom
Schlaf S 17 γίνεται U 17f καὶ τοῦτο — διδυμάσιν < S 17 ἀναστάσεως
καὶ θανάτου U 18 γὰρ < M | διδυμάσιν] δίδυμα ὄνε M δίδυμα ὦν ἐν U
ἀνάγκη δὲ καὶ] denn so S 19 εἰς τὸ ζῆν < S 19f εἴπερ καὶ τὸ — καθευδόν-
των < S 20 τὸ ἐγρηγορέναι] dem Schlafenden S | καὶ] aber S 21 πάντως
< S | καθεύδων ἀεὶ] καθεύδων ἐν τῷ ἀεὶ M ἀεὶ καθεύδων U < S | ἀλλὰ U
21f ἀλλ' αὔθις ἀνίσταται] wie der Wachende S

πάντως ὁ ἀποθανών, ἐπειδὴν ἀποθάνοι, ἐν τῷ αὐτῷ μένει. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ 5
 κοιμᾶσθαι τὸ ἐγρηγορέναι καὶ ἐκ τοῦ πεσεῖν τὸ ἀνεγερθῆναι καὶ ἐκ τοῦ
 καταβληθῆναι τὸ ἀνοιχοδομηθῆναι, τίς μηχανή, καὶ ἐκ τοῦ κλιθέντος μὴ
 οὐχὶ προσδοκᾶν τὸ ἀναστήσεσθαι καὶ ἐκ τοῦ θανόντος τὸ ἀναβιώσεσθαι;
 5 καὶ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα οὐκ ἐξαπατώμενοι ὁμολογοῦμεν ἐκ τῶν τεθνεώτων
 σωμάτων τὸ ἀναβιώσεσθαι συμβαίνειν. καὶ μὴ μόνον τοῦτο, εἰ βούλει, 6
 ἀπὸ τοῦ καθυδέειν σκοπεῖ καὶ ἀνίστασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν σπερμάτων
 καὶ φυτῶν ὡς ἐν πᾶσιν αὐτοῖς ἢ ἀνάστασις καταγγέλλεται. καταμάθετε Ö 312
 γὰρ τὰ σπέρματα, πῶς ἠγυμνάε, φησὶν, καὶ ἄσαρκα βάλλεται εἰς τὴν γῆν
 10 καὶ τελεσφορούμενα πάλιν ἀποδίδονται. ἐπεὶ εἰ θνήσκου μὴν καὶ σήποιτο
 τὰ σπέρματα, ἐκ δὲ τῶν | σπερμάτων μῆκετι τὸ ἀναζῆν καὶ φύειν γένοιτο, D 642
 τίς ἢ ἀποκλήρωσις μὴ οὐχὶ πάντα καταναλωθῆναι εἰς τὸ τεθνάναι;
 46. Ἀλλὰ γὰρ περὶ τούτων πλείω λέγειν τανῦν, ᾧ κράτιστε Θεόφιλε, 46, 1
 παρήσωμεν, καὶ οἱ λοιποὶ κριταὶ τῶν λόγων. λάβωμεν δὲ καὶ τὰ τούτοις
 15 ἐφεξῆς ἀκόλουθα, ὡς ἀφέστηκε τοῦ δέοντος μακράν. ὁ θεὸς γὰρ αὐτῷ 2
 πάλιν αὐτὰς τὰς ψυχὰς ἐν τῇ κατὰ τὸν ἐξηχοστὸν πέμπτον ψαλμὸν προ-
 φητεία βεβαιασμένως αὐτὴν καὶ ἀνοικείως ἐκτιθεμένῳ, | ὡς εἰς παγίδα (εἰς) P 570
 τὴν σάρκα δίκην ὑφεξούσας τῶν ἡμαρτημένων ἐμβιβάζει, ὅπερ ἀτοπίας
 μᾶλλον ἢ ὀρθοδοξίας ἐστίν. εἰ γὰρ πρὸ τῆς παραβάσεως, καθάπερ ἦδη 3
 20 καὶ ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἐξεθέμεθα, σῶμα ἐκέκτηντο αἱ ψυχαί, πῶς (ὡς)
 εἰς παγίδα ὕστερον μετὰ τὴν παράβασιν εἰς σῶμα ἐμβιβάζονται, οὐκ ὄντος
 χρόνου ἐν ᾧ πρὶν αὐτὰς τὸ σῶμα λαβεῖν ἐξημάρτοσαν; οὐ γὰρ ἔμφορο- 4

Sf vgl. I Kor. 15, 37

M U S

1 ἐπειδὴν ἀποθάνοι, ἐν τῷ αὐτῷ] *im Tode* S 1—4 εἰ γὰρ — τὸ ἀναβιώ-
 σεσθαι < S 3 ἀνωκοδομηθῆναι U 4 θανέντος U | ἀναβιώσεσθαι Dindorf]
 ἀναβιώσασθαι M ἀναστήσεσθαι U 5 καὶ γὰρ ἡμεῖς] *wir aber nun* S | τεθνεό-
 των M 6 συμβαίνειν < S | τοῦτο < S 7 σκοπεῖ < S S καταγγέλλεται]
klar erkannt wird S | καταμάθε U 9 φησὶν < M 10 πάλιν + *als eben-*
solche S 11 ἐκ τῶν σπερμάτων] *von ihnen* S 12 εἰς τὸ τεθνάναι < S
 14 παρήσωμεν MU | καὶ οἱ — λόγων < S 15 τοῦ δέοντος] *der Wahrheit* S
 15—17 αὐτῷ . . . ἐκτιθεμένῳ] *verstehen sie* S 16 πάλιν αὐτὰς] *πάντας* M < S
 16f ἐν τῇ — προφητεία] *im 65. Psalm* S 16 πέμπτοι] καὶ πέμπτον *hinter προ-*
φητεία U 17 καὶ ἀνοικείως < S | (εἰς) * *nach* S 18 ὑφεξούσαν MU |
 ἡμαρτημένων + *ihre* S | ἐμβιβάζει M | ἀτοπίας < U 19 ἐστίν] *voll ist* S |
 γὰρ < S 19f καθάπερ — ἐξεθέμεθα < S 20 σῶματα U | (ὡς) *Bonwetsch*
nach S 21 μετὰ τὴν παράβασιν < S | σῶμα] *Fleisch* S

νος ὅτε μὲν ὡς διὰ τὸ σῶμα λέγειν τὰς | ψυχὰς ἡμαρτηκέναι, ὅτε δέ, P571
 ἐπειδὴ περ ἡμάρτοσαν, διὰ τοῦτο καὶ δεσμὸν αὐτὸ καὶ παγίδα πρὸς κατὰ-
 κρισιν γεγενῆσθαι. εἰ γὰρ διὰ τὸ σῶμα ἡμαρτον, συνῆν ἄρα ἐξ ἀρχῆς αὐ- 5
 ταῖς καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας τὸ σῶμα. πῶς γὰρ διὰ τοῦτο ἡμάρτανον, ὃ
 5 μὴ ἦν μηδέπω; εἰ δὲ παγὶς πάλιν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ πέδαι νομίζονται καὶ 6
 δεσμός, οὐκέτι τὸ συναμφοτέρον αἴτιον, ἀλλὰ ψυχὴ μόνη. ἁμαρτήσαντι γὰρ
 μετὰ τὸ ἁμαρτήσαι [τῷ ἁμαρτήσαντι] δεσμὰ καὶ παγίδες καὶ πέδαι κα-
 τασκευάζονται. ἀλλὰ μὲν δὴ ὠμολογήσαμεν μὴ δύνασθαι δεσμὸν εἶναι 7
 τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμα πρὸς ἐκάτερα, καὶ πρὸς τὸ
 10 δίκαιον καὶ ἄδικον, συνεργεῖ, ὃ δὲ δεσμός εἶργει τοῦ ἀδικεῖν. ὥστε ὅπερ 8
 λέγω δυοῖν θάτερον· ἢ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἡμάρτομεν μετὰ σώματος καὶ οὐ
 φαίνεται χρόνος ἐν ᾧ ἐκτὸς ὑπήρξαμεν σώματος καὶ συναίτιον τὸ σῶμα
 καὶ ἀγαθῶν τῇ ψυχῇ καὶ κακῶν, | ἢ χωρὶς σώματος διάγοντες ἡμάρτομεν D643
 καὶ ἀναίτιον τὸ σῶμα κακίας ἐκ παντός. ἀλλὰ χωρὶς σώματος ὑπὸ ἀλό- 9
 15 γου ἡδονῆς οὐ κρατεῖται ἡ ψυχὴ, ἐκρατίθησαν δὲ οἱ πρωτόπλαστοι ἀλόγω
 δελεασθέντες ἡδονῇ· ἦν ἄρα ἡ ψυχὴ μετὰ σώματος καὶ πρὸ τῆς ἁμαρ-
 τίας. | περὶ γὰρ δὴ τοῦ μὴ ἐγγωρεῖν αὐτὸ νομίζεσθαι διὰ τὴν παράβασιν 10 Ö314
 δεσμὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ γεγενός, ἵν' ἀκίρατον ἡ ψυχὴ καὶ συνεχῆ κατ' αὐτοὺς
 βάσανον ἔχη νεκροφοροῦσα, δοκῶ μοι πλήρης ταῦτα ἦδη μετὰ πάσης ἀπο-
 20 δειξέως δεδηλωκέναι. ὅθεν ἀσύστατον καὶ ἀνένδεκτον τὸ μὲν σῶμα παγίδα 11
 τίθεσθαι καὶ δεσμὰ, τὸν δὲ θεὸν εἰσάγειν τὰς ψυχὰς εἰς τὴν παγίδα δίκην
 ὑφεξούσας, ἄνωθεν ἐκ τοῦ τρίτου ἐκβάλλοντα οὐρανοῦ ἀνθ' ὧν παρήκουσαν
 τῆς ἐντολῆς. πρὸς τί γὰρ τις βλέψας πιστεύσειεν τοῖς οὕτω ὑπ' αὐτῶν 12
 25 προπετωῶς εἰρημένους; καίπερ οὐκ ἔχοντος οὕτως τοῦ ψαλμοῦ, κὰν βεβιασ-
 μένως αὐτὸν ἐκτίθωνται. αὐτὰ δὲ προοίσω τὰ ἐγκείμενα, ἵνα δὴ καὶ τὸ

M U S

1 ὡς < S | λέγειν] sagend S 2 f καὶ δεσμὸν — γεγενῆσθαι] seien sie in
 den Leib hineingetan, wie in eine Fessel S 2 καὶ¹ < M 3 f ἐξ ἀρχῆς αὐ-
 ταῖς < S 5 f παγὶς — δεσμός] als Fessel das Fleisch der Seele gegeben wurde S
 5 αὐτῶ U der Seele S | πέδα M 6 ἁμαρτήσαν. τί U 7 [τῷ ἁμαρτήσαντι] *
 Bonwetsch | δεσμὰ — πέδαι] Strafen u. Fesseln S 8 δύνασθαι < S 10 f ὅπερ
 λέγω < S 12 ἐκτὸς + völlig S 13 καὶ κακῶν τῇ ψυχῇ καὶ ἀγαθῶν U |
 ἡμάρτομεν διάγοντες U 14 κακίας ἐκ παντός < S 16 δελεασθέντες < S
 17—20 περὶ γὰρ δὴ — δεδηλωκέναι < S 18 γεγενός *] γεγονότα M U | ἄκρα-
 τον U 19 ἔχει M | πλήρης (als indeklin.) *] πλήρης M πλήρη M 21 δεσμὰ]
 Pein S 22 τοῦ < U | ἀνθ' ὧν] ὅτι ἄνωθεν U 23 f τοῖς — εἰρημένους] ihrem
 Wort S 24 f κὰν — ἐκτίθωνται < S 25 ἐκτίθενται U | τὰ ἐγκείμενα] dies S
 | δὴ] δὲ U 25 f τὸ μνησθεσ αὐτῶν τῆς ἐξηγήσεως] ihr frevelisches Gerede S

μυθῶδες αὐτῶν τῆς ἐξηγήσεως φανῆ, ὀρθῶς μὲν θελότων νοεῖν τὰς γραφάς.

εἰσὶ γὰρ οὕτω πως δῆπου τὰ λεχθέντα· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, 13
ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον. εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα,
5 ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν. ἐπεβίβασας ἀνθρώπους | ἐπὶ τὰς κεφα- P572
λάς ἡμῶν. διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς
ἀναψυχήν«. καὶ εὐθέως ἐπιφέρουσι· ταῦτα δὲ ὑπὸ τῶν ψυχῶν εἴρηται 14
τῶν εἰς τὴν παγίδα τὸ σῶμα ὡς εἰς ἀγώνισμα κατενεχθεισῶν ἐκ τοῦ τρί-
του οὐρανοῦ, ἔνθα ὁ παράδεισος. τὸ γὰρ »διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδα-
10 τος« ἦτοι, φησί, τὴν διὰ μήτρας εἰς τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς πάροδον δηλοῖ,
ἐπειδὴ περ ἐν φλογὶ τοσαύτῃ καὶ ὑγρασίᾳ καταγίγνεται, ἢ τὴν ἀπὸ τῶν
οὐρανῶν κατάπτωσιν εἰς τὸν βίον διερχομένης (αὐτῆς) τὰς πηγὰς τοῦ
πυρὸς καὶ τὰ ὑπὲρ τὰ νῶτα τοῦ στερεώματος ὕδατα. πρὸς οὓς ἤξιον 15 D644
ἐνίστασθαι. φέρε γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν, ὧ Ἄγλαοφῶν, αὐτὸς ποιήσαι τὴν ἀπό-
15 κρισιν, τί λέξουσι.

47. Πρῶτον γὰρ (ὅτι) ὁ παράδεισος, ὅθεν καὶ ἐξεβλήθημεν ἐν τῷ 47, 1
πρωτοπλάστῳ, ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς γῆς προδήλως τόπος ἐξαίρετος, πρὸς
ἄλυπον ἀνάπαυσιν καὶ διαγωγὴν τοῖς ἀγίοις ἀφωρισμένος, (τοῦτο) δῆλον
ἀπὸ τοῦ καὶ τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ τοὺς λοιποὺς ποτα-
20 μοὺς τοὺς ἐκεῖθεν προχεομένους ἐνταῦθα φαίνεσθαι τῶν βρευμάτων τὰς
διεκβολὰς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἡπειρον ἐπικλύζοντας. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν 2
οὐρανῶν ἀνωθεν καταράσσονται χεόμενοι· ἐπεὶ οὐδὲ ὑπέστη ἂν ἡ γῆ ὄγκον
τοσοῦτον ἀθρόως ἐξ ὕψους καταφερόμενον ὑποδέξασθαι ὕδατος. ἀλλ' 3
οὐδὲ ὁ ἀπόστολος ὑποτίθεται τὸν παράδεισον εἶναι ἐν τρίτῳ οὐρανῷ τοῖς
25 λεπτῶν ἀκροᾶσθαι λόγων ἐπισταμένοις· »οἶδα« γὰρ »άρπαγέντα (τὸν

3—7 Psal. 65, 10—12 — 25 II Kor. 12, 2

M U S

1 f ὀρθῶς — τὰς γραφάς] *indem sie ohne Verstand sind* S 3 εἰσὶ γὰρ
— λεχθέντα < S | τὰ < U 5 ἐπὶ τὸν νῶτον] *ἐνώπιον* M 6 καὶ² < S
7 ταῦτα] *dies Wort* S | δὲ < S | εἴρηται] *zu sagen* S S vor εἰς τὴν + *wie* S
| τὸ σῶμα — ἀγώνισμα] *in den Leib* S 10 ἦτοι, φησί < S 12 οὐρανῶν M
| εἰς] ἐπὶ U | διερχομένην U | (αὐτῆς) * nach S 13 ὑπὲρ — στερεώματος]
oberen S 15 τί λέξουσι < S 16 (ὅτι) * | καὶ < S 17 ἐπὶ * nach S]
ἐκ MU | ταύτης < S 18 f τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ *] *δῆλον ἀφ' οὗ* M *κρείττονα*
ἀπ' αὐτοῦ U 19 καὶ τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην καὶ < S | λοιποὺς < S
20 f ἐνταῦθα — τὰς διεκβολὰς] *und* S 21 διεκβολὰς] δὲ ἐκβολὰς M 22 χεώ-
μενοι M 23 ἀθρόως U | ἐξ ὕψους] *vom Himmel* S | ὕδατος < S | ἀλλὰ M
24 f τοῖς λεπτῶν — ἐπισταμένοις] *denn höre* S 25 f τὸν τοιοῦτον < M U

τοιούτων) ἕως τρίτου» λέγων »οὐρανοῦ. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρω-
 πον, εἴτε ἐν σώματι εἴτε χωρὶς σώματος, ὁ θεὸς οἶδεν, ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν
 παράδεισον». δύο ἀποκαλύψεις μεγάλας ἔωρακέναι μὴνύει, δις ἀναληφθεὶς 4
 ἐναργῶς, ἅπαξ μὲν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἅπαξ δὲ εἰς τὸν παράδεισον. τὸ Ὀ 316
 5 γὰρ »οἶδα ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ« ἰδίως ἀποκάλυψιν
 αὐτῷ κατὰ τὸν τρίτον ἀναληφθέντι οὐρανὸν πεφηγῆναι συνίστησι· τὸ δὲ 5
 »καὶ οἶδα« πάλιν ἐπιφερόμενον »τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι
 εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, (ἀρπαγέντα) εἰς τὸν παράδεισον« ἑτέραν αὐθις
 αὐτῷ πεφανερῶσθαι κατὰ τὸν παράδεισον ἀποκάλυψιν δείκνυσι. τερετισ- 6
 10 μὸς οὖν ἐστὶ καὶ τραγικολογία τὸ καταβάλλεσθαι λέγειν τὰς ψυχὰς ἐκ
 τῶν οὐρανῶν καὶ διαβαίνειν τοῦ πυρὸς τὰς πηγὰς καὶ τὰ ὕδατα τὰ ὑπὲρ
 τὰ νῶτα τοῦ στερεώματος, εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς φερομένον κόσμον. ἐπεὶ 7 P 573
 μὴδὲ ὁ Ἄδὰμ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐξεβλήθη, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ κατὰ ἀνατολὰς
 ἐν Ἑδὲμ πεφυτευμένου παραδείσου. οὐ γὰρ πρὸ τῆς ἐν|σωματώσεως τὸ D 645
 15 παράπτωμα, καθάπερ ἐδείξαμεν ἱκανῶς, οὐδ' αὖ τὸ σῶμα παγίς τοῦτο,
 ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς τὸ σῶμα σύμφυσιν τῆς ψυχῆς γίνεταί τὸ παράπτωμα,
 ὅτι τὸ συναμφοτέρον ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἐκ τοῦ παραδείσου κατὰπτωσις
 ἐνθάδε. ὁ δὲ ὅλως οὐ προσέσχεν ἐπιμελέστερον, Ἀγλαοφῶν, τῷ λόγῳ, 8
 ἀλλὰ διετείνατο περὶ πραγμάτων διανοήσιν οὐκ ἐχόντων ἀκίνδυνον, ἐπιχει-
 20 ρήσας κατὰ τὰς δόξας ἐξηγήσασθαι τῶν φαύλων τὸν ψαλμόν, περὶ ὧν
 λέγειν πλείω παρήσομεν.

48. Βούλομαι γάρ, ἐπειδὴ ἅπαξ εἰς τὸ διευθῆναι τὴν μοχθηρίαν αὐ- 48, 1
 τῶν ἤκαμεν, ἀπογυμνώσαι καὶ ταύτης αὐτοῖς τῆς προφητείας τὴν πρόφα-
 σιν· »ἔδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός· ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύ-

24 Psa. 65, 10

M U S

1 λέγω M < S 1f καὶ οἶδα — χωρὶς σώματος] u. bald darauf S 3 μεγάλας
 < M | vor δις + und S 5 οἶδα + er sagt S | τὸν τοιοῦτον < S 5f ἰδίως
 — πεφηγῆναι] die erste Offenbarung S 6 οὐρανὸν < U 7 καὶ < S | πάλιν
 ἐπιφερόμενον < S 7f ἄνθρωπον — τοῦ σώματος < S 8 (ἀρπαγέντα)* nach S
 | αὐθις ἑτέραν M 8f αὐθις — τὸν παράδεισον < S 9 δείκνυσι < S 9f τε-
 ρατισμὸς M 10 καὶ τραγικολογία < S | τραγικαιολογία M 10f ἐκ τῶν
 οὐρανῶν] aus dem dritten Himmel S 11f τὰ ὑπὲρ — στερεώματος] die oberen S
 13f κατὰ — πεφυτευμένου < S 15 ἐδιδάξαμεν M | ἱκανῶς < S | αὖ] αὐτὸ M
 < S 16 συμφυεῖν M | γίνεται M U 17f ὅτι τὸ — ἐνθάδε < S 17 τὸ]
 τοῦτο U 18—21 ὁ δὲ ὅλως — παρήσομεν] dieses nun lassend, o Aglaophon S
 19 ἀκίνδυνον < U 19f ἐπιχείρησιν U 22 γάρ < S 22f ἐπειδὴ — πρό-
 φασιν] euren Irrtum, welchen ihr habt über dies Psalmwort, durch das Verständnis
 überführen S 23 ἤκομεν U | καὶ ταύτης] κατ' αὐτῆς M 24 vor ἐπύρωσας + καὶ U

ριονα. δοκιμασθέντες διαρκῶς οἱ μάρτυρες ἐν ταῖς κατὰ τοὺς πειρασ- 2
μοὺς τῶν βασάνων προσβολαῖς (τὰ πολλὰ γὰρ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς αἰ-
προφητεῖαι πίστιν πληροῦνται) καὶ εὐκλεῶς καὶ ἐρρωμενέστατα διαθλή-
σαντες εὐχαριστοῦσι, τὸ »ἐδοκίμασας ἡμᾶς« λέγοντες τῷ θεῷ, ὡς ἵνα τὴν
5 δόξαν παρ' αὐτῷ κτήσωνται μεῖζονα, διὰ πολλῶν αὐτοὺς ἤλεγξε πόνων,
τὸν ἀληθῶς Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα νικῆσαι προθεῖς. καὶ ἐπισκέψασθε ὡς 3
τούτοις συνωδᾶ σαφῶς τοῖς λόγοις περὶ μαρτύρων καὶ ὁ Σολομῶν ἀνα-
φθέγγεται (οὐ γὰρ ἀμάρτυρος ὁ λόγος καὶ ἄλλων γραφῶν) ὅτι »ὁ θεὸς
ἐπέειπεν αὐτοῖς καὶ ἤγειρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ· ὡς χρυσίον ἐν χωνευ-
10 τηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα εὐωδίας προσεδέξατο αὐτοὺς
καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν <ἀναλάμπουσιν>«· πρόσθεν εἰπὼν »καὶ γὰρ 4
ἐὰν ἐν ὄψει ἀνθρώπων κολασθῶσιν, ἢ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης
καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται«. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ 5
ῤκγ ψαλμῷ τὸ »εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἐν τῷ ἐπαναστήναι ἀνθρώ-
15 πους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς· ἄρα τὸ ὕδωρ κατεπόντισεν
ἡμᾶς· χεῖμαρρον | διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διήλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ D646
ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. εὐλογητὸς κύριος, ὅς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν
τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν. ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος
τῶν θηρευόντων. ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ | ἡμεῖς ἐρρύσθημεν«, οἱ μάρ- Ö318P574
20 τυρές εἰσιν οἱ ψάλλοντες. δύο δὲ τῶν καλλινίκων οἱ χοροὶ μαρτύρων, 6
εἷς μὲν τῆς διαθήκης τῆς καινῆς, θάτερος δὲ τῆς παλαιᾶς, ἀντίφθογγον
ὕμνον συμφώνως τῷ ὑπερμάχῳ θεῷ καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων ἀναπέμποντες·

4—11 Weish. Sal. 3, 5—7 — 11—13 Weish. Sal. 3, 4f — 14—19 Psal.
123, 2—7

M U S

1 δοκιμασθέντες + denn S 1f ἐν ταῖς κατὰ — προσβολαῖς] u. durch viele
Qualen hindurchgegangen S 2f τὰ πολλὰ — διαθλήσαντες < S | εἰς τὴν — πί-
στιν] ἐστι καθ' ἡμᾶς ἐν προφητεῖαις· πίστει γὰρ M 3 ἐκλεῶς] εὐσεβῶς U
4 τῷ θεῷ] ο Gott S | ὡς] ὅς U 5 παρ' αὐτῷ < S 6 προσθεῖς M | καὶ
ἐπισκέψασθε] siehe aber nun S | ἐπισκέψασθαι M | ὡς + dir S, lies ὡς <τοι>? *
7 σαφῶς < S | περὶ μαρτυριῶν M < S | Σολομῶν M 8 οὐ γὰρ — γραφῶν
< S 9 εὐρεν U | χρυσόν U 11 καὶ ἐν καιρῷ — αὐτῶν < S | πρόσθεν
εἰπὼν] und bald darauf S 11f καὶ γὰρ — πλήρης < S 13 μεγάλα εὐεργετη-
θήσονται] werden sie sehr selig gemacht werden S 14 ῤκγ < S | τὸ + εἰρη-
μίνον U wieder S 14f ἀνθρώπους] Feinde S 15f ἄρα τὸ — κατεπόντισεν ἡμᾶς
< U 16—19 χεῖμαρρον — τῶν θηρευόντων < S 19 vor ἡ παγὶς + und
bald darauf S 19f οἱ μάρτυρες — ψάλλοντες < S 22 ὑπερμάχῳ u. καὶ βασ.
τῶν ὅλων < S

»ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν«, τὸ δικαστήριον τῶν ἐθνῶν ἢ τοὺς πειρασμούς, καθ' οὓς ἐκθλιβέντες καὶ πυρωθέντες ἰσχυρῶς ἐδοκιμάσθησαν· »δοκίμασόν με« γάρ φησι »κύριε, καὶ 7
 5 πείρασόν με, πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου«. λεγέτω S δὴ καὶ ὁ Ἀβραάμ ἐπὶ τῇ μονογενεῖ πυρωθεὶς τὰ σπλάγγνα προτιμήσας τε (τοῦ παιδός) τὸ τοῦ θεοῦ μᾶλλον πρόσταγμα, μετὰ τὸ ἀκοῦσαι »Ἀβραάμ, φείσαι τοῦ παιδός σου« ἀπορρίψας τὸ ξίφος· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον«. λεγέτω καὶ ὁ Ἰωβ μετὰ τὸ 9
 10 ἀπορρεῦσαι τὴν σαπρίαν καὶ ὄνειδισθῆναι τε ὑπὸ τῶν φίλων καὶ ἀλγῆσαι τὸ σῶμα, διὰ λαίλαπος ἀκούσας λαλοῦντος αὐτῷ τοῦ θεοῦ »ἢ οἶε με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος. ἔθου θλίψεις ἐναντίον ἡμῶν, κύριε, ἵνα ἡμᾶς ὡς χρυσίον ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμάσῃς«. λεγέ- 10
 15 θῶσιν ὑπὸ τοῦ πυρός· »ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον. διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν«. δὸς εἰπεῖν κάμοι τῷ Μεθοδίῳ, ὁ θεός ὁ παντο- 11
 κράτωρ, ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος, ὁ πατὴρ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου διαβάντι τὸ πῦρ ἀναλγητὶ καὶ τῶν ὑδάτων | εἰς τὴν καυστικὴν μεταβληθέν- D647

1f Psal. 65, 10f — 4 Psal. 25, 2 — 7 vgl. Gen. 22, 12 — 11 Hiob 40, 3 — 14 vgl. Dan. 3, 50

M U S

1—4 ἐπύρωσας ἡμᾶς — ἐδοκιμάσθησαν] *usw.* S 2f ἔθου θλίψεις — νῶτον ἡμῶν < M 3 ἐκθλίβοντες M | πειρασμούς + (λέγοντες)? * 4f δοκίμασον — πείρασόν με < S 4 γάρ < M | γάρ φησι] *und wieder David* S 6 ὁ < U 7 (τοῦ παιδός) * nach S | τὸ τοῦ — πρόσταγμα] *Gott* S 7f μετὰ τὸ ἀκοῦσαι — παιδός σου] < S 8 ἀπορρίψας τὸ ξίφος] *u. weggeworfen* S 9 ἐπύρωσας — ἀργύριον < S | ὁ < U 10 ἀπορρεῖσαι — σαπρίαν καὶ] *Untergang des Reichthums u. dem Tod der Kinder* S | ἀπορρεῖσαι M ἀπορρεύσαι U 11f διὰ λαίλαπος — δίκαιος] *u. der Erscheinung Gottes* S 11 αὐτοῦ M | ἢ < U 12 φανῆς U 12f ἔθου θλίψεις — δοκιμάσῃς] *du hast mich geprüft Gott* S 13 χρυσόν U 14f δροσιζόμενοι — τοῦ πυρός < S 15 θεός + *u. hernach* S 16 διήλθομεν — καὶ ὕδατος < S 17 δός] ὡς U | εἰπεῖν < S | κάμοι τῷ Μεθοδίῳ] *denen, die dich lieben mit reinem Glauben* S 17f ὁ παντοκράτωρ — αἰώνιος < S 18 ὁ μέγας < U | τοῦ Χριστοῦ] *unseres Herrn u. Gottes Jesu Christi* S | ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου < S 19 τὸ πῦρ ἀναλγητὶ] *dies sinnliche Feuer* S 19—S. 476, 2 καὶ τῶν — ἐξήγαγές με < S 19 ὑδάτων] *δημάτων* M

των φύσιν, ὑπεξαλύσαντα τὰς ὀρμάς· »διήλθον διὰ πυρός και ὕδατος, και ἐξήγαγές με εἰς ἀνάψυξιν«. σὴ γὰρ αὕτη τοῖς ἀγαπῶσί σε ἢ ἐπαγγελία 12
 »ἐὰν διαβαίνης δι' ὕδατος, μετὰ σοῦ εἰμι· και ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσί σε·
 καὶ ἂν διαβαίνης διὰ πυρός, οὐ μὴ κατακαυθῆς· φλόξ οὐ κατακαύσει σε«. 5
 ἀλλὰ γὰρ περὶ τῆς κατὰ τὸν ψαλμὸν ἐξηγήσεως ἄλλος ἔχει ταῦτα.

49. Ἔτι δὲ ἐκεῖνο διασκεπτέον, ἐν ᾧ πολυμόρφους ἐμφανταζόμενοι 49, 1
 ἀπάταις καθευδόντων τρόπον ἀποφαίνονται τὸν ἀπόστολον εἰρηκέναι »ἐγὼ
 δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ« και βοῶσι, <ὅτι> τῇ πρὸ τῆς ἐντολῆς ζωῆ
 <τῆν> ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ <ἐν παραδείσῳ> διαγωγῆν | πρὸ σώματος ἔφην, P 575
 10 ὡς τὰ ἐπιφερόμενα συνίστησιν »ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ
 τὴν ἁμαρτίαν«· ὅτι μὴ ἄλλως ὁ ἄνθρωπος ἄρχεσθαι ἠδύνατο και κυρι- 2
 εῦεσθαι ὑπὸ τοῦ κακοῦ, πραθεῖς αὐτῷ διὰ τὴν παράβασιν, εἰ μὴ σάρκινος
 ἦν γεγονώς. ἄληπτος γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἢ ψυχῆ, φησί, τῇ ἁμαρτίᾳ. διὸ Ö320
 15 ὀρμιέως ἐπήγαγεν τό »ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρ-
 τίαν«· πρόσθεν εἰπὼν τό »ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ«. θαῦμα 3
 μὲν οὖν τοῖς πολλοῖς ταῦτα λεγόντων αὐτῶν τότε ὑπεδύετο και κατὰ-
 πληξίς, νῦν δὲ προκυψάσης εἰς τὸ φανερώτατον ἦδη τῆς ἀληθείας οὐ μόνον
 μακρῶ πλανώμενοι καταφαίνονται, ἀλλὰ και μέχρι τῆς ἄκρας ἀναβαί-
 νοντες βλασφημίας· δόντες γὰρ ἀσωμάτως τὰς ψυχὰς πρὸ τῆς ἐντολῆς 4
 20 βεβιωκέναι ἀλήπτους τε εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἐκ παντὸς τῇ ἁμαρτίᾳ διανοη-
 θέντες πάλιν ἀνέτρεψαν τὸν λόγον, ἑαυτοὺς δὲ πολὺ μάλλον· τὰ γὰρ δὴ
 σώματα κατασκευάζουσιν αὐταῖς ὕστερον ἐπὶ τιμωρίᾳ <δοθῆναι>, διὰ τὸ

1f Psal. 65, 12 — 3f Jes. 43, 2 — 7 Röm. 7, 9 — 10 Röm. 7, 14

M U S

1 ὑπεξάλυσαντα U 2 με] ἡμᾶς M 3 διαβαίνεις U | ὕδατος] Feuer S |
 συγκλείουσι U 4 καὶ ἂν διαβαίνης — κατακαύσει σε < S | καὶ] και M | και-
 θῆς M 5 ἄλλος ἔχει < M | ἄλλος ἔχει ταῦτα] bis hierher S 6 ἔτι δὲ ἐκεῖνο
 Bonwetsch nach S] εἰς ἐκεῖνο δὲ M εἰς δὲ ἐκεῖνο U | πολυμόρφως U < S
 S βοῶσι < S | <ὅτι> * 8f τῆ . . . ζωῆ <τῆν> * nach S: mit dem Leben vor dem
 Gesetz hat er . . . genannt] τῆν . . . ἡμῶν MU 9 <ἐν παραδείσῳ> * nach S;
 vgl. S. 486, 21f | διαγωγῆν < S 10 σαρκῖνος MU 11 και < M 11f και
 κυριεύεσθαι < S 14 ὀρμιέως] schnell S | τό < M | δὲ < U | εἰμι] war S
 15 δὲ ἐγὼ U 16 οὖν < U | ταῦτα λεγόντων αὐτῶν] dies Wort S | αὐτῶν
 < M | ὑπεδύετο < M 16f και κατὰπληξίς < S 17 φανερώτερον M |
 ἦδη < S 17—19 οὐ μόνον — βλασφημίας] hat sich uns der große Irrtum u. die
 töllige Blasphemie gezeigt S 19 ἐντολῆς] Übertretung S 21 ἀνατρέψαι M
 22 <δοθῆναι> Bonwetsch nach S 22f διὰ τὸ — ἡμαρτηκέναι] der Sünde S

πρὸ σώματος αὐτὰς ἡμαρτηκένοι. καὶ δὴ καὶ λοιδορήσεις τε ἐπήλθον αὐτοῖς, δεσμοῖς ἀπεικάζουσι καὶ πέδαις τὸ σῶμα, ἄλλα τε ἀνόητα εἶπειν *.

νῦν δε ὅπερ εἴρηται, | πᾶν τοῦναντίον ἔχει. χρὴ γὰρ πρὸ τῆς ἀμαρτίας 5 D648
τὴν ψυχὴν ὑπάρχειν μετὰ σώματος· ἐπεὶ εἰ ἄληπτος ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν
5 τῇ ἀμαρτία, οὐκ ἂν ἡμαρτεν ὅλως πρὸ τοῦ σώματος. εἰ δὲ ἡμαρτεν, 6
οὐκέτι ἄληπτος καθ' ἑαυτὴν τῇ ἀμαρτία, ἀλλὰ καὶ εὐάλωτος μᾶλλον καὶ
εὐληπτος. διὸ καὶ πάλιν, κὰν μὴ λάβῃ τὸ σῶμα τοῦτο, ἀμαρτήσεται,
ὥσπερ δὴ καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν αὐτὸ ἡμαρτεν. διὰ τί δὲ ὅλως καὶ σῶμα 7
ἐλάμβανεν ὕστερον μετὰ τὸ ἡμαρτηκένοι; ἢ τίς αὐτῇ χρεῖα σώματος ἦν;
10 εἰ μὲν οὖν ἵνα βασανίζηται καὶ ἀλγῆ, πῶς μᾶλλον ἐντροφᾶ καὶ ἀκολα-
σταίνει μετὰ τοῦ σώματος; πῶς δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιον εἶναι ἐν τούτῳ 8
φαίνεται ἔχειν τῷ κόσμῳ; ἐφ' ἡμῖν γὰρ τὸ πιστεῦσαι κείται καὶ τὸ μὴ
πιστεῦσαι ἐνθάδε, ἐφ' ἡμῖν τὸ κατορθώσασθαι καὶ ἀμαρτήσαι, ἐφ' ἡμῖν
τὸ ἀγαθοποιῆσαι καὶ κακοποιῆσαι. ἀλλὰ καὶ ἡ κρίσις πῶς δὴ ἐπιφέρει- 9
15 σθαι ὡς μέλλουσα προσδοκᾶσθαι ἐτι δύνатаι, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐκάστῳ κατὰ
τὰ ἔργα καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα ἀποδίδωσι, καὶ οὐχ ὡς ἤδη παροῦσα
νομισθῆσεται, εἴ γε τὸ γεννηθῆναι μὲν καὶ εἰς σῶμα ἐλθεῖν τὴν | ψυχὴν P576
κριθῆναι ἔστιν ἤδη καὶ ἀνταπολαβεῖν, τὸ δὲ ἀποθάνειν καὶ χωρισθῆναι
τοῦ σώματος ἐλευθερωθῆναι τε καὶ εἰς ἀνάψυξιν ἐλθεῖν, διὰ τὸ πρὸ σώ-
20 ματος αὐτὴν ἀμαρτήσασαν ὡς εἰς κατάκρισιν καὶ καταδίκην εἰς τὸ σῶμα
ἐμβιβάζεσθαι καθ' ὑμᾶς; ἀπέδειξε δὲ διαρκῶς ἐκ περιουσίας ὁ λόγος 10
ἀνένδεκτον εἶναι νομίζεσθαι τὸ σῶμα βασανιστήριον καὶ πέδας τῆς ψυχῆς.

M U S

1f καὶ δὴ — εἶπειν < S 1 τε] τὸ M 2 * etwa (ἐπιχειροῦσι) * 3 ὅπερ
εἴρηται — ἔχει] haben sie wieder ein ihnen widersprechendes Wort S | ὅπερ]
ὥσπερ? * 4 ἄληπτος + οὐσα U 6 οὐκέτι] οὐκ ἦν U 6f καὶ εὐάλωτος
— εὐληπτος] durchaus schuldig S 8 δὴ] γε U | ὅλως καὶ < S | vor σῶμα
+ τὸ U 10 ἀλγεῖ M | πῶς < M 10f ἀκολασταίνει aus ἀκολαστάνει von
1. Hd. U 11 τοῦ < U | εἶναι < S 12 ἔχειν < S | τῷ κόσμῳ] im
Menschen S 12f τὸ πιστεῦσαι — ἐνθάδε, ἐφ' ἡμῖν] < S 13 ἐνθάδε] ἐνθα δὲ
u. + ἐφ' ἡμῖν τὸ πιστεῦσαι κείται καὶ τὸ μὴ πιστεῦσαι U | κατορθώσασθαι u.
ἀμαρτήσαι umgestellt S | ἀμαρτήσαι Mendelssohn] ἀμαρτήσασθαι M ἀμαρ-
τήσεσθαι U | ἐφ' ἡμῖν²] und S 14 ἀγαθὸν ποιῆσαι M | ἀγαθοποιεῖν
καὶ κακοποιεῖν U | ἀλλὰ < S 14f ἐπιφέρεισθαι ὡς μέλλουσα < S 15f καθ'
ἦν — ἀποδίδωσι] dem Bösen u. Guten S 16 οὐχ ὡς] wenn S 17 νο-
μισθῆσεται < S | γεννηθῆναι μὲν καὶ < S 18 ἤδη καὶ ἀνταπολαβεῖν < S |
καὶ χωρισθῆναι < S 19 τε καὶ — ἐλθεῖν < S 20 καὶ καταδίκην < S 21 ἐκ
περιουσίας < S 22 ἀνένδεκτον ... νομίζεσθαι] daß ... nicht S | βασανιστή-
ριον καὶ < S

50. Ἦρκει μὲν οὖν ἀπὸ τῆς γραφῆς αὐτῆς ἀποδείξαντα <καὶ> πρὸ 50,1
 τῆς παραβάσεως τὸν πρωτόπλαστον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὄντα κατα-
 παύειν τὸν περὶ τούτων ἐνταῦθα λόγον. καὶ γὰρ δὲ νῦν ἐπὶ κεφαλαίων
 αὐτὰ διεξέρχομαι, * ὅσον τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν εὐθῦναι | Ö 322
 5 διαμιλλώμενος, ἵνα μὴ τὴν συμμετρίαν ἐκβαίνω | τῶν λόγων. πάρεστι 2 D 649
 γὰρ ἦδη σκοπεῖν ὑμᾶς, ὡς δικασταί, ὅτι τό »ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου
 ποτέ« λεγόμενον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους, οὐ δύναται πίπτειν εἰς τὴν πρὸ
 σώματος κατ' αὐτοῦ διαγωγὴν τῆς ψυχῆς, καθάπερ τὰ ἐπιφερόμενα τού-
 τοις μὴνύει· κὰν ὁ γενναῖος οὗτος ἰατρὸς τῶν ῥητῶν τὰ ἐξῆς ὑφελόμενος
 10 πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὸν νοῦν ἐβιάσατο μεταπλάσαι τοῦ ἀποστόλου, ἀνιά-
 τόν τι παθῶν λίαν καὶ παιδικόν. ἀντὶ γὰρ τοῦ πρὸς τὰς οἰκείας συμφύ- 3
 σεις καὶ ἀρμογὰς τὰ μέλη τηρεῖν τῶν σωμάτων, ἵνα τὸ πᾶν ἄρτιον ἢ κατὰ
 φύσιν σχῆμα τοῦ σώματος, ἠκρωτηρίασε παρελθὼν τὸν εἰρμὸν τῆς γραφῆς,
 καθάπερ Σκύθης ἐχθροῦ τινος ἀφειδῶς πρὸς ἀναίρεσιν κατατέμνων τὰ
 15 μέλη. εἶεν· πῶς οὖν ὁ ἀπόστολος, λέξουσι, ταῦτα ἀπεφήνατο, εἰ σὺ μὴ 4
 οὕτως αὐτὰ ἀπέδειξας ἔχειν; ὅτι νόμον, εἶποιμ' ἂν, θέμενος εἶναι τὴν ἐντο-
 λὴν (δεδόςθω γὰρ πρῶτον κατὰ τὴν ὑμετέραν ὑπόθεσιν τὴν ἐντολὴν αὐτὸν
 νόμον εἰρηκέναι). οὐ παρὰ τοῦτο καὶ ἀσωμάτως πρὸ τῆς ἐντολῆς τοὺς
 πρωτοπλάστους ὑπέθετο βεβιωκέναι, ἀλλὰ χωρὶς ἀμαρτίας. καὶ γὰρ ὀλίγος 5
 20 ὁ ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῶν ἄχρι τῆς ἐντολῆς χρόνος, ἐν ᾧ διεζήσαν χωρὶς
 ἀμαρτίας, οὐκ ἐκτὸς σώματος, ἀλλὰ μετὰ σώματος. εὐθέως γοῦν μετὰ
 τὴν ἐντολὴν ἐξεβλήθησαν βραχύτατον ἐννεάσαντες ἐν τῷ παραδείσῳ χρό-
 νον. ἐὰν δέ τις λαβρόμενος τῆς ῥήσεως τῆς »ὅτε γὰρ ἤμεν ἐν σαρκί, τὰ 6
 παθήματα τῶν ἀμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου« λεγούσης »ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς

6 Röm. 7, 9 — 23 Röm. 7, 5

M U (bis Z. 21; das Stück σώματος ἀλλὰ — S. 480, 9 ἡδονὰς ὀρμὴν durch Blatt-
 ausfall verloren) S

1 ἦρκει — ἀποδείξαντα] da vorliegt aus der Schrift das Wort S | <καὶ>* nach S
 2 ἐκ ψυχῆς — ὄντα] im Fleisch die Seele war S 2f κατάπανσιν M 3 δὲ * nach S]
 μὲν MU 4 διεξερχόμενος M | ὅσον] ὄν M | * etwa <μόνον>* 5 διαμιλλώμενος
 — τῶν λόγων < S 7 ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους < S 8 κατ' αὐτοῦ < S | τούτοις
 < S 9 κὰν + εἰ M 9f τῶν ῥητῶν — τοῦ ἀποστόλου] die Worte umkehrt
 zu dem ihm Scheinenden S 9 ἀφελόμενος U 10—12 ἀνιάτὸν τι — τὰ μέλη
 < S 10f ἀνιάτρον Pet. ἀνόητον Öh. 12f κατὰ φύσιν ἢ U 13 ἠκρωτη-
 ρίασε U 15f εἰ σὺ — ἀπέδειξας ἔχειν < S 15 εἰ] ἢ M 16 εἶποιμ' ἂν < S
 16f τὴν ἐντολὴν] jenes Gebot S 18 ἀσώματος M | τῆς < M 18f τὸν πρω-
 τόπλαστον M sie S 19 ὀλίγος] ὁ λόγος M 20 διεζήσαν * nach S] διεζήσε MU
 23 ἤμεν] ich war S 24 τῶν ἀμαρτιῶν < S

μέλεσιν ἡμῶν», διαβάλλειν αὐτὸν τὴν σάρκα νομίζῃ καὶ παραιτεῖσθαι
 παραφέρῃ τε ὅσα τοιαῦτα ἄλλα εἴρηται, οἷον <τό> »ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου 7
 πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα«,
 ἢ τό »οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ
 5 πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ
 φρόνημα τοῦ | πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη, διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς D650
 ἐχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύνα-
 ται· <οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῶ ἀρέσαι οὐ δύνανται>. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ
 ἐν σαρκί, ἀλλὰ ἐν πνεύματι«, λεκτέον αὐτῷ· πότερον οὖν ἤδη ἀναλύσας 8
 10 ὁ ἀπόστολος ἦν ἐκ τοῦ βίου καὶ οἷς ταῦτα ἐπέστελλεν, εἰ μὴ τὴν κατὰ
 σάρκα νῦν παρηγεῖτο πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν σάρκα, ἣ ἔτι ἐν σαρκὶ ἦν;
 ἀλλὰ ἐν σαρκὶ μὴ ὄντα αὐτὸν ἐπεσταλκέναι ταῦτα, οὐ λεκτέον. φανερόν 9
 γὰρ ὅτι ἦν ἐν σαρκὶ καὶ αὐτὸς καὶ οἷς ταῦτα ἐπέστελλεν. πῶς οὖν »ὅτε
 γὰρ ἤμεν ἐν σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηρ-
 15 γεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν« ὡς οὐκ ὦν οὔτε αὐτὸς ἔτι ἐν σαρκὶ οὔτε οἷς
 ταῦτα ἐπέστελλεν, λέγει; οὐκοῦν περὶ τῆς κατὰ ἀκρασίαν πολιτείας διαλέ- 10
 γεται καὶ οὐ περὶ τῆς σαρκὸς | αὐτῆς. ἔθος γὰρ αὐτῷ σαρκικὸν τὸν οὐ- Ö324
 τως ζῶντα ἄνθρωπον λέγειν, καθάπερ καὶ ψυχικὸν ἄνθρωπον τὸν ἀπηλεγ-
 κότα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀτενίσαι καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ μυστηρίου.
 20 ἐπεὶ λεγέτωσαν μὴδὲ τὴν ψυχὴν δύνασθαι σφύζεσθαι τὸ σύνολον· γέγραπ- 11
 ται γάρ »ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ·
 μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν· ὁ δὲ πνευματικὸς πάντα ἀνακρίνει«. ὡσπερ <οὔν> 12
 ἐκεῖ ψυχικὸς εἰσάγεται τις καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος, καὶ ὁ μὲν πνευ-
 ματικὸς τῶν σφριζομένων* , ὁ δὲ ψυχικὸς τῶν ἀπολλυμένων, καὶ οὐ παρὰ
 25 τοῦτο δὴ ψυχὴ μὲν ἀπόλλυται, <τὰ> ἄλλα δὲ παρὰ τὴν ψυχὴν σφύζεται,
 οὔτω δὴ καὶ ἐνθάδε σαρκικοὺς καὶ ἐν σαρξὶν ὑπάρχοντας ἀπόλλυσθαι
 λέγων καὶ μὴ δύνασθαι ἀρέσαι θεῶ, οὐ τὴν σάρκα ἀλλὰ τὴν κατὰ σάρκα
 πολιτείαν ἀναιρεῖσθαι ἀγωνίζεται. ὑποβὰς δὲ καὶ εἰπὼν »οἱ δὲ ἐν σαρκὶ 13

2f Röm. 8, 4 — 4—9 Röm. 8, 5—9 — 13 Röm. 7, 5 — 21 I Kor. 2, 14f —
 28 Röm. 8, 8

M S

1 ἡμῶν] *meinen* S | νομίζει M | καὶ παραιτεῖσθαι <S 2 παραφέρῃ <S |
 οἷον <S | <τό>* 4 ἢ τό] *oder wieder* S | τὰ] *die Lust* S 8 <οἱ δὲ ἐν σαρκὶ
 ὄντες θεῶ ἀρέσαι οὐ δύνανται>*, unentbehrlich wegen der Bezugnahme in Z. 27
 | ἐστὶ M 9 λεκτέον αὐτῷ] *sagen wir ihnen aber* S 10 ταῦτα <S | εἰ
 μὴ] *vielmehr* S 11 νῦν <S | ἔτι Bonwetsch] *ἔτι* M *wie* S 12—S. 480, 9 ἐν
 σαρκὶ μὴ — ὁρμῶν καὶ οὐχὶ <S 16 ἐπέστελλεν*] *ἐπιστέλλων* M *ἐπιστέλλει*
 Bonwetsch 22 <οὔν>* 24 * *etwa* <ορίνεται>* 25 <τὰ>*

ὄντες θεῶν ἀρέσαι οὐ δύνανται· εὐθέως ἐπιφέρει· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν
 σαρκί· ἀλλὰ ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Χριστοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· καὶ μετ' 14
 ὀλίγον· ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν | ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν D 651
 ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα
 5 ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν. ἄρα οὖν, ἀδελφοί,
 ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα
 ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος
 θανατοῦτε, ζήσεσθε. προσεκτέον γὰρ ὡς τὴν τοῦ σώματος πρὸς τὰς
 ἡδονὰς ὄρμηγν | καὶ οὐχὶ τὸ σῶμα θανατοῦσθαι διεβεβαίωσατο. P 577
 10 51. Ἐὰν δὲ πάλιν ἀνθυποφέρωσι λέγοντες· πῶς δὴ οὖν »τὸ φρόνημα 51, 1
 τῆς σαρκός· εἶναι εἴρηται· ἔχθρα εἰς θεόν; τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ
 ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται·, λεκτέον ὡς ἄρα καὶ ἐνθάδε διαπίπτου-
 σιν. οὐ γὰρ τὴν σάρκα αὐτήν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός ὑποτάσσес- 2
 θαι μὴ δύνασθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ὑπέθετο, ἕτερον παρὰ τὴν σάρκα
 15 ὑπάρχον. καθάπερ εἰ ἔλεγεν· ὁ ρύπος τοῦ μὴ καλῶς ἀργύρου καθα- 3
 ρισθέντος εἰς τὸ γενέσθαι σκεῦος ἐπιτίθειον οὐχ ὑποτάσσεται τῷ δη-
 μιουργῷ. οὐδὲ γὰρ δύναται· ἐκβληθῆναι γὰρ αὐτὸν πρότερον καὶ ἐκτακῆναι
 δεῖ. καὶ οὐ παρὰ τοῦτο τὸν ἄργυρον ἀπεφαίνεται μὴ δύνασθαι εἰς σκεῦος 4
 20 σκληρότητα. οὕτω καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός εἰπὼν οὐ τὴν σάρκα ἔφη 5
 μὴ δύνασθαι ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τὸ ἐν τῇ
 σαρκί, οἷον τὸ πρὸς τὰς ἀκρασίας αὐτῆς λέγων ὄρμηγαν· ὅπερ ἀλλαχοῦ
 ὅτε μὲν »παλαιὰν ζύμηγαν κακίας καὶ πονηρίας ἐκάλει, ἐπισπέρχων αὐτὸ
 τελε(ί)ως ἀφ' ἡμῶν ἀιστωθῆναι, ὅτε δὲ »νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ
 25 τοῦ νοῦ καὶ αἰχμαλωτίζοντα». ἐπεὶ, εἰ αὐτήν τὴν σάρκα ἔλεγε μὴ 6
 δύνασθαι ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, πρῶτον οὐδὲ μέμψιν ἀσελγαί-

1 Röm. 8, 9 — 3—8 Röm. 8, 11—13 — 10 Röm. 8, 7 — 23 I Kor. 5, 7 —
 24 Röm. 7, 23

M U (von Z. 9 καὶ οὐχὶ an) S

9 τὸ σῶμα] seine Leiber S | θανατοῦσθαι + u. lebendig zu machen S
 | ἐβεβαίωσατο U 12 γὰρ < S | λεκτέον < S | ἄρα καὶ < S 14 δύνασθαι
 < S | ὑπέθετο] sagt er S 16 εἰς τὸ — ἐπιτίθειον < S | οὐχ ὑποτάσσεται]
 kann nicht untertan sein S 17 πρότερον < S 17f ἐκτακῆναι — μὴ δύνασθαι
 < S 18 ἀπεφῆρατο U 19 πονηθῆναι] sein S 19f ἀλλὰ τὸ — σκληρότητα
 < S 19 τῷ χαλκῶδες τῷ M 23 παλαιὰν] πάλιν M < S | καὶ πονηρίας
 < S 23f ἐπισπέρχων — ἀιστωθῆναι < S | αὐτὸ τελε(ί)ως *] αὐτὸ τελέως M
 αὐτοτελῶς U 26 οὔτε U

νοντες ἢ | ληστεύοντες ἢ τὰ ἄλλα ὅσ' ἄττα διὰ σώματος πράσσοντες ἢ ὄ326
 ποιῶντες ἔχειν ἐδυνάμεθα παρὰ δικαίῳ κριτῆ, ἀδυνάτως ἐχούσης | τῆς σαρ- D 652
 κὸς ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ. πῶς γὰρ ἂν μεμπτέον ἐδύνατο τὸ
 σῶμα κατὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ φύσιν βιοῦν εἶναι; ἀλλὰ οὐδὲ ἄλλως 7
 5 εἰς ἀγνεΐαν ἢ ἀρετὴν ὑπαχθῆναι τὸ σῶμα ἐδύνατο, πεφυκὸς μὴ ὑποτάσ-
 σεσθαι τῷ ἀγαθῷ. εἰ γὰρ ἡ φύσις τιαύτη τῆς σαρκὸς, μὴ δύνασθαι
 ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, νόμος δὲ θεοῦ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη,
 ἐχρῆν μὴδὲ παρθινεύειν μήτε ἐγκρατεῦεσθαι δύνασθαι τὸ σύνολον ὅλως
 ἐκ παντός. εἰ δὲ παρθινεύουσι καὶ ἐγκρατεύονται, ἐγκρατεύονται δὲ ὅποτε 8
 10 τὸ σῶμα ὑποτάσσουσιν (ἄλλως γὰρ ἐγκρατεῦεσθαι ἁμαρτίας ἀδύνατον)
 οὐκ ἄρα οὐ δύναται τὸ σῶμα ὑποτάσσεσθαι τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ. ἐπεὶ πῶς 9
 ἂν ὁ Ἰωάννης ὑπέταξεν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα εἰς ἀγνεΐαν; ἢ πῶς Πέτρος εἰς
 ὀσιότητα; | ἢ οἱ καθ' ἑξῆς εἰς δικαιοσύνην; πῶς δὲ καὶ Παῦλος »μὴ οὖν P 578
 βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν« λέγει »σώματι εἰς τὸ ὑπακού-
 15 εἰν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ μὴδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας
 τῆ ἁμαρτίας, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας
 καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ« καὶ πάλιν »ὥσπερ γὰρ 10
 παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῆ ἀκαθαρσίας καὶ τῆ ἀνομίας εἰς τὴν
 ἀνομίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῆ δικαιοσύνης εἰς
 20 ἀγιασμόν«;

52. Οὐκοῦν ἐγίνωσκεν δύνασθαι διευθύνεσθαι τὸ σκῆνωμα τοῦτο 52, 1
 καὶ νεύειν πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἵνα νεκρωθῶσιν ἐν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα.
 ἐπεὶ πῶς ἐτέρως δουλωθῆναι τῆ δικαιοσύνη δύναται ἄνθρωπος καὶ ἐφ' 2
 ἡμῶν, ἐὰν μὴ πρότερον ὑποτάξας ἑαυτοῦ τὰ μέλη τῆς σαρκὸς εἰς τὸ μὴ
 25 ὑπακούειν αὐτὰ τῆ ἁμαρτίας, ἀλλὰ τῆ δικαιοσύνης, πολιτεύσεται κατ' ἀξίαν

13—17 Röm. 6, 12f — 17—20 Röm. 6, 19

M U S

1f ἢ ληστεύοντες — ἢ ποιῶντες < S 1 ὅσα τὰ M ὅσα ἄττα U | πρῶ-
 τοντες U 2 ἔχειν ἐδυνάμεθα] *das Fleisch hätte* S | παρὰ δικαίῳ κριτῆ < S |
 vor ἀδυνάτως + und S 3—6 πῶς γὰρ — τῷ ἀγαθῷ < S 8 μήτε] μὴδὲ M |
 δύνασθαι < S 9 εἰ δέ] *wie aber* S | ἐγκρατεῦονται δὲ < S | ἐγκρατεῦονται
 δὲ ὅποτε] *δηλονότι* U 10 vor ὑποτάσσουσιν + *nicht* S | ἄλλως — ἀδύνατον
 < S 11 τὸ σῶμα] *das Fleisch* S 12 αὐτοῦ M 13 ὀσιότητα M 14 ἡμῶν U
 | λέγει] *welcher spricht* S hinter σώματι U | εἰς τὸ] ἐν τῷ U 15 ἐπακούειν U
 | ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ] *ihrer Begierde* S 15f ἁμαρτίας τῆ ἀδικία M 17 γὰρ
 < U 18 vor τῆ ἀκαθαρσίας + *der Sünde und* S 21 ἐγίνωσκεν U 21f διευ-
 θύνεσθαι — τοῦτο καὶ] *dieser Leib* S 22 ἴνα] *wenn* S | νεκρωθῶσιν] *er ertötet* S
 23—S. 481, 1 ἄνθρωπος καὶ — τοῦ Χριστοῦ < S 24 αὐτοῦ U 25 πολιτεύ-
 σεται M

τοῦ Χριστοῦ; ἐπειδὴ τὸ ἁμαρτῆσαι καὶ τὸ μὴ ἁμαρτῆσαι διὰ τοῦ σώματος
 γίνεται, τῆς ψυχῆς ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ πρὸς κακίαν ὀργάνῳ χρωμένῃς
 αὐτῷ. εἰ γὰρ οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι | οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλα- 3 D 653
 κοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται οὔτε μέθυσοι οὔτε
 5 λοῖδοροὶ οὔτε ἄρπαγες βασιλείαν θεοῦ κληρονομησαὶ δύνανται, πληροῦνται 4
 δὲ ταῦτα καὶ κρατύνονται διὰ τοῦ σώματος, δικαιούται δὲ οὐδεὶς, ἐὰν μὴ
 πρῶτον κρατήσῃ τούτων, κρατεῖ δὲ τούτων ὁ ἐκνεύων πρὸς σωφροσύνην
 καὶ πίστιν, ὑποτάσσεται ἄρα τὸ σῶμα τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ· ὁ νόμος γὰρ
 θεοῦ σωφροσύνη. ὥστε ὁ ἀπόστολος οὐ τὴν σάρκα μὴ ὑποτάσσεσθαι 5
 10 τῷ ἀγαθῷ ἔφη, ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, οἷον τὴν ὀρμὴν αὐτῆς
 [αὐτῆν] τὴν πρὸς τὰς ἀκρασίας ἀναιρῶν, ὡσπερ δὴ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν
 πρὸς τὸ ἄδικον ἔκκλισιν. ἐκκαθαίρεσθαι γοῦν ἄχρι καὶ τῆς γαστριμαργι- 6 Ö 328
 κῆς ἀκρασίας διαμιλλώμενος, διδάσκων τε τὰς τοιαύτας ὀρέξεις καὶ ἡδονὰς
 ἐξαπόλλυσθαι καὶ καταισχύνων τοὺς τὸ τρυφᾶν τοῦτο καὶ πολυτελεύεσθαι 7
 15 ζῆν εἶναι νομίζοντας, οἱ »θεὸν ἡγοῦνται τὴν κοιλίαν«, (φάσκοντες) »φάγω-
 μεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν«, καθάπερ ἀδηφάγα θρέμματα
 κάτω περὶ τὴν βορρὰν μόνον καὶ τὰς τραπέζας ἀσχολούμενα, εἰπὼν τε »τὰ
 βρώματα τῆ κοιλίας καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ 8
 20 καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. | ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἡγείρε καὶ ἡμᾶς P 579
 ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ μέλη ἡμῶν μέλη
 Χριστοῦ ἐστίν; ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ

3—5 I Kor. 6, 9f — 15 Phil. 3, 19 — 15f I Kor. 15, 32 — 17 I Kor. 6, 13
 — 19—S. 483, 7 I Kor. 6, 13—20

M U S

1 καὶ τὸ μὴ ἁμαρτῆσαι < M 2 ἦ¹ < M 3f οὔτε μοιχοὶ — κλέπται < S
 4 ἀρσενοκοῖται u. μαλακοὶ umgestellt U | οὔτε μέθυσοι hinter ἄρπαγες S 4f οὐ
 λοῖδοροὶ U 5 κληρονομησαὶ δύνανται] *würdig sind* S 6 ταῦτα + alles S |
 καὶ κρατύνονται < S 7 τούτων¹ < U | τούτων² + *der Leib* S 8 καὶ
 πίστιν < S | ὑποτάσσεται ἄρα < M | τὸ σῶμα < U *das Fleisch* S | ὁ < U
 10 ἔφη] *sagt* S 11 [αὐτῆν] Dind. | τὴν πρὸς — τῆς ψυχῆς < U 12 ἔκκλισιν]
 ἔκκλινσιν U | γοῦν + (τὴν σάρκα)? * | ἄχρι καὶ] *inbezug auf* S 12f τῆς
 γαστριμαργικῆς ἀκρασίας *] τὴν γαστριμαργικὴν ἀκρασίαν MU 13f διαμιλλώ-
 μενος — ἐξαπόλλυσθαι < S 13 τε] δὲ U 14 τοὺς + τε M 14f τὸ τρυφᾶν
 — νομίζοντας < S 14 πολιτεύεσθαι U 15 ζῆν < U | (φάσκοντες) *
 16 θρέμματα] *σώματα* U 17 κάτω < S | βορρὰν U | καὶ τὰς τραπέζας
 < S | τε] *denn* S 19 τὸ] τῷ U 20—S. 483, 6 ὁ θεὸς — ἐστὲ ἐαυτῶν] *usu.*
Bald darauf aber S 21 ἡμῶν U 22 ἄρας] ἄρα U

γένοιτο. ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστι; ἔσονται, γάρ φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν. φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν. ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει.
 5 ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ; | καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν· ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς. D654
 δοξάσατε οὖν τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν».

53. Πρόσχετος γὰρ ὅτι ἐπειδὴ τὸ σῶμα τοῦτο δύναται τῷ νόμῳ τοῦ 53, 1
 θεοῦ (ὑποτάσσεσθαι) καὶ τὴν ἀθανασίαν ὑποδέξασθαι, ἐὰν καθαίροιο
 10 τῆς ἀκρασίας τῶν ὑπεκκαυμάτων, μὴ χραινόμενον ἀθέσμοις ὅλως οἴστρον
 παρατριβαῖς, ὁ ἀπόστολος ταῦτα ἀπεφθέγγετο. ποῖον γὰρ »τὸ κολλώ- 2
 μενον« ἕτερον »τῇ πόρνῃ« καὶ πλησιάζον καὶ σὰρξ μετ' αὐτῆς κατὰ τὴν
 σύνερξιν τῶν μελῶν καὶ τὴν κοινωνίαν μία γιγνόμενον παρὰ τοῦτο τὸ
 σῶμα τὸ ἔξω, δι' οὗ ταῦτα πάντα πληροῦνται τὰ πρὸς μιζίν καὶ ἔκκαυσιν
 15 ἀμαρτήματα; ὅθεν καὶ »πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ 3
 σώματός ἐστιν, ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει.« τῦφος μὲν 4
 γὰρ καὶ ἀπιστία καὶ θυμὸς καὶ ὑπόκρισις ψυχῆς ἀμαρτήματα, πορνεία δὲ
 καὶ οἴστρος καὶ τρυφή σώματος· μεθ' ὧν οὔτε ψυχὴ πρὸς ἀλήθειαν ἀνα-
 20 διολισθήσουσι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. καὶ τίνυν εἰ τὰ σώματα 5
 ἡμῶν ἐν ἁγιασμῷ διακρατούμενα »ναὸς ἐστι τοῦ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντος πνεύ-

11f I Kor. 6, 16 — 15 I Kor. 6, 18 — 21 I Kor. 6, 19

M U S

1 ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι] καὶ M (vgl. Z. 2) 2 μίαν + ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι M |
 δὲ < M 3 ἄν M | ποιήσῃ *, vgl. Z. 15] ἀμαρτήσῃ MU 6 γὰρ < S
 7 οὖν] ἄρα γε (vor δοξάσατε) M aber S | ὑμῶν + u. an eurem Geiste, welche
 sind Gottes S 8 πρόσχετος MU | γὰρ < U | ὅτι < S Sf τῷ νόμῳ ...
 (ὑποτάσσεσθαι) Bonwetsch nach S] τὸν νόμον MU 9 ἐὰν καθαίροιο] reinigend S
 10f τῆς — παρατριβαῖς] alle Lüste des Fleisches S 10 χραινώμενον M 11 vor
 ὁ ἀπόστολος + διὸ U | ἀπεφθέγγετο *] ἀνεφθέγγετο M διεφθέγγετο U | τὸ
 τῷ M 12 ἕτερον < S | καὶ πλησιάζον < S 12f τὴν σύνερξιν — μελῶν
 καὶ < S 13 σύνερξιν] ζευξίν U | μελῶν] μελλόντων M | μία Jahn] μίασμα M
 μίαν U 13f μία — τὸ ἔξω] ein Leib seiend S 14 ταῦτα < S | πάντα
 ταῦτα U | πληροῦται U 14f τὰ — ἀμαρτήματα] Begierden der Vereinigung S
 14 ἔκκαυσιν] ἐκλυσιν M 15 ἀμαρτημάτων M 16 ἀμαρτάνει + indem er
 Schmutziges und Unreines tut S 18 καὶ οἴστρος < S 19 σῶμα < U |
 δόγμασιν] διδάγμασιν M < S 20 διολισθῶσαν M διολισθήσωσι U 21 ὑμῶν M
 | ἐν¹ < S

ματος, καὶ »ὁ κύριος ἐν τῷ σώματι«, καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος »μέλη
 Χριστοῦ«, ὑποτάσσεται ἄρα τὸ σῶμα τῷ νόμῳ τῷ θείῳ καὶ »κληρονομήσαι
 δύναται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ«. »ὁ γὰρ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν 6
 ζῶσοποιήσῃ« φησί »καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ
 5 πνεύματος ἐν ὑμῖν«, »ἵνα τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται τὴν ἀθανασίαν καὶ
 τὸ φθαρτὸν τὴν ἀφθαρσίαν, εἰς νίκῃς τε καταποθῆ ὁ θάνατος«. οὐ 7
 γὰρ περὶ ἄλλου διελάμβανεν καθ' ἡμᾶς ἐνταῦθα σώματος ὁ ἀπόστολος,
 ἀλλὰ περὶ τούτου τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ νεκρουμένου, δι' οὗ καὶ πορνεύ- P 580
 σαι καὶ ἄλλως ἁμαρτῆσαι δυνατόν. || Ö 330

10 54. Ἐὰν δὲ διαφορὰν εἶναι σώματος πρὸς σάρκα | ὑποτοπάζωσιν (ἵνα 54, 1
 δὴ καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐπιτρέψωμεν λογικεύεσθαι) καὶ σῶμα μὲν ἄλλο νο- D 655
 μίζοιεν, οἷον αὐτῆς τῆς ψυχῆς (τὸ ἴδιον), ὃ μὴ βλέπεται. σάρκα δὲ τοῦτο
 τὸ ἔξω τὸ βλεπόμενον, λεκτέον, ὡς οὐ μόνον ὁ Παῦλος καὶ οἱ προφῆται
 σῶμα γινώσκουσι τὴν σάρκα ὀνομάζεσθαι ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι (ἔξω-
 15 θεν) φιλόσοφοι, παρ' οἷς δὴ μάλιστα καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων ἀκρίβεια παρα-
 τετήρηται. σὰρξ γὰρ ὄλωσ, εἰ βούλονται καὶ περὶ τούτων ἐπιστημόνως 2
 ἐπισκέψασθαι, πᾶς ὁ ὄγκος οὗτος τοῦ σηκνώματος ἡμῶν κυρίως οὐ λέγε-
 ται, ἀλλὰ τι μέρος τοῦ ὄλου, καθάπερ ἢ ὅστ' ἢ νεῦρα ἢ φλέβες, σῶμα
 δὲ τὸ ὄλον. ἔθεν καὶ ἰατροί, οἳ δὴ καὶ περὶ φύσεως σωμάτων ἀκριβῶς
 20 διειλήφασιν, σῶμα γινώσκουσι τοῦτο τὸ βλεπόμενον. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων 3
 καὶ αὐτὸ τοῦτο (τὸ σῶμα) σῶμα καὶ αὐτὸς ἐπίσταται. ἐν γοῦν τῷ Φαί-
 δωνι ὁ Σωκράτης »ἄρα μὴ ἄλλο τι τὸν θάνατον ἡγούμεθα εἶναι« ἔφη »ἢ

1 I Kor. 6, 13 — 1f I Kor. 6, 15 — 2f I Kor. 15, 50 — 3—5 Röm. 8, 11 —
 5 I Kor. 15, 53ff — 22 Phaedon 64C

M U S

1 τὰ] alle S | τοῦ σώματος < S 2 τῷ² < M | θείῳ] Gottes S | καὶ
 < M | κληρονομήσετε M 2f κληρονομήσαι δύναται] ist würdig S 3 τοῦ
 θεοῦ] Christi S 4 φησί < S | ὑμῶν] unsere S 5 ὑμῖν] uns S 5f τὴν
 ἀθανασίαν — φθαρτὸν < S 7 καθ' ἡμᾶς *] καθ' ὑμᾶς M < U S | ἐνταῦθα
 < S S τούτου τοῦ + καὶ U | καὶ νεκρουμένου < S | δι' οὗ] δικαίου M
 welcher S 9 ἄλλως ἁμαρτῆσαι * nach S] ἀσελγήσαι MU 10 ὑποτοπάζωσιν]
 sagen S 11 αὐτοῦς M | λογικεύεσθαι] auszusagen S 12 (τὸ ἴδιον) *
 nach S | vor ὃ μὴ + sage ich S 14 γινώσκουσι U | ταύτην < S | ἄλλοι
 < S 14f (ἔξωθεν) * nach S 15f παρ' οἷς — παρατετήρηται < S 16 ὄλωσ
 + (αὐτοῖς)? * | εἰ — ἐπισκέψασθαι < S | βούλοιντο U 17 οὗτος — ἡμῶν]
 des Leibes S | κυρίως < S | οὐ < M 17f λέγεται] heißen sie nennen S
 18 ἀλλὰ] ἀλλ' οὐ M | τοῦ ὄλου < S | ἢ φλέβες < S | φλέβας M 19f δι
 δὴ — διειλήφασιν < S 20 γινώσκουσι MU nennen S 21 καὶ αὐτὸ τοῦτο < S
 | (τὸ σῶμα) * nach S | ἐπίσταται] nennt S

<τὴν> τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν»; καὶ εἶναι τοῦτο <τὸ>
 τεθνάναι, χωρὶς μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα
 γεγονέναι, χωρὶς δὲ τὴν ψυχὴν <ἀπὸ> τοῦ σώματος; ὁ γὰρ τοι Μωυσῆς 4
 ὁ μακάριος (ἤκομεν γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς κυριακὰς ἡδὴ γραφάς) οὐ σῶμα
 5 τοῦτο ὀνομάζειν ἐπίσταται, ὃ βλέπομεν· »καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια« λέγων ἐν
 ταῖς καθαρισμοῖς ὃ ἐπιψάυσας τοῦ ἀκαθάρτου »καὶ λούσεται τὸ σῶμα
 ὕδατι« »καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας«. τί δὲ καὶ ὁ Ἰώβ; οὐ σῶμα 5
 ἐπίσταται καὶ αὐτὸς τοῦτο τὸ νεκρούμενον καλεῖν, »φύρεται δέ μου τὸ
 σῶμα ἐν σαπρίᾳ σκωλήρων« λέγων; ἀλλὰ καὶ ὁ Σολομῶν ὅτι »εἰς κακός- 6
 10 τεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέῳ
 ἀμαρτίας«. καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ ἐπὶ τῶν μαρτύρων »οὐκ ἐκυρίευσεν αὐτῶν
 τὸ πῦρ τοῦ σώματος« λέγεται, »καὶ ἡ θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν οὐκ ἐφλο-
 γίσθη«. καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ »διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· | μὴ μεριμ- 7 D 656
 νᾶτε τί φάγητε ἢ τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ
 15 τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;« καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ »μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ 8
 ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι« λέγων, σῶμα γινώσκειν τοῦτο ὃ
 περικείμεθα συνίστησιν, καὶ πάλιν »εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν
 οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὃ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ
 σώματα ὑμῶν« καὶ πάλιν »ἐὰν εἴπη ὁ πούς· ὅτι οὐκ εἰμι· | χεῖρ, οὐκ εἰμι· 9 P 581
 20 ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος«, καὶ πάλιν
 »καὶ μὴ ἀσθενήσας Ἀβραάμ τῇ πίστει οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα
 νενεκρωμένον«. καὶ πάλιν »τοὺς γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ

5 f Lev. 14, 9. 47 — 8 Hiob 7, 5 — 9—11 Weish. Sal. 1, 4 — 11 f Dan. 3, 94
 13 Matth. 6, 25 — 15 Röm. 6, 12 — 17—19 Röm. 8, 11 — 19 f I Kor. 12, 15 —
 21 f Röm. 4, 19 — 22—S. 486, 2 II Kor. 5, 10

M U S

1 <τὴν> Dind. 1--3 καὶ εἶναι—σώματος < S 1 <τὸ> Dind. 2 καθ'
 ἑαυτὸ < M 3 <ἀπὸ> Dind. | γὰρ τοι] aber S 4 ἤκομεν M U 5 ὀνομά-
 ζειν ἐπίσταται *] ὀνομάζεσθαι ἐπίσταται M U nennt er S | βλέπομεν nach S
 Bonwetsch] λέγομεν M U | τὰ ἱμάτια] seine Kleider S | λέγων—καθαρισμοῖς
 < S 6 σῶμα + αὐτοῦ U 7 τί δὲ < S 8 ἐπίσταται ... καλεῖν] nennt
 er S | καὶ αὐτὸς < S | καλεῖν] δ καλεῖ M 9 Σαλομῶν M 10 καταχρέω
 σώματι U | καταχρέω < S 11 ἐν τῷ—μαρτύρων] damit S 12 f λέγεται
 —ἐφλογίσθη] die Flamme S 13 διὰ τοῦτο—ὑμῖν < S 14 τί φάγητε ἢ < S
 14 f οὐχὶ—ἐνδύματος < S 15 καὶ .. δὲ < S 16 f λέγων—συνίστησιν < S
 17 f εἰ δὲ τὸ—οἰκεῖ ἐν ὑμῖν < S 18 ἐκ νεκρῶν < S 19—22 καὶ πάλιν
 —νενεκρωμένον < S 21 καὶ < M | οὐ < M 22 πάντας U | δεῖ < M

ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώ-
ματος πρὸς ἃ ἔπραξε, καὶ πάλιν »αἱ μὲν ἐπιστολαὶ βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, **10**
ἢ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενήεις, καὶ πάλιν »οἶδα ἄνθρωπον ἐν Ὀ332
Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα εἴτε ἐκτὸς τοῦ
5 σώματος οὐκ οἶδα» καὶ πάλιν »οὕτως ὀφείλουσιν αἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς
ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα», καὶ πάλιν »αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς
εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ
ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ τηρηθεῖς». οἱ δέ, ἀσφαλῶς οὐ νόησαντες τούτων οὐδέν, ἐν **11**
10 σάλῳ καὶ ταραχῇ φέρεσθαι τὸν ἀπόστολον ὑπέλαβον, ὡς στάσιν αὐτοῦ τὰς
διανοήσεις τῶν λόγων καὶ ἔδραν οὐκ ἐχούσας, ἀλλὰ ἀναπνεοῦσας ἄνω καὶ
κάτω καὶ ὀμιλοῦσας παλίμφομα, ὅτε μὲν τὴν σάρκα ἀνίστασθαι, ὅτε δὲ
οὐκ ἀνίστασθαι.

ὁδ. Ὅθεν ἵνα μὴ παραλειφθῇ τῶν προταθέντων μηδὲ ἓν, ὅπως τε- **55, 1**
15 λε(ί)ως ἐκτέμνωμεν <τὴν> ὑδραν, εἰς τὸ προκείμενον πάλιν ἐπανελεύσομαι·
ἔφεξις γάρ, καθάπερ ὑπεσχόμεν, καὶ τὰ ἄλλα ἃ προσαποροῦσι κεφάλαια
θεῖς | καὶ ἃ χρὴ πρὸς αὐτὰ λέγεσθαι ἀποδείξας, ἀκόλουθα παραστήσω **D 657**
αὐτὸν καὶ σύμφονα εἰς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς πίστιν καὶ
αὐτὰ εἰρηκότα. ἴδωμεν δὲ οὖν ἃ τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἀπόστολον προήχ- **2**
20 θημεν εἰπεῖν. τὸ γάρ »ἐγὼ δὲ ἔξω» λεχθὲν αὐτῷ »χωρὶς νόμου ποτέ»
ἄνω τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, πρὸ τῆς ἐντο-
λῆς, οὐκ ἐκτὸς σώματος, ἀλλὰ μετὰ σώματος ἡμῶν ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις
διαγωγῆν παρεγγυᾶ, ἐπειδὴ πρὸ τοῦ δοθῆναι τὴν ἐντολὴν »χοῦν ὁ θεὸς **3**

2f II Kor. 10, 10 — **3—5** II Kor. 12, 2 — **5f** Ephes. 5, 28 — **6—9** I Thess.
5, 23 — **20** Röm. 7, 9 — **23** Gen. 2, 7

M U S 19—S. 499, 15 Photius bibl. 234 S. 294^a, 23ff (= Phot.)

2—5 καὶ πάλιν — σώματος οὐκ οἶδα < S **6—9** καὶ πάλιν — Χριστοῦ τη-
ρηθείη < S **7** ὀλοτελεῖς U **9** ἀσφαλῶς < S **10f** ὡς στάσιν — οὐκ ἐχού-
σας] und als ob er nicht eine Ordnung den Worten habe S **10** στάσιν] στασιάζ-
ειν S **11** ἀναπνεοῦσας M seinen Gang nehme S **12** καὶ ὀμιλοῦσας παλίμφομα]
καὶ ὀμολογοῦσας πάλιν φημί M < S **12f** ὅτε δὲ οὐκ ἀνίστασθαι < S **14** τῶν
προταθέντων < S **14f** ὅπως — ὑδραν < S | τελε(ί)ως * **15** ἐκτέμνωμεν M |
<τὴν> * | ἐπανελεύσομαι] kehren wir zurück S **16** καὶ τὰ ἄλλα < S | ἃ < U
17 θεῖς] αὐθις οὖν U **17f** θεῖς — παραστήσω αὐτὸν] eile ich zu zeigen S **18f** καὶ
αὐτὰ εἰρηκότα] ich werde reden nach meinem Vermögen S **19** ἴδωμεν U | δὴ
οὖν ἃ τὸ] δὲ τί ἦν ὑπερ Phot. **20** δὲ < S | λεχθὲν αὐτῷ hinter ποτέ U
21 ἄνω < S **22** ἀλλὰ μετὰ σώματος < M **23f** ἐπειδὴ — ἄνθρωπον < Phot.

ἀπὸ τῆς γῆς λαβῶν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον». ἐκτὸς δὲ ἐπιθυμίας διήγομεν, οὐ γινώσκοντες ὅλως ἐπιθυμίας ἀλόγου προσβολᾶς, βιαζομένης ἡμᾶς ἐλκτικαῖς ἡδονῶν περιαγωγαῖς πρὸς ἀκρασίαν. τὸ γὰρ μὴ ἔχον διορισμὸν 4 καθ' ὃν δεῖ πολιτεύεσθαι μηδὲ ἐξουσίαν αὐτοδέσποτον λογισμοῦ, ποίῳ 5 χρῆσθαι αἰρεῖται πολιτεύματι, ἵνα δικαίως ἢ τιμηθῇ ἢ ψεχθῇ, ἀνυπεύθυνον παντὸς λεκτέον ὑπάρχειν τοῦτο ἐγκλήματος, ὅτι μὴ δύναται τοῦτων P582 ἐπιθυμῆσαι ὧν μὴ κεκώλυται. καὶ ἐπιθυμῆσῃ δέ, οὐκ αἰτιαθῆσεται. τὸ 5 γὰρ ἐπιθυμῆσαι οὐκ ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ ὑποκειμένων ἐν ἐξουσίᾳ πίπτει, ἀλλ' ἐπὶ τῶν παρόντων μὲν, μὴ ὄντων δὲ ἐν ἐξουσίᾳ. πῶς γὰρ οὐ μὴ 10 κεκώλυται τις μηδὲ ἐνδεής ἐστί, τούτου ἐπιθυμεῖ καὶ ἐρα; ὅθεν διὰ τοῦτο »τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν«, (ἔφη,) »εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπιθυ- 0384 μῆσεις«. ἀκούσαντες γὰρ »ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ 6 πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«, τότε τὸ ἐπιθυμῆσαι συνέλαβον καὶ ἐνεκίσθησαν. οὐ 15 γὰρ ὧν ἔχει καὶ ὧν ἐξουσιάζει καὶ κέχρηται αὐτοῖς, ὁ ἐπιθυμῶν ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ ὧν κεκώλυται καὶ ἀφήρηται καὶ οὐκ ἔχει. διὸ δὴ καλῶς »τὴν 7 ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν« ἐλέχθη, »εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπιθυμῆσεις«, ὃ δὴ ἐστίν, εἰ μὴ εἴρητο »οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ«. ἐντεῦθεν γὰρ ἐκτίσαστο | D658 τόπον καὶ ἀφορμὴν εἰσελθεῖν εἰς τὸ διαπαίξαι με καὶ παρατρέψασθαι ἢ 20 ἀμαρτία.

11. 16f Röm. 7, 7 — 12 Gen. 2, 17

M U S Phot.

1 ἀπὸ τῆς γῆς < M | δὲ] τε U 2 ἀλόγον < S Phot. | προσβολαῖς U 2f βιαζομένης — ἀκρασίαν < Phot. | ἐλκτικαῖς ἡδονῶν περιαγωγαῖς] zu ungehörigen Lüsten S 3 ἔχειν Phot. 4 καθ' ὃ M 5 χρῆσθαι αἰρεῖται] δεῖ χρῆσθαι Phot. | δικαίως] δικαιωθῆ M ἰδίως U | τιμηθῇ u. ψεχθῇ vertauscht S 6 λεκτέον] δεικτέον U λέλεκται Phot. < S | τούτων + τις Phot. 7 ἐπιθυμῆσει U S οὐκ] οὐχὶ U | παρόντων καὶ < S | πίπτει] geschieht S 9 ἀλλὰ U | παρόντων μὲν .. δὲ < S 9f πῶς γὰρ — καὶ ἐρα < S 10 τούτου + τοῦ M | ἐπιθυμεῖ καὶ < Phot. | ὅθεν < U 11 <ἔφη> * nach S 11f ἐπιθυμῆσης M 12 ἀκούσαντες] ἀκούεις M ἀκούσας U 13 δ' ἂν] denn S 14 καὶ ἐνεκίσθησαν < S | ἐνεκίσθησα U ἐκίσθησαν Phot. 14—16 οὐ γὰρ — οὐκ ἔχει < Phot. 15 ὧν ἔχει καὶ < S | καὶ κέχρηται αὐτοῖς < S | ἐπιθυμεῖ + zu haben S 16 καὶ ἀφήρηται — οὐκ ἔχει < S 16f τὴν ἐπιθυμίαν καλῶς Phot. 17 ἐπιθυμῆσης M 17f ὃ δὴ ἐστίν] οὐδὲ ἐσθίειν Phot. 18 εἰ μὴ εἴρητο < U | ἀπ' αὐτοῦ] von dem Baum S 19 τόπον καὶ < S Phot. | εἰσελθεῖν < S Phot. | εἰς τὸ] πρὸς τὸ U < S | καὶ παρατρέψασθαι < S Phot.

56. Δοθείσης γὰρ τῆς ἐντολῆς ἔσχε λαβὴν διὰ τῆς ἐντολῆς ὁ διάβο- 56, 1
 λος κατεργάσασθαι ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν, παρορμήσας με καὶ προσκαλεσά-
 μενος ἐντέχνως εἰς ὄρεξιν καταπεσεῖν τῶν κεκωλυμένων. »χωρὶς γὰρ 2
 νόμου ἁμαρτία νεκρά· οἷον οὐ δοθείσης γὰρ οὐδὲ οὔσης οὐδέπω τῆς
 5 ἐντολῆς ἄπρακτος ἦν ἡ ἁμαρτία· »ἐγὼ δὲ ἔζων« ἀμέμπτως πρὸ τῆς ἐντο-
 λῆς, οὐκ ἔχων διορισμὸν καὶ διαταγὴν, καθ' ἣν ἔδει πολιτεύσασθαι, ἧς
 καὶ διολισθήσας ἁμαρτήσομαι. »ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία 3
 ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ ἠύρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν αὕτη
 εἰς θάνατον«, ὅτι μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὸν θεὸν καὶ διαστείλασθαι ὁ
 10 ποιητέον καὶ μὴ ποιητέον, κατεργάσατο ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὁ διάβολος.
 ἡ γὰρ παραίνεσις τοῦ θεοῦ καὶ παραγγελία ἡ δοθείσα μοι αὕτη εἰς ζωὴν 4
 καὶ ἀφθαρσίαν, ἵνα πειθόμενος αὐτῇ καὶ κατ' αὐτὴν βίους ἀπήμονα καὶ
 μακαριστότατον δι' αἰῶνος καὶ ἀεὶ θάλλοντα πρὸς ἀθανασίαν βίον ἔχω καὶ
 χαρὰν, ἀθετήσαντι αὐτὴν εἰς θάνατον ἀπέβη καὶ καταδίκην, ἐπειδὴ 5
 15 ὁ διάβολος, ὃν ἁμαρτίαν νῦν οὕτως ἐκάλεσε διὰ τὸ δημιουργὸν αὐτὸν ἁμαρ-
 τίας ὑπάρχειν καὶ εὐρετήν, διὰ τῆς ἐντολῆς ἀφορμὴν λαβὼν πρὸς παρακοὴν
 ἐξηπάτησέ | με καὶ ἀπατήσας ἀπέκτεινεν, ὑπεύθυνον τῷ »ἦ ὁ ἄν ἡμέρα P583
 φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε« κατακρίματι γενέσθαι κατεργασά-
 μενος. »ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ ἀγία καὶ δικαία 6

1. 3 vgl. Röm. 7, 5 — 7—9 Röm. 7, 9f — 17 Gen. 2, 17 — 19 Röm. 7, 12

M U S Phot.

1 ἔσχε — ἐντολῆς < M | λαβὴν aus λαβεῖν von 1. Hd. U | διὰ τῆς ἐντολῆς
 < S 2 vor παρορμήσας + und S 2f παρορμήσας — κεκωλυμένων < Phot.
 | καὶ προσκαλεσάμενος ἐντέχνως < S 3 καταπεσεῖν] zu gehen S 4 vor
 ἁμαρτία + ἡ U | οἷον < S | οὐδὲ οὔσης οὐδέπω < S 6 διορισμὸν καὶ
 < S Phot. | ἐπιταγὴν Phot. | ἔδει] mir S | πολιτεύεσθαι M 6f ἧς — ἁμαρ-
 τήσομαι < Phot. 7 διολισθήσας U 8 εὐρέθη U Phot. | ἡ² < U | αὕτη < S
 9f καὶ διαστείλασθαι — μὴ ποιητέον < S 9 δ] μοι ἂ Phot. 10 καὶ μὴ ποιη-
 τέον < M 11 παραίνεσις — παραγγελία] ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ Phot. | καὶ παραγ-
 γελία < S | αὕτη < S 12f καὶ κατ' — δι' αἰῶνος < Phot. | καὶ μακαρι-
 στότατον — ἀθανασίαν < S 13 μακάριστον M 13f καὶ χαρὰν < S 14 ἀθε-
 τήσαντι + δὲ καὶ U + jedoch S | ἀθετήσαντι + <μοι> Bonwetsch; aber vgl. μοι
 in Z. 11 | αὐτὸν M | εἰς θάνατον — καταδίκην] sterblich u. traurig das Leben
 werde S | καὶ καταδίκην < Phot. 15 ὁ διάβολος] des Teufels S u. vorher
 + und | ὃν < S | ἁμαρτία¹ M | οὕτως U 16 καὶ εὐρετήν < S Phot.
 17 ἐξηπάτησέ με καὶ < S | ἀπατήσας τε Phot. | ὑπεύθυνον hinter κατα-
 κρίματι Phot. 17f τῷ . . . κατακρίματι] dem Worte, welches sagte: Und S
 18 κατακρίματι γενέσθαι < S 19 δικαία καὶ ἀγία U | καὶ δικαία < S

καὶ ἀγαθῆ», ὅτι μὴ ἐπὶ τῷ βλάβῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ σῶσαι ἐδόθη. μὴ γὰρ οἴωμεθα ὅλως ἀνωφελὲς τι ποιεῖν ἢ βλαβερὸν τὸν θεόν. τί οὖν; »τὸ 7 ἀγαθὸν ἐμοὶ ἐγένετο θάνατος«, ὃ τοῦ μεγίστου ἐμοὶ ὡς αἴτιον ἐσόμενον ἀγαθοῦ νομοθέτημα ἐδόθη; »μὴ γένοιτο«. ὅτι μὴ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ εἰς 5 τὸ | καταδουλωθῆγαί με ἐγένετο τῇ φθορᾷ καὶ ἐναπομάξασθαι κήρας D 659 ὀλέθρου αἰτία, ἀλλ' ὁ διάβολος, ἵνα φανερωθῆ | διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν Ö 336 ἐμοὶ κατασκευάσας, ἵνα γένηται καὶ ἐλεγχθῆ »καθ' ὑπερβολὴν« ὁ εὐρετῆς καὶ τέκτων τῆς ἀμαρτίας »ἀμαρτωλός« καὶ διορισθῆ ἀπὸ τοῦ καλοῦ ὁ τάναντία τῆς ἐντολῆς τοῦ θεοῦ (κακῶς) ἐπιτροπεύσας. »οἶδαμεν γὰρ 8 10 ὅτι ὁ νόμος ἐστὶ πνευματικός«, διὸ καὶ οὐδὲν αἴτιος βλάβης οὐδενί· πόρρω γὰρ ἐπιθυμίας ἀλόγου καὶ ἀμαρτίας ἐσκήνωται τὰ πνευματικά. »ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν«, οἷον· ἐγὼ δὲ σάρκινος ὢν 9 καὶ ἐν μέσῳ τοῦ πονηροῦ καὶ ἀγαθοῦ κατασταθεὶς ὡς αὐτεξούσιος, ἔν' ἐπ' ἐμοὶ (τὸ) ἐλέσθαι ὁ βούλομαι ἢ (»τέθεικα« γὰρ φησι »πρὸ προσώ- 15 που σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον«), νεύσας πρὸς τὸ παρακοῦσαι μὲν τοῦ πνευματικοῦ νόμου οἷον τῆς ἐντολῆς, ὑπακοῦσαι δὲ τοῦ ὑλικοῦ οἷον τοῦ ὄψεως τῆς συμβουλίας, πέπραμαι διὰ τὴν τοιαύτην αἴρεσιν, πεσὼν ὑπὸ ἀμαρτίαν, τῷ διαβόλῳ. ὅθεν ἐντεῦθεν πολιορκήσαν με τὸ κακὸν καὶ 10 ἐνιζάνει καὶ ἐμπολιτεύεται εἰσοικισθὲν ἐν τῇ σαρκί μου, καθάπερ κηφὴν 20 ἐν κηρίῳ μελίσσης περιποτώμενος πολλάκις περὶ αὐτὸ καὶ βομβῶν, δίκης ἐπιτεθείσης μοι τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαντι πραθῆναι τῷ κακῷ. διὸ καὶ »ὄ 11

2. 7 Röm. 7, 13 — 9. 11f Röm. 7, 14 — 14 Deut. 30, 15 — 21 Röm. 7, 15

M U S Phot.

1 ἐπὶ¹] ἐν Phot. | ἀλλὰ U 2 οἴομεθα M S | ὅλως ἀνωφελὲς . . . ἢ < S | ὅλως < Phot. | ποιεῖν hinter βλαβερὸν Phot. 3 ἐμοὶ ὡς] μοι ὡς Phot. ὁμοίως U 4 τοῦ θεοῦ + wegen der Knechtung S 5f καὶ ἐναπομάξασθαι — ὀλέθρου] u. Unreinheit zu empfangen S < Phot. 6 αἰτίας U | ἀλλὰ M U 7 γένηται καὶ < S 7f εὐρετῆς καὶ τέκτων] Meister S 8 καὶ τέκτων < Phot. | καὶ² < S 8f καὶ διορισθῆ — ἐπιτροπεύσας < Phot. 9 ὁ < M 9 τὰ ἐναντία M | (κακῶς) * nach S 10 οὐδὲν] κατ' οὐδὲν U | αἴτιον U | οὐδενί < S 11 καὶ ἀμαρτίας < S | ἐσκήνηται Phot. ist S 12 τὴν < M 13 ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ Phot. | ἵνα Phot. 14 (τὸ) * nach S | ὁ βούλομαι] des Guten u. Bösen S 16 ἐπακοῦσαι Phot. 16f τοῦ ὑλικοῦ — συμβουλίας] dem Rat des Fleisches, nämlich der Schlange S 17 τὴν συμβουλίαν U | αἴρεσιν] guten freien Wahl S 18f ὅθεν ἐντεῦθεν — σαρκί μου < S 18 καὶ < U Phot. 19 κηφὴν, dazu am untern Rand von 1. Hd. ϣ σκνίφην U 20 μελίσσης] der Bienen S | περιποτώμενος] περὶ ἵπτάμενος U | πολλάκις — βομβῶν < S | αὐτὸν M U 21 μου M | καὶ + τό Phot.

γινώσκω ὃ κατεργάζομαι, λογιζόμενος ὃ μὴ θέλω· τὸ γὰρ ὃ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω, καὶ »ποιῶ ὃ μισῶ« λεγόμενον οὐκ ἐπὶ τοῦ τελεσιουργῆσαι τὸ φαῦλον καὶ δρᾶσαι παραληπτέον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μόνον ἐνθυμηθῆναι, λογισμῶν ἀνοικείων ἡμῖν προσιπταμένων πλεονάκως καὶ ἐμφανταζόντων ἡμᾶς πρὸς ἃ μὴ θέλομεν, τῆς ψυχῆς τοῖς λογισμοῖς περὶ πολλὰ περιεχομένης. |

P 584

57. Οὐ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὅλως τὸ ἐνθυμεῖσθαι ἢ μὴ ἐνθυμεῖσθαι κεῖται 57, 1 τὰ ἄτοπα, ἀλλὰ τὸ χρῆσθαι ἢ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἐνθυμήμασι. κωλύσαι μὲν γὰρ μὴ ἐμπίπτειν | εἰς ἡμᾶς τοὺς λογισμοὺς οὐ δυνάμεθα, πρὸς δοκι- D 660
10 μὴν ἡμῶν ἐξωθεν εἰσπνεομένους, μὴ πεισθῆναι μέντοι ἢ μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς δυνάμεθα. ἐπεὶ πῶς ὁ ἀπόστολος τὸ μὲν κακὸν οὐχ ἦκιστα ᾧ 2 ἀπηρεσκετο ἐποίει, τὸ δὲ καλὸν ᾧ ἠρέσκετο ἦκιστα, εἰ μὴ περὶ τῶν ὀθνείων ἐνθυμημάτων ἔλεγεν, ἃ ἐνθυμούμεθα ἔσθ' ὅτε καὶ μὴ βουλόμενοι, ἐξ ὅσας οὐ γινώσκοντες αἰτίας; ἃ ἀνατρέπεσθαι χρὴ καὶ ἐπιστομίξασθαι, ἵνα μὴ 3
15 εὐρυνόμενα τῶν περάτων κρατήσωσι τῆς ψυχῆς. ἀμήχανον γὰρ τούτων ἐνευκαιρούντων ἐν ἡμῖν ἐπανατεῖλαι τὸ ἀγαθόν. ὀρθῶς ἄρα »ὃ γὰρ 4 κατεργάζομαι οὐ γινώσκω« ἔλεγεν, »οὐ γὰρ ὃ θέλω πράσσω, ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ«. θέλομεν γὰρ τὰ μὴ προσήκοντα καὶ ἃ μὴ θέμις μηδ' ἐνθυμεῖσθαι, ἐπειδὴ τοῦτο ἀγαθὸν τέλειον, μὴ μόνον τοῦ ποιῆσαι αὐτὸ ἐγκρα- 20 τεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνθυμηθῆναι. καὶ ὃ θέλομεν, τοῦτο ἀγαθὸν οὐ 5 γίγνεται, ἀλλ' ὃ οὐ θέλομεν, πονηρόν. ἐπιφοιτῶσι γὰρ ἐπὶ τὴν καρδίαν

1f. 16f Röm. 7, 15

M U S Phot.

1 δ² < M 2 δ μισῶ] νομίσω M 2f τελεσιουργῆσαι — καὶ δρᾶσαι] δρᾶσαι τὸ φαῦλον Phot. 3 καὶ δρᾶσαι < S | παραληπτέον < S | ἀλλὰ M | μόνον < S 4—6 λογισμῶν — περιεχομένης < Phot. 4f λογισμῶν — ἐμφανταζόντων ἡμᾶς] u. von dem Phantasieren des Ungehörigen S | ἐμφανταζόντων M 5 θέλομεν MU | περὶ πολλὰ < S 7 ὅλως] dieses S < Phot. | ἢ μὴ ἐνθυμεῖσθαι < S S χρῆσθαι¹ — ἐνθυμήμασι] das Vollbringen oder Nichtvollbringen S 9 μὴ < Phot. | πίπτειν Phot. 9f πρὸς δοκιμῆν] προσδεχομένων Phot. 10 ἢ μὴ χρῆσθαι] oder vollbringen S 11 αὐτοῖς < Phot. 11—S. 491, 3 ἐπεὶ — πιμπλάντα < Phot. 11—14 ἐπεὶ πῶς — γινώσκοντες αἰτίας < S 11 οὐχ] οὐκ M | ἦκιστα] ἦν ἔκιστα M 13 ἃ] ὅσα M daher ... dieses S 15 εὐρυνόμεθα U das Böse S 16 ἐνευκαιρούντων] indem ... sind S | ἄρα] denn S | γὰρ < S 17 vor πράσσω + das S | ἀλλ' ὃ μισῶ < M 18 θέλομεν] ich will S | καὶ ἃ μὴ θέμις < S | μηδ' Pet.] μὴ MU 18f μηδ' ἐνθυμεῖσθαι — τέλειον < S 20 καὶ²] u. wenn S | θέλομεν] ich liebe S 21 γίνεται MU | θέλομεν] ich will S | ἐπὶ] περὶ U

ἡμῶν καὶ | ἐπιβαίνουσιν καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν πολλαίτις μυρία τε περὶ ὄ338
 μυρίων (ἐνθυμήματα,) περιεργίας ἡμᾶς καὶ φιλοπραγμοσύνης ἀλόγου
 πιμπλάντα. διὸ τὸ μὲν θέλειν αὐτὰ μὴ ἐνθυμεῖσθαι παράκειται, τὸ δὲ 6
 κατεργάζεσθαι εἰς τὸ ἀφανίσει, ἵνα μὴ καὶ αὐθις περὶ τὸν λογισμὸν ἀνέλ-
 5 θωσιν, (οὐ,) ὅτι μὴ κεῖται τοῦτο ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἔφηγν, ἀλλὰ τὸ χρήσασθαι
 μόνον αὐτοῖς πως ἢ μὴ χρήσασθαι. ὡς εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον τοῦ 7
 ῥητοῦ »οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· θέλω γὰρ μὴ ἐνθυμεῖσθαι ἃ
 βλάπτει με, ἐπειδὴ τοῦτο ἀγαθὸν πανάμωμον, κατὰ τὸ λεγόμενον »ἄνευ
 ψόγου τετυγμένον χερσὶ τε καὶ νόῳ τετράγωνον«. καὶ τοῦτο μὲν »ὃ θέλω
 10 ἀγαθὸν οὐ ποιῶ, ὃ δὲ μὴ θέλω κακὸν πράσσω«· οὐ θέλω ἐννοεῖσθαι καὶ
 ἐννοεῖσθαι ὅσα μὴ θέλω. καὶ ἐπισκέψασθαι (δεῖ) εἰ μὴ διὰ ταῦτα αὐτὰ 8
 καὶ ὁ Δαυὶδ ἐνετύγχανε τῷ θεῷ, δυσχεραίνων ἐπὶ τῷ λογίζεσθαι καὶ
 αὐτὸν ἃ μὴ ἤθελεν· »ἀπὸ | τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με καὶ ἀπὸ D 661
 ἀλλοτρίων φείσαι τοῦ δούλου σου. ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε
 15 ἄμωμος ἔσομαι καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἀμαρτίας μεγάλης«. καὶ αὐτὸς 9
 δὲ ὁ ἀπόστολος ἐν ἐτέρῳ »λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρό-
 μενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, | καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς P 585
 τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ«.

58. Εἰ δὲ τις ὁμοσε τῷ λόγῳ ἰέναι τολμῶν ἀποκρίνοιτο ὡς ἄρα δι- 58, 1
 20 δάσκει ὁ ἀπόστολος ὡς οὐ μόνον ἐν τῷ λογίζεσθαι τὸ κακὸν ὃ μισοῦμεν

7. 9 Röm. 7, 19 — S Plato Prot. 339B — 13—15 Psal. 18, 13f —
 16—18 II Kor. 10, 4f

M U S Phot.

1 καὶ ἐπιβαίνουσιν < S | ἡμῶν² < M 1—3 πολλαίτις — πιμπλάντα] viele.
 Begierden S 2 (ἐνθυμήματα) * nach S | vor φιλοπραγμοσύνης + περὶ U
 3 πιμπλόντα U 3—7f διὸ τὸ — τοῦ ῥητοῦ < S 3 μὲν] μὴ M | μὴ] μηδὲ U
 | ἐνθυμηθῆναι παρακεῖσθαι Phot. 5 (οὐ) Phot. 5f ἀλλὰ — μὴ χρήσασθαι
 < Phot. 7 γὰρ² < M 7f ἃ βλάπτει με < S 8 πανάμωμον] καὶ ἄμω-
 μον U 8f κατὰ τὸ — τετράγωνον < Phot. 9 νό M | τετράγωνον] zu einem
 Quadrat S 10 πράσσω κακὸν U | πράσσω, οὐ θέλω ἐννοεῖσθαι < S |
 θέλων² Phot. 11 ἐννοούμενος ἃ Phot. | ἐπισκέψασθε Phot. | (δεῖ) Bonwetsch
 nach S | αὐτὰ < MS 12 καὶ¹ < S | ἐνετύγχανε τῷ θεῷ < S 14f ἐὰν
 μὴ — ἔσομαι] und bald darauf S 16 ἐν ἐτέρῳ] sagt: andere S 16f καὶ πᾶν
 — τοῦ θεοῦ] u. bald darauf S 19 ὁμοσαι M | ὁμοσε τῷ λόγῳ ἰέναι < S
 19f διδάσκει U Phot. 20—S. 492, 3 ὡς οὐ μόνον — ἀξιῶσομεν] nicht nur von
 Gedanken, sondern vom Tun habe dies der Apostel gesprochen S 20 ὃ < Phot.
 | ὃ μισοῦμεν] νομιῶμεν M

καὶ ὁ οὐ θέλωμεν πράσσομεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν αὐτὸ καὶ κατεργά-
 ζεσθαι, διὰ τὸ οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶε λελέχθαι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω 2
 κακόν, τοῦτο πράσσωε, ἀξιόσωμέν που, εἰ ἀληθῆ λέγει ὁ ταῦτα λέγων,
 διασαφῆσαι τί ἦν τὸ κακόν, ὃ ἐμίσει ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ οὐκ ἐβούλετο μὲν
 5 ποιεῖν, ἐποίησε δέ, καὶ <τὸ> ἀγαθόν, ὃ ἐβούλετο μὲν ποιεῖν, οὐκ ἐποίησε δέ,
 ἀλλὰ ἀντιστρόφως ὁσάκις μὲν ἤθελε ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν, τοσαυτάκις οὐ
 τὸ ἀγαθόν ὃ ἤθελεν, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν ὃ μὴ ἤθελεν ἐποίησε. ἄρα γὰρ 3
 οὐ θέλων εἰδωλολατρεῖν ἀλλὰ θεολατρεῖν, ὃ μὲν ἤθελε θεολατρεῖν οὐκ
 ἠδύνατο. ὃ δὲ μὴ ἤθελεν εἰδωλολατρεῖν ἠδύνατο, ἢ σωφρονεῖν μὲν ὃ ἤθελεν
 10 οὐκ ἐποίησε. ἀκολασταίνειν δὲ ὃ ἤχθετο ἐποίησε; καὶ συλλήβδην κραιπαλᾶν, 4
 ἀλλὰ ἀσωτέυεσθαι καὶ θυμοῦσθαι, ἀδικεῖν καὶ τὰ ἄλλα ὅσα πονηρίας
 ἔργα, ἃ μὴ ἤθελε μὲν ἐποίησε, ἃ δὲ ἤθελε, δικαιοσύνην καὶ ὁσιότητα, οὐκ
 ἐποίησε; καὶ μὴν αὐτὸς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προτροπάδην ἐξεγείρων πάν- 5
 τας εἰς τὸ μὴ ἀνομεῖν οὐ μόνον τοὺς ποιῶντας καὶ ἐπιτηδεύοντας τὰ
 15 ἄτοπα ὀλέθρῳ τηρεῖσθαι καὶ ὀργῇ παρεγγυᾶ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνευδοκοῦν-
 τας αὐτοῖς εἰς ταῦτα, ἀμιγῆς ἀμαρτίας ἐν ἡμῖν τὸ δίκαιον ἀσκεισθαι δια-
 μιλλώμενος. πάν γὰρ ἀμάρτημα καὶ ἐπιτήδευμα τὸ συμπέρασμα κτάται Ὡ 340
 διὰ τῆς σαρκός. πολλάκις γοῦν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἀναφανδὸν αὐτὰ δὴ 6 D 662
 ταῦτα διδάσκων ἡμᾶς ὑπεκτρέπεσθαι καὶ μισεῖν φησί «μὴ πλανᾶσθε·
 20 οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖ-
 ται οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται οὔτε μέθυσοι οὐ λοῖδοροὶ οὐχ ἄρπαγες

2f Röm. 7, 19 — 15 vgl. Röm. 1, 32 — 19—S. 493, 1 I Kor. 6, 9f

M U S Phot.

1 πράσσομεν < U | ποιῶν .. καὶ < Phot. | αὐτὸ hinter κατεργάζεσθαι
 Phot. | καὶ³ < M 2 διὰ τὸ Phot.] διὰ τοῦτο M διὰ τοῦ U | ἀγαθόν λελέχθαι
 Phot. | ἀλλὰ U 3 ἀξιόσωμεν U Phot. 4 μὲν hinter ἐμίσει Phot. | ὁ² < U
 Phot. | ἐβούλετο MU 5 ἐποίησε δέ] u. es tat S | καὶ τὸ ἀγαθόν — ἐποίησε δέ
 < S 7 ἤθελεν ἐποίησε, ἀλλὰ Phot. 7—S. 493. 1 ἄρα γὰρ — καὶ τὸ κορυ-
 φαιότατον < Phot. 8 ἀλλὰ θεολατρεῖν < M 9 ἐδύνατο¹ M 10 ἐποίησε
 (beidemale)] konnte S | ἀκολασταίνειν < S 10—13 καὶ συλλήβδην — ἐποίησε] so auch
 bei dem Andern S 10 vor κραιπαλᾶν + καὶ M 11 καὶ¹ < M | ὅσα] τῆς U
 12 μὲν hinter ἐποίησε U 13 προτροπάδην ἐξεγείρων < S 14 καὶ ἐπιτη-
 δεύοντας < S 16 εἰς ταῦτα] εἰς αὐτὰς U < S 16f ἀμιγῆς — διαμιλλώμενος
 < S 16 ἀμιγῆς ἀμαρτίας] ἀμιγαῖς ἀμαρτίας M ἀμιγῆς ἀμαρτίας U 16f δια-
 μιλλώμενον M 17 καὶ ἐπιτήδευμα < S 18 οἶν M | ἀναφανδὸν < S
 19 ταῦτα < M | ἡμᾶς < S | καὶ μισεῖν < S | φησί < M 20 πόρνοι
 + βοᾶ M 20f οὔτε μοιχοὶ — οὐχ ἄρπαγες] noch alle Übeltäter S 21 οὐκ
 ἄρπαγες M

βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσι· καὶ τὸ κορυφαϊότατον, εἰς τὸ παντά- 7
 πασιν ἡμᾶς ἐκ παντὸς ἀποδρᾶναι καὶ ἀποτινάξασθαι τὸ ἀμαρτάνειν προ-
 τρέπων »μιμηταὶ μου« ἀποφαίνεται »γίνεσθε, καθάπερ καὶ γὼ Χριστοῦ«. 8
 οὕτως οὐ τὸ ποιεῖν ἂ μὴ ἤθελε καὶ πράττειν ὑπέθετο τὰ προειρηγμένα, 8
 5 ἀλλὰ τὸ μόνον λογιζέσθαι· ἐπεὶ πῶς ἂν ἦν μιμητὴς ἀκριβῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ; | νυνὶ δὲ ἐπειδήπερ ἐμπίπτουσι θηριώδεις πολλακίς λογισμοί, ἐπιθυ- P586
 μίας ἡμᾶς ἄλλοτε ἄλλως ἐμπιπλάντες καὶ περιεργίας ἀλόγου,
 ἤϋτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλά,
 ἔφη »τὸ γὰρ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ«· ἂ χρεὶ τῆς ψυχῆς εὐθαρσῶς ἀπο-
 10 σοβεῖν, μηδὲν ὅλως εἰς τὸ ποιῆσαι τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑπηγούμενα νεύοντας.
 ἵνα γὰρ ἐγκριθῶμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν πάσαις ἡδοναῖς 9
 καὶ λύπαις δοκιμασθέντες, εἰ μὴ μεταβαλλοίμεθα ἀλλὰ πανταχοῦ καθάπερ
 ἀκήρατος χρυσοῦς διὰ πυρὸς βασανιζόμενος οὐκ ἐξιστάμεθα τῆς οἰκείας
 ἀρετῆς, συμβαίνει τοῦτο <τὸ> διοχλεῖσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ πολλῶν. ὅθεν δὴ 10
 15 γενναίως ὡσπερ στρατιώτας ἀρίστους ἀντιπαρατάσσεσθαι δεῖ, οἱ ἐπειδὴν
 ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰσθωνται πολιορκούμενοι, τοξείας οὐδὲν φροντίσαντες
 καὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν ἀκοντισμάτων, ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πόλιν προθύ-
 μως ἐπ' αὐτοὺς ἵενται, μηδὲν ἐλλείποντες σπουδῆς, ἔστ' ἂν τὸ στίφος
 αὐτῶν εἰς φυγὴν ἀιατρέψαντες ἀπώσωνται τῶν ὄρων ἕξω. ὄρῳ γὰρ 11
 20 ὡς οἱ λογισμοὶ διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἀμαρτίαν ἐν ἡμῖν ἕξωθεν ἐπισυνίστανται,
 καθαπερεὶ κύνες λυσσῶντες ἢ ἄγριοι καὶ θρασεῖς λησταὶ καθ' ἡμῶν ἀεὶ

3f I Kor. 11, 1 — 8 II. 2, 469 — 9 Röm. 7, 20

M U S Phot. 14—S. 494, 18 ὅθεν δὴ — γνώσεως τοῦ θεοῦ Sacra Parall.
Bruchst. 425 Holl (= Pa)

1 θεοῦ] *Christi* S | νοὶ κληρονομήσουσι + οὐ M | κληρονομήσουσι *würdig*
sein S | τὸ κορυφαϊότατον < S 1f εἰς τὸ — παντὸς] πῶς δὲ καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ
 παντάπασιν Phot. 2 ἀποδρᾶναι καὶ < S Phot. 2f προτρεπόμενος Phot. < S
 3 καθὼς Phot. 4 τὸ] τῷ M | καὶ πράττειν < S Phot. 5 τὸ] τῷ MU |
 ἢ U 5f μιμητῆς Χριστοῦ ἀκριβῆς Phot. 6—S. 494, 5 νυνὶ δὲ — ψυχῆς αὐτοῦ
 < Phot. 6—10 νυνὶ δὲ — νεύοντας < S 6 ἐπιπίπτουσι M 7 ἐμπιπλῶν-
 τες U | περιεργασίας U | ἀλόγου < U 9 ἂ χρεὶ Pet.] ἄγριοι MU 10 μη-
 δένα MU | νεύοντες M 13 ἀκήρατος] *lebendiges* S | βασανιζόμενος *] βα-
 σανιζόμενοι MU 14 <τὸ> * | ὅθεν δὴ] δεῖ Pa 15 γενναίως < S 15f ἀν-
 τιπαρατάσσεσθαι — πολιορκούμενοι < S 15 οἱ] ἐξεῖνοι γὰρ Pa 16 ἀπὸ U
 17 καὶ τῶν — ἀκοντισμάτων < S 17f ὑπὲρ τοῦ — ἵενται] *damit wir seien*
stadtbewahrend S 18 μηδὲνα λείποντες M 18f ἔστ' ἂν — ὄρων ἕξω < S
 19 ἀπώσονται U | γὰρ < M 20 οἱ < M | οἰκοῦσαν U 21 καθαπερεὶ]
 καθάπερ ἢ M καθάπερ αἰ Pa | ἢ ἄγριοι — λησταὶ < S | ἀεὶ < S

παρορμώμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου | καὶ ἄρχοντος τῆς ἀδικίας, δοκιμάζοντες D663
ἡμᾶς εἰ ἀνθίστασθαι αὐτοῖς ἀρκοῦμεν καὶ ἀντιπαρατάσσεσθαι.

59. Ἄγε οὖν, μὴ ποτε ὑπενδοῦσα ἀρπασθῆς, ὧ ψυχῇ, πρὸς αὐτῶν, 59, 1
καὶ οὐχ ἔξομεν ὑπὲρ σοῦ δοῦναί λύτρα. »τί γὰρ ἀντικατάλλαγμα δώσει,
5 φησίν, ἄνθρωπος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ«; καλὸν μὲν οὖν, εἰ μὴ εἶχομεν, ἦν 2
ἂν καὶ χαρμιώτατον, τοὺς ἀντιπράσσοντας ἡμῖν καὶ μαχομένους· ἐπεὶ δὲ
τοῦτο ἀδύνατον, καὶ ὃ θέλομεν οὐ δύναμεθα | (θέλομεν δὲ μὴ ἔχειν τοὺς Ὀ342
ἐξέλεκτοντας ἡμᾶς εἰς πάθη) — ἦν γὰρ ἀνδρωτὶ σωθῆναι — καὶ ὃ θέλο-
μεν τοῦτο οὐ γίγνεται, ἀλλ' ὃ οὐ θέλομεν (θεῖ γὰρ ἡμᾶς δοκιμάζεσθαι,
10 ὡς ἔφη), μὴ ἐνδιδῶμεν, ὧ ψυχῇ, μὴ ἐνδιδῶμεν τῷ πονηρῷ, »ἀλλὰ ἀνα- 3
λαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ« ὑπερασπίζουσαν καὶ προαγωνιζομένην
ἡμῶν »ἐνδυσώμεθα τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑποδησώμεθα τοὺς
πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου, ἐν πασί τε ἀναλάβωμεν τὸν θυρεὸν
τῆς πίστεως, ἐν ᾧ ἐνησώμεθα | πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρω- P587
15 μένα σβέσαι καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ
πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι στήναι πρὸς τὴν μεθο-
δείαν τοῦ διαβόλου«, »λογισμοὺς τε καθαιρεῖν καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρό-
μενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ«· »ὅτι μὴ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς
αἶμα καὶ σάρκα«. τούτου δὲ ἕνεκα ταῦτα λέγω, ὅτι οὗτος ὁ τρόπος 4
20 τοῦ ἀποστόλου τῶν συνταγμάτων. πολλὰ μὲν γὰρ ἔστι καὶ περὶ ἐκάστου
τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ εἰρημένων ἀποδείξει, ὡς ὀρθοδόξως καὶ μεμε-

4f Matth. 16, 26 — 10 Ephes. 6, 13 — 12—17 Ephes. 6, 14—17. 11 —
17 II Kor. 10, 4f — 18 Ephes. 6, 12

M U S Phot. Pa (bis Z. 18 τοῦ θεοῦ)

2 τυράννου καὶ < S | δοκιμάζοντες U 2 αὐτοῖς] ihm S 3 ἄγε < S
| ὑπενδοῦσα < S | ἀρπασθῆς hinter ψυχῇ Pa | πρὸς αὐτὸν U 4 οὐχ ἔξο-
μεν U Pa 5 φησίν < S | ἄνθρωπος, φησὶ M | εἰ μὴ εἶχομεν < Pa 5f ἦν
— χαρμιώτατον < S | ἦν — τοὺς] ἦν αὐτοὺς Pa 6 ἂν] ἄρα U | χαρμιότα-
τον U | μαχομένους + ἐπέχεσθαι Pa | ἐπειδὴ Pa 7 δέ] γὰρ U 8 ἡμᾶς
< M Phot. Pa | ἰδρῶτι Pa 9 γίνεται M Phot. Pa | ἀλλὰ M | οὐ²] μὴ Pa
10 ὡς ἔφη] ὡς ἐχοῖν Phot. < S | ἐνδιδῶμεν¹ + οὖν U | ἀλλ' U 11—18 καὶ
προαγωνιζομένην — γνώσεως τοῦ θεοῦ] u. ziehen wir an den Panzer der Ge-
rechtigkeit usw. bis dahin: S 11 καὶ προαγωνιζομένην < Phot. 13 εὐαγγε-
λίου + τῆς εὐαγγελίας U | ἐν²] ἐπὶ Phot. | πασί τε] πᾶσιν U | ἀναλαβόντες UPa
14 ἐνησώμεθα MU Pa 15 σωτηρίου + δεῖσθαι U 16 ὧ] ἢ Pa | πρὸς τὸ]
εἰς τὸ Pa 17 καθαιρεῖν Phot. 18 θεοῦ] Χριστοῦ Phot. 19—S. 495, 2 τοῦ-
του — προῆρημαί νῦν < Phot. 19 τούτου δὲ ἕνεκα] weswegen? S | ταῦτα
< M 21 ταύτῃ] ταῦτα M 21f μεμελημένως U

λετημένως ἔχει· ἀλλὰ μακρὸν ἂν εἶη ἕκαστον αὐτῶν οὕτως διελθεῖν. τὸν
 γὰρ τύπον αὐτοῦ δεῖξαι μόνον καὶ τὴν βούλησιν προήρημαι νῦν. »οὐ γὰρ 5
 ὁ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. (εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο
 ποιῶ), σύμφημι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ ὅτι καλός· νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατερ-
 5 γάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. | οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ D 664
 ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν«, ὀρθῶς λέγων. μέμνησθε 6
 γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡς ὠριζόμεθα· εἰ καὶ σπεύδων ἐγὼ ταχὺ πάντα
 διεξελεθεῖν μᾶλλον βραδύνω, μακροτέρας μοι τῶν λόγων τῆς περιόδου ἢ
 προσεδόκησα γεγενημένης, ἣν προθυμητέον δὴ διαγῶσαι. ἄλλως γὰρ τοῦ
 10 προκείμενου οὐποτε ἕξομεν ἐπὶ τέλος.

60. Οὐκοῦν ἐλέγομεν· ἀφ' οὗ τὸν ἄνθρωπον, εἰ μνημονεύετε, πλανη- 60, 1
 θέντα τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαι συνέβη, ἐντεῦθεν ἐκ τῆς παρακοῆς τὴν
 ἁμαρτίαν λαβοῦσαν γένεσιν εἰς αὐτὸν εἰσωκηκέναι. οὕτως γὰρ πρῶτον 2
 στάσις ἐνέπεσε σφαδασμῶν τε καὶ λογισμῶν ἀνοικείων ἐπληρώθημεν, κε-
 15 νωθέντες μὲν τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ θεοῦ, πληρωθέντες δὲ ἐπιθυμίας ὑλι-
 κῆς, ἣν ὁ πολύπλοκος ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς ὄφεις, βραχυπορησάντων ἡμῶν
 τῆς παραγγελίας τοῦ θεοῦ τὸν κύκλον. διὸ καὶ τὸν θάνατον ὁ θεὸς πρὸς 3
 ἀναίρεσιν τῆς ἁμαρτίας ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέβρατο, ἵνα μὴ ἐν ἀθανάτοις ἡμῖν
 ἀνατεῖλασα, ὡς ἔφην, ἀθάνατος ᾗ. ὅθεν ὁ ἀπόστολος »οἶδα γὰρ ὅτι 4
 20 οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν« λέγων τὴν ἀπὸ
 τῆς παραβάσεως διὰ τῆς ἐπιθυμίας εἰσοικισθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτίαν βού-
 λεται μὴνύειν, ἧς δὴ καθάπερ βλαστήματα νέα καὶ κλῶνες οἱ φιλήδονοι. Ὅ342
 περὶ ἡμᾶς· ἀεὶ λογισμοὶ συνίστανται. δισσὰ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμῶν γένη, ὅ P 588

2—6 Röm. 7, 15—18 — 19 Röm. 7, 18

M U S Phot.

1 ἔχει < S | εἶη — διελθεῖν] *wir machen . . die Abhandlung* S | τὸν] τὸ U
 2 καὶ τὴν βούλησιν < S 3 τοῦτο¹ < Phot. 3f (εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ)
 Bonwetsch nach S 5 ἀλλὰ U 6 τὸ < S; vgl. aber Z. 20 7 διωριζόμεθα
 Phot. 8 διελθεῖν M | μᾶλλον βραδύνω] *kurz gefaßt habe* S 8f μακροτέρας
 — διανύσαι] *während viele Worte hierüber nötig sind* S 8 μου U | ἢ] ἧς U
 9 δὴ] μὴ M 11 ἐλέγομεν] οὐ λέγομεν] M *wir sagen* S | εἰ μνημονεύετε Corn.]
 ἐμνημονεύετε M U < S Phot. 13 εἰσοικηκέναι M U | πρῶτον < Phot. 14 τε καὶ
 λογισμῶν < S 14f κενωθέντος M 16 ὁ < M | πολύτροπος Phot. | ἐνε-
 φύσησεν Phot. 16f βραχυπορησάντων — κύκλον < Phot. 18 ὑπὲρ < S |
 ἤβρατο M εὔρατο U 19 ὡς ἔφην < S | ὁ ἀπόστολος + *sprechend* S 22 ἧς
 δὴ + ἡδὴ U | νέα < S | καὶ κλῶνες < S Phot. 23 ἀεὶ < M S |
 δισσὰ] ὕσα M

τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐνθωπευούσης ἐν τῷ σώματι συνιστάμενον, ἧτις ἐξ ἐπιπνοίας, ὡς ἔφη, ἐγενήθη τοῦ ὕλικου πνεύματος, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἐντολήν, ὃν ἔμφυτον ἐλάβομεν ἔχειν καὶ φυσικὸν νόμον, πρὸς τὸ καλὸν ἡμῶν ἐξεγείροντα καὶ ἐπανορθούμενον τὸν λογισμὸν. ὄθεν τῆ 6
 5 μὲν νομοθεσία τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν νοῦν »συνηρόμεθα« (τοῦτο γὰρ ὁ ἔσω ἄνθρωπος), τῆ δὲ νομοθεσία τοῦ διαβόλου κατὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ σαρκί· | ὁ γὰρ νόμος »ἀντιστρατευόμενος καὶ ἀντιπράστων τῷ νόμῳ D 665 τοῦ θεοῦ«, οἷον τῆ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁρμῇ, τῆ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νοῦς, οὗτός ἐστιν ὁ τοῦς ἐμπαθεῖς ἀναφύων ἀεὶ καὶ ὕλικούς πρὸς ἀνομίαν περισπασ-
 10 μούς, παντάπασι πρὸς ἡδονὰς ὧν ἐλκτικὸς.

61. Τρεῖς γὰρ νόμους ὑποτιθέμενος ἀναφανδὸν ὁ Παῦλος ἐνταυθα 61, 1
 μοι καταφαίνεται· ἓνα μὲν τὸν κατὰ τὸ ἔμφυτον ἐν ἡμῖν ἀγαθόν, ὃν καὶ νόμον σαφῶς νοῦς ἐκάλειεν, ἓνα δὲ τὸν ἐκ προσβολῆς συνιστάμενον τοῦ πονηροῦ καὶ εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐξέλιοντα πολλάκις φαντασίας τὴν ψυχὴν,
 15 ὃν ἀντιστρατεύεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς ἔφη, καὶ ἕτερον τὸν κατὰ τὴν 2
 ἁμαρτίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἐνσκηρώσαντα ἐν τῇ σαρκί, ὃν ἁμαρτίας νό-
 μον οἰκοῦντα ἐν τοῖς μέλεσιν ἐκάλειεν· ᾧ ἐπιβαίνων ὁ πονηρὸς καὶ ἐποχοῦ-
 μενος πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐγκελεύεται, πρὸς ἀδικίαν ἡμᾶς καὶ πράξεις
 20 καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων καθάπερ ἀσφαλτῶδες ῥεῦμα ἔνδον εἰς αὐτὴν ἐκχεό-

5 Röm. 7, 22 — 7 Röm. 7, 23

M U S Phot.

1f τὸ μὲν . . . συνιστάμενον . . ., τὸ δὲ Phot.] ὁ μὲν . . . συνιστάμενος . . ., ὁ δὲ MU 1 ἐνθωπευούσης] ἐν θεῷ πεσοίσης M ἐμφωλιενοίσης Phot. | ἐν τῷ σώματι] im Fleisch S 2 ἧτις . . . ὡς ἔφη, ἐγενήθη < S | ἐπιπνοίας Scaliger] ἐπιπνοίας MU Phot. | ἐγενήθη] συνέστη Phot. 3 καὶ φυσικὸν νόμον < S 4 καὶ ἐπανορθούμενον < S 6 τῆ δὲ] τῆ γὰρ M | ἐπιθυμίαν] ἁμαρτίαν U S οἷον τῆ] ὁ ἐν τῆ U | πρὸς τὸ ἀγαθὸν < U | ὁρμῇ, τῆ < U | νοῦ τῆ ἐπιθυμίας + und S | οὗτός] αὐτός Phot. 9 ἀεὶ καὶ — ἀνομίαν < S 10 παντάπασι — ἐλκτικὸς < S | ἡδονὰς ὧν] ἡδονῶν M 11f ὑποτιθέμενος . . . μοι καταφαίνεται] zeigt an S 11 ἀναφανδὸν] < S hinter ὁ Παῦλος Phot. | ὁ Παῦλος] der Apostel S 12 κατὰ τὸν M | ὁ MU 13 σαφῶς < S | ἐκάλειεν νοῦς Phot. | συνιστάμενον Phot.] ἐπιστάμενον MU | συνιστάμενον + νόμον Phot. 15 ἕτερον] τρίτον Phot. | τὸν] τὸ M 16 ἐκ τῆς ἐπιθυμίας < S | ἐνσκηρώσαντα M ἐνσκηρώσαντα U σκιρώσαντα Phot. ward S | τῆ < M 17 ἐπιβαίνων ὁ πονηρὸς καὶ < Phot. 17f καὶ ἐποχοῦμενος < S 18f καθ' ἡμῶν — κακάς] uns zu bösen Taten anreizt S 19—S. 497, 2 ὁ γὰρ — νόμον < Phot. 20 ἔνδον < S | αὐτὴν < S

μενος τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὑπάρχοντος
κραταιοῦται νόμου. φαίνεται γὰρ ὡς ἐν αὐτοῖς ἡμῖν τὸ μὲν βέλτιον τὸ δὲ 4
χειρὸν ὄν, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χειρόνος ἐγκρατέστερον γε-
νηθῆ, φέρεται ὅλος πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁ νοῦς· ὅταν δὲ τὸ χειρὸν ἐπιβρίση
5 πλεονάσαν, ὃ ἀντιστρατεύεσθαι τῷ ἐν ἡμῖν λέγεται ἀγαθῷ, ἀγεται πάλιν
ἀντιστρόφως πρὸς φαντασίας παντοδαπὰς ὁ ἄνθρωπος καὶ λογισμοὺς
χειρόνας.

62. Οὗ δὲ καὶ χάριν ὁ ἀπόστολος εὐχεται ῥυσθῆναι, θάνατον αὐτὸ 62, 1
καὶ ὀλεθρον εἶναι ἡγούμενος, ὡσπερ δὲ καὶ ὁ προφήτης »ἀπὸ τῶν κρυφίων
10 μου« | λέγων »καθαρίσόν με«. αὐτὰ γοῦν τὰ ῥήματα τοῦτο παρίστησιν 2 P 589
»συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω« λέγοντος »ἄνθρωπον, | Ö 346
βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν | τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ D 666
τοῦ νοῦς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν
15 τοῖς μέλεσί μου. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ-
ματος τοῦ θανάτου τούτου»; οὐ τὸ σῶμα θάνατον ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ 3
τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας τὸν ἐν τοῖς μέλεσι (τοῦ σώματος) διὰ τῆς παρα-
βάσεως ἐν ἡμῖν ἐμφωλεύοντα καὶ πρὸς θάνατον ἀεὶ τὸν τῆς ἀδικίας τὴν
ψυχὴν ἐμφραντάζοντα. ἐπιφέρει γοῦν εὐθέως, ἀμέλει διαλυόμενος ἀπὸ 4
ποίου θανάτου ἐγλίχετο ῥυσθῆναι καὶ τίς αὐτὸν ὁ ῥύόμενος ἦν· »χάρις τῷ

9 Psal. 18, 13 — 11—15 Röm. 7, 22—24 — 19 Röm. 7, 25

M U S Phot.

1 τῇ < U | ἐπάρχοντος] ἐπιτηγχνάνοντος U 2 ὡς < S; lies σαφῶς? *
| ἐν ἡμῖν αὐτοῖς U ἐαντοῖς ἡμῖν Phot. uns in ihnen S 3 καὶ] aber S | μὲν]
μέλλῃ Phot. | φύσει < S 3 f γεννηθῆναι Phot. 4 τὸ χειρὸν] das Böse u.
Feindselige S 5 πλεονάσαν—ἀγαθῷ < S | ὃ ἀντιστρατεύεσθαι—ἀγαθῷ
< Phot. | ὃ] τὸ U | τῷ] τὸ M 6 παντοδαπὰς] πᾶς M ungehörige S | ὁ
ἄνθρωπος hinter χειρόνας Phot. 6 f καὶ λογισμοὺς χειρόνας < S 9 εἶναι
< S Phot. | ὁ προφήτης] David S 10 λέγων] sprach S hinter με Phot. |
γοῦν] γὰρ U οὖν Phot. | ῥήματα] ῥητὰ U | τοῦτο] diese (zu ῥήματα gezogen) S
| παρίστησιν] συνιστῶσι Phot. 11 ἄνθρωπον λέγοντος U 12 δ' Phot. | ἐν
τοῖς μέλεσί μου < U | ἐν < u. ἀντιστρατευόμενον vor τοῖς μέλεσί μου Phot.
13 καὶ < S 14 ὁύσηται M 16 τῆς ἁμαρτίας] des Todes S | (τοῦ σώματος)
Bonwetsch nach S 17 ἐμφολεύοντα M 17 f τὴν ψυχὴν < M 18 ἐπιφέρει
... διαλυόμενος] hinzufügend ... macht er deutlich S | εὐθέως ἀμέλει < S | δια-
λεγόμενος M U 18 f ἀπὸ ποίου] ὀποίου U Phot. 19 ἐγλίχετο] will S | ὀνο-
μενος + von ihm S | ἦν] < M ist S | χάρις + δὲ Phot. | χάρις τῷ] εὐχα-
ριστῶ M

Epiphanius II.

θεῶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ«. προσεκτέον γὰρ ὅτι, εἰ τὸ σῶμα θάνατον τοῦτο, ᾧ Ἀγλαοφῶν, ὡς ὑπειλήφατε, ἔλεγεν, οὐκ ἂν τὸν Χριστὸν ὡς ῥυόμενον αὐτὸν ὕστερον ἐκ τοῦ τοιούτου κακοῦ παρελάμβανεν· ἐπεὶ τί παραδοξότερον ἢ πλέον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τῆς παρουσίας ἐσχήκαμεν; τί δὲ καὶ ὁ ἀπό- 5
 5 στολος ὄλωσ, ὡς διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ δυνάμενος ἐκ τοῦ θανάτου ὑπὸ θεοῦ ἐλευθερωθῆναι τούτου ἐφθέγγετο, ὅποτε πᾶσι καὶ πρὸ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν εἰς τὸν κόσμον συνέβαινε θνήσκειν; ἐρρύοντο γὰρ 6
 χωριζόμενοι πάντες τῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου τούτου ἔξοδον. ἀλλὰ καὶ ὡσαύτως δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαί, [καὶ] αἱ τῶν ἀπίστων καὶ πιστῶν
 10 καὶ τῶν ἀδίκων καὶ δικαίων, ἐχωρίζοντο τῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς. τί οὖν ὁ ἀπόστολος πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους λαβεῖν τοὺς 7
 ἐν ἀπιστίᾳ διατρέψαντας ἐσπούδαζεν; ἢ διὰ τί ῥυσθῆναι ἀπὸ τοῦ σώματος ἤχαστο, ὃ καὶ εἰ μὴ ἤθελε, πάντως ἂν συνέβαινε αὐτῷ, καθάπερ δὴ καὶ πᾶσι καίτοι τὸ τελευτῆσαι καὶ χωρισθῆναι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ τῶν σω-
 15 μμάτων, εἴ γε θάνατον τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ὑπετίθετο; ὥστε οὐ τὸ σῶμα 8
 τοῦτο, ᾧ Ἀγλαοφῶν, θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν τὴν κατοικήσασαν (ἐνδον) διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐν τῷ σώματι λέγει, ἧς ὁ θεὸς αὐτὸν διὰ τῆς | D667
 παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐρρύσατο. »ὃ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς 9
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ
 20 θανάτου«, ὅπως »ὃ ἐγείρας Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ἡμῖν ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν«, | »τῆς ἁμαρτίας 10 P590
 τῆς ἐν τῷ σώματι κατακριθείσης« πρὸς ἀναίρεσιν, »ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ«

18—20 Röm. 8, 2 — 20f Röm. 8, 11 — 21f Röm. 8, 3f

M U S Phot.

1 θεῶ + *spricht er* S | διὰ τοῦ Ἰησοῦ Phot. | προσεκτέον] *wir verstehen* S | γὰρ ὅτι] δὲ Phot. | τοῦτο < S | ᾧ < M 2 ὡς ὑπειλήφατε] *wie du verstanden* S 3 παραδόξον Phot. 3f ἢ πλέον < Phot. 4 ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας U 5 δυναμούμενος Phot. | ἐκ < Phot. 6 τούτου * nach S] τοῦτο M U | ὑπεφθέγγετο U 7 ἐλθεῖν εἰς τὸν κόσμον] *Parusie* S 7—15 ἐρρύοντο — ὑπετίθετο < Phot. 7 ἐρρύοντο M U | γὰρ < S 8 πάντες < S | τούτου * nach S] ταύτην M U 9 [καὶ] * nach S | ἀπίστων u. πιστῶν ver- tauscht S | πισταὶ M 10 καὶ¹ < S 10f κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελευ- τῆς] *am Ende des Lebens* S 11 τοὺς ἄλλους < S 12 ἐν ἀπιστίᾳ διατρέψαντας] *die Ungläubigen* S | ἢ < S 13 εἰ < U 13—15 συνέβαινε αὐτῷ — ὑπετίθετο] *im Sterben entfliehen sollte* S 17 (ἐνδον) * nach S | ἧς] *aus welchem* (auf θάνατον bezogen) S | αὐτὸν < S 18 ἐρρύσατο M | τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος Phot. 19 ἡμᾶς] *mihi* 20f ὅπως ὁ — ἐν ἡμῖν] u. bald darauf S 21 ζωοποιήσῃ M U | σώματα < M 22 σώματι + ἡμῶν U | δικαίωμα] *Reinigung* S

κατὰ τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐφελκομένου φυσικοῦ »νόμου«
 φανερωθῆ ἕξαφθέν, ὃ ἀσθενήσαν, τῆς σαρκὸς κεκρατημένης τῆ ἀμαρ-
 τία, πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ταῖς ὑλिकाῖς φροντίσιν ἐπεχώννυτο.
 »τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ ἐν ἡμῖν φυσικοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει« ὑπὸ τῆς ἐπι- 11
 5 θυμίας ἠττώμενον τῆς ἐγκειμένης ἐν τῷ σώματι, ὃ θεὸς ἀνερρώσατο, ὅ 348
 πέμψας τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, τὴν ὁμοίαν τῆ σαρκὶ τῆς ἀμαρτίας σάρκα ἀνειλη-
 φότα (ἀληθεία γὰρ καὶ οὐ δοκῆσει ἦν ὃ ἐφάνη), ἵνα τῆς ἀμαρτίας κατα- 12
 κεκριμένης πρὸς ἀνάξεις »εἰς τὸ« μηκέτι »καρποφορήσαι« ἐν τῆ σαρκὶ τὸ
 δικαίωμα τοῦ φυσικοῦ νόμου πληρωθῆ, πλεονάσαν τῆ ὑπακοῇ τοῖς μὴ κατὰ
 10 τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 πνεύματος καὶ τὴν ὑφήγησιν. »ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς«, 13
 ὃ δὴ ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον, ἕτερος ὢν τῶν προειρημένων νόμων, διὰ τοῦ
 κηρύγματος πρὸς ὑπακοὴν τεθείς καὶ ἄφεςιν ἀμαρτημάτων, »ἠλευθέρωσεν
 ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου«, νικήσας ἐκ παντὸς
 15 τὴν ἀμαρτίαν βασιλεύουσιν τῆς σαρκὸς.

Ἄ μὲν οὖν δὴ προβάλλονται καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἀποστόλου ῥητῶν, οὐκ 14
 ὀρθῶς αὐτὰ ἐξηγούμενοι, σαφηνίσας ἔφην, ᾧ Θεόφιλε· τρέψομαι δὲ καὶ
 πρὸς τὰ ἕτερα, ἐάνπερ τὸν βοηθήσοντα ἡμῖν πρὸς τὴν διέξοδον εὕρωμεν
 τοῦ λόγου. Ἄπορα γὰρ καὶ οὐ πάνυ ῥάδια πρὸς καθάρσεις τὰ ἐξῆς. διὸ 15
 20 καὶ ὀκνηρότερον αὐτῶν ἄπτομαι, μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτῶν ὁρῶν τὴν D 668
 ἀπόδειξιν ἐσομένην, ἐὰν μὴ τις ἡμᾶς αὔρα συνέσεως ἄφνω ἐξ οὐρανοῦ κατα-
 πνεύσασα καθάπερ ἐν μέσῳ νηχομένου πελάγει εἰς ὄρμον τινὰ ἀκύμονα
 καὶ ἀπόδειξιν ἀποκαταστήσῃ ἀσφαλεστέραν.

[ΕΩΣ ΩΔΕ ΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΙΟΥ.]

4 ff vgl. Röm. 8, 3f — 11 Röm. 8, 2

M U S (bis Z. 23) Phot. (bis Z. 15 σαρκός)

1 ἀφελκομένου U 2f ὁ—ἐπεχώννυτο < Phot. 2 δ] τὸ U 2f ἀσθε-
 νῆσαν—τῆ ἀμαρτία < S 3 ἐπιχωννύμενον U 4 νόμου * nach S] ἀγαθοῦ
 MU 5 ἠττώμενος M | ἐν τῷ σώματι] im Fleisch S | vor ὁ θεὸς + δ U
 6 αὐτοῦ Phot. | τῆς σαρκὸς Phot. | τῆ σαρκὶ τῆς ἀμαρτίας] der Sünde S
 7 ἀληθεία—ἐφάνη < Phot. | ἀλήθεια u. δόκησις U | ἦν ὃ < S 9 δικαίωμα]
 ἰδίωμα Phot. 9—11 κατὰ τὴν—ὑφήγησιν] nach dem Befehl der Liebe des
 Geistes S 11 τῆς ζωῆς] des lebendigmachenden S 13 τεθείς] führend S
 14 καὶ < S 16 ῥητῶν < M 17 αὐτὸν M | σαφηνείας | M σαφηνίσας
 ἔφην] haben wir gezeigt S | δὲ < M 18 τὰς ἕτερας M 18f ἐάνπερ—τοῦ
 λόγου] wenn Gott hilft S 18 εὕρωμεν M 19 καὶ οὐ—τὰ ἐξῆς < S 20f μα-
 κρὰν—ἐσομένην < S 21 ἐὰν + δὲ M | συνέσεως ἄφνω < S 22f καθάπερ
 —ἀσφαλεστέραν] uns erleuchtet zu dieser Darlegung S 23 ἀποκαταστήσει M |
 Unterschrift: ἕως ὧδε τὸ μέρος τῶν Μεθοδίου MU

63. Ταῦτα μὲν ἔστιν ἃ ἀπὸ μέρους καθ' εἰρμόν <ἐκ> τῶν ὑπὸ 63, 1
 τοῦ μακαρίτου Μεθοδίου, τοῦ καὶ Εὐβουλίου, περὶ τοῦ προειρημένου
 Ὁριγένους καὶ τῆς αὐτοῦ διὰ σοφιστικῆς πλάνης κακοπιστίας ἐν τῷ
 αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ | *, ἃ ἐνταῦθα παραθέμενοι ἰκανῶς ἔχειν P 591
 5 ἐνομίσαμεν πρὸς τὰς ἐκείνου γλυαρίας καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνατροπὴν
 *· τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς δι' ἐπιπλάστου ἐξ Ἑλληνικῆς δεισιδαι-
 μονίας κακοηθείας. πολλὰ γὰρ καὶ ἕτερα ἐν τῇ περὶ τῆς ὑποθέ- 2
 σεως ἀκολουθίᾳ τῷ προειρημένῳ Μεθοδίῳ, ἀνδρὶ λογίῳ ὄντι καὶ
 σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένῳ, εἴρηται, πάντως που καὶ
 10 ἐπὶ τούτοις ἕτερα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπηγγειλάμεθα καθ' ἑκάστην 3
 αἴρεσιν ὀλίγα πρὸς τὴν αὐτῆς ἀνατροπὴν λέγειν (οὐ γὰρ εἰσιν ὀλίγα),
 ἕως ὧδε ἐκ τῆς αὐτοῦ πραγματείας παραθέμενοι ἠρκέσθημεν. ὀλίγα 4
 δὲ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἡμῶν πτωχείας εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς
 γλυαρίαν ἔτι προσθέμενοι καταπαύσομεν τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα, τῷ
 15 θεῷ ἀποδεδωκότες τὸ βραβεῖον τῷ νικοποιῷ καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκκλη-
 σίαν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ πάντοτε στέμμασιν ἀμαραντίνοις Ö 350
 κατακοσμοῦντι τοῖς τῆς ἀληθείας κηρύγμασιν. λέξομεν τοίνυν καὶ
 αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν κατὰ δύναμιν.

Φάσκεις, ὃ οὗτος, ὡς καὶ ἄνω μοι προδεδήλωται ἐπισκόπων· 5
 20 μὴ ἄρα βυρσοδέψης ἦν ὁ θεός, ἵνα χιτῶνας δερματίνους τοῖς περὶ τὸν
 Ἀδὰμ ποιήσῃ, μηδέπω | ζώων τεθυμένων; εἰ δὲ καὶ ἐτύθη ζῶα, * οὐκ D 669
 ἦσαν, φησί, χιτῶνες δερμάτινοι, ἀλλὰ τὸ γῆινον ὃ περικεῖμεθα

19 vgl. oben c. 4, 9; S. 412, 12 u. Ancoratus c. 62, 3; I 74, 12ff; dazu ep. ad
 Joh. episc. Hieros. = Hieronymus ep. 51, 5, 2; S. 403, 14ff Hilberg: *numquid coria-
 rius aut scortiarius erat deus, ut conficeret pelles animalium et consueret ex eis
 tunicas pelliceas Adam et Euae? manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus
 nostris loquatur*

M U

1 <ἐκ> *, vgl. Z. 12 2 μακαρίου M 4 * etwa <ειρημένων ἐξελεξάμεθα> *
 ἃ] ἃ (Zahl! zu λόγῳ bezogen) M; dem Stil des Epiph. würde ἃ(τινα) noch
 mehr entsprechen * | παραθέμενος M 5 τὴν . . ἀνατροπὴν Corn.] τῆς . . ἀνα-
 τροπῆς M U 6 * etwa <ἀναιροῦντος τὴν ἐλπίδα> * 7 vor κακοηθείας + καὶ U
 9 vor εἴρηται + εἰρημένα U | πάντος M 9f καὶ ἐπὶ *] καὶ ἐπὶ M καὶ
 ἐπη U 12 ἐκ < U 14 καταπαύσομεν M U 16 vor στέμμασιν + <ὡς>? *
 [στέμμασιν] ἀεὶ M 17 λέξομεν M U 19 φάσκοις M | ἐπισχωματίζων U
 20 τοῖς Corn.] τοῖς M U 21 * etwa <οὐκ ἦν ἐκεῖ βυρσεῖον. διὸ δὴ τὸ ἐν τῇ
 γραφῇ ἐπισημανθὲν> *; vgl. auch S. 508, 22f

σῶμα. καὶ πανταχόθεν ἐλέγχῃ τῇ τοῦ διαβόλου ἐπι(π)νοία καὶ τῇ 6
 τοῦ ὄφρεως δολιότητι παραζολουθῶν, φθορὰν ἀπιστίας τῇ ἀνθρω-
 πότητι ἐργαζομένου καὶ τὴν Εὐὰν ἐξαπατήσαντος καὶ ἀεὶ τὰς δια-
 νοίας τῶν ἀκεραίων ψυχῶν τῇ πανουργίᾳ † ἐν ταῖς αὐτῶν διανοίαις
 5 παραφθείροντος. ἴδωμεν τοίνυν εἰ δύναται τὰ ὑπὸ σοῦ εἰρημένα 7
 ἔχειν στάσιν, ᾧ τοσαῦτα μοχθήσας καὶ εἰς μάτην ἐλάσας τὸν περὶ
 τῆς τοσοῦτων βίβλων συγγραφῆς ἀγῶνα. εἰ γὰρ ἔστιν ἀληθές, ὃ 8
 περὶ σοῦ ἄδεται, ὅτι ἑξακισχιλίους βίβλους συνεγράψω, ᾧ ματαιόπουε.
 [καὶ] τὸν πάντα κάματον εἰς ψόγους καὶ δόλους ματαιότητος ἀναλώ-
 10 σας φρούδως καὶ κενὴν τὴν σὴν ἐργασίαν καταστήσας, διὰ τῶν ἀναγ-
 καίων πταίσας δι' ᾧν παρεχάραξας τὴν ἀνάστασιν, ἀνέλπιστον

S ἑξακισχιλίους βίβλους] nach Rufin hat Epiph. diese Angabe später öffent-
 lich noch bestimmter wiederholt vgl. dessen Brief an Joh. v. Jerus. bei Hierony-
 mus c. Ruf. III 23; Migne 23, 474 B *hic est ille delirus senex . . . qui sex milia*
Origenis libros te praesente cantavit u. de adult. libr. Orig. XXV 398 Lommatzsch
 (= Hieronymus c. Ruf. II 21; Migne 23, 445 A) *quidam ex ipsis, qui se velut evan-*
gelizandi necessitatem . . . habere putat de Origene male loquendi, sex milia librorum
eius se legisse, quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est; Epiph.
 hat jedoch diese Behauptung Rufins — anscheinend aber nur den Punkt, daß er
 selbst die 6000 Bücher alle hätte gelesen haben wollen, vgl. c. Rufin. II 13; Migne
 23, 436 A — in einem (verlorenen) Brief bestritten vgl. Hieronymus c. Ruf. II, 22;
 Migne 23, 446 B *habemus epistulam supradicti pontificis, in qua huic calumniae*
tuae, dum adhuc esses in Oriente, respondet et apertissimum mendacium libera veri-
tatis fronte confutat. Hieronymus bezweifelt aber auch die Zahl an sich, vgl. c.
 Ruf. II 22; Migne 23, 446 A *quod vero ille non scripsit, quomodo iste legere potuit?*
numera indices librorum eius, qui in tertio volumine Eusebii, in quo scripsit vitam
Pamphili continentur: et non dico sex milia, sed tertiam partem non reperies
 ep. 82, 7, 2; S. 114, 11 Hilberg; beachte auch ep. 84, 2; S. 130, 24 Hilberg *mille et*
eo amplius tractatus, quos in ecclesia locutus est edidit; innumerabiles praeterea
commentarios. — Aufgenommen wurde die Zahl bei Cedrenus und Suidas II 1, 1279
 Bernhardt; im Abendland ist sie seit Beda zumeist in 5000 entstellt. Zur Sache
 vgl. Redepenning, Niedners Zeitschr. f. hist. Theol. 1851 S. 66 ff u. Klostermann,
 Sitz. Ber. Berl. Akad. 1897 S. 855 ff.

M U

1 ἐλέγχεται U | ἐπι(π)νοία * | τῇ² < M 3 ἐργαζομένου *] ἐργαζόμε-
 νος M 4 † ἐν ταῖς αὐτῶν διανοίαις] lies etwa τῆς αὐτοῦ ἐπιπνοίας * 5 παρα-
 φθείραντος U 6 ᾧ Pet.] ὡς M U | τὸν] τῶν U 9 [καὶ] * | δόλους] δό-
 πους M 10 φρούδως] σφοδρῶς U | κενὴν *] κενῶς M U 11 πταίσας δι'
 < U | τὴν ἀνάστασιν < U

τὴν τῆς ἐμπορίας σου καματουργίαν περιποιήσω. εἰ γὰρ οὐκ 9
 ἀρίσταται τὸ σῶμα, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τι κληρονομήσει. | μία γὰρ καὶ ἡ P592
 αὐτὴ κοινωνία τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ μία ἐργασία.
 κάμνουσι δὲ πιστοὶ ἐν σώματι καὶ ψυχῇ διὰ τὴν μετὰ ἀνάστασιν τῆς
 5 κληρονομίας ἐλπίδα, ἣτις κατὰ σὲ οὐ γενήσεται. ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν
 <κενή>, κενὴ δὲ καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν κατὰ τὸν ἐκ πνεύματος ἁγίου
 ἀποστολικὸν καὶ ἀληθῆ λόγον. ἀνάστασιν δὲ παλιμβόλως καὶ 10
 αὐτὸς ὁμολογῶν, πεφαντασιασμένην δόκησιν καὶ οὐκ ἀληθινῶς ἔχων
 ἀναγκάζῃ μόνον τὸ ὄνομα λέγειν. ἀνάστασις γὰρ ποία ψυχῆς δύνα-
 10 ται λέγεσθαι τῆς μὴ πιπτούσης μηδὲ θαπτομένης; ἀλλὰ δῆλη ἐστὶν 11
 ἐκ τοῦ ὀνόματος ὅτι τοῦ πεσόντος σώματος καὶ ταφέντος ἡ ἀνά-
 στασις πανταχοῦ τε καὶ ἐν πάσῃ γραφῇ ἐστὶν κηρυττομένη ὑπὸ τῶν
 νιῶν τῆς ἀληθείας. εἰ δὲ οὐκ ἀρίσταται, οὐκ ἔνι ἡ διὰ πασῶν γρα-
 φῶν κηρυττομένη ἀνάστασις. εἰ δὲ ἀνάστασις οὐκ ὑπάρχει, ματαία 12
 15 ἡ τῆς | τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως προσδοκία. οὐ γὰρ ψυχῶν ἀνά- D670
 στασίς ἐστι τῶν μὴ πεσουσῶν, ἀλλὰ σωμάτων τῶν τεθαμμένων. εἰ 13
 δὲ καὶ μέρος τοῦ σώματος ἐγείρεται, μέρος δὲ ἀποτίθεται, ἄρα τοῦτο
 τὸ μέρος πῶς ἔσται; οὐ γὰρ δύναται ἐν σώματι εἶναι μέρη ἐγειρό-
 μενα καὶ μέρη ἀποτιθέμενα καὶ καταλιμπανόμενα.
 20 Ὅτι δὲ ἐστὶ σῶμα ψυχικὸν καὶ ἐστὶ σῶμα πνευματικόν, οὐκ ἄλλο 14
 σῶμα πνευματικόν καὶ ἄλλο ψυχικόν, ἀλλ' αὐτὸ ψυχικὸν αὐτὸ πνευ-
 ματικόν, *. ὅτε μὲν γὰρ ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ σαρκὸς πράττο- 15
 μεν | φθαρτὰ ἔργα, σώματα ἔχομεν ψυχικά· δουλεύομεν γὰρ τῇ ψυχῇ ἐν Ö352
 τῷ κόσμῳ ἐν ἀτοπίαις, ὡς καὶ σὺ ἔφησ ἀπὸ μέρους. ὅτε δὲ ἐγειρόμεθα, 16
 25 οὐκέτι τῆς ψυχῆς ἡ δουλεία, ἀλλὰ πνεύματος ἡ ἀκολουθία, ἀπ' ἐντεῦθεν
 ἡδη ἔχουσα τὸν ἀρραβῶνα διὰ τοῦ εἰρημένου »εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύ-

5 f vgl. I Kor. 15, 17 — 9 vgl. Ancoratus c. 86, 2; I 106, 10ff c. 87, 2ff
 I 107, 19ff Panarion haer. 42, 5, 1ff; II 100, 11ff — 20 vgl. I Kor. 15, 44 —
 26f Gal. 5, 25; Röm. 8, 13

M U

1 τὴν . . . καματουργίαν] τὸν κάματον U | περιποιησάμενος M 2 οὐδὲ
 ἡ ψυχὴ τι] σὺν τῇ ψυχῇ, οὐδέ τι M 4—7 κάμνουσι δὲ — ἀληθῆ λόγον < U
 6 <κενή> * 7 παλιμβόλως] πάλιν βοῆς ὡς M παλινβόλως U 8 νοῦ πεφαν-
 τασιασμένην + <ὡς>? * | ἐπιφαντασιασμένην M | ἔχον U 9 ἀναγκάζῃ μό-
 ρον] ἀναγκαζόμενος M | γὰρ *] οὖν MU | ποίας M 9f δύναται λέγεσθαι] οὐ
 δύνασαι λέγειν M 10 ἐστὶν < M 12 πανταχοῦ] πάντῃ U 16 τῶν² < M
 17 τοῦ σώματος *] τῆς ἀναστάσεως MU 18 πῶς] lies ποῦ? * | ἐν] ἐν M
 21 ἀλλ' αὐτὸ] ἀλλὰ τὸ M 22 etwa <παντὶ τῷ νοῦν ἐρωμένον κερτημένῳ δη-
 λον> * 23 ἔχομεν] ἐστὶν U 26 εἰ < M

ματι καὶ στοιχῶμεν· εἰ δὲ καὶ πνεύματι στοιχῶμεν, τὰς πράξεις τοῦ
 σώματος θανατοῦντες ζήσομεν». οὐκέτι γὰρ γάμοι, οὐκέτι ἐπιθυ- 17
 μίαι, οὐκέτι ἀγῶνες τοῖς ἐγκράτειαν ἐπαγγελλομένοις, οὐκέτι παρα-
 πτώματα ἀγνείας ἀντίπαλα, οὐκέτι ἐνέργειαι αἱ ἐνταῦθα πραττόμεναι,
 5 ἀλλ', ὡς φησιν ὁ κύριος, οἱ καταξιωθέντες ἐκείνης τῆς ἀναστάσεως
 οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοί εἰσιν.

64. Ὡς καὶ μετετέθη Ἐνώχ τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ 64, 1
 ἠρόρισκετο. οὐ μετετέθη δὲ καὶ κατέλιπε τὸ σῶμα ἢ μέρος τοῦ σώ-
 ματος. εἰ γὰρ κατέλιπε τὸ σῶμα, εἶδεν ἄρα θάνατον· ὁ δὲ σὺν
 10 σώματι μετατεθεὶς οὐκ εἶδε θάνατον. ἐν σώματι γὰρ ζῶντι ὑπάρχει,
 πνευματικῶς φερόμενος καὶ οὐ ψυχικῶς διὰ τὴν μετάθεσιν, | καίτοι P 593
 γε ἐν σώματι ὢν πνευματικῶ. ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ Ἡλία ὡσαύτως *, 2
 ὅτι ἀνελήφθη ἐν ἄρωματι πυρίνω, καὶ ἔστιν ἔτι ἐν σαρκί, σαρκί δὲ πνευ-
 ματικῇ καὶ οὐκ ἐπιδομένη τοῦ αἰεί, <ὡς> ὅτε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπῆρχε,
 15 διὰ χοράκων τρέφεσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ Χορράτ χειμάρρου | πίνειν μη- D 671
 λωτὴν τε ἐνδύεσθαι, ἀλλὰ τρέφεται ἑτέρα τινὶ τροφῇ πνευματικῇ,
 ἧς ἔστι χορηγὸς ὁ τὰ κρύφια γινώσκων καὶ ἀόρατα κτίσας θεός,
 ἀμβροσίαν τιὰ καὶ ἀκήρατον ἔχων τὴν ἐδωδὴν.

Καὶ ὁρᾷς ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ψυχικὸν αὐτὸ πνευματικόν, ὡς 3
 20 καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, οὐκ ἄλλο σῶμα ἐγείρας,
 ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν, καὶ οὐχ ἕτερον παρὰ τὸ ὄν, αὐτὸ δὲ τὸ ὄν εἰς
 λεπτότητα μεταβαλὼν πνευματικὴν καὶ πνευματικὸν ὅλον συνενώσας,
 εἰσερχόμενος θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται κατὰ τὰ 4
 ἡμέτερα σώματα ἐνταῦθα ὑπάρχειν [τοῦτο] διὰ τὸ παχυμερὲς καὶ
 25 οὐπω εἰς λεπτότητα συνενωθὲν πνευματικῇν. τί οὖν ἦν τὸ εἰσελθὸν 5
 θυρῶν κεκλεισμένων; ἄλλο παρὰ τὸ ἐσταυρωμένον ἢ αὐτὸ τὸ ἐσταυ-

5f vgl. Luk. 20, 35 — 7ff vgl. Ancoratus c. 98, 6ff; I 119, 7ff — 7 vgl. (Gen.
 5, 24) Hebr. 11, 15 — 12 vgl. II Kōn. 2, 11 — 14f vgl. I Kōn. 17, 5f —
 20ff vgl. Panarion Christentum 3, 4; I 230, 23ff — 23 Joh. 20, 19, 26

M U

1 εἰ δὲ — στοιχῶμεν < M   2 ζήσομεν *] ζήσωμεν MU   5 ἀλλὰ U
 6 εἰσὶν ὡς ἄγγελοι U   7f οὐκ ἐρόρισκετο M   8 οὐ] οὐχὶ U   12 πνευματικῶ *]
 πνευματικὸς M πνευματικῶς U | * etwa <εἴρηται> *   14 τοῦ (gehört zu τρέ-
 φεσθαι) *] τῶν MU | <ὡς> *   15 χοράκων + τε M | χορράτ U   16 τε]
 δὲ M | τρέφεται *] τρέφεσθαι MU   18 ἀμβροσίαν M   21 ἀλλὰ M | τὸ¹
 < M | ὄν¹ ὄν M ὄν aus ἐν U   24 [τοῦτο] *, lies vielleicht ὄλωσ   25 εἰσελ-
 θὼν M   26 ἐσταυρωμένων M

ρωμένον; πάντως που οὐ δυνήσῃ, Ὁρίγενες, μὴ ὁμολογήσαι αὐτὸ τὸ
 ἔσταυρωμένον. ἐλέγχει σε γὰρ διὰ τῆς τοῦ Θωμᾶ ἀκριβολογίας, 6
 ἐπειπὼν αὐτῷ »μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός«. ἔδειξε γὰρ τύπον
 ἡλῶν καὶ τύπον λόγῃς, καὶ αὐτὰς τὰς οὐλὰς ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ σώ-
 5 ματος, καίπερ συνενώσας τὸ σῶμα εἰς μίαν ἐνότητα πνευματικὴν. Ὡ354
 ἠδύνατο οὖν καὶ τὰς οὐλὰς ἀπαλείφαι, ἀλλ' οὐκ ἀπαλείφει, ἵνα ἐλέγξῃ 7
 σέ, ὦ θεήλατε. ἄρα οὖν ἦν τὸ σῶμα τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ταφέν τὸ τριή-
 μερον καὶ σὺν αὐτῷ ἀναστὰν ἐν τῇ ἀναστάσει. ἔδειξε γὰρ καὶ ὅσῃα
 καὶ δέρμα καὶ σάρκα, ὡς εἶρηκεν ὅτι »ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ
 10 ὅσῃα οὐκ ἔχει, ὡς ὁρᾶτέ με ἔχοντα«. πῶς οὖν εἰσῆλθε θυρῶν 8
 κεκλεισμένων; ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι σῶμα μὲν ἔστι καὶ οὐ πνεῦμα τὸ
 ὀρώμενον, ἀλλὰ σῶμα πνευματικὸν καὶ οὐχ ὑλικόν, καίτοι γε σὺν
 ψυχῇ καὶ θεότητι καὶ ὅλη τῇ ἐνανθρωπήσει, αὐτὸ ὄν ἀλλὰ πνευ- 9
 ματικόν, αὐτὸ τὸ ποτὲ παχυμερές λεπτομερές, αὐτὸ τὸ ἔσταυρω-
 15 μένον * καὶ αὐτὸ τὸ κεκρατημένον ἀκράτητον, συνενωθὲν καὶ συγ- P594
 κραθὲν τῇ θεότητι καὶ μηκέτι λυόμενον, ἀλλ' εἰς αἰὲ διαμένον, μη- D672
 κέτι ἀποθνήσκον. ἀνέστη γὰρ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοι- 10
 μημένων· <ἀναστὰς δὲ> οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι
 κυριεύει.

20 65. Ἴνα δὲ γινῶς καὶ τοῦτο, δι' ἣν αἰτίαν ἀπαρχὴ τῶν κεκοι- 65, 1
 μημένων λέγεται ὁ Χριστὸς — καίτοι γε οὐκ αὐτοῦ ἀρξαμένου ἀνί-
 στασθαι· πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἀνέστησαν δι' αὐτοῦ Λάζαρος καὶ ὁ υἱὸς τῆς
 χήρας, καὶ ἄλλοι καὶ διὰ Ἡλία καὶ διὰ Ἐλισσαίου. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνοι 2
 πάντες ἀναστάντες πάλιν τεθνήκασιν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν
 25 κεκοιμημένων. ἀναστὰς γὰρ οὐκέτι ἀποθνήσκει, ὡς † ἡ μέλλουσα
 ἀνάστασις εἶναι διὰ τῆς αὐτοῦ ζωῆς καὶ φιλανθρωπίας. εἰ δὲ 3
 ἔστιν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων καὶ ἀνέστη ὅλον τὸ αὐτοῦ σῶμα
 σὺν τῇ θεότητι, <φαίνεται ὅλη> ἢ αὐτοῦ ἐνανθρωπήσις ἀναστῆσα,

3 Joh. 20, 27 — 9 Luk. 24, 39 — 17f I Kor. 15, 20 — 18f Röm. 6, 9 —
 20ff vgl. Ancoratus c. 92, 3ff; I 113, 9ff

M U

1f πάντως που — τὸ ἔσταυρωμένον < M 1 ὁμολογήσαι + <ὅτι>? *
 2 σε < M 4 τύπον] τόπον U 6 οὖν] γοῦν? * 9 καὶ δέρμα < M | εἶδετε U
 11 ἀλλὰ < M 12 καὶ οὐχ ὑλικόν < U 13 nach ἐνανθρωπήσει + <ἠνωμένον>? *
 15 * etwa <ζωοποιηθέν>* 16 ἀλλὰ M 17 vor νεκρῶν + τῶν M 18 <ἀνα-
 στὰς δὲ>, vgl. Z. 25 * 21 ὁ < M 23 διὰ² < M 24 πάντες < M | οὕτω
 καὶ] viell. verderbt: οὕτως <δὲ οὐκέτι διὰ τοῦτο>? * 25 † ἡ μέλλουσα ἀνάστα-
 σις εἶναι] lies wohl ἡμῶν μέλλων ἀνάστασις εἶναι * 28 <φαίνεται ὅλη> * | ἢ < M

[καὶ] μηδενὸς ἐξ αὐτῆς καταλειφθέντος, οὔτε σώματος οὔτε ἑτέρου
 τινός· οὐ γὰρ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἄιδην, οὐδὲ δώσεις
 τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». καὶ τὸ μὲν περὶ ψυχῆς ἐν τῷ ⁴
 Ἄιδη σημαίνει τὸ μὴ καταλειφθῆναι, τὸ δὲ »τὸν ὄσιον«, ἵνα δείξῃ τὸ
 ὄσιον σῶμα [τὸ] μὴ ἑωρακὸς διαφθοράν, ἀλλὰ ἀναστὰν ἀφθορον τὸ
 τριήμερον καὶ τῆ ἀφθαρσία συνηνωμένον εἰς τὸν αἰῶνα.
 Σὺ δὲ φάσκεις, ὃ οὗτος, ταῦτα τὰ σώματα εἶναι τοὺς δερμα- ⁵
 τίνους χιτῶνας, οὐδαμοῦ τῆς ἀκολουθίας τοῦτο ἐχούσης, ἀλλὰ διὰ
 τὰ ἐν σοὶ ἀπ' ἀρχῆς σπέρματα καταβληθέντα τῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων
 ἔθνομύθου διδασκαλίας καὶ διὰ τὸν ἐκείθεν παροξυνθέντα σοὶ κακό-
 τροπον λογισμὸν τῆς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστίας, φημί δὲ τῶν
 Ἑλλήνων σε εἰς τοῦτο ἀγαρόντων καὶ διδασκάντων. οὐ γὰρ ψυχικὸς ⁶
 ἄνθρωπος φησὶν οὐδέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ
 ἐστίν, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. εἰ μὲν γὰρ πρὸ τῆς παρα- ⁷
 κοῆς οἱ χιτῶνες τοῖς περὶ τὸν | Ἀδὰμ ἐγένοντο, πιθανὸν | ἂν ἦν σου ^{Ö 356}
 τὸ ψεῦσμα καὶ δυνάμενον ἐξαπατῆσαι· ὅτε δὲ φαίνεται κατὰ τὸ τὴν ^{D 673}
 Ἐὐὰν πλασθῆναι *. πόθεν δὴ ἄρα ἐπλάσσετο; ἀλλὰ ἀπὸ σώματος δῆλον·
 »ἐπέβαλε« γὰρ φησὶν »ἐκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὑπνωσε, καὶ
 ἔλαβε μίαν ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ«. πλευρὰ δὲ οὐδὲν ἕτερον τυγ- ^{8 P 595}
 χάνει ἀλλὰ ὁστέον. ὀκκοδόμησε γὰρ »σάρκα ἀντ' αὐτῆς«. σαρκὸς δὲ
 ὀνομαζομένης πῶς ἔτι προσδοκᾶται ἢ ταύτης ποιήσεις; καὶ ἀνωτέρω ⁹
 φησὶ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν·
 »καὶ ἔλαβε« φησὶ »χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον·
 ὁ δὲ χοῦς καὶ σὰρξ οὐδὲν ἕτερόν ἐστίν ἀλλὰ σῶμα. εἶτα μετέπειτα ¹⁰
 »καὶ ἀναστὰς Ἀδὰμ ἀπὸ τοῦ ὕπνου εἶπε, τοῦτο ὅστοῦν ἐκ τῶν ὄσ-
 τῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου«. οὐπω δὲ χιτῶνες δερμάτινοι,

2 Psal. 15, 10 — 7 Die Deutung der δερμάτινοι χιτῶνες auf den Leib tat-
 sächlich längst vor Origenes in gnostischen Kreisen üblich, vgl. Oden Salomos 25, 6
 Irenäus I 5, 5; I 50 Harvey (Valentin) Hippolytus Refut. X 13, 4; S. 274, 13f Wendland
 (Valentin) Excerpta ex Theod. 55, 11; III 125, 9 Stählin — Die philosophischen
 Vorgänger bei Bernays, Theophrast über die Frömmigkeit S. 143f — 12—14 I Kor.
 2, 14 — 18f. 20 Gen. 2, 21 — 22 Gen. 1, 26 — 23 Gen. 2, 7 — 25f Gen. 2, 23

M U

1 [καὶ] * | σῶμα U 1f ἑτέρον τινός *] ἕτερόν τι M U 2 ἐγκαταλείψης M
 | δώσης M 4 σημαίνειν M | τὸ δὲ »τὸν ὄσιον« *] τὸν δὲ ὄσιον M U 5 [τὸ] *
 7 ὃ οὗτος + ὀρίγενες M 10 ἐκεῖ U 11 δὲ] δι' M 11f τῶν Ἑλλήνων *] Ἑλλήνων
 τῶν M U 12 καὶ διδασκάντων < U 15 ἐγένοντο U | ἦν ἂν U 16 κατὰ *]
 μετὰ M U 17 * etwa <ἦδη ἢ σὰρξ ὑπάρχουσα, πῶς οὐκ ἐβλήπτος ἢ σοῦ μωρία> *
 | δὴ Ὀh.] δὲ M U | ἄρα + <ἢ Ἐὐὰ>? * 19 ἐκ < U 25 τοῦτο + νῦν U
 26 vor δερμάτινοι + οἱ U

οὐτω τὸ παρὰ σοῦ ψεῦσμα ἀλληγορούμενον ἐπῆρξεν. ὅστοῦν τοίνυν
 ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῶν σαρκῶν μου, δῆλον ὅτι σώματα
 ἦσαν καὶ οὐκ ἦν ἀσώματος ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐα. »καὶ ἔλαβεν ἀπὸ 12
 τοῦ ξύλου καὶ ἔφαγεν«. ὡς ὑπενοθεύθη ὑπὸ τοῦ ὄφεως καὶ γέγονεν
 5 ἐν παραδοξῇ. »καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ
 παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβη ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐα ἐν τῷ ξύλῳ«.
 καὶ ὁ θεὸς φησι τῷ Ἀδὰμ »ποῦ εἶς; ὁ δὲ ἐλεγχόμενος ἀποκρίνεται
 »τὴν φωνὴν σου ἤκουσα καὶ ἐκρύβην. ὅτι γυμνός εἰμι«. γυμνὸν δὲ 13
 ἄρα ποῖον ἔλεγε; τὴν ψυχὴν ἔλεγεν ἢ τὸ σῶμα; τὰ δὲ φύλλα τῆς
 10 σκῆης τίνα ἔσκεπε, τὴν ψυχὴν ἢ τὸ σῶμα; »καὶ τίς σοι εἶπε« 14
 φησὶν »ὅτι γυμνός εἰ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοὶ τού-
 του μόνου μὴ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἔφαγες; καὶ φησιν »ἡ γυνὴ ἦν
 ἔδωκάς μοι ἔδωκέν μοι, καὶ ἔφαγον«. πόθεν δὲ ἐδόθη ἡ γυνὴ ἀλλὰ
 ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τουτέστιν ἀπὸ τοῦ σώματος, πρὶν ἢ τοὺς χιτῶνας
 15 αὐτοῖς δοθῆναι; καὶ τῇ γυναικὶ φησι »τί ὅτι τοῦτο ἐποίησας; ἡ 15
 δὲ εἶπεν »ὁ ὄφεις | ἠπάτησέ με καὶ ἔφαγον καὶ ἔδωκα καὶ τῷ ἀνδρὶ μου«. D674
 ὁ δὲ θεὸς τῷ ὄφει ἐπιφέρει τὴν κατάραν καὶ τῇ γυναικὶ τὴν ὀδύνην
 καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἐν ἰδρωτί φαγεῖν τὸν ἄρτον. καὶ μετὰ ταῦτα 16
 λέγει »ἰδοῦ, Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν· μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν
 20 χεῖρα καὶ ἄψηται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα«. καὶ μὴ ὑπολάβῃς δέ, ἀκροατά, ὅτι ἀποφαντικῶς εἶπεν ὁ κύριος ὅτι 17
 »ἰδοῦ, Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν«. ἐλεγκτικῶς γάρ, τὴν οἴησιν
 τοῦ Ἀδὰμ πεισθέντος τῇ πλάνῃ τοῦ ὄφεως μεμφόμενος λέγει· μὴ ὁ
 ἐνόμισε γενέσθαι ἐγένετο, τουτέστιν μὴ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ
 25 ἡμῶν· ἐπιθυμήσας γὰρ Ἀδὰμ ὑψηλότερος γενέσθαι εἰς τὸ ἥττον
 ἐξέπεσε. τὸ δὲ »ἐκβάλωμεν αὐτόν, μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα εἰς 18
 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα« οὐ φθο-
 νῶν ὁ θεὸς λέγει, ἀλλὰ ἐπεμέλετο τοῦ ἐλαττωθέντος σκεύους δι'
 ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ μείνῃ ἡλαττωμένον εἰς τὸ διηνεκές· ἀλλ' ὡς ἄριστος 19

3f Gen. 3, 6 — 5f Gen. 3, 8 — 7 Gen. 3, 9 — 8 Gen. 3, 10 — 10—12 Gen.
 3, 11 — 12f Gen. 3, 12 — 15f Gen. 3, 13 — 19f. 26 Gen. 3, 22 — 28ff vgl. Metho-
 dius de resurr. I 43ff; S. 289, 9ff Bonwetsch (= oben c. 35ff; S. 455, 20ff)

M U (bis Z. 20 αἰῶνα; das Folgende καὶ μὴ ὑπολάβῃς — θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον
 S. 50S, 4 ist ausgelassen)

2f σώματα — ἀσώματος] σώματος M 5 ἐν¹ < M 5f ἐν τῷ παραδείσῳ
 < M 6 ξύλῳ] ξω M 7 vor τῷ Ἀδὰμ + ἐν M 8 δέ] τε M 12 ἦν]
 ἦν M 13 ἀλλὰ] ἀλλ' ἢ U 16 καὶ³ < U 17 τῷ ὄφει < U | ἐπιφέρει]
 ἐπάγει U 18 τὸ] τῷ M 20 τῆς ζωῆς < U 24 μὴ *] ἰδοῦ M 29 ἡλατ-
 τωμένον *] ἡλαττωμένους M

κεραμεὺς τὸ βλαβέν δι' ἑαυτοῦ ἀγγεῖον ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον
 φύραμα τὴν γῆν, ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναπλάσῃ ἐν μηδενὶ ἡλαττωμένον
 τὸν δίκαιον, ἐν δόξῃ ἀθάνατον καὶ δυνάμενον ἀπολαύειν τῆς βασι-
 λείας, καὶ τὸν ἄδικον ἐν τῇ τελείᾳ ἀναστάσει δυνάμενον ὑποφέρειν
 5 τῆς κρίσεως τὴν τιμωρίαν. οὐ γὰρ πονηρόν τι ἐφύτευσεν ὁ θεός· 20
 μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον ἐφύτευσε, καιρῶ [δεκτῶ] δέοντι
 διὰ τοῦ ἰδίου προστάγματος ἐπιτρέπων αὐτῶ λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ.
 ἀλλ' ἔρεῖς δι' ἐναντίας· πῶς οὖν πληροῦται τό »ἐν ἧ δ' ἂν 21
 ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε«, εἴπερ εἶχε φαγεῖν
 10 ἐξ αὐτοῦ; πάντως γὰρ φαγὼν οἶψ δὴ ποτε καιρῶ ἐπλήρου τό »θα-
 νάτῳ ἀποθανεῖσθε«. πρὸς δὲ τὸν τοῦτο λέγοντα πάλιν φημί »ὁ 22
 θεὸς <ὁ> εἰδὼς τὰ μέλλοντα πρὶν γενέσθαι, γινώσκων πρὸ τοῦ αὐτοῦ
 προστάγματος ὅτι ἀπατηθεὶς ἤσθιεν ἀπ' αὐτοῦ, ὥρισε τὸν | θάνατον D675
 διὰ τὴν μέλλουσαν ὑπ' αὐτοῦ παράβασιν γενέσθαι. ἐν τούτῳ γὰρ 23
 15 πλανώμεναι αἱ αἰρέσεις βλασφημοῦσι τὸν θεὸν λέγουσαι »καλὸς ὁ
 θεὸς τοῦ νόμου ὅτι ἐφθόνησε τῷ Ἀδὰμ καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν λέγων·
 ἐκβάλωμεν αὐτόν, μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου
 τῆς ζωῆς, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα«. ἐλέγχεται δὲ αὐτῶν ἡ 24
 ἄνοια συκοφαντοῦσα. καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἐκόλυσε φαγεῖν ἀπὸ
 20 τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ προετρέψατο φήσας »ἀπὸ
 παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη«. ἦν δὲ καὶ τὸ ξύλον
 τῆς ζωῆς ἐν ἀπὸ πάντων τῶν ξύλων τοῦ παραδείσου <τῶν> πρὸ
 ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀδάμ. μόνου δὲ τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναι γνωστὸν ἀγα- 25
 θοῦ τε καὶ κακοῦ εἶπε μὴ φαγεῖν. ἡ δὲ τοῦ Ἀδάμ ἀπληστος διάνοια
 25 ἀκέραιος οὔσα καὶ * τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὕας ἀπὸ τοῦ διαβόλου ἀπα-
 τηθείσης μᾶλλον ἐναντίον τῆς ἐντολῆς εἰργάσατο. ἐπειδὴ οὖν ἐν 26
 ἑλαττώματι γέγονεν δι' ἑαυτοῦ ὁ Ἀδάμ, οὐκ ἠθέλησεν αὐτόν ὁ θεὸς
 ζῆν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν ἑλαττώματι, ἀλλ' ὡς ἄριστος κεραμεὺς εἰς τὸ
 ἴδιον φύραμα τὸ ἀφανισθὲν σκεῦος δι' ἑαυτοῦ ἠϋδόκησε μεταβαλεῖν,
 30 ἵνα ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐκ τοῦ ἰδίου φυράματος πάλιν ὡς ἐπὶ τὸν

8 Gen. 2, 17 — 14ff gemeint sind die Manichäer; vgl. dieselbe Formel
 καλὸς ὁ θεὸς τοῦ νόμου Ancoratus c. 108, 1; I 132, 2 u. Panarion haer. 66, 83, 2
 — 20 Gen. 2, 16 — 23 vgl. Gen. 2, 17

M

2 ἀναπλάσῃ *] ἀναπλάσει M 6 [δεκτῶ] * 7 lies ἐπιτρέπων? * 9 εἶχε *]
 παρεῖχε M 12 <ὁ> * 13 ὅτι ἀπατηθεὶς vor ἤσθιεν *] hinter γινώσκων M
 16 ἐφθόνησε M 22 <τῶν> * 25 * etwa <ἀκούουσα> * 26 vor ἐναντίον
 + <τῶν>? * 27 ἑλαττώματι *] ἑλαττώμασι M

τροχὸν μεταβάλλοι, ἀνασκευάσας καὶ ἀνακαινίσας τὸ σκεῦος ἄνευ
 ἐλαττώματος εἰς τὸ δύνασθαι διηνεκῶς ζῆν. ἔνθεν τὸ πρῶτον μὲν 27
 ἀπειλεῖ θάνατον, τὸ δὲ δεύτερον οὐκέτι θάνατον λέγει, ἀλλὰ ἔγῃ εἶ
 καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει, μὴ παραδεδωκὼς θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον. * *
 5 καὶ μεθ' ἕτερα ἔπεισε καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσσε 28
 τοὺς περὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ παραδείσου. καὶ
 ὄργῃς ὅτι μάταιος ἦ παρὰ σοῦ καινοτομουμένη κενοφωνία, Ὁρίγενες.
 πρὸ πόσου γὰρ χρόνου ἦσαν σώματα τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ.

66. Εἰ δὲ τοῦτό σε ἀνακρίνει καὶ οὐ δύνασαι, ψυχικῶς διανοού- 66, 1
 10 μενος, τοῦ πνεύματος δέξασθαι τὴν χάριν. | ἄπιστε καὶ ἐπέκεινα τῶν D676
 ἀπίστων τυγχάνων, λέγε | μοι ἐκάστην ὑπόθεσιν ἐκ θεοῦ γεγονυῖαν, P596
 πόσῃν ἔχει τὴν θαυματουργίαν καὶ ἐκπληξιν; πόθεν ἐξ οὐκ ὄντων 2
 οὐρανὸς τέταται ἐν μετεώρῳ ἀναπεπετασμένος; πόθεν ἐστιλβώθη Ö358
 ἥλιος καὶ ἐκτίσθη ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα; ἐκ ποίου πρωτοτύπου
 15 ἕλης ἐλήφθη ἡ γῆ. ἐξ οὐκ ὄντων γινομένη; ἀπὸ ποίου φύσεως
 ἐτμήθη τὰ ὄρη; πόθεν ἡ σύστασις ὅλου τοῦ κόσμου, ἢ ἐξ οὐκ ὄντων 3
 θεῶ πορισθεῖσα; πόθεν τῶν νεφελῶν ἡ σύστασις, ἢ ὑπὸ θῆξιν σκέπει
 τὸν οὐρανόν; πόθεν τοῦ κῶνωπος καὶ τῆς σκνιφῶς διὰ προστάγμα- 4
 τος θεοῦ τῶ θεράποντι αὐτοῦ Μωυσῆ ὁ πορισμός; πῶς τὴν ξυλίνην
 20 ῥάβδον εἰς ὄφιν μετέβαλεν ἐψυχωμένον καὶ ἔρποντα; πόθεν τῆ χειρὶ
 τοῦ Μωυσέως τὸ εἰς χιόνα μεταβάλλεσθαι; οὕτω καὶ τότε ἠθέλη- 5
 σεν ὁ θεός, ὃ ἄπιστε, καὶ δερματίνους φύσει χιτῶνας ἄνευ ζῶων
 ἄνευ τέχνης τινὸς ἀνθρωπίνης καὶ πολυμόρφου ἐργασίας, ἅμα <τε>
 θέλων ἐποίησε τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἅμα ἠθέλησε καὶ
 25 οὐρανὸς καὶ τὰ πάντα γεγένηται. καὶ περὶ τούτων πολλάκις ἔφη-
 μεν καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καὶ ἀνωτέρω. καὶ τοῖς μὲν βουλομένοις 6
 * τὸ ζῆν σύντομος ἢ σωτηρία καὶ εὐθυλέγκτος ἢ κακοπιστία, τοῖς

3 Gen. 3, 19 — 5 Gen. 3, 21. 23 — 11 ff vgl. Ancoratus c. 62, 4 ff; I 74, 15 ff
 — 18 vgl. Exod. 8, 17 — 19 Exod. 4, 3 — 20 Exod. 4, 6 — 25 vgl. zu Z. 11

M U (von Z. 5 μεθ' ἕτερα an)

4 * -] der Zusammenhang ist hier undeutlich; das folgende μεθ' ἕτερα stammt
 wohl vom Abschreiber her, der einige Sätze übersprungen hat. Jedenfalls war
 zur Begründung des μὴ παραδεδωκὼς θανάτῳ zunächst noch Gen. 3, 20 angeführt
 6 ἐκ] ἀπὸ M 7 παρὰ σοὶ M | Ὁρίγενες < U 12 ἔχειν U 13 ἀναπεπταμέ-
 νος M | ἐστιλβώθη M 14 ἢ] καὶ U 15 γινομένη M 17 vor θεῶ + τῶ U
 | νεφῶν U | θίξιν MU 18 σκνίπος M 19 Μωυσῆ] Μωυσεῖ MU 20 ἐπε-
 ψυχωμένον U 21 τὸ] τῶ U | τότε] τὸ M 23 <τε> * 25 f ἔφην M
 27 * <αἰρεῖσθαι> *

δὲ μὴ θέλουσι τὸ τῆς σωτηρίας καταδέξασθαι διδασκαλεῖον οὐδὲ ὁ
 πᾶς αἰὼν πρὸς διαλογὴν ἐξαρκέσειε, »κωφευούσης αἰὲ τῆς ἀκοῆς
 δίκην ἀσπίδος <κωφῆς> καὶ τὰ ὦτα βουίσης, τοῦ μὴ καταδέξασθαι
 φωνὴν ἐπάδοντος φαρμάκου τε φαρμακευομένου παρὰ σοφοῦ» κατὰ
 5 τὸν θεῖον λόγον· τοῖς δὲ νίοις τῆς ἀληθείας, οἶμαι, ὠφέλιμος οὐκ
 ὀλίγως, κἄν τε <οὐ> διὰ πλάτους ὁ λόγος εἰρημένος ἐνταῦθά μοι
 κεῖται.

67. Ἐλεύσομαι δὲ εἰς τὸν περὶ ἀναστάσεώς σου ἐκ τοῦ πρώτου 67, 1
 ψαλμοῦ λόγον. ὅταν γὰρ ἐξαπατήσης τοὺς ἀγνοοῦντας, τὸ σὸν
 10 φρόνημα ὑποβαλλόμενος, ὃ ματαιοπόνη, καὶ εἴπης, <ὅτι> τινὲς τῶν
 ἀπλουστέρων νομίζουσι τοὺς ἀσεβεῖς μὴ τεύξεσθαι ἀναστάσεως, καὶ D677
 ὕστερον δείξης τοὺς αὐτοὺς ἀπλουστέρους πάλιν ἐρωτωμένους ὑπὸ
 σοῦ ὅτι ποίου σώματος ἔσται ἡ ἀνάστασις καὶ ὡς ἀνταπαπορήσεις
 διὰ σεαυτοῦ ἐκ προσώπου τῶν ἀπλουστέρων κατὰ σὲ λεγομένων *
 15 (καὶ γὰρ τοῦτο ἀνάγκη σαφῶς λέγειν), ἀγαθοὺς ἀποκαλεῖν τοὺς ἀπλου-
 στέρους παρὰ σοὶ λεγομένους· οὐ <γὰρ> διὰ σεαυτοῦ ὁ λόγος οὐδὲ τῷ 2
 λόγῳ σου ἢ χάρις, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ τῇ ἀναγκαζούσῃ σε λέγειν τῶν
 δούλων τοῦ θεοῦ βελτιότητός τε καὶ ἀγαθότητος τεκμήρια. καὶ 3
 γὰρ καὶ ὁ ἐκτὸς λόγος λέγει »ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας«. ἀπλοῦς
 20 δὲ εἰώθαμεν τοὺς ἀκάκους λέγειν, οἷς ἔπαινος παρὰ τῷ σωτῆρι ἐμ-
 φέρεται ἐν πολλοῖς τόποις, <ὡς> τῷ »γίνεσθε ἀκέραιοι ὡς περι-
 στεραί» καὶ τῷ »ἄφετε τὰ παιδιά ἐλθεῖν πρὸς με· τῶν | γὰρ τοιού- Ö360
 των ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν«, τουτέστι τῶν ἀπλουστίων.

ἀπεκρίθησαν δέ σοι οἱ ἀπλουστέροι, ὡς λέγεις, τούτου τοῦ σώμα- 4
 25 τος οὐ περικείμεθα εἶναι τὴν ἀνάστασιν. ἀνταπορούμενοι δὲ ὑπὸ σοῦ
 καὶ ἐρωτώμενοι· ὅλου ἢ μέρους; αὐτοὶ ἀνταποκρίνονται λέγοντες ὅτι
 ὅλου τοῦ σώματος. σοῦ δὲ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς σου πολλῆς φλυα- 5
 ρίας φάσκοντος, μηδὲν τοῦτο δύνασθαι διὰ τὰ ἐκ τῶν σωματίων
 ἐκρεύσαντα αἵματά τε καὶ σάρκας καὶ τρίχας καὶ τὰ ἄλλα τὰ διὰ
 30 πτυέλων ἐξ ἡμῶν ῥέοντα καὶ μυκτήρων καὶ σκυβάλων, πολλή σου

2--4 Psal. 57, 5f — 9 vgl. oben S. 419, 5ff — 21 Matth. 10, 16 — 22 Matth. 19, 14

M U (bis ἀναστάσεως Z. 11; das Folgende bis S. 510, 18 ἔφης ἀνατραπήσῃ ist durch Blattausfall verloren gegangen)

2 κωφευούσης + <αὐτοῖς>? *   3 <κωφῆς> *   4 φαρμάκου τε] φαρμακοῦ-
 ται U | φαρμακευομένη M U   6 <οὐ> *   8f σου ἐκ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ < U
 10 <ὅτι> *   12 δείξης *] δείξη M   14 * etwa <ποιούμενος αὐτῶν κατα-
 γελᾶς, ἀναγκάζη> *   16 <γὰρ> *   21 <ὡς> τῷ *] τὸ M   22 τῷ *] τὸ M
 27 σου² *] ἐκ M   30 ἐξ ἡμῶν *] ἐξημερῶν M | πολλή *] πολλῆς M

τῆς ἰατροσοφιστικῆς κακοπίστου γνώμης μαγγανεία, ὡς καὶ ἤδη διὰ
 πολλῶν ἐξήλεγεξέν σου τὴν μυθοποιίαν ὃ καλλίων ἡμῶν πρεσβύτης
 καὶ μακαριστὸς ἀνὴρ Μεθόδιος. ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἡμῶν τῶν σμικρῶν 6
 ὀλίγα ἀκούσῃ. πᾶν γὰρ αἰεὶ τὸ ζητούμενον καθαρώτατον ζητεῖται,
 5 τὰ δὲ περιττὰ ἐκ τοῦ καθαροῦ ἀποβαλλόμενα ἀκαταζήτητά ἐστιν.
 τὸ γὰρ ἱμάτιόν ἐστιν ὅλον, ἐξότε τῆς ὑφῆς ἔσχεν τὴν ἰστουργίαν, καὶ 7
 αὐτὸ μὲν ἐστι τὸ ἀπὸ τοῦ ἰστοῦ τεμνόμενον, οὔτε <τινὸς> αὐτῷ
 προστιθεμένου | οὔτε ἀφαιρουμένου. κναφεὶ δὲ διδόμενον οὐχ ἡσσόνως D678
 παρὰ τοῦ κναφέως ἀπαιτηθήσεται, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ κναφέως
 10 τελειότατόν ἐστι κομιζόμενον· ὡς δῆλον πᾶσι καθέστηκεν ὡς αὐτὸ 8
 μὲν ἐστιν ἐν τελειότητι, οὐδὲν δὲ μείον σῶμα γεγένηται πλὴν τῆς
 τῶν ῥύπων ἀποβολῆς καὶ τῆς ἀκαθαρσίας· καὶ οὐ πάντως που ἐπειδὴ
 τὸν ῥύπον ἀπέβαλεν. τούτου ἕνεκα μετὰ τοῦ ῥύπου ἀπαιτηθήσεται
 παρ' ἡμῶν ὃ τεχνίτης, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἱμάτιον σῶρον καὶ ὑγιᾶς καὶ
 15 καθαρώτατον. ἕτερον δὲ πάλιν ὑπόδειγμα· παρὰ σοὶ μὲν γὰρ περὶ 9
 τῶν ἐκκρινομένων διὰ φλεβοτομιῶν καὶ νοσημάτων καὶ σκυβάλων
 καὶ ἐκκρίσεως πτυέλων τε καὶ μυκτῆρων τὸ ζήτημα παρηνέχθη, ἀπ'
 αὐτῶν δὲ ὧν ἔφη ἀνατραπήσῃ. | οὐ μόνον γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐν σώ- 10 P597
 ματι, ἀλλὰ καὶ κνώδαλα ἐξ ἡμῶν φύεται ὡς εἰπεῖν, φθειρες καὶ κό-
 20 νεις, οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματος ὄντα οὔτε ἀπὸ τοῦ σώματος λογιζό-
 μενα. καὶ οὐδεὶς ποτε ἐπεζήτησε κόνιν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἐκκρι- 11
 θείσαν εἰς περιποίησιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἀναίρεσιν οὐδὲ φθειρα τὴν
 ἐξ αὐτῆς τῆς σαρκὸς γεγεννημένην, οὐδὲ ζημίαν τὴν ταύτης ἀπόλειαν
 ἠγήσασαί τις. <οὕτως καὶ> τὰ ἀφ' ἡμῶν ῥένετα, εἰ καὶ † οὕτως 12
 25 ὑπάρχει κατὰ τὸν σοῦ λόγον, οὐ μωρῶς παρ' ἡμῶν ζητηθήσεται οὐδὲ
 θεὸς ταῦτα εἰς ἡμῶν σύστασιν ἀγάγοι, ἀλλὰ δίκην ῥύπου ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ ἱματίου ὑπάρχοντος, ἀπ' αὐτοῦ δὲ δι' εὐκοσμίαν ἀποβληθέντος
 ἐν δευτέρῳ καταλείψειεν, ἐκεῖνο δὲ σαφῶς τὸ ἐντελὲς ἱμάτιον μήτε
 λείπον μήτε περιττὸν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι τῆς τέχνης ὃ δημιουργὸς
 30 ἀγάγοι· πάντα γὰρ αὐτῷ δυνατά. εἰ δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ὦ τὰς 13

M U (von Z. 18 οὐ μόνον an)

3 vor Μεθόδιος † καὶ M 4 ἀκούσει M 7 <τινὸς> * 8 προστιθεμέ-
 νου *) προστιθέμενον M | ἀφαιρουμένου *) ἀφαιρούμενον M | οὐκ M | ἡσσό-
 νως *) ἡσσον ὡς M 11f τῆς τῶν ῥύπων ἀποβολῆς καὶ τῆς *) τῶν ῥύπων καὶ
 τῆς ἀποβολῆς τῆς M 21 κόνιν] κοινωνεῖν M 22 φθειραν M διαφθορὰν U
 23 τῆς σαρκὸς <U 24 ἠγήσασαί τις < M | τις < M | <οὕτως καὶ> * | † οὕτως]
 vielleicht πολλαχῶς * 26 ἀγάγη M ἀγάγοί U 27 ἀποβληθέντος M 28 εὐ-
 τελὲς M 30 δυνατά Dind.] δύναιται M δυνατεῖ U | ὦ] ὡς U

φρένας ἀδικηθεῖς ἐκ τῆς πολυλόγου σου ἐπινοίας, | εἶχεν ἄρα ὁ σωτὴρ Ὀ 362
 ἡμῶν καὶ κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἐλθὼν διὰ <τὸ> πᾶσαν ἀσφάλειαν
 τῆς ἡμετέρας ζωῆς ποιήσασθαι, τὴν ἡμῶν ἐλπίδα ἐν ἑαυτῷ τε πλεῖ-
 στα ἀνατυπωσάμενος εἰς τὴν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ πρὸς | ἡμᾶς σύστα- D 679
 5 σιν, μέρος αὐτοῦ [εἶχεν] ἀποθέσθαι, μέρος δὲ ἐξεγείραι κατὰ τὴν μυ-
 θώδη σου ἀνασκευὴν καὶ πλήθους λογισμῶν ματαίων συλλογὴν, ᾧ
 φιλόνοικε. αὐτὸς γὰρ εὐθύς διελέγχων σου τὸν τρόπον φάσκει 14
 λέγων ὅτι »ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ,
 μόνος μένει· ἐὰν δὲ πέσῃ καὶ ἀποθάνῃ, πολλοὺς κόκκους φέρει«.
 10 καὶ τίνα ἄρα ἔλεγε κόκκον; παντὶ τῷ σαφές ἐστι καὶ ὁμολόγηται 15
 παντὶ τῷ κόσμῳ ὅτι περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγε, τουτέστιν περὶ τοῦ σώματος
 τῆς σαρκὸς τῆς ἀγίας ἧς ἀπὸ Μαρίας εἴληφε καὶ ὅλης αὐτοῦ τῆς
 ἐνανθρωπήσεως. τὸ δὲ πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν, ὡς λέγει »ὅπου τὸ 16
 πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί«, περὶ τῆς αὐτοῦ τριημέρου τοῦ
 15 σώματος κοιμήσεως ἔλεγεν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογήσεις· ἡ γὰρ θεότης
 αὐτοῦ ἀκοίμητος ἀπτωτος ἀκράτητος ἀτρεπτος. ἀπέθανε τοίνυν 17
 ὁ κόκκος τοῦ σίτου καὶ ἀνέστη. ὅλος οὖν ὁ κόκκος ἀνέστη ἢ λείμμα
 αὐτοῦ; ἀνέστη ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν ὄντα ἢ αὐτὸς | ὁ ὢν εἰς τὸ P 598
 εἶναι; * τὸ διὰ τοῦ Ἰωσήφ κεκηδευμένον ἐν σινδόνι καὶ ἐν μνήματι
 20 καινῷ τεθὲν ἀνέστη, πάντως ὅτι οὐκ ἀρνήσῃ. τίνα τοίνυν εὐ- 18
 ηγγελίζοντο ἐγγερόθαι οἱ ἄγγελοι ταῖς γυναῖξιν; ὡς φασὶ »τίνα
 ζητεῖτε; Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον; ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε. δεῦτε, ἴδετε
 τὸν τόπον«. ὡσεὶ ἔλεγε· δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον καὶ συνειτίσατε τὸν
 Ὠριγένην, ὅτι οὐκ ἐνὶ λείμμα κείμενον ἐνταῦθα, ἀλλὰ ὅλον ἀνέστη.
 25 καὶ ὅπως γνῶς ὅτι ὅλον ἀνέστη, <φησὶν> »ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε«, 19
 ἵνα ἀποκρούσῃ σου τὴν φλυαρίαν, ὅτι λείμμα αὐτοῦ οὐκ ἐγκατελείφθη,
 ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἠλωθέν, αὐτὸ τὸ νυχθὲν τῇ λόγχῃ, αὐτὸ τὸ κρατηθὲν
 ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, αὐτὸ τὸ ἐμπτυσθὲν <ἀνέστη>).

68. Καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν πρὸς ἔλεγχον τούτου τοῦ ἔλεει- 68,1
 30 νοῦ τῆς <τε> ἐν αὐτῷ γενηθείσης φλυαρίας; ἄρα οὖν ὡς ἀνέστη καὶ
 ἑαυτοῦ τὸ | σῶμα ἠγειρεν, οὕτως καὶ ἡμᾶς ἐγερεῖ. ἀπὸ τούτου γὰρ 2 D 680

8f Joh. 12, 24 — 13 Matth. 24, 28 — 19 vgl. Matth. 27, 59 — 21 Matth. 28, 5f

M U

2 vor κύριος + ὁ M | ὁ¹ < U | δι' ἀσφάλειαν πᾶσαν U | <τὸ> * 3f vor
 πλεῖστα + τὰ U 5 [εἶχεν] * 6 ματαίαν U 8 εἰς τὴν γῆν < M 9 πέση
 καί] πεσὼν U 15 ὁμολογήσης M 17 ὅλος οὖν — ἀνέστη < M 19 * <ἀλλ'
 ὅτι τὸ σῶμα> * 25 <φησὶν> * 26 ἐγκαταλειφθῆ M 27 ἀλλὰ M
 28 <ἀνέστη> * 30 <τε> *

ἔδειξεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὴν ἡμῶν ἐλπίδα, φήσας ὅτι »πῶς λέ- 3
 γουσί τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστι; εἰ δὲ ἀνάστασις
 νεκρῶν οὐκ ἔστι, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγε-
 ρται, κενὸν ἄρα καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ματαία καὶ ἡ πίστις ἡμῶν,
 5 εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι εἶπαμεν ὅτι ἤγειρε
 τὸν Χριστὸν ὃν οὐκ ἤγειρε καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ὕστερον ἐπιφέρει λέ- 3
 γων »δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο | ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν Ὁ364
 τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· καὶ οὐκ εἶπε τὸ θνητὸν μόνον οὐδὲ
 τὸ φθαρτὸν μόνον οὐδὲ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ἀλλὰ τὸ φθαρτὸν
 10 τοῦτο μετὰ προσθήκης τοῦ τοῦτο καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο μετὰ προσ-
 θέκης τοῦ τοῦτο. αὐτὸς οὖν ὅλος ὁ κόκκος αὐτοῦ ἀνέστη καὶ 4
 οὐ μέρος ἀνέστη ἀλλὰ ὅλος ἀνέστη καὶ οὐκ ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν
 ὄντα ἀνέστη ἀλλὰ αὐτὸς ὁ πεσὼν ἐν τῷ μνήματι ὅλος ἀνέστη.
 καὶ πῶς ἰσχύει σου ἡ κενοφωνία; δύο γὰρ κόκκους οἶδεν ἡ θεία 5
 15 γραφὴ εἰρημένους, ἓνα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ ἓνα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ.
 καὶ ὁ μὲν εἷς τὴν πᾶσαν σαφήνειαν δηλοῖ κατὰ τὰ τελείως ἐν αὐτῷ 6
 ἐνεργηθέντα, ὅπερ ἐστὶ πρωτότυπον τῆς (ἡμῶν) ἀναστάσεως. τοῦτο
 γὰρ καὶ διδάσκων καὶ ποιῶν ὁ σωτὴρ τὰ πάντα ἡμῖν εἰς παράστασιν
 βεβαίως εἰργάσατο. εὐθύς γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ κόκκου καὶ ἤγειρε τὸν 7
 20 κόκκον, ἵνα ἡμῖν τὴν πίστιν τῆς ἐλπίδος βεβαιώσῃ τῆς ἡμῶν ἀνα- P599
 στάσεως ἐν ἀληθείᾳ. ἀπὸ τούτου διαδεξάμενος ὁ ἀπόστολος, πνεύ- 8
 ματι ἁγίῳ φερόμενος, τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐσομένην δόξαν τῶν
 ἁγίων διηγούμενος ἡμῖν καὶ τὴν (ἐλπίδα) τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγα-
 θῶν δείκνυσι πάλιν διὰ τοῦ κόκκου τοῦ σίτου, κατὰ τῶν ἀπίστων 9
 25 ἐπικηρυκευόμενος· »ἀλλὰ ἔρεῖς μοι, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖον
 δὲ σῶματι ἔρχονται; καὶ φησὶ πρὸς τὸν τὰ τοιαῦτα λέγοντα
 »ἄφρων· ὁ γὰρ ὅλως περὶ | ἀναστάσεως ἀμφιβάλλων ἄφρων ἐστὶ καὶ D681

1—6 I Kor. 15, 12—15 — 7f I Kor. 15, 53 — 25 I Kor. 15, 35

M U

2f δὲ—οὐκ ἔστι <, a. R. v. sp. Hd nachgetragen ἡ ἀνάστασις νεκρῶν
 οὐκ ἔστι M 3f εἰ δὲ—ἐγήγερται < M 4 καὶ¹ < U | ἡμῶν¹] ὑμῶν M
 5 εἶπομεν U | ὅτι² < U 6 ὃν οὐκ ἤγειρε < U 10 τοῦ *] τῆς MU
 10f καὶ τὸ θνητὸν—τοῦτο < M 11 τοῦ *] τῆς U 13 ἀλλ' U 14 πῶς *]
 ποῦ MU 16 εἷς *] εἷς MU 17 (ἡμῶν) * 18 παράστασιν + (ἀληθείας)? *
 19 εὐθύς γὰρ ἔλεγε *] εὐθύς. ἔλεγε γὰρ MU | vor ἤγειρε + τοῦ U 21 δια-
 δεξάμενος] δεδοξασμένος M 23 (ἐλπίδα) * | ἀπολήψεως M 25 ἐπικηρυ-
 κευσάμενος U 26 vor φησὶ + ἃ M 27 ἄφρων U

ἀσύνετος. εἰτά φησιν ἄφρων, οὐ ὁ σπείρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν 10
 μὴ ἀποθάνῃ, καὶ ὁ σπείρεις, οὐ τὸ γεννησόμενον σῶμα σπείρεις ἀλλὰ
 γυμνὸν κόκκον εἰ τύχοι σίτου ἢ τῶν ἄλλων σπερμάτων, καὶ οὐ ζωο-
 γονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. ὁ δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα ὡς ἠθέ-
 5 λησε, καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων ἴδιον σῶμα. καὶ ὁρᾷς ὅτι οὐκ 11
 ἀλλάσσεται τὸ σῶμα. οὐδεὶς γὰρ σπείρας κριθᾶς ζητεῖ σίτον οὐδὲ
 μελάνθιον τις ἴσπειρε καὶ εὔρε κριθήν. ἀλλὰ τὸ σπειρόμενον αὐτό
 ἐστὶ τὸ ἐγειρόμενον. ἐὰν δὲ καὶ καταλειφθῇ <τι> ἐξ αὐτοῦ κάτω ἐν 12
 τῇ γῆ καὶ ἀναστῆ ἐξ αὐτοῦ τὸ βλάστημα. ὥδε μὲν ἐν τούτῳ τῷ
 10 φθαρτῷ σίτῳ καὶ μὴ εἰς κρῖσιν ἐρχομένῳ τὸ μὲν καταλειφθὲν ἄχρη-
 στον, τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐγειρόμενον κάλλιον. ἠθέλησε δὲ δεῖξαι τὴν 13
 φαιδρότητα διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν μὴ τὴν ἐλπίδα τοῦ θεοῦ παραδο-
 κούντων. τάληθῆ μὲν γὰρ ὁ κόκκος τοῦ σίτου λεπτότατος. ποῦ
 δὲ ἐν τῷ τοιοῦτῳ κόκκῳ τῷ σμικροτάτῳ καὶ ῥίζαι καὶ βᾶσεις καὶ
 15 κάλαμοι καὶ [αἰ] γονατίδες καὶ αἰ τοσαῦται σύριγγες καὶ κεφαλίδες
 καὶ θῆκαι καὶ ἀνθήρικες καὶ κόκκοι πολυπλασιάζοντες;

69. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον εἴπωμεν τὰ ὅμοια τούτοις διηγού- 69, 1
 μενοι· πόθεν τῷ Μωυσῆ, υἱῷ τῆς Ἰωχαβέθ, υἱῷ τοῦ Ἀμράμ, τὸ νύξαι
 πέ|τραν ἐν ῥάβδῳ καὶ προ[σ]ενεγκεῖν ὕδωρ ἐξ ἀπόρου ὕλης, τὸ ξηρὸν Ὀ366
 20 εἰς ὕγρον μεταβαλεῖν; τὸ πατάξαι θάλασσαν καὶ διαιρεῖν εἰς δώδεκα
 ὁδοὺς ὁδοιπορίας ἐν θαλάσῃ τῷ κελεύσματι <θεοῦ>; τὸ ποταμὸν
 εἰς αἷμα μεταβαλεῖν; τὸ βάτραχον ὑπὸ θῆξιν συναγαγεῖν τοσοῦτον; 2
 τὸ τὴν σκνίφα ἐπιπέμψαι Αἰγυπτίοις; τὸ χάλαζαν μῖξαι μετὰ τοῦ
 πυρός; τὸ νύκτα μέλαιναν καὶ σκοτομήνην Αἰγυπτίοις ἐπικεράσαι ζο-
 25 φώδη; τὸ τὰ πρωτοτόκια κτείνειν τῶν Αἰγυπτίων ἐν θαλάτῃ; τὸ 3
 στύλω πυρὸς καθοδηγεῖν λαὸν δι' αὐτοῦ | ποιμαινόμενον; τὸ ἄρτον D682
 ἀγγέλων ἐπενέγκαι εὐχῆ καὶ ἰκεσία; τὸ ὀρτυγομήτραν | ἀνιέναι καὶ P600
 κορέννυειν τοσαύτας μυριάδας ἀνδρῶν διὰ προστάγματος θεοῦ; τὸ 4

1—5 I Kor. 15, 36—38 — 18 vgl. Num. 20, 11; Exod. 17, 6 — 20 vgl. Exod.
 14, 21 — 21f vgl. Exod. 7, 20 — 22 vgl. Exod. 8, 6 — 23 vgl. Exod. 8, 17 —
 vgl. Exod. 9, 23 — 24f vgl. Exod. 10, 22f — 25 vgl. Exod. 12, 29 — 25f Exod.
 13, 21f — 26ff vgl. Exod. 16, 13; Psal. 77, 25

M U

1 ἄφρων U   7 κριθᾶς M   8 <τι> *   13 τὰ ἀληθῆ M   14 μικρο-
 τάτω M   15 καλάμη U | [αἰ] *   16 ἀνθήρικες M   17 δὲ] σοὶ M
 18 Μωυσῆ *] Μωυσεῖ MU   19 προ[σ]ενεγκεῖν *   21 <θεοῦ> * | τὸ] τὸν M
 22 θῆξιν MU   24 σκοτομήνην Dind.] ἐσκοτομήνην M ἐσκοτομένην U   25 τὰ
 < U | πρωτότοκα M   26 πυρὸς] πρὸς M   28 κορέννειν M | τὸ] τοῦ M
 Eriphanius II.   33

ἀκούσαι φωνὴν θεοῦ; τὸ καταξιωθῆναι ἀνὰ μέσον τοσούτων μυριά-
 δων θεοῦ φωνῆς ἀκούειν καὶ συνομιλεῖν θεῶ; τὸ διὰ τεσσαράκοντα
 ἡμερῶν καὶ διὰ τεσσαράκοντα νυκτῶν μὴ ἐπιζητῆσαι τὰ χρειώδη τῶν
 κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας πλάσεως; τὸ μεταβληθῆναι τὴν σάρκα
 5 εἰς φαιδρότητα ἡλίου καὶ ἀκτῖνα φωτεινῆν, στροβοῦσαν λαὸν πρὸς
 τὸ μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ;
 τὸ τὴν χεῖρα σαρκίην οὖσαν μεταβληθῆναι εἰς χιόνα; τὸ κελεῦσαι τῇ 5
 γῇ χᾶναι τὸ στόμα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν περὶ Κορὴ καὶ Δαθὰν καὶ
 Ἀβειρῶν καὶ Ἀνῶν; τὸ ἐπὶ τέλος ἀκούσαι ἠανάβηθι εἰς τὸ ὄρος, 6
 10 κἀκεῖ τελεῦσαι; τὸ μὴ γινώσκειν ἄνθρωπον τὴν αὐτοῦ ταφήν; ση-
 μαίνοντος τοῦ θεοῦ γραμματος [ὡς] ὑπὸ ἀνθρώπων τὸ σῶμα Μωυ-
 σέως μὴ κεκηδεῦσθαι, ἀλλὰ, καθὼς ὑποτίθεται ἢ διάνοια, ὑπὸ ἀγίων
 ἀγγέλων· καὶ πάντα ταῦτα ἔτι ὄντος αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, 7
 ἔτι ἐν τῷ ψυχικῷ τούτῳ σώματι καὶ πνευματικῷ ἅμα τελείως γενο-
 15 μένῳ. λαβόντες δὲ ἀπ' ἐντεῦθεν τὸν ἀραβῶνα * εἰς ὑπόδειγμα 8
 τῆς τελείας τότε βλαστήσεως, ὅτε πληροῦται τὸ εἰρημένον ὑσπείρεται
 ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν
 δυνάμει. πῶς γὰρ οὐκ ἀσθενὲς τὸ σπειρόμενον καὶ μὴ γινώσκον 9
 ποῦ σπείρεται; πῶς οὐκ ἄτιμον τὸ ἐν μνήματι βαλλόμενον καὶ κόνιν
 20 ἐπαμώμενον, λακιζόμενόν τε καὶ θρυπτόμενον καὶ ἀναισθητοῦν;
 πῶς οὐκ ἔντιμον τὸ ἐγειρόμενον καὶ εἰς αἰῶνα διαμένον καὶ ἐν ἐλπίδι 10
 τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐν οὐρανῷ βασιλείαν κτώμενον, ὅπου
 λάμπουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ὅπου ἔσονται ἰσάγγελοι, ὅπου
 μετὰ τοῦ νυμφίου χορεύουσιν, ὅπου οἱ περὶ Πέτρον | καθέζονται ἐπὶ D683
 25 δώδεκα θρόνων, τὰς δώδεκα φυλὰς κρίνοντες τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπου λήφον-
 ται οἱ δίκαιοι ἠὲ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν

1 f vgl. Exod. 19, 3; 33, 11 — 2 f vgl. Exod. 24, 18 — 4 f vgl. Exod. 34, 29 ff —
 7 vgl. Exod. 4, 6 — 7 f vgl. Num. 16, 31 ff — 9 vgl. Deut. 32, 49 f — 10 Deut.
 34, 6 — 16 I Kor. 15, 43 — 23 Matth. 13, 43 — Luk. 20, 36 — 24 Matth. 25, 10
 24 f Matth. 19, 28 — 26 f I Kor. 2, 9

M U

3 διὰ < M | χρειώδη M 5 στροβοῦσα M 6 αὐτοῦ] Μωυσέως M
 7 μεταβεβλήσθαι M 8 τῶν] τοὺς M | καὶ¹ < M 9 ἐπὶ τέλος] τὸ τέλος U
 10 κἀκεῖ] καὶ M 11 [ὡς] * 11 f Μωυσέως U 12 μὴ] μηκέτι U 13 ταῦτα
 πάντα U | τῷ κόσμῳ τούτῳ U 14 ἔτι + (ὄντος)? * | τούτῳ] ἔτι M | σώ-
 ματι < U | ἅμα + καὶ πνευματικῶς M 14 f γινόμενῳ M 15 * etwa (τῆς
 ἐλπίδος ἡμῶν χρώμεθα αὐτῷ) * 20 ἐπαμώμενον M 21 πῶς + (δέ)? *
 τὸ + τὸ M 22 ἐν οὐρανῷ] οὐρανῶν U 23 λάμπουσιν *] λάμπωσιν M U
 25 θρόνους U 26 οὐκ ἴδεν M

ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν*;
 ἡμῶν τοίνυν ἡ ἀνάστασις ἐν θεῷ καὶ παντὸς ἀνθρώπου, δικαίου τε **11**
 καὶ ἀδίκου, ἀπίστου τε καὶ | πιστοῦ, τῶν μὲν ἐγειρομένων εἰς ζωὴν **Ö 368**
 αἰώνιον, τῶν δὲ εἰς κρίσιν αἰώνιον. | **P 601**

- 5** 70. Καὶ σιόπα Βαβυλῶν, ἡ ἀρχαία πάλιν ἡμῖν ἀνακαινιζομένη **70, 1**
 σύγχυσις· περιήμισσο Σόδομα καὶ ἡ τῆς πολλῆς σου δεινότητος πρὸς
 θεὸν κραυγὴ ἀνερχομένη· »ἤξει γὰρ ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος καὶ ἀπο- **2**
 στρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ» καὶ »σαλπίσει, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσου-
 νται» καὶ »ἡμεῖς ἀρπαγησόμεθα εἰς συνάντησιν αὐτῷ εἰς ἄερα*. ὡς καὶ
10 ὁ καλλίων (ἡμῶν πρεσβύτης καὶ) μακάριος εἶπε Μεθόδιος, τοῖς δὲ αὐτοῖς
 καὶ αὐτοὶ (ἐπ)οικοδομοῦντες προσεθήκαμεν. ἀπὸ γὰρ τῶν συνεξευγ- **3**
 μένων ἐκάστης λέξεως ἔστιν ἰδεῖν τὰ ἐπίχειρα. διαιρῶν γὰρ ὁ ἅγιος
 ἀπόστολος τῶν δύο τρόπων τὸ εἶδος εἰς μίαν ἐλπίδα συνήγαγεν ἀπὸ
 τοῦ »ἡμεῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς συνάντησιν αὐτοῦ«, ἵνα
15 δείξῃ ὄντως τοῦτο τὸ σῶμα καὶ οὐχ ἕτερον παρὰ τοῦτο (ἀνιστάμενον).
 ὁ γὰρ ἀρπαγεὶς οὐπω τέθνηκε. δεικνὺς δὲ ὅτι »οὐ φθάσομεν τὴν **4**
 τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν«, ἵνα τὸ παρὰ ἀνθρώποις ἄπορον θεῷ εὐ-
 πόριστον καὶ δυνατὸν ἀποδείξῃ (»ἡμεῖς γὰρ οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάσω-
 μεν τοὺς κεκοιμημένους καὶ τὴν αὐτῶν ἀνάστασιν«, ἔδειξε τοὺς
20 ζῶντας καὶ ἀρπαζομένους, ἵνα ἀπὸ τῶν ζώντων δείξῃ τὰ ἐκείνων
 σώματα ὀλοσχερῆ ἐγειρόμενα καὶ ἀπὸ τοῦ ἐκείνους πρωτεύειν τῶν
 περιλειπομένων ζώντων τὸ δυνατὸν τοῦ θεοῦ ἀποδείξῃ.
 »Αναστήσονται γὰρ οἱ νεκροὶ καὶ ἐγεροθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνη- **5**
 μείοις«, φησὶν ὁ προφήτης. ἵνα δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦ
25 προφήτου ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποκρύφῳ ῥηθέντα περὶ ἀναστάσεως μὴ παρα- **D 684**
 σιωπήσω, καὶ αὐτὰ ἐνταῦθα παραθήσομαι. αἰνιγματωδῶς γὰρ **6**

5 vgl. Gen. 10 — **6** vgl. Gen. 18, 20f — **7 f** Jes. 59, 20 — **8** I Kor. 15, 52
 — **9. 14** I Thess. 4, 17 — **16. 18** I Thess. 4, 15 — **23** Jes. 26, 19 — **24 ff** vgl. über
 das Apokryphon Ezechiel Fabricius cod. pseudepigr. V. T.² I 1117ff Zahn, Forsch.
 z. Gesch. d. neutest. Kan. VI 310f, auch Resch, Agrapha² S. 330f. 381f dazu Holl,
 das Apokryphon Ezechiel (Festschrift für A. Schlatter 1922, S. 87ff; dort auch die
 indischen, rabbinischen und anderen Parallelen zu unserem Stück)

M U (bis Z. 22 ἀποδείξῃ; 23—S. 516, 12 εἴτε φάτων ausgelassen)

6 ἡ τῆς πολλῆς σου] ἤτις σου πολλῆς M **10** (ἡμῶν πρεσβύτης καὶ) *, nach
 S. 510, 2f | Μεθόδιος εἶπε M **11** (ἐπ)οικοδομοῦντες * **15** (ἀνιστάμενον) *
16 δὲ] δὴ M **17 f** εὐπόριστον] ποριστόν M **18** δυνατὸν] δυνάμενον M | μὴ < M
18 f φθάνωμεν M **20** ζῶντας + (ἅμα)? * | ἀπὸ τῶν ζώντων < M **21** ἐκεί-
 νους Corn.] ἐκείνου M U

διηγούμενος λέγει περὶ τῆς δικαίας κρίσεως ἣ κοινωνεῖ ψυχή καὶ
 σῶμα, ὅτι βασιλεὺς τις ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ πάντα εἶχεν ἐστρατευ-
 μένους, παγαρὸν δὲ οὐκ εἶχεν ἀλλ' ἢ μόνον δύο, ἓνα χωλὸν καὶ ἓνα
 τυφλόν, καὶ ἕκαστος (αὐτῶν) κατ' ἰδίαν ἐκαθέζετο καὶ κατ' ἰδίαν
 5 ὄζει. γάμους δὲ ποιήσας ὁ βασιλεὺς τῶ ἰδίῳ νίῳ ἐκάλεσε πάντας 7
 τοὺς ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ, περιεφρόνησε δὲ τῶν δύο παγαρῶν, τοῦ
 τε χωλοῦ καὶ τοῦ τυφλοῦ· οἱ δὲ ἠγανάκτησαν ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐπιβου-
 λὴν ἐργάσασθαι τῶ βασιλεῖ ἐπενόουν. παράδεισον δὲ εἶχεν ὁ βασι- 8
 λεὺς, καὶ ἀπὸ μήκοθεν ὁ τυφλὸς ἐλάλει τῶ χωλῷ λέγων »πόσον ἦν
 10 ἡμῶν τὸ κλῆσμα τοῦ ἄρτου μετὰ τῶν ὄχλων τῶν κληθέντων εἰς
 τὴν εὐφρασίαν; δεῦρο τοίνυν, καθὼς ἐποίησεν ἡμῖν, ἀμννόμεθα
 αὐτόν«. ὁ δὲ ἕτερος ἠρώτα »ποιῶ τρόπον; ὁ δὲ εἶπεν »ἀπέλθωμεν 9
 εἰς τὸν παράδεισον αὐτοῦ καὶ ἀφανίσωμεν ἐκεῖ τὰ τοῦ παραδείσου.
 ὁ δὲ εἶπεν »καὶ πῶς δύναμαι, χωλὸς ὢν καὶ μὴ δυνάμενος ἐπισαίνειν«;
 15 ὁ δὲ τυφλὸς ἔφη »αὐτὸς ἐγὼ δύναμαί τι πράττειν μὴ ὄρων ποῦ
 ἀπέρχομαι; ἀλλὰ τεχρασώμεθα«. τίλας χόρτον τὸν πλησίον καὶ 10
 πλέξας σχοινίον ἠκόντισε τῶ τυφλῷ καὶ εἶπεν »κράτει, καὶ δεῦρο
 πρὸς τὸ σχοινίον πρὸς με. ὡς δὲ ἐποίησεν ὁ προετραπῆ, ὅτε ἔφθασε
 λέγει »δεῦρό μοι γενοῦ πόδες καὶ βάστασόν με, καὶ γίνομαί σοι ὄφθαλ-
 20 μοί. ἄνωθεν ὀδηγῶν σε δεξιὰ καὶ εὐώνυμα«. τοῦτο δὲ ποιήσαντες 11
 κατέβησαν εἰς τὸν παράδεισον· εἶτα λοιπὸν εἴτε ἠδίκησαν εἴτε καὶ
 οὐκ ἠδίκησαν, ὅμως τὰ ἴχνη πέφηνεν ἐν τῶ παραδείσῳ. καταλύσαν- 12
 τες δὲ ἐκ τῶν γάμων οἱ εὐφρανθέντες καταβάντες εἰς τὸν παράδεισον
 ἐξεπλάγησαν τὰ ἴχνη εὐρόντες ἐν τῶ παραδείσῳ καὶ ταῦτα ἀνήγγειλαν
 25 τῶ βασιλεῖ, λέγοντες »ἅπαντες στρατιῶται ἐν τῇ βασιλείᾳ σου καὶ
 οὐδεὶς | ἐστὶ παγαρός. πόθεν τοίνυν ἴχνη παγαρῶν ἐν τῶ παρα- D685
 δείσῳ; ὁ δὲ ἐθαύμασε. [καὶ] ὡς μὲν ἡ παραβολὴ δηλονότι τοῦ 13
 ἀποκρυφου λέγει ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον αἰνιττομένη, ὁ θεὸς δὲ
 οὐδὲν ἄγροεῖ. ἡ δὲ διήγησις λέγει ὡς μετεστείλατο τὸν χωλὸν καὶ
 30 τὸν τυφλὸν καὶ ἠρώτησε τὸν τυφλόν »μὴ σὺ κατῆλθες εἰς τὸν παρὰ-
 δεισον; ὁ δὲ ἔφη »οἴμοι, κύριε· ὄρας ἡμῶν τὴν ἀδυναμίαν, οἶδας ὅτι

5 vgl. Matth. 22, 2 (Luk. 14, 16) — 31 ff fast wörtlich ebenso im Talmud;
 vgl. Holl a. a. O. S. 91

M

4 (αὐτῶν) * 11 ἀμννόμεθα Dind.] ἀμνόμεθα M 14 ἐπισαίνειν]
 ἐπιβαίνειν Dind.; Verschlechterung 27 [καὶ] * 28 αἰνιττομένη*] αἰ-
 νιττεται M; Sinn: das Gleichnis redet von einer Verwunderung des Königs; so
 entspricht es der Art des Gleichnisses, das menschliche Verhältnisse zum Bild
 nimmt; auf Gott, der eigentlich mit dem König gemeint ist, paßt dieser Zug
 selbstverständlich nicht.

<οὐχ> ὁρῶ ποῦ βαδίζω«. εἶτα ἐλθὼν ἐπὶ τὸν χωλὸν καὶ αὐτὸν 14
 ἠρώτα »σὺ κατῆλθες εἰς τὸν παράδεισόν μου; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν
 »ὦ κύριε, πικρᾶναί μου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μέρει τῆς ἀδυναμίας βού-
 λει«. καὶ λοιπὸν ἡ κρίσις ἀργεῖ. τί οὖν ποιεῖ ὁ κριτῆς ὁ δίκαιος; 15
 5 ἀναγνοὺς ποίῳ τρόπῳ ἀμφοτέροι ἐξεύχθησαν ἐπιτίθῃσι τὸν χωλὸν
 τῷ πληρῷ καὶ τοὺς ἀμφοτέρους ἐτάζει μᾶστιξι, καὶ οὐ δύνανται ἀρνή-
 σασθαι. ἑκάτεροι ἀλλήλους ἐλέγχουσιν, ὁ μὲν χωλὸς λέγων τῷ τυ- 16
 φλῷ »οὐ σύ με ἐβάστασας καὶ ἀπήνεγκας; καὶ ὁ τυφλὸς τῷ χωλῷ
 »οὐκ αὐτὸς ὀφθαλμοί μου γέγονας; οὕτως τὸ σῶμα τῆ ψυχῆ καὶ 17
 10 ἡ ψυχὴ τῷ σώματι εἰς ἔλεγχον τῆς κοινῆς ἐργασίας συνάπτεται, καὶ ἡ
 κρίσις τελεία γίνεται περὶ ἀμφοτέρων, σώματός τε καὶ ψυχῆς, * τῶν
 ἔργων [τῶν] γεγεννημένων εἴτε ἀγαθῶν εἴτε φαύλων.

Καὶ ὁρᾶτε οἱ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελόμενοι ὅτι πάντες οἱ κατὰ 18
 τῆς ἀληθείας ἐνεχθέντες ἑαυτοῖς τὴν ἀδικίαν προσεπορίσαντο. ὡς καὶ
 15 ὁ ἅγιος προφήτης Δαυὶδ λέγει »συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν«.
 πᾶς γὰρ ὁ ἑαυτῷ συνάγων τὸν πόνον τῶν ἀλλοτριῶν διανοημάτων 19
 ἑαυτῷ τίκει τὴν ἀδικίαν καὶ τοῖς πειθομένοις· »λάκκον ὠρυξε καὶ
 ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν ἐργάσατο«. ἀλλὰ 20
 πρὸς ταῦτα πάντα εἴ τις ἔχει ἀντιλέγειν, ἡκέτω· εἴ τις <θῆλει> θεῶ
 20 ἀντιπράττειν, τολμάτω. θεὸς γὰρ ἰσχυρὸς »οὐ κοπιᾷσει οὐδὲ | πει- D686
 νᾷσει οὐδὲ διψήσει, οὐδὲ ἔστιν ἐξεύροσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ«, ἐν ἧ
 τὰ λελυμένα σώματα ἐγείρει, ἐν ἧ τὸ ἀπολλύμενον σφίζει, ἐν ἧ τὸ 21
 τεθνηκὸς ζωογονεῖ, ἐν ἧ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρσίαν ἀμφιέννυσιν, ἐν ἧ
 τὸν κόκκον τὸν πεσόντα εἰς ἀνάστασιν φέρει, ἐν ἧ τὸν σπαρέντα καὶ
 25 ἀποθανόντα εἰς περισσοτέραν γαιδρότητα ἀγει ἀνακαινίζων· ὡς ἐν
 πολλαῖς γραφαῖς ἐμφέρεται, αἰνιττομένης τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως.

71. Ἐν δὲ τῷ <τοῦ> Δαυὶδ περὶ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαυὶδ 71, 1
 ψαλμῷ ὡς καραδοκῶν | ὁ προφήτης καὶ πνεύματι ἁγίῳ σκοπῶν τὸ P602
 μέλλον εὐλόγως περὶ ἀναστάσεως ἔφη· »ὑψώσω σε, κύριε, ὅτι ὑπέ-
 30 λαβές με, | ἀνακαινίζων μου τὸν οἶκον«, τουτέστιν τὸ σῶμα τὸ πεσόν, Ö370

4 vgl. Luk. 20, 15 — 15 Psal. 7, 15 — 17 Psal. 7, 16 — 20 Jes. 40, 28

M U (von Z. 13 καὶ ὁρᾶτε an)

1 <οὐχ> Dind. 9 τὸ] τῷ M 11 περὶ *] παρὰ M | * <ὁμοῦ αἰτίων> *
 12 [τῶν] * | εἴτε . . . εἴτε *] μήτε . . . μήτε M 16 πᾶς] πῶς M | ἑαυτὸν M |
 τὸν πόνον U | διανοημάτων] διὰ νοσημάτων M 19 ἔχειν M | εἴ τις²] ἐπὶ τῷ U
 | <θῆλει> * 20 ἀντιπράττων U | τολμάτω] καμάτω U 20f πεινάσει οὐδὲ < U
 27 δὲ] μὲν U | <τοῦ> * 28 ψαλμῷ *] ψαλμὸς MU 29 εὐλόγως < M

»καὶ οὐκ ἠ΄φρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέε. καὶ ὁ Σολομῶν ἐν παροι- 2
 μίαις ὡσαύτως εἰς τὴν ἐκεῖσε ἐτοιμασίαν τὰ πάντα τῆς ἐλπίδος παρα-
 σκευάζων προὔτρεπε φάσκων »ἐτοιμάζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σουε
 (ἔξοδον λέγων τὴν ἀπ' ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν) »καὶ ἐτοιμάζουε φησὶν
 5 »εἰς τὸν ἀγρόνε. ὁμοῦ πᾶσι τὴν ρουθεσίαν ἐπεκτεινόμενος τοῖς κατὰ
 ἀγρόν τε καὶ κατὰ ἄστν, λογίοις τε καὶ τοῖς τὰς βαναύσους τέχνας
 ἐπιχειροῦσιν, οἷς οὐδεμία ἐργασία κατὰ ἀγρόν ἐπιζητουμένη· πόθεν 3
 γὰρ λιουροῖς καὶ ἀργυροχόοις, ποιηταῖς τε καὶ λογογράφοις ἢ κατὰ
 τὴν ἄρουραν ἐτοιμασία; συλλήβδην γὰρ ὁμοῦ ἢ φωνῇ ἀδιακρίτως τοὺς
 10 πάντα κέκληκεν ἐπειποῦσα »ἐτοιμάζου εἰς τὸν ἀγρόνε, <τί> ἀλλ' ἢ
 τοῦτο αἰνιττομένη. ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ πολίτῃ τε καὶ ἀγροίκῳ ἀπό-
 θεοῖς τοῦ σώματος ἀγρός, τὸ διὰ τὴν ταφὴν τέλος; εἶτα μετέ- 4
 πειτα τὴν αὐτὴν τῆς ἀναστάσεως σημαίνων ἐλπίδα φάσκει »καὶ
 ἀνοικοδομήσεις τὸν οἶκόν σουε. οὐκ εἶπεν »οἰκοδομήσεις τὸν οἶκονε·
 15 ἅπαξ γὰρ ὠκοδομήθη ἐν τῇ πλάσει τῇ κατὰ τὴν γαστέρα, ὅτε αἱ
 μητέρες ἐκύϊσκον ἕκαστον ἡμῶν ἐν τῇ πλάσει· ἀπὸ δὲ τῆς | γῆς ἢ D687
 ἀνάστασις ἢ ἀπὸ ἀγροῦ, οὐκέτι οἰκοδομουμένη ἀλλὰ ἀνοικοδομου-
 μένη, διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ καθαίρεισιν ἐν τῷ τῆς ταφῆς πτώ-
 ματι· ὡς καὶ ὁ σωτὴρ ἔφη »λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρι- 5
 20 σὶν ἡμέραις ἐγείρω αὐτόνε ἢ οἰκοδομῶ αὐτόν, σοφία ὢν καὶ ἐν
 τοιαύτῃ »φρονήσειε *, ἧς »οὐκ ἔστινε ὑπὸ ἀνθρώπων »ἐξεύρεσιςε, ἐν
 ἧ ἔξ ἀπόρων τόπων διαχυθέντων ἡμῶν τῶν σωμάτων, τῶν μὲν εἰς
 τέφραν τῶν δὲ ἐν θαλάσῃ τῶν δὲ ὑπὸ σαρκοβόρων οἰωνῶν τῶν
 δὲ ὑπὸ θηρίων τῶν δὲ ὑπὸ σκολήκων φθαρέντων, * φέρει.

1 Psal. 29, 2 — 3 Prov. 24, 42 — 13 Prov. 24, 42 — 19 Joh. 2, 19 —
 21f vgl. Jes. 40, 28

M U

1 ὁ < U | Σαλομῶν U 2 εἰς τὴν] ἔκτην M | ἐκεῖσε] ἐν Σιών M
 4 ἔξοδον λέγων — ἀπαλλαγὴν hinter ἀγρόν M | φησὶν < M 6 vor ἀγρόν
 + τὸν U | τε¹ < M | ἄστν, λογίοις] ἄστειο λόγοις M 7 κατ' ἀγρόν M
 9 vor ἀδιακρίτως + ἢ M 10 ἐπειποῦσα κέκληκεν U | <τί> * 11 αἰνιττομένη *]
 αἰνιττεται M U 12 τὸ διὰ—τέλος] διὰ τὴν ταφὴν καὶ τὸ τέλος U | διὰ τῆς
 ταφῆς? Jül. 13 σημαίνων < M 14 ἀνοικοδομήσω M | οὐκ — τὸν οἶκον < U
 15 οἰκοδομήθη M 16 ἢ < M 17 ἢ ἀπὸ ἀγροῦ < M (vgl. Z. 18) 17f οἰκοδο-
 μουμένη . . . ἀνοικοδομουμένη (sc. πλάσει) *] οἰκοδομουμένη . . . ἀνοικοδομουμένη
 M U | ἀλλὰ ἀνοικοδομουμένη < U | ἀνοικοδομουμένη + ἢ ἀπὸ ἀγροῦ οὐκέτι
 οἰκοδομουμένη M 18 ὑπενεχθεῖσαν M 20 ἐγερω U 21 τοιαύτῃ] τῇ αὐ-
 τοῦ U | * etwa <ὑπερέχων> * 23 τῶν δὲ² τῆς δὲ U 24 θήρων U | etwa
 <τὰ λείψανα συνάγει καὶ ὀλοσχερεῖς ἡμᾶς εἰς παλιγγενεσίαν> * vgl. S. 520, 7f

Εἰ γὰρ τὰ <ὄντα> ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν εἰς τὸ εἶναι, πόσῳ δὴ 6
 μᾶλλον τὸ ὄν εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν εὐχερῶς ἀποκαταστήσει; ἵνα
 δικαίαν ὀρίση κρίσιν, ἵνα μὴ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου κρίνη, ἵνα μὴ ἀπο-
 στερήσῃ τὸ καμὸν. εἰ γὰρ ψυχῆς ἢ ἀπόλαυσις καὶ οὐρανῶν βασι- 7
 5 λείας κληρονομία, μετασχέτω τὸ σῶμα ὧν βούλεται· τρυφάτωσαν οἱ
 περὶ τὸν Γεδεὼν καὶ μὴ κακουχεῖσθωσαν ἐν μηλωταῖς καὶ αἰγείοις
 δέρμασι, μὴ μάτην καμνέτω Ἰωάννης ἐκ καμήλων ἔχων τὸ ἔνδυμα,
 μὴ ἐν ἀναχωρήσει τὴν σάρκα ὑποπιάσωμεν, μὴ τὰ σώματα | ἡμῶν P603
 10 δαμάσωμεν ἐν ἀγνεῖα. εἰ δὲ ἄρα κοινωνεῖ σῶμα ψυχῇ ἐν πολι- 8
 10 τείαις ἐν ἀγνεῖα ἐν νηστείαι καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, οὐκ ἄδικος ὁ
 θεὸς ἀποστερεῖν τὸν κάματον τοῦ κεκμηκότος καὶ μὴ ἀποτίσαι τὴν
 μισθαποδοσίαν τῷ ἅμα τῇ ψυχῇ κεκμηκότι σώματι. εὐθὺς γὰρ 9
 εὐρεθήσεται ἀργὴ ἢ κρίσις· εἰ γὰρ ἡ ψυχὴ μονωτάτη εὐρεθήσεται,
 ἀντιλέξειεν κρινομένη ὅτι οὐκ | ἀπ' ἐμοῦ τὸ αἴτιον τῆς ἁμαρτίας, Ö372
 15 ἀλλὰ ἀπ' ἐκείνου τοῦ φθαρτοῦ καὶ γήινου σώματος τὸ πορνεύειν τὸ
 μοιχεύειν τὸ ἀσελγαίνειν· ἐξότε γὰρ ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη, οὐδὲν μοι τού-
 των πέπρακται, καὶ ἔσται εὐαπολόγητος καὶ παραλύουσα τὴν τοῦ
 θεοῦ κρίσιν. εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα καθ' ἑαυτὸ ἀγάγοι ὁ θεός — δύναται 10
 γάρ, ὡς καὶ ἄνω μοι διὰ τοῦ | Ἰεζεκιήλ δεδήλωται· εἰ καὶ διὰ παρα- D688
 20 βολῆς τὸ ἔργον γεγένηται, ἀλλὰ τὸ εἶδος εἰς ἀλληγορίαν τῆς τότε
 παραβολενθείσης ἀληθείας ἐτελειώθη, ὡς συνήχθη ὁστέον πρὸς ὁστέον
 καὶ ἀρμονία πρὸς ἀρμονίαν, καὶ ξηρῶν ὄντων τῶν ὁστέων καὶ οὐ-
 δέπω ψυχῆς οὐδὲ πνεύματος τοῦ κινουντος ἐν αὐτοῖς ὄντος, [καὶ]
 25 εὐθὺς τὰ σώματα συνήχθη καὶ κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἐστε-
 25 ρεώθη. καὶ εἰ θέλει ὁ θεός, δυνατός ἐστι τοῦτο ποιῆσαι ἄνευ 11
 ψυχῆς παρεῖναι τε καὶ κινεῖσθαι, ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἀβελ αἷμα σῶμα ὄν

6f vgl. Hebr. 11, 37 — 7 vgl. Matth. 3, 4 — 10 vgl. Hebr. 6, 10 —
 12ff vgl. Ancoratus c. 87, 3ff; I 108, 4ff Panarion haer. 42, 5, 7; II 101, 4ff —
 19ff vgl. Ezech. 37, 4ff; dazu Ancoratus c. 88, 1ff; I 108, 20ff c. 99, 5; I 120, 11ff
 — 25ff vgl. Gen. 4, 10; dazu Ancoratus c. 94, 4; I 115, 20 Panarion haer. 9, 3, 1;
 I 199, 15

M U

1 <ὄντα> * | δὴ] γε U 2 ἀποκαταστήσειεν U 3 κρίνοι M 4 ψυχῆς
 + <μόνον>? * 4f βασιλείας οὐρανῶν U 5 ὧν *] ὁ MU 6f καὶ μὴ — δέρ-
 μασι < U 8 ὑποπιάσωμεν M 9 ἐν¹] τῇ U | δ' U | ψυχῇ < U 9f πολι-
 τεῖα M 10 vor ἐν ἀγνεῖα + ἡ M 11 vor ἀποστερεῖν + <τοῦ>? * 12 τὴν
 ψυχὴν M 13 εὐρίσκειται M 18 ὁ < M 19f διὰ παραβολὴν U 20f τῆς τότε
 — ἀληθείας] τοῖς γε παραβολενθείσει τῆς ἀληθείας M 21 παραβολενθείσης] lies
 προφητευθείσης? * 23 ὄντος < M | [καὶ] * 25 ὁ < U | τοῦτο] τοῦ U

μετὰ θάνατον ἐφθέγγετο καὶ οὐ ψυχὴ· οὐ γὰρ ψυχὴ ἐστὶ τὸ αἷμα, ἀλλὰ σῶμά ἐστι τὸ φαινόμενον. ἀλλ' οὐ δυνήσεται σῶμα ἄνευ 12
 ψυχῆς κριθῆναι. ἀντιλέξειε γὰρ καὶ αὐτό, λέγον ὅτι οὐκ ἐγὼ ἤμαρ-
 τον, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ· μὴ, ἐξότε ἀπεκρίθη ἀπ' ἐμοῦ, μὴ ἐμοίχευσα, μὴ
 5 ἐπόρνευσα, μὴ εἰδωολάτρησα; καὶ ἔσται ἀντιλέγον τὸ σῶμα τῇ τοῦ
 θεοῦ δικαιοκρισίᾳ καὶ εὐλόγως ἀντιλέγον. τούτου ἕνεκα τοίνυν 13
 καὶ δι' ἄλλα πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα ὁ θεὸς ἐν τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ τὰ τε-
 θνεῶτα ἡμῶν σώματα καὶ τὰς ψυχὰς εἰς παλιγγενεσίαν φέρει ἐν τῇ
 αὐτοῦ ὑποσχέσει τῆς φιλανθρωπίας, εἰς τὸ τὸν κεκμηκότα ἐν ὀσιό-
 10 τητι ἀπολαβεῖν τὴν πᾶσαν ἀπὸ θεοῦ καλὴν ἀνταπόδοσιν καὶ τοὺς τὰ
 μάταια πεποιηκότας ὡσαύτως κριθῆναι, σῶμα ἅμα ψυχῇ καὶ ψυχὴν
 ἅμα σώματι.

Καὶ εἰς περισσοτέραν πληροφορίαν τῆς ἡμετέρας ζωῆς παραγενό- 14
 μενος ἐν σαρκὶ καὶ ἐνανθρωπήσας τελειότατα * εἰς τὸ στηρίξαι τὴν
 15 αὐτοῦ πίστιν ἐν ἡμῖν, προκινώσων τὴν μέλλονσαν ἐν σοί, Ὁρίγενες,
 ἀπιστίαν γίνεσθαι * τὸ ἀμφιβαλλόμενον μᾶλλον παρὰ σοὶ καὶ ἐν
 πολλαῖς αἰρέσεσι, ταῖς τῆς ἀπιστίας σου ὁμοίαις Μανιχαίων καὶ
 Μαρκιωνιστῶν, καὶ λοιπὸν τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ τελειώσας εἰς βε-
 βαίωσιν καὶ στερέμνιον τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ ἀληθείας ἐναργῶς
 20 ἐποίησεν. ἀναστὰς | γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρε σὺν αὐτῷ πολλὰ 15 D689
 σώματα τῶν ἁγίων καὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν,
 ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τόποις διηγησάμην. καὶ οὐκ εἶπεν· ἀνέστησαν 16
 ἅγιοι, ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν τῇ μεθόδῳ τῆς κακοτροπίας, ἀλλὰ φύσει
 αὐτὸ τὸ παρὰ τοῖς ἀπίστοις ἀμφιβαλλόμενον ἐκείνο ἐσπούδασεν * εἰς
 25 βεβαίωσιν τῆς ἡμῶν περὶ ζωῆς γνώσεως, σώματα εἰπὼν τῶν
 ἁγίων. καὶ οὐ μόνον ὅτι ἤγειρεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐνεφάνισαν (ἐαν- 17
 τοὺς) πολλοὺς ἐν τῇ πόλει, ἐφ' οἷς ἐπληροῦτο διὰ τῆς αὐτοῦ δυνά-

2 ff vgl. Ancoratus c. 88, 6; I 109, 18ff (dazu die Talmudstellen bei Holl, Das Apokr. Ezech. Festschrift für A. Schlatter S. 90f) — 20 ff vgl. Ancoratus c. 100, 2; I 121, 2ff Panarion haer. 42, 12, 3 refut. 24h; II 173, 4ff haer. 46, 5, 10; II 209, 26ff — 20 vgl. Matth. 27, 52f

M U (bis ἅμα σώματι Z. 12; 13—S. 522, 5 τῇ ἡμῶν πλάνη ausgelassen)

1 γὰρ < M 2 τὸ φαινόμενον—δυνήσεται < M 3 λέγων MU 4 ἀπε-
 κινήθη U 5 ἀντιλέγων M 6 ἀντιλέγων M 7 διὰ πολλὰ ἄλλα U 10 ἀπὸ *]
 ὑπὸ MU | ἀνταπόδωσιν M 13 εἰς *] εἰ M 14 * etwa (αὐτὸς ὁ λόγος ἐφάνη
 ἐν ἡμῖν) * 16 * etwa (βουλούμενός τε κερῶσαι) * 19 ἐναργῶς *] ἐνεργῶς MU
 22 εἶπεν *] εἶπαν M 24 ἐκεῖνο *] ἐκεῖ ὁ M | * etwa (κερῶσαι) * 25 εἰ-
 πὼν *] εἶπον M 26 μόνον + (εἶπεν)? * 26f (ἐαυτοὺς) *

μεως τό ἑξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, ἵνα εἴπῃ τὰς ψυχὰς τῶν
 ἐγγεγραμμένων σωμάτων. οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ δέσμοι τῆς παρεμβολῆς,
 οἱ ἐν Αἰδῇ πεπεδημένοι· καὶ φησὶν ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας, 18
 τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις, ἵνα εἴπῃ τὰ σώματα τῶν ἀναστάντων,
 5 καὶ οὐκ εἶπεν· τοὺς παραπικρανθέντας ἢ παραπικραينوμένους, ἀλλὰ
 τοὺς παραπικραίνοντας. ὀφθέντες γὰρ ἐν τῇ πόλει πολλοῖς οἱ 19
 πρόσφατον τελευτήσαντες μετὰ τῶν παλαιοτάτων — νομίζω γὰρ
 ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἤρξατο τὴν ἀνάστασιν ποιῆσθαι, οἱ δὲ πρόσφα-
 ται * τῶν αὐτῶν σωμάτων, * τεθαμμένους αὐτοὺς ἐν τῷ Γολγοθᾶ
 10 τόπῳ ἐπ' αὐτὸν * σταυρωθεὶς καὶ πληρῶν τὸ γεγραμμένον ἔχειρε
 ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφάνσει σοι ὁ Χρι-
 στός, ὁ ἐπάνω σου ἐσταυρωμένος, — καὶ ἄλλων μετ' αὐτῶν ἐκ τῶν
 ἰδίων (αὐτοὺς) ἐπιγινωσκόντων πρῶτον μὲν ἐξέπληττον τοὺς ὀρῶν-
 τας. εἰ γὰρ τις συνένυχε πατὴρ τέκνον ἀναστάντι ἢ ἀδελφὸς ἀδελφῷ 20
 15 ἢ (συγγενῆς) συγγενεὶ πρὸ ἐτῶν εἴκοσι ἢ δέκα τελευτήσαντι, καὶ ἐκ
 τοῦ θαύματος ἐρωτῶντες· οὐκ εἶσὺ ὁ δεῖνα ὁ ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ταφείς
 ὑφ' ἡμῶν; πῶς ἀνέστης καὶ ἦλθες; ἀντερωτώμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνα- 21
 στάντος πάλιν ὅτι· τί ἐπράχθη ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἡμερῶν παρ' ὑμῖν,
 ὅτε ἡ γῆ ἐκλονεῖτο, καὶ λέγοντες ὅτι πλάνον τινὰ ἀπατῶντα τὸν
 20 λαὸν Ἰησοῦν ὀνόματι κρατήσαντες ἐσταυρώσαμεν καὶ | ἐπάσασατο ἡ D690
 πλάνη, ἐκείνου δὲ λοιπὸν ὁμολογοῦντος τὴν χάριν τοῦ κυρίου καὶ τὴν 22
 ἀλήθειαν καὶ λέγοντος· οὐαὶ ὑμῖν ὅτι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κόσμου τῆς
 σωτηρίας ἠρνήσασθε καὶ ἐσταυρώσατε· ἐκεῖνος γὰρ ἠγείρεν ἡμᾶς ἐν
 τῇ αὐτοῦ ἰσχυρᾷ δυνάμει τῆς θεότητος καὶ ἐνανθρωπήσεως, ἐκεῖ
 25 λοιπὸν ἐπληροῦτο ἡ θεία γραφή, τό ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας,
 τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις. ἀκούοντες γὰρ παρὰ τῶν ἐγγεγρα- 23
 μμένων ὅτι διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἀνέστησαν παρεπικραίνοντο, ἕως θανα-
 τῶν ἐπιχειρήσαντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀρνήσασθαι τε καὶ

1. 3 Psal. 67, 7 — 7ff vgl. Panarion haer. 46, 5, 1 u. 6ff; II 208, 15ff u.
 209, 10ff (dazu Holl, Sitz. Ber. Berl. Akad. 1918 S. 540ff) — 10 Ephes. 5, 14 —
 22f vgl. Hebr. 2, 10 — 25 Psal. 67, 7 — 28 vgl. Act. 3, 15

M

1 ἑξάγων *] ἐξαγωγῶν M 9 * ergänze etwa (ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τῷ Γολ-
 γοθᾶ ἐτάφησαν, ἐπιτεθέντων ἐπὶ τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα) * 9 * (καὶ οὕτως ἅμα τῷ
 Ἀδάμ) * 10 * etwa (ἠγείρεν ὁ ἐκεῖ) * 11 καθεύδων M 13 (αὐτοὺς) ἐπιγινω-
 σκόντων *] ἐπιγινωσκομένων MU 14 γὰρ *] δέ M 15 (συγγενῆς) Dind. |
 συγγενῆ M | ἐτῶν *] τῶν M | τελευτήσαντι *] τελευτησάντων M 17 ἀντερω-
 τώμενοι *] ἀντερωτώμενος M 18 παρ' ὑμῖν *] παρ' ὑμῶν M 24 ἐκεῖ] καὶ M

σταυρωῶσαι. τάχα δὲ καὶ τοῦτο εἰς ὠφέλειαν τῶν θεασαμένων 24
 τοὺς ἐγγεγεμένους εἰργάσατο ὁ φιλόσοφος κύριος. νομίζομεν γὰρ
 ὅτι θεασάμενοι τοὺς ἐγγεγεμένους καὶ κατανυγέντες ὠφελήθησάν τε
 καὶ ἐπίστευσαν πολλοί. διὸ καὶ ὑμεῖς, Ὁριγενιασταί, πείσθητε καὶ
 5 πιστεύσατε καὶ μὴ πολλοὺς ἀπολέσητε τῇ ὑμῶν πλάνῃ.

72. Ἀλλὰ ἀρκέσει μοι ταῦτα πρὸς τὸν ἐθειλόσοφον Ὁριγένην, 72, 1
 τὸν ματαίως ἑαυτῷ ἐπιθέμενον ὄνομα Ἀδαμαντίου καὶ πρὸς τὴν
 αὐτοῦ ἀτοπίαν κατὰ τῆς ἀληθείας | ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς πίστεως P 604
 κακῶς ἐπιγενομημένον ὀλεθρίαν διδασκαλίαν. παρελθὼν δὲ καὶ τοῦ- 2
 10 του τὴν αἴρεσιν καθεξῆς τὰς ἄλλας διασκέψομαι, ἐπιπόθητοι, θεὸν
 συνήθως ἐπικαλούμενος ἀρωγὸν τῆς ἡμῶν ιδιοτείας, πρὸς τὸ δυνη-
 θῆναι ἀντισχεῖν πρὸς πᾶσαν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπεγειρομένην φωνὴν
 μάταιον καὶ ἠττήσαι κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἡσαίου ῥηθέντα ὅτι
 15 πᾶσα φωνὴ ἐπαναστήσεται ἐπὶ σέ, πάντα αὐτοὺς ἠττήσεις, οἱ δὲ 3
 20 ἔροχοι ἔσονται ἐν αὐτῇ*, ἵν' οὕτως ἐν θεῷ τὸ ἐπάγγελμα περαιωσά-
 μενοι τοῖς βουλομένοις νουνεχῶς ἐντυγχάνειν εἰς γυμνάσιον ἀληθείας
 καὶ φάρμακον ἰάσεως περὶ ἐκάστου θηρὸς καὶ λοβόλου ἐρπετοῦ, τῶν
 προσώπων τῶν | αἰρέσεών φημι, δίκην ἀντιδότου καὶ ταυτησὶ τῆς Ö 374
 τῶν Ὁριγενιαστῶν, φρύνου δίκην | μεμορφωμένης ἐκ νοτίδος πολλῆς D 691
 20 κνκῶντος καὶ φωνῇ μείζονι ἐπικραυγάζοντος, λαβόμενοι τὴν τοῦ 4
 κυρίου ἀνάστασιν προπότιον ὡς εἰπεῖν, ἀποβλύσωμεν τὸ γλισχροῶδες

7f Der Name Ἀδαμάντιος ist wohl Signum. So verstehen ihn offenbar Eusebius h. e. VI 14, 10; II 552, 9 Schwartz Ἀδαμάντιος, καὶ τοῦτο γὰρ ἦν Ὁριγένει ὄνομα Hieronymus vir. ill. 54 Origenes, qui et Adamantius ebenso Epiph. selbst oben c. 1, 1; S. 403, 2 u. Suidas s. v. Ὁριγένης II 1, 1270 Bernhardt. Unsicher bleibt jedoch, wie in andern Fällen, ob Origenes sich selbst das Signum beilegte oder es ihm von andern beigelegt wurde. Zweifelhaften Werts sind darum die Deutungen bei Hieronymus ep. 33, 4, 11; S. 255, 11 Hilberg *Adamantium nostrum . . . , qui tanto in sanctarum scripturarum commentariis sudore laboravit, ut iuste adamantis nomen acceperit* u. Photius cod. 118 τοῦτον τοίνυν τὸν Ὁριγένην, ὃν καὶ Ἀδαμάντιον ἐπονομάζεσθαί φασιν, ὅτι ἀδαμαντίοις δεσμοῖς ἐώκεσαν οὓς ἂν δῆσειε λόγους — 14 Jes. 54, 17

M U (von Z. 6 ἀλλὰ ἀρκέσει an)

6 ἀλλὰ < M | ἑτεροφιλόσοφον M 7 Ἀδαμαντίου *] Ἀδαμάντιον MU
 8 vor κατὰ + καὶ U 9 ἐπιγενομημένον *] ἐπιγενομημένην MU 11 ἀρωγὸν U |
 ιδιοτείας MU 14 φωνὴ + ἡ U 16 γυμνασίαν U 20 κνκῶντος] κω-
 κνκῶ M

τοῦ ἰοῦ τοῦ φρόνου καὶ ἐρπετώδους μοχθηροῦ τὴν ἀδικίαν. συμ- 5
βέβηκε γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ πάντων τῶν πειθομένων αὐτῷ
πάσχειν, δι' ὃ καὶ στενάζω ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅτι οἴμοι πῶς ἐβλάβης,
πόσους δὲ ἄλλους ἔβλαψας, ὡς ὑπὸ δεινῆς ἐχίδνης δηχθεῖς, ὑπὸ τῆς
5 κοσμικῆς προπαιδείας φημί, καὶ ἄλλοις δηλητήριοι γέγονας.

Φασὶ γὰρ οἱ φυσιολόγοι τὸν μυωξὸν ἐμφωλεύειν καὶ τὰ γεννή- 6
ματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλὰ τίττειν, ἕως πέντε καὶ ἕξι, τὰς δὲ
ἐχίδνας τούτους θηροῦσθαι. καὶ ἔαν εὖρη ὅλον τὸν φωλεὸν ἢ ἐχίδνα, 7
μὴ δυναμένη τοὺς ὄλους καταφαγεῖν, ὑπὸ ἓν ἐσθίει εἰς κόρον ἓνα ἢ
10 δύο, τῶν δὲ λοιπῶν κατακεντήσασα τοὺς ὀφθαλμοὺς σιτία φέρει καὶ
ἀνατρέφει τυφλὰ γεγονότα, ἕως ὅτε βούλεται ἕκαστον αὐτῶν προσφέ-
ρειν καὶ τοῦτον ἐσθίειν. ἔαν δὲ συμβῇ τινὰς ἀπίρους περιτυχεῖν 8
τοῖς τοιούτοις καὶ λάβωσιν αὐτὰ εἰς ἐδωδὴν, δηλητήριοι ἑαυτοῖς λαμ-
βάνουσιν (τὰ) ἀπὸ τοῦ ἰοῦ τῆς ἐχίδνης ἀνατεθραμμένα. οὕτω καὶ 9
15 σύ, ὦ Ὁριγενες, ἀπὸ τῆς προειρημένης Ἑλληνικῆς παιδείας τυ-
φλωθεῖς τὸν νοῦν ἐξήμεσας ἰὼν τοῖς πεισθεῖσί σοι καὶ γέγονας
αὐτοῖς εἰς βροῶμα δηλητηρίου, δι' ὧν αὐτὸς ἠδίκησαι ἀδικήσας τοὺς
πλείους.

D 692

M U

2 τῶν < M 2f πειθομένων αὐτῷ πάσχειν δι' ὃ *] παθῶν, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ
πάσχω M U 4 δὲ] τε U | ὡς] πῶς? * | ὑπὸ?] ἀπὸ M 6 μυωξὸν U 8 εὖροι U
13 δηλητηρίου M | αὐτοῖς U 14 (τὰ) * 15 Ὁριγένη u. < ὦ U 16 ἐξέ-
μεσας M | vor ἰὼν + τὸν U 18 πλείονας M 18 nach πλείους folgt in U
die Unterschrift des Kapitels κατὰ Ὁριγένους τοῦ ἀδαμαντίου, hierauf die des
Buches: τέλος σὺν θεῷ τοῦ ὅλου πρώτου βιβλίου τῶν παναρείων εἰς τρεῖς βίβλους
διαιρούμενον ἐν ᾧ περιέχονται αἰρέσεις ἐν κεφαλαίοις (Zahl fehlt). — Dagegen
führt M hinter πλείονας fort: εἶπαμεν δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ὁριγένους ἐν ταῖς ἄνω
διαλαλιαῖς ὡς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμησε, ποιητὸν θεὸν ὀρισάμενος καὶ μὴ
δύνασθαι ὁρᾶν τὸν πατέρα, ὡσανύτως καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μὴ δύνασθαι ὁρᾶν τὸν
υἱόν, καὶ ὡς τὴν ψυχὴν προυπάρχουσαν παρεξηγήσατο καὶ ἄνω πλημμελήσασαν
(dahinter οὐ χάριν halb ausradiert) εἰς τὸ σῶμα κατῆχθαι, καὶ ὅτι ὁ διάβολος
ἀποκατασταθῆσεται εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν. ἐμακαρίσθη τοίνυν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής
καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι, ὅτι κοινωνοὶ αὐτοῦ ἔσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ
ἀλληγορικῶς εἶναι παράδεισον καὶ τὰ ὕδατα ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ὑποκάτω
τῆς γῆς καὶ οὐκ ἀληθεία. Dann Unterschrift κατὰ Ὁριγένους τοῦ καὶ ἀδαμαντίου.
Hierauf unter einer Leiste τέλος εἴληφεν πανάριον βιβλίον ἱερώτατον καὶ ἱεροῦ
ποιμαίνος u. schließlich, wieder unter einer Leiste ἐγράφη χειρὶ Ἰωάννου πρεσβυ-
τέρου ἐν ἔτει Ϙϕξε ^A ὧ ἰ: πάντες δὲ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ διὰ τὸν

κίριον. Das Mehr in M gegenüber U ist, wie schon der unepiphanische Stil (*διαλαλία* u. *παρεξηγεῖσθαι* sind dem Epiphanius unbekannt) zeigt, der aus S. 410, 8ff geschöpfte Zusatz eines Lesers, dem die letzte Auseinandersetzung mit Origenes noch nicht ganz genügte. Man beachte auch, wie sich in der Wendung: dann würde Johannes der Täufer — das Urbild des Mönchs! — mit dem Satan zusammen im Himmel sein, die eigentümlich mönchische Auffassung verrät.

2367

THE INSTITUTE OF MEDIEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 6, CANADA,

2367.

